BIBLION TOU EN AGIOIS PATROS HEMŌN IŌANNOU ARCHIEPISCOPOU...

Ioannes : Chrysostomus santo (santo), Balthasar Etzel, Farnese famiglia

BIBLIOTECA
37
15 A
19

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕ-ΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥ-σοστόμου, τὸ ὀνομαζόμενον ἀπανθίσματα.

S. PATRIS NOSTRI IOANNIS ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI COGNO-mento CHRYSOSTOMI liber, qui appellatur

FLORES siue FLORILEGIA.

IN QVO CONTINENTVR HOMILIÆ XXXIII. EX riis & fermè omnibus D. CHRYSOSTOMI *operibus, tum extantibus tum non extantibus excerptæ; quæ hactenus vel græcè vel latinè non sunt vulgatæ.*

EX PERVETVSTO MANVSCRIPTO CODICE, IN bibliotheca Monasterii S. IACOBI Moguntiæ inuento, descriptæ, & cum adiecta latina interpretatione ibidem editæ

Studio & opera R. P. BALTHASARIS ETZELII Bremensis, Societatis IESV, in Archiepiscopali Collegio Moguntino quæ sanctæ professore.

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

MOGVNTIÆ,

Typis & sumptibus Ioannis Albini, anno 1603.

ADMODVM REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. IACOBO, monasterii S. IACOBI apud Moguntinos Abbati vigilantissimo & religiosissimo.

Redit tandem, admodum Reuerende in Christo Domine, ad te, liber tuus, qui ex antiqua tua & per te iam reflorescente bibliotheca, ad legendũ bona tua voluntate acceptus, te annuente latina versione auctus, te gratulante nũc typis excusus & euulgatus est. Redit aureus hic fluuiolus ad montem & fontem suum, vnde profluxit: non vt ibi quietus & ignotus delitescat; sed vt iterum fluens in omnes partes, alueo suo non contentus, sese diffundat; terram aridam, ad producendum fragrantissimos virtutum flores, fructusq; optimos irriget; hominibus & bestiis potum salutarem præbeat. Quis enim adeò brutis cupiditatibus & voluptatibus perditus est, cui non aquæ istæ aliquid sanitatis adferre possint? Quis adeò religiosus & à rebus spiritualibus instructus, quem latex iste, aureo manans ab ore, adhuc admirantem non mirificè recreet & oblectet? Quàm longè præstantior fluuius iste, quàm vel Ganges, vel aurifer Tagus? Extant magno labore & studio collecti tum latinorum, tum Græcorum quorundam flores. Gratus quidem

& Vtilis labor. Sed quanto pluris faciendi hi flores, hic hortus iucundissimus, ἔνθα μακάρων νᾶσον ὠκεανίδες αὖραι περιπνέουσιν· ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει, τὰ μὲν χερσόθεν ἀπ' ἀγλαῶν δενδρέων, ὕδωρ δ' ἄλλα φέρβει; Quod igitur antea tuum fuit, admodum Reuerende in Christo Pater ac D^ne., hoc eadem, qua vtendum concessisti, animi beneuolentia ac humanitate à me R. T. P^ris. amantissimo recipe & suscipe: librũ inquam hunc, & ante & nunc & perpetuò tuum, tuoq; nomini dicatum. Quod verò exigua mea opella accessit in latina versione, id à me, quando aliud nihil habeo, gratitudinis ergo oblatum benignus amplectere. Nihil certè minus facere me decebat, quam vt librum tuum Græcè loquentem & tandiu mecum commorantem, latinè loqui edoctum quantum potui, remitterem. Vale R^de. admodum in Christo Pater: Et sicuti hactenus fecisti, Religiosus Religiosos amore prosequere. Datum Moguntiæ, in Collegio Societatis IESV 12. Calend. Octob. Anno Domini 1603.

Pind. Olymp. ode 2.

Admodum R^dæ. P. & D. T.

Amantissimus in Christo
seruus

Balthasar Etzelius, Societ. IESV.

ΕΚΛΟ-

ADMONITIO AD LECTOREM.

CVm librum hunc, benigne lector, typis mandandum viderem, necessariò te quorundam admonendū duxi: quorum 1. est: Nullum in autographo extare authoris siue collectoris harum orationum, nomen; nec temporis, quo scriptus sit, mentionem fieri. Quisquis autem ille fuerit, certè non minorem laudem promeritus est, quàm ij, qui ingenti cum labore poetarum prophanorum flores, sententias, aristologias collegerunt, & in lucem ediderunt. Nomen verò illius Theodori, hom. 30 præfixū, ad alias referendū non videtur. Est porrò liber ipse perantiquus in membrana, elegantissimo charactere, conscriptus: in quibusdā locis à tineis & vetustate læsus & detritus, cum aliquot vocum, licet paucarum, iactura; quas aliunde, ne hisceret scriptura, restitui. Inuenies in margine suo loco notatum.

2. Non indignas nomine S. Chrysostomi censendas has homilias, cum omnia quæ in his continentur ex operibus ipsius deprompta & excerpta sint. Aut si hæc ratio non sufficiat, alia non pauca, quæ ante annos aliquot ipsius tomis Parisiis impressis insertæ sunt, reiiciendæ erunt: cum eiusdem tamen sint generis cum nostris, vt ex hoc libro patet. Exempli gratia, oratio de Auaritia circa annum 1552. seorsum impressa, deinde tomo 5. inserta, hoc in libro ex 19. diuersis commentariorum S. Chrysostomi locis collecta notatur: cum nulla penitus huius rei fiat ab aliis mentio. Nec te mouere debet, si fortè non semper iisdem in locis quædam inueniantur, quæ notis indicantur, cum idem S. Chrysostomi scriptum à variis ad varios scripturæ libros aut loca, quandoque referatur. Sunt verò notæ illæ sæpius ambiguæ.

3. Nusquam in hoc libro adhibitam fuisse interrogationis notam, vbi alia particula huic vsui destinata extat. Distinctionem etiam vix vnquam nisi ex sensu, certam apparere. Vnde colligi posse videtur amanuensem aliquem non satis peritum, scripsisse.

4. Errores scriptoris in margine asterisco à me notatos, & circa initium libri maximè extra textum positos, aliàs in textu relictos, & in

margine correctos esse: Aliquando etiam diuersam lectionem per eiusmodi signum indicari.

5. *Adiectam esse à me latinam versionem, partim ex aliis, quantum habere licuit, partim proprio studio: idq. in gratiam adolescentum Christianorum (docti enim hac mea opella nihil indigent) quibus vel græcæ linguæ studium, vel optima doctrina cordi est. His enim liber hic, ob styli facilitatem & materiæ vtilitatem, à viris prudentibus apprimè vtilis fore iudicatus est. Quanquam nec alij commodo suo carebunt, cum multa passim in operibus S. Chrysostomi omissa vel mutila hinc restaurare liceat. Conatus porrò sum, verbum verbo reddere, ne latina græcis ipsis difficiliora essent.*

Postremum est, vt si quid in hoc libro vel rectè vel vtiliter à me præstitum sit, benigno animo suscipias: si quid minus ad gustum tuum, aut non vt debuit, si & ipse homo sis, ignoscas. Nec enim diffiteor, coniectura nonnunquam me vsum potius, quàm certa scientia, vel quia malè distincta, vel quia dubia aut penè extrita quædam fuerunt; vel denique quia communis naturæ vsus sum conditione. Vale, & ne obliuiscaris illius

Luciani: Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διάκριτόν ἐστι νόημα·
Ἀλλ᾽ ὃ σὺ θαυμάζεις, τοῦτ᾽ ἑτέροισι γέλως.

ΕΚΛΟ-

ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

ELECTA EX DIVERSIS ORATIONIBVS S. Patris nostri Ioannis Chrysostomi.

INDEX.

Asterisci appositi indicant, nouas esse homilias, quibus apponuntur. In reliquis verò magnæ subinde partes reperiuntur, quæ in tomis S. Chrysost. desiderantur.

ΕΚΛΟ-

ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ἉΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ECLOGÆ EX DIVERSIS HOMILIIS S. PATRIS NOSTRI IOANNIS CHRYSOSTOMI.

Περὶ ἀγάπης.

ΛΟΓΟΣ Α.

Βουλόμενος ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἡμῶν συνδῆσαι πάντας ἀλλήλοις, ἀγαπητοί, τοιαύτην τοῖς πράγμασιν ἐνέθηκεν ἀνάγκην, ὡς ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι τὸ τοῦ ἑτέρου δεδέσθαι. Καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς οὐ τοσοῦτον σπείρει σῖτον, ὅσον ἀρκέσαι ἑαυτῷ· ἐπεὶ πάλαι καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀπώλεσεν ἄν. Καὶ ὁ στρατιώτης οὐχ ἵνα ἑαυτὸν διασώσῃ παρατάττεται πρὸς κινδύνους, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰς πόλεις ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσῃ· καὶ ὁ ἔμπορος, οὐ τοσαῦ-

De dilectione.

HOMILIA I.

CVM benignus Deus noster omnes mutuo vinculo connectere vellet, charissimi, eiusmodi rebus imposuit necessitatem, vt semper vnius vtilitati alterius quoque emolumentum coniunctum esset. Agricola siquidem non illud tantummodo seminat frumentum, quod sibi sufficiat; sic enim & seipsum & alios aliquando perditum iret. Miles quoque non vt seipsum conseruet, sed vt ciuitates quoque in tuto collocet, periculis exponitur. Praeterea mercator non tan- tum

A

τῆς ...ὸς Κο... θ. α΄. ...ισολ.

τοσαῦτα κομίζει ὅσα αὐτῷ μόνῳ ἀρκέσαι, ἀλλ' ὅσα καὶ ἑτέροις πολλοῖς. Ἐπειδὴ γὰρ ἑτέρως οὐκ ἠνείχοντο ἄνθρωποι τὰ τοῦ πλησίον ζητεῖν, εἰ μὴ εἰς ταύτην κατεστήσειεν τὴν ἀνάγκην, διὰ τοῦτο οὕτως αὐτὰ συνέζευξεν ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἀφίησι πρότερον ἐπὶ τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἐλθεῖν, μὴ διὰ τῶν ἀλλοτρίων συμφερόντων ὁδεύσαντας. Οὐδὲ γὰρ ἔνι σωθῆναι μὴ τοῦτο ἔχοντα· ἀλλὰ κἂν τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν ἀσκῇς, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπολλυμένων ἀμελῇς, οὐδεμίαν κτήσῃ παρὰ τῷ θεῷ παρρησίαν. Ἐὰν γὰρ ψωμίσω τὰ ὑπάρχοντά μου, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθῇ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν ἡλίκον ὅπλον ἐστὶ, τὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπισπάσασθαι, κἂν ἄπιστοί τινες εἶεν, καὶ τὸ πρᾶον εἶναι καὶ ἥμερον, καὶ γλυκὺν παρεχόμενον τρόπον, ἄκουσον τί φησιν αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Παῦλος, πρὸς δικαστὴν εἰσιὼν ἄπιστον κριθησόμενος. Μακάριον ἡγοῦμαι ἐμαυτὸν μέλλων ἐπὶ σοῦ κρίνεσθαι. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐ κολακεύων αὐτὸν, ἄπαγε· ἀλλὰ διὰ τῆς ἡμερότητος κερδᾶναι βουλόμενος. Διὸ καὶ ἐκ μέρους ἐκέρδανε, καὶ τὸν δικαστὴν εἷλεν, ὁ τέως καταδίκος εἶναι νομιζόμενος, καὶ τὴν νίκην αὐτὸς ὁ χειρωθεὶς ὁμολογεῖ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ παρόντων ἁπάντων λέγων· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις, χριστιανὸν γενέσθαι.

tum mercium solum apportat, quantum sibi satis sit, sed etiam, quod multis aliis sufficiat. Nam cum aliter homines proximi commodis studere nollent, nisi in eiusmodi necessitate Deus illos constituisset, idcirco hac ratione connexas inter se res voluit, vt nos ad proprium commodum pertingere non concedat, nisi per aliorũ perrexerimus vtilitatem. Nec enim salutẽ consequi licet, si quis hoc careat: sed licet summã secteris philosophiam, alios verò pereuntes nihil cures, nullam tamen apud Deum fiduciam habiturus es. Si enim facultates meas distribuero, inquit diuinus Apostolus, & tradidero corpus meum ita vt ardeat, charitatem verò nõ habuero, nihil mihi prodest. Si verò intelligere velis, quantũ præsidium sit, si quis fratres, licet alioqui infideles, amplectatur; si item quis mansuetus ac mitis sit, moresque suaues ostendat, audi quid idem hic beatus Apostolus Paulus ad Iudicem infidelem, vt iudicaretur, ingressus, dicat. Beatum me æstimo, ait, quod apud te iudicandus sim. Hæc verò non dicebat illi adulans: absit: sed quod illum hac mansuetudine lucrari vellet: Ac ideò etiam illum ex parte lucratus est; & iudicem cepit, qui eousque damnatus esse putabatur: Quam victoriam ipse iudex iam subactus, illustri voce, omnibus præsentibus confitetur dicens: in modico persuades mihi, christianum fieri.

Ex epist. 1. ad Corinth.

1. Cor. 13.

Act. 26.

θαι. Τί οὖν ὁ Παῦλος; εὔξαίμην ἂν ἔγωγε μὴ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐγώ. Ὅταν οὖν ἐκεῖνος μὲν τοσοῦτον ἀπαιτῇ μέτρον, ἡμεῖς δὲ μηδὲ τὸ ἔλαττον παρέχωμεν, τίνος ἐσόμεθα συγγνώμης ἄξιοι; Καὶ μὴ τὸ δεῖσθαι ἑτέρου, αἰσχρόν τι εἶναι νόμιζε· τῆς γὰρ ἀφάτου σοφίας τοῦ θεοῦ τοῦτο γέγονεν ἔργον. Εἰ γὰρ ἀλλήλων χρήζομεν, καὶ οὐδὲ ἡ τῆς χρείας ἀνάγκη συνάγει εἰς φιλίαν ἡμᾶς, εἰ αὐτάρκεις ἦμεν, οὐκ ἂν ἦμεν θηρία ἀτίθασσα; Βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ ἡμᾶς ὑπέταξεν ὁ θεὸς ἀλλήλοις· καὶ καθ' ἑκάστην συγκρούομεθα ἀλλήλοις ἡμέραν. Εἰ τοῦτον περιεῖλε τὸν χαλινὸν, τίς ἂν ταχέως ἠρέσθη τῆς τοῦ πλησίον φιλίας; Διὰ γὰρ τοῦτο μίαν οἰκίαν ἡμῖν τὸν κόσμον ἔδωκεν ὁ θεὸς, καὶ ἕνα ἀνῆψε πᾶσι λύχνον, τὸν ἥλιον, καὶ ἕνα ἐξέτεινεν ὄροφον, τὸν οὐρανὸν, καὶ μίαν ἀνῆκε τράπεζαν τὴν γῆν. Καὶ οὐ τῷ μὲν πλουτοῦντι πλέον, καὶ τιμιώτερον, τῷ πένητι δὲ εὐτελέστερον καὶ ἔλαττον ἐχαρίσατο, ἵνα πολλὴν καὶ ἀδιάσπαστον τὴν πρὸς ἀλλήλους ἕνωσιν ἔχωμεν, καὶ μή τις ἔχῃ λέγειν, ὁ δεῖνά μοι φίλος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ συγγενὴς, οὐδὲ γείτων, οὐδὲ ἔχω τι κοινὸν πρὸς αὐτόν· πῶς προσελεύσομαι, πῶς διαλέξομαι. Οὐδὲ ὅσην φίλους πρὸς φίλους ἐπιδείκνυσθαι χρὴ τὴν ἐγγύτητα, τοσαύτην ἡμᾶς ἔχειν δεῖ τὴν πρὸς ἀλλήλους οἰκείωσιν· ἀλλ' ὅσην μέλος πρὸς

ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγγ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος.

Quid igitur Paulus? Optarē ego quidem non solum te, sed etiam omnes qui adsunt hoc fieri, quod ego sum. Cū ergo ille quidem tantam exposcat mensuram, nos verò ne illud quidē, quod minus est, præstemus, quam veniam merebimur? Nec vero absurdum tibi videatur, aliū rogare: Hoc siquidē ineffabilis Sapientiæ Dei opus est. Si enim cū mutua ope egeamus, nos tamē indigētiæ necessitas ad amicitiā non induceret, sed se solo vnusquisq; nostrum contentus viueret, an nō veluti immansuetæ quædā bestiæ essemus? Vi ac necessitate quadā nos inuicē subiecit Deus; et & nos tamē quotidiè inter nos cōfligimus. Si igitur frenum istud Deus nobis detraxisset, qs facilè sui pximi amicitiā desideraret? Hac n. de caussa vnam domū, mundū hunc, Deus nobis tradidit; vnāq; lucernā, solē, nobis accendit; vnū itē tectū super nos expandit, cælū videlicet, & vnā mensam, id est, terrā, concessit. Ac diuiti quidē nihil plus aut pstantius; nec pauperi vilius quid, aut minus largitus est; vt magnā nimirū ac indiuulsam inter nos habere mus vnitatem; nec quisquam dicere posset, hic aut ille amicus meus nō est, neq; cognatus, neque vicinus; neq; vllum mihi cum illo commerciū est: quomodo illum conueniam? quomodo alloquar? Non enim qualē amicus erga amicum ostendere debet propinquitatē, talem nos quoq; inuicem habere familia-

Ex interpre. Euang. secundum Ioan.

Ex homil. in illud, Ne timueris cum diues factus fuerit homo.

πρὸς μέλος. Καὶ ὥσπερ οὐκ ἂν δύναιο λέγειν, πόθεν μοι οἰκειότης καὶ ἐγγύτης πρὸς αὐτόν· καταγέλαστον γὰρ τοῦτο· οὕτως οὐδὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ δυνήσῃ τοῦτο εἰπεῖν. Εἰ γὰρ μηδὲ συγγενὴς, μηδὲ φίλος ἐστὶν, ἀλλ' ἄνθρωπός ἐστι, τῆς αὐτῆς σοι μετέχων φύσεως, τὸν αὐτὸν ἔχων δεσπότην, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ κόσμῳ γενόμενος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν χρημάτων τοὺς μηδὲν ὀφείλοντας ἐπαινοῦμεν· ἐπὶ δὲ τῆς ἀγάπης, τοὺς διηνεκῶς ὀφείλοντας ἀποδεχόμεθα καὶ θαυμάζομεν. Πειθώμεθα τοίνυν, καὶ συνάπτωμεν ἑαυτοὺς ἀλλήλοις. κἂν βούληταί τις ἀποστῆναι, μὴ σὺ ἀπορραγῇς, μηδὲ τὸ ψυχρὸν ἐκεῖνο φθέγξῃ ῥῆμα· ἐὰν φιλῇ με φιλῶ, ἐὰν δὲ μὴ φιλῇ με ὀφθαλμὸς ὁ δεξιὸς, ἐξορύττω αὐτόν. Ἀλλ' ὅταν σε μὴ βούληται φιλεῖν, τότε πλείονα ἐπιδείκνυσο τὴν ἀγάπην, ἵνα αὐτὸν ἐπισπάσῃ· καὶ γὰρ μέλος ἐστί· τὸ δὲ μέλος ὅταν ὑπό τινος ἀνάγκης ἀποσχίζηται τοῦ λοιποῦ σώματος, πάντα ποιοῦμεν, ὥστε ἑνῶσαι πάλιν αὐτὸ, καὶ πλείονα πρόνοιαν ἐπιδεικνύμεθα τότε. Καὶ γὰρ πλείων ὁ μισθὸς, ὅταν μὴ βουλόμενον φιλεῖν ἐφελκύσῃ Εἰ δὲ ἐπὶ ἀρίστου κελεύει καλεῖν τοὺς μὴ δυναμένους ἡμῖν ἀντιδοῦναι, ἵνα αὐξηθῇ τὰ τῆς ἀντιδόσεως· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ φιλίας τοῦτο δεῖ ποιεῖν. Ὁ μὲν γὰρ φιλούμενος φιλῶν, ἀπέδωκέ σοι τὴν ἀμοιβήν· ὁ δὲ φιλούμενος καὶ μὴ φιλῶν

ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Κορινθ.

miliaritatem oportet, sed qualẽ membrum ad membrũ habet. Et quemadmodũ dicere nõ posses, unde mihi cum illo familiaritas aut cognatio? ridiculum enim illud foret; ita nec de fratre tuo hoc dicere poteris. Quamuis enim neq; cognatus sit neq; amicus, at homo tamẽ est, eandem tecũ communem habens naturam, eundẽ dominum, & in eodẽ mundo natus. In pecuniis quidem eos, qui nihil debent, laudamus: in charitate autem eos amplectimur & admiramur, qui sibi perpetuò debitores sunt. Obsequamur itaque & nos ipsos aliis coniungamus. ac si quis desicere velit, tu ne fractus cedito, neque absurdũ illud verbum dixeris: Si me diligit, diligo; si verò non diligit me dexter oculus meus, ipsum eruo: sed potius cum diligere te nõ vult, maiorem in ipsum ostendito dilectionẽ, vt ipsum allicias; membrum enim est: membrum autem cum necessitas aliqua à reliquo corpore præcidendum suadet, omnia molimur, vt illud iterum connectamus, maioremq; tunc curam adhibemus. Et verò amplior tibi merces erit, si diligere nolentem attraxeris. Si verò ad prandium inuitare iubet, non eos, qui reddere nobis valeant, quo scilicet retributio maior fiat: multo magis in amicitia id facere necesse est. Qui enim cum diligitur, te vicissim diligit, ille vices tibi reddidit: qui verò, cum diligitur, te non diligit,

Ex interpr. epist. ad Cor.

φιλῶν, τὸν θεὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ σοι χρεώστην κατέστησε. Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, ὅταν μὲν φιλῇ σε, οὐ πολλῆς δεῖται τῆς σπουδῆς· ὅταν δὲ μὴ φιλῇ, τότε σοῦ χρείαν ἔχει τῆς ἀντιλήψεως. Μὴ τοίνυν τὴν αἰτίαν τῆς σπουδῆς, αἰτίαν ποιοῦ ῥαθυμίας, μηδὲ λέγε, ὅτι ἐπειδὴ νοσεῖ, διὰ τοῦτο αὐτοῦ ἀμελῶ· καὶ γὰρ νόσος ἐστὶν ἡ κατάψυξις τῆς ἀγάπης· ἀλλὰ σὺ θέρμαινον τὸ καταψυχθέν· τὸ γὰρ σφόδρα φιλεῖσθαι ἐθέλειν, ἀπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν γίνεται. Ὅταν μὲν γὰρ μὴ σφόδρα περί τινα ὦμεν διακείμενοι, οὐδὲ τῆς παρ' ἐκείνου σφοδρᾶς δεόμεθα φιλίας, κἂν μέγας ᾖ, κἂν περιφανής. Ὅταν δὲ θερμῶς τινα καὶ γνησίως φιλῶμεν, κἂν εὐτελὴς ᾖ, κἂν μικρὸς ὁ φιλούμενος, μεγίστην τιθέμεθα δόξαν, τὸ παρ' ἐκείνου φίλτρον. Εἰ δὲ ἀδελφῷ χρήσασθαι οὐκ οἶδας, πότε δυνήσῃ ἀλλοτρίῳ χρήσασθαι καλῶς; Εἰ τὸ μέλος τὸ σὸν οὐκ ἐπίστασαι μεταχειρίσασθαι, πότε τὸν ἔξωθεν ἐπισπάσασθαι δυνήσῃ, καὶ συνάψαι ἑαυτῷ; Βούλει μὴ ἀκούειν κακῶς; οὐκοῦν μηδὲ λέγε. Ἐπιθυμεῖς ἐπαινεῖσθαι; οὐκοῦν ἐγκωμίαζε. Ἐλεεῖσθαι βούλει; οὐκοῦν ἐλέει. Συγγνώμης θέλεις τυχεῖν; οὐκοῦν μεταδίδου. Θέλεις μὴ πλεονεκτεῖσθαι; οὐκοῦν μὴ ἅρπαζε. Τοιοῦτοι περὶ τὸν πλησίον γινώμεθα, οἵους περὶ ἡμᾶς ἐκείνους εἶναι βουλόμεθα. Ὥσπερ γὰρ ψυχὴ ἄνευ σώματος οὐ καλεῖται ἄνθρωπος, οὐδ' αὖ σῶμα

ἄνευ

ligit, ille Deum pro se debitorem constituit. Et præterea, cum te diligit, non indiget res multa diligentia: cum vero te minime diligit, tunc tuo opus habet adminiculo. Ne igitur causam diligẽtiæ, causam facias negligentiæ; neq; dicas, quoniã iam languet, ideo ipsum negligo: nam languor iste charitatis refrigeratio est: tu vero, quod refrigeratum est, foueto. nam vehementer amari velle, oritur ex eo, quod quis alium vehementer amet. Cum enim non admodum erga aliquem affecti sumus, non etiam singularem ipsius expetimus amicitiam, quamuis magnus, quamuis conspicuus ille sit: Cum vero ardenter quempiam syncereque diligimus, etiamsi homo tenuis & abiectus sit qui amatur, honorificentissimum tamen illud ducimus, quod in ipso nobis extat causa amoris. Si autem fratre non vti nouisti, quomodo recte vti poteris alieno? Si proprium tuum membrum tractare nescis, quomodo externum tibi conciliare & coniungere poteris? Non vis apud alios male audire? Ne igitur tu male de aliis loquaris. Laudari cupis? lauda igitur & tu alios. Misericordiã consequi optas? sis & tu misericors. Veniam obtinere desideras? ipsemet ergo aliis veniã dato. Non vis vt bona tua diripiãtur? aliena ergo rapere noli. Tales erga pximos nostros simus, quales ipsos erga nos esse optamus. Sicut n. anima sine corpore nõ appellatur

ἄνευ ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ ἀγάπη πρὸς θεὸν, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἀκόλουθον καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Βούλει θεραπεύειν τὸν δεῖνα; οὐ κωλύω, ἀλλὰ μὴ εἰς ἑτέρου λύπην· οὐ γὰρ ἵνα κατ᾽ ἀλλήλων συντάττωμεθα διδάσκαλοι ἡμῖν ἐδόθησαν, ἀλλ᾽ ἵνα πάντες ἀλλήλοις συναπτώμεθα. Διατί εἷς εἶ; διατί οὐκ ἐργάζῃ πολλούς; διατί μὴ γίνῃ δημιουργὸς ἀγάπης. Διατί μὴ κατασκευάζεις φιλίαν τὸ μέγιστον τῆς ἀρετῆς ἐγκώμιον· ὥσπερ γὰρ τὸ ἐκ συνθήκης εἶναι κακοὺς μᾶλλον παροξύνει τὸν θεὸν, οὕτως τὸ ἐν ὁμονοίᾳ εἶναι ἀγαθοὺς, μᾶλλον εὐφραίνει. Μὴ γίνου μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ. Κατασκεύασόν σοι φίλους πρὸ τῶν οἰκιῶν, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων. Εἰ ὁ εἰρηνοποιὸς υἱὸς θεοῦ, καὶ ὁ φίλους κατασκευάζων, πόσῳ μᾶλλον; Εἰ ὁ καταλλάττων μόνον υἱὸς θεοῦ καλεῖται, ὁ τοὺς καταλλαττομένους φίλους ποιῶν, τίνος οὐκ ἔσται ἄξιος; Εἰ γὰρ ὁ μὲν διάβολος ἐχθροὺς ἡμᾶς κελεύει πᾶσι γίνεσθαι, ὁ δὲ θεὸς ἀσπάζεσθαι καὶ φιλεῖν· καὶ ὁ μὲν τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ προσηλώσας, τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ πλοῦτος, οὐδὲ τὰς νύκτας ἀφίησιν ἀναπνεῦσαι μικρόν· ὁ δὲ τῆς μὲν περιττῆς ταύτης καὶ ἀνονήτου φροντίδος ἀφίησι, κελεύει δὲ συνάγειν τοὺς θησαυροὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐκ ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους ἀδικίας, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οἰκείας δικαιοσύνης· κἀκεῖνος μετὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιῶ-

ἐκ τ' ἑρμην. τοῦ κατ' Ἰωάν. εὐαγγ.

tur homo, neq; etiā corpus absq; anima: ita nec charitas erga Deū, nisi proximi dilectionem coniunctam habeat. Visne hunc aut illum demereri? non prohibeo; sed vide ne ad alterius molestiam id fiat: non enim vt contra nos mutuo pugnemus, nobis magistri dati sunt, sed vt omnes mutuo vinculo nobis coniungamur. Quare igitur solus es? quare non multos tibi efficis amicos? Quare non charitatis author fis? Quare amicitiā, summā virtutis laudē, non comparas? Sicut enim ex consensu & pacto improbos aliquos esse vehementius Deum exasperat: ita in concordia bonum esse, magis delectat. Ne sis cum multis impius. Ante habitacula & omnia alia, para tibi amicos. Si homo pacificus filius Dei est, quanto magis, qui amicos facit? Si ille Dei filius appellatur, qui alios solum reconciliat; quo ille non erit dignus praemio, qui reconciliatos amicos facit? Si enim diabolus omnibus inimicos fieri nos iubet; Deus illos contrà amplecti & diligere mandat: Et ille quidē luto & lateribus (hoc enim sunt diuitiae) affixos ne noctu quidem vel modicum respirare sinit: hic verò superuacanea ista & inutili cura nos liberat, colligere verò thesauros in caelis iubet; non cum alterius quidem iniuria, sed ex propria iustitia: Ac rursus, ille post multos labores & aerumnas, cum ibi punimur, & mala propter violatas Dei leges patimur, non solum

Ex interpret. Euang. S. Ioan.

ἱδρῶτας καὶ ταλαιπωρίας, οὐ μόνον οὐ δύναται προστῆναι κολαζομένοις ἡμῖν ἐκεῖ, καὶ κακῶς πάσχουσι διὰ τοὺς αὐτοῦ νόμους, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνει τὴν φλόγα· οὗτος δὲ καὶ ποτήριον ἡμῖν ἐπιτάξας δοῦναι ψυχρὸν, οὐδὲ τούτου τὸν μισθὸν καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀφίησιν ἡμᾶς ἀπολέσαι ποτὲ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀντιδίδωσι τῆς δαψιλείας· πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, τὴν οὕτω προσηνῆ δεσποτείαν, καὶ τοσούτων γέμουσαν ἀγαθῶν μὴ φιλοῦντας, ἀχαρίστῳ καὶ ἀγνώμονι δουλεύειν τυράννῳ, καὶ οὐδὲν οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἐκεῖ δυναμένῳ τοὺς πειθομένους αὐτῷ καὶ προσήκοντας ὠφελεῖν. Μὴ οὖν δυσχεράνητε τοῖς εἰρημένοις· καὶ γὰρ ἐγὼ τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῇ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῇ διορθοῦσθαι, τότε φαίην ἂν μάλιστά με φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, οὐκέτι φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἄν τι τῶν δεόντων γένηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἄν τι διαμάρτηται, τοῦτο φίλου καὶ κηδεμόνος ἐστί. Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι· τὸν δὲ φίλον, καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι· ἐκεῖνος, κἂν φιλῇ με, ἀηδής ἐστιν· οὗτος κἂν τραυματίζῃ με, ποθεινός ἐστιν· ἀξιοπιστότερα γάρ φησι, τραύματα φίλου, ἢ ἑκούσια φιλήματα ἐχθροῦ. ὁ μὲν γὰρ κἂν δικαίως, κἂν ἀδίκως ἐγκαλῇ, οὐκ ὀνειδίσαι, ἀλλὰ διορθῶσαι βουλόμενος τοῦ-

το ποιεῖ

solum non defendere nequit, sed etiam flammã auget; Hic verò qui poculum frigidæ aquæ dare nobis præcepit, nunquam istius mercedem & retributionem nos perdere sinit, sed liberalissimè remuneratur: quomodo non extremæ dementiæ fuerit, tam clementem tantisq; bonis abundantẽ dominum non amare, sed ingrato & improbo tyranno, qui neque in hac neque in altera vita sibi obsequentibus & coniunctis quicquam prodesse valet seruire? Ne igitur molestè feratis quæ à me dicta sunt. Ego enim non tantùm, cum me laudat amicus, sed cum corrigendi causa me reprehendit, tunc maximè ipsum me diligere dixerim. Etenim omnia simpliciter laudare, & quæ rectè facta sunt & quæ secus, non amantis, sed impostoris & derisoris est: laudare verò, cum quid rectè fit & opportunè, ac reprehendere cum aliquid delinquitur, id nimirum amici & benefici est hominis. Non igitur hostem cum me laudat, amplector; sed amicum qui me arguit, approbo. Ille, etiam si me amet, mihi ingratus est: hic verò, licet vulnus infligat, amabilis tamen est. fideliora enim sunt, inquit, vulnera amici, quam spontanea oscula inimici. Amicus enim siue iustè siue iniustè incuset, probro tamen non afficit: sed id facit, me corrigere volens: hostis verò etiam si iustè corripiat, non

tamen

τὸ ποιεῖ. ὁ δὲ κἂν δικαίως ἐγκαλῇ, οὐχὶ διορθῶσαι, ἀλλ' ἐκπομπεῦσαι μᾶλλον σπουδάζων αὐτοῦ ἐλέγχους ἐποιήσατο. Ὥστε οὐδὲν ὁμονοίας ἴσον ἀγαπητοί· ὁ γὰρ εἷς, πολλοστός ἐστιν οὕτως. ἂν γὰρ ὁμόψυχοι ὦσι δύο ἢ δέκα, οὐκ ἔτι εἷς ἐστιν ὁ εἷς, ἀλλὰ δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνεται· καὶ εὑρήσεις ἐν τοῖς δέκα τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ ἑνὶ τοὺς δέκα· κἂν ἐχθρὸν ἔχωσιν, ὁ τῷ ἑνὶ προσβαλὼν, ὡς τοῖς δέκα προσβαλὼν οὕτως ἁλίσκεται. ἠπόρησεν ὁ εἷς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ μείζονι μέρει, τὸ ἄπορον συγκαλύπτεται. Ἕκαστος τούτων εἴκοσι ὀφθαλμοὺς, καὶ πόδας τοσούτους, καὶ ψυχὰς ἔχει δέκα. οὐ γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκείνων ἐργάζεται πάντα. Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιντο, τὸ αὐτὸ ἔσται πάλιν. ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Περσίδι, καὶ ἐν Ῥώμῃ δύναται εἶναι, καὶ ὅπερ ἡ φύσις οὐ δύναται, ἴσχυσεν ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις. Ἐὰν δὲ χιλίους ἔχῃ φίλους ἢ δισχιλίους, ἐννόησον ποῦ πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτο ἐστι, τὸ χιλιοστὸν ποιῆσαι τὸν ἕνα. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ κτώμεθα τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἑαυτοὺς καθιστῶμεν; Μέχρι τίνος εἰς ἕνα καὶ δύο περιϊστῶμεν αὐτήν; Κἂν γὰρ πένης ᾖ ὁ φίλους κεκτημένος, πολλῷ τῶν πλουσίων εὐπορώτερος καθέστηκεν. Ἅπερ γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἰπεῖν οὐκ ἐπιχειρεῖ, ταῦτα ὁ φίλος ἀντ' ἐκείνου ἐρεῖ· καὶ

ὅσα

tamen emendandi causa, sed conuiciandi libidine accusat. Nihil igitur cum concordia comparandum, dilectissimi: sic enim singuli multorum instar erunt. Si enim vnanimes fuerint duo aut decem; iam vnus non est vnus, sed singuli illorum quasi decem fiunt, ac si inimicum habeant, qui illorum vnum inuadat, ille non secus, ac si decem adortus fuisset, ita capitur. Si forte vnus illorum egestate prematur, in egestate tamen non erit: à maiore enim parte indigentia velut vmbra occulitur. quilibet illorū viginti manus habet & viginti oculos, & totidem pedes, animas quoque decem possidet. Non enim suis singuli tantùm operantur, sed etiam iis quæ sunt reliquorum. Si verò etiam centum fuerint, rursus eodem modo se res habet. Idem & in Persia & Romæ esse potest: & quod natura nequit, id charitatis vis potuit. Si itaq; mille tibi sint amici aut bis mille, cogita quantū rursum exuperatura sit illorū potestas. Admirabile enim hoc est, quòd ex vno mille facere possit charitas. Quam igitur ob causam hanc charitatis facultatē nobis nō comparamus & nos in tuto collocamus? Quousq; ad vnum aut duos illam restringimus? Quamuis n. pauper alioq; sit, q amicos habet, multo tamē diuitibus opulentior est. Nam quæ ipse de se ipso dicere non præsumit, ea amicus pro ipso dicet: & quæ sibi ipse

ami-

ὅσα οὐ δύναται ἑαυτῷ χαρίσασθαι, δι' ἑτέρου χαρίσεται. Καὶ οὐκ ἔστι παθεῖν κακῶς, τὸν ὑπὸ τοσούτων δορυφόρων φυλαττόμενον· οὐ γὰρ τοιοῦτοι τοῦ βασιλέως οἱ σωματοφύλακες ἀκριβεῖς, ὡς οὗτοι. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκῃ καὶ φόβῳ τὴν φυλακὴν ἐπιδείκνυνται· οἱ δὲ εὐνοίᾳ καὶ ἀγάπῃ. Κἀκεῖνος μὲν τοὺς φύλακας αὐτοῦ δέδοικεν, οὗτος δὲ τούτοις μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ θαρρεῖ. Καὶ ἄλλως· ποῖον οὕτω τεῖχος ἀρραγές, ἁρμονίᾳ λίθων εὐμεγέθων ὠχυρωμένον ἀπόρθητον γίνεται ταῖς τῶν ἐχθρῶν ἐφόδοις, ὡς τὸ σύστημα τῶν ἀλλήλους ἀγαπώντων, καὶ ἐν ὁμοφροσύνῃ περιεσφιγμένων· τὰς γὰρ τοῦ διαβόλου προσβολὰς ἀποκρούεται. Καὶ μάλα εἰκότως· οἱ γὰρ μετ' ἀλλήλων κατ' ἐκείνου παραταττόμενοι, ἀήττητοι γίνονται τοῖς αὐτοῦ μηχανήμασι· τὰ λαμπρὰ τῆς ἀγάπης ἐγείρονται τρόπαια. Καὶ καθάπερ αἱ τῆς λύρας νευραὶ πολλαὶ μὲν οὖσαι, εἰς μίαν δὲ νεύουσαι συμφωνίαν τερπνότατόν τι μέλος ἠχοῦσιν· οὕτως οἱ πρὸς μίαν συγκεκραμένοι γνώμην, εὔηχον ἀνακρούονται τῆς ἀγάπης τὸν φθόγγον. Καὶ γὰρ οὐδὲν τῆς ἀγάπης γλυκύτερον γένοιτ' ἄν. Τί οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνήσιος, πόσην μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν, πόσην δὲ ὠφέλειαν, πόσην δὲ ἀσφάλειαν; κἂν μυρίους θησαυροὺς εἴποις, οὐδὲν ἀντάξιον γνη-

Margin: ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς τελείας ἀγάπης.

Margin: ἐκ τῆς πρὸς θεσσαλον.

amicus tribuere nõ potest; per alium tribuit. Fieri etiã nõ potest, vt aduersi quid eueniat ei, qui tot satellitibus custoditur. Nõ enim ita synceri & fideles sunt Regis stipatores, sicut isti. Illi siquidem coactione & timore custodiam præstant; hi verò beneuolentia & amore. Et Rex quidem custodes suos metuit, amicus verò plus amicis quam sibi ipsi confidit. Ac præterea; quinam adeò firmus est, adeò prægrandium lapidum coagmentatione munitus, & hostium incursibus inexpugnabilis murus, sicuti est mutuo amore sese prosequentium, atque in concordia sibi deuinctorum congregatio? hæc enim etiã diaboli insultus repellit. Et meritò illud quidem. qui enim se inuicem contra ipsum consociant & instruant, illius molitionibus insuperabiles fiunt, atq; illustria charitatis erigunt trophæa. Et quẽadmodum fides in lyra, licet multæ sint; ad vnam tamen consonantiam spectantes, suauissimum carmen resonant: ita qui in vna volũtate coniuncti sunt, canorum charitatis sonitum reddunt. Nihil enim dilectione dulcius esse potest. Quid igitur amicus syncerus non præstet? quàm voluptatem, quod emolumentum, quam securitatẽ non adferat? Etiamsi sexcentos thesauros dixeris, nihil tamen cum syncero amico conferendum dices.

Margin: Ex orat. de perfecta charitate.

Margin: Ex epist. ad Thess.

σιν φίλοι. Καὶ καθάπερ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων, αὐγὴν ἀποῤῥεῖ πρὸς τοὺς πλησίον τόπους, οὕτω καὶ φίλοι, οἷς ἂν παραγίγνωνται τόποις, τὴν ἑαυτῶν χάριν ἀφιᾶσι. Κρεῖσσον οὖν ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φίλων εἶναι χωρίς. Οὐ γὰρ οὕτω πυρετὸς κατακαίειν εἴωθε σώματος φύσιν, ὡς τὰς ψυχὰς τὸ κεχωρίσθαι τῶν φιλουμένων. Τοιοῦτον γάρ ἐστιν ὁ τῆς ἀγάπης ἔρως, ὡς τοὺς μὴ συμπαρόντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπόντας, ποθουμένους δὲ, καθ' ἑκάστην φαντάζεσθαι ποιεῖν ἡμᾶς τὴν ἡμέραν. Καὶ τῶν μὲν ἐν χερσὶ πάντων ἀφίστησι, μόνῳ δὲ τῷ ποθουμένῳ προσδεσμεῖ τὴν τοῦ φιλοῦντος ψυχήν. Εἰ δὲ ἀγαπώμενόν τις ὁρῶν, μᾶλλον δὲ μεμνημένος τούτου διανίσταται τῇ ψυχῇ, καὶ ὑψηλὸς γίνεται τὴν διάνοιαν, καὶ πάντα εὐκόλως φέρει ἐντρυφῶν τῇ μνήμῃ· ὁ τὸν ὄντως ἀγαπῆσαι ἡμᾶς καταξιώσαντα ἔχων ἐν διανοίᾳ, καὶ μεμνημένος αὐτοῦ, πότε ἢ λυπηροῦ τινος αἰσθήσεται, ἢ φοβερόν τι καὶ ἐπικίνδυνον φοβηθήσεται; οὐδέποτε. Εἰ γὰρ παρὰ ἀνθρώπων δυνατῶν ἀγαπώμενοι φοβεροὶ πᾶσιν ἐσμὲν, πολλῷ μᾶλλον παρὰ τοῦ θεοῦ. Κἂν χρήματα δέῃ, κἂν σώματα, κἂν αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ταύτης δοῦναι τῆς ἀγάπης, μὴ φεισώμεθα. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ διὰ ῥημάτων λέγειν, ὅτι ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ χρὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων δεικνύειν ἀπόδειξιν.

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν.

ces. Et sicuti fulgida corpora colorem in vicina loca emittunt; ita amici quoque, quo locorum perueniunt, suam beneficentiã veluti spargũt. Melius igitur est in tenebris vitam agere, quàm amicis carere. Non enim ita febris corporum naturam perurere solet, sicut animos absentia eorum, quos amamus. Talis enim res est charitatis dilectio, vt eos, qui nobiscum vnà non sunt præsentes, sed disiuncti, interim à nobis desiderantur, quotidie apparere nobis faciat: Et à præsentibus quidem omnibus cor amantis auertit, & cum desiderato coniungit. Si verò quis, cum dilectum videt, imò etiam cum illius recordatur, animo erigitur & mente sublimis fit, omniaque leuiter fert, ista recordatione oblectatus; quando aut triste aliquid sentiet, aut formidabile ac periculosum quid extimescet ille, qui in mente habet ac memor est illius, qui verè nos diligere dignatus est? Nunquam sanè. Si enim, cum ab hominibus præpotentibus diligimur, omnibus terribiles & metuendi sumus; multo magis si à Deo diligamur. Quamuis igitur aut opes, aut corpus, aut animam ipsam pro charitate ista impendere oporteat, ne parcamus. Nec enim sufficit, quod verbis dicamus nos diligere: sed rebus ipsis id demonstrare oportet; cum ille non verbis duntaxat,

Ex Euang. secundum Ioan.

δεῖξιν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς διὰ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἔδειξε τὴν ἀγάπην. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς τῶν μεγάλων οἰκίαις οἰκέτης ὁ τὰ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου ποιησάμενος, οὐ τὰ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου πεποίηκεν, ἀλλὰ τὰ τοῦ δεσπότου ἑαυτοῦ, καὶ ὁμοίως αὐτῷ τοῖς ἐκείνου κέχρηται, καὶ πολλοὶ τῶν οἰκετῶν μᾶλλον αὐτὸν δεδοίκασιν ἢ ἐκεῖνον, καὶ ἐπειδὴ τῶν ἑαυτοῦ κατεφρόνησεν, οὐχὶ κατεφρόνησε τῶν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον μειζόνων ἐπέτυχε· πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Μὴ τοίνυν φροντίζωμεν τῶν ἡμετέρων, ἵνα φροντίζωμεν τῶν ἡμετέρων· ἀλλὰ καταφρονῶμεν αὐτῶν, ἵνα κτησώμεθα αὐτά. Ἂν γὰρ ἡμεῖς αὐτῶν καταφρονήσωμεν, ὁ θεὸς αὐτῶν ἐπιμελήσεται· ἂν δὲ ἡμεῖς αὐτῶν ἐπιμελώμεθα, ὁ θεὸς αὐτῶν καταφρονήσει. Εἴ τις οὖν φιλεῖν ἐθέλει γνησίως καὶ δύναμιν ἀγάπης ἐπίστασθαι, ἐπὶ τὸν ταύτης τρόφιμον, τὸν μακάριον Παῦλον δραμέτω, κἀκεῖνος αὐτὸν διδάξει, ἡλίκος ἐστὶν ἆθλος ἐνεγκεῖν χωρισμὸν φιλουμένου, καὶ ἡλίκης δεόμενος ψυχῆς. Οὗτος γὰρ οὗτος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος, καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, καὶ γυμνῇ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιϊὼν τῇ ψυχῇ, καὶ πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας, καὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τὴν ἀπάθειαν μιμούμενος, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ῥᾳδίως ἔφερεν, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. β΄.

ἐκ τῆς πρὸς Τιμοθ.

xat, sed rebus ipsis suam in nos charitatem ostenderit. Si enim in potentum ædibus famulus quis, vbi res domini sui probè curauerit, non quæ sua sunt, domini sui fecit; sed quæ sunt domini, sua fecit; & perinde ipsius rebus vtitur ac suis; multique è domesticis magis ipsum quàm herum timent; & quia sua ipsius negotia spreuit, non spreuit sua, sed maiora adeptus est: multo magis in spiritualibus id verum erit. Ne igitur res nostras curemus, vt res nostras curemus: sed eas despiciamus, vt eas possideamus. Si enim eas nihili pendamus, Deus illas curabit: Si verò nos illas curemus, Deus easdem despiciet. Si itaque quis syncerè diligere velit, & charitatis vim cognoscere, ad huius alumnum, beatum Paulum dico, currat, & docebit ipsum, quantus sit labor, quantoque animo opus sit, vt dilecti separationem quis sustineat. Iste enim, iste inquam, qui veluti carne exuta & corpore deposito, nuda propemodum totum terrarum orbem anima peragrauit; qui omni ex animo perturbatione eliminata, incorporearum virtutum liberam doloribus naturam imitans, alia omnia facile ferebat; perinde ac si in alieno corpore & carceres, & vincula, & exilia,

Ex epist. 2. ad Corinth.

Ex epist. ad Timo.

& fla-

χων σώματι, καὶ δεσμωτήρια καὶ ἁλύσεις, καὶ ἀπαγωγὰς, καὶ μάστιγας, καὶ ἀπειλὰς, καὶ θάνατον, καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος, μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' αὐτοῦ χωρισθεὶς, οὕτως συνεχύθη καὶ διεταράχθη, ὡς ἐν ᾗ τὸν ἀγαπώμενον προσδοκῶν ἰδεῖν οὐχ εὗρεν, εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι. Τί τοῦτο ὦ μακάριε Παῦλε; ξύλῳ μὲν δεδεμένος, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας, καὶ τὰ νῶτα αἵματι περιῤῥεόμενος, καὶ ἐμυσταγώγεις, καὶ ἐβάπτιζες, καὶ θυσίαν προσῆγες, καὶ ἑνὸς οὐ καταφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρωάδα ἐλθὼν, καὶ τὴν ἄρουραν εὑρὼν ἐκκεκαθαρμένην καὶ ἑτοίμην οὖσαν τὰ σπέρματα δέξασθαι, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν κέρδος, καὶ ἀπεπήδησας εὐθέως; ναί φησι. πολλῇ γὰρ κατεσχέθην ἀθυμίας τυραννίδι, καὶ σφόδρα μου συνέχεε τὴν διάνοιαν ἡ Τίτου ἀπουσία· καὶ οὕτως μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι. Εἶδες πῶς μέγιστος ἆθλος τὸ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πρᾴως ἀγαπωμένου χωρισμόν; πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν; πῶς ὑψηλῆς δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, οὐδὲ ἀποχρῶν) τοῦτο εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέονται παρουσίας·

& flagella, & minas, & mortem, omneque suppliciorum genus pateretur; ab vna verò sibi dilecta anima separatus, adeò confusus & conturbatus fuit, vt in qua dilectum visurum se sperabat, non inuento eo, protinus è ciuitate prosiliret. Quid hoc ô beate Paule? tu vinctus quidem compedibus, & in carcere positus, & flagella incumbentia sustinens, & scapulas sanguine habens circumfusas mysteria docebas, sacro baptismate initiabas, & sacrificium offerebas, nec vnicum saluandum despiciebas; in Troadem verò profectus, cum terram expurgatam, & ad satus excipiendos præparatã inuenisses, tam præclarum ex manibus lucrum abiecisti, & confestim inde exiliisti? Vtique, inquit. magna enim mœroris vi occupatus fui, & vehementer mentem perturbabat Titi absentia: atque ita me vicit & superauit, vt me id facere cogeret. Videsne, quomodo maximum sit negotium, dilecti separationem placidè ferre posse? quàm graue sit & acerbum? quàm excelso opus sit & forti animo? Non enim diligentibus satis est, animo duntaxat amore copulatum esse; neque hoc illis ad consolationem sufficit; sed corporali etiam indigent præsentia: ac si ista destituantur, haud exigua

ἐκ τῆς πρὸς Θεσ σαλ. ά.

σίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ἀποτέτμηται μέρος. Βαβαὶ τοῦ διαπύρου ἔρωτος τῆς ἀγάπης. Ὁ πυρὸς κατατολμῶν Παῦλος, ὁ ἀδαμάντινος, ὁ στερρὸς, ὁ ἀκλινὴς, ὁ ἀκαμπὴς· ὁ λέγων τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμὸς, διωγμὸς, ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα, ὁ γῆς καὶ θαλάττης καταπετολμῶν, ὁ τῶν ἀδαμαντίνων τοῦ θανάτου πυλῶν καταγελῶν· οὗτος ἐπειδὴ τινῶν ἀγαπητῶν εἶδεν δάκρυα, οὕτως κατεκλάσθη καὶ συνετρίβη, ὡς μηδὲ κρύψαι τὸ πάθος, ἀλλ' εἰπεῖν εὐθέως· τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν. Τί λέγεις, εἰπέ μοι; ἐκείνην τὴν ἀδαμαντίνην ψυχὴν συντρῖψαι δάκρυον ἴσχυσε; ναί φησι· πολλὴ γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης ἰσχύς· αὕτη μου περιγίνεται καὶ κρατεῖ· πρὸς πάντα γὰρ ἀντέχω, πλὴν τῆς ἀγάπης. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε; μᾶλλον δὲ τίς κατ' ἀξίαν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειεν ἂν τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ οὐρανομήκη ψυχήν· ἣ δεδεμένος καὶ καθειργμένος ἀπὸ τοσούτου διαστήματος Φιλιππησίοις ἐπέστελλεν; ἴστε γὰρ ὅσον τὸ μέσον Μακεδονίας καὶ Ῥώμης. Ἀλλ' οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, οὔτε ὁ κίνδυνος, καὶ τὰ ἐπάλληλα δεινὰ, οὔτε ἄλλο οὐδὲν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν μνήμην ἐξέβαλε τῶν μαθητῶν, ἀλλ'

εἶχεν

exigua pars lætitiæ præcisa est. Papæ, quam ignitus est charitatis amor. En, Paulus qui contra ignem imperterritus erat; adamantinus ille, firmus, immotus, inflexibilis, dicens: quis separabit nos à charitate Christi? tribulatio, aut angustia, aut fames, aut persecutio, aut nuditas, aut periculũ, aut gladius? Qui terra & mari se opponit; qui adamantinas portas mortis irridet; hic vt charorum vidit aliquorum lachrymas, ita confractus & contritus est, vt affectum iam non occultaret, sed continuò diceret: Quid facitis plorantes & cor meum affligentes? Quid quæso inquis? nũ adamantinũ illum animum lachrymæ frangere potuerunt? Vtiq. dicit, magna enim charitatis est vis: ipsa me superat & vincit. Etenim aduersus omnia reluctor, sola charitate excepta. Quis nõ obstupesciat? Quis non miretur? Imò verò, quis dignè satis admiretur & obstupescat generosam illam & ad cælos pertingẽtem animã; quòd ligatus & carcere conclusus à tanta distantia Philippensibus literas scriberet? Nostis n. quãtum spatium intersit inter Macedoniã & Romã. At neq; viæ longitudo, neq; temporis diuturnitas, neq; negotiorum multitudo, neq; periculũ & sibi continuò succedentia mala, neq; aliud quicquã dilectionem Ex 1. ad Thess.

 & me-

εἶχεν αὐτοὺς ἅπαντας ἐν διανοίᾳ· οὐχ οὕτως αὐτοῦ ταῖς ἁλύσεσιν αἱ χεῖρες ἐδέδεντο, ὡς τῷ πόθῳ τῶν μαθητῶν ἡ ψυχὴ συνεδέδετο καὶ προσήλωτο. Καὶ καθάπερ βασιλεὺς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβὰς ὑπὸ τὴν ἕω, καὶ καθίσας ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς, μυρίας δέχεται πανταχόθεν ἐπιστολάς, οὕτω δὴ κἀκεῖνος, καθάπερ ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς τῷ δεσμωτηρίῳ καθήμενος, πολλῷ πλείω καὶ ἐδέχετο καὶ ἔπεμπε συνεχῶς τὰ γράμματα, τῶν πανταχόθεν ἐπὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν, ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἀναφερόντων ἅπαντα· καὶ τοσούτῳ πλείονα πράγματα τοῦ βασιλέως ᾠκονόμει, ὅσῳ καὶ μείζονα ἀρχὴν ἐμπεπίστευτο. Τοιαύτη γάρ ἡ τῆς ἀγάπης ἐστὶ δύναμις, ὡς οὐ τοὺς παρόντας μόνον καὶ πλησίον ὄντας ἡμῶν καὶ ὁρωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μακρὰν ἀφεστῶτας περιλαμβάνειν καὶ συγκολλᾶν καὶ συνδεῖν, καὶ οὔτε χρόνων πλῆθος, οὔτε ὁδῶν διάστημα, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ψυχῆς φιλίαν δύναιτ' ἂν διακόψαι καὶ διατεμεῖν. Καὶ γὰρ οὕτω δεῖ φιλεῖν τὸν φιλοῦντα, ὡς εἰ καὶ τὴν ψυχὴν αἰτηθῇ, καὶ δυνατὸν ᾖ, μὴ κωλύσαι· οὐδὲν γὰρ ἀντάξιον γνησίου φίλου. ἥδεται γὰρ ὁ φιλῶν ὁρῶν τὸν φιλούμενον, καὶ διαχεῖται, συμπλέκεται αὐτῷ συμπλοκὴν ἵνα κατὰ τὴν ψυχὴν, ἄρρητον ἔχουσαν τὴν ἡδονήν. κἂν ἀναμνησθῇ μόνον αὐτοῦ δια-

νέστη

memoriam discipulorum exemit, sed omnes illos in mente continuit. Nō ita manus illius catenis constrictæ erant, sicut discipulorū desiderio animus coniunctus & affixus fuerat. Et quemadmodum Rex aliquis conscenso sub auroram solio, vbi in regali aula consedit, sexcentas protinus ex omni loco recipit epistolas: ita porrò ille in carcere velut in regia quadam aula considens, multò frequentiores accipiebat & transmittebat literas eorum, qui cunctis ex locis ad ipsius Sapientiā de omnibus negotiis suis omnia referebant. Et tantò quidem plura negotia administrabat quàm Rex, quantò amplius illi imperium creditū fuerat. Eiusmodi enim est vis charitatis, vt non præsentes duntaxat, & qui propinqui nobis sunt atq; videntur, sed etiam longè distātes complectatur, conglutinet & coniungat; vtq; nec temporū diuturnitas, neq; viarum distantia, nec quicquā eiusmodi rerū, animæ amicitiam dirimere possit & diuellere. Et verò ita diligere amantem oportet, vt si etiam anima ab ipso peteretur & fieri posset, non deneget. Nihil enim cū syncero amico conferendum. Exultat enim amicus, dum eū cernit, quem diligit, lætitiaq; perfunditur: conectitur etiā illi nexu quodā animæ, ineffabilem habēte voluptatē. Ac si

recor-

νέσῃ τῇ διανοίᾳ καὶ ἀνεπτερώθη, καὶ βλέπων τοῦτον καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, οὐ κορέννυται, οὐδέ ἐστιν αὐτῷ ὅπερ μὴ ἐστὶν ἐκείνου· ταῦτα αὐτῷ ἐπεύχεται ἅπερ καὶ ἑαυτῷ. Οἶδα ἐγώ τινα ὃς ὑπὲρ φίλου τοὺς ἁγίους ἄνδρας παρακαλῶν, παρεκάλει πρότερον εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τότε ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Οἶδα καὶ Παῦλον τὴν ψυχὴν ἡδέως διδόντα τὴν ἑαυτοῦ καὶ μὴ αἰτηθέντα, καὶ εἰς γέενναν ἐμπίπτειν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων εὐχόμενον· οὕτω χρὴ φιλεῖν διαθέσει πεπυρωμένῃ, ὡς μὴ δοκεῖν ὀφειλέτην ἔχειν ἐκεῖνον. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, οὐκ ἐπιτάττειν βούλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττεσθαι· χαίρει μᾶλλον ἐπιταττόμενος ἤπερ ἐπιτάττων. Ὁ ἀγαπῶν χαρίζεσθαι βούλεται μόνον, ἢ χάριν λαμβάνειν· θέλει γὰρ ὀφειλέτην ἔχειν τὸν φίλον, ἤπερ αὐτὸς ὀφείλειν ἐκείνῳ. Ὁ ἀγαπῶν, καὶ βούλεται χαρίζεσθαι τῷ ἀγαπωμένῳ, καὶ οὐ βούλεται δοκεῖν χαρίζεσθαι· καὶ ἄρχειν αὐτὸς εὐεργεσίας, καὶ μὴ δοκεῖν ἄρχειν εὐεργεσίας. Καὶ μή μοι τοὺς ἁπλῶς φίλους ἐννοεῖτε, τοὺς κοινωνοὺς τῶν τραπεζῶν, καὶ ἀπὸ προσηγορίας μόνης φίλους λογιζομένους· εἴ τις ἔχει φίλον, οἷον λέγω, ἐπιγνώσεται τὰ ῥήματα. Τῆς παρούσης ζωῆς φίλος ἡδύτερος. Πολλοὶ γοῦν μετὰ τὴν τῶν φίλων τελευτὴν, εὔξαντο μηκέτι ζῆσαι λοιπόν· καὶ γὰρ ὄντως καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ποθεινότερος φίλος.

Βέλτιον

recordatus illius tantummodo fuerit, mox cogitatione assurgit & eleuatur, ac in singulos dies ipsum videns, non satiatur; nec quicquã habet, quod alterius non sit: eadem illi, quæ sibi, optat. Noui ego quendã, qui, cũ sanctos viros pro amico interpellaret, rogabat, vt pro illo primũ, deinde pro se orarent. Noui etiã Paulum, qui nõ rogatus libenter animã suam dabat, & in gehennã incidere pro sibi dilectis optabat. Sic nimirũ ignito affectu diligere oportet, ne quis debitorem illũ habere videatur. Qui enim diligit, nõ imperare solum, sed etiam sibi imperari vult: magis optat subditus esse, quàm aliis pro potestate iubere. Qui diligit, mauult beneficium tantũ conferre, quàm accipere: Debitorẽ enim habere amicum potius cupit, quã se illi debere. Qui diligit, ille & gratiam conferre vult amico, & gratiã tamen conferre non vult videri: & ipse author beneficentiæ esse vult, & author tamen eiusdẽ esse videri nõ vult. Nec tamẽ mihi hic simpliciter amicos intelligite mẽsæ socios, & qui solo nomine amici appellantur. Si quis amicũ habeat, qualem dico, verba facile intelliget. Vita præsenti amicus dulcior est. Multi itaq; post amicorũ mortem nõ amplius viuere optauerũt: reuera enim amicus ipsa luce desiderabilior est.

Melius

Βέλτιον γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι. Πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὁρῶντες ἐν σκότῳ εἰσί· φίλων δὲ εὐποροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένοιντο. Εἰ δὲ τινός σε φιλία βλάπτει, ἔκκοπτε ἀπὸ σοῦ. Εἰ γὰρ τινα τῶν ἡμετέρων μελῶν πολλάκις ἀποτέμνομεν, ὅταν αὐτά τι ἀνιάτως ἔχῃ, καὶ τοῖς λοιποῖς λυμαίνηται, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποιεῖν χρή. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερὸν, ὡς συνουσία πονηρά. Ὅσα γὰρ ἀνάγκη μὴ δύναται, δύναται φιλία πολλάκις εἰς βλάβην καὶ ὠφέλειαν. Ὁ δὲ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ βασιλέως συμφιλιάζων, οὐ δύναται φίλος τοῦ βασιλέως εἶναι· τῆς γὰρ φιλίας τῆς διὰ τὸν Χριστὸν, τὸ μῖσος τὸ δι' αὐτὸν, πολλῷ βέλτιο. Ὅταν μὲν γὰρ φιλώμεθα διὰ τὸν θεὸν, ἡμεῖς ὀφειλέται αὐτοῦ ἐσμὲν τῆς τιμῆς· ὅταν δὲ μισώμεθα, αὐτὸς ἡμῖν ὀφειλέτης ἐστὶ τῆς τιμῆς. Ὅσοι τοίνυν μηδὲ χρημάτων διὰ τὸν Χριστὸν καταφρονοῦμεν, μᾶλλον δὲ δι' ἡμᾶς, φρίξωμεν τὸ περὶ τὸν Χριστὸν τοῦ Παύλου φίλτρον ἐν διανοίᾳ λαμβάνοντες. Οὐδὲ γὰρ τὸν Χριστὸν οὕτως ἐφίλει διὰ τὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὰ ἐκείνου· καὶ ἓν ἐδεδοίκει μόνον, τὸ τῆς ἀγάπης ἐκπεσεῖν τῆς πρὸς ἐκεῖνον. τοῦτο γὰρ αὐτῷ, καὶ γεέννης φοβερώτερον ἦν· ὥσπερ καὶ τὸ μένειν ἐν αὐτῇ βασιλείας ποθεινότερον.

ἐκ τοῦ κατὰ Ματθ.

Melius enim nobis foret solē extinctum esse, quā amicis esse priuatum. Non pauci enim Solē videntes in tenebris sunt: qui verò abundè habet amicos, in angustia minimè esse possunt. Si tamen cuiusquā amicitia tibi obsit, prorsus eam à te rescinde. Si enim nō rarò aliqua è membris nostris resecamus, cum insanabilia ea sunt ac cæteris noxia, multò magis in anima id faciendum est. Nihil n. tam perniciosum est, quàm impba societas. quæ enim necessitas nō potest, illa persæpe tum ad perniciem, tū ad vtilitatē potest amicitia. Qui porrò cū hostibus Regis amicitiam init, Regis amicus esse nequit. Logè verò præstantius est odiū, quod propter Christum sustinemus, quā amicitia, quā propter Christum habemus. Cum enim propter Deum diligimur, nos debitores illi sumus honoris; cum verò odium sustinemus, ille nobis honorem debet. Quicunq; igitur non propter Christum contemnimus pecunias; sed potius ppter nos horreamus, cū mente recolimus illud, quod B. Paulum ad Christum amandum permouit. Ille siquidem non Christū, propter ea, quæ Christi sunt, sed hæc propter illū diligebat, atq; vnum hoc timebat, ne charitate erga Christū excideret: hoc enim illi gehēna ipsa formidabilius erat: sicut in dilectione manere regno deside-

Ex Euang. secundum Matth.

ρον. Ὅπερ μὲν οὖν ἐκεῖνος διὰ τὸν τοῦ θεοῦ πόθον, καὶ εἰς γέενναν καταδέχεται ἐμπεσεῖν, εἴγε ἀμφότερα ταῦτα προὔκειτο, ἡμεῖς δὲ μηδὲ τοῦ παρόντος καταφρονῶμεν βίου, ἆρα ἄξιοι τῶν γοῦν ὑποδημάτων ἐσμὲν τῶν ἐκείνου, τοσοῦτον ἀφεστηκότες αὐτοῦ τῆς μεγαλονοίας; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὃς ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν· καὶ ὃς ἐὰν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ πολὺς ὁ τοῦ κατορθώματος τούτου πόνος, καὶ αὐτὴν σχεδὸν ὑπερβαίνων τὴν φύσιν. Καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ καταξιωθέντες τῶν στεφάνων τούτων καλῶς. Λόγος γὰρ οὐδεὶς αὐτὸ παραστῆσαι δυνήσεται, οὕτω γενναῖον τὸ πρᾶγμά ἐστι ψυχῆς, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς θαυμαστόν. Ἀλλ' ὅμως τὸ θαυμαστὸν τοῦτο, οὐδὲν μέγα ἔφησεν ὠφελεῖν, ἀγάπης χωρὶς, ὁ Παῦλος, κἂν τὴν ἀκτημοσύνην συνεζευγμένην ἔχῃ. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἴρηκε, τοῦτο ἤδη δεῖξαι πειράσομαι, πρότερον ἐκεῖνο ζητήσας, πῶς ὁ τὰ ὑπάρχοντα ψωμίζων πάντα δύναται μὴ ἔχειν ἀγάπην. Τὸν μὲν γὰρ ἕτοιμον ὄντα καῆναι, καὶ τὰ χαρίσματα ἔχοντα ἐγχωρεῖ ἴσως καὶ μὴ ἀγαπῆσαι· ὁ δὲ μὴ μόνον διδοὺς τὰ ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ ψωμίζων, πῶς οὐκ ἀγαπᾷ; Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ἢ ὅτι τὸ οὐκ ὄντως ὂν

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ.

ὑπέ-

siderabilius. Cum igitur ille ob Dei amorem etiã in gehennam incidere eligat, si utraq; hæc ipsi proponerentur, nos verò ne præsentem quidem vitã despiciamus, nunquid vel calceis ipsius digni sumus, qui tantum à magnanimitate ipsius distamus? Ob hanc causam etiam Christus dicebat, qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam: & qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo, qui in cœlis est. Grandis enim huic facto labor inest, & qui ipsam propemodum naturã transcendat. Atque hoc probè nouerunt illi, qui hisce coronis digni sunt habiti. Nullus n. sermo id exprimere poterit adeò generosi opus est animi, & supra modum admirabile. Nihilominus tamen hanc tam præclaram rẽ, remota charitate nihil magnoperè nobis conferre asserit Paulus, etiamsi paupertatẽ coniunctam habeat. Quam igitur ob causam ita locutus sit, id iam ostendere conabor, ubi illud priùs quæsiuero, quomodo ille, qui uniuersas suas facultates egenis distribuit, non habere possit charitatem. Nam ut ille, qui paratus est ut ardeat, quiq; dona gratis data habet, nõ diligat, fieri fortasse potest: at qui non solũ facultates suas elargitur, sed etiã frustratim distribuit, quomodo nõ diligit?

Ex epist. ad Cor.

ὑπέθετο, ὅπερ ἀεὶ φιλεῖ ποιεῖν, ὅταν ὑπερβολὴν παραστῆσαι βουληθῇ· ὡς ὅταν Γαλάταις γράφων λέγῃ· ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Καίτοι οὔτε αὐτὸς, οὔτε ἄγγελος ἔμελλε τοῦτο ποιεῖν· ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πράγματος, καὶ τὸ μηδ' ὅλως ἐσόμενον τέθεικε. Καὶ πάλιν ὅταν Ῥωμαίοις ἐπιστέλλῃ καὶ λέγῃ· οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις δυνήσονται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔμελλον ποιεῖν ἄγγελοι, ἀλλὰ κἀνταῦθα τὸ μὴ ὂν ὑποτίθεται· ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ἑξῆς λέγων· οὔτε κτίσις ἑτέρα· καίτοιγε ἑτέρα οὐκ ἔστι κτίσις, πᾶσαν γὰρ αὐτὴν περιέλαβε, καὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω πάντα εἰπών· ἀλλ' ὅμως κἀνταῦθα τὸ μὴ ὂν καθ' ὑπόθεσιν τίθησιν, ὥστε δεῖξαι τὸν μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῦ πόθον. Ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ λέγων, ὅτι κἂν πάντα τις δῷ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχῃ, οὐδὲν ὠφελεῖται. ἢ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι βούλεται τοὺς παρέχοντας καὶ συγκεκολλῆσθαι τοῖς λαμβάνουσι, καὶ μὴ ἁπλῶς διδόναι ἀσυμπαθῶς, ἀλλ' ἐλεοῦντας καὶ κατακαμπτομένους, ἐπικλωμένους καὶ συναλγοῦντας τοῖς δεομένοις. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη παρὰ τοῦ θεοῦ νενομοθέτηται· καὶ γὰρ ἠδύνατο τοὺς πένητας διατρέφειν ὁ θεὸς καὶ χω-
egenis condoleant. Propterea etiam

εἰς

git? Quid igitur dicendum est? An, quia id, quod nō est, tanquā id quod est supposuit? quod quidē semper facere consueuit, quando excessum seu exuperantiā aliquā vult exprimere: vt cum ad Galatas scribens inquit; licet nos, aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquā quod euāgelizamus vobis, anathema sit. Et verò neq; ipse, neque angelus hoc facturus erat: sed vt rei exuperantiā ostēderet, posuit etiā illud, quod omnino futurū nō erat. Et rursum, quādo ad Romanos scribit & inqt: neq; angeli, neq; principatus, neque potestates poterunt nos separare à charitate Christi: Neq; n. id angeli erant facturi; sed etiam hic, q̄ non est, supponitur. Quemadmodum & in sequentibus, cū dicit, neq; creatura alia. etenim nulla alia est creatura: sed totā ipsam cōplexus fuit; atq; omnia tum supera tū infera edixit. At nihilominus etiā hic, q̄ non est, secundū suppositionē dicit, quo excellentissimū suum amorē declaret: id nimirum, q̄ & hoc loco inquiens, q̄ licet quis omnia sua det, si Christum non habeat, nihil ei prosit. Aut igitur hoc dicere vult; aut qa vult, vt dantes conglutinentur accipientibus, & non nudè sine affectu dent, sed vt misericordia & commiseratione flectantur, vt mitigentur, & eleemosyna à Deo lege sancita est. si qui-

εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγάπην συνδήσῃ, καὶ ἵνα διαθερμαινώμεθα πρὸς ἀλλήλους, παρ' ἡμῶν αὐτοὺς ἐκέλευσε τρέφεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησι· κρεῖσσον λόγος ἀγαθὸς ἢ δόσις· καὶ ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν. Καὶ αὐτός φησι· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔθος τούς τε εὐεργετουμένους φιλεῖν, τούς τε εὖ πάσχοντας πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας οἰκειότερον διακεῖσθαι, σύνδεσμον φιλίας ποιῶν, τοῦτο ἐνομοθέτησε. Καὶ ἵνα μάθητε ὅσον ἐστὶ τὸ κατόρθωμα, ὑπογράψωμεν αὐτὴν τῷ λόγῳ, ἐπειδὴ τοῖς πράγμασιν αὐτὴν οὐχ ὁρῶμέν που φαινομένην, καὶ ἐννοήσωμεν, εἰ πανταχοῦ μετὰ δαψιλείας ἦν αὕτη, πόσα ἂν ἐγένετο ἀγαθά· οὔτε γὰρ νόμων οὔτε δικαστηρίων ἔδει, οὐ κολάσεων, οὐ τιμωριῶν, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός. Εἰ γὰρ ἅπαντες ἠγάπων καὶ ἠγαπῶντο, οὐδὲν ἂν ἠδίκησεν οὐδείς· ἀλλὰ καὶ φόνοι, καὶ μάχαι, καὶ πόλεμοι, καὶ στάσεις, καὶ ἁρπαγαὶ καὶ πλεονεξίαι, καὶ πάντα ἂν ἐκ ποδῶν ἐγεγόνει τὰ πονηρά, καὶ μέχρις ὀνόματος ἂν ἠγνοήθη ἡ κακία. Τὰ μέν τοι σημεῖα οὐκ ἂν τοῦτο εἰργάσαντο, ἀλλὰ καὶ εἰς κενοδοξίαν ἐπαίρει τοὺς μὴ προσέχοντας καὶ ἀπόνοιαν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν τῆς ἀγάπης, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ ἔχει παρεζευγμένα τὰ κακά· οἷον ὁ ἀκτήμων φυσιοῦται πολλάκις διὰ τοῦτο· ὁ

λέγειν

quidem sine ista pauperes alere Deus potuit: sed vt nos charitatis vinculo connecteret, atq; vt erga nos mutuo incalescamus, illos a nobis ali mandauit. Idcirco etiam alibi dicit: melior est sermo bonus quàm donū. Et ecce sermo præstantior, quā datum bonū. Et ipse dicit: misericordiam volo & nō sacrificium. Cum n. ita fieri soleat, vt in quos beneficia cōtulerimus, eosdem amore amplectamur; & qui beneficia acceperint, ergo benefactores suos melius afficiantur, ille amicitiæ constituens vinculū, hoc ita lege confirmauit. Atq; vt noueritis quā res preclara sit, verbis ipsam depingamus, quando eam rebus ipsis nusquā apparentē cernimus; & consideremus, si ipsa vbiq; locorū abunde foret, quāta bona fierent. Neq; enim legibus neq; carceribus vllis opus esset; nō punitionibus, nō suppliciis, nec vlla eiusmodi re. Si n. omnes diligerent & diligerentur, nihil iniuriæ quisquā alteri inferret. sed & cædes, & pugnæ, & bella, & seditiones, & rapinæ, & bonorū direptiones, ac vniuersa demū eiusmodi mala e medio tollerētur, & solo nomine nota foret improbitas. Hoc porro miracula minimè efficiunt, sed potius vana gloria & arrogantia incautos efferunt. Et ꝙ in charitate planè stupendum est, alia quidē omnia bona cōiuncta ha-

bent

λέγειν εἰδὼς, καὶ δοξομανίαν νοσεῖ· ὁ ταπεινόφρων, δι' αὐτὸ τοῦτο πολλάκις κατὰ τὸ συνειδὸς μέγα φρονεῖ· ἡ δὲ ἀγάπη πάσης τῆς τοιαύτης ἀπήλλακται λύμης· κατὰ γὰρ τοῦ ἀγαπωμένου, οὐκ ἄν τις ἐπαρθείη ποτέ. Καὶ μή μοι θῇς ἕνα ἀγαπῶντα, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως, καὶ τότε αὐτῆς ὄψει τὴν ἀρετήν. Μᾶλλον δὲ εἰ βούλει πρῶτον ἕνα ἀγαπώμενον, καὶ ἕνα φιλοῦντα τίθει, φιλοῦντα μὲν ὡς φιλεῖν ἄξιον· τὴν γὰρ γῆν οὕτως ὡς τὸν οὐρανὸν οἰκήσει, πανταχοῦ γαλήνης ἀπολαύων, καὶ μυρίους ἑαυτῷ πλέκων στεφάνους. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ φθόνου καὶ ὀργῆς, καὶ βασκανίας, καὶ ἀπονοίας, καὶ κενοδοξίας, καὶ πονηρᾶς ἐπιθυμίας, καὶ παντὸς ἔρωτος ἀτόπου, καὶ παντὸς νοσήματος καθαρεύουσαν διατηρήσει τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Ὥσπερ γὰρ ἑαυτῷ οὐκ ἄν τις ἐργάσαιτό τι κακόν· οὕτως οὐδὲ οὗτος τὸν πλησίον. Τοιοῦτος δὲ ὤν, μετ' αὐτοῦ στήσεται τοῦ Γαβριὴλ ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζων. καὶ ὁ μὲν ἀγάπην ἔχων τοιοῦτος. Ὁ δὲ σημεῖα ποιῶν καὶ γνῶσιν ἔχων ἀπηρτισμένην, ταύτης ἄνευ κἂν μυρίους ἐγείρῃ νεκρούς, οὐδὲν μέγα ὀνήσει, πάντων ἀπερρηγμένος, καὶ οὐδενὶ τῶν συνδούλων ἀναμιγνύναι ἑαυτὸν ἀνεχόμενος. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς, τῆς εἰς αὐτὸν ἀκριβοῦς ἀγάπης σημεῖον ἔφησεν

bent quædam mala; veluti cũ quis paupertatẽ colit, nõ rarò ob idipsum inflatur: si quis dicendi peritus sit, etiã insana gloriæ cupiditate laborat: humilis verò frequenter ob hoc ipsum in consciẽtia superbit. At verò charitas ab omni eiusmodi corruptela libera est & excepta. Neq; n. contra sibi charũ hominẽ aliquãdo sese quis extulerit. Nec tamen mihi vnũ aliquẽ proponas amantem, sed indifferẽter omnes, & tunc charitatis virtutem perspicies. Imò verò, si placet, primũ vnum aliquẽ qui diligitur, & vnũ qui diligit, ponas, diligentẽ inquã, sicut oportet. Etenim eiusmodi homo nõ secus terrã incolet, quã ipsum cœlũ, vbiq; scil. tranquillitate fruens, & innumeras sibi ipse coronas cõtexens. Talis n. ab inuidia, ab ira & liuore & arrogantia, ab inani gloria & praua cupiditate, ab omni turpi amore, omniq; vitio immunẽ suam animã conseruabit. Quemadmodũ n. nemo seipsum malo affecerit; sic nec iste suos proximos. Qui verò talis est, cũ ipso Gabriele, in terra versans, erit. Ac talis quidẽ est qui charitatẽ habet. Qui verò miracula facit, & sciẽtiam summã habet absq; illa, etiamsi innumeros excitet mortuos; nihil tamẽ illi magnoperè ꝓderit, dũ videlicet ab omnibus separatus, nulli conseruorum se coniungere sustinet. Hac porrò de causa etiam Christus Domi-

φησὶν εἶναι, τὸ τὸν πλησίον φιλεῖν· εἰ γὰρ φιλεῖς με φησὶν ὦ Πέτρε τούτων πλέον, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Εἶδες πῶς καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἠνίξατο, ὅτι μαρτυρίου μεῖζον τοῦτο; καὶ γὰρ εἰ παῖδά τις εἶχεν ἀγαπητὸν, καὶ ὑπὲρ οὗ καὶ τὴν ψυχὴν ἂν ἐπέδωκεν, εἶτα τις τὸν μὲν πατέρα ἐφίλει, τῷ δὲ παιδὶ μηδ᾽ ὅλως προσεῖχε, σφόδρα ἂν παρώξυνε τὸν πατέρα, καὶ οὐκ ἂν ᾔσθετο τῆς οἰκείας ἀγάπης, διὰ τὴν τοῦ παιδὸς ὑπεροψίαν. Εἰ δὲ ἐπὶ πατρὸς καὶ παιδὸς τοῦτο συμβαίνει, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Καὶ γὰρ πατέρων ἁπάντων ἐστὶ φιλοστοργότερος ὁ θεός. Διὰ δὴ τοῦτο εἰπὼν, πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐπήγαγε, δευτέρα δὲ, καὶ οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. Καὶ ὅρα πῶς μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ὑπερβολῆς ἀπαιτεῖ καὶ ταύτην· περὶ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ φησιν, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· περὶ δὲ τοῦ πλησίον σου, ὡς σεαυτόν· ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου. Καὶ γὰρ εἰ μετὰ ἀκριβείας τοῦτο ἐφυλάττετο, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος ἦν, οὐκ ἄρχων, οὐκ ἀρχόμενος, οὐ πλούσιος, οὐ πένης, οὐ μικρὸς, οὐ μέγας, οὐ διάβολος ἂν ἐγνώσθη ποτέ. οὐ λέγω οὗτος, ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἕτερος τοιοῦτος,

Dominus syncera erga se charitatis signũ esse asseruit, proximũ diligere. Inquit n. si me plus diligis, Petre, pasce oues meas. Vides quomodo hic denuò insinuauerit, diligere, martyrio esse præstantius? Equidẽ si filiũ quis haberet percharũ, ꝓ quo etiã vitam ꝓfunderet, ac deinde quis patrẽ quidẽ eiusmodi amaret, filii verò planè rationẽ nullã haberet, ille vehementer patrẽ exacerbaret, vt qui ꝓprium amorem ob filii contemptũ non agnosceret. Quod si in patre & filio hoc euenire solet, quanto magis in Deo & hominibus? Omnibus siquidem patribus filiorũ suorũ amantior Deus est. Atq; idcirco, cum dixisset: primũ & maximũ mandatum est, diliges Dominum Deũ tuum, subdidit, secundũ verò, & non conticuit, sed adiecit, simile huic: diliges proximum tuum, sicut teipsum. Et vide, quomodo eadem propemodum excellentia etiam hoc præceptum exigat. De Deo enim loquens, ait, Ex toto corde tuo: de proximo verò, Sicut teipsum: quod æquale est illi, Ex toto corde tuo. Et quidem si studiosè hoc obseruaretur; non seruus, non liber esset; non princeps, non subditus, non diues, non pauper, non paruus, non magnus, nec etiam diabolus vnquam cognitus fuisset: qui non dico de hoc tantum, sed & si etiam alius aliquis talis, imò si & centum, & sexcenti eius-modi

τος, μᾶλλον δὲ εἰ καὶ ἑκατὸν καὶ μυρίοι τοιοῦτοι ἦσαν, οὐδὲν ἂν ἴσχυσαν ἐκείνης οὔσης. Μᾶλλον γὰρ χόρτος ἤνεγκε πυρὸς ἐπαγωγήν, ἢ φλόγα ἀγάπης διάβολος. Αὕτη τείχους ἰσχυροτέρα, αὕτη ἀδάμαντος στερροτέρα, κἂν ἑτέραν αὐτῆς ἰσχυροτέραν εἴπῃς ὕλην, πάντα ὑπερβάλλει τῆς ἀγάπης στερρότης. Ταύτην οὐ πλοῦτος, οὐ πενία νικᾷ· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἦν πενία, οὐκ ἀμετρία πλούτου, εἰ ἀγάπη ἦν, ἀλλὰ τὰ ἐξ ἑκατέρων ἀγαθὰ μόνον· καὶ γὰρ τὴν ἐξ ἐκείνου ἀφθονίαν ἐκαρπωσάμεθα ἄν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀμεριμνίαν, καὶ οὔτε τοῦ πλούτου τὰς φροντίδας, οὔτε τῆς πενίας τὸ δέος ὑπεμείναμεν ἄν. Καὶ τί λέγω τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη; αὐτὸ γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ φιλεῖν, ἐννόησον ἡλίκον ἐστί· πόσην φέρει τὴν εὐφροσύνην· ἐν πόσῃ καθίστησι χάριτι τὴν ψυχήν· ὃ μάλιστα αὐτῆς ἐστιν ἐξαίρετον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς ἀρετῆς μέρη, συνεζευγμένον ἔχει τὸν πόνον· οἷον νηστεία, σωφροσύνη, ἀγρυπνία, βασκανία, ἐπιθυμία, ὑπεροψία· ἡ δὲ ἀγάπη μετὰ τοῦ κέρδους, πολλὴν ἔχει καὶ τὴν ἡδονήν, καὶ πόνον οὐδένα· καὶ καθάπερ μέλιττα ἀγαθή, τὰ πανταχόθεν συνάγουσα ἀγαθά, εἰς τὴν τοῦ φιλοῦντος κατατίθεται ψυχήν. Κἂν δουλεύῃ τις ἰδιώτης, ἐλευθερίας ἀποφαίνει τὴν δουλείαν· ὁ γὰρ φιλῶν οὐχ οὕτως ἐπιτάττων ὡς ἐπιτατ-

modi forent, nihil tamen possent, illa existente. Facilius enim fœnum ignis insultũ sustinuerit, quàm diabolus flammam charitatis. Ipsa est muro fortior, adamante firmior, & si quam aliam fortiorem illa materiam dixeris, omnia longè superat firmitudo charitatis. Hanc neque diuitiæ, neq; paupertas vincit: Imò ne paupertas quidem vlla ibi fuerit, aut nimiæ opes, vbi charitas erit, sed ea duntaxat, quæ ab vtroque sunt, bona: Ex illis siquidem abundantiam assequimur, ex hac verò tranquillitatem; ita vt neq; diuitiarum curas, neque egestatis metum sustineamus. Et quid dico quæ ex illa proueniunt lucra? Ipsum enim diligere secundum se quantum sit, animaduerte. quantam lætitiam adfert? In quanta animam constituit gratiam? id quod ipsa maximè habet eximium. Etenim reliquæ partes virtutis dolorem aliquem habent coniunctum, vt sunt ieiunium, sobrietas, vigilantia, æmulatio, desiderium, despicientia: Charitas verò, vnà cum lucro etiam ingentẽ habet voluptatem, dolorem verò nullum. Et hæc quemadmodũ impigra quædam apis vndequaq; quæ vtilia sunt colligens, in amantis animã reponit. Ac si priuatus aliquis seruiat, liberum tamen seruitium exhibet. Qui enim amat, non tam imperare quàm

ἐπιταττόμενος χαίρει. καὶ τοίγε τὸ ἐπιτάττειν ἡδύ· ἀλλὰ μετατίθησιν αὕτη τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ πάντα ἐν χερσὶν ἔχουσα παραγίνεται τὰ ἀγαθὰ, πάσης μητρὸς ἠπιωτέρα, πάσης βασιλίδος εὐπορωτέρα· καὶ τὰ ἐπίπονα κοῦφα καὶ ῥᾷστα ποιεῖ, τὴν μὲν ἀρετὴν εὔκολον, τὴν δὲ κακίαν πικροτάτην ἡμῖν ἀποφαίνουσα. Σκόπει δὲ, τὸ δαπανᾷν, λυπηρὸν εἶναι δοκεῖ, καὶ ποιεῖ αὐτὸ αὕτη ἡδύ. τὸ λαμβάνειν τὰ ἑτέρων ἡδὺ, καὶ οὐκ ἀφίησιν αὐτὸ φαίνεσθαι ἡδύ· ἀλλὰ φεύγειν ὡς μοχθηρὸν παρασκευάζει. Πάλιν τὸ κακῶς λέγειν, γλυκὺ πᾶσιν εἶναι δοκεῖ· αὕτη τοῦτο μὲν πικρὸν ἀποφαίνεται, τὸ δὲ καλῶς λέγειν ἡδύ. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς τὸν φιλούμενον ἐγκωμιάζειν ἡμῖν ἡδύ. Πάλιν ὁ θυμὸς ἔχει τινὰ ἡδονήν· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκέτι, ἀλλὰ πάντα αὐτοῦ τὰ νεῦρα ἀνῄρηται. κἂν λυπήσῃ τὸν φιλοῦντα ὁ ἀγαπώμενος, θυμὸς μὲν οὐδαμοῦ φαίνεται, δάκρυα δὲ καὶ παρακλήσεις καὶ ἱκετηρίαι· τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ παροξυνθῆναι. Κἂν ἴδῃ ἁμαρτάνοντα, πενθεῖ καὶ ὀδυνᾶται· ἀλλὰ καὶ ἡ ὀδύνη αὕτη ἡδονὴν φέρει· τῆς γὰρ ἀγάπης, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ ἡ λύπη, γέλωτος παντὸς ἡδίω καὶ χαρᾶς. Οὐχ οὕτω γοῦν ἀναπαύονται οἱ γελῶντες, ὡς ὑπὲρ φίλων κλαίοντες. κἂν ἀπιστῇς, ἐπίσχες αὐτῶν τὰ δά-

quàm sibi imperari gaudet. Et ipsum quidē imperare per se dulce est; charitas tamen rerū naturam commutat, ac omnia bona in manibus habens opitulatur, quauis matre benignior, omni regina opulentior. hæc, quæ laboriosa sunt, leuia facillimaq; reddit: virtutem nobis expeditam, vitium autem difficillimum efficiens. Considera verò, quòd, cum sumptus facere hominibus molestum esse videatur, ipsa hoc ipsum iucundum efficiat. Auferre res aliorum dulce apparet; at ipsa hoc iucundum videri non permittit, sed facit vt veluti rem ærumnosam fugiamus. Rursus vituperare omnibus dulce esse videtur: ipsa verò hoc quidem acerbum efficit, laudare verò dulce. Nihil enim nobis ita gratum est, ac laudare, quem diligimus. Rursus, ira voluptatem quandam habet; sed in charitate nequaquam: quin omnes illius nerui succisi sunt. ac si fortè amantem amatus contristet, ira tamen nusquam apparet, sed lachrymæ & obtestationes & supplices preces: tantū abest, vt exasperetur. Et sicubi peccantem cernat, luget & contristatur quidem; sed ipse tamen dolor, aliquam etiam voluptatem adfert. Charitatis siquidem & lachrymæ & mæstitia, omni risu gaudioq; suauiores sunt. Non ita certè recreantur ridentes, sicut qui ꝑpter amicos plorāt.

Quod,

δάκρυα, καὶ ὡς τὰ ἀνήκεστα παθόντες, οὕτως δυσχεραίνουσιν. Ἀλλ' ἡδονὴν ἔχει φησὶν ἄτοπον τὸ φιλεῖν. ἄπαγε καὶ εὐφήμει ἄνθρωπε· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονῆς καθαρεύει τοιαύτης, ὡς ἀγάπη γνησία. Μὴ γάρ μοι ταύτην εἴπῃς τὴν δημώδη καὶ ἀγοραῖον, καὶ νόσον μᾶλλον ἢ ἀγάπην οὖσαν, ἀλλὰ ταύτην ἣν ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ, τὴν τὸ συμφέρον τῶν ἀγαπωμένων σκοποῦσαν, καὶ ὄψει ὅτι πατέρων οὗτοι φιλοστοργότεροι. Καὶ ὥσπερ οἱ χρήματα φιλοῦντες, οὐκ ἂν ἕλοιντο δαπανῆσαι χρήματα, ἀλλ' ἥδιον ἂν ἐν στενοχωρίᾳ γένοιντο, ἢ ἐκεῖνα ἴδοιεν ἐλαττούμενα, οὕτω καὶ πρός τινα ἡδέως ἔχων, μυρία ἂν ἕλοιτο παθεῖν, ἢ τὸν ἀγαπώμενον καταβλαπτόμενον ἰδεῖν. Τί οὖν φησιν, ἐὰν ἐχθροὶ ὦσι καὶ ἕλληνες, οὐ δεῖ μισεῖν; μισεῖν μέν· οὐκ ἐκείνους δὲ, ἀλλὰ τὸ δόγμα· οὐ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν πρᾶξιν, τὴν διεφθαρμένην γνώμην. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, ἔργον θεοῦ, ἡ δὲ πλάνη ἔργον τοῦ διαβόλου. Εἰ γὰρ δεῖ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ μισεῖν, οὐχὶ ἀσεβεῖς δεῖ μισεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὺς, καὶ οὕτως ἐσόμεθα θηρίων χείρους, πάντας ἀποστρεφόμενοι καὶ ἀπονοίᾳ φυσώμενοι, καθάπερ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος. Ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως ἐκέλευσεν· ἀλλὰ πῶς· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύ-

χους

Quod si minimè credis, cohibe illorum lachrymas, & comperies, quòd haud aliter affligantur, quã si atrocia quæq; passi essent. Sed obscœna voluptas, dicet aliquis, est in amãdo. Apage, & male loqui desine ô homo: nihil enim ab eiusmodi voluptate tã immune est, quã vera charitas. Nec n. mihi popularẽ & sordidum illum amorem dixeris, & qui vitiũ potius est, quã charitas; sed eam dilectionẽ quam Paulus requirit, quæ eorũ, quos amplectitur, cõmodũ spectat; & videbis, quod eiusmodi ipsos parẽtes amore vincant. Et quemadmodũ qui pecunias amant, eas expendere nequaquã volunt, sed malunt in angustiis esse, quã videre pecunias diminui: sic ille, qui erga quempiã benè affectus est, innumera mala perferre mauult, quã sibi dilectũ detrimentis affici videre. Quid ergò, dicit aliquis, si inimici fuerint & gentiles, an non odisse oportet? Oderis quidẽ, verum non ipsos, sed doctrinã illorum; nõ hominem, sed improba facta, & peruersam mentẽ. homo siquidem opus Dei est, error verò opus diaboli. Si n. hostes Dei odio persequi oporteat, non impios modò, sed peccatores etiã odisse oportebit, atq; ita ipsis bestiis peiores erimus, omnes scil. auersantes, & veluti Pharisæus ille, superbia inflati. Verũ nõ ita Paulus cẽsuit: sed quomodo? Corripite, ait, inquietos, consolamini pusilla- 1.Thes.5.

χους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν· μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. Τί οὖν ὅταν λέγῃ φησίν· εἴ τις οὐχ ὑπακούει τὸν λόγον ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ. Μάλιστα μὲν περὶ ἀδελφῶν τοῦτο εἴρηται. πλὴν οὔτε τοῦτο ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ἡμερότητος. Μὴ γὰρ δὴ περικόψῃς τὰ ἑξῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα προστίθει· καὶ γὰρ εἰπὼν μὴ συναναμίγνυσθε, ἐπήγαγε, καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν. Ὁρᾷς πῶς τὸ ἔργον μισεῖν τὸ φαῦλον, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἐκέλευσε; καὶ γὰρ ἔργον τοῦ διαβόλου, τὸ διασπᾶν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων· καὶ σφόδρα ἐσπούδακεν ἀνελεῖν τὴν ἀγάπην, ἵνα ἐκκόψῃ τῆς διορθώσεως τὴν ὁδὸν, καὶ κατέχῃ ἐκεῖνον ἐν πλάνῃ, σὲ δὲ ἐν ἀπιστίᾳ τε καὶ ἀπεχθείᾳ, εἶθ' οὕτως ἀποτειχίσῃ τῆς ἐκείνου σωτηρίας τὴν ὁδόν. Ὅταν γὰρ καὶ ὁ ἰατρὸς μισῇ τὸν κάμνοντα καὶ φεύγῃ, καὶ ὁ κάμνων τὸν ἰατρὸν ἀποστρέφηται, πότε ἀναστήσεται ὁ νοσῶν, ὅταν μήτε ἐκεῖνος αὐτὸν καλῇ, μήτε οὗτος πρὸς αὐτὸν ἀπίῃ; Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ἀποστρέφῃ καὶ φεύγεις αὐτόν; ὅτι ἀσεβής ἐστιν; οὐκ οὖν διὰ τοῦτο δεῖ προσιέναι καὶ θεραπεύειν, ἵνα ἀναστήσῃς νοσοῦντα. Εἰ δὲ ἀνίατα νοσεῖ, ἀλλὰ σὺ τὸ σαυτοῦ ποιεῖν ἐκελεύσθης· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰούδας ἀνίατα ἐνόσει, καὶ οὐ διέλιπεν

fillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Quid igitur vult, cum inquit; Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate: & ne commisceamini cum illo? 1.Thes.5. *Maximè quidē de fratribus istud dictum est: non tamen ita simpliciter, sed & hoc ipsum cū aliqua mansuetudine. Nec enim ab his sequētia distraxeris, sed & quæ subiiciuntur, apponas. Nam vbi dixisset, ne commisceamini; adiunxit, Et nolite quasi inimicū existimare, sed corripite vt fratrem. Vidésne, quomodo opus malum, & nō hominem, odisse iusserit? Diaboli enim illud opus est, ab inuicem nos diuellere. Et magnoperè ille semper studuit charitatis nexū dissoluere, vt correctionis viam interciperet, ac illum quidem in errore, te verò in perfidia & odio retineret; atque hac ratione tandem viam ad illius salutē veluti muro intercludat. Cum n. & medicus ægrotantem odit ac fugit, æger verò medicū auersatur, quando tandē ægrotans reualescet, si videlicet neq; hic illum accersat, neq; ille hunc adeat? Quam verò ob causam ipsum auersaris & fugis? An q̄a impius est? atqui ob idipsum accedere oportet & mederi, vt morbo afflictū erigas. Si verò desperatè laboret, tu, quod tuū est, facere iussus es: nam & Iudas incurabili morbo laborabat, nec tamen Deus illi curam adhibere*

αὐτὸν ὁ θεὸς θεραπεύων. Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ ἀποκάμῃς· κἂν γὰρ πολλὰ σπουδάσας μὴ ἀπαλλάξῃς τῆς ἀσεβείας αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀπαλλάξαντος λήψῃ τὸν μισθὸν, καὶ παρασκευάσῃς αὐτὸν θαυμάζειν σου τὴν ἡμερότητα· Καὶ οὕτως εἰς τὸν θεὸν ἡ δόξα ἅπασα αὕτη διαβήσεται. Κἂν γὰρ θαύματα ποιῇς, κἂν νεκροὺς ἐγείρῃς, κἂν ὁτιοῦν ἐργάσῃ, οὐδέποτέ σε οὕτω θαυμάσονται Ἕλληνες, ὡς ὅταν ἴδωσι πρᾶον καὶ ἥμερον, καὶ γλυκὺν παρεχόμενον τρόπον. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο κατόρθωμα· πολλοὶ γὰρ καὶ τέλεον ἀπαλλαγήσονται τοῦ κακοῦ. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπισπάσασθαι δύναται, ὡς ἀγάπη. Ἐπ' ἐκείνοις μὲν γάρ σε καὶ ζηλοτυπήσουσι, τοῖς σημείοις λέγω καὶ τοῖς θαύμασιν· ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ θαυμάσονται καὶ φιλήσουσι· φιλοῦντες δὲ, καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιλήψονται ὁδῷ προβαίνοντες. Εἰ δὲ οὐκ εὐθέως γένεται πιστὸς, μὴ θαύμαζε, μηδὲ ἐπείγου, μηδὲ ἅπαντα ὁμοῦ ζήτει, ἀλλ' ἔασον αὐτὸν τέως ἐπαινεῖν, φιλεῖν, καὶ εἰς τοῦτο ὁδῷ προϊὼν ἥξει. Ἐπεὶ οὖν δημιουργὸς ἀρετῆς ἡ ἀγάπη, μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταφυτεύσωμεν αὐτὴν ψυχαῖς, ἵνα ἡμῖν πολλὰ κομίσῃ τὰ ἀγαθὰ, καὶ βρύοντα αὐτῆς διηνεκῶς τὸν καρπὸν ἔχωμεν, τὸν ἀεὶ τεθηλότα, καὶ οὐδέποτε μαραινόμενον. οὕτω γοῦν καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν. ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς

emisit. Ne igitur & tu defatigeris: quamuis enim magna adhibita diligentia ab impietate ipsum minimè liberes, mercedem nihilominus, perinde ac si liberasses, recipies, & vt ille mansuetudinem tuam miretur, efficies; atq; hac ratione omnis gloria in Deum redundabit. Etiamsi n. miracula facias, etiamsi mortuos suscites, etiamsi aliud quidlibet facias, nunquã tamẽ ita gentiles suspicient, quã si mitem te ac mansuetum, morumq; suauitate vtentem conspiciant. Nec verò & hoc vulgare & exiguũ officium est: multi n. prorsus ab improbitate desistent. Nec n. quicquam est, quod ita allicere homines possit, sicuti charitas. In illis quidem (signis dico & miraculis) inuidia te persequentur homines; in charitatis autem officio & te obseruabunt, & amore cõplectentur; dum verò amant, etiam veritati progredientes inhærebunt. Quod si nõ cõfestim quis fidelis euadat, ne obstupeas, nec præceps sis, nec simul omnia requiras, sed illũ interea, donec approbet, amare sinas, & eò paulatim p̄grediens pertinget. Cũ igitur virtutum opifex sit charitas, omni diligentia eã animis nostris inserere studeamus, vt nobis quã plurima bona proferat, vtq; affluentẽ assiduè ipsius fructũ, qui perpetuò floreat, & nunquam marcescat, habeamus: Hac enim ratione etiam sem-

piter-

ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ πνεύματι δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

piterna bona consequemur. Quæ nos omnes cõsequi cõtingat gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi. cũ quo Patri & sancto ac bono Spiritui gloria, in secula seculorum. amen.

Περὶ εὐχῆς.

ΛΟΓΟΣ β'.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς ἀνδριάντας λόγ. ά.

Μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχή, ἐὰν μετὰ διανοίας εὐχαρίστου γίνηται· ἐὰν παιδεύσωμεν ἑαυτούς, μὴ μόνον λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ μὴ λαμβάνοντες, εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ. Καὶ γάρ ποτε μὲν δίδωσι, ποτὲ δὲ οὐ δίδωσιν. ἀμφότερα χρησίμως· ὥστε κἂν λάβῃς, κἂν μὴ λάβῃς, ἔλαβες ἐν τῷ μὴ λαβεῖν· κἂν ἐπιτύχῃς, κἂν μὴ ἐπιτύχῃς, ἔτυχες ἐν τῷ μὴ ἐπιτυχεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε τὸ μὴ λαβεῖν λυσιτελέστερον. Εἰ γὰρ μὴ συμφέρον ἡμῖν ἦν πολλάκις τὸ μὴ λαβεῖν, πάντως ἔδωκεν ἄν· τὸ δὲ συμφερόντως ἀποτυχεῖν, ἐπιτυχεῖν ἐστι. Μὴ δὴ πρὸς τὴν βραδυτῆτα τῆς τῶν αἰτουμένων δόσεως δυσχεραίνωμεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πολλὴν τὴν καρτερίαν καὶ τὴν μακροθυμίαν ἐπιδεικνύμεθα. Μὴ γὰρ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν ὁ θεός; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν, τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς

ἐκ τοῦ ἑρμην. τῆς ἑξαημέρ.

πρ

De oratione.

HOMILIA II.

Ex hom. I. in statuas.

Magnum quoddam bonum est oratio, si grato animo fiat; si inquam, nos ipsos assuefaciamus, ut non solùm accipientes, sed etiam non accipientes, gratias Deo agamus. Ille siquidẽ aliquando dat, aliquando non dat. Ac vtrumq; quidẽ vtiliter: adeò vt siue accipias siue nõ accipias, acceperis tamen, dum non accepisti; & siue impetres siue nõ impetres, impetraueris tamen dum non impetrasti. Nonnunquam n. non accepisse vtilius est. Nisi enim subinde præstaret nos petita non consequi, omninò nobis daret. Vtiliter aũt frustratum esse, est obtinuisse. Nec porrò indignè feramus, quod tardiùs nobis quæ petimus, dentur; sed ob idipsum magnã tolerantiam & æquanimitatẽ ostendamus. Nunquid enim etiam antequam peteremus, dare nobis Deus non poterat? Sed idcirco expectat, vt occasionem à nobis accipiat iustè nos dignandi sua prouidentia. Siue igi-

Ex comment. in hexaëmer.

tur

παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν ἐπιτύχωμεν τίνων τῶν αἰτηθέντων, εἰ κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει· καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν ὅταν ὁ θεὸς βούληται, οὐκ ἔλαττόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. Ὥστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν, καὶ μετὰ χαρᾶς δέχεσθαι ἅπερ αὐτὸς δοκιμάσει. Οὐ γὰρ ἀνανεύων ἡμῶν πρὸς τὰς αἰτήσεις ὑπερτίθεται πολλάκις ὁ θεός, ἀλλὰ σοφιζόμενος ἡμῶν τὴν προσεδρείαν, καὶ βουλόμενος ἡμᾶς πρὸς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι· ἐπεὶ καὶ πατὴρ φιλόστοργος αἰτούμενος πολλάκις παρὰ τοῦ παιδὸς οὐκ ἐπινεύει, οὐχὶ βουλόμενος μὴ δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς τὴν προσεδρείαν διὰ τούτου ἐπισπώμενος. Τὸ γὰρ ἀκούεσθαι εὐχόμενον, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ἀξίους εἶναι λαβεῖν γίνεται· δεύτερον δὲ ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ προσεύχεσθαι· τρίτον ἐκ τοῦ συνεχῶς· τέταρτον, ἐκ τοῦ συνεχῶς καὶ τοῦ μηδὲν βιωτικὸν αἰτεῖν· πέμπτον ἐκ τοῦ τὰ συμφέροντα ζητεῖν. Ὥσπερ οὖν ἐκ τούτων τὸ ἀκούεσθαι γίνεται, οὕτως ἑτέρωθεν τὸ μὴ ἀκούεσθαι, κἂν δίκαιοι ὦσιν οἱ αἰτοῦντες. Τί γὰρ τοῦ Παύλου δικαιότερον γέγονεν; ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσύμφορα ᾔτησεν, οὐκ ἠκούσθη·

ἐκ τῆς ἑρμ. ξζ. ψαλμ.

tur postulata consequamur, siue non consequamur, in oratione perseueremus: Nec solum cum impetramus, gratias agamus, sed etiam cum non impetramus. Nam frustrari, cum Deus ita vult, non deterius est, quàm aliquid consecutum esse. Nec enim nos scimus, quæ nobis conducunt, sicut ipse nouit. Quamobrem siue aliquid consequamur siue non consequamur, gratias agere debemus, & cum gaudio suscipere quæ ipsi placita fuerint. Nec enim Deus quasi preces nostras abnuens, sed perseuerantiam nostram sapienter quærens, nosque ad se attrahere volens, sæpè cunctatur. Quoniam & benignus in liberos pater sæpè, cum à filio rogatur, non annuit: non denegare volens, sed perseuerantiam filii per hoc eliciens. Nam quòd orans exaudiatur, primò quidem ex eo oritur, quòd quis dignus sit qui accipiat: deinde quòd iuxta Dei leges oret: tertiò quòd frequenter: quartò quòd assiduè, & nihil temporale petat: quintò quòd vtilia quærat. Quemadmodum igitur ex istis rebus fit, vt preces exaudiantur, sic ex aduerso fit, vt non exaudiantur, etiamsi qui petunt iusti sint. Quid enim Paulo iustius erat? quia tamen inutilia petebat, exauditus non est.

Ex expos. Psal. 7.

Propter

δεῖ· ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, φησὶ, καὶ εἶπέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Τί δαὶ Μωϋσέως πάλιν δικαιότερον· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἠκούετο, λέγοντος τοῦ θεοῦ· ἱκανούσθω σοι. ἐπειδὴ γὰρ ᾔτει εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν, ἀσύμφορον δὲ τοῦτο ἦν, οὐκ ἐπέτρεψεν ὁ θεός. Μετὰ τούτων καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ μὴ ποιοῦν ἀκούεσθαι· ὅταν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες προσευχώμεθα· ὃ καὶ περὶ τῶν ἰουδαίων ἔλεγεν ὁ θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ, μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου· ἢ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν; οὐκ ἀπέστησαν φησὶ τῆς ἀσεβείας, καὶ σὺ ὑπὲρ αὐτῶν δέησιν ἀναφέρεις; ἀλλ' οὐκ ἀκούσομαί σε. Πάλιν ὅταν κατ' ἐχθρῶν αἰτῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀκουόμεθα, ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν τὸν θεόν. Φάρμακον γάρ ἐστιν εὐχή· ἀλλ' ἐὰν μὴ εἰδῶμεν τὸ φάρμακον πῶς ἐπιθεῖναι χρὴ, οὐδὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καρπούμεθα πώποτε. Τοσοῦτον οὖν ἐστιν ἡ τῆς εὐχῆς προσεδρεία καλὸν, ὡς ἀπὸ τῆς χαναναίας ἐκείνης παιδευόμεθα. ὅτι ὃ τῶν ἀποστόλων ἀξιωσάντων ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπένευσεν, αὕτη ἤνυσε, καὶ τῇ καρτερίᾳ εἰς ἔργον ἐξήνεγκε. Καὶ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων παρ' ἡμῶν βούλεται μᾶλλον τῶν ὑπευθύνων ἀξιοῦσθαι, ἢ παρ' ἑτέρων ὑπὲρ ἡμῶν. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ δεόμενοι, καὶ δαπάνης χρημάτων δεόμεθα, καὶ κολακείας δουλοπρε-

ἐκ τοῦ ἑρμην. τοῦ κατὰ Ματ. εὐαγγ.

Propter quod ter Dominum rogaui, inquit, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Quid vero iterum Moyse iustius? Sed neque ille exaudiebatur, dicente Deo; sufficiat tibi. Cum enim peteret, vt in terram promissionis ingrederetur; atque hoc non expediret; Deus non permisit. Præter hæc vero etiam aliud est, quod facit ne preces exaudiantur: si nimirum in peccatis permanentes oremus: Quod de Iudæis quoque ad Ieremiã Deus dicebat, Ne ores pro populo isto: an non vides quid isti faciant? Non desiterunt inquit ab impietate, & tu pro ipsis preces offers? At non exaudiam te. Rursus si contra inimicos oremus, non modò non audimur, sed Deum etiam irritamus. Medicina enim est oratio: sed si ignoremus, quomodo adhibere medicinam oporteat, virtutem etiam ipsius nunquam percipiemus. Tantum igitur orationis perseuerantia bonum est, quemadmodum ab illa Chananæa discimus: quoniam quod apostolis rogantibus Christus non concessit, ipsa perfecit, & sua tolerantia ad opus perduxit. Nam pro nostris delictis, à nobis potius, qui rei sumus, quàm ab aliis pro nobis, vult rogari. Hominibus enim cum supplicamus, & pecuniarum expensis, & seruili adulatione, multoque circuitu & aduocatione

2.Cor.12.

Ierem. 7.

Ex comment. Euang. secundũ Matth.

λοπρεποῦς, καὶ πολλῆς περιόδου καὶ πραγματείας. Οὐ γὰρ ἐξ εὐθείας αὐτοῖς τοῖς κυρίοις δοῦναι τὴν χάριν ἔνι καὶ διαλεχθῆναι πολλάκις, ἀλλ' ἀνάγκη πρότερον διακόνους καὶ οἰκονόμους αὐτῶν καὶ ἐπιτρόπους καὶ χρήμασι καὶ ῥήμασι, καὶ παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, καὶ τότε δι' ἐκείνων δυνηθῆναι τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστιν οὕτως· οὐ γὰρ δεῖται μεσιτῶν ἐπὶ τῶν ἀξιούντων, οὐδὲ οὕτως δι' ἑτέρων παρακαλούμενος, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν δεομένων ἐπινεύει τῇ χάριτι. Πολλὰ γὰρ βούλεται ἀπαιτεῖσθαι παρ' ἡμῶν ὁ θεός· καὶ χάριν ἔχει τούτου πολλήν· μόνος γὰρ οὗτος ὁ χρεώστης ὅταν ἀπαιτῆται χάριν * ἔχει, καὶ ἃ μὴ ἐδανείσαμεν δίδωσι. κἂν μὲν σφοδρῶς ἴδῃ ἐγκείμενον τὸν ἀπαιτοῦντα, καὶ ἃ μὴ ἔλαβε παρ' ἡμῶν, καταβάλλει· ἂν δὲ νωθρῶς, καὶ αὐτὸς διαναβάλλεται, οὐ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι δοῦναι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἡδέως ἔχειν παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖσθαι. Οὐδὲ γὰρ μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος ἡμᾶς ἀναβάλλεται τῶν αἰτουμένων τὴν δόσιν ὁ θεός· ἀλλὰ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως, διηνεκῶς παρ' ἑαυτῷ κατέχειν βουλόμενος. Καθάπερ καὶ πατέρες φιλόστοργοι ποιοῦσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τῶν ῥαθυμοτέρων παίδων τὴν προσεδρείαν τῇ τῆς δόσεως ἀναβολῇ σοφίζονται. Ἠκούσθης; ἐπὶ τούτῳ εὐχαρίστησον, ἐπειδὴ ἠκούσθης. οὐκ ἠκούσθης; παράμενον ἵνα ἀκουσθῇς.

οὐ χρεία

* in exempl. ἔχει.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τοὺς οὐκ εἰς τὸ δέον χρωμένους τοῦ ἀποστ. ῥητοῦ τοῦ λέγοντος εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθ. Χριστὸς καταγγέλ.

opus habemus. Sæpe enim non continuò beneficium conferre domini solent, aut colloqui; sed necesse est, prius ministros & rei familiaris dispensatores ac procuratores ipsorum, pecuniis & verbis, omnique ratione demereri, vt deinde per illos petita quis accipere valeat. Apud Deū verò non ita res habet: nec enim mediatoribus indiget cum rogatur; nec ita cum per alios rogatur ad beneficentiam procliuis est, quàm si per nos ipsos rogetur. Multa enim Deus vult vt ab ipso postulemus; & magnam pro hac re habet gratiam. Solus enim iste debitor, cum ab eo aliquid exigitur, gratiam habet, & quæ mutuo non dedimus, præstat. Et si quidem vehementer vrgere videat exigentem, etiam quæ à nobis non accepit, soluit: Si verò segniter, etiam ipsemet cunctatur; non idcirco quidem quod dare nolit, sed quod gratũ ei sit à nobis postulari. Nec enim odio quodam aut nos auersans, dare petita differt, sed cunctanter dando nos apud se assiduè retinere volens. Quemadmodum etiam patres filios suos tenerè amantes faciunt: illi si quidem filiorum segniorum assiduitatem ipsa dationis procrastinatione velut arte quadã moliuntur. Exauditus es? Propter hoc gratias age, q exauditus sis. Non es exauditus? perseuera,

Ex hom. in eos q. nō rectè vtuntur dicto illo Apost. dicentis, siue per occas. siue per veritatē Christus annunc. Phil. 1.

οὐ χρεία σοι μεσιτῶν, οὐδὲ πολλῆς τῆς περιδρομῆς, καὶ τοῦ κολακεῦσαι ἑτέρους· ἀλλὰ κἂν ἔρημος ᾖς, κἂν ἀπροστάτευτος, αὐτὸς διὰ σαυτοῦ παρακαλέσας τὸν θεὸν ἐπιτεύξῃ πάντως. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων, κἂν μυρία προσκεκρουκότες ὦμεν, ὅταν καὶ ὑπὸ τὴν ἕω, καὶ μέσης ἡμέρας, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ φαινώμεθα τοῖς πρὸς ἡμᾶς λελυπημένοις, τῇ συνεχείᾳ καὶ τῇ διηνεκεῖ τῆς ὄψεως συντυχίᾳ καταλύομεν ῥᾳδίως αὐτῶν τὴν ἔχθραν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦτο γένοιτ' ἄν. Οὐ γὰρ οὕτως δι' ἑτέρων ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλούμενος ἐπινεύειν εἴωθεν, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν τῶν δεομένων, κἂν μυρίων ὦμεν γέμοντες κακῶν. Ἀκουέτωσαν οἱ μετὰ ῥαθυμίας εὐχόμενοι, καὶ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως δυσχεραίνοντες· ὅταν γὰρ εἴπω παρακάλεσον τὸν θεὸν, δεήθητι αὐτοῦ, ἱκέτευσον αὐτὸν, λέγει· παρεκάλεσα ἅπαξ, δεύτερον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστὸν, καὶ οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστῇς, ἕως ἂν λάβῃς· μᾶλλον δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παράμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἴτει ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, εὐχαρίστησον ὅτι ἔλαβες. Εἰσέρχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσι μυρίους στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξέρχονται, καὶ οὐκ οἴδασι τί εἶπον. τὰ χείλη κινεῖται, ἡ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου, καὶ τὸν θεὸν θέλεις ταύτης ἀκοῦσαι; Ἔκλινα λέγεις γόνατα· ἀλλ' ἡ διάνοιά σου ἔξω ἐπέτετο. τὸ σῶμα ἔνδον καὶ ἡ γνώμη σου

ἔξω

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν ἐπίλ. τῆς Χαναναίας.

ἐκ λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

seuera, vt exaudiaris. Nil tibi opus intercessoribus, nec magno circuitu, nec vt blandimentis alios tibi concilies; sed quamuis desertus sis, quamuis sine patrono, si ipsemet Deum precatus fueris, omnino impetrabis. Si enim inter homines, licet infinities offenderimus, si tamen sub aurorā, & media die & vesperi in illorum conspectum veniamus qui nobis offensi sunt, ipsa assiduitate & perpetuo aspectus occursu facile illorum odium dissoluimus, multo magis apud Deum id fieri poterit. Non enim ita annuere consueuit, cum ab aliis pro nobis rogatur, quā si nos ipsimet oremus, licet innumeris malis referti simus. Audiant qui segniter orant, quiq; tarditatem in dando grauiter ferunt. Cum enim dico, precare Deum, ora eū, supplica illi; ait: rogaui semel, iterum, tertiò, decimo, vigesimo, et necdum accepi. Ne desistas, donec acceperis: imò ne tunc quidem, sed etiam tum perseuera. Et si nondū acceperis, pete vt accipias: cum verò acceperis, gratias agito, quod acceperis. Multi in Ecclesiā ingrediuntur, innumeros orando absoluunt versus, & egrediuntur & nesciunt qd dixerint: Labia mouentur, auditus vero non pcipit. Tu non audis orationē tuam, & Deū vis illā exaudire? Genua inquis, flexi: At mens tua extra volitabat. corp' intra erat, & anim' tuus

extra.

Ex hom. in expos. hist. Chananææ.

Ex hom. in statuas.

ἔξω. Τὸ στόμα σου ἔλεγε τὴν εὐχήν, καὶ ἡ διάνοιά σου ἠρίθμει τοὺς τόκους, τὰ συμβόλαια, τὰ συναλλάγματα, τὰ κτήματα, τὰς τῶν φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὤν, καὶ εἰδὼς ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλα ἀνυόμεθα, τότε ἐπέρχεται· πολλάκις γὰρ ὕπτιοι κείμεθα ἐν κλίνῃ, καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλθομεν εὔξασθαι, καὶ τότε μυρίοι λογισμοὶ ἐπεισέρχονται, ἵνα ἀπὸ τῶν ἐκεῖθεν κενοὺς καὶ ἀπράκτους δι᾽ ὅλου ποιήσηται. Καὶ πολλάκις πληρώσαντες τὴν εὐχήν, μηδὲ ὡς ἀκούσαντες ἃ εἰρήκαμεν, ἀπήλθομεν. Ἂν οὖν ἐννοήσωμεν τοῦτο, εὐθέως αὐτὴν ἀναλάβωμεν, κἂν τὸ αὐτὸ πάθωμεν πάλιν, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον αὐτὴν εἴπωμεν, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῶμεν εὐχόμενοι, ἕως ἂν ἅπασαν αὐτὴν μετὰ διανοίας νηφούσης καὶ λογισμοῦ προσέχοντος ἐκχέωμεν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ. κἂν αἴσθηται ὁ διάβολος ὅτι οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα, ἕως ἂν μετὰ σπουδῆς αὐτὴν καὶ διανοίας νηφούσης εἴπωμεν, ἀποστήσεται λοιπὸν ἐνεδρεύων, εἰδώς, ὅτι οὐδὲν πλέον ἔσται αὐτῷ τῆς ἐπιβουλῆς, ἢ τὸ πολλάκις ἀναγκάζειν τὴν αὐτὴν ἡμᾶς ἀναλαμβάνειν εὐχήν. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ προσιόντες τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδήν, ὡς μηδὲ τοὺς πλησίον παρεστῶτας πολλάκις ὁρᾶν, ἀλλὰ συντείνειν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, κἀκεῖνον μό-

ἐκ τῶν ἑρμ. τῆς ἑξαημέρ.

extra. Os tuum preces recitabat, & mens tua numerabat fœnora, commercia, commutationes, possessiones, amicorũ congressus. Diabolus enim cum nequam sit, & nouerit quod orationis tempore res magnas conficiamus, tunc nos aggreditur (sæpè enim in lecto supini iacemus & nihil cogitamus; venimus ad orandum, & mox infinitæ cogitationes sese ingerunt) vt nos fructu illius vacuos, & penitus in irritum laborare faciat: Ac non rarò absoluta oratione discessimus, tanquam qui nec auditu perceperimus, quæ dixerimus. Cum igitur hoc animaduerterimus, confestim ipsam resumamus: ac si hoc ipsum denuò nobis contingat, etiam tertio & quarto eam recitemus, nec prius ab oratione desistamus, donec integram ipsam sobria mente & attenta cogitatione coram Deo effundamus. Quòd si diabolus sentiat, non antè nos cessare, quàm studiosè & aduigilante animo ipsam dixerimus, cessabit nobis vltra insidias struere, sciens, nihil amplius ex insidiis emolumẽti se habiturum, quàm vt nos eandem orationem frequenter repetere compellat. Si enim hominem adeuntes tantum adhibeamus studium, vt persæpe ne propè quidem astantes conspiciamus, sed mentem nostram contendamus, & solum illum, quem accedimus, ima-

Ex commentar. in hexaemer.

νον φαντάζεσθαι ὡς προσιέμενον· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς χρὴ, καὶ ταῖς εὐχαῖς προσκαρτερεῖν, μὴ ὧδε κἀκεῖσε τὸν λογισμὸν περιαγομένους. Ἂν γὰρ ἡ γλῶττα μὲν προφέρῃ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια ἔξω ῥέμβηται, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν περισκοποῦσα, τὰ κατὰ τὴν ἀγορὰν φανταζομένη, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται λοιπὸν, ἀλλὰ καὶ πλείων ἡ κατάκρισις. Εἰ γὰρ ἀνθρώποις μὲν τοσοῦτον προσεδρεύομεν χρόνον, στρατευόμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι, διακονοῦντες δουλοπρεπῶς, καὶ πρὸς τῷ τέλει πολλάκις καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἐκπίπτοντες· τῷ δεσπότῃ τῷ ἡμετέρῳ, ἔνθα πάντως ἐστὶν ἀπολαβεῖν τὴν ἀμοιβὴν, πολλῷ μείζω τῶν πόνων οὐ καρτεροῦμεν προσεδρεῦσαι μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς; Καὶ πόσης ταῦτα κολάσεως ἄξια; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν λαβεῖν ἦν, αὐτὸ τοῦτο τὸ συνεχῶς αὐτῷ διαλέγεσθαι, οὐχὶ μυρίων ἀγαθῶν; Καὶ γὰρ μέγα ἀγαθὸν εὐχὴ, καὶ τὸ διὰ ταύτης τῷ θεῷ διαλέγεσθαι. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις διαλεγόμενος ἐναρέτῳ οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ θεῷ διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς, πόσων ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν οἰκέτας ἡμῖν κελεύειν ἅπαντα δουλεύειν τὸν χρόνον, ἡμᾶς δὲ μηδὲ τὴν ἐλάττω σχολὴν ἀπονέμειν τῷ θεῷ. Οὐκ οἶδας σὺ τὰ συμφέροντα ἄνθρωπε·

(ἐκ τ. ἑρ. τ. κ. Ἰω. εὐαγ.) (ἐκ τ. ἑρμ. τ. ἑξαημ.) (ἐκ τ. ἑρμ. τ. κ. Ἰω. εὐαγ.)

ginemur; multo magis nos coram Deo hoc facere oportet, precibusq. esse intentos, nec huc atq. illuc cogitationem circũducentes. Si enim lingua quidem verba proferat, mens verò foris circumuagetur, res domesticas circumspectans, aut forensia negotia sibi cogitatione formans, nulla nobis reliqua erit vtilitas, sed maior condemnatio. Si enim hominibus quidem tanto assistimus tempore, militantes & ærumnas ferentes, seruilia munia obeuntes, & sæpe circa finem ipsa spe excidentes; Domino nostro, à quo omninò remunerationem longè laboribus maiorem est accipere, debita cum solicitudine assistere nõ sustineamus? Et quanta hac punitione digna? Etiamsi enim nihil accepturi essemus, nunquid nõ ipsum assiduè cum ipso colloqui, innumerorum bonorum instar est? Enimuerò magnum bonũ est oratio, & per ipsam cum Deo colloqui. Si enim virtute præditum hominem quis alloquens, non exiguam inde percipiat vtilitatẽ; quantis ille bonis fruetur, qui Deũ alloqui dignus habitus est? Quomodo igitur non absurdum fuerit, seruos iubere, vt toto tempore nobis seruiant, nos verò minimum ocii Deo tribuere? Nõ nosti tu vtilia homo; frequenter perniciosa & periculosa petis: sed illema-

Ex comment. in Euang. Ioan.

Ex comment. in hexaem.

Ex comment. in Euang. S. Ioan.

Ex hom. in S. Apost. Paulum.

θρωπε· πολλάκις αἰτεῖς ἐπιβλαβῆ καὶ σφαλερά. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ μᾶλλον κηδόμενός σου τῆς σωτηρίας, οὐ τῇ αἰτήσει σου προσέχει, ἀλλὰ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὸ συμφέρον σοι προνοεῖται. Εἰ γὰρ οἱ πατέρες οἱ σαρκικοὶ, οὐ πάντως ἃ αἰτοῦσιν οἱ παῖδες διδόασιν, οὐκ ἐπειδὴ καταφρονοῦσι τῶν αἰτούντων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτῶν μᾶλλον κήδονται· πολλῷ μᾶλλον ὁ θεὸς, ὁ καὶ μᾶλλον φιλῶν, καὶ πλέον ἁπάντων εἰδὼς, τὸ συμφέρον ἡμῖν ποιεῖ; Ὅταν οὖν ἀποκάμῃς εὐχόμενος καὶ μὴ λαμβάνῃς, ἐννόησον ποσάκις ἤκουσας πένητός σε καλοῦντος, καὶ οὐχ ὑπήκουσας, καὶ οὐκ ἠγανάκτησεν ἐκεῖνος οὐδὲ ὕβρισέ σε. Καί τοι σὺ μὲν ἀπὸ ὠμότητος τοῦτο ποιεῖς, ὁ δὲ θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπίας. Εἰ τοίνυν αὐτὸς τοῦ ὁμοδούλου δι' ὠμότητα μὴ ἀκούων οὐκ ἀξιοῖς ἐγκαλεῖσθαι, τῷ δεσπότῃ τοῦ δούλου διὰ φιλανθρωπίαν οὐκ ἀκούοντι ἐγκαλεῖς; Εἰ οὖν ὁ μακάριος Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν, καὶ μυρίαις βαπτιζόμενος φροντίσι, καὶ πανταχόθεν περιελκόμενος, ἑπτάκις τῆς ἡμέρας παρεκάλει τὸν θεὸν, ἵνα ἂν ἔχοιμεν ἀπολογίαν καὶ συγγνώμην ἡμεῖς, τοσαύτην σχολὴν ἄγοντες, καὶ μὴ συνεχῶς αὐτὸν ἱκετεύοντες, καὶ ταῦτα τοσοῦτον μέλλοντες καρποῦσθαι κέρδος; Ἀμήχανον γὰρ, ἀμήχανον, ἄνθρωπον μετὰ τῆς προσηκούσης προθυμίας εὐχόμενον, καὶ παρακαλοῦντα τὸν θεὸν συνεχῶς, ἁμαρτεῖν ποτε. Ὁ γὰρ διαθερμαίνας

αὐτοῦ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς ἀπόστολον Παῦλον.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλονικ. ἐπιστολῆς.

ἐκ τῆς ε λόγου τοῦ εἰς προφήτ. Ἄνναν.

le magis curā gerens tuæ salutis, nō ad tuam petitionem respicit, sed antequam petas, quid tibi conducat, prouidet. Nam si patres carnales, nō prorsus quæ filii petunt, concedunt; non quòd petentes aspernentur, sed quoniā eorum maiorem curam gerunt: multo magis Deus id facit, qui & plus diligit, & exactius omnibus, quid nobis prosit, perspectum habet. Cum ergò defatigatus orando fueris, & non acceperis, cogita tecum quoties audieris pauperem te inuocantem, & non exaudieris: & ille indignatus non est, nec te contumelius affecit. Ac tu quidem ex crudelitate hoc facis, Deus verò ex benignitate. Si ergo tu conseruum propter crudelitatem non audiens, te accusatione dignum non censes; dominum propter benignitatem seruum non audientem accusas? Si ergo beatus Dauid, cum Rex esset, & innumeris immersus curis, & vndique distractus, septies in die Deum inuocabat: quæ nobis excusatio & venia esse possit, qui tantum habemus ocij, nec assiduè ipsi supplicamus; atque hæc, cum tantum lucrum percepturi simus? Fieri enim non potest, non inquam fieri potest, hominem eo, quo par est, studio orantem, & continuè Deo supplicantem, aliquando peccare. Qui enim men-

tem

Ex hom. in S. Apostolum Paulum.

Ex comment. in epist. ad Thess.

Ex hom. 5. in prophetiss. Annam.

ἐκ τοῦ γ΄ λόγου τοῦ εἰς τὸν προφήτ. ἄνναν.

αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀναστήσας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἑαυτὸν μετοικίσας, καὶ οὕτω τὸν δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ καλέσας, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἀναμνησθεὶς, καὶ περὶ τῆς συγχωρήσεως τούτων αὐτῷ διαλεχθεὶς, καὶ παρακαλέσας ἵλεων γενέσθαι καὶ ἥμερον, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς λόγοις τούτοις διατριβῆς, πᾶσαν ἀποτίθεται βιωτικὴν φροντίδα, καὶ πτεροῦται, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὑψηλότερος γίνεται. Οὐδὲ γὰρ οὕτω τοὺς κήπους αἱ πηγαὶ τῶν ναμάτων εὐθαλεστέρους ποιοῦσιν, ὡς τὸ φυτὸν τῆς εὐχῆς αἱ πηγαὶ τῶν δακρύων ποτίζουσαι, πρὸς ὕψος μέγιστον ἀνατρέχειν ποιοῦσι, καὶ ἐνώπιον κυρίου τὸν εὐχόμενον ἵστασθαι παρασκευάζουσιν· ἐντεῦθεν γὰρ μάλιστα καὶ τὸ ἀκουσθῆναι γίνεται. Ἐπεὶ ἂν τοῦ σώματος ἐπὶ γῆς κειμένου, καὶ τοῦ στόματος εἰκῇ ληροῦντος, ἡ διάνοια πανταχοῦ τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀγορᾶς διέρχηται, πῶς ὁ τοιοῦτος δυνήσεται εἰπεῖν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ηὔξατο; Ἐνώπιον γὰρ κυρίου εὔχεται ὁ πάντοθεν ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν συλλέγων καὶ μηδὲν ἔχων κοινὸν πρὸς τὴν γῆν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἑαυτὸν μετοικίσας τὸν οὐρανὸν, καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκβαλών. Οὕτω γὰρ δεῖ τὸν εὐχόμενον εὔχεσθαι, ὡς ὅλην ἑαυτοῦ συναγαγόντα καὶ συντείνοντα τὴν διάνοιαν, καλεῖν τὸν θεὸν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς

ἐκ τοῦ β΄ λόγου τοῦ εἰς τὸν προφήτ. ἄνναν.

tem suam accendit, animumque erexit, ac in cœlum seipsum transtulit; & ita dominum suum inuocauit, suorumque peccatorum recordatus, de ipsorum remissione ei locutus est, & propitium, ac mitem fieri rogauit, ab ipsa in his sermonibus mora, omnem deponit secularem curam, & spe eleuatur, & humanis perturbationibus superior efficitur. Non enim ita fontes aquarum hortos florentiores reddunt, sicut plantam orationis fontes lachrymarum irrigantes ad maximam excrescere faciunt altitudinem, & orantem coram Domino consistere faciunt: hinc enim maximè etiam fit vt exaudiatur. Quoniam si corpore in terra prostrato, & ore incassum nugante, mens totam domum & forum peruagetur, quomodo talis dicere poterit, quod in conspectu Dei orauerit? In conspectu enim Domini orat, qui totam animam suam colligit, & nihil habet cum terra commune, sed in ipsum se transfert cœlum, atque omnem ex animo expellit humanam cogitationem. Sic enim orantem oportet orare, vt totam suam mentem colligens & contendens, animo dolente Deum inuocet, & neque prolixos extendat sermones, neque in longum orationem producat, sed pauca & simplicia verba

Ex hom. 3. in prophe. Annam.

Ex hom. 2. in prophe. Annam.

ψυχῆς, καὶ μηδὲ μακροὺς ἀποτείνοντα λόγους, μηδὲ εἰς μῆκος τὴν ἱκετηρίαν ἐκτείνοντα, ἀλλ' ὀλίγα καὶ ψιλὰ λέγοντα ῥήματα. Οὐ γὰρ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τῇ νήψει τῆς διανοίας κεῖται τὸ ἀκουσθῆναι. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν τοῦ Σαμουὴλ μητέρα, τὴν Ἄνναν ἐστὶν ἰδεῖν· φησὶ γοῦν ἐκείνη, ἀδωναῒ κύριε, ἐλωῒ σαβαώθ, ἐὰν ἐπιβλέπων ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου, καὶ δῷς τῇ δούλῃ σου σπέρμα ἀνδρὸς, δώσω αὐτὸ ἐνώπιόν σου δοτὸν, ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ· καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ, καὶ σίδηρος οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ποῖον τοῦτο πλῆθος ῥημάτων· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ μετὰ προσοχῆς καὶ νήψεως ταύτην ἐποιήσατο τὴν εὐχὴν, πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἤνυσε, καὶ φύσιν πεπηρωμένην διώρθωσε, καὶ μήτραν ἀποκεκλεισμένην ἀνέῳξε, καὶ πρὸς παῤῥησίαν ἑαυτὴν πολλὴν ἐπανήγαγεν, ἐκ πέτρας ἀγόνου στάχυν κομῶντα θερίσασα. Δεῖ τοίνυν τὸν εὐχόμενον, καὶ μὴ μακροὺς ἀποτείνειν λόγους, καὶ συνεχῶς εὔχεσθαι· βραχείας γὰρ καὶ πυκνὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος ἐκέλευσαν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. Ἂν μὲν γὰρ εἰς μῆκος ἐκτείνῃς τὸν λόγον, ὀλιγωρήσας πολλάκις, πολλὴν ἔδωκας τὴν ἄδειαν τῷ διαβόλῳ προσελθεῖν καὶ ὑποσκελίσαι, καὶ τὴν διάνοιαν ἀπαγαγεῖν τῶν λεγομένων

verba dicat. Non enim in verborum multitudine, sed in mentis sobrietate positum est, vt quis exaudiatur. Atque hoc ex precibus Annæ matris Samuelis videre est. Illa quippe dicit, Adonai Domine Deus Sabaoth, si respiciens respexeris ad humilitatem ancillæ tuæ, & dederis ancillæ tuæ semen viri, dabo ipsum in conspectu tuo dicatum, vsque ad diem mortis ipsius, & vinum & siceram non bibet, & ferrum non ascendet super caput ipsius. Qualis hæc verborum multitudo? Nihilominus, quoniam cum attentione & sobrietate hanc orationem fecit, omnia quæ voluit, perfecit, & deficientem naturam correxit, & matricem conclusam aperuit, & in multam seipsam induxit fiduciam, ex sterili petra abundantem segetem metens. Oportet igitur orantem nec longos extendere sermones, & assiduè orare. Breues enim & frequentes orationes fieri & Christus & Paulus præceperunt, paruis ex interuallis. Nam si sermonem in longum extenderis, in negligētiam frequenter lapsus, multam diabolo subrependi & supplantandi & cogitationem abducendi facultatem dederis, ab his, quæ dicuntur. Si verò continuas

μένων. Ἂν δὲ συνεχεῖς καὶ πυκνὰς ποιῇ τὰς εὐχάς, τόν τε καιρὸν ἅπαντα τῇ πυκνότητι διαλαμβάνων, δυνήσῃ σωφρονεῖν εὐκόλως, καὶ αὐτὰς τὰς εὐχὰς μετὰ πολλῆς ποιήσῃ τῆς νήψεως. Βούλει μαθεῖν ἀγρυπνίαν προσευχῆς καὶ νῆψιν καὶ προσεδρείαν; ἄπιθι πρὸς τὴν Ἄνναν, μάθε τί ἐποίησεν ἐκείνη. Ἀνέστησαν φησὶ πάντες ἀπὸ τῆς τραπέζης, καὶ ἐκείνη εὐθέως, οὐ πρὸς ὕπνον ἐτρέπετο, οὐ πρὸς ἀνάπαυσιν. Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης καθημένη, κούφη τις εἶναι καὶ μὴ βεβαρημένη σιτίοις τισίν· οὐ γὰρ ἂν τοσαῦτα ἠφίει δάκρυα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς νήστεις ὄντες καὶ ἄσιτοι μόλις οὕτως εὐχόμεθα, μᾶλλον δὲ οὐδέποτε οὕτως εὐχόμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἐκείνη μετὰ τράπεζαν οὐκ ἂν ηὔξατο οὕτως, εἰ μὴ καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ, τοῖς ἀσίτοις ἐῴκει. Αἰσχυνθῶμεν οἱ ἄνδρες τὴν γυναῖκα, αἰσχυνθῶμεν οἱ ὑπὲρ βασιλείας ἱκετεύοντες καὶ χασμώμενοι, τὴν ὑπὲρ παιδίου δεομένην καὶ δακρύουσαν. Καὶ θέα μοι κἀντεῦθεν τὴν εὐλάβειαν· φωνὴ αὐτῆς φησιν οὐκ ἠκούετο, τὰ δὲ χείλη αὐτῆς ἐκινεῖτο. Οὕτως ὁ βουλόμενος ἀνύσαι, προσέρχηται τῷ θεῷ, οὐ μαλακιζόμενος, οὐδὲ χασμώμενος, οὐδὲ ἐκλελυμένος, οὐδὲ κνώμενος, οὐδὲ ἀκηδιῶν. Μὴ γὰρ οὐκ ᾔδει καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γυναικός; Ἀλλ᾽ εἰ ἔδωκε πρὸ

ἐκ τοῦ ἑρμηνευ. τῆς πρὸς Ἐφεσ. ἐπιστολῆς.

τῆς

nuas & crebras orationes facias, & totum tempus frequentia interpolans, facilè modestiam exhibere poteris, & ipsas orationes cum multa perages solertia. Vis orationis vigilantiam discere, solertiam & assiduitatem? abeas ad Annam, disce quid illa fecerit. Surrexerunt, inquit, omnes à mensa, & illa statim non ad somnum conuersa est, non ad requiem. Vnde mihi etiam ad mensam sedens sobria fuisse, nec vllis cibis onerata videtur: Nec enim tot emitteret lachrymas. Si enim nos cū sobrij sumus & ieiuni, vix ita oramus, imò verò nunquā ita oramus; multo magis illa post mensam ita non orasset, nisi etiam in mensa ieiunantibus similis fuisset. Reuereamur viri mulierem; reuereamur inquam, qui pro regno supplicantes oscitamus, pro filio precantem & lachrymas fundentem. Et hic quoque mihi pietatem mulieris considera: Vox, inquit, eius non audiebatur, labia verò ipsius mouebantur. Sic qui obtinere aliquid vult, ad Deum accedat, non ignauus, non oscitans, non deficiens, neque se scabens aut negligenter agens. Nunquid enim etiam ante orationem desideriū mulieris nouerat? Sed si ante petionem dedisset, non apparuisset mu-

Ex comment. in epist. ad Ephes.

lieris

τῆς αἰτήσεως, οὐκ ἂν ἐφάνη τῆς γυναικὸς ἡ προθυμία, οὐκ ἂν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς δήλη, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἐντεῦθεν ἐκτήσατο μισθόν. Ἀλλ' ἴδωμεν αὐτῆς καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐλογίσατο αὐτὴν Ἡλεὶ ὁ ἱερεὺς εἰς μεθύουσαν, ὅρα καὶ πρὸς αὐτὸν τί φησι· μὴ δῷς τὴν δούλην σου εἰς θυγατέρα λοιμήν, ὅτι ἐκ πλήθους ἀδολεσχίας μου ἐκτέτακα καὶ ἕως τοῦ νῦν. Τοῦτο ἀληθῶς καρδίας συντετριμμένης, ὅταν πρὸς τοὺς ὑβρίζοντας μὴ χαλεπαίνωμεν μηδὲ δυσχεραίνωμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογώμεθα. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ καρδίαν φιλόσοφον ὡς θλίψις καὶ πένθος τὸ κατὰ θεόν. Δέον οὖν ἡμᾶς καὶ ἀρχομένους τραπέζης καὶ λήγοντας εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ. Ὁ γὰρ πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένος, οὐδέποτε εἰς μέθην καὶ παροινίαν ἐκπεσεῖται· οὐδέποτε ὑπὸ ἀδηφαγίας διαρραγήσεται· ἀλλὰ τὴν προσδοκίαν τῆς εὐχῆς, ἀντὶ χαλινοῦ τοῖς λογισμοῖς ἐπικειμένην ἔχων, μετὰ τοῦ προσήκοντος μέτρου τῶν παρακειμένων ἅψεται πάντων, καὶ πολλῆς μὲν τὴν ψυχήν, πολλῆς δὲ τῆς εὐλογίας ἐμπλήσει τὸ σῶμα. Τράπεζα γὰρ ἀπὸ εὐχῆς ἀρχομένη, καὶ εἰς εὐχὴν καταλήγουσα, οὐδέποτε ὑστερηθήσεται, ἀλλὰ πηγῆς δαψιλέστερον ἅπαντα ἡμῖν οἴσει τὰ ἀγαθά. Μὴ δὴ τοσοῦτον παρῶμεν κέρδος. Καὶ γὰρ ἄτοπον, τοὺς μὲν οἰκέτας τοὺς ἡμετέρους, εἴ

ποτὲ

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς τὴν προφήτ. Ἄνναν.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς ῥητὸν τὸ ἐὰν πεινῇ ὁ ἐχθρός σου ψώμιζε αὐτόν.

lieris studium, non virtus fuisset manifesta, non tantum inde præmium acquisiuisset. Sed & ipsius sapientiam videamus. postquam enim eam Heli sacerdos ebriam existimauit, vide quid ad ipsum dicat: Ne des ancillam tuam in filiam doloris; quoniam ex multitudine sermones meos extendi vsque nunc. Hoc vere contriti cordis est, cum iniuria nos afficientibus offensi non sumus, nec indignamur; sed etiam nos excusamus. Nihil enim ita cor sapiens facit sicut tribulatio, & secundum Deum luctus. Opus est itaque nos & mensam auspicantes & finientes Deo gratias agere. Qui enim ad hoc paratus est, nunquam in ebrietatem incidet aut vinolentiam: nunquam crapula disrumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus impositam habens, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet; & multa quidem animam, multa vero corpus benedictione implebit. Mensa namque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens, nunquam deficiet; sed fonte largius omnia nobis bona adferet. Ne tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum enim est, seruos quidem nostros, si aliquando partem aliquam appositorum à nobis acci-

Ex hom. 2. in prophetiss. Annam.

Ex hom. in illud dictũ: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.

ποτέ τι τῶν προκειμένων λάβοιεν παρ' ἡμῶν μέρος, εὐχαριστεῖν τι ἡμῖν, καὶ μετ' εὐφημίας ἀναχωρεῖν, ἡμᾶς δὲ τοσούτων ἀπολαύοντας ἀγαθῶν, μηδὲ τοσαύτην ἀποδιδόναι τῷ θεῷ τὴν τιμήν. Διὰ γὰρ τοῦτο πολλὰ καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασι παρὰ γνώμην ἡμῖν ἀπαντᾷ, ὅτι οὐ περὶ τὰ πνευματικὰ πρῶτον καὶ τότε περὶ τὰ βιωτικὰ σπουδάζομεν πράγματα. Οὐκ οἶδας ὅτι ἐὰν ἐλθὼν προσκυνήσῃς τὸν θεόν, καὶ μετάσχῃς τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς, μᾶλλον σοι τὰ ἐν χερσὶν εὐμαρίζεται πράγματα; Ἀλλὰ βιωτικὰς ἔχεις φροντίδας; διὰ ταύτας μὲν οὖν ἐνταῦθα ἀπάντησον, ἵνα τὴν εὔνοιαν ἐπισπασάμενος τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς, οὕτω μετὰ ἀσφαλείας ἐξέλθῃς· ἵνα ἔχῃς αὐτὸν σύμμαχον, ἵνα ἀκαταγώνιστος γένῃ τοῖς δαίμοσιν, ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χειρὸς βοηθούμενος. Ἂν γὰρ ἀπολαύσῃς εὐχῶν πνευματικῶν, ἂν μετάσχῃς εὐχῆς κοινῆς, ἂν ἐπισπάσῃ τοῦ θεοῦ τὴν βοήθειαν, ἂν αὐτοῖς τοῖς ὅπλοις φραξάμενος οὕτως ἐξέλθῃς, οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος ἀντιβλέψαι δυνήσεταί σοι λοιπόν, μήτιγε ἄνθρωποι πονηροὶ σπουδάζοντες ἐπηρεάζειν καὶ συκοφαντεῖν. Ἂν δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ἔλθῃς, καὶ γυμνὸς τῶν ὅπλων τούτων εὑρεθῇς, εὐχείρωτος ἔσῃ τοῖς ἐπηρεάζουσιν ἅπασι. Καὶ

accipiant, & gratias nobis agere, & cum benedictione recedere, nos autem tot bonis perfruentes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea enim multa tam in communibus quàm in priuatis rebus præter sententiam nobis eueniunt, quoniam non circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia negotia studium exhibemus. Nonne scis, quòd si veniens Deum adoraueris, & præsentis hîc occupationis sis particeps, magis tibi illa, quæ in manibus habentur, facilia reddantur? Sed seculares habes curas? propter has saltem huc occurre, vt allecta per hanc exercitationem Dei beneuolentia, ita tutus prodeas; vt ipsum habeas auxiliatorem; vt superna occurrente manu, dæmonibus inexpugnabilis fias. Nam si preces consequaris spirituales, si communis orationis particeps fias, si Dei compares auxilium, si ipsius armis munitus ita progrediaris; iam neque diabolus ipse contra te respicere poterit, nedum homines improbi, qui iniuria te afficere & calumniari student. Quod si è domo in forum egressus, & huiusmodi armis nudus inuentus fueris, omnibus insidiantibus expugnabilis eris.

Neque

ἐκ τοῦ έ. λόγου, τοῦ εἰς τὴν προφή. ἄνναν.

Καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὡς ἀδύνατον ἄνθρωπον βιωτικὸν, δικαστηρίῳ προσηλωμένον, συνεχῶς εὔχεσθαι τῆς ἡμέρας καὶ εἰς ἐκκλησίαν ἐκτρέχειν· δυνατὸν γὰρ, καὶ σφόδρα εὔκολον. Κἂν γὰρ εἰς ἐκκλησίαν δραμεῖν μὴ ῥᾴδιον, ἑστῶτα ἐκεῖ πρὸ τῶν θυρῶν, καὶ τῷ δικαστηρίῳ προσηλωμένον, εὔξασθαι δυνατόν. Καὶ τοῦτο πολλοὶ ἐποίησαν πολλάκις, καὶ βοῶντος τοῦ ἄρχοντος ἔνδοθεν, ἀπειλοῦντος, διατεινομένου, μαινομένου, πρὸ τῶν θυρῶν ἑστῶτες σφραγισάμενοι καὶ ὀλίγα ῥήματα κατὰ διάνοιαν εὐξάμενοι, εἰσελθόντες μετέβαλον αὐτὸν καὶ ἐπράϋναν, καὶ ἥμερον ἐξ ἀγρίου κατέστησαν· καὶ οὐδὲν οὔτε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ τοῦ καιροῦ, οὔτε ἀπὸ τῆς σιγῆς, πρὸς τὴν εὐχὴν ταύτην ἐνεποδίσθησαν. Οὐδὲ γὰρ οὕτω φωνῆς χρεία, ὡς διανοίας· οὐδὲ ἐκτάσεως χειρῶν, ὡς συντεταμένης ψυχῆς· οὐδὲ σχήματος, ἀλλὰ φρονήματος. Ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ Σαμουὴλ μητὴρ Ἄννα, οὐκ ἐπειδὴ λαμπρὰν καὶ μεγάλην ἀφῆκε φωνὴν, διὰ τοῦτο ἠκούετο, ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλα ἔνδον μετὰ τὴν καρδίαν ἐβόα· ἡ φωνὴ γὰρ αὐτῆς οὐκ ἠκούετο φησι, καὶ εἰσήκουσεν αὐτῆς ὁ θεός. Μὴ δὴ οὖν προφασιζώμεθα λέγοντες, ὡς οὐκ ἔστιν εὔκολον εὔξασθαί τινα, τοῖς βιωτικοῖς ἐνασχολούμενον πράγμασι, καὶ μηδὲ πλησίον εὐκτήριον οἶκον εὑρίσκοντα. Ὅπου γὰρ

ἂν

Neque mihi quispiam dicam, fieri non posse, vt homo secularis, foro affixus, continuè per diem oret, & ad ecclesiam excurrat: potest enim, & quàm facillimè. Nam licet in ecclesiam currere facilè non sit, pro foribus illic constitutus, & foro affixus orare potest. Et hoc multi fecère frequenter; & clamante intus magistratu, comminante, contendente, furēte, pro foribus stantes signo muniti, & pauca verba mente orantes, ingressi mutauerunt eum atque mitigauerunt, & mitem ex fero reddidere; nihilque aut à loco, aut à tempore, aut à silentio ad orationem istam impediti sunt. Nec enim tam voce opus est, quàm cogitatione: neque manuum extensione, quàm animi intentione: neque figura, sed intellectu. Quoniam & Samuelis mater Anna, non quia claram & magnam edidit vocem, propter hoc audiebatur; sed quia intus in corde multum clamabat: ait enim: Vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Deus. Ne igitur nos excusemus dicentes, non esse facilè quempiam orare secularibus negotiis implicitum, & prope se oratoriam domum non inuenientem. Nam vbicunque sis, potes altare

Ex hom. 5. in prophe. Annam.

tuum

αὐτῆς, δυνάσαι στῆσαί σου τὸ θυσιαστήριον· οὐδὲν γὰρ κωλύει τόπος, οὐδὲ ἐμποδίζει καιρός. Ἀλλὰ κἂν μὴ γόνατα κλίνῃς, κἂν μὴ στῆθος τύψῃς, καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνῃς, διάνοιαν δὲ μόνον ἐπιδείξῃ θερμὴν, τὸ πᾶν ἀπήρτισας τῆς εὐχῆς. Ἔξεστι γὰρ καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλοντα, καὶ καθ' ἑαυτὸν βαδίζοντα, εὐχὰς ἐκτενεῖς ποιεῖσθαι. Ἔξεστι καὶ ἐπ' ἐργαστηρίου καθήμενον, καὶ δέρματα ῥάπτοντα, τὴν ψυχὴν ἀναθεῖναι πρὸς τὸν δεσπότην. Ἔξεστι καὶ οἰκέτῃ καὶ ὠνουμένῳ, καὶ ἀναβαίνοντι καὶ καταβαίνοντι, καὶ μαγειρείῳ παρεστῶτι, ὅταν μὴ δυνατὸν εἰς ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, εὐχὴν ποιεῖσθαι ἐκτενῆ καὶ διεγηγερμένην. οὐ γὰρ ἐπαισχύνεται τόπον ὁ θεὸς, ἀλλ' ἓν ζητεῖ μόνον, διάνοιαν θερμὴν, καὶ ψυχὴν σωφρονοῦσαν. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος οὐκ ἐν οἴκῳ εὐκτηρίῳ, ἀλλ' ὕπτιος ἐπὶ τοῦ δεσμωτηρίου κείμενος, καὶ οὐκ ὀρθὸς ἑστὼς οὐδὲ γόνατα κλίνων· οὐ γὰρ ἠφίει τὸ ξύλον ᾧ τοὺς πόδας ἐδέδετο· ἐπειδὴ μετὰ προθυμίας ηὔξατο κείμενος, τὸ δεσμωτήριον ἔσεισε, καὶ τὰ θεμέλια διεσάλευσε, καὶ τὸν δεσμοφύλακα ἔδεισε, καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν μετὰ ταῦτα μυσταγωγίαν ἐχειραγώγησε. Καὶ ὁ Ἐζεκίας οὐκ ὀρθὸς ἑστὼς οὐδὲ γόνατα κλίνων, ἀλλ' ὕπτιος ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενος διὰ τὴν ἀρρωστίαν, στρέψας ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν τεῖχον, ἐπειδὴ

tuum constituere: Nihil enim locus prohibet, nec impedit tempus. Sed etsi genua non flectas, etsi pectus non percutias, nec manus in cœlum extendas, si mentem solum feruentem exhibeas, orationem perfectam consummaueris. Licet enim, & forum petentem, & solum ambulantem, prolixas orationes facere. Licet & in officina sedentem & pelles suentem animam Domino dedicare. Licet etiam seruo & ementi, & ascendenti & descendenti, & culinæ astanti, cum ad ecclesiam ire non poterit, orationem facere prolixam & solertem. Non enim locum Deus veretur, sed vnum solum exquirit, feruidam mentem & continentem animam. Nam & Paulus non in oratorio, sed supinus in carcere iacens, neque erectus stans neque genua flectens: Non enim sinebat lignum, quo pedibus vinctis tenebatur: quoniam iacens studiose orauit, carcerem concussit, & labefactauit fundamenta, carceriſque custodem ligauit, & post hæc ad sacram initiationem deduxit. Et Ezechias haud rectus stans, neque genua flectens, sed supinus propter ægritudinem in lectulo iacens, cum ad parietem se ipsum conuertisset, quoniam Deum fer-

τὸν θεὸν θερμῶς ἐκάλεσε, καὶ μετὰ ψυχῆς σωφρονούσης, καὶ ἀπόφασιν ἐξενεχθεῖσαν ἀνεκαλέσατο, καὶ πολλὴν ἐπεσπάσατο τὴν εὔνοιαν, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἐπανῆλθεν ὑγίειαν. Καὶ ὁ λῃστὴς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πεπαρμένος, ἀπὸ ῥημάτων ὀλίγων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἔτυχε· καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ καὶ λάκκῳ, καὶ ὁ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ καὶ θηρίοις, καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἐν αὐτῇ τοῦ κήτους τῇ νηδύϊ τὸν θεὸν παρακαλέσαντες, τὰ ἐπικείμενα δεινὰ διέλυσαν ἅπαντα, καὶ τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπεσπάσαντο.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν ἐπιλ. τῆς χαναν.

Τί τοίνυν λέγειν ὀφείλεις εὐχόμενος; ὅπερ ἡ χαναναία. Ὡς γὰρ ἐκείνη ἔλεγεν· ἐλέησόν με, ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται· οὕτως λέγε καὶ σύ· ἐλέησόν με, ἡ ψυχή μου κακῶς δαιμονίζεται. Μέγας γὰρ δαίμων ἡ ἁμαρτία· (ὁ δαιμονῶν, ἐλεεῖται· ὁ ἁμαρτάνων μισεῖ). Ἐλέησόν με. Βραχὺ τὸ ῥῆμα, καὶ πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας· ὅπου γὰρ ἔλεος, πάντα τὰ ἀγαθά. κἂν ἔξω ἐκκλησίας ᾖς, κράζε καὶ λέγε· ἐλέησόν με· εἰ καὶ μὴ κινῶν τὰ χείλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν, καὶ σιωπώντων γὰρ ἀκούει ὁ θεός.

In exem.

Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλ᾽ ἀρχὴ * τόπου.

* τρόπου.

Ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν, καὶ τὸν θεὸν ἐπεσπάσατο· Καὶ ὁ Ἰὼβ ἐν κοπρίᾳ ἦν, καὶ τὸν θεὸν ἵλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, καὶ τὸν θεὸν ὑπήκοον ἔσχε. Κἂν

uenter & casto animo inuocauit, & prolatam reuocauit sententiam, & magnam sibi conciliauit beneuolentiã, atq; ad pristinam rediit sanitatem. Et latro in cruce distentus, paucis verbis cœleste regnum assecutus est: Et Ieremias in cœno & in lacu; & in lacu ferisque Daniel, & Ionas in ipso ceti ventre Deum deprecati, imminentia mala vniuersa dissoluerunt, & cœlestem gratiam sibi conciliauerunt.

Ex hom. in explic. histor. de Chanan.

Quid igitur orans dicere debes? Quod Chananæa. Sicut enim illa dicebat: miserere mei, filia mea male à dæmonio vexatur; ita & tu dicito: Miserere mei, anima mea male à dæmonio vexatur. Magnus siquidem dæmon peccatum: dæmonium habens, misericordiam inuenit; peccans odio habetur. Miserere mei, breue verbum, & clementia pelagus continet. vbi enim misericordia, ibi sunt omnia bona. Etiamsi extra ecclesiam sis, clama & dic: miserere mei: & si non mouens labia, sed mente clamans, nam & tacentes Deus exaudit. Non quæritur locus, sed loci principium.

Hier. 38.

Hieremias in cœno erat, & Deum exorauit: & Iob erat in sterquilinio,

Iob. 2.

Deum reddidit propitium: Ionas etiam in ventre ceti, Deum facilem habuit. Etiamsi in balneo sis, ora; vbi-

κἂν ἐν βαλανείῳ ἧς, εὔχου, ὅπου ἂν ἧς, εὔχου. Ναὸς εἶ, μὴ ζήτει τόπον. Θάλαττα ἦν ἔμπροσθεν, ὄπισθεν αἰγύπτιοι, καὶ μέσος ὁ Μωϋσῆς μηδὲν λαλῶν· πολλὴ γὰρ ἐν τῇ εὐχῇ ἡ στενοχωρία· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ θεὸς, τί βοᾷς πρός με. Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν πειρασμὸς ἐπέλθῃ σοι, ἐπὶ τὸν θεὸν καταφυγε, τὸν δεσπότην κάλεσον. Μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν, ἵνα ἀπέλθῃς εἰς τόπον; θεὸς ἀεὶ ἐγγύς ἐστιν. ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι. οὐδέπω τελεῖς τὴν εὐχὴν, καὶ αὐτὸς τὴν ἴασιν δίδωσιν. * Αὖ γὰρ τὴν διάνοιαν ἔχῃς καθαρεύουσαν τῶν ἀτόπων παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ἧς, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ παρεστὼς, κἂν ἐν θαλάσσῃ, κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ἐπ' ἐργαστηρίῳ ἑστηκὼς, κἂν ὅπου περ ἂν ἧς, δυνήσῃ τὸν θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτήσεως. Τί γὰρ βούλεται τῶν χειρῶν ἡ ἔκτασις ἐν τῇ εὐχῇ; πολλαῖς πονηρίαις διακονοῦσιν αὗται· καὶ διὰ τοῦτο κελευόμεθα αὐτὰς ἀνατείνειν, ἵνα ἡ τῆς εὐχῆς διακονία, δεσμὸς αὐταῖς γένηται τῆς κακίας, καὶ ἀπαγωγὴ τῆς πονηρίας· ἵν' ὅταν μέλλῃς ἁρπάζειν ἢ πλεονεκτεῖν ἢ τύπτειν ἕτερον, ἀναμνησθῇς, ὅτι ταύτας μέλλεις ἀντὶ συνηγόρων πρὸς τὸν θεὸν πέμπειν, καὶ διὰ τούτων τὴν θυσίαν ἀναφέρειν ἐκείνην τὴν πνευματικὴν, καὶ μὴ καταισχύνῃς αὐτὰς, μηδὲ ἀπαρρησιάστους ἐργά-

*ἐκ τῆς ἑξαημέρ.

ubicunque sis, ora. Templum es, ne locum quæras. Mare erat ante Iudæos, & post terga Ægyptii, & medius Moyses, nihil loquens (multa enim in oratione angustia) & dicit ei Deus: quid clamas ad me? Et tu igitur, cum tibi aduenerit tentatio, ad Deum confuge, Dominum inuoca. Nunquid enim homo est, vt locum petas? Deus semper prope est. Adhuc loquente te dicam: Ecce adsum. Nondum orationem fecisti, & ipse medicinam præbet. * Si enim mentem puram ab impuris affectionibus habeas, licet in foro sis, siue in via, siue in Iudicio constitutus, siue in diuersorio, siue in officina stans, siue vbicunque tandem sis, Deo poteris inuocato petitionem obtinere. Quid enim manuum in oratione vult extensio? Hæ multis sceleribus ministerium exhibent: & idcirco iubemur eas extollere, vt orationis ministerium sit eis vinculum nequitiæ, & à malitia abductio: vt cum rapturus es, aut alterum oppressurus vel percussurus, recorderis, quòd has pro patronis ad Deum sis emissurus, & per has spirituale illud sacrificiũ oblaturus; quodq; ipsas non confundere, nec actionis prauæ mini-

Exod. 14.

Esa. 14.

*Ex hexaem.

ἐργάσῃ, τῇ διακονίᾳ τῆς πονηρᾶς ἐργασίας. Κάθαιρε τοίνυν αὐτὰς ἐλεημοσύνῃ, φιλανθρωπίᾳ, προστασίᾳ τῶν δεομένων, καὶ οὕτως αὐτὰς εἰς εὐχὴν ἄγε. Εἰ γὰρ ἀνίπτοις αὐταῖς οὐκ ἐπιτρέπεις εἰς εὐχὴν, πολλῷ μᾶλλον ἁμαρτήμασιν οὐκ ἂν εἴης δίκαιος αὐτὰς * ἀνατείνειν. Εἰ τὸ ἔλαττον δέδοικας τὸ ἀνίπτοις χερσὶν εὔχεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τὸ μεῖζον φρίξον. Τὸ μὲν γὰρ ἀνίπτοις χερσὶ προσεύχεσθαι, οὐ τοσοῦτον ἄτοπον· τὸ δὲ καταρρυπανθείσας αὐτὰς μυρίοις ἁμαρτήμασι, τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν ὀργὴν καὶ τὸν ὄλεθρον. Βούλει μαθεῖν πόση ἡ δύναμις τῆς εὐχῆς τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γινομένης; ἐδέδετό ποτε ὁ Πέτρος, καὶ ἁλύσεις περιέκειτο πολλάς· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας περὶ αὐτοῦ γινομένη, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀπήλλαξε τοῦ δεσμωτηρίου. Τί τοίνυν δυνατώτερον ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς εὐχῆς, ἢ τὸν στύλον καὶ πύργον τῆς ἐκκλησίας ὠφέλησε. Καὶ τοῖς μὲν κατηχουμένοις οὐδέπω τοῦτο ἐπιτέτραπται, ἐπειδὴ οὐδέπω πρὸς τὴν παρρησίαν ἔφθασαν ταύτην· ὑμῖν δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἐκτεταμένης, καὶ ὑπὲρ τῶν διοικούντων ταύτην καὶ ἐπισκοπούντων παρακελεύεται ποιεῖσθαι τὰς δεήσεις. Καὶ ὑπακούετε μετὰ προθυμίας, ἔργῳ

** fortè rectiùs* ἀνατείνων.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ μὴ κατηγορεῖν.

ministerio fiducia priuare debeas. Eas igitur emunda per eleemosynam, per clementiam, per indigentium tutelam, & ita eas ad orationem offer. Si enim illotis illis ad orationem vti non velis, multò minus in peccatis eas extendens fueris iustus. Si, quod minus est, illotis manibus orare times, multò magis quod grauius est, expauesce. Illotis enim manibus orare non adeò absurdum est: eas autem innumeris criminibus contaminatas habere, hoc multam indignationem affert & exitium. Vis discere quanta sit orationis in ecclesia factæ potentia? Vinctus aliquando fuit Petrus, multisque circumdatus erat catenis: oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia pro eo, & statim eum à carcere liberauit. Quid igitur hac oratione potentius fuerit, quæ columnam & turrim ecclesiæ adiuuit? Et catechumenis quidem permissum hoc nondum est, quoniam necdum ad hanc peruenere fiduciam: vobis autem & pro terrarum orbe, & pro ecclesia, quæ vsque ad terminos terræ extenditur, & pro gubernantibus ipsam & præsidentibus orationes facere præcipitur. Cum animi igitur alacritate obedite, opere te-

Ex hom. de non maledicendo.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλονικ. β΄ ἐπιστολ.

ἔργῳ μαρτυροῦντες, ὅτι μεγάλη τῆς εὐχῆς ἡ δύναμίς ἐστι, τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀπὸ τοῦ δήμου συμφώνως ἀναφερομένης. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἀνθρώπων καταδίκους ἄνδρας ἀπαγομένους εἰς θάνατον, δῆμος προσελθὼν ἐξητήσατο, καὶ τὸ πλῆθος, δυσωπηθεὶς ὁ βασιλεὺς τὴν γνώμην ἀνέθετο, πολλῷ μᾶλλον παρ' ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος δυσωπηθεὶς βασιλεὺς παρέξει τὴν αἴτησιν. Οὐκ ἠκούσατε ὅτι Πέτρος οὕτως ἐξηρπάγη τοῦ δεσμωτηρίου, ἐπειδὴ ἦν εὐχὴ ἐκτενὴς ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένη; πόσῳ νομίζετε μεῖζον εἶναι τῆς ἡμετέρας σμικρότητος, τὸ ὑπὲρ δήμου τοσούτου προσιέναι καὶ παρακαλεῖν τὸν θεόν. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ δεηθῆναι παρρησίαν οὐκ ἔχω, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ ἑτέρων· τῶν γὰρ εὐδοκιμούντων ἐστὶ τοῦτο. Ὅταν οὖν καὶ αὐτὸς προσκεκρουκὼς ὦ, πῶς ὑπὲρ ἄλλου δεηθήσομαι· Ἕνα μὲν γὰρ ὑπὲρ πολλῶν ἀξιοῦν, σφόδρα τολμηρὸν καὶ πολλῆς δεόμενον παρρησίας· πολλοὺς δὲ ὁμοῦ συνελθόντας, ὑπὲρ ἑνὸς ποιεῖσθαι τὴν δέησιν, οὐδὲν φορτικὸν φανήσεται. Εὔξασθαι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας δυνατόν· οὕτω δὲ εὔξασθαι ὡς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀδύνατον· ὅπου πατέρων πλῆθος τοσοῦτον, ὅπου βοὴ πρὸς τὸν θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται. Οὐχ οὕτως ἀκούῃ καθ' ἑαυτὸν τὸν δεσπότην παρακαλῶν, ὡς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ ἀκαταλήπτου.

re testantes, quod magna vis est orationis in Ecclesia à populo concorditer oblatæ. Nam cum inter homines, populo sontes viros, cum ad mortem trahuntur, petente, Rex multitudine motus sententiam deponat; multo magis Rex cœlestis à vobis placatus petita præstabit. Non audistis, quod ita Petrus de carcere ereptus sit, quoniam erat oratio prolixa quæ pro eo fiebat? Quanto maius esse nostra creditis exiguitate, ad Deum pro tanto accedere populo & supplicare? Nam si pro meipso precari fiduciam non habeo, multo minus pro aliis: beneplacentium enim hoc est. Cum igitur etiã ipse offenderim, quomodo pro alio deprecabor? Quod enim vnus pro multis oret, res magna est fiduciæ, multæque indigens libertatis: Multos autem simul congregatos pro vno supplicationem facere, nil graue videbitur. Oratio quidem domi etiam fieri potest; sic autem, vt in ecclesia, non potest; vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans audiris, sicut cum fratribus tuis. Hic enim maius quid est,

Ex exposi. epist. 2. ad Thes.

Ex hom. 3. de incomprehensib. Dei natura.

τῶν σῶν. Ἐνταῦθα γάρ ἐστι τὸ πλέον, ὁμόνοια, καὶ ἡ συμφωνία, καὶ τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, καὶ αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί. Διὰ γὰρ τοῦτο ἱερεῖς παρεστήκασιν, ἵνα αἱ τοῦ πλήθους εὐχαὶ ἀσθενέστεραι οὖσαι, τῶν δυνατωτέρων τούτων ἐπιλαβόμεναι, ὁμοῦ συνέλθωσιν αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ γὰρ Πέτρον ὠφέλησε τῆς ἐκκλησίας ἡ εὐχή, καὶ τὸν στύλον ἐκεῖνον ἐξέβαλε τοῦ δεσμωτηρίου, πῶς σὺ καταφρονεῖς τῆς δυνάμεως αὐτῆς εἰπέ μοι. Ὥσπερ γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις οὐ διείργεται διαστήματι τόπου, οὕτως οὐδὲ ἡ τῆς εὐχῆς ἐνέργεια· ἀλλ' ὥσπερ ἐκείνη πόρρω ἀλλήλων ἀφεστηκότας συνδεῖ, οὕτως καὶ αὕτη πόρρωθεν ὄντας τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυνήσεται. Καὶ γὰρ Μωυσῆς, εἰ καὶ μὴ παρῆν τῷ σώματι τοῖς πολεμοῦσιν, οὐδὲν ἔλαττον τῶν πολεμούντων, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον εἰς τὴν μάχην συνετέλεσεν ἐκείνην τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὰ πράγματα τῶν οἰκείων ἐπαίρων, καὶ φοβερὰ τοῖς ἐναντίοις ποιῶν. Οὐδὲν γὰρ κατόρθωμα σφόδρα μέγα εἶναι δύναιτ' ἄν, ὅταν μὴ τὸ κέρδος καὶ εἰς ἑτέρους διαβῇ. Κἂν γὰρ ἀσιτῇς, κἂν χαμαὶ καθεύδῃς, κἂν τέφραν ἐσθίῃς, κἂν θρηνῇς διαπαντός, ἕτερον δὲ μηδένα ὠφελῇς, οὐδὲν μέγα εἰργάσω. Καὶ γὰρ τῷ Μωσεῖ, πολλὰ καὶ μεγάλα εἰργάσθη θαύματα καὶ σημεῖα·

ἐκ τ λόγων τῶν κατηγορηθέντων νομιλω.

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. ά. ἐπιστολ.

vnanimitas videlicet & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes, cum sint infirmiores, horum velut potentiorum precibus se coniungentes, pariter cum illis in cælum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu, quæso, ipsius potentiam contemnis? Quemadmodum enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ita nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, ita & hæc procul positos plurimum adiuuare poterit. Nam & Moyses, quanquam corpore pugnantibus non aderat, non tamen minus quàm pugnantes, sed & multo plus ad illam contulit pugnam, manuum extensione suorum extollens vires, & tremendas faciens aduersariis. Nullum enim officium adeò magnum fuerit, nisi aliis etiam lucrum communicauerit. Siue enim ieiunus maneas, siue humi dormias, siue fauillam comedas, siue lugeas continuè, & nulli prosis alteri, nil magnum efficis. Nam & à Moyse multa magnaque miracula & signa sunt edita: sed nihil ipsum tam

Ex orat. contra nouilu-niorum obseruat.

Ex 1. epist. ad Corinth.

σημεῖα· ἀλλ' οὐδὲν οὕτως αὐτὸν μέγαν ἐποίησεν, ὡς ἡ μακαρία ἐκείνη φωνή, ἣν πρὸς τὸν θεὸν ἀφῆκε λέγων· εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον. Καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐνδεικνύμενος ἔλεγεν· ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἥμαρτον, καὶ ἐγὼ ἐκακοποίησα· καὶ τοῦτο τὸ ποίμνιον τί ἐποίησεν; γενέσθω ἡ χείρ σου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου. Μεγάλα μὲν οὖν καὶ ταῦτα, καὶ ἀγγελικῆς ἄξια πολιτείας· τὸ δὲ τοῦ Παύλου πολλὴν ἔχει τὴν ὑπερβολὴν πρὸς πάντα. Τῆς γὰρ δόξης τῆς μελλούσης ηὔξατο ἐκπεσεῖν ὑπὲρ τῆς ἑτέρων σωτηρίας. Ὁ δὲ Ἰωνᾶς ἐπειδὴ τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον ἐζήτησε, καὶ ἀπολέσθαι ἐκινδύνευσε, καὶ ἡ μὲν πόλις εἱστήκει, αὐτὸς δὲ κατεποντίζετο. Μεγάλα μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα τῆς τοῦ Μωσέως ἀρετῆς κατορθώματα· τὸ δὲ κεφάλαιον καὶ ἡ κορωνὶς τῆς ἁγίας ψυχῆς ἐκείνης, ὅτι ἐξαλειφθῆναι εἵλετο τῆς βίβλου, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων. Τὸ δὲ τοῦ Παύλου, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερηκόντισεν. Ὁ μὲν γὰρ συναπολέσθαι ἑτέροις ᾑρεῖτο· οὗτος δὲ οὐ συναπολέσθαι, ἀλλ' ἑτέρων σωζομένων αὐτὸς ἐκπεσεῖν ηὔχετο τῆς δόξης τῆς ἀπεράντου. Καλὸν οὖν εὐχῆς ἀπολαύειν τῆς τῶν ἁγίων, ἀλλ' ὅταν

καὶ

Ex orat. contra nouilu niorum obseruat.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον.

Ex 1. e-pist. ad Corinth.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς θεσσαλονικ. α. ἐπιστολ.

tam magnum effecit, quam illa beata vox, quam ad Deum emisit dicens: Si dimittis quidem eis peccatum, dimitte: sin autem minus, & me dele. Et verò Dauid hoc ipsum ostendens, aiebat: Ego pastor peccaui, & ego malum feci: & hi, grex, quid fecerunt? Fiat manus tua super me & super domum patris mei. Magna quidem & hæc, & angelica conuersatione digna. Pauli verò dicta multum hæc superexcedunt. Gloria namque futura optauit excidere pro aliorum salute. Ionas verò, quoniam propriam vtilitatem quæsiuit, etiam de vita periclitatus est; & ciuitas quidem stabat, ipse verò submergebatur. Magna quidem & reliqua Moysi virtutis merita: summum tamen & sancta illius animæ culmen; quoniam ex libro deleri elegit pro Iudæorum salute. Pauli verò votum ex multa superauit abundantia. Nam ille quidem cum aliis perire malebat, hic autem non simul perire, sed sospitibus aliis, ab æterna solus gloria excidere optabat. Bonum est igitur Sanctorum oratione frui; sed cum & nos sumus

coope-

Ex serm. in apost. Paulum.

Ex comment. in epist. 1. ad Thessal.

καὶ αὐτοὶ ἐνεργοὶ ὦμεν· ὡς ἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐδὲ ἡ ἑτέρων ὀνίνησι βοήθεια· ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκείνης ἀπολλύμεθα. Τί γὰρ ὠφέλησεν Ἱερεμίας τοὺς Ἰουδαίους; οὐχὶ τρίτον προσῆλθε τῷ θεῷ, καὶ τρίτον ἤκουσε, μὴ προσεύχου, καὶ μὴ ἀξίου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου; Τί ὠφέλησε τὸν Σαοὺλ ὁ Σαμουὴλ, μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας εὐχόμενος καὶ πενθῶν περὶ αὐτοῦ; Τί δαὶ καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας ὠφέλησεν; οὐχὶ ἔλεγεν, ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν διαλείποντα εὐχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν; οὐχὶ πάντες ἀπώλοντο; ἄκουε γὰρ τοῦ θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προφήτου· ἐὰν στῇ Νῶε καὶ Ἰὼβ καὶ Δανιὴλ, οὐκ ἐξελοῦνται τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσεν ἡ κακία αὐτῶν. Τί οὖν, οὐδὲν ὠφελοῦσιν αἱ εὐχαί; ὠφελοῦσι καὶ μεγάλα· ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς συμπράττωμεν. Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν ὅσα ὠφέλησεν, ἐννόει μοι τὸν Κορνήλιον, τὴν Ταβηθά· ἄκουε δὲ καὶ τοῦ θεοῦ λέγοντος· ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης, δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. Ἀλλὰ πότε; ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ δικαίου. Ἐπεὶ εἴγε ἴσχυον εὐχαὶ καὶ ἐπὶ τῶν σφόδρα πονηρῶν, διατί μὴ καὶ ὅτε ὁ Ναβουχοδονόσορ ἦλθεν, εἶπεν τοῦτο ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐξέδωκε τὴν πόλιν· ἐπειδὴ μεῖζον ἴσχυσεν ἡ πονηρία. Καὶ αὐτὸς πάλιν οὗτος ὁ Σαμουὴλ ηὔξατο ὑπὲρ τῶν Ἰσραη-

cooperatores: quod si non affuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verum etiam cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Hieremias? Nonne ter ad Deum accessit, Hier. 7.
& ter audiuit; Ne ores neque preceris pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel, ad vltimum vsque diem orans, & pro eo lugens? Quid autē & Israelitis profuit? nonne dicebat, Absit autē a me hoc peccatum in Domino, vt cessem orare pro vobis? nonne cuncti perierunt? Nā Deum audi dicentem per prophetam: Si steterint Noë, Iob & Daniel, Ezec. 14.
non liberabunt filios suos & filias, quoniam nimium inualuit illorum malitia. Quid ergo? nihil prosunt orationes? Prosunt & quam plurimum: sed cum nos quoque cooperamur. Et si scire cupis quantum contulerint, cogita mihi Cornelium & Tabitham. audi quoque Deum dicentem: protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid puerum meum. Sed quando? Tempore Ezechiæ iusti. Alioqui si malorum quoque valebant preces, quare non etiam cum Nabuchodonosor veniret, Deus hoc dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam magis inualuerat peccatum. Et hic ipse rursum Samuel pro Israe-

Ἰσραηλιτῶν καὶ ἤνυσεν; ἀλλὰ πότε; ὅτε καὶ αὐτοὶ εὐηρέστουν, τότε ἐτροπώσαντο τοὺς ἐχθρούς. Καὶ τί μοι δεῖ τῆς παρ᾽ ἑτέρων εὐχῆς φησι, ὅταν ἐγὼ εὐαρεστῶ; Τί λέγεις ἄνθρωπε; Παῦλος οὐκ εἶπεν τί μοι δεῖ εὐχῆς· Πέτρος οὐκ εἶπεν, τί μοι δεῖ εὐχῆς· καίτοιγε τῶν εὐχομένων οὐκ ὄντων ἀξίων αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἴσων· καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς· Πέτρος οὐκ εἶπεν τί μοι δεῖ εὐχῆς· εὐχὴ γὰρ ἦν φησιν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκτενὴς γινομένη πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ εὐθέως αὐτὸν ἐξείλετο τῶν δεσμῶν· καὶ σὺ λέγεις τί μοι δεῖ εὐχῆς; Διὰ τοῦτο δεῖ, ἐπειδὴ νομίζεις μὴ δεῖσθαι. Ἐὰν γὰρ ὁ θεὸς ἐξετάσῃ τὴν ῥαθυμίαν ἡμῶν τὴν ἐν ταῖς εὐχαῖς καὶ τὴν ὀλιγωρίαν, καὶ ὅτι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἑστῶτες καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν, οὐδὲ τοσαύτην αὐτῷ παρεχόμεθα τιμὴν, ὅσην τοῖς δεσπόταις οἱ δοῦλοι, ὅσην τοῖς ἄρχουσιν οἱ στρατιῶται, ὅσην τοῖς φίλοις οἱ φίλοι. Φίλῳ μὲν γὰρ διαλεγόμενος, μετὰ τοῦ προσέχειν τοῦτο ποιεῖς· θεῷ δὲ ἐντυγχάνων ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, ὑπὲρ πλημμελημάτων τοσούτων συγχώρησιν αἰτῶν, καὶ συγγνώμην ἀξιῶν σοι γενέσθαι, ῥαθυμεῖς· καὶ τῶν γονάτων σου χαμαὶ κειμένων, πολλάκις περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν οἰκίαν πλανᾶσθαι τὴν διάνοιαν ἐᾷς, τοῦ στόματός σου ληροῦντος εἰκῆ καὶ μάτην· καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις πάσχομεν. Ἐὰν

ἐκ τῶν λόγ. τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

Israelitis orauit, & & obtinuit: sed quo tempore? cum & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam conuertit. Et quid mihi opus est, dicet aliquis, aliorum oratione, cũ ego Deo placeo? Quid ais homo? Paulus nõ dixit, quid mihi opus est oratione: nec Petrus dixit, quorsum mihi oratio, licet orantes eo digni non essẽt, imò nec pares: & tu dicis qd mihi opus est oratione? Petr⁹ nõ dixit, qd mihi opus est oratione? Oratio, inqt, fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deũ ꝑ eo; & statim liberauit eũ ex vinculis: & tu dicis, quid mihi opus est oratione? Propter hoc indiges, quoniã te indigere non credis. Nã si Deus nostrũ in orationibus torporẽ & negligentiã exqrat, & ꝙ in ipsius conspectu positi & orantes ipsum, neq; tantũ ei exhibemus honorẽ, quantũ dominis serui, quantũ ducibus milites, quantum amicis amici: amicum enim alloquens hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrẽs, pro tot criminibus veniam petens, & remissionem rogans tibi fieri, torpes; & genibus tuis humi positis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter permittis, ore tuo frustra nugante & incassum: nec hoc semel & bis, verum & frequenter patimur. Si hoc tantum

Act. 12.

Ex hom. in statuas.

Ἐὰν τοῦτο μόνον θελήσῃ ὁ θεὸς ἐξετάσαι, ἆρα ἕξομεν συγγνώμην; ἆρα δυνησόμεθα ἀπολογίας τυχεῖν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Ἐὰν δὲ τὰς περιέργους ἡμῶν ὄψεις ὁ θεὸς ἐξετάσῃ, καὶ τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἃς ἔχομεν ἐν διανοίᾳ, αἰσχροὺς καὶ ἀκαθάρτους δεχόμενοι λογισμοὺς ἀπὸ τῆς ἀνεξετάστου τῶν ὀφθαλμῶν πλάνης· ἐὰν τὰς κακηγορίας ἃς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀλλήλοις λέγομεν κακῶς, εἰς μέσον παραγάγῃ, καὶ τὰς κρίσεις τὰς ἀκαίρους ἃς κατακρίνομεν τὸν πλησίον, μηδὲν ἔχοντες πρᾶγμα, τούς τε δόλους, οὓς κατ' ἀλλήλων ῥάπτομεν, νῦν μὲν παρόντα ἐπαινοῦντες τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὡς φίλῳ διαλεγόμενοι, ἀπόντα δὲ κατηγοροῦντες· ἆρα ὑποστησόμεθα τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας;

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

Τί δαὶ τὴν βασκανίαν ἣν βασκαίνομεν πολλάκις εὐδοκιμοῦσιν, οὐ μόνον ἐχθροῖς, ἀλλὰ καὶ φίλοις· καὶ ἡδόμεθα πασχόντων ἑτέρων κακῶς, καὶ νομίζομεν παραμυθίαν εἶναι τῆς οἰκείας συμφορᾶς, τὰς ἀλλοτρίας δυσημερίας. Εἰ γὰρ τῶν βιωτικῶν καὶ παρόντων ἀπέχεσθαι κελευόμεθα, πῶς οὐκ ἐσμὲν ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι, ταῦτα αἰτοῦντες παρὰ τοῦ θεοῦ, ἃ ἐκέλευσε καὶ ἔχοντας ἐκβάλλειν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Τιμόθ. α΄. ἐπιστολ.

Εἰ οὐχὶ τῶν πιστῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπίστων ὑπερεύχεσθαι προστασσόμεθα, ἐννόησον πόσον ἐστὶ κακὸν, κατεύχεσθαι τῶν ἀδελφῶν. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; προσέρχῃ τὸν θεὸν ἵλεων ποιῆσαι,

exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excusationem assequi poterimus? Nõ, arbitror ego. Si verò curiosos aspectus nostros Deus examinet, & prauas concupiscentias quas in mente habemus, turpes & impuras cogitationes admittentes ex incauta oculorum vagatione: si detractiones, quibus per singulos dies alter alterum vituperat, in medium producat; & intempestiua iudicia quibus proximum condemnamus, nullum habentes negotium, dolosque quos alter in alterum suimus, nunc quidem præsentem laudantes fratrem, & tanquam amicũ alloquentes, absentẽ verò criminantes: nunquid pro his rationes reddere poterimus?

Ex comment. in Euang. secundũ Ioan.

Quid verò loquar inuidiã, per quam bene se gerentibus frequenter inuidemus, non inimicis tantum, verum etiam amicis: & aliis mala patientibus, lætamur, & propriæ ærumnæ putamus consolationem alienas calamitates? Nam si secularibus & præsentibus abstinere iubemur: quomodo miseri non sumus & infelices, hæc à Deo poscẽtes, quæ præcepit etiam habẽtes abiicere?

Ex comment. in epist. 1. ad Timot.

Si verò nõ pro fidelibus tantum, sed etiam pro infidelibus orare iubemur, cogita quantum mali sit, contra fratres imprecari. Quid agis homo? Ad Deum accedis, vt propitium

σαι, καὶ ἑτέρου καταδίχῃ; Ἐὰν μὴ ἀφῇς, οὐκ ἀφεθήσεταί σοι· καὶ οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἀφίῃς, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν παρακαλεῖς μὴ ἀφεῖναι; Εἰ τῷ μὴ ἀφιέντι οὐκ ἀφίεται, τῷ καὶ τὸν δεσπότην παρακαλοῦντι μὴ ἀφιέναι, πῶς ἀφεθήσεται. Εἰ γὰρ τὸ ἔχειν ἐχθροὺς, ὄνειδος, τὸ καταδίχεσθαι αὐτῶν ἐννόησον ἡλίκον κακόν. Δέον γάρ σε ἀπολογήσασθαι, διότι ἐχθροὺς ἔχεις, σὺ δὲ αὐτῶν καὶ κατηγορεῖς; καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης, καὶ κακηγορῶν, καὶ ἐν καιρῷ τοιούτῳ, ὅτε ἐλέους σοι δεῖ πολλοῦ; καὶ γὰρ ὑπὲρ οἰκείων προσῆλθες ἁμαρτημάτων δεόμενος. Μὴ τοίνυν μνημονεύσῃς τῶν ἀλλοτρίων, ἵνα μὴ τῶν ἰδίων ἀναμνήσῃς. Ἂν γὰρ εἴπῃς, πάταξον τὸν ἐχθρὸν, ἐνέφραξάς σου τὸ στόμα, οὐκέτι παρρησίαν ἔδωκας τῇ γλώττῃ. Πρῶτον μὲν, ὅτι παρώργισας τὸν δικαστὴν ἐκ προοιμίων εὐθέως· δεύτερον, ὅτι ἐναντία αἰτεῖς τῷ σχήματι τῆς εὐχῆς. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων προσέρχῃ, πῶς ὑπὲρ κολάσεως διαλέγῃ; Τοὐναντίον μὲν οὖν ἔδει ποιεῖν, καὶ δεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μετὰ παρρησίας παρακαλέσωμεν. Εἰ τοίνυν οὐδὲν ψυχῆς ἐρωμένης μιαρώτερον, οὐδὲ γλώσσης τοιαῦτα φθεγγομένης ἀκαθαρτότερον, τίνος ἕνεκεν οὐ πάντα ποιεῖς, ὥστε μηδὲν εἰπεῖν εὐχόμενος τῶν παροξυνόντων σου τὸν δεσπότην; Ἄνθρωπος εἶ, μὴ γίνῃ θηρίον. Διὰ τοῦτό σοι στόμα γέγονεν,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστολῆς.

tium reddas, & imprecaris alteri? Nisi dimittas, nec tibi dimittetur: & tu non solum ipse non dimittis, sed & Deum, ne dimittat, exposcis? Si non dimittenti non dimittitur, etiam Dominum, ne dimittat, orãti, quomodo dimittetur? Si enim inimicos habere dedecus est, ipsis imprecari cogita quantũ sit malũ. Cum enim te purgare debeas, quòd inimicos habeas, tu ne ipsos etiam accusas? Et quã veniam consequeris, etiam maledicẽs, ac tali in tempore, quo non mediocri tibi opus sit misericordia? Nam & pro tuis oraturus peccatis accessisti. Noli igitur alienorum recordari, ne propria commemores. Si enim dixeris, percute inimicum, os tuum obstruxisti, & linguæ iam abstulisti libertatem. Primum quidem, quoniam iudicem statim ab ipsis exordiis irritasti: Deinde, quoniã contraria petis, & orationis formæ repugnãtia. Nã si pro remissione peccatorũ accedis, quomodo de punitione verba facis? Contrarium n. facere oportebat & pro aduersantibus supplicare, vt cũ fiducia p nobis queq; possemus orare. Si igitur anima imprecãte nihil scelestius, nec lingua talia loquente quicquam impurius, quamobrem omnia non expedis, vt orans nihil dicas, quod tuũ irritet Dominum? Homo es, fera ne fias. Propterea tibi

Ex comment. in epist. 2. ad Cor.

οὐχ G 2 *factum*

οὐχ ἵνα δάκνῃς, ἀλλ' ἵνα θεραπεύῃς. Ἀναμνήσθητι τί σοι παρήνεσα φησὶν ὁ θεός· συγχωρεῖν καὶ ἀφιέναι· σὺ δὲ καὶ ἐμὲ παρακαλεῖς κοινωνὸν γενέσθαι τῆς ἀνατροπῆς τῶν ἐμῶν προσταγμάτων, καὶ ἐσθίεις τὸν ἀδελφὸν, καὶ φοινίττεις τὴν γλῶτταν, καθάπερ οἱ μαινόμενοι ἀπὸ τῶν οἰκείων μελῶν, τοὺς ὀδόντας. Πῶς οἴει τὸν διάβολον ἥδεσθαι καὶ γελᾶν, ὅταν τοιαύτης εὐχῆς ἀκούσῃ; πῶς τὸν θεὸν παροξύνεσθαι καὶ ἀποστρέφεσθαι καὶ μισεῖν, ὅταν τοιαῦτα παρακαλῇς; Ἐννόησον τίνι προσέρχῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἄνθρωπε. μὴ γὰρ ἄλλῳ προσέρχῃ θεῷ; ἐκείνῳ προσέρχῃ εἰπόντι, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. Πῶς οὖν αὐτῶν καταβοᾷς· πῶς παρακαλεῖς τὸν θεὸν, τὸν οἰκεῖον λῦσαι νόμον; οὐκ ἔστι τοῦτο ἱκέτου σχῆμα· οὐδεὶς ἱκετεύει ἵνα ἄλλος ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα αὐτὸς σωθῇ. Τί τοίνυν σχῆμα μὲν ἱκέτου περίκεισαι, ῥήματα δὲ ἔχεις κατηγόρου; Καὶ ὅταν μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὐχώμεθα, καὶ κνώμεθα καὶ χασμώμεθα· ὅταν δὲ κατ' ἐχθρῶν, νήφοντες τοῦτο ποιοῦμεν, Ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν ὁ διάβολος, ὅτι καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθοῦμεν, οὐ περιέλκει οὐδὲ περισπᾷ τότε, ἵνα μειζόνως ἡμᾶς λυμήνηται. Ἀλλὰ ἠδίκημαί φησι καὶ θλίβομαι· οὐκοῦν κατὰ τοῦ διαβόλου εὖξαι, τοῦ πάντων μάλιστα ἀδικοῦντος ἡμᾶς· οὗτος γὰρ τίκτει καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἂν δὲ κατ' ἐχθρῶν εὔξῃ, τὴν εὐχὴν ἣν ἐκεῖνος βούλεται, εὔχῃ· ὥσπερ οὖν

αὐ

factum est os, non vt mordeas, sed vt medearis. Recordare quid te monuerim, inquit Deus; vt parcas & remittas: tu verò etiam me rogas meorum fieri mandatorũ euersionis participẽ, & deuoras fratrem, & linguam cruentas, sicuti furentes ex propriis artibus dentes. Quomodo diabolum lætari credis atque ridere, cùm talem audierit orationem? quomodo irritari Deum & auerti simul & odisse, cum talia rogaueris? Considera, ad quem accedas homo, cõtra inimicos tuos. Nũquid enim alium accedis Deum? Illum accedis, qui dixit; orate ꝑ inimicis vestris. Quomodo igitur aduersus eos clamas? Quomodo Deũ rogas, vt propriam dissoluat legem? Non est ista supplicis forma. Nemo rogat vt alius pereat, sed vt ipse saluetur. Quid igitur supplicis quidẽ habitum induis, verba autẽ habes accusatoris? Et cum pro nobis quidem oramus, scalpimus nos & oscitamus: cũ verò aduersus inimicos, vigilantes hoc agimus. Quoniam n. diabolus nouit, quod in nosipsos ensem agimus, tũc nos non circumfert neque distrahit, vt magis nobis noceat. Sed iniuriam, inquis, passus sum & affligor. Itaq; contra diabolũ ora, q nos super omnes afficit iniuria. hic n. & inimicos parit. Sin aũt aduersus inimicos oraueris, orationem

αὐ ὑπὲρ ἐχθρῶν, καὶ τούτου. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀκατάλλακτος ἐχθρός· ἄνθρωπος δὲ ὅσα ἂν ποιῇ, φίλος ἐστὶ καὶ ἀδελφός. Τί τοίνυν τὸν ὄντως ἐχθρὸν ἀφεὶς, τὰ μέλη δάκνεις τὰ σά. Ταῦτα οὖν εἰδότες ἀγαπητοὶ, σπουδάσωμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου καὶ τὰ θελήματα αὐτοῦ πολιτεύεσθαι, ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

tionem quã ille quærit, orabis: Sicut econtra, si p inimicis, aduersus istũ. Hic enim est impacatus hostis: at homo, quæcunq; faciat, amicus est & frater. Quid igitur verè inimicũ omittens, membra propria mordes? Hæc ergo scientes, dilectissimi, studeamus iuxta mandata & voluntatem Domini conuersari, vt cælorum quoque regnum consequamur, in Christo Iesu Domino nostro: cui gloria & imperium cũ patre & sancto spiritu, nũc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Περὶ μετανοίας.

ΛΟΓΟΣ γ΄.

De pœnitentia.

HOMILIA III.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰρημένου χθὲς ὑμῶν ἀπολειφθ.

Διὰ τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ μετανοίας κινῶ λόγον, ἵνα μήτε ὁ ἁμαρτάνων ἀπογινώσκῃ, μήτε ὁ κατορθῶν μέγα φρονῇ. Δίκαιος εἶ; μὴ ἐκπέσῃς· ἁμαρτωλὸς εἶ; μὴ ἀπογνῷς. Κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει. ὅπερ ἐν ταῖς οἰκίαις ποιοῦμεν ταῖς παλαιαῖς, ὅταν σαθρωθῶσι, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα, καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν, καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας ἀπολειπόμεθα. Ἐὰν παλαιωθῇς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαίνισον σαυτὸν ὑπὸ τῆς μετανοίας. Καὶ ἔνι φησὶ μετανοήσαντα σωθῆναι; καὶ

Ex hom. quæ incipit, Et si hesterna die vobis absentib.

Ropterea de Pœnitentia cõtinuè sermonem moueo, vt neq; peccans desperet, neq; rectè viuens altum sapiat. Iustus es? ne deficias: es peccator? ne desperes. Ac si quotidie pecces, quotidie pœnitentiam agas: id quod in antiquis domibus facere solemus, cum putredine labefactatæ fuerint, putrida subducimus, & noua supponimus, nec vnquam ab assidua cura desistimus. Si antiquatus fueris à peccato, per pœnitentiam te renoua. Nũ igitur fieri potest, dicet aliquis, vt resipiscẽs saluus fiat? Et maximè potest.

καὶ πάνυ ἔνι. πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα, καὶ ἐὰν μετανοήσω, σώζομαι; καὶ πάνυ. πόθεν δῆλον; ἀπὸ τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας. Μὴ τῇ μετανοίᾳ σου θάῤῥει· μὴ γὰρ ἡ μετάνοιά σου ἰσχύει τοσαῦτα κακὰ ἀποσμήξασθαι; Εἰ ἡ μετάνοια μόνη ἦν, εἰκότως ἐφοβοῦ· ἐπεὶ δὲ τῇ μετανοίᾳ κεράννυται θεοῦ φιλανθρωπία, θάῤῥει ὅτι περιγίνεταί σου τῆς κακίας. πολὺ γὰρ φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ τοσοῦτον φιλάνθρωπος, ὡς οὐδὲ τοῦ μονογενοῦς ἐφείσατο, ἵνα ἀγοράσῃ δούλους ἀγνώμονας. Καὶ μή μοι λέγε, ἥμαρτον πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ πῶς δύναμαι σωθῆναι; σὺ οὐ δύνασαι, ὁ δεσπότης σου δύναται, καὶ οὕτως ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα, ὡς μήτε ἴχνος αὐτῶν μεῖναι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων οὐκ ἔνι τοῦτο· ἀλλὰ κἂν μυριάκις σπουδάσῃ ὁ ἰατρὸς, κἂν φάρμακα ἐπιθήσει τῷ τραύματι, τὸ μὲν τραῦμα ἠφάνισεν, ἡ δὲ οὐλὴ ἐναπέμεινεν, ἔλεγχον τοῦ τραύματος περιφέρουσα τὴν ἀμορφίαν τῆς ὄψεως· καὶ φιλονικεῖ μυρία ὁ ἰατρὸς, καὶ τὴν οὐλὴν ἐξαλεῖψαι οὐ δύναται· ἀντιπίπτει γὰρ αὐτῷ ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀνίσχυρον τῆς τέχνης, καὶ τὸ εὐτελὲς τῶν φαρμάκων. Ὁ δὲ θεὸς, ὅταν ἐξαλείφῃ ἁμαρτήματα, οὐδὲ οὐλὴν ἀφίησιν, οὐδὲ ἴχνος συγχωρεῖ μεῖναι, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑγείας καὶ τὴν εὐμορφίαν χαρίζεται,

Totam vitam in peccatis consumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maximè. Vnde constat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pœnitentiæ: non enim tua pœnitentia tanta valet peccata abstergere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed quoniã cum pœnitẽtia commiscetur Dei benignitas, confide quoniam tuam vincit nequitiam. Multum n. misericors est Deus, atq; adeò clemẽs, vt neq; vnigenito parceret, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas, multa & magna crimina commisi, & quomodo possum saluari? Tu non potes, Dominus tuus potest, & ita delet peccata, vt nec eorum vestigium remaneat. In corporibus quidem hoc non licet: sed quamuis millies elaboret medicus, & vulneri remedia adhibeat, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circumferens argumentum aspectus deformitatem: Et licet in infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem obducere potest: Ipsi namque naturæ imbecillitas obsistit, & artis impotentia, vilitasque medicamentorum. Deus autem, cum delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque vestigium remanere permittit, sed cum sanitate pulchritudinem quoque largi-

ται, μετὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως, καὶ δικαιοσύνην δίδωσι, καὶ ποιεῖ τὸν ἡμαρτηκότα ἴσον εἶναι τῷ μὴ ἡμαρτηκότι. Κἂν γὰρ μυρία τραύματά τις ἔχων ἄνθρωπος μετανοήσῃ, καὶ ποιήσῃ τι χρηστὸν, οὕτως αὐτὰ ἐξαλείφει ὁ θεὸς, ὡς μηδὲ οὐλὴν, μηδὲ ἴχνος, μηδὲ δεῖγμα φαίνεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων. ὥσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι τραύματα καὶ φάρμακα, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτήματα καὶ μετάνοια. Καὶ πρόσεχε ᾧ λέγω· τραῦμα, καὶ φάρμακον· ἁμαρτία καὶ μετάνοια. Τὸ τραῦμα μὲν ἡ ἁμαρτία, τὸ φάρμακον ἡ μετάνοια. Τὸ τραῦμα μὲν τὴν σηπεδόνα ἔχει, τὸ φάρμακον τὸν καθαρισμὸν τῆς σηπεδόνος κέκτηται. Μὴ ἐν τῷ φαρμάκῳ σηπεδών; μὴ ἐν τῷ τραύματι ἴασις; οὐκ ἔχει ταῦτα τὴν οἰκείαν τάξιν, κἀκεῖνα τὴν οἰκείαν; μὴ δύναται μεταβληθῆναι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο; οὐδαμῶς. Ἔλθωμεν δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἁμαρτημάτων· ἡ ἁμαρτία τὴν αἰσχύνην ἔχει, ἡ μετάνοια τὴν παρρησίαν κέκτηται. Εἰδὼς οὖν ὁ Σατανᾶς, ὅτι ἡ μὲν ἁμαρτία ἔχει τὴν αἰσχύνην πρᾶγμα ἱκανῶς ἀποκροῦσαι τὸν ἁμαρτάνοντα δυνάμενον· ἡ δὲ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησίαν πρᾶγμα ἱκανὸν ἐπισπάσασθαι τὸν μετανοοῦντα, ἐνήλλαξε τὴν τάξιν, καὶ ἔδωκε τὴν αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ; καὶ τὴν παρρη-

largitur; cum liberatione à pœna etiam iustitiam dat, & prauaricatum non prauaricato similem reddit. Si enim vel innumera homo aliquis vulnera habens, pœnitentiā egerit, & boni quippiam fecerit, ita Deus ea delet, vt neque cicatrix, neque vestigium, neque indicium appareat peccatorum. Sicut igitur in corpore vulnera sunt & medicamenta; itidem in anima sunt peccata & pœnitentia. Et animaduerte, quid dicam: vulnus & medicina; peccatum & pœnitentia. Vulnus quidem est peccatum, medicina verò pœnitentia: vulnus putredinem habet, medicamētum putredinis purgationem obtinet. Nunquid est putredo in medicamento? nunquid in vulnere curatio? Nonne proprium hæc, & proprium illa habent ordinem? Nunquid potest hoc in illud, aut illud in hoc transmutari? nequaquam. Veniamus & ad animæ vitia. Peccatum confusionem habet: Pœnitentia fiduciam possidet. Sciens itaque Satanas, quòd peccatum quidem confusionem habeat, rem scilicet, quæ peccantem satis repellere queat: pœnitentia verò fiduciam contineat, rem idoneam, quæ pœnitentem alliciat; permutauit ordinem & confusionē pœnitentiæ, fidu-

παῤῥησίαν, τῇ ἁμαρτίᾳ. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν αἰσχύνεσθαι, οἶδε γὰρ, ὅτι ἐὰν αἰσχυνθῇ, φεύξεται τὴν ἁμαρτίαν· ἐν δὲ τῇ μετανοίᾳ ποιεῖ αὐτὸν αἰσχύνεσθαι· οἶδε γὰρ ὅτι αἰσχυνόμενος οὐ μετανοεῖ. Ὁ γὰρ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἐπιδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ὅμως ἕξει τὴν ἀντί-

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ πρὸς Θεόδωρ. ἐκπεσόντα.

δοσιν. Τοῖς μὲν οὖν οὔπω κατασχεθεῖσιν ὑπὸ τοῦ πάθους παραινῶ μὴ ἁλῶναι· δυσχερέστερον γὰρ φυλάξασθαι μὴ ἐμπεσεῖν, ἢ ἐμπεσόντας ἀποστῆναι. Τοῖς δὲ κατασχεθεῖσι καὶ καταῤῥαγμένοις, ἐὰν θέλωσιν ἐπιδοῦναι ἑαυτοὺς ταχέως τῇ μετανοίᾳ, πολλὴν ἐπαγγέλλομαι σωτηρίας ἐλπίδα. Καὶ γὰρ καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ, ὅταν ἐπὶ πλεῖον ἡμῖν ἐνδιατρίψῃ, δυνατώτε-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

ρα γίνεται. Καὶ φυτὸν ἄρτι μὲν φυτευθὲν ἐπὶ γῆς, εὐκόλως ἀνασπᾶται· χρόνῳ δὲ πολλῷ ῥιζωθὲν, οὐκέτι. Καὶ οἰκοδομὴ, νεοπαγὴς μὲν οὖσα, περιτρέπεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἐνοχλούντων· παγεῖσα δὲ καλῶς, πολλὰ παρέχει τοῖς καθαιρεῖν ἐπιχειροῦσι τὰ πράγματα. Καὶ θηρίον τόποις ἐμφιλοχωρῆσαν πολλῷ χρόνῳ, δυσκόλως ἐλαύνεται. Καὶ καθάπερ πυρετὸς παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν προσβαλὼν, οὐ σφόδρα φλέγει τῇ δίψῃ τοὺς κάμνοντας· ἐπιδοὺς δὲ καὶ τὴν φλόγα ἐπάρας, ἀνίατον δίψαν παρασκευάζει λοιπόν· κἂν παράσχῃ τις αὐτοῖς ἐμφο-

fiduciam autem peccato addidit. Ac in peccato quidem hominem erubescere non sinit; nouit enim, quòd, si erubesceret, peccatum fugeret: In pœnitentia verò facit vt erubescat; nouit enim quòd erubescens pœnitentiam non agat. Quem enim pœnitet malorum quæ gessit, licet peccatis condignam non exhibeat pœnitentiam, huius tamen ipsius habiturus est remunerationem.

Ex epist. 2. ad Theod. lapsū.

Qui igitur à vitio nondū occupati sunt, hos admoneo, ne capiantur: facilius enim est casum euitare, quā lapsos resurgere. Detentis autem atq; confractis, si se continuò pœnitentiæ tradere velint, magnā salutis spem polliceor. Etenim tam bona quàm mala, cum diutius nobis adhæserint, potentiora fiunt.

Ex interpre. epist. 1. ad Corinth.

Et planta quidem nuper terræ insita, facilè reuellitur: multo verò tempore radicibus firmata, non itidem. Ædificium quoq; recens fundatum, haud difficulter ab infestantibus subuertitur: benè verò firmatum multa diruere conantibus exhibet negotia. Fera etiam, quibus in locis multo tempore cū delectatione est commorata, difficulter inde expellitur. Et quemadmodum febris ab initio aggressa laborantes nō vehementer siti exurit; cum verò inualuerit & flammam extulerit, iam sitim excitat insanabilē: ac si quis ipsis conces-

ἐμφο- cesse-

ἐμφορηθῆναι τοῦ πόματος, οὐ σβέννυσιν, ἀλλ' ἐκκαίει τὴν κάμινον· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πάθους συμβαίνει, ἂν παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰσελαῦνον εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν μὴ κωλύσωμεν, μηδὲ ἀποκλείσωμεν τὰς θύρας· ἐπελθὸν λοιπὸν, ἀνίατον ἐργάζεται τοῖς δεξαμένοις τὸ νόσημα. Ὥσπερ οὖν ὁ νωθρὸς τὴν ψυχὴν καὶ ὀλίγωρος, κἂν πολὺν λάβῃ πρὸς μετάνοιαν χρόνον, οὐδὲν μέγα ἐργάσεται, οὐδὲ καταλλάξει τὸν θεὸν ἑαυτῷ, διὰ τὴν ῥαθυμίαν· οὕτω καὶ ὁ διεγηγερμένος καὶ τῇ προθυμίᾳ ζέων, καὶ μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, πολλοῦ χρόνου ἁμαρτήματα ἀφανίσαι δυνήσεται. Καὶ ὅπως, ἄκουσον. οὐχὶ τρίτον ὁ Πέτρος ἠρνήσατο; οὐχὶ θεραπαινίδος εὐτελοῦς ῥήματα δείσας; τί οὖν; πολλοῦ χρόνου ἐδεήθη αὐτῷ πρὸς μετάνοιαν; οὐδαμῶς· ἀλλ' αὐτῇ τῇ νυκτὶ, καὶ ὠλίσθησε καὶ ἀνέστη. Μετὰ γὰρ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πτῶμα, ἀρνήσεως γὰρ οὐδὲν ἴσον κακὸν, πάλιν αὐτὸν πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήγαγε τιμὴν ἡ μετάνοια, καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐνεχείρισε· καὶ ὁ πάντων μεῖζον, ἀπέδειξεν ἡμῖν αὐτὸν πλείονα τῶν ἀποστόλων ἁπάντων ἔχοντα τὴν εἰς τὸν δεσπότην ἀγάπην. Τί δαὶ ὁ Νινευῖται; ἦλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ προφήτης, ἀνέγνω τὴν ἀπόφασιν καθάπερ ἐπιστολὴν βασιλικὴν,

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν προφήτ. Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς γ' παῖδας.

cesserit, ut affatim potu sese impleuerint, nō extinguit, sed accendit fornacem: sic & vitioso affectui contingit. Hunc nisi circa initium in animam nostram se inferentē prohibuerimus & fores occluserimus, ingressus porro insanabilem suscipientibus adfert morbum. Quem admodum igitur animo degener & segnis, licet multum ad pœnitentiam tempus accipiat, magni nihil efficiet, nec, ob torporem, sibi Deum reconciliabit: ita excitatus & animi alacritate feruēs, multoq; cum studio pœnitentiam ostendēs, breui etiam temporis mométo, multi temporis crimina deleri poterit. Et qua ratione, audi. Nonne ter Petrus negauit? Nonne vilis ancillæ verba veritus? Quid ergo? multumne temporis ad pœnitentiam ei necessarium fuit? Nequaquam: sed eadem nocte & lapsus est, & resurrexit. Post illum namq; grauē casum (negationi enim nullum malum est æquale) rursus eū ad priorē reduxit honorem pœnitentia, & ecclesiæ præsidentiam ei per totū orbem terrarum tradidit; & quod omnibus maius est, ipsum maiorē omnibus Apostolis in Dominū charitatem habere nobis mōstrauit. Quid vero Niniuitæ? Venit ad ipsos propheta, sententiam aperuit veluti regalem quandam epistolam suppli-

Ex hom. in pphe. Ionan & Daniel & tres pueros.

κλὼ, κόλασιν ἔχουσαν, καὶ ἐβόα λέγων· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται). Ἤκουσαν ταῦτα ἐκεῖνοι καὶ οὐκ ἠπίστησαν, οὐ κατεφρόνησαν, ἀλλ' εὐθέως δρόμος ἁπάντων ἐπὶ τὴν νηστείαν, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, καὶ οὐδὲ ἡ τῶν ἀλόγων φύσις ταύτης ἀτελὴς τῆς λειτουργίας ἦν. Πανταχοῦ σάκκος, πανταχοῦ σποδὸς, πανταχοῦ θρῆνος καὶ οἰμωγαί. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀπὸ τοῦ θρόνου καταβὰς τοῦ βασιλικοῦ, σάκκον ὑπεστρώσατο καὶ σποδὸν κατεπάσατο. καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα φοβερὸν καὶ παράδοξον, ὑπὸ σάκκου πορφυρίδα παρευδοκιμηθεῖσαν. ὅπερ γὰρ οὐκ ἴσχυσεν ἡ ἁλουργὶς, τοῦτο ἴσχυσεν ὁ σάκκος· ὅπερ οὐκ ἤνυσε τὸ διάδημα, τοῦτο κατώρθωσεν ἡ σποδός.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἐφεσ. ἐπιστολ.

Ἐννοήσωμεν τοίνυν ἕκαστος ἡμῶν ὅσα ἁμαρτημάτων ἔχει φορτία καὶ ἀντιρρόπους ποιήσωμεν τὰς φιλανθρωπίας· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείους, ἵνα μὴ μόνον σβεσθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι, ἀλλ' ἵνα καὶ εἰς δικαιοσύνην ἡμῖν λογισθῶσιν αἱ δικαιοσύναι. Ἂν γὰρ μὴ τοσαῦτα ᾖ τὰ ἀγαθὰ, ὡς καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀποδύσασθαι, καὶ ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων εἰς δικαιοσύνην ἡμῖν λογισθῆναι, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματ. εὐαγγ.

Ἄνθρωπον μὲν γὰρ παροξυνῶν, καὶ φίλους καὶ γείτονας, καὶ θυρωροὺς παρακαλεῖς, καὶ χρήματα δαπανᾷς, καὶ πολλὰς ἀναλίσκεις ἡμέρας * προϊὼν καὶ δεόμενος, κἂν ἅπαξ, κἂν δὶς, κἂν μυριάκις σε διαχρέ-

*forte προσιών.

cium continentem, & clamabat dicens: Adhuc tres dies & Niniue subuertetur. Ionæ 3.

Audierunt illi talia, & non increduli fuerunt, neque contempserunt, sed continuò omnium fit ad ieiunium concursus, virorum, mulierum, puerorum; neque brutorum natura à tali immunis fuit ministerio. Vbique saccus, vbique cinis, vbique luctus & lamentationes. Etenim & ipse Rex diademate coronatus, è regali solio descendit, saccum sibi substrauit, & cinere se conspersit: & erat rem cernere terribilem atque insuitatam, obscuratam sub sacco purpuram. Quod enim purpurea vestis non valuit, hoc potuit saccus: quod diadema nō expediuit, hoc feliciter pfecit cinis.

Ex comment. epist. ad Ephes.

Cogitemus igitur quot quilibet nostrum habeat onera peccatorum, & aequiualentes exhibeamus misericordias: imò verò & longè plures, vt non modo peccata deleantur, sed vt etiam in iustitiam nobis eleemosynæ computentur. Nisi enim tot fuerint bona, vt & crimina exuant, & ex relictis aliquid in iustitiam nobis reputetur, nemo nos à supplicio liberabit.

Ex commenta. Euang. Matth.

Cum n. hominem irritas, amicos rogas & vicinos & ianitores, & pecunias impendis, multosq; dies consumis accedens & supplicans: Etiamsi semel, aut bis, aut millies te irritatus reiiciat,

διακρούσηταί τι παροξυνθεὶς, καθάπαξ οὐκ ἀναπίπτεις, ἀλλ' ἐναγώνιος μᾶλλον γινόμενος πλείονα τὴν ἱκετηρίαν τιθεὶς· τοῦ δὲ τῶν ὅλων θεοῦ παροξυνομένου, χασμώμεθα καὶ ἀναπίπτομεν καὶ τρυφῶμεν, καὶ πότε αὐτὸν ἐξιλεώσασθαι δυνησόμεθα; πῶς δὲ οὐκ αὐτῷ τούτῳ μειζόνως παροξυνοῦμεν μᾶλλον αὐτόν; τοῦ γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ μηδὲ ἀλγεῖν ἁμαρτάνοντας, μᾶλλον ἀγανακτεῖν αὐτὸν ποιεῖ καὶ ὀργίζεσθαι. Καὶ μὴ εἴπῃς, ὅτι πολλὰ ἥμαρτον, καὶ οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν θεὸν ὀργιζόμενον. Εἰ γὰρ τὸν ἄρχοντα ἐκεῖνον, τὸν μήτε θεὸν φοβούμενον, μήτε ἀνθρώπους αἰσχυνόμενον ἐπέκαμψεν ἡ χήρα, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν ἐπισπάσεται ἡ συνεχὴς ἔντευξις. Ὥστε κἂν μὴ φίλος ᾖς, κἂν μὴ τὰ ὀφειλόμενα ἀπαιτῇς, κἂν τὰ πατρῷα κατεδηδοκὼς ᾖς καὶ καταναλωκὼς, καὶ πολὺν χρόνον ἐξ ὄψεως γινόμενος· κἂν ὀργιζομένῳ, κἂν ἀγανακτοῦντι προσέλθῃς, θελήσον μόνον ἐπανελθεῖν, καὶ πάντα ἀπολήψῃ, καὶ τὴν ὀργὴν, καὶ τὴν καταδίκην σβέσεις ταχέως. Σκοπὸς γὰρ τῷ θεῷ, ἀδελφοὶ, μακροθυμεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι. διπλοῦς ἐστιν εἰς σωτηρίαν ἵλεως, μνηστευόμενος αὐτοῖς τὴν ἐκ μετανοίας σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀπογόνοις, τοῖς εἰς τὴν ἀρετὴν ἐπιδιδόναι μέλλουσι, ταμιευόμενος τὴν εὐεργεσίαν. Καὶ ἵνα πάλιν ἀναλάβω τὸν λόγον, ὁ θεὸς μακροθυμεῖ, ἵνα καὶ ὁ ἁμαρτάνων μετανοήσῃ, καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ τικτομένοις, μὴ

ἐκ τοῦ λόγου οὗ ἡ ἀρχὴ πάντοτε μὲν ὁ θεῖος ἀπόστολος.

ciat, omnino tamen animum non despondes, sed magis contẽdere pergens maiorem adhibes supplicationem. Cum verò Deus vniuersorum prouocatur, nos oscitamus, & supini iacemus & deliciis vacamus: & quãdo tandẽ reconciliare ipsum poterimus? quomodo verò eũ hoc ipso non magis irritamus. Ad maiorem n. indignationẽ & irã cõmouetur, cũ peccantes non dolent, quam cum peccata admitiũt. Neq; dicas, nimium peccaui, & Deũ indignantem inuocare non possum. Nam si iudicẽ illum, qui neq; Deũ timebat, neque homines verebatur, vidua flectere potuit, multò magis bonũ conciliabit assidua deprecatio. Itaq; licet amicus non sis, licet indebita poscas, licet paterna bona deuoraueris & absumpseris, longoque tempore ab aspectu abfueris, etiamsi succensentem & indignantem adieris, modò redire velis, & vniuersa recipies, iramque & condemnationem statim extingues. Propositum enim Deo est, fratres, patiente ac leni in peccatores animo esse. Dupliciter ad salutẽ misericors est; tum ex pœnitentia ipsis salutem comparans, & ipsorum posteris in virtute profectũ facturis beneficium reseruans. Et vt denuò sermonẽ resumam; Deus longanimitatẽ vtitur, vt & peccans pœnitentiam agat, & ne ex eo

Ex hom. quæ incipit, Semper quidem diuinus Apost.

H 2 geni-

μὴ ἀποκλείσῃ τὴν σωτηρίαν· κἂν γὰρ αὐτὸς ὁ ἁμαρτάνων ἀμετανόητα πταίῃ, φείδεται τῆς ῥίζης πολλάκις, ἵνα φυλάξῃ τοὺς καρποὺς, πολλάκις μὲν οὖν, καὶ αὐτῶν ἀναμένων τὴν σωτηρίαν. Καὶ ὅπως, ἄκουε. Θάῤῥα ὁ πατὴρ Ἀβραὰμ, εἰδώλων ἦν καὶ προσκυνητὴς καὶ ποιητής· ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν ἐνταῦθα τῆς ἀσεβείας τὴν δίκην· καὶ εἰκότως. Εἰ γὰρ προλαβὼν ὁ θεὸς ἀπέτεμε τὴν ῥίζαν, πόθεν ὁ τοσοῦτος καρπὸς τῆς πίστεως ἀνεδίδοτο; Τί τοῦ Ἠσαῦ μοχθηρότερον; τί τῆς κακίας ἐκείνης ἀναιδέστερον; οὐ πόρνος καὶ βέβηλος ὥς φησιν ὁ Παῦλος; οὐ μητρολῴας καὶ πατρολῴας; οὐκ ἀδελφοῦ φονεὺς, ὅσον εἰς πρόθεσιν; οὐχ ὑπὸ τοῦ θεοῦ μισούμενος, ὡς ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα, τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα; Εἰ τοίνυν πόρνος καὶ ἀδελφοκτόνος καὶ βέβηλος, καὶ μισούμενος, διατί μὴ ἀφανίζεται; διατί μὴ ἐκκόπτεται; διατί παραχρῆμα τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν οὐ δέχεται; διατί; καλὸν ὡς ἀληθῶς ἀδελφοὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν. εἰ ἐξεκόπη, μέγιστον καρπὸν δικαιοσύνης ὁ κόσμος ἀπώλλυε, καὶ ὁποῖον ἄκουε· Ἠσαῦ ἐγέννησε τὸν Ραγουήλ· Ραγουὴλ τὸν Ζαρὰ· Ζαρὰ τὸν Ἰώβ. Ὁρᾷς πηλίκον ὑπομονῆς ἄνθος ἠφανίζετο, εἰ προλαβὼν ὁ θεὸς δίκην ἀπῄτησε τὴν ῥίζαν; Μηδεὶς τοίνυν ἐν κακίᾳ ὢν, ἀπογινωσκέτω· μηδεὶς ἐν ἀρετῇ ὢν νυσταζέτω. Μήτε οὗτος θαῤῥεί-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἑβρ. ἐπιστολ.

genitis salutem præcludat. Quamuis enim peccator sine pœnitentia delinquere pergat, parcit frequenter radici, vt fructus conseruet; frequenter tamen etiam ipsorũ expectans salutem. Et quomodo, audi. Thare pater Abrahami idolorum fuit & cultor & factor: sed in hac vita impietatis pœnas non dedit: & merito. Nam si Deus anteuertẽs radicem præcidisset, vnde tãtus fidei fructus exortus fuisset? Quid Esau malignius? Quid illa nequitia impudentius? Nõne fornicator erat, & immundus, vt inquit Paulus? Nõne matricida & patricida? Nonne fratricida, quantũ in ipsius fuit proposito? Nõne à Deo fuit odio habitus, vt scriptura testatur, dicens: Iacob dilexi, Esau verò odio habui? Si ergo fuit fornicator, & fratricida & immundus, & odio habitus, quare non è medio tollitur? quare non exciditur? quare non illico debitum patitur supplicium? Quare? Verè bonum est, fratres, causam dicere. Si succisus fuisset, maximũ iustitiæ fructum mundus amisisset: & qualẽ audi: Esau genuit Raguel, Raguel Zara, Zara Iob. Vides quantus tolerantiæ flos perditus fuisset, si præueniens Deus à radice pœnas exegisset? Nullus igitur in vitio positus desperet: in virtute dormitet nemo. Neq; hic confidat; nam

Ex inter-pr. epist. ad Hebr.

* pono παρήλασε.

θαῤῥείτω, πολλάκις γὰρ αὐτὸν καὶ ἡ πόρνη * παρεσέλθοι· μήτι ἐκεῖνος ἀπογινωσκέτω, δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πρώτους παρελθεῖν. Ὅταν γὰρ ἂν ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σφοδρὰν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, οὐ μέμνηται τῶν προτέρων, οὐκ ἔστιν ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός· οὐ γὰρ ὀνειδίζει τὰ παρελθόντα, οὐδὲ λέγει, διατί τοσοῦτον ἀπελείφθης χρόνον, ἂν μετανοήσωμεν· ἀλλὰ ἀγαπᾷ, ὅτι ἂν προσέλθωμεν, μόνον ὡς χρὴ προσέλθωμεν. Τί γὰρ τοῦ Μανασσῆ χεῖρον; τί δὲ τοῦ Σολομῶντος μακαριώτερον; ἀλλ' ὁ μὲν ἠδυνήθη τὸν θεὸν ἐξιλεώσασθαι· ὁ δὲ ἀπονυστάξας ἔπεσε. Διὰ τοῦτο καὶ Ἡσαῦ οὐκ ἔτυχε συγγνώμης, ὅτι οὐ μετενόησεν ὡς ἐχρῆν. Τὰ γὰρ δάκρυα οὐκ ἦν μετανοίας, ἀλλὰ ἐπηρείας καὶ θυμοῦ. μετενόησε καὶ Ἰούδας· ἀπήγξατο γάρ. Εἰ δὲ μετάνοιαν ἀκριβῆ θέλεις ἰδεῖν, ἄκουσον τὴν τοῦ Πέτρου μετάνοιαν μετὰ τὴν ἄρνησιν. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτὸν μέγα φρονεῖν, συνειδότα ἑαυτῷ, ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίοις ἑαυτὸν παρενέβαλε μετὰ ταῦτα κινδύνοις. Μετενόησε δὲ ὁ μακάριος Δαβίδ, οὕτω λέγων· λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω· καὶ τὴν πάλαι γεγενημένην ἁμαρτίαν, μετὰ τοσαῦτα ἔτη, μετὰ τοσαύτας γενεάς, ὡς νεωστὶ συμβᾶσαν

ἐπέν-

ram frequenter ipsum etiam meretrix anteuertit: neque ille desperet, poterit enim etiam primos anteire. Cum enim in vehementem Dei charitatem redierimus, priorum non meminit, non est Deus vt homo: Non enim exprobrat praeterita, neque dicit, quare tanto tempore defecisti, cum pœnitentiam agimus: sed gratos habet, quandocunq; accesserimus, dummodo, sicut decet, accedamus. Quid enim Manasse peius? Quid verò beatius Salomone? Attamen ille quidem Deum reconciliare potuit: hic autem, quia dormitauit, lapsus est. Propterea etiam Esau veniā consecutus non est, quia pœnitentiam, vt oportebat, nō egit. Lachrymæ enim non ex pœnitentia erāt, sed ex offensione & ira. Ostendit etiā Iudas pœnitentiam: nam seipsum strangulauit. Si verò perfectā pœnitentiam videre velis, audi Petri pœnitentiā post negationē. Quoniam enim verisimile erat ipsum altū sapere, vt qui sibi cōscius esset, & plus quàm alii Christū diligeret, idcircò foras egressus fleuit amarè. Nec hoc solū, verū & innumeris se post hæc immisit periculis. Pœnitentiā egit & Dauid, ita dicēs: lauabo p singulas noctes lectū meū, lachrymis meis stratū meū rigabo: & iam olim commissum peccatum, post tot annos, post tot generationes,

quasi

ἐπένθει. Τὸν γὰρ μετανοοῦντα οὐκ ὀργίζεσθαι χρή, οὐδὲ ἀγριαίνειν, ἀλλὰ συντρίβεσθαι ὡς κατεγνωσμένον, ὡς οὐκ ἔχοντα παρρησίαν, ὡς καταδεδικασμένον, ὡς ἀπὸ ἐλέους σωθῆναι ὀφείλοντα μόνον, ὡς ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργέτην φανέντα, καὶ ἀδόκιμον, καὶ

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

μυρίων κολάσεων ἄξιον. Μήτε οὖν ὁ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀπογινωσκέτω, μήτε ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θαρρείτω· πρὸς μὲν γὰρ τοῦτόν φησιν ὁ θεός, ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· πρὸς δὲ ἐκεῖνον, μή, ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; Οὗτος μὲν γὰρ φυλάξαι δεῖται, ὅπερ ἔχει, ἐκεῖνος δέ, γενέσθαι ὅπερ οὐκ ἔστιν. οὗτος διατηρῆσαι τὴν ὑγίειαν· ἐκεῖνος τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγῆναι· κάμνει γάρ. Πρὸς μὲν οὖν ἐκεῖνόν φησιν, ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται· πρὸς δὲ τοῦτον, θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; ἐγερθεὶς ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Κἂν γὰρ τριακοντοκτὼ ἔτη ἔχῃς, ὡς ὁ παράλυτος ἐκεῖνος, σπουδάσῃς δὲ γενέσθαι ὑγιής, οὐδεὶς ὁ κωλύων· μόνον θέλησον διαναστῆναι· ἅψαι μόνον τῆς ἐκεῖ φερούσης ὁδοῦ, καὶ προβήσῃ ταχέως· μὴ τὰς θύρας ἀποκλείσῃς, μὴ τὴν εἴσοδον φράξῃς. Βραχὺς ὁ παρὼν καιρός, ὀλίγος ὁ πόνος· εἰ δὲ καὶ πολὺς ἦν, οὐδὲ οὕτως ἀπαγορεύειν ἔδει. Κἂν γὰρ μὴ κάμῃς τὸν κάλλιστον τοῦτον κάματον, τὸν ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἐν τῷ κόσμῳ ἐκείνῳ πάντως κάμῃς καὶ ταλαιπωρήσεις ἑτέρως. εἰ δὲ καὶ ἐν-

ταῦθα

quasi nuper accidisset, lugebat. Pœnitentem enim non oportet irasci, nec efferari, sed quasi iudicatũ conteri, quasi non habentem fiduciam, quasi iam condemnatum, tanquam qui ex sola misericordia saluari debeat, vt visum in benefactorem ingratũ, & reprobũ, & innumeris dignũ suppliciis. Ne igitur scenicus desperet, neq; præsumat ecclesiasticus. Nam ad hunc quidem ait Deus: qui videtur stare, videat ne cadat: ad illum autem, nunquid qui cadit, nõ resurget? Ille enim quod habet, custodire debet; hic verò fieri, quod nõ est: ille sanitatem conseruare, hic ab ægritudine liberari: laborat enim. Ad illũ itaq; dicit, ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat: ad hunc verò, tolle grabatum tuũ & abi domum tuam. Licet enim octo & triginta annos habeas, sicut paralyticus ille, si modò sanus fieri studeas, qui prohibeat, nemo est: tantùm resurgere velis. Ingrediaris modò viam eò tendentẽ, & velociter progredieris. Ne fores occludas, ne obstruas ingressum. Breue est præsens tẽpus, exiguus labor: q etiãsi multus foret, neq; ita tamen deficere oporteret. Si enim hunc pulcherrimũ pœnitentiæ laborem non subeas, omnino in illo mundo laborabis, & alius modi ærumnas patieris. Si verò & hic

illic

Ex commenta. Euang. secundũ Ioan.

Ioan. 5.

ταῦθα κἀκεῖ κάματος, διὰ τί μὴ τοῦτον αἱρούμεθα, τὸν πλείω ἔχοντα τὸν καρπὸν, καὶ μεγάλην τὴν ἀμοιβήν; Εἰ γὰρ ἀναξίους ὄντας ἡμᾶς εὐεργετεῖ ὁ θεὸς, καὶ ἡμαρτηκότας φιλανθρωπεύεται, εἰ τῆς κακίας ἀποστάντες τὴν ἀρετὴν μεταδιώξομεν, τίνων οὐκ ἐπιτευξόμεθα, τίνων οὐκ ἀπολαυσόμεθα τῶν ἀγαθῶν; Τοὺς γὰρ νοῦν ἔχοντας αἱ εὐεργεσίαι μᾶλλον, ἢ αἱ τιμωρίαι ἐφέλκονται πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταγμάτων. Εἰ τοίνυν καὶ πρὶν ἤ τι ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐπιδείξασθαι, μᾶλλον δὲ καὶ κολάσεως ἄξια ἐργασαμένους, τοσαύτης ἠξίωσε τῆς εὐεργεσίας ὁ θεὸς, εἰ εὐγνώμονες γενοίμεθα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐχαριστίαν ἐπιδειξόμεθα, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ποιησόμεθα, πόσης οὐκ ἂν πάλιν ἀξιώσειε τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίας. Εἰ γὰρ ἡμεῖς τοὺς προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν, ἐὰν ἀπαγγείλωνται γενέσθαι βελτίους, καὶ προσιέμεθα, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας ἄγομεν τιμῆς, πολλάκις δὲ καὶ πλεῖον αὐτοῖς τῆς παρρησίας μεταδίδομεν· πολλῷ μᾶλλον ὁ θεὸς ἐπὶ ἡμῶν τοῦτο ποιήσει, εἰ ἀντίρροπον τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιδειξόμεθα τὴν μετάνοιαν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ δῆλον. Ἐπειδὴ γὰρ ὑποσκελισθεὶς κατέπεσε, μοιχείας καὶ φόνου ἁλοὺς ἐγκλήμασιν, εἶτα οὐκ ἔμεινε κείμενος ἐν τῷ πτώματι· ἀλλὰ καὶ διανέστη πάλιν, καὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν μετὰ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς Θεόδωρ. ἐκπεσόντα.

& illic labor, quare non hunc eligimus, qui copiosum affert fructum, magnamq; retributionem? Nam si eos qui indigni sumus, beneficiis Deus afficit, & erga eos, qui peccauerunt, benignus est; si deserta malitia virtutem fuerimus sectati, quæ non assequemur? quibus non fruemur bonis? Mentis enim compotes beneficia potius, quàm pœnæ, ad obediendum mandatis attrahunt. Si igitur etiam priusquam bonum aliquod exhibeamus, imò cum iam vltione digna fecerimus, tanta nos beneficentia Deus dignatus est: si grati simus, & pro iam acceptis beneficiis gratiarum actionem exhibeamus, & in melius faciamus mutationem, quanta rursus nos sua munificentia nō dignabitur? Nam si nos offendentes seruos, si meliores se fore promiserint, & acceptamus, & pristino restituimus honori, frequenter autem ipsis maiorem impertimur libertatem: multo magis Deus in nobis hoc faciet, si æqualem peccatis pœnitentiam exhibeamus. Et hoc ex iis quæ circa beatum Dauidem contigerunt, manifestum est. Quoniam enim supplantatus cecidit, adulterii reus & cædis crimine, non mansit deinceps in ruina iacens: sed & denuò surrexit, & contra hostem cum Deo se op-

Ex epist. ad Theod. lapsū.

μετὰ τοῦ θεοῦ παρετάξατο. οὕτως αὐτὸν γενναίως κατεπάλαισεν, ὡς καὶ τελευτήσας περιστῆσαι τῶν ἐκγόνων τῶν αὐτοῦ. Τῷ γὰρ Σολομῶντι τὴν μεγάλην ἐκείνην παρανομίαν τετολμηκότι, καὶ μυρίων ἀξίῳ γενομένῳ θανάτων, διὰ τὸν Δαβὶδ ὁ θεός φησιν ἀφεῖναι τὴν βασιλείαν ὁλόκληρον, οὑτωσὶ λέγων· Διαρρήσσων διαρρήξω τὴν βασιλείαν ἐκ χειρός σου, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου· πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις σου οὐ ποιήσω ταῦτα, διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου· ἐκ χειρὸς τοῦ υἱοῦ σου λήψομαι αὐτήν. Καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ δὲ μέλλοντι κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων, καίτοιγε ὄντι δικαίῳ, πάλιν διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἔλεγε βοηθεῖν· ὑπερασπιῶ γάρ φησι τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνυμένων, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀγαθότητα ἀνακαλεῖται τὰς παρ' αὐτοῦ ἀποφάσεις ὁ θεὸς, καὶ μεταβαλλομένους προσίεται, καὶ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλάττει τιμωρίας· οὕτω πάλιν ἐπειδὰν ἐπαγγέλληται ἢ ἀγαθά τινα παρέξειν, ἢ προθεσμίαν μετανοίας, ἴδῃ δὲ ἀναξίους γεγονότας, καὶ τότε πάλιν ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις. Οὐ γὰρ οὕτως τὸ ἁμαρτάνειν χαλεπὸν, ὡς τὸ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένειν. Διὰ τοῦτο καὶ προλαμβάνων τὰς εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς κατατίθεται ὁ θεὸς, καὶ ἡμαρτηκότας πάλιν συγ-

ἐκ τῆς ἑξαημ.

se opposuit: quem & tã generosè deuicit, vt etiam defunctus ex se progenitos tueretur. Salomoni enim grandem illam iniquitatem auso, milleq; digno mortibus facto, propter Dauidem Deus ait, se regnum permittere integrum, ita dicens: disrumpens scindam regnum de manu tua, & dabo ipsum seruo tuo: veruntamen in diebus tuis hæc non faciam, propter Dauid patrem tuum; De manu filii tui tollam illud. Et verò Ezechiæ supremis periclitaturo, licet iustus esset, rursus propter beatum illum se succurrere dixit: Protegam, inquit, ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. Sicut igitur in iis, qui suam ostendunt gratitudinem, propter congruentem sibi bonitatem sententias à se latas Deus reuocat, & pœnitentiam agentes admittit, & ab imminente liberat pœna: ita rursum, cum aut bona aliqua daturum se promittit, aut præfinitum pœnitentiæ tempus; indignos autem factos cernat, & tunc sua reuocat promissa. Non enim tam malum est peccare, quàm in peccatis permanere. Idcirco etiam Deus præueniens, beneficia in nos confert, & rursum præuaricatos venia dignos efficit, & pœnas statim

3.Reg.11.

Ex comment. in Genes.

συγγνώμης ἀξιοῖ, καὶ τὰς τιμωρίας παραπόδας οὐκ ἐπάγει, ἵνα διὰ πάντων πρὸς μετάνοιαν ἡμᾶς ἐφελκύσηται, καὶ δι' ὧν εὐεργετεῖ, καὶ δι' ὧν μακροθυμεῖ, πολλάκις δὲ καὶ δι' ὧν ἐνίους κολάζει, ἑτέρους ἐνάγειν βούλεται, ἵνα διὰ πάντων σωφρονισθέντες, τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφύγωσιν. Ἥμαρτες πολλά; στῆθι λοιπὸν, ὑπόστρεψον τὴν ἐναντίαν, ὁμολόγησον τῷ θεῷ χάριν, ὅτι σε οὐκ ἐν μέσοις ἀνήρπασε τοῖς ἁμαρτήμασι, μὴ καὶ ἑτέραν ζήτει προθεσμίαν, εἰς τὸ κακῶς ἐργάζεσθαι. Μὴ λέγε, ἔσται καιρὸς, ὅταν ἐπιστρέψαι δέῃ· πολλοὶ μεταξὺ πλεονεκτοῦντες ἀνηρπάγησαν, καὶ ἀπῆλθον ἐπὶ φανερὰν δίκην. Φοβήθητι μὴ καὶ σὺ τοῦτο πάθῃς ἀναπολογήτως. Ἀλλὰ πολλοῖς ἔδωκε προθεσμίαν ὁ θεὸς ἐξομολογήσασθαι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ· τί οὖν καὶ σοὶ δώσει; ἴσως δώσει φησί· τί λέγεις ἴσως, καὶ ἐνίοτε καὶ πολλάκις; Ἐννόησον ὅτι περὶ ψυχῆς βουλεύῃ, καὶ τίθει καὶ τὸ ἐναντίον καὶ λογίζου καὶ λέγε· τί δαὶ ἐὰν μὴ δῷ; Τί δαὶ ἐὰν δῷ φησιν. Ἔδωκε μὲν αὐτός; πλὴν τοῦτο ἐκείνου ἀσφαλέστερον καὶ κερδαλεώτερον. Ἐὰν μὲν γὰρ ἤδη ἄρξῃ, τὸ πᾶν ἐκέρδανας, ἄν τε λάβῃς, ἄν τε μὴ λάβῃς προθεσμίαν· ἐὰν δὲ ἀεὶ μένῃς, δι' αὐτὸ τοῦτο πολλάκις οὐ λήψῃ. Σὺ δὲ εἰς μὲν πόλεμον ἐξιὼν, οὐ λέγεις, οὐκ ἀνάγκη διαθέσθαι, ἴσως ἐπανήξω· οὐδὲ περὶ γάμου βουλευόμενος λέγεις, λάβω γυναῖκα πενιχρὰν, πολλοὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

statim non infert; vt per omnia nos ad pœnitentiam attrahat, & per quæ beneficia præstat, & per quæ longanimitatem suam ostendit: frequenter verò etiam per quæ quosdā castigat, vt per omnia correcti, pœnæ effugiant periculū. Multū peccasti? iā desiste, contraria via reuertere, Deo persolue gratias, quod te non in mediis sustulerit peccatū; noli & alium quærere terminum, vt male opereris. Ne dicas; erit tēpus, quando conuerti oporteat. Multi dum aliena rapuerunt, abrepti sunt, & ad certum abierunt supplicium. At multis, inquit aliquis, Deus tempus dedit, vt in extrema senectute confiterentur. Quid ergo, nunquid & tibi dabit? fortè dabit, inquis. Quare dicis fortè, & aliquando, & frequenter? Considera quod de anima consilium agites; contrarium quoque ponas, & cogites, atque dicas: quid verò si non det? Quid verò, inquis, si det? Dedit quidem ipse; verum hoc illo securius est & vtilius. Si enim iam inceperis, totum lucratus es, siue accipias tempus, siue non accipias: si verò semper maneas, propter hoc ipsum frequenter non accipies. Si verò ad bellum quidem egressus, non dicis, nil opus est de rebus meis disponere; fortè redibo: neque cum de coniugio deliberas, inquis, ducā

Ex comment. epist. 2. ad Corinth.

λοὶ παρὰ δόξαν καὶ οὕτως ἐπλούτησαν· οὐδὲ οἰκίαν οἰκοδομούμενος, καταβάλλω θεμελίους σαθρούς, πολλαὶ καὶ οὕτως ἔστησαν οἰκίαι· ὑπὲρ δὲ ψυχῆς βουλευόμενος, τοῖς σαθροτέροις ἐγχειρεῖς, τὸ ἴσως καὶ ἐνίοτε καὶ πολλάκις τιθείς, καὶ τοῖς ἀδήλοις ἐπιτρέπεις σαυτόν; Οὐ τῷ ἀδήλῳ φής, ἀλλὰ τῇ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ, φιλάνθρωπος γὰρ ὁ θεός· οἶδα κἀγώ· ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος οὗτος κἀκείνους, οὕσπερ εἶπον, ἀνήρπασε. Βούλει μαθεῖν πῶς ἐστιν ἡμῶν ἀγαθὸς ὁ δεσπότης; ἀνῆλθεν ὁ τελώνης μυρίων γέμων κακῶν, καὶ εἰπών, ἱλάσθητί μοι μόνον, κατῆλθε δεδικαιωμένος. Καὶ διὰ τοῦ προφήτου δέ φησιν ὁ θεός, δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτόν· καὶ εἶδον ὅτι ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στυγνός, καὶ ἰασάμην τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. Τί τῆς φιλανθρωπίας ταύτης ἴσον; ἵνα στυγνάσῃ μόνον, ἀφῆκε τὰ ἁμαρτήματα. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦμεν. διὸ μάλιστα αὐτὸν παροργίζομεν. Ὁ γὰρ καὶ διὰ μικρῶν ἵλεως γινόμενος, ὅταν μηδὲ τούτων τύχῃ, ἀγανακτεῖ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτεῖ τιμωρίαν ἡμᾶς· ὑπερβαλλούσης γάρ ἐστι καταφρονήσεως. Τίς γοῦν ἐλυπήθη ποτὲ δι' ἁμαρτίας; τίς ἐστέναξε; τίς τὸ στῆθος ἔπληξεν; οὐδένα ἔγωγε οἶμαι· ἀλλὰ μυρίας μὲν ἡμέρας θρηνοῦσιν ἄνθρωποι, ὑπὲρ οἰκετῶν ἀποθανόντων, ὑπὲρ ζημίας χρημάτων, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπολλύντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν, οὐδὲ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

εἰς νοῦν

uxorem pauperem; multi enim etiam hac ratione præter opinionem diuites euaserunt: neq; cum domicilium extruis, ponam fundamenta cariosa; multæ etiam ita domus constiterunt: de anima verò consilium capiens imbecilliora capessis, ponens illud Forte & Aliquando & Sæpe, incertisq; teipsum rebus committis? Non incerto, inquis, sed Dei clementiæ, Deus enim clemens est. scio & ego: sed hic idem misericors etiam illos, quos dixi, abripuit. Vis cognoscere, quam benignus sit Dominus noster? Ascendit publicanus innumeris plenus vitiis, & vno hoc dicto, propitius esto mihi, descendit iustificatus. Et per prophetam verò inquit Deus, propter peccatum contristaui illum: & vidi quod contristatus sit, & mœstus incesserit, & sanaui vias ipsius. Quid cũ ista clementia conferendum? vt solũ tristaretur, peccata dimisit. Nos verò nec ipsũ hoc facimus: propterq; etiã maximè Deũ irritamus. Qui n. ob exigua q̃dam ꝓpitius factus est, si nec ista assequatur, grauiter & indignè fert, extremasq; de nobis pœnas sumit: enormis siquidẽ hoc contẽptus est. Quis ob peccata aliquãdo saltẽ contristatus fuit? qs ingemuit? qs pectus suũ pcussit? Nullũ esse existimo: sed plurimis quidẽ diebus homines lamẽtantur ꝓpter defunctos

Ex comment. epist. 1. ad Corinth.

dome-

εἰς νοῦν βαλλόμεθα. Πῶς οὖν δυνήσῃ τὸν θεὸν ἐξιλεώσασθαι, ὅταν μηδὲ ὅτι ἥμαρτες εἰδῇς; ναί, φησιν, ἥμαρτον· ναί μοι λέγεις τῇ γλώττῃ· εἰπὲ τῇ διανοίᾳ, καὶ μετὰ τοῦ ῥήματος στέναξον, ἵνα διηνεκῶς εὐθυμῇς. Καὶ γὰρ εἰ ἠλγοῦμεν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, εἰ ἐστενάζομεν ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν, οὐδὲν ἂν ἄλλο ἡμᾶς ἐλύπησε, τῆς ὀδύνης ταύτης πᾶσαν ἀθυ-
ἐκ τοῦ λό- μίαν παραθουμένης. Ὥσπερ οὖν τῷ
γου τοῦ εἰς στρουθῷ τῶν πτερῶν ὄφελος οὐδὲν ὑ-
τοὺς ἀν- πὸ τῆς παγίδος ἁλόντι, ἀλλ' εἰ-
δριάντας. κῆ καὶ μάτην πτερύσσεται· οὕτω καὶ τῶν λογισμῶν οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν κατὰ κράτος ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἐπι-
ἐκ τῆς ἑρμ. θυμίας ἁλῷς. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὸς οὐ
τοῦ κατὰ θέλομεν ἀσχημονῆσαι ἐνταῦθα, ἐπὶ
Ματ. εὐ- μυριάδων ἐκεῖ τοσούτων, τί ποιήσο-
αγ. μεν; οὐδὲ γὰρ τὸ τῶν προτέρων ἀποστῆναι κακῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀμείνονα ἐπιδείξασθαι καλά, λέγεται μετάνοια. ἔκκλινον γάρ φησιν ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ εἰς ὑγίειαν ἡμῖν τὸ βέλος ἐξελεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ φάρμακα ἐπιθεῖναι τῷ τραύμα-
ἐκ τοῦ β΄. τι. Συμβαίνει δέ τινα μεταγνόντα
λόγου τοῦ κατορθῶσαι πολλὰ καὶ μεγάλα, με-
εἰς Θεό- ταξὺ δὲ ἁμαρτεῖν πάλιν, τῶν κα-
δω. ἐκπε- τορθωμάτων ἐκείνων ἁμαρτίαν ἀν-
σόντα. τίρροπον. καὶ τοῦτο μάλιστα ἱκανὸν εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ὡς τῶν οἰκοδομηθέντων καθαιρεθέντων, καὶ πάντων ἐκείνων μάτην καὶ εἰς κενὸν

πονη-

domesticos, ppter pecuniarũ iacturam; cũ vero singulis diebus animã perditũ imus, minimè ad animũ reducimus. Qua igitur ratione Deum placare poteris, quãdo te peccasse ne quidẽ cognoscis? Certè, inqs, peccaui. Certè mihi lingua dicis: dic mente, & simul cũ verbo ingemisce, vt continuè gaudio perfundaris. Etenim si ppter delicta indoleremus, si ingemisceremus ob iniquitates, nihil prætereà nos contristaret, dolore isto omnem animi ægritudinem depellente. Quemadmodũ igitur passere laqueo cõprehẽsum nihil iuuat Ex hom.
ala, sed frustra & incassum alas cõ- in statu-
cutit: ita nec tibi quicquam cogita- as.
tiones proderunt, si à mala cupiditate captus fueris. Quod si in hac Ex com-
vita ne in vno quidem dedecus pa- ment. in
ti nolumus, in tot millibus quid ibi Euange.
faciemus? Non enim à pristinis ma- secundũ
lis tantum desistere, sed etiam me- Matth.
liora ostendere bona, pœnitentia dicitur. Inquit enim: declina à ma- Psal. 36.
lo, & fac bonum. Nec enim nobis ad sanitatẽ satis est, sagittã tantum extraxisse, sed etiam medicamenta vulneri adhibenda sunt. Contin- Ex epist.
git autem, aliquem pœnitentia du- 2. ad The-
ctum, multa & magna bona facere; od. lapsũ.
intereà verò crimẽ illis rectè factis æquale denuò cõmittere. Et hoc validissimũ est, quod in desperationẽ cõniciat; tanquam iis, quæ extructa fuerũt,

sub-

πονηθέντων αὐτῷ. Δεῖ δὲ ἐκεῖνο λογίζεσθαι, καὶ τοῦτον ἐκκρούειν τὸν λογισμὸν, ὅτι εἰ μὴ φθάσαντες κατορθωμάτων μέτρον ἀντίῤῥοπον τοῖς μετὰ ταῦτα γενομένοις ἁμαρτήμασιν ἀπεθέμεθα, οὐδὲν ἂν ἡμᾶς σφόδρα καὶ ὁλοσχερῶς καταδῦναι ἐκώλυσε. Νυνὶ δὲ καθάπερ τις θώραξ ἰσχυρὸς, βέλος ὀξὺ καὶ πικρὸν οὐκ ἀφῆκεν ἐργάσασθαι τὸ αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς διατμηθεὶς τὸν πολὺν ἤμυνε τῷ σώματι κίνδυνον. Οὐ δεινὸν τοίνυν τὸν πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη, καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Πολλάκις ἀθλητὰς θεωροῦμεν μετὰ πολλὰ πτώματα, στεφανίτας γενομένους. ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολλάκις φυγὼν, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀνεδείχθη, καὶ τῶν πολεμίων ἐκράτησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένων διὰ τὸν τῶν βασάνων φόβον, ἀνεμαχέσαντο πάλιν, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀναδησάμενοι. Εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπέλαυσεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

Περὶ

subuersis, frustraq; ab ipso elaboratis. Illud verò considerare oportet, & hanc expellere cogitationẽ: quod nisi præuenientes rectè factorum mensuram æqualem peccatis post hæc commissis reposuissemus, nihil nos vehementer & funditus submergi prohibuisset. Nunc verò quasi fortis quidam thorax, acutam & amaram sagittam effectum suũ habere non permisit: sed ipse diuisus magnum à corpore periculum auertit. Non igitur tã graue est pugnantem vulnerari, sed post acceptam plagam desperare, vulnusq; negligere. Nullus mercator semel naufragium passus & mercibus amissis, nauigare destitit: sed mare ac profunda freta denuò permeat, pristinasq; recuperat diuitias. Frequenter athletas conspicimus post multos lapsus, coronatos. Iam verò miles quoque non rarò, postquam fugit, strenuum sese exhibuit, hostesque deuicit. Multi etiam qui Christum ob tormentorum metum abnegarunt, denuò certamen inierunt, & martyrii corona redimiti abierunt. Quòd si istorum quilibet ex primo vulnere desperasset, nequaquam sequentibus bonis potiti fuissent: quæ adipisci omnibus nobis cõtingat, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperiũ in secula seculorũ. Amẽ.

De ie-

Περὶ νηστείας καὶ σωφροσύνης.

ΛΟΓΟΣ δ΄.

Βούλει μαθεῖν ὅσος κόσμος ἀνθρώποις ἡ νηστεία; ὅση ἀσφάλεια καὶ φυλακή; ἐννόησόν μοι τὸ μακάριον καὶ θαυμαστὸν γένος τῶν μοναζόντων. Οὗτοι γὰρ τοὺς ἐν μέσῳ θορύβους φυγόντες, καὶ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀναδραμόντες, καὶ τὰς καλύβας ἐν τῇ τῆς ἐρημίας ἡσυχίᾳ καθάπερ ἐν εὐδιεινῷ τινι λιμένι πηξάμενοι, ταύτην συνέμπορον καὶ συγκοινωνὸν τοῦ βίου παντὸς ἔλαβον. Διὰ τοῦτο ἀγγέλους αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐποίησεν· οὐκ ἐκείνους δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ὅσους ἂν εὕρῃ περιεπομένους αὐτήν, πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς φιλοσοφίας ὕψος ἀνάγει. Ἐκείνη καὶ νῦν ἡμᾶς πρὸς τὸν πατρῷον συνήγαγεν οἶκον· ἐκείνη καὶ τοὺς πρὸ τούτου ῥαθυμοτέρους, σήμερον πρὸς τὰς μητρικὰς ἐπανήγαγε χεῖρας. Εἰ δὲ προσδοκωμένη μόνον τοσαύτην ὑμῖν ἐνεποίησε τὴν σπουδήν, φανεῖσα καὶ παραγενομένη πόσην ὑμῖν ἐργάσεται τὴν εὐλάβειαν; Εἰ ταύτης ἤκουσε τῆς φωνῆς ὁ Ἀδάμ, οὐκ ἂν ἤκουσε τῆς δευτέρας τῆς λεγούσης, γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ταύτης παρήκουσε, διὰ τοῦτο θάνατος καὶ ἀθυμία καὶ φροντίδες, καὶ ζωὴ θανάτου παν-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς γ΄ παῖδας.

τὸς

De Ieiunio & Temperantia.

HOMILIA IV.

Vis intelligere quantum hominibus ornamentum sit ieiunium, quanta munitio, quantum præsidium? Considera mihi beatum illud & admirandum genus monachorum. Hi enim vitæ huius tumultus fugientes, & sursum ad montium cacumina festinantes, compositisque in tranquilla solitudine, velut in tuto portu, tuguriis, ieiunium tanquam totius vitæ comitem & consortem, assumpserunt. Idcirco ipsos ex hominibus angelos effecit: nec illos solum, sed quoscunque in vrbibus sui cupidos inuenerit, ad idem philosophiæ culmen exaltat. Illud etiam qui antehac desidiosi & molles erant, sub maternas manus hodie reduxit. Quod si tantum in vobis studiū excitauit, dum adhuc in expectatione est, quantam in vobis pietatem efficiet, vbi aduenerit & præsens adfuerit? Si huic voci Adamus obediuisset, non illam secundā audiuisset dicentē, terra es & in terram reuerteris. Sed quoniam huic obseq. noluit, hinc mors, tristitia, solicitudines, vitaq; omni morte gra-

Ex hom. in prophet. Ionam, & Daniel, & 3. pueros.

gra-

τὸς χαλεπωτέρα. Καὶ ὥσπερ ὑβρισθεῖσα θάνατον ἐπήγαγε τῷ ὑβρίσαντι, οὕτω πάλιν τιμηθεῖσα, θάνατον ἀνεκαλέσατο. Τὴν γὰρ τῶν Νινευϊτῶν πόλιν τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν ἐπὶ γόνυ κειμένην, παρ' αὐτὸ τὸ βάραθρον τὴν κεφαλὴν κλίνασαν, καὶ μέλλουσαν τὴν ἄνωθεν φερομένην δέχεσθαι πληγήν, καθάπερ τις ἄνωθεν ἐπιστᾶσα δύναμις, ἐξ αὐτῶν ἥρπασε τῶν τοῦ δημίου χειρῶν, καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανήγαγεν. Ἴδωμεν τοίνυν πῶς ἐνήστευσαν οἱ Νινευῖται, καὶ πῶς τῆς ὀργῆς ἀπηλλάγησαν ἐκείνης. οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες μὴ νεμέσθωσαν φησί. Τί λέγεις εἰπέ μοι; καὶ τὰ ἄλογα νηστεύει, καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι σάκκῳ περιβάλλονται; ναί φησι· καθάπερ γὰρ εὐπόρου τινὸς τελευτήσαντος, οὐκ οἰκέτας μόνον, οὐδὲ θεραπαινίδας, ἀλλὰ καὶ ἵππους οἱ προσήκοντες σάκκῳ περιβαλόντες, ἀκολουθεῖν ἐπὶ τὸ μνῆμα κελεύουσι, τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἐπιδεικνύμενοι, καὶ πρὸς ἔλεον ἅπαντας ἐπισπώμενοι, οὕτω δὴ καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης ἀπόλλυσθαι μελλούσης, καὶ τὴν ἄλογον φύσιν σάκκῳ περιέβαλον, καὶ ζυγῷ νηστείας. Οὐκ ἔστι τὰ ἄλογα λόγῳ μαθεῖν φησι τοῦ θεοῦ τὴν ὀργήν· μανθανέτωσαν διὰ τοῦ λιμοῦ· καὶ γὰρ τὰ μέλλοντα κοινωνεῖν τῆς κολάσεως, κοινωνείτω καὶ τῆς νηστείας. Εἰ δέ τινες τῶν ἐνταῦθα συνόντων ὑπὸ ἀσθενείας σωματικῆς κωλυόμενοι, οὐ δύνανται ἄσιτοι διαμένειν, τούτοις παραινῶ,

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

ἐκ τῆς ἑξαημ.

grauior exiſtit. Et quẽadmodũ per iniuriã contempta, mortẽ contemptori attulit: ita viciſſim cũ honore excepta, pro morte vitã reuocauit. Magnã n. illã & admirandã Niniuitarũ vrbẽ, quæ humi proſtrata, & inclinato ad barathrũ capite iacebat, & iã iam deſup imminentẽ acceptura erat plagam, veluti cœlitus aduentãs quædã virtus, ex ipſis tortoris manibus eripuit, vitæq́; reſtituit. Videamus itaq́; quomodo Niniuitæ ieiunauerint, & qua ratione à diuina ira liberati ſint. Homines, inqt, et iumẽta, oues & boues ne paſcãtur. Quid q̃ſo dicis? Etiã bruta animãtia ieiunãt, & equi & muli ſacco induũtur? Planè inqt. Quemadmodum n. diuite aliquo homine mortuo, nõ famulos dũtaxat & famulas, ſed equos etiã ſacco indutos cognati ad ſepulchrũ ſequi iubent; quò videlicet calamitatis magnitudinẽ indicent, & ad commiſerationẽ omnes permoueant: eadẽ ratione, cũ vrbs illa interitura eſſet, animalia rationis expertia ſacco cooperiunt, & inediæ iugo grauant. Brutæ, inqt, animantes ratione cognoſcere irã Dei nequeunt. per famẽ igitur eã diſcant. Ad quas n. punitionis aliqua pars peruentura eſt; eaſdem ieiunii quoq́; participes fieri oportet. Quod ſi forte aliq ex hoc cœtu, corporis imbecillitate phibeantur, quò minus

Ex hom. in ſtat.

Ex hexaem.

νῶ, καὶ τὴν ἀσθένειαν τὴν σωματικὴν παραμυθεῖσθαι, καὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης τῆς πνευματικῆς μὴ ἀποστερεῖν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πλείονα τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων κελεύει γίνεσθαι ὁ θεὸς, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς, εὐήνιον αὐτὴν ἀπεργαζώμεθα, πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν· εἰ δὲ μέλλοιμεν μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας βοήθειαν ἑαυτοῖς προσάγειν, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, καὶ πλείονα τὴν ῥαθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι, τὰ μέγιστα ζημιούμεθα. Εἰ γὰρ μετὰ νηστείας ἡ τῶν κατορθωμάτων ἔλλειψις οὐδὲν ἡμᾶς ὀνίνησι, πολλῷ μᾶλλον εἰ μηδὲ τῷ φαρμάκῳ τῆς νηστείας χρήσασθαι δυνάμεθα, πλείονα τὴν ῥαθυμίαν ἐπιδειξόμεθα, πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν. Εἰ γὰρ οἱ τῶν βιωτικῶν μετέχοντες πραγμάτων, οὐκ ἄν ποτε ἀνάσχοιντο ἐπιτηδεύματος ἅψασθαι, μὴ πρότερον τὸ ἐκεῖθεν κέρδος περισκοπήσαντες πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τοῦτο ποιεῖν, καὶ μὴ ἁπλῶς τὰς ἑβδομάδας τῶν νηστειῶν παρατρέχειν, ἀλλὰ διερευνᾶσθαι τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, καὶ τὸν λογισμὸν βασανίζειν καὶ σκοπεῖν, τί μὲν ἐν ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι κατώρθωται, τί δὲ ἐν τῇ ἑτέρᾳ, καὶ τίνα προσθήκην ἐδεξάμεθα εἰς τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ ποῖον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν διωρθώσαμεν· εἰ γὰρ μὴ μέλλοιμεν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν, καὶ τοσαύτην ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφε-

λος

minus ieiuni maneat; illos ego moneo, vt & infirmitati corporis solatiū quærant, & disciplina hac spirituali seipsos nō priuent, sed tāto maius studiū & solicitudinē ostendant. Ea n. de causa à cibis Deus abstinere iubet, vt videlicet carnis lasciuiam refrenantes, ad mandatorū Dei perfectā obseruationē domitam ipsam reddamus. Si verò nullū ex ieiunio adiumētū nobisipsis allaturi simus, ob corporis imbecillitatē; ac insuper maiorē socordiā ostensuri, maximis vtiq; detrimentis afficiemur. Nam cū nihil nobis prosit ieiuniū, si interim faciēda omittamus; multo magis damnū patiemur, si ieiunii remedio nō valentes vti, segniores nos ad implēda mandata Dei exhibeamus. Ac si illi, qui secularia tractāt negotia, nunquā munus aliquod capessunt, nisi ꝓueniens ex eo lucrum ꝓspexerint: multò magis conueniens est, vt nos idipsū factitemus; nec ieiunii hebdomadas leuiter ꝑtereamus, sed suā quisq; conscīetiā ꝑscrutemur & ratione examinemus, videamusq;, q̄d hac quidē hebdomade emendatū sit, & q̄d illa: q̄d augmēti in insequentē cōceperimus, & quātum in nostris affectibus correxerimus. Nisi n. res hoc modo nostras instituerimus, & tantam propriarum animarū curā egerimus, nihil prorsus emolumenti ex ieiunio atq; absti-

λος ἔσται τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀσιτίας, ἧς ὑπομένομεν. Εἰ τοίνυν διὰ ἀσθένειαν σωματικὴν οὐ δύνασαι ἄσιτος παραμένειν τὴν ἡμέραν, οὐδεὶς εὖ φρονῶν ὑπὲρ τούτου σε ἐγκαλέσαι δυνήσεται. Δεσπότην γὰρ ἔχομεν ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ δύναμιν παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντα. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων καὶ τὴν νηστείαν ἁπλῶς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὐδὲ διὰ τοῦτο, ἵνα ἄσιτοι διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα ἀφιστῶντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, πᾶσαν τὴν σχολὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀναλίσκωμεν. Ὡς εἰ μετὰ νηφούσης διανοίας τὸν ἑαυτῶν βίον ᾠκονομοῦμεν, καὶ περὶ τὰ πνευματικὰ πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἐπεδεικνύμεθα, καὶ τῇ τροφῇ οὕτω προσιέμεθα, ὡς τὴν χρείαν μόνον πληροῦν, καὶ ἐν ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἅπαντα τὸν βίον καταναλίσκειν, οὐδὲ χρεία ἦν ἡμῖν τῆς βοηθείας τῆς ἀπὸ τῆς νηστείας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ῥᾴθυμός ἐστιν ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη, καὶ τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ἀνέσει μᾶλλον ἑαυτὴν ἐπιδίδωσι, διὰ τοῦτο καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος, τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας ἡμῖν ἰατρείαν ἐπενόησεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἵνα καὶ τὰ τῆς τρυφῆς ἡμῖν ἐκκόπτηται, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ φροντίδα μεταγάγωμεν ἐπὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν. Ἀλλ' εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ καθάπερ θηρία τὴν νηστείαν πυκτεύειν μέλλοντες, οὕτω τῇ γαστριμαργίᾳ καθοπλίζονται,

καὶ

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ, καὶ τοὺς γ΄ παῖδας.

abstinentia, quam sustinemus, consequemur. Quamobrem si ob corporis debilitatem ieiunus totã diem permanere nequeas, nemo verè prudens te ob id accusare poterit. Mitẽ enim ac benignũ habemus Dominum, & q nihil, quod vires nostras superet, à nobis requirit. Neq; enim simpliciter ciborum abstinentiã ac ieiunium à nobis exigit fieri, neque ob id, vt impasti maneamus solum; sed vt nosipsos à mundanis negotiis auertentes, omne otium spiritualibus rebus impẽdamus. Quod si sobrio animo vitam nostram perageremus, atque erga res spirituales omnem solicitudinem ostẽderemus; ad cibum quoq; capiendum non nisi vt satisfaceremus necessitati, accederemus, & in bonis operibus omnem vitam consumeremus, non magnoperè ieiunii adiumẽto nobis opus foret. Sed quoniam mollis atq; ignaua est humana natura, & voluptati ac dissolutioni potius dedita; idcirco velut amantissimus quidam parens, ieiunii remedium benignus Dominus nobis excogitauit, quo videlicet & voluptatũ illecebræ in nobis exciderentur, & curã, quã p rebus secularibus gerimus, ad spiritualiũ operũ exercitationẽ transferemus. Sed inueniũtur multi homines, q contra ieiuniũ ceu bestias pugnaturi, ita helluatione sese armant;

Ex hom. in prophet. Ionam, & Daniel, & 3. pueros.

καὶ διαῤῥήξαντες ἑαυτοὺς καὶ σκολώσαντες, μετὰ πολλῆς τῆς παραφροσύνης ὑποδέχονται τὸ γαλήνιον καὶ ἥμερον τῆς νηστείας ὄμμα. Καὶ ἐὰν ἐρωτήσω, τίνος ἕνεκεν εἰς βαλανεῖον τρέχεις σήμερον, λέγεις, ἵνα καθαρῷ τῷ σώματι τὴν νηστείαν ὑποδέξωμαι· ἐὰν δὲ ἐρωτήσω, τίνος ἕνεκεν μεθύεις, πάλιν ἐρεῖς, ἐπειδὴ τῇ νηστείᾳ εἰσιέναι μέλλω. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, σώματι μὲν καθαρῷ, ψυχῇ δὲ ἀκαθάρτῳ καὶ μεθυούσῃ τὴν καλλίστην νηστείαν ταύτην ὑποδέχεσθαι. Τοσοῦτον τοίνυν ἑαυτοὺς ἐθίσωμεν ἐσθίειν, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν μόνον, οὐχ ὅσον διασπᾶσθαι καὶ βαρύνεσθαι· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα καὶ ζῶμεν, ἵνα φάγωμεν καὶ πίωμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐσθίομεν, ἵνα ζῶμεν. Οὐ γὰρ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς πρὸς χρείαν ἀδελφοί, οὐ πρὸς ἡδονὴν ἡ ζωὴ συμμεμέτρηται. Τὸ οὖν περιττὸν τῆς φύσεως ἀποθέμενοι, τὸ ἀναγκαῖον μόνον ἀσπασώμεθα. Τί γὰρ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἁγιώτερον γένοιτ' ἄν, ἔνθα μέθη μὲν καὶ ἀδηφαγία καὶ πᾶσα ἀσωτία ἀπελήλαται, θαυμαστὴ δέ τις ἀντεισενήνεκται περὶ τῆς φυλακῆς τῶν τοῦ θεοῦ νόμων ἅμιλλα· καὶ παρατηρεῖ μὲν ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, καὶ ὅπως εἰς τὰ τῆς ἐπιορκίας μηδέποτε ἐμπέσῃ βάραθρα· φυλάττει δὲ γυνὴ τὸν ἄνδρα, καὶ καταδίκη τῷ παρα- rathrum incidat : custodit autem

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πλούσιον καὶ Λάζαρον.

βαίνοντι

mant; ac seipsos discerpentes, sibiq; caliginem offundentes magna cum dementia ieiunii placido ac sereno aspectui occurrunt. Ac si quidem interrogauero, quam ob causam hodie ad balneum curris? respondes, vt mundo corpore ieiunium suscipiā. Et si rursus quæsiero, quare te inebrias? iterum respondes: quoniam ieiuniū iam ingressurus sum. Quomodo verò non absurdum est, puro quidem corpore, impuro autem ac temulento animo pulcherrimū ac honestissimum ieiunium excipere? Assuefaciamus igitur nos tantum comedere, quantum ad vitæ conseruationem necessarium est; non autem escis distēdamur & grauemur. Nec enim ideò facti sumus aut viuimus, vt comedamus & bibamus, sed vt viuere possimus, manducamus. Non n. vita ꝑpter alimentū, sed alimentū ꝑpter vitā à principio factū est: ad necessitatē, fratres, nō ad voluptatē vitæ sumptus cōparatus est. Abiecto igitur eo, quod naturæ superfluū est, necessariū dūtaxat amplectamur. Quid n. mēsa illa sāctiꝰ esse possit, vbi temulentia quidē & edacitas, omnisq; luxuria submota exulat, & loco illius admirāda q̄dā de diuinorū mandatorum custodia cōtentio introducta est? Et vir quidē vxorē obseruat, ne in ꝑiurii barathrum incidat: custodit autem virum vxor: & mulcta grauissima trans-

Ex hom. in diuitē & Lazarum.

K

βαίνει κεῖται μεγίστη. οὐκ ἐπαισχύνεται γὰρ οὐδὲ ὑπὸ τῶν δούλων ὁ δεσπότης ἐλέγχεσθαι, οὐδὲ τοὺς οἰκέτας αὐτοῦ ἐπὶ τούτοις διορθοῦν. Οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὴν τοιαύτην οἰκίαν ἐκκλησίαν προσειπών. Ὅπου γὰρ σωφροσύνη τοσαύτη, ὡς ἐν καιρῷ μεριμνᾶν ὑπὲρ τῶν θείων νόμων, καὶ σὺν τοὺς παρόντας ἅπαντας ὑπὲρ τούτου πρὸς ἀλλήλους ἀγωνίζεσθαι καὶ φιλονεικεῖν, εὔδηλον ὅτι δαιμόνων μὲν ἅπασα πονηρὰ δύναμις ἀπελήλαται, ὁ Χριστὸς δὲ πάρεστιν ἐπὶ τῇ καλῇ τῶν δούλων φιλονεικίᾳ. Ἀλλὰ πολλὴ μὲν ἡ ἡδονὴ τῇ κακίᾳ φησι, πολὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέζευκται ὁ πόνος καὶ ὁ ἱδρώς. Καὶ ποία σοι χάρις ἦν, τίνος δ' ἂν ἔλαβες μισθὸν, εἰ μὴ ἐπίπονον τὸ πρᾶγμα ἦν. Καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχω δεῖξαι φύσει τὸ μίγνυσθαι γυναιξὶ μισοῦντας· τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν ἢ στεφανώσομεν; οὐδαμῶς. σωφροσύνη γάρ ἐστιν ἐγκράτεια, καὶ τὸ μαχομένων περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν. Πολλάκις γὰρ ἡμῶν τὴν διάνοιαν κύματα καταλαμβάνει παθῶν, τῶν θαλαττίων ἀγριώτερα καὶ πολλὴν αὐτῇ ἐμποιοῦντα τὴν σύγχυσιν. ἀλλ' ὁ μὲν ῥάθυμος καὶ κατημελημένος, ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, εὐθέως θορυβεῖται, ταράττεται, κλονεῖται, περιορᾷ γινομένην ὑποβρύχιον τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ ναυάγιον ὑπομένουσαν· ὁ δὲ καρτερὸς καὶ νεανικὸς, καθάπερ κυβερνήτην ἐπὶ τῶν οἰάκων, οὕτω τὸν λογισμὸν ἐπάνω τῶν παθῶν καθίσας, οὐ πρότερον ἀφίσταται πάντα

transgressori constituitur: vbi præterea nec herū à famulis reprehendi pudet; nec dominū domesticos corrigere piget. Eiusmodi domū si quis ecclesiā diceret, nihil à vero aberraret. Vbi n. tanta sobrietas viget, vt p diuinis legibus in tempore solliciti sint, atq; omnes psentes de hoc inter se certent & contendant; ibi omnem diaboli malignā potestatē propulsatam, Christū verò in tam præclara suorū seruorū contentione præsentē adesse, manifestū est. Sed magna inquit, peccato coniuncta est voluptas; virtuti aūt labor & sudor non exiguus. Et q̄ tibi, quæso, gratia habebitur, aut vnde mercedē accipies, si res cū labore coniuncta nō fuerit? Etenim nō paucos ostendere possum, qui fœminis cōmisceri naturaliter horrent. hos igitur castos appellabimus, aut coronis dignos cēsebimus? Neutiq̄. Castitas n. continētia quædā est, & cū impugnātes voluptates superamus. Sæpe n. pturbationū fluctus, marinis æstibus immaniores, mentē nostrā obruunt, atq; ingentē ei inferunt confusionē. Sed q̄ ignauus est & negligēs, continuò ingruente tēpestate tumultuatur, cōsternatur, turbatur, submersam ab affectionibus animā & naufragiū patientē circūspectat: fortis aūt & animosus tanq̄ rectore nauis in gubernaculis, ita ratione supra affectiones cōstituta, nō ante omnia te-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τοῦ λόγου περὶ τοῦ χρησίμους τὰς περὶ Χριστοῦ καὶ ἐθνῶν καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῶν Ἰουδαίων προφητείας ἀσαφεῖς εἶναι.

Ex hom. in illud, Simile est regnū cœlorū homini patrifamilias, q volebat ponere ratione cū seruis suis.

Ex comment. Euang. secundum Ioan.

Ex serm. quam sit vtile, prophetias de Christo & gentibus, & Iudæorū ruina obscuras esse.

πάντα ποιῶν ἕως ἂν κατευθύνῃ τὸ σκάφος πρὸς τὸν εὔδιον τῆς φιλοσοφίας λιμένα. Μὴ δὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν· μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα τῇ τῶν γυναικῶν ὁμιλίαις· καὶ γὰρ ἄφατος καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστὶ δεινότερον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν ὅπως ἐκνευριζόμεθα καὶ κηροῦ παντὸς γινόμεθα μαλακώτεροι.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματ. εὐαγ.

Καθάπερ γάρ τις λέοντα γαῦρον καὶ βλοσυρὸν λαβών, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελὼν δὲ τοὺς ὀδόντας, καὶ περιελὼν τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ καὶ καταγέλαστον, καὶ παιδίοις εὐκαταγώνιστον, τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος πάντα σείοντα· οὕτω δὴ καὶ αὗται πάντας ὅσους ἂν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι, μαλακωτέρους, θερμοτέρους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀκαίρους, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ γυναικεῖα πάθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι εἰς τὴν τούτων ἐναπομάττονται ψυχήν. Ἀμήχανον οὖν τὸν γυναιξὶ συνοικοῦντα μετὰ συμπαθείας τοσαύτης καὶ ταῖς * ἐκείνων ἐντρεφόμενον ὁμιλίαις, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι καὶ ἀγοραῖον καὶ συρφετώδη· κἂν γὰρ φθέγγηταί τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἱστῶν καὶ τῶν ἐρίων φθέγξεται, τῆς γλώσσης αὐτοῦ τῇ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρωσθείσης ῥημά-

* pono ἐκείνων.

tare desistit, q̃ nauiculã ad trãquillũ philosophiæ portũ direxerit. Nec porro fœminarũ conuersationibus robur nostrum molliri, neruosq; infringi patiamur: grandis n. ex ea re, & ineffabilis in nostros animos irrepit malitia. Et qd q̃ amore ebrii eã non animaduertamus? Etenim vel hoc ipsum omniũ est grauissimũ, q̃ ne quidem intelligamus, nos adeo eneruari & cera ipsa molliores euadere. Quemadmodũ n. aliquis leonẽ superbũ & terribilẽ comprehẽsum, villis ipsius detonsis, dẽtibus euulsis, & vnguibus resectis, turpẽ & deridiculũ reddit, & pueris superatu facilẽ, qui antè formidabilis atq; intolerabilis erat, soloq; rugitu omnia cõcutiebat; eadẽ ratione etiã fœminæ, quoscũq; ceperint, diabolo obsequẽtes & captu faciles reddũt, molliores magis præcipites, impudentes, vesanos, iracundos, temerarios, importunos, ignauos, crudeles, seruili ingenio, illiberales, improbos, garrulos: & vt sũmatim dicã, quoslibet muliebres & prauos affectus ipsorũ mẽtibus imprimũt. Fieri igitur nõ potest, eiusmodi cũ tanta affectionũ similitudine fœminis cohabitantẽ, & in earũ conuersatione viuentẽ, nõ circulatorẽ aliquẽ aut futilẽ hominẽ esse. Si enim locutus aliquid fuerit, totũ de tela & lana erit, lingua iam simili muliebrium sermonum

Ex commen. Euang. secundum Matth.

ῥημάτων. Κἂν ποιῇ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται δουλοπρεπείας, πόρρω τῆς χριστιανῆς πρεπούσης ἐλευθερίας ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων γινόμενος χρήσιμος. Εἰ τοίνυν βούλει δεῖξαι σαφῶς ἡμῖν ὅτι οὐ χαίρεις αἰσχρὰ φθεγγόμενος, μηδὲ ἀκούειν ἀνέχου. Νῦν δὲ πότε δυνήσῃ σὺ ὑπὲρ τῆς σωφροσύνης ἱδρῶτας ἐνεγκεῖν, κατὰ μικρὸν ὑπορρέων ὑπὸ τοῦ γέλωτος, καὶ τῶν αἰσχρῶν τούτων ῥημάτων. Καὶ γὰρ ἀγαπητὸν, ἁπάντων τούτων καθαρεύουσαν ψυχὴν, δυνηθῆναι γενέσθαι σεμνὴν καὶ σώφρονα.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

Καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι οὐ δυνάμεθα σωθῆναι, ἐὰν μὴ ἀποτάξωμεν γυναικὶ, ἐὰν μὴ ἀποταξώμεθα παιδίοις, ἐὰν μὴ ἀποταξώμεθα πράγμασι· μὴ γὰρ κώλυμα ὁ γάμος; βοηθός σοι δέδοται ἡ γυνή· μὴ γὰρ ἐπίβουλος; οὐχὶ φαῦλος ὁ γάμος; ἀλλὰ κακὸν ἡ πορνεία· ἐγὼ τῷ ἐμῷ κινδύνῳ ἐγγυῶμαί σοι τὴν σωτηρίαν. Εἰ δὲ φαύλη ἐστὶ, μὴ προφασίζου· καὶ γὰρ ἡ γυνὴ τοῦ Ἰὼβ πονηρὰ ἦν καὶ φαύλη, καὶ βλασφημεῖν αὐτῷ συνεβούλευε. Τί οὖν· ἔσεισε τὸν πύργον; κατήνεγκε τὸν ἀδάμαντα; περιεγένετο τῆς πέτρας; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἐκείνη προσέκρουσε, καὶ ὁ πύργος ἀσφαλέστερος ἐγένετο· ὁ καρπὸς ἐτρυγήθη, καὶ τὸ δένδρον οὐκ ἐσαλεύθη· τὰ φύλλα ἔπεσε, καὶ ἡ ῥίζα ἔμεινε ἀσάλευτος.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

Ὥσπερ οὖν κυβερνήτης ἐν λιμένι ναυάγιον ἐργαζόμενος οὐκ ἂν

colore infecta: Si verò quid agat, planè seruili modo id facit, longè à Christiana libertate seipsum abducens, atq; ad res magnas gerendas factus inutilis. Si igitur planũ nobis facere velis, quod scurrilia loqui minimè gaudeas; eadem audire etiam ne sustineas. Iam verò quando tandem labores pro cõtinentia ferre poteris, si risu, verbisq; obscœnis paulatim diffluas? Bene n. nobiscum agi putandum est, si pura ab omnibus istis anima, religiosa sit & casta.

Ex hom. in Oziã.

Nec mihi quisquã dicat: Saluari non possum, nisi dimittã uxorem, nisi dimittã liberos, nisi dimittam occupationes. Nunquid n. coniugium tibi impedimẽto est? Adiutrix tibi data est mulier. Nunquid enim matrimonium inimicum aut malum? At potius malum quoddam est fornicatio. Ego meo periculo spõdeo tibi salutem. Quod si improba sit uxor, ne hoc in excusationẽ adducas: siquidẽ & ipsius Iob uxor maligna erat & peruersa, eiq; vt Deũ blasphemaret, suadebat. Quid igitur? nũ turrim illã concussit? nũ adamantẽ illũ subegit? petrãne illã superauit? Nequaquã; sed illa quidẽ incurrit, turris aũt firmior facta est: fructus quidẽ decerptus est, sed arbor nõ cõcussa: folia deciderunt, & radix immota pmansit.

Ex hom. in Oziã.

Quẽadmodũ ergo rector nauis, q in portu naufragi-

αὖ τύχοι συγγνώμης τινός, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἀσφάλειαν τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου τοὺς ἑτέρων διορύττων γάμους, ἢ γυναῖκα ἥντινα οὖν περιέργως ὁρῶν, οὐκ αὖ τύχοι τινὸς ἀπολογίας, οὔτε παρὰ ἀνθρώποις, οὔτε παρὰ θεῷ, κἂν μυριάκις τὴν τῆς φύσεως ἐπιθυμίαν προβάλληται. Ποία γὰρ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας γένοιτο ἂν ἡδονή, ὅταν φόβος παρῇ, καὶ ἀγωνία, καὶ κίνδυνος, καὶ δικαστηρίων φόβος καὶ εὐθυνῶν, καὶ δικαστοῦ θυμὸς λογίζεται, καὶ ξίφος, καὶ δήμιος, καὶ βάραθρον, καὶ ἀπαγωγή. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ τὰς σκιάς, καὶ τοὺς τοίχους, καὶ αὐτοὺς τοὺς λίθους καθάπερ φωνὴν ἀφιέντας οὕτως ὑφορᾶται καὶ ὑποπτεύει, καὶ πάντα τρέμει καὶ δέδοικε, καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν τοσούτων δεινῶν, τὴν ψυχὴν καταδάκνεται. Ὥστε οὐχὶ κώλυμα ὁ γάμος, ἀλλὰ ἀσφάλεια μᾶλλον τῆς σωφροσύνης ἐστί. Τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἡ παρθενία πρᾶγμα, καὶ τοσούτου δεῖται πόνου ὅτι κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Χριστὸς ἵνα τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ποιήσῃ, καὶ τὴν ἄνω πολιτείαν ἐνταῦθα καταφυτεύσῃ, οὐδὲ τότε ἐθάρρησεν ἐπιτάξαι τοῦτο, οὐδὲ εἰς νόμου τάξιν ἀγαγεῖν· ἀλλ' ἀποθνήσκειν μὲν δι' αὐτὸν ἐνομοθέτησεν, οὗ τί βαρύτερον γένοιτ' ἄν; καὶ σταυροῦσθαι διηνεκῶς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐεργετεῖν· παρθενεύειν δὲ οὐκ ἐνομοθέτησεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων κεῖσθαι ἀφη-

ἐκ τῆς πρὸς ὀλυμπιάδα β'. ἐπιστολῆς.

fragium faceret, nullā veniam consequeretur: ita etiam homo qui ex coniugio cautelā obtinuit, si aliena violet matrimonia, aut aliā quamlibet fœminā curiosè aspiciat, neq; apud homines, neq; apud Deū vllam habere poterit veniā, etiāsi millies naturæ cupiditatē prætendat. Quæ n. ex eiusmodi libidine voluptas oriri possit, si timor adsit, si solicitudo & periculū, si carcerū & suppliciorum metus, si iudicis ira & gladius, & tortor & infernus & exiliū cogitetur? Enimuero homo talis etiā vmbras & parietes, ipsosq; lapides tanquā vocem emittentes, ita suspectos habet & veretur; omnia inquā timet & formidat, tantorumq; malorum expectatione in animo mordetur. Non igitur impedimentū est coniugium, sed custodia potius est continentiæ. Eiusmodi enim res est virginitas, tantoq; opus habet labore, vt cum è cælo Christus ex hominibus angelos facturus venisset, vt hîc supernam ciuitatem plantaret, ne tunc quidem eam præcipere sit ausus, aut inter leges referre: sed mortem quidem (qua quid grauius esse possit?) pro se oppetere, crucem quoq; continuè ferre, & inimicis benefacere iussit: Virginitatem autem seruare nequaquā lege sanciuit, sed in auditorum libera voluntate manere reliquit, dicens: Qui potest

Ex epist. 2. ad Olympiā.

προαιρέσει εἰπών, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω. καὶ γὰρ μέγας ὁ ὄγκος τοῦ πράγματος, καὶ σφόδρα ἀποκρυπτόμενον οὗτο τῆς ἀρετῆς τὸ χωρίον. Καὶ τοῦτο δηλοῦσι καὶ οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσαντες. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ γνήσιος τῷ θεῷ φίλος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παῤῥησίας, ὡς ἑξακοσίας χιλιάδας γενομένας ὑπευθύνους κολάσει ἐξαρπάσαι θεηλάτου πληγῆς, ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ, θαλάττῃ μὲν ἐπέταξε, καὶ πέλαγος ἔσχισε, καὶ πέτρας διέῤῥηξε, καὶ ἀέρα μετέβαλε, καὶ τὸ Νειλῷον ὕδωρ εἰς αἷμα μετέστησε, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν μετεστοιχείωσε, καὶ μυρία ἕτερα ἐπεδείξατο θαύματα, καὶ ἀρετῆς πολλὰ κατορθώματα· πρὸς δὲ τοὺς ἀγῶνας τούτους, οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσε, ἀλλ' ἐδεήθη γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀσφαλείας· καὶ οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος ἑαυτὸν ἐκδῦναι, τὰ ἐκεῖθεν κύματα δεδοικώς. Καὶ ὁ πατριάρχης δὲ, ὁ τοῦ παιδὸς ἱερεὺς, τὸ μὲν τυραννικώτατον τῆς φύσεως ἴσχυσε καταπαλαῖσαι πάθος, καὶ παῖδα ἀνελεῖν ἐδυνήθη, καὶ παῖδα τὸν Ἰσαὰκ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, μονογενῆ, γνήσιον, καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν αὐτῷ δεδομένον, καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος ἴσχυσε· καὶ μάχαιρον ἥρπασε, καὶ διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος ὤθησε· καὶ γὰρ ὤθησε καὶ ᾕμαξεν· ἀλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἰσχύ-

capere capiat. Enimuero magna huius rei est dignitas, & admodum occultus iste virtutis ager. Atq; hoc etiam illi manifestum faciunt, qui in veteri testamento multa alioqui praeclara gesserunt. Magnus enim ille Moyses caput illud prophetarum, familiaris Deo amicus, qui tanta vsus est dicendi libertate, vt sexaginta hominum millia, qui culpabiles erant, punitioni & diuinitus immissae plagae subtraheret; ille talis tantusq; vir, mari quidem praecepit, & pelagus diuisit, & saxa dirupit & aerem mutauit; qui Nili aquas in sanguinem conuertit, & omnem creaturam transformauit, aliaq; decem millia admiranda, & multa virtutis opera monstrauit: ad haec vero certamina ne oculos quidem intendere potuit, sed coniugio eiusq; praesidio opus habuit: nec ausus est in virginitatis pelagus sese dare, eiusdem fluctus reueritus. Et patriarcha, ille filii sacerdos, crudelissimum illũ in naturam affectum superare valuit, filiumque occidere potuit, & puerum Isaac in ipso aetatis flore, in ipso adolescentiae vigore, vnigenitum, legitimum, & praeter omnẽ expectationẽ sibi datũ, eumq; in montem educere potuit, gladium arripuit, & per iugulũ adegit, adegit & cruentauit, sed tamen qui tale & tantũ facinus perficere potuit, vt na-

ἰσχύσας διανύσαι ἆθλον, αὐτῆς ἐξελθὼν τῆς φύσεως, πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς παρθενίας ἀποδύσασθαι οὐκ ἐτόλμησεν· ἀλλ' ἔδεισε καὶ αὐτὸς τὰ σκάμματα ταῦτα, καὶ τὴν ἐκ τοῦ γάμου παραμυθίαν ἐπεσπάσατο. Καὶ ὁ δίκαιος δὲ Ἰὼβ, ὃς τὴν τοῦ διαβόλου συνέκοψεν ὄψιν παιόμενος οὐ παίων, καὶ ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος· καὶ ἕκαστον μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης· τὰ γὰρ δοκοῦντα εἶναι λυπηρὰ καὶ ὄντα, ταῦτα πάντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα, καὶ μιᾶς κατεσκεδάσθη ψυχῆς τῆς ἐκείνου· ὁ τοσοῦτος ὢν καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ, ὁ τοσαύτας ἀνάγκας φύσεως καταπατήσας, οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθεῖναι· ἀλλὰ καὶ γυναικὸς ἀπέλαυσε, καὶ πατὴρ ἐγένετο παίδων τοσούτων· οὐδαμοῦ γὰρ ἀγαμίαν ἐνομοθέτησεν ὁ θεός. ᾧ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ τῷ λέγοντι εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλ.

vt naturæ excederet limites, ad virginitatis certamina se accingere non est ausus; sed & ipse isthæc certamina timuit, & connubii solamẽ amplexus est. Iob etiam vir iustus, quia diaboli faciẽ contudit, qui dũ feritur non ferit: qui omnia tentationũ genera sustinuit, & harum singula cum quadam exuperantia, (quæcunq; enim acerba esse videntur & sunt, ea omnia in vnũ ipsius corpus effusa, atq; in eiusdem animã inspersa sunt) ille igitur cum talis & tantus vir esset, qui tot naturæ tormenta proculcauit, ille idem inquam nõ est ausus in hanc pugnam sese dimittere: sed & coniuge vsus est, & tot liberorum factus parens. Nequaquam enim cœlibatum lege iussit Deus: Quem decet gloria & honor, & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Ex hom. in eos q̃ nõ rectè vtuntur dicto apostolico, aiente, Siue per occasioné, siue per veritatem Christus annunc.

Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας.

ΛΟΓΟΣ έ.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ιβ. Ψαλμ.

I πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅταν πλουτῶσιν, ὅταν εὐδοκιμῶσιν, ὅταν αὐτοῖς κατὰ ῥοῦν ἅπαντα φέρηται, ὅταν τῶν ἐχθρῶν κρατῶσι, τότε μεμνῆσθαι νομίζουσιν αὐτῶν τὸν θεόν· διὰ τοῦτο οὐκ ὅταν αὐτῶν ἐπιλανθάνηται, ἴσασιν.

De Prosperitate & Aduersitate.

HOMILIA V.

Ex interpre. Psal. 2.

Vlgus hominum, cum diuitiis abundant, cũ celebres fiunt, cũ ad voluntatem omnia illis fluunt, cũ hostes suos sibi subiecerunt, tum ipsorũ Deum meminisse arbitrantur: Atq; hac de causa etiã ignorant quãdo ipsorum obliui-

ἴσασιν. Οἱ γὰρ τῆς μνήμης τὸ σημεῖον οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὸ τῆς λήθης ἐπίστανται. Μνήμην γὰρ οὐδὲν οὕτω ποιεῖ παρὰ τῷ θεῷ, ὡς τὸ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι· ὥσπερ οὖν λήθην οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ ἐν ἁμαρτίαις εἶναι. Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν ἐν συμφοραῖς ἧς ἄνθρωπε, μὴ λέγε, ὅτι ἐπελάθετό μου ὁ θεός, ἀλλ' ὅταν ἐν ἁμαρτίαις ἧς, κἂν πάντα σοι κατὰ ῥοῦν φέρηται, τότε μᾶλλον. Ἡ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορυῖα ψυχὴ, οὐ μόνον ἐπειδὰν κατὰ ῥοῦν φέρηται τὰ πράγματα, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ κἂν ἐναντία τις πραγμάτων περίστασις ἐπακολουθήσῃ, καὶ τότε τὴν ἴσην εὐχαριστίαν ἀναφέρει, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς χαυνουμένη. Ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν πλουσίων ὑδάτων φορὰ δεξαμένη τὸ ἐπιρρέον πομφόλυγας διανίστησι, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν ἅμα τῷ γενέσθαι ἐρράγησαν, αἱ δὲ πλεῖον ὀγκωθεῖσαι μετὰ ταῦτα καὶ αὗται ἐρράγησαν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ θάλασσα τοῦ βίου τούτου, τοὺς μὲν ὀλίγον φανέντας ἐκάλυψε, τοὺς δὲ ἐπὶ πλεῖον διαρκέσαντας, καὶ αὐτοὺς καταπόντισε. Καὶ τί ταράττῃ φησὶν εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται, καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται· ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο, καὶ Βαραββᾶς ὁ λῃστὴς ἐξῃτεῖτο, προκριθεὶς τοῦ σωτῆρος ὁ ἀνδροφόνος. Ὅταν γὰρ μεταβολή τις γένηται πρὸς τὸ χεῖρον, τότε τῶν κολάκων ἀφαιρεῖται τὰ προσωπεῖα· τότε ὁ χορὸς ἐλέγχεται

ἐκ τῆς ἑξαημ.

ἐκ τῆς πρὸς Ὀλυμπιάδα ἐπιστολῆς.

obliuiscatur. qui enim memoriæ signum non nouerunt, ipsum quoque obliuionis nesciũt. Memoriã siquidem nihil ita apud Deum parit, quã virtutis studium: Sicut econtra obliuionem nihil aliud, quàm peccatis obnoxiũ esse. Et tu ergo homo, cum in periculis versaris, ne dixeris, Deus oblitus est mei; sed tum, cũ in peccatis es: & maximè cũ omnia felicia tibi eueniunt. Sobria n. & vigilans anima, nõ solũ quando res prosperæ succedũt, probitatẽ suam & candorẽ ostendit, verũ etiam cũ contraria aliqua rerum vicißitudo consequitur, parem gratiarũ actionẽ offert, nihil ab eiusmodi rerũ mutatione facta mollior & remißior. Sicut n. abundantium aquarũ cursus, vbi affluentẽ aquã susceperit, bullas excitat, quarum aliæ quidem simul ac enatæ sunt, rumpuntur; aliæ verò plus intumescẽtes paulo post & ipsæ eliduntur: ad eundem modũ huius vitæ pelagus, alios vixdum ostensos abscondit; alios verò diutius superstites eosdem tandem submergit. Et quid turbaris, inquit, si quidam eiectus, quidam introductus est? Christus crucifigebatur, & Barabbas latro noxæ eximebatur, prælatusque est homicida Seruatori. Et cum in deterius res aliquando mutantur, mox adulatorum auferuntur laruæ; tunc chorus deprehenditur

Ex comment. in Genes.

Ex epist. ad Olympiad.

χεται τῶν ὑποκριτῶν, καὶ ἡ σκῆψις τοῦ πράγματος· ἀνοίγεται πάντων τὰ στόματα, ὁ μιαρὸς λέγοντες, ὁ πονηρὸς, ὁ παμπόνηρος, οὐ χθὲς αὐτὸν ἐκολάκευες; οὐ τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατεφίλεις; προσωπεῖον ἦν ἐκεῖνα· ἦλθεν ὁ καιρὸς, καὶ ἔρριψα τὸ προσωπεῖον, καὶ ἀπεφωράμην τῇ διανοίᾳ. Πολλοὶ δὲ κακοπραγοῦσι μὲν συναλγοῦσι τοῖς φίλοις, εὐδοκιμοῦσι δὲ οὐκ ἔτι συνήδονται. Τὸ γὰρ μετὰ χαιρόντων χαίρειν, οὐ μικρόν ἐστι κατόρθωμα· ἀλλὰ καὶ τοῦ κλαίειν μετὰ κλαιόντων, καὶ τοῦ περιΐστασθαι τῶν ἐν κινδύνοις, κατὰ πολὺ μεῖζον. Πολλοὶ γὰρ κινδυνεύουσι μὲν συνεκινδύνευσαν· εὐδοκιμοῦσι δὲ οὐ συνήσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐδήχθησαν· καὶ τὸ χαλεπώτερον ὑπομείναντες πρὸς τὸ εὐκολώτερον ἠτόνησαν. Ἀλλ' οἱ τρεῖς παῖδες εἰς κάμινον ἐνεβλήθησαν, καὶ οὔπω οὕτως ἐπελάθοντο τῆς εὐλαβείας· διὰ τοῦτο τεῖχος αὐτοῖς ἐγένετο τὸ πῦρ, καὶ στολὴ ἡ φλὸξ, καὶ πηγὴ ἡ κάμινος· καὶ δεδεμένους λαβοῦσα, λελυμένους παρέδωκεν· ἔλαβε θνητὰ σώματα, καὶ ὡς ἀθανάτων ἀπέσχετο· οὐκ ἔγνω τὴν φύσιν, ἀλλ' ᾐδέσθη τὴν εὐλάβειαν· ἔδησεν αὐτῶν πόδας ὁ τύραννος, καὶ ἔδησαν οἱ πόδες τοῦ πυρὸς τὴν ἐνέργειαν. Ὢ παραδόξου θαύματος· αὐτῶν δεδεμένους ἔλυσεν ἡ φλὸξ, καὶ αὐτὴ λοιπὸν ὑπὸ τῶν δεδεμένων ἐδέδετο. μετέβαλε γὰρ τῶν πραγμάτων τὴν φύ-
uit flāma, atq; ipsa deinde à vinctis

ἐκ τῶν λόγων τῆς πρὸς Ρωμ. ἐπιστολ.

ditur simulatorum, & rei simulatio: omnium ora aperiuntur dicentium: scelestè, improbe, peruersissime, nonne hesterna die isti assentabaris? nonne manus ipsius exosculabaris? Laruæ erant illæ: venit tempus opportunum, & abieci laruam, ingeniumq; prodidi. Multi etiam laborantibus quidem condolent amicis; benè verò audientibus minimè collætantur. & illud quidem Gaudere cum gaudentibus, nō minimum est ex iis quæ rectè & cum laude fiunt: imò & longè maius illo, flere cum flentibus, & adesse periclitantibus. Multi enim in discrimine quidem versantibus compericlitati sunt, laudem verò consecutis non sunt collætati; imò etiam ægrè tulerunt: atq; ita grauiora cū sustinuissent, in leuioribus defecerunt. At tres pueri ne in fornacem quidem coniecti pietatis in Deum obliti sunt. Propterea etiā adinstar muri factus est illis ignis, & flāma veluti vestimentum, & tanquam fons, ipsa fornax; quæ cum antè reuinctos suscepisset, solutos reddidit: accepit mortalia corpora, & velut ab immortalibus abstinuit: Nō agnouit naturā, sed pietatē reueritus est. ligauit tyrannus pedes puerorū, ligarunt ipsi potestatē ignis. O nouū & inauditū miraculū! vinctos soluit flāma, atq; ipsa deinde à vinctis ligatur. Ipsam enim rerū naturam ado-

Ex hom. in epist. ad Rom.

σιν ἡ τῶν νεανίσκων εὐλάβεια· μᾶλλον δὲ οὐ τὴν φύσιν μετέβαλεν, ἀλλ' ὃ πολλῷ θαυμαστότερον ἦν, μενούσης τῆς φύσεως, τὴν ἐνέργειαν ἔστησεν· οὐ γὰρ ἔσβεσε τὸ πῦρ, ἀλλὰ καιόμενον ἄεργον ἐποίησε. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, οὐκ ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῦτο τῶν ἁγίων μόνον ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων αὐτῶν. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τὰ ἱμάτια Παύλου νοσήματα καὶ δαίμονας ἤλαυνε, καὶ αἱ σκιαὶ Πέτρου θάνατον ἐφυγάδευον, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῶν παίδων τούτων τὰ ὑποδήματα τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν ἔσβεσαν. Οὐκ οἶδα πῶς εἴπω· τὸ γὰρ θαῦμα πᾶσαν ὑπερβαίνει λόγου διήγησιν, καὶ γὰρ ἔσβεστο ἡ ἐνέργεια καὶ οὐκ ἐσβέσθη. ὅτε μὲν γὰρ τοῖς σώμασιν ὡμίλει τῶν ἁγίων ἐκείνων, ἔσβεστο· ὅτε δὲ διαρρῆξαι τὰ δεσμὰ ἔδει, οὐκ ἔσβεστο. Τὰ γοῦν δεσμὰ διέρρηξε, καὶ τῶν ἀστραγάλων οὐχ ἥψατο. Εἶδες πόση ἡ ἐγγύτης καὶ οὐκ ἠπατήθη τὸ πῦρ, οὐδὲ ἐνδοτέρω τῶν δεσμῶν περιελθεῖν ἐτόλμησε; Τίνος δὲ ἕνεκεν ἔδησεν ἐμβαλεῖν μέλλων; ἵνα μεῖζον τὸ θαῦμα γένηται· ἵνα παραδοξότερον τὸ σημεῖον δειχθῇ· ἵνα μὴ νομίσῃς ὀφθαλμῶν ἀπάτην εἶναι τὰ ὁρώμενα. Εἰ γὰρ μὴ πῦρ ἦν ἐκεῖνο τὸ πῦρ, οὐκ ἂν τὰ δεσμὰ κατέφαγεν· οὐκ ἂν τοὺς ἔξω καθημένους ἥρπασε. νυνὶ δέ, ἐν μὲν τοῖς ἔξω, τὴν δύναμιν ἐπεδείξατο· ἐν δὲ τοῖς ἔνδον τὴν ὑπακοὴν ἔδειξε. Καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ὁ τύραννος τοὺς παῖδας μηδὲν παθόντας δεινόν, ἀκού-

ἐκ τῆς εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

adolescentũ pietas immutauit, aut potius nõ mutauit, sed, quod multò mirabilius erat, natura manẽte, vim ipsius cohibuit. Non n. ignẽ extinxit, sed ardentẽ languidũ reddidit. Et, quod planè mirabile ac inusitatum est, istud nõ in corporibus Sanctorũ istorũ duntaxat, sed & in eorundẽ vestimentis factũ est. Et sicuti Pauli aliorumque Apostolorũ vestes morbos, dæmonesque expulerunt, & vmbra Petri mortẽ abegit, sic & puerorũ istorũ calceamẽta vim ignis extinxerũt. Quibus hoc verbis explicẽ, nescio: maius n. est miraculũ hoc, quàm vllo sermone explicari possit. Extincta n. vis ignis, nec tamẽ extincta erat. Quãdo n. cũ corporibus agebat Sanctorũ istorũ, extincta erat: quãdo verò vincula disrũpẽda erãt, minimè extincta erat. Vincula igitur dirupit, & calcaneos nõ attigit. Vides quã vicinus fuerit, & nequaquam abductus ignis, nec tamẽ in vincula grassari ausus sit? Sed quare igitur vinxit, cũ eos in fornacẽ coniicere vellet? Nimirũ, vt illustrius euaderet miraculũ: vt ne existimes, oculorũ esse illusionẽ, quæ videbantur. Si n. ille ignis non fuisset ignis, nequaquam vincula absumpsisset, nec foris sedentes corripuisset. Iã verò in eos qui foris erant, suã vim ostendit; in eos verò qui intus erant, obsequiũ suũ monstrauit. Et tyrannus quidẽ, vbi pueris ni-

Ex hom. in Stat.

ἄκουσον πῶς μετεβάλετο. Οἱ δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐξέλθετε καὶ δεῦτε φησίν. Οὐ πρὸ βραχέος ἔλεγε, καὶ τίς ἐστι θεὸς ὃς δυνήσεται ἐξελέσθαι ὑμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου; τί γέγονε· πόθεν ἡ μεταβολὴ αὕτη· τοὺς ἔξω διαφθαρέντας εἶδες, καὶ τοὺς ἔνδον καλεῖς; πόθεν ἐπῆλθέ σοι τοιαῦτα φιλοσοφεῖν· εἶδες πόση μεταβολὴ τῷ βασιλεῖ γέγονε; διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς συνεχώρησεν ἅπαντα γενέσθαι, ὅσα ὁ τύραννος ἠθέλησεν, ἵνα δείξῃ, ὅτι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ φυλαττομένους οὐδεὶς παραβλάψαι δυνήσεται. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ τοῦτο ἐποίησεν· ἀφῆκε τὸν διάβολον πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐπιδείξασθαι· καὶ ὅτε ἐκένωσε τὰ βέλη πάντα, καὶ οὐδεὶς ἐπιβουλῆς ἐλείπετο τρόπος, τότε ἀνεβίβασε τὸν ἀθλητὴν ἀπὸ τοῦ σκάμματος, ἵνα λαμπρὰ καὶ ἀναμφισβήτητος ἡ νίκη γένηται. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις ὄντα τοῦ Ἀβραὰμ ἑώρα ὁ πλούσιος, ἵνα ὥσπερ ἐκείνῳ χαλεπωτέραν ἐποιεῖτο τὴν βάσανον, τὸ ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κεῖσθαι καὶ ὁρᾶν τὰ ἀλλότρια ἀγαθά, οὕτω δὴ καὶ τούτῳ χαλεπωτέραν ποιεῖται νῦν τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐν τῇ γεέννῃ κεῖσθαι, τὸ ὁρᾶν τοῦ Λαζάρου τὴν τρυφήν· ἵνα μὴ τῇ φύσει τῶν βασάνων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ παραθέσει τῆς ἐκείνου τιμῆς, ἀφορητοτέραν ἔχῃ τὴν κόλασιν. Καὶ καθάπερ τὸν Ἀδὰμ ἐκβαλὼν τοῦ παραδείσου, κατέναντι τοῦ παραδείσου κατῴκισεν ὁ θεός, ἵνα ἡ συνεχὴς

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πλούσιον καὶ Λάζαρον.

ris nihil mali accidere cōspexit, aduerte quomodo mutatus fuerit. Serui Dei altissimi, inquit, egredimini, adeste. Nonne paulò antè dicebat: Et qs est Deus qui vos de manibus meis valebit eripere? quidnam contigit? Vnde ista mutatio? Foris enectos cernis, & eos, q intra fornacē sunt, vocas? Vnde subiit tibi eiusmodi inq̄rere? Videsne quātopere Rex immutatus sit? Ac Deus quidē ideò hæc omnia ita euenire pmisit, q̄ tyrannus voluit, quo manifestum faceret, neminē eos lædere posse, quos ipse ptegit. Et n. in Iob id ipsū præstitit. Permisit diabolo, vt omnem suā in illo potestatē ostenderet: & postquā is omnia tela sua exhausisset, neq̄ vllus insidiarum relinqueretur modus, tunc è certamine Athletā eduxit, vt illustris & plane indubitata fieret victoria. Propter hāc etiā causā Lazarum in sinu Abrahæ videbat diues, vt quemadmodū grauiorem ille senserat dolorē, quod in ianua diuitis iacens bona aliena intueretur: ita porrò huic grauior esset pœna, Lazari videre delicias, quā gehennæ flammis cremari: atq; ita nō natura solum tormentorum, sed etiam illius honoris comparatione intolerabilius sustineret suppliciū. Et quēadmodum Deus Adamū è paradiso eiiciens, ante hortum collocauit, vt iugis aspectus affectum renouans

Ex hom. in diuitē & Lazarum.

ὄψις ἀνανεώσαι τὸ πάθος ἀκριβέστερον αὐτῷ παράσχῃ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἀγαθῶν τὴν αἴσθησιν· οὕτω δὴ καὶ τοῦτον κατέναντι τοῦ Λαζάρου κατῴκισεν, ἵνα ἴδῃ τίνων ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀπεστέρησε. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ πρὸς τὸν Λάζαρον τὴν ἱκεσίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ὁ πλούσιος ἐποιήσατο· ᾐσχύνθη καὶ ἠρυθρίασε, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν πραγμάτων ἐνόμισεν αὐτὸν μνησικακήσειν πάντως. Εἰ γὰρ ἐγώ φησι τοσαύτης ἀπολαύων εὐπορίας, καὶ οὐδὲν ἠδικημένος, ἐν τοσούτοις ὄντα κακοῖς ὑπερεῖδον τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲ ψιχίων μετέδωκα, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς οὕτως ὑπεροφθεὶς, οὐκ ἐπινεύσει τῇ χάριτι· καὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐκάλεσεν, ὃν ἐνόμιζεν ἀγνοεῖν τὰ γεγενημένα, οὐκ εἰδὼς, ὡς οὐκ οἴκοθεν ἔλεγεν ὁ πατριάρχης ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ θείους ἀνεγίνωσκεν αὐτῷ νόμους· καὶ τὸν δάκτυλον ἐπεζήτησεν ἐκεῖνον, ὃν ταῖς γλώσσαις τῶν κυνῶν ἀφῆκε προδοθῆναι πολλάκις. Ἀλλ' ὅρα φιλοστοργίαν δικαίου· οὐκ εἶπεν, ἀπάνθρωπε καὶ ὠμὲ καὶ παμπόνηρε, τοσαῦτα κακὰ διαθεὶς τὸν ἄνθρωπον, φιλανθρωπίας μέμνησαι νῦν καὶ ἐλέους, καὶ συγγνώμης; οὐκ αἰσχύνῃ οὐδὲ ἐρυθριᾷς; οὐδὲν τούτων εἶπεν· ἀλλὰ τί· τέκνον ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου (ψυχὴν γὰρ τεταπεινωμένην μὴ προσταράξῃς φησίν· ἀρκεῖ τὰ τῆς τιμωρίας αὐτῷ, μὴ προσεπεμβαίνωμεν αὐτοῦ ταῖς συμφοραῖς) οὐ κύ-

maiorem amissorum bonorum pararet cognitionē: sic etiam diuitē ex aduerso Lazari cōstituit, vt cognosceret, quibus bonis seipsum priuasset. Et quam ob causam non ad Lazarum, sed ad Abrahamum diues preces fudit? Puduit scilicet ipsum, & erubuit, dū omnia secundum res vitæ huius æstimans, illum omninò acceptæ iniuriæ memorē existimaret. Si enim ego, inquiebat, tāta rerum fruens copia, nec vlla lacessitus iniuria, tot malis oppressum hominem despexi, & ne micas quidē impertitus sum: multo magis ipse tantopere antea contemptus mihi benefacere abnuet. Abrahamū itaq; inuocauit, quem ignorare putabat, quæ contigissent: nescius ꝙ non ex se diceret patriarcha quæ dicebat, sed diuinas ei recitaret leges. Digitum etiā desiderabat illum, quē linguis canum frequenter obiici passus erat. Sed vide interim S. Abrahami charitatē. Non aiebat: inhumane, crudelis, scelefte, cum tantis incommodis affeceris hominē, humanitatis iam & veniæ & misericordiæ meministi? non pudet te, neq; erubescis? nihil istorum dicebat. sed quid? fili, accepisti bona tua. Animā enim afflictam, dicit, ne amplius contrista: sufficit illi supplicium: ne illius adhuc calamitatibus insultemus: ꝙ in mea est potestate, inquit, hoc tibi do:

ἐμός εἰμι φησι, μεταδίδωμί σοι· τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν ἐκεῖ, οὐκ ἔστιν ἡμέτερον. Ὁρᾷς πῶς ἀπολαύει τῆς τιμῆς καὶ τῆς προεδρίας, ὁ παρὰ τὸν πυλῶνα κείμενος, ὁ καταφρονητὸς, ὁ πένης, ὁ τῷ λιμῷ διηνεκῶς παλαίων, ὁ τοῖς ἕλκεσι πολιορκούμενος, ὁ τοῖς κυσὶ προκείμενος; Ἡδέως γὰρ ταῦτα στρέφω συνεχῶς, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐν πενίᾳ ἢ τῶν ἐν νόσοις ὄντων καὶ λιμῷ καταφρονήσῃ ἑαυτὸν ταλανίζων· ἀλλὰ μεθ' ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας ἅπαντα φέρων, ἤδη ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρέφηται, τὰς ἀπορρήτους ἐκείνας ἀναμένων ἀμοιβὰς, καὶ τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

hinc verò istuc migrare non est nostrum. Cernis quanto ille fruatur honore & dignitate, qui antè iuxta portã despectus, inops, assiduè cum fame luctans, ab vlceribus obsessus, canibus obiectus iacebat? Libenter enim ista continuè repeto, vt nemo eorum, qui aut egestate aut morbis affligantur & inedia, seipsum ceu miserum & infelicẽ despiciat: sed cũ patientia & gratiarum actione omnia perferens bona spe sustentetur, dum ineffabiles illas retributiones, laborumque remunerationes expectat, quas omnes nos obtinere contingat, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, quem decet gloria, potestas, honor, & adoratio, cum patre & sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Περὶ διδαχῆς καὶ ἐπιτιμίας.

ΛΟΓΟΣ ζ.

ἐκ τοῦ δ. λόγου τοῦ περὶ ἀκαταλήπτου.

Πρώην μὲν ἐνεκαλοῦμεν τοῖς καταλιμπάνουσι τὴν εὐχὴν, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἔξω τῆς ἐκκλησίας διατρίβουσι. νυνὶ δὲ τοῖς ἔνδον οὖσιν ἐγκαλέσαι βουλόμεθα, οὐχ ὅτι μένουσιν ἔνδον, ἀλλ' ὅτι μένοντες, τῶν ἔξω διατριβόντων οὐδὲν ἄμεινον δια-

De doctrina & correptione.

HOMILIA VI.

Ex hom. 4. de incomprehensib.

Vper quidem contra eos agebamus, qui orratione deserta, per illud tẽpus extra ecclesiam versantur: Iam verò cum iis expostulaturus sum, qui in ecclesia sunt; nõ quia intra eam manent, sed quia manẽtes nihilo melius sese habent,

διακείνται, κατὰ τὸν φρικωδέστατον ἐκεῖνον καιρὸν ἀλλήλοις διαλεγόμενοι, καὶ τῶν θείων ὑπερορῶντες λογίων. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; ὁρᾷς τοσούτους δεσμώτας ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν ἑστηκότας πλησίον; καὶ γὰρ ἄλυσις πονηρὰ καὶ χαλεπὴ τῶν δαιμόνων ἐστὶν ἡ ἐνέργεια, καὶ παντὸς σιδήρου χαλεπωτέρα, καὶ σὺ περὶ τῶν οὐδὲν προσηκόντων διαλέγῃ πραγμάτων; ἡ γὰρ ὄψις μόνη, οὐχ ἱκανή σε καταπλῆξαι καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ὁ ἀδελφός σου ἐν δεσμοῖς, καὶ σὺ ἐν ῥαθυμίᾳ; ποίαν ἕξεις συγγνώμην, εἰπέ μοι, οὕτως ἀσυμπαθὴς ὤν, οὕτως ἀπάνθρωπος, οὕτως ὠμός; οὐ θέλεις συναλγῆσαι τῷ ἀδελφῷ; κἂν ὑπὲρ σαυτοῦ δεῖσον καὶ ἀνάστηθι. Οὐ δέδοικας μήποτε σου διαλεγομένου, ῥαθυμοῦντος, ὀλιγωροῦντος, δαίμων τις ἐκεῖθεν ἐκπηδήσας, σχολάζουσαν καὶ σεσαρωμένην εὑρὼν τὴν ψυχήν, ἐπεισέλθοι μετὰ ἀδείας πολλῆς, ἄθυρον τὴν οἰκίαν εὑρών; οὐ γὰρ δεῖ πάντας κοινὴν πηγὰς δακρύων ἀφεῖναι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ διαβρόχους ὁρᾶσθαι πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θρήνους, καὶ οἰμωγὰς γίνεσθαι περὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης; μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ λουτροῦ, μετὰ τὸ συνταχθῆναι τῷ Χριστῷ, ἴσχυσεν ὁ λύκος ἐκεῖνος ἁρπάσαι ἐκ τῆς ποίμνης τοὺς ἄρνας καὶ κατέχειν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ σὺ ὁρῶν τὴν συμφορὰν, οὐ δακρύεις; καὶ πῶς

ταῦτα

habent, quàm qui foris commorantur; dum nimirum tremendo illo tempore inter se confabulantes, diuinos sermones contemnunt. Quid facis, ô homo? vides ne tot de fratribus tuis captiuos hîc propè astantes? scelesta n. & immanis catena est dæmonum exagitatio, omniq; ferro grauior; & tu de rebus incouenientibus interim colloqa misces? At nō aspect⁹ solus sufficiebat, vt te timore pcelleret, atq; ad condolendū aliis pmoueret? En frater tuus in carcere est, & tu in socordia. Quā tandem, obsecro te, veniā habebis, qui adeò sine affectu es, adeò inhumanus, adeo crudelis, fratri tuo condolere non vis? at tibi ipsi saltē metuas & exurgas. Non times, ne fortè dū aliis colloqueris, dū otio & desidia langues, dū securus agis, dæmon aliquis inde prosiliens, anima tua otiosa & scopis purgata inuenta, magna cum securitate domū tuā sine ostio repertā inuadat? Nōne vniuersos homines in cōmuni fontes lachrymarum illo tempore emittere oportebat, ac madidos vultus, omniūq; fletū apparere, & gemitus fieri ab ecclesia vniuersa? Post participationē mysteriorū, post vsū lauacri, post cōiunctionē cū Christo factā, lupus ille ex grege agnos rapere, & in sua potestate retinere potuit; ac tu tā grande malum cernens nō lachrymaris? Et

quo-

ταῦτα ἀπολογίας ἄξια; εἰ τὴν τοῦ γείτονος οἰκίαν εἶδες ἐμπυριζομένην, εἰπέ μοι, εἰ καὶ πάντων πολεμιώτατος ἦν ὁ γείτων, οὐκ ἂν ἔδραμες ἐπὶ τὸ σβέσαι τὴν πυρὰν, δεδοικὼς, μὴ τὸ πῦρ ὁδῷ βαδίζον καὶ τῶν σῶν ἅψηται προθύρων; τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπηρεαζομένων ἀδελφῶν ποίει. Καὶ γὰρ πυρά τίς ἐστι καὶ ἐμπρησμὸς χαλεπὸς δαιμόνων ἡ ἐνέργεια· Σκόπει δὴ καὶ τὴν σὴν ψυχὴν, μὴ προκαταλάβῃ ὁδῷ βαδίζων ὁ δαίμων· καὶ ὅταν ἴδῃς παρόντα, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς πρόσφυγε τῷ δεσπότῃ, ἵν' ἰδών σου τὴν θερμὴν καὶ διεγηγερμένην ψυχὴν ὁ δαίμων, ἄβατον αὐτῷ νομίσῃ λοιπὸν εἶναι τὴν διάνοιαν τὴν σήν. Ἂν μὲν γὰρ ἴδῃ χασμώμενον καὶ ῥαθυμοῦντα ὡς ἔρημον καταγώγιον, ταχέως ἐπεισελεύσεται· Ἂν δὲ καὶ συντεταμένον καὶ διεγηγερμένον, καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἐκκρεμάμενον, οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμήσει λοιπόν. Ὥστε εἰ καὶ τῶν ἀδελφῶν καταφρονεῖς, ἀλλὰ σαυτοῦ φεῖσαι, καὶ τὴν κατὰ τῆς σῆς ψυχῆς εἴσοδον ἀπόφραξον τῷ πονηρῷ δαίμονι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως αὐτοῦ τὴν καθ' ἡμᾶς ἔφοδον ἀποτειχίζειν εἴωθεν, ὡς εὐχὴ
ἐκ τῆς ἑρμ. καὶ δέησις ἐκτενής. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν
τῆς ἑξαη- ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ δυνηθῆναι μετὰ
μέρ. τῆς οἰκείας σωτηρίας καὶ ἑτέρους κερδᾶναι, ἄκουσον ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγοντος τοῦ προφήτου· ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἐστίν. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ ἐκ τῆς πλάνης φησὶ

πρὸς

quomodo ista excusatione sunt digna? Si vicini tui ædes incẽdio correptas videres, etiãsi omniũ mortaliũ tibi infestissimus esset, dic q̃so, an non ad incendiũ restinguendum accurreres, metuens, ne paulatim progressa flamma etiam tua vestibula apprehendat? Idem ergo tuis quoq; fratribus miserè à dæmonibus exagitatis facito: Rogus n. quidam est & immane incendium dæmonum vis. Obserua porrò animã tuam, ne dæmon progrediens eã occupet: ac si præsentem cernas, magno studio ad Dominũ confugito, vt dæmon vidẽs ardentẽ & excitatum animũ tuũ, inaccessam sibi deinceps mentẽ tuã existimet. Si n. oscitantem & otio diffluentem, ac veluti desertũ hospitiũ conspiciat, subitò inuadet: Si verò paratũ te, alacrem & velut è cælis pendentẽ videat, ne quidẽ intueri te in posterũ audebit. Quãuis igitur fratres tuos despicias, at tibi saltem parcas, & improbo dæmoni accessũ ad animã tuã obstruas. Nihil n. viã ad nos ita intercludere ibi
solet, sicut oratio & prolixa precatio. Si Ex com-
vero intelligere velis, quantũ bonũ ment. in
sit, vnà cũ propria salute etiã alios ho- Gen.
mines Deo lucrifacere posse, audi prophetã in persona Dei dicentẽ: Qui se-
parat, inqt, pretiosũ à vili, tanquã Iere. 15.
os meũ erit. Quod aũt dicit, huc sensu habet: Qui ab errore ad veritatẽ

proxi-

πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγῶν, ἢ ἀπὸ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁδηγῶν τὸν πλησίον κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπίνην, ἐμὲ μιμεῖται). Εἰ γὰρ αὐτὸς θεὸς ὢν, καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀπορρήτου τυγχάνων, καὶ σταυρὸν κατεδέξατο, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, τί οὐκ ἂν εἴημεν αὐτοὶ δίκαιοι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπιδείξασθαι, καὶ τὰ μέλη τὰ ἡμέτερα, ὥστε καὶ τῆς φάρυγγος αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τοῦ διαβόλου, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς χειραγωγῆσαι ὁδόν.

ἐκ τῶν λόγων τῶν ἀνδριάντ.

Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων, οἱ τὰ τῆς τραπέζης τοῖς αὐτῶν γνωρίμοις διαφυλάττοντες, μέγιστον ἀγάπης τεκμήριον ἐκφαίνουσι, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο γινόμενον πολὺν ἡμῖν παρέξει τὸν ἔπαινον. Ὁ γὰρ τὸν πλησίον διδάσκειν σπουδάζων οὐ τοσοῦτον ἐκεῖνον εὐεργετεῖ, ὅσον ἑαυτῷ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθὸν, καὶ διπλοῦν καρποῦται τὸ κέρδος, τῆς τε παρὰ τοῦ θεοῦ ἀμοιβῆς πλείονος ἀπολαύων· καὶ αὐτὸς ὁ τὸν ἀδελφὸν διδάσκειν ἐπιχειρῶν εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενος, καὶ ἀνανεῶν τὴν μνήμην τῶν παρ' ἑαυτῷ εἰρημένων.

ἐκ τῶν τῶν ἀνδριάντ.

Εἰ γὰρ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθεὶς παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς, νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα, καὶ διὰ τῆς εἰκόνος αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν θείων γραφῶν τῆς τῶν ἁγίων παρουσίας

ἀπο-

proximum velut manu ducit; aut à peccato ad virtutem, quantũ homo valet, viam ei monstrat, ille me imitatur. Si enim ipse, cum Deus esset & ineffabilis illius essentiæ particeps, crucem sibi amplexus, & alia omnia humana propter nos & salutem nostram sustinuerit; quid nos nõ teneremur præstare iis, qui eandem nobiscum naturam habent, & membra nostra sunt, quo eosdem è faucibus diaboli eripere, & ad virtutis iter traducere valeamus?

Ex hom. in Stat.

Si enim in sensibilibus epulis ita res habeat, vt homines familiaribus suis & amicis aliquid asseruantes, maximum id charitatis indicium exhibeant: multò magis eximiam nobis laudem pariet, si in spiritualibus id præstemus. Etenim si quis proximum suum docere studeat, non tam benignum illum afficit, quàm ampliorem sibi retributionem procurat, & duplex lucrum consequitur: quia videlicet maiorem à Deo remunerationem obtinet, & præterea conando erudire fratrem, à se dictorum reminiscitur memoriamq; renouat.

Ex hom. in Stat.

Si enim quis posita filii aut amici aut cognati inanimi statua, præsentem esse putet, ac per mortuã illam effigiem sibi imaginetur eum, qui iam pridem abiit: multò magis nos per diuinas scripturas Sanctorũ præsen-

tia

ἀπολαύομεν, οὐχὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες· τὰ γὰρ περὶ αὐτῶν εἰρημένα, τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνες εἰσίν. Ὥσπερ οὖν οἱ ἰατροὶ οὐκ ἀναγκάζουσι τοὺς ἀρρώστους ἐπὶ τῶν κλινιδίων κατακειμένους εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν φέρεσθαι, ἀλλ' αὐτοὶ τρέχουσι πρὸς ἐκείνους τὰς ἀρρωστίας θεραπεύοντες, οὕτω καὶ σὺ ποίησον κατὰ δύναμιν τὴν σήν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν ἐπίδειξαι καὶ πρόνοιαν, εἰς τὴν τῶν ἀρρωστούντων κατὰ ψυχὴν ἀδελφῶν ἀνάρρυσιν, εἰδὼς ὅτι βραχὺς ὁ παρὼν βίος. Κἂν μὴ ταῦτα κερδάνωμεν τὰ κέρδη, οὐδὲ μίαν ἕξομεν ἐκεῖ σωτηρίαν· δύναται γὰρ πολλάκις μία κερδηθεῖσα ψυχή, μυρίων ὄγκον ἁμαρτημάτων ἀφανίσαι, καὶ γενέσθαι ἡμῖν κατ' ἐκείνην ἡμέραν ἀντίψυχον. Εἰ γὰρ χήρας ἐνδύσασα καὶ πενίαν διορθωσαμένη ἡ Ταβηθὰ ἐκείνη, ἀπὸ θανάτου πάλιν εἰς ζωὴν ἐπανῆλθε, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἐλεηθέντων ψυχὴν ἀπελθοῦσαν ἐπανήγαγεν εἰς σῶμα πάλιν, οὔπω τῆς ἀναστάσεως φανείσης· τί οὐκ ἂν ἐργάσηται τῶν ἀνθρώπων τὰ δάκρυα, ὅσοι ὑπὸ σοῦ διασωθῶσιν. Ὥσπερ γὰρ ταύτην περιστᾶσαι αἱ χῆραι ζῶσαν ἀπὸ νεκρᾶς ἔδειξαν· οὕτω καὶ σὲ περιστάντες οἱ διασωθέντες νῦν, ποιήσουσι πολλῆς ἀπολαῦσαι φιλανθρωπίας, καὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς ἐξαρπάσωσιν. Εἰ γὰρ ὅπου χρημάτων δαπάνη, τοσοῦτοι οἱ στέφανοι, τοσοῦτος ὁ

ἐκ τῶν λόγων τῶν κατὰ Ἰουδαίων.

ἐκ τοῦ ε. λόγου τοῦ κατὰ Ἰουδ.

tia fruimur, habentes, non corporũ quidem, sed animorum ipsorũ imagines expressas: siquidem dicta ipsorum imagines quædam sunt eorundem animorũ. Quemadmodũ igitur medici infirmos lectulis affixos non cogunt domũ suam apportari, sed ipsimet, vt illorũ morbis medeãtur, ad illos currunt; ita tu quoq; pro viribus labora, atq; omnẽ diligentiã & curã adhibe, vt fratres animo ægrotãtes liberare possis, memor, admodũ breuem esse hãc præsentem vitam. Quòd si ista lucra non confecerimus, nulla in altero seculo nobis sperãda restat salus. Sæpè vna anima lucrifacta innumerorũ aceruũ peccatorũ tollere valet, & in illo die nobis esse piaculũ. Si n. Tabitha illa, quæ viduas vestiuit, earũq; inopiam subleuauit, à morte ad vitam denuò rediit, eorumq; quibus ipsa misericordiã impertiuerat, lachrymæ animã defunctã ad corpus reduxerunt, cũ mortuorum resurrectio nondũ apparuisset: quid hominũ opera tua conseruatorum lachrymæ efficere non possint? Sicut n. istam viduæ circũstantes à morte ad vitam reuocarunt: ita te quoq; circumsistentes qui hic seruati fuerint, efficient, vt magnam experiaris humanitatem, teque ab inferni flammis eripient. Nã si pro pecuniarum sumptibus & largitionibus tot

Ex hom. cõtra Iudæos.

Act. 9. v. 39.

Ex hom. 5. contra Iud.

μισθὸς, τοσαύτη ἡ ἀμοιβή· ὅπου ψυχῆς ὠφέλεια, πῶς οὐ πολλὰ ἡμῖν ἔσται τὰ ἀγαθά; οὐδεὶς τὸ ἑαυτοῦ κατορθῶσαι δύναται χωρὶς τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Παῦλός φησι· μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος, εἰδὼς ὅτι τὸ ἑαυτοῦ ἐν τῷ τοῦ πλησίον κεῖται συμφέροντι. Καθάπερ γὰρ οἱ ἀδικοῦντες καὶ πλεονεκτοῦντες ἀπελθόντες ἐκεῖ, καὶ τοὺς ταῦτα παθόντας ἰδόντες· ὄψονται γὰρ πάντως, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου τοῦτο· οὐδὲ ἀνοῖξαι τὸ στόμα δυνήσονται, οὐδὲ εἰπεῖν τι καὶ ἀπολογήσασθαι, ἀλλ' αἰσχύνης πολλῆς ἐμπλησθέντες, καὶ καταγνώσεως ἀπὸ τῆς ὄψεως τῆς ἐκείνων ἐπὶ τὴν κόλασιν ἀπελεύσονται· οὕτω καὶ οἱ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες, ἰδόντες τοὺς ὑπ' αὐτῶν διασωθέντας συνηγοροῦντας αὐτοῖς ἐκεῖ, πολλῆς ἐμπλησθήσονται τῆς παῤῥησίας. Καὶ μή μοι λεγέτω τις, τί γὰρ ἔχω κοινὸν πρὸς ἐκεῖνον; ἀλλότριός ἐστι καὶ ἄγνωστος. ἕως ἂν ᾖ πιστὸς, καὶ τῶν αὐτῶν σοι μετέχει μυστηρίων, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν ἀπαντᾷ, καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἁπάντων ἐστὶν οἰκειότερος. Ὥσπερ γὰρ οὐχ οἱ κλέπτοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοι μὲν ὄντες κωλῦσαι, μὴ ποιοῦντες δὲ, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις διδοῦσι δίκην· οὕτως οὐχ οἱ ἀσεβοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν ἀπαγαγεῖν τῆς ἀσεβείας, μὴ βουλόμενοι δὲ, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑποστήσονται

corona, tanta merces, tanta fiat retributio: quomodo non plurima bona, ꝑ allato animabus auxilio, nobis reddetur? Nemo rectè suũ commodum q̃rere potest, absq; ꝓximi sui salute. Siquidẽ Paulus inqt, nemo ꝙ suum est, q̃rat, sed singuli quæ sunt alterius: ꝓbe sciens, ꝙ proprium cuiusq; emolumentũ in ꝓximi vtilitate contineatur. Sicut n. qui iniuriam aliis inferunt & aliena diripiũt; vbi istuc abiuerint, & eos qui talia sũt passi, cõspexerint (omnino n. videbunt eos, vt ex historia de diuite & Lazaro manifestũ est) nec os aperire, nec verbulũ efferre & sese defendere poterũt, sed ingẽti pudore & desperatione pleni ex illorũ cõspectu ad supplicia abibunt: sic q alios erudiunt & admonent, vbi illos viderint, q illorum opa seruati sunt, sibi in altero seculo patronos esse, magna fiducia replebuntur. Nec mihi quisq̃ dicat: qd mihi cum illo est negotii? ꝑegrinus est & ignotus. Quandiu n. fidelis fuerit, & eorundẽ tecũ mysteriorum particeps, atq; ad eandem tecum ecclesiã cõuenerit, omnibus et fratribus & cognatis tibi cõiunctior est. Quemadmodum n. nõ qui furantur solum, sed etiã qui, cum possint, nõ impediunt, easdẽ pœnas dãt: ita etiam nõ solum impii, sed etiã q ab impietate eos abducere possunt, id tamen facere renuunt, idẽ omnino cum ipsis suppliciũ luent. Quili-

συντῃ τιμωρίαν. Ἕκαστος ὑμῶν ἕνα τῶν ἀδελφῶν ἀνασωσάτω, περιεργαζέσθω, πολυπραγμονησάτω, ἵνα εἰς τὴν ἐπιοῦσαν συνάξιν μετὰ πολλῆς παρρησίας ἀπαντήσωμεν, δῶρα τῷ θεῷ κομίζοντες, δῶρα πάντων τιμιώτερα, τὰς ψυχὰς τῶν πεπλανημένων ἐπαναγαγόντες· κἂν ὑβρισθῆναι δέῃ, κἂν πληγὰς λαβεῖν, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ὑπομεῖναι, πάντα ποιῶμεν, ὥστε αὐτοὺς ἀνακτήσασθαι. Καὶ γὰρ οἱ νοσοῦντες πολλάκις λακτίζουσι καὶ ὑβρίζουσιν· ἀλλ' ὅμως ἀνεχόμεθα καὶ τὰς ὕβρεις οὐ δακνόμεθα· ἀλλ' ἓν μόνον ἐπιθυμοῦμεν, τὸ ταῦτα ἀσχημονοῦντα τὴν ὑγίειαν ἰδεῖν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ὑπὲρ μὲν τῶν σωμάτων προνοοῦντας τοσαύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, ψυχῶν δὲ τοσούτων ἀπολλυμένων ῥαθυμεῖν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι πάσχειν δεινὸν τῶν μελῶν ἡμῶν σηπομένων. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε· ὁρᾷς τὸν ἀδελφόν, εἰπέ μοι, κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἠμελημένον ἔχοντα τὸν βίον, καὶ οὐ συνορῶντα τὸ δέον, καὶ οὐκ ὀρέγεις χεῖρα; οὐκ ἐγκαλεῖς; οὐκ ἐλέγχεις; ἀλλὰ τὸ μὴ προσκροῦσαι αὐτῷ καὶ φανῆναι ἐπαχθὴς προτιμᾷς τῆς ἐκείνου σωτηρίας; καὶ ποίαν ἕξεις συγγνώμην παρὰ τῷ θεῷ, καὶ τίνα ἀπολογίαν. Οὐκ ἤκουσας τί τοῖς Ἰουδαίοις ἐκέλευσεν ὁ θεός; τὰ ὑποζύγια αὐτῶν ἐχθρῶν μὴ περιορᾶν πλα-

bet igitur ex nobis vnū aliquem fratrem recuperet, diligēter adlaboret, anxius & solicitus sit, vt ad crastinā cōgregationem magna cum fiducia, munera Deo offerentes coueniamus, munera inq omnibus pretiosiora, animas nimirum eorū reducentes, q in errore versati sunt. Etiamsi iniuriā ferre oporteat, etiamsi vulnera accipere, etiamsi aliud qdlibet sustinere necesse sit, omnia tamen faciamus, vt recupare tandem illos possimus. Nā etiā illi q aduersa valetudine afflictantur, nō rarò calcitrare & cōtumelias dicere solent: sustinemus nihilominus ista, nec eiusmodi cōuitiis mouemur, vnū dun taxat in optatis habētes, vt nimirū hominis ita indecorè se gerentis sanitatē videamus. Quomodo igitur nō absurdū fuerit, eos q corporis incolumitati pspiciunt, tantum adhibere studium & diligentiā: tot verò animabus miserè peuntibus, ignauum esse; & nihil grauius nobis cōtingere existimare, dum mēbra nostra cōputrescunt? Quid agis ô homo? Videsne, dic mihi, fratrē tuum ad pcipitium ferri, suaq; curā abiecisse salutis, & qd faciendum sit nō intelligere, ei tamē manum nō porrigis? nō incusas, nō arguis, sed mauis ipsum nō offendere aut molestus videri, q̄ salutē eiusdem pcurare? Et q̄ apud Deum veniam aut excusanem es habiturus? Non audiuisti, qd olim Iudæis præceperit Deus? vt iumenta videlicet inimicorum suorum erran-

πλανώμενα, μηδὲ παρατρέχειν πεπτωκότα. Εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν τὰ ἄλογα κελεύονται μὴ περιορᾶν τῶν ἐχθρῶν, ἡμεῖς δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν καθεκάστην ὑποσκελιζομένας περιοψόμεθα; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ὠμότητος καὶ θηριωδίας, μηδὲ τοσαύτην ἀπονέμειν ἀνθρώποις πρόνοιαν, ὅσην τοῖς ἀλόγοις ἐκεῖνοι. Τοῦτο πάντα ἀνέτρεψε, τοῦτο τὸν βίον ἡμῶν συνέχεεν, ὅτι οὔτε ἐλεγχόμενοι φέρομεν γενναίως, οὔτε ἑτέρους ἐλέγχειν βουλόμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπαχθεῖς ἐσμεν ἐλέγχοντες, ἐπειδὴ ἐκθηριούμεθα ἐλεγχόμενοι. Εἰ γὰρ ᾔδει ὁ ἀδελφὸς ὅτι ἐλέγξας σε ἐπῃνεῖτο παρὰ σοῦ, καὶ αὐτὸς ἐλεγχόμενος τὴν αὐτὴν ἀμοιβὴν ἀπέδωκεν ἄν. Βούλει διορθῶσαι τὸν ἀδελφόν; δάκρυσον· εὖξαι τῷ θεῷ· κατ' ἰδίαν λαβὼν παραίνεσον· συμβούλευσον· παρακάλεσον· δεῖξον ἀγάπην περὶ τὸν ἡμαρτηκότα· πεῖσον αὐτὸν ὅτι κηδόμενος καὶ φροντίζων, οὐκ ἐμπομπεῦσαι βουλόμενος περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ ὑπομιμνήσκεις· κάτασχε πόδας, μὴ ἐπαισχυνθῇς, εἴγε ἀληθῶς ἰατρεῦσαι βούλει. Ταῦτα γὰρ καὶ ἰατροὶ ποιοῦσι πολλάκις, δυσαρέστως ἔχοντας τοὺς κάμνοντας καταφιλοῦντες, παρακαλοῦντες, ἀναπείθουσι σωτήριον δέξασθαι φάρμακον. Κἂν ἀποθανεῖν δέῃ ὑπὲρ τοῦ σωφρονίσαι τὸν ἀδελφὸν, μὴ ἀποκνήσῃς· μαρτύριον σοι τοῦτό ἐστιν. Ἐπεὶ ne salutarem medicinā repudient.

ἐκ τῶν λόγων τῶν ἀνδριάντ.

καὶ

errantia non negligerent; aut si cecidissent, præteriret. Ergone Iudæis quidē præcipitur, ne inimicorū suorū iumēta negligant; nos verò fratrū nostrorū animas quotidie supplantatas despiciemus? Et quomodo non extremæ crudelitatis & feritatis fuerit, ne tantā quidem curā nos impendere hominibus, quantā illi bestiis? Nimirū vna hæc res omnia euertit, hæc vitā nostram perturbauit, quòd neq; cum corripimur, fortiter feramus, neq; corripere ipsi alios velimus. Idcircò enim molesti aliis sumus, cū reprehendimus; quoniā cū ab illis reprehēdimur exasperamur. Si n. vidisset frater tuus se à te laudari, cū te reprehenderet, ipse quoq; eandē tibi pro reprehensione gratiā referret. Fratrē corrigere desideras? lachrymas ꝑfunde, preces Deo offer, seorsim illum acceptū admone, consilium da, obsecra, charitatē tuam erga lapsum ostende: persuadeas illi, te non ostentandi & insultandi libidine, sed, cura quadā & solicitudine commotū de errore ipsum cōmonefacere: amplectere pedes ipsius; ne erubescas, si quidē reuera ipsi medicinam adferre & sanare velis. Hæc n. etiā medici frequēter facere consueuerūt, dū ægrotos, morosos fortè ac implacidos, deosculātur, & rogantes eis persuadere conātur, Quamuis mortē subire pro correctione

Ex hom. in Stat.

καὶ Ἰωάννης μάρτυς ἦν· καί τοιγε οὐχὶ θῦσαι ἐκελεύσθη οὐδὲ εἴδωλον προσκυνῆσαι, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν νόμων ὑβριζομένων τὴν κεφαλὴν ἀπέθετο. Καὶ σὺ τοίνυν ἀγώνισαι μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. Ἀρκεῖ εἷς ἄνθρωπος ζήλῳ πεπυρωμένος ὁλόκληρον διορθώσασθαι δῆμον. Καὶ μή μοι τις λεγέτω, οὐδὲν ἔχω κοινὸν πρὸς τὸν ἀδελφόν· πρὸς τὸν διάβολον οὐδὲν ἔχομεν κοινὸν μόνον, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους πολλὰ ἔχομεν κοινά· τῆς φύσεως ἡμῖν τῆς αὐτῆς μετέχουσι, τὴν αὐτὴν γῆν οἰκοῦσι, καὶ ταῖς αὐταῖς τρέφονται τροφαῖς, τὸν αὐτὸν ἔχουσι δεσπότην, τοὺς αὐτοὺς ἐδέξαντο νόμους. Μὴ τοίνυν ταῦτα λέγωμεν, ἀλλὰ τὴν πρέπουσαν ἀδελφοῖς κηδεμονίαν ἐπιδειξώμεθα. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν μάχην ἴδωμεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, προσιέναι καὶ καταλλάττειν τοὺς μαχομένους· καὶ τί λέγω μάχην; εἰ καταπεσόντα ἴδωμεν ὄνον, πάντες χεῖρα ὀρέγομεν καὶ ἀναστῆσαι σπεύδομεν· τῶν δὲ ἀδελφῶν ἀπολλυμένων ἀμελεῖν καὶ πῶς οὐ δεινόν; μὴ τοίνυν παύσῃ παραινῶν τὸν ἀδελφὸν ὁρῶν ἀπολλύμενον, κἂν λοιδορῇ, κἂν ὑβρίζῃ, κἂν ἀπειλῇ ἐχθρὸν γενέσθαι, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ἐπανατείνηται, πάντα φέρε γενναίως, ὅπως αὐτοῦ κερδαίνῃς τὴν σωτηρίαν. Ἐὰν οὗτος ἐχθρός σου γέ-

in te iaciat, etiamsi contumeliis te comminetur, etiamsi quiduis aliud

νηται

ctione fratris necesse esset; nihil tamen reformides: martyriū tibi, hoc est: siquidē & Ioannes martyr erat; & quidem nec sacrificare idolis, nec eadem adorare iussus est, sed pro sacris legibus, quas violari cernebat, caput suū deposuit. Tu igitur similiter vsq; ad mortē pro veritate decerta, & Dominus ꝓ te ꝓpugnabit. Sufficit homo vnus zelo inflāmatus, ad vniuersum populū corrigendū. Et ne mihi aliquis dicat, nihil mihi cū fratre commercii est, cū solo diabolo nihil commercii habemus, cū hominibus verò multa habemus communia. Nā eiusdem nobiscum naturæ sunt participes, eandem terrā incolunt, iisdē alimētis nutriuntur, eundē habent Dominū, easdem leges acceperunt. Ne igitur ista dixerimus, sed quā par est, ꝓ fratribus nostris solicitudinem ostendamus. Quomodo n. nō absurdū est, nos q̃dem, si pugnā forte in platea ertam videamus, accedere & pugnātes inter se reconciliare (& quid dico pugnā? si vel asinū lapsum conspiciamus, cūcti manus porrigimus, cūq; eleuare cōtendimus) fratrū vero pereuntiū nullā rationem habere, quomodo id nō nefariū est? Noli igitur desistere, fratrē tuū, quē ad exitium ruere cernis, cohortari; etiā si conuitia afficiat, etiā si inimicum se fore tibi intētet; omnia forti constantiq; animo

mo

νηται, ὁ θεὸς ἔσται σοι φίλος, καὶ μεγάλοις σε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀμείψεται τοῖς ἀγαθοῖς. Μέγα μὲν γὰρ ἀγαθὸν, καὶ τὸ ἐλεεῖν τοὺς πενομένους· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον οἷον τὸ πλάνης ἀπαλλάττειν. Οὐδὲν γὰρ ψυχῆς ἀντάξιον, οὐδὲ ὁ κόσμος ἅπας. ὥστε κἂν μυρία δῷς χρήματα πένησιν, οὐδὲν τοσοῦτον ἐργάσῃ οἷον μίαν ἐπιστρέφων ψυχήν. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, κατὰ Παῦλον γίνεται καὶ Πέτρον, οὐχὶ κινδυνεύων καθάπερ ἐκεῖνοι, καὶ λιμοὺς καὶ λοιμοὺς, καὶ τὰ ἄλλα ὑποφέρων κακά· εἰρήνης γὰρ ὁ παρὼν καιρός· ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς προθυμίας ἐπιδεικνύμενος. Καὶ τί λέγω Πέτρον καὶ Παῦλον; στόμα ἔσται τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται, φησίν. Ἔξεστι τοίνυν καὶ οἴκοι καθημένοις, ταύτην τὴν ἁλιείαν ἐργάζεσθαι· εἴ τις ἔχει φίλον καὶ συγγενῆ καὶ οἰκεῖον, ταῦτα ποιείτω, καὶ ἔσται κατὰ Πέτρον καὶ Παῦλον. Κἂν μὴ σήμερον πείσῃς, κἂν μηδέποτε πείσῃς, σὺ τὸν μισθὸν ἕξεις ἀπηρτισμένον· κἂν μὴ πάντας πείσῃς, ὀλίγους ἀπὸ τῶν πολλῶν δυνήσῃ. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι, εἰ καὶ μὴ πάντας ἔπεισαν, ἐπεὶ πᾶσι διελέχθησαν, τὸν ἐπὶ πᾶσι μισθὸν ἐκαρπώσαντο. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ πολλοὺς οὐ δύνασαι διδάξαι, καὶ τῶν ὀλίγων καταφρόνει, μηδὲ τῇ τῶν μεγάλων ἐπιθυμίᾳ, καὶ τῶν μι-

ἐκ τῶν λόγ. τῶν κατὰ Ἰουδ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. ά. ἐπιστ.

κρῶν

mo perferas, quo salutem ipsius lucrifacias. Si hic tibi inimicus fiat, Deus amicus tuus erit, & amplis in illa die bonis te remunerabitur. Magnū quidem bonū est, inopia pressorum misereri, sed nihil tale tamen, quale est ab errore alios auocare: Nihil enim cum anima conferendum, ne mundus quidem vniuersus. Quāuis igitur immensam pecuniæ vim pauperibus elargiaris, nihil tamen tale præstabis, quale si vel vnā animā conuertas. Qui n. istud facit, Paulum imitatur & Petrum, non pericula quidē, sicut illi, subeundo, famē item & corruptionē atque alia incommoda perferendo (tempus n. iam pacis est) sed alacris ad omnia & ꝓmpti animi signa ostendendo. Et qd dico Petrū & Paulum? Os Christi erit. qui n. separat pretiosum à vili, inqt, tanq̄ os meū erit. Licet igitur etiā domi sedentibus istū piscatum exercere, siqs amicum aut cognatū aut familiarē habeat, hæc faciat, & similis erit Petro & Paulo. Et q̄uis nec hodie persuaseris nec vllo tēpore, vt obtemperet, induxeris, tu tamē perfectā mercedē consequeris: & si non omnibus, è multis tamē aliquibus ꝑsuadere poteris. Quoniā & ipsi apostoli, etsi nō omnibus persuaserint; quia tamen ad omnes sermonē habuerunt, mercedē quoq; pro omnibus receperunt. Noli igitur, cū multos docere & in-

Ex hom. contra Iud.

Ex expli. epist. 1. ad Corinth.

stitue-

κρῶν σαυτὸν ἀφελκύσῃς. Κἂν ἑκατὸν μὴ δυνηθῇς, τῶν δέκα ἐπιμελήθητι· κἂν μὴ δέκα δυνηθῇς, μηδὲ τῶν πέντε καταφρονήσῃς· κἂν πέντε μὴ δυνηθῇς, τοῦ ἑνὸς μὴ ὑπερίδῃς. Οὐ γὰρ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν κατορθουμένων, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τῶν κατορθούντων ὁ θεὸς τοὺς στεφάνους ὁρίζειν εἴωθε. Καὶ γὰρ τοῦ μὴ πεῖσαι τοὺς ἀκούοντας, οὐκ ἐσμὲν ὑπεύθυνοι οἱ διδάσκοντες, ἀλλὰ τοῦ μὴ συμβουλεῦσαι μόνον· τὸ μὲν παραινέσαι μόνον ἡμέτερον, τὸ δὲ πεισθῆναι ἐκείνων. Καὶ καθάπερ ἡμῶν μὴ παραινούντων, κἂν μυρία κατορθώσωσιν ἐκεῖνοι, μόνοις αὐτοῖς ἅπας ὁ μισθὸς κείσεται, ἡμῖν δὲ οὐδὲν ἔσται κέρδος· οὕτως ἐὰν ἡμῶν παραινούντων ἐκεῖνοι μὴ προσέχωσιν, ἅπασα αὐτοὺς ἡ τιμωρία καταλήψεται, ἡμῖν δὲ οὐδὲν ἔσται ἔγκλημα, ἀλλὰ καὶ πολὺς ὁ μισθὸς ἀπαντήσεται παρὰ τοῦ θεοῦ. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς προσέχουσι λέγων, ἔχει παραμυθίαν τοῦ λέγειν, τὴν πειθὼ τῶν ἀκροωμένων· ὁ δὲ συνεχῶς λέγων, καὶ μὴ ἀκουόμενος, εἶτα οὐ παυόμενος τοῦ λέγειν, πλείονος ἂν εἴη τιμῆς ἄξιος, διὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν, καὶ μηδενὸς προσέχοντος τὸ αὐτοῦ πληροῦν πᾶν. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἡμῖν ὁ μισθὸς μείζων ἐκ τῆς ὑμετέρας παρακοῆς, ὅμως ἐπιθυμοῦμεν τοῦτον ἐλαττωθῆναι μᾶλλον, καὶ τὴν ὑμετέραν αὐξηθῆναι σω-

τηρίαν

ſtituere nō potes, etiā pauculos contemnere: noli maiora deſiderando à minorib9 teipsū abſtrahere. Si centū conuertere nō poſſis, decē tamen curam impēde: & ſi decē nequeas, ne quinq; cōtempſeris: ac ſi nec iſtos cōuertere valeas, vnum negligere ne velis. Non n. iuxta eorū qui emendantur, ſummam, ſed iuxta mentē corrigentiū Deus coronas definire cōſueuit. Enimuero nō ideò culpabiles ſumus, ſi auditoribus, q̄ proponimus, nō pſuadeamus, ſed ſi illos monere negligamus: hortari n. ſolū noſtrarum partiū eſt; illorum verò obtēperare. Et quemadmodum nobis nō admonētibus, illisq; interim innumera rectè gerentibus, tota merces ipſis ſolis reponetur, nobis verò nihil emolumēti inde accedet: ita ſi viciſſim nobis adhortātibus ipſi nō pareant, omnis pœna eoſdē comprehendet; nobis verò crimē nō erit, ſed amplū à Deo præmium tribuetur. Qui n. ſibi dicenti faciles attētosq; habet auditores, facilè illorū obediētia dicendi laborē ſolatur: ſi verò qs aſſiduè verba faciēs nō audiatur, ac interim à dicēdo nō deſiſtat, is vtiq; maiore honore dignus fuerit, eo q̄ Deo ita videatur, & q̄ nemine etiā obſequēte, omnes ſui muneris partes impleat. Sed quis tamen nobis maior ex veſtra inobediētia merces exiſtat; eā nihilominus imminui potiꝰ deſideramus, ſalutemq; veſtrā au-

geri

τηρίαν, μισθὸν μέγαν τὴν ὑμετέραν εὐδοκίμησιν εἶναι νομίζοντες. Ἂν τοίνυν ἴδῃς τινὰ δεόμενον ψυχικῆς ἢ σωματικῆς θεραπείας, μὴ λέγε πρὸς ἑαυτὸν, τίνος ἕνεκεν ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτὸν οὐκ ἐθεράπευσεν· ἢ ὅτι ἐγὼ κοσμικός εἰμι, γυναῖκα ἔχω καὶ παιδία, ταῦτα τῶν ἱερέων ἐστί· ταῦτα τῶν μοναχῶν. Εἰπὲ δή μοι, ἐὰν εὕρῃς χρυσίον κείμενον, μὴ λέγεις πρὸς ἑαυτὸν, τίνος ἕνεκεν ὁ δεῖνα καὶ δεῖνα αὐτὸν οὐκ ἀνείλοντο; οὐδαμῶς· ἀλλὰ σπουδάζεις πρὸ τῶν ἄλλων διαρπάσαι. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πεπτωκότων ἀδελφῶν λογίζου, καὶ νόμιζε θησαυρὸν εὑρηκέναι τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἐκείνων. Ὁ γὰρ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου φησὶν, ὡς στόμα μου ἔσται. Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν ἴσον; ὁ γὰρ οὔτε νηστεία, οὔτε χαμευνία, οὐκ ἄλλο τι δύναται ἐργάσασθαι, τοῦτο ἡ τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρία ποιεῖ. Μὴ γὰρ ἐγὼ ταῦτα ἐπαγγέλλομαι· αὐτὸς ὁ θεὸς τοῦτο εἶπεν· ὅτι κἂν ἕνα τινὰ ἐξαγάγῃς φησὶν, ὡς στόμα μου ἔσται τὸ στόμα σου. Μὴ τοίνυν παριόντες λέγωμεν τί ἥμαρτον, ἀλλὰ σπουδάσωμεν, ὅπως αὐτοὺς διορθώσωμεν· καὶ μὴ τοῦτο σκοπῶμεν μόνον, εἰ πολλοὶ οἱ παρασυρόμενοι· ἀλλ' ἐκεῖνο σκοπήσωμεν, ὅπως αὐτοὺς ἀπαγάγωμεν. Τὸ μὲν γὰρ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἀσφαλίζεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς, μὴ πεσεῖν, οὐκ ὀλίγην ἡμῖν

geri; quod magni præmii loco gloriã vestram ducamus. Si itaq; quẽpiã siue animæ siue corporis medela indigentẽ conspicias, ne apud te dixeris, quam ob causam iste vel iste hunc non curauit? aut: ego secularis sum, vxorẽ & liberos habeo: Sacerdotum ista sunt, monachorum sunt. Dic mihi, obsecro, si aurum alicubi positum inuenias, dicisne apud teipsum, quare iste aut iste hoc aurũ nõ sustulit? Minimè verò: sed altis omnibus illud præripere studes. Idem igitur tibi animus sit, si quando lapsos errore fratres videris; curamq; eorum veluti thesaurũ inuentũ reputes: qui n. separat pretiosum à vili, inquit, tanquã os meum erit. Et quidnam cũ ista re conferri poterit? Quod n. neq; ieiunium, neq; humi dormitio, neq; aliud quicquam præstare nobis potest, hoc procurata fratris salus efficere potest. Nec ego ista enuncio; ipsemet Deus hoc asseruit inquiens: quod si vel vnum aliquem liberaueris, tanquam os meum, erit os tuum. Ne igitur prætereuntes dicamus, quænam commiserint, sed studium diligentiamque adhibeamus, vt ipsos corrigamus: nec illud consideremus, vtrum magnus sit peruersorum numerus, sed potius cogitemus, qua ratione eos ab errore abducamus. Etenim ante peccatum fratres obfirmare ne labantur, non exiguam nobis

ἡμῖν προξενεῖ σωτηρίαν· τὸ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, πολλὴν τὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι ἐπιμέλειαν, οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο παρέχει τὸν ἔπαινον. Καὶ ἰατροὶ λέγουσι μὲν καὶ ὑγιαίνουσι τοῖς ἀνθρώποις ἃ δύναται τὴν ὑγίειαν διατηρῆσαι αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν ἀποκρούσασθαι νόσον· ἀμελήσαντας δὲ καὶ ἀρρωστίᾳ περιπεσόντας, οὐ παρορῶσιν· ἀλλὰ καὶ πολλὴν τότε μάλιστα ἐπιδείκνυνται πρόνοιαν, ὅπως αὐτοὺς ἀπαλλάξωσι τῶν νοσημάτων. Καὶ σὺ τοίνυν, ὅταν ἀδελφὸν δέῃ διορθῶσαι, κἂν τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι δέῃ, μὴ παραιτήσῃ. Ὁ δεσπότης ἡμῶν δι' ἡμᾶς ἀπέθανε· σὺ δὲ οὐδὲ λόγον προΐεσαι; καὶ ποίαν ἕξεις συγγνώμην, ποίας ἀπολογίας τεύξῃ; πῶς ἐπὶ τοῦ βήματος στήσῃ τοῦ Χριστοῦ μετὰ παρρησίας, εἰπέ μοι, τοσούτων ψυχῶν ἀπώλειαν παρορῶν; Εἴθε μοι δυνατὸν ἦν τούτους εἰδέναι, καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθην ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐποιησάμην διόρθωσιν. Εἰπὲ δή μοι, εἴ τινα εἶδες ἀπαγόμενον δικαίᾳ ψήφῳ καταδικασθέντα, εἶτα κύριος ἦς ἐξαρπάσαι τῶν τοῦ δημίου χειρῶν, οὐκ ἂν ἅπαντα ἔπραξας, ὥστε αὐτὸν ἀπαλλάξαι τῆς ἀπαγωγῆς; τὸν δὲ ἀδελφὸν ὁρῶν οὐχ ὑπὸ δημίου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ διαβόλου πρὸς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας ἑλκόμενον, οὐδὲ συμβουλὴν προέσθαι ὑπομένεις, ὥστε αὐτὸν ἐξελέσθαι τοῦ χαλεποῦ τούτου θηρίου; καὶ ποίας ἂν τύχοις συγγνώμης;

ἐκ τοῦ β΄. λόγου τοῦ κατὰ Ἰουδ.

nobis incolumitatem cōparat: erga verò errore iam lapſos magnam oſtendere ſolicitudinem, & ipſum nō mediocrē laudem parit. Ac medici quidem, ipſis quoq; rectè valentibus ea indicant, quæ ſanitatem conſeruare, omnemq; depellere languorem valeant: illos autem, q rebus his neglectis in aduerſam valetudinē inciderunt, minimè negligūt, ſed tunc vel maxime curam ſuam ac induſtriam demonſtrant, vt eos à morbis liberent. Et tu igitur, ſi quando fratrem corrigere neceſſe ſit, etiamſi vitam ꝑfundere oporteat, ne recuſes. Dominus noſter propter nos mortem ſubiit; & tu ne verbū quidem emitteres? Et quā habebis veniam, quamúe adferes excuſationē? Quomodo ante tribunal Chriſti cum fiducia conſiſtes, quæſo, qui iam tot animarum interitum nihil penſi habes? Vtinā mihi nouiſſe illos liceat: veſtram vtiq; nō expeterem operam, ſed ipſe q̄ citiſſimè emendarem. Age porrò, ſi iuſta ſententia aliquē condemnatū ad ſupplicia duci videres, eumq; è carnificis manibus eripere valeres, nonne quiduis faceres, vt à vinculis eū liberares? Fratrem igitur cum cōſpicias, nō à carnifice, ſed à diabolo ad barathrum ꝑditionis trahi, ne cōſilium quidem adferre dignaris, vt ipſum ab immani illa bellua eripias? Et q̄ veniā tan-

Ex hom. 2. contra Iud.

μης; ἀλλ᾽ ἰσχυρότερός σου καὶ δυνατώτερός ἐστιν; ἐμοὶ δῆλον αὐτὸν καταστήσον, αἱρήσομαι τὴν κεφαλὴν ἀποθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῶν ἱερῶν αὐτὸν ἀφεῖναι

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α΄. ἐπιστ.

ἐπιβῆναι προθύρων. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν παῖδας μετὰ ταλαιπωρίας ἄγειν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ πράγματα, προοίμια μὲν ἔχοντα ἐπίμοχθα, τὸ δὲ τέλος χρηστὸν, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς ἀπεναντίας περὶ τῶν πνευματικῶν διακεῖσθαι πραγμάτων;

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς Ὀζίαν.

Καὶ γὰρ εἴ τις ἔξωθεν ποθὲν ἡμῖν ἐπιστὰς, καὶ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας τὰ πράγματα, καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἡμετέρας καταμάθοι τὴν σύγχυσιν καλῶς, οὐκ οἶδα τίνας ἑτέρους μᾶλλον ἡμῶν ἐχθροὺς ὑπολήψεται εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Καθάπερ γὰρ ἐσπουδακότες τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ ἐλθεῖν τοῖς ἐπιτάγμασιν, οὕτω ταύτην ὡδεύσαμεν τὴν ὁδόν. Ὅταν γὰρ ἃ μὲν ἐπιτάττῃ ποιεῖν, εὔκολα καὶ ῥᾷστα τοῖς βουλομένοις, ἃ δὲ ἀπαγορεύῃ, χαλεπὰ καὶ ἐπίπονα· ἡμεῖς δὲ τὰ προστεταγμένα ἀφέντες, τὰ κεκωλυμένα πράττωμεν, ἆρα οὐχὶ φιλονεικοῦντας αὐτῷ, ταῦτα ἁμαρτάνειν φήσουσιν ἡμᾶς ὡς ἐχθρούς; ἀλλ᾽ ὥσπερ τοῖς ἀγαθοῖς ἔθος ταῦτα τοῖς πλησίον παραινεῖν, δι᾽ ὧν αὐτοὶ γεγόνασιν ἀγαθοί· οὕτω καὶ τοῖς πονηροῖς ἔθος ταῦτα εἰσηγεῖσθαι τοῖς πλησίον, δι᾽ ὧν αὐτοὶ γεγόνασι φαῦλοι. Ἓν γὰρ αὐτὸ καὶ τοῦτο τῆς πονηρίας

tandem huius impetrabis? Sed fortior te est ac potentior? Mihi illum manifestum ob oculos statue: caput mihi potius auferri patiar, quã permittere, ut sacra vestibula ingrediatur. Quomodo enim non absurdum est, pueros quidem cum vexatione ac molestia ad negotia principio inducere, quæ exordia quidem habent laboriosa, finem verò utilem ac bonum; nos verò contrario modo in spiritualibus rebus affectos esse? Ex expli. epist. 1. ad Corinth.

Enimuerò si quis extraneus aliunde ad nos veniret, & tum religionis disciplinæque Christianæ negotia, tum politiæ nostræ confusionem probè intelligeret, nescio quosnam alios magis, quàm nos ipsos, hostes Christi iudicaturus esset. Ex hom. in Oziā.

Ita enim vitæ nostræ rationem instituimus, perinde ac si de industria viam mandatis ipsius contrariã ambulare decreuissemus. Cum enim, quæ facere nobis præcipit, volentibus leuia sint ac facilia, q̃ verò prohibet, aspera difficiliaque existant: cumq; interim nos quæ prohibita sunt, faciamus; q̃ verò præcepta, negligamus; nonne nos ei obnitentes tanquam hostes ista committere dicent? Sed quemadmodũ bonis in more positũ est, ea proximis suis suadere, per quæ ipsi ꝓbi euaserunt: ita imꝓbi illarum rerũ proximis authores esse consueuerunt, per quas ipsi facti sunt peruersi. unum n.

ρίας αὐτῶν εἶδός ἐστι· καὶ παραμυθίαν ἡγοῦνται τῆς οἰκείας κολάσεως, τὴν ἑτέρων ἀπώλειαν. Τίς ἡμῶν εἰπέ μοι, ἐν οἰκίᾳ γενόμενος πυκτίον ἔλαβε χριστιανικὸν μετὰ χεῖρας, καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπῆλθε καὶ ἠρεύνησε τὴν γραφήν· οὐδεὶς ἂν ἔχοι τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλὰ πεττοὺς μὲν καὶ κύβους παρὰ τοῖς πλησίον εὑρήσομεν, βιβλία δὲ οὐδαμοῦ, ἀλλὰ παρὰ ὀλίγοις· καὶ οὗτοι δὲ, τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὁμοίως διάκεινται, δήσαντες αὐτὰ καὶ ἀποθέμενοι ἐν κιβωτίοις διαπαντός· καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῖς σπουδὴ, περὶ τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα, καὶ τὸ τῶν γραμμάτων κάλλος, οὐ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν. Οὐ γὰρ ὑπὲρ ὠφελείας ἢ κέρδους τὴν κτῆσιν αὐτῶν πεποίηνται· ἀλλὰ πλούτου καὶ φιλοτιμίας ἐπίδειξιν ποιούμενοι, περὶ ταῦτα ἐσπουδάκασι. Τοσαύτη τῆς κενοδοξίας ἡ ὑπερβολή. Οὐδενὸς γὰρ ἀκούω φιλοτιμουμένου, ὅτι οἶδε τὰ ἐγκείμενα, ἀλλ' ὅτι χρυσοῖς ἔχει γράμμασιν ἐγγεγραμμένα. Ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος βάρβαρος ὢν, καὶ μυρίαις συνεχόμενος φροντίσιν, οὐκ εἰδὼς ἅπερ ἀνεγίνωσκεν, ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθήμενος. εἰ γὰρ ἐν ὁδῷ τοσαύτην σπουδὴν ἐπεδείκνυτο, ἐννόησον πόσην ἐν οἴκῳ διατρίβων· εἰ τὸν καιρὸν τῆς ὁδοιπορίας οὐκ ἠνείχετο χωρὶς ἀναγνώσεως μένειν, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ οἰκίᾳ καθήμενος· εἰ μηδὲν

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

sine lectione abire non patiebatur;

& idem improbitatis illorum genus est: & loco consolationis pœnæ suæ ducunt aliorum perditionem. Quis nostrûm quæso, cū domi fuit, Christianum aliquem libellū in manus sumpsit, & q in eo continētur, euoluit, scripturãq; scrutatus est? Nemo facile reperietur, qui hæc decere possit. Calculos quidem & tesseras apud proximos reperiemus, libros verò aut nusquam, aut apud paucos: Et hi quidem non habentibus nihilo sunt meliores; quòd eos colligatos & in arculis repositos perpetuò seruent, quodq; omne ipsorum studium sit, vt subtilis sit membrana, eleganter efformatæ literæ; nullum autem, vt legant. Non enim hi propter vtilitatem & vsum sibi libros compararunt; sed vt opulentiam scilicet & ambitionem suam ostendant, tantum in illis studiū posuerunt. Tanta est hæc vanissima iactantia. Neminem n. ambitiosum dicere audio, q ea, quæ in eiusmodi libellis continētur, calleat, sed quod aureis literis intus sint perscripti. Eunuchus ille barbarus & innumeris curis implicatus currui insidens legebat, licet nō intelligeret, quæ legebat. Si verò tantum etiam in via legendi studium ostenderit, cogita quantum domi agens impenderit: Si tempus illud, quo iter faciebat, quāto magis, dū domi sederet? Si, cū

Ex interpr. Euāg. secundū Ioan.

ἐστὶ σημεῖον, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λογίων ἐσπουδακέναι, τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας τεκμήριον ἄν τις μέγιστον ποιήσαιτο. Τίνος γὰρ ἕνεκεν πολλάκις ὑμῖν ζητήματα κινοῦντές τινα, τὴν λύσιν αὐτῶν οὐκ ἐπάγομεν, ἐθίζοντες ὑμᾶς μὴ διαπαντὸς μεμασημένην δέχεσθαι τροφήν, ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ αὐτοὺς ἐπάγειν τὴν λύσιν τοῦ νοήματος. Ὅπερ γὰρ ποιοῦσιν αἱ περιστεραί· καὶ γὰρ ἐκεῖναι τοὺς νεοττοὺς ἕως μὲν ἂν ἐν τῇ καλιᾷ μένωσι, τῷ οἰκείῳ τρέφουσι στόματι· ἐπειδὰν δὲ αὐτοὺς δυνηθῶσιν ἐξαγαγεῖν τῆς νοσσιᾶς, καὶ ἴδωσιν αὐτοῖς πηγνύντα τὰ πτερά, οὐκ ἔτι τοῦτο λοιπὸν ποιοῦσιν, ἀλλὰ φέρουσι μὲν τὸν κόκκον ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ δεικνύουσιν· ἐπειδὰν δὲ οἱ νεοττοὶ προσδοκήσαντες πλησίον ἔλθωσιν, αἱ μητέρες ἀφεῖσαι τὴν τροφὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, δι᾽ ἑαυτῶν κελεύουσιν ἀναλέγεσθαι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, λαμβάνοντες τὴν πνευματικὴν τροφὴν ἐπὶ τοῦ στόματος,* καλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς δηλώσοντες ὑμῖν συνήθως τὴν λύσιν· ἐπειδὰν δὲ προσέλθητε καὶ προσδοκήσητε δέξασθαι, ἀφίεμεν ῥήματα, ὥστε ὑμᾶς δι᾽ ὑμῶν αὐτῶν ἀναδέξασθαι τὰ νοήματα. Καὶ καθάπερ οἱ κιθαρῳδοὶ, τοὺς δακτύλους τῶν μαθητῶν αὐτῶν λαμβάνοντες ἠρέμα τοῖς φθόγγοις προσάγουσι, καὶ διαψηλαφᾶν μετ᾽ ἐμ-

πειρίας

*In exẽplari est καλῶμεν

nihil intelligeret, nunquam à lectione cessauit; quãto magis postquam doctrina imbutus fuit. Quemadmodum n famem sentire bonæ valetudinis corporis indicium est: ita diuinos sermones studiose libenterque audire, sanitatis animæ maximum argumentum meritò qs fecerit. Qua n. de causa vobis tam frequenter quæstiones proponimus, earum verò solutionẽ non adferimus? Nimirum vt vos assuefaciamus, non semper præmansum cibum capere, sed vt subinde etiam ipsimet responsionem ad ꝓpositam sententiam inferatis. Atq; hac in re columbas imitamur, quæ pullos suos, quandiu quidem in nido manent, proprio ore suo nutriunt: cum verò ipsos ex nido iam exigere possunt, alasq; firmatas conspiciunt, nõ amplius id deinde faciunt, sed granum quidẽ in ore portantes, pullis ostendunt: qbus auide expectantibus & accedentibus, matres escã in pauimentũ dimittẽtes, ipsos p se colligere monent. Eodem igitur modo & nos facimus, spirituale videlicet nutrimentũ ore tenentes & conuocantes, vt vobis p cõsuetudine solutionem indicemus: Quãdo vero iã accessistis, & vos accepturos speratis, verba omittimus, vt ipsi p vos intellectum seu sensum pcipiatis. Et sicuti citharœdi digitos discipulorum suorũ accipientes, eos vocibus formãdis sensim aptant, & ad peritè tangen-

dum

πειρίας παιδεύουσι, διδάσκοντες ἐκ τῶν ἀφώνων δακτύλων τε καὶ νεύρων πάσης φωνῆς ἡδείαν τε καὶ γλυκυτέραν κατασκευάζειν φωνήν· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κιθάρας ἅπτεται μὲν ὁ τεχνίτης τῶν νεύρων, ἅπτεται δὲ καὶ ὁ ἄτεχνος· καὶ ὁ μὲν λυπεῖ τὸν ἀκροατήν, ὁ δὲ ψυχαγωγεῖ καὶ τέρπει· καί τοιγε οἱ αὐτοὶ δάκτυλοι, καὶ αἱ αὐταὶ νευραί, ἀλλ' οὐχ ἡ αὐτὴ ἐμπειρία· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν θείων γραφῶν· ἐπέρχονται μὲν πολλοὶ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλ' οὐ πάντες κερδαίνουσιν, οὐδὲ καρποῦνται πάντες. Τὸ δὲ αἴτιον, ἐπειδὴ οὔτε τοῖς εἰρημένοις ἐμβαθύνουσιν, οὔτε μετὰ τέχνης τῆς κιθάρας ἅπτονται. Ὃ γὰρ ἐπὶ τῆς κιθαρῳδίας ἡ τέχνη, τοῦτο ἐπὶ τῶν τοῦ θεοῦ νόμων ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀρρωστούντων οὐκ ἀναγκαῖον σύντομον καὶ ἐσχεδιασμένην παραθεῖναι τράπεζαν, ἀλλὰ δεῖ παρασκευάσαι τὰ σιτία, ἵνα ἂν τοῦτο ὁ κάμνων μὴ βουληθῇ, τὸ ἕτερον λάβῃ, κἂν ἐκεῖνο μὴ προσίηται, ἄλλο δέξηται· κἂν τοῦτο διακρούσηται, ἐπιλάβῃ θατέρου, καὶ τῇ ποικιλίᾳ τὴν δυσκολίαν νικήσωμεν, καὶ τῷ πολυτρόπῳ τῆς τραπέζης τὸ δυσάρεστον τῆς γνώμης θεραπεύωμεν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἑστιάσεως χρὴ ποιεῖσθαι, ὅταν ἀσθενεῖς ὦμεν· ἵνα ἐκ ποικίλων καὶ πολλῶν παραδειγμάτων ῥᾳδία γένηται ἡμῖν τῶν συμφερόντων

dum instruunt, vt ex mutis tũ digitis tum fidibus eos qualibet voce suauiorem & dulciorem sonum efficere doceāt: ita nos quoq; facimus. Nam quemadmodum in cithara aliqua, fides ipsas quidem tum artifex pulsat, tum imperitus: & hic quidem contristat molestiaq; afficit auditorē, ille verò demulcet & oblectat: & iidem quidem digiti eademq; fides sunt, sed non eadem peritia; Ita in diuinis quoq; scripturis res sese habet. multi siquidem diuina eloquia seu oracula aggrediuntur, sed nō omnes tamen lucrũ inde reportant, nec omnes fructum percipiunt. Causa verò est, quoniam ea, quæ dicta sunt, nec intellectu penetrant, nec arte instructi citharā capessunt: Quod n. in citharæ pulsu ars est, id in diuinis legibus est operum demonstratio. Et quemadmodum aduersa valetudine laborantibus nō oportet breuē & opere subitario paratā mensam apponere, sed pparare studiosè cibos necesse est; vt si æger hoc nolit, aliud sumat; & si illud nō admittat, aliud capiat; & si hoc reiiciat, aliud acceptet; atque hac ratione, diuersitate ciborũ, molestiā vincamus, varieq; instructa mensa animi morositatem deliniamus: eodem modo in spirituali epulo agendum est, cũ imbecilles sumus; quo scil. ex multis variisq; exemplis

ῥόντων ἡ αἵρεσις. Μὴ δὴ βαρύνεσθε τὴν παραίνεσιν· εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔδει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγοντα καὶ οὐκ ἀκουόμενον, οὐχὶ δὲ ὑμᾶς, τοὺς ἀεὶ μὲν ἀκούοντας, ἀεὶ δὲ παρακούοντας. Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ θείας ἀκροάσεως ὑπερορῶντες, καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωποι, διὰ τῆς ὑπεροψίας ταύτης ἀπώλεσαν, καὶ τῆς εὐγενείας αὐτῆς ἐξέπεσον; Ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰουδαίων τὴν μητρόπολιν εἰσελθὼν τὴν πολυάνθρωπον, τὰ Ἱεροσόλυμα λέγω, ἐν μέσαις ταῖς ἀγοραῖς ἑστὼς, τοῦ δήμου παντὸς περιεστῶτος, βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι ὁ μὴ τοῖς θείοις προσέχων λογίοις, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἐβόα λέγων· ἦλθον καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακουσόμενος. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἦλθε καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακουσόμενος, πρὸς τὰ στοιχεῖα τρέπει τὸν λόγον καί φησιν· ἄκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωτίζου γῆ· ἐγὼ μὲν γάρ φησι, πρὸς ἀνθρώπους ἀπεστάλην, πρὸς ἀνθρώπους νοῦν ἔχοντας· ἐπειδὴ δὲ οὔτε λόγον οὔτε αἴσθησιν ἔχουσι, διὰ τοῦτο τοῖς οὐκ ἔχουσιν αἴσθησιν στοιχείοις διαλέγομαι, εἰς κατηγορίαν τῶν αἰσθήσει τετιμημένων μὲν, οὐ χρωμένων δὲ τῇ τιμῇ. Καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐν μέσῳ τῷ πλήθει τῶν Ἰουδαίων ἑστὼς ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ὥσπερ οὐδενὸς παρόντος, οὕτως ἐβόα· πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτύρομαι. Τί λέγεις· τοσοῦτον πλῆθος ὁρῶν

facilior vobis vtiliũ electio fiat. Ne igitur grauiter adhortationem meam feratis. si n. quid indignè ferendũ alicui erat, mihi maximè erat, qui toties verba ad vos faciens non audior; nequaquam aũt vobis, qui semper quidem auditis, nunquã tamẽ obtemperatis. An nescitis, quod diuinam disciplinam negligentes, propter contemptũ & humanæ naturæ dignitatẽ perdiderint, & tanta nobilitate exciderint? Altissima voce propheta Isaias in ciuitatẽ Iudæorum metropolim, Hierosolymã dico, hominibus frequentem ingressus, in mediis plateis stans vniuerso populo circũsistente clamabat (volens ostendere eum, qui diuina oracula nõ auscultaret, hominẽ nõ esse) veni & nõ erat homo: vocaui, & nõ erat, q audiret. Cũ igitur venisset, & nemo esset q audiret, ad elementa sermonem conuertit, & ait: Audi cœlum, & ausculta terra. ego n. inquit, ad homines missus sum, ad homines inq̃ mente pditos: quoniam verò neq; rationem neq; sensum habent, ideò ad elemẽta sensu carentia verba facio, in eorum accusationem qui intelligentia præditi sunt, dignitate verò ista non vtuntur. Et Ieremias in media Iudæorum turba stans, in ipsa vrbe, tanquam nullo præsente, ita clamabat: cui loquar, & quem contestabor? Quid dicis? Tantam hominum multitudinem

Ier. ca. 6.

ὁρῶν ἐρωτᾷς πρὸς τίνα λαλήσεις; καί φησι· τὸ πλῆθος γὰρ τοῦτο, σωμάτων ἐστὶ πλῆθος οὐκ ἐχόντων ἀκοάς· ἀπερίτμητα γὰρ τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν. Εἰ δὲ τοὺς παρόντας ἐπειδὴ μὴ προσεῖχον μετὰ σπουδῆς τοῖς λεγομένοις, οὐδὲ ἀνθρώπους εἶναί φασιν οἱ προφῆται· τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς περὶ τῶν οὐ μόνον οὐκ ἀκροωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν τούτων προθύρων ἀνεχομένων. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις σῶμα ἀνθρώπου καὶ φωνὴν ἔχοι, οὗτος ἄνθρωπος· ἀλλ' εἴ τις ψυχὴν ἀνθρώπου καὶ διάθεσιν ἔχοι. Οἶδα ὅτι πολλοὶ ἀηδῶς τὸν περὶ νουθεσίας ἀκούουσι λόγον· ἀλλὰ τί τὸ κέρδος τῆς σιγῆς; κἂν γὰρ σιγήσω καὶ μηδὲν ἐνοχλήσω διὰ ῥημάτων, ἀδύνατον διὰ τῆς σιγῆς ταύτης κολάσεως ἀπαλλάξαι ὑμᾶς· ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἅπαν ἐντεῦθεν γίνεται· ἐπιτείνεται τὰ τῆς τιμωρίας, καὶ οὐχ ὑμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ προξενεῖ τὴν κόλασιν ἡ τοιαύτη σιγή. Τίς οὖν ἡ τῶν ῥημάτων χάρις, ὅταν εἰς τὰ ἔργα μὴ βοηθῇ, ἀλλὰ καὶ καταβλάπτῃ; τί τὸ κέρδος εὐφρᾶναι λόγῳ, καὶ λυπῆσαι πράγματι, τέρψαι τὴν ἀκοὴν καὶ κολάσαι τὴν ψυχήν; Διόπερ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα λυπεῖν, ἵνα μὴ τὴν ἐσχάτην ἀποδῶμεν ἐκεῖ τιμωρίαν, καὶ τὴν ἀνύποιστον ὑποστησόμεθα κόλασιν. Οὐ τοίνυν δυσχεραίνειν

ὑπὲρ

dinem vides, & adhuc quaeris, cui loquar? Vtiq, inquit. hac n. turba multitudo est corporum auditu carentium. Incircumcisa n. aures eorum, & audire nō possunt. Si igitur propheta eos homines, qui praesentes quidē adsunt, nō tamen studiose iis qua dicuntur, auscultant, homines esse negēt; quid nos de illis dicemus, qui non solum non audiunt, sed ne quidē intrare hac sacra limina volunt? Non n. si quis corpore humano & voce praeditus sit, ille homo est; sed si quis animum hominis & affectum habeat. Scio ꝙ non pauci illibenter sermonē de correptione audiant: Sed quid ꝓdest, si taceamus? Etiamsi n. siluero, nec quicquā verbis mouero, fieri tamen non potest, vt eiusmodi silentio vos à pœnis liberem: sed contrarium omnino inde euenit. auget supplicium talis taciturnitas & dissimulatio; nec vobis duntaxat, sed etiam mihi pœnam accersit. Quid porrò boni nobis verba conferunt, cum ad opera nihil prosunt & iuuant, imò etiam obsunt & retardant? Quid prodest sermone aliquem exhilarare, & opere contristare? delectare auditum, & pœnis afficere animam? In hac igitur vita tristitiam inferre necesse est, ne extremum in altera luamus suppliciū, & intolerabilē sustinemus pœnā. Nō igitur molestè

grani-

ὑπὲρ τῶν εἰρημένων χρὴ, ἀλλ' ἀποδέχεσθαι καὶ ἐπαινεῖν. Εἰ δέ τινες ἀσθενέστερον διάκεινται, καὶ οὐκ ἀνέχονται ταύτης ἡμῶν τῆς ἀπολογίας, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ἐμαυτοῦ νόμους ὑμῖν ἐξηγοῦμαι, ἀλλ' ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβάντα ἀναγινώσκω γράμματα· καὶ ἀνάγκη τὸν ταύτην ἐπιστευθέντα τὴν διακονίαν, ἢ πάντα μετὰ παρρησίας εἰπεῖν τὰ ἐγκείμενα, τὸ συμφέρον, ἀλλὰ μὴ τὸ ἡδὺ πανταχοῦ τοῖς ἀκροαταῖς ἐκζητοῦντα, ἢ τὴν τῶν ἀκουόντων ὑπιδόμενον ἀπέχθειαν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἐκείνων προέσθαι σωτηρίαν, διὰ τῆς ἀκαίρου ταύτης χάριτος. Ὅτι γὰρ καὶ τῷ λέγοντι, καὶ τοῖς ἀκούουσι σφόδρα ἐπικίνδυνον, τὸ τῶν θείων ἀποκρύπτεσθαί τι νόμων· καὶ ὅτι φόνων ὑπεύθυνοι οἱ διδάσκαλοι κρίνονται, ὅταν μὴ πάντα χωρὶς ὑποστολῆς ἐξηγῶνται τοῦ θεοῦ τὰ δικαιώματα, Παῦλον ὑμῖν πάλιν παρέξομαι μάρτυρα. Διὰ γὰρ τοῦτο συνεχῶς ὑπὲρ ἁπάντων ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἐκείνην καταφεύγω ψυχὴν, ὅτι χρησμοί τινες εἰσὶ θεῖοι νόμοι τὰ Παύλου ῥήματα· οὐ γὰρ Παῦλός ἐστιν ὁ λαλῶν, ἀλλὰ Χριστὸς, ὁ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινῶν, δι' ἐκείνου γὰρ φθέγγεται πάντα, ἅπερ ἐκεῖνος εἶπεν. Τί τοίνυν φησί· καθαρός εἰμι ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. Διατί· οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν

τοῦ

grauiterq; ferre dicta oportet, sed suscipere & laudare. Si verò aliqui fortè infirmiores sint, & hanc nostrã defensionem nõ æquo animo ferant, illis ego responderim, me non leges proprias vobis exponere, sed cælitus delapsas prælegere literas, atq; omnino esse necesse illi, cui tale ministerium creditũ est, aut omnia illis literis contentã liberè dicere (si modo vtilitatem auditorum, & nõ delectationem, vbiq; exquirat) aut auditorum inimicitias suspicando, & propriam & aliorũ salutem per ineptam istam beneuolentiam prodere. Quod enim de diuinis aliqd mandatis celare, tum dicenti, tum auditoribus admodũ periculosum sit: & magistri, nisi omnia Dei præcepta citra præuaricationem exponant, homicidii rei iudicētur, Paulum rursus testem vobis constituo. Idcirco autem præ omnibus semper ad sanctam illam animam me confero, quoniam Pauli verba oracula quædam sunt & diuinæ leges, cum non Paulus sit, qui loquitur, sed Christus qui animam illius monet, atque per eum omnia loquatur, quæ ille dixit. Quid igitur inquit? Mundus ego sum à sanguine omnium. Act. 20. v. 27. *Quare? Non enim subterfugi, quo minus annunciarem vobis omne consilium Dei. Si ergo subterfugisset, quo*

minus

τοῦ θεοῦ. Ὡς εἰ ὑπεστείλατο τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι, οὐκ ἦν καθαρὸς ἐκ τοῦ αἵματος, ἀλλ' ὡς ἀνδροφόνος ἐκρίνετο. Καὶ μάλα εἰκότως· ὁ μὲν γὰρ ἀνδροφόνος τὸ σῶμα ἀναιρεῖ μόνον, καὶ τῷ παρόντι παραδίδωσι θανάτῳ· ὁ δὲ πρὸς χάριν δημηγορῶν, καὶ ῥαθυμοτέρους ποιῶν τοὺς ἀκροατὰς, τὴν ψυχὴν ἀπόλλυσι, καὶ πρὸς ἀθανάτους παραπέμπει κολάσεις καὶ τιμωρίας. Τίς οὖν οὕτως ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος καὶ ἀσυμπαθὴς, ὡς ἐγκαλεῖν τῷ λέγοντι καὶ διαλεγομένῳ, περὶ τῆς τοῦ θεοῦ συνεχῶς ὀργῆς, τοσαύτην κόλασιν ὑφίστασθαι μέλλοντι, εἰ σιγήσειεν. Εἰ μὲν γὰρ ἐγὼ σιγήσας ἀπέκρυπτον τῇ σιγῇ τὰ ἁμαρτήματα, καλῶς ἐδυσχέραινεν ἕκαστος καὶ ἠγανάκτει δικαίως, μὴ σιγῶντος ἐμοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἡμῶν σιγώντων νῦν, ἀνάγκη πάντως ἐκεῖ φανῆναι τὰ πλημμελήματα, τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τῆς σιγῆς γένοιτ' ἄν. Ὁ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀκουόντων ὁρῶν, κἂν ἐγκωμιάζῃ αὐτὸν, οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖσθαι ἄξιος, ἀλλὰ καὶ στεφανοῦσθαι· κἂν σιγᾷ, τότε ἐγκαλεῖσθαι. Ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ εἰ ἐσίγησεν ἐπὶ τοῦ Γολιάθ, οὐκ ἂν εἴασεν αὐτὸν ἐξελθεῖν εἰς τὴν παράταξιν, οὐδὲ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο στῆσαι τρόπαιον. Διὰ τοῦτο καὶ ἤδη διελέχθην ὑμῖν πολλάκις, καὶ νῦν προλέγω, οὐκέτι παραινῶν, ἀλλ' ἐπιτάττων καὶ παραγγέλλων· ὁ βουλόμενος ἀκουέτω, ὁ δὲ μὴ βουλόμενος, ἀπειθείτω·

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπισ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κολασσαεῖς.

minus annunciaret, nō fuisset mundus à sanguine, sed veluti homicida iudicatus fuisset. Et meritò sanè. homicida enim solum corpus interimit & præsenti morti tradit: qui verò ad gratiam concionatur, & segniores reddit auditores, ille animas perdit, easque ad sempiternas pœnas ac cruciatus transmittit. Quis igitur adeò crudelis & inhumanus, quis adeò rigidus est, & affectuum expers, vt assiduè de ira Dei dicentem & disserentem accusare audeat, cum is, si taceat, talem pœnam toleraturus sit? Equidem si ego tacens peccata silentio occultare possem, meritò quilibet indignè ferret, & iustè cōquereretur, ꝙ non tacere. Iam verò, cū nobis tacentibus omninò necesse sit ibi manifesta fieri delicta, quidnā emolumēti silentium meum adferre possit? Qui ad auditorum commodum respicit, etiamsi seipsum laudibus efferat, non solum reprehendendus non est, sed corona etiam dignus: ac si quidem taceat, vitio illi vertendum est. Etenim si Dauid de Goliath tacuisset, minimè ipsum ad pugnam exire permisissent, neq; illustre illud statuere trophæum. Idcircò etiā ad vos iam frequenter sermonē habui, & iam p̄dico, non amplius adhortans, sed præcipiens & denuncians (qui vult audiat, ꝗ verò non vult,

Ex interpr. epist. 2. ad Corinth.

Ex interpr. epist. ad Coloss.

*In exēplar. est ἡμῶν.

ὅτι ἂν ἐπιμείνητε τοῖς παρ' * ὑμῶν γινομένοις κακοῖς, οὐκ ἀνέξομαι, οὐδὲ δέξομαι ὑμᾶς, οὐδὲ ἀφήσω τῶν οὐδῶν ἐπιβῆναι τούτων. Τί γάρ μοι δεῖ πλήθους νοσούντων. Δώδεκα ἦσαν μαθηταί, καὶ ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς, μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; Ἂν γὰρ διόλου κολακεύωμεν, πότε ἀνακτησόμεθα, πότε ὠφελήσομεν; ἀλλ' εἰσί φησιν αἱρέσεις πολλαὶ ἕτεραι, καὶ μετατίθενται. Ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος· κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι. Ἐπεὶ καὶ σὺ τί βούλει, εἰπέ μοι, μυρίους δραπέτας ἔχειν καὶ κλέπτας οἰκέτας, ἢ ἕνα εὔνουν. Ὁ βουλόμενος ἀποπηδάτω, οὐκ ἀνέχομαι οὐδενός. Ταῦτα ῥήματα τὰ πάντα διέφθειρεν, ἵνα ἀπέλθῃ φησί, καὶ μετατεθῇ πρὸς ἑτέραν αἵρεσιν· ἀσθενής ἐστι, συγκατάβηθι· μέχρι τίνος, μέχρι πότε; ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρίς; μὴ διαπαντός; Ἰδοὺ παρεγγυῶ πάλιν καὶ διαμαρτύρομαι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· ὅτι ἂν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι. Καὶ γὰρ ὅταν μέλλω κρίνεσθαι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, μακρὰν καὶ ὑμεῖς στήσεσθε, καὶ ἡ παρ' ὑμῶν χάρις, ἐμοῦ τὰς εὐθύνας παρέχοντος. Ὥστε συμφέρει δάκνεσθαι διὰ τῆς τῶν ῥημάτων ἀλγηδόνος τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἵνα τῆς διὰ τῶν πραγμάτων αἰσχύνης ἀπαλλαγῶσιν. Οἶδα ὅτι πάντες ἐσμὲν ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ ὅτι οὐδεὶς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν· ἀλλ' οὐ τοῦτό ἐστι τὸ δεινόν,

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς Σεραφίμ.

negligat) φ si in his, q̃ à vobis perpetrantur, sceleribus pseueretis, nō patiar, neq; admittā vos, neq; vos hæc limina transire concedā. Ad qd n. morbo laborantiū multitudine indigeo? Duodecim erant discipuli, & audi qd ad illos Christus dicat: vultis & vos abire? Si n. semper assentemur, quando tandē amissa reparabimus, quando proderimus? Sed multæ, inqt, sunt aliæ sectæ, & ad alias sententias transeunt. At frigida est hæc ratio. melior n. est vnus, qui facit voluntatem Domini, q̃ decem millia iniquorū. Et tu vero, dic mihi, vtrū malles decē millia habere seruorū fugitiuorū, & furū, an vnū bonū & beneuolū? Qui vult, exiliat; nō tolero quenquā. Hæc verba omnia euerterunt; vt abeat, inqt aliqs, & ad diuersam sectā sese transferat: imbecillis est, animū nōnihil inflecte. At quousq;? quādiu? semel, iterū, & tertio? an ppetuò? En spondeo & cōtestor secundū B. Paulum, quoniā, si iterū veniā, non parcam. Etenim, quando ego corā tribunali Christi iudicabor, vos quoq; procul stabitis, & gratia apud vos parta, me rationē reddente. Præstat igitur dolore verborū delinquentes pungi, vt à rerū turpitudine liberētur. Nō ignoro, omnes nos reprehēsione aliquo modo dignos esse, φq; nemo nostrū gloriari possit, se cor mundū habere: sed non istud adeò malum est,

Ex hom. in Seraphim.

δεινόν, ὅτι ἁγνὴν καρδίαν οὐκ ἔχομεν, ἀλλ' ὅτι τοιαύτην μὴ ἔχοντες, οὐδὲ τῷ δυναμένῳ ποιῆσαι ταύτην ἁγνὴν προσερχόμεθα. Οἶδα ὅτι δάκνει τὰ ῥήματα· ἀλλὰ τί πάθω; εἰ μὴ πικρὰ ἐπιθῶμεν τὰ φάρμακα, τὰ τραύματα οὐκ ἀφαιρεθήσεται· ἂν πικρὰ ἐπιθῶμεν, ὑμεῖς τὴν ὀδύνην οὐ φέρετε. Στενά μοι πάντοθεν· πλὴν ἀναγκαῖον ἀνασχεῖν τὴν χεῖρα μικρόν, καὶ γὰρ ἱκανὰ τὰ εἰρημένα, πρὸς διόρθωσιν τῶν προσεχόντων. Ἂν δὲ ἀδιόρθωτοι μείνωμεν, εἰς αὐτὰς τὰς τοῦ κριτοῦ παραδοθησόμεθα χεῖρας· ἴστε δὲ πάντως, ὡς φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. Καὶ γὰρ ὁ μηδὲν κατωρθωκὼς ὅλως ῥαθυμεῖ καὶ ἀναπίπτει ταχέως· ὁ δὲ συνειδὼς ἑαυτῷ, ὅτι γοῦν μίαν ἐντολὴν ἐπλήρωσέ τινα, εὔελπις ἀπὸ ταύτης γινόμενος, μετὰ πλείονος σπουδῆς ἐπὶ τὰς λοιπὰς βαδιεῖται πάλιν· εἶτα ἑτέραν προσλαβὼν ἐφ' ἑτέραν ἀποστήσεται. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων ὅσῳπερ ἄν τις πλείονα περιβάληται, τοσούτῳ πλειόνων ἐφίεται, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων τοῦτο συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, τούτων μου τῶν ῥημάτων, μὴ κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν μέμνησθε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ὅπου περ ἂν διατρίβητε. Εἴθε μοι δυνατὸν ἦν ὑμῖν ἀεὶ συγγίνεσθαι, καὶ οὐκ ἄν μοι τῆς μακρᾶς ταύτης ἔδει νῦν κατηγορίας. Νῦν δὲ ἐπειδὴ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς ἀνδριάντας.

τοῦτο

quòd mundum cor non habeamus, sed quòd non habentes, ad eum nos conferamus, qui ipsum mundũ efficere potest. Noui quòd verba ista mordeant: sed quid faciam? Si non acerba medicamenta adhibeamus, vulnera nõ tollentur: sin adhibeamus, dolorem non sustinetis. Angustiæ mihi sunt vndiq;. Sed manũ paulisper cohibere necessarium est: sufficiunt n. dicta, ad obtemperantiũ correctionẽ. Quòd si inemendabiles perseueremus, in ipsas Iudicis manus tradẽmur. Quàm verò horribile sit incidere in manus Dei viuentis, satis cognitũ vobis est. Et quidem qui nihil prorsus rectè gessit, omninò torpet, ac deses citò animũ despondet: qui verò conscius sibi est, quòd vel vnũ aliquod præceptum impleuerit, is cõcepta ex eo bona spe, maiore iterũ studio ad reliqua procedit: additóque deinde alio, ad aliud progredietur. Si n. in diuitiis ita se res habet, vt quo quis plures accumulauerit, tãto plures semp cõcupiscat, multò magis in spiritualibus id contingere, quis animaduerterit. Quocirca vos oro atq; obtestor, vt horũ meorũ verborũ, nõ isto solũ præsenti die memineritis, sed etiã domi vestræ, & in platea, & vbicunque tandem versemini. Vtinam verò mihi vobis semper præsentẽ esse liceat: nec prolixa ista reprehẽsione quicquam opus foret. Quoniam verò id

Ex hom. in Stat.

fieri

τοῦτο οὐκ ἔνι, ἀντ' ἐμοῦ τῶν ἐμῶν μέμνησθε ῥημάτων· καὶ ἐπὶ τραπέζης καθήμενοι, ἐπεισιέναι με νομίζετε καὶ παρεστάναι, καὶ ταῦτα συνηχεῖν, ἅπερ συντόμως λέγω νῦν. Καὶ ὅπουπερ ἂν περὶ ἐμοῦ λόγος γένηται ὑμῖν, αὐτῇ πάντων ταύτης μέμνησθε τῆς ἐντολῆς· καὶ ταύτην μοι τῆς περὶ ὑμᾶς ἀγάπης ἀπόδοτε τὴν ἀμοιβήν. Καὶ τοῦτο δὲ παραινοῦμεν, οὐ τοῖς κακῶς μόνον λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκούουσι διαλεγομένων ἑτέρων τὰς ἀκοὰς ἀποφράττειν, καὶ τὸν προφήτην μιμεῖσθαι τὸν λέγοντα· τὸν καταλαλοῦντα λάθρᾳ τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. Καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν κατηγοροῦντα, εἰ εἶχες ἐπαινέσαι τινὰ καὶ ἐγκωμιάσαι, ἤνοιξα ἂν τὰς ἀκοάς, καὶ ἐδεξάμην τὸν λόγον, ἂν δὲ κακῶς θέλῃς εἰπεῖν, ἀποφράξω τὴν εἴσοδον τοῖς ῥήμασιν· οὐ γὰρ ἀνέχομαι κόπρον καὶ βόρβορον δέχεσθαι. Τί γάρ μοι κέρδος μαθεῖν ὅτι πονηρὸς ὁ δεῖνα· μέγιστον μὲν οὖν ἀπὸ τούτου βλάβος καὶ ἐσχάτη ζημία. Ποίαν γὰρ ἕξομεν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην, ὅταν τὰ ἡμέτερα μηδὲ εἰς νοῦν λαμβάνοντες, οὕτω τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονῶμεν καὶ περιεργαζώμεθα. Βέλτιον γὰρ ἀγνοεῖν καλῶς, ἢ μανθάνειν κακῶς· ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτίαν, ταχέως ἐπὶ τὴν εὔλογον ἥξει· ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὴν οὖσαν οὐκ οἶδε, τὴν οὐκ οὖσαν πλάττων, οὐ δυνήσεται τὴν οὖσαν ῥᾳδίως δέξασθαι· ἀλλὰ δεῖ πλείο-

fieri non potest, verba mea loco mei memoriæ vobis inhæreant: & cum mẽsæ assidetis, me ad vos ingredi arbitremini, vobisq; astantẽ ea, q̃ modo hic dico, inculcare. Vbicunq; n. de me apud vos sermo habebitur, ante omnia huius præcepti memineritis, atq; has, p mea erga vos dilectione, mihi vices rependite. Atq; hoc qdem nõ solum his, q maledictis alios lacessunt, sed iis etiã, q alios disserentes audiũt, suadeo, vt aures suas diligenter muniant, ac pphetam imitentur dicentem: detrahentẽ secreto pximo suo, hunc psequebar. Et dic ad delatorẽ; si qdem laudare aliquẽ & cõmendare tibi animus foret, aperirẽ aures meas, sermonemq; tuũ libens amplecterer: si vero vituperare velis, dictis tuis aditum pcludo, non n. stercus & sordes suscipere possum. Quod n. mihi emolumẽtum fuerit, audire hunc aut illũ improbum esse? Quin grauissimũ potius damnum & summa calamitas inde nascitur. Quam n. habituri sumus excusationẽ aut veniã, si res nostras minime cõsiderantes, tã anxie inquiram' & curiose scrutemur alienas? Præstat utiq; bene ignorare, q̃ male discere. Qui n. causam plane nescit, citius ad verisimilẽ causã ptingere potest: alius vero quoniã verã causã nõ nouit, dũ sibi aliam fingit, q̃ non est, haud facile verã causam capere

πλείονος αὐτῷ, καὶ πόνου καὶ ἱδρῶτος, ὥστε τὸ πρότερον ἀνελεῖν. Καὶ εἴ τινα ἴδῃς σκεύη κατασκευάσαντα ἱερὰ, ἢ ἄλλον τινὰ ἐκκλησίας κόσμον περὶ τοίχους καὶ ἔδαφος, μὴ κέλευε πραθῆναι ἢ ἀνατραπῆναι τὸ γινόμενον, ἵνα μὴ πηρώσῃς αὐτοῦ τὴν προθυμίαν· ἂν δὲ πρὶν ἢ κατασκευάσαι τις ἔρηται, κέλευε δοθῆναι πτωχοῖς. Καταφρόνει δὲ καὶ τῶν τοῦ βίου τερπνῶν ὡς οὐ μενόντων· καὶ τῶν λυπηρῶν ὡς οὐ βλαπτόντων. Ὡς γὰρ οἱ ἐπ' ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες πάντα ποιοῦσι καὶ πραγματεύονται πρὸς τὴν ἐπὶ τὴν πατρίδα κατάστασιν, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπείγονται τὴν ἡμέραν, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἰδεῖν· οὕτω καὶ τῶν μελλόντων ἐρῶν, οὔτε τοῖς λυπηροῖς παροῦσι ταπεινωθήσεται, οὔτε τοῖς χρηστοῖς ἐπαρθήσεται, ἀλλ' ἑκάτερα παραδραμεῖται, καθάπερ ὁδῷ βαδίζων. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι χρὴ, κἂν ὀλίγα ἔτη ζήσωμεν ἐνταῦθα, πολλὰ νομίζειν αὐτὰ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν μελλόντων. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ τῆς παρούσης ζωῆς κατηγορῶν· μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔργον θεοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔρωτα τῶν μελλόντων ὑμᾶς ἀλείφων, ὥστε μὴ ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς παροῦσι, μηδὲ προσηλῶσθαι τῷ σώματι, μηδὲ κατὰ τοὺς μικροψύχους τῶν πολλῶν διακεῖσθαι, οἳ κἂν μυρία ζήσωσιν ἔτη, ὀλίγα ταῦτα εἶναί φασιν. ὧν τί γένοιτ' ἀλογώτερον, εἰ οὐρανοῦ προκειμένου, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρα-

pere poterit; sed maiore labore ac sudore indiget, vt priorem ex animo tollat. Si forte aliquem videas sacra vasa pparantem, aut aliũ Ecclesiæ, circa parietes & pauimentũ, ornatum; noli id ꝙ propè iam paratum est, vẽdi aut destrui iubere, ne mancã ac mutilam reddas animi ipsius ꝓmptitudinem. Si verò qs te interroget priusꝗ parauerit; pauperibus vt eroget, moneas. Despicias aũt vitæ huius delectamenta, tanꝗ non pmanentia: & similiter tristia, tanꝗ ꝗ nihil nobis obsint. Quemadmodum n. qui in aliena regione cõmorantur, omnia faciunt & moliũtur, vt felicẽ in patriã reditũ parent, & indies solicitantur, vt patriã videant: Ita ꝗ futura bona amore cõplectitur, neq; psentis vitæ molestiis deprimetur, neq; cõmodis extolletur, sed vtranq; instar iter facientis transcurret. Sic igitur & nos affectos esse oportet: & quis paucos annos hîc viuere cõtingat, multi tamẽ, ob futurorũ desideriũ, nobis ii videri debẽt. Hæc aũt dico, non ꝙ præsentẽ hanc vitã incusem; absit; nã & hæc ipsa Dei ꝙdam opus est: verũ vt ad futurorũ vos amorẽ incitẽ, ne nimio affectu psentibus inhæreatis; aut corporibus affixi, instar illiberalis vulgi affecti sitis, q siue infinitos annos viuãt, paucos tamẽ esse dicũt. Quibus qd vesanius esse possit? siquidem

οὐρανοῖς ἀγαθῶν, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, πρὸς τὰς σκιὰς κεχήνασι· καὶ τὸν εὔριπον τοῦ παρόντος διαπερᾶν οὐ βούλονται βίου, κύμασι διηνεκέσι, καὶ χειμῶσι καὶ ναυαγίοις ἐγκαλινδούμενοι. Ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλ' ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο· καὶ ἓν αὐτὸν κατεῖχε μόνον, ἡ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία, καὶ τὸ μὴ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ αὐτοὺς ἐκπεσεῖν. Ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

cælo proposito ac cælestibus bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, vmbris inhiant; & dum assiduis fluctibus, tempestatibus ac naufragiis exercetur, transmittere tamen Euripum huius præsentis vitæ nolunt. Verùm non ita B. Paulus: sed is festinabat & contendebat: atq; vnica tantũ res ipsum retinebat, hominum scilicet salus, & ne regno Dei exciderent: Quod nobis omnibus adipisci cõtingat gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

ΛΟΓΟΣ ζ'.

Ὅταν ἁμαρτία συμβεβλημένη ᾖ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, οὕτω τρέχει μετ' εὐκολίας, ὡς δικαιοσύνην μετὰ ἀπονοίας οὖσαν ὑπερβῆναι καὶ προλαβεῖν· ἂν δὲ μετὰ δικαιοσύνης αὐτὴν συνάψῃς, ποῦ οὐκ ἂν ἀφίξεται; παρ' αὐτὸν πάντως στήσεται τοῦ θεοῦ τὸν θρόνον, ἀνὰ μέσον τῶν ἀγγέλων μετὰ παρρησίας πολλῆς. Εἰ γὰρ οἱ τὰ οἰκεῖα ὁμολογοῦντες ἁμαρτήματα, τοσαύτην ἑαυτοῖς προξενοῦσι τὴν παρρησίαν, οἱ τὰ πολλὰ μὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀγαθὰ, ταπεινοῦντες δὲ ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν, πόσων οὐκ ἐπιτεύξονται στεφάνων. Ὥστε κἂν μυρία ἄνωθεν οἰκοδομή-

De humilitate animi.

HOMILIA VII.

Cum peccatum cũ animi humilitate coiuerit, ita expeditè currit, vt Iustitiam, quæ cum arrogantia est, superet & anteuertat. Si verò cũ iustitia eam copulaueris, quò nõ euadet? Apud ipsum planè Dei tribunal consistet, in medio angelorum, magna cum fiducia. Si enim propria confitentes delicta, tantam sibi fiduciam conciliant, quas non adipiscentur coronas ij, qui cum multorum sibi bonorum conscii sint, animum tamen suum humiliant? Quamuis igitur innumera desuper construxeris, siue elee-

μήσῃς, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν εὐχὰς, κἂν νηστείας, κἂν πᾶσαν ἀρετὴν, ταύτης μὴ προκαταβληθείσης, εἰκῇ καὶ μάτην ἐποικοδομηθήσεται. Οὐδὲν γάρ ἐστιν οὐδὲν τῶν ἡμετέρων κατορθωμάτων, ὃ χωρὶς αὐτῆς στῆναι δυνήσεται· ἀλλὰ κἂν σωφροσύνην εἴπῃς, κἂν παρθενίαν, κἂν χρημάτων ὑπεροψίαν, κἂν ὁτιοῦν, πάντα ἀκάθαρτα καὶ ἐναγῆ καὶ βδελυρὰ, ταπεινοφροσύνης ἀπούσης. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκ δύο οὐσιῶν κατεσκεύασεν ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἵν᾽ ὅταν μὲν εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθῇς, καταστείλῃ σε τὸ εὐτελὲς τῆς σαρκός· ὅταν δὲ ἀνάξιόν τι καὶ ἀγεννὲς τῆς δοθείσης σοι παρὰ θεοῦ τιμῆς ἐννοήσῃς, ἀναγάγῃ σε πρὸς τὸν τῶν οὐρανίων δυνάμεων ζῆλον ἡ τῆς ψυχῆς εὐγένεια. Μέγα γὰρ ἀγαθὸν τὴν οἰκείαν ἐπισκέπτεσθαι συγγένειαν, καὶ εἰδέναι, πόθεν συνεστήκαμεν· καὶ γὰρ αὕτη ἀρκοῦσα διδασκαλία, ἡ τῆς φύσεως ἐπίσκεψις, πάντα τὰ πάθη καταστεῖλαι δυναμένη, καὶ ποιῆσαι γαλήνην ἐν διανοίᾳ. Αναλόγισαι τὴν φύσιν σου καὶ τὴν κατασκευὴν, καὶ ἀρκεῖ σοι τοῦτο πρὸς τὸ καταστέλλεσθαι διηνεκῶς. Ἐπλάσθη ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ οὐκ εἶδεν ὅπως ἐπλάσθη, οὐ γὰρ ἐχρῆν αὐτὸν μάρτυρα παρεῖναι τῶν γινομένων, ἵνα μὴ ἐπαίρηται κατὰ τοῦ θεοῦ. Εἰ γὰρ τοσαύτῃ ταπεινώσει περιβεβλημένος, ἐπαίρεται, καὶ ἀγνοεῖ τὸν κτίσαντα, καὶ ἀθετεῖ τὸν πλάσαντα, εἰ ἔλαβε τὸ ὑπὲρ φύσιν, τίς ἂν ἐχώρησεν αὐτοῦ τῆς ὑπερηφανίας τὴν ἀμετρίαν. Διὰ τοῦτο ὁ θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον,

eleemosynā, siue orationes, siue ieiunia, siue omnē virtutē; nisi hanc ꝑ fundamēto ieceris, frustra & abs re superstruentur. Nihil est n. nihil in nostris rectè factis q absq; ea consistere possit: sed siue temperantiā dixeris, siue virginitatē, siue pecuniarū contemptū, siue qduis tandem, omnia impura, detestāda & execrāda sunt, si animi humilitas desit. Idcirco n. duabus ex substantiis Deus nos cōposuit, vt cū superbia qdem elatus fueris, reprimat te carnis vilitas: cū honore diuinitus tibi dato indignū qd & illiberale animo versaueris, animi nobilitas ad cœlestiū virtutū æmulationē te subleuet. Magnū n. bonū est, cognationē suā cōsiderare, & nosse, vnde cōstiterimus. Etenim sufficiēs ea doctrina est, natura scil. contēplatio; qppe q̄ omnes perturbationes reprimere, & tranquillitatē in animo efficere possit. Reputa tecū naturā tuā & fabricā, & sufficit tibi istud, vt ppetuò te in officio contineas. Formatus est è terra Adā, sed ignorabat quomodo formatus esset: non n. oportebat ipsū adesse testē eorū, q̄ fiebant, vt ne contra Deū sese efferret. Si n. tanta humilitate circūdatus sese erigit, & ignorat cōditorē, eūq; à quo formatus est, aspernatur; qs immensam ipsius caperet superbiam, si qd supra naturam est accepisset? Propterea Deus, cū hominem for-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ μὴ κατηγορεῖν.

Ex hom. de nō accusando.

τον, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐνέθηκε τῷ πλάσματι καὶ ταπεινώσεις πολλάς, ἵνα διὰ μὲν τῆς ἐγκειμένης δυνάμεως ἡ χάρις τοῦ τεχνίτου θαυμάζηται, διὰ δὲ τῆς ταπεινώσεως, τὸ φρόνημα τὸ ἀνθρώπινον καταστέλληται. Ἔδωκεν αὐτῷ γλῶτταν φθεγγομένην, θεὸν ὑμνοῦσαν, τὰ θεῖα ᾄδουσαν, ἑρμηνεύουσαν τὰ κάλλη τῆς κτίσεως. Διαλέγεται περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς μικρὸν σαρκίον ἡ γλῶττα, οὐδὲ δύο δακτύλων ἔχουσα μέτρον· καὶ τί λέγω δακτύλων; οὐδὲ ἄκρου ὄνυχος· ἀλλὰ τὸ ἄκρον ἐκεῖνο τὸ μικρὸν φθέγγεται περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Καὶ ἵνα μὴ νομίσῃ ὅτι μεγάλη τίς ἐστι, καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῆς φύσιν ἐπαίρηται, πολλάκις καὶ φύματα καὶ τραύματα αὐτῇ περιπλέκεται, ἵνα μάθῃ ὅτι θνητὴ οὖσα περὶ ἀθανάτων λαλεῖ, καὶ ὀφείλει γνωρίζειν, τίς μὲν ἡ τοῦ κηρυττομένου δύναμις, καὶ τίς ἡ ἀσθένεια τοῦ κηρύττοντος. Ἔδωκεν αὐτῷ ὀφθαλμόν, τὴν μικρὰν ἐκείνην * κέγχρον, καὶ δι' αὐτῆς καθορᾷ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Καὶ ἵνα μὴ περιλαμβάνων πᾶσαν τῇ ὄψει τὴν κτίσιν ἐπαίρηται, πολλάκις καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ λῆμαι, καὶ δάκρυα, καὶ ὅσα θολοῖ τὴν ὄψιν ἐπιγίνεται· ἵνα ἀπὸ μὲν τῆς ἀσθενείας ἑαυτὸν γνωρίζῃ, ἀπὸ δὲ τῆς δημιουργίας τὸν τεχνίτην ἐκθειάζῃ. Εἰ οὖν τοιαύτην ἀσθένειαν περιφέρων ὁ ἄνθρωπος, οὕτω τῆς ἰδίας εὐτελείας ἐπιλανθάνεται, ὡς κατὰ δημιουργοῦ

θεα-

* fortè κάγχρυν

formasset, & virtutes magnas figmento indidit, & humilitates multas; vt propter inditam quidē virtutem, opificis gratia admirationi esset; propter humilitatem verò humanus fastus reprimeretur. Dedit ei linguam loquentem, Deum laudantem, diuina decantantem, explicantem pulchritudines creaturæ. Differit de cœlo & terra, parua caruncula lingua, ne duorū q̄dem digitorū habens mensuram: Et q̄d dico digitorū? ne extremi q̄dem vnguis: sed extremū illud paruū loq̄tur de cœlo & terra. Et ne magnū q̄d se esse putet, ac supra naturam suā sese extollat, sæpe & tumores ipsi implicantur & vulnera, vt discat quòd mortalis ipsa de immortalibus loquatur: debetque agnoscere, quænam virtus sit eius, quem prædicat, quæq; imbecillitas prædicantis. Dedit illi oculum, exiguum illud granum, quo vniuersam creaturam p̄spicit. At ne visu creaturam omnem comprehendens sese erigat, frequenter & oculorum ægritudines, & lippitudo & lachrymæ, quæque alia visum turbant, ipsi innascuntur: vt ex imbecillitate quidem seipsum cognoscat, ex opificio verò artificē diuinis laudibus celebret. Si igitur talem imbecillitatem homo circumferens, ita vilitatis suæ obliuiscitur: vt etiam aduersus opificem

inso-

θεραπεύεσθαι· εἰ ταύτης παντελῶς ἀπήλλακτο τῆς ἀσθενείας, τίς ἂν αὐτὸν ἤνεγκεν ἐπαιρόμενον. Ἐννόησον τίνι κοινωνεῖς ἄνθρωπε φυσώμενος, καὶ πρὸς ἀλαζονείαν ἐπαιρόμενος, καὶ τοῦ ξένου τὴν θεραπείαν ἐπαισχυνόμενος. Καὶ πῶς τοῦτο γένοιτ' ἄν φησι; εἰ γὰρ εὐγενής τις εἴη καὶ περιφανής, καὶ λαμπρὸς καὶ ἐπίσημος, αὐτὸς τοῦ ξένου νίψει τοὺς πόδας; καὶ πῶς οὐκ αἰσχρόν; αἰσχρὸν μὲν οὖν τὸ μὴ νίπτειν μᾶλλόν ἐστι. Κἂν γὰρ μυριάκις αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν *ἐπαίρῃ, καὶ τὴν περιφάνειαν, καὶ τὴν λαμπρότητα, τῆς αὐτῆς μετέχει τῷ νιπτομένῳ φύσεως, καὶ σύνδουλός ἐστι τοῦ θεραπευομένου, καὶ ὁμότιμος. Ἐννόησον τίς τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας ἔνιψε, καὶ παῦσαι περὶ εὐγενείας διαλεγόμενος. Τὸ γὰρ μὴ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς οὖσιν, οὐ πρὸς τὰ μέλλοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ παρόντα ἐπιτήδειον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπίφθονον, ὡς ἄνθρωπος πλουτῶν· ὅταν δὲ ἀπόνοια προσῇ τούτῳ, διπλοῦς ὁ κρημνὸς γίνεται. Ὁ δὲ μετριάζειν εἰδὼς, ὑποτέμνει τῇ ταπεινοφροσύνῃ τῆς βασκανίας τὴν τυραννίδα, καὶ μετὰ ἀσφαλείας ἔχει ἅπερ ἔχει. Τοιοῦτον τὸ μέγεθος τούτου. Οὐ γὰρ πρὸς τὰ μέλλοντα ἡμᾶς ὠφελεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἤδη δίδωσι τὰς ἀμοιβάς. Μὴ τοίνυν μέγα φρονῶμεν ἐπὶ πλούτῳ, ἀλλὰ μηδὲ ἐφ' ἑτέρῳ μηδενί. Εἰ γὰρ ὁ ἐπὶ τοῖς πνευματικοῖς μέγα φρονῶν οἰχε-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ φύσεως νόμου.

* In ex. ἐπαίρῃς

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ, χήρα καταλεγέσθω.

insolescat: quis eum tulisset efferentem sese, si ea imbecillitate omninò caruisset? Cogita homo cum quo consocieris, cum inflaris & arrogantia te extollis, & cum te hospitem curare pudet. At quonam id modo fieret, inquit? Si enim quis claro sit genere natus, & illustris, & splendidus ac insignis, ipsene hospitis lauabit pedes? Et quomodo non turpe id foret? Imò non lauare, magis turpe est. Quamuis enim decies millies suam nobilitatem extollat, & claritatem & splendorem, eiusdem tamen particeps naturæ est cum eo qui lauatur, & conseruus eius est quem curat, eiusdemque cōditionis. Considera quisnam discipulorum lauerit pedes, & cessa de nobilitate disserere. Ob diuitias animo non efferri, non ad futura solùm, sed etiam ad præsentia vtile est. Nihil adeò inuidiæ obnoxium est, quàm diuitiis pollens: si verò etiam arrogantia huic insit, duplex oritur præcipitium. Qui verò modestè de se loquitur, humilitate animi vim inuidiæ succidit, & securè, quæ habet, possidet. Tanta est huius potentia. Nec enim ad futura duntaxat nobis prodest, sed iam in hac quoque vita dat præmia. Ne igitur in diuitiis animos tollamus, imò nec vlla alia in re. Si enim qui in spiritualibus altum sapit, euane-

Ex hom. de leg. natur.

Ex hom. in illud: Vidua eligatur.

οἴχεται καὶ ἀπόλωλε, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἐπὶ τοῖς σαρκικοῖς. Ἐννοήσωμεν ἡμῶν τὴν φύσιν, ἀναλογισώμεθα τὰ ἁμαρτήματα, μάθωμεν τίνες ἐσμὲν, καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς πάσης ταπεινοφροσύνης ἡμῖν ὑπόθεσιν. Οὗτος γὰρ μάλιστά ἐστιν ὁ ἑαυτὸν εἰδὼς, ὁ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως τῷ θεῷ φίλον, ὡς τὸ μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν ἀριθμῆσαι. Δεῦτε γάρ φησι μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. Εἰ γὰρ μὴ ἤμην πρᾶος, τοῦ βασιλέως ὢν υἱὸς, δούλην ἐπελεγόμην μητέρα; Εἰ μὴ ἤμην πρᾶος, φάτνης ἐδεχόμην πενίαν, ὁ τῆς κτίσεως ὅλης κεκτημένος τὸν πλοῦτον; εἰ μὴ ἤμην πρᾶος, τὸν νῶτόν μου παρεῖχον ὑπὲρ αἰχμαλώτων εἰς μάστιγας; Τί δὲ τὸ μεῖζον οὐ λέγω· εἰ μὴ πρᾶος ἤμην, ἄλλων τὸ παθεῖν χρεωστούντων, ὁ μηδὲν ὀφείλων ἐγὼ, τὸ τοῦ θανάτου χρέος ὑπὲρ ἐκείνων κατέβαλον; Οὕτως εἰμὶ πρᾶος, ὅτι ἥμαρτες σὺ, καὶ ἐμαστιγώθην ἐγώ. Οὕτως εἰμὶ ταπεινὸς, ὅτι ἱκετεύειν τοὺς ἐμοὺς οὐκ αἰσχύνομαι δούλους· ἀλλ' αἱροῦμαι παρακαλεῖν, ἵνα μὴ κολάζειν ἀναγκασθῶ. Ὅταν οὖν εἰς ἔννοιαν ἔλθῃς, θαυμάσαι σαυτὸν ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ, ἐννόησον τὸν δεσπότην σου πῶς κατῆλθεν, καὶ οὐκέτι θαυμάσεις σαυτὸν, οὐδὲ ἐπαινέσεις· ἀλλὰ καὶ καταγελάσεις σαυτοῦ, ὡς οὐδὲν πεποιηκότος. Ταπεινὸς εἶ, καὶ πάντων ἀνθρώπων ταπεινότερος; μὴ διὰ τοῦτο μέγα φρόνει, μηδὲ ἑτέροις ὀνείδιζε, καὶ * ἀπολέσεις τὸ καύχημα.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινός.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλήμον. ἐπιστ.

* οὐκ

*scit & perit, multo magis q in carnalibus. Cogitemus naturam nostram, reputemus peccata, discamus qui simus, & satis nobis est ad totius humilitatis materiam. Hic enim maximè se nouit, q nihil se esse putat. Nihil enim Deo tam charũ est, quàm in extremis seipsum numerare. Venite enim, discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Nisi enim mitis essem, cum sim Regis filius, seruamne matrem elegissem? Nisi mitis essem, anne præsepis paupertatem suscepissem, qui vniuersæ creaturæ diuitias obtineo? Nisi mitis essem, dorsumne meum flagris pro captiuis præbuissem? Quid? id quod maius est, non dico. nisi mitis essem, cum alii pati deberent, egóne qui nihil debebam, mortis debitum ꝓ ipsis exoluissem? Ita sum mitis, vt cum tu peccaueris, ego flagellis cæsus sim. Ita sũ mitis, vt me seruis meis supplicare nõ pudeat: sed malo obsecrare, vt ne punire cogar. Cũ igitur in hanc cogitationẽ deueneris, vt ob animi humilitatẽ teipsum admireris, cogita Dominũ tuũ, quo descenderit, & iã te ipse non admiraberis nec laudabis: Imò te etiã deridebis, tanquam qui nihil feceris. Humilis es, & omnium hominum humillimus? ne ob id magnificè de te sentias, neq; aliis exprobres, & * perdes gloriam. Propterea te humilias, vt super-*

Matt. 11.

Ex hom. in illud, discite à me, quia mitis sũ, & humilis &c.

Ex interpr. epist. ad Philemon.

* non

σχῆμα. Διὰ τοῦτο ταπεινοφρονῶς, ἵνα ἀπονοίας ἀπαλλαγῇς· εἰ τοίνυν δι' αὐτῆς εἰς ἀπόνοιαν ἐμπέσῃς, κρεῖττον μὴ ταπεινοφρονεῖν. Εἰ δέ τις λέγοι βέλτιον εἶναι κατορθοῦντας ἐπαίρεσθαι, ἢ ταπεινωθῆναι πεσόντας, πολὺ καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀγνοεῖ τὴν ζημίαν, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ κέρδος. Εὖ γὰρ ἴσθι σαφῶς, ὅτι ἄνθρωπος μετὰ ἀπονοίας κατορθῶν, εἴγε ὅλως τοῦτό ἐστι κατορθοῦν, ταχέως ἐμπεσεῖται εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν. Καὶ ὁ μὲν ὀλισθῆσαι συγχωρηθεὶς, καὶ μετριάζειν μαθὼν ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναστήσεται καὶ ἀνακτήσεται ἑαυτὸν θᾶττον, εἴγε βούλοιτο· ὁ δὲ δοκῶν μὲν εὖ πράττειν μετὰ ἀλαζονείας, μηδὲν δὲ πάσχων δεινὸν, οὔτε αἴσθησιν τῆς οἰκείας παρανομίας λήψεταί ποτε, ἀλλὰ καὶ αὐξήσει τὸ δεινὸν, καὶ λήσεται τῶν ἐντεῦθεν κενὸς ἀπερχόμενος. Καὶ τί δή ποτέ φησιν, οἱ τὰ ὀρθὰ βαδίζοντες πρὸ τῶν πειρασμῶν, μετὰ τοὺς πειρασμοὺς πολλάκις κατέπεσον· τίς οὖν ὁ καλῶς τοὺς τὰ ὀρθὰ βαδίζοντας ἐπιστάμενος, πλὴν τοῦ πλάσαντος καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν; Πολλοὶ γὰρ πολλάκις τῶν δοκούντων ἡμῖν εἶναι χρηστῶν, πάντων εἰσὶ πονηρότεροι. Ἵνα δὲ τοὺς τοιούτους ἀφέντες, ἐπὶ τοὺς ὄντως βιοῦντας ὀρθῶς ἔλθωμεν τῷ λόγῳ, τίς οἶδεν εἰ τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς κατώρθωται, τὸ δὲ κεφάλαιον ἠμέληται τῶν ἀγαθῶν ἡ ταπεινοφροσύνη,

καὶ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν γαίελ.

superbiam effugias: Si igitur per humilitatem in superbiam incidas, melius fuerit nõ humiliare temetipsum. Quodsi qs dicat, melius esse rectè viuentes efferri, quã lapsos sese humiliare, admodũ is & superbiæ ignorat damnum & humilitatis emolumentũ. Certò enim scias, quòd homo cũ superbia rectè viuens (si quidem hoc sit rectè viuere) subitò in extremam perniciẽ incasurus sit. Et quidem qui labi permissus est, modesteque de se loqui ex suo casu didicit, is & citiùs resurget, & seipsum, si modò velit, recupabit celerius: Qui verò benè feliciterq; agere videtur, cũ supbia, nihil interim mali sustinens, is ne sensum quidem vnq̃ percipiet pũaricationis suæ, sed & malũ augebit, & imprudens ab iis, quæ hinc existunt, vacuus discedet. Cæterũ qd causæ est, inqt aliqs, q̃ qui ante tentationes recta gradiebãtur, post tentationes frequẽter plapsi sint? Quis igitur est, qui rectè ambulãtes exactè nouerit, pter illũ, q solus corda nostra formauit, & ad omnia opera nostra animaduertit? Multi n. frequenter, q nobis boni esse videntur, omnibus sunt neqores. Vt verò omissis istis, ad eos, q omninò rectè viuunt, sermone pgrediamur, quis nouit, si alia quidem rectè ab ipsis facta sint, caput verò bonorum, humilitas sit neglecta;

Ex serm. ad Stagirium.

atq;

καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀφῆκεν ὁ θεός, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει κατώρθουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ. Ἐπιείκεια γὰρ λέγεται, οὐχ ὅταν τις παρὰ τῶν ἐν δυναστείᾳ ἀδικούμενος φέρῃ πρᾴως, ἀλλ' ὅταν καὶ ὑπὸ τῶν νομιζομένων ὑποδεεστέρων εἶναι ἐπηρεαζόμενος παραχωρῇ. Ὅρα γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ οἵαν εἰς τοὺς αὐτοῦ δούλους ἐπιδείκνυται θεραπείαν. Ἡνίκα γὰρ Ἰσαὰκ παρὰ τοῦ βασιλέως γεράρων, καὶ τῶν ποιμένων, καὶ τῶν ἐγχωρίων, ἀδίκως ἀπηλαύνετο τῶν ἰδίων πόνων, οὐκ ἐδυσχέραινεν, οὐδὲ μικρόψυχον ἐπεδείξατο, οὐδὲ ἀνεβόησε πρὸς ἑαυτόν, οὐδὲ εἶπεν, ὅτι οὐδὲ ἀπολαύειν φρεάτων εἰμὶ κύριος; ἆρα μὴ ἔρημος γέγονα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς; ἆρα μὴ τῆς προνοίας ἀπεστέρημαι τῆς παρὰ τοῦ δεσπότου; οὐδὲν τοιοῦτον οὐκ ἐνενόησεν, οὐκ ἐλογίσατο, ἀλλὰ μετ' ἐπιεικείας πάντα ἔφερε· διὰ τοῦτο καὶ πλείονος ἀπέλαυσε τῆς τιμῆς, καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας. Ὤφθη γὰρ αὐτῷ κύριος ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, μὴ φοβοῦ, μετὰ σοῦ γάρ εἰμι καὶ εὐλογήσω σε. Θέλων γὰρ τὸν δίκαιον ἀνακτήσασθαι, καὶ θαρρεῖν παρασκευάσαι, ἐπιφαίνεται αὐτῷ καὶ φησίν· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ τὸν πατέρα τὸν σὸν ἐπίδοξον ποιήσας, καὶ ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ καταστήσας, καὶ ξένον ὄντα τῶν ἐγχωρίων

ἐκ τ ἑρμ. τ ἐξημ.

atque ob id Deus ipsos reliquerit, vt discant, quòd non propria virtute, sed gratia Dei, rectè illa gesserint? Modestia enim dicitur, non quando quis à potentibus iniuria affectus, fert placidè: sed quando etiam ab his qui inferiores videntur esse, læsus, cedit. Vide enim Dei benignitatem, vt cuiusmodi curam erga seruos suos ostendat. Cum enim Isaac à rege Geraro- rum & pastoribus & indigenis iniustè suis laboribus arceretur, non indignatus est, nec pusillanimè sese ostendit, neque intra se vociferatus est, neque dixit; an non fruendi puteis ius habeo? anne destitutus sum ope superna? anne prouidentia Domini orbatus sum? Nihil huiuscemodi neque cogitauit, neque ratiocinatus est; sed moderatè omnia ferebat: eóque plus honoris & auxilii desuper est consecutus. Apparuit enim ei Dominus nocte illa & dixit: Ego sum Deus Abraham patris tui; ne timeas, ego enim tecum sum & benedicam tibi. Volens enim iustum refocillare, & confidentiam addere, apparet ipsi, dicitque: Ego sum Deus qui patrem tuum celebrem feci, & in tanta claritate constitui, & peregrinum indigenis splendidiorem reddidi: ego sum

Gen. 26.
Ex comment. in Genesin.

χωρίων λαμπρότερον ἀπεργασάμενος· ἐγώ εἰμι ἐκεῖνος, ὁ ἐκεῖνον οὕτως αὐξηθῆναι παρασκευάσας. Μὴ τοίνυν φοβοῦ, μετὰ σοῦ γάρ εἰμι· καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, δι' Ἀβραὰμ τὸν πατέρα σου· πολλὰς γὰρ ὀφείλω τὰς ἀμοιβὰς ἐκείνῳ, τῆς εἰς ἐμὲ ὑπακοῆς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δίκαιος, ἐν ἀδείᾳ λοιπὸν γίνεται· ὁ γὰρ εἰπὼν, μετὰ σοῦ εἰμι, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, οὗτος καὶ τὴν περιφάνειαν ἐχαρίσατο. Ὅρα πόση τῆς ταπεινώσεως ἡ ἰσχύς· οἱ γὰρ πρώην ἐλαύνοντες, νῦν παραγινόμενοι πρὸς τὸν δίκαιον, οὐ μόνον ἀπολογοῦνται ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων, καὶ συγγνώμην αἰτοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀνακηρύττουσι. Τίς γὰρ ἂν εἴη τούτου ἰσχυρότερος, τοῦ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν θεὸν ἔχοντος; ἰδόντες γάρ φασι, ἑωράκαμεν, ὅτι κύριος μετὰ σοῦ. Ἴδωμεν δὲ πῶς καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἰακὼβ τὴν ἀποδημίαν ποιεῖται διωκόμενος· οὐ μικρὰν γὰρ κἀντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν ὠφέλειαν. Πορευόμενος γὰρ εἰς Χαρρὰν, ἔδυ ὁ ἥλιος, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη. Εἶδες ἄφατον φιλοσοφίαν; εἶδες πῶς οἱ παλαιοὶ τὰς ὁδοιπορίας ἐποιοῦντο; Ἀνὴρ οἰκίᾳ τραφεὶς, πολλῆς ἀπολαύσας θεραπείας, λαβὼν λίθον, ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ὅρα τοῦ παιδὸς τὴν ἀνδρείαν, τῷ λίθῳ ἀντὶ προσκεφαλαίου ἐχρήσατο, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδά-

ἐδά-

ſum ille, qui illum eouſque creſcere feci. Ne igitur timeas; tecum enim ſum; & multiplicabo ſemen tuum, propter Abraham patrem tuum: multa enim illi obedientiæ erga me præmia debeo. Hæc vbi audiuit iuſtus ille, bono deinceps fit animo. Qui enim dixit, tecum ſum, & benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum; hic & ſplendorem donauit. Vide quanta ſit vis humilitatis: qui enim prius ipſum exagitauerant, nunc venientes ad iuſtum illum, non modò de iis quæ iam fecerant, ſeſe excuſant & veniam petunt, ſed etiam laudibus celebrant. Quis enim eſſet eo fortior, qui Deum ſecum habebat: Cernentes enim, inquit, vidimus, quod Deus tecum ſit. Videamus autem quomodo & huius filius Iacob peregrinationem faciat, dum perſecutionem patitur: neque enim paruum inde quoque fructum decerpemus. Proficiſcente enim ipſo in Haran, occidebat Sol; & ſumpſit de lapidibus loci illius, & poſuit ad caput ſuum & dormiuit. Vides ineffabilem philoſophiā? Vides quomodo antiqui peregrinabātur? Vir domi magna cura indulgentiaque nutritus, acceptum lapidem poſuit ſubter caput ſuū. Vide pueri virilem animū: lapide pro ceruicali vtebatur, & hu-

P 3 *mi*

ἐδάφους ἐκάθευδε· διὰ τοῦτο καὶ τῆς τοῦ δεσπότου ὄψεως καταξιοῦται. Καί φησιν· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ τοῦ πατρός σου· ἐγὼ τὸν πατριάρχην, καὶ τὸν πατέρα τὸν σὸν, εἰς τοσαύτην περιφάνειαν αὐξηθῆναι πεποίηκα. Μὴ τοίνυν φοβοῦ, ἀλλὰ πίστευε ὅτι ἐγὼ ὁ κἀκείνοις τὰς ὑποσχέσεις πληρώσας, καὶ σὲ τῆς ἐμῆς ἀξιώσω προνοίας. Ἀλλὰ καὶ νῦν μετὰ σοῦ εἰμι, διαφυλάττων σε ἐν τῇ ὁδῷ, οὗ ἐὰν πορευθῇς. Μὴ νομίσῃς φησὶ, μόνος τὴν ὁδοιπορίαν ποιεῖσθαι· ἐμὲ ἕξεις συνοδοιπόρον, ἐμὲ ἕξεις φύλακα ἐν πάσῃ ὁδῷ· μετὰ σοῦ γάρ εἰμι. Εἰ τοίνυν βούλει μεγάλα σου ποιῆσαι τὰ κατορθώματα, μὴ νόμιζε αὐτὰ εἶναι μεγάλα, ἀλλὰ χάριτι ὁμολόγει σώζεσθαι, ἵνα ὀφειλέτην ἑαυτῷ τὸν θεὸν καταστήσῃς, οὐχὶ τῶν κατορθωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοιαύτης εὐγνωμοσύνης. Ὅταν μὲν γὰρ κατορθῶμεν, τῶν κατορθωμάτων ὀφειλέτην ἔχομεν μόνων· ὅταν δὲ μηδὲ ἡγώμεθά τι κατωρθωκέναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ οὕτω διακεῖσθαι, καὶ μειζόνως ἢ ἐκείνων. Εἰ οὖν ταπεινοφρονεῖν βούλει, μὴ ἐν ῥήμασι μηδὲ ἐν σχήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πράγμασι, καὶ ἐν φθέγμασι, τὴν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσο· καὶ μὴ πρὸς τοῦτον μὲν ταπεινὸς, πρὸς δὲ ἐκεῖνον θρασὺς, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἔσο ταπεινὸς, κἂν φίλος ᾖ κἂν ἐχθρός· κἂν μέγας, κἂν μικρός. Τοῦτο γὰρ ταπεινοφροσύνη. Ἔστι γὰρ ταπεινὸν μὲν εἶναι,

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

mi dormiebat: & ob id etiam Domini aspectu dignus habetur. Et inquit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac patris tui: Ego & illum principem generis, & hunc patrem tuum ad tantā charitatē euexi. Ne igitur timeas, sed crede, q̄a ego sum, qui & illis p̄missa p̄stiti, & te mea ꝓuidentia dignabor. Sed & iam tecum sum, custodiens te in via, quocunq; profectus fueris. Ne existimes, ait, solum te iter facere: me habebis comitem, me habebis custodem in omni itinere: tecū enim sum. Si igitur magna facere velis tua recte facta, ne putes ea magna esse, sed fatearis te gratia saluari, quo tibi ipsi Deum debitorem constituas, nō recte factorum duntaxat, sed etiam eiuscemodi gratitudinis. Cum enim recte agimus, bonorum tantū operum debitorem habemus: cū verò nihil boni nos fecisse arbitramur, tunc etiam pro eo, quod ita affecti sumus, & multò magis quàm pro illis. Si ergo humilis esse velis, neverbis nec habitu solū, sed & re & voce hanc virtutem ostendito; & ne sis erga istum humilis, aduersus illum verò insolens, sed erga omnes humilis, siue amicus sit, siue inimicus: siue magnus sit, siue paruus. Hæc enim est humilitas animi. Contingit enim humilem aliquem esse, & interim & facile irritabile & iracun-

Ex inter-pr. Euág. S. Matth.

εἶναι, ὀξὺν δὲ καὶ ὀργίλον, ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῆς ὀργῆς κατεχόμενος πάντα ἀπώλεσε. Τὴν γὰρ ἀληθῆ ταπεινοφροσύνην ἐντεῦθεν μάλιστά ἐστι διδάσκεσθαι τοὺς προσέχοντας. Ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Καπερναοὺμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραγμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραγμα. Καὶ ὅρα, αὐτῷ μὲν τῷ Χριστῷ οὐκ ἐτόλμησαν προσελθεῖν, τῷ Πέτρῳ δέ· καὶ οὐδὲ τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ἀλλ' ἐπιεικέστερον. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλοῦντες, ἀλλ' ἐρωτῶντες ἔλεγον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραγμα; Τὴν μὲν γὰρ προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν οὐδέπω εἶχον, ἀλλ' ὡς περὶ ἀνθρώπου οὕτω διέκειντο· πλὴν ἀπένεμόν τινα αἰδῶ καὶ τιμὴν, διὰ τὰ προλαβόντα σημεῖα. Τί οὖν ὁ Πέτρος; ναί φησι· καὶ τούτοις μὲν εἶπεν ὅτι τελεῖ· αὐτῷ δὲ οὐκ εἶπεν, ἴσως ἐρυθριῶν ὑπὲρ τούτων αὐτῷ διαλεχθῆναι. Τί οὖν ὁ πάντα σαφῶς εἰδὼς θεός; προλαβὼν αὐτόν φησι· τί σοι δοκεῖ Σίμων· οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον, ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; ἔφη, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν υἱοί. Ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ ὁ Πέτρος, ὅτι παρ' ἐκείνων ἀκηκοὼς λέγῃ, προλαμβάνει αὐτὸν, τοῦτό τι αὐτὸ δηλῶν, καὶ παρρησίαν αὐτῷ παρέχων ὀκνοῦντι πρότερον περὶ τούτων εἰπεῖν.

cundum; sed nullo operæ pretio: sæpe enim ira correptus omnia perdidit. Veram enim humilitatẽ animi hinc maxime discere licet animum aduertentibus. Cũ venisset Iesus in Capernaum, accesserũt q didrachma accipiebant, ad Petrũ, dixeruntque: Præceptor vester nõ soluit didrachma? Matt. 17. *Et vide: ad ipsum q̃dem Christũ adire ausi non sunt; sed ad Petrũ: Ac nec ad hũc q̃dem magna cũ vehementia, sed modestius. Non n. expostulantes, sed interrogantes dicebant: Præceptor vester nõ soluit didrachma? Necdum n. conuenientem de eo habebant opinionem, sed quasi de homine sentiebant: reuerentiã porrò aliquam & honorem exhibebant, propter præcedentia signa. Quid igitur Petrus? Etiã, inquit: Et his q̃dem soluere eum, ipsi verò non dixit; fortasse quòd puderet eum, de his ipsum compellare. Quid igitur, qui omnia exactè nouit, Deus? Anteuertens eum inquit: quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Ab alienis, inquit. Dicit ei Iesus: Ergo liberi sunt filii. Ne enim existimaret Petrus, quòd, quia ab illis audiuisset, hæc diceret, anteuertit ipsum, cum hoc ipsum aperiens, tum fiduciam ei addens ambigenti prius de his dice-*

εἰπεῖν. Ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἐλεύθερος μέν εἰμι τοῦ δοῦναι κῆνσον· εἰ γὰρ οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς παρὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν οὐ λαμβάνουσιν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀρχομένων, πολλῷ μᾶλλον ἐμὲ ἀπηλλάχθαι δεῖ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, οὐκ ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὄντα με υἱὸν καὶ βασιλέα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν φησίν· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον, καὶ εὑρήσεις ἐν αὐτῷ στατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Ὅρα πῶς οὐ παραιτεῖται τὸν φόρον, οὔτε ἁπλῶς κελεύει δοῦναι, ἀλλὰ πρότερον δείξας οὐκ ὄντα ὑπεύθυνον, τότε δίδωσι· τὸ μὲν, ἵνα ἐκεῖνοι μὴ σκανδαλισθῶσι· τὸ δὲ, ἵνα μὴ οὗτοι. Οὐδὲ γὰρ ὡς ὀφείλων δίδωσιν, ἀλλ' ὡς τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διορθούμενος. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐξ ἀποκειμένων κελεύει δοῦναι· ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δείξῃ θεὸν ἑαυτὸν ὄντα τῶν ὅλων, καὶ ὅτι τῆς θαλάσσης κρατεῖ. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἦν ἀπὸ τῶν βυθῶν ἐκείνων προειπεῖν, ὅτι πρῶτος ἐμπεσεῖται ὁ τὸν φόρον τελῶν ἰχθὺς, καὶ ὥσπερ ἀμφίβληστρον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην ἀφέντα αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα, ἀναγαγεῖν τὸν κομίζοντα τὸν στατῆρα, καὶ τὴν θάλατταν οὕτω ποιῆσαι δωροφορεῖν, καὶ πάντοθεν τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι. Εἰ τοίνυν βούλει δεῖξαι σοῦ τὸ κατόρθωμα, μὴ

μέγα

dicere. Quod autem dicit, huiusmodi est: Immunis quidem ego sum à dando censu: Si enim reges terræ à filiis suis non accipiunt, sed à subditis; multo magis me immunem esse oportet ab hac exactione, cum non sim terreni Regis, sed cælestis filius & Rex. Et hæc vbi dixisset, inquit: Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, mitte hamum, & piscem qui primus ascenderit, tolle, & inuenies in ore eius staterem; illum sumens, da eis pro me & te. Vide quomodo non detrectat tributum, nec simpliciter dare iubet: sed cum primò ostendisset, non debere se, tum demum dat: illud quidem faciens, ne illi offenderentur; hoc verò, ne hi. Neque enim quasi qui deberet, dat, sed vt infirmitatem illorum corrigens. Sed quare non ex repositis dare iubet? Vt in hoc etiam se vniuersorum Deum ostendat, & quòd mari dominetur. Neq; enim paruum erat, prædicere, fore, vt ex illis profundis primus piscis incideret, qui tributum penderet; & iussu ipsius, tanquam reti quodam in illud profundũ immisso, educere eum, qui staterẽ ferret; & facere, vt ita mare dona ferret, atque vndique suam subiectionem ostenderet. Si igitur ostendere velis tuum rectè factum, ne

magnifi-

μέγα φρόνει, καὶ τό τι τοῦτο μεῖζον ἀπέφηνας. Εἰ γὰρ ὅταν ἁμαρτωλοὶ ὦμεν, ἂν νομίσωμεν τοῦτο ὅπερ ἐσμέν, δίκαιοι γινόμεθα, ὥσπερ οὖν ὁ τελώνης, ὅταν δίκαιοι ὄντες ἁμαρτωλοὺς ἑαυτοὺς εἶναι νομίζωμεν, πόσῳ μᾶλλον; Ἂν μὲν γὰρ εἴπῃς σαυτὸν εὐδόκιμον, γέγονας ἄχρηστος, κἂν εὐδόκιμος ᾖς· ἂν δὲ ἀχρεῖον ὀνομάσῃς, γέγονας εὔχρηστος, κἂν ἀδόκιμος ᾖς. Ὡς γὰρ ὑπερηφάνοις οἶδεν ὁ θεὸς ἀντιτάσσεσθαι, οὕτως διδόναι χάριν τοῖς ταπεινοῖς· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, * κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

* καὶ

gnificè de te sentias, & tunc maius hoc effecisti. Nam si, cum peccatores sumus, & hoc nos esse putamus, quod sumus, iusti efficimur, sicut publicanus; quanto magis cum iusti sumus, & peccatores nos esse arbitramur? Nam si teipsum probum dixeris, factus es inutilis, etiamsi probus fueris: si verò inutilem te nominaueris, factus es vtilis, etiamsi improbus fueris. Vt enim superbis nouit Deus resistere, ita dare gratiam humilibus; quia ipsum decet gloria, & imperium, in secula seculorum: Amen.

Περὶ ψυχῆς.

ΛΟΓΟΣ η'.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ φύσεως νόμου.

Ἐοίκασιν οἱ ἔργοις κομῶντες ἀγαθοῖς, καὶ τὴν πρὸς τὸν θεὸν πίστιν ἀγνοήσαντες, λειψάνοις νεκρῶν, καλὰ μὲν ἐνδεδυμένοις, αἴσθησιν δὲ τῶν καλῶν οὐκ ἔχουσι. Τί γὰρ ὄφελος ἀνθρώπῳ ψυχὴν μὲν ἔχειν νεκρὰν, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς ἔργοις περιβεβλημένην; Τὰ ἔργα ἐπ' ἐλπίδι γίνεται ἀμοιβῆς καὶ στεφάνων· εἰ δὲ τὸν ἀγωνοθέτην ἀγνοεῖς, ὑπὲρ τίνος ἀθλεῖς; Ὥσπερ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις προηγεῖται τὸ ζῆν, καὶ οὕτω τρέφεσθαι· οὕτω δεῖ προηγεῖσθαι ἡμῶν τῆς ζωῆς, τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα, τρέφεσθαι

De Anima.

Homilia VIII.

Qvi bonis operibus ornati sunt, fidem verò in Deum ignorant, similes esse videntur mortuorum reliquiis, quæ pulchrè quidē vestitæ sunt, sed sensum pulchrorum nullū habent. Nam quid prodest homini, mortuam, & bonis operibus vestitam habere animam? Opera spe pmii fiunt & coronarum. Quod si præsidem certaminis ignoras, qua de re certas? Sicuti enim hominibus prius est, vt viuant, deinde vt nutriantur: ita vitā nostrā spes in Christū antecedere oportet, nutri-

Ex hom. de leg. nat.

φεσθαι δὲ καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς ἀγαθοῖς. Τὸν γὰρ μὴ τρεφόμενον ἐγχωρεῖ ζῆν πολλάκις· τὸν δὲ μὴ ζῶντα οὐκ ἐγχωρεῖ τρέφεσθαι. Καὶ ἄνευ μὲν πίστεως τὸν ἐργαζόμενον ἔργα δικαιοσύνης, οὐ δυνήσῃ παραστῆσαι ζήσαντα· ἄνευ δὲ ἔργων, τὸν πιστὸν δύναμαι δεῖξαι καὶ ζήσαντα, καὶ βασιλείας ἀξιωθέντα. Οὐδεὶς ἄνευ πίστεως ἔζησεν· ὁ δὲ λῃστής, πιστεύσας μόνον ἐδικαιώθη. Μὴ γάρ μοι λέγε, οὐκ ἔσχε καιρὸν πολιτεύσασθαι· εἰ γὰρ ἐπέζησε τῇ πίστει, καὶ ἔργων ἠμέλησεν, ἐξέπιπτε τῆς σωτηρίας. Μεμαρτύρητο καὶ Κορνήλιος ἐπὶ ἐλεημοσύναις καὶ προσευχαῖς, ἀλλὰ Χριστὸν ἠγνόει. Καὶ ἐπεὶ εἶδεν ὁ τῆς ἀληθείας ὀφθαλμός, ὁ μέγας κριτής, ὅτι καλὰ μὲν τὰ ἔργα, νεκρὰ δέ ἐστιν οὐκ ἔχοντα πίστιν, ἀποστέλλει βραβεύοντα τοῖς ἔργοις ἄγγελον, ὥστε τὸν καλῶς ἀθλοῦντα στεφανῶσαι τῇ πίστει, ὅς φησι πρὸς αὐτόν, Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Εἰ τοίνυν εἰσηκούσθη ἡ δέησις, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι ἐδέχθησαν, τί μοι τὸ λεῖπον εἰς δικαιοσύνην; Ἀλλὰ πέμψον φησὶν εἰς Ἰόππην, καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, ὃς ἐλθὼν λαλήσει σοι τὰ ῥήματα, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ ὅλος ὁ οἶκός σου. Εἰ οὖν ἐξ ὧν λέγει Πέτρος, σώζεται καὶ αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ, οὐκ εἶχεν οὐδέπω ἐκ τῶν ἔργων τὴν σωτηρίαν, ἕως αὐτὴν

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολ.

τοῖς

nutriri verò insuper etiam bonis operibus debet. Sæpe n. fieri potest, vt is qui nō nutritur, viuat: qui verò non viuit, is nutriri nequaquā potest. Et sine fide qdem opera Iustitiæ facientem vixisse, nullum adducere poteris: absq; operibus aūt fidelem ostendere possum & vixisse, & regno dignū esse habitum. Nemo sine fide vixit: latro verò cū tantū credidisset, iustus factus est. Ne n. mihi dixeris, ꝙ tempus vitæ instituēdæ, accommodatū non habuerit: Nā si fidei supstes fuisset, opaq; neglexisset, salute excidisset. Habuerat & Cornelius de eleemosynis & precib⁹ testimoniū; sed Christū ignorabat. Et quoniam cernebat veritatis oculus, magnus ipse iudex, pulchra quidem esse opera; mortua verò, fidē non habentia, mittit ꝑmium parantē operibus angelū, vt ꝑclare certantē fide coronaret; q ait ad ipsum: Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriā coram Deo. Si igitur exauditæ sunt preces, & eleemosynæ susceptæ, quid mihi reliquū est ad iustitiam? Sed mitte, inquit, in Ioppen & accersi Simonem cognomento Petrū, qui cū venerit, loquetur tibi verba, in qbus saluus fies tu, & vniuersa domus tua. Si igitur ex iis, q̄ dicit Petrus, saluus fit ipse domusq; ipsius, nequaquam adhuc salutē ex operibus habebat,

Ex interpr. epist. ad Rom.

quoad

τοῖς ἔργοις ἐβράβευσεν ἡ πίστις. Λέγεται τις καὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων, εἰς οἰκίαν λαμπρὰν εἰσελθών, πολλῷ μὲν καταλαμπομένην χρυσίῳ, πολλῷ δὲ ἀστράπτουσαν τῷ τῶν μαρμάρων καὶ τῶν κιόνων κάλλει· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος εἶδε πανταχοῦ τάπητας ἔχον ἐστρωμένους, εἰς τὴν ὄψιν ἐμπτύσαι τοῦ τῆς οἰκίας δεσπότου· εἶτα ἐγκαλούμενος εἶπεν, διὰ τὸ μηδαμοῦ τῆς οἰκίας ἑτέρωθι τοῦτο ἐξεῖναι ποιῆσαι, εἰς τὴν ὄψιν ἀναγκασθῆναι ὑβρίσαι τὴν ἐκείνου. Ὁρᾷς ὡς καταγέλαστος ὁ τὰ ἔξωθεν καλλωπίζων ἐστί, καὶ παρὰ πᾶσιν εὐκαταφρόνητος τοῖς νοῦν ἔχουσι; Καὶ μάλα εἰκότως. Ὅταν γὰρ τοὺς μὲν τοίχους καὶ τὸ ἔδαφος, καὶ τὰ ἄλλα πάντα καλλωπίζῃς, τὴν δὲ ψυχὴν περιορᾷς, ῥακοδυτοῦσαν, αὐχμῶσαν, πεινῶσαν, τραυμάτων γέμουσαν, ὑπὸ μυρίων σπαραττομένην κυνῶν, ποίαν οὐκ ἂν εἰπέ μοι ὑποστήσῃ τιμωρίαν; Χρήματα μὲν γὰρ ἂν ἀπολέσῃς, δυνήσῃ δοῦναι χρήματα, κἂν οἰκίαν, κἂν ἀνδράποδα, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον τῶν κτημάτων· ψυχὴν δὲ ἂν ἀπολέσῃς, ἑτέραν ἐπιδοῦναι ψυχὴν οὐ δυνήσῃ· ἀλλὰ κἂν τὸν κόσμον ἔχῃς ἅπαντα, κἂν βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης ᾖς, οὐχ οἷός τε ἔσῃ τὰ τῆς οἰκουμένης ἅπαντα καταβαλὼν μετὰ τῆς οἰκουμένης αὐτῆς, ψυχὴν ἀγοράσαι μίαν. Εἰ γὰρ ἐπὶ σώματος, κἂν μυρία διαδήματα περικείμενος ᾖς, σῶμα δὲ ἔχῃς ἐπίνοσον φύσει, καὶ ἀνιάτως ἔχον, οὐ δυ-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγγ.

quoad fides operibus ipsius p̃mium parauit. Fertur etiã exterorum philosophorum quispiam, splendidam domum, multo q̃dem auro fulgentẽ, multoq; marmorũ & columnarum ornatu coruscantẽ, ingressus; cum pauimentum vbiq; tapetibus stratum cerneret, in faciem domini domus inspuisse: deinde verò cum incusaretur, dixisse, ideò se faciẽ illius contumelia affecisse, quòd nusquam alibi in domo id facere liceret. Vides quã sit ridiculus, qui exteriora solicitè nimis exornat, & apud omnes, q̃ mentis compotes sunt, contemptibilis? Et meritò sanè. Nã cum parietes quidẽ & solum aliaq; omnia accuratè exornes, animã verò velut pannis obsitã, squalentem, esurientem, plenam vulneribus, ab innumerabilibus canibus laceratã negligas, q̃ nam suppliciũ non sustinebis? Pecuniam n. si perdideris, dare poteris pecuniam; & si domum, si mancipia, si q̃duis aliud eorum quæ possides: animam verò si perdas, aliam reddere animã non poteris: sed licet vel vniuersum mundũ habeas, etiamsi rex sis orbis terrarũ, licet vniuersa quæ sunt in orbe terrarũ, vnà cum ipso orbe terrarũ depẽdas, non poteris emere vnam animam. Si n. in corpore, quamuis infinitis coronis redimitus sis, corpus interim habeas natura morbidum & in-

Ex interpr. Euãg. secundũ Matth.

οὐ δυνήσῃ, κἂν τὴν βασιλείαν ἅπασαν ἐπιδῷς, τὸ σῶμα διορθώσαι τοῦτο, κἂν μυρία σώματα προσθῇς, καὶ πόλεις καὶ χρήματα· ἐπὶ τῆς ψυχῆς πόσῳ μᾶλλον; Πάντα διπλᾶ δέδωκεν ἡμῶν ὁ θεὸς τῇ φύσει· δύο ὀφθαλμούς, δύο ὦτα, δύο χεῖρας, δύο πόδας· ἵνα ἐὰν τὸ ἕτερον τούτων βλαβῇ, διὰ τοῦ ἑτέρου τὴν χρείαν παραμυθώμεθα· ψυχὴν δὲ μίαν δέδωκεν ἡμῖν, ἂν ταύτην ἀπολέσωμεν, μετὰ τίνος ἐμβιωτευσόμεθα; Ψυχὴ γὰρ καθάπαξ ὑπὸ φιλοχρηματίας ἁλοῦσα, οὐ ῥαδίως οὐδὲ εὐκόλως παραιτήσεται καὶ πρᾶξαι καὶ εἰπεῖν τι τῶν παροξυνόντων θεόν, ἅτε καὶ ἑτέρου γενομένη δεσπότου δούλη, καὶ πάντα ἀπεναντίας

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς Ὀζίαν.

ἐπιτάττοντος τῷ θεῷ. Ψυχὴ καθάπαξ τῆς οἰκείας ἀπογνοῦσα σωτηρίας, οὐδαμοῦ τῆς μανίας ἀφίσταται, ἀλλὰ τὰς ἡνίας τῆς σωτηρίας αὐτῆς ἐνδοῦσα ταῖς ἀλόγοις ἐπιθυμίαις, πανταχοῦ φέρεται, καὶ τοῖς ἀπαντῶσιν ἐστὶν ἀφόρητος, ὑποφευγόντων μὲν ἁπάντων, κατέχειν δὲ τολμῶντος οὐδενός, ἀλλὰ πάντα τῆς κακίας κατατρέχει τὰ χωρία, ἕως ἂν εἰς αὐτὰ τῆς ἀπωλείας τὰ βάραθρα φέρουσα κατακρημνίσῃ τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν. Ψυχὴ καθάπαξ ἁμαρτίᾳ σπεισαμένη, καὶ ἀναλγήτως διατεθεῖσα, πολλὴν παρέχει τῷ νοσήματι τὴν προσθήκην.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τῆς ἑξαημ.

Ὥσπερ γὰρ ὗς ἐγκυλινδούμενος βορβόρῳ ἥδεται, οὕτω καὶ ψυχὴ ὑπὸ κακῆς συνηθείας καταχωσθεῖσα, οὐδὲ αἰσθη-

& insanabile, etiamsi regnum totum impenderis, vt etiam innumerabilia corpora & vrbes & pecunias adiicias, non poteris corpus corrigere: quātō id magis in anima? Omnia duplicia dedit Deus naturæ nostræ: duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes: vt si alterum horum læsum sit, per alterum indigentiam releuemus. Animam verò vnam nobis dedit: hanc si perdiderimus, quonam viuemus? Anima enim semel auaritia capta, non facile neque expedite recusabit & facere & dicere aliquid eorum, quæ Deum irritant: quippe quæ alterius domini serua facta sit, & omnia contra ac Deus, imperantis.

Ex serm. in Oziā.

Anima cum semel salutem suam desperauerit, nusquam ab insania desistit, sed habenis salutis suæ remissis, stultis cupiditatibus quoquouersum rapitur, & occurrentibus intolerabilis est, subterfugientibus omnibus, ac nemine audente retinere: sed omnia vitii loca percurrit, donec ad extrema profunda delata suam ipsius salutem det in præceps. Anima quando omninō cum peccato fœdus iniit & doloris expers facta est, magnum præbet morbo augmentum.

Ex comment. in Genes.

Nam sicut sus in luto sese volutans delectatur, ita & anima à praua consuetudine obruta, ne sentit qui-

αἴσθησιν λαμβάνει τῆς τῶν ἁμαρτημάτων δυσωδίας· καὶ ὥσπερ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι, κἂν μυρία τις βάλῃ σπέρματα, στάχυας ἐξενεγκεῖν, οὕτως ψυχὴν οὐκ ἔστι μὴ ταῖς θείαις γραφαῖς φωτισθεῖσαν πρότερον, κἂν μυρία τις ἐκχέῃ ῥήματα, καρπόν τινα ἐπιδείξασθαι.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Γαλατ. ἐπιστολ.

Καὶ καθάπερ ἡ γῆ, ὅταν μὴ σπείρηται μηδὲ φυτεύηται, βοτάνην ἀναδίδωσιν ἁπλῶς, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, ὅταν μὴ ἔχῃ τι πρᾶξαι τῶν ἀναγκαίων, ἐπειδὴ ἀργεῖν οὐ δύναται, πάντως τοῦ πράττειν ἐπιθυμοῦσα, πονηροῖς ἑαυτὴν ἐκδίδωσι πράγμασιν. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων φλεγμονή, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀπόνοια· εἶτα ἐξ ἀπονοίας ἐπιθυμία τῶν οὐ προσηκόντων ἐπακολουθεῖν εἴωθεν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Γαλατ.

Καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν οἱ τῶν τραυμάτων καταφρονήσαντες, πυρετοὺς ἔτεκον, καὶ σηπεδόνας καὶ θάνατον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν, οἱ τῶν μικρῶν ὑπερορῶντες ἁμαρτημάτων, τὰ μείζονα ἐπεισάγουσι.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Τιμόθ. α΄. ἐπιστ.

Διὰ τοῦτο τὸ σῶμα ἡμῖν ἔδωκεν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεὸς, ἵνα καὶ αὐτὸ εἰς οὐρανὸν ἀναγάγωμεν, οὐχ' ἵνα δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν γῆν κατασπάσωμεν. Ω τοῦ θαύματος· πῶς πάντες εἰς τὰ παρόντα κεχήνασι πράγματα, καὶ τῶν μελλόντων οὐδέποτε λαμβάνουσιν ἔννοιαν· ἀλλ' εἰς μὲν τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις ἀδιαλείπτως ἐπείγονται, τὰς δὲ ψυχὰς ἐῶσιν ἐν λιμῷ τήκεσθαι· καὶ μυ-

quidem peccatorum fœtorem: & vt terra quæ non irrigatur, licet infinita quis semina iaciat, non potest spicas producere: ita & anima, nisi diuinis scripturis prius illustretur, etiamsi innumera quis verba effundat, non valet fructum vllum exhibere.

Ex interpr. epist. ad Galat.

Et sicuti terra, nisi seminetur & plantetur, herbam tantum profert; ita & anima, vbi quid necessariarum rerum, quod agat, non habet, quoniam otiosa esse non potest, omninò agendi cupida, prauis seipsam negotiis tradit. Quemadmodum enim in corporibus inflammatio, ita se habet in anima socordia: deinde ex socordia cupiditas rerum indecentium consequi solet.

Ex interpr. epist. ad Galat.

Et sicut in corporibus ij, qui vulnera negligunt, febres & putredines & mortem sibi pariunt; ita & in animis, qui ad parua peccata conniuent, maiora inducunt.

Ex interpr. epist. 1. ad Timoth.

Propterea nobis è terra corpus dedit Deus, vt ipsum etiam ad cœlum educamus, non vt per id etiam animam in terram detraheremus. O rem mirandam! quomodo omnes præsentibus rebus inhiant, & futurarum intelligentiam nunquam accipiunt: sed ad corporeas quidem voluptates iugiter feruntur, animas verò fame contabescere sinunt: Et cum innumera quo-

ρία καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμβάνοντες τραύματα, οὐδέποτε αἴσθησιν λαμβάνουσι τῶν ἐν οἷς εἰσι κακῶν, ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ σώματος θεραπείαν ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, τῆς δὲ ψυχῆς ὑπερορῶσιν, αὐχμώσης τε καὶ ῥυπώσης, καὶ ὑπὸ μυρίων ἐνοχλουμένης κακῶν· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας καὶ πόνους, οὐδὲ τὸ θνητὸν σῶμα θανάτου κρεῖττον ἐργάζονται, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον μετὰ τοῦ θνητοῦ, ταῖς ἀθανάτοις ὑποβάλλουσι τιμωρίαις. Διὰ τοῦτο λίαν ὀλοφυρόμενος τὴν περικεχυμένην ἄνοιαν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, καὶ τῆς περικειμένης αὐτοῖς ἀχλύος τὴν παχύτητα, ἐβουλόμην εὑρεῖν σκοπιάν τινα ὑψηλήν, ὑποδεικνύουσάν μοι πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη· ἐβουλόμην δὲ καὶ φωνῆς τυχεῖν πάντα περιηχούσης τὰ πέρατα, καὶ πᾶσιν ἀρκούσης τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ στῆναι καὶ βοῆσαι, καὶ τὴν δαυϊτικὴν ἐκείνην ἀνακηρύξαι φωνήν· υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάρδιοι. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος κἂν τὸ τυχὸν καταλάβῃ πάθος, καὶ ἰατροὺς καλεῖν, καὶ χρήματα ἀναλίσκειν, καὶ καρτερίαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ οὐ πρότερον ἀφίστασθαι ἅπαντα πράττοντας, ἕως ἂν ἀποθώμεθα τὸ λυποῦν· τῆς δὲ ψυχῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κεντουμένης, κρημνιζομένης, καὶ πάντα τρόπον ἀπολλυούσης ἑαυτὴν, οὐδὲ βραχὺν ἔχειν λόγον. Οὐ γὰρ τὸν

[Margin: ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Δημήτρ. μονάζοντα.]

[Margin: ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Δημήτρ. α'.]

tidie accipiant vulnera, nunquam sentiunt mala in quibus versantur; sed corpus quidem arte & diligentia singulari curant, animam verò negligunt, & squalentem & sordentem, & innumeralibus vexatam malis: & quod grauius est, quod post multos sudores & labores, nec mortale hoc corpus morte superius efficiunt; sed & immortalem illam cum mortali hoc æternis subiiciunt pœnis. Quocirca magnoperè deplorans circumfusam hominũ animis dementiam, densamq́ ipsis incumbentem caliginem, inuenire vellem speculam aliquam excelsam, quæ omnia mihi genera hominum cernenda subiiceret: vellem autem & vocem adipisci, quæ per omnes terminos resonaret, & omnibus qui in terra sunt, sufficeret, stareq́ & vociferari, ac Dauidica illa voce exclamare: Filij hominum, quousque graui corde? Quomodo enim non absurdum est, in corpore, si id, qualiscunque etiam morbus inuaserit, & medicos vocare, & pecunias expendere, & tolerantiam ostendere, nec prius desistere omnia facere, quousque id, quod nos infestat, amouerimus: cum verò anima in singulos dies stimulatur, præcipitatur, atque omni modo seipsam perdit, ne breuem quidem habere sermonem? Non enim

[Margin: Ex orat. ad Demet. monach.]

[Margin: Ex orat. 1. ad Demetr.]

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ζ, ψαλμοῦ.

τὸν ἔχοντα σηπεδόνα θρηνεῖν ἁπλῶς δεῖ, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ εἰκῆ κείμενον, καὶ μὴ τυγχάνοντα ἰατρικῶν χειρῶν. Τὸν δὲ τεμνόμενον καὶ καιόμενον, τοῦτον μάλιστα φαίημεν ἂν πρὸς ὑγίειαν ὁδεύειν, οὐ τὴν ἀπὸ τῆς τομῆς ὀδύνην βλέποντες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὀδύνης ὑγίειαν. Οὕτως ἐπὶ τῆς ψυχῆς διακεῖσθαι χρή, οὐχὶ τοὺς κολαζομένους, οὗτοι γὰρ πρὸς ὑγίειαν ἕλκονται, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀτιμωρητὶ πενθεῖν δεῖ καὶ ὀδύρεσθαι. Ὁ γὰρ χρησταῖς * συντρεφόμενος ἐλπίσι, καὶ περὶ τῶν μελλόντων θαρρῶν, ἀπεντεῦθεν ἤδη τῆς βασιλείας ἐγεύσατο. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ψυχὴν εἴωθεν ἀνακτᾶσθαι καὶ ἀμείνω ποιεῖν, ὡς ἡ χρηστὴ τῶν μελλόντων ἐλπίς. Οἱ μὲν γὰρ ἅπασαν τὴν σπουδὴν εἰς τὸν καλλωπισμὸν κενοῦντες τῆς ἑαυτῶν οἰκίας, ἐν τοῖς ἔξω πλουτοῦντες, ἀμελοῦσι τῶν ἔνδον, καὶ ἔρημον καὶ αὐχμῶσαν καὶ ἀραχνίων γέμουσαν περιορῶσι τὴν ἑαυτῶν ψυχήν· οἳ δὲ τῶν ἔξωθεν ἀμελήσαντες εἰς τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν τὴν προθυμίαν καταναλώσωσιν ἅπασαν, πανταχόθεν αὐτὴν καλλωπίζοντες, καταγώγιον ἔσται τῷ Χριστῷ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἡ ψυχή. Τοῦ δὲ τὸν Χριστὸν ἔχοντος ἔνοικον, τί γένοιτ' ἂν μακαριώτερον; Τίνα οὖν ἕξομεν ἀπολογίαν, ποίαν συγγνώμην, ὅταν μὲν τοῦ σώματος νοσοῦντος, ἔνθα καὶ ἀργύριόν ἐστι καταβαλεῖν, καὶ ἰατροὺς παρακαλέσαι, καὶ ὀδύ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς ἀνδρ.

* πονῳ συντρεφόμενος.

Ex inter pr. Psal. 7

enim eum qui putrescens vlcus tantum habet, lamentari oportet, sed eum qui habet & temere iacet, nec medicas nanciscitur manus. Qui verò secatur & vritur, hunc maximè ad sanitatē tendere dixerimus, non dolorem qui ex sectione oritur, aspicientes, sed eam quæ ex dolore sequitur, sanitatem. Ita, quod ad animā attinet, affecti esse debemus: non eos qui pœnas dant, lugere & deflere oportet, ad sanitatem enim hi trahuntur, sed eos qui impunè delinquunt. Qui enim bona in spe* est, & de futuris confidit, abhinc iam regnū degustauit. Nihil enim ita animam recreare & præstantiorem reddere solet, sicut bona de futuris concepta spes. Nam qui omne studium in ornatum suarum ædium exhauriunt, cum in exterioribus diuites sint, interiora negligunt, animāq; suam desolatā, squalentem & aranearum telis plenam despiciūt. Quod si exterioribus neglectis menti suæ omnē diligentiam impenderet, vndequaq; ipsam accuratè exornantes, Christo hospitium eiusmodi hominum anima foret. Quid autē eo, qui Christum incolā habet, beatius esse possit? Quam igitur defensionem habebimus, aut quam veniam? cum corporis ægrotantis, vbi & argentum expendendū est, & medici accersendi, & dolor

Ex hom. in Statuas.

* bona spe nutritur.

ὀδύνην ὑπομεῖναι πολλήν, τοσαύτην ποιώμεθα πρόνοιαν, ψυχῆς δὲ καταφρονῶμεν, καὶ ταῦτα μήτε ἀργύριον καταβαλεῖν μέλλοντες, μήτε ἑτέρους διενοχλεῖν, μήτε ὀδύνας ὑφίστασθαι· ἀλλὰ χωρὶς τούτων πάντων, διὰ τοῦ προελέσθαι καὶ βουληθῆναι μόνον, πᾶσαν αὐτοῖς δυνάμενοι ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν, καὶ ἀκριβῶς εἰδότες, ὡς εἰ μὴ τοῦτο ποιήσαιμεν, τὴν ἐσχάτην ὑποστησόμεθα δίκην, καὶ τὰς ἀπαραιτήτους κολάσεις καὶ τιμωρίας. Καὶ καθάπερ οἱ τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντες, ἀεὶ μὲν ἐν κατηφείᾳ καὶ ὀδύναις εἰσί, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν αὖ μέλλουσιν ἐξάγεσθαι, καὶ παρ' αὐτὰς τὰς τοῦ δικάζοντος ἄγεσθαι θύρας, καὶ πρὸ τῶν κιγκλίδων ἑστῶτες, καὶ τῆς τοῦ κελεύοντος φωνῆς ἔνδοθεν ἀκούοντες, ἀποπήγνυνται τῷ φόβῳ, καὶ τῶν νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται· οὕτω καὶ ἡ ψυχή, μάλιστα μὲν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἁμαρτίας ὀδυνᾶται, καὶ στενοχωρεῖται, πολλῷ δὲ πλέον, ὅταν ἐντεῦθεν ἀποσπασθεῖσα, πρὸς τὰς εὐθύνας τὰς ἐκεῖ, καὶ τὸ φοβερὸν ἀπάγεσθαι μέλλῃ δικαστήριον. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἀναδύεται, καὶ πρὸς τὸ βάθος κάτω χωρεῖ, καὶ δέδοικε καὶ φρίττει, μέλλουσα τῆς σαρκὸς ἀφίστασθαι. Τότε γὰρ εἴτε ἥρπασέ τις, εἴτε ἐπλεονέκτησεν, εἴτε τινὰ ἐπηρέασεν, εἴτε τινὸς ἐχθρὸς γέγονεν ἀδίκως, εἴτε ἄλλο ὁτιοῦν εἰργάσατο δεινόν, ἅπας

ὁ τῶν

ἐκ τοῦ περὶ τοῦ Λαζάρου λόγων.

dolor magnus perferendus, tantam habeamus curam; animam verò negligamus; præsertim neque argentum expensuri, neque negotium aliis exhibituri, neque dolores subituri: sed absque his omnibus, electione & voluntate sola, omninò corrigere nos ipsi valentes, & exactè scientes, quod nisi id fecerimus, extremum luituri simus supplicium, & irrecusabiles pœnas & cruciatus. Et quemadmodum qui carcerem inhabitant, semper quidem in anxietate ac doloribus sunt, sed maximè eo die, quo educendi sunt, & ad ipsas Iudicis fores ducendi; & ante cancellos stantes, vocemque Iudicantis intus audientes, metu obrigescunt, & nihilo meliore sunt specie quàm mortui: sic & anima, ipso quidem etiam præuaricationis tempore maximè affligitur & premitur, sed multò magis quando hinc auulsa ad rationes illic reddendas, & ad terribile illud iudicium abducenda est. Propterea sæpe refugit & intrò recedit, metuit & exhorrescit, cum à carne discessura est. Tunc enim siue quis rapuerit, siue aliena inuaserit, siue alios infestauerit, siue iniustè alicuius inimicus fuerit, siue aliud quodlibet malum designauerit, vniuersus peccato-

rum

Ex hom. in Lazarum.

ὁ τῶν ἁμαρτημάτων χορὸς ἀνανεοῦται, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν φαίνεται πικρὸς ἑστηκὼς τοῦ συνειδότος κατήγορος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀθάνατος ἡμῖν γέγονεν ἡ ψυχή· καὶ τὸ σῶμα δὲ ἔσται ἀθάνατον, ἵνα τῶν ἀτελευτήτων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν. Ἂν δὲ τῇ γῇ προσηλωμένος ᾖς, τῶν οὐρανίων προκειμένων, ἐννόησον ὅση γίνεται εἰς τὸν δωρούμενον ὕβρις· ὅταν ἐκεῖνος μὲν τὰ ἄνω σοι προτείνῃ, σὺ δὲ οὐ πολλὴν αὐτῶν ποιούμενος λόγον, τὴν γῆν ἀντικαλλάσσῃ τῶν οὐρανίων. Ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

rum chorus renouatur, & oculis se se offert, statq; acerbus conscientiæ accusator. Ideoq; & animam nacti sumus immortalem: & corpus verò immortale futurum est, vt infinitis perfruamur bonis. Quod si terræ affixus fueris, cum cœlestia proponantur, cogita quanta hinc contumelia in donantem oriatur; cum ille quidem cœlestia tibi porrigat, tu verò non magnam eorum rationem ducens, terram commutes cœlestibus. Quæ vtinam omnes adipiscamur gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum: Amen.

Περὶ τοῦ μὴ καταφρονεῖν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων.

ΛΟΓΟΣ θ'.

De non contemnenda ecclesia Dei & sanctis mysteriis.

HOMILIA IX.

ἐκ τ' ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωαν. εὐαγ.

ΟΛίγοι ἡμῖν σήμερον οἱ παραγινόμενοι. Ἄρα τί τὸ αἴτιον; μνήμην μαρτύρων ἐπιτελοῦμεν, καὶ οὐδεὶς ἡμῖν ἀπήντησεν, ἀλλὰ τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ, εἰς ῥαθυμίαν αὐτοὺς ἐνέβαλε· μᾶλλον δὲ οὐ τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἡ ῥαθυμία αὐτοὺς ἐνεπόδισεν. Ὥσπερ γὰρ τὸν σπουδαῖον καὶ διεγηγερμένον τῇ προαιρέσει, οὐδὲν δύναται κωλῦσαι· οὕτως τὸν ῥάθυμον

Ex interpr. Euāg. secundū Ioan.

PErpauci nobis hodie adsunt. Quidnā hoc causæ est? Martyrum memoriā peragimus, & nemo ad nos accurrit, sed prolixius via spatium, in socordiam ipsos coniecit: imò verò non via spatium, sed segnitia eos impediuit. Quemadmodum enim studiosum & arrecto animo præditum, prohibere nihil potest; ita socordem

θυμὸν καὶ ἀναπεπτωκότα πάντα δύναται κωλύσαι. Οἱ μάρτυρες τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχεον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· καὶ σὺ οὐδὲ βραχείας ὁδοῦ διάστημα καταφρονῆσαι δύνασαι; Ἐκεῖνοι τὰς κεφαλὰς ἀπέθεντο διὰ τὸν Χριστόν· σὺ δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀπαντῆσαι θέλεις, διὰ τὸν δεσπότην; Ὁ δεσπότης διὰ σὲ ἀπέθανε, καὶ σὺ δι᾽ αὐτὸν ὀκνεῖς; μνήμη μαρτύρων, καὶ σὺ ῥαθυμεῖς καὶ ἀναπέπτωκας; Δέον ἐστὶ σὲ παραγενέσθαι καὶ ἰδεῖν τὸν διάβολον ἡττώμενον καὶ μάρτυρα νικῶντα, καὶ θεὸν δοξαζόμενον, καὶ ἐκκλησίαν στεφανουμένην. Ἀλλὰ ἁμαρτωλός εἰμι φησὶ, καὶ οὐ δύναμαι ἀπαντῆσαι. Ἐπειδὴ ἁμαρτωλὸς εἶ, ἀπάντησον, ἵνα γένῃ δίκαιος. Τίς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἄνευ ἁμαρτίας, εἰπέ μοι. Ἢ οὐκ οἶδας ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρεύοντες ἁμαρτίαις εἰσὶ περιηλωμένοι· σάρκα γάρ εἰσι ἐνδεδυμένοι καὶ σώματι συμπεπλεγμένοι· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ οἱ ἐπὶ θρόνους καθήμενοι καὶ διδάσκοντες, ἁμαρτίαις συμπεπλέγμεθα· ἀλλ᾽ οὐκ ἀπογινώσκομεν τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, οὐδὲ ἀπανθρωπίαν αὐτῷ περιάπτομεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς πάθει δουλεύειν παρεσκεύασεν ὁ θεὸς, ἵνα ἐξ ὧν αὐτοὶ πάσχωσι, καὶ τοῖς ἄλλοις συγγνώμην δίδωσι. Πῶς οὐκ ἂν εἴη παραπληξίας καὶ ἀλογίας, ὅτι ἂν μὲν κιθαρῳδὸς ἢ ὀρχηστὴς, ἢ ἄλλος τις τῶν τοιούτων ἡμᾶς

& languidum retardare omnia possunt. Martyres sanguinem suum pro veritate profuderunt, & tu ne breuis quidem viæ spatium pro nihilo ducere potes? Illi caput posuerunt propter Christum: tu verò nec exiguum spatium vis accurrere propter Dominum? Dominus tua causa mortuus est, & tu causa ipsius cunctaris? Memoria martyrum fit, & tu segnis & supinus iaces? Æquum est vt adsis & videas diabolum vinci, martyremque vincere, Deum glorificari, & ecclesiam coronari. Atqui peccator sum, dicet aliquis, & possum accurrere. Quandoquidem peccator es, accurre, vt iustus fias. Quis verò hominum absq; peccato est, dic mihi? An nescis quod & ipsi qui altari assident, peccatis affixi sunt? Carne enim amicti, & corpori implicati sunt: Quin & nos ipsi, qui in solio sedemus, ac docemus, peccatis implicati sumus: sed non desperamus de diuina benignitate, neque immanitatem ipsi affingimus. Propterea namque ipsos etiam Sacerdotes affectionibus seruire fecit Deus, vt ex iis quæ ipsi patiuntur, aliis etiam ignoscere discant. Quantæ igitur amentiæ & absurditatis fuerit, quòd, cum nos quidem citharædus aut saltator, aut alius aliquis eiusmodi

ἡμᾶς καλέσῃ, μετὰ σπουδῆς ἅπαντες τρέχομεν, καὶ χάριν αὐτῷ τῆς κλήσεως ἴσμεν, καὶ ἡμέρας ὁλοκλήρου τὸ ἥμισυ μέρος ἀναλίσκομεν ἐκείνῳ προσέχοντες μόνῳ· τοῦ δὲ θεοῦ διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἡμῖν διαλεγομένου χασμώμεθα, κνώμεθα, καὶ ἰλιγγιῶμεν· καὶ ἐν μὲν ἱπποδρομίαις, οὐκ ὀρόφου ἐπικειμένου τὸν ὑετὸν στέγοντος, οἱ πλείους πολλῶν ὄμβρων καταφερομένων, καὶ ἀνέμου τὸ ὕδωρ εἰς τὰς ὄψεις ῥιπίζοντος, ἑστήκασι μαινόμενοι, καὶ ψύχους καὶ ὑετοῦ, καὶ μήκους ὁδοῦ καταφρονοῦσι, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς οὔτε οἴκοι κατέχει, οὔτε ἐκεῖ κωλύει διαβῆναι· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀπελθεῖν ὁ ὑετὸς ἡμῖν καὶ ὁ πηλὸς κώλυμα γίνεται. Κἂν μὲν ἐρωτηθῶσι, τίς ἐστιν ὁ Ἀμὼς ἢ ὁ Ἀβδίας, ἢ πόσος τῶν προφητῶν ὁ ἀριθμὸς, ἢ τῶν ἀποστόλων, οὐδὲ χᾶναι δύνανται· ὑπὲρ δὲ ἵππων καὶ ἡνιόχων, καὶ σοφιστῶν, καὶ ῥητόρων δεινότερον τὰς ἀπολογίας συντίθησι. Καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτὰ εἰπέ μοι; Παρῄνεσα πολλάκις εἰς θέατρα μὴ ἀναβαίνειν. Ἤκουσας, οὐκ ἐπείσθης· ἀνέβης εἰς τὸ θέατρον παρήκουσάς μου τοῦ λόγου· μὴ αἰσχυνθῇς πάλιν εἰσελθεῖν καὶ ἀκοῦσαι. Ἤκουσα, καὶ οὐκ ἐτήρησα, φησὶ, πῶς δύναμαι εἰσελθεῖν καὶ ἀκοῦσαι. Τέως αὐτὸ τοῦτο οἶδας, ὅτι οὐκ ἐτήρησας, τέως αἰσχύνῃ, τέως ἐρυθριᾷς, τέως μηδενὸς ἐλέγχοντος

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν λίμνην Γεννησαρέτ.

τὸν

modi hominum vocauerit, studiosè omnes currimus, & gratiā ei, quod nos vocauerit, habemus, & integri diei mediam partem consumimus, illi soli attendentes: Deo verò per prophetas & apostolos vobiscum loquente, oscitamus, scalpimus nos, & hæsitamus? Ac in circo quidē nullo tecto, quod pluuiā sustineat, superposito, complures, largis imbribus decidentibus, & vento aquam in ora sufflāte, stant insani, frigusq́; & pluuiam ac viæ prolixitatē paruipendunt, neq; quicquā ipsos vel domi continet, vel illuc transire vetat: ad ecclesiam verò quò minus eamus, pluuia nobis atque lutum impedimentum est. Ac si quidem interrogentur, quisnam sit Amos aut Abdias, siue quis sit numerus prophetarum aut apostolorū, ne hiscere quidem possunt: pro equis verò & aurigis, si qs defensiones componat, & sophistas & oratores superat. Et quonā pacto quæso hæc tolerabilia sunt? Admonui sæpenumero, in theatrū nō esse ascendendū. Audiuisti, nec obsecutus es: ascendisti in theatrū, non paruisti orationi meæ: ne te pudeat rursus ingredi & audire. Audiui, nec tamē seruaui, inqs; quomodo possum ingredi & audire? Interim hoc ipsum intelligis, te nō seruasse, interim te pudet, interim erubescis, interim nemine arguente

Ex hom. in stagnū Genezareth.

frenum

τὸν χαλινὸν ἐπιφέρεις, πῶς τὸν λόγον μου ἔχεις ἐρριζωμένον, πῶς μὴ φαινομένου μου, ἡ διδασκαλία μου καθαιρεῖ σε. Οὐκ ἐτήρησας; μᾶλλον εἴσελθε, ἵνα πάλιν ἀκούσας τηρήσῃς. Φάρμακον ἐὰν ἐπιτεθῇ σοι, καὶ μὴ καθάρῃ σε, τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ οὐκ * ἐπιθήσεις αὐτὸ πάλιν; Ἔστω τις δρυτόμος ὦ ἄνθρωπε, καὶ θελέτω τεμεῖν δρῦν· λαμβάνει ἀξίνην, εἶτα κόπτει τὴν ῥίζαν· ἐὰν δῷ μίαν πληγὴν, καὶ μὴ πέσῃ τὸ δένδρον, οὐ δίδωσιν ἄλλην πληγήν; οὐ τετάρτην, οὐ πέμπτην, οὐ δεκάτην; οὕτω καὶ σὺ ποίει. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ῥαθυμοτέρους ἐργάσωμαι, ἀλλ' ἵνα σπουδαιοτέρους κατασκευάσω. Εἰσῆλθες εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄνθρωπε, ἠξιώθης τῆς τοῦ Χριστοῦ συντυχίας· ἐὰν μὴ ἀπολυθῇς, μὴ ἐξέλθῃς. Ἐὰν γὰρ πρὸ τῆς ἀπολύσεως ἐξέλθῃς, ὡς δραπέτης εὐθύνῃ. Τὴν ὅλην ἡμέραν ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀναλίσκεις, καὶ δύο ὥρας ἐν τοῖς πνευματικοῖς οὐκ ἀχολῇ; Εἰς θέατρον πολλάκις ἀπέρχῃ, καὶ ἕως τῆς ἀπολύσεως οὐ κατέρχῃ· καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχῃ, καὶ πρὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐξέρχῃ; Φοβήθητι τὸν εἰρηκότα, ὁ καταγῶν τῶν φρονῶν πράγματος, καταφρονηθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ βασιλεῖ μὲν ἐπιστὰς, οὐδὲ ἁπλῶς μειδιάσαι ἀνέχῃ· τῷ δὲ τῶν ἁπάντων δεσπότῃ παρεστηκὼς, οὐχ ἵστασαι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἀλλὰ γελᾷς αὐτοῦ πολλάκις ὀργιζομένου; οὐκ ἐννοεῖς ὅτι τὸ ἁμάρτημα-

Margin: * scribo ἐπιθήσεις

Margin: ἐκ τοῦ λόγου

frenum adhibes, interim orationem meam certam ac infixā retines, interim me nō comparente, doctrina mea te deiicit. Non seruasti? magis ingredere, vt cum rursus audieris, obserues. Medicamentum si tibi adhibeatur, nec tamen te purget, nonne altera die rursus idipsum adhibes? Sit quispiam lignarius faber, ô homo, velitq́; quercum incidere: accipit asciā, deinde radicē incidit: si det vnū ictum, & arbor non concidat, nonne addit & alterū ictum? non quartū? non quintum? non decimū? Itidē tu quoq́; facito. Hæc dico, non vt segniores reddam, sed vt diligentiores efficiā. Ingressus es in ecclesiam, ô homo, dignus habitus es Christi consortio: ne exeas, nisi dimittaris. nam si ante dimissionem exieris, tanquā fugitiuus rationem reposceris. Totum diē in rebus q̄ ad corpus spectant, consumis, & duas horas spiritualibus non vacas? Ad theatrū sæpè abis, neq; inde discedis donec dimittaris: & in ecclesiā ingressus, priusquam diuina mysteria peragantur, egrederis? Time eū qui dixit: q contemnit rem, contemnetur ab ea. Ac Regi qdem cū astas, ne ridere qdem omninò audes: omnium verò Domino cum astas, nō stas cum timore & tremore, sed rides ipso sæpè irascente? Non cogitas, quod hoc facto multo magis, quàm pecca-

Margin: Ex orat. de incōprehensib.

τημάτων ταύτῃ μειζόνως παροξύνεις αὐτόν; Οὐ γὰρ οὕτω τοὺς ἐξαμαρτάνοντας, ὡς τοὺς μὴ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν συστελλομένους ἀποστρέφεσθαι εἴωθεν ὁ θεός. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε, ἐν ἐκκλησίᾳ ἑστώς· κάλλη γυναικῶν περιεργάζῃ, καὶ οὐ φρίττεις οὕτως ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ; πορνεῖόν σοι δοκεῖ εἶναι ἡ ἐκκλησία καὶ τῆς ἀγορᾶς ἀτιμοτέρα; Ἐν ἀγορᾷ μὲν γὰρ δέδοικας καὶ αἰσχύνῃ φανῆναι γυναῖκα περιεργαζόμενος· ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ, αὐτοῦ διαλεγομένου σοι, καὶ ἀπειλοῦντος ὑπὲρ τούτων, τοιαῦτα κατατολμᾷς κατὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἀκούεις μὴ ταῦτα ποιεῖν, καὶ οὐ φρίττεις, οὐδὲ ἐξέστηκας, ἐργαστήριον παρανομίας τὴν καρδίαν ἀποτελῶν, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς; Βέλτιον τοὺς τοιούτους πηροὺς εἶναι, ἢ εἰς ταῦτα κεχρῆσθαι τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐννόησον τίνος πλησίον ἕστηκας, ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ φρικώδει μυσταγωγίᾳ ἄνθρωπε, μετὰ τίνων μέλλεις καλεῖν τὸν θεόν· μετὰ τῶν χερουβὶμ, μετὰ τῶν σεραφὶμ, καὶ τῶν ἄλλων οὐρανίων δυνάμεων. Ἀναλόγισαί σου τοὺς συγχορευτάς. Ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς νῆψιν, ὅταν ἐνθυμηθῇς, ὅτι σῶμα περικείμενος, καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένος, μετὰ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων κατηξιώθης ἀνυμνεῖν τὸν κοινὸν δεσπότην ἁπάντων. Μὴ τοίνυν διαλελυμένος τὴν προθυμίαν τῶν ἱερῶν κοινώνει, καὶ μυστικῶν ὕμνων ἐκείνων, μὴ βιωτικὰς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν

peccatis ipsis, eũ irritas? Neq; enim vsq; adeo peccãtes, sicut eos, qui post peccatum, animũ non demittunt & contrahunt, Deus auersari solet. Quid agis ô homo in ecclesia stans? formas mulierũ curiosè contemplaris, & non phorrescis tanta iniuria templum Dei afficiens? Lupanar tibi esse videtur ecclesia Dei, & foro despicabilior? Nam in foro quidem metuis & erubescis videri mulierẽ curiosè contemplari: in templo verò Dei, ipso tecum loquente, & pro his comminãte, talia audes eo ipso tempore, quo audis hæc facienda non esse; & non perhorrescis neq; mente commoueris, cor & oculos officinam iniquitatis facies? Præstaret huiuscemodi esse cæcos, quàm ad ista oculis suis vsos fuisse. Cogita, prope quem astiteris, in sacro illo tremendoq; sacrificio, cum quibus sis inuocaturus Deum: cũ Cherubim, cum Seraphim, & cum aliis virtutibus cælestibus. Reputa, quos tecum Deum concelebrantes habeas. Sufficit hoc tibi ad sobrietatem, cum perpenderis, quòd corpore circumseptus & carni implicatus, cum incorporeis virtutibus communem omnium Dominum collaudare dignus sis habitus. Ne igitur dissoluto animo sacris & laudibus illis arcanis communices; ne seculares cogitationes per illud tempus ha-

ἔχε λογισμοὺς ἀλλὰ πάντα γήϊνα τῆς διανοίας ἐξορίσας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὅλον ἑαυτὸν μεταθεὶς, ὡς αὐτοῦ πλησίον ἑστὼς τοῦ θρόνου τῆς δόξης, καὶ μετὰ τῶν σεραφὶμ ἱπτάμενος, οὕτως τῷ θεῷ τὸν πανάγιον ὕμνον ἀνάφερε. Διὰ γὰρ τοῦτο ἑστάναι καλῶς κατὰ τὸν τῆς θείας μυσταγωγίας καιρὸν κελευόμεθα, ἵνα τοὺς χαμαὶ συρομένους λογισμοὺς ἀνορθώσωμεν, ἵνα τὴν ἔκλυσιν τὴν ἐκ τῶν βιωτικῶν γινομένην ἡμῖν πραγμάτων ἐκβαλόντες, ὀρθὴν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ ἀναστῆσαι δυνηθῶμεν ἡμῶν τὴν ψυχήν. Οὐ γὰρ περὶ χειρῶν καὶ γονάτων λέγει τοῦ σώματος· οὐδὲ γὰρ δρομεῦσιν ἀνθρώποις, οὐδὲ παγκρατιασταῖς διαλέγεται, ἀλλὰ τὴν ἰσχὺν τῶν ἔνδον λογισμῶν προκαταβεβλημένην ὑπὸ τῶν πειρασμῶν, ἀναστῆσαι διὰ τῶν ῥημάτων τούτων παρακελεύεται. Κατὰ γὰρ τὸν τῆς θείας συνάξεως καιρὸν ἀδελφοὶ, οὐκ ἄνθρωποι μόνον βοῶσι τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην βοὴν, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι προσπίπτουσι τῷ δεσπότῃ, καὶ ἀρχάγγελοι δέονται· ἔχουσι γὰρ καὶ τὸν καιρὸν αὐτοῖς συμμαχοῦντα, καὶ τὴν προσφορὰν βοηθοῦσαν. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι κλάδους ἐλαιῶν ἐκκόψαντες ἐπισείουσι τοῖς βασιλεῦσι, διὰ τοῦ φυτοῦ, ἐλέου καὶ φιλανθρωπίας αὐτοὺς ἀναμιμνήσκοντες· οὕτω δὴ καὶ οἱ ἄγγελοι τότε ἀντὶ κλάδων ἐλαιῶν τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν προτεινόμενοι, τὸν δεσπότην παρακαλοῦσιν

beas, verum omnibus terrenis rebus ex mente eiectis, & ad cælum totus translatus, perinde ac si prope ipsius solium gloriæ adstares, & cum Seraphim volares, ita Deo sanctam per omnia laudem affer. Propterea enim honestè tempore diuini sacrificij stare iubemur, vt humi repentes cogitationes erigamus: vt languore, qui ex vitæ huius negotiis oritur, excusso, rectum coram Deo animum exsuscitare possimus. Non enim de manibus & genibus dicit, (neque enim cum cursoribus aut pancratiastis loquitur) sed interiorum cogitationum vires à tentationibus prostratas, exsuscitare his verbis hortatur. Diuinæ enim communionis tempore, fratres, non homines solum horrendum illum clamorem vociferantur, sed & angeli procumbunt Domino, & archangeli orant: nacti enim sunt tempus opportunum, & oblationem auxiliantem. Et quemadmodum homines ramos olearum recisos Regibus protendunt, per stirpem illam, misericordiæ & humanitatis ipsos admonentes: ita scilicet & angeli tunc pro ramis olearum, corpus Domini protendentes, Dominum pro natura humana precantur, tantum

λοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μονονουχὶ λέγοντες, ὅτι ὑπὲρ τούτων δεόμεθα, οὓς αὐτὸς φθάσας οὕτως ἀγαπῆσαι κατηξίωσας, ὡς τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι τὴν ἑαυτοῦ· ὑπὲρ τούτων ἐκχεόμεθα τὰς ἱκετηρίας, ὑπὲρ ὧν αὐτὸς τὸ αἷμα ἐξέχεας· ὑπὲρ τούτων παρακαλοῦμεν, ὑπὲρ ὧν τὸ σῶμα τοῦτο κατέθυσας. Ἕκαστος τοίνυν ἀναλογιζέσθω παρ' ἑαυτῷ, ποῖον ἐλάττωμα διώρθωσε, ποῖον κατόρθωμα προσεκτήσατο, ποίαν ἁμαρτίαν ἀπενίψατο, κατὰ τί βελτίων ἐγένετο. Κἂν μὲν εὕρῃ πλέον τι γενόμενον ἀπὸ τῆς νηστείας αὐτῷ πρὸς τὴν καλὴν ταύτην ἐμπορίαν, καὶ συνίδῃ ἑαυτῷ πολλὴν πεποιημένῳ τῶν τραυμάτων ἐπιμέλειαν, προσερχέσθω· εἰ δὲ ἠμελημένος ἔμεινε, νηστείαν μὲν ἔχων ἐπιδείξασθαι μόνην, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν κατωρθωκώς, ἔξω μενέτω, καὶ τότε εἰσίτω, ὅταν ἅπαντα ἐκκαθάρῃ τὰ ἁμαρτήματα. Τὸν μὲν γὰρ μὴ νηστεύοντα, εἰκὸς καὶ συγγνώμης τυχεῖν, σώματος ἀσθένειαν προβαλλόμενον· τὸν δὲ μὴ διορθώσαντα ἑαυτοῦ τὰ πλημμελήματα, ἀδύνατον ἀπολογίας τυχεῖν. Τῆς γὰρ ἐν ταῖς συνάξεσι ῥαθυμίας, ἐὰν ἀπαιτήσῃ τὰς εὐθύνας ὁ θεός, τί ποιήσομεν; Ἴστε γὰρ δήπου τοῦτο, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ διαλεγομένου πρὸς πάντας ἡμᾶς διὰ τοῦ προφήτου, πολλοὺς καὶ μακροὺς ποιούμεθα πρὸς τοὺς πλησίον λόγους, περὶ τῶν οὐδὲν ἡμῖν προσηκόντων πραγμάτων. Ἂν τοίνυν πάντα παρεὶς τὰ

ἄλλα

ἐκ τοῦ κβ'. τῆς εἰς τοὺς ἀνδριάντας λόγων.

tum non dicentes: Pro his rogamus, quos tu prior ita diligere dignatus es, vt tuam ipsius animam traderes: pro his supplices preces profundimus, pro quibus ipse sanguinem fudisti: pro his oramus, pro quibus corpus hoc hostiam obtulisti. Vnusquisque igitur secum reputet, quemnam defectum emendauerit, quod bonum opus insuper acquisierit, quod peccatum absterserit, in quo melior sit factus. Ac si quidem augmenti aliquid ex ieiunio sibi accessisse deprehendat ad præclaram hanc mercaturam, sibiq; conscius sit multam se vulneribus curam adhibuisse, accedat: si verò sine cura manserit, solum quidem ieiunium ostendere habens, in aliis verò nihil profecerit, foris maneat, & tunc ingrediatur, vbi omnia delicta expurgauerit. Eum enim, qui corporis imbecillitatem prætendens, non ieiunat, veniam obtinere consentaneum est: qui verò errores suos non correxerit, hunc excusationem inuenire, fieri non potest. Quid enim facturi sumus, si ignauiæ in conuentibus Deus rationes exposcat? Certè enim nostis, quod frequenter ipso per prophetam nobis colloquente, multos & prolixos cum proximis sermones, de rebus nihil ad nos pertinentibus, habeamus. Si igitur omnibus aliis præter-

mis-

Ex hom. 22. in Statuas.

ἄλλα, ταύτης τῆς ἁμαρτίας θελήσει
δίκην ἀπαιτῆσαι ἡμᾶς, ποία σωτη-
ρίας ἔσται ἡμῖν ἐλπίς. Μὴ γὰρ δὴ μι-
κρὸν εἶναι νομίσῃς τὸ πλημμέλημα,
ἀλλ' εἰ βούλει τὸ μέγεθος αὐτοῦ κατι-
δεῖν, ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο αὐτὸ ἐξέτα-
σον, καὶ τότε ὄψει τῆς ἀτοπίας τὸ μέ-
γεθος. Τόλμησον ἄρχοντος πρὸς σὲ
φθεγγομένου, μᾶλλον δὲ φίλου τινὸς
τῶν ὀλίγον σεμνοτέρων, ἀφεὶς αὐτὸν
πρὸς οἰκέτην διαλέγεσθαι τὸν σαυτοῦ,
καὶ τότε ὄψει ἡλίκον τολμᾷς ἐπὶ θεοῦ
τοῦτο ποιῶν. Ἐὰν γὰρ ᾖ τις τῶν ἐπι-
φανεστέρων ἐκεῖνος, καὶ δίκην σε ἔχει
ἀπαιτῆσαι τῆς ὕβρεως· ἀλλ' ὁ θεὸς το-
σαῦτα καὶ πλείονα τούτων καθ' ἑκά-
στην ὑβριζόμενος τὴν ἡμέραν, οὐ παρ'
ἑνὸς καὶ δύο καὶ τριῶν ἀνθρώπων,
ἀλλὰ παρὰ πάντων ἡμῶν σχεδὸν, ἀ-
ἐκ τῶν λό- νέχεται καὶ μακροθυμεῖ. Καὶ βασι-
γων τῶν λέως μὲν ὀργὴν ἐπιγείου καταλῦσαι
περὶ ἀκα βουλόμενοι, μετὰ τῶν παίδων καὶ γυ-
ταλήπτου. ναικῶν συντρέχετε πάντες, καὶ τῆς
βασιλικῆς ὀργῆς πολλάκις τὸν κατά-
δικον ἐξαρπάζετε· τὸν δὲ οὐράνιον βα-
* exēpl. σιλέα * μέλλοντες ἵλεων ποιῆσαι καὶ
μέλλοντα ἐξαρπάσειν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, οὐχ ἕνα,
οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ
πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην
ἁμαρτωλοὺς, ἔξω καθέζεσθε καὶ οὐ
συντρέχετε κοινῇ πάντες, ἵνα ὁ θεὸς
τὴν συμφωνίαν ὑμῶν αἰδεσθεὶς, κἀ-
κείνοις ἀφῇ τὴν κόλασιν, καὶ ἡμῖν
συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματα; Εἰ γὰρ
ἐπ' ἀγορᾶς τύχῃς ὢν κατὰ τὸν καιρὸν
ἐκεῖ-

missis, huius delicti à nobis pœnas poscere voluerit, quænā salutis spes nobis futura est? Nec verò exiguum hoc peccatum existimare debes; sed si eius magnitudinem cernere velis, in hominibus hoc ipsum perpendito, & tum absurditatis magnitudinem videbis. Audeas principe, imò etiam paulò honestiore aliquo amico tibi loquente, ipso deserto cum famulo tuo sermonem iungere, & tunc videbis quantum facinus audeas, corā Deo hoc faciens. Si enim ille ex illustrioribus aliquis sit, etiā à te pœnas ob illatam contumeliam sumere potest: Deus autem, qui tot & his multò pluribus iniuriis in singulos dies afficitur, idq́ non ab vno aut duobus aut tribus hominibus, sed ferè ab omnibus nobis, sustinet & patienter fert. Ac cum terre- Ex hom. de incō-
ni quidem Regis iram placare vul- prensib.
tis, omnes cum liberis & vxoribus Dei na-
concurritis, frequenterque iudicio tura.
condemnatum Regis iræ eripitis: cœlestem verò Regem propitium redditūri, & ab ipsius ira non vnum, aut duos, aut tres, aut centum, sed omnes in orbe terrarum peccatores liberaturi foris considetis, nec in communi omnes concurritis, vt Deus vestram concordiam reueritus, & illis pœnam remittat, & vobis det veniam delictorum? Siue enim in foro illo tempore verseris,
siue

ἐκεῖνον, εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας, εἰ γὰρ ἀπαραιτήτοις πράγμασιν, οὐχὶ παντὸς λέοντος σφοδρότερον ἅπαντα διαρρήξας τὰ δεσμὰ πρὸς τὴν κοινὴν ἱκετηρίαν αὐτομολήσεις; καὶ ποίαν ἕξεις σωτηρίας ἐλπίδα. Τί γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας δυνατώτερον γένοιτ᾽ ἄν. Μή μοι λέγε τείχη καὶ ὅπλα· τείχη τῷ χρόνῳ παλαιοῦνται, ἐκκλησία δὲ οὐδέποτε γηρᾷ. Τείχη βάρβαροι καταλύουσιν· ἐκκλησίας δὲ οὐδὲ δαίμονες περιγίνονται. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ῥήματα, μαρτυρεῖ τὰ πράγματα. πόσοι ἐπολέμησαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀπώλοντο, αὕτη δὲ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἀναβέβηκε. Τοιοῦτον ἔχει μέγεθος ἡ ἐκκλησία· πολεμουμένη νικᾷ· ἐπιβουλευομένη περιγίνεται· ὑβριζομένη λαμπροτέρα καθίσταται. Συνήκατε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅσα ἐκινεῖτο καθ᾽ ἡμῶν ὅπλα, καὶ θυμὸς στρατιωτικὸς πυρὸς σφοδρότερος, καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰς βασιλικὰς αὐλὰς ἀπηγόμεθα, καὶ θέατρον ἐγινόμεθα τῇ οἰκουμένῃ; ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν, οὐδὲν ἡμᾶς ἐκείνων κατέπληξε. Διατί· ὅτι οὐδὲν τῶν παρόντων δεινόν. Τί γάρ ἐστι δεινόν; θάνατος; ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι δεινόν· ταχέως γὰρ ἐπὶ τὸν λιμένα ἀπερχόμεθα. Ἀλλὰ δήμευσις; γυμνὸς ἐξῆλθον, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. Ἀλλ᾽ ἐξορία; τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἀλλὰ συκοφαντία; χαίρετε ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν

καθ᾽

ſiue domi, ſiue in negotiis ineuitabilibus, nonne quouis leone vehementius, omnibus vinculis diruptis, ad communem ſupplicationem profugies? & quam habebis ſpem ſalutis? Quid enim Dei eccleſia potentius eſſe poteſt? Ne mihi mœnia & arma dicas: Mœnia tempore veteraſcunt; eccleſia verò nunquam ſeneſcit. Mœnia barbari deſtruunt: eccleſiam verò ne dæmones quidem ſuperant. Et quod non ad inanẽ ſpeciem hæc dicantur, res ipſa teſtantur. Quã multi oppugnarunt eccleſiam: atq; ipſi quidem oppugnatores perierunt, ipſa verò ſupra cælum aſcendit. Tanta magnitudine prædita eſt eccleſia: cum oppugnatur, vincit: cum appetitur inſidiis, ſuperat: cum iniuria afficitur, ſplendidior efficitur. Scitis diem illum, quæ contra nos mouebantur arma, & furor militaris incendio ſæuior, & nos ad regia palatia abducebamur, & ſpectaculum fiebamus orbi terrarum: ſed per diuinam gratiam nihil nos illorũ attonitos & conſternatos reddit. Quid ita? Quia nullum in rebus præſentibus eſt malũ. Quod n. malũ eſt? an mors? at hæc malũ nullũ eſt: continuò n. ad portũ ꝓficiſcimur. An bonorũ publicatio? Nudus egreſſus ſum, nudus quoque abibo. An exiliũ? Domini eſt terra & plenitudo eius. An calũnia? Gau-

dete

καθ' ὑμῶν ῥῆμα, ὅτι μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ γὰρ καὶ ἀπηγόμην, ἀλλ' οὐκ ἦν ὕβρις μοι τὸ γινόμενον· ὕβρις γὰρ ἓν μόνον, ἁμαρτία· κἂν οἰκουμένη σε ὑβρίσῃ, σὺ δὲ σαυτὸν μὴ ὑβρίσῃς, οὐχ ὑβρίσθης. Προδοσία μόνη ἡ τοῦ συνειδότος· μὴ προδῷ σε τὸ συνειδὸς, καὶ οὐδείς σε προδίδωσιν. Ἀπηγόμην, καὶ ἑώρων τὰ πράγματα, μᾶλλον δὲ τὰ ῥήματά μου πράγματα γινόμενα, καὶ τὰς προσομιλίας μου τὰς διὰ τῶν ῥημάτων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς διὰ πραγμάτων κηρυττομένας. Ἐβουλόμην τοίνυν εἰδέναι, ποῦ διατρίβουσιν οἱ τῆς συνάξεως καταφρονήσαντες, καὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀπολειφθέντες τραπέζης. Μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς· ἢ γὰρ περὶ ἀτόπων καὶ καταγελάστων πραγμάτων διαλέγονται, ἢ βιωτικαῖς εἰσι προσηλωμένοι φροντίσιν· ἀμφοτέρων δὲ ἡ διατριβὴ συγγνώμης ἀπεστέρηται, καὶ κόλασιν ἔχει τὴν ἐσχάτην. Καὶ περὶ μὲν τῆς προτέρας οὐδὲ λόγων δεῖ, οὐδὲ ἀποδείξεως. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τὰ τῆς οἰκίας ἡμῖν προβαλλόμενοι πράγματα, καὶ τὴν ἀφόρητον ἐκεῖθεν ἀνάγκην λέγοντες, οὐδὲ οὕτω δύνανται συγγνώμης τυχεῖν, μὴ τὰ πνευματικὰ τῶν γηΐνων προτιμῶντες πραγμάτων, παντί που δῆλον. Τίς γὰρ οἰκέτης εἰπέ μοι, πρὶν ἢ δεσποτικὴν πληρῶσαι διακονίαν, τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἐπιμελήσεταί ποτε. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἐπ' ἀνθρώπων μὲν ἔνθα ψιλὸν ὄνομα ἡ δεσποτεία, τοσαύτην τοῖς κυρίοις παρέχειν τὴν αἰδῶ,

καὶ

Ἐκ τοῦ λόγου, ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθ. ἐπιστ.

dete cum dixerint omne malū verbum aduersum vos, quia merces vestra copiosa est in cælis. Et si n. abducebar, ea tamē res mihi probro non fuit: solum n. peccatum probrū est. licet totus terrarū orbis te infamauerit, tu verò teipsum infamaueris, non es infamatus. Sola proditio est, conscientiæ: ne te prodat conscientia, & nullus te prodet. Reducebar, videbamq; opera, imò verò verba mea opera fieri; & quę verbis vobiscū egerā, in foro operibus prædicari. Vellē igitur scire, vbi agant hi, qui communionem neglexerunt, quiq; hac sacra mensa sese abstinent. Imò verò probè scio. Aut enim de absurdis & ridiculis rebus colloquuntur, aut vitæ huius affixi sunt curis: vtrorumque verò studium venia caret, extremamque meretur animaduersionem. Ac de priore quidem neque verbis opus est, neque demonstratione. Quod autem neq; ij, qui rem familiarem & intolerabilem inde necessitatē orientem nobis prætendunt, veniā consequi possint, eò q̄ non pluris faciant spiritualia q̄ terrena, cuiuis manifestū est. Quis n. famulus, q̄so, rei suæ domestica curā vnquam geret, priusq̄ herile ministeriū impleuerit? Quomodo igitur absurdū non est, inter homines q̄dem, vbi nudum nomen est dominatio, tantam dominis exhibere

Ex hom. quæ est increpatio cōtra eos, qui se absentant, &in præfat. epst. ad Corint.

καὶ τὴν ὑπακοήν· τὸν δὲ ἀληθῶς δεσπότην οὐχ ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, μηδὲ τῆς αὐτῆς τοῖς ἡμετέροις συνδούλοις ἀξιοῦν θεραπείας. Εἴθε ἦν μοι δυνατὸν δεῖξαι τοῖς ὑμετέροις ὀφθαλμοῖς τὴν ἐκείνων ψυχήν, καὶ ἴδετε ἂν ῥυπῶσαν, αὐχμῶσαν, *κατῃσχυμμένην, τεταπεινωμένην καὶ ἀπαρρησίαστον. Ὥσπερ γὰρ τὰ βαλανείων οὐκ ἀπολαύοντα σώματα αὐχμοῦ καὶ ῥύπου γέμει πολλοῦ, οὕτω καὶ ψυχὴ μὴ διδασκαλίας ἀπολαύουσα πνευματικῆς, πολλὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἔχει περικειμένην αὐτῇ τὴν κηλῖδα. Εἴθε ἦν δυνατὸν ἀναπτύξαι τὰς καρδίας τῶν ἀπολιμπανομένων τῆς θείας συνάξεως· εἴθε ἦν δυνατὸν ὑμῖν εἰς τὸ συνειδὸς αὐτῶν εἰσεληλυθέναι, καὶ τότε εἴδετε ἂν καλῶς, πόσων τραυμάτων γέμουσιν, ὅσας ἀκάνθας ἔχουσι. Καθάπερ γὰρ γῆ γεωργικῶν οὐκ ἀπολαύουσα χειρῶν, χερσοῦται καὶ ὑλομανεῖ· οὕτω καὶ ψυχὴ πνευματικῆς οὐκ ἀπολαύουσα διδασκαλίας, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκπέμπει. Εἰ γὰρ ἡμεῖς οἱ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τῆς τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων μετέχοντες ἀκροάσεως, καὶ συνεχεῖς ἐπῳδὰς τὰς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἐπᾴδοντες τοῖς ἡμετέροις πάθεσι, μόλις κατέχομεν θυμόν, μόλις χαλινοῦμεν ὀργήν, μόλις ἐκβάλλομεν τηκεδόνα φθόνου, μόλις καταπαύομεν ἐπιθυμίαν, μόλις καταστέλλομεν τὰ ἀναίσχυντα θηρία· ἐκεῖνοι οἱ μηδέποτε ταύτης ἀπολαύοντες τῆς ἰατρείας,

* male in exem. κατησχυμμένων.

ἐκ τῆς ἑρμ. ἑνδεκά. τοῦ ψαλμοῦ.

hibere reuerentiã & obedientiam; eum verò, q non modo noster, sed & supernarum virtutũ Dominus est, ne eo quidem ipso, quo conseruos nostros dignamur, cultu dignari? Vtinã fieri posset, vt illorũ animum oculis vestris ostendere, & videretis sordescentẽ, squalentem, profligatũ, deiectum atq; diffidentẽ. Sicuti n. corpora quibus balnea non adhibẽtur, multo squalore & sordibus plena sunt, sic anima quoq;, q̃ spirituali non fruitur doctrina, multas peccatorũ sibi circumpositas habet maculas. Vtinã fieri posset, vt corda eorum, q se à communione abstinẽt, aperiremus: vtinã possetis in conscientiam ipsorũ penetrare, tũc sanè videretis, quàm multis vulneribus referti sint, quã multas spinas habeant. Nam quemadmodum terra, nisi agricolarum manibus colatur, horrescit & siluescit: sic animus quoque spirituali doctrina destitutus, spinas ac tribulos producit. Nam si nos, qui quotidiè prophetarũ & apostolorũ auscultationis participes sumus, & assidua carmina ex sacris scripturis affectionibus nostris occinimus, vix tamen excandescentem animũ cohibemus, vix iram frenamus, vix inuidiæ tabem eiicimus, vix sedamus concupiscentiã, vix impudẽtes feras coërcemus: quam spem salutis habebunt illi,

Ex interpre. Psal. 11.

τρείας, μηδὲ τῆς θείας ἀπολαύοντες διδασκαλίας, ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἕξουσιν. Ὥσπερ γὰρ ὁ τοῦ λιμένος ἐξελθὼν πανταχοῦ πλανᾶται, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθεὶς πολλοῖς περιπίπτει· οὕτω καὶ ὁ εἰς λήθην ἐμπεσὼν τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ, φροντίσι καὶ μερίμναις καὶ ὀδύναις ἐκδίδοται διηνεκῶς. Καὶ καθάπερ ἀντεχομένου τοῦ θεοῦ καὶ μεθ' ἡμῶν ὄντος, τὰ λυποῦντα ἐκποδὼν γίνεται, οὕτως ἀφισταμένου καὶ ἐπιλανθανομένου καὶ ψυχὴ διακόπτεται, καὶ καρδία ὀδυνᾶται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαίνουσιν, ὥστε διὰ πάντων δακνομένους τοὺς ῥαθυμοτέρους, σπουδαιότερον ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. Παιδεύσει γάρ σε ἡ ἀποστασία σου φησὶ, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγξει σε. Ὥστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ θεοῦ προνοίας εἶδός ἐστιν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀφίησι μικρὸν καὶ ἐγκαταλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ῥαθυμίας ἐκβληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται. Πολλοὺς οἶμαι τῶν πρώην καταλιπόντων ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὰ θέατρα τῆς παρανομίας αὐτομολησάντων, παρεῖναι σήμερον· καὶ ἐβουλόμην τούτους εἰδέναι σαφῶς, ὥστε αὐτοὺς τῶν ἱερῶν ἐκβαλεῖν προθύρων, οὐχ ἵνα μένωσιν ἔξω διηνεκῶς, ἀλλ' ἵνα διορθωθέντες ἐπανέλθωσιν πάλιν. Ἐπεὶ καὶ πατέρες παῖδας σφαλλομένους τῆς οἰκίας ἐκβάλλουσι, καὶ τῆς τραπέζης εἴργουσιν· οὐχ ἵνα διαπαντὸς τούτων ἐκπέσωσιν,

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σαοὺλ.

qui hanc medicinam non adipiscuntur, neque diuina doctrina fruuntur? Quemadmodum enim qui e portu egressus est, vbique errat, & qui lumine caret, in multa impingit: ita etiam, qui in obliuionem incidit timoris Dei, solicitudinibus & curis ac doloribus continue traditur. Et sicut quando Deus nos asserit & nobiscum est, tristia e medio tolluntur; ita ipso recedente, nosque obliuioni tradente, & anima discinditur, & cor dolore cruciatur; & contristantes insultant; vt segniores, dum ab omnibus mordentur, maiore studio redeant, vnde exciderunt. Corripiet enim te auersio tua, inquit, & malitia tua arguet te. Diuinæ igitur etiam prouidentiæ spes est derelictio. Cum enim prouidens atque prospiciens contemnitur, dimittit aliquantulũ & derelinquit, quo deinde profligata socordia, qui negligentes erant, diligentiores euadant. Multos ex iis qui pridem nos deseruerunt, & ad spectacula iniquitatis transfugerunt, hodie pſentes esse arbitror? Et optarem me istos certo cognoscere, vt eos sacris liminibus eiicerẽ; non vt continue foris maneant, sed vt correcti denuo reuertantur. Quoniam & patres suos filios, si offendant, domo eiiciunt, & a mensa arcent: non quidem, vt semper hisce priuentur, sed

Ierem. 2.

Ex hom. de Dauide & Saule.

σωσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ βελτίους τῇ νουθεσίᾳ ταύτῃ γενόμενοι, μετὰ τῆς προσηκούσης δόξης, πρὸς τὸν πατρῷον ἐπανέλθωσι κλῆρον. Τοῦτο δὴ καὶ ποιμένες ποιοῦσι· τὰ ψώρας ἐμπεπλησμένα πρόβατα τῶν ὑγιαινόντων εἴργουσι, ἵνα ἀποθέμενα τὴν ἀρρωστίαν, μετὰ ἀσφαλείας πρὸς τὰ ὑγιαίνοντα ἐπανέλθῃ πάλιν, καὶ μὴ νοσοῦντα τὴν ἀγέλην ἅπασαν ἐμπλήσῃ τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐβουλόμεθα τούτους εἰδέναι. Ἀλλ' εἰ καὶ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς διακρῖναι δυνάμεθα, ὁ λόγος αὐτοὺς ἐπιγνώσεται πάντως, καὶ τοῦ συνειδότος αὐτῶν ἐπιλαβόμενος, πείσει ῥᾳδίως ἑκόντας αὐτοὺς ὑπεξελθεῖν· διδάσκων ὅτι ἐκεῖνος ἔνδον ἐστὶ μόνος, ὁ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς ἀξίαν παρέχων τὴν γνώμην· ὡς ὁ μετὰ πολιτείας διεφθαρμένης τοῦ ἱεροῦ τούτου μετέχων συλλόγου, κἂν τὸ σῶμα ἐνταῦθα εἰσάγῃ, ἐκβέβληται, καὶ τῶν ἀποκεκλεισμένων ἔξω, καὶ μὴ δυναμένων τῆς ἱερᾶς μεταλαχεῖν τραπέζης, μᾶλλον ἀπελήλαται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κατὰ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους ἐκβληθέντες καὶ μένοντες ἔξω, τέως χρηστὰς ἔχουσιν ἐλπίδας, κἂν ἐθέλωσι τὰ παραπτώματα διορθῶσαι διὰ τῆς ἐκκλησίας ἧς ἐξέπεσον, δυνήσονται μετὰ καθαροῦ τοῦ συνειδότος πάλιν ἐπανελθεῖν· οἱ δὲ μολύναντες ἑαυτοὺς, καὶ κελευσθέντες μὴ πρότερον ἐπιβῆναι ἕως ἂν ἀποκαθήρωνται τὴν κηλῖδα τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημά-

sed vt meliores etiam ista correctione facti, cum debito honore ad paternam hæreditatem reuertantur. Hoc porro etiam pastores facere solent. Oues enim scabie plenas à sanis arcent, vt à morbo liberatæ securè denuò ad sanas redeant, & ne morbidæ vniuersum gregem illo vitio repleant. Hanc ob rem nos quoque istos scire cuperemus. At quamuis eos discernere oculis nequeamus, omninò tamen sermo ipsos deprehendet, & vbi conscientiæ ipsorum inhæserit, facilè persuadebit, vt sponte seipsos subducant: docens, illum solum intus esse, qui dignam præsenti conuersatione mentem ostendit; sicuti qui peruerso vitæ instituto, huius sacri cœtus est particeps, licet corpus huc adducat, eiectus tamen est, magisque, quàm qui foris exclusi sunt, nec sacra mensa participare possunt, expulsus. Illi siquidem iuxta Dei leges eiecti & extra manentes, bonam interim spem habent; ac si errata corrigere velint, per ecclesiam, qua expulsi sunt, pura conscientia denuo redire poterunt: qui verò seipsos contaminauerunt, & moniti ne prius ingrediantur, donec à macula peccatorum sint expurgati, deinde impudenter se gerunt, grauius suum vulnus red-

τημάτων· εἶτα ἀναισχυντοῦντες, χαλεπώτερον τὸ τραῦμα ἐργάζονται· οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁμαρτάνειν χαλεπὸν, ὡς μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀναισχυντία. Πολλοὶ τῶν μυστηρίων ἅπαξ μεταλαμβάνουσι τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἕτεροι δὲ δίς· ἄλλοι δὲ πολλάκις. Τίνας οὖν τούτων ἀποδεξόμεθα, τοὺς ἅπαξ, ἢ τοὺς πολλάκις, ἢ τοὺς ὀλιγάκις· οὔτε τοὺς ἅπαξ, οὔτε τοὺς πολλάκις, οὔτε τοὺς ὀλιγάκις· ἀλλὰ τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδότος, τοὺς μετὰ καθαρᾶς καρδίας, τοὺς μετὰ βίου ἀνεπιλήπτου· οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ προσιέτωσαν· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, μηδὲ ἅπαξ· κρίμα γὰρ ἑαυτοῖς λαμβάνουσι καὶ κατάκριμα. Ὥσπερ γὰρ ἡ τροφὴ φύσει οὖσα θρεπτικὴ, ἐὰν εἰς κακόσιτον ἐμπέσῃ, πάντα ἀπόλλυσι καὶ φθείρει, καὶ γίνεται νόσου ἀφορμὴ, οὕτω δὴ καὶ τὰ τῶν φρικτῶν μυστηρίων. Τραπέζης ἀπολαύεις πνευματικῆς, τραπέζης βασιλικῆς, καὶ πάλιν φύρεις βορβόρῳ τὸ σῶμα; μύρῳ χρίεις, καὶ πάλιν δυσωδίας πληροῖς; Μετὰ ἐνιαυτὸν τῆς μεταλήψεως μετέχων οἴει ἀρκεῖν σοι πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ παντὸς χρόνου, καὶ πάλιν ἑβδομάδος παρελθούσης ἐκδίδως σαυτὸν τοῖς προτέροις; Εἰπὲ δή μοι· ἐὰν ὑγιάνας εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ νόσου μακρᾶς, πάλιν σαυτὸν ἐκδῷς τοῖς νοσοποιοῖς ἐκείνοις, οὐχὶ καὶ τὸν πρότερον κόπον ἀπώλεσας; Εἰ τοίνυν τὰ φυσικὰ μεθίσταται, πολλῷ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως. Κἂν μὲν ὄζῃ τὸ στόμα, οὐδὲ τῶν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθ.

reddunt. Non enim tā graue est peccatum, quàm post peccatum impudentia. Multi semel in anno mysteriorum fiunt participes; alij bis, alij verò crebrò. Quos igitur ex istis probabimus? eos qui semel? an qui crebrò? an qui rarius? Neq; qui semel, neq; qui crebrò, neq; qui rarò: verùm eos, qui cum pura conscientia, qui cum puro corde, qui cum irreprehēsibili vita; Huiusmodi semper accedant. Qui verò eiusmodi non sunt, ne semel quidem: Iudiciū enim sibi accipiunt atq; damnationem. Vt enim alimentum natura alendi vim habens, si in eum, qui stomachi vitio cibum fastidit, incidat, omnia destruit & corrumpit, fitq; morbi occasio, ita sanè & tremenda illa mysteria. Mensa spirituali frueris, mensa Regia, & corpus iterum cœno inquinas? vnguento id vngis, & rursus fœtore reples? Putas tibi sufficere ad peccatorū vniuersi temporis expurgationem, si anno vertente communione participas, & rursus, exacta septimana, te prioribus tradis? Age, dic mihi, si, cum à diuturno morbo ad quadraginta dies cōualuisses, ad illas res, q̄ morbū tibi cōciliauerant, te rursum referres, nonne & priorem laborem perderes? Quod si mutantur naturalia, multo magis q̄ electionis & arbitrij sunt. Ac si os quidem oleat, ne com-

Ex hom. in illud, Voluntariè enim peccantib. nobis post accept. agnit. verit.

τῶν κοινῶν μετέχεις σιτίων· τοσαύτης δὲ δυσωδίας οὔσης ἐν τῇ ψυχῇ, μυστηρίων τολμᾷς κοινωνεῖν εἰπέ μοι; καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης; Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος, ὁ ἐσθίων καὶ πίνων τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει· τουτέστι, τὴν αὐτὴν δίδωσι δίκην, ὅσην ὑποστήσονται τιμωρίαν οἱ σταυρώσαντες τὸν Χριστόν. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι οἱ σφαγεῖς ἔνοχοι ἐγένοντο τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οὗτοι οἱ ἀναξίως κοινωνοῦντες τῶν μυστηρίων. Ὥσπερ γὰρ ἄν τε διαρρήξῃ τις τὴν πορφυρίδα τὴν βασιλικήν, ἄν τε μολύνῃ βορβόρῳ, παραπλησίως εἰς τὸν ἐνδυσάμενον αὐτὴν ἐνύβρισε βασιλέα· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οἵ τε ἀνελόντες τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, οἵ τε ἀκαθάρτῳ δεχόμενοι τῇ διανοίᾳ, ὁμοίως ἐμπαροινοῦσι τῷ ἐνδύματι τῷ βασιλικῷ. Διέρρηξαν μὲν οὖν αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι τῷ σταυρῷ, μολύνει δὲ καὶ ὁ ἀκαθάρτῳ δεχόμενος αὐτὸ τῇ ψυχῇ. Ὥστε εἰ καὶ διάφορα τὰ τῆς παρανομίας, ἀλλὰ τὰ τῆς ὕβρεως ἴσα. Τοῦτο πολλῶν καθήψατο, τοῦτο πολλοὺς ἐθορύβησεν, ἔδακνε τὸ συνειδὸς τῶν ἀκουόντων, μᾶλλον δὲ οὐχὶ τῶν ἀκουόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ τοῦ λέγοντος, πρὸ ὑμῶν. Κοινὴ γὰρ ἡ διδασκαλία, κοινὰ τὰ τραύματα· διὸ καὶ κοινὰ τὰ φάρμακα ἐπιτίθημι. Τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐγένετο ἔργον, ὥστε καὶ τὸν λέγοντα καὶ τοὺς ἀκούοντας τοῖς αὐτοῖς ὑποκεῖσθαι νόμοις, τῆς αὐτῆς κοινωνεῖν φύσεως, ὁμοίως

ἑκα-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ.

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν.

ne communibus quidem cibis vesceris: tanta verò graueolentia in animo cū sit, mysteriis, q̄so, participare audes? Et quam veniā consequeris? Ait n. diuinus Apostolus: Qui māducat & bibit calicē Domini indignè, iudiciū sibi manducat & bibit: hoc est, eandē pœnam dabit, q̄ supplicium sustinebunt illi, qui Christum cruci affixerunt. Quemadmodū n. illi iugulatores rei facti sunt corporis, ita & hi qui indignè mysteriis participant. Sicut enim, siue qs disrumpat regiam purpuram, siue luto contaminet, ex æquo contumelia Regem, qui eam induit, affecerit: ita hic quoque, & qui peremerunt corpus Dominicum, & qui impura mente id acceperunt, iuxtà ludibrio habent, ac qui regium indumentum. Iudæi quidem cruce id disruperūt; qui verò impuro ipsum animo accipit, cōtaminat. Quocirca, licet diuersa peccata sint, at æqualis tamē cōtumelia. Hoc multos pupugit, hoc multos pturbauit, momordit audientiū conscientiā: imò verò nō audientiū modò, sed & meam ipsius dicentis, priusq̄ vestram. Cōmunis n. hæc doctrina, cōmunia vulnera: quocirca etiā cōmunia medicamenta appono. Hoc diuinæ benignitatis opus extitit, vt & q dicit, & q audit, iisdē legibus subiaceant; eadem natura participent; ex æquo

obno-

Ex interpr. epist. ad Corinth.

Ex orat. quod periculosū sit tū dicenti tū audientibus ad gratiam loqui.

ἕκαστον ὑπεύθυνον εἶναι παραβαίνοντα. Διατί; ἵνα μετὰ συμμετρίας ποιῆται τὴν ἐπιτίμησιν· ἵνα συγγνωμονικὸς γίνηται τοῖς ἁμαρτάνουσιν· ἵνα ἀναμιμνησκόμενος τῆς οἰκείας ἀσθενείας, μὴ ἀφόρητον ποιῆται τὸν ἔλεγχον. Ἂν τοίνυν ἴδῃς τινὰ τῶν μετὰ σοῦ συναγελαζομένων, πορνεύοντα, καὶ μυστηρίοις προσερχόμενον, εἰπὲ τῷ διακονουμένῳ τὴν τούτων διανομήν· ὁ δεῖνα ἀνάξιος μυστηρίων, κώλυσον τὸν βέβηλον τῶν ἁγίων. Εἰ γὰρ μηδὲ διηγεῖσθαι τὰ δικαιώματα τοῦ θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἄξιος, ἐννόησον οἷ προβήσεται τὰ τῆς κολάσεως αὐτῷ, ὅταν καὶ τῆς ἱερᾶς ἅπτηται τραπέζης· οὐκ αὐτῷ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ σοὶ τῷ συσκιάζοντι. Οὐ γὰρ εἶπεν, καὶ ἐμοίχευες, ἀλλὰ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. Βαβαί, ἡλίκον ἐστὶ κακὸν περιστέλλειν τῶν ἄλλων τὰς σηπεδόνας· κοινωνὸν γάρ σε φησὶν εἶναι τῆς ἐπὶ τῷ πλημμελήματι τιμωρίας. Καὶ εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ ἔχει τὸ πάθος εἰπεῖν, εἰ καὶ ἀσύγγνωστος ἡ πρόφασις· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο. Τίνος οὖν ἕνεκεν τῆς ἡδονῆς οὐκ ἀπολαύων, τῆς κολάσεως κοινωνὸς καὶ μέτοχος γίνῃ. Μὴ γάρ μοι ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα λέγε, τῆς πολλῆς γέμον ἀναλγησίας· τί δέ μοι μέλει· τὰ ἐμαυτοῦ μεριμνῶ. Τότε γὰρ μάλιστα μεριμνήσεις τὰ σά, ὅταν τὰ σὰ ζητῇς ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι· καθὰ καὶ Παῦλος ἔλεγε, μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἵνα εὕρῃ τὸ ἑαυ-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ μβ΄. ψαλμ.

obnoxius sit, quisquis transgreditur. Quid ita? vt moderatè increpet: vt pronus sit ad ignoscendum peccantibus: vt memor propriæ infirmitatis, nō intolerabiliter corripiat. Si igitur aliquem ex iis, qui tecum congregantur, scortantem, & ad mysteria accedentem videris, dic eorum dispensatori: iste indignus est mysteriis, prohibe prophanum sacris. Nam si talis dignus non est, qui iusta Dei facta enarret, cogita quousque augescet illi supplicium, si sacram etiam mensam attingat: Neque verò ipsi tantum, sed & tibi occulenti. Non enim dixit, & adulterium patrabas; sed, Cum adulteris portionem tuam ponebas. Papæ, quantum malum est occultare aliorum putredines. Socium enim te esse dicit supplicij, quod illi delicto debetur. Et meritò. Ille enim affectionem dicere habet, tametsi hic prætextus veniam non meretur. Quam igitur ob causam, cum voluptate non fruaris, pœnæ te facis socium & participem? Nec enim mihi verbum illud, multa stoliditate plenum dicas: Quid mihi curæ est? ego res meas curo. Tunc enim maximè res tuas curabis, si eas in proximi commodo quæras: prout enim Paulus dixit, Nemo quæ sua sunt, quærat; vt quod suum est, inueniat.

Ex interpre. Psal. 42.

ἑαυτοῦ. Ὅταν γὰρ ὁ ἡμαρτηκὼς πάντας ἀποστρεφομένους αὐτὸν ἴδῃ, μέγα τι καὶ πονηρὸν ἡγήσεται εἰργάσθαι· ἂν δὲ μὴ μόνον μὴ ἀγανακτοῦντας μηδὲ δυσχεραίνοντας θεάσηται, ἀλλὰ καὶ πρᾴως φέροντας καὶ συνεφαπτομένους, καὶ τὸ ἐκ τοῦ συνειδότος διαφθείρει δικαστήριον, τῆς τῶν πολλῶν ψήφου συμπρατούσης αὐτοῦ τῇ διεφθαρμένῃ γνώμῃ. Πολλοὶ τὸ βάρος τῶν πρὸς ὑμᾶς εἰρημένων ἐλέγχων οὐκ ἐνεγκόντες, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν προσελθόντες, ἐδυσχέραινον, ἠγανάκτουν, ἀπείργεις ἡμᾶς λέγοντες τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ τῆς κοινωνίας ἀποσοβεῖς; Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα ἠναγκάσθην εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἀπείργω, ἀλλὰ συνάγω μᾶλλον· οὐδὲ ἀποσοβῶ, οὐδὲ ἀπείργω, ἀλλ' ἐπισπῶμαι διὰ τῶν ἐλέγχων πλέον. Ὁ γὰρ φόβος τῆς τιμωρίας, καθάπερ πῦρ εἰς κηρὸν, οὕτως εἰς τὸ συνειδὸς τῶν ἁμαρτανόντων ἐμπίπτων, λύει μὲν ἡμῶν καὶ τήκει τὰ πλημμελήματα διηνεκῶς ἐγκαθήμενος, καθαρὰν δὲ καὶ ἀποστίλβουσαν ἐργαζόμενος τὴν διάνοιαν, πλείονα τὴν παρρησίαν ἡμῖν ἐντίθησι. Καὶ καθάπερ ὁ πικρὰ φάρμακα τοῖς κακοσίτοις διδοὺς, καὶ τοὺς πονηροὺς ἐκκαθαίρων χυμοὺς, διεγείρει τὴν καταβεβλημένην ὄρεξιν, καὶ μετὰ πλείονος παρασκευάζει τῆς προθυμίας τῆς συνήθους ἅπτεσθαι τροφῆς, οὕτω δὴ καὶ ὁ πικρὰ λέγων ῥήματα καὶ καθαίρων τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς τῆς διανοίας, καὶ

τὸ βα-

niat. Cum enim qui peccauit, viderit, quod omnes ipsum auersentur, grande quid & sceleslum se commisisse existimabit: Si verò non modò non indignari alios, aut improbare conspexerit, sed etiam placidè ferre & adiuuare, tum conscientiæ quoque corrumpit iudicium, multorum suffragio corruptæ ipsius menti opitulante. Multi non ferentes graues in vos reprehensiones, post reditum accedentes indignati sunt, & conquesti; abducis nos, dicentes, à sacra mensa, & à communione repellis? Ideò verò hæc dicere coactus sum, quia non abduco, sed potius congrego: neque repello aut arceo, sed potius reprehensionibus allicio. Metus enim supplicij in delinquẽtium conscientiam, velut ignis in ceram, incidens, destruit ac consumit peccata, continuè insidens; ac interim purum & nitidum reddens animum, maiorem nobis addit fiduciam. Et sicut qui acerbas medicinas cibos fastidientibus porrigit, & prauos humores expurgat, appetitum prostratum excitat, efficitque vt maiore cupiditate consuetum cibum sumat; ita scilicet qui asperis verbis vtitur, & prauas animi cogitationes expiat, & grauem peccatorum sarcinam tollit, conscien-

tiam

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι, καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημηγορεῖν.

Ex hom. quod periculosũ sit & dicentib. & audientib. ad gratiam concionari.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγγελ.

τὸ βαρὺ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποσκευαζόμενος φορτίον, δίδωσιν ἀναπνεῦσαι τῷ συνειδότι, καὶ μετὰ πολλῆς ἡδονῆς ἀπογεύσασθαι τοῦ σώματος παρασκευάζει τοῦ δεσποτικοῦ. Εἰκότως ἄρα ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε, αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. Σὺ μὲν γὰρ τὰ ἑαυτοῦ μεριμνᾷς· κἂν ταῦτα διάθῃ καλῶς, οὐδείς σοι τῶν ἄλλων ἔσται λόγος λοιπόν· ὁ δὲ ἱερεὺς, κἂν τὸν οἰκεῖον οἰκονομήσῃ βίον καλῶς, τὸν δὲ σὸν μὴ μετ' ἀκριβείας ἐπιμελήσηται, μετὰ τῶν πονηρῶν εἰς τὴν γέενναν ἄπεισι. Καὶ πολλάκις ἀπὸ τῶν οἰκείων οὐ προδοθεὶς, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἀπόλλυται. Ἀλλ' ἐπειδὴ σφοδρότερον τῶν ἀναξίως τῶν θείων μεταλαμβανόντων μυστηρίων καθηψάμην, ἀναγκαῖον καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς διακονουμένους διαλεχθῆναι λοιπὸν, ὥστε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς διανέμειν ταυτὶ τὰ δῶρα· οὐ μικρὰ γὰρ κόλασις ὑμῖν ἐστιν. Εἰ γὰρ συνειδότες τινὶ πονηρίαν, συγχωρήσετε ταύτης μετασχεῖν τῆς τραπέζης, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἐκζητηθήσεται τῶν ὑμετέρων. Κἂν στρατηγὸς εἴη, κἂν ὕπαρχος, κἂν αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀναξίως δὲ προσίῃ, κώλυσον. μείζονα ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν ἔχεις· μὴ παροξύνῃς τὸν δεσπότην, οὐκ ἐκκαθαίρων τὸ σῶμα τούτου. Μὴ ξίφος δῷς ἀντὶ τῆς τροφῆς· ἀλλὰ κἂν ὑπὸ

ἀσθε-

Ex interpr. Euág. S. Ioan. Hebr. 13.

tiam respirare facit, & ad corpus dominicum magna cum voluptate degustandum præparat. Merito igitur beatus Paulus dixit: obedite præpositis vestris, & subiacete eis; ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Tu quidem, quæ tua sunt, curas: ac si hæc benè constituta sint, nullam iam cæterorum rationem habes: sacerdos autem, licet vitam suam benè instituat, tuæ verò non diligentem curam habeat, cum improbis in gehennam abibit. Et frequenter à suis delictis nō proditus, ꝑpter aliena perit. Sed quoniam acrius eos, qui indignè diuinis mysteriis participant, pupugimus; operæpretium est, vt ad vos quoq; qui ministratis, sermonem deinceps conuertamus, vt multa cum diligentia hac dona dispensetis. Neq; enim parua vobis pœna impendet. Nam si scientes aliquem esse improbum hac mensa participare eum permittatis, sanguis eius è manibus vestris exquiretur. Siue is dux exercitus, siue præfectus sit, siue ille ipse, qui diademate circumdatus est, si indignus accedat, prohibe: maiorem ipso potestatem habes: caue ne irrites Dominum, non expurgans corpus huius. Ne gladium loco alimenti porrigas: Verum, etiamsi ille ob infirmita-

tem

ἀσθενείας ἐκεῖνος ἔρχηται μεθέξων, κωλύσειν μὴ φοβηθῇς. Φοβήθητι τὸν δεσπότην θεὸν, μὴ τὸν ἄνθρωπον. Ἂν τὸν ἄνθρωπον φοβηθῇς καὶ ὑπ' αὐτοῦ καταγελασθήσῃ, καὶ τὸν δεσπότην παροξυνεῖς· ἂν δὲ τὸν θεὸν, καὶ ἀνθρώποις αἰδέσιμος ἔσῃ, καὶ αὐτῷ φίλητος. Εἰ δὲ αὐτὸς οὐ τολμᾷς, ἐμοὶ πρόσαγε, οὐ συγχωρήσω ταῦτα τολμᾶσθαι· τῆς ψυχῆς ἀποστήσομαι πρότερον, ἢ τοῦ αἵματος μεταδώσω τοῦ δεσποτικοῦ παρ' ἀξίαν, καὶ τὸ αἷμα τὸ ἐμαυτοῦ προήσομαι πρότερον, ἢ μεταδώσω αἵματος οὕτω φρικώδους, παρὰ τὸ προσῆκον. Κρεῖττον γὰρ στερηθῆναι τοῦ βίου μᾶλλον διὰ τὸν θεὸν, ἢ διὰ τὸν βίον αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. ᾧ πρέπει δόξα, * κράτος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

* καὶ

tem veniat, vt accipiat, prohibere ne metuas. Metue Dominum Deum, non hominem. Si hominem metueris, & ab ipso irriteberis, & Dominum irritabis: Sin Deum, & hominibus venerabilis eris, & ipsi charus. Quod si ipse non audes, ad me adduc; non patiar eum hæc audere: anima deficiar prius, quàm sanguinem Dominicum præter dignitatem porrigam; & meũ ipsius sanguinem profundam prius, quàm sanguinem tam tremendum, secus quam conuenit, porrigam. Melius enim est multo, vita priuari propter Deum, quam propter vitam ipso Deo. Quem decet gloria, imperium nunc & in secula seculorum. Amen.

Περὶ προνοίας.

ΛΟΓΟΣ ί.

Ινος ἕνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαντα ἐχθρὸν ἠφάνισεν ὁ θεός· Εἰ πρὸς βίαν ἐκράτει, εἶχεν ἄν τινα λόγον τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ ταύτης μὲν ἀφῄρηται τῆς δυνάμεως, πείθει δὲ μόνον, τὸ μὴ πεισθῆναι δὲ ἐφ' ἡμῖν, τίνος ἕνεκα τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν περιαιρεῖς, καὶ τὴν τῶν στεφάνων ἐκκόπτεις ὑπόθεσιν. Καὶ

De Prouidentia.

HOMILIA X.

Vam ob causam non ab initio Deus inimicum, postquam decepisset, deleuit? Si vi dominaretur, haberet rationem aliquam hæc quæstio? si verò hæc facultas ipsi ablata est, tantumque suadet, ac non parere, in nostra est potestate, quare laudis occasionem nobis adimis, & coronarum excutis materiam? Item

ἄλλως, εἰ μὲν εἰδὼς αὐτὸν πάντων περιεσόμενον ἀφῆκεν, οὐδ' οὕτως ἄξιον ἀπορεῖν· παρ' ἡμῶν γὰρ τὸ κρατεῖν ἐκεῖνον, ἑκόντων ὑποκλινομένων, οὐ βιαζομένων. Εἰ δὲ πολλοὶ μὲν οἱ ἤδη περιγενόμενοι, πολλοὶ δὲ καὶ αὖθις ἔσονται, τί τοὺς μέλλοντας εὐδοκιμεῖν τοσαύτης ἀποστερεῖς τιμῆς. Ἀλλ' οὐ πάντες αὐτοῦ περιέσονται· ἀλλὰ πολλῷ δικαιότερον τοὺς μὲν γενναίους λαμβάνειν ἀφορμὰς, ἐν αἷς ἐπιδείξονται τὴν προαίρεσιν· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους, ἀπὸ τῆς οἰκείας κολάζεσθαι ῥαθυμίας, ἢ διὰ τούτους ἐκείνους ἐπηρεάζεσθαι. Ὁ μὲν γὰρ φαῦλος, κἂν ἠδίκηται, οὐ παρὰ τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοῦ νωθείαν· καὶ δηλοῖ τὸ πλῆθος τῶν νικώντων. Τότε δὲ αὖ οἱ σπουδαῖοι διὰ τοὺς φαύλους ἐπεβουλεύθησαν, οὐκ ἔχοντες ὅπου χρήσονται τῇ ἀνδρείᾳ. Οὕτω δ' αὖ καὶ τῆς τοῦ στόματος, καὶ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν κατηγορήσωσι διαπλάσεως· διὰ τούτων γὰρ ἐπιθυμοῦσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ εἰς μοιχείαν ἐμπίπτουσιν οἱ πολλοί· δι' ἐκείνου δὲ βλασφημοῦσι, καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν δογμάτων ἐκφέρουσιν ἕτεροι. Ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο χωρὶς γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι ἐχρῆν; Οὐκοῦν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀποτεμοῦμεν· αἱ μὲν γὰρ αἱμάτων πλήρεις, οἱ δὲ εἰς κακίαν τρέχουσι. Πρὸς τούτοις δὲ, καὶ τὰ ὦτα, ὅτι ματαίαν παραδέχεται ἀκοὴν, καὶ τὴν τῶν δογμάτων φθο-

ρὰν

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς Σταγείριον.

aliter, si reliquit eum, sciens ipsum omnes superaturum, nec sic res est digna, cur vocetur in dubiū. Nam quod ille vincit, à nobis est, qui volentes inclinamur, non cogimur. Quod si multi fuerunt iam superiores, multi verò etiam deinceps erunt, quid futuros in existimatione, tanto priuas honore? Sed non omnes erunt illo superiores. Generosos tamen multo iustius est occasiones accipere, in quibus institutum probent: eos verò, qui tales nō sunt, à propria socordia puniri, quam propter hos, illos damno affici. Malus enim etsi patitur iniuriam, non tamen ab aduersario, sed à sua segnitie: quod multitudo vincentium declarat. Verum tunc boni insidiis appetiti essent à malis, si non haberent vbi fortitudinem exercerent. Sic autem oris etiam & oculorum formationem accusare poterunt. His enim appetunt multi, quæ non oportet, & in adulterium incidunt: illo autem conuitiantur, & perniciosa decreta efferunt alij. Nunquid igitur sine lingua & oculis homines factos oportebat? Ergo & manus & pedes amputabimus. nam illæ sunt plenæ sanguinis, hi verò ad malitiam currunt. Ad hæc verò, aures quoque, quòd vanum auditum recipiant, & doctrinarum deprauationem in ani-

mum

Ex orat. in Stagirium.

ρὰν τῇ ψυχῇ παραπέμπει· εἰ δὲ ταῦτα, καὶ σῖτα καὶ ποτὰ, καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ σελήνην, καὶ τὸν τῶν ἄστρων χορόν. Ποῦ γὰρ ἔσται ταῦτα χρήσιμα, τοῦ δι' ὃν ἐγένετο, καταποθέντος οὕτως ἐλεεινῶς. Ὁρᾷς τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀτοπίαν εἰς ἣν ὁ λόγος καταστρέφειν ἀναγκάζεται; Ὁ διάβολος ἑαυτῷ κακὸς, οὐχ ἡμῖν. Ἡμεῖς γὰρ εἰ βουλοίμεθα, καὶ πολλὰ καρπωσόμεθα δι' αὐτοῦ καλὰ, ἄκοντος μὲν καὶ μὴ βουλομένου· τὸ δὲ θαῦμα καὶ ἐν τούτῳ μεῖζον, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή. Τὸ γὰρ βελτίους γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, δάκνει μὲν αὐτὸν καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ λυπεῖ· ὅταν δὲ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦτο προξενῆται ἡμῖν, οὐδ' ἐνεγκεῖν δυνήσεται τὴν ἐπήρειαν. Φασί τινες, ὡς εἰ μὴ συνεχώρησεν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν προσῆλθεν ὁ διάβολος, οὐκ ἂν ἠπάτησε τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον. Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα· ὅτι εἰ μὴ τοῦτο ἐγεγόνει, οὐδ' ἂν ἔμαθεν ὁ Ἀδὰμ ὅσον εἶχεν ἀγαθόν· οὐδ' ἂν ἐκ τῆς ἀπονοίας ἐκείνης κατέβη ποτέ. Ὁ γὰρ τοσούτου ἑαυτὸν καταξιῶν, ὡς καὶ θεὸς γενέσθαι προσδοκῶν, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησεν οὕτως μὴ σωφρονισθείς. Θῶμεν δὲ μηδὲ συμβεβουλευκέναι τι τὸν διάβολον· ἆρα ἂν ἀπταιστος διετέλεσε μὴ γενομένου τούτου; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ὁ γὰρ ὑπὸ γυναικὸς οὕτως εὐκόλως ἀναπεισθεὶς, οὗτος καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος, ταχέως ἂν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἁμαρ-

mum transmittant. Quod si hæc, etiam esculenta & poculeta, & cælum & terram & mare, lunam etiam & stellarum choru. Vbi enim hæc erunt vtilia, si is, propter quem facta sunt, tam miserabiliter sit cōcisus? Vides risum & absurditatem, in quam orationem perduci necesse est? Diabolus sibi malus est, non nobis. Nos enim, si velimus, etiam bona multa, per eum, veluti fructus, consequemur: inuito quidem ipso & nolente: miraculum verò in hoc maius erit, ac benignitas Dei vberior. Quòd enim homines meliores euadant, ipsum quidem mordet etiam per se, ac dolore afficit. Quando autem etiā per ipsum hoc nobis conciliatur, nec ferre potest contumeliā. Nisi Deus, dicunt quidā, concessisset, nō potuisset adoriri diabolus, nec decipere hominē ab initio. Quid igitur ad hæc dicemus? nimirū, Si hoc factū non esset, scire non potuisset Adamum, quantū bonum habuerit; nec vnq̃ ab illa amentia recedere. Is n. cum tanti se faceret, vt etiam Deum se futurum speraret, quid non fuisset ausus non compressus moderatione? Ponamus verò, diabolū nec consiliū dedisse; an propterea, hoc nō facto, peccare non potuisset? Non est hoc dicendum. qui n. tam facile fuit à muliere persuasus, hic etiam, si diabolus non fuisset, citò per se in pecca-

ἁμαρτίαν κατέπεσεν. Ὁ γὰρ τὴν παρ' ἑτέρου δεξάμενος οὕτως ἀπάτην εὐκόλως, οὗτος καὶ πρὸ τῆς ἀπάτης ῥαθύμως καὶ χαύνως διέκειτο. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυσε τοσοῦτον ἐκεῖνος, εἰ νηφούσῃ καὶ ἐγρηγορυίᾳ διελέγετο ψυχῇ. Καὶ τίνος ἕνεκεν τοιοῦτον ἐδίδου πρόσταγμα τῷ Ἀδὰμ ὁ θεὸς ἁμαρτήσοντι εἰδώς; ὅτι καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐντολὴν μείζονος κηδεμονίας ἐστὶν, ἢ τὸ μὴ δοῦναι. Ἔστω γὰρ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν προαίρεσιν ἔχων οὕτω ῥάθυμον ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξε, δεχέσθω δὲ μηδεμίαν ἐντολὴν, ἀλλὰ μενέτω τρυφῶν· ἆρα ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ῥαθυμία ἀπὸ τῆς ἀνέσεως ταύτης ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπέδωκεν ἄν· ἀλλὰ παντί που δῆλον, ὅτι πρὸς ἐσχάτην κατέπεσε κακίαν ἄφροντις ὤν. Ὁ γὰρ μηδέπω θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας ἔχων, ἀλλ' ἔτι μετέωρον τὴν ἐλπίδα ταύτην οὖσαν εἰδὼς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀλαζονείας καὶ ἀνοίας ἀρθεὶς, ὡς ἐλπίσαι γενέσθαι θεός· καὶ ταῦτα, οὐδαμόθεν τὸν ταῦτα ἐπαγγειλάμενον πιστὸν ὁρῶν, εἰ βεβαίαν εἶχε τὴν ἀθανασίαν, ποῦ οὐκ ἂν ἔφθασεν ἀπονοίας; τί δὲ οὐκ ἂν ἐξήμαρτε; πότε δὲ ἂν ὑπήκουσε τοῦ θεοῦ. Ὁ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ προστάγματος δόσιν οὕτω καταφρονήσας τοῦ δεδωκότος αὐτῷ τὸ πρόσταγμα, εἰ μηδὲν ὅλως ἠκηκόει παρ' αὐτοῦ, ταχέως ἂν ὅτι καὶ ὑπὸ δεσποτείαν ἐστὶ ἠγνόησεν. Εἰ μηδεὶς ὅλως ἐνταῦθα ἐκο-

peccatum incidiſſet. Qui enim tam facile deceptionẽ admittebat ab alio, is etiã anteq̃ deciperetur, ſegniter ac molliter affectus erat: neq; n. tantum ille potuiſſet, ſi ſobrio ac vigilanti animo collocutus fuiſſet. Et qua de cauſa Deus tale præceptum Adamo dedit, cum eũ peccaturum ſciret? Quod etiã præceptũ dare, eſt maioris curæ, quã non dare. Habeat enim Adamus propoſitũ ita languidum, vt eum habuiſſe finis docuit; ac nullum præceptum accipiat, ſed pergat delicatè viuere: an infirmitas & ſocordia ex iſta remiſſione ad peius, an ad melius promouiſſet? ſed omnibus manifeſtum eſt, quòd ſine cura viuens, in extremam malitiam incidiſſet. Cũ enim is, qui nondum ſperare immortalitatem poterat, ſed ſublimem adhuc iſtam ſpem eſſe nouerat, ad tantam inſolentiam & arrogantiam elatus ſit, vt Deum ſe fore ſperauerit, idq; cum nuſquam fidelem eum eſſe conſpiceret, qui hæc promittebat; quo amentiæ progreſſus non fuiſſet, ſi firmam habuiſſet immortalitatem? Quare autem nõ peccaſſet? Quando vero Deo paruiſſet? Nam qui poſt acceptum mandatum tantopere eum contempſit, qui mandatum ipſi dederat, ſi nihil omninò ab eo audiuiſſet, fortaſſis etiã ignoraſſet ſe Dominũ habere. Si nemo improborum hic

ἐκολάζετο τῶν πονηρῶν, μηδὲ ἐτιμᾶτο τῶν χρηστῶν, πολλοὶ τῶν διαπιστούντων τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ, τὴν μὲν ἀρετὴν ὡς κακῶν αἰτίαν ἔφευγον· τὴν δὲ πονηρίαν, ὡς ἀγαθῶν πρόξενον ἐδίωκον. Εἰ δὲ πάλιν ἐνταῦθα τὸ κατ' ἀξίαν ἅπαντες ἀπελάμβανον, περιττὸν ἂν ἡγήσαντο εἶναι καὶ ψευδῆ τὸν τῆς κρίσεως λόγον. Ἵν' οὖν μήτε * οὕτως διαπιστῆτε, μήτε ὁ πολὺς καὶ χυδαῖος λαὸς φαυλότερος γίνηται καταφρονῶν, ἐπεξέρχεται καὶ ἐνταῦθα τῶν ἁμαρτανόντων πολλοὺς, καὶ ἀμείβεται τῶν κατορθούντων ἐνίους, τῷ μὲν μὴ εἰς πάντας τοῦτο ποιεῖν, τὸν τῆς κρίσεως πιστούμενος λόγον· τῷ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως κολάζειν τινὰς, τοὺς πολὺν ὕπνον καθεύδοντας διεγείρων. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμωρεῖσθαι τοὺς πονηροὺς, διανίστανται πολλοὶ τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ πάντας ἐνταῦθα τὸ κατ' ἀξίαν ἀπολαβεῖν, ἀναγκάζονται λογίζεσθαι, ὅτι εἰς ἕτερόν τινα τοῦτο ταμιεύεται καιρόν. Διὰ τοῦτο Κάϊν ἁμαρτήσαντα οὐκ * ἀνεῖλεν εὐθὺς ὁ θεὸς, ὥστε δι' αὐτοῦ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας σωφρονίζεσθαι, καὶ γίνεσθαι βελτίους διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἐπιτιμήσεως. Οὐδὲ γὰρ ἴσον ἀκούειν, ὅτι Κάϊν τις ἀνελὼν ἀδελφὸν ἀπέθανε, καὶ ὁρᾶν τὸν ἀνελόντα δίκην τίνοντα. Τότε μὲν γὰρ, κἂν ἠπιστήθη τοῦτο λεγόμενον διὰ τὴν τοῦ μίσους ὑπερβολὴν, νυνὶ δὲ φαινόμενος καὶ παρὼν, καὶ πολλοὺς δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρ-

* In ex. οὗτος διαπιστῆται.

* In ex. ἀνεῖλθεν.

hic puniretur, neq; ꝓbus honore afficeretur, multi ex iis, q̃ resurrectionis doctrinā non credunt, virtutē quidem tanq̃ causam malorum fugerent: vitium autem veluti bonorum conciliatorē, sectarentur. Si rursus hic omnes iuxta meritū reciperent, superflua putassent ac falsa, q̃ de iudicio dicūtur. Ne igitur vel sic diffideretis, neq; multitudo vilioris populi deterior fieret contemnēdo, multos peccātiū etiā hic, vlciscitur, & q̃busdam recte facientibus dat p̃mia: eo q̃dem, ꝙ non omnibus hoc facit, doctrinā de iudicio confirmās: ꝙ autem aliquos etiā ante iudicium punit, ꝓfundo somno demersos excitans. Ex eo enim, ꝙ mali puniuntur, fit, vt multi exurgant, timentes ne eadem patiantur: eo autem ꝙ non omnes hic ꝓ merito accipiant, cogūtur cogitare, ꝙ hoc in aliud opportunū tempus reseruetur. Quapropter cum Cain peccasset, Deus non statim eū sustulit, vt omnes deinde ꝑ eum castigarentur, melioresq; fierent per ipsius reprehensionem. Nec n. æquale est audire, quod Cain aliquis, occiso fratre, mortuus sit, & eum, qui occidit, pœnas luentem videre. Etiamsi enim tunc, quod dicebatur, ob nimiū odium nō crederetur, iam tamen in conspectu positus & præsens, & multos & in longum tempus supplicij sui testes faciens, mani-

μάρτυρας τῆς τιμωρίας ποιούμενος, κατάδηλον καὶ πιστὸν, καὶ τοῖς τότε καὶ τοῖς ἐφεξῆς καθίσῃ τὸ γεγονός. Ἄλλως τε εἰ μὲν αὐτὸν ἀπέκτεινεν εὐθέως ὁ θεὸς, οὐκ ἂν τινα προθεσμίαν αὐτῷ μετανοίας καὶ βελτιώσεως ἔδωκε· τότε δὲ τρέμων, καὶ δέει συζῶν, εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος ἦν καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, πολλὰ ἂν ἀπὸ ταύτης ἐκέρδανε τῆς ζωῆς. Χωρὶς δὲ τούτων ἐλάττονα αὐτῷ τὴν μέλλουσαν κόλασιν, διὰ ταύτης αὐτῷ τῆς τιμωρίας εἰργάζετο. Τὰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα ἡμῖν παρὰ τοῦ θεοῦ λυπηρὰ ἢ κολαστήρια, οὐ μικρὸν τῶν ἐκεῖ βασάνων ἀποτέμνεται μέρος. Διὰ τοῦτο οὖν τῶν αὐτῶν ἀξίους τιμωριῶν, οὐχ ὁμοῦ πάντας κολάζειν εἴωθεν ὁ θεὸς, ἵνα οἱ λειπόμενοι βελτίους ταῖς ἐκείνων γένωνται συμφοραῖς· κολάζει δὲ καὶ πάντας ὁμοῦ πολλάκις, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἵνα ἐκεῖνοι μὲν περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας κωλυθῶσιν· οἱ δὲ μετ᾽ ἐκείνους, ἐκείνων μειζόνως κερδαίνωσι, τῆς ζύμης ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν ἀφανισθείσης ἐκ μέσου, μετὰ τῶν τολμησάντων αὐτῶν· καὶ μὴ τοσούτους διδασκάλους φαυλότητος ἔχωσιν. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς παραδείγματος εὐκόλως δύναιντ᾽ ἂν εὑρεῖν οἱ ἄνθρωποι τὰ κακὰ, τί ἂν ἔπραξαν πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων αὐτοὺς ἐπὶ τὰς πράξεις τὰς πονηράς; Τοῦτο οὖν μόνον πεπεῖσθαι χρὴ, ὅτι συμφέρον-

manifestum ac credibile factum redderet, & iis qui tum erant, & qui deinceps futuri erant. Praeterea, si ipsum quidem Deus statim intermisisset, non dedisset illi tempus pœnitentiæ ac emendationis. Tunc verò in tremore & metu vitam agens, nisi admodum stolidus fuisset, & bestia potius quàm homo, magna ex ista vita referre potuisset emolumeta. Præter hæc verò, minus futurum supplicium ipsi per hanc pœnā, reddebat. Quæ enim in præsenti vita à Deo tristia aut supplicia nobis immittuntur, ea non modicam futurorum suppliciorū partem tollunt. Idcircò Deus nō omnes simul punire consueuit, qui iisdem sunt pœnis digni, vt reliqui illorum periculis fiant meliores. Sæpe tamen etiam omnes simul punit, sicut in diluuio, vt illi quidem longius in malitia progredi prohibeantur, posteri verò ipsorum, plus illis lucrentur; fermento, vt ita dixerim, & materia vitiorū è medio sublata, vna cū iis, qui ea perpetrarunt: & ne tot improbitatis magistros habeant. Cum enim etiam absque exemplo homines facile inuenire mala possint, quid facturi fuissent, multis existentibus, qui eos ad prauas actiones cohortarentur? Hoc ergo vnum persuasum nobis esse debet, omnia nobis

φερόντως ἡμῖν ἅπαντα οἰκονομεῖται παρὰ τοῦ θεοῦ· τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μηδὲ ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. Οὔτε γὰρ δυνατὸν τοῦτο εἰδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν διὰ τὸ θνητοὺς εἶναι· τὸ δὲ διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἴρεσθαι. Βούλεται μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ σωθῆναι μεταβαλλομένους ὁ θεός· καθὼς καὶ αὐτός φησι, οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Ὅταν δὲ μὴ τοσαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες τις ἐθελήσωσι γενέσθαι βελτίους, καὶ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφίησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς οὐρανίου ζωῆς ἑαυτοὺς ἑκόντες ἀπεστέρησαν· τὰ γοῦν εἰς τὸν παρόντα βίον ἅπαντα αὐτοῖς χορηγεῖ, τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς παρούσης παρέχων ζωῆς. Εἰ δὲ ἐχθρῶν τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, κατὰ δύναμιν τὴν αὐτῶν, πῶς παρόψεται; Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐκ τοῦ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος· ἔστω ἀνταγωνιστὴς εἷς, ἔστωσαν καὶ ἀθληταὶ δύο πρὸς ἐκεῖνον παλαίειν μέλλοντες· καὶ τούτων τῶν δύο ἀθλητῶν, ὁ μὲν ὑπὸ γαστριμαργίας ἔσω διεφθαρμένος, ἠμελημένος, ἐξηθενημένος, ἐκνενευρισμένος· ὁ δὲ σπουδάζων, εὐεκτῶν, ἐν παλαίστραις διατρίβων, ἐν γυμνασίοις πολλοῖς, πᾶσαν

σπου-

bis utiliter à Deo administrari: modum autē non amplius esse quærendum; neq; ignorantibus molestè ferendum, aut animum demittendum. Nec enim possibile est hæc scire, neque utile: alterum quia mortales sumus: alterum quia citò in dementiam rapimur. Vult enim Deus etiam eos, qui ipsi nō credunt, mutatione servari: sicut & ipse dicit, non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Matth. 9. *Et si tantam curam nacti meliores fieri nolint, & veritatem agnoscere; ne sic quidem ipsos deserit: sed postquam seipsos cælesti vita volentes priuarunt, præsenti saltem vitæ necessaria ipsis largitur, oriri faciens solem super malos & bonos, & pluens super iustos & iniustos; atque alia omnia præstans, quæ ad huius vitæ statum pertinent. Quod si inimicorum tantam habet curam, quomodo illos, qui ei credunt, & pro viribus ipsum colunt, negliget? Et quare non è medio sublatus est diabolus? Sit unus adversarius, sint & pugiles duo cum illo certaturi: & horum duorum athletarum alter quidem ingluuie corruptus, neglectus, infirmatus, eneruatus: alter verò aliquid agat honestè, bono sit habitu corporis, versetur in luctis, in multis exercitationibus, atque*

omne

σπουδὴν περὶ τὴν ἄθλησιν ἐπιδείκνύμενος. Ἂν τοίνυν ἀνέλῃς τὸν ἀνταγωνιστὴν, τίνι ἐπηρέασας τούτων; ἆρα τῷ ῥαθύμῳ καὶ ἀμελεῖ, ἢ τῷ σπουδαίῳ καὶ τοσαῦτα πεπονηκότι; εὔδηλον ὅτι τῷ σπουδαίῳ. Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸν ῥαθυμον ἠδίκηται, ἀναιρεθέντος τοῦ ἀνταγωνιστοῦ· ὁ δὲ ῥάθυμος μένοντος τούτου, οὐκέτι διὰ τὸν σπουδαῖον ἐπηρέασται· ἀπὸ γὰρ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας κατέπεσεν. Ὁ τοίνυν ἀσθενὴς τὴν προαίρεσιν καὶ ἠμελημένος καὶ ῥάθυμος, καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος, καταπίπτει ταχέως, καὶ εἰς βάραθρα πολλὰ κακίας ἑαυτὸν καταβάλλει. Κἂν γὰρ ἐπὶ τὰ ἡμέτερα μέλη ἔλθωμεν, καὶ ταῦτα εὑρήσομεν ἀπωλείας αἴτια, ἐὰν μὴ προσέχωμεν. Σκόπει δέ· ὀφθαλμὸς ἐδόθη, ἵνα βλέπων τὴν κτίσιν δοξάσῃς τὸν κτίστην καὶ δεσπότην· ἀλλ' ἐὰν μὴ καλῶς χρήσῃ τῷ ὀφθαλμῷ, μοιχείας σοι γίνεται πρόξενος. Γλῶττα ἐδόθη, ἵνα ὑμνῇς καὶ τὸν ποιητὴν εὐφημῇς· ἀλλ' ἐὰν μὴ καλῶς προσέχῃς, βλασφημίας καὶ αἰσχρολογίας σοι γίνεται αἰτία. Χεῖρες ἐδόθησαν, ἵνα ἂν ἀνατείνῃς αὐτὰς εἰς εὐχάς· ἀλλ' ἐὰν μὴ νήφῃς, εἰς πλεονεξίαν ταύτας ἐκτείνεις. Πόδες ἐδόθησαν, ἵνα τρέχῃς εἰς καλὰ ἔργα· ἀλλ' ἐὰν ἀμελῇς, τὰς πονηρὰς δι' αὐτῶν ἕξεις πράξεις. Ὁρᾷς ὅτι τὸν ἀσθενῆ πάντα βλάπτει, καὶ αὐτὰ τὰ σωτήρια φάρμακα εἰς θάνατον ἐμβάλλει; οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου. Ἀρ-

κεῖ

omne studiũ in certando ostendat. Si igitur aduersarium tollas; vtri ex illis nocuisti? An ignauo & negligenti; an diligenti & qui tanta fecit laborando? Patet, quòd diligenti & acri nocueris. Hic enim ꝓpter ignauũ affectus est iniuria, sublato aduersario: Sed ignauus hoc relicto; nequaquam propter diligentem, læsus est: ex ꝓpria namq; ignauia prolapsus est. Infirmus igitur instituto & neglectus & ignauus, cum nullus etiam diabolus est, citò cadit, ac in multa barathra vitiositatis seipsum præcipitat. Si etiam nostra membra veniamus, easdem quoque perditionis causas inueniemus, vbi non aduigilamus. Sed vide: oculus est datus, vt videns quod est conditum, conditorem prædices & Dominum. Si autem non honestè oculo fueris vsus, adulterij tibi fit conciliator. Lingua data est, vt laudes cãtes, & cõditori benedicas: verũ si non rectè aduertis, maledictiæ tibi & turpiloquii fit causa. Manus datæ sunt, vt eas ad orationes extendas: at si non sis sobrius, ad auaritiã eas extẽdis. Pedes dati sunt, vt ad bona opa curras: sed si negligas, malas p eas habebis actiones. Vides, ꝙ omnia lædãt infirmum, atq; ipsa etiã salutaria remedia in mortem protrudant? non tamen ex propria natura. Sed ex illius imbecillitate.

Solus

καὶ μόνον ἡ θεοπτία ἀπολέσαι τοὺς πονηρούς. Εἰ γὰρ ἁγίων παρουσία ἀσθενεῖν τὴν τῶν δαιμόνων ποιεῖ τὴν ἰσχύν, πολλῷ μᾶλλον ἡ τοῦ θεοῦ. Ὅταν ἴδωμεν πραγμάτων ἀταξίαν καὶ ταραχήν, μὴ τὸν θεὸν αἰτιώμεθα, μηδὲ ἀπρονόητα εἶναι νομίζωμεν τὰ παρόντα· ἡ γὰρ ὄντως ἀταξία καὶ ταραχὴ οὐχ ἡ τῶν πραγμάτων ἐστὶ φορά, ἀλλ' ὁ οὕτω διακείμενος λογισμός, ὃς κἂν μυρίας ἀταξίας ἀπολαύῃ, ἕως ἂν μὴ τὴν ἀταξίαν τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν ταραχὴν διορθώσηται, οὐδὲν αὐτῷ τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἀταξίας ἔσται τὸ πλέον· ἀλλ' ὥσπερ ὀφθαλμὸς νοσῶν μὲν καὶ ἐν μεσημβρίᾳ φανοτάτῃ σκότος ὄψεται, καὶ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων, καὶ οὐδὲν αὐτῷ τῆς ἀκτῖνος ἔσται πλέον· ὑγιαίνων δὲ καὶ ἐρρωμένος, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ δυνήσεται τὸ σῶμα χειραγωγεῖν μετὰ ἀσφαλείας· οὕτω καὶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ὁ ὀφθαλμός, ἕως μὲν ἂν ἐρρωμένος ᾖ, κἂν ἄτακτα δοκοῦντα ἴδῃ, καλὰ ὄψεται· ὅταν δὲ διεφθαρμένος, κἂν εἰς αὐτὸν ἀναγάγῃς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, καὶ τῶν ἐκεῖ πολλὴν ἀταξίαν καταγνώσεται καὶ ταραχήν. Διὰ τοῦτο οὔτε πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην ὁ θεός, ἵνα μὴ ἀπογνῷς τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀπελπίσῃς τὴν κρίσιν, ὡς πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον· οὔτε πάντας ἀφίησιν ἀτιμωρητὶ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόητα τὰ πάντα εἶναι νομίσῃς. Εἴ τις ἀπιστεῖ τῇ ἀναστάσει, ἐννοείτω πόσα ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν ὁ θεός, καὶ δεχέσθω καὶ περὶ ἐκείνης ἀπόδειξιν. Καὶ γὰρ γῆν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.

Solus diuinus aspectus ad perdendũ malos satis est. Nã si dæmonũ robur infirmat sanctorum pſentia, multò magis Dei. Quando videmus rerũ dissipationem & pturbationem, ne Deũ accusemus, ne putemus impuisa esse pſentia: Non n. rerum cursus est verè dissipatio & pturbatio, sed in hunc modũ affecta cogitatio; quæ licet decies millib⁹ ordinib⁹ vtatur, quousq; dissipationẽ, q̃ in ipsa est, & pturbationẽ correxerit, nihil ei ordo in rebus pd. ſt: sed quemadmodũ oculus cũ ægrotat, in meridie clarissima videbit tenebras, & alia p aliis, ac nihilo radiorum plus ei erit; benè aũt valẽs & firmus, ad vesperum etiã securè corpus ducere poterit: sic & mẽtis nostræ oculus, donec firmus erit, etiamsi cernat q̃ confusa videri possint, tanq̃ pulchra intuebitur: si aũt fuerit corruptus, etiãsi in ipsum cœlũ eum induxeris, ea q̃ ibi sunt, magnæ dissipationis et pturbationis condemnabit. Idcirco Deus nec ab omnibus pœnas in hac vita sumit, ne condenes resurrectionem, nec iudiciũ desperes, quasi omnes hic rationẽ reddant: nec sinit omnes impune abire, vt ne putes omnia carere puidentia. Si quis non credit esse resurrectionem, cogitet q̃ multa ex iis quæ non sunt, fecerit Deus, & necessariam etiã de illa recipiat probationem. Etenim terram

Ex hom. de pœnitentia.

λαβὼν, ἔφυρε καὶ ἐποίησεν ἄνθρωπον, γῆν οὐκ οὖσαν πρὸ τούτου. Πῶς οὖν ἡ γῆ γέγονεν ἄνθρωπος· πῶς δὲ αὐτὴ, οὐκ οὖσα παρήγετο· ποίαν δὲ ὑποβάθραν ἔχει· καὶ τί μετὰ τὴν γῆν· καὶ μετ' ἐκεῖνο πάλιν τὸ μετὰ τὴν γῆν· πῶς δὲ ἐξ αὐτῆς παρήχθησαν ἅπαντα τὰ τῶν ἀλόγων ἄπειρα γένη· τὰ τῶν σπερμάτων, τὰ τῶν φυτῶν· τοῦτο γὰρ τῆς ἀναστάσεως ἀπορώτερον. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον σβεσθέντα ἀνάψαι λύχνον, καὶ μηδαμῶς φαινόμενον δεῖξαι πῦρ· οὐδὲ κατενεχθεῖσαν οἰκίαν ἀναστῆσαι, καὶ μηδὲ ὅλως ὑφεστῶσαν παραγαγεῖν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ εἰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἡ ὕλη ὑπέκειτο· ἐκεῖ δὲ οὐδὲ ἡ οὐσία ἐφαίνετο. Διὰ τοῦτο τὸ δυσκολώτερον ἡμῖν εἶναι δοκοῦν ἐποίησε πρότερον, ἵνα ἐκ τούτου τὸ εὐκολώτερον παραδείξῃ. Καὶ ἐπὶ τῆς γεννήσεως δὲ τῆς ἡμετέρας, οὐ σπέρμα βραχὺ πρῶτον ἄμορφον καὶ ἀτύπωτον ἐνίεται εἰς τὴν ὑποδεχομένην μήτραν αὐτό; πόθεν οὖν ἡ τοσαύτη τοῦ ζώου διάπλασις· Τί δὲ ὁ σῖτος· οὐ κόκκος γυμνὸς εἰς τὴν γῆν καταβάλλεται; οὐ μετὰ καταβληθῆναι σήπεται; πόθεν ἀστάχυς καὶ ἀνθέρικες καὶ καλάμη καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Οὐ κεγχρὶς σύκου μικρὰ πολλάκις ἐμπεσοῦσα εἰς γῆν, καὶ ῥίζαν καὶ κλάδους καὶ καρπὸν ἤνεγκεν; Εἶτα τούτων μὲν ἕκαστον δέχῃ καὶ οὐ περιεργάζῃ, τὸν δὲ θεὸν μόνον ἀπαιτεῖς εὐθύνας, μετασκευάζοντα ἡμῶν τὸ σῶμα;

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς ἑξαημ.

sumptā miscuit & fecit hominem, terram inquam, quæ antea nō erat. Quomodo igitur terra facta est homo? Et quomodo ipsa, quæ non erat, adducebatur? Quod verò fulcrum habet? Et quid post terram est? Et quid rursus post illud? Quomodo verò ex ipsa producta sunt omnia ratione car.. tium infinita genera, & seminum & stirpium? Hoc enim est resurrectione incertius. Nō enim est æquale, iterum accendere lucernam extinctā, & ostendere ignem omninò non apparentem: nec, domum collapsam reparare, ac producere quæ non sit omninò. Illic enim, si aliud nihil, materia tamē adfuit: hic aūt nec substantia visa est. Propterea quod nobis difficilius videtur, prius fecit, vt ex eo ꝑponeret exemplum illius quod est facilius. In ortu etiam nostro, nonne parum seminis rudis & indistincti iniicitur invterū ipsum suscipientē? Vnde ergo est tanta animantis efformatio? Quid verò frumentū? nonne granum nudū in terrā iniicitur? nonne postquā iniectum est, putrescit? Vnde spicæ & aristæ, culmi & alia omnia? Nōne fici paruum granum sæpe in terram illapsum, radicem tulit, & ramos & fructum? Ergone horum quodlibet accipis, ne curiosè ea scrutaris, Deum verò solùm rationem ad pœnā poscis in formando nostro corpo-

Ex comment. in Genes.

μα; καὶ πῶς ταῦτα συγγνώμης ἄξια· Καὶ τίνος ἕνεκεν ἀφῆκε τὸν διάβολον ὁ θεὸς, τοιοῦτον πονηρὸν ὄντα, ὥστε ὑποσκελίζειν ἡμᾶς· ἵνα τῷ φόβῳ συνωθούμενοι, καὶ τοῦ πολεμίου τὴν ἔφοδον προσδοκῶντες, πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν καὶ διηνεκῆ τὴν νῆψιν ἐπιδεικνύμεθα. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ τὸν διάβολον διὰ τοῦτο κατέλιπε· Κηδόμενος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ διεγείρων ἡμῶν τὴν ῥαθυμίαν, καὶ ὑπόθεσιν στεφάνων κατασκευάζων, αὐτὴν τὴν γέενναν διὰ τοῦτο κατεσκεύασεν, ἵνα ὁ τῆς τιμωρίας φόβος, καὶ τῆς κολάσεως τὸ ἀφόρητον, πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμᾶς συνωθήσῃ. ἐκ τ. ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. Ἂν οὖν ποιήσῃς τι χρηστὸν, καὶ μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἐνταῦθα, μὴ ταράττου· μετὰ προσθήκης ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ, ἀναμένει σε τούτων ἡ ἀμοιβή. Κἂν ποιήσῃς τι πονηρὸν, καὶ μὴ δῷς δίκην, μὴ θάρρει· ἐκεῖ γάρ σε ἐκδέξεται ἡ τιμωρία, ἂν μὴ μεταβάλῃ καὶ γένῃ βελτίων. ἐκ β΄. λόγου τοῦ περὶ εἱμαρμέν. Θορυβῇ καὶ ἀλύεις καὶ πάντα ταραχῆς πληροῖς, ὁρῶν πολλοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας καὶ εὐθυνουμένους, καὶ τῶν παρόντων ἀπολαύοντας, καὶ ἀλγεῖς ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ μακροθυμίᾳ. Τί ποιεῖς εἰπέ μοι· πόσοι ταῖς ὁδοῖς ἐφεδρεύουσι· πόσοι τοίχους διορύττουσι· πόσοι δηλητηρίοις φαρμάκοις πολλοὺς ἀπώλεσαν· ἆρ᾽ οὖν ὑπὲρ τούτων ἐγκαλοῦμεν τῷ δικαστῇ; οὐδαμῶς. Ἂν μὲν γὰρ λαβὼν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ψῆφον ἀφῇ, καὶ τὸν μὲν παθόντα κα-

corpore? Et quomodo merentur hæc veniam? Cuius autem rei causa diabolum, qui tam prauus est, vt nos supplantet, reliquit Deus? Vt dum metu cōpellemur, & hostis aggressione expectantes, multas vigilias & continuam sobrietatem ostenderemus. Et quid mirum tibi, si diabolum propter hoc reliquit? Nam cum curam gereret nostræ salutis, nostramque socordiam excitaret, ac materiam coronarum præpararet, ipsam ideò parauit gehennam, vt supplicij metus & pœna grauitas ad regnum nos compelleret. Si ergo boni aliquid feceris, & mercedē eius hic non acceperis, noli turbari: cum augmento, in futuro tempore, horum retributio te manet. Ac si mali quid egeris, nec pœnam dederis, ne confidas: nam ibi te pœna expectat, si non mutatus & melior factus fueris. Tumultuaris & impatienter fers, atq; omnia perturbatione comples, cum vides multos in prauitate viuentes & benè feliciterq; habere, & frui præsentibus; dolesq; patientia Dei. Quid facis? dic mihi. Quot insident & infestas faciunt vias? Quot parietes pfodiunt? quot mortiferis venenis multos perdiderunt? Num igitur iudicem de his accusamus? nequaquam. Si enim hos comprehensos censura subiiceret, & iniuria quidem affectum puni-

Ex inter- pr. Euāg. S. Matth.

Ex hom. 2. de fato.

τὰ κακῶς κολάσῃ, τὸν δὲ ποιήσαντα τιμήσῃ, καὶ στεφανώσας πέμψῃ, κατηγορίας ὄντως ἄξιος, καὶ ἐγκλημάτων ἐσχάτων· ὅταν δὲ μηδέπω ὦσι παραδοθέντες, αὐτὸς τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖς, καὶ προλαβὼν καταγινώσκεις; Ἐννόησον τὰ σαυτῷ βεβιωμένα ἄνθρωπε, εἰς τὸ σὸν εἴσελθε συνειδός· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπαινέσεις τὴν ψῆφον, ἀλλὰ καὶ μεταθήσῃ τὴν γνώμην, καὶ τῆς μακροθυμίας ἀποδέξῃ τὸν φιλάνθρωπον, καὶ χάριν εἴσῃ τῆς ἀνοχῆς, θαυμάσεις τῆς ἀνεξικακίας αὐτόν. Εἰ γὰρ ἔμελλεν ἕκαστος παρ' αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα δίκην ἀπαιτεῖσθαι τῶν πεπλημμελημένων, οὐκ ἂν ἡμῶν ἔφθασε τὸ γένος πάλαι ἀνάρπαστον γενόμενον. Μὴ τοίνυν ἀδελφοὶ καταπέσωμεν· οὐ γὰρ οὕτως φροντίζομεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ὡς ὁ ποιήσας ἡμᾶς· καὶ οὐχ οὕτως ἡμῖν μέλει τοῦ μηδὲν παθεῖν δεινόν, ὡς τῷ τὴν ψυχὴν ἡμῖν χαρισαμένῳ θεῷ. Οὔτε γὰρ ἐν συμφοραῖς ἀφίησιν ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπους ὁ θεός, ἵνα μὴ ἀποκάμωσιν, οὔτε ἐν ἀνέσει ἵνα μὴ ῥαθυμότεροι γένωνται· ἀλλὰ ταῖς ἐναλλαγαῖς ποικίλλει τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Εἰ γὰρ πλοῖον ἄνευ κυβερνήτου οὐ συνίσταται, ἀλλὰ καταποντίζεται εὐκόλως, ὁ κόσμος πῶς ἂν συνέστη ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, μηδενὸς αὐτὸν κυβερνῶντος· Καὶ ἵνα μηδὲν πλέον εἴπω, νόμισον πλοῖον εἶναι τὸν κόσμον, τρόπιν ὑποκεῖσθαι τὴν γῆν· ἱστίον τὸν οὐρανόν· ἐπιβάτας τοὺς ἀνθρώπους· πέλαγος τὴν ὑποκειμένην ἄβυσσον· πῶς οὖν ἐπὶ τοσούτους χρόνους ναυάγιον οὐκ ἐγέ-

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς ἀνδριάντας.

ret, eum verò qui fecisset, honoraret & coronatũ dimitteret, accusatione reuera dignus esset, & extremis criminationibus: Cum aũt nondũ sint iudicio traditi, actionẽ ipse intentas & præueniendo condẽnas? Cogita actiones vitæ tuæ, homo: in cõscientiam tuã ingredere; & nõ modò nõ laudabis calculũ tuũ, sed sententiã etiã mutabis; & mansuetudinẽ amplecteris tã benigni Domini, gratiãq; habebis pro patientia, iniuriarum tolerantiã in ipso admiraberis. Nã si vnusquisq; pensurus esset peccatorũ pœnam, statim cũ sunt commissa, nõ posset fieri, quin iã olim nostrũ genus sublatum esset. Ne igitur fratres, labamur. Non n. tam salutẽ nostram nos curamus, quàm is qui nos fecit: nec tam nobis cura est, vt nihil aduersi patiamur, quã est, qui nobis animam est largitus, Deo. Nec n. in calamitatibus semper homines relinquit Deus, vt non succumbant; nec in quiete, vt non segniores fiant: sed vicissitudinibus salutem ipsorũ variat. Nã si nauagiũ absq; rectore nõ consistit, sed facile demergitur, quomodo mũdus tandiu constitisset, si nemo ipsum gubernaret? Et ne quid nimium dicã, finge nauim esse mundũ, velut carinã subiacere terrã, velum eius cœlũ, homines cõscensores; mare subiectã profunditatẽ: Quomodo igitur per tã longa tẽpora non

Ex hom. in Statuas.

νετο. Ἔασον γοῦν πλοῖον μίαν ἡμέραν χωρὶς κυβερνήτου καὶ ναυτῶν, καὶ ὄψει καταποντιζόμενον εὐθέως. Ἀλλ' ὁ κόσμος οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθε, πεντακισχίλια καὶ πολλῷ πλείονα λοιπὸν ἔχων ἔτη. Καὶ τί λέγω πλοῖον· καλύβην μικρὰν ἐπήξατό τις ἐν ταῖς ἀμπέλοις, καὶ τοῦ καρποῦ συνερανισθέντος ἀφῆκεν ἔρημον, καὶ οὐδὲ δύο πολλάκις διαμένει ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ διαλύεται καὶ καταπίπτει ταχέως. Εἶτα καλύβη μὲν οὐκ ἂν στῇ χωρὶς τοῦ προνοοῦντος αὐτῆς· δημιούργημα δὲ τοσοῦτον οὕτω καλὸν καὶ θαυμαστόν, πῶς ἂν διέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάπτωτον χρόνον, χωρὶς προνοίας τινός; Ἐννόησόν μοι τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ πόσον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ ἠμαυρώθη. Ἐννόησόν μοι τῆς γῆς τὴν δύναμιν, πῶς οὐκ ἠτόνησεν αὐτῆς ἡ γαστήρ, τοσοῦτον τίκτουσα χρόνον. Ἐννόησόν μοι τὰς πηγάς, πῶς ἀναβλύζουσι, καὶ οὐκ ἀπέλιπον ἐξ οὗ γεγόνασιν. Ἐννόησόν μοι τὴν θάλασσαν, πόσους δεχομένη ποταμοὺς οὐχ ὑπερέβη τὸ μέτρον. Ἄξιον ἐφ' ἑκάστου τῶν εἰρημένων λέγειν· ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τέκτονι μὲν παρακαθήμενοι, καὶ διακλῶντα ξύλα καὶ διαπρίζοντα θεώμενοι, μὴ ἀπαιτεῖν λόγον μηδὲ εὐθύνας· καὶ ἰατρὸν καίοντα καὶ τέμνοντα σάρκας, καὶ ἐν οἰκίσκῳ κατακλείοντα, καὶ λιμῷ ἄγχοντα τὸν κάμνοντα, μὴ περιεργάζεσθαι, ἀλλ' ἡσυχάζειν, καὶ σιωπᾶν· τὴν δὲ ἄφατον σοφίαν, τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν περιεργάζε-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κγ' ψαλμ.

pora non factũ est naufragium? Relinque nauim igitur vnũ diem sine rectore ac nautis, & statim videbis eã demergi. Sed mundus nihil tale passus est, cũ durauerit quinques mille, & multo plures annos. Et cur dico de nauigio? paruũ qs tuguriũ inter vites cõstruxit, & postea collecto fructu, illud deseruit, ac sæpe nec duos dies pdurat, sed dissoluitur & citò psternitur. Ergone tuguriũ stare nõ poterit, nisi sit q ei pspiciat; & tantũ opus, tam pulchrum & tã admirandũ, quomodo sine alicuius puidentia in tẽpus tã longũ stabile manebit? Considera mihi pulchritudinẽ cæli, quanto tẽpore durauerit, & nõ sit obscurata. Cõsidera mihi vim terræ, quomodo vẽter ipsi tanto iã tẽpore pariẽs, nõ defecerit. Cõsidera mihi fontes, quomodo scaturiãt, & nõ defecerint, ex quo sunt cõditi. Cõsidera mihi mare, quot fluuios recipiẽs modũ suũ nõ transierit. Iure de illorũ q̃ dicta sũt, vnoquoq; dicitur: q̃ magnificata sunt opa tua Domine! omnia in sapiẽtia fecisti. Quomodo n. absurdũ nõ est, fabro q̃dẽ assidere & lignũ diuidentẽ ac dissecãtẽ videre, nec rationẽ petere aut reprehẽdere; In medicũ item, q carnẽ vrit & secat, & in caueã includit, fameq; affligit morbo laborãtẽ, nõ inqrere, sed qescere & tacere, ineffabilẽ verò sapiẽtiã & immẽsã benignitatẽ curiosè scrutari, & anxio nimioq;

Ex interpre. Psal. 23.

Psal. 103.

χάζειν καὶ πολυπραγμονεῖν. Καὶ βοηθῆσαι μὲν καὶ προέσθαι χρήματα ὑπὲρ ἀδικουμένων οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἕλοιντο· ἐξετάζουσι δὲ ὅλως, διὰ τί ὁ δεῖνα πένης, διὰ τί ὁ δεῖνα πτωχός· διὰ τί ὁ δεῖνα πλούσιος. Οὐ κύπτεις κάτω καὶ καταγινώσκεις σαυτοῦ, καὶ ἐπιτιθεὶς χαλινὸν τῇ γλώσσῃ, καὶ καταστέλλεις τὴν διάνοιαν, καὶ ἀφεὶς τὴν πολλὴν ταύτην πολυπραγμοσύνην τῆς περιεργίας ταύτην ἐπὶ τὸν βίον στρέφεις τὸν σόν; Διάκυψον εἰς τὰ πεπραγμένα σοι, εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἁμαρτημάτων σου, καὶ εἰ περίεργος εἶ καὶ πολυπράγμων, ἀπαίτησον σαυτὸν εὐθύνας τῶν ῥημάτων, τῶν πραγμάτων, ὧν κακῶς εἶπας, ὧν κακῶς ἐποίησας. Νυνὶ δὲ σαυτὸν μὲν ἀνεξέταστον ἀφίης, τῷ Θεῷ δὲ καθῆ δικάζων, καὶ προστίθης τοῖς ἁμαρτήμασιν ἁμαρτήματα. Καὶ πῶς ταῦτα οὐκ ἄξια κολάσεως; ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀποφυγεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

labore inquirere? Et auxiliari quidē pecuniasq; profundere pro iniuriam patientibus non facile volent: Examinant verò omninò quare hic pauper; cur ille mendicus, ille verò diues sit. Non deorsum vultum demittis, & teipsum condēnas, ac frenum linguæ imponens, animū cohibes; abiectaq; nimia istarum rerum inquisitione, curiositatē hanc ad propriam tuam vitā conuertis? Inspice ea q̄ à te sunt gesta; in pelagus peccatorum tuorum; ac si curiosus es & negociosus in alienis, à teipso exige rationes dictorum & factorum, quæ male protulisti, quæ turpiter fecisti. Nunc verò teipsum quidē inexcussum relinquis, sedens verò Deo ius dicis, & peccatis tuis addis peccata. Et quomodo hæc non sunt digna punitione? quam vtinam omnes nos effugiamus, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui sit gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Περὶ πλούτου καὶ πενίας.
ΛΟΓΟΣ ια΄.

Ταν ἴδῃς πλουτοῦντά τινα παρ' ἀξίαν, μὴ μακαρίσῃς, μὴ ζηλωτὸν νομίσῃς, μὴ καταγνῷς τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, μὴ μάτην φέρεσθαι καὶ εἰκῇ τὰ παρόντα νομί-

De Diuitiis & Paupertate.
HOMILIA XI.

Vm præter meritum quempiam diuitē esse videris, ne beatum iudices, ne dignum æmulatione censeas, ne condemnes Dei prouidentiam, ne arbitrere casu ac

νόμιζε. Ἀναμνήσθητι τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, πῶς ὁ μὲν πρὸς ἄκρον ἐληλάκει εὐπορίας καὶ τρυφῆς, ὠμὸς ὢν καὶ ἀπηνὴς καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ κυνῶν ἀγριώτερος ἁπάντων. Καίτοι οἱ μὲν τὸν πένητα ἠλέουν, καὶ ἐθεράπευον, οὐκ ὀκνοῦντες τῇ γλώττῃ ἅπτεσθαι τῶν ἑλκῶν τῶν κατὰ παντὸς τοῦ σώματος· ὁ δὲ, οὐδὲ ψιχίων αὐτῷ μετεδίδου. Ὁ δὲ πένης ἐκεῖνος, ὁ ὄντως πλούσιος, ὁ ὄντως εὔπορος, εἰς αὐτὸ τὸ τῆς πενίας ἔσχατον κατέπεσε, καὶ αὐτῆς τῆς ἀναγκαίας ἠπόρει τροφῆς, καὶ νόσῳ καὶ λιμῷ διηνεκεῖ προσεπάλαιε. Καὶ ὁ μὲν πλείω τῆς χρείας εἶχεν, ὁ δὲ οὐδὲ τῆς συμμετρίας ἀπέλαυεν· ἀλλ᾽ ὅμως οὐκ ἐδυσχέραινεν, οὐ κατηγόρησε τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐμέμψατο τὴν πρόνοιαν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ὅταν αὐτοὶ μὲν οἱ πάσχοντες κακῶς, οὕτω τὸν δεσπότην εὐλογῶσιν ἐν πᾶσι, σὺ δὲ ὁ τῶν παλαισμάτων ἑστηκὼς ἔξω, ὑπὲρ τούτων βλασφημεῖς τὸν θεὸν, ὑπὲρ ὧν εὐχαρίστως ἕτεροι φέρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ πάσχων δεινῶς, κἂν εἴπῃ τι ῥῆμα φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς, εἰ καὶ μὴ τοσαύτης ὅσης ἕτερος· ἀλλ᾽ ὅμως γε καὶ ἐλάττονος μετέχει συγγνώμης· ὁ δὲ ἔξω τῶν δεινῶν ἑστὼς, καὶ ὑπὲρ ἑτέρων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπολλὺς, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος, ὑπὲρ τούτων βλασφημῶν τὸν θεὸν, ὑπὲρ ὧν ὁ παθὼν κακῶς εὐχαριστεῖ, καὶ διαπαντὸς αὐτὸν ἀνυμνῶν

οὐκ

su ac temerè ferri præsentia. Recordare Lazari & diuitis, quomodo hic quidē ad summum opulentiæ ac luxuriæ progressus est, cū esset crudelis, immitis, inhumanus & quibusuis canibus efferatior. Siquidem hi pauperē miserabantur & curabāt, nō refugientes lingua attingere vlcera, q̃ totum corpus oppleuerant: hic verò nec micas ipsi porrigebat; Pauper verò ille, reuera diues, reuera copiosus, in extremam paupertatē decidit, & ipso etiam necessario alimento deficiebatur, & cū morbo ac fame continuè luctabatur, Ac ille quidem plura, quam vsus postularet, habebat; hic verò ne modicis quidem potiebatur. Sed tamē non grauatè tulit, non incusauit Deum, non conquestus est de prouidētia. Quomodo igitur absurdum non sit, eos quidem, qui malo afficiuntur, ita de omnibus gratias Deo agere; te verò extra certamina positū de his Deum conuitiis incessere, q̃ alij gratis animis pferunt? Nam is qdem, cui aduersi qd accidit, si quod verbū odiosum & graue dixerit, etsi nō tantā quātam alius, sed tamē minorē duntaxat veniā consequtur. Atq extra res aduersas positus ipse, aliorum causa pditum it animā suā, quanā venia dignus fuerit, si de his Deo cōuitietur, pro quibus is, q malo afficitur, gratias agit, nec vnquā cessat eum laudi-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναιτο.

οὐκ ἀφίστασαι. Διατί γὰρ ὁ πλοῦτος ὦ ἄνθρωπε περισπούδαστος εἶναί σοι δοκεῖ· διὰ τὴν ἡδονὴν πάντως τὴν ἀπὸ τῆς τραπεζῶν; διὰ τὴν τιμὴν καὶ δορυφορίαν τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων σε θεραπευόντων; διὰ τὸ δύνασθαι τοὺς λυποῦντας ἀμύνειν καὶ πᾶσιν εἶναι φοβερόν; οὐδὲ γὰρ ἑτέρας αἰτίας ἔχοις εἰπεῖν, ἀλλ' ἡδονὴν καὶ κολακείαν, καὶ φόβον καὶ τιμωρίαν. Οὔτε γὰρ σοφώτερον, οὔτε σωφρονέστερον ὁ πλοῦτος ποιεῖν εἴωθεν· οὐ χρηστὸν, οὐ φιλάνθρωπον, οὐκ ἄλλο τι μέρος τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσάγειν καὶ καταφυτεύειν. Οὐδ' ἂν ἰσχύσῃς εἰπεῖν ὅτι διὰ τούτων περισπούδαστός ἐστί σοι καὶ ποθεινὸς οὗτος· οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδὲν οἶδε τούτων καταφυτεύειν ἢ γεωργεῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ κἂν ἀποκείμενα εὕρῃ, λυμαίνεται καὶ κωλύει, ἔνια δὲ καὶ ἀνασπᾷ, καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἐπεισάγει. Ἀλλὰ μὴ εἴπω περὶ τούτων· οἱ γὰρ τῇ νόσῳ ταύτῃ ἑαλωκότες, οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἀκούειν, τῆς ἡδονῆς ὄντες ὅλοι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ γενόμενοι δοῦλοι, κατηγορημένων αὐτῶν ὁμοῦ καὶ ἐλεγχομένων. Διὰ τοῦτο οὖν εἰπέ μοι ποθεινὸς ὑμῖν ὁ πλοῦτος καὶ περιμάχητος εἶναι δοκεῖ, ὅτι τὰ χαλεπώτατα ἐν ὑμῖν τρέφει πάθη, ὀργήν τε εἰς ἔργον διεξάγων, καὶ τῆς δοξομανίας τὰς πομφόλυγας εἰς μείζονα ὄγκον ἐπαίρων, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν διεγείρων; Διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα ἀμεταστρεπτὶ φεύγειν αὐτὸν χρὴ, ὅτι θηρία τινὰ ἄγρια καὶ χαλεπὰ εἰς τὴν διάνοιαν εἰσοικίζει τὴν ἡμετέ-

ραν

laudibus extollere? Quã n. ob rem ô homo eiusmodi tibi diuitiæ videntur, quas oportet magno studio consectari? Propter voluptatem scilicet eam, quæ ex mensis pcipitur? An pter honorem, pter satellitiũ eorum, q propter talia te colunt? An, vt eos q tibi molesti sint vlcisci, atq; omnibus formidabilis esse possis? Neq; n. alias causas habes dicere, pter voluptatẽ, adulationem, & metũ & vltionem. Non n. sapientiorem, neque temperantiorẽ diuitiæ reddere solent: non commodũ, non humanũ, non vllã aliam virtutis partẽ in animã inducere & inserere. Nec dicere potes, te pter horum aliqd eas consectari ac desiderare. Non solum n. non norunt quippiam horum bonorũ inserere aut excolere: sed etiã cũ reposita inueniunt, vitiãt & obturbant; qdam verò etiã reuellunt, & his cõtraria inducunt. Sed de his nõ dicã: nam q hoc morbo capti sũt, non sustinent audire accusari se & argui: toti voluptatibus addicti, & ob idipsum serui facti. Propter hoc igitur, dic mihi, diuitiæ vobis desiderabiles ac certamine dignæ esse videtur, q grauissimas in nobis perturbationes alunt, irã ad opus excitãtes, & insani gloriæ studij ampullas maiore in modũ attollẽtes, & ad superbiam exsuscitãtes? Quin ob hoc maximè obstinatè eas fugere oportet,

Ex hom. quod nemo possit lædere eum, q seipsũ iniuria non afficit.

ῥᾶν, δι' αὐτῶν τῆς μὲν παρὰ πάντων ἀποστερῶν τιμῆς· τὴν δὲ ἐναντίαν ἐκείνης, τοῖς ἐκείνου χρώμασιν ἀναχρωννύς, καὶ οὕτω προσάγων τοῖς ἠπατημένοις, καὶ πείθων, ταύτην ἐκείνης εἶναι μείζω, οὐκ οὖσαν μὲν τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὄψει μᾶλλον δοκοῦσαν εἶναι. Καθάπερ γὰρ τὰ κάλλη τῶν ἑταιριζομένων γυναικῶν, ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς συγκείμενα, κάλλους μὲν ἀπεστέρηνται, τὴν δὲ αἰσχρὰν ὄψιν καὶ δυσειδῆ καλήν τι καὶ εὐειδῆ παρὰ τοῖς ἠπατημένοις εἶναι δοκεῖ, οὕτω δὴ καὶ ὁ πλοῦτος ἀτιμίαν τὴν τιμὴν μᾶλλον δείκνυσιν εἶναι. Μὴ γάρ μοι τὰς ἐν τῷ φανερῷ διὰ φόβον καὶ θωπείαν γινομένας εὐφημίας ἴδῃς, ἀλλὰ τὸ ἑκάστου συνειδὸς τῶν τὰ τοιαῦτά σε κολακευόντων ἀνάπτυξον, καὶ ὄψει μυρίους ἔνδον καταβοῶντάς σου κατηγόρους, καὶ τῶν μάλιστα ἐχθρῶν καὶ πολεμίων, μᾶλλον ἀποστρεφομένους σε καὶ μισοῦντας. Καὶ εἴποτε τὸ ἐκ τοῦ φόβου τούτου συγκείμενον προσωπεῖον, μεταβολὴ πραγμάτων ἐπελθοῦσα ἀφανίσειέ τε καὶ διελέγξειε, καθάπερ τὰς ὄψεις ἐκείνας ἥλιος θερμοτέραν ἀκτῖνα ἀφείς, τότε ὄψει καλῶς, ὅτι παρὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, ἐν ἐσχάτῃ μὲν ἦς ἀτιμίᾳ τοῖς θεραπεύουσι· τιμῆς δὲ ἐνόμιζες ἀπολαύειν ὑπὸ τῶν μάλιστά σε μισούντων, καὶ ἐν ἐσχάταις συμφοραῖς ἐπιθυμούντων ἰδεῖν. Ὅπερ γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον εὐτελές, ἐπίκηρον, ὀλιγοχρόνιον, τοιοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος·

μᾶλ-

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ.

tet, quod feras quasdam immanes & molestas in animũ nostrum inducunt, per quas eo quidem honore, qui ab omnibus defertur, priuant: illi verò aduersũ coloribus illius illinũt, atq; ita deceptis offerunt, persuadentq;, hũc illo maiorẽ esse, cũ nõ sit natura, sed in speciẽ potius esse videatur. Quẽadmodum n. meretricantiũ mulierũ formæ frictionibus & fucis cõpositæ, pulchritudine quidem ipsa carẽt, turpẽ verò ac deformem faciẽ pulchrã ac formosam seductis apparere faciunt, ita diuitiæ quoq; infamiam loco honoris exhibẽt. Ne n. mihi eas acclamationes, quæ in propatulo propter metũ & assentationẽ fiunt, intueare, sed conscientiã cuiusq; ex iis, qui sic adulãtur, explica, & videbis intus innumerabiles accusatores, qui contra te vociferantur, teq; magis, quã qui maximè tibi inimici hostesq; sunt, auersantur & oderunt. Quod si aliquando personã ex metu compositam rerũ commutatio superueniẽs è cõspectu subduxerit & redarguerit, sicuti facies sol radio calidiori immisso, tũc probè cernes, superiori tẽpore in extremo fueris contẽptu, apud eos qui te colebãt: honorẽ verò tibi haberi putasse ab iis, qui te inprimis oderãt, & in extremis cupiditatibus te videre cupiebãt. Quale n. quid est homo, animal scil. vile, debile, exiguo tẽpore durãs, tale quid & ipsæ diuitiæ

Ex hom. in illud, Ne timueris cum diues factus fuerit. &c.

sunt:

μᾶλλον δὲ οὐ τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενέστερον. Οὐ γὰρ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ἀνθρώπου πλοῦτα πολλάκις· καὶ ἴστε πάντες ὡς μυρία ἐνταῦθα ὑποδείγματα τοῦ ἀώρου πλούτου μεμαθήκατε. Καὶ ὁ μὲν κεκτημένος ζῇ, τὸ δὲ κτῆμα ἀπώλετο· καὶ εἴθε ἀπώλετο μόνον, καὶ μὴ καὶ τὸν κεκτημένον συναπώλλυεν. Οὐκοῦν οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις, τὸν πλοῦτον ἀγνώμονα οἰκέτην καλέσας· οἰκέτην αἱμοβόρον καὶ ἀνδροφόνον· οἰκέτην ἀμοιβὰς ἀποδιδόντα τῷ δεσπότῃ, τὴν σφαγήν· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οὐχ ὅταν αὐτὸν καταλίπῃ περιβάλλοι κινδύνοις, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ καταλίπῃ, θορυβεῖ αὐτὸν καὶ ταράττει. Τίς ἄρα Εὐτροπίου γέγονεν ὑψηλότερος· οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιωμάτων ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκεισαν; ἀλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμωτῶν ἀθλιώτερος, καὶ οἰκετῶν ἐλεεινότερος, καὶ τῶν λιμῷ τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ξίφη βλέπων ἠκονημένα, καὶ βάραθρον καὶ δημίους, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγωγήν· καὶ οὐδὲ εἴποτε γέγονεν ἐπὶ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης οἶδεν, οὐδὲ αὐτῆς αἰσθάνεται τῆς ἀκτῖνος· ἀλλ' ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ, καθάπερ ἐν πυκνοτάτῃ νυκτὶ περιεστοιχισμένος, οὕτω τὰς ὄψεις πεπήρωται. Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν φιλονεικήσωμεν, οὐ δυνησόμεθα λό-

γῳ

sunt: imò verò non tale, sed & infirmius quid. Nec n. vna cū homine, sed etiam ante hominem frequenter extinguuntur: Et nostis omnes quam innumera hic exemplaria immaturarum diuitiarū animaduerteritis. Et possessor quidem viuit, possessio verò periit: & vtinam ipsa sola periisset, nec possessorem simul perdidisset. Quare non errauerit quispiam, si diuitias improbum seruum vocauerit, seruum sanguinorum & homicidam, seruum cæde domino gratiam referentem: & quod grauius est, non tunc cū ipsum reliquerit, in pericula conicit, sed & priusquam reliquerit, tumultus ipsi ac turbas ciet. Enimuerò, quis Eutropio sublimior? nonne vniuersum orbē terrarū diuitiis anteibat? nonne ad ipsa honorum vastigia euaserat? nonne omnes eum tremebant & formidabant. Ecce autem ipsis vinctis in carcere factus est miserior, & seruis miserabilior, & fame tabescentibus mēdicis indigentior, quotidie gladios exacutos cernens, & barathrum, & carnifices, & abductionem ad necē; nec nouit quidem, an vnquam in illa voluptate fuerit, nec radium ipsum solis sentit: sed in meridie medio, quasi densissima nocte circundatus, ita visu orbatus est. Quin si maximè contendamus, non poterimus ser-

mone

γὰρ παραστῆσαι τὸ πάθος, ὅπερ ὑπομένειν αὐτὸν εἰκὸς, καθ' ἑκάστην ὥραν ἀποτέμνεσθαι προσδοκῶντα. Πύξινον γὰρ αὐτοῦ βλέπω τὸ πρόσωπον, καὶ τοῦ νῦν νεκρωθέντος ἅπαξ, οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· κτύπος δὲ τῶν ὀδόντων καὶ πάταγος, καὶ τρόμος αὐτῷ τοῦ παντὸς σώματος πρόσεστι, καὶ φωνὴ διακοπτομένη, καὶ γλῶττα διαλυομένη, καὶ σχῆμα τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τὴν λιθίνην ἔχειν ψυχήν. Οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ἐστὶν ὁ πλοῦτος, σὺ δὲ αὐτῶν οὐκ ἠνείχου; οὐκ ἔλεγον ὅτι ἀγνώμων ἐστὶν οἰκέτης, σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου πείθεσθαι; Ἰδοὺ ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον οὐδὲ ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνος· οὗτος γάρ σε νῦν τρέμειν καὶ δεδοικέναι παρεσκεύασεν. Οὐκ ἔλεγόν σοι ἡνίκα συνεχῶς ἐπετίμας μοι, λέγοντι τἀληθῆ, ὅτι ἐγώ σε φιλῶ μᾶλλον τῶν κολακευόντων; ἐγὼ ὁ ἐλέγχων, πλέον κήδομαι τῶν χαριζομένων; οὐ προσετίθην τοῖς ῥήμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων, ὑπὲρ ἀκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; Εἰ τῶν ἐμῶν ἠνείχου τραυμάτων, οὐκ ἄν σοι τὰ φιλήματα ἐκείνων, τὸν θάνατον τοῦτον ἔτικτον. Τὰ γὰρ ἐμὰ τραύματα ὑγίειαν ἐργάζεται· τὰ δὲ ἐκείνων φιλήματα νόσον ἀνίατον κατεσκεύασε. Πόθεν δὴ τοῦτο; ἐκ τοῦ μὴ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοεῖν σε πραγμάτων· Εἰ γὰρ ἐδεδοίκεις μεταβολὴν, οὐκ ἂν

ὑπι-

mone declarare dolorem, quantum eum consentaneum est, sustinere, in singulas horas, ut capite plectatur, expectantem. Buxeum n. eius vultum video, nihiloque melius affectum, quàm qui semel tam nunc emortuus sit: Sonitus verò & crepitus dentium, ac tremor ipsi totius corporis adest, & vox interrupta, & lingua soluta, habitusque talis, qualem lapideam illam animam habere par est. Non continuè tibi dicebam, fugitiuas esse diuitias, & tu illa non sustinebas? Non dicebam diuitias improbum seruum esse, ac tu nolebas credere? Ecce in rebus ipsis experientia monstrauit, non solum fugitiuas & improbas esse, verum etiam homicidas: Hæ namque te nunc tremere & formidare fecerunt. Non dicebam tibi, cum assiduè me vera dicentem increpares, quòd ego te plus adulatoribus diligam? ego obsequentibus magis curem? Non addebã his verbis, fideliora esse vulnera amicorum, q̃ inuoluntaria oscula inimicorum? Si mea vulnera protulisses, oscula illorum mortẽ istam tibi non peperissent. Mea namq; vulnera sanitatem præstant: illorum verò oscula insanabilem morbum effecerunt. Vndenam hoc? Ex eo, quòd humanarum rerũ mutationes non cogitabas. Si n. metuisses mutationem, nõ

subiis-

ὑπέμεινας μεταβολήν. Ἀλλ' ἐπείπερ οὔτε οἴκοθεν, οὔτε παρ' ἑτέρων ἐγίνου βελτίων, διὰ τοῦτο τὴν πεῖραν τῶν διὰ τῶν ῥημάτων, διὰ τῶν πραγμάτων ὑπέμεινας. Ἀεὶ λέγω, ὅτι ὁ πλοῦτος τοὺς κακῶς αὐτῷ χρωμένους προδίδωσι. Καὶ ἦλθεν ὁ καιρὸς δεικνὺς τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Τί κατέχεις αὐτὸν ἐν πειρασμῷ σε μὴ ὠφελοῦντα. Εἰ ἔχει ἰσχὺν, ὅταν ἐμπέσῃς εἰς ἀνάγκην παρέστω σοι· εἰ δὲ τότε φεύγει, τί χρείαν αὐτοῦ ἔχεις. Ταῦτα λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· καί τοι πολλοὶ ἐγκαλοῦσιν ἡμῖν· ἀεὶ λέγει, κεκόλληται τοῖς πλουσίοις· καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ἀεὶ κεκόλληνται τοῖς πένησιν. Ἐγὼ δὲ κεκόλλημαι τοῖς πλουσίοις, μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς πλουσίοις, ἀλλὰ τοῖς κακῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένοις. Ἀεὶ λέγω, οὐ τὸν πλούσιον διαβάλλων, ἀλλὰ τὸν ἅρπαγα. Ἄλλο πλούσιος, ἄλλο ἅρπαξ· διαίρει τὰ πράγματα, μὴ σύγχεε τὰ ἄμικτα. Πλούσιος εἶ; οὐ κωλύω· ἁρπάζεις; κατηγορῶ. Ἔχεις τὰ σά; ἀπόλαυε, λαμβάνεις τὰ ἀλλότρια; οὐ σιωπῶ. Θέλεις με λιθάσαι; ἕτοιμός εἰμι καὶ τὸ αἷμά μου ἐκχέειν· μόνον τὴν ἁμαρτίαν σου κωλύσω, ἐμοὶ οὐ μέλει μῖσος, οὐ μέλει πόλεμος· ἑνός μοι μέλει, τῆς προκοπῆς τῶν ἀκουόντων. Καὶ οἱ πένητες ἐμὰ τέκνα, καὶ οἱ πλούσιοι ἐμὰ τέκνα· ἡ αὐτὴ γαστὴρ ἀμφοτέρους ὤδινεν. αἱ αὐταὶ ὠδῖνες ἀμφοτέρους ἔτεκον. Ὁ βουλόμενος λιθαζέτω, ὁ βουλόμενος μισείτω, ὁ βουλόμενος ἐπιβουλευέτω· ὑποθή-

καὶ

Ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τῆς ἐκκλη. ἔξω ἀρεθ. ἀπὸ τρόπ. ἀπεσπάσθ.

subiisses mutationem. Sed quoniam neq; per te ipse, neq; ab aliis melior fiebas, propterea pericula eorum quæ verbis dicebantur, reipsa sustinuisti. Semper dico, quòd diuitiæ eos, qui male ipsis vtũtur, produnt, & venit tempus re ipsa, id verum esse, ostendens. Quid eas retines, quæ in tentatione tibi nihil prosunt? Si vires habent, adsint tibi, cum in necessitatem incideris: si verò tunc fugiunt, quid opus habes ipsis? Hæc dico, neq; dicere desinam: quãuis multi nobiscum expostulẽt. Semper, dicit, inhæret diuitibus. Enimuerò & illi semper inhærẽt pauperibus. Ego verò inhæreo diuitibus, imò nõ diuitibus, verũ iis, qui diuitiis malè vtuntur. Semper dico, non diuitem traducens, sed raptorem. Aliud diues, aliud raptor: distingue res; ne confundas quæ impermixta sunt. Diues es? non veto. Raptor es? accuso. Habes tua? fruere. Aufers aliena? non taceo. Vis me lapidare? paratus sum & sanguinem profundere; modò vt peccatum tuum prohibeam, non est mihi curæ odium, nec curæ est bellum; Vnum mihi curæ est, vt proficiant audientes. Et pauperes mei filij, & diuites mei filij sunt: idem vterus vtrosq; parturiuit: eædem parturitiones vtrosq; pepererunt. Lapidet qui vult, oderit qui vult; pignora coronarum

sunt

Ex hom. Quod extra ecclesiã inuenti à morum probit. abstracti sint.

καί μοι στεφάνων αἱ ἐπιβουλαί, καὶ ἀριθμὸς βραβείων τὰ τραύματα. Οὐ δέδοικα ἐπιβουλήν· ἓν δέδοικα μόνον, ἁμαρτίαν. Μή με τις ἐλέγξῃ ἁμαρτάνοντα, καὶ ἡ οἰκουμένη πολεμείτω μοι. Εἴδετε τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν εὐτέλειαν; εἴδετε τῆς δυναστείας τὸ ἐπίκηρον; εἴδετε τὸν πλοῦτον ὃν ἀεὶ δραπέτην ἐκάλουν; οὐ δραπέτην δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνον· οὐ γὰρ καταλιμπάνει τοὺς ἔχοντας, ἀλλὰ καὶ σφάζει τοὺς ἔχοντας· ὅταν τις αὐτὸν θεραπεύσῃ, τότε μάλιστα αὐτὸν προδίδωσι. Τί θεραπεύεις πλοῦτον μηδέποτε κατασχεθῆναι δυνάμενον; βούλει αὐτὸν κατασχεῖν; μὴ κατορύξῃς αὐτὸν, ἀλλὰ δὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων. Θηρίον ἐστὶν ὁ πλοῦτος, ἐὰν κατέχηται, φεύγει· ἐὰν σκορπίζηται μένει. Σκόρπισον ἵνα μείνῃ· μὴ κατορύξῃς, ἵνα μὴ φύγῃ. Ποῦ ὁ πλοῦτος; ἡδέως ἂν ἐροίμην τοὺς ἀπελθόντας, ποῦ ὁ πλοῦτος. Ταῦτα δὲ λέγω οὐκ ὀνειδίζων, μὴ γένοιτο· οὐδὲ ἀναξαίνων τὰ ἕλκη· ἀλλὰ τὰ ἑτέρων ναυάγια, ὑμῖν λιμένα κατασκευάζων. Καὶ γὰρ ὁ σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης. Διὸ καὶ πολλάκις ἐγέλασα διαθήκας ἀναγινώσκων λεγούσας· ὁ δεῖνα μὲν ἐχέτω τὴν δεσποτείαν τῶν ἀγρῶν ἢ τῆς οἰκίας, τὴν δὲ χρῆσιν ἄλλος· πάντες γὰρ τὴν χρῆσιν ἔχομεν, δεσποτείαν δὲ οὐδείς. Κἂν γὰρ παρὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν παραμένῃ μηδεμίαν μεταβολὴν ὁ πλοῦτος δεχόμενος, καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἐν τῇ τελευτῇ παραχωρήσομεν αὐτὸν ἑτέροις τὴν χρῆσιν

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας

μὲν

sunt mihi insidiæ, & numerus præmiorum vulnera. Non metuo insidias: vnum tantùm metuo, peccatum. Modò ne quis me peccantē arguat, vel orbis terrarum bellum aduersum me gerat. Videtis rerū humanarum vtilitatem? Videtis imbecillitatem potentiæ? Videtis diuitias, quas semper fugitiuas appellabam, non solum fugitiuas sed etiam homicidas? Neq; enim habentes se deserunt, sed iugulant etiam suos possessores: Cum quis eas colit, tum maximè eum produnt. Quare colis diuitias, quæ nusquam retineri possunt? Vis eas retinere? ne defodias ipsas, sed da in manus pauperum. Feræ sunt diuitiæ, si detineantur, fugiunt: si spargantur, manent. Vbi sunt diuitiæ? libenter eos qui decesserunt, rogarem: vbi diuitiæ? Hæc verò dico, non exprobrans, absit: neque refricans vlcera, sed ex aliorum naufragiis, vobis portum parans. Etenim qui hodie diues est, cras pauper fuerit. Eoq; sæpenumero risi testamenta legens, dicentia: dominium quidem agrorum vel domus ille habeto, vsum verò alius: omnes enim vsum habemus; dominium nemo. Quamuis enim toto vitæ nostræ tempore penes nos maneant diuitiæ, nullam mutationē admittentes, volentes nolentes moriendo eas aliis concedemus: vsu quidem

Ex hom. in Statuas.

earum

μὲν καρπωσάμενοι καὶ μόνον, τὴν δεσποτείαν δὲ οὔ· ἀλλὰ γυμνοὶ καὶ ἔρημοι πρὸς ἐκείνην ἀποδημοῦντες τὴν ζωήν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ἐκεῖνοι δεσποτείαν ἔχουσιν, οἱ καὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ καταφρονήσαντες, καὶ τῆς ἀπολαύσεως καταγελάσαντες. Ὁ γὰρ τὰ ὄντα ῥίψας καὶ τοῖς πένησιν αὐτὰ διαδοὺς, ἐχρήσατο εἰς δέον τοῖς οὖσι, καὶ τὴν δεσποτείαν αὐτῶν ἔχων ἀπῆλθεν. Ὥστε εἴ τις θέλοι καὶ τὴν κτῆσιν αὐτῶν καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν δεσποτείαν ἔχειν, ἀπαλλαττέσθω τῶν ὄντων ἁπάντων· ὡς ὅγε μὴ τοῦτο ποιῶν, τῇ τελευτῇ μὲν αὐτῶν ἀποστήσεται πάντων· πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μετὰ μυρίων αὐτὰ δεινῶν ἀποβαλεῖται καὶ κινδύνων. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινὸν, ὅτι μεταβολὴ γίνεται καὶ ἀθρόως, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀμεταβλήτως ὁ πλούσιος πρὸς τὴν τῆς πενίας ὑπομονὴν ἔρχεται. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν πλοῦτον ζηλωτὸν εἶναι νομίζεις, καὶ τοὺς αὐτὸν κεκτημένους μακαρίζεις καὶ ζηλοῖς; Τίνι γὰρ διαφέρει ὁ πλούσιος τοῦ πένητος· οὐχ ἓν σῶμα περιβάλλει; οὐ μίαν τρέφει γαστέρα; Διατί δὲ καὶ πολλοὺς ἔχεις οἰκέτας. Ὥσπερ γὰρ ἐν ἱματίοις τὴν χρείαν διώκειν δεῖ μόνον καὶ ἐν τραπέζῃ, οὕτω καὶ ἐν οἰκέταις. Καὶ γὰρ ἑνὶ τὸν ἕνα χρῆσθαι δεσπότην οἰκέτῃ μόνῳ ἐχρῆν· μᾶλλον δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς δεσπότας ἑνὶ οἰκέτῃ· εἰ δὲ βαρὺ τοῦτο, ἐννόησον τοὺς οὐδένα ἔχοντας, καὶ εὐκολωτέρως ἀπο-

earum decerpto, eoque solo, non etiam dominio: sed nudi vacuique ad illam vitam demigrabimus. Vnde planum fit, illos dominium habere, qui & vsum earum contempserint, & fruitionem deriserint. Qui enim facultates abiecerit & pauperibus eas dederit, ille, vt oportet, rebus suis vsus est, & dominium earum habens decessit. Si quis igitur earum & possessionem & vsum habere velit, facultates suas omnes dimittat: Nã qui hoc non facit, moriendo quidem omnibus illis cedet; frequenter verò etiam ante mortem cum innumeris malis & periculis eas abiiciet. Nec hoc solum tam graue est, quòd mutatio fiat, & repentè, sed quòd insuper diues ad sustinendam paupertatem immutabiliter proficiscatur. Quanam igitur de causa diuitias appetendas esse putas, eosque qui eas possident, beatos iudicas & æmularis? Quonam differt diues à paupere? Nonne vnum corpus vestit? non vnum ventrem alit? Cur verò etiam multos seruos habes? Nam vt in vestimentis vsum solum consectari oportet, & in mensa, sicut & in seruis. Etenim vno solo seruo vnũ dominũ vti oportebat: imò verò etiam duos aut tres dominos vno seruo: Quod si graue hoc est, cogita eos qui nullum habent, & expeditiori cultu-

ἀπολαύοντας θεραπείας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ χεῖρας ἡμῖν ἔδωκεν ὁ θεὸς καὶ πόδας, ἵνα μὴ δεώμεθα οἰκετῶν. Οὐδὲ γὰρ χρείας ἕνεκεν τὸ τῶν οἰκετῶν ἐπεισήχθη γένος, ἐπεὶ μετὰ τοῦ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἂν καὶ δοῦλος· ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς παρακοῆς ἐστι τὸ ἐπιτίμιον καὶ ἡ κόλασις· εἰ δὲ καὶ ἀναγκαῖον τὸ δοῦλον ἔχειν, ἕνα που μόνον ἔχειν, ὃ, τὸ πολὺ δεύτερον. Τί γὰρ σοι βούλεται τὰ πλήθη τῶν οἰκετῶν, καὶ τὸ σοβεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Μὴ γὰρ μεταξὺ θηρίων περιπατεῖς, ὅτι ἀπελαύνεις τοὺς ἐντυγχάνοντας; μὴ φοβηθῇς· οὐδεὶς δάκνει τῶν προσιόντων, καὶ πλησίον βαδιζόντων. Ἀλλὰ γὰρ ὕβριν ἡγῇ τὸ μετὰ πάντων συμβαδίζειν; καὶ πόσης τοῦτο μανίας, τὸν μὲν ἵππον πλησίον ἑπόμενον μὴ νομίζειν φέρειν ὕβριν, ἄνθρωπον δὲ εἰ μὴ ἀπὸ μυρίων ἐλαύνοιτο σταδίων καταισχύνειν ἡγεῖσθαι. Τί δὲ ταύτης χεῖρον τῆς ἀλογίας, ἀνθρώπους ἐλαύνειν καὶ διώκειν, ἵνα τὸ κτῆνος
ἐκ τῆς ἑρμ. μετ' εὐρυχωρίας παρέλθῃ. Τοσαύτη
τῆς πρὸς γὰρ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν χρείας
Κορινθ. ἀνάγκη, οἰκονομικῶς παρὰ τοῦ θεοῦ
ἐπισ. κατεσκεύασται, ὅτι κἂν πάντων ἀνθρώπων πλουσιώτερος ᾖ τις, οὐδὲ οὕτως ταύτης ἀπήλλακται τῆς συναφείας, καὶ τοῦ δεῖσθαι τοῦ καταδεεστέρου. Οὐ γὰρ δὴ τῶν πλουσίων οἱ πένητες δέονται μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων, καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων, ἢ ἐκεῖνοι τούτων. Καὶ ἵνα τοῦτο σαφέστερον ἴδῃς, ποιήσωμεν, εἰ δοκεῖ, δύο

πόλεις,

cultura fruuntur. Propterea namq; Deus & iam manus nobis dedit & pedes, vt ne seruis indigeamus. Neque enim necessitatis causa seruorū genus inductum est: quoniam cum Adam etiam seruus formatus fuisset: sed peccati & inobediētiæ pœna hæc est atq; coërcitio. Quod si maxime necessarium sit seruum habere, at vnicum, aut alterū duntaxat. Nam quid tibi vult multitudo seruorum, & insolenter incedere in foro? An n. inter feras ambulas, quod obuios abigis? Ne metuas: nemo mordet eorum qui accedunt, & prope te ambulant. At enim contumeliā ducis, pariter cum omnibus incedere? Quanta vero hoc dementia est, equum prope sequētem, contumeliam afferre non putare: hominem vero, nisi decem millibus stadiorū abigatur, dedecori esse existimare? Quid ista stultitia peius, homines abigere & propellere, vt iumentum spatiose transeat? Tanta enim nobis inter Ex inter-
nos vsus mutui necessitas à Deo so- pr. epist.
lerti prouidentia constituta est, vt ad Cor.
si etiam quis omnium hominum sit ditissimus, ne ita quidē hac coniunctione solutus sit, & vt tenuiore opus non habeat. Neq; n. diuitibus tantū pauperes indigent, sed & diuites pauperibus, & isti magis illis, quàm illi istis. Atq; vt hoc manifestius videas, faciamus, si videtur,

duas

πόλεις, τὴν μὲν πλουσίων μόνων, τὴν δὲ πενήτων· καὶ μήτε ἐν τῇ τῶν πλουτούντων ἔστω τις πένης, μήτε ἐν τῇ τῶν πενήτων ἔστω τις πλούσιος ἀνήρ· καὶ ἴδωμεν ποία μᾶλλον ἀρκέσαι ἑαυτῇ δυνήσεται. Οὐκοῦν ἐν μὲν ἐκείνῃ τῇ τῶν εὐπόρων, οὐδεὶς ἔσται δημιουργὸς, οὐκ οἰκοδόμος, οὐ τέκτων, οὐχ ὑποδηματοῤῥάφος, οὐκ ἀρτοποιὸς, οὐ γεωργὸς, οὐ χαλκοτύπος, οὐ σχοινοστρόφος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο τῶν πλουτούντων ταῦτα μετιέναι ποτὲ, ὅπουγε καὶ αὐτοὶ οἱ ταῦτα μεταχειρίζοντες, ὅταν εὐπορήσωσιν, οὐκ ἀνέχονται τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων τούτων ταλαιπωρίας. Πῶς οὖν ἡ πόλις στήσεται ἡμῖν αὕτη· δόντες φησὶν ἀργύριον οἱ πλουτοῦντες, ταῦτα ὠνήσονται παρὰ τῶν πενήτων. Πῶς δὲ οἰκίας οἰκοδομήσονται, ἢ καὶ τοῦτο ὠνήσονται· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο φύσιν. Οὐκοῦν ἀνάγκη τοὺς τεχνίτας ἐκεῖ καλεῖν, καὶ διαφθείρειν τὸν νόμον ὃν ἐθήκαμεν ἐξ ἀρχῆς, τὴν πόλιν οἰκίζοντες. Ἴδωμεν οὖν καὶ τῶν πενήτων πόλιν οἰκίζοντες *, ἐνδεῶς διακείσεται τῶν πλουτούντων ἐστερημένη, πρότερον διακαθάραντες τῷ λόγῳ τὸν πλοῦτον, οἷον χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, καὶ ἱμάτια σηρικὰ, καὶ ἁλουργὰ, καὶ διάχρυσα καὶ τοσοῦτον ἐκεῖθεν ἀπελάσαντες. Τί οὖν παρὰ τοῦτο ἐνδεῶς χρήσεται τὰ τῆς πόλεως ταύτης, εἰπέ μοι; οὐδαμῶς· ἄν τε γὰρ οἰκοδομεῖν δέῃ· ἄν τε σίδηρον χαλκεύειν, ἄν τε ἱμάτιον ὑφαί-

* εἰ

duas ciuitates, alterã diuitum tantùm, alterã pauperũ: At neq; in ea, qua diuitũ erit, quisquã sit pauper, neq; in ea, quæ pauperũ, vir quispiã diues sit: videamusq; vtra magis seipsa contenta esse possit. Igitur in illa quæ copiosorũ est, nullus erit opifex, non structor, nõ calcearius, non pistor, non agricola, non faber ærarius, non restio, nõ aliud eiuscemodi aliquid. Nã quis diues exercere hæc vnquã volet? quando & ij qui hæc tractant, cum ditati fuerint, ærumnam horum laborum nõ ferunt. Quonam igitur modo ciuitas hæc nobis stabit? Dato, inquit, argento ement hæc diuites à pauperibus. Quonã verò pacto domos ædificabunt? an & hoc ement? At natura id fieri non potest. Quare necesse erit artifices illuc accersere, legemq; abrogare quam initio sanximus, cum ciuitatẽ conderemus. Videamus ergo pauperum ciuitatem ædificantes, an & ipsa minus sufficienter constituatur, diuitibus priuata; si prius diuitias, velut aurum, argentum, lapides pretiosos, & vestimenta serica, & purpuram, auroque intexta oratione amputauerimus, eaque inde eiecerimus. Quid igitur ob hæc status ciuitatis huius requiret, dic mihi? Nihil penitus. Nam siue ædificare oportet, siue ferrum cudere, siue vestimentum texere,

non

ὑφαίνειν, οὐ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δεῖ καὶ μαργαριτῶν, ἀλλὰ τέχνης καὶ χειρῶν. Τί δὲ ἂν γεωργεῖν δέῃ καὶ σκάπτειν τὴν γῆν, πλουτούντων ἢ πενομένων χρεία; παντί που δῆλον ὅτι πενήτων. Ποῦ οὖν δεησόμεθα τῶν πλουτούντων λοιπόν, πλὴν εἰ μὴ καθελεῖν δέοι τὴν πόλιν ταύτην. Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ λάμποντα ἔξωθεν ἀπὸ τῶν ἱματίων καὶ τῆς πολλῆς δορυφορίας, ἀνάπτυξον αὐτοῦ τὸ συνειδὸς, καὶ πολλὴν εὑρήσεις τὴν κόνιν. Ἐννόησον τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον· ἐννόησον τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἠλίαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν, τὸν οὐκ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Ἐκείνου γενοῦ ζηλωτὴς, καὶ τῶν ἐκείνου δούλων, καὶ τὸν ἄφατον τούτων φαντάζου πλοῦτον. Εἰ δὲ μικρὸν διαβλέψας ἐκ* τούτου σκοτωθεὶς πάλιν καθάπερ ἔν τινι ναυαγίῳ καταιγίδος ἐπελθούσης, ἄκουσον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ λεγούσης, ὅτι ἀδύνατον πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, θὲς τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα εἰ βούλει τῷ λόγῳ ποίησον εἶναι χρυσὸν, καὶ οὐδὲν ὄψει ἴσον τῆς ζημίας τῆς ἐκεῖθέν σοι γινομένης. Εἰ γὰρ τῶν πλουτούντων ὑμῶν ἕκαστος ὁλόκληρον ἐκέκτητο κόσμον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν τοσούτους εἶχεν ἀνθρώπους ὅσοι νῦν εἰσι πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ οἰκουμένης· καὶ ἕκαστος γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὰ πανταχοῦ οἰκοδομήματα καὶ πόλεις καὶ ἔθνη ἐκέκτητο, καὶ παν-

* alij legunt, ἐκ πλούτου.

non auro, neque argento, neque unionibus opus est, sed arte ac manibus. Quid verò si agrũ colere, terramque fodere oporteat, diuitibusne an pauperibus opus est? Cuiuis clarum est, quod pauperibus. Vbi ergo tandem diuitibus indigebimus? nisi si demoliri ciuitatem hanc oporteat. Quoties igitur videris quempiam vestimentis & numeroso satellitio foris splendentem, explica conscientiam ipsius, & multum cœni reperies. Cogita Paulum, Petrum: cogita Ioannem, Heliam, imò verò ipsum Dei filium, non habentem vbi caput reclinaret. Illius & seruorum eius æmulator esto, horumque ineffabiles diuitias contemplare. Quod si cùm paululum prospexeris, ex hoc rursus tenebris inuoluaris, perinde ac in naufragio superueniente procella, audi sententiam Christi dicentem; fieri non posse, vt diues in regnũ cœlorum introeat: Et ad hanc sententiã confer montes & terram & mare, omniaque si vis, oratione fac aurum esse, & nihil videbis par detrimento, quod tibi inde existet. Nã si quilibet ex vobis diuitibus vniuersum mundum occuparet, & quilibet tot haberet homines, quot iam sunt vbique terrarũ & in mari & in orbe terrarum; quilibet etiã terram, & mare, & quæ vbique sunt ædificia, & vrbes & gẽtes possideret; vndequaque

πανταχόθεν ἀντὶ ὕδατος, ἀντὶ πηγῶν αὐτῷ τὸ χρυσίον ἐπέρρει, τριῶν ὀβολῶν οὐκ ἂν ἔφην ἀξίους εἶναι τοὺς οὕτω πλουτοῦντας, καὶ τῆς βασιλείας ἐκπεσόντας. Εἰ γὰρ νῦν χρημάτων τῶν ἀπολλυμένων ἐφιέμενοι, ὅταν μὴ ἐπιτύχωσι βασανίζονται, εἰ λάβοιεν αἴσθησιν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, τί λοιπὸν ἀρκέσει εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς; Εἰπὲ δή μοι, εἴ τις σε εἰς βασίλεια εἰσήγαγε, καὶ παρόντων πάντων διαλεχθῆναί σοι τὸν βασιλέα παρεσκεύασε, καὶ ὁμοτράπεζον αὐτῷ, καὶ ὁμοδίαιτον ἐποίησεν, οὐ πάντων ἂν ἔφης σαυτὸν εἶναι μακαριώτερον; Εἰ δὲ τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι μέλλων, καὶ παρ' αὐτὸν ἑστάναι τὸν βασιλέα τῶν ὅλων, καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἀντιλάμπειν, καὶ τῆς ἀπροσίτου δόξης ἀπολαύειν ἐκείνης, ἀμφιβάλλεις εἰ δέοι προΐεσθαι χρήματα; δέον εἰ καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀποδύσασθαι ἔδει, σκιρτᾶν καὶ ἀγάλλεσθαι καὶ πτεροῦσθαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. Σὺ δὲ ἵνα μὲν ἀρχὴν λάβῃς, τὴν παρέχουσάν σοι κλοπῶν ἀφορμάς, οὐ γὰρ κέρδος ἐγὼ τὸ τοιοῦτο καλῶ, καὶ τὰ ὄντα ἐκβάλλεις, καὶ τὰ ἑτέρων δανεισάμενος, εἰ δέοι καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα ὑποθέσθαι, οὐ κατοκνεῖς· τῆς δὲ * βασιλείας τῶν οὐρανῶν προκειμένης τῆς οὐδένα διάδοχον ἐχούσης ἀρχῆς, ὀκνεῖς καὶ ἀναδύῃ, καὶ πρὸς χρήματα κέχηνας; Ἀλλ' οἴμοι τῆς πολλῆς ἀναισθησίας, ὅτι τοιούτων προσδοκωμένων ἀγαθῶν,

* exem. male βασίας

ὅτι

etiam loco aquæ & loco fontium ipsi aurum afflueret; non ego triũ obolorum esse dixerim eiusmodi diuites, si regno exciderint. Si enim iam, qui opes pereuntes concupiscunt, cũ iis non potiuntur, torquentur, quid tandem ad eos consolandum sufficiet, vbi illorum bonorum gustum perceperint? Iam verò, dic mihi, si quis te in Regiam introduceret, & vt Rex coram omnibus sermonẽ tecum haberet, procuraret, conuictoremq́; & contubernalem tibi ipsum faceret, nonne omniũ beatissimum te esse diceres? Cum autem futurum sit, vt in cœlum ascendas, & iuxta Regem vniuersorum astes, & angelis ex aduerso resplendeas, & inaccessabili illa gloria fruare, dubitas an operæpretium sit pecuniam profundere? cũ conueniat, si vitã quoq; ipsam exuere necesse sit, exultare & gestire, & quasi alatũ fieri, p̃ voluptate. Tu verò, vt p̃fecturam accipias, furtorũ tibi occasiones præbentem (nec enim ego eiusmodi rem lucrum appello) etiam facultates profundis; & cum ab aliis fœneratus es, si vel ipsam vxorem & liberos pignori dare oporteat, nil cunctaris: regno aũt cælorum, quod successorẽ potestatis non habet, proposito, refugis & detractas, opibusq́; intentus es. Sed heu magnum stuporem, quòd, cum huiusmodi bona expe-

Eten-

ἔτι πρὸς τὰ παρόντα κεχήνἀμεν, καὶ οὐκ ἐννοοῦμεν τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν, ὃς διὰ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα ἡμᾶς ἀφαιρεῖται· καὶ δίδωσι πηλὸν, ἵνα ἁρπάσῃ οὐρανόν· καὶ δείκνυσι σκιὰν, ἵνα ἐκβάλῃ τῆς ἀληθείας· καὶ ἐν ὀνείροις φαντάζει, τοῦτο γὰρ ὁ παρὼν πλοῦτος, ἵνα ἡμέρας γενομένης δείξῃ πάντων πενεστέρους. Τίς γὰρ οὕτως πολέμιος διηνεκὴς καὶ ἀκόρεστος καθέστηκεν ὡς ὁ πλοῦτος· ζώντων μὲν ἡμῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἀπολλὺς, τελευτώντων δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐνυβρίζων, ὡς οὐδὲ τῇ γῇ κρύπτεσθαι συγχωρῶν, ὃ κοινὸν καὶ τῶν καταδίκων ἐστίν. Ἐκείνους μὲν γὰρ τοῦ θανάτου τὴν δίκην ἀπαιτήσαντες οἱ νομοθέται, οὐδὲν περαιτέρω περιεργάζονται· τοὺς δὲ κεκτημένους αὐτὸν ὁ πλοῦτος καὶ μετὰ θάνατον πικροτάτην ἀπαιτεῖ δίκην, γυμνοὺς προτιθεὶς καὶ ἀτάφους. Θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινόν. Καὶ γὰρ τῶν ἀπὸ ψήφου ταῦτα πασχόντων καὶ θυμοῦ δικαστικοῦ, χαλεπώτερα οὗτοι πάσχουσιν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ δευτέραν μείναντες ἄταφοι, τῇ γῇ παραδίδονται· οὗτοι δὲ ὅταν παραδοθῶσι τῇ γῇ, τότε παρὰ τῶν τυμβωρύχων γυμνοῦνται καὶ καθυβρίζονται. Εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θήκην λαβόντες ἀπέρχονται, οὐκ ἔτι τῷ πλούτῳ χάρις, ἀλλὰ τῇ πενίᾳ κἀνταῦθα· ὡς εἴγε καὶ ταύτην ἐνεχειρίσαμεν τῷ πλούτῳ, καὶ ἀφέντες ἀπὸ λίθου κατασκευάζειν αὐτὴν ἐχαλ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τελείας ἀγάπης.

κεύ-

clentur, adhuc præsentibus inhiamus, & non aduertimus dolũ malum diaboli, qui paruorum obiectu magna nobis adimit: lutum dat, vt cœlum rapiat: vmbram ostendit, vt veritate excludat: in somniis imagines obiicit, hoc enim sunt præsentes diuitiæ, vt adueniente die, pauperrimos omnium ostendat. Quis enim ita assiduus & insatiabilis hostis est, sicut diuitiæ? Viuentibus quidem nobis, animam perdunt, mortuis autem corpus contumelia afficiunt; quippe quæ ne in terra quidem occultari illud sinunt, quod tamen commune etiam iudicio damnatis est. Illos siquidem postquam mortis pœnã eis irrogarunt legislatores, non vltra curiosè scrutantur. At diuitiæ possessores suos, etiam post mortem acerbissimo supplicio afficiunt, nudos & insepultos exponentes. Spectaculum horribile & miserabile. Enimuero grauiora hi patiuntur, quàm qui ex sententia & ira Iudicis ea ferunt. Hi siquidẽ primo & secũdo die inhumati manentes, terræ mandantur: illi verò cum traditi sunt humo, tunc à sepulchrorũ effossoribus denudantur & contumeliis afficiuntur. Quod si non etiam loculum abstulerint & abierint, nõ iam diuitiis, sed paupertati, q̃ ibi est, acceptũ ferendum: adeò vt, si hunc quoq; diuitiis con-

Ex hom. de perfecta charit.

creda-

κευάσωμεν ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ ταύτην ἂν ἀπολέσωμεν. Τί τοίνυν ἀθλιώτερον τοῦ πλουτοῦντος γένοιτ᾽ ἂν, ὅταν μηδὲ θάνατος αὐτῷ παρέχῃ τὴν ἄδειαν, ἀλλὰ τὸ δείλαιον σῶμα ἐκείνου, οὐδὲ τῆς ζωῆς ἀποστερηθὲν ἀπήλλακται τῶν ἐν τῇ ζωῇ κακῶν, λῃστευόμενον καὶ συλώμενον, διὰ τὸν τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα, ὑπὸ κακούργων καὶ τυμβωρύχων, τῶν πρὸς κόνιν καὶ τέφραν ἐπιχειρουμένων πολεμεῖν, καὶ πολλῷ χαλεπώτερον, ἢ ἡνίκα ἔζη. Τότε μὲν γὰρ εἰς ταμιεῖον εἰσιόντες, καὶ κιβώτια μὲν ἐκένουν, τοῦ σώματος δὲ ἀπείχοντο, καὶ οὐκ ἂν τοσοῦτα ἔλαβον, ὡς καὶ αὐτὸ γυμνῶσαι τὸ σῶμα· νυνὶ δὲ, οὐδὲ τούτου ἀπέχονται, ἀλλὰ κινοῦσιν αὐτὸ καὶ περιστρέφουσι, καὶ μετὰ πολλῆς ὠμότητος ἐνυβρίζουσι. Μετὰ γὰρ τὸ παραδοθῆναι τῇ γῇ γυμνὸν καὶ τῆς ἐκεῖθεν περιβολῆς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἱματίων ποιήσαντες, οὕτως ἀφιᾶσιν ἐρρίφθαι ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ. Καὶ ἡ μὲν φύσις, καὶ τοὺς ἐχθροὺς, αὐτῷ καταλλάττει τότε· ὁ δὲ πλοῦτος, καὶ τοὺς οὐδὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν, ἐκπολεμεῖ, καὶ οὕτως ἐκθηριοῖ καὶ κατεξανίστησι τὴν κατὰ τοῦ νεκροῦ καὶ ἀκινήτου τῶν ἀπανθρώπων μανίαν, ὡς οὐδὲ ἂν αὐτῶν τῶν σαρκῶν ἀπέχοντο, εἴγε που χρήσιμα ἦν αὐτοῖς καὶ τὰ μέλη. Μὴ τοίνυν μέγα νομίζωμεν ἀγαθὸν εἶναι τὸν πλοῦτον. μέγα γὰρ ἀγαθὸν, οὐ τὸ κεκτῆσθαι χρήματα, ἀλλὰ τὸ κεκτῆσθαι φό-

credam, & ex lapide parare omittentes, ex auro eum fabricemur, & hunc facile perdituri simus. Quid igitur miserius diuite fuerit, quando neq; mors ipsi securitatem pbet, sed miserum illius corpus ne vita quidem defunctum, a malis huius vitæ liberatum est, latrocinium & sacrilegium patiens ob auaritiæ amorē, a scelestis hominib⁹ & sepulchrorum effossoribus, q pulueri & cineri bellū conantur inferre, idq; longè grauius, quàm dum viueret: Tunc enim in conclaue ingrediētes, cistas etiam euacuabant, a corpore tamen astinebant; nec tam multa auferre poterant, vt & corpus nudarent: Iam verò neq; ab hoc se continent, sed ipsum mouent, atq; omnem in partem vertunt, magnaq; crudelitate insultant. Postquam n. terræ mandatum est, ipsi hoc nudū ab eo, q illinc habebat, amictu & à vestibus, facientes, ita proiectum relinquūt in multa solitudine. Ac natura quidē etiā hostes tunc temporis ipsi recōciliat: diuitiæ verò eos quoque q nihil qp obiicerent, habebant, hostes efficiūt, sicq; inhumanorū insaniā contra mortuū & nō mouendū efferant & concitant, vt ne carnibus quidē abstineāt, sicubi ipsis etiā illa membra sint vsui futura. Ne igitur magnum bonū diuitias esse arbitremur. Magnum n. bonū est,*

βοηθεῖν. Ἰδοὺ νῦν, εἴτις ἦν δίκαιος καὶ πολλὴν παῤῥησίαν ἔχων πρὸς τὸν θεὸν, εἰ καὶ πάντων πενέστερος ἦν, ἤρκει λῦσαι τὰ παρόντα δεινά· ἤρκει γὰρ μόνον τὰς χεῖρας ἐκτεῖναι εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ καλέσαι τὸν θεὸν, καὶ τὸ νέφος τοῦτο παρῆλθεν ἄν. Χρυσίον δὲ τοσοῦτον ἀπόκειται, καὶ πηλοῦ παντός ἐστιν ἀχρηστότερον, πρὸς τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν· οὐκ ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ κινδύνῳ, ἀλλὰ κἂν νόσος καταλάβῃ, κἂν θάνατος, κἂν ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐλέγχεται τῶν χρημάτων ἡ δύναμις, μηδεμίαν ἔχουσα παραμυθίαν τοῖς συμβαίνουσιν οἴκοθεν ἐπιδείξασθαι. Ποῦ νῦν οἱ πλουτοῦντες, οἱ τόκους ἀριθμοῦντες, καὶ τόκους τόκων, οἱ τὰ πάντων λαμβάνοντες καὶ οὐδέποτε κορεννύμενοι. Ἠκούσατε τῆς Πέτρου φωνῆς τῆς ἐπιδεικνυμένης πενίαν πλούτου μητέρα; τῆς οὐδὲν ἐχούσης καὶ τῶν τὰ διαδήματα περικειμένων εὐπορωτέρας; Αὕτη μὲν γὰρ ἡ μηδὲν ἔχουσα, καὶ νεκροὺς ἀνίστα, καὶ χωλοὺς διώρθου, καὶ δαίμονας ἤλαυνε, καὶ τοιαῦτα ἐχαρίζετο, ἅπερ οἱ τὴν ἁλουργίδα περιβεβλημένοι, καὶ τὰ μεγάλα καὶ φοβερὰ στρατόπεδα ἄγοντες, οὐδέποτε ἴσχυσαν. Τί τοίνυν φησίν· ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι. Τί ταύτης σεμνότερον τῆς φωνῆς· τί μακαριώτερον καὶ εὐπορώτερον. Ἕτεροι μὲν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ἐναβρύνονται λέγοντες· ἔχω

τόσα

* In ex. ἀχρηστότερον.

ἐκ τῆς ἑρμ. πρὸς Κορινθ. ἐπιστ.

non possidere diuitias, sed possidere timorem Dei. Ecce enim, si quis iustus esset, & multã fiduciam in Deo fixam haberet, etiamsi omnium foret pauperrimus, satis esset ad dissoluendum præsentia mala: sufficeret enim si manus tantum in cœlum protenderet, Deumq́; inuocaret, & statim nubes hæc præteriret. Tantum verò auri reponitur, & quouis luto est inutilius, ad laxamentum malorum prementium: Neque verò in hoc solo periculo; verum etiam si morbus occupet, si mors, siue quid aliud eiusmodi, redarguitur diuitiarum vis, nullum leuamẽ iis quæ accidunt, à se habens ostendere. Vbi nunc sunt diuites, qui vsuras numerant, & vsuras vsurarum, qui omnium bona accipiunt & nunquam satiantur? Audiuistis Petri vocem, ostendentẽ paupertatem diuitiarum matrem? quæ nihil habet, & iis qui diademate circumdantur, locupletior est? Hæc enim est, quæ nihil habens mortuos excitabat, & claudos rectos faciebat, & dæmones eiiciebat, & talia largiebatur, quæ purpura amicti, & magnorũ terribiliumq́; exercituũ ductores nunquam valuerunt. Quid igitur dicit? argentum & aurũ non habeo. Quid hac voce grauius? quid beatius atq́; opulentius? Alij siquidem in cõtrarium gloriãtur dicẽtes: Habeo

tot

Ex interpr. epist. ad Cor.

τόσα καὶ τόσα χρυσίου τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς ἄπειρα, καὶ οἰκίας καὶ ἀνδράποδα· οὗτος δὲ ἐπὶ τῷ πάντων εἶναι γυμνὸς, καὶ οὐ καταδύεται τῇ πενίᾳ, οὐδὲ ἐγκαλύπτεται, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται· οὕτως ἐστὶ μηδὲν ἔχοντα, τὰ πάντων κατέχειν· οὕτως ἐστὶ τὰ πάντων κεκτῆσθαι. Ἂν δὲ κτησώμεθα τὰ πάντων, τῶν πάντων ἀπεστερήμεθα. Ὁ κοινὰ τοίνυν τὰ ὑπάρχοντα, καὶ οὐκ ἴδια λογιζόμενος, οὐ τοῖς αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑτέρων χρήσεται ὡς ἰδίοις· ὁ δὲ ἀποσχίζων καὶ ποιῶν ἑαυτὸν κύριον τῶν ἑαυτοῦ μόνων, οὐδὲ τούτων ἔσται κύριος, οὔτε γὰρ δώσει τις τῷ κεκτημένῳ· καὶ λῃστῶν, καὶ κλεπτῶν, καὶ συκοφαντῶν, καὶ μεταβολῆς πραγμάτων, καὶ πάντων μᾶλλον ἔσται, ἢ ἐκείνου τὰ ἐκείνου. Καὶ εἰ βούλει, αὐτὸν τὸν ταῦτα εἰρηκότα καὶ πεπραγότα, τὸν σκηνοποιὸν, τὸν Κίλικα, τὸν οὐδὲ τίνος ἦν πατρίδος δῆλον, παράγω εἰς μέσον. Οὗτος γοῦν τὴν ἅπασαν διέδραμεν οἰκουμένην, ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι, οὐδὲν ὅλως ἐπιφερόμενος, οὐ πρὸς φίλον ἀπιὼν, οὐ πρὸς συνήθεις· καὶ γὰρ κοινὸς ἐν ἀρχῇ πολέμιος ἦν, ἀλλ' ὅμως τὰ πάντα εἶχε μετὰ τὸ εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ Ἀνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα, ἵνα μικρόν τι τῶν ἰδίων κτήσωνται, πάντων ἐξέπεσον, μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς. Μετάστηθι τοίνυν τῶν σῶν, ἵνα ὡς ἰδίοις χρήσῃ τοῖς ἀλλοτρίοις. Ὥσπερ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ.

tot & tot auri talenta, & iugera terræ infinita, & domos & mancipia: hic verò in eo, q̃ omniũ sit pauperrimus, & nõ cõfunditur ob paupertatẽ, nec pudore afficitur, sed in ea sibi placet. Sic nimirum, q nihil habet, omnia possidere, sic omnium bona sibi comparare valet. Si verò omnium bona possidemus, omnibus priuati sumus. Qui igitur facultates suas velut communes reputat, et non tanquã proprias, is nõ suis duntaxat, sed etiam q̃ aliorũ sunt, sicuti pprijs vtetur: Qui verò se disiũgit & suorũ bonorum tantũ dominum facit, is nec horum qdem dominus erit: nemo n. possidenti aliqd dabit, & latronũ, & furum, & calumniatorũ, & vicissitudinis rerũ, & omnium potius, q̃ illius, erunt, q̃ sunt illius. Et si vis, ipsum q hæc dixit & egit, tabernaculorũ illũ factore, illum Cilicẽ, illum de cuius patria nõ constat, in mediũ adducam. Hic igitur totũ percurrit orbem terrarũ, in fame & siti & nuditate; nihil omninõ apportans, nõ ad amicũ vadens, non ad familiares: etenim in principio communis aduersarius erat; sed tamẽ omnia habebat, vbi ingressus esset. At verò Ananias & Sapphira, vt modicũ quid de pprijs possiderent, omnibus exciderũt, ac simul ipsam vitam perdiderunt. Deseras igitur tua, vt alienis, velut proprijs, vta-

Ex interpr. epist. ad Rom.

Ὥσπερ γὰρ ὁ πονηρὰ συνειδὼς ἑαυτῷ, κἂν τὰ πάντων περιβέβληται χρήματα, πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος· οὕτως καὶ ὁ τὸ συνειδὸς κεκαθαρμένον ἔχων, κἂν ῥάκια περιβεβλημένος ᾖ, καὶ λιμῷ παλαίων, τῶν σφόδρα τρυφώντων ἐστὶν εὐθυμότερος. Διὰ τοῦτο χρήματα ἔχεις, ἵνα λύσῃς πενίαν, οὐχ ἵνα πραγματεύσῃ πενίαν· σὺ δὲ ἐν προσχήματι παραμυθίας μείζονα ἐργάζῃ τὴν συμφοράν· πωλεῖς φιλανθρωπίαν χρημάτων; πώλησον, οὐ κωλύω, ἀλλὰ βασιλείας οὐρανῶν. Μὴ μικρὰν λάβῃς τιμὴν τοῦ τοσούτου κατορθώματος τόκον ἑκατοστιαῖον, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον ζωὴν ἐκείνην. Τί πτωχὸς εἶ καὶ πένης καὶ μικρολόγος, ὀλίγου τὰ μεγάλα πωλῶν, χρημάτων ἀπολλυμένων· τί τὸν θεὸν ἀφεὶς ἀνθρώπινα κερδαίνεις κέρδη· τί τὸν πλουτοῦντα παραδραμὼν, τὸν οὐκ ἔχοντα ἐνοχλεῖς; καὶ τὸν ἀποδιδόντα καταλιπὼν, τῷ ἀγνωμονοῦντι συμβάλλεις. Ἐκεῖνος ἀποδοῦναι ἐπιθυμεῖ, οὗτος δὲ καὶ δυσχεραίνει ἀποδιδούς· οὗτος, μόλις τὴν ἑκατοστὴν ἀποδίδωσιν, ἐκεῖνος δὲ ἑκατονταπλασίονα, καὶ ζωὴν αἰώνιον· οὗτος μετὰ ὕβρεων καὶ λοιδοριῶν, ἐκεῖνος μετὰ ἐπαίνων καὶ εὐφημίας· οὗτός σοι βασκανίαν ἐγείρει, ἐκεῖνος δὲ καὶ στεφάνους σοι πλέκει· οὗτος μόλις ἐνταῦθα, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα. Ἆρ' οὖν οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀνοίας, τὸ μηδὲ εἰδέναι κερδαίνειν;

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰω. εὐαγ.

vtaris. Quemadmodum enim qui male sibi conscius est, etiamsi omnium opes obtinuerit, omniū est miserrimus: ita qui perpurgatā habet conscientiā, etiamsi detritu pannis amictus sit, & cū fame luctetur, æquiore est animo, q̄ qui vehementer luxu affluunt. Idcirco habes pecunias, vt paupertatem subleues, nō vt paupertatē quæras. Tu verò prætextu leuaminis maiorem miseriam efficis; benignitatem vendis pecunia. Vende, non prohibeo, sed regno cælorum. Ne paruum tanti recti facti pretium acceperis, nempe vsuram centesimam, sed vitam illam æternam. Cur mendicus es & pauper, & angusti animi, paruo, hoc est, pecunia pereunte, magna vendens? Cur Deo relicto humana lucra lucraris? cur diuitem prætercurrens, non habenti molestus es; & gratiam referentem deserens, ad ingratum te ingeris? Ille cupit referre gratiam; iste verò grauatè etiam refert: Iste vix centesimam reddit, ille verò centuplam, & vitam æternam: Iste cum contumeliis & conuitiis, ille cum laudibus & cum approbatione: Iste inuidiam tibi suscitat, ille verò coronas etiam concinnat. Iste vix hic, illē verò & illic & hic. Nōne igitur extremæ hoc dementiæ est, nescire lucrari? Pecuniam possidere oportuit vti domines,

Ex inter-pr. Euág. S. Ioan.

νειν; τὰ χρήματα δεῖ κεκτῆσθαι, ἐν ἐξουσίᾳ ἑαυτῶν ᾗ, μὴ δούλων, ὥς τε κρατεῖν αὐτά, καὶ μὴ κρατεῖσθαι παρ' αὐτ. Χρήματα γὰρ διὰ τοῦτο εἴρηται, ἵν' εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῖς χρώμεθα διακονίας, οὐχ ἵνα εἰς φυλακὴν ἀποθώμεθα. δούλου γὰρ τὸ τηρεῖν· τὸ δὲ ἀναλίσκειν, τοῦ κυρίου, καὶ πολλὴν ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν. Ὥστε οὐδὲν ἀφρονέστερον τοῦ χρημάτων δούλου. Δοκεῖ κρατεῖν κρατούμενος· δοκεῖ κύριος εἶναι δοῦλος ὤν, καὶ δεσμὰ περιθεὶς ἑαυτῷ, ὡς πάντων κρατῶν ἀγάλλεται· καὶ χαλεπώτερον τὸ θηρίον καθ' ἑαυτοῦ ἐργαζόμενος, εὐφραίνεται, καὶ πηδᾷ, αἰχμάλωτος γινόμενος· καὶ ὁρῶν κύνα λυττῶντα καὶ ἐφαλλόμενον αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, ἀνθ' ὧν δῆσαι καὶ λιμῷ τῆξαι, ἄφθονον αὐτῷ παρέχει τροφὴν, ἵνα μειζόνως ἐφάλληται καὶ φοβερώτερος ᾖ. Μὴ τοίνυν ἀπὸ τοῦ πολλὰ περιποιεῖσθαι νόμιζέ σοι προσγίνεσθαί τινα ἡδονὴν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ θέλειν πλουτεῖν. Ἂν γὰρ ἐπιθυμῇς πλουτεῖν, οὐδέποτε μαστιζόμενος παύσῃ· ἔρως γάρ ἐστιν οὗτος ἀτέλεστος, καὶ ὅσῳπερ ἂν περιέλθῃς πλείονα ὁδὸν, τοσούτῳ μᾶλλον τοῦ τέλους ἀφέστηκας· καὶ ὅσῳ ἂν πλειόνων ἑτέρων ἐπιθυμῇς, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιτείνεται τὰ τῆς βασάνου. Ἐπεὶ δὲ διψῶντες τότε ἀνακτώμεθα ἑαυτοὺς, ὅταν ὅσον βουλόμεθα πίνωμεν· ἕως δ' ἂν διψῶμεν, κἂν πάσας ἐξαντλήσωμεν τὰς πηγὰς, μείζων ἡμῖν ἡ βάσανος γίνεται.

ἐκ τ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ἐκ τ ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

nos, non vti seruos: ita vt ea in potestate nostra, nō vt nos in ipsius simus. Propterea namq; χρήματα dicuntur pecunia, vt ad necessaria ministeria iis vtamur, non vt in custodiā deponamus. Serui enim est asseruare: expendere verò domini, & magnam potestatem habentis. Quocirca nihil insipientius seruo pecuniæ. Tenere sibi videtur, cū ipse teneatur: videtur sibi dominus, cū sit seruus; & cū ipse sibi vincula circundederit, quasi in omnes imperium habens, gestit: & asperiorē in se feram efficiens lætatur, & saltat dū fit captiuus: & videns canem rabie percitum & insilientē animæ suæ, pro eo quod ligare & fame macerare eum deberet, affluentem ipsi cibum præbet, vt magis assiliat, & formidabilior sit. Ne igitur ex eo, quod multa tibi compares, voluptatis aliquid tibi accedere putes, sed si ditescere non cupias. Si enim diues fieri desideres, nunquam stimulari cessabis: infinitus enim hic est amor; & quo longiorem viam progressus fueris, tanto longiùs à fine aberis: Et quo plura, quæ aliorum sunt, concupiueris, tanto grauior fit cruciatus. Nam sitientes tunc nos recreamus, cum quantum volumus, bibimus: quandiu verò sitimus, vt omnes fontes exhauriamus, maius tamen nobis tormentum

Ex interpr. Euāg. S. Matth.

Ex interpr. epist. ad Rom.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ται. Καὶ καθάπερ τὸν δεσμώτην ὅταν ἴδῃς, καὶ ἐπὶ τοῦ νώτου, καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν σεσιδηρωμένον, διὰ τοῦτο μάλιστα ταλανίζεις, οὕτω καὶ τὸν πλούσιον, ὅταν θεάσῃ μυρία περιβεβλημένον πράγματα, μὴ διὰ ταῦτα πλούσιον, ἀλλὰ διὰ ταῦτα μὲν οὖν αὐτὰ, ἄθλιον εἶναι νόμιζε· μετὰ γὰρ τῶν δεσμῶν τούτων, καὶ δεσμοφύλακα ἔχει χαλεπὸν, τὸν πονηρὸν ἔρωτα τῶν χρημάτων, ὃς οὐκ ἀφίησιν ὑπερβῆναι τοῦτο τὸ δεσμωτήριον, ἀλλὰ μυρίας αὐτῷ κατασκευάζει καὶ πέδας καὶ φυλακὰς, καὶ θύρας καὶ μοχλοὺς· καὶ εἰς τὴν ἐνδοτέραν αὐτὸν ἐμβαλὼν φυλακὴν, πείθει καὶ ἥδεσθαι τοῖς δεσμοῖς τούτοις, ἵνα μηδὲ ἐλπίδα τινὰ ἀπαλλαγῆς εὕρῃ τῶν ἐπικειμένων κακῶν. Οὐ τοσοῦτον γὰρ πένης ἐφίεται τῶν ἀναγκαίων, ὡς τῶν περιττῶν ὁ πλουτῶν· οὐδ᾽ αὖ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὸ χρήσασθαι τῇ πονηρίᾳ, ὅσην δύναμιν οὗτος. Εἰ τοίνυν καὶ βούλεται μᾶλλον καὶ δύναται, εὔδηλον, ὅτι μᾶλλον

ἐκ τοῦ λόγ. τοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

καὶ πλείονα ἐργάσεται. Πλούσιόν σε ἐποίησεν ὁ θεὸς, ἵνα τοῖς δεομένοις βοηθῇς, ἵνα τὰ ἁμαρτήματα λύσῃς τὰ σαυτοῦ, διὰ τῆς ἑτέρων σωτηρίας. Ἔδωκέ σοι χρήματα, οὐχ ἵνα κατακλείσῃς ἐπ᾽ ὀλέθρῳ τῷ σῷ, ἀλλ᾽ ἵνα ἐκχέῃς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ σῇ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν κτῆσιν αὐτῶν ἄδηλον ἐποίησε καὶ οὐ μόνιμον, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ τῆς περὶ αὐτὰ μανίας καταλύσῃ τὸν τόνον.

Ex interpr. Euāg. Matth.

tum fit. Et quemadmodum vinctum cum cernis, & in tergo & in manibus, sæpè verò etiam in pedibus ferro velut obductum, ob hoc maximè miserum dicis: ita diuitem quoque cum conspexeris innumeris rebus circumdatum, ne ob id diuitem, sed propterea vel maximè miserū esse existima. Nam cum hisce vinculis etiam molestum carceris habet custodem, pecuniæ scilicet amorem, qui carcerē hunc transcendere non permittit, sed innumeras ipsi parat pedicas & custodias, & ianuas, ac vectes. Et vbi in interiorem custodiam ipsum coniecerit, persuadet etiam, vt his vinculis delectetur, vt nullam liberationis spem prementium malorum inueniat. Non enim tantoperè desiderat pauper necessaria, quàm superflua diues: nec rursus tantum habet virium ad improbitatem exercendam, quantam facultatem iste habet. Si igitur & magis velit & possit, perspicuum est, quod etiam magis & plura sit operaturus. Diuitē te fecit Deus, vt opituleris indigentibus, vt peccata tua per aliorum salutem diluas. Pecuniam tibi dedit, non vt concludas in tuam perniciē, sed vt profundas in salutē tuam. Ob hoc etiā possessionē ipsius incertam fecit & minimè stabilē, vt & in hoc relaxet insani circa ipsā amoris conten-

Ex homi in Statuas.

πόνον. Εἰ γὰρ νῦν οὐκ ἔχοντες θαῤῥεῖν οἱ κεκτημένοι περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ὁρῶντες ἐκ τοῦ πράγματος τικτομένας ἐπιβουλὰς, οὕτως ἐκκαίονται περὶ τὸν ἐκείνων πόθον, εἰ καὶ τοῦτο τῷ πλούτῳ προσῆν, τὸ βέβαιον καὶ ἀδιάπτωτον, τίνος ἂν ἐφείσαντο, τίνος ἂν ἀπέσχοντο. Τίς γὰρ εἰπέ μοι τοῦ Ἠλία πενέστερος ἦν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο πάντας ἐνίκα τοὺς πλουτοῦντας, ἐπειδὴ πένης ἦν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν πενίαν ἀπὸ πλουσίας εἵλετο διανοίας, καὶ ἅπαντα τῶν χρημάτων τὸν πλοῦτον, ἐλάττονα τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοψυχίας ἐνόμιζεν εἶναι, καὶ οὐκ ἄξιον αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας. Εἰ γὰρ μεγάλα αὐτῷ τὰ παρόντα ἐνόμιζεν εἶναι, οὐκ ἂν μηλωτὴν ἐκτήσατο μόνην. Οὕτως γὰρ τῆς παρούσης κατέγνω ματαιότητος, ὡς καὶ πηλὸν ἐῤῥιμμένον τὸ χρυσίον ἑώρα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ πένητος ἐδεῖτο, καὶ πρὸς τὸ στόμα δὲ ἐκεχήνει τοῦ μηδὲν πλέον μηλωτῆς ἔχοντος, ὁ τοσοῦτον χρυσίον ἔχων· οὕτω λαμπροτέρα τῆς πορφυρίδος ἡ μηλωτὴ ἦν, καὶ τῶν βασιλικῶν αὐλῶν τὸ σπήλαιον τοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνιὼν, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τὴν μηλωτὴν τῷ μαθητῇ κατέλιπε· μετὰ ταύτης φησὶ τῷ διαβόλῳ ἐπάλαισα ταύτην λαβὼν ὁπλίζου καὶ σὺ κατ' ἐκείνου· ἰσχυρὸν γὰρ ὅπλον ἀκτημοσύνη καὶ ἀκαταγώνιστον καταγώνιον. Καὶ ἐδέξατο καθάπερ μεγίστην κληρονο-

μίαν

tentionem. Si enim pecuniæ possessores iam, cum de ea confidere nō habent, sed multas ex re nasci videant insidias, adeo illius desiderio exardescant; cui tandem parcerent, à quo sese abstinerent, si etiam hoc diuitiæ haberent, vt firmæ ac stabiles essent? Quis enim, quæso, Helia pauperior fuit? verùm ob id omnes diuites vincebat, quoniam pauper erat; & ipsam paupertatem diuite animo eligebat, omnesque pecuniæ diuitias inferiores animi sui magnitudine putabat esse, nec dignas philosophia sua. Nam si magna hæc præsentia duxisset, nequaquam solam * meloten possedisset. Ita enim præsentem vanitatem damnauit, vt velut lutum proiectum ipsum aurum intueretur. Propterea & Rex illius pauperis indigebat, & ad os ipsius, nihil præter ouinam vestem habentis, hiscebat, tantum auri possidens. Ita sanè purpura splendidior erat ouilla vestis, & regiis palatiis spelunca iusti. Ideoque in cœlum ascendens, nihil aliud quàm ouillam illam vestem discipulo reliquit. Cum hac, inquit, aduersus diabolum luctatus sum: hac accepta tu quoque contra illum te arma. Firma enim sunt arma, inopia, & inuictum præsidium. Et accepit ouillã vestem perinde ac maximam hæreditatem

Heli-

* vestem ouinam vel caprinam.

μίαν τὴν μηλωτὴν ὁ Ἐλισσαῖος. Καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς μεγίστη κληρονομία, καὶ παντὸς χρυσοῦ τιμιωτέρα, καὶ ἦν διπλοῦς Ἡλίας ἐκεῖνος, καὶ ἦν ἄνω Ἡλίας, καὶ κάτω Ἡλίας. Οἶδα ὅτι μακαρίζετε τὸν δίκαιον ἐκεῖνον, καὶ βούλεσθε ἕκαστος αὐτὸς εἶναι. Τί οὖν ἂν ὑμῖν δείξω, ὅτι ἕτερόν τι πολλῷ μεῖζον ἐκείνου πάντες ἐλάβομεν· ὁ μὲν γὰρ Ἡλίας μηλωτὴν ἀφῆκε τῷ μαθητῇ· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνων, τὴν σάρκα ἡμῖν καταλέλοιπε τὴν ἑαυτοῦ. Ὅταν τοίνυν χρημάτων ἀπώλειαν ἀκούσαντες μὴ ταραχθῶμεν, ἀλλ' εἴπωμεν εὐλογητὸς ὁ θεὸς, καὶ πολλῷ πλείονα τὸν πλοῦτον εὑρήσομεν. Οὐ γὰρ δὴ τοσοῦτα καρπώσῃ τὸν πλοῦτον ἀναλίσκων εἰς δεομένους, καὶ περιιὼν καὶ πένητας ἐπιζητῶν, καὶ σκορπίζων τὰ ὄντα τοῖς πεινῶσιν, ὅσα διὰ τούτου τοῦ ῥήματος κερδανεῖς. Ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰὼβ οὐχ οὕτω θαυμάζω τὴν οἰκίαν ἀνοίγοντα τοῖς δεομένοις, ὡς ἐκπλήττομαι καὶ ἀνακηρύττω τὴν ἁρπαγὴν τῶν χρημάτων εὐχαρίστως φέροντα. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἂν δυνηθῇ τῆς φύσεως τὰ κύματα κατευνάσας εἰπεῖν τὸ τοῦ Ἰὼβ, ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ αὐτοῦ στήσεται· μετὰ τοῦ Ἰὼβ ἀνακηρυχθήσεται, ἀπὸ μόνου τούτου τοῦ ῥήματος. Ὅταν οὖν ἀφέληταί σοι χρυσίον ἢ διὰ λῃστῶν, ἢ δι' ἑτέρου τινὸς προφάσεως ὁ διάβολος, δόξασον τὸν δεσπότην, καὶ πλέον ἔσῃ κεκερδηκὼς, καὶ διπλῆν δώσεις

ἐκ τ' ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. ἐπις.

τῷ

Helisæus. Enimuero maxima dubio procul erat hæreditas, & omni auro pretiosior: Et erat duplex Helias ille, eratque supra Helias, & infra Helias. Noui quod beatũ iudicetis iustum illum, velitque quisque vestrũ ipse esse. Quid igitur si vobis demonstrabo, aliud quiddã multo maius illo nos omnes accepisse? Nam Helias quidem vestem ouilem dimisit discipulo. Filius verò hominis ascẽdens, suã ipsius carnẽ nobis reliquit. Quoties ergo pecuniæ iacturã audierimus, ne perturbemur, sed dicamus, Benedictus Deus, & multo maiores diuitias reperiemus. Neque enim sanè tã vberem fructũ percipies, si diuitias in indigentes expendas, & circũeas pauperes conquirens, & facultates tuas spargas esurientibus, quãtũ hoc verbo lucrifeceris. Quãdo & ipsum nõ tam admiror aperientem domũ indigentibus, quàm stupeo & laudibus extollo rapinã bonorũ cum gratiarũ actione ferentẽ. Nam qui eiusmodi est, si possit sedatis naturæ fluctibus illud Iob dicere: Dominus dedit, Dominus abstulit: cũ Abraham ipso stabit, & cũ Iobo laudibus extolletur, ex hoc solo verbo. Cum igitur tibi aurũ abstulerit diabolus, vel per prædones, vel per aliã quampiã occasionem, laudibus celebra Dominũ, & plus lucratus fueris, duplicemque plagã dederis inimico,

Ex interpr. epist. ad Cor.

Iob. 1.

tum

τῷ ἐχθρῷ τὴν πληγήν, ὅτι τε οὐκ ἐδυσχέρανας, καὶ ὅτι ηὐχαρίστησας. Ἂν μὲν γὰρ ἴδῃ, ὅτι σε ταπεινοῖ ἡ τῶν χρημάτων ζημία, καὶ πείθει κατὰ τοῦ δεσπότου δυσχερᾶναι, οὐδέποτε ἀποστήσεται τοῦτο ἐργαζόμενος. Ἂν δὲ θεάσηται, ὅτι οὐ μόνον οὐ βλασφημεῖς τὸν πεποιηκότα θεόν, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστεῖς μᾶλλον αὐτῷ, ἐν ἑκάστῳ τῶν συμβαινόντων δεινῶν, ἀποστήσεται ἐπάγων σοι τοὺς πειρασμούς, εἰδώς, ὅτι εὐχαριστίας ὑπόθεσίς σοι γίνεται, τῶν δεινῶν ἡ πεῖρα, καὶ λαμπροτέρους σοι τοὺς στεφάνους ἐργάζεται· ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ ἀκαταλήπτου.

Ἰὼβ γέγονεν. Ἀφελόμενος γὰρ αὐτοῦ τὰ χρήματα, καὶ τὸ σῶμα πατάξας, ἐπειδὴ εἶδεν εὐχάριστον μᾶλλον γινόμενον, οὐκ ἔτι προσελθεῖν ἐτόλμησεν, ἀλλ' αἰσχρὰν καὶ ἀσύγγνωστον ὑπομείνας ἧτταν ἀπῄει, λαμπρότερον ἐργασάμενος τοῦ θεοῦ τὸν ἀθλητήν. Καὶ ὁ μὲν Ἰὼβ μετὰ τοὺς στεφάνους τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρίας ἅπαντας ἀναδησάμενος, διπλᾶ τὰ ἀπολωλότα ἀπείληφεν ἅπαντα· σὺ δὲ οὐχὶ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ, ἀλλ' ἑκατονταπλασίονα ἀπολήψῃ πάντα, ἂν φέρῃς γενναίως, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσεις· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

tum quod grauiter non tulisti, tum quod gratias etiã egisti. Nã si animaduerterit, deiici te pecuniæ detrimẽto, & vt Domino succenseas adduci, nunquam hoc agere desinet. Si verò conspexerit, te non modo non conuitiari Deo, qui te fecit, sed magis etiam ipsi gratias agere, quæcunque res grauior acciderit: desinit tentationes admouere, sciens, quòd gratiarum actionis tibi præbeat aduersitatum obiectus, splendidioresq; coronas tibi faciat: id quod in Iob quoque vsu venit. Ex hom. de incomprehensib.

Nam cum pecuniam ipsi abstulisset, corpusque percussisset, iamque videret magis ad gratias agendas eum incitari, vltrà accedere non est ausus, sed turpiter & implacabiliter victus abiit, splendidiorem Dei athletam cum effecisset. Iob. 42.

Ac Iob quidem posteaquam coronis patientiæ & fortitudinis omnibus exornatus est, duplicia quæ amiserat, recepit omnia. Tu verò non duplicia ac triplicia, sed centuplicia accipies omnia, si generosè tuleris; & vitæ æternæ hæreditatem adibis: quam vtinam nos omnes adipiscamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum: Amen.

Περὶ γαστριμαργίας καὶ μέθης.

ΛΟΓΟΣ ιβ'.

Βούλεσθε ἴδωμεν τίνα ἡδονὴν ὁ πλοῦτος ἔχει καὶ τίνα τιμήν; Τὰς τραπέζας τῶν πλουτούντων ἐξετάσωμεν καὶ τῶν πενομένων· καὶ ἐρώμεθα τοὺς ἑστιωμένους, τίνες μάλιστά εἰσιν οἱ καθαρὰν καὶ γνησίαν καρπούμενοι ἡδονήν· οἱ πρὸς διαμεμετρημένην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν στιβάδων κατακείμενοι, καὶ τὰ δεῖπνα τοῖς ἀρίστοις συνάπτοντες, καὶ τὴν γαστέρα διαρρηγνύντες, καὶ τὰς αἰσθήσεις πληροῦντες, καὶ τῷ ὑπερόγκῳ τῶν ἐδεσμάτων φορτίῳ τὸ πλοῖον καταποντίζοντες, καὶ ὑπέραντλον ποιοῦντες τὴν ναῦν, καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τοῦ σώματος καταποντίζοντες αὐτήν, καὶ πέδας καὶ χειροπέδας καὶ γλωσσοπέδας ἐπινοοῦντες, καὶ ἅπαν καταδεσμοῦντες τὸ σῶμα ἁλύσεως σιδηρᾶς χαλεπωτέρῳ δεσμῷ, τῷ τῆς μέθης καὶ τρυφῆς, καὶ μήτε ὕπνον αἱρούμενοι γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, μήτε ὀνειράτων ἀπηλλαγμένοι φοβερῶν, τῶν τε μαινομένων ὄντες ἀθλιώτεροι, καὶ αὐθαίρετον δαίμονα ἐπεισάγοντες τῇ ψυχῇ, καὶ γέλως προκείμενοι τῷ θεάτρῳ τῶν οἰκετῶν, καὶ μηδένα εἰδότες τῶν παρόντων, μήτε εἰπεῖν μήτε ἀκοῦσαι δυνάμενοι· ἀλλὰ φοράδην

ἀπὸ

De Ingluuie & Ebrietate.

HOMILIA XII.

Vltis videamus, quã voluptatem quemq; honorem habeant diuitiæ? Mensas diuitum atque pauperum expendamus; rogemusque eos qui epulantur, quinam sint maximè, qui pura & germana voluptate perfruantur: iine qui ad dimidiatum diem in stragulis accubantes, cœnas prandiis coniungunt, & ventrem disrumpunt, & sensus obtundunt, & immodico eduliorum pondere nauigiũ deprimunt, nauemque ita vt exhauriri non possit obruunt, & quasi in naufragio corporis eam demergunt; & pedicas, & manuum linguaque vincula excogitant, totumque corpus adstringunt vinculis, ferrea catena grauioribus, ebrietatis inquam & luxuriæ; & neque verum ac syncerum somnum capiunt, neque à terribilibus insomniis liberi sunt, insanientibus miseriores, & vltro dæmonem animæ suæ adsciscunt, & risus ludusque caueæ seruorum propositi, neminem eorum qui adsunt, cognoscunt; & neque loqui, neque audire queunt: sed inter

manus

μένον, τῷ μεγέθει τοῦ φόρτου βαρυνόμενον ὑποβρύχιον γίνεται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν ἡ φύσις πλείονα δεξαμένη τῆς οἰκείας δυνάμεως τὰ σιτία, ὑπέραντλος γίνεται, καὶ τὸ βάρος οὐ στέγουσα τῶν ἐπιβληθέντων, εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας καταποντίζεται πέλαγος, καὶ ναύτας, καὶ κυβερνήτην καὶ πρωρέα, καὶ ἐπιβάτας, καὶ αὐτὸν τὸν φόρτον μετὰ πάντων προσαπολλύει. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν οὕτω διακειμένων πλοίων, οὐ γαλήνη θαλάσσης, οὐκ ἐπιστήμη κυβερνήτου, οὐ ναυτῶν πλῆθος, οὐ κατασκευῆς ἐπιτηδειότης, οὐχ ὥρα ἔτους εὔκαιρος, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τὴν οὕτω χειμαζομένην ὀνίνησι ναῦν· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν τρυφώντων γίνεται· οὐ διδασκαλία, καὶ παραίνεσις, οὐ νουθεσία καὶ συμβουλία, οὐ φόβος τῶν μελλόντων, οὐκ αἰδὼς, οὐ κατηγορία τῶν παρόντων, καὶ ἄλλο οὐδὲν διασῶσαι δύναται τὴν οὕτω χειμαζομένην ψυχήν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν ὁ τοιοῦτος ἀχρεῖος γίνεται, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμος· ἐντεῦθεν οὐκ ἄλλοθεν χαλεποῖς καὶ ἀνιάτοις ἁλίσκονται νοσήμασιν οἱ τρυφῇ συζῶντες διηνεκεῖ, καὶ διὰ τοῦτο νομίζοντες εἰς τόνδε παρῆχθαι τὸν βίον, ἵνα τρυφήσαντες, καὶ τὴν γαστέρα διαρρήξαντες, τὸ σῶμα πιάναντες, οὕτως ἀπέλθωσι, δαψιλεστέραν τῷ σκώληκι παρασκευάζοντες τράπεζαν, τὴν ἐξ οἰκείων σαρκῶν. Καὶ γὰρ τρόμοις,

dine depressa submergitur: ita & animus & corporis nostri natura, si plus alimenti, quàm pro virtute sua, acceperit, obruitur; & pondus sibi impositorum non sustinens, in profundũ perditionis demergitur, nautasq́; & gubernatorem, & proretam, & nauigantes, & ipsum denique onus cum omnibus perdit. Quemadmodum igitur in nauibus, quæ ita dispositæ sunt, non maris tranquillitas, non scientia gubernatoris, non multitudo nautarum, non instrumentorum apparatus, non tempus anni commodum, non aliud quicquam ita fluctuanti naui prodest: ita & iis qui luxu affluunt, vsu venit; non doctrina, non exhortatio, non institutio & consilium, non metus futurorum, non pudor, non eorum qui adsunt, reprehensio, non aliud quicquam denique seruare animum ita fluctuantem potest. Verum & ad hanc præsentem vitam inutilis fit is qui talis est, & ad omne opus bonum reprobus. Hinc, & non aliunde, grauibus & insanabilibus morbis capiuntur ij, qui in perpetua luxuria viuunt, atque ob id in hanc vitam se productos arbitrantur, vt cum luxuriæ indulserint, ventremque disrupuerint, ita saginato corpore, decedant, lautiore mensa è suis carnibus vermi instructa. Etenim tre-

τρόμοις, καὶ παρέσει, καὶ φθόῃ, καὶ κορύζαις, καὶ ποδαλγίαις, καὶ ἑτέροις πλείοσιν, ἅπερ ἰατρῶν λέγουσι παῖδες, ἁλώσιμοι γίγνονται. Δηλητηρίων γὰρ φαρμάκων οὐδὲν ἄμεινον αἱ τοιαῦται διακείσονται τράπεζαι· μᾶλλον δὲ εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ πολλῷ χεῖρον. Τὰ μὲν γὰρ εὐθέως ἀπήνεγκε τὸν λαβόντα, καὶ τὴν τελευτὴν ἀναισθήτως ἐπήγαγεν, ὡς μηδὲ αὐτῷ τούτῳ λυπῆσαι τὸν ἀποθανόντα· αὗται δὲ ζωὴν μυρίων θανάτων χαλεπωτέραν ἐπάγουσι, τοῖς αὐτὰς περὶ πολλοῦ ποιουμένοις. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάθη πολλοὺς ἔχει τοὺς συναλγοῦντας· ὅσα δὲ ἀπὸ τρυφῆς καὶ μέθης γέγονεν, οὐδὲ βουλομένους τοὺς ὁρῶντας ἀφίησι συναλγῆσαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν χειρωθεῖσιν· ἀλλ' ἡ μὲν ὑπερβολὴ τοῦ κακοῦ πρὸς ἔλεον ἐπικάμπτει, ἡ δὲ ὑπόθεσις τοῦ νοσήματος παροξύνει τὸν εἰδότα. Οὐδὲ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπηρεάσθησαν καθάπερ ἐκεῖνοι, οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπεβουλεύθησαν· ἀλλ' αὐτοὶ δημιουργοὶ τῶν νοσημάτων ἑαυτοῖς τούτων ἐγένοντο, ἑκόντες ἑαυτοὺς ἐκρημνίσαντες εἰς τὸ τῶν κακῶν βάραθρον. Οὐχ οὕτω σκορπίος ἢ ὄφις τοῖς σπλάγχνοις ἡμῶν ἐγκαθήμενος λυμαίνεται πανταχόσε, ὡς ἡ τῆς τρυφῆς ἐπιθυμία πάντα ἀνατρέπει καὶ ἀπόλλυσι. Τοῖς μὲν γὰρ θηρίοις ἐκείνοις μέχρι τοῦ σώματος ἡ ἐπιβουλή· αὕτη δὲ ὅταν ἐγκαθεσθῇ, μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν

tremoribus, & defectioni, & tabi & grauedinibus & pedum doloribus, aliisque compluribus, quæ medici vsurpant, fiunt obnoxij. Venenatis enim medicamentis nihilo melius constituentur mensæ huiusmodi: imò verò, si verū dicere oportet, multò deterius. Nam illa quidē subitò eum, à quo sunt accepta, sustulerunt, mortemq́ sine sensu adduxerunt; vt ne per hoc ipsum quidē molestia moriente affecerint: Istæ verò vitam innumeris mortibus grauiorem afferunt iis, qui eas magni faciunt. Atq; alij quidem morbi multos habent condolentes: qui verò è luxuria & ebrietate nati sunt, non patiuntur intuentes, ne si velint quidem, his qui iis detinentur, condolere: sed mali quidem exuperantia flectit ad misericordiam, morbi verò causa, scientem exacerbat. Neque enim à natura, quemadmodum illi læsi sunt, neque ab hominibus insidiis appetiti: sed ipsi sibi horum morborum opifices extiterunt, vltrò se in præcipitium malorum proiicientes. Non ita scorpius aut serpens in visceribus cuiusquam insidens quoquo versus inficit, vt luxuriæ concupiscentia omnia peruertit atque perdit. Feris enim illis ad corpus duntaxat procedunt insidiæ: ista verò cum insederit, cum corpore animam

item

ψυχὴν προσαπόλλυσιν. Εἰ δ' ἂν λύμη πάντων ἐστὶ καὶ κατάγελως ἔσχατος, ὑμῶν αὐτῶν φείσασθε τῆς τοῦ σώματος ὑγιείας· οὐ λέγω πρὸς σκληραγωγίαν ἑαυτοὺς ἀγαγεῖν, ἂν μὴ βούλεσθε· τὸ περιττὸν ἀνέλωμεν, τὰ τῆς χρείας ἔξω περικόψωμεν. Ποίαν συγγνώμην ἕξομεν, ὅταν ἕτεροι μὲν μηδὲ τῆς χρείας ἀπολαύωσι κύριοι ὄντες, ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν τρυφῶντες ὦμεν. Τίνα γὰρ ἂν εἴποιμεν τρυφᾶν μᾶλλον, τὸν λαχάνοις τρεφόμενον καὶ ὑγιαίνοντα, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἀηδὲς, ἢ τὸν συβαριτικὴν παρατιθέμενον τράπεζαν, καὶ μυρίων γέμοντα νοσημάτων· εὔδηλον ὅτι ἐκεῖνον. Οὐκοῦν μηδὲν πλέον ζητῶμεν τῆς χρείας, ἀλλ' ὁ μὲν ὀσπρίοις δυνάμενος ἀρκεῖσθαι καὶ ὑγιαίνειν, μηδὲν πλέον ἐπιζητείτω. Ὁ δὲ ἀσθενέστερος, καὶ τῆς διὰ τῶν λαχάνων δεόμενος θεραπείας, μὴ κωλυέσθω. Εἰ δὲ καὶ τούτου τις ἀσθενέστερος εἴη, καὶ τῆς συμμέτρου τῆς ἀπὸ τῶν κρεῶν δέοιτο βοηθείας, οὐδὲ τοῦτον ἀπείρξομεν. Οὐδὲ γὰρ ἵνα ἀνέλωμεν τοὺς ἀνθρώπους καὶ διαφθείρωμεν, ταῦτα συμβουλεύομεν, ἀλλ' ἵνα τὰ περιττὰ περικόψωμεν. Περιττὸν δέ ἐστιν, ὃ τῆς χρείας πλέον ἐστίν. Ὅταν γὰρ καὶ χωρὶς τούτου δυνάμεθα διάγειν ὑγιεινῶς καὶ εὐσχημόνως, περιττὸν πάντως ἐκεῖνό ἐστιν προστεθέν. Οὐχ ὁρᾶτε πρὸς τίνας ἡμῖν ἡ πάλη; πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Πῶς

οὖν

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

item perdit. Quando igitur omnium pernicies, hoc est, extremumque deridiculum, vosipsi vestri corporis sanitati parcite. Non dico, vt victus asperitati vos detis, si ipsi nolueritis: quod superfluum est tollamus; quod extra necessitatem, amputemus. Quam enim veniam merebimur, si alij ne necessariis quidem, cum possint, fruantur, nos vero vltra necessitatè luxuriosè viuamus? Quē enim lautius viuere dicemus, illumne qui oleribus vescitur & sanus est, nihilq́ iniucundum habet; an vero illum qui sybariticam apponit mensam, atque innumeris plenus est morbis? Perspicuum est quòd illum. Nihil igitur vltra necessitatem quaeramus, sed qui leguminibus quidem contentus esse potest, & rectè valere, nihil praeterea quaerat: Qui vero imbecillior est, olerumque ministerio indiget, non prohibeatur. Si vero & hoc aliquis infirmior sit, & moderato carnium adiumento indigeat, neque istum prohibebimus. Nō enim vt occidamus homines & perdamus, ista suademus; sed vt superflua amputemus. Superfluū vero est, quod vltra necessitatē est. Quod si absq; isto sanā honestaq́; vitā agere possimus, planè superfluū illud est quod adiectum est. Nō videtis cum quibus nobis lucta est? cū incorporeis potestatibus. Quonā

Ex interpr. epist. 1. ad Cor.

Ex interpr. epist. 1. ad Cor.

igitur

οὐ σάρκες ὄντες τούτων περιεσόμεθα. Εἰ γὰρ πρὸς ἀνθρώπους τὶς παλαίων δεῖται σωφρόνως ἑστιᾶσθαι, πολλῷ μᾶλλον πρὸς δαίμονας. Ὅταν δὲ μετὰ τῆς πολυσαρκίας καὶ τῷ πλούτῳ ὦμεν προσδεδεμένοι, πόθεν κρατήσαιμεν τῶν ἀντιπάλων. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κιθάρας ὅταν ὦσι φθόγγοι ἁπαλοὶ καὶ μαλθακοὶ καὶ μὴ διατεταμένοι καλῶς, καὶ ἡ τῆς τέχνης ἀρετὴ ὑποτέμνεται, ἀναγκαζομένη δουλεύειν τῇ κακίᾳ τῶν νεύρων· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅταν πολλῆς ἀπολαύῃ παρ' ἡμῶν τῆς θεραπείας, πικρὰν ὑπομένει τὴν δουλείαν ἡ

ἐκ τ' ἑρμ. τῆς πρὸς Ἑβρ. ἐπιστολ.

ψυχή. Μὴ τοίνυν λιπαίνωμεν τὸ σῶμα, μηδὲ ἐξίτηλον αὐτὸ καὶ χαῦνον τῇ τρυφῇ καθιστῶμεν. Οὐ λέγω κατατρύχειν ἑαυτοὺς, οὐδὲ σκληραγωγεῖν· ἀλλὰ τοσοῦτον σιτεῖσθαι, ὃ καὶ ἡδονὴν ἔχει τὴν ὄντως ἡδονὴν, καὶ θρέψαι δύναται τὸ σῶμα, καὶ εὔτακτον ἡμῖν καὶ εὐάρμοστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρέχειν τῆς ψυχῆς, πεπηγὸς καλῶς καὶ συνηρμοσμένον. Ὅταν γὰρ ὑπέραντλον γένηται τῇ τρυφῇ, οὔτε γόμφους αὐτοὺς ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ τὰς ἁρμονίας, τῇ πλημμύρᾳ κατέχειν οὐ δύναται συμπεπηγυίας· ἐπεισελθοῦσα γὰρ ἡ πλημμύρα τὸ πᾶν διαλύει καὶ διαχεῖ. Τὸ μὲν γὰρ αὔταρκες, καὶ τροφὴ, καὶ ἡδονὴ, καὶ ὑγίεια· τὸ δὲ πλέον, λύμη καὶ ἀηδία καὶ νόσος, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ σώματος

igitur pacto, caro cum simus, eos superabimus? Nam si, qui cum hominibus luctatur, temperanter edat necesse est, longe magis qui cum daemonibus. Cum autem ad corpulentiam diuitiis insuper fuerimus adstricti, vnde vincemus aduersarios? Sicut enim in cithara, si soni fuerint molles ac remissi, nec bene intenti, artis quoq; praestantia succiditur, neruorumq; vitio seruire cogitur: ita & in corpore, cum id multam curationem a nobis indeptum fuerit, acerbam seruitutē animus perfert. Ne igitur saginemus corpus, neq; iners id atq; laxum luxuria reddamus.

Ex inter. pr. epist. ad Hebr.

Non dico, vt nos exhauriamus aut duriter nimis tractemus; sed vt tantum cibi sumamus, quantum & voluptatem habeat, veram inquā voluptatem, & alere corpus, & obsequens nobis aptumq; ad functiones animi exhibere possit, bene compactum & coagmentatum. Cum enim luxuria redūdans fuerit, ipsos clauos, vt ita dixerim, & compages coalitas, ob inundationem, retinere nequit: Inundatio enim vbi inuaserit, vniuersum dissoluit & confundit. Per se namque satis est, emolumentum, voluptas & sanitas: quod autem plus est, pernicies & fastidium & morbus: quodque his est grauius, quia ipsam quoq; animam vna cum corpo-

ἐκ τῶν λόγων τῶν περὶ εἱμαρμ.

τος προσαπόλλυσι. Καὶ καθάπερ ἡ σφόδρα δίυγρος γῆ τίκτει τοὺς σκώληκας, οὕτω καὶ ἡ ἔμφυτος ἐπιθυμία, τῇ τροφῇ διαβρεχομένη, τίκτει τὰς ἡδονάς· καὶ τοῦ σώματος γενομένου μαλακωτέρου, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν συναπολαύειν τῆς λύμης. Εἰ γὰρ οἱ τὸν διϋλισμένον οἶνον πίνοντες ἐν μέμψει, τί ἂν εἴποιμεν πρὸς τοὺς ἀποδημίας διαποντίους στελλομένους ὑπὲρ οἴνου, καὶ πάντα κινοῦντας, ὥστε μηδὲν γένος λαθεῖν ἀμπέλου· καθάπερ μέλλοντας εὐθύνας διδόναι, εἰ μὴ παντὸς γένους ἐμφορηθεῖεν οἴνου. Οὕτως οὐδὲν οὕτως τῷ δαίμονι φίλον, ὡς τρυφὴ καὶ γαστριμαργία. Τί γὰρ οὐκ ἐργάζεται κακὸν ἡ τρυφή; χοίρους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ χοίρων χείρους. Ὁ μὲν γὰρ χοῖρος βορβόρῳ ἐγκαλινδεῖται, καὶ κόπρῳ τρέφεται· οὗτος δὲ ἐκείνης βδελυκτοτέραν σιτεῖται τράπεζαν, μίξεις ἐπινοῶν ἀθέσμους, καὶ παρανόμους ἔρωτας. Ὁ τοιοῦτος οὐδὲν δαιμονῶντος διενήνοχε. καὶ τὸν μὲν δαιμονῶντα κἂν ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ ἀποστρεφόμεθα καὶ μισοῦμεν. Τί δήποτε; ὅτι αὐθαίρετον ἐπισπᾶται μανίαν, καὶ τὸ στόμα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ῥῖνας, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ μέλη, ὀχετοὺς * ἁμάρας ἐργάζεται. Εἰ δὲ καὶ τὰ ἔνδον ἴδῃς, ὄψει καὶ τὴν ψυχὴν καθάπερ ἔν τινι χειμῶνι καὶ κρυμῷ πεπηγυῖαν καὶ ναρκῶσαν, καὶ οὐδὲ τὸ σκάφος ὠφελῆσαι δυναμένην διὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὑπερβολήν.

* lego ἁμαρτίας.

Ex hom. de fato.

corpore perdit. Et sicuti terra valde humida vermes producit, sic insita quoque cupiditas, quando luxu perfunditur, voluptates parit: cumque corpus factũ est mollius, necesse est animam simul perniciem capere. Si enim qui defecatum vinũ bibunt, reprehensione non carent, quid dicemus ad eos, qui peregrinationes transmarinas vini causa suscipiũt, quiq; omnia mouent, ne quod vitis genus ipsos lateat? quasi rationes reposcẽdi sint, nisi omni vini genere sese ingurgitauerint. Reuera nihil ita amicum est dæmoni, vt luxuria & edacitas. Quid enim non mali facit luxuria? Porcos facit ex hominibus, ac porcis etiam deteriores. Nam porcus quidem in luto volutatur, & stercore pascitur: iste verò abominabiliore, quam illa est, mensa vescitur, illicitos concubitus excogitans & exleges amores. Talis nihil à dæmoniaco differt. Ac dæmoniacum quidem saltem miseramur; istum verò auersamur & odimus. Quamobrem? quoniã vltroneam sibi insaniam attrahit, & os, oculos, nares, & omnia prorsus membra peccati cloacas efficit. Quod si interiora quoq; inspicias, videas & animum ipsum tanquam in tempestate & frigore gelatũ atq; torpentem, ita vt ne scaphã quidem ꝑpter tempestatis magnitudinem seruare pos-

βολῶ. Οἱ γὰρ μέθῃ καὶ ἀδηφαγίᾳ δεδουλωμένοι, οὔτε ὕπνον αἱροῦνται γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, οὔτε ὀνειράτων ἀπαλλάττονται φοβερῶν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τὰ μὲν ἄλογα ζῶα μηδὲν πλέον τῆς χρείας ἐπιζητεῖν, ἀνθρώπους δὲ λογικοὺς καὶ εἰκόνι θεοῦ τετιμημένους κἀκείνων ἀλογωτέρους γίνεσθαι, τὸν τῆς συμμετρίας ὑπερβαίνοντας ὅρους. Πόσῳ γὰρ τῶν οὕτω διακειμένων ἀνθρώπων βελτίων ὁ ὄνος· πόσῳ ἀμείνων ὁ κύων. Τὰ μὲν γὰρ αὖτε φαγεῖν, αὖτε πιεῖν δέῃ, ὅρον τὴν αὐτάρκειαν οἶδε, καὶ πέρα τῆς χρείας οὐ πρόεισι· κἂν μυρίοι οἱ καταναγκάζοντες ὦσι πολλάκις, οὐκ ἀνέξεται ἐξελθεῖν εἰς ἀμετρίαν· οὗτοι δὲ, καὶ τούτων ἑαυτοὺς ἀτιμοτέρους εἶναι κεκρίκασι. Καὶ τὰ μὲν ἄλογα πέρα τοῦ μέτρου τροφῆς ἀπολαύειν οὐκ ἀναγκάζουσι· κἂν ἔρηταί τις διατί· ἵνα μὴ καταβλάψωσιν ἐροῦσιν· ἑαυτοῖς δὲ οὐδὲ ταύτην παρέχουσι τὴν πρόνοιαν, οὕτω κἀκείνων ἑαυτοὺς εὐτελεστέρους εἶναι νομίζουσι, καὶ περιορῶσι χειμαζομένους διηνεκῶς. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μέθης μόνον, τὴν ἐκ τῆς μέθης βλάβην ὑπομένουσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ καθάπερ πυρετοῦ παρελθόντος, ἡ ἐκ τοῦ πυρετοῦ μένει λύμη· οὕτω καὶ μέθης ἀπελθούσης, ἡ τῆς μέθης ζάλη, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐν τῷ σώματι στρέφεται· καὶ τὸ μὲν ἄθλιον σῶμα κεῖται παραλυθὲν, καθά-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

περ

possit. Nam qui ebrietati & ingluuiei mancipati sunt, neque somnum verum & syncerum capiunt, neque à terribilibus insomniis liberi sunt. Quonam igitur modo absurdum non est, expertes quidem rationis animantes nihil vltra necessitatem quærere: homines verò præditos ratione, & imagine Dei cohonestatos, illis etiam minus compotes rationis fieri, mediocritatis fines prætergredientes? Quanto enim melior huiusmodi hominibus asinus est? quanto melior canis? Nam hi quidem, siue edendum est, siue bibendum, finem norunt, id quod satis est, neque vltra necessitatem progrediuntur: etiamsi innumerabiles sæpè cogant, non sustinebunt modum excedere: Isti verò his etiam despicabiliores se esse iudicarunt. Et bestias quidem vltra modum cibum capere non cogunt: ac si quis interroget, quamobrē? ne noceamus, dicunt: sibi verò ipsis hanc prudentiam nō adhibent: adeò etiā illis viliores sese existimant, dumque assiduè tempestate vexātur, negligunt. Nec illa die solùm, qua ebrij sunt, damnū quod ex ebrietate oritur, sustinent, sed etiam post illū diem. Et sicuti postquā febris transiit, noxa, quæ est ex febri, remanet: ita quoque, cū ebrietas recessit, ebrietatis procella in animo & in corpore versatur: ac miserum

Ex interpr. Euág. Matth.

qui-

περ ἀπὸ ναυαγίου σκάφος· ἡ δὲ τούτου ταλαιπωροτέρα ψυχὴ, καὶ τούτου διαλυθέντος, τὸν χειμῶνα διεγείρει, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτει σφοδρότερον. Ὅσα μὲν οὖν ἀπὸ μέθης προσγίνεται τοῖς ἀνθρώποις κακὰ, εἰπεῖν αἰσχύνομαι· τῷ δὲ αὐτῶν καταλείπω συνειδότι, τῷ ταῦτα ἀκριβέστερον εἰδότι. Τί γὰρ αἰσχρότερον τοῦ μεθύοντος, καὶ ἁπλῶς φερομένου, καὶ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο ναυάγιον ὑπομένοντος, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ δῶρα παρὰ τῶν ἀνοήτων βλασφημεῖσθαι παρασκευάζοντος. Πολλῶν γὰρ ἀκούω λεγόντων ὅταν ταῦτα συμβαίνῃ τὰ πάθη· μὴ ἔστω οἶνος. ὦ τῆς ἀνοίας, ὦ τῆς παραπληξίας· ἄλλων ἁμαρτανόντων, ταῖς τοῦ θεοῦ δωρεαῖς ἐγκαλεῖς; μὴ γὰρ οἶνος ἐποίησεν, ἄνθρωπε, τοῦτο τὸ κακόν; οὐχ οἶνος, ἀλλ᾽ ἡ ἀκολασία τῶν ἀπολαυόντων κακῶς. Εἰπὲ τοίνυν, μὴ ἔστω μέθη, μὴ ἔστω τρυφή. Εἰ δὲ λέγεις, μὴ ἔστω οἶνος, ἐρεῖς κατὰ μικρὸν προβαίνων, μὴ ἔστω σίδηρος διὰ τοὺς ἀνδροφόνους· μὴ ἔστω νὺξ, διὰ τοὺς κλέπτας· μὴ ἔστω φῶς, διὰ τοὺς συκοφάντας· μὴ ἔστω γυνὴ, διὰ τὰς πορνείας· καὶ πάντα ἁπλῶς ἀναιρήσεις τὰ πράγματα. Μὴ τοίνυν τὸν οἶνον διάβαλλε, ἀλλὰ τὴν μέθην, καὶ τὸν κακῶς τῷ καλῷ χρησάμενον· καὶ λαβὼν τοῦτον αὐτὸν νήφοντα, ὑπόγραψον αὐτοῦ τὴν αἰσχημοσύνην, καὶ εἰπὲ πρὸς αὐτόν· οἶνος ἐδόθη, ἵνα εὐφραινώμεθα, οὐχ ἵνα αἰσχημονῶμεν· ἵνα γελῶμεν, οὐχ ἵνα γελῶ-

quidem corpus iacet resolutum sicuti nauis à naufragio: anima verò corpore ærumnosior, etiam cum hoc dissolutum est, tempestatem suscitat, ac cupiditatem accendit vehementius. Quam igitur multa ab ebrietate hominibus mala accidãt, pudet me dicere: sed ipsorum relinquo conscientiæ, vt quæ exactius ea cognita habeat. Quid enim turpius ebrio & temerè vagante, & graue illud naufragium perferente, ac Dei dona stultorum conuitiis exponente? Multos enim, cum hæ affectiones acciderint, dicere audio: Vtinam ne sit vinum. O amentiam, ô stuporem; aliis peccantibus Dei dona accusas? An enim vinum, ô homo, malum illud fecit? non vinum, sed intemperantia male vtentium. Dic igitur; vtinam ne sit ebrietas, ne sit luxuria. Quòd si dicis, ne sit vinum, dices sensim progrediens, ne sit ferrum, propter homicidas: ne sit nox, propter fures: ne sit lux, propter calumniatores: non sit mulier, propter scortationes: & omnes res denique subuertes. Ne igitur vinum insimules, sed ebrietatem, & eum qui bono malè vsus est: & sobrium eum nactus, describe cunctã ipsius turpitudinẽ, & dic ipsi: Vinum datũ est, vt exhilaremur, nõ vt indecenter ac indecorè nos geramus; vt rideamus, non vt ridea-

*malè exc. σελώμεθα.

γελώμεθα· ἵνα ὑγιαίνωμεν, οὐχ ἵνα νοσῶμεν· ἵνα ἀσθένειαν σώματος διορθώμεθα, οὐχ ἵνα ψυχῆς ἰσχὺν καταβάλλωμεν. Ἐτίμησέ σε ὁ θεὸς τῷ δώρῳ, τί σαυτὸν ὑβρίζεις τῇ ἀμετρίᾳ; Εἰ γὰρ ὁ ἅγιος ἐκεῖνος Τιμόθεος καὶ νόσῳ κατεχόμενος, καὶ ἐπαλλήλους ἀρρωστίας ὑπομένων οὐ μετέλαβεν οἴνου ἕως αὐ ἐπέτρεψεν ὁ διδάσκαλος, τίνα ἂν σχοίημεν συγγνώμην ἡμεῖς, ἐν ὑγείᾳ μεθύοντες. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἔλεγεν, οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας· ἡμῶν δὲ ἑκάστῳ ἐρεῖ, οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ, διὰ τὰς πορνείας, διὰ τὰς πυκνάς σου αἰσχρολογίας, καὶ τὰς ἑτέρας ἐπιθυμίας τὰς πονηράς, ἃς ἡ μέθη τίκτειν εἴωθεν. Οἶνος εἰς εὐφροσύνην ἐδόθη· οἶνος γάρ φησιν εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου· ὑμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ λυμαίνεσθε τὴν ἀρετήν. Ποία γὰρ εὐφροσύνη τὸ μὴ εἶναι ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἀλγηδόνας μυρίας ἔχειν, καὶ πάντα ὁρᾶν περιφερόμενα, καὶ σκότῳ δεινῷ κατέχεσθαι, καὶ κατὰ τοὺς πυρέττοντας δεῖσθαι τῶν ἐλαίῳ καταβρεχόντων τὰς κεφαλάς· καὶ τὰς ἡμέρας νύκτας ἐργάζεσθαι, καὶ τὸ φῶς σκότος, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεῳγμένων μηδὲ τὰ ἐν ποσὶ βλέπειν, καὶ τοῖς τοσούτοις καὶ τοιούτοις ἑαυτοὺς περιπείρειν κακοῖς. Τοῖς γὰρ ἐν μέθῃ καὶ ἀκολασίᾳ βιοῦσιν ἡ ἡμέρα πρὸς τὸ τῆς νυκτὸς μεταστρέφεται σκότος, οὐ τοῦ ἡλίου σβεννυμένου, ἀλλὰ τῆς ἐκεί-

ἐκ τ῀ ἑρμ. τ῀ ἑξαημ.

*rideamur: ut sani simus, non ut ægrotemus: ut corporis imbecillitatem corrigamus, non ut animi vires deiiciamus. Honorauit te Deus hoc dono, cur te ipse contumelia per intemperantiam afficis? Si enim sanctus ille Timotheus, etiam cum morbo teneretur, & continuas infirmitates sustineret, vino non est usus, donec magister permisit, quam nos excusationem habere possumus, in sanitate nos inebriãtes. Illi enim dixit, vino modico utere, propter stomachum tuũ, & frequentes tuas infirmitates: Nostrum verò unicuiq; dicit, vino modico utere, propter fornicationes, & frequẽtia tua turpiloquia, aliasq; prauas cupiditates, quas ebrietas parere cõsueuit. Vinũ ad lætitiam datum est: inquit enim, vinum lætificat cor hominis: vos aũt hanc ipsius virtutem labefactatis. Quæ n. lætitia est, mentis compotẽ non esse, & innumerabiles habere dolores, & omnia videre circũagi, & horribili caligine occupari, & sicuti febricitãtes quidã, op' habere, ut oleo caput pfundatur? ex diebus item noctes facere, & ex luce tenebras? oculis etiã aptis ea, q̃ ante pedes sunt, nõ videre, ac tot tantisq; malis seipsos undiq; trãsfigere? Nã qui in ebrietate & intẽperantia viuunt, iis in noctis tenebras dies conuertitur; non q sol extinguatur, sed quod

Ex interpr. hexaëmeri.

ἐκείνων διανοίας σκοτιζομένης τῇ μέθῃ. Οἱ τῇ μέθῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ὅσῳ ἂν ἐκχέωσιν ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον, τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται, καὶ ἡ μετάληψις ἀεὶ ὑπέκκαυμα τῆς δίψης γίνεται· καὶ τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ἠμαύρωται λοιπόν, τὸ δὲ δίψος ἀκατάπαυστον γεγονός, εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς μέθης κατάγει τοὺς ὑπ' αὐτῆς αἰχμαλώτους γεγενημένους. Ἐντεῦθεν μάλιστα ἄν τις ἐκπλαγείη τῆς ἀνοίας τοὺς τῇ μέθῃ προσηλωμένους, ὅτι οὐδὲ ὅσην ἐπὶ τῶν ἀσκῶν ἔχουσιν ἕτεροι τὴν φειδώ, τοσαύτην ἐφ' ἑαυτῶν ἐπιδείκνυσθαι θέλουσιν οὗτοι. Ἐκείνους μὲν γὰρ οἱ τῶν οἴνων πράται οὐκ ἐῶσι πλέον τοῦ δέοντος * βαλεῖν, ὥστε μὴ διαρραγῆναι· τὴν δὲ ἀθλίαν οὗτοι γαστέρα οὐδὲ ταύτης ἀξιοῦσι τῆς προνοίας, ἀλλ' ἐπειδὰν αὐτὴν ἐμπλήσωσι καὶ διαρρήξωσι μέχρι τῶν ὤτων, μέχρι τῆς ῥινός, μέχρι τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ πληροῦσιν ἅπαντα, πολλὴν ἐντεῦθεν τῷ πνεύματι τῇ τὸ ζῷον οἰκονομούσῃ δυνάμει κατασκευάζοντες τὴν στενοχωρίαν. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτό σοι γέγονε φάρυγξ, ἵνα μέχρι τοῦ στόματος ἄνω σεσηπότος οἴνου, καὶ τῆς ἄλλης αὐτὸν ἀποπληρώσῃς διαφθορᾶς; οὐ διὰ τοῦτο· ἀλλ' ἵνα τὰς ἱερὰς ἀναπέμπῃς εὐχὰς τῷ θεῷ, καὶ τοὺς θείους ἀναγινώσκῃς νόμους, καὶ τοῖς πλησίον τὰ συμφέροντα συμβουλεύῃς. Οὐδὲ γὰρ οὕτω τὰ σφόδρα τῶν ποταμίων

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

* γερόπο λαβεῖν

quòd mens illorum temulentia obscuretur. Qui se ebrietati dedunt, quanto magis sibi merum infuderint, tanto magis siti inardescunt, semperque haustio, sitis sit fomes: & voluptas quidem ad extremum euanescit, sitis verò facta indesinens, in ipsum ebrietatis præcipitium deducit eos, quos captiuos egit. Hinc vel maximè quis obstupescat amentiam eorum, qui ebrietati addicti sunt, quòd ne tantum quidem isti sibi parcere volunt, quantum alij parcunt vtribus. Nam hos quidem vini venditores non patiuntur plus æquo capere, ne disrumpantur: isti verò miserum ventrem ne hac quidem prouisione dignantur; sed cum eum impleuerint & disruperint, vsque ad aures, vsque ad nares, vsque ad fauces ipsas replent omnia; perangustum meatum spiritui, quæ vis animal gubernat, inde comparantes. An enim ob hoc fauces tibi datæ sunt, vt eas vsque ad extremum oris putrido vino, aliaque pernicie expleas? Non ob hoc: sed vt sacras preces sursum ad Deum mittas, & diuinas leges legas, proximisque vtilia suadeas. Neque enim ita vis rapidorum fluminum ripas exedere & subruere solet, vt luxuria delicia-

Ex inter- pr. Euág. Matth.

μίων ῥευμάτων τὰς ὄχθας εἴωθεν διατοιχωρυχεῖν καὶ ποιεῖν ὑφιζάνειν, ὡς τρυφὴ καὶ σπατάλη τὰ τῆς ὑγιείας ἡμῶν ἐρείσματα πάντα * ὑποσύρει ῥᾳδίως. Τῷ γὰρ παρελέναι μετὰ ῥύμης τὰ βρώματα, τό, τε ἰσχυρὸν ἀποξέει τοῦ σώματος, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνδρεῖον κατασύρει καὶ χαυνοῖ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τῷ τρυφῶντι τὸ δεινὸν, ὅτι διασπᾶται, καὶ τὴν γαστέρα τὴν ἑαυτοῦ διαῤῥήγνυσι, καὶ τὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ὑγίειαν ὑποτέμνεται· ἀλλ' ὅτι τάχιον παραῤῥεῖ καὶ παρατρέχει, καὶ μέχρι μιᾶς ἡμέρας τὴν ἐκ τούτων ἐγγινομένην αὐτῷ χορηγίαν κατασχεῖν οὐ δύναται, ἀλλὰ διαπνευσθείσης ἐκείνης, ἑτέρα ἐπεμβάλλειν ἀναγκάζεται πάλιν. Οὐ τοίνυν τὸ φαγεῖν κακὸν, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἡ ἀδηφαγία, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἐμπίμπλασθαι, καὶ διαῤῥήγνυσθαι τὴν γαστέρα. Ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ * οἴνου συμμέτρου μεταχεῖν πονηρὸν, ἀλλὰ τὸ μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον παρατρέψαι διὰ τῆς ἀμετρίας. Σώματι γὰρ τοιούτῳ συνέπλεξεν ἡμᾶς ὁ δεσπότης, ὃ μὴ δυνατὸν ἑτέρως συνεστάναι, εἰ μὴ ταύτης μεταλάβοι· μόνον τὰ τῆς ἀμετρίας ἐκκοπτέσθω. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ πρὸς τὴν ὑγίειαν τούτου καὶ εὐεξίαν τὰ μέγιστα συμβάλλεται. Ἢ οὐχ ὁρᾶτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν πολυτελῶν τραπεζῶν, καὶ τῆς ἀμέτρου ἀδη-

* exem. ὑποσύρ-ῥει

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς ἐξαημ.

* exem. ὕπνου.

liciaque omnes sanitatis nostræ munitiones facile subuertunt. Etenim cum auiditate escis inhiare, & corporis vires incidit, & animi fortitudinem detrahit & relaxat. Neque hoc solum luxuriose viuenti graue accidit, quod distringitur & ventrem proprium disrumpit, & corporis pariter atque animi sanitatem succidit: sed etiam illud, quod celerius præterfluit & transcurrit, & ne vnum quidem diem, id quod ingestum est, continere potest: sed eo digesto, alia rursus inijcere cogitur. Non igitur ipsum edere malum est, absit: verum edacitas, & vltra necessitatem se implere, ventremque disrumpere. Quemadmodum neque moderato vino vti malum est, sed ebrietati sese dedere, & iudicium rationis per intemperantiam euertere. Eiusmodi enim corpori nos implicauit Dominus, quod aliter nequit consistere, nisi sit alimenti particeps: modo intemperantia recidatur: Hoc enim nobis ad sanitatem eius, & bonam habitudinem plurimum conducit. An non quotidie videtis ex lautis mensis, & immoderata edacitate innumeros consequi morbos? Vnde pedum dolores?

Ex interpr. hexaemeri.

ἀδηφαγίας μυρία ἑπεσόμενα νοσήματα; πόθεν ποδαλγίαι· πόθεν καρηβαρίαι· πόθεν ὁ τῶν χυμῶν τῶν διεφθαρμένων πλεονασμός· πόθεν τὰ ἄλλα νοσήματα· οὐκ ἀπὸ τῆς ἀμετρίας, καὶ τοῦ πλέον τοῦ δέοντος ἐκχέειν ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον; Καθάπερ γὰρ πλοῖον ὑπέραντλον γεγονὸς, ταχέως καταβαπτίζεται καὶ ὑποβρύχιον γίνεται· οὕτω καὶ ἄνθρωπος, ὅταν τῇ ἀδηφαγίᾳ καὶ μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδῷ, κατὰ κρημνὸν ἄπεισι, καὶ ὑποβρύχιον ἐργάζεται τὸν λογισμὸν, καὶ κεῖται λοιπὸν καθάπερ νεκρὸς ἔμψυχος, πρὸς μὲν τὰ κακὰ πολλάκις ἐνεργεῖν δυνάμενος, πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ ἅπαντα οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν διακείμενος. Τοσοῦτόν ἐστιν ἡ μέθη δεινὸν, ὡς καὶ τὰς αἰσθήσεις πηρῶσαι δύνασθαι, καὶ τὸν λογικὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἀναδεδεγμένον, καθάπερ νεκρὸν ἀνενέργητον δεσμοῖς τισὶν ἀλύτοις πεδήσασα κεῖσθαι παρασκευάζει· μᾶλλον δὲ καὶ νεκροῦ χεῖρον· ὁ μὲν γὰρ καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνενέργητος· οὗτος δὲ κοινὸς ἅπασι γέλως πρόκειται. Οἱ μὲν γὰρ φίλοι, οἰκείαν τὴν αἰσχύνην λογιζόμενοι, ἐγκαλύπτονται καὶ αἰσχύνονται· οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφήδονται καὶ κωμῳδοῦσι καὶ ἐπαρῶνται, μονονουχὶ ταῦτα λέγοντες τὰ ῥήματα· τοῦτον δεῖ ὅλως ζῆν; τοῦτον δεῖ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα; τὸ βόσκημα, τὸν χεῖρον, καὶ τὰ ἐκ

τούτων

lores? vnde capitis grauedines? vnde corruptorum humorum redundantia? vnde alij morbi? nonne ex intemperantia, ex vino plus quàm oporteat, hausto? Sicut enim nauis cum aqua tantum cepit, vt exhauriri nequeat, citò deprimitur & submergitur: ita etiã homo cum nimiæ vorandi cupiditati & ebrietati se tradit, ad præcipitium abit, & vt ratio submergatur, efficit; ac deinde veluti mortuus iacet animatus; ac mala quidem sæpè operari valens, ac bona verò omnia, nihilo melius quàm mortui, sese habens. Tantum malum est ebrietas, vt sensus etiam mutilare possit: ac hominem quidem ratione præditum, quique potestatem in res omnes accepit, velut inutile cadauer indissolubilibus quibusdã vinculis constrictum iacere faciat: Imò verò & cadauere peius. Hoc enim & ad bona & ad mala inutile est; ille verò publicè omnibus risui exponitur. Nam amici quidem proprium dedecus reputantes, pudore afficiuntur & erubescunt: inimici verò insultant & mordent atque execrantur, tantum non hæc verba dicentes: huncne omninò viuere par est? anne par est hunc aërem respirare? illam pecudem, illum porcum? & quæ ex

his

τούτων χαλεπώτερα φθεγγόμενοι. Ἃπερ φυγόντες, ἀγαπητοὶ, ὅσῃ δύναμις, τοσοῦτον σιτεῖσθαι σπουδάσωμεν, ὅ καὶ ἡδονὴν ἔχει τὴν ὄντως ἡδονὴν, καὶ θρέψαι δύναται τὸ σῶμα, καὶ εὔτακτον ἡμῖν καὶ ἐνάρμοσον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρέχειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον εὐμαρῶς διανύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

his consequuntur, grauiora dicentes. Quæ nos pro viribus fugientes, dilectissimi, tantum comedere studeamus, quantum & voluptatem habeat, veram dico voluptatem, & alere corpus possit, & obsequens nobis aptumque ad functiones mandatorum Christi præstet: vt & præsentem vitam feliciter peragamus, & futura bona consequamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium, in secula seculorum: Amen.

Περὶ ἀῤῥωστίας καὶ ἰατρῶν.

ΛΟΓΟΣ ιγ'.

De aduersa valetudine & medicis.

HOMILIA XIII.

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐκ ῥαθυμίας ἡ κακία.

Ὅταν ἀῤῥωστίᾳ περιπέσῃς ἄνθρωπε, ἀναμνήσθητι τοῦ σώματος τοῦ Ἰὼβ, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης σαρκός· ἁγία γὰρ ἦν καὶ καθαρὰ, τοιαῦτα ἔχουσα τραύματα. Τίς γὰρ οὕτως ἠῤῥώστησέ ποτε; τίς τοσαύτην πληγὴν ἐδέξατο, ἢ ἕτερον δεξάμενον εἶδεν; οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, οὐκ ἔστι. Κατὰ μικρὸν * αὐτοῦ τὸ σῶμα ἐδαπανᾶτο, καὶ πηγὴ σκωλήκων αὐτῷ πάντοθεν ἔβρυεν ἀπὸ τῶν μελῶν, καὶ διηνεκὴς ἦν αὕτη ἡ ἐπιῤῥοὴ, καὶ πολλὴ πανταχόθεν ἡ δυσωδία, καὶ τὸ σῶμα κατὰ μικρὸν διαιρούμενον, καὶ τοιαύτῃ σηπεδόνι τηκόμενον, ἀηδῆ τὰ σι-

* forte αὐτῷ

*Vm in aduersam valetudinem incideris, ô homo, recordare corporis Iobi, & sanctæ illius carnis: sancta enim erat & pura, eiusmodi vulnera habens. Nam quis ita ægrotauit vnquam? quis tantam plagam accepit, aut alterum accepisse vidit? Non est quisquam, nõ est. Paulatim corpus * ipsi consumebatur, & vermiũ fons vndiq; ex membris ei scatebat, erátq; perennis hic affluxus, & multus vndequaq; fœtor, & corpus paulatim diuidebatur; taliq; liquescẽs putredine,*

Ex homil. quod vitium ex ignauia.

* ipsius.

τὰ σιτία ἐποίει· καὶ λιμὸς ἦν αὐτῷ ξένος καὶ παράδοξος. Οὐ γὰρ διδομένης ἠδύνατο τῆς τροφῆς ἀπολαύειν. Βρόμον γάρ φησι ὁρῶ τὰ σιτά μου. Ἀλλ' ἱκανὴν εἶχεν οὗτος παράκλησιν καὶ παραμυθίαν φησὶ, τῷ εἰδέναι τὸν θεὸν αὐτῷ ταῦτα ἐπάγοντα. Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸν μάλιστα ἐτάραττε καὶ ἐθορύβει, ὅτι τὸν δίκαιον θεὸν, καὶ παντὶ τρόπῳ παρ' αὐτοῦ θεραπευθέντα, τοῦτον ἐνόμιζεν αὐτῷ πολεμεῖν, καὶ πρόφασίν τινα εὔλογον εὑρεῖν τῶν γινομένων οὐκ εἶχεν. Εἰ δὲ ἀρκεῖν τοῦτο εἰς παράκλησιν νομίζεις, δυνήσῃ δὴ καὶ αὐτὸς ταύτην τὴν παραμυθίαν ἔχειν. Κἂν γὰρ μὴ διὰ τὸν θεὸν πάθῃς τι τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων ἐπηρείας, εὐχαριστήσῃς δὲ, καὶ μὴ βλασφημήσῃς τὸν δυνάμενον κωλῦσαι μὲν, ἀφέντα δὲ τῆς σῆς ἕνεκεν δοκιμῆς, ὥσπερ οἱ διὰ τὸν θεὸν παθόντες στεφανοῦνται, οὕτω καὶ σὺ τῶν αὐτῶν ἐπιτεύξῃ μισθῶν, ὅτι τὰς παρὰ ἀνθρώπων ἐπαχθείσας σοι συμφορὰς γενναίως ἤνεγκας, καὶ τῷ δυναμένῳ αὐτὰς κωλῦσαι, μὴ βουληθέντι δὲ, ηὐχαρίστησας. Οὔτε γὰρ ἀγαθός τις ἐστὶ χωρὶς ἁμαρτίας, οὔτε κακός τις ἐστὶ χωρὶς δικαιοσύνης· ἀμφοτέροις δὲ ἀμοιβὴ καὶ ἀντίδοσις. Ἐὰν ᾖ τις δίκαιος καὶ φαῦλον ἐργάσηταί τι, καὶ νοσήσῃ, καὶ τιμωρίᾳ παραδοθῇ, μὴ θορυβηθῇς· ἀλλ' εἰπὲ, ὅτι οὗτος ὁ δίκαιος μικρόν ποτέ τι κακὸν ἐποίησε, καὶ ἀπολαμβάνει ὧδε, ἵνα ἐκεῖ μὴ κολα-

Ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τὸν σεισμὸν, καὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον.

dine, insuaues cibos reddebat: & erat ipsi fames peregrina & inaudita. Neq; enim oblatis alimentis vesci poterat: Nam venti sonitum, inquit, video cibos meos. Atenim satis, inquit, iste solatii & leuaminis habuit, quod sciret Deum hæc sibi inferre. Imò hoc maximè eum perturbabat & commouebat, quod iustum Deum, quiq; omni modo à se cultus esset, sibi infestum esse putaret, neq; vllam probabilem causam eorum, quæ fiebant, inuenire posset. Quòd si hoc sufficere ad solatiū putas, poteris sanè & ipse hocce leuamen habere. Quamuis n. non propter Deū aduersi quicquam patiaris, sed ex hominum vexatione, gratias interim agas, & non conuicieris ei, qui potest quidem prohibere, sed ptermittit tamen, probationis tuæ gratia: quemadmodū qui propter Deū passi sunt, coronantur, ita & tu eadē præmia consequeris, quod ab hominibus oblata incommoda generosè tulisti, & ei, qui poterat quidem sed noluit phibere, gratias egisti. Neq; enim bonus quispiam sine peccato est, neq; malus quispiam sine iustitia: vtrisq; autem compensatio est, & remuneratio. Si quis sit iustus, & mali quid egerit & ægrotauerit, & supplicio addictus sit, ne turberis, sed dic: Hic iustus paulū quid mali fecit aliquando, & recipit hic, vt ne illic

Ex hom. in terræ motum, & in diuitem ac Lazarū.

κολασθῇ. Πάλιν ἐὰν ἴδῃς ἁμαρτωλὸν ἁρπάζοντα, πλεονεκτοῦντα, εὐθηνούμενον, μυρία ποιοῦντα κακά, μηδὲ οὕτως θορυβηθῇς, ἀλλ' εἰπέ· οὗτος ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ μυρία κακὰ ποιῶν, ποτέ τι ἀγαθὸν ἐποίησε, καὶ ἀπολαμβάνει ὧδε τὰ ἀγαθά, ἵνα μὴ μισθὸν ἐκεῖ ἀπαιτήσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου ἐστὶν ἰδεῖν· ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ αὐτὸν ἔχειν τινὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὸν πλούσιον πάλιν τι ἔχειν ἀγαθόν. ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἀβραάμ· ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐκεῖ, καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ αὐτοῦ. ὁποῖα· ἐποίησάς τι ἀγαθόν; ἀπέλαβες ἀντ' ἐκείνου τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγίειαν, τὴν τρυφήν, τὴν δυναστείαν, τὴν τιμήν, καὶ οὐδέν σοι κεχρεώστηται. Τί οὖν ὁ Λάζαρος, οὐδὲν ἥμαρτε; ναί· διὰ τοῦτο λέγει, καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ αὐτοῦ· ὅτε γὰρ σὺ τὰ ἀγαθά σου ἀπελάμβανες, τότε καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά. Ὥστε ὅταν ἴδῃς δίκαιον κολαζόμενον, μακάριζε αὐτὸν καὶ λέγε· οὗτος ὁ δίκαιος ἁμαρτίαν τινὰ ἔχει, καὶ ἀπολαμβάνει αὐτήν, καὶ ἀπέρχεται ἐκεῖ καθαρός. Εἰ δὲ πλέον τῶν ἁμαρτημάτων κολάζεται, προσθήκη δικαιοσύνης αὐτῷ λογίζεται. Καὶ πρόσεχε ὃ λέγω. Ὁ Ἰώβ, δίκαιος ἦν, ἄμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής· καὶ ἐκολάσθη αὐτοῦ τὸ σῶμα ὧδε, ἵνα ἐκεῖ μισθὸν ἀπαιτήσῃ. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς πρὸς αὐτόν· οὐκ ἄλλως σοι οἴει με κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος. Ἆρα οὖν μή τι παρέτρεψε τὸν

ἐκ τοῦ λόγου κατὰ Ἰουδαίων.

ἅγιον

illic puniatur. Rursum, si videas peccatorem rapientem, auare agentem, iucunde viuere, cum innumerabilia mala faciat, ne ita quidem turberis, sed dic: Hic peccator qui innumera mala perpetrat, boni quippiam fecit aliquando, & recipit hic bona, vt ne illic mercedem repetat. Hoc autem & in Lazaro est videre: quoniam contingebat vt & ille peccata quapiã, & diues rursus boni aliquid haberet. Audi quid Abraham dicat: Recepisti bona tua illic, & Lazarus mala sua. Qualia? egisti quid boni? recepisti pro eo diuitias, bonam valetudinẽ, delicias, potentiã, honorẽ; & nihil tibi debetur. Quid igitur Lazarus? nihilne peccauit? sane vero: propterea dicit, & Lazarus mala sua. Cũ enim tu bona tua recipiebas, tunc & Lazarus mala. Cũ igitur iustum puniri videris, beatũ ipsum p̄dica & dic: hic iustus peccatum aliquod habet, & pro eo pœnas luit, & mundus illuc abit. Quod si vltra quã peccata promerebatur, puniatur, augmentũ iustitiæ ipsi reputatur. Animaduerte aũt quid dico. Iob iustus erat, irreprehensibilis, verax, pius: & castigatũ est corpus ipsius hic, vt illic mercedem repeteret. Ait n. Deus ad eum; non aliter tibi existimas me oraculo respondisse, nisi vt appareas iustus? Num igitur peruertit sanctum

Luc. 16.

Ex hom. contra Iud.

ἅγιον ἐκεῖνον Ἰὼβ ἡ τῆς γυναικὸς συμβουλή; τοὐναντίον μὲν οὖν μᾶλλον ἐποίησε, καὶ ἐπήγειρε μειζόνως αὐτὸν, ὡς καὶ ἐπιτιμῆσαι τῇ γυναικί. ᾑρεῖτο γὰρ μᾶλλον ὀδυνᾶσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ μυρία πάσχειν δεινά, ἢ μετὰ βλασφημίας ἀπαλλαγήν τινα τῶν τοσούτων εὑρέσθαι κακῶν. Ἀλλ' οἱ πολλοί τῶν ἀνθρώπων ἐπειδὰν ἀῤῥωστίᾳ περιπέσωσι, βλασφημοῦσιν εὐθέως, καὶ τὸν μὲν πόνον ὑφίστανται τοῦ νοσήματος· τοῦ κέρδους δὲ τοῦ ἐξ αὐτοῦ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον.

διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀποστεροῦνται. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε· τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα βλασφημεῖς; οὐκ αἰσθάνῃ κατὰ κρημνοῦ φερόμενος, καὶ εἰς βάραθρον σαυτὸν ἐμβάλλων ἀπωλείας ἐσχάτης; Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ διάβολος μυρία ἐπάγει δεινά, ἵνα εἰς ἐκεῖνό σε καταγάγῃ τὸ βάραθρον. Κἂν μὲν ἴδῃ βλασφημοῦντα, ῥᾳδίως αὔξει τὴν ἀλγηδόνα καὶ μείζονα ποιεῖ, ἵνα κεντούμενος ἀποδυσπετήσῃς πάλιν. Ἂν δὲ ἴδῃ γενναίως φέροντα, καὶ ὅσῳ τὸ πάθος ἐπιτείνεται, τοσούτῳ μᾶλλον εὐχαριστοῦντα τῷ θεῷ, ἀφίσταται εὐθέως, ὡς εἰκῆ καὶ μάτην παρεδρεύων λοιπόν. Τίνος γὰρ ἕνεκεν δυσχεραίνεις ἄνθρωπε καὶ βλασφημεῖς, εἴ τινι τῶν ἀδοκήτων περιπέσοις ποτέ· μὴ γὰρ ἐὰν βλασφημήσῃς, κουφότερον τὸ πάθος ποιεῖς; ἐπιτείνεις μὲν οὖν αὐτὸ, καὶ χαλεπωτέραν ἐργάζῃ μάλιστα τὴν ὀδύνην. Ἀλλ' οὐ δύνασαι σιγᾶν

ὑπὸ

ctum illum Iob vxoris consilium? Imò verò contrarium magis fecit, maioremq́ in modum eũ erexit, ita vt etiam increparet vxorẽ. Maluit n. dolere & affligi, & innumerabiles aduersitates pati, quam cũ conuitio exitum horum malorũ vllum inuenire. Sed vulgus hominũ cum in aduersam valetudinem inciderint, conuiciantur illicò, & arumnã quidem morbi sustinent: lucro verò, quod ex morbo per patientiam percepturi erant, fraudãtur. Quid facis ô homo? In benefactorẽ & seruatorem, & defensorem & curatorem tuũ conuicia iactas? Non sentis ꝙ in praeceps feraris, & in ꝓfundum extremi interitus teipsum cõiicias? Propterea namq́ diabolus innumera mala infert, vt in profundum illud deducat: at si quidẽ conuiciantem te viderit, facilè dolorem auget, maioremq́ facit, vt cũ pungeris, iterũ stomacheris & ęgrè feras. Sin fortiter ferentẽ animaduerterit, & quo magis morbus intẽditur, eo magis gratias agentẽ Deo, confestim abstinet, velut temerè & frustrà deinceps insidias tẽsurus. Quã n. ob rẽ indignaris, ô homo, & maledicis, si in quippiã ꝗd displiceat, vnquã incideris? An n. si maledicta iactes, leuiorẽ morbum facis? Imò verò intẽdis ipsum, & multo grauiorẽ dolorem reddis. At nõ potes tacere,

Ex hom. in Diuitẽ & Lazarum.

cum

ὑπὸ τῆς ὀδύνης κεντούμενος; ἀλλ' ἀντὶ τῆς βλασφημίας εὐχαρίστησον, εὐφήμησον, δόξασον τὸν θεόν. Ἂν μὲν γὰρ βλασφημήσῃς, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ συμμαχίαν ἀπεκρούσω, καὶ σφοδρότερον εἰργάσω κατὰ σοῦ τὸν διάβολον· ἂν δὲ εὐχαριστήσῃς, τάς τε ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσω τὰς τοῦ πονηροῦ δαίμονος, καὶ τὴν τοῦ κηδεμόνος θεοῦ θεραπείαν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσω. Ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνηθείας ὁρμᾷ πολλάκις ἡ γλῶσσα τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο φθέγξασθαι ῥῆμα; Ἀλλ' ἐπειδὰν ὁρμήσῃ, πρὶν ἢ τὸ ῥῆμα ἐξενεγκεῖν, κατάδακε τοῖς ὀδοῦσιν αὐτὴν πάντοθεν σφοδρῶς. Βέλτιον αὐτὴν αἷμα ῥέειν νῦν, ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν σταγόνος ἐπιθυμοῦσαν, μὴ δυνηθῆναι τῆς παραμυθίας τυχεῖν, ὡς ἐπὶ τοῦ πλουσίου· βέλτιον αὐτὴν πρόσκαιρον ὑπομεῖναι πόνον, ἢ διηνεκῆ καὶ ἀθάνατα τηγανίζεσθαι τότε. Ὅταν εἰς νόσον περιπέσῃς χαλεπὴν, καὶ πολλοὶ παραγίνωνται ἀναγκάζοντες, οἱ μὲν ἐπῳδαῖς, οἱ δὲ περιάμμασιν, οἱ δὲ ἑτέροις τισὶ παραμυθήσασθαι τὸ κακόν· σὺ δὲ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἐνέγκῃς γενναίως τὸν ἐκ τῆς νόσου πόνον, καὶ ἀκλινῶς, καὶ πάντα ἀνέλῃ παθεῖν ἢ ὑποστῆναί τι τῶν τοιούτων πρᾶξαι, τοῦτό σοι μαρτυρίου στέφανον φέρει. Καὶ μὴ ἀμφίβαλλε. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰς ἀπὸ τῶν βασάνων ὀδύνας φέρει γενναίως, ὥστε μὴ προσκυνῆσαι τὸ εἴδωλον· οὕτω καὶ σὺ τὰς ἀπὸ τῆς νόσου

ἐκ τ῀ ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλονικ. α΄. ἐπιστ.

φέρεις

cum à dolore pungeris? Verum tu pro conuicio gratias age, lauda, glorifica Deum. Nam si conuicieris, tum Dei auxilium propulsasti, tum diabolum acriorem contra te effecisti: Si verò gratias agas, & improbi dæmonis insidias repulisti, & Dei Rectoris curam tibi adiunxisti. At consuetudine lingua sæpe fertur incita, vt improbum illud verbum proloquatur? Verum tu, vbi impetu feretur, priusquam verbum proferat, mordicus eam dentibus vndique vehementer preme. Melius est vt nunc sanguine perfluat, quàm vt illa die guttam appetens, leuamen consequi non possit, quemadmodum in diuite. Præstat, vt temporalem dolorem perferat, quàm vt tunc perpetuò & in æternum frigatur. Cum igitur in grauem morbum incideris, & multi adfuerint qui cogant, alij quidem incantationibus, alij amuletis, alij porrò aliis rebus leuare malum: tu verò propter Dei timorem generoso & infracto animo morbi molestiam tuleris, & omnia pati malueris, quàm vt eiusmodi quid facere sustineas, hoc tibi martyrij coronam affert. Et ne dubita. Quemadmodum enim ille tormentorum cruciatus fert fortiter, vt ne adoret simulachrum: ita & tu morbi dolo-

Ex exposit. I. epistol. ad Thessal.

rem

φέρεις ἀλγηδόνας, ὥστε μηδενὸς δεηθῆναι τῶν παρ' ἐκείνου, μηδὲ πρᾶξαι ἅπερ ἐπιτάττει. Ἀλλὰ σφοδρότεραι ἐκεῖναι; ἀλλ' αὗται μακρότεραι· ὥστε εἰς ἴσον καταλήγει, πολλάκις δὲ καὶ σφοδρότερον. Ὅταν γὰρ καύσων ἔνδον ἐνοχλῇ καὶ φλέγῃ, καὶ τῶν ἄλλων παραινούντων ἀποσείσῃ τὴν ἐπῳδὴν, οὐχὶ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσω; Ὅταν γὰρ ἐκβάλλῃς τοὺς ἐπῳδοὺς μετὰ πολλῆς τῆς ὕβρεως ἐκ τῆς οἰκίας, πάντες ἀκούσαντες ἐπαινέσονται καὶ θαυμάσονται, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐροῦσιν· ὁ δεῖνα ἀρρωστῶν, μυρία παρακαλούντων τινῶν καὶ παραινούντων καὶ συμβουλευόντων ἐπῳδαῖς χρήσασθαι μαγικαῖς τισιν, οὐ προσήκατο, ἀλλ' εἶπεν· βέλτιον ἀποθανεῖν οὕτως, ἢ προδοῦναι τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τοσοῦτοι οἱ ἔπαινοι, ἐννόησον πηλίκους ἐκεῖ λήψῃ στεφάνους, ὅταν τῶν ἀγγέλων παρόντων, τῶν ἀρχαγγέλων, παρελθὼν ὁ Χριστὸς καὶ τῆς χειρός σου λαβόμενος, εἰς μέσον περιαγάγῃ τὸ θέατρον ἐκεῖνο, καὶ πάντων ἀκουόντων, εἴπῃ· οὗτος ὁ ἄνθρωπος πυρετῷ ποτε ληφθεὶς, μυρίων αὐτῷ παραινούντων ἀπαλλαγῆναι τοῦ πυρετοῦ, διὰ τὸ ὄνομα τὸ ἐμὸν, καὶ τὸν φόβον τὸν εἰς ἐμὲ, ἵνα ἐν μηδενὶ προσκρούσῃ, διώσατο καὶ ἠτίμωσε τοὺς ὑπισχνουμένους αὐτὸν θεραπεύειν τούτῳ τῷ τρόπῳ· καὶ εἵλετο μᾶλλον ἐναποθανεῖν τῷ νοσήματι, ἢ προδοῦναι τὴν εἰς ἐμὲ εὔνοιαν. Εἰ γὰρ

ἐκ τοῦ λόγ. τοῦ κατὰ Ἰουδαίων.

remperferS, vt ne vllius rei ab illo indigeas, neque facias ea quæ imperat. Atenim vehementiores illi sunt. Verum hi diuturniores: quocirca par exitus; nonnunquam etiam acerbior. Nam cum febris ardor intus molestus est & vrit, tu vero aliis hortantibus incantationem reiicis, nonne martyrii coronam induisti? Cum enim incantatores magna cum contumelia domo eieceris, omnes qui audierint, laudabunt & admirabuntur, dicentque ad se mutuò: Hic ægrotans, cum innumerabilia hortarentur quidam, & monerent, & consulerent magicis quibusdam incantationibus vti, non admisit, sed dixit: præstat sic mori, quàm prodere pietatem. Quod si hic tantæ laudes sunt, cogita quantas illic coronas sis accepturus, cum præsentibus angelis & archangelis Christus transiens, & manu te apprehensum in medium theatrum illud producet, & omnibus audientibus dicet: Hic homo febri correptus aliquando, cum innumeri eum hortarentur, vt è febri illa euaderet, propter nomen meum, & timorem erga me, vt nulla in re offenderet, repulit ac despexit eos, qui se illo modo curaturos recipiebant: maluitque morbo emori, quàm beneuolentiam erga me prodere. Nam si eos, qui

Ex hom. cōtra Iudæos.

τοὺς ποτίσαντας αὐτὸν καὶ θρέψαντας καὶ ἐνδύσαντας εἰς μέσον προάγει, πολλῷ μᾶλλον τοὺς δι' αὐτὸν ἐλομένους ἀνέχεσθαι πυρετόν. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον δοῦναι ἄρτον καὶ ἱμάτιον, καὶ νόσον μακρὰν ὑπομένειν, ἀλλὰ πολλῷ μεῖζον τοῦτο ἐκείνου· οὕτω καὶ ὁ στέφανος ἔσται λαμπρότερος. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνοντες λέγωμεν, καὶ πρὸς ἀλλήλους μελετῶμεν. Ἀναμνήσθητι τοῦ μακαρίου Τιμοθέου, ὅτι οὐδέποτε ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἀνέπνευσεν, ἀλλὰ σύντροφος ἦν διηνεκῶς τῷ σώματι. Εἰ δὲ ὁ δίκαιος καὶ ἅγιος ἐκεῖνος, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος, καὶ νεκροὺς ἐγείρων, καὶ δαίμονας ἐλαύνων, καὶ μυρία νοσήματα διορθωσάμενος ἐν ἑτέροις, τοσαῦτα ἔπασχε δεινά, τίνα ἕξεις ἀπολογίαν σὺ θορυβούμενος καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ προσκαίροις νοσήμασι. Καὶ υἱοὶ μὲν πολλάκις πατέρων οὐδὲ δεόντως κολαζόντων αὐτοὺς, ὑπομένειν κελεύονται· σὺ δὲ οὐκ ἀνέξῃ τοῦ θεοῦ παιδεύοντός σε, τοῦ καὶ πατέρων μᾶλλόν σε φιλοῦντος, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον πραγματευομένου; ἀλλὰ κἂν μικρά τις γένηται νόσος, εὐθέως ἀποπηδᾷς αὐτοῦ τῆς δεσποτείας, καὶ πρὸς τοὺς δαίμονας τρέχεις; καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης· πῶς δὲ ἀπολογήσῃ τῷ Χριστῷ· πῶς αὐτὸν καλέσῃς ἐν ταῖς εὐχαῖς· ποίῳ συνειδότι λοιπὸν ἐπιβήσῃ τῆς ἐκκλησίας· ποίοις ὀφθαλμοῖς ὄψει τὸν ἱερέα· ποίᾳ χειρὶ τῆς ἱερᾶς ἅψῃ τραπέζης·

ποίαις

se potarunt & cibum præbuerunt, & vestiuerunt, in mediũ producit, multò magis eos, q propter se febres sustinere in animum induxerunt. Neq; n. par est, dare panem & vestimentum & morbum diuturnũ sustinere; sed longè hoc illa maius est: atq; ita corona etiã erit splendidior. Ista etiã sani dicamus, & inter nos meditemur. Memineris beati Timothei, quia nunquam ab infirmitate respirauit, sed hæc assiduè cum corpore nutriebatur. Quòd si iustus & sanctus ille, quiq; orbis terrarum curam sibi creditã habebat, & mortuos suscitabat, & dæmones eiiciebat, atq; innumeros in aliis morbos sanabat, tam multa passus est mala; quã tu habiturus es excusationem, q in temporariis morbis tumultuaris & mæres? Ac filii quidẽ frequenter, cum parentes ipsos etiam immeritò puniunt, id sustinere monentur: tu verò non sustinebis Deũ, qui te castigat, quiq; magis q ipsi patres, te diligit, atq; omnia ad commodũ tuũ molitur? sed licet exiguus aliqs sit morbus, cõtinuò è dominatu ipsius exilis & ad dæmones curris? Et quam habebis veniã? quomodo verò apud Christum te excusabis? quomodo in precibus eum inuocabis? Qua conscientia deinceps in Ecclesiã ingredieris? Quibus oculis aspicies sacerdotem? Qua manu sacram

men-

ποίαις ἀκοαῖς ἀκούσῃ τῶν ἀναγινωσκομένων ἐκεῖ γραφῶν, τοιαῦτα κατὰ σαυτοῦ πράττων παρανομήματα. Πῶς δὲ δυνήσῃ τὸν θεὸν παρακαλέσαι πάλιν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἕτερος, κἂν τὴν Μωϋσέως ἔχῃ παρρησίαν, δυνήσεται περὶ σοῦ δεηθῆναι. Ἢ οὐκ ἀκούεις τί περὶ τῶν Ἰουδαίων φησὶ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν· μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου· ὅτι ἂν στῇ Μωϋσῆς καὶ Σαμουήλ, οὐκ εἰσακούσομαι αὐτῶν. Καὶ καθάπερ οἱ ἀνδραποδισταὶ πλακοῦντας καὶ τρωγάλια, καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα πολλάκις, τοῖς μικροῖς προτεινόμενοι παιδίοις, καὶ δελεάζοντες τῆς ἐλευθερίας αὐτὰ καὶ τῆς ζωῆς ἀποστεροῦσιν αὐτῆς· οὕτω δὴ καὶ οἱ γόητες, μέλους ὑπισχνούμενοι θεραπείαν, ὅλην τῆς ψυχῆς καταποντίζουσι τὴν σωτηρίαν. Πολλοὶ δὲ τῶν εἰς ἐσχάτην ἀλογίαν ἐκπεπτωκότων, οὐ μόνον πλοῦτον καὶ δυναστείαν καὶ ὅσα τοιαῦτα παρὰ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων αἰτοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπαρῶνται, καί τινα τιμωρίαν ἐπενεχθῆναι αὐτοῖς ἱκετεύουσι· καὶ ὃν ἑαυτοῖς ἥμερον εἶναι καὶ φιλάνθρωπον εὔχονται, τοῦτον τοῖς ἐχθροῖς ἀνήμερον γενέσθαι καὶ ἀπάνθρωπον βούλονται. Καὶ τὸν μὲν κυβερνήτην, οἱ πλέοντες οὐ κελεύουσι τοίωσδε κατέχειν τοὺς οἴακας, καὶ τὸ σκάφος ἰθύνειν· ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθήμενοι τῆς ἐκείνου ἐπιστήμης ἀνέχονται, οὐ μόνον ἐξ οὐρίας φερομένης τῆς νηός, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀπει-

mensam cõtinges? Quibus auribus quæ ibi leguntur, scripturas audies, eiusmodi contra teipsum facies iniquitates? Quomodo verò iterum Deum inuocare poteris? Imò verò neque alius, licet Moysis habeat libertatem, pro te orare poterit. An non audis quid de Iudæis dicat ad Ieremiam: Noli orare pro populo isto: quia si steterit Moyses & Samuel, non exaudiam ipsos. Et sicut plagiarii placentas & bellaria, atque alia quædam eiusmodi sæpè paruis proponunt pueris, eosque inescantes & libertate & vita ipsa priuant: ita sanè incantatores membri promittentes curationem totam animæ salutem submergunt. Multi verò ex iis qui in extremam dementiam deciderunt, non modò diuitias & potentiam, & quæcunque eiusmodi sunt, à Domino vniuersorum petunt, sed & inimicis maledicunt, & vt suppliciũ aliquod ipsis inferatur, supplices orant: & quem sibi mitẽ esse ac clementem optant, hunc inimicis immitem fieri atque inclementem volunt. Et Rectorem quidem nauis non iubent nauigantes tali modo gubernacula tenere, & nauem dirigere; sed in foris sedentes artem illius non sustinent, non modò cum nauis secundo vento prouehitur, sed cum etiam extrema pericula mina-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ πάτερ ἡμῶν.

Ex hom. in Pater noster.

ἀπειλούσης· τῷ θεῷ δὲ μόνῳ τῷ τὰ συμφέροντα ἡμῖν ἀκριβῶς οἰκονομοῦντι παραχωρεῖν οὐκ ἀνέχονται, ἀρρώστῳ ἐοικότες τῷ τὸν ἰατρὸν δοῦναι αὐτῷ παρακαλοῦντι, οὐχ ὅσα λύει τὴν νόσον, ἀλλ᾽ ὅσα τρέφει τὴν ὕλην τὴν τῆς νόσου μητέρα. Ἀλλ᾽ οὐκ ἀνέξεται ὁ ἰατρὸς τῆς τοῦ κάμνοντος ἱκεσίας· ἀλλὰ κἂν δακρύοντα ἴδῃ καὶ ὀλοφυρόμενον, τῷ νόμῳ τῆς τέχνης ἀκολουθεῖ μᾶλλον, ἢ τοῖς τούτου δάκρυσιν ἐπικάμπτεται. καὶ τὴν ἀπείθειαν, οὐκ ἀπανθρωπίαν, ἀλλὰ φιλανθρωπίαν ὀνομάζομεν. Πειθόμενος γὰρ τῷ νοσοῦντι καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν χαριζόμενος, τὰ πολεμίων εἰς αὐτὸν ἐργάζεται· ἀντιτείνων δὲ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ μαχόμενος τῇ ἐκείνου, ἐλέῳ κέχρηται καὶ φιλανθρωπίᾳ. Ἀλλὰ καὶ οἱ φιλόστοργοι πατέρες τοῖς κομιδῇ νηπίοις μαχαίρας ἐπιζητοῦσιν, ἢ πυρὸς ἄνθρακας, οὐδαμῶς ὀρέγειν ἀνέχονται· ἴσασι γὰρ σαφῶς βλαβερὰν οὖσαν αὐτοῖς τὴν τούτων ἐπίδοσιν. Οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοῖς αἰτοῦσιν ὡς ὠφέλιμα τὰ ὀλέθρια, οὐκ ἀνέχεται δοῦναι, εἰς βλάβην αὐτοῖς γινώσκων ἐσόμενα. Οἶμαι καὶ τοὺς ἀρχαίους τῶν ἰατρῶν οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ἀλόγως νομοθετῆσαι, δημοσιεύεσθαι τὴν τῶν ποικίλων ἐργαλείων ἐπίδειξιν· ἀλλ᾽ ἵνα τοὺς ὑγιαίνοντας ἀσφαλίζωνται, προδεικνῦντες αὐτοῖς, ὁπόσων ἀτακτοῦντες δεήσονται. Τὸν Χριστὸν τοίνυν καὶ γεέννης φοβερώτερον ἡμῖν εἶναι

minatur: Deo verò soli, commoda nostra diligenter procuranti, cedere nolunt; similes ægroto, qui medicum sibi dare rogat, non quæ morbum tollant, sed quæ materiam veluti matrem morbi alant. At non sustinebit medicus ægrotantis preces: sed quamuis lachrymantem videat & plorantem, artis tamen suæ legem potius sequitur, quàm vt huius lachrymis flectatur. atque hanc contumaciam, non crudelitatē, sed humanitatem appellamus. Si enim ægrotanti obsequatur, & q̄ ei voluptati sint, concedat, hostiliter se in ipsum gerit: obnitens aūt, & illius cupiditati repugnans, misericordia vtitur atq; benignitate. Sed & parentes liberorum suorum amantes paruis suis infantibus cultros aut ignis carbones petētibus, nequaquā eos dare sustinent: probè enim norunt, perniciosam ipsis esse horum concessionem. Eodem modo Deus quoq; iis, qui noxia tanquam vtilia petunt, nō sustinet dare, cognoscens, ipsis hæc dāno futura. Existimo etiā antiquos medicos nō temerè & sine causa lege sanxisse, vt publicè diuersorum generū instrumenta demonstrarentur: sed ideò id factū, vt eos, qui sani essent, cautos redderent, dū ipsis ostenderent, quot opus habituri essent, si inordinatè viuerent. Christum igitur magis quā gehennam

εἶναι δεῖ, καὶ βασιλείας ποθεινότερον· κἂν νοσήσωμεν, βέλτιον ἐν τῇ ἀῤῥωστίαις μεῖναι, ἢ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀσθενείας εἰς ἀσέβειαν καταπεσεῖν. Κἂν γὰρ θεραπεύσῃ γόης, μεῖζον κατέβλαψεν ἢ ὠφέλησεν· ὠφέλησε μὲν γὰρ πολλάκις τὸ σῶμα, τὸ πάντως ἀποθανούμενον μικρὸν ὕστερον καὶ σήπεσθαι μέλλον, κατέβλαψε δὲ τὴν ψυχὴν τὴν ἀθάνατον. Τὸν γὰρ οὐκ ἰατρὸν βέλτιον μηδὲ ἔχειν φάρμακα. Ὁ μὲν οὖν μὴ ἔχων, οὔτε σώζει, οὔτε ἀπόλλυσιν, οὐκ εἰδὼς ὅπως χρήσεται· ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ φύσει τῶν φαρμάκων ἐστὶν ἡ σωτηρία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ προσάγοντος. Οὐκ ἄρα τὸ ὄνομα ἔχειν ἰατροῦ, ἰατρόν ἐστιν εἶναι. Ἤκουσας τὰ περὶ τοῦ Λαζάρου, πῶς λιμῷ καὶ νόσῳ καὶ ἐρημίᾳ πάντα τὸν αὐτοῦ χρόνον ἐπάλαισεν, ὡς καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν καταλῦσαι ἐν τῷ τοῦ πλουσίου πυλῶνι, καταφρονούμενος, λιμώττων, τοῖς κυσὶ βορὰ προκείμενος; Οὕτω γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα παρεῖτο, ὡς μηδὲ τοὺς κύνας ἀποσοβεῖν δύνασθαι ἐπιόντας, καὶ τὰ τραύματα λιχμωμένους· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπαοιδὸν ἐζήτησεν, οὐ πέταλα περιῆψεν, οὐ μαγγανείας ἐκίνησεν, οὐ γόητας πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, οὐκ ἄλλο τι τῶν κεκωλυμένων ἐποίησεν· ἀλλ' εἵλετο μᾶλλον ἐναποθανεῖν τοῖς κακοῖς ἐκείνοις, ἢ τῆς εὐσεβείας μικρόν τι προδοῦναι μέρος. Τίνα οὖν ἕξομεν συγγνώμην ἡμεῖς τοσαῦτα πάσχοντες ἐκείνου

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον.

nam timere nos oportet; magisque quam regnū desiderare. Ac si morbo laborauerimus, melius est in infirmitate manere, quā per liberationē ab imbecillitate in impietatē delabi. Etsi n. medeatur maleficus, plus tamen nocuit quā profuit. Profuit enim sæpè corpori, quod paulo post omninò mori & putrefieri debet; nocuit verò animæ q̄ immortalis est. Eum enim, q medicus nō est, præstat medicamenta non habere. Nam qui non habet, nec sanat, nec perdit ignorans quomodo vtatur: quoniā non in medicinarū tantum natura salus est, sed & in arte afferentis. Non igitur medici nomē habere, est medicū esse. Audiuisti quæ de Lazaro dicta sunt; quomodo cū fame & morbo & solitudine, per omne tempus suum luctatus est; ita vt & vitā ipsam in vestibulo diuitis finiret, neglectus, esuriens, canibus esca expositus? Adeò namq; corpus ipsius debilitatū erat, vt ne abigere quidē posset canes inuadentes, & vulnera lambentes: sed tamen nō quæsiuit incantatorē, non applicauit folia, non magica mouit, non præstigiatores ad se vocauit, non quicquam aliud vetitum fecit: sed maluit immori malis illis, quam exiguam prodere pietatis partem. Qua igitur venia nobis dabitur, tantas aduersitates patiente illo,

Ex hom. in Diuitē & Lazarum.

κακῶν, πολλὴν φέρει τοῖς ἀδικουμένοις παράκλησιν· ἐκεῖνος δὲ οὐδένα ἕτερον εἶχεν ἰδεῖν τὸν τὰ αὐτὰ αὐτῷ παθόντα· ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος βίου παρόντα ἐνόμιζε συγκεκλεῖσθαι πράγματα. Τῶν γὰρ πρὸ τῆς χάριτος ἦν. Εἰ δὲ νῦν ἐφ' ἡμῶν μετὰ τοσαύτην θεογνωσίαν, καὶ τὰς χρηστὰς τῆς ἀναστάσεως ἐλπίδας, καὶ τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς κατορθοῦσιν ἀγαθὰ, οὕτω μικροψύχως τινὲς διάκεινται, ὡς μηδὲ ταύταις διορθοῦσθαι ταῖς προσδοκίαις, τί πάσχειν ἐκεῖνον εἰκὸς ἦν. Ζηλώσωμεν τὸν Λάζαρον καὶ πλούσιοι καὶ πένητες. Οὐ γὰρ ἕνα καὶ δύο ἢ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείους ἄθλους ἀρετῆς ὑπέμεινε· τὴν πενίαν, τὴν ἐρημίαν τῶν προστησομένων, τὴν ἀρρωστίαν· τὸ μὴ μέχρι δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου, καὶ ἑαυτὸν ἐν τούτοις, καὶ τὸν πλούσιον ἐν τοῖς ἐναντίοις ὁρᾶν· τὸ μὴ πρὸς Λάζαρον ἕτερον ἔχειν ἰδεῖν· τὸ μηδὲν περὶ ἀναστάσεως δύνασθαι φιλοσοφεῖν· τὸ μετὰ τῶν εἰρημένων κακῶν, καὶ πονηρὰν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔχειν ὑπόληψιν ἀπὸ τῶν συμφορῶν ἐκείνων. Τίνα οὖν ἕξομεν ἀπολογίαν, εἰ τούτου πάντα ὁμοῦ τὰ δεινὰ μετὰ τοσαύτης φέροντος ἀνδρίας, ἡμεῖς μηδὲ τὰ ἡμίση τούτου οἴσομεν. Οὐ γὰρ ἔχεις, οὐκ ἔχεις δεῖξαι οὐδὲ εἰπεῖν ἄλλον τινὰ, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα πεπονθότα κακά. Διὰ γὰρ τοῦτο αὐτὸν καὶ εἰς μέσον προὔθηκεν ὁ Χριστὸς, ἵνα ὅπουπερ ἂν ἐμπέσωμεν τῶν δεινῶν, ὁρῶν-

Nam socios reperire suorum malorum, multũ affert doloribus solatij: Ille verò neminem aliũ videre potuit, qui eadẽ illa, quę ipse patiebatur, passus esset: quin etiã præsente hac vita, res præsentes cõcludi putabat. Erat enim ex iis, qui erãt ante gratiã. Quod si nunc nostris temporibus post tantã Dei cognitionem, & bonas spes resurrectionis, & pparata iis qui rectè agunt, bona, tam pusillo quidã sunt animo, vt ne his quidem expectationibus corrigantur; quonam modo illũ par fuit affici? Luc. 16. *Imitemur Lazarum, & diuites & pauperes. Non n. vnũ, aut duo, aut tria duntaxat, sed multo plura virtutis certamina subiuit: paupertatem, solitudinẽ opitulatorũ, aduersam valetudinem: ꝙ non duos tresue dies, verùm per omnem vitam, & se in his, & diuitẽ in contrariis videbat: ꝙ alium Lazarum intueri non habebat: ꝙ nihil de resurrectione philosophari poterat: ꝙ cum prædictis malis, malã etiam suspicionẽ apud vulgus hominũ ex illis calamitatibus sibi collegerat. Quam igitur defensionẽ habebimus, si cũ hic omnia simul aduersa tã fortiter tulerit, nos ne dimidiũ quidẽ feramus? Non n. potes, nõ potes ostendere, neq; dicere aliũ quempiam, q tot & alia passus sit mala. Propterea nãq; ipsum Christus in medium proposuit, vt in quacunq; aduersitatis genus inciderimus,*

ὁρῶντες παρὰ τούτῳ τὴν ὑπερβολὴν οὖσαν, ἱκανὴν ἐκ τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας ἀναλάβωμεν παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. Κοινὸς γὰρ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος πρόκειται, τοῖς ὁπωσοῦν πάσχουσι δεινὸν, πρὸς αὐτὸν παρέχων πᾶσιν ὁρᾶν, καὶ πάντας νικῶν τῇ τῶν οἰκείων κακῶν ὑπερβολῇ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

Καὶ γὰρ οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν, ὅταν σεσηπότα μέλλωσι τέμνειν μέλη, ἢ λίθους τοῖς πόροις ἐναποσφηνωμένους ἐξέλκειν, ἢ ἄλλο τι τῆς φύσεως ἁμάρτημα διορθοῦν, οὐκ εἰς γωνίαν λαβόντες τὸν κάμνοντα τοῦτο ποιοῦσιν· ἀλλ' ἐν μέσαις αὐτὸν προθέντες ταῖς ἀγοραῖς, καὶ θέατρον ἐκ τῶν παριόντων περιστήσαντες, οὕτως ἐπάγουσι τὴν τομήν. Ποιοῦσι δὲ τοῦτο, οὐχὶ τὰς ἀνθρωπίνας ἐμπομπεύειν βουλόμενοι συμφορὰς, ἀλλὰ τοὺς ὁρῶντας ἐν ἀλλοτρίοις παιδεύοντες σώμασι, πολλὴν τῆς οἰκείας ὑγείας ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

Ὅταν οὖν ἴδῃς δίκαιον στενοχωρούμενον, κακουχούμενον, ἐν ἀρρωστίᾳ καὶ μυρίοις ἑτέροις δεινοῖς τὸν παρόντα βίον καταλύσαντα, εἰπὲ πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι εἰ μὴ ἀνάστασις ἦν καὶ κρίσις, οὐκ ἂν ὁ θεὸς τοσαῦτα δι' αὐτὸν πεπονθότα κακὰ ἀφῆκε, μηδενὸς ἀπολαύσαντα ἀγαθοῦ, ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ἑτέραν αὐτοῖς ἡτοίμασε ζωὴν, ἡδίω τῆς παρούσης, καὶ ἀνεκτοτέραν πολλῷ. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ὅτι τῶν μὲν πονηρῶν εἴασε πολλοὺς τρυφᾷν κατὰ τὸν παρόντα βίον, τῶν

δὲ δι-

exuberantiam vltra id videntes, luculentum ex ipsius philosophia solatiū & leuamen accipiamus. Communis n. totius orbis terrarum magister propositus est iis, quicunq; aduersi quid patiuntur, omnibus intuendum sese exhibens, & omnes vincens malorū suorum exuberantia.

Ex hom. in Oziā.

Etenim sapientes medici putrida mēbra secturi, aut lapides meatibus inhærescentes extracturi, aut aliud quodpiā naturæ peccatū correcturi, non in angelū abducto ægroto id faciunt: sed cū in medio foro eum proposuerint, & theatrum ex prætereuntibus constituerint, ita demum sectionem adhibent. Atque id faciunt, non quod velint humanis miseriis insultare, sed vt eos qui aspiciunt, in alienis corporibus doceant, multam sanitatis suæ gerere prouidentiam.

Ex orat. in Statuas.

Cum igitur videris iustum premi & vexari, in aduersa valetudine & innumeris aliis aduersitatibus præsentem vitam finire, dic ad teipsum, nisi esset resurrectio & iudicium, nequaquam Deus tanta mala passū, nullo bono fruitū sineret hinc demigrare. Vnde planum est, ꝙ aliam ipsis vitam parauit, præsente hac suauiorem, & multo tolerabiliorem. Enimuero quanam id ratione consisteret, quod improbos multos præsentē hanc vitam in deliciis viuere permisit, iu-

stos

δὲ δικαίων πολλοὺς ἐν μυρίοις ἀφίησι κακοῖς, δίκαιος ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ δικαίως ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι εἰδώς. ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

stos verò multos in innumerabilibus relinquit malis; cum sit & appelletur iustus, noueritque iustè cuique pro meritis gratiam referre? Quem decet gloria, imperium, honor & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum: Amen.

Περὶ γυναικῶν καὶ κάλλους.

ΛΟΓΟΣ ιδ'.

De Mulieribus & Pulchritudine.

HOMILIA XIV.

Hæc est pars illius homiliæ, quæ à Cromero latinè versa, inscribitur, De pulchritudine & vxore.

Πολλοὶ τῶν πόρναις προσεχόντων, οὐ τὸν αἰώνιον καὶ ἀθάνατον θάνατον μόνον ἐκεῖθεν ὑπέστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κακοὶ κακῶς ἀπώλοντο, περιεργίας ὑπομείναντες ὑπὸ τῶν πορνευομένων γυναικῶν. Φιλονικοῦσαι γὰρ ἐκεῖναι τῷ αὐτῶν ἔρωτι προσδῆσαι πλέον τὸν ταύταις προσέχοντα, μαγγανείας ἐκίνησαν, καὶ φίλτρα κατεσκεύασαν, καὶ πολλὰς γοητείας ἔρραψαν· εἶτα οὕτως εἰς ἀρρωστίαν αὐτὸν ἐμβαλοῦσαι χαλεπὴν, καὶ φθορᾷ παραδοῦσαι, κακῶς ἀπήνεγκαν τῆς παρούσης ζωῆς. Εἰ τοίνυν μὴ φοβῇ τὴν γέενναν ἄνθρωπε, κἂν τὰς γοητείας αὐτῶν φοβήθητι.
ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ. Ὅταν γὰρ σαυτὸν διὰ τῆς ἀσελγείας ταύτης ἔρημον ποιήσῃς τῆς τοῦ θεοῦ συμμαχίας, καὶ γυμνώσῃς σαυτὸν τῆς ἄνω-

Vlti ex iis, qui meretricibus adhærent, non modo æternam mortem inde subierunt, sed & hic mali malè perierunt, ærumnas à meretricantibus mulieribus perpessi. Cum enim contenderent illæ, vt adhærentem sibi amore sui penitus astringerent, magicas artes excitarunt, amatoria pocula appararunt, multasque præstigias consarcinarunt: ita deinde in grauem morbum coniectum, & lui tabique lentæ traditum, ex hac vita sustulerunt. Si igitur homo gehennam non metuis, at præstigias earum metue. Ex expo. sit. Euág. S. Matth. *Cum enim per hanc lasciuiam Dei auxilio te priuaueris, & supernam opem tibi præcideris, susci-*

ἄνωθεν βοηθείας, λαβοῦσά σε μετὰ ἀδείας ἡ πόρνη, καὶ τοὺς αὐτῆς καλέσασα δαίμονας, καὶ τὰ πέταλα γράψασα, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἐργασαμένη μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας περιγίνεταί σου τῆς σωτηρίας, ὄνειδός σε καὶ γέλωτα, τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἁπάντων καταστήσασα. Εἰ τοίνυν βούλει ψυχαγωγεῖσθαι, μὴ εἰς θέατρα βάδιζε, ἀλλ' εἰς παραδείσους, ἐπὶ παραῤῥέοντα ποταμὸν καὶ λίμνας· κατάμαθε τοὺς κήπους, ἄκουε τεττίγων ᾀδόντων· ἐπιχωρίαζε σηκοῖς μαρτύρων, ὅπου σώματος ὑγίεια καὶ ψυχῆς ὠφέλεια, καὶ βλάβος οὐδέν. Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδία· τί ταύτης τῆς ἡδονῆς ἴσον· Ἔχεις οἰκίαν, ἔχεις φίλους. Ταῦτα πολὺ τερπνὰ, μετὰ τῆς σωφροσύνης, καὶ τὸ κέρδος παρέχοντα. Τί γὰρ παίδων γλυκύτερον εἰπέ μοι· τί δὲ γυναικὸς τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ. Λέγονται γοῦν βάρβαροί ποτε εἰπεῖν ῥῆμα φιλοσοφίας γέμον. Περὶ γὰρ τῶν θεάτρων ἀκούοντες τῶν παρανόμων τούτων, καὶ τῆς ἀκαίρου τέρψεως, Ῥωμαῖοι, φασιν, ὡς οὐκ ἔχοντες παιδία καὶ γυναῖκας, οὕτω τοιαύτας ἐπενόησαν ἡδονάς. Ὅταν οὖν ἴδῃς γυναῖκα εὔμορφον, λάμποντα ἔχουσαν ὀφθαλμὸν, φαιδρὸν στίλβουσαν ἀπὸ τῆς ὄψεως, ἀμήχανόν τινα ὥραν ἐπὶ τῆς ὄψεως φέρουσαν, φλέγουσάν σου τὸν λογισμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὔξουσαν· ἐννόησον ὅτι γῆ τὸ θαυμαζόμενον, ὅτι σποδὸς τὸ ἐκ-

piens, excluso omni metu, meretrix, cum dæmones suos inuocarit, & folia scripserit, & insidias struxerit, facilè sanè tuam salutem opprimit, probrum te & ludibrium omnibus qui vrbem inhabitant, constituens. Si igitur animum tuum oblectare vis, ne ad theatra eas, sed ad viridaria, ad præterlabentem amnem, & stagna: perdisce hortos, audi canentes cicadas: frequenta martyrum monumenta, vbi corporis sanitas est, & animi emolumentum, & nocumentum nullum. Habes vxorem, habes liberos: quid par huic voluptati? Habes domum, habes amicos. Hæc multum iucunda sunt, cum Temperantia, & lucrum præbent. Quid enim liberis dulcius, dic mihi? Quid verò vxore, ei qui temperans esse velit? Barbari sanè, feruntur, quondam verbum philosophia plenum dixisse. Cum enim de exlegibus istis theatris, & importuna oblectatione audiuissent: Romani, dicunt, quasi liberos & vxores non habeant, ita huiusmodi voluptates excogitarunt. Cum igitur venustam mulierē conspexeris, fulgidum habentem oculum, vultu hilarè coruscantem, eximiū quendam decorem aspectu præ se ferentem, vrentem mentem tuam, & concupiscentiam augentem: cogita terrā esse id, quod miraris, cinerē, quod

τὸ ἐκκαῖον, καὶ παύσεται λυττῶσα ἡ ψυχή. Ἀνακάλυψον αὐτῆς τὸ δέρμα τῆς ὄψεως· καὶ τότε πᾶσαν ὄψει τῆς εὐμορφίας τὴν εὐτέλειαν. Μὴ στῇς μέχρι τῆς ἐπιφανείας, ἀλλ' ἐνδοτέρω διάβηθι τῷ λογισμῷ, καὶ οὐδὲν ἕτερον εὑρήσεις, ἀλλ' ἢ ὀστᾶ καὶ νεῦρα καὶ φλέβας. Ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα; λόγισαί μοι ταύτην ἀλλοιουμένην, γηράσκουσαν, ἀρρωστοῦσαν, ὑφιζάνοντας ὀφθαλμοὺς, καὶ κοιλαινομένας παρειὰς, ἅπαν καταρρέον τὸ ἄνθος ἐκεῖνο· ἐννόησον τί θαυμάζεις, καὶ αἰσχύνθητί σου τὴν κρίσιν. Πηλὸν θαυμάζεις καὶ σποδὸν· καὶ κόνις σε ἐκκαίει καὶ τέφρα. Ἡ γὰρ τοῦ βλεπομένου κάλλους ὑπόστασις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ φλέγμα, καὶ ῥεῦμα, καὶ αἷμα, καὶ τροφῆς διαμασηθείσης χυλός. Τούτοις γὰρ καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ παρειαὶ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἄρδεται. Κἂν μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δέξηται τὴν ἀρδείαν ἐκείνην ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ ἥπατος ἀνιοῦσαν, τοῦ δέρματος παρὰ τὸ προσῆκον ὑφιζάνοντος, τῶν τε ὀφθαλμῶν κοιλαινομένων, εὐθέως ἅπασα ἀφίπταται ἡ τῆς ὄψεως ὥρα. Ὥστε ἂν ἐννοήσῃς, τί μὲν τῶν καλῶν ἔνδον ἀπόκειται ὀφθαλμῶν, τί δὲ τῆς εὐθείας ῥινός· τί δὲ τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τάφον κεκονιαμένον εἶναι φήσεις, τοῦ σώματος τὴν εὐμορφίαν. Τοσαύτης ἔνδον ἀκαθαρσίας ἐστὶ μεστά. Εἶτα ῥάκος

μὲν

quod te vrit, & conquiescet furens animus. Detege cutem vultus ipsius, & tunc videbis omnem venustatis vilitatem. Ne subsistas superficie tenus, sed interius penetra cogitatione: nihil aliud inuenies, quam ossa, & neruos, & venas. Sed non sufficiunt ista? Cogita mihi, eam alterari, senescere, ægrotare, subsidentes oculos, cauas genas, florem illum omnem defluentem: animaduerte quid admireris, & pudeat te iudicij tui. Lutum admiraris & stercus, & puluis te vrit atque cinis. Pulchritudinis enim eius, quam aspicis, substantia, nihil aliud est quàm pituita, destillatio sanguis, & mansi alimenti succus. His enim & oculi, & genæ, & reliqua omnia rigantur. Quod nisi quotidie rigationem illam accipiant, ab aluo & iecore prodeuntem, continuò omnis decor aspectus auolat, subsidente plus æquo cute, & oculis in cauum recedentibus. Quocirca si tecum reputes, quidnam intra pulchros illos oculos subsit, quid intra rectum nasum: quid item intra os & genas, nihil aliud dicturus es esse venustatem corporis, quam sepulchrum calce illitum. Tantis sordibus intus plena est. Ergone panniculum qui-

μὲν ἰδὼν ἔχον τι τοιοῦτον, οἷον ἢ φλέγμα ἢ σίελον, οὐδὲ ἄκροις ψαῦσαι τοῖς δακτύλοις ὑπομένεις, ἀλλ' οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχῃ· πρὸς δὲ τὰ ταμεῖα τούτων καὶ τὰς ἀποθήκας ἐπτόησαι; Ὁ τοίνυν φιλοσώματος καὶ πρὸς * κόνιν ἐπτοημένος εὔμορφον, εἰ βούλοιτο μαθεῖν τῷ λόγῳ τὸ εἰδεχθὲς τῆς οὐσίας, δι' αὐτῆς αὐτὸ τῆς ὄψεως εἴσεται. Καὶ γὰρ πολλαὶ τῆς ἐρωμένης ὁμήλικες, πολλάκις δὲ καὶ λαμπρότεραι ἀποθανοῦσαι, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν, δυσωδίαν παρέχον καὶ ἰχῶρα καὶ σηπεδόνα σκωλήκων. Εννόησον τοίνυν οἷον κάλλος φιλεῖς ἄνθρωπε, καὶ πρὸς ποίαν εὐμορφίαν ἐπτόησαι. Τίς γὰρ ἀρετὴ ὀφθαλμῶν; ἆρα τὸ ὑγροὺς εἶναι καὶ εὐστρόφους, καὶ στρογγύλους καὶ κυανοῦς, ἢ τὸ ὀξεῖς καὶ διορατικούς; Καὶ τίς ἀρετὴ λύχνων; τὸ λαμπρῶς φαίνειν καὶ πᾶσαν καταυγάζειν τὴν οἰκίαν, ἢ τὸ καλῶς πεπλάσθαι καὶ στρογγύλους εἶναι; Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς διαπλάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος τὸ κάλλος χαρακτηρίζεται. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸν ἀκολάστως εἰς γυναῖκα ὁρῶντα ἐκόλασεν ὁ Χριστός, ἵνα τοῦ πλείονος ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ πόνου. Οὐ γὰρ τοσοῦτος πόνος μὴ ὁρᾶν γυναῖκας ὡραίας, ὅσος ὁρῶντα κατέχειν. Ὁ μὲν γὰρ μὴ ἰδὼν τὴν εὔμορφον ὄψιν, καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἔσται τῆς ἐντεῦθεν καθαρός· ὁ δὲ ἐπιθυμήσας ἰδεῖν πρότερον καταβαλὼν τὸν λογισμόν, καὶ μολύ-

ἐκ τοῦ β'. λόγ. τοῦ εἰς Θεόδωρ. ἐκπεσόντα.

* fortè κόρην.

dem, huiuscemodi aliquid, vel ut pituitam vel mucum habentem si aspicias, ne extremis quidem digitis contrectare, imò nec aspicere sustines: ad horũ aũt cellas & horrea obstupescis? Is igitur, q corporis est amator, & ad venustum puluerē obstupescit, si velit sermone discere deformitatem substantiæ, eã ex ipso aspectu cognoscet. Etenim multæ æquales amicæ illius, sæpe verò splendidiores etiam defunctæ, post vnũ atq; alterum diem fœtorem & saniem vermiumq; putredinem exhibuerunt. Cogita ergo, cuiusmodi pulchritudinem amas, ô homo, & ad qualem venustatem obstupescis. Quæ enim est oculorũ præstantia? vtrum, vt humidi sint & volubiles & rotundi, & nigri; an verò vt acuti sint & perspicaces? & quæ præstantia lychnorum? vt clarè luceant & totam domum illustrent; an verò vt affabrè facti, & teretes sint? Non enim à figura, sed à moribus & honestate pulchritudo notatur. Propterea n. Christus intemperanter in mulierē aspicientem castigauit, vt maiore nos molestia liberaret. Neq; n. tantus est labor formosas nõ aspicere fœminas, quãtus est continere, si aspicias. Qui n. non videt formosum vultũ, etiã à cupiditate, q̃ inde oritur, liber erit: qui aũt videre desiderauit, ille cũ prius men-

Ex orat. 2. ad Theod. lapsum.

μολύνας αὐτὸν μυριάκις, τότε τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκβάλλει κηλίδα· ἐὰν ἄρα ἐκβάλλῃ. Ὅταν οὖν καὶ ὁ πόνος ἐκεῖνος τοῖς ἀκολάστοις ἐλάττων ᾖ, καὶ τὸ κέρδος μεῖζον, τί σπουδάζομεν εἰς τὸ πέλαγος τῶν μυρίων ἐκείνων κακῶν ἐμπεσεῖν. Ὅταν οὖν ἴδῃς γυ[ναῖ]κα καλὴν, καὶ πάθῃς τι πρὸς αὐτὴν, μηκέτι ἴδῃς, καὶ ἀπηλλάγης. Καὶ πῶς δυνήσομαι μηκέτι ἰδεῖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἑλκόμενος φησίν. Ἂν ἐννοήσῃς, ὅτι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν τὸ ὁρώμενον, ἢ φλέγμα καὶ αἷμα καὶ τροφῆς διασεσηπυίας χυλός. Ἀλλὰ φαιδρὸν τὸ ἄνθος τῆς ὄψεως φησίν. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν ἀνθέων τῶν ἐπὶ γῆς φαιδρότερον· ἀλλὰ καὶ ταῦτα σήπεται καὶ μαραίνεται. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἐνταῦθα τῷ ἄνθει πρόσεχε, ἀλλ' ἐνδοτέρω διάβηθι τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸ δέρμα τὸ καλὸν ἐκεῖνο περιελὼν τῷ λογισμῷ, περιεργάζου τὰ ὑπὸ τοῦτο κείμενα. Ἐπεὶ καὶ τῶν ὑδερώντων σῶμα ἀποστίλβει λαμπρὸν, καὶ οὐδὲν ἡ ἐπιφάνεια φαῦλον ἔχει· ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἔνδον ἀποκειμένου χυμοῦ πληττόμενοι, φιλεῖν τοὺς τοιούτους οὐ δυνάμεθα.

mentem prostrauit, & decies millies eã inquinauit, tum demum maculam concupiscentiæ eiicit; si quidem eiiciat. Cum igitur & labor ille intemperãtibus minor sit, lucrũ verò maius, quare in mare innumerabiliũ illorum malorũ illabi contendimus? Cũ igitur pulchrã videris mulierẽ, & erga eã affectus fueris, ne amplius eã intuearis, & liberaberis. Et quomodo, dicit aliqs, nõ amplius intueri potero, q̃ à cupiditate trahor? Si cogitaueris, id q̃ videtur aliud nihil esse, q̃ pituitam & sanguinem, & alimenti putrefacti succum. Sed nitidus est, inquit, color faciei. At nihil floribus in terra nitidius: verùm & hi putrefiunt & marcescunt. Ne igitur etiam ad hunc florem attende, sed mente interius penetra, & pelle illa tam eleganti per cogitationem reuulsa, diligentiùs q̃ sub ea latent, scrutare. Quoniam & hydropi laborantium corpus clarè renitet, nec quicquã superficies mali habet; at cũ cogitatione intus residentis humoris percellimur, tales amare non possumus.

Περὶ πλεονεξίας.

ΛΟΓΟΣ ιε.

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. α ἐπιστ.

Ἱνα τί ἕνεκεν ἀπὸ πλεονεξίας πλουτεῖν ἐπιθυμεῖς ἄνθρωπε, ἵνα ἑτέ-

ρους

De Auaritia.

HOMILIA XV.

Ex epist. 1. ad Cor.

Vanam de causa ex auaritia ditescere cupis homo, vt aliis qui-

dem

ροις μὲν τὸ χρυσίον ἀπόκειται καὶ τὸ ἀργύριον, σοὶ δὲ ἀραὶ καὶ κατηγορίαι; καὶ ἵν' ἀποστερηθεὶς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων δάκνηται τροφῆς καὶ ὀλοφύρηται, καὶ μυρίας ἐφέλκηταί σοι κατηγορίας. Καὶ ὃ τούτου πολὺ φρικωδέστερον, ὅταν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πρὸ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ, ὁ κακῶς παθὼν καὶ τὰ αὑτοῦ πάντα ἀπολωλεκὼς παράγηται εἰς μέσον, σοῦ μηδένα ἔχοντος συνήγορον, τί πρὸς τὸν δικάζοντα ἐρεῖς. Νῦν μὲν γὰρ διαφθεῖραι τὸ δικαστήριον δυνήσῃ τοῦτο, τὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἔτι. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς ὁρᾷ τὰ γινόμενα, καὶ ἐγγύθεν ἐστὶ τοῖς ἀδικουμένοις καὶ μὴ καλούμενος. Ὁ γὰρ κακῶς παθών, κἂν ἀνάξιος ᾖ τυχεῖν τινος ἐκδικήσεως· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τῷ θεῷ τὰ γινόμενα οὐκ ἀρέσκει, ἔχει τὸν ἀμυνοῦντα πάντως. Καὶ μή μοι λέγε· πῶς ὁ δεῖνα εὐπραγεῖ πονηρὸς ὤν. Εἰ γὰρ καὶ εὐπραγεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος. Μὴ παραζήλου γάρ φησιν ἐν πονηρευομένοις, ὅτι ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται, καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται. Ἡ πλεονεξία, ζύμη τίς ἐστι παλαιά, καὶ ὅπερ ἂν ἐμπέσῃ καὶ εἰς οἵαν οἰκίαν εἰσέλθῃ, ἀκάθαρτον αὐτὴν ἐργάζεται· κἂν μικρὸν ἐξ ἀδικίας κερδάνῃς, ὁλόκληρόν σου τὴν οὐσίαν ἐζύμωσας. Διὰ τοῦτο πολλάκις τὰ εἰσενεχθέντα κακῶς ὀλίγα, τὰ καλῶς κείμενα ἐξέβαλε πολλά.

dem aurum & argentum reponatur, tibi verò diræ & accusationes? & vt is, à quo abstulisti, alimenti indigentia mordeatur & lamentetur, & innumeras accusationes tibi conciliet? Et quod horrendum est magis, quando ad illum diem, ante terribile tribunal in mediũ producetur is, qui malo affectus est, & omnia sua amisit, tu autem nullum habebis aduocatum, quid iudicanti dices? Nunc n. vel corrumpere iudicium hoc hominum poteris: tunc autem illud nequaquã. Imò ne hoc quidem. Etenim Deus videt ea quæ fiunt, & propè adest iis qui iniuria afficiuntur, etiam non vocatus. Nam is cui malè fit, vt ipse quidem indignus sit qui vindicetur; sed tamen, quoniam ea quæ fiunt, Deo non placet, habet omninò vltorem. Nec mihi dicas: Quomodo ille prospero rerum successu fruitur, cum sit improbus? Vt enim fruatur: sed non ad extremum vsq;. Noli enim, inquit, æmulari in malignãtibus; quoniam vt fœnũ citò arescent, & vt olera herbæ citò decident. Auaritia fermẽtum quoddam vetus est, quæ quocunq; inciderit, & quamcunque domum intrauerit, impuram eam facit: etiamsi parum ex iniustitia lucratus fueris, vniuersas facultates tuas fermentauit. Propterea sæpè pauca malè illata, multa benè reposita

πολλὰ ὄντα. Τί οὖν φησι, ὅταν πολλοὶ πλεονεκτοῦντες, μὴ τὰ αὐτὰ πάσχωσι. Μάλιστα μὲν πείσονται, κἂν μὴ παραυτὰ πάθωσιν. Ἂν δὲ νῦν ἐκφύγωσι, τότε φοβήθητι μᾶλλον· ἐπὶ μείζονι γὰρ κολάσει τηροῦνται. Μᾶλλον δὲ κἂν αὐτοὶ διαφύγωσιν, ἀλλ' οἱ κληρονομήσαντες αὐτῶν τὰ αὐτὰ πείσονται. Καὶ πῶς τοῦτο δίκαιόν φησι; καὶ σφόδρα δίκαιον. Καὶ γὰρ ὁ διαδεξάμενος κλῆρον ἀδικίας γέμοντα, εἰ καὶ αὐτὸς μὴ ἥρπασεν, ἀλλ' ὅμως οἶδεν ἀκριβῶς, ὅτι τὰ ἑτέρων ἔχει, καὶ διὰ τοῦτο δίκαιος ἦν παθεῖν.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

Ταῦτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, οἱ τοὺς ἁρπάσαντας καὶ ἀφελομένους ἀφέντες, ἐκείνους κελεύουσιν ἀπαιτεῖν, παρ' οἷς ἂν εὕροι τις τὰ αὐτοῦ κείμενα ἅπαντα. Εἰ μὲν οὖν οἶδας τοὺς ἠδικημένους, ἀπόδος μετὰ πολλῆς τῆς προσθήκης κατὰ τὸν Ζακχαῖον· εἰ δὲ ἀγνοεῖς, εἰς τοὺς δεομένους ταῦτα διανεῖμαι, καὶ παραμυθήσῃ καὶ οὕτω τὸ δεινόν.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Ἐὰν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἑτέρων δῶμεν, οὐδὲν κέρδος ἡμῖν. Καὶ δείκνυσιν ὁ Ζακχαῖος, ὃς τότε ἔφησεν ἐξιλεοῦσθαι τὸν θεόν, δοὺς τῶν ἀφαιρεθέντων τετραπλασίονα. Ἡμεῖς δὲ μυρία ἁρπάζοντες, καὶ ὀλίγα διδόντες, νομίζομεν ἵλεων ποιεῖν τὸν θεόν. Εἰ γὰρ τὰ δεύτερα προσενεγκὼν ὁ Κάϊν, καὶ ταῦτα οὐκ ἠδικηκὼς ἕτερον, ἔδωκε δίκην ἐσχάτην· ὅταν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας προσφέρωμεν, πῶς οὐ πεισόμεθα χαλε-

posita eiecerunt bona. Quid igitur, inquit, quando ex multis auarè agentibus non omnes eadem patiuntur? Maximè verò patientur, etiãsi non mox in ipso peccato patiãtur. Quod si nunc effugerint, tunc verò magis metue: Maiori n. supplicio asseruantur. Quin, si ipsi effugerint, at hæredes eorũ eadem patientur. Et quomodo hoc iustũ est, inqt? Iustum sanè, etenim qui hæreditatem iniustitia refertã accepit, etiãsi ipse non rapuerit, sed tamen pbè nouit aliena se habere, atq; ideò dignus erat, qui pateretur.

Ex exposit. Euág. S. Ioan.

Hæc aũt & externorum leges norunt, quæ omissis iis, qui rapuerunt & sustulerunt, ab illis iubent repetere, apud quos repererit qs omnia. Si igitur quidẽ nouisti eos, q iniuria affecti sunt, redde cum multo fœnore, quemadmodũ Zacchæus: sin minus nouisti, distribue illa inter egenos, & sic malũ releuabis.

Ex exposit. Euág. S. Matth.

Nam si omnia aliena demus, nihil compendij faciemus. Indicat hoc Zacchæus, q tum demum placare se Deum dixit, cum daret quadrupla eorũ quæ abstulerat. Nos verò cum dena millia rapiamus, & pauca demus, placare nos Deũ arbitramur. Si n. Cain, quòd minus pcipua obtulisset, idq; non iniuria alterum afficiendo, extremum luit supplicium: nos cum de rapina & auaritia offerimus, quomodo nõ grauiora patie-

πώτερα. Τί τὸν δεσπότην ὑβρίζεις ἀκάθαρτα προσφέρων αὐτῷ; οὐ βούλεται Χριστὸς πλεονεξίᾳ τρέφεσθαι, οὐδὲ δέχεται τοιαύτην τροφήν. Βέλτιον λιμῷ τηκόμενον περιορᾶν, ἢ τρέφειν ἀπὸ τοιούτων αὐτόν. Βέλτιον οὐδὲν δοῦναι, ἢ τὰ ἄλλων ἑτέροις. Εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τινας εἶδες δύο, τὸν μὲν γυμνὸν, τὸν δὲ ἱμάτιον ἔχοντα· εἶτα τὸν ἔχοντα τὸ ἱμάτιον ἀποδύσας περιέβαλες τὸν γυμνὸν, ἆρ' οὐκ ἠδίκησας; παντί που δῆλον. Εἰ δὲ ὅπερ ἔλαβες ἑτέρῳ δοὺς ἅπαν, ἠδίκησας, οὐκ ἠλέησας· ὅταν μηδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος δῷς ὧν ἁρπάζεις, καὶ ἐλεημοσύνην τὸ πρᾶγμα καλῇς, ποίαν οὐχ ὑποστήσῃ τιμωρίαν;

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν.

Εἰ ὁ Λάζαρος ἀδικηθεὶς μὲν οὐδὲν παρὰ τοῦ πλουσίου, μὴ ἀπολαύσας δὲ τῶν ἐκείνου, πικρὸς ἔστηκε κατήγορος, τίνος ἀπολογίας τεύξονται οἱ πρὸς τῷ μὴ ἐλεεῖν οἴκοθεν, καὶ τὰ ἀλλότρια λαμβάνοντες.

ἐκ τῆς πρὸς Ὀλυμ. β΄. ἐπιστ.

Εἰ οἱ μὴ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστὸν, μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ· οἱ καὶ λιμῷ αὐτὸν παραδιδόντες δι' ὧν ἁρπάζουσι, καὶ ἐνδεδυμένον γυμνοῦντες, καὶ ξένον ὄντα οὐ μόνον συναγαγόντες, ἀλλὰ καὶ ἐλάσαντες, καὶ ἀρρωστοῦντα οὐ μόνον οὐκ ἐπισκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον συντρίψαντες, καὶ οὐ μόνον δεδεμένον οὐκ ἰδόντες, ἀλλὰ καὶ λελυμένον εἰς δεσμωτήριον παρασκευάσαντες ἐμβαλεῖσθαι, πόσην ὑποστήσονται τιμωρίαν.

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγγελ.

Εἰ ὁ τοὺς φιλοῦντας ἀγα-

tiemur? Cur Dominum afficis contumelia, impura illi dona offerens? Non vult ali Christus auaritia, neq; huiusmodi alimentũ suscipit. Melius est fame tabescentem negligere, quã ab eiusmodi ipsum alere. Melius est nihil, quàm aliena aliis, dare. Dic n. mihi: si quos duos videres, alterum nudum, alterũ verò vestem habentem: deinde exuto eo, qui vestem habebat, nudũ vestires, nonne iniustè faceres? Cuilibet manifestũ est. Quod si omne id q abstulisti, alteri dans, tamẽ iniuriatus, non miseratus es: q non expendes supplicium, si vix minimã partem eorum q rapuisti, dederis, & eleemosynam id vocaueris?

Ex Euág. S.Ioan.

Si Lazarus nulla affectus iniuria à diuite, sed q iis modo quæ illius erant, fruitus non est, acerbus illi extitit accusator: qua defensione vtentur ij, qui præterquã non miserantur de suo, aliena etiã auferunt?

Ex epist. 2. ad Olymp.

Si illi qui Christum esurientem non aluerunt, dum diabolo inextinguibili igni addicuntur: quantũ supplicij dependẽt ij, qui fame etiam eum enecant, per id quod rapiunt: & vestitum denudant: & hospitem non modò nõ recolligunt, verum etiam abigunt: & infirmũ non modò non visitant, sed magis etiã conterũt: & non solum vinctũ non cognoscunt, verum etiam solutum in carcerem conijci curant?

Ex Euág. S.Ioan.

Si is qui diligentes se dili-

ἀγαπῶν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἐθνικῶν διακείσεται· ὁ τοῖς μηδὲν ἠδικηκόσιν ἐπηρεάζων, ποίαν ἕξει συγγνώμην. Εἰ ὁ τῶν ἑαυτοῦ * μεταδιδοὺς κατήγορον ἔχει τὸν οὐκ ἐλεηθέντα· ὁ καὶ τὰ ἀλλότρια ἁρπάζων ποίας τεύξεται συγγνώμης. Οὐ γὰρ τὸ τὰ ἀλλότρια ἁρπάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἑαυτοῦ μὴ μεταδιδόναι ἑτέροις, καὶ τοῦτο ἁρπαγὴ καὶ πλεονεξία, καὶ ἀποστέρησίς ἐστιν. Εἰ μὴ οἱ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστὸν τοσοῦτον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν εἵλκυσαν πῦρ· οἱ καὶ τὰ μηδὲν αὐτοῖς προσήκοντα ἁρπάζοντες, καὶ τὰ ἑτέρων ἀδίκως περιβαλλόμενοι, καὶ τὰς τῶν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀνατρέποντες οἰκίας, ποίας ἀπολαύσονται παραμυθίας. Φρίξωμεν τοίνυν τὸ πρᾶγμα· φύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν. Φύγωμεν δέ, ἂν ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀδικήσαντας, τοὺς πλεονεκτήσαντας καὶ ἀπελθόντας. Οὐχὶ τῶν μὲν χρημάτων αὐτῶν καὶ πόνων ἀπολαύουσιν ἕτεροι· αὐτοὶ δὲ ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ καὶ τοῖς ἀνηκέστοις κακοῖς; πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ταῦτα ἀνοίας, κόπτεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν, ἵνα καὶ ζῶντες τοῖς πόνοις κατατεινώμεθα, καὶ ἀπελθόντες τὰς ἀφορήτους ὑπομένωμεν κολάσεις καὶ τιμωρίας. Τί τοίνυν τοῦ ἅρπαγος ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν· ὅταν τὰ μὲν συλλεγέντα ἅπαντα πολλάκις ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους διενείμαντο, τὰ δὲ ἐκ τούτων ἐπισωρευθέντα αὐτῷ ἁμαρ-

Margin notes (Greek): ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Λάζαρον. — * οὐ — ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ. — ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς ἑξαημ.

diligit, nihilo meliore erit conditione, quàm Ethnici: quam veniam obtinebit is, qui lædit eos, à quibus nulla iniuria affectus est? Si qui sua non impartitur, accusatorem habet eum, cuius misertus non est: quam veniam merebitur is, qui etiam aliena rapit? Non solum enim aliena rapere, sed etiam sua non impartiri aliis, rapina est, & auaritia, & spoliatio. Si, qui Christum esurientem non pauerunt, tantum ignem in sua capita attraxerunt, quod leuamen consequentur ij, qui nihil ad se pertinentia rapiunt, & aliena sibi iniustè acquirunt, & pupillorum ac viduarum domos euertunt? Perhorrescamus itaque rem hanc, fugiamus peccatum. Fugiemus autem, si cogitemus eos, qui ante nos iniuriam fecerunt, qui auari fuerunt, & decesserunt. Nonne facultatibus & laboribus eorum fruuntur alij, ipsi verò in cruciatu & supplicio sunt, & incurabilibus malis? An non extrema igitur dementia est, disrumpi & affligi, vt viuentes laboribus distineamur, & mortui intolerabiles cruciatus & supplicia perferamus? Quidnam ergo raptore miserius? eo quòd collecta sæpe inimici & hostes inter se partiuntur: ille verò accumulata sibi ex his peccata auferens de-

Margin notes (Latin): Ex hom. in Lazarum. — Ex exposit. Euāg. S. Ioan. — Ex exposit. hexaëm.

ἐκ τ(ῆς) ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστολ.

τήματα λαβὼν ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων παρανομίας μετὰ πολλῆς ἀπαιτούμενος τῆς ἀκριβείας. Ἆρα τί τῶν πλεονεκτῶν γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον, ὅτι καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν θανάτου παντὸς χαλεπωτέραν ἐργάζονται, τῆς φροντίδος καὶ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς διηνεκοῦς ἀγρυπνίας κατεσθιούσης αὐτὴν, καὶ κατὰ μικρὸν δαπανώσης, καὶ πᾶσαν ἡδονὴν, καὶ ἀρετῆς * κακίαν ἐντεῦθεν ἐλαύνοντες. Καὶ ἐν μὲν τῷ κερδαίνειν κἂν τὰ πάντα περιβάλωνται, οὐδεμιᾶς αἰσθάνονται ἡδονῆς, τῷ τῶν πλειόνων ἐφίεσθαι· ἐν δὲ τῷ ζημιοῦσθαι, κἂν ὀβολὸν ἀπολέσωσι, πάντων ἡγοῦνται χαλεπώτερα πεπονθέναι, καὶ αὐτῆς ἐκπεπτωκέναι νομίζουσι τῆς ζωῆς. Κἂν γυναῖκα τοιοῦτος ἔχει, κἂν παιδία, κἂν φίλους· ἂν μὴ πάντοθεν ἐξῇ κερδαίνειν αὐτῷ, τῶν φύσει πολεμίων αὐτῷ, οὗτοι πολεμιώτεροι φαίνονται. Δικαίως τίς φησι, εἶναι φιλαργύρου μηδὲν ὠμότερον. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ ἑαυτὸν ἀποδίδοται, καὶ κοινὸς περιέρχεται τῆς οἰκουμένης ἐχθρὸς, ἀλγῶν ὅτι μὴ χρυσίον φέρει ἀντὶ τῶν ἀσταχύων ἡ γῆ, καὶ ἀντὶ τῶν ναμάτων αἱ κρῆναι, καὶ ἀντὶ τῶν λίθων τὰ ὄρη· δυσχεραίνων πρὸς τὴν ἄλλων εὐετηρίαν, ἐν τοῖς κοινοῖς ἀγαθοῖς συνεσταλμένος· πᾶσαν ἀποστρεφόμενος πρόφασιν, ὅθεν οὐκ ἔστιν ἀργύριον λαβεῖν· πάντα ὑπομένων ὅθεν καὶ δύο συλλέξαι μό-

* latina versio indicat legendũ: καὶ κακίας διαφοράν. vide not. in fine.

cedit, magna cum diligentia reposcendus de iis, quæ in illis deliquit. Quid igitur auaris fuerit ærumnosius? quod & vitam suã omni morte ærumnosiorem faciunt, cura & anxietate animi & perpetua vigilia ipsam depascente & paulatim absumente; & omnem voluptatem, ac virtutis vitiique discrimen inde propellunt. Et in lucrando quidem, etiamsi omnia omnium acquirant, nullam sentiunt voluptatem, eò quòd plura appetant: in detrimento verò accipiendo, cum vel obolum amiserint, omnium acerbissima sese passos esse, & vita ipsa excidisse arbitrantur. Quod si uxorem talis habeat, si liberos, si amicos, nisi vndequaque lucrari ipsi liceat, omnibus qui natura ei hostes sunt, hi magis hostes esse videntur. Iure quidam inquit; Auaro nihil esse crudelius. Nam qui eiusmodi est, sese vendit, & communis totius orbis terrarum inimicus obambulat; dolens, non terram pro aristis, & fontes pro fluentis, & montes pro lapidibus, aurum producere: aliorum successibus sese crucians, & in communibus bonis animum contrahens: omnem occasionem auersans, vnde argentum sumere non licet: omnia perferens, vnde vel duos obolos corrade-

Ex exposit. epist. ad Rom.

νον

νον ὀβολοὺς ἐνί· ἅπαντας μισῶν, τοὺς πένητας, τοὺς πλουτοῦντας· τοὺς μὲν μή ποτε προσελθόντες αἰτήσωσι· τοὺς δὲ, ὅτι μὴ τὰ ἐκείνων ἔχῃ· ἅπαντας τὰ αὐτοῦ νομίζει κεκτῆσθαι, καὶ ὡς παρὰ πάντων ἠδικημένος, οὕτω πρὸς ἅπαντας διάκειται. Καὶ ὅπερ ἐστὶ μαινομένῳ ξίφος, τοῦτο καὶ φιλαργύρῳ πλοῦτος, μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ μαινόμενος τὸ ξίφος λαβὼν καὶ ὤσας δι' ἑαυτοῦ, τῆς τε μανίας ἀπηλλάγη, καὶ οὐκ ἔτι δευτέραν λαμβάνει πληγήν· ὁ δὲ φιλάργυρος μυρία χαλεπώτερα ἐκείνου τραύματα καθ' ἑκάστην δέχεται τὴν ἡμέραν, οὐκ ἀπαλλάττων τῆς μανίας ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐπιτείνων μειζόνως· καὶ ὅσωπερ ἂν λάβῃ πλείονα τραύματα, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπόθεσιν ἑτέρας παρέχει πληγῆς χαλεπωτέρας. Τί τοίνυν τοῦ πλεονέκτου γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον· ὅτι μετὰ τὸ τὴν ψυχὴν ἀπολέσαι τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ σῶμα μυρίαις κατατεῖναι φροντίσι, καὶ τρυφῆς καὶ ἡδονῆς καὶ δόξης ἁπάσης ἐστέρηται, δι' ἣν μάλιστα πολλὰ ἁμαρτάνουσιν ἄνθρωποι. Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον ὅτι μηδὲν ἠδικημένος κατὰ τῶν οὐδὲν ἠδικηκότων ἐκθηριοῦται καὶ ὁπλίζεται, καὶ πάντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς ῥίψας τὰ καλὰ, πρὸς πάντας ἐκπεπολέμωται. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικούμενοι μισοῦσιν αὐτὸν ἅτε καὶ κακῶς παθόντες· οἱ δὲ μηδέπω παθόντες, δεδοικότες μὴ πάθωσι, καὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

radere liceat: omnes perosus, pauperes iuxta ac diuites: illos quidem, ne accedentes stipem poscant: hos verò, quod non ea quoque quæ illi habent, habeat. Omnes sua possidere putat, & quasi ab omnibus iniuria afficiatur, ita in omnes animatus est. Et quod furenti gladius est, hoc cupido diuitiæ, imò verò longe acerbius quiddam. Nam is qui furit, accepto & adacto in seipsum gladio, & furore se liberat, & alteram plagam non accipit: cupidus verò dena millena vulnera grauiora, quam ille, quotidie accipit, non liberans se furore, se intentiorem eum efficiens: & quo plura accepit vulnera, eo magis materiam alijs præbet grauioris plagæ. Quid igitur auaro ærumnosius fuerit? quando is præterquam quod animam suam perdit, etiam corpus innumerabilibus curis extenuat, etiam alimento, & voluptate, & honore, & gloria, propter quam multa imprimis peccant homines, sese defraudat. Et quod durius est, nihil læsus efferatur & armat se in eos, qui ipsum neutiquam læserunt, & honesta omnia ab animo proiiciens, omnibus hostis efficitur. Nam qui iniuria ab ipso affecti sunt, oderunt eum, vtpote malo affecti. At qui nihil etiamdum passi sunt, metuentes ne patiantur, & eo-

Ex exposit. Euãg. S. Ioan.

καὶ συναλγοῦντες τοῖς πεπονθόσι, τὸν αὐτὸν ἐπιδείκνυνται πόλεμον. Οἱ δὲ μείζους καὶ δυνατώτεροι δακνόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ὑπὲρ τῶν ταπεινοτέρων, ἔτι δὲ καὶ βασκαίνοντες, ὁμοίως εἰσὶν ἐχθροὶ καὶ μισοῦσι. Καὶ τί λέγω πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· ὅταν γὰρ καὶ τὸν θεὸν ἐκπεπολεμωμένον ἔχῃ, τίς αὐτῷ λοιπὸν ἐλπὶς ἔσται ἢ παραψυχή. Τοῦτο πλοῦτος τὸ ἀδικεῖν, εἰπέ μοι; Τοῦτο οὐ χαλεπώτερον καταδίκου; ὁ κατάδικος δέδεται σῶμα, οὗτος δέδεται τὴν ψυχήν. Ὁρᾷς αὐτὸν δεσμώτην, καὶ οὐκ ἐλεεῖς αὐτόν; Διὰ τοῦτο αὐτόν φησι μισῶ, ὅτι δέδεται οὐκ ἀνάγκῃ, ἀλλὰ προαιρέσει τὴν ἅλυσιν ἐπισπασάμενος. Πάλιν σὺ πρὸς τοὺς πλουτοῦντας· πάλιν ὑμεῖς κατὰ τῶν ἁρπαζομένων. Ὑμεῖς οὐ κορέννυσθε ἐσθίοντες, καὶ καταδάκνοντες τοὺς πένητας· καὶ ἐγὼ οὐ κορέννυμαι διορθούμενος ὑμᾶς. Ἀεὶ σὺ τοῖς πλουσίοις κεκόλλησαι. ἀεὶ καὶ σὺ τῷ πένητι κεκόλλησαι. Ἀπόστηθι τοῦ προβάτου μου, ἀπόστηθι τῆς ποίμνης μου. Εἰ δὲ λυμαίνῃ μου τὴν ποίμνην, ἐγκαλεῖς ὅτι διώκω σε· εἰ δὲ διώκω σε, σαυτὸν αἰτιῶ ὅτι λύκος ἐγένου. Ἐὰν μὲν βασιλεὺς κελεύσῃ ἀπέχεσθαι τῶν ἑτέρου χρημάτων, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ αὐτῶν δοῦναι, πάντες ὁμοίως εἰσφέρομεν· τοῦ δὲ θεοῦ κελεύοντος μὴ ἁρπάζειν, οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ προτιμῶμεν τοῦ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πῶς οὐ δεινόν·

& eorum qui passi sunt, vicem dolentes, eandem hostilitatē præseferunt. Maiores porrò atq; potentiores, quod mordeantur & indignentur ꝑ humilioribus, imò verò inuidentes etiam, iuxta inimicitiis eum & odio prosequuntur. Sed quid loquor de hominibus? cum Deum etiam infestum habeat, quæ spes ei reliqua erit, aut quæ consolatio? Hocne sunt diuitiæ, iniuriam facere, dic mihi? Non hoc acerbius est, quàm pœnæ seruum esse? Nam pœnæ quidem seruus corpus vinctum habet, hic verò animū. Vides ipsum vinctum, & non misereris? Propterea, inquit, eum odi, quia vinctus est nō necessitate, sed vltrò, voluntate sua catenam sibi attrahens. Rursus tu aduersus diuites; rursus vos aduersus eos qui diripiuntur. Vos non satiamini edendo, & commordendo pauperes: neq; ego satior vos corrigendo. Semper tu diuitibus inhæres: semper & tu pauperi inhæres. Abstine oue mea: abstine grege meo. Quod si vastas gregem meum, succenses quod te persequar? Si verò ꝑsequar te, tibiipsi imputa, qa lupus factus es. Si Rex quidē iubeat alterius pecuniis abstinere, imò verò etiā suas dare, omnes similiter conferimus: Deo verò mandāte ne qs rapiat, non ferimus, sed homines pluris facimus q̄ Deū. Et quomodo

νόν· εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἴσου τιμῶντες ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ, ὑβρίζομεν τὸν θεόν· πόσῳ μᾶλλον, ὅταν προτιμῶμεν ἀνθρώπους. Βαρὺ τὸ ῥῆμα καὶ ἐπαχθές· οἶδα κἀγώ. Ἀλλὰ δείξατε ὅτι φορτικόν, φυγόντες τὸ ἔργον· εἰ δὲ τὸ ἔργον οὐ δεδοίκατε, πῶς ὑμῖν πιστεῦσαι δυνάμεθα λέγουσιν, ὅτι τὰ ῥήματα δεδοίκαμεν, καὶ βαρεῖς ἡμεῖς· ὑμεῖς ἑαυτοὺς τῷ ἔργῳ βαρεῖτε, καὶ οὐδεὶς λόγος. Ἐγὼ δὲ ἂν τὰ ῥήματα εἴπω, ὧν ὑμεῖς τὰ πράγματα πράττετε, ἀγανακτεῖτε; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον· γένοιτο ψευδῆ εἶναι τὰ παρ' ἐμοῦ λεγόμενα. Βούλομαι αὐτὸς λοιδορίας δόξαν λαβεῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὡς εἰκῆ καὶ μάτην λοιδορησάμενος ὑμῖν, ἢ ὑμᾶς ἰδεῖν ὑπὲρ τούτων *ἐγκαλούμενος. Ὁ γὰρ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται. Καὶ καθάπερ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν διακόπτονται· οὕτω καὶ ὁ δόλον ἐργαζόμενος, πρὶν ἢ τὸν πλησίον ἀδικῆσαι, αὐτὸς διακόπτεται καὶ ὀδυνᾶται· καὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δριμύτητος. Κἂν γὰρ μυριάκις πονηρός τις ᾖ, τὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος οὐ διαφθείρεται· φυσικὸν γάρ ἐστι καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῖν παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν· κἂν μυρία φιλονεικήσωμεν, ἐφέστηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κολάζον, καταδικάζον· καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων, ὃς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει, καὶ βου-

λευό-

ἐκ τ. πρὸς Φιλήμ. ἐπις.

* lego ἐγκαλουμένους.

ἐκ τ. ἑρμ. τοῦ ζ. ψαλμοῦ.

hoc indignũ non est? Si enim æqualem homini cum Deo tribuẽtes honorem, ignominia Deum afficimus: quanto magis, si homines præferamus? Graue est hoc verbum & molestum: Scio & ego. sed ostẽdite molestum esse, ipsum opus fugiendo: Quod si factũ nõ timeatis, quomodo vobis credere possum dicẽtibus, vos verba timere, & nos graues esse? ipsimet vos facto grauatis, nullus verò sermo. Quod si ego verba proferam, quorũ vos opera facitis, indignamini? Et quomodo hoc absurdum non est? Vtinam falsa sint, quæ à me dicta sunt. Malo ipsemet calumniator videri in illa die, tanquam vos temerè & sine causa reprehendissem, quam videre vos de istis reos peragi. Qui n. proximo foueam fodit, incidet in eã. Et quemadmodũ mulieres parturientes doloribus disrumpũtur: sic q fraudem facit, antequam proximum iniuria afficiat, ipse prius discerpitur & dolore cruciatur: idq, nõ quomodocũq, sed multa cũ acerbitate. Etiamsi n. decies millies qs improbus sit, iudiciũ conscientiæ tamen nõ corrumpitur: naturale n. est, & à Deo nobis ab initio inditũ. Etiamsi in infinitũ contendamus, illud astabit contra clamans, castigans, condemnãs. Nec quicquã est ex iis q in vitio vitam agunt, qui non immensum dolorem ferat,

Ex interpre. Psal. 7.

τυραννίδος τοῦ χαλεποῦ τούτου πάθους κεντρούμενος, εἰς μέσον τὴν αἰτίαν ἐξήνεγκε· μυρία γὰρ σίτου μέτρα κεκτημένος φησὶ οὐκ ἔχω πῶς διαθῶμαι ταῦτα λοιπόν. Τί λέγεις· ἀλγεῖς ὅτι μὴ πάντες ἀπώλοντο, ἵνα σὺ συναγάγῃς χρυσίον; οὐκ ἤκουσας
Prou. 11. τί φησιν ὁ Σολομών· ὁ τιμαλφῶν σῖτον δημοκατάρατος; ἀλλὰ περιέρχῃ κοινὸς ἐχθρὸς τῶν τῆς οἰκουμένης ἀγαθῶν, καὶ τῆς τοῦ δεσπότου φιλοτιμίας πολέμιος, καὶ τοῦ Μαμωνᾶ φίλος, μᾶλλον δὲ δοῦλος; Οὐ γὰρ ἐκκοπῆναι τὴν γλῶτταν ἐκείνην ἔδει; Οὐ γὰρ σβεσθῆναι τὴν καρδίαν τὴν ταῦτα τίκτουσαν τὰ ῥήματα; Τί γὰρ αὐτοῦ ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν τοῦ πλουσίου, τοῦ δι' αὐτὸ ἔτι ἀλγοῦντος, ὅτι ἄπειρα κέκτηται, καὶ δυσχεραίνοντος ὡς ἀπολωλεκέναι νομίζοντος, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐχομένου γενέσθαι λιμόν, ἵνα αὐτῷ χρυσίον προστεθῇ; Πῶς ὑμῖν ὑπογράψω βούλεσθε τὰ τοῦ πλεονέκτου πάθη καὶ ἅρπαγος. Τί γὰρ τῶν χειρῶν ἐκείνων μιαρώτερον· τί τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων ἀναισχυντότερον, ἢ ἀναιδέστερον καὶ κυνικώτερον. Οὐ βλέπει τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπους, οὐδὲ τὸν οὐρανὸν οὐρανόν· ἀλλὰ πάντα χρήματα εἶναι νομίζει. Οἱ γὰρ ἀνθρώπων ὀφθαλμοὶ πένητας εἰώθασιν ὁρῶν καταπεπονημένους, καὶ ἐπικλᾶσθαι· οἱ δὲ ἅρπαγες ὁρῶσι πένητας, καὶ μᾶλλον ἐκθηριοῦνται. Οἱ ἀνθρώπων ὀφθαλμοί, οὐ τῶν ἀλ-

rannide acerbi istius morbi pungeretur, causam in medium protulit: Decies enim mille, inquit, frumenti mensuris deinceps quid faciam, non habeo. Quid ais? Doles quod non omnes perierint, vt tu aurum accumules? Non audisti quid dicat Salomon? Qui ad pretium augendum asseruat frumentum, vulgo est execrabilis. Sed obambulas communis bonorum totius orbis inimicus, & liberalitatis Domini hostis, & mammonæ amicus, atque adeò seruus? An non præcidi linguam illam oportuit? An non extingui cor, quod talia verba peperit? Quid enim potest esse diuite ipso miserius, propterea dolente & indignante, & periisse se putante, quod infinita possideat: & quotidie optante famem, vt aurum ipsi augeatur? Quomodo vultis vobis delineem auari & raptoris affectiones & morbos? Quid enim manibus illis sceleratius? Quid oculis illis impudentius, & caninum magis? Non aspicit homines vt homines, neque cœlum vt cœlum, sed omnia pecuniam esse putat. Hominum enim oculi, cum pauperes vident afflictos, vicem eorum solent indolere; raptores verò cum intuentur pauperes, magis efferantur. Hominum oculi ea, quæ aliis data

ἄλλοις δεδομένων ἐφίενται· ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτῶν εἰς ἑτέρους κενοῦσιν· οὗτοι δὲ οὐκ ἀνέχονται, εἰ μὴ τὰ πάντων λαβόντες ἰδιοποιήσαιντο. Οἱ ἀνθρώπων ὀφθαλμοὶ γυμνὸν ἰδεῖν τὸ σῶμα τοῦ πλησίον οὐκ ἀνέχονται· οὗτοι δὲ εἰ μὴ πάντας γυμνώσαιεν, καὶ τὰ πάντων οἴκοι καταθοῖντο, οὐδέποτε κόρον λαμβάνουσι. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε ἐμπίπλανται. Διόπερ οὐδὲ θηρίων τὰς χεῖρας τὰς τούτων ἄν τις φαίη μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀγριωτέρας πολλῷ καὶ χαλεπωτέρας. Ἄρκτοι μὲν γὰρ καὶ λύκοι, ἐπειδὰν λάβωσι κόρον τῆς τοιαύτης τροφῆς, ἀφίστανται· οὗτοι δὲ κόρον οὐκ ἔχουσι. Καί τοι διὰ τοῦτο χεῖρας ἡμῖν ἐποίησεν ὁ θεὸς, ἵνα ἑτέροις βοηθῶμεν, οὐχ ἵνα ἐπιβουλεύωμεν· ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν εἰς τοῦτο αὐταῖς κεχρῆσθαι, βέλτιον αὐτὰς ἐκκοπῆναι καὶ χωρὶς τούτων εἶναι. Ὅταν γὰρ πρόβατον μὲν σπαραττόμενον ὑπὸ θηρίου τις ἰδὼν ἀλγῇ, καὶ τὴν ψυχὴν δάκνηται· εἰς δὲ τὸν ὁμόφυλον τοῦτο αὐτὸ ἐργαζόμενος, οὐ νομίζῃ τι ποιεῖν δεινὸν, πῶς ἂν εἴη ἄνθρωπος ὁ τοιοῦτος, ἀλλ' οὐ θηρίον, καὶ τοῦ θηρίου χεῖρον; Τὰ μὲν γὰρ θηρία τῇ φύσει ἐστὶ τοιαῦτα· οἱ δὲ πλεονέκται κατὰ φύσιν τὸ ἥμερον ἔχοντες, παρὰ φύσιν τὸ θηριῶδες ἑαυτοὺς ἐξάγειν βιάζονται. Τῶν τοιούτων καὶ τὰ στόματα, θηρίων ἐστὶ στόματα· μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἀγριώτερα. Καὶ γὰρ ῥήματα φθέγγονται μᾶλλον ἐκείνων τῶν ὀδόντων

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς τοὺς Κορινθ. ά. ἐπιστ.

data sunt, non appetunt, sed sua quoq; in alios effundunt: isti verò non ferunt, nisi quæ omnium sunt, accipientes, sua faciant. Hominum oculi nudum proximi corpus aspicere non sustinent: isti verò nisi omnes denudauerint, & quæ omnes habent, domi suæ recondant, nunquam satiantur. Quin ne eo quidem explentur: eóq; non modo ferarum manus, manus ipsorum quispiam esse dixerit, sed his etiam truculentiores multo & acerbiores. Vrsi enim & lupi vbi saturati sunt, abstinent se tali cibo: isti verò non satiantur. Enimuerò propterea manus nobis fecit Deus, vt aliis opitulemur, non vt insidiemur. Etenim si ad hoc eis vsuri simus, satius esset eas præcidi, & absque eis esse. Cum enim ouem à fera discerpi quis videns, dolet & angitur animo, in contribulem verò idem ipse patrans, nihil acerbi se putat facere; quomodo homo hic fuerit, ac non fera potius, & fera deterior? Feræ enim natura sunt huiuscemodi: auari autem cum natura lenitatem habeant, præter naturam in feritatem sese transferre vi contendunt. Talium ora etiam, ferarum ora sunt, quin his etiam truculentiora. Etenim verba promunt, magis quàm illarum dentes venenum

Ex expo-
sit. epist.
1. ad Cor.

τῶν ἰὸν ἀφιέντα, φόνον ἐργαζόμενα. Εἰ δὲ καὶ τὴν διάνοιαν τις ἐξετάσειε τῶν τοιούτων, οὐκ ἔτι θηρία μόνον, ἀλλὰ καὶ δαίμονας αὐτοὺς προσερεῖ. Καὶ γὰρ πολλῆς γέμουσι τῆς ἀπηνείας, καὶ τῆς πρὸς τὸν ὁμόδουλον ἔχθρας. Οἱ μὲν γὰρ δαίμονες τοὺς ἐπιβουλευομένους ἀνθρώπους συμπράττοντας ἑαυτοῖς ἔχουσιν· ὡς εἰ μὴ συνέπραττον, τὸ πλέον τῆς ἐπιβουλῆς τῆς καθ' ἡμῶν ἐκείνοις ἀνῄρητο· οὗτοι δὲ καὶ φιλονικούντων αὐτοῖς τῶν ἐπηρεαζομένων κρατεῖν ἐπιχειροῦσι. Καὶ οὔτε βασιλείας ἔρως ἐκεῖ, οὔτε γεέννης φόβος, οὐκ αἰδὼς τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἔλεος, οὐ συμπάθεια, ἀλλ' ἀναισχυντία καὶ ἰταμότης καὶ ὑπεροψία τῶν μελλόντων ἁπάντων, καὶ μῦθος αὐτοῖς εἶναι δοκεῖ τὰ τοῦ θεοῦ ῥήματα. Οὕτως θηρίων χαλεπωτάτων, τὸ μὴ ὑπό τινος ἀδικουμένους αὐτοὺς ἄρχειν ἀδικίας. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ θηρίων. Ἐκεῖνα γὰρ ἂν ἀφῇς ἐπὶ τῆς ἐρήμου νέμεσθαι, καὶ μὴ στενοχωρήσῃς εἰς ἀνάγκην καταστήσῃς, οὐδέποτε λυμανεῖται, οὔτε προσελεύσεται, οὔτε δήξεται, ἀλλ' ἀπελεύσεται τὴν οἰκείαν ὁδόν. Σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν λογικὸς, τετιμημένος ἀρχῇ τοσαύτῃ καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ, οὐδὲ τὰ θηρία μιμῇ περὶ τοὺς ὁμοφύλους· ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν ἀδικεῖς καὶ κατεσθίεις; καὶ πόθεν ἀπολογήσεσθαι δυνήσῃ· οὐχ ὁρᾷς τὴν μέλισσαν, ἧς τὴν ἐργασίαν βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλον. α. ἐπισ.

num emittentia, & necem patrantia. Quod si mentem quoque talium quis excutiat, iam non feras modò, sed etiam dæmones ipsos appellabit. Multa siquidem immanitate pleni sunt & hostilitate aduersus conseruum. Dæmones n. adiutores habent eos homines, quibus insidiantur. Quod ni adiuuarent plurimũ insidiarũ in nos ipsis in irritũ caderet: Isti verò resistentes, etiamsi sibi eos, quos impetũt, subigere nituntur. Ac neque regni amor est illic, neque gehennæ metus: non pudor hominũ, non misericordia, nõ condolẽtia: sed impudentia & violentia, & futurorũ omniũ contemptio: & fabula ipsis verba Dei videntur esse. Verè sæuissimarum bestiarum est, nulla à quoquam iniuria affectum primò iniuria alios lacessere. Imò * non bestiarum. Hæ siquidem, si in solitudine eas victitare permiseris, & non angustando in tuendi se necessitatem adegeris, nunquam nocebunt, neque accedent, neque mordebunt; sed vias suas abibunt. Tu verò cum homo sis rationis particeps, tanto principatu, honore & gloria honestatus, ne bestias quidẽ imitaris, erga eos, qui eiusdem tecum sunt generis, sed fratrẽ iniuria lædis & deuoras? Et vnde defendi poteris? Non vides apem, cuius opus & Reges & idiotæ ad sanitutem accom-

Ex expo-si. epist. 1. ad Thessalon.

* ne bestiæ quidẽ id fecerint.

mo-

ται, πῶς οὐδὲν αὐτῆς περιέσεται τὸ μὴ ἀποθανεῖν ποιοῦσαν κακῶς, ἀλλ' ἐναποθνήσκει τῷ κέντρῳ; Διὰ ταύτης παιδεύθητι μὴ λυπεῖν τὸν πλησίον· αὐτοὶ γὰρ τὸν θάνατον δεχόμεθα πρότερον. Ἐκείνους μὲν γὰρ πρὸς μικρὸν ἴσως ἐλυπήσαμεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔτι ζησόμεθα, ὡς οὐδὲ ἐκείνη. Διὰ τοῦτο χρήματα λέγεται, ἵνα χρώμεθα εἰς δέον, οὐχ ἵνα φυλάττωμεν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι κτήσασθαι, ἀλλὰ κτηθῆναι. Εἰ γὰρ τοῦτο μέλλοιμεν σκοπεῖν, ὅπως αὐτὰ πολλὰ ποιήσωμεν, οὐχ ὅπως εἰς δέον ἀπολαύσωμεν, ἀνατέτραπται ἡ τάξις, καὶ ἐκεῖνα μᾶλλον ἡμᾶς κέκτηται, οὐχ ἡμεῖς ἐκεῖνα. Ὁ γὰρ χρημάτων ἐρῶν οὐ μόνον τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἀγαπήσει, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους μισήσει. Οὐδὲ γὰρ συγγένειαν οἶδεν ὁ τοιοῦτος, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐχ ἡλικίαν αἰδεῖται, οὐ φίλον ἔχει τινά· ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπεχθῶς διακείσεται, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων πάντων, πρὸς ἑαυτόν· οὐ τῷ μόνον ἀπολλύναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ μυρίαις ἑαυτὸν κατατείνειν φροντίσι. Καὶ ὁ μὲν χρημάτων καταφρονῶν, ἔστησε τὴν ἐπιθυμίαν· ὁ δὲ πλουτεῖν βουλόμενος καὶ περιβάλλεσθαι, πλεῖον ἀνῆψε μᾶλλον, καὶ οὐδέποτε ἵσταται· ἀλλὰ κἂν μυρία λάβῃ τάλαντα, ἑτέρων τοσούτων ἐπιθυμεῖ. Κἂν τούτων ἐπιτύχῃ, πάλιν δὶς τοσούτων ἄλλων ἐφίεται· καὶ προϊὼν, καὶ τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατ-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

modant, *quomodo nihil ei proſit*, *quo minus moriatur ſi *malè agat*, *ſed vna cum ſtimulo intereat? Per hanc diſcas non lædere proximum: Ipſi enim primi mortem hinc capiemus. Et illos quidem parũ fortè læſimus, nos verò non amplius viuemus, ſicut neq; illa. Propterea pecunia vocantur* χρήματα, *quaſi tu dicas, vtilia, vt vtamur, quemadmodum par eſt, nõ vt cuſtodiamus. hoc enim non poſſidere eſt, ſed poſſideri. Nam ſi hoc ſpectemus, vt ſemper eã augeamus, nõ vt quemadmodũ par eſt, ipſa fruamur, peruerſus eſt ordo, & illa potius nos habet, non nos illam. Qui pecuniã amat, non ſolum inimicos non diliget, verũ etiam amicos oderit. Neq; n. cognationẽ nouit talis, neq; familiaritatis meminit, neq; ætatẽ reueretur, neq; amicũ habet quenquã: ſed in omnes hoſtili eſt animo, & p̃ aliis omnibus in ſeipſum; non modò ꝙ animam ſuã perdit, ſed etiam ꝙ innumerabilibus curis ſeſe extenuat. Et is quidem qui pecuniã contemnit, modũ ponit cupiditati: Qui verò vult diteſcere & plus coaceruare, longè magis eã accendit, & nuſquam ſiſtit: verum etiamſi decem millia talentorum accipiat, alia totidem concupiſcit. Ac ſi hæc adeptus ſit, rurſus alia totidem appetit: & porrò pergens, etiam montes, terram, mare & omnia*

* ſi pungat.

Ex expoſit. Euãg. S. Ioan.

λατείαν, καὶ πάντα εὔχεται αὐτῷ γενέσθαι χρυσίον, καινήν τινα μανίαν μαινόμενος καὶ φοβεράν, καὶ οὐδέποτε σβεσθῆναι δυναμένην. Ὅταν γὰρ ἑτέροις τὰ ἑαυτῶν δοῦναι προσταττόμενοι, τὰ ἑτέρων ἁρπάζωμεν, τίς ἄρα ἡμῖν ἐστι σωτηρίας ἐλπίς. Εἰ μὴ πεινῶντα ἔθρεψας, κολάζῃ· εἰ καὶ ἀπέδυσας ἐνδεδυμένον, ποίας τεύξῃ συγγνώμης; Εἰπὲ δή μοι· εἴ τις σε εἰς Περσικὴν ἤγαγε γῆν ὀψόμενον τὰ ἐκεῖ καὶ ἐπανήξοντα, εἶτα ἐκέλευσεν οἰκίαν δείμασθαι, ἆρα οὐκ ἂν αὐτοῦ κατέγνως ἄνοιαν τὴν ἐσχάτην, ὡς ἀκαίρως δαπανᾶν κελεύοντος; Πῶς οὖν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖς, ἣν μικρὸν ὕστερον ἀπολείψεις· Ἀλλὰ τοῖς παιδίοις καταλείψω φησίν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι μικρὸν ὕστερον καταλείπουσι μετὰ σέ· πολλάκις δὲ καὶ πρὸ σοῦ. Διὰ τοῦτο οὖν πλεονεκτεῖς, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζεις, ἵνα σοι ὁ τοῦ ἵππου χαλινὸς ἀλείφηται πολλῷ τῷ χρυσῷ, καὶ ὁ τῆς οἰκίας ὄροφος καὶ αἱ τῶν κιόνων κεφαλαί; Καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη ταῦτα γεέννης ἄξια, ὅταν τὸν ἀδελφὸν τὸν οὕτω παρὰ τοῦ δεσπότου σου τιμηθέντα, ἵνα λίθους καλλωπίσῃς καὶ ἔδαφος καὶ σώματα ζώων ἀλόγων οὐδὲ αἰσθανομένων τοῦ κόσμου, εἰς μυρίας ἐμβάλλῃς συμφοράς, Καὶ ὁ μὲν * κίων ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ, ὁ δὲ ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς διὰ τὸν κίονα, καὶ τὰ εἰρημένα ἅπαντα, εἰς ἐσχα-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμ.

* exem. κιόνων.

omnia aurũ ſibi fieri optat, nouam quandam inſaniã inſaniens, & eam quidem terribilem, & q̃ nunquam extingui poſſit. Nam cum aliis dare iuſſi, aliena rapiamus: quanã quæſo nobis ſalutis ſpes eſt? Si q̃ non alueris eſurientem, puniere: quam veniam merebere, ſi veſtitum etiã exuiſti? Dic mihi porrò, ſi quis te in Perſarum terram duceret, viſurũ quæ ibi ſunt, & rediturum; deinde iuberet domum ædificare, nonne extremã ipſius damnares ſtultitiã; quippe qui tam intempeſtiuè ſumptus facere iuberet? Quomodo igitur hoc ipſum in terra facis, quã paulo poſt deſerturus es? At liberis relinquam, inquis. Sed & illi paulo poſt relinquunt poſt te: frequenter etiam ante te. Propterea igitur auarè agis, & aliena rapis, vt equi frenum multo auro tibi perungatur? itemque culmen domus, & capita columnarum? Et quanam gehenna hæc digna non fuerint, quando fratrem, quem Dominus tuus tanto honore dignatus eſt, in innumerabiles calamitates coniicis, vt lapides, & pauimentum, & expertium rationis animalium, ne ſentientium quidem ornatum, corpora exornes? Et columna quidem diligenter curatur; homo verò, imò Chriſtus ipſe, propter columnam, & quæ dicta ſunt omnia, ad extre-

Ex expoſit. Euãg. S. Ioan.

Ex expoſit. epiſt. ad Rom.

ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπισπᾶται συμμαχίαν. Ταῦτα τὰ ὅπλα οἰκίας ὀρύττει, θεμελίους κατασκάπτει, πόλεις ἀνεῖλεν, ὁλόκληρα ἔθνη κατεπόντισε. Τοσαύτη τῶν ἐπηρεαζομένων παρὰ τῷ θεῷ ἡ πρόνοια. Μέγα γὰρ ὅπλον, στεναγμὸς ἀδικουμένων ἀνθρώπων. Αἰδεῖται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ θεὸς, ὅταν κακῶς πάσχοντες μηδὲν μὲν πονηρὸν ἐκφέρωσι ῥῆμα, στενάζωσι δὲ μόνον ἢ ἀποδύρωνται τὰ οἰκεῖα κακά. Καὶ τοῖς μὲν ἵλεως γίνεται, τιμωρεῖται δὲ τοὺς ἐπηρεάζοντας. Φύγωμεν τοίνυν τὸ ἀδικεῖν, ἵν' ἵλεων ἔχωμεν τὸν θεὸν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

quæ auxilium de cœlo trahunt. Hæc arma domus suffodiũt, fundamenta diruunt, vrbes euerterunt, integras gentes submerserunt. Tantam gerit Deus eorũ, qui læduntur, prouidentiam. Magna enim & valida arma sunt, iniuriam patientium hominum gemitus. Reueretur hanc eorum æquanimitatem Deus, cum malo afficiuntur, neque improbum verbum proferunt, sed gemunt modo ac deplorant sua mala. Et his quidem fit propitius, de vexatoribus verò sumit supplicium. Fugiamus igitur iniuriam facere, vt propitiũ habeamus Deũ, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum: Amen.

Περὶ ἀλαζονείας καὶ κενοδοξίας.

ΛΟΓΟΣ ιϛ΄.

Βουλόμενος τὸν πεφυσιωμένον ἄνθρωπον καταστεῖλαι, μὴ μακροὺς κίνει λόγους, ἀλλ' ἀναμίμνησκε αὐτὸν τῆς φύσεως μόνον, καὶ ἐπιτίμα σφοδρῶς οὑτωσὶ λέγων· τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός. Εἰ δὲ μετὰ τὸν θάνατον εἶναι ταῦτα λέγει, κατάστελλον αὐτὸν ζῶντα, καὶ δίδαξον ὅτι γῆ καὶ σποδός ἐστι· νῦν γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι ταῦτά ἐστιν. Ὅρα τὴν εὐπρέ-

De Superbia & inani Gloria.

HOMILIA XVI.

SI hominem inflatũ reprimere velis, ne longos moueto sermones, sed in memoriam ipsi solum reducito naturam, & acriter ipsum obiurgato ita dicens: Quid superbit terra & cinis? Quod si post mortem hæc esse dicat, viuentem ipsum ad modestiam reuoca, & doce quòd terra & cinis sit: Iam enim se hæc esse, ignorat. Aspice decorem Eccle.10.

πρέπειαν τοῦ σώματος, ὁρᾷ τὴν δυναστείαν, τὴν θεραπείαν τῶν κολάκων, τοὺς παρασίτους ἀκολουθοῦντας. Ἱμάτια περίκειται πολυτελῆ, ὄγκον ἀρχῆς περιβέβληται μέγαν· ἡ φαντασία αὐτὸν ἀπατᾷ, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι ποιεῖ τῆς φύσεως· αὐτὴν ἀναμένει μόνην τὴν ἀπὸ τοῦ τέλους ἀπόδειξιν· οὐκ ἔρχεται πρὸς τὰς σοροὺς καὶ τὰς θήκας τῶν προγόνων. Πρὸς τὰ παρόντα βλέπει μόνον, καὶ οὐδὲν τῶν μελλόντων ἐννοεῖ. Δίδαξον τοίνυν αὐτὸν ἐντεῦθεν ἤδη, ὅτι γῆ καὶ σποδός ἐστιν, ἵνα ζῶν λάβῃ τὸ φάρμακον. Εἰπὼν γὰρ τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδὸς, ἐπήγαγεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐξουδένωται τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ· ἐνδόσθια τὰ ἔγκατα λέγων· τὴν γαστέρα τὴν γέμουσαν σκυβάλων καὶ πολλῆς ἀκαθαρσίας καὶ δυσωδίας. Ἴδε τὸ εὐτελὲς καὶ ἐπίκηρον τῆς οὐσίας· μὴ ἀναμείνῃς τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς, ἵνα μάθῃς σου τὴν ἀσθένειαν. Ἔτι μοι ζῶντα τὸν ἄνθρωπον διερεύνησον, καὶ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ διάβηθι τῷ λόγῳ, καὶ πᾶσαν ἡμῶν τὴν οὐθένειαν ὄψει. Ἀλλὰ μὴ καταπεπέσῃς. Οὐδὲ γὰρ μισῶν ἡμᾶς, ἀλλὰ φειδόμενος οὕτως ἐποίησεν ὁ θεὸς, προφάσεις ἡμῖν ταπεινοφροσύνης παρέχων μεγάλας. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος γῆ ὢν καὶ σποδὸς ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι· εἰ μὴ τὸν τῆς φύσεως χαλινὸν εἶχε, ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσε τῇ διανοίᾳ;

Ὅταν

corporis, aspicit potentiam, adulatorũ obsequium, parasitos assectantes. Vestibus indutus est pretiosis, magna potestatis amplitudine munitus est: Imaginatio ipsum decipit, naturaeque vt obliuiscatur efficit; solum mortis spectaculum expectat: Non venit ad sepulchra & loculos maiorum. Ad praesentia duntaxat respicit, nec quicquam futurorum cogitat. Igitur ipsum hic iam doceas, quia terra & cinis est, vt viuens medicinam accipiat. Qui enim dixit, quid superbit terra & cinis; subiicit, quoniam etiam in vita abiecta sunt intima ipsius; intima vocans viscera; ventrem illum stercoribus, multaque immunditia & foetore plenum. Vide vilitatem & imbecillitatem essentiae. Ne expectes diem mortis, vt tuam discas infirmitatem: Adhuc viuentem mihi hominem perscrutare, & ad viscera ipsius animo descende, & vniuersam nostram vanitatem conspicies. Sed ne animo concide. neque enim odio nostri, sed parcens, hoc modo Deus fecit, magnas humilitatis animi causas nobis praebens. Si enim ho- Esa. 14. *mo, cum terra sit & cinis dicere ausus est, in caelum conscendam: quo non animo erupisset, si naturae frenum non haberet? Cum*

igitur

Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ πεφυσιωμένον, τὸν αὐχένα ἀνατείνοντα, τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶντα, ἐπὶ ὀχήματος φερόμενον, ἀπειλοῦντα, εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλλοντα, ἐπηρεάζοντα, θανάτῳ παραδιδόντα, εἰπὲ πρὸς αὐτὸν, τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός· ὅτι καὶ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐξουδένωται τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ. Ταῦτα οὐ περὶ ἀνθρώπου μόνον ἰδιώτου εἴρηται, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ. Μὴ γὰρ τὴν ἁλουργίδα ἴδῃς, μηδὲ τὸ διάδημα, μηδὲ τὰ ἱμάτια τὰ χρυσᾶ· ἀλλ' αὐτὴν τὴν φύσιν ἐρεύνησον, καὶ τούτων ὄψει τὴν γῆν τὴν οὖσαν ὑπόθεσιν. Πᾶσα γὰρ δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Τίνος ἕνεκα μέγα φρονεῖς ἄνθρωπε καὶ διατί· κατάβηθι ἀπὸ τοῦ φυσήματος τοῦ κενοῦ· διάσκεψαι τῆς φύσεως τὸ εὐτελές. Γῆ καὶ σποδὸς εἶ, τέφρα καὶ κόνις, καπνὸς καὶ σκιά· χόρτος καὶ ἄνθος χόρτου. Τοιαύτῃ δὲ φύσει συζῶν μέγα φρονεῖς, εἰπέ μοι; Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν καταγελαστότερον. Ἀλλὰ πολλῶν ἄρχεις ἀνθρώπων; Καὶ τί τούτου τὸ ὄφελος, ὅταν ἀνθρώπων μὲν ἄρχῃς, τῶν δὲ παθῶν αἰχμάλωτος ᾖς καὶ δοῦλος. Ὥσπερ ἂν εἴ τις οἴκοι μὲν ὑπὸ τῶν οἰκετῶν τύπτοιτο καὶ τραύματα λαμβάνοι, ἔξω δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβαλὼν μέγα φρονῇ ἐπὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρχῇ. Πάντων παθῶν δοῦλος εἶ, καὶ μέγα φρονεῖς ὅτι τῶν ὁμοφύλων ἄρχεις; εἴθε ἐκεί-

Quando igitur videris aliquem inflatum, ceruicem erigentem, supercilia contrahentem, curru vehi, minantem, in carcerem coniicientem, infestantem, morti tradentem; dic ad ipsum: Quid superbit terra & cinis? Quoniam etiam in vita sua abiecta sunt intima ipsius. Hac non de homine priuato solum dicta sunt, sed & de illo ipso, qui in regio solio considet. Ne enim purpuram aspexeris, neque diadema, neque vestimenta aurea: sed naturam ipsam excutias, & harum rerum fundamentum videbis esse terram. Omnis enim gloria hominis tanquam flos fœni. Cuius causa altum sapis ô homo, & propter quid? Descende ab inani isto flatu: considera naturæ vilitatem. Terra & cinis es; cinis & puluis; fumus & vmbra; herba & flos herbæ. Cum tali verò natura viuens, altum sapis, dic mihi? Et quid magis ridiculum esse potest? At multis dominaris hominibus? Sed quid prodest, si hominibus quidē domineris, affectionum verò tuarū captiuus sis & seruus? Quemadmodum si quis domi quidem à seruis vapularet, vulneraque acciperet, extra aūt in forum erumpens ob aliorū dominatū sese efferret. Omnium affectionum seruus es, & gloriaris, quòd iis, qui eiusdē tecum sunt generis, domineris. Vtinā illis

ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάν. νων ἦρχες καὶ τούτων ἦς ἰσότιμος. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς ὄντως καλοῖς ὁ ἀλαζονευόμενος κατηγορίας ἄξιος, καὶ πάντων ἐκείνων τὸν μισθὸν ἀπόλλυσιν· ὁ ἐν τοῖς μηδὲν οὖσιν ἐπαιρόμενος, καὶ διὰ τὴν παροῦσαν δόξαν φυσῶν ἑαυτὸν, πῶς οὐκ ἂν εἴη πάντων καταγελαστότερος.

ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ἑβρ. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, τῆς ψυχῆς σου διαφθειρομένης χαλεπωτάτῃ νόσῳ, καὶ τὴν ἐσχάτην πενόμενος πενίαν μέγα φρονεῖς, ὅτι χρυσοῦ τάλαντα ἔχεις τόσα καὶ τόσα; ὅτι πλῆθος ἀνδραπόδων; ἀλλὰ ταῦτα οὐ σά. Καὶ εἰ μὴ πείθῃ τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν προλαβόντων μάνθανε. Ἐὰν δὲ οὕτω μεθύῃς, ὡς μήτε ἐκ τῶν ἑτέροις συμβαινόντων ταῦτα παιδεύεσθαι, μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ εἴσῃ διὰ τῶν εἰς σὲ, ὅτι σοι τούτων ὄφελος οὐδὲν, ὅτι ψυχορραγῶν καὶ οὐδεμίας ὥρας οὐδὲ ῥοπῆς βραχείας κύριος ὢν, ἄκων εἰς τοὺς παρόντας αὐτὰ παραπέμπεις, καὶ τούτους πολλάκις, οἷς οὐκ ἐθέλεις· ἀλλὰ μετὰ βίας παραχωρῶν, οἷς οὐδὲ καθορᾶν αὐτὰ ἐβούλου τὸ πρότερον. Ἡ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ὑπόστασις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τέφρα καὶ κόνις καὶ καπνὸς καὶ σκιὰ καὶ τὸ ἔτι τούτων οὐδαμινώτερον. Τί γὰρ εἰπέ μοι μέγα νομίζεις· ποῖον ἡγῇ μέγα ἀξίωμα εἶναι; τὸ τοῦ ὑπάτου; οὐδὲν γὰρ τούτου τοῦ ἀξιώματος μεῖζον εἶναι νομίζουσιν οἱ πολλοί. Τοῦ ἐν τοσαύτῃ τοίνυν λαμπρότητι γεγενημένου, τοῦ μεγάλως θαυμασθέντος, ὁ

μὴ

domineris, & horum sis aequalis. Si enim, qui in veris bonis superbit, dignus est accusatione, omnemque illorum mercedem perdit, quomodo non omnium erit risu dignissimus, qui in iis, quae nihil sunt, sese extollit, & propter praesentem gloriam seipsum inflat? Ex Euag. S. Ioan.

Miser & aerumnose, dum anima tua grauissimo morbo contabescit, dumque extrema paupertate laboras, animo efferris, quod tot & tot auri habeas talenta? quod turbam mancipiorum? Atqui haec non sunt tua. Quod si verbis meis fidem non adhibes, ab experientia rerum praecedentium discas. Si vero ita ebrius sis, vt neque iis, quae caeteris contingunt, erudiare; paululum expecta, & ex iis quae ad te pertinent, cognosces, quod nihil tibi ista conferant; quod animo deficiens, & nullius horae, neque breuis momenti, potestatem habes, inuitus praesentibus ista transmittas; & saepe quidem his, quibus tu minime cupis: sed coactus illis concedes, quos ista prius ne aspicere quidem volebas. Hominum n. substantia aliud nihil est, quam cinis & puluis & fumus & vmbra, & si quid istis vanius est. Quid n. dic mihi, magnum putas? Quamnam existimas magnam dignitatem esse? Num consulis? Nihil n. hac dignitate maius esse vulgus arbitratur. Eo igitur, qui in tanto splendore constitutus est, qui in tanta admiratio- Ex epist. ad Hebr.

μὴ ὕπατος, ἔλαττον ἔχει οὐδέν· ἐν τῷ αὐτῷ κἀκεῖνος καὶ οὗτός ἐστιν ἀξιώματι. Ὁμοίως γὰρ ἑκάτεροι μετ' ὀλίγον οὐκ εἰσί. Πότε ἐγένετο, πόσον χρόνον εἰπέ μοι· ἡμερῶν δύο; τοῦτο καὶ ἐν ὀνείροις γίνεται. Ἀλλ' ὄναρ φησὶν ἐστι. Καὶ τί τοῦτο· τὰ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ οὐκ ὄναρ, εἰπέ μοι; Διατί μὴ ταῦτα μᾶλλον λεγόμενα ὄναρ. Ὥσπερ γὰρ τὰ ὀνείρατα τῆς ἡμέρας καταλαβούσης ἐλέγχεται οὐδὲν ὄντα· οὕτω τῆς νυκτὸς καταλαμβανούσης καὶ ταῦτα οὐδὲν ὄντα ἐλέγχεται. Καὶ ὥσπερ ἐν ἡμέρᾳ τοῖς ἐν νυκτὶ γενομένοις οὐ γάνυταί τις, οὕτως οὐδὲ ἐν νυκτὶ τῶν μεθ' ἡμέραν ἀπολαῦσαι δυνατόν. Γέγονας ὕπατος; κἀγὼ ἐν νυκτί. Ἀλλ' ἐγὼ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ σὺ ἐν νυκτί. Καὶ τί τοῦτο. οὐδὲ οὕτως μου πλέον τι ἔχεις, εἰ μὴ ἄρα τὸ λέγεσθαι, ὁ δεῖνα ὕπατος, τέως καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἡδονὴν πλέον ἔχειν ποιεῖ. Πῶς ποιεῖ· ἐὰν εἴπω, ὁ δεῖνα ὑπατός ἐστι, καὶ χαρίσωμαι τῷ ῥήματι· οὐχ ἅμα ἐλέχθη καὶ ἀπῆλθεν; οὕτω καὶ τὰ πράγματά ἐστιν· ἅμα ἐφάνη ὕπατος, καὶ οὐκ ἔστι. Θῶμεν δὲ καὶ ἐνιαυτὸν καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας· ποῦ εἰσιν οἱ δέκα ἔτη ὕπατοι γενόμενοι· οὐδαμοῦ. Ἀλλ' ὁ Παῦλος οὐχ οὕτως. Ἦν μὲν γὰρ καὶ ζῶν διαπαντὸς λαμπρὸς, οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δύο, οὐδὲ δέκα καὶ εἴκοσιν· οὐδὲ ἐνιαυτοὺς δέκα καὶ εἴκοσιν, ἀλλὰ καὶ ἐτελεύτησε, καὶ τετρακοσιοστὸν λοιπὸν ἔτος παρελήλυθε, καὶ ἔτι καὶ νῦν ἐστι λαμπρὸς,

ratione est, nihilo minus habet is, qui consul non est: sed in ipsa eadem ille quoque dignitate est. Similiter n. vterque paulo post nõ est. Quãdo fuit, & quanto tẽpore, dic mihi? per duos dies? Hoc etiã in somniis fit. Sed somnium est, inqt. Et quid tũ postea? Quæ n. per diẽ fiunt, nonne somnium sunt, dic mihi? Quare non ista potius somniũ dicimus? Quemadmodum n. somnia, postquã dies illuxit, nihil esse deprehenduntur: sic nocte adueniente, illa quoque nihil esse arguuntur. Et sicut de die nemo gaudet iis quæ noctu fuerũt, ita nec fieri potest, vt quis nocte iis fruatur, quæ in die sunt. Consul factus es? Et ego nocte. Ast ego (inquis) de die, & tu de nocte. Sed quid tũ postea. Neque sic plus aliquid habes quàm ego, nisi fortè quod dicatur, hic Consul est; eatenus ex verbis voluptatẽ amplius capere facit. Quomodo facit? Si dicã: hic consul est, & indulgeam verbo; nonne simul dictũ est, & recessit? eodẽ modo se etiã res habent: simul ac consul apparuit, nõ amplius est. Sed ponamus etiã annũ & tres & quatuor: vbi sunt q decẽ annis consules fuerunt? nusquã. At Paulus non ita. Semper n. etiam viuens, splendidus erat, non per vnum diem, non duos, non decẽ aut viginti: non etiã annos decẽ aut viginti, sed & mortuus est, & trecentesimũ deinde annũ superauit

πρὸς, καὶ πολλῷ λαμπρότερος ἢ ὅτε ἔζη. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ γῇ· τὴν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς λαμπρότητα τίς ἂν καὶ παραστήσειε λόγος. Καὶ καθάπερ ἐστὶν ἰδεῖν τὰ τῆς θαλάττης κύματα, νῦν μὲν εἰς ὕψος ἄφατον αἰρόμενα, ἀθρόον δὲ πάλιν ταπεινούμενα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοὺς τὴν ἀλαζονείαν μετιόντας ὁρῶμεν, νῦν μὲν μέγα φρονοῦντας, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶντας, καὶ περὶ τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ἐπτοημένους· ἀθρόον δὲ ταπεινουμένους, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐλαύνοντας πενίαν. Τούτους καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Καλῶς εἶπε, μὴ φοβοῦ. Μή σε θορυβείτω φησὶν, ἡ τοῦ πλούτου περιουσία, καὶ ἡ τῆς δόξης περιφάνεια· ὄψει γὰρ μετ' οὐ πολὺ, χαμαὶ κείμενον, ἀνενέργητον, νεκρὸν, ἐρριμμένον, σκωλήκων γενόμενον τροφὴν, γυμνὸν τούτων ἁπάντων καθιστάμενον, καὶ οὐδὲν ὅλως μεθ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκεῖν δυνηθέντα· οὐδὲ γὰρ συναποδημοῦσι τοῖς ἐντεῦθεν μεθισταμένοις, ἀλλ' ἐνταῦθα ἅπαντα καταλιπόντα, καὶ μόνην τὴν κακίαν περιβεβλημένον, καὶ τὰ ἐκ ταύτης αὐτῷ τῶν ἁμαρτημάτων συλλεγόμενα φορτία. Εἰκότως ἄρα εἴρηται παρὰ τῶν παλαιῶν κενοδοξία· διάκενος γάρ ἐστιν ἔνδον, οὐδὲν ἔχουσα τι χρήσιμον· ἀλλ' ὥσπερ τὰ προσωπεῖα δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ καὶ ἐπέραστα, κενὰ

rauit, & etiamnum splendidus est, multoq́ splendidior q̃ cum viueret. Et hæc quidem in terra: quẽ verò in cælo habet splendorem, quis sermo ostendere poterit? Et quemadmodum videre est fluctus maris, iam quidem in immensam altitudinem eleuari, subitò verò rursus deprimi: ad eundem quoque modum eos, qui superbiam persequuntur, videmus modò efferentes animum, & supercilia contrahentes, rebusq́ præsentis vitæ gestientes: repentè verò humiliari & ad extremam inopiã deuenire. Hos beatus quoq́ Dauid insinuans dixit: Ne timueris cum diues factus fuerit homo, aut cũ multiplicata fuerit gloria domûs ipsius. Benè dixit, ne timueris. Ne te turbet, inquit, diuitiarum abundantia, & gloriæ splendor: videbis enim non multò post, humi iacentẽ, inutilem, mortuum, proiectum, vermium escam factum, nudum ab omnibus istis stantem, nec quicquam omninò secum asportare potuisse; (non enim simul peregrinantur cum iis, qui hinc decedunt) sed omnia hîc reliquisse, solaque malitia collectis sibi ex ea peccatorum sarcinis circundatum. Meritò sanè ab antiquis dicta est inanis gloria: inanis enim est intus, non quicquam vtile habens: sed sicuti laruæ splendidæ quidem & amabiles esse videntur,

Ex hexaëm.

κενὰ δὲ ἔνδοθέν ἐστι· διὸ καὶ τῶν σωματικῶν ὄψεων εὐπρεπέστερα ὄντα, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα ἰδεῖν ἔπεισε τὸν ἑαυτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀλλοτριοῖ, καὶ τῷ τῆς γεέννης παραδίδωσι πυρὶ, ὡς ἡ τῆς ὑπερηφανίας τυραννίς. Ταύτης γὰρ ἡμῖν παρούσης, κἂν σωφροσύνην, κἂν παρθενίαν, κἂν νηστείαν, κἂν εὐχὰς, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν ὁτιοῦν ἐπιτελῶμεν, ἅπας ἡμῶν ὁ βίος ἀκάθαρτος γίνεται. Ἀκάθαρτος γάρ φησι, παρὰ κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος. Τοσοῦτόν ἐστιν ἡ κενοδοξία κακὸν· οὐ μόνον πρὸς κακίαν ὠθεῖ τοὺς ἁλόντας, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρεταῖς παρυφέστηκε· καὶ ὅταν ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἐκβαλεῖν μὴ δυνηθῇ, ἐν αὐτῇ τῇ ἀρετῇ πολλὴν τὴν ζημίαν ἐργάζεται, [illegible] μὲν πόνους ὑποστῆναι ἀναγκάζουσα, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστεροῦσα. Οὐ γάρ ἐστιν ἀμφοτέρων ἐφιέμενον ἀμφοτέρων τυχεῖν. Τυχεῖν μὲν γάρ ἐστιν ἀμφοτέρων, ὅταν μὴ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τῆς μιᾶς ἐπιθυμῶμεν τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀμφοτέρων δὲ ἐρῶντα οὐκ ἔστιν ἀμφοτέρων τυχεῖν. Ὁ γὰρ διὰ τὸ θηρᾶσθαι τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐργαζόμενός τι τῶν ἀγαθῶν, κἂν τι ταύτης ἀπολαῦσαι δυνηθῇ κἂν τι μὴ, ἀρκοῦσαν ἐνταῦθα εἴληφε τὴν ἀμοιβήν· καὶ οὐδεμίαν λήψεται ἐκεῖ ὑπὲρ τούτου τὴν ἀντίδοσιν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς ἑξαημ.

Δια-

tur, intrinſecus autem inanes ſunt, (idcirco etiam faciebus corporeis vt venuſtiores ſint, neminem tamen vnquam ad ſui aſpectus amorē allexerunt) ſic etiam, imò miſerius quid eſt, apud vulgum quæſita gloria. Nihil enim ita Dei benignitatem abalienat, & gehennæ incendio tradit, ſicut ſuperbiæ tyrannis. Hæc enim ſi nobis adſit, ſiue temperantiam, ſiue virginitatem, ſiue ieiunium, ſiue preces, ſiue eleemoſynam, ſiue quiduis aliud præſtemus, tota noſtra vita fit impura. Immundus enim, inquit, apud Deum eſt omnis arrogans. Tantū malum eſt inanis gloria. Quoniam non modò eos, quos ſemel cepit, ad vitium impellit, ſed etiam vnà cum virtutibus exiſtit. Et cum nos inde eiicere nequit, in ipſa eadē virtute magnum damnum operatur, moleſtias quidem ſuſtinere cogens, fructibus verò priuans. Non enim qui vtramque * deſiderat, vtramque conſequi valet. Licet quidē vtramque conſequi, ſi non vtramq́, ſed vnā quæ ex cælo eſt, concupiſcamus: qui verò vtramque amat, vtramque adipiſci nequit. Qui enim ideò quod gloriam apud homines venetur, aliquid boni operatur, ſiue iſta frui valeat ſiue non; ſufficientem hîc accepit mercedem; nec vllā ibi recipiet pro eo retributionem

Ex interpr. Euāg. S. Ioan.

* gloriā, cœleſtē & terrenam.

Ex interpr. hexaem.

Quam-

Διατί; ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἀπεστέρησε τῆς παρὰ τοῦ κριτοῦ φιλοτιμίας, προτιμήσας τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς ψήφου τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ὁ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐργαζόμενός τι τῶν πνευματικῶν, ὥστε μόνῳ ἐκείνῳ ἀρέσαι τῷ ἀκοιμήτῳ ὀφθαλμῷ, καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτῷ ἀνάλωτος μένει, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀκέραια, καὶ ἡ χρηστὴ προσδοκία ἐντεῦθεν ἤδη πολλὴν αὐτῷ παρέχει τὴν παραμυθίαν· ἐκτὸς τοῦ ἐν ἀσύλῳ ταμιείῳ ἐκείνην αὐτῷ διαφυλάττεσθαι τὴν ἀμοιβὴν, καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσει δόξα. Τότε γὰρ αὐτῆς μᾶλλον μετὰ δαψιλείας ἀπολαύομεν, ὅταν αὐτῆς ὑπερορῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ ζητῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ διώκωμεν. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, οἱ τοὺς ἵππους ἐλαύνοντες, παντὸς τοῦ δήμου κροτοῦντος, καὶ μυρίας εὐφημίας καταχέοντος, οὐκ ἐπιστρέφονται, οὔτε ἡδονήν τινα ἐκ τῆς ἐκείνων εὐφημίας καρποῦνται· ἀλλὰ πρὸς ἕνα μόνον ὁρῶσι, τὸν βασιλέα τὸν ἐν μέσῳ καθήμενον, καὶ τῷ νεύματι ἐκείνου προσέχοντες πάντες ὑπερορῶσι τοῦ πλήθους, καὶ τότε μέγα φρονοῦσιν, ἐπειδὰν ἐκεῖνος αὐτοὺς στεφανώσας δοξάσῃ. Τί οὖν γένοιτ' ἂν ἐκείνων ἀθλιώτερον, τῶν πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν μετιόντων, καὶ τὰς νηστείας ἀφανιζόντων τὰ πρόσωπα, καὶ τὰς εὐχὰς ἐν ταῖς ἀμφόδοις ποιουμένων· ὅταν τοὺς μὲν

πόνους

Quamobrem? Quia praeueniens seipsum priuauit Iudicis liberalitate, praeferens humanam gloriam iusti Iudicis calculo. Qui vero ob hoc ipsum duntaxat spirituale aliquod opus peragit, vt soli illi placeat peruigili oculo, huic & thesaurus inexpugnabilis manet, & virtutis integritas; bonaque ex eo spes multam iam ipsi suggerit consolationem: ac praeterquam quod in tuta penu illa asseruetur ei retributio, hominum quoque sequetur bona existimatio. Tunc enim ipsam abundantius assequemur, si eam despiciamus, si eam non quaeramus, si eam non sectemur. Enimuero in ludis Circensibus, qui equos agitant, vniuerso populo plaudente, & sexcentas faustas acclamationes profundente, non conuertunt se, nec voluptatem aliquam ex laeta illorum acclamatione percipiuunt: sed ad vnum solum respiciunt, Regem scilicet in medio considentem, & ad nutum illius attendentes totam contemnunt multitudinem, ac tum demum gloriantur, cum ipsos ille coronatos honorauerit. Quid igitur illis miserius fuerit, qui ad ostentationem hominum, virtutem exercent, & ieiuniis exterminant faciem, precesque in biuiis faciunt? quoniam labores quidem

susti-

πόνους ὑπομένωσι, τῆς δὲ ἀμοιβῆς ἀποστερῶνται πάσης. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; ἑτέρῳ μέλλεις εὐθύνας διδόναι τῶν πεπραγμένων, καὶ ἕτερον μάρτυρα καλεῖς τῶν γινομένων; ἕτερον ἔχεις δικαστὴν, καὶ ἕτερον καθίζεις θεατήν; Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἡνιόχους, οἳ τῆς πόλεως ἁπάσης ἄνω καθημένης ἐν ταῖς τῶν ἵππων ἁμίλλαις ἅπαν τοῦ σταδίου παρατρέχοντες τὸ μέρος, ἐκεῖ φιλονεικοῦσι τὰ τῶν ἀντιτέχνων ἅρματα καταστρέφειν, ἔνθα ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα καθήμενον· καὶ τοσούτων ὄψεων ἕνα νομίζουσιν ἀξιοπιστότερον ὀφθαλμόν; Σὺ δὲ αὐτὸν τὸν τῶν ἀγγέλων βασιλέα τοῖς σοῖς δρόμοις ἀγωνοθετοῦντα ὁρῶν, ἐκεῖνον ἀφεὶς ἐπὶ τὰς τῶν ὁμοδούλων καταφεύγεις ὄψεις; Διά τοι τοῦτο μετὰ μυρίας πάλας, μετὰ πολλοὺς ἱδρῶτας ἀστεφάνωτος ἀναχωρεῖς, καὶ χωρὶς βραβείων πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην ἀπέρχῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸν μὲν οἰκέτην πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ, εἰς ἀρέσκειαν τοῦ δεσπότου ποιεῖν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν τῆς θεωρίας τῆς τούτου, μηδὲ ἑτέρων ὀφθαλμοὺς ἐφέλκεσθαι πρὸς τὴν πρᾶξιν, κἂν μεγάλοι οἱ θεωροῦντες ὦσιν, ἀλλ' ἓν μόνον σκοπεῖν ὅπως ὁ δεσπότης θεάσηται· ἡμᾶς δὲ τοιοῦτον ἔχοντας κύριον, ἑτέρους ἐπιζητεῖν θεατὰς, τοὺς ὠφελῆσαι μὲν οὐδὲν, βλάψαι δὲ ἐκ τῆς θεωρίας δυναμένους, καὶ κενῶσαι πάντα τὸν πόνον ἡμῖν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῷ κατορθώ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατ' Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ.

sustinent, retributione verò omni carent. Quid facis ô homo? an alij rationem es redditurus de factis, & alium inuocas testem eorum quę fiunt? alium habes iudicem, & alium constituis spectatorem? Non vides aurigas, qui ciuitate vniuersa supernè considente, in equorum certaminibus, totam stadij percurrentes partem, ibi contendunt ęmulorum suorum currus subuertere, vbi viderint Regem sedentem: & tot oculis vnum existimant oculum fide digniorem? Tu verò ipsum angelorum Regem, qui tuis cursibus agonotheta adest, cernens, illo relicto ad conseruorũ confugis oculos? Propter hoc equidem, post infinitas luctas, post multos sudores sine corona recedis, & absque pręmio ad certaminis pręsidem abis. Quomodo enim non absurdum est, famulum quidem omnia quęcunque agit, ad placitum heri sui facere, & nihil magis requirere quàm huius aspectum, neque aliorum oculis ad actionem attrahi, etiamsi magni sint, qui spectant, sed vnum solum obseruare, vt herus spectator sit: nos verò talem habentes Dominum, alios requirere spectatores, qui prodesse quidem nihil, nocere autẽ ex aspectu possunt, omnemque laborem nostrum inanem reddere. Quod si in recto facto quis super-

Ex hom. in Ozia.

Ex interpr. Euag. S. Ioan.

Ex interpr. epist. ad Rom.

κατορθώματι φυσώμενός τις τὸ πᾶν ἀπώλεσεν· ὁ μετὰ ἁμαρτημάτων τοῦτο ποιῶν, πόσης οὐκ ἂν εἴη τιμωρίας ἄξιος· τοῦ γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ καὶ ἁμαρτάνοντα μέγα φρονεῖν, πολὺ χαλεπώτερον. Εἰ τὸ ἐπὶ τοῖς ὄντως ἀγαθοῖς καυχᾶσθαι ἀφροσύνη, τὸ ἐπὶ τοῖς μηδὲν οὖσι, πόσῳ μᾶλλον. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτω παρανόμους ποιεῖ καὶ ἀνοήτους, ὡς τὸ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν κεχηνέναι δόξαν· καὶ οὐδὲν εὐδοκίμους καὶ ἀδαμαντίνους ποιεῖ, ὡς τὸ αὐτῆς ὑπερορᾶν. Διὸ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς τῷ μέλλοντι πρὸς τοσαύτην ἀντέχειν ῥύμην καὶ βίαν πνεύματος. Καὶ γὰρ ὅταν μὲν εὐημερῇ, πάντων ἑαυτὸν τῶν ἄλλων προτίθησιν· ὅταν δὲ τἀναντία ὑπομένῃ, κατορύξαι ἑαυτὸν βούλεται, ὑποβρύχιος ὑπὸ τοῦ πάθους γινόμενος. Καὶ πρόσεχε ᾧ λέγω. Ὁ βασιλεὺς Ὀζίας ποτὲ τὰ ἴδια σκάμματα ὑπερβὰς, καὶ τὸ μέτρον διαπηδήσας τῆς βασιλείας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν μετὰ αὐθεντίας θυμιᾶσαι θέλων. Τί οὖν ὁ ἱερεύς· οὐκ ἔξεστί σοι βασιλεῦ θυμιᾶσαι· ὑπερβαίνεις τὰ σκάμματα· τὰ μὴ δεδομένα ζητεῖς, διὰ τοῦτο καὶ ἃ ἔλαβες ἀπολεῖς· οὐκ ἔστι σὸν τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐμόν. Μὴ ἥρπασά σου τὴν πορφυρίδα, μὴ ἁρπάσῃς μου τὴν ἱερωσύνην. Ὁ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τῇ ἀπονοίᾳ φυσώμενος ἐπεισῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν, ἀνεπέτασε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων θέλων θυμιᾶσαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ ἱερεὺς καταφρονήθη,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς τοὺς Κορινθ. β´. ἐπιστ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

superbiens totum perdidit: quanta pœna dignus non fuerit, qui cum peccatis istud facit? Peccantē enim insuper etiam animo efferri, longè grauius est, quàm peccare. Si gloriari in illis, quæ verè bona sunt, insipientia est quanto magis in iis, quæ nihil sunt? Etenim nihil ita sceleratos facit & dementes, sicuti ad vulgi opinionem intentū esse: nec quicquam ita probos & constantes facit, quam eandem contemnere. Idcirco etiam forti admodum opus est animo ei, qui tantum impetum & violentiam spiritus sustinere debet. Etenim si prosperè viuat, ipse se omnibus aliis præponit: sin contraria sustineat, defodere seipsum vult, ab ægritudinē submersus. Et aduerte quod dico. Rex Ozias aliquando metas transgressus, & modum regiæ potestatis transiliens intrauit in templum, cum authoritate incensum adolere volens. Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi, ait, incensum adolere: limites transilis: non concessa quæris, idcirco etiā quæ accepisti perdis: non est hoc tuum, sed meum. Non ego tuam purpuram rapui, ne meum tu rapias sacerdotium. Ille verò non obediuit, sed arrogantia inflatus templum ingressus est, aperuit sancta sanctorum, volens incensum offerre. Quoniam igitur Sacerdos spretus fuit, &

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

Ex interpr. Euág. S. Matth.

Ex orat. in Oziā. 2. Paral. 26.

sermo

θη, καὶ λόγος ἱερωσύνης ἐπατεῖτο, καὶ οὐδὲν ἠδύνατο οὐκέτι λοιπὸν, ἢ μόνον ἐλέγχειν, καὶ παῤῥησίαν ἐπιδείκνυσθαι, ὁ δὲ καὶ ὅπλα ἐκίνει, καὶ περιουσίᾳ ἐκέχρητο τῇ ἑαυτοῦ, ὁ ἱερεὺς φησιν· ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ ἐποίησα, οὐδὲν πλέον δύναμαι, βοήθησον ἱερωσύνῃ κύριε πατουμένῃ, ἧς νῦν οἱ νόμοι ἀδικοῦνται, καὶ οἱ θεσμοὶ ἀνατρέπονται. Καὶ ὅρα τί γίνεται. Εὐθέως ἐξήνθησε λέπρα εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ· ὅπου ἡ ἀναισχυντία, ἐκεῖ καὶ ἡ τιμωρία. Εἶδες φιλανθρωπίαν τῆς τοῦ θεοῦ τιμωρίας; οὐ κεραυνὸν ἀφῆκεν· οὐ γῆν ἔσεισεν· οὐ συνετάραξε τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' ἐξήνθησεν ἡ λέπρα· καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μετώπου· ἵνα ὡς ἐν στήλῃ τὰ γράμματα ᾖ κείμενα, καθάπερ νόμος ἐν ὑψηλῷ τινι τόπῳ, λέγοντα, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθητε τοιαῦτα.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμ. ἐπιστ.

Τί τοίνυν τὸν αὐχένα ἀνατείνεις εἰπέ μοι· τί βαδίζεις ἐπ' ἄκρων ὀνύχων· τί τὰς ὀφρῦς ἀνασπᾷς· τί τὸ στῆθος φυσᾷς· τρίχα οὐ δύνασαι ποιῆσαι λευκὴν ἢ μέλαιναν, καὶ ὡς πάντων κρατῶν οὕτως ἀεροβατεῖς; τάχα ἐβούλου σοι καὶ πτερὰ φῦναι, ἵνα μὴ βαδίζῃς ἐπὶ τῆς γῆς.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Τί σε καλέσω καὶ καθέλω σου τὴν ἀπόνοιαν; Εἴπω σε τέφραν καὶ κόνιν καὶ καπνὸν κονιορτόν; ἀλλ' οὐδέπω ἀκριβῶς τῆς εἰκόνος ἐπελαβόμην. Ἐμοὶ δοκεῖς στυππείῳ καταφλεγέντι προσεοικέναι· καὶ γὰρ ἐκεῖνο δοκοῦν οἰδεῖν μετὰ

sermo sacerdotij conculcatus, nec quicquam iam vlterius potuit, nisi reprehendere, libertatemque ostendere, ille verò arma mouebat, & opum suarũ abundantia vtebatur, Sacerdos inquit: Ego quod meum est, feci, nihil vltra possum; adiuua sacerdotium Domine quod conculcatur, cuius nunc leges violantur, & iura subuertuntur. Et vide quid accidat. continuò erupit lepra in fronte ipsius: vbi impudentia erat, ibi & pœna. Vidisti Dei in puniendo clementiam? Non fulmen demisit: non terram concussit; non conturbauit cœlum, sed erupit lepra: & non alio in loco, nisi in fronte: vt tanquam in columna literæ essent posita, & veluti lex in sublimi loco, quæ dicerent: ne feceritis talia, ne talia patiamini.

Ex interpr. epist. ad Rom.

Quid igitur ceruicẽ extendis, dic mihi? q̃d in summis vnguibus incedis? quid superciliũ contrahis? q̃d pectus inflas? crinem non potes facere albũ aut nigrũ, & tanquam omniũ habens potestatẽ, ita superbis? Forte velles tibi etiam alas esse natas, vt non ambulares in terra.

Ex interpr. Euág. S. Matth.

Quomodo te appellabo, & demoliar tuam arrogantiam? Appellabo te cinerẽ & puluerem, & fumum & sordes? Sed nondum exactè similitudinem assecutus fuero. Videris mihi stupæ combustæ assimilis esse. Illa etenim dum tumere videtur post

μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν καὶ διαναστῆναι, μικρὰν χειρὸς ἀφὴν ἂν ὑπομένῃ κατηνέχθη τε ἅπαν, καὶ τέφρας ἁπάσης εὐτελέστερον ἐφάνη. Καὶ ὥσπερ αἱ πομφόλυγες εἰς ὕψος αἰρόμεναι μέγα εὐκόλως ῥήγνυνται, οὕτω καὶ οἱ τῇ κενοδοξίᾳ φυσώμενοι ῥαδίως ἀπόλλυνται. Οὐδὲν γὰρ ἀπονοίας ἴσον κακόν. Ὅτε γὰρ διάβολος οὐκ ὢν πρὸ τούτου τοιοῦτος, οὕτω διάβολος γέγονεν. Ὅτε πρῶτος ἄνθρωπος ταύταις παρὰ τοῦ διαβόλου φυσηθεὶς ταῖς ἐλπίσιν, ἐξετραχηλίσθη καὶ θνητὸς ἐγένετο. Προσδοκήσας γὰρ ἔσεσθαι θεὸς, καὶ ὅπερ εἶχεν, ἀπώλεσεν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ θεὸς ὀνειδίζων αὐτῷ, καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ κωμῳδῶν ἔλεγεν· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κγ΄. ψαλμοῦ.

ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. Καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου δὲ Ἰὼβ, εἰ μικράν τινα λαβὼν ἐπιτροπὴν ὁ διάβολος, πρόρριζον αὐτοῦ τὸν οἶκον ἀνέσπασε, τὸ σῶμα διεμασήσατο, τὴν οὐσίαν διέφθειρε, τοὺς παῖδας κατέχωσε, τὴν σάρκα διέτρησε, τὴν γυναῖκα ἐπέστησε, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς οἰκέτας τοιαῦτα εἰπεῖν παρεσκεύασεν· εἰ μὴ μυρίοις κατείχετο δεσμοῖς, πῶς οὐκ ἂν πάντας ἐλυμήνατο; πονηρὸν γὰρ τὸ θηρίον τοῦτο καὶ ἀκόρεστον· καὶ εἰ μὴ συνεχῶς ἐχαλινοῦτο, πάντα ἂν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε. Διὰ τοῦτο χώραν αὐτῷ κατὰ πάντων ὁ δεσπότης οὐ δίδωσιν, ὡς φιλάνθρωπος. Ὃ πρέπει δόξα καὶ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Περὶ

post incensionem, & assurgere, exiguum manus attactum si sustineat, tota depressa est, & quouis cinere vilior apparet. Et quemadmodum aquarũ bullæ, dum in altũ eleuantur, perquam facile rumpuntur; ita qui inani gloria inflantur, facilè pereunt. Nullum n. superbiæ æquale malũ. Nã & cũ diabolus antea non esset talis, hoc modo diabolus factus est. Et cũ primus homo ista spe à diabolo inflatus esset, præcipitatus & mortalis factus est. Sperans enim se deum fore, etiam id quod habuit, perdidit. Quod ideo etiam Deus ei exprobans, mentemq; ipsius perstringens dixit: ecce Adam factus est, sicut vnus ex nobis.

Gen. 3.

Ac si diabolus exigua potestate contra beatum Iobum accepta, radicitus domũ ipsius conuulsit, corpus commanducauit, substantiam perdidit, liberos obruit, carnem perforauit, vxorem adhibuit; amicos, inimicos, famulos, vt talia dicerent, effecit: si nõ innumeris cohiberetur vinculis, quomodo non omnes vastasset? maliciosa enim est hæc & insatiabilis bellua: & nisi assiduè frænaretur, omnia subuerteret & confunderet. Idcirco ipsi Dominus, vtpote benignus, non contra omnes potestatem dat. Quem decet gloria & imperium nunc & semper, & in secula seculorum: Amen.

Ex interpre. Psal. 23.

De

Περὶ φθόνου.

ΛΟΓΟΣ ιζ.

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

Οὐδὲν οὕτω μερίζειν καὶ διασπᾶν ἡμᾶς ἀπ᾽ ἀλλήλων εἴωθεν, ὡς φθόνος καὶ βασκανία, τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα, καὶ πάσης ἀπεστερημένον συγγνώμης, καὶ τῆς τῶν κακῶν ῥίζης τῆς φιλαργυρίας, κατὰ πολὺ χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ φιλάργυρος τότε ἥδεται, ὅταν αὐτὸς λάβῃ· ὁ δὲ βάσκανος τότε ἥδεται, ὅταν ἕτερος μὴ λάβῃ, εὐεργεσίαν οἰκείαν νομίζων τὴν ἑτέρων κακοπραγίαν. Οὗ τί γένοιτ᾽ ἂν μανικώτερον· Τῶν γὰρ οἰκείων κακῶν ἀμελῶν, ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τήκεται καλοῖς, ἄβατον ἑαυτῷ κατασκευάζων τὸν οὐρανόν· καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ δὲ, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀβίωτον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω ξύλον καὶ ἔριον σὴς ἐγκαθήμενος καὶ σκώληξ διατρώγειν εἴωθεν, ὡς ὁ τῆς βασκανίας πυρετὸς αὐτὰ κατεσθίει τὰ ὀστᾶ τῶν βασκαινόντων, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν σωφροσύνην λυμαίνεται. Οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι καὶ θηρίων καὶ δαιμόνων χείρους τοὺς βασκαίνοντας προσειπών. Τὰ μὲν γὰρ ἢ τροφῆς δεόμενα, ἢ πρότερον ὑφ᾽ ὑμῶν παροξυνθέντα, τότε καθ᾽ ἡμῶν καθοπλίζεται· οὗτοι δὲ καὶ εὐεργετηθέντες πολλάκις τὰ τῶν ἀδικούντων τοὺς εὐεργέτας διέθηκαν. Καὶ οἱ μὲν δαίμονες

πρὸς

De Inuidia.

HOMILIA XVII.

Ex epist. 1. ad Cor.

Nihil ita nos ab inuicem separare & diuellere consueuit, sicut Inuidia & liuor, grauis ille morbus, omnique carens venia; ipsa quoque omnium malorum radice, auaritia, longè sæuior. Auarus enim tunc lætatur, cum ipse aliquid accipit: inuidus autem cum alius nihil accipit, delectatur; suum existimans beneficium, aliorum infelicitatē. Quo quid insanius esse possit? Propria n. mala negligens, aliorum bonis contabescit, inaccessum sibi ipsi faciens cœlum: & verò ante cœlum ipsum, etiam præsentem vitam iniucundā & acerbam. Non enim ita lignum & lanam insidens tinea & vermis corrodere solet, sicut inuidiæ febris ipsa inuidentium absumit ossa, animique labefactat moderationem. Non errauerit quis, si belluis & dæmonibus peiores inuidos appellauerit. Belluæ enim, cum alimento indigent, aut cum prius à nobis sunt concitatæ, tum demum sese contra nos armant: hi verò beneficiis etiam affecti, frequenter eodem modo, quo iniuria se afficiētes, benefactores tractauerūt. Et dæmo-

nes

πρὸς μὲν ἡμᾶς ἄσπονδον ἔχουσιν ἔχ-
θραν· τοῖς δὲ ὁμογενέσιν οὐκ ἐπιβου-
λεύουσιν· οὗτοι δὲ οὐδὲ τὴν κοινωνίαν
αἰδοῦνται τῆς φύσεως, οὐδὲ τῆς οἰκείας
φείδονται σωτηρίας, ἀλλὰ πρὸ τῶν
φθονουμένων τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς κο-
λάζουσι, θορύβου παντὸς καὶ ἀθυμίας
πληροῦντες αὐτὰς εἰκῆ καὶ μάτην.
Τοιοῦτον ἡ βασκανία, ἧς οὐκ ἂν γένοι-
το κακία χείρων. Ὁ μὲν γὰρ μοιχὸς
καὶ ἡδονὴν καρποῦταί τινα, καὶ ἐν βρα-
χεῖ χρόνῳ τὴν ἁμαρτίαν ἀπαρτίζει
τὴν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ βάσκανος πρὸ τοῦ
φθονουμένου ἑαυτὸν κολάζει καὶ τι-
μωρεῖται, καὶ οὐδέποτε παύσεται τῆς
ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν τῷ πράττειν αὐ-
ἐκ τῆς ἑρμ. τὴν ἐστι διηνεκής. Καθάπερ γὰρ χοῖ-
τοῦ κατὰ ρος βορβόρῳ, καὶ δαίμων βλάβῃ
Ματθ. χαίρει τῇ ἡμετέρᾳ, οὕτω καὶ οὗτος
εὐαγ. τοῖς τοῦ πλησίον χαίρει κακοῖς· κἂν
γένηταί τι ἀηδές, τότε ἀναπαύεται καὶ
ἀναπνεῖ, τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς
οἰκείας εὐθυμίας ἡγούμενος, καὶ οἰ-
κεῖα κακὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀγαθά. Καὶ
καθάπερ οἱ κάνθαροι τρέφονται κό-
πρῳ, οὕτω καὶ οὗτοι ταῖς ἑτέρων δυσημε-
ρίαις, κοινοί τινες ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι
τῆς φύσεως ὄντες. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
ἄλογον σφαττόμενον ἐλεοῦσιν· οὗτοι δὲ
ἄνθρωπον ὁρῶντες εὐεργετούμενον,
ἐκθηριοῦνται καὶ τρέμουσι, καὶ ὠχριῶ-
σι. Καὶ τί ταύτης τῆς μανίας χεῖρον
ἐκ τῆς ἑρμ. γένοιτ' ἄν. Τί ὠχριᾷς εἰπέ μοι, καὶ τρέ-
τῆς πρὸς μεις, καὶ περιδεὴς ἕστηκας· τί γέγονε
Ῥωμ. ἐ- δεινόν· ὅτι λαμπρὸς ὁ ἀδελφὸς καὶ
πιστ. περι-

nes in nos quidem implacabile odi-
um habent: iis autem, q eiusdem ge-
neris sunt cum ipsis, nō insidiantur:
hi verò neq; naturæ communitatē
reuerentur, neq; propriæ saluti par-
cunt: sed ante illos, quibus inuident,
suas ipsi animas pœnis afficiūt, omni
tumultu & tristitia eas temerè &
sine causa complentes. Eiusmodi qd
est Inuidia, vt ea peius vitium non
facile fuerit. Etenim adulter volu-
ptatē saltem aliquam pcipit, & bre-
ui tempore perficit peccatum suum:
Inuidus autem seipsum prius, quàm
cui inuidet, punit & cruciat, nec
vnquam à peccato desistit, sed in eo
faciendo est assiduus. Quemadmo- Ex inter.
dum enim porcus luto, & dæmon pr. Euāg.
pernicie nostra gaudet: ita hic quo- S. Matth.
que pximi lætatur malis: ac si quid
triste accidat, tunc refocillatur ac
respirat, alienas calamitates suam
iucunditatem, suaque mala alio-
rum bona ducens. Et sicuti scara-
bæi aluntur stercore; ita etiam isti
alienis aduersitatibus; communes
quidam inimici & hostes naturæ.
Et alij quidem bruti animalis, cum
mactatur, miserentur: isti verò ho-
minem cernentes beneficio affici, ef-
ferantur, & tremunt & expalle-
scunt. Et quid hac insania peius esse
possit? Cur expallescis, dic mihi, & Ex inter.
tremis & stas trepidus? Quid mali pr. epist.
accidit? An quia clarus est frater, ad Rom.
& spe-

περιφανὴς καὶ εὐδόκιμος; οὐκ οὖν στεφανοῦσθαί σε ἔδει καὶ χαίρειν καὶ τὸν θεὸν δοξάζειν, ὅτι τὸ μέλος τὸ σὸν ὁρᾷς λαμπρὸν καὶ περιφανές. Ἀλλὰ ἀλγεῖς ὅτι ὁ θεὸς δοξάζεται; ὅρα ποῦ ὁ πόλεμος τείνει. Οὐχὶ τοῦτό με λυπεῖ φησιν, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ τὸν θεὸν ἐβουλόμην δοξάζεσθαι. Οὐκοῦν χαῖρε εὐδοκιμοῦντος τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δοξάζεται διὰ σοῦ πάλιν ὁ θεός. Εἰ γὰρ καὶ πολέμιος ἦν καὶ ἐχθρός, ὁ δὲ θεὸς δι' αὐτοῦ ἐδοξάζετο, φίλον ἔδει ποιήσασθαι διὰ τοῦτο. Σὺ δὲ τὸν φίλον ἐχθρὸν ποιεῖς, ἐπειδὴ ὁ θεὸς δοξάζεται δι' αὐτῆς εὐδοκιμήσεως ἐκείνου. Καὶ πῶς ἂν ἑτέρως τὸν πρὸς

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιπ. ἐπις. Χριστὸν ἐπεδείξω πόλεμον. Διὰ τοῦτο κἂν σημεῖά τις ποιῇ, κἂν παρθενίαν, κἂν νηστείαν, κἂν χαμευνίαν ἐπιδείξηται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀγγέλους διὰ ταύτης φθάσῃ τῆς ἀρετῆς, τῷ δὲ τῆς βασκανίας ὑποκείμενος ᾖ πάθει, πάντων ἐστὶν ἐναγέστερος. Εἰ γὰρ τὸ φιλεῖν τοὺς φιλοῦντας οὐδὲν ἡμᾶς πλέον ἔχειν ἀφίησι τῶν ἐθνικῶν· ὁ τοῖς φιλοῦσι βασκαίνων ποῦ στήσεται; Καὶ γὰρ τοῦ πολεμεῖν χεῖρόν ἐστι τὸ βασκαίνειν. Ὁ μὲν γὰρ πολεμῶν, τῆς αἰτίας λυθείσης, δι' ἣν ὁ πόλεμος, καὶ τὴν ἔχθραν κατέλυσεν· ὁ δὲ βάσκανος οὐδέποτε ἂν γένοιτο φίλος. Καὶ ὁ μὲν φανερὰν τὴν μάχην ἐπιδείκνυται· ὁ δὲ συνεσκιασμένην. Καὶ ὁ μὲν αἰτίαν ἔχει πολλάκις εἰπεῖν εὔλογον τοῦ πολέμου· ὁ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ μανίαν καὶ γνώμην σατανικήν. Καὶ ὥσπερ ὁ ἀδικῶν

οὐκ

& spectabilis & probus? Non igitur coronari te oportebat & gaudere, Deumq; laudibus celebrare, quod membrum tuum illustre & conspicuum videas? An verò doles quod Deus laudibus cumuletur? vide quo bellū tendat. Nō hoc me turbat, inqt, sed per me Deū cuperem celebrari. Gaude igitur, cū frater tuus bene audit, & denuò per te Deus laudibus celebratur. Etiamsi n. hostis esset & inimicus, Deus autē per ipsum celebraretur, amicū facere ob hoc oporteret. Tu verò ex amico inimicum facis, quoniā Deus p hunc nominis illius splendorē laudibus colitur. Et quomodo aliter bellū contra Christū ostendisses? Propterea siue signa qs faciat; siue virginitatē, siue ieiuniū, Ex intern. pr. epist. ad Phil. *siue humi dormitionē ostenderit, ac per eiusmodi virtutē ad angelos usq; peruenerit, inuidiæ verò subiectus sit affectui, omnibus est execrabilior. Si n. amicos diligere, nihil nos amplius Ethnicis habere sinit; ubi ille stabit, q etiam amicis inuidet? Etenim inuidere peius est, quā bellum inferre. Qui n. bellū infert, sublata belli causa, inimicitias quoq; dissoluit: At inuidus nunq amicus fuerit. Et ille qdem manifestū certamē ostēdit: hic verò obscurū. Atq; ille rursus frequēter iustā causā belli dicere habet: hic verò nihil, q insaniam, mentēq; satanicā. Et sicut q iniuria*

affi-

ρὸς, καὶ πολλῷ λαμπρότερος ἢ ὅτε ἔζη. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ γῇ· τὴν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς λαμπρότητα τίς αὖ καὶ παραστήσειε λόγος. Καὶ καθάπερ ἐστὶν ἰδεῖν τὰ τῆς θαλάττης κύματα, νῦν μὲν εἰς ὕψος ἄφατον αἰρόμενα, ἀθρόον δὲ πάλιν ταπεινούμενα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοὺς τὴν ἀλαζονείαν μετιόντας ὁρῶμεν, νῦν μὲν μέγα φρονοῦντας, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶντας, καὶ περὶ τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ἐπτοημένους· ἀθρόον δὲ ταπεινουμένους, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐλαύνοντας πενίαν. Τούτους καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Καλῶς εἶπε, μὴ φοβοῦ. Μή σε θορυβείτω φησὶν, ἡ τοῦ πλούτου περιουσία, καὶ ἡ τῆς δόξης περιφάνεια· ὄψει γὰρ μετ' οὐ πολὺ, χαμαὶ κείμενον, ἀνενέργητον, νεκρὸν, ἐρριμμένον, σκωλήκων γινόμενον τροφὴν, γυμνὸν τούτων ἁπάντων καθιστάμενον, καὶ οὐδὲν ὅλως μεθ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκεῖν δυνηθέντα· οὐδὲ γὰρ συναποδημοῦσι τοῖς ἐντεῦθεν μεθισταμένοις, ἀλλ' ἐνταῦθα ἅπαντα καταλιπόντα, καὶ μόνην τὴν κακίαν περιβεβλημένον, καὶ τὰ ἐκ ταύτης αὐτῷ τῶν ἁμαρτημάτων συλλεγέντα φορτία. Εἰκότως ἄρα εἴρηται παρὰ τῶν παλαιῶν κενοδοξία· διάκενος γάρ ἐστιν ἔνδον, οὐδὲν ἔχουσα τι χρήσιμον· ἀλλ' ὥσπερ τὰ προσωπεῖα δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ καὶ ἐπέραστα,

κενὰ

rauit, & etiamnum splendidus est, multoq; splendidior q̃ cum viueret. Et hæc quidem in terra: quẽ verò in cælo habet splendorem, quis sermo ostendere poterit? Et quemadmodum videre est fluctus maris, iam quidem in immensam altitudinem eleuari: subitò verò rursus deprimi: ad eundem quoque modum eos, qui superbiam persequuntur, videmus modò efferentes animum, & supercilia contrahentes, rebusq; præsentis vitæ gestientes: repente verò humiliari & ad extremam inopiã deuenire. Hos beatus quoq; Dauid insinuans dixit: Ne timueris cum diues factus fuerit homo, aut cũ multiplicata fuerit gloria domûs ipsius. Benè dixit, ne timueris. Ne te turbet, inquit, diuitiarum abundantia, & gloriæ splendor: videbis enim non multò post, humi iacentẽ, inutilem, mortuum, proiectum, vermium escam factum, nudum ab omnibus istis stantem, nec quicquam omninò secum asportare potuisse; (non enim simul peregrinantur cum iis, qui hinc decedunt) sed omnia hic reliquisse, solaque malitia collectisq; sibi ex ea peccatorum sarcinis circumdatum. Meritò sanè ab antiquis dicta est inanis gloria: inanis enim est intus, non quicquam vtile habens: sed sicuti laruæ splendidæ quidem & amabiles esse videntur,

Ex hexaëm.

κενὰ δὲ ἔνδοθέν ἐστι· διὸ καὶ τῶν σωματικῶν ὄψεων εὐπρεπέστεραι οὖσαι, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα ἰδεῖν ἔπεισε τὸν ἑαυτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀλλοτριοῖ, καὶ τῷ τῆς γεέννης παραδίδωσι πυρὶ, ὡς ἡ τῆς ὑπερηφανίας τυραννίς. Ταύτης γὰρ ἡμῖν παρούσης, κἂν σωφροσύνην, κἂν παρθενίαν, κἂν νηστείαν, κἂν εὐχὰς, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν ὁτιοῦν ἐπιτελῶμεν, ἅπας ἡμῶν ὁ βίος ἀκάθαρτος γίνεται. Ἀκάθαρτος γὰρ φησι, παρὰ κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος. Τοσοῦτόν ἐστιν ἡ κενοδοξία κακόν· ὅτι οὐ μόνον πρὸς κακίαν ὠθεῖ τοὺς ἁλόντας, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρεταῖς παρυφέστηκε καὶ ὅταν ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἐκβαλεῖν μὴ δυνηθῇ, ἐν αὐτῇ τῇ ἀρετῇ πολλὴν τὴν ζημίαν ἐργάζεται, σὺν μὲν πόνους ὑποστῆναι ἀναγκάζουσα, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστεροῦσα. Οὐ γάρ ἐστιν ἀμφοτέρων ἐφιέμενον ἀμφοτέρων τυχεῖν. Τυχεῖν μὲν γάρ ἐστιν ἀμφοτέρων, ὅταν μὴ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τῆς μιᾶς ἐπιθυμῶμεν τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀμφοτέρων δὲ ἐρῶντα οὐκ ἔστιν ἀμφοτέρων τυχεῖν. Ὁ γὰρ διὰ τὸ θηρᾶσθαι τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐργαζόμενός τι τῶν ἀγαθῶν, κἂν τι ταύτης ἀπολαῦσαι δυνηθῇ κἂν τι μὴ, ἀρκοῦσαν ἐνταῦθα εἴληφε τὴν ἀμοιβήν· καὶ οὐδεμίαν λήψεται ἐκεῖ ὑπὲρ τούτου τὴν ἀντίδοσιν.

[Margin: ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰω. εὐαγ.]

[Margin: ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ἑξαημ.]

Δια-

tur, intrinſecus autem inanes ſunt, (idcirco etiam faciebus corporeis vt venuſtiores ſint, neminem tamen vnquam ad ſui aſpectus amorē allexerunt) ſic etiam, imò miſerius quid eſt, apud vulgum quæſita gloria. Nihil enim ita Dei benignitatem abalienat, & gehennæ incendio tradit, ſicut ſuperbiæ tyrannis. Hæc enim ſi nobis adſit, ſiue temperantiam, ſiue virginitatem, ſiue ieiunium, ſiue preces, ſiue eleemoſynam, ſiue quiduis aliud præſtemus, tota noſtra vita fit impura. Immundus enim, inquit, apud Deum eſt omnis arrogans. Tantū malum eſt inanis gloria. Quoniam non modo eos, quos ſemel cepit, ad vitium impellit, ſed etiam vnà cum virtutibus exiſtit. Et cum nos inde eiicere nequit, in ipſa eadē virtute magnum damnum operatur, moleſtias quidem ſuſtinere cogens, fructibus verò priuans. Non enim qui vtramque * deſiderat, vtramque conſequi valet. Licet quidē vtramque conſequi, ſi non vtramq́, ſed vnā quæ ex cælo eſt, concupiſcamus: qui verò vtramque amat, vtramque adipiſci nequit. Qui enim ideò quod gloriam apud homines venetur, aliquid boni operatur, ſiue iſta frui valeat ſiue non; ſufficientem hic accepit mercedem; nec vllā ibi recipiet pro eo retributionem

[Margin: Ex interpr. Euág. S. Ioan.]

[Margin: * gloriã, cœleſtẽ & terrenam.]

[Margin: Ex interpr. hexaem.]

 Quam-

Διατί; ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἀπεστέρησε τῆς παρὰ τοῦ κριτοῦ φιλοτιμίας, προτιμήσας τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς ψήφου τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ὁ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐργαζόμενός τι τῶν πνευματικῶν, ὥστε μόνῳ ἐκείνῳ ἀρέσαι τῷ ἀκοιμήτῳ ὀφθαλμῷ, καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτῷ ἀνάλωτος μένει, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀκέραια, καὶ ἡ χρηστὴ προσδοκία ἐντεῦθεν ἤδη πολλὴν αὐτῷ παρέχει τὴν παραμυθίαν· μετὰ τοῦ ἐν ἀσύλῳ ταμιείῳ ἐκείνην αὐτῷ διαφυλάττεσθαι τὴν ἀμοιβὴν, καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσειε δόξα. Τότε γὰρ αὐτῆς μᾶλλον μετὰ δαψιλείας ἀπολαύομεν, ὅταν αὐτῆς ὑπερορῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ ζητῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ διώκωμεν. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, οἱ τοὺς ἵππους ἐλαύνοντες, παντὸς τοῦ δήμου κροτοῦντος, καὶ μυρίας εὐφημίας καταχέοντος, οὐκ ἐπιστρέφονται, οὔτε ἡδονήν τινα ἐκ τῆς ἐκείνων εὐφημίας καρποῦνται· ἀλλὰ πρὸς ἕνα μόνον ὁρῶσι, τὸν βασιλέα τὸν ἐν μέσῳ καθήμενον, καὶ τῷ νεύματι ἐκείνου προσέχοντες παντὸς ὑπερορῶσι τοῦ πλήθους, καὶ τότε μέγα φρονοῦσιν, ἐπειδὰν ἐκεῖνος αὐτοὺς στεφανώσας δοξάσῃ. Τί οὖν γένοιτ' ἂν ἐκείνων ἀθλιώτερον, τῶν πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν μετιόντων, καὶ ταῖς νηστείαις ἀφανιζόντων τὰ πρόσωπα, καὶ τὰς εὐχὰς ἐν ταῖς ἀμφόδοις ποιουμένων· ὅταν τοὺς μὲν

Quamobrem? Quia præueniens seipsum priuauit Iudicis liberalitate, præferens humanam gloriam iusti Iudicis calculo. Qui vero ob hoc ipsum duntaxat spirituale aliquod opus peragit, vt soli illi placeat peruigili oculo, huic & thesaurus inexpugnabilis manet, & virtutis integritas; bonaque ex eo spes multam iam ipsi suggerit consolationem: ac præterquam quod in tuta penu illa asseruetur ei retributio, hominum quoque sequetur bona existimatio. Tunc enim ipsam abundantius assequemur, si eam despiciamus, si eam non quæramus, si eam non sectemur. Enimuero in ludis Circensibus, qui equos agitant, vniuerso populo plaudente, & sexcentas faustas acclamationes profundente, non conuertunt se, nec voluptatem aliquam ex læta illorum acclamatione percipiunt: sed ad vnum solum respiciunt, Regem scilicet in medio considentem, & ad nutum illius attendentes totam contemnunt multitudinem, ac tum demum gloriantur, cum ipsos ille coronatos honorauerit. Quid igitur illis miserius fuerit, qui ad ostentationem hominum, virtutem exercent, & ieiuniis exterminant faciem, precesque in biuiis faciunt? quoniam labores quidem susti-

πόνους

πόνους ὑπομένωσι, τῆς δὲ ἀμοιβῆς ἀποστερῶνται πάσης. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; ἑτέρῳ μέλλεις εὐθύνας διδόναι τῶν πεπραγμένων, καὶ ἕτερον μάρτυρα καλεῖς τῶν γινομένων; ἕτερον ἔχεις δικαστήν, καὶ ἕτερον καθίζεις θεατήν; Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἡνιόχους, οἳ τῆς πόλεως ἁπάσης ἄνω καθημένης ἐν ταῖς τῶν ἵππων ἁμίλλαις ἅπαν τοῦ σταδίου παρατρέχοντες τὸ μέρος, ἐκεῖ φιλονεικοῦσι τὰ τῶν ἀντιτέχνων ἅρματα καταστρέφειν, ἔνθα ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα καθήμενον· καὶ τοσούτων ὄψεων ἕνα νομίζουσιν ἀξιοπιστότερον ὀφθαλμόν; Σὺ δὲ αὐτὸν τὸν τῶν ἀγγέλων βασιλέα τοῖς σοῖς δρόμοις ἀγωνοθετοῦντα ὁρῶν, ἐκεῖνον ἀφεὶς ἐπὶ τὰς τῶν ὁμοδούλων καταφεύγεις ὄψεις; Διά τοι τοῦτο μετὰ μυρίας πάλας, μετὰ πολλοὺς ἱδρῶτας ἀστεφάνωτος ἀναχωρεῖς, καὶ χωρὶς βραβείων πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην ἀπέρχῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸν μὲν οἰκέτην πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ, εἰς ἀρέσκειαν τοῦ δεσπότου ποιεῖν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν τῆς θεωρίας τῆς τούτου, μηδὲ ἑτέρων ὀφθαλμοὺς ἐφέλκεσθαι πρὸς τὴν πρᾶξιν, κἂν μεγάλοι οἱ θεωροῦντες ὦσιν, ἀλλ᾽ ἓν μόνον σκοπεῖν ὅπως ὁ δεσπότης θεάσηται· ἡμᾶς δὲ τοιοῦτον ἔχοντας κύριον, ἑτέρους ἐπιζητεῖν θεατάς, τοὺς ὠφελῆσαι μὲν οὐδέν, βλάψαι δὲ ἐκ τῆς θεωρίας δυναμένους, καὶ κενῶσαι πάντα τὸν πόνον ἡμῶν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῷ κατορθώ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ.

sustinent, retributione verò omni carent. Quid facis ò homo? an alij rationem es redditurus de factis, & alium inuocas testem eorum quæ fiunt? alium habes iudicem, & alium constituis spectatorem? Non vides aurigas, qui ciuitate vniuersa supernè considente, in equorum certaminibus, totam stadij percurrentes partem, ibi contendunt æmulorum suorum currus subuertere, vbi viderint Regem sedentem: & tot oculis vnum existimant oculum fide digniorem? Tu verò ipsum angelorum Regem, qui tuis cursibus agonotheta adest, cernens, illo relicto ad conseruorũ confugis oculos? Propter hoc equidem, post infinitas luctas, post multos sudores sine corona recedis, & absque præmio ad certaminis præsidem abis. Quomodo enim non absurdum est, famulum quidem omnia quæcunque agit, ad placitum heri sui facere, & nihil magis requirere quàm huius aspectum, neque aliorum oculis ad actionem attrahi, etiamsi magni sint, qui spectant, sed vnum solum obseruare, vt herus spectator sit: nos verò talem habentes Dominum, alios requirere spectatores, qui prodesse quidem nihil, nocere autẽ ex aspectu possunt, omnemque laborem nostrum inanem reddere. Quod si in recto facto quis super-

Ex hom. in Ozi.

Ex inter. pr. Euãg. S. Ioan.

Ex inter. pr. epist. ad Rom.

κατορθώματι φυσώμενός τις τὸ πᾶν ἀπώλεσεν· ὁ μετὰ ἁμαρτημάτων τοῦτο ποιῶν, πόσης οὐκ ἂν εἴη τιμωρίας ἄξιος· τοῦ γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ καὶ ἁμαρτάνοντα μέγα φρονεῖν, πολὺ χαλεπώτερον.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

Εἰ τὸ ἐπὶ τοῖς ὄντως ἀγαθοῖς καυχᾶσθαι ἀφροσύνη, τὸ ἐπὶ τοῖς μηδὲν οὖσι, πόσῳ μᾶλλον. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτω παραγενόμους ποιεῖ καὶ ἀνοήτους, ὡς τὸ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν κεχηνέναι δόξαν· καὶ οὐδὲν εὐδοκίμους καὶ ἀδαμαντίνους ποιεῖ, ὡς τὸ αὐτῆς ὑπερορᾶν. Διὸ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς τῷ μέλλοντι πρὸς τοσαύτην ἀντέχειν ῥύμην καὶ βίαν πνεύματος.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Καὶ γὰρ ὅταν μὲν εὐημερῇ, πάντων ἑαυτὸν τῶν ἄλλων προτίθησιν· ὅταν δὲ τὰ ἐναντία ὑπομένῃ, κατορύξαι ἑαυτὸν βούλεται, ὑποβρύχιος ὑπὸ τοῦ πάθους γινόμενος.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

Καὶ πρόσεχε ᾧ λέγω. Ὁ βασιλεὺς Ὀζίας ποτὲ τὰ ἴδια σκάμματα ὑπερβὰς, καὶ τὸ μέτρον διαπηδήσας τῆς βασιλείας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν μετὰ αὐθεντίας θυμιᾶσαι θέλων. Τί οὖν ὁ ἱερεύς· οὐκ ἔξεστί σοι βασιλεῦ θυμιᾶσαι· ὑπερβαίνεις τὰ σκάμματα· τὰ μὴ δεδομένα ζητεῖς, διὰ τοῦτο καὶ ἃ ἔλαβες ἀπολεῖς· οὐκ ἔστι σὸν τοῦτο, ἀλλ' ἐμόν. Μὴ ἥρπασά σου τὴν πορφυρίδα, μὴ ἁρπάσῃς μου τὴν ἱερωσύνην. Ὁ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τῇ ἀπονοίᾳ φυσώμενος ἐπεισῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν, ἀνεπέτασε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων θέλων θυμιᾶσαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ ἱερεὺς καταφρονήθη,

superbiens totum perdidit: quanta pœna dignus non fuerit, qui cum peccatis istud facit? Peccantē enim insuper etiam animo efferri, longè grauius est, quàm peccare.

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

Si gloriari in illis, quæ verè bona sunt, insipientia est quanto magis in iis, quæ nihil sunt? Etenim nihil ita sceleratos facit & dementes, sicuti ad vulgi opinionem intentū esse: nec quicquam ita probos & constantes facit, quam eandem contemnere. Idcirco etiam forti admodum opus est animo ei, qui tantum impetum & violentiam spiritus sustinere debet.

Ex interpr. Euág. S. Matth.

Etenim si prosperè viuat, ipse se omnibus aliis præponit: sin contraria sustineat, defodere seipsum vult, ab ægritudine submersus.

Ex orat. in Oziā. 2. Paral. 26.

Et aduerte quod dico. Rex Ozias aliquando metas transgressus, & modum regiæ potestatis transiliens intrauit in templum, cum authoritate incensum adolere volens. Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi, ait, incensum adolere: limites transilis: non concessa quæris, idcirco etiā quæ accepisti perdis: non est hoc tuum, sed meum. Non ego tuam purpuram rapui, ne meum tu rapias sacerdotium. Ille verò non obediuit, sed arrogantia inflatus templum ingressus est, aperuit sancta sanctorum, volens incensum offerre. Quoniam igitur Sacerdos spretus fuit, & sermo

θη, καὶ λόγος ἱερωσύνης ἐπατεῖτο, καὶ οὐδὲν ἠδύνατο οὐκέτι λοιπὸν, ἢ μόνον ἐλέγχειν, καὶ παρρησίαν ἐπιδείκνυσθαι, ὁ δὲ καὶ ὅπλα ἐκίνει, καὶ περιουσίᾳ ἐκέχρητο τῇ ἑαυτοῦ, ὁ ἱερεὺς φησιν· ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ ἐποίησα, οὐδὲν πλέον δύναμαι, βοήθησον ἱερωσύνῃ κύριε πατουμένῃ, ἧς νῦν οἱ νόμοι ἀδικοῦνται, καὶ οἱ δεσμοὶ ἀνατρέπονται. Καὶ ὅρα τί γίνεται. Εὐθέως ἐξήνθησε λέπρα εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ· ὅπου ἡ ἀναισχυντία, ἐκεῖ καὶ ἡ τιμωρία. Εἶδες φιλανθρωπίαν τῆς τοῦ θεοῦ τιμωρίας; οὐ κεραυνὸν ἀφῆκεν· οὐ γῆν ἔσεισεν· οὐ συνετάραξε τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' ἐξήνθησεν ἡ λέπρα· καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μετώπου· ἵνα ὡς ἐν στήλῃ τὰ γράμματα ᾖ κείμενα, καθάπερ νόμος ἐν ὑψηλῷ τινι τόπῳ, λέγοντα, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθητε τοιαῦτα.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμ. ἐπισ. Τί τοίνυν τὸν αὐχένα ἀνατείνεις εἰπέ μοι· τί βαδίζεις ἐπ' ἄκρων ὀνύχων· τί τὰς ὀφρῦς ἀνασπᾷς· τί τὸ στῆθος φυσᾷς· τρίχα οὐ δύνασαι ποιῆσαι λευκὴν ἢ μέλαιναν, καὶ ὡς πάντων κρατῶν οὕτως ἀεροβατεῖς; τάχα ἐβούλου σοι καὶ πτερὰ φῦναι, ἵνα μὴ βαδίζῃς ἐπὶ τῆς γῆς.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ. Τί σε καλέσω καὶ καθελῶ σου τὴν ἀπόνοιαν; Εἴπω σε τέφραν καὶ κόνιν καὶ καπνὸν κονιορτόν; ἀλλ' οὐδέπω ἀκριβῶς τῆς εἰκόνος ἐπελαβόμην. Ἐμοὶ δοκεῖς στυππείῳ καταφλεγέντι προσεοικέναι· καὶ γὰρ ἐκεῖνο δοκοῦν οἰδεῖν

μετὰ

sermo sacerdotij conculcatus, nec quicquam iam vlterius potuit, nisi reprehendere, libertatemque ostendere, ille vero arma mouebat, & opum suarũ abundantia vtebatur, Sacerdos inquit: Ego quod meum est, feci, nihil vltra possum; adiuua sacerdotium Domine quod conculcatur, cuius nunc leges violantur, & iura subuertuntur. Et vide quid accidat. continuò erupit lepra in fronte ipsius: vbi impudentia erat, ibi & pœna. Vidisti Dei in puniendo clementiam? Non fulmen demisit: non terram concussit; non conturbauit cælum, sed erupit lepra: & non alio in loco, nisi in fronte: vt tanq̃ in columna literæ essent positæ, & veluti lex in sublimi loco, quæ dicerent: ne feceritis talia, ne talia patiamini.

Quid igitur ceruicẽ extendis, dic mihi? q̃d in summis vnguibus incedis? quid superciliũ contrahis? q̃d pectus inflas? crinem non potes facere albũ aut nigrũ, & tanq̃ omniũ habens potestatẽ, ita superbis? Forte velles tibi etiam alas esse natas, vt non ambulares in terra. Ex interpr. epist. ad Rom.

Quomodo te appellabo, & demoliar tuam arrogantiam? Appellabo te cinerẽ & puluerem, & fumum & sordes? Sed nondum exactè similitudinem assecutus fuero. Videris mihi stupæ combustæ assimilis esse. Illa etenim dum tumere videtur Ex interpr. Euãg. S. Matth.

post

μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν καὶ διανεστηκέναι, μικρὰν χειρὸς ἀφὴν ἂν ὑπομένῃ, κατηνέχθη τε ἅπαν, καὶ τέφρας ἁπάσης εὐτελέστερον ἐφάνη. Καὶ ὥσπερ αἱ πομφόλυγες εἰς ὕψος αἰρόμεναι μέγα εὐκόλως ῥήγνυνται, οὕτω καὶ οἱ τῇ κενοδοξίᾳ φυσώμενοι ῥᾳδίως ἀπόλλυνται. Οὐδὲν γὰρ ἀπονοίας ἴσον κακόν. Ὅτι γὰρ διάβολος οὐκ ὢν πρὸ τούτου τοιοῦτος, οὕτω διάβολος γέγονεν. Ὅτι πρῶτος ὁ ἄνθρωπος ταύταις ταῖς παρὰ τοῦ διαβόλου φυσηθεὶς ταῖς ἐλπίσιν, ἐξετραχηλίσθη καὶ θνητὸς ἐγένετο. Προσδοκήσας γὰρ ἔσεσθαι θεὸς, καὶ ὅπερ εἶχεν, ἀπώλεσεν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ θεὸς ὀνειδίζων αὐτῷ, καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ κωμῳδῶν ἔλεγεν· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. Καὶ ἐπὶ τῷ μακαρίῳ δὲ Ἰὼβ, εἰ μικράν τινα λαβὼν ἐπιτροπὴν ὁ διάβολος, πρόρριζον αὐτοῦ τὸν οἶκον ἀνέσπασε, τὸ σῶμα διεμασήσατο, τὴν οὐσίαν διέφθειρε, τοὺς παῖδας κατέχωσε, τὴν σάρκα διέτρησε, τὴν γυναῖκα ἐπέστησε, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς οἰκέτας τοιαῦτα εἰπεῖν παρεσκεύασεν· εἰ μὴ μυρίοις κατείχετο δεσμοῖς, πῶς οὐκ ἂν πάντας ἐλυμήνατο; πονηρὸν γὰρ τὸ θηρίον ἐστὶ καὶ ἀκόρεστον· καὶ εἰ μὴ συνεχῶς ἐχαλινοῦτο, πάντα ἂν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε. Διὰ τοῦτο χώραν αὐτῷ κατὰ πάντων ὁ δεσπότης οὐ δίδωσιν, ὡς φιλάνθρωπος. Ὧ πρέπει δόξα καὶ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ἐκ τ' ἑρμ. τοῦ κγ. ψαλμοῦ.

post incensionem, & assurgere, exiguum manus attactum si sustineat, tota depressa est, & quouis cinere vilior apparet. Et quemadmodum aquarũ bullæ, dum in altũ eleuantur, perquam facile rumpuntur; ita qui inani gloria inflantur, facilè pereunt. Nullum n. superbiæ æquale malũ. Nã & cũ diabolus antea non esset talis, hoc modo diabolus factus est. Et cũ primus homo ista spe à diabolo inflatus esset, præcipitatus & mortalis factus est. Sperans enim se deum fore, etiam id quod habuit, perdidit. Quod ideò etiam Deus ei exprobans, mentemq; ipsius perstringens dixit: ecce Adam factus est, sicut vnus ex nobis. Ac si diabolus exigua potestate contra beatum Iobum accepta, radicitus domũ ipsius conuulsit, corpus commanducauit, substantiam perdidit, liberos obruit, carnem perforauit, vxorem adhibuit; amicos, inimicos, famulos, vt talia diceret, effecit: si nõ innumeris cohiberetur vinculis, quomodo non omnes vastasset? maliciosa enim est hæc & insatiabilis bellua: & nisi assiduè frænaretur, omnia subuerteret & confunderet. Idcirco ipsi Dominus, vtpote benignus, non contra omnes potestatem dat. Quem decet gloria & imperium nunc & semper, & in secula seculorum: Amen.

Gen. 3.

Ex interpre. Psal. 23.

Περὶ De

Περὶ φθόνου.

ΛΟΓΟΣ ιζ.

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

Οὐδὲν οὕτω μερίζειν καὶ διασπᾶν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων εἴωθεν, ὡς φθόνος καὶ βασκανία, τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα, καὶ πάσης ἀπεστερημένον συγγνώμης, καὶ τῆς τῶν κακῶν ῥίζης τῆς φιλαργυρίας, κατὰ πολὺ χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ φιλάργυρος τότε ἥδεται, ὅταν αὐτὸς λάβῃ· ὁ δὲ βάσκανος τότε ἥδεται, ὅταν ἕτερος μὴ λάβῃ, εὐεργεσίαν οἰκείαν νομίζων τὴν ἑτέρων κακοπραγίαν. Οὐ τί γένοιτ' ἂν μανικώτερον; Τῶν γὰρ οἰκείων κακῶν ἀμελῶν, ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τήκεται καλοῖς, ἄβατον ἑαυτῷ κατασκευάζων τὸν οὐρανόν· καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ δὲ, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀβίωτον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω ξύλον καὶ ἔριον σὴς ἐγκαθήμενος καὶ σκώληξ διατρώγειν εἴωθεν, ὡς ὁ τῆς βασκανίας πυρετὸς αὐτὰ κατεσθίει τὰ ὀστᾶ τῶν βασκαινόντων, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν σωφροσύνην λυμαίνεται. Οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι καὶ θηρίων καὶ δαιμόνων χείρους τοὺς βασκαίνοντας προσειπών. Τὰ μὲν γὰρ ἢ τροφῆς δεόμενα, ἢ πρότερον ὑφ' ὑμῶν παροξυνθέντα, τότε καθ' ἡμῶν καθοπλίζεται· οὗτοι δὲ καὶ εὐεργετηθέντες πολλάκις τὰ τῶν ἀδικούντων τοὺς εὐεργέτας διέθηκαν. Καὶ οἱ μὲν δαίμονες

πρὸς

De Inuidia.

HOMILIA XVII.

Nihil ita nos ab inuicem separare & diuellere consueuit, sicut Inuidia & liuor, grauis ille morbus, omnique carens venia; ipsa quoque omnium malorum radice, auaritia, longe sæuior. Auarus enim tunc lætatur, cum ipse aliquid accipit: inuidus autem cum alius nihil accipit, delectatur; suum existimans beneficium, aliorum infelicitatē. Quo quid insanius esse possit? Propria n. mala negligens, aliorum bonis contabescit, inaccessum sibi ipsi faciens cælum: & verò ante cælum ipsum, etiam præsentem vitam iniucundā & acerbam. Non enim ita lignum & lanam insidens tinea & vermis corrodere solet, sicut inuidiæ febris ipsa inuidentium absumit ossa, animique labefactat moderationem. Non errauerit quis, si belluis & dæmonibus peiores inuidos appellauerit. Belluæ enim, cum alimento indigent, aut cum prius à nobis sunt concitatæ, tum demum sese contra nos armant: hi verò beneficiis etiam affecti, frequenter eodem modo, quo iniuria se afficiētes, benefactores tractauerunt. Et dæmo-

Ex epist. 1. ad Cor.

nes

περιφανὴς καὶ εὐδόκιμος; οὐκ οὖν στεφανοῦσθαί σε ἔδει καὶ χαίρειν καὶ τὸν θεὸν δοξάζειν, ὅτι τὸ μέλος τὸ σὸν ὁρᾷς λαμπρὸν καὶ περιφανές. Ἀλλὰ ἀλγεῖς ὅτι ὁ θεὸς δοξάζεται; ὅρα ποῦ ὁ πόλεμος τείνει. Οὐχὶ τοῦτό με λυπεῖ φησιν, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ τὸν θεὸν ἐβουλόμην δοξάζεσθαι. Οὐκοῦν χαῖρε εὐδοκιμοῦντος τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δοξάζεται διὰ σοῦ πάλιν ὁ θεός. Εἰ γὰρ καὶ πολέμιος ἦν καὶ ἐχθρὸς, ὁ δὲ θεὸς δι' αὐτοῦ ἐδοξάζετο, φίλον ἔδει ποιήσασθαι διὰ τοῦτο. Σὺ δὲ τὸν φίλον ἐχθρὸν ποιεῖς, ἐπειδὴ ὁ θεὸς δοξάζεται δι' αὐτῆς εὐδοκιμήσεως ἐκείνου. Καὶ πῶς ἂν ἑτέρως τὸν πρὸς Χριστὸν ἐπεδείξω πόλεμον. Διὰ τοῦτο κἂν σημεῖά τις ποιῇ, κἂν παρθενίαν, κἂν νηστείαν, κἂν χαμευνίαν ἐπιδείξηται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀγγέλους διὰ ταύτης φθάσῃ τῆς ἀρετῆς, τὸ δὲ τῆς βασκανίας ὑποκείμενος ᾖ πάθει, πάντων ἐστὶν ἐναγέστερος. Εἰ γὰρ τὸ φιλεῖν τοὺς φιλοῦντας οὐδὲν ἡμᾶς πλέον ἔχειν ἀφίησι τῶν ἐθνικῶν· ὁ τοῖς φιλοῦσι βασκαίνων ποῦ στήσεται; Καὶ γὰρ τοῦ πολεμεῖν χεῖρόν ἐστι τὸ βασκαίνειν. Ὁ μὲν γὰρ πολεμῶν, τῆς αἰτίας λυθείσης, δι' ἣν ὁ πόλεμος, καὶ τὴν ἔχθραν κατέλυσεν· ὁ δὲ βάσκανος οὐδέποτε ἂν γένοιτο φίλος. Καὶ ὁ μὲν φανερὰν τὴν μάχην ἐπιδείκνυται· ὁ δὲ συνεσκιασμένην. Καὶ ὁ μὲν αἰτίαν ἔχει πολλάκις εἰπεῖν εὔλογον τοῦ πολέμου· ὁ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ μανίαν καὶ γνώμην σατανικήν. Καὶ ὥσπερ ὁ ἀδικῶν

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιπ. ἐπις.

& spectabilis & probus? Non igitur coronari te oportebat & gaudere, Deúmq; laudibus celebrare, quod membrum tuum illustre & conspicuum videas? An verò doles quod Deus laudibus cumuletur? vide quo bellū tendat. Nō hoc me turbat, inqt, sed per me Deū cuperem celebrari. Gaude igitur, cū frater tuus bene audit, & denuò per te Deus laudibus celebratur. Etiamsi n. hostis esset & inimicus, Deus autē per ipsum celebraretur, amicū facere ob hoc oporteret. Tu verò ex amico inimicum facis, quoniā Deus per hunc nominis illius splendorē laudibus colitur. Et quomodo aliter bellū contra Christū ostendisses? Propterea siue signa qs faciat; siue virginitatē, siue ieiuniū, siue humi dormitionē ostenderit, ac per eiusmodi virtutē ad angelos vsq; peruenerit, inuidiæ verò subiectus sit affectui, omnibus est execrabilior. Si n. amicos diligere, nihil nos amplius Ethnicis habere sinit; vbi ille stabit, q etiam amicis inuidet? Etenim inuidere peius est, quā bellum inferre. Qui n. bellū infert, sublata belli causa, inimicitias quoq; dissoluit: At inuidus nunq̄ amicus fuerit. Et ille qdem manifestū certamē ostēdit: hic verò obscurū. Atq; ille rursus frequēter iustā causā belli dicere habet: hic verò nihil, q̄ insaniam, mentēq; satanicā. Et sicut q iniuria affi-

Ex inter. pr. epist. ad Phil.

οὐκ ἀδικεῖ, ἀλλ' ἀδικεῖται· οὕτω καὶ ὁ τῷ πλησίον ἐπιβουλεύων, ἑαυτὸν ἀναιρεῖ. Καὶ ὥσπερ εἰ ἀδικοῦμεν τοὺς πλησίον, ἑαυτοὺς ἀδικοῦμεν, οὕτως εὖ ποιοῦντες αὐτοῖς, ἑαυτοῖς εὖ ποιοῦμεν. Ὁ γὰρ κακῶς ἀκούων ψευδῆ, οὐ μόνον οὐκ ἠδίκηται, ἀλλὰ μισθὸν ἔχει μέγιστον. Οὐ γὰρ ὁ πάσχων, ἀλλ' ὁ δρῶν κακῶς, οὗτός ἐστιν ὁ τῆς τιμωρίας ἄξιος, ἂν μὴ παράσχῃ λαβὰς τῆς κακηγορίας εὐλόγους ἐκεῖνος. Καὶ ὥσπερ ἀμήχανον παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς τὸν ἐνάρετον, οὕτως ἀμήχανον παρὰ πάντων ἀκούειν κακῶς, ἂν μὴ πολλὰς πολλαχόθεν αὐτὸς ἑαυτῷ παράσχῃ τὰς ἀφορμάς.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ μθ'. ψαλμοῦ.

Αἱ δημόσιαι δὲ γινόμεναι κακηγορίαι πολλάκις ἰταμοὺς καὶ ἀναισχυντοτέρους τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσιν. Ἕως μὲν γὰρ ἂν ἴδωσιν οἱ πολλοὶ τῶν ἁμαρτανόντων, ὅτι δυνατὸν αὐτοὺς λαθεῖν, ἐπανελθεῖν ῥᾳδίως αἱροῦνται· ὅταν δὲ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ἀπολέσωσι δόξαν, εἰς ἀπόγνωσίν τε ἐμπίπτουσι, καὶ εἰς ἀναισχυντίαν ἐξολισθαίνουσιν. Ἀλλ' ἠδικήθης τι παρ' αὐτοῦ; τί τοίνυν καὶ σαυτὸν ἀδικεῖς; ὁ γὰρ ἀμυνόμενος καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖ. Εἰ τοίνυν βούλει καὶ σαυτὸν εὐεργετῆσαι κἀκεῖνον ἀμύνασθαι, εἰπὲ καλῶς τὸν ἠδικηκότα· ἂν δὲ κακῶς εἴπῃς, οὐ πιστευθήσῃ, τῆς ἔχθρας τὴν ὑποψίαν δεχόμενος. Ἡ γὰρ ἔχθρα προσπίπτουσα ταῖς τῶν ἀκουόντων διανοίαις, οὐκ ἀφίησιν αὐτὰ ἐντεθῆναι ταῖς ἀκο-

afficit, non lædit, sed læditur: ita qui proximo insidias struit, seipsum interimit. Ac veluti cum proximos lædimus, nos ipsos lædimus: sic etiã cũ illis benefacimus, nobis ipsis benefacimus. Nã qui male audit falsò tamen, non solũ læsus nõ est, sed & maximã habet mercedẽ. Non n. qui mala patitur, sed q facit, hic supplicio dign⁹ est; si ille nõ iustas maledicẽtiæ ansas ꝓbeat. Et sicut fieri nõ potest, vt ab omnib⁹ bene audiat virtute ꝓditus; ita nõ potest fieri, vt ab omnibus male audiat, nisi multas ex multis rebus ipse sibi ꝓbeat occasiones. Quæ verò publicè fiunt maledicta, frequenter improbos & impudentiores faciunt homines. Ex interpre. Psal. 49. *Plerique n. peccantium, quandiu vident, se latere posse, facile redire in animo constituunt: cum verò suam apud vulgum existimationẽ amiserint, & in desperationẽ incidunt, & impudentes euadunt. Atenim iniuria aliqd ab ipso accepisti. Quid igitur teipsũ quoq; iniuria afficis? Qui n. suã iniuriam vlciscitur, contra seipsũ gladiũ impellit. Si igitur & tibi ipse benefacere, & illũ vlcisci velis, loquere honorificè de eo, q te offendit: Si verò male de eo loquaris, non habeberis dignus fide, de inimicitiis scil. suspectus. Etenim inimicitiæ, dũ audientiũ cogitationibus occurrũt, non permittunt ea, quæ dicuntur in eorũ*

ἀκοαῖς τὰ λεγόμενα. Μὴ πίνων λέγε κακῶς, ἵνα μὴ καὶ σεαυτὸν μολύνῃς· μηδὲ βόρβορον ὕφαινε μετὰ πηλοῦ καὶ πλινθείας, ἀλλὰ στεφάνους ἀπὸ ῥόδων πλέκε καὶ ἴων, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθέων. Μηδὲ κόπρον ἀπὸ τοῦ στόματος φέρε, καθάπερ οἱ κάνθαροι· τοιοῦτοι γὰρ οἱ κακηγοροῦντες· αὐτοὶ τῆς δυσωδίας ἀπολαύουσι πρῶτον. Τὸν μὲν γὰρ λοίδορον πάντες ἀποστρέφονται, ὡς σαπρὸν ὄζοντα, καθάπερ τινὰ βδέλλαν ἢ κάνθαρον κόπρῳ τρεφόμενον τοῖς ἑτέρων κακοῖς· τὸν δὲ εὔφημον ἔχοντα στόμα, ὡς κοινὸν προσίενται μέλος, καὶ ὡς ἀδελφὸν γνήσιον. Τί γὰρ τὸν Ἄβελ ἠδίκησεν ὁ Κάιν· οὐκ ἐκεῖνον μὲν ταχύτερον ἄκων εἰς βασιλείαν παρέπεμψεν, ἑαυτὸν δὲ μυρίοις περιέπειρε κακοῖς; Τί τὸν Ἰακὼβ ἔβλαψεν ὁ Ἡσαῦ· οὐχ ὁ μὲν ἐπλούτει καὶ μυρίων ἀπέλαυεν ἀγαθῶν· αὐτὸς δὲ καὶ τῆς πατρῴας οἰκίας ἐξέπιπτεν; Οἱ δὲ ἀδελφοὶ τί τὸν Ἰωσὴφ ἐποίησαν χεῖρον· καὶ ταῦτα μέχρις αἵματος ἐλθόντες. Οὐχὶ οὗτοι μὲν καὶ λιμὸν ὑπέμειναν, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσαν, ἐκεῖνος δὲ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου γέγονε πάσης; Ὅσῳ γὰρ ἂν φθονῇς, τοσούτῳ μειζόνων γίγνῃ πρόξενος ἀγαθῶν τῷ φθονουμένῳ. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντα ἐφορῶν· καὶ ὅταν ἴδῃ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀδικούμενον, μᾶλλον ἐπαίρει καὶ ποιεῖ λαμπρὸν, καὶ ταύτῃ σε κολάζει. Εἰ γὰρ οὐδὲ ἐφηδομένους τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἀφίησιν ἀπ-

eorū auribus reponi. Ne igitur maledicas, ne teipsum quoq; contamines: neq; sordes cū luto & opere lateritio texas, sed necte ex rosis & violis, caeterisq; floribus, coronas. Neq; stercus ab ore pfer, quemadmodum scarabaei. tales n. sunt vituperatores: ipsi primò graueolentiā percipiunt. Omnes n. conuitiatorem auersantur, tanq̃ putidum seu rancidum quid olentē; velut hirudinē quandā, aut scarabaeum, q fimo alitur, aliorū scil. malis: q verò os fauens & bona verba dicens habet, hūc veluti commune membrū, & tanq̃ fratrem germanū recipiunt. Quid n. Abeli nocuit Cain? nonne illū quidē citius ad regnū inuitus transmisit, seipsū verò innumeris malis confodit? Quid Iacobo dāni attulit Esau? nonne ille qdem diues erat, atq; innumerabilibus perfruebatur bonis; hic verò paterna etiā domo eiiciebatur? Fratres porrò Iosephi, quodnā grauius malū ipsi intulerūt? maximè cū ad sanguinē vsq; puenerint. Nonne illi qdem famē passi sunt, & extrema pericula adierunt; hic verò Rex vniuersae Aegypti factus est? Quanto n. magis inuides, tāto maiora bona ei, cui inuides, pcuras. Deus n. est, q omnia inspicit: ac si iniuria affici videat eū, qui iniuriā nulli infert, magis extollit, clarumq; reddit; atq; hūc in modū te castigat. Quod

ἀτιμωρήτους παρελθεῖν, πολλῷ μᾶλλον τοὺς βασκαίνοντας τοῖς οὐδὲν ἠδικηκόσιν. Εἰ γὰρ ὁ τὸν φιλοῦντα ἀγαπῶν, οὐδὲν πλέον ἔχει τελωνῶν, ὁ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα μισῶν, ποίας τεύξεται φιλανθρωπίας. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀλγεῖς ἄνθρωπε τοῖς τοῦ πλησίον καλοῖς· εἰ γὰρ ἀλγεῖν δεῖ, ἐφ' οἷς αὐτοὶ πάσχομεν κακοῖς, ἀλγεῖν ἐχρῆν, οὐκ ἐφ' οἷς ἑτέρους εὐδοκιμοῦντας ὁρῶμεν. Η οὐκ οἶδας, ὅτι πάσης ἀπεστέρηται συγγνώμης τοῦτο τὸ ἁμάρτημα; καὶ εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ πόρνος ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν εἰπεῖν, καὶ ὁ κλέπτης τὴν πενίαν, καὶ ὁ ἀνδροφόνος τὸν θυμόν, ψυχρὰς μὲν καὶ ἀλόγους· ὅμως δὲ ἔχουσί τινας προφάσεις εἰπεῖν· σὺ δὲ ποίαν αἰτίαν ἐρεῖς εἰπέ μοι; οὐδεμίαν, ἀλλ' ἢ πονηρίαν ἐπιτεταμένην μόνον. Εἰ γὰρ ἐχθροὺς ἀγαπᾶν κελευόμεθα, ὅταν καὶ τοὺς φιλοῦντας μισῶμεν, ποίαν τίσομεν δίκην. Εἰ γὰρ ὁ τοὺς φιλοῦντας ἀγαπῶν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἐθνικῶν διακείσεται, ὁ τοῖς μηδὲν ἠδικηκόσιν ἐπηρεάζων, ποίαν ἕξει συγγνώμην. Ὁ δαίμων φθονεῖ μὲν, ἀνθρώποις δὲ, δαίμονι δὲ οὐδενί. Σὺ δὲ ἄνθρωπος ὤν, ἀνθρώποις φθονεῖς; καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης; Δεινὸν ἡ βασκανία, δεινόν, καὶ τῆς οἰκείας ἀναπείθει καταφρονεῖν σωτηρίας. Οὕτω γὰρ ὁ Σαοὺλ δαίμονα πονηρὸν ἐκάλεσε κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς· καὶ καλέσας τῷ ἰατρῷ πάλιν ἐβάσκαινε. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος. Ἤδει ὅτι ἐσώθη, καὶ ἀπο-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β. ἐπιστ.

λέσθαι

si inimicus insultantes non pmittit impunitos trãsire, multò magis eos, q inuident his, qui nihil nocuerunt. Si n. qui amicum diligit, nihil plus habet Publicanis, q̃ ille experietur clementiam, q innocentem odio pſequitur? Quare igitur doles, ô homo, proximi bonis? Nam si dolere oporteret, ob ea, q̃ nos patimur mala, dolere oportebat, non ob q̃ alios pbos haberi videmus. An ignoras, omni venia hoc ipsum peccatũ carere? Ac meritò illud quidẽ. Etenim fornicator cupiditatẽ prætẽdere potest, fur inopiã, & homicida irã; frigidas quidem causas & minimè iustas: habẽt tamẽ quas dicãt: tu verò q̃ causam commemorabis, dic mihi? nullã, nisi vehementẽ tuam impbitatem. Si n. inimicos diligere iubemur, q̃ persoluemus pœnã, si amicos quoq; odio psequamur? Nã si is, qui amantes se diligit, nihil melius sese habet q̃ ethnici, quã habebit veniam, q nullam iniuriã inferentes vexat? Dæmon inuidet quidẽ, sed hominib', dæmonũ verò nulli. Tu verò homo cũ sis, hominibus inuides? Et q̃ veniam consequeris? Malum quoddã inuidia est, graue inq̃ malũ; ppriamq; iubet despicere salutẽ. Sic n. Saul malũ dæmonẽ cõtra animã suã accersiuit: & postq̃ accersisset, medicũ inuidia psequebatur. Talis n. res est inuidia. Sciebat se sanatum,

Ex inter. pr. Euág. S. Ioan.

Ex inter. pr. epist. 2. ad Cor.

tum,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

λέσθαι μᾶλλον ἤθελεν, ἢ τὸν σώσαντα εὐδοκιμοῦντα ἰδεῖν. Καὶ εἰ βούλεσθε, διηγήσομαι ὑμῖν τίνας εὐεργεσίας εὐεργέτησεν ὁ Δαβὶδ τὸν Σαοὺλ, καὶ τίσιν αὐτὸν μετὰ ταῦτα ἐκεῖνος ἠμείψατο. Πολέμου ποτὲ τοὺς Ἰουδαίους καταλαβόντος χαλεπωτάτου, καὶ πάντων καταπεπληχότων καὶ δεδοικότων, καὶ οὐδενὸς προκύψαι τολμῶντος, ἀλλ' ἐν ἐσχάτοις τῆς πόλεως οὔσης ἁπάσης, καὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν ἑκάστου βλέποντος, καὶ καθ' ἑκάστην ἀποθανεῖσθαι τὴν ἡμέραν προσδοκώντων ἁπάντων, εἰσελθὼν οὗτος ἀπὸ τῶν προβάτων ἐπὶ τὴν παράταξιν, τὸν ἁπάντων ἀνεδέξατο πόλεμον, καὶ οὐδεμίαν ὁρῶν ἀνάγκην ἐπικειμένην αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς κωλύοντας ἔχων· καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐπετίμα, καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον ἀφορῶν κατεῖχε καὶ μένειν ἐκέλευε· διαθερμανθεὶς οἴκοθεν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἔτρεχε, καὶ τοσαύτην κηδεμονίαν περὶ τὸν βασιλέα ἐπεδείξατο, ὡς καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης ἐπ' ὄψιν αὐτὸν κείμενον ἀναστήσας εἰπεῖν, μὴ συμπεσέτω ἡ καρδία τοῦ κυρίου μου δι' αὐτόν· ὅτι ὁ δοῦλός σου πορεύσεται καὶ πολεμήσει μετὰ τοῦ ἀλλοφύλου τούτου. Ἆρα μικρὸν τοῦτο εἰπέ μοι, τὸ μηδεμίαν ἀνάγκην ἔχοντα τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ὠφελείας εἰς μέσους πηδῆσαι τοὺς πολεμίους, μηδὲν μηδέποτε παρ' αὐτῶν εὖ παθόντα; Ἆρα οὐκ ἔδει αὐτὸν μετὰ

ταῦτα

Ex inter. pr. epist. 1. ad Cor.

tum, & perire malebat, quam celebrem videre eum, qui se sanasset. Et si vultis, declarabo vobis quibus Dauid Saulem beneficiis affecerit, & quibus hic illum deinde remuneratus sit. Cum aliquando Iudaeos bellum grauissimum occuparet, omnesque consternati & in metu essent, nec quisquam prospicere auderet; sed in extremis tota ciuitas esset, & mortem singuli ante oculos viderent, omnesque indies morituros se existimarent, ingressus iste ab ouibus ad aciem, bellum, quod omnibus instabat, in se suscepit; idque nullam videns necessitatem sibi incumbentem, imò etiam multos habens sibi obstantes (etenim & frater eum increpabat, & Rex ad immaturam aetatem respiciens retinebat, & manere iubebat) in se calefactus ad barbaros accurrit, tantamque erga Regem curam ostendit, vt etiam ante bellum & victoriam in facie ipsum iacentem erigeret, dicens: ne concidat cor Domini mei propter ipsum: quia seruus tuus ibit, & pugnabit cum alienigena isto. An hoc parum est, rogo? quod, qui nulla necessitate vrgeretur, animam suam impenderet, atque ob illorum commodum, à quibus nullo vnquam beneficio esset affectus, in medios insiliret hostes? An non ipsum post hæc oportebat Domi-

ταῦτα δεσπότην αὐτὸν ἐπιγράφεσθαι, καὶ σωτῆρα κοινὸν τῆς πόλεως ἀναγορεύειν, τὸν καὶ τὴν ἁπάντων ζωὴν, μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν διατηρήσαντα; ποία γὰρ ταύτης εὐεργεσίας μείζων ἑτέρα ἦν· οὐ γὰρ εἰς χρήματα, οὐδὲ εἰς δόξαν καὶ δυναστείαν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν τὴν εὐεργεσίαν κατέθετο, καὶ ἐξ αὐτῶν αὐτὸν ἀνεκαλέσατο τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· καὶ δι' ἐκεῖνον ἔζη λοιπὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπέλαυε τῆς ἀρχῆς. Τίσιν οὖν αὐτὸν μετὰ ταῦτα ἠμείψατο. Εἰ μὲν γὰρ αὐτό τις τῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος ἴδοι, οὐ * δεῖ τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς αὐτοῦ λαβὼν κεφαλῆς ἐπὶ τὴν τοῦ Δαβὶδ ἔθηκεν, οὐδέπω τὴν ἀξίαν ἦν ἀποδεδωκὼς ἀμοιβὴν, ἀλλὰ τὸ πλέον ὀφείλων· ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ζωὴν καὶ βασιλείαν αὐτῷ ἐχαρίσατο· οὗτος δὲ βασιλείας αὐτῷ παραχωρεῖν ἔμελλε μόνης. Πλὴν ἀλλ' ἴδωμεν αὐτοῦ τὰς ἀμοιβάς. Επειδὴ τοῦ βαρβάρου τὴν κεφαλὴν ἔλαβε, καὶ τὰ λάφυρα ἔχων ἐπανήει, ἐξῆλθον αἱ χορεύουσαι φησὶν ᾄδουσαι καὶ λέγουσαι· ἐπάταξε Σαοὺλ ἐν χιλιάσι, καὶ Δαβὶδ ἐν μυριάσι. Καὶ ὠργίσθη Σαοὺλ, καὶ ἦν ἀποβλεπόμενος τὸν Δαβὶδ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Τίνος ἕνεκεν εἰπέ μοι· εἰ γὰρ χρή τι θαυμαστὸν εἰπεῖν, τῷ Σαοὺλ ἐχαρίσαντο μᾶλλον ἢ τῷ Δαβὶδ ταῦτα λέγουσαι· καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐχρῆν, ὅτι τὰς χιλιάδας γοῦν ἔδωκαν αὐτῷ. Τί

οὖν

* lego οὐδ' εἰ

Domini titulo insignire, & communem ciuitatis seruatorem appellare, vt qui omnium vitam, adiuuante Dei gratia, cõseruasset? Quod enim aliud maius isto beneficium erat? Non enim in pecuniis, nec in honore & potentia, sed ipsa sua anima beneficium hoc contulit, & ab ipsis eum reuocauit portis mortis: perque illum de cætero Rex viuebat, regnoque perfruebatur. Quibus igitur postea eum remuneratus est? Si enim quis recte factorum magnitudinem respiciat, licet coronam à suo capite ablatam Dauidis capiti imposuisset, nondum iustum reddidisset præmium, sed plus debuisset. Hic siquidem & vitam & regnum ipsi largitus est: ille verò solo regno cedere deberet. Videamus tamen quæ 1.Reg.18. sint ipsius remunerationes. Postquam barbaro caput abstulisset, & spolia habens rediisset, exiuerunt chori mulierum cantantes & dicentes: percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Et iratus est Saul, & respiciebat Dauidem à die illa. Cuius quæso gratia? Si enim mirabile quid dicere oportet, Sauli potius quàm Dauidi dederunt, hæc dicentes: Et contentum ipsum esse oportebat, quòd millenos saltem ei dedissent. Quid ergo

οὖν ἀγανακτεῖ ὅτι ἔδωκαν τὰς μυριάδας ἐκείνῳ. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τι συντελέσας εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μικρὰν γοῦν τινα μοῖραν εἰσενεγκὼν, καλῶς ταῦτα ἐλέγετο, ὅτι Σαοὺλ ἐν χιλιάσι καὶ Δαβὶδ ἐν μυριάσιν. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν δεδοικὼς καὶ τρέμων ἐκάθητο, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποθανεῖσθαι προσδοκῶν, οὗτος δὲ τὸ πᾶν εἰργάσατο· πῶς οὐκ ἄτοπον ἦν, τὸν μηδὲν εἰς τοὺς κινδύνους συμβαλόμενον ἀγανακτεῖν, ὅτι μὴ τὸ πλέον τῆς εὐφημίας ἔλαβεν. Εἰ γὰρ ἀγανακτεῖν ἐχρῆν, τὸν Δαβὶδ ἀγανακτεῖν ἔδει, ὅτι τὸ πᾶν αὐτὸς κατορθώσας, μεριστὴν ἕτερον ἔσχε τῆς εὐφημίας. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἡ βασκανία· οὐκ ἀνέχεται πρᾴως ὁρᾶν τὴν ἑτέρων εὐπραγίαν· ἀλλὰ τὴν τοῦ πλησίον εὐημερίαν, οἰκείαν δυσπραγίαν εἶναι νομίζει, καὶ τήκεται τοῖς τοῦ πλησίον ἀγαθοῖς. Καθάπερ καὶ ὁ βασιλεὺς Γεράρων ὑπέμεινεν, ὁρῶν τοῦ Ἰσαὰκ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐξανομένην τὴν εὐπορίαν ἐδεδοίκει, καὶ μεταναστῆναι ἐκεῖθεν καταναγκάζει τὸν δίκαιον. Ἄξιον δὲ ἀκοῦσαι αὐτῶν τῶν ῥημάτων τῆς θείας γραφῆς. Ἔσπειρε δέ φησιν Ἰσαὰκ ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ, καὶ εὗρεν ἑκατοστεύουσαν κριθὴν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ. Εἶδες φιλοτιμίαν δεσπότου; εἶδες ἐπίτασιν εὐεργεσίας; Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τοῦ βασιλέως τὸν ζῆλον, οἷος ἐγίνετο διὰ τὴν τοῦ δικαίου εὐπορίαν· ἄπελθε φησὶν ἀφ' ἡμῶν, ὅτι δυνατώτερος ἡμῶν ἐγένου.

ἐκ τ. ἑρμ. τ. ἐξαημ.

ergo indignatur, quod denos millenos illi dederint. Si enim aliquid ad hoc bellum fecisset, & aliquam saltem exiguam partẽ contulisset, rectè hæc dicerentur, quod Saul mille & Dauid decem millia. Cum verò ipse quidem metuẽs & tremens sederit, in singulos dies moriturum se existimans; Dauid verò totum confecerit: quomodo non absurdum erat, eum q nihil ad pericula ppulsanda contulisset, indignari, quod non potiorem lætæ acclamationis partẽ tulerit? Si enim indignari oportebat, Dauidẽ certè oportebat, quod cum ipse totum laudabiliter gessisset, alium haberet laudis partitor. Sed eiusmodi res est Inuidia: nõ sustinet benignè aliorũ aspicere felicitatem: sed proximi pspetitatem, suã infelicitatem esse arbitratur, bonisq; pximi contabescit. Quale quid Rex Gerarorũ passus est; dũ videret Isaaci quotidie augeri facultates, timebat, & inde discedere iustum cogebat. Sed æquum est, ipsa sacræ scripturæ verba audire. Seminabat autem, inquit, Isaac in terra illa, & inuenit in illo anno hordeum centuplum. Vides liberalitatem Domini? vides beneficentiæ amplificationem? Sed videamus etiam Regis inuidiam, quæ nascebatur ob abundantiam Iusti. Recede, inquit, à nobis, quoniam potentior nobis factus

Gen. 26.

Ex interpr. hexaem.

ἐγένου. Καὶ ἀληθῶς δυνατώτερος ἦν, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἔχων ἐν ἅπασι, καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ δεξιᾶς φρουρούμενος. Ποῦ τοίνυν ἀπελαύνεις τὸν δίκαιον· οὐκ οἶδας ὅτι ὅπου ἂν συμβαίη ἀπελθεῖν, ἐν τοῖς τοῦ δεσπότου τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι αὐτὸν ἀνάγκη; κἂν γὰρ εἰς αὐτὴν ἔρημον ἀπελθεῖν καταναγκάσῃς, οὕτως εὐμήχανον δεσπότην ἔχει, ὡς κἀκεῖ γενόμενον, πολλῷ πλέον περιφανέστερον ἀποδεῖξαι. Διὰ γὰρ τῶν ἐναντίων μάλιστα τὰ ἐναντία πολλάκις οἰκονομεῖ. Αὐτῷ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

factus es. Et reuera potentior erat, quippe qui supernũ in omnibus auxilium haberet, & à dextera Dei protegeretur. Quo igitur expellis iustum? An nescis, quia quocunque ipsum contingat abire, in iis q̃ Domini sui sunt, eum esse necesse sit? Licet enim in ipsam solitudinẽ abire coëgeris, aequè potentem Dominum habet, quam ibi fuit, vt multo illustriorem eũ reddat. Per contraria enim maximè contraria frequenter administrat. Ipsum decet gloria, imperium, honor & adoratio, cum patre & sancto spiritu, in secula. Amen.

Περὶ μίσους καὶ ἔχθρας.

ΛΟΓΟΣ ιη'.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλονικ. α'. ἐπιστ.

Εἴ τις παρὰ τοῦ πλησίον ἠδίκηται, εἰς μνήμην τὸν Δαβὶδ λαμβανέτω, καὶ εἰς νοῦν βαλλέσθω, ἵνα ὡς ἔτι ζῇ ἡ καρδία, τῇ μνήμῃ τοῦ πρᾳοτάτου καὶ ἀνεξικάκου τούτου δυνηθῇ τὸ πέλαγος τῆς μήνιδος διαλῦσαι. Διατί γάρ σου ἐχθρός ἐστιν ὁ ἀδελφός; ὕβρισέ σε; ἀλλ' οὐδὲν ἠδίκησεν· ἀλλὰ χρημάτων ἕνεκεν τοῦτον περιορᾷς ἐχθραίνοντα; μὴ παρακαλῶ, μὴ ἀναβάλῃ τὰ τῆς μήνιδος διακόψαι χρονία· αἱ γὰρ ἀναβολαὶ μελλήσεις τίκτουσιν. Ἂν σήμερον ὑπέρθῃ, μᾶλλον ἐρυθριᾷς.

De Odio & Inimicitiis.

Homilia XVIII.

Ex inter. pr. epist. 1. ad Thessalon.

Si quis à proximo suo iniuriam acceperit, in memoriã reuocet Dauidem; atq; ita animo imprimat, vt, quousq; vixerit, recordatione huius mitissimi & mansuetissimi viri iracũdiae pelagus possit dissipare. Quid n. est, q fratrem tuũ pro inimico reputes? Affecit te iniuria? at nihil dãni intulit. Aut fortè pecuniarũ causa ipsum velut hostẽ obseruas? ne quaeso, ne iracundiae funes resecare differas. morae n. moras pariunt: & si hunc diẽ adiicias, magis

ἐρυθριᾷς· κἂν αὔριον παρέλθῃς, μείζων ἡ αἰσχύνη· κἂν τὴν τρίτην, ἐπὶ πλέον αἰσχυνθήσῃ τὴν ἀναβολὴν μηκυνόμενος. Δότε μοι παρακαλῶ, μὴ προθυμίας ταῦτα λέγειν· ποιήσατέ με ἀκοῦσαι ἀπὸ τῆς συνεχοῦς ταύτης διδασκαλίας, ὅτι νῦν τινὰ ἀπελθὼν εὐθέως περιέλαβεν ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν, περιεχύθη, περιεπλάκη, κατεφίλησεν, ἐδάκρυσε, κἂν γὰρ θηρίον ἐκεῖνος ᾖ, κἂν λίθος, κἂν ὁτιοῦν, ὑπὸ τῆς τοιαύτης καταμαλαχθεὶς φιλοφροσύνης ἡμερωθήσεται. Καὶ σαυτὸν μὲν ἀπαλλάξεις τῶν ἐγκλημάτων, ἐκεῖνον δὲ πρὸς εὔνοιαν ἐπισπασάμενος κερδανεῖς. Καὶ μή μοι λέγε, ὅτι μιαρὸν ἐχθρὸν ἔχω, πονηρόν, διεφθαρμένον, ἀδιόρθωτον, καὶ καταλλάξαι αὐτῷ δύναμαι. Οἷον γὰρ ἂν εἴπῃς, οὐκ ἔστι τοῦ Σαοὺλ χείρων· ὃς καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις διασωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ, αὐτῆς μυριάκις ἐπεβούλευσε τοῖς εἶτα αὐτῷ τούτων εὐεργετηθεὶς, ἔμενε τὴν ἑαυτοῦ πονηρίαν διατηρῶν. Τί γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι γῆν ἀπετέμετο, καὶ ἐν ἀγρῷ ἠδίκησε, καὶ οἰκίας ὅρια ὑπερέβη, καὶ ἀνδράποδα ἠρπασε, καὶ ὕβρισε, καὶ ἐπλεονέκτησε, καὶ εἰς πενίαν ἤγαγεν; ἀλλ' οὔπω τὴν ψυχὴν ἀφελέσθαι ἐσπούδασεν, οὐχὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις, ἀλλ' οὐδὲ τοσαῦτα εὐεργετηθεὶς, οὐδὲ εἰς τὰς χεῖρας πολλάκις ἐμπεσὼν, καὶ διασωθείς. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο, καὶ οὕτως πλεονεκτεῖ πάλιν ὁ Δαβὶδ, ὅτι ἀπλεάτεροις

gis erubeſcas; & ſi craſtinum, maius erit dedecus; ſi verò etiã tertiũ apposueris, maior tibi vltra cunctanti pudor erit. Concedite mihi obſecro, vt liberè iſta dicã. efficite vt inaudiam ex continua iſta doctrina, vos aliqđ pfeciſſe: diſcedentē hinc quempiam ſtatim ambabus inimici manib. apprehenſis, ipſũ brachiis coſtrinxiſſe, exoſculatum eſſe, lachrymas pfudiſſe: licet n. vel bellua ille ſit, etiãſi lapis, aut aliud qđuis, eiuſmodi tamen benignitate emollitus manſuescet. Ac tu qdem hoc facto teipſum à culpa liberabis, illũ verò ad beneuolentiã reductũ lucrifacies. Et ne mihi dixeris, ſceleſtũ inimicum habeo, impbum, perditũ, inemendabilem, nec illũ reconciliare valeo. Qualecunq; n. dixeris, deterior Saule non erit; q ſemel ac iterũ, & ſæpiº à Dauide ſeruatus eidē ſæpiſſimè inſidiatus eſt: & cũ adhuc beneficiis ab eo cumularetur, in malitia retinenda pſtitit. Quid n. habes, q adferre poſſis? an q ſolum tuũ arando abſciderit? q agro damnum intulerit? q auiditè limites tranſierit? q mancipia tua interuerterit? q ignominia te affecerit? quod aliena inuadēs te ad paupertatē redegerit? Atq nondũ animã tibi auferre conatº eſt, idq ſemel & iterũ & frequēter; & qdem tot acceptis beneficiis: neq, in manus tuas ſæpè incidēs ſeruatus eſt. Et vt hoc ita ſit, adhuc tamē Dauid pcel-

lit;

στέροις ἐντρεφόμενος νόμοις καὶ οὐδὲν ἀπαιτοῦσι τοιοῦτον, πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν, τὴν ἐν τῇ χάριτι ἔφθασε. Καὶ σὺ μὲν πολλάκις ὑπὲρ τῶν παρελθόντων ὀργιζόμενος μνησικακεῖς· οὗτος δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεδοικὼς, καὶ εἰδὼς ἀκριβῶς ὅτι ἀοίκητος αὐτῷ ἔσται ἡ πόλις, καὶ ἀβίωτος ὁ βίος σώσαντι τὸν ἐχθρὸν, οὐκ ἀφίστατο τῆς ἐκείνου κηδεμονίας, ἀλλὰ πάντα ἔπραττε καθ' ἑαυτοῦ τὸν πολέμιον τρέφων. Τί δήποτέ ἐστιν εἰπέ μοι, ὅπερ ἐγκαλῶν τῷ ἐχθρῷ οὐ βούλει καταλλαγῆναι; τί γάρ σε τοσοῦτον ἠδίκησε; Χρήματά σε ἀφείλετο; ἀλλ' ἐὰν ἐνέγκῃς γενναίως τὴν ἁρπαγὴν, τοσοῦτον λήψῃ μισθὸν, ὅσον ἂν εἰ ταῖς τῶν πενήτων χερσὶν ἐπιτέθηκας. Καὶ γὰρ ὁ πένησι δεδωκὼς, καὶ ὁ τῷ πλεονεκτήσαντι μὴ ἐπιβουλευσάμενος, ἢ καὶ καταρασάμενος, διὰ τὸν θεὸν, τὰ αὐτὰ πεποιήκασιν. Ὅταν οὖν ἡ ὑπόθεσις τῆς δαπάνης ᾖ μία, εὔδηλον ὅτι καὶ στέφανος εἷς· ἀλλ' εἰς ψυχὴν ἐπεβούλευσε καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρησε; μαρτύριόν σοι τὸ πρᾶγμα λογίζεται, ἂν τὸν ἐπίβουλον καὶ μέχρι τοσούτου τὴν ἔχθραν ἐξαγαγόντα, ἐν τοῖς εὐεργέταις ἀριθμῇς, καὶ διατελῇς εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὸν θεὸν ἵλεων γενέσθαι παρακαλῶν. Μὴ δὴ τοῦτο ἴδωμεν ὅτι διεκώλυσεν ὁ θεὸς σφαγῆναι τὸν Δαβὶδ ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενον· ἀλλ' ὅτι διπλοῦν καὶ τριπλοῦν στέφανον μαρτυρίου ἐδύσατο, ἀπὸ τῆς ἐκείνου ἐπιβουλῆς.

lit; qppe q. imperfectioribus, et nihil eiusmodi exigētibus legib. innutritus, ad apicē legis gratiæ contēdens te anteuerterit. Ac tu q̃dē haud rarò p̄teritarū rerū causa conceptā irā foues: hic verò etiā dum impendentia mala metuit, probeq́; nouit, nusquā in ciuitate sibi locū fore, sed vitam planè miserā, si hostē incolumē dimitteret, nihilominus suā ꝓ inimico solicitudinē non deseruit, sed omnia humanitatis officia illi exhibens contra seipsum hostē nutriuit. Quid igitur, q̃so, est, ꝙ obiicias, dū inimico nō vis reconciliari? Quanā tāta affecit te iniuria? Pecuniis fortè te spoliauit? At si generoso animo istā rapinā feras, tantā mercedē accipies, quantā si in pauperū manib. reposuisses, accepturus fuisses. Idem n. est, siue qs egenis elargiatur pecunias, siue ob Dei amorē insidias non moliatur, aut etiā maledicat illi, qui alienis inhiat. Cū n. eadē vtrobiq; impendij sit intentio, manifestū est, candē quoq; fore coronam. Sed fortè vitæ tuæ insidias struxit, ac te occidere conatus est? At si insidiatorē & eousq; te hostiliter insectantē in beneficiorū numero cēseas, Deuq́; vt veniā ipsi dare dignetur, orare non desinas, ꝓ martyrio tibi hoc reputabitur. Ne porro hoc attendamus, ꝙ Deus inhibuerit, ne Dauid, dum à Saule exagitaretur, interficeretur: sed ꝙ duplici triplicíue martyrij co-

βουλῆς. Ὁ γὰρ διὰ τὸν θεὸν τὸν πολέμιον σώσας, τὸν ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις τὸ δόρυ κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἀκοντίσαντα, καὶ γενόμενος κύριος ἀνελεῖν, εἶτα φεισάμενος, καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι μετὰ τὴν φειδὼ ταύτην πάλιν ἐπιθήσεται, εὔδηλον ὅτι μυριάκις ἐσφάγη τῇ προθέσει· μυριάκις δὲ σφαγεὶς διὰ τὸν θεὸν, πολλοὺς ἔχει μαρτυρίου στεφάνους. Καὶ ὅπερ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐλογίζετο, καὶ καθ' ἡμέραν ἀπέθνησκε διὰ τὸν θεόν. Δυνάμενος γὰρ ἀνελεῖν τὸν ἐπιβουλεύοντα, διὰ τὸν θεὸν οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλ' εἵλετο κινδυνεύειν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μᾶλλον, ἢ δικαίαν ἐργασάμενος σφαγὴν, ἀπὸ τοσούτων ἀπαλλαγῆναι θανάτων. Εἰ δὲ τὸν μέχρι ζωῆς αὐτῆς ἐπιβουλεύοντα, οὔτε ἀμύνεσθαι οὔτε μισεῖν χρὴ, πολλῷ μᾶλλον τὸν εἰς ὁτιοῦν ἄλλο ἀδικοῦντα τῶν ἔξω. Βούλει μαθεῖν ὅτι δυνατὸν, ἂν ἐθέλωμεν πάντα ἄνθρωπον πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθῶς ἔχοντα καταλλάξαι, κἂν πονηρός τις καὶ διεφθαρμένος καὶ ἀδιόρθωτος ᾖ; τί λέοντος ἀγριώτερον; ἀλλ' ὅμως τοῦτον ἡμεροῦσιν ἄνθρωποι, καὶ ἡ τέχνη τὴν φύσιν βιάζεται, καὶ γίνεται προβάτου παντὸς ἡμερώτερος, καὶ ἐπιεικέστερος, ὁ πάντων θηρίων ἀγριώτερος καὶ βασιλικώτερος· καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς βαδίζει μηδένα φοβῶν ἡμερότητι

rona, ob eas, quas ptulit, insidias, ornatus fuerit. Etenim, q Dei amore hostē seruauit, illum, inq̃, qui semel atq; iterū & sæpius hastam in caput suū contorsit, & cū in sua potestate illū haberet, à nece tamē eiusdē abstinuit, nō ignarus, fore, vt postq̃ ei pepcisset, denuò se inuaderet; illū pspicuum est, decies millies voluntate mortuū esse. Decies millies verò pter Deū mortuus, multas martyrij laureolas obtinet. Et quod S. Paulus dicebat, hoc ipsū hic noster animo versabat, & quotidie mortē pter Deū oppetebat. Cum n. sibi pniciem molientē interficere posset, pter Deū noluit, sed potius singulis diebus pericula subire, q̃ iusta etiam cæde patrata, à tot mortibus liberari elegit. Quod si ad vitā vsq; etiā insidiis grassantem vlcisci atq; odio psequi nefas sit, multò minº eū oportebit, q alia quauis nos in re externa iniuria affecit. Vis porrò intelligere, facile esse, si modo velimus, omnē hominē malè erga nos affectū, quantūuis impbus qs & pditus ac incorrigibilis fuerit, reconciliare? Quid quæso leone ferocius? illū tamē homines mansuetū reddūt, & naturā ars coercet, ac quauis oue mitior & lenior euadit, qui alioquin omnibus bestiis sæuior est & angustior, iā q̃. p mediū forum ambulans nemini vllum terrorem ob mansuetudinem, incutiat. Quam igitur excusatio-

ῥότητι. Τίνα γὰρ ἕξομεν ἀπολογίαν, ἵνα συγγνώμην, θηρία μὲν ἡμεροῦντες, ἀνθρώπους δὲ λέγοντες μὴ δύνασθαι καταπραΰνειν ποτὲ, μηδὲ πρὸς ἡμᾶς ἔχειν ἡδέως. Καίτοι, τῷ θηρίῳ μὲν παρὰ φύσιν τὸ ἥμερον, τῷ ἀνθρώπῳ δὲ παρὰ φύσιν τὸ ἄγριον; ὅταν οὖν τῆς φύσεως περιγινώμεθα, ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν προαίρεσιν λέγοντες, μὴ δύνασθαι διορθοῦν. Εἰ δὲ καὶ ἀνίατα νοσεῖ, ὅσος σοι μείζων ὁ πόνος, τοσοῦτος σοι καὶ ὁ μισθὸς παραμυθοῦντι καὶ θεραπεύοντι τὸν νοσοῦντα ἀνίατα. Τί δὲ τοσοῦτον ἡμάρτηται τῷ ἐχθρῷ, ὅτι ἀναδύῃ πρὸς τὴν ἐκείνου καταλλαγήν· εἶπέν σε κακῶς καὶ μοιχὸν καὶ πόρνον ἐκάλεσε; καὶ τί τοῦτο· εἰ μὲν ἀληθῆ λέγει, διόρθωσαι· εἰ δὲ ψευδῆ, καταγέλασον. Εἰ συνοίδας σαυτῷ τὰ εἰρημένα σωφρόνησον· εἰ μὴ συνοίδας, καταφρόνησον. Μᾶλλον δὲ μὴ καταγελάσῃς, μηδὲ καταφρονήσῃς μόνον, ἀλλὰ χαῖρε καὶ σκίρτα κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον· ὅταν γάρ φησιν, ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν ἕνεκεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ψευδόμενοι, χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ δὲ ἀληθεύων εἴπῃ, σὺ δὲ μετ' ἐπιεικείας ἐνέγκῃς τὰ ῥήματα, καὶ μὴ ἀνθυβρίσῃς μηδὲ λοιδορήσῃς, ἀλλὰ στενάξῃς πικρῶς, καὶ καταγνῷς τῶν πεπλημμελημένων, οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου καρπώσῃ μισθόν. Πολλάκις

γὰρ

nem habebimus, quã veniam sperabimus, si belluas quidẽ domemus, homines interim nunq̃ nos mitigare, aut ut benè erga nos afficiantur, efficere posse dicamus? maximè cum mansuetudo pter naturam bestiarum, ferocitas aũt ab hominũ natura aliena sit. Cũ igitur natura superiores simus, quid nos excusabit, si liberã voluntatẽ nos corrigere posse negemus? Quod si fortè insanabilis videatur alicuius morbus, cogita, quanto maior labor in medicando fuerit, tãto tibi pseueranti, & desperatè laborantẽ curanti ampliorem mercedẽ futuram. Sed quidnã tam graue in te admisit inimicus, q tantoperè recõciliationẽ ipsius refugias? Maledixit tibi? Adulterũ, fornicatorẽ appellauit? At qd tũ postea? Si qdem vera obiicit, emenda: sin falsa, irride. Si tibi eorũ, q̃ obiecit, cõscius sis, resipisce: sin minus, cõtẽne: Imò, nõ solũ irride & contẽne, sed etiã gaude & exulta, iuxta dictũ Domini. Cũ n. inqt, exprobrauerint, & eiecerint nomẽ vestrũ tanq̃ malum, ppter filiũ hominis, mentiẽtes, gaudete in illa die & exultate, quoniã merces vestra multa est in cælo. Si verò, q res est, dixerit, ac tu quidẽ æquo animo ista verba tuleris, nec vicissim illũ cõtumelia afficeris, aut cõuitia dixeris, sed vehemẽter ingemueris, ac delicta tua dãnaueris, nõ mino-

mino-

γὰρ ἃ οὐκ ἐποίησαν φίλοι ἐπαινοῦντες καὶ χαριζόμενοι, ἐποίησαν ἐχθροὶ κακῶς λέγοντες, κἂν ἀληθεύωσι. Οἱ μὲν γὰρ ὡς εἰκὸς χαριζόμενοι, εἴτε καὶ [illegible]ζοντες, πρὸς μείζονα ὄγκον τὴν νόσον ἐπαίρουσιν· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἔχθρας κινούμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ὀνειδίζοντες, εἰς ἀνάγκην ἐνέβαλον διορθώσεως· καὶ γέγονεν ἡμῖν ἡ ἔχθρα μεγίστης ὠφελείας ὑπόθεσις. Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα με παρώξυνε· καὶ ὁ δεῖνά με προήγαγεν εἰπεῖν ῥήματα αἰσχρά. Ἡμεῖς τούτων αἴτιοι πανταχοῦ. Ἂν γὰρ θέλωμεν φιλοσοφεῖν, οὐ μόνον ἐχθρὸς, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος ἡμᾶς δυνήσεται πρὸς ὀργὴν κινῆσαι. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Δαβὶδ ἱστορίας δῆλον. Αὐτοῦ γὰρ εἰπόντος, ἰδοὺ τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος ἐν τῇ χειρί μου, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ μετὰ τούτων ἀπελογήσατο τῷ Σαοὺλ, ἐκεῖνός φησι, ἡ φωνή σου αὕτη τέκνον Δαβίδ· ὢ πόση διὰ τῆς τῶν ἐκείνου ῥημάτων ἐπιεικείας τῷ τεθηριωμένῳ τούτῳ ἀθρόον γέγονεν ἡ μεταβολή· ὁ γὰρ μηδὲ ἀπὸ ψιλοῦ τοῦ ὀνόματος ἀνεχόμενος αὐτὸν καλέσαι ποτὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ μισῶν τὴν προσηγορίαν, καὶ ἐς συγγένειαν αὐτὸν ἤγαγε, τέκνον αὐτὸν προσειπὼν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν φθόγγον διεθερμαίνετο τῆς φωνῆς. Καὶ καθάπερ πατὴρ χρονίας ἀκούσας φωνῆς παιδὸς ἐπανελθόντος ποθὲν, οὐχὶ πρὸς τὴν

ὄψιν

minorem, q̃ prior ille, mercedē consequeris. Frequenter n. quæ laudando & gratificando nō effecerunt amici nostri, hæc pſtiterunt inimici maledictis lacessendo; etsi vera obiiciant. Illi enim, vt consentaneum est, gratificantes, siue etiā assentantes superbiæ malum in nobis augent: hi verò odio perciti crimina exprobrāt, & nos ad vitiorū correctionē compellunt; fitq́; odiū maximæ vtilitatis occasio. Ne igitur dicamus, exacerbauit me quidā; aut, aliqs me perpulit, vt verba pudēda dicerem. Nos vbiq́; istorū causa sumus. Si n. rem bene ingrere & æstimare velimus, nō solū inimicus, sed ipse etiā diabolus ad irā nos permouere nequaq̃ poterit. Quod qdem ex illa de Dauide historia pſpicuū est. Cum n. is ad Saulem dixisset: en orā chlamidis tuæ in manu mea, & reliqua, q̃ ibi ad Saulem pro sui defensione dixit; mox ille: num tua hæc vox est, fili mi Dauid? Prôh quanta repentè ob verborū lenitatē in hoc efferato homine facta est mutatio! Qui n. nunquam vel nudo illū nomine vocare dignatus est, imò etiā ipsius allocutionem detestatus, nunc in suam familiā referens, filiū eundē appellat, atq́; ad ipsum vocis sonū mox incalescebat. Et quemadmodū pater aliqs sera filij sui alicunde redeuntis voce audita, non ad aspectū

solum,

ὄψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φωνὴν αὐτὴν διεγείρεται· οὕτω καὶ ὁ Σαοὺλ, ἐπειδὴ τὰ ῥήματα τοῦ Δαβὶδ εἰσελθόντα τὴν ἔχθραν ἐξέβαλεν, ἐπέγνω λοιπὸν τὸν ἄγιον, καὶ πάθος ἀποθέμενος, πάθος ἐδέξατο. Ἐκβαλὼν γὰρ θυμὸν, εὐθυμίαν ἐδέξατο καὶ συμπάθειαν. Τί τοῦ Δαβὶδ μακαριώτερον τε καὶ ὑψηλότερον· ὅτι τὸν ἀνδροφόνον πατέρα ἐποίησε, καὶ τὸν λύκον, πρόβατον, καὶ τὴν κάμινον τῆς ὀργῆς, δρόσου πολλῆς ἐνέπλησε, καὶ τὰ κύματα εἰς γαλήνην μετέβαλε, καὶ τὴν φλεγμονὴν τοῦ θυμοῦ κατέσβεσεν ἅπασαν; Μὴ τοῦτο τοίνυν μόνον σκοπῶμεν ἀγαπητοὶ, ὅπως μηδὲν πάθωμεν παρὰ τῶν ἐχθρῶν κακὸν, ἀλλ' ὅπως μηδὲν αὐτοὺς ἡμεῖς ἐργασώμεθα δεινόν· καὶ οὐδὲν πεισόμεθα κακὸν, κἂν μυρία πάσχωμεν δεινά. Ὥσπερ οὖν οὐδὲ Δαβὶδ φυγαδευόμενος, ἐλαυνόμενος, μέχρι τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐπιβουλευόμενος ἔπαθέ τι δεινόν· ἀλλὰ τοῦ πολεμίου λαμπρότερος ἦν καὶ σεμνότερος, καὶ ποθεινότερος ἅπασιν, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ θεῷ. Τί γὰρ ἠδικήθη ὁ ἅγιος ἐκεῖνος τότε, τοσαῦτα παθὼν παρὰ τοῦ Σαοὺλ, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ᾄδεται, καὶ λαμπρὸς μὲν ἐν γῇ, λαμπρὸς δὲ ἐν οὐρανῷ; Οὐχὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτὸν ἀγαθὰ μένει, καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία; τί δὲ ὠφέλησεν ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος, τοσαῦτα ἐπιβουλεύσας; οὐχὶ καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε, καὶ ἐλεεινὸν ὑπέστη θάνατον μετὰ τοῦ παι-

solum, sed etiam ad ipsam vocem excitatur: ad eundem modum Saul, postquam verba Dauidis ingressa inimicitias illi animo exemissent, de cætero iustum agnouit, & affectu vno deposito, alium assumpsit. Eiecta enim ex animo ira, beneuolentiam ac commiserationem suscepit. Quid igitur Dauide aut beatius aut sublimius? Hic siquidem ex homicida patrem fecit, ex lupo ouem. hic fornacem iracundiæ largo rore compleuit, tempestatē tranquillam reddidit, & omnem furoris feruorem restinxit. Ne igitur illud solum cogitemus, charissimi, vt nihil ab hostibus damni patiamur, sed ne mali quicquam ipsis inferamus: & nihil mali patiemur, etiamsi innumeras feramus molestias. Sic nec Dauid cum in exiliū actus & exagitatus grauissimis insidiis appeteretur, quicquā mali tulit; sed hoste ipso clarior & augustior, adeoq; omnibus hominibus & Deo ipsi gratior euasit. Quod n. damnum tulit, cū à Saule tam multa perpeteretur? an non in hodiernū vsq; diem tū in terra notus tū in cœlo clar⁹ decātatur? An nō ineffabilia illa bona & cœleste regnū ipsum manet? Quid verò commodi reportauit miser ille & infelix, qui tantopere Dauidi insidiatus est? nonne & regno excidit, & vnà cum filio miserabili morte periit.

παιδὸς, καὶ περὶ πάντων κατηγορεῖται; καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, τὰς ἀθανάτους ἐκδέχεται νῦν τιμωρίας. Ὅταν οὖν τὸν ἐχθρὸν ἴδῃς τὸν σὸν, ἢ καὶ εἰς νοῦν λάβῃς, μὴ τοῦτο λέγε, ὅτι τὰ καὶ τὰ ἔπαθον· τὰ καὶ τὰ ἤκουσα· καὶ τὸν θυμὸν διὰ τούτων ἀνάψῃς, καὶ τὴν φλεγμονὴν εἰς ὄγκον ἐπάρῃς μείζονα· ἀλλ' ὅσα μὲν ἤκουσας καὶ ἔπαθες λυπηρὰ, πάντα ἐπιλανθάνου. εἰ δὲ καὶ ἀναμνησθῇς, τῷ διαβόλῳ ταῦτα λογίζου· σύλλεγε δὲ ὅτι σοι χρηστὸν εἶπεν πώποτε καὶ ἐποίησε, καὶ ταχέως καταλύσεις τὴν ἔχθραν. Κἂν ἐγκαλεῖν καὶ διαλέγεσθαι μέλλῃς, πρότερον τὸ πάθος ἐκβαλὼν, καὶ τὸν θυμὸν σβέσας, οὕτως ἔλεγχε καὶ εὐθύνας ἀπαίτει, καὶ δυνήσῃ περιγενέσθαι ῥᾳδίως. Θυμούμενοι γὰρ οὔτε εἰπεῖν οὔτε ἀκοῦσαί τι δυνησόμεθα ὑγιές· ἀπαλλαγέντες δὲ τοῦ πάθους, οὔτε αὐτοὶ ῥῆμά ποτε ἐξοίσομεν τραχὺ, οὔτε ἑτέρων λεγόντων * οὕτως ἀκουσόμεθα. Οὐ γὰρ οὕτως ἡ τῶν λεγομένων φύσις, ὡς ἡ τῆς ἔχθρας πρόληψις ἡμᾶς ἀγριοῦν εἴωθε. Καθάπερ γὰρ νυκτὸς παρούσης, οὐδὲ παρόντα πολλάκις ἐπιγινώσκομεν φίλον, ἡμέρας δὲ γενομένης καὶ πόρρωθεν αὐτὸν ὁρῶντες γνωρίζομεν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἔχθρας συμβαίνειν εἴωθεν· ἕως μὲν ἂν ὦμεν ἀηδῶς πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, καὶ φωνῆς ἑτέρων ἀκούομεν, καὶ ὄψιν μετὰ διεφθαρμένης βλέπομεν γνώμης· ἐπειδὰν δ' ἀποθώμεθα τὴν ὀργὴν, ἢ πρὸ τούτου πολε-

* fortè ἀκόντως

periit, atq; ab omnibus insuper accusatur? Et q hisce omnibus grauius est, æterna nunc luit supplicia. Si quando igitur inimicũ tuũ videas, aut mente cogites; ne dicas, hæc & illa passus sum; hæc & illa audiui; ne videlicet hac ratione irã incendas & inflammationẽ vehemẽtius augeas: sed quæcunq; molesta audieris aut passus fueris, omnia obliuioni trade. si verò in mentem tibi venerint, diabolo hæc imputa: ac interim reputa, q nonnunq̃ benè tibi dixerit aut fecerit, & continuò dissolues inimicitiã. Si etiã cum aliquo expostulare aut disceptare velis, deposito antè affectu, iraq; compressa, ita demum coargue & rationes exige: ita n. facilè superare poteris. Etenim cum irascimur, neq; dicere neq; audire quicq̃ rectè valemus: à perturbatione verò liberi, nec ipsi vnq̃ verbum asperũ efferemus, nec grauatè aliis auscultabimus. Nõ n. tã eorum, q̃ dicuntur, natura, q̃ præceptũ animo odiũ, exasperare nos consueuit. Et veluti cũ nox est, frequenter etiam præsentẽ non cognoscimus amicũ; die aũt facto, pcul etiam hunc conspiciẽtes nouimus: ita in odio atq; inimicitiis cõtingere solet. Quandiu n. alienis abinuicẽ sumus animis, & aliorũ voces audimus, & vultũ animo corrupto intuemur: postq̃ verò irã deposuimus,

μία ὄψις, καὶ ἀηδὴς, πιθανὴ καὶ ἐπίχαρις φαίνεται. Ὅταν δὲ ὀνειδίσῃ σε ὁ ἐχθρὸς ἁμάρτημα ὃ σύνοιδας, σὺ ἀκούσας ἐκεῖνον μὲν μὴ ὑβρίσῃς, στενάξῃς δὲ πικρὸν καὶ τὸν θεὸν παρακαλέσῃς, εὐθέως ἀπέθου τὴν ἁμαρτίαν ἅπασαν. Καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς ἡμᾶς ἁπλῶς σε ψυχαγωγεῖν, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν τὴν μαρτυρίαν παρέξομεν. Φαρισαῖός τις ἦν καὶ τελώνης· ὁ μὲν εἰς ἐσχάτην κακίαν ἐληλακὼς, ὁ δὲ δικαιοσύνης ἐπιμελόμενος· καὶ ἀνῆλθον ἀμφότεροι εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι. Εἶπε ἐκεῖνος στὰς ἔλεγεν, ὁ θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ, ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, πλεονέκται, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· ὁ δὲ τελώνης πόρρωθεν ἑστὼς, οὐκ ἀνθύβρισεν, οὐκ ἀντελοιδόρησεν· οὐκ εἶπέν τι τῶν ψυχρῶν ῥημάτων, ἃ καθεκάστην ἡμέραν ἀλλήλους πλύνοντες λέγομεν· ἀλλὰ πικρὸν στενάξας, καὶ πατάξας τὸ στῆθος, τοῦτο μόνον εἶπεν· ὁ θεὸς, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· καὶ κατῆλθε δεδικαιωμένος. Εἶδες τάχος; κατεδέξατο ὄνειδος, καὶ ἀπενίψατο ὄνειδος· ἐπέγνω τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀπέθετο τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἡ κατηγορία τῆς ἁμαρτίας γέγονεν ἀναίρεσις τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὁ ἐχθρὸς ἄκων εὐεργέτης καθίσταται. ἆρα τί τούτου γένοιτ' ἂν μακαριώτερον, τί δὲ εὐκολώτερον πρὸς ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγήν; πόσα ἔδει καμεῖν τὸν τελώνην, νηστεύοντα, ἀγρυπνοῦντα, χαμευνοῦντα, τὰ ὄντα τοῖς δεομένοις παρέχοντα, ἐν σποδῷ καὶ σάκκῳ

καθη-

mox hostilis antea & tristis vultus, gratus & amabilis apparet. Si vero aduersarius crimen aliq̄, cuius tibi cōscius es, obiecerit; tu vero hoc audito, illum non vituperaueris, sed amare potius ingemiscens Deū oraueris, mox omne delictū deposuisti. Et ne putes, nos leuiter te consolari, testimoniū ex diuinis literis afferemus. Pharisæus erat, & Publicanus: hic ad extremā malitiā progressus, Luc. 18. *ille vero Iustitiæ studiosus erat: Et ambo ad templū ascenderunt, vt orarent. Tunc ille stans dicebat: gratias tibi ago Deus, q̄ non sim sicuti cæteri hominū, raptores, iniusti, aut etiā sicut Publicanus iste. Publicanus vero à longè stans, illum nō vicissim contumelia affecit, non maledicta regessit; nec absurdum quid dixit, qualia iudies nos mutuò conuiciātes dicimus; sed amare gemens pectusq; tundens hoc vnū dixit, O Deus propitius esto mihi peccatori. Et descendit iustificatus. Vidisti quā subitò? Accepit probrū, & abstersit pbrum; agnouit delicta, & deposuit delicta; factaq; est criminis accusatio, abolitio criminis; & hostis etiā inuitus fit benefactor. Quid q̄so isto beatius fuerit? q̄d ad peccatorū remissionē facilius? Quantum laborandum Publicano fuisset, ieiunando, vigilando, humi cubādo, facultates pauperibus erogando, longoq;*

tem-

καθήμενον ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ, ὥστε δυνηθῆναι τὰ ἁμαρτήματα ἀποθέσθαι ἐκεῖνα. Καὶ νῦν οὐδὲν τούτων ποιήσας διὰ ψιλοῦ ῥήματος, πᾶσαν ἀπέθετο κακίαν καὶ τὰ ὀνείδη, καὶ αἱ λοιδορίαι τοῦ δόξαντος αὐτὸν ὑβρίζειν, χωρὶς ἱδρώτων καὶ πόνων καὶ χρόνου μακροῦ, στέφανον αὐτῷ δικαιοσύνης ἐκόμισαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπερεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν προσέταξεν ὁ θεός, ὡς μὴ μόνον ἀφιέναι αὐτοῖς τὰ ὀφειλήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρώτους τῶν φίλων αὐτοὺς ἐναριθμεῖν. Ἐὰν δὲ ἀδικῇς μὲν μηδέν, ἀποστρέφῃ δὲ καὶ οὐχ ἡδέως ὁρᾷς, καὶ τὸ τραῦμα ἔχῃς ἐνακμάζον σου τῇ ψυχῇ, οὔπω τὴν ἐντολὴν ἐποίησας, ἣν προσέταξεν ὁ Χριστός; Πῶς οὖν αὐτὸς ἵλεων γενέσθαι τὸν θεὸν παρακαλεῖς, τοῖς εἰς σὲ πεπλημμεληκόσιν οὔπω γεγονὼς ἵλεως αὐτός; Εἰ δὲ βούλει γνῶναι ὅτι κἂν ἡμεῖς παρακαλέσωμεν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἠδικηκότων, ὁ θεὸς οὐκ ἀφίησιν, ἐὰν μέλλωσι γενέσθαι χείρους διὰ τῆς ἡμετέρας ἀνεξικακίας, ἱστορίαν ὑμῖν ἐρῶ παλαιάν. Κατελάλησέ ποτε τοῦ Μωϋσέως ἡ Μαριάμ. Τί οὖν ὁ θεός; λέπραν ἐπαφῆκεν αὐτῇ, καὶ ἀκάθαρτον ἐποίησε, καί τοι γε τὰ ἄλλα οὖσαν ἐπιεικῆ τε καὶ σώφρονα. Εἶτα τοῦ Μωϋσέως αὐτοῦ τοῦ ὑβρισμένου παρακαλοῦντος, ἱκετεύοντος ἀφεῖναι τὴν ὀργήν, οὐκ ἠνέσχετο ὁ θεός· ἀλλὰ τί ἔφην; εἰ πατέρα εἶχε, καὶ ἐξ ὄψεως αὐτὴν ἐποίησεν, οὐκ ἂν ἤνεγκε τὴν ἐπιτίμησιν; Σὲ μὲν οὖν ἀποδέχομαι τῆς πραότητος καὶ τῆς ἀνεξικακίας, ἐμὲ δὲ οὐδέπω αὐτὴν ἀφεῖναι δεῖ τῆς κολάσεως.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς μονάζοντας.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς ἀνδριάντας.

tempore in cinere & sacco sedendo, vt peccata à se amoliri posset. Iā verò nihil horū fecit, sed nudo verbo totā malitiam & ꝓbra exuit: cōuitia illius, q̃ ei insultare videbatur, absq; sudore & labore, longaq; mora, iustitiæ coronā ei attulerūt. Ideò etiā Deus pro inimicis orare præcepit, vt non solū illis debita condonemus, sed inter ꝓcipuos quoq; amicos eos numeremꝰ. Quod si nihil quidē iniustè agas, alios aūt auerseris, nec libenter videas, vulnusq; in animo tuo inualescens habeas; non dū præcepto satisfecisti, ꝙ Christus dedit. Quomodo igitur Deū, vt tibi placatus sit, rogas, cū ipse aliis, qui in te deliquerunt, nondum sis placatus? Quod si cognoscere lubet, Deū inimicis nostris non parcere, nobis etiā ꝓ iisdē orantibus, si per clementiam nostrā futuri sint deteriores, antiq̃ vobis narrabo historiam. Oblocuta fuit olim Moysi soror ipsius Maria. Quid ergo Deus? leprā ei immisit, & immundā fecit, licet cætera iusta & ꝓba esset. Moysen igitur iniuria affectum, & pro ea orantem & supplicantem, vt irā remitteret, non tulit Deus: sed quid inq̃t? Si patrem haberet, & à conspectu suo eam eiecisset, an non tulisset correctionē? Tuā quidem ꝓbo lenitatem & clementiā, me verò pœnam ei remittere non oportet. Memento

Ex orat. ad Monachum.

Ex hom. in Statuas.

Ἀναμνήσθητι τοίνυν τῆς φοβερᾶς κρίσεως, καθ' ἣν ἅπαντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα· ἐννόησον ὅτι τὰ κρυπτόμενα νῦν, ἀνακαλυφθήσονται τότε. Ἂν τοίνυν ἀφῇς τῷ πλησίον τὰ ἁμαρτήματα, ἅπερ ἀποκαλύπτεσθαι μέλλει τότε, ταῦτα ἐνταῦθα ἀφανίζεται πάντα· καὶ ἀπελεύσῃ μηδὲν ἐπισυρόμενος ὧν ἐπλημμέλησας. Ὥστε μείζονα λαμβάνεις, ἢ δίδωσι.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Καὶ γὰρ πολλάκις ἡμαρτήκαμεν τοιαῦτα, ἃ μηδεὶς ἕτερος εἶδεν. Εἶτα ἐννοοῦντες ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἅπαντα κείσεται ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα ἐν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης θεάτρῳ· οὐ τῆς κολάσεως χαλεπώτερον ἀλγήσομεν πνιγόμενοι καὶ ἀρχόμενοι τῷ συνειδότι; ἀλλὰ τὴν τοσαύτην σου αἰσχύνην, τὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα, ἔστιν ἀπονίψασθαι, διὰ τῆς εἰς τὸν πλησίον συγχωρήσεως. Καὶ εἰ βούλεσθε, ἀκούσατε ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν δύναμιν· ἐὰν στῇ Μωϋσῆς καὶ Σαμουὴλ φησι, οὐκ ἔστιν ἡ ψυχή μου πρὸς αὐτούς. Ἀλλ' ὅμως, οὓς οὐκ ἠδύνατο Μωϋσῆς καὶ Σαμουὴλ ἐξαρπάσαι τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ, αὕτη δύναται ἐξαρπάσαι ἡ ἐντολή· διὰ τοῦτο ἐκείνοις εἰς ταῦτα εἶπεν, συνεχῶς παρεκέλευε λέγων· κακίαν ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μὴ μνησικακείτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· καὶ τὴν κακίαν τοῦ πλησίον ὑμῶν μὴ λογιζέσθω. Εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν κελευόμεθα, ὅταν καὶ τοὺς φιλοῦντας μισῶμεν, ποίαν τίσομεν δίκην;

igitur terribilis iudicij, in quo nuda & aperta sunt omnia: Considera, quòd quæ modo occulta sunt, tunc omnia manifestentur. Si itaq; proximo delicta condones, quæ tunc releuanda erunt, hæc eadem ibi uniuersa euanescent; ac de nullo eorũ, q̃ perpetrasti, appellatus, abibis. Maiora igitur accipis, quam des. frequenter enim eiusmodi deliquimus, quæ nemo alius præter nos, nouit. Cum ergo cognoscamus, quòd in illa die omnia nostra facinora in conspectu hominũ, in communi totius orbis terrarum spectaculo, sint futura, nonne acerbius à propria conscientia, quam quouis tormento pressi & exagitati cruciabimur? Atqui hanc tantã ignominiam, hæc tanta crimina diluere licebit, si proximo tuo similiter errata condonaueris. Quod si libet, vim huius mãdati percipite. Si steterit, inquit Deus, Moyses & Samuel, non est anima mea ad ipsos: & tamẽ quos neq; Moyses neq; Samuel ab ira Dei eripere valuerunt, illos hoc præceptum liberare potuit. Atq; idcirco eos, quibus ista dixit, assiduè adhortabatur inquiens; vnusquisq; malitiam fratri suo in cordibus vestris dimittite: Et, malitiam p̃ximi vestri ne reputate. Si verò etiã inimicos diligere iubeamur, quasnam pœnas dabimus, si eos q nos amore complectuntur,

Ex interpr. Euág. S. Matth.

δικῶν; Εἰ ὁ τὸν φιλοῦντα ἀγαπῶν, οὐ-
δὲν πλέον ἔχει τῶν τελωνῶν, ὁ τὸν οὐδὲν
ἀδικοῦντα μισῶν, ποῦ στήσεται; Πῶς δὲ
ἐκφεύξεται γέενναν τῶν ἐθνικῶν χεί-
ἐκ τ῀ ἑρμ. ρων γενόμενος; Εἰ ὁ μὴ φιλῶν τὸν
τῆς πρὸς ἀδελφὸν, κἂν χρήματα κενώσῃ, κἂν
Ρωμ. ἐ- ἐν μαρτυρίῳ διαλάμψῃ, οὐδὲν ἀνύει
πις. πλέον, ὁ πολεμῶν τῷ μηδὲν ἠδικηκό-
τι, ἐννόησον πόσης ἂν εἴη τιμωρίας ἄ-
ξιος· Εἰ τοῖς τὰ εἰς αὐτοὺς μὴ συγ-
χωροῦσιν ἁμαρτήματα, οὐκ ἀφίησιν
ὁ θεὸς, τοῖς τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας ἀδι-
κεῖν ἐπιχειροῦσι, ποίαν ἄφεσιν δώσει;
Τί τοίνυν μαχόμεθα πρὸς ἀλλήλους
εἰκῇ; τί πολεμοῦμεν ἀλλήλοις, προσ-
τεταγμένοι καὶ τοὺς μισοῦντας φι-
λεῖν; Τί λέγεις ἄνθρωπε, ἐχθρὸν ἔ-
χεις καὶ οὐ καταισχύνῃ; οὐ γὰρ ἀρκεῖ
ἡμῖν ὁ διάβολος, ὅτι καὶ ὁμογενεῖς
ἐπισπώμεθα; εἴθε μήτι ἐκεῖνος ἠ-
θέλησεν ἡμῖν πολεμεῖν, εἴθε μηδὲ ἐκεῖ-
νος διάβολος ἦν. Οὐκ οἶσθα πόση
ἡδονὴ μετὰ τὰς καταλλαγάς; τί γὰρ
εἰ καὶ ἐν ἔχθρᾳ οὐ σφόδρα φαίνεται.
Εἰ δὲ λέγεις ὅτι φλεγμαίνεις τῆς ὕ-
βρεως μεμνημένος, ἀναμνήσθητι εἰ
γέγονέ σοι καλὸν παρὰ τοῦ λελυπη-
κότος, καὶ ὅσα ἑτέροις σὺ διέθηκας
κακὰ, καὶ ταχέως καταλύσεις τὴν
ἔχθραν. Οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον κακῶς
ἔπαθες, ὅσον σαυτὸν ἐργάσῃ κακόν.
Πῶς γὰρ ἐπιτεύξῃ συγγνώμης, ἧς ἑ-
ἐκ τ῀ ἑρμ. τέροις οὐ μεταδίδως. Ἑλλήνων παῖδες
τοῦ κατὰ οὐδὲν μέγα προσδοκῶντες, πολλάκις
Ματθ. ἐπὶ ἀνεξικακίᾳ ἐφιλοσόφησαν· καὶ
εὐαγ. σὺ ὑ-

tur, auersemur? Si is, q diligentem se
diligit, nihil plus habet Publicanis,
vbi stabit q nihil iniustè agẽtẽ odio
habet? Quomodo verò gehennã ef- Ex inter-
fugiet, qui ipsis Ethnicis extitit de- pr. epist.
terior? Si is, q fratrem non amat, li- ad Rom.
cet pecunias exhauriat, aut marty-
rio clarescat, nihil proficit; cogita,
quãto ille supplicio dignus sit, q ni-
hil iniustè operatum hostiliter infe-
stat. Si Deus nõ ignoscat peccata il-
lis, q contra se commissa non condo-
nant: q veniã dabit illis, q innocen-
tes iniuria afficere audent? Quid er-
go temerè nos inuicẽ impugnamus?
qd mutuis bellis nos psequimur, qb⁹
etiã odientes diligere pceptum est?
Quid dicis ô homo? inimicũ habes,
nec erubescis? An non sufficit nobis
diabolus, q etiã consanguineos puo-
cemus? vtinã nec ille nos impugna-
re voluisset: vtinã neq; ille calũnia-
tor esset. An ignoras quãta post pa-
cificationẽ sequatur voluptas? Quid
n. si in odio non ita appareat? Si
verò dicas, exæstuare te dũ iniuriæ
meministi; recorderis, si boni aliqd
ab ipso tibi pstitum sit ab eo, q tristi-
tia te affecit; & rursus, quantis tu a-
lios malis affeceris: sic n. continuò o-
diũ istud dimittes. nullum n. tantũ
malũ passus es, quantũ ipse tibi con-
flasti. Quomodo n. veniã conseque-
eris, q aliis non tribuis? Ipsi gentiles, Ex inter-
q nihil magni expectabant, in ma- pr. Euág.
lorum S. Matth.

σὺ ὑπὲρ οὗ τὴν ψυχὴν ὁ Χριστὸς ἔδωκε, οὐδὲ σφαγῆναι παρῃτήσατο ἐχθροῦ ὄντος, καὶ ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσι μέλλων ἀποδημεῖν, ἀναδύῃ, καὶ ὀκνεῖς πρὸς τὸ καταλῦσαι τὴν ἔχθραν; καὶ ὅπερ ὁ χρόνος ποιεῖ, τοῦτο οὐκ ἀνέχῃ πρὸ τοῦ χρόνου ποιῆσαι διὰ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον· ἀλλ' ἀμισθὶ μᾶλλον ἢ ἐπὶ μισθῷ βούλει σβεσθῆναι τὸ πάθος· οὐδὲ γὰρ ἂν ἀπὸ τοῦ χρόνου σβεσθῇ τοῦτο, ἔσται σοι τι πλέον, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ κόλασις, ὅτι ὅπερ ὁ χρόνος εἰργάσατο, τοῦτο ὁ τοῦ θεοῦ νόμος οὐκ ἔπεισε ποιῆσαι. Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστά σοι μισθὸν ἄφατον προξενεῖ, ἵνα φθάσῃς ἐκεῖνον· ὡς ἐὰν παρακληθεὶς καταλλαγῇς, οὐκ ἔτι τῆς τοῦ θεοῦ προσταγῆς γέγονεν ἡ φιλία, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου σπουδῆς· διὸ καὶ ἀστεφάνωτος ἀναχωρεῖς, ἐκείνου τὰ βραβεῖα λαμβάνοντος. λῃσταὶ κοινωνοῦντες τινων, οὐκέτι εἰσὶ λῃσταὶ πρὸς οὓς ἂν κοινωνήσωσιν, ἀλλὰ μεταβάλλει τὸν τρόπον ἡ τράπεζα, καὶ οὕτω τῶν θηρίων ἀγριωτέρους, προβάτων ἡμερωτέρους ποιεῖ· ἡμεῖς δὲ τοιαύτης τραπέζης μετέχοντες, τοιαύτης κοινωνοῦντες [*] τρυφῆς; ὁπλιζόμεθα κατ' ἀλλήλων; καὶ πῶς οὐκ ἂν εἴημεν καὶ τῶν θηρίων χείρους. Διατοι τοῦτο ἡμεῖς μὲν ἀσθενέστεροι, ὁ δὲ πάντων ἡμῶν πολέμιος ἰσχυρότερος καθ' ἑκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν· οὐ γὰρ μετ' ἀλλήλων κατ' ἐκείνου φραττόμεθα· ἀλλὰ μετ' ἐκείνου κατ' ἀλλήλων

[*] *forte,* τροφῆς

lorum tolerãtia sæpe magnum fluxum collocarunt: & tu, pro quo, cũ inimicus esses, Christus animã suã dedit, nec occidi recusauit, quique cum tanta spe hinc migraturus es, inimicitias dissoluere metuis & refugis? Et quod ipsum quidem tempus facit, tu facere propter diuinam legem non audes: sed sine vllo pmio potius, q̃ pro præmio affectũ vis extingui? neq; enim si tempus hoc fecerit amplius quid tibi erit, sed grauc potius supplicium, cum, quod tempus præstitit, hoc vt tu faceres, Dei lex tibi nõ persuaserit. Ob hoc enim maximè inenarrabilem tibi parat mercedẽ, vt ipsum anteuertas. itaq; si non nisi rogatus alteri reconcilieris, iã nõ tuo, Dei mandatũ seruandi studio, sed alterius diligentiæ ascribetur amicitia: ideoq; illo pmia capiente, tu sine corona discedis. Latrones si quibus consuescant, iã non amplius latrones sunt illis, quibuscũ cõsueuerint; sed mẽsa immutat mores, & q̃ belluis erant immaniores, quibus mãsuetiores efficit: Nos verò tantæ participes mensæ, q̃ [*] tales cõmunes habem⁹ delicias, in nos mutuò armamur? Et quomodo non belluis ipsis deteriores fuerimus? Propter hãc itaq; causam nos quidẽ infirmiores, ipse verò cõmunis omniũ nostrũ inimicus indies fortior euadit: Non n. nos inuicẽ contra illum muni-

[*] *talem escã communem habem⁹.*

λων ἱστάμεθα, καὶ αὐτῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς τοιαύτας παρατάξεις κεχρήμεθα. Οὗ τὴν στρατηγίαν ἐκφύγοιμεν χάριτι τοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

munimus, sed cum ipso contra nos mutuò stamus, atq; eodem ad eiusmodi prælia ductore vtimur. Cuius nos militiam effugere cõtingat, gratia Iesu Christi: quē decet gloria, imperium, honor & adoratio, cum patre & sancto spiritu, in secula. Amen.

Περὶ λύπης καὶ ἀθυμίας.

ΛΟΓΟΣ ιθ´.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς Σταγείριον.

ΤΗν ἀθυμίαν ἐνέθηκεν ἡμῶν ὁ θεὸς τῇ φύσει, οὐχ ἵνα ἁπλῶς καὶ ἀκαίρως καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις αὐτῇ χρώμεθα πράγμασιν, οὐδ᾽ ἵνα φθείρωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλ᾽ ἵνα τὰ μέγιστα κερδαίνωμεν ἐξ αὐτῆς. Καιρὸς γὰρ ἀθυμίας, οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ᾽ ὅταν δρῶμεν κακῶς. Ἡμεῖς δὲ τὴν τάξιν ἀντιστρέψαμεν, καὶ τοὺς καιροὺς ἀντηλλαξάμεθα· καὶ ποιοῦντες μὲν μυρία κακὰ, οὐδὲ πρὸς τὸ βραχὺ συστελλόμεθα· ἂν δὲ μικρόν τι παρά τινος πάθωμεν, καταπίπτομεν καὶ ἰλιγγιῶμεν, καὶ ἀπαλλαγῆναι τοῦ παρόντος βίου εὐχόμεθα, οὐκ εἰδότες, ὅτι αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν ἀνιαρὰ τῶν χρηστῶν οὐχ ἧττον τὴν τοῦ θεοῦ ἡμῖν κηδεμονίαν ἐνδείκνυνται. Καὶ τί λέγω τὰς θλίψεις τὰς ἐνταῦθα· τῆς γὰρ βασιλείας τῆς τῶν οὐρανῶν οὐκ ἔλατ-

De Tristitia & Mœrore.

HOMILIA XIX.

Ex orat. ad Stagirium.

INdidit Deus naturæ nostræ tristitiam, non vt simpliciter & intempestiuè, etiam in rebus aduersis ea vtamur, neque vt nos ipsos perdamus, sed vt maxima ex eadem consequamur commoda. Tempus enim tristitiæ est, nõ quando mala patimur, sed cũ malè agimus. Nos verò ordinē peruertimus, & tempora pmutauimus: & cum quidem infinita mala facimus, ne quidē ad breue tempus animo contrahimur: si verò exiguum quid ab aliquo patiamur, animo cõcidimus, vertigine corripimur, & liberari è præsenti vita optamus, ignorantes, ꝙ tribulationes & tentationes, quæque nobis contingunt tristia, nõ minus q̃ bona, Dei curam nobis commendēt. Et quid dico tribulationes q̃ hîc sunt? Nec n. minus gehennæ comminatio, quã regnum cælorum ipsius

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ρκδʹ. ψαλμοῦ.

ἔλαττον ἡ τῆς γεέννης ἀπειλὴ παρίστησι τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ. Εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἠπείλητο, οὐκ ἄν τις ταχέως ἐπέτυχε τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη ἡ τῶν χρηστῶν ἐπαγγελία προτρέψαι πρὸς ἀρετὴν, μὴ καὶ τοῦ φόβου τῶν δεινῶν ὠθοῦντος τοὺς ῥαθυμότερον πρὸς ἐκείνην διακειμένους. Ἄλλως τε καὶ διὰ τοῦτο λύπη καὶ ἀθυμία γεγένηται, οὐχ ἵνα ἐπὶ θανάτῳ, οὐδ᾽ ἵνα ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων, οὐδὲ ἵνα ἐπ᾽ ἄλλῳ τινὶ τῶν τοιούτων ἀλγῶμεν· ἀλλ᾽ ἵνα εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀναίρεσιν αὐτῇ καταχρώμεθα. Καὶ γὰρ στρατιώτης θάνατον δεδοικὼς οὐδὲν οὐδέποτε γενναῖον ἐργάσεται. * Τὸν τοίνυν ἀλγοῦντα, οὐχ ὑπὲρ ὧν κολάζεται, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ὧν ἁμαρτάνων παροξύνει τὸν θεὸν, καὶ ἐχθρὸν ποιεῖ, ἐκεῖνος καταλλάττει τε αὐτὸν ἡμῖν μάλιστα, καὶ ἐγγὺς ἡμῶν εἶναι παρασκευάζει. Διὰ γὰρ τοῦτο εἰς τὸν παρόντα βίον ἐξηνέχθης ἄνθρωπε, οὐχ ἵνα ἀργῶν τρέφῃ, οὐδ᾽ ἵνα μὴ πάσχῃς μηδὲν δεινὸν, ἀλλ᾽ ἵνα παθὼν λαμπρότερος ᾖς. Οὐ γὰρ ἀνδρὸς γενναίου τὸ τὴν ἄνεσιν ζητεῖν καὶ τρυφῆς ἀπολαύειν, ἀλλὰ σκώληκος ἀλόγου μᾶλλον ἡ ἐπιθυμία, ἢ λόγον ἔχοντος. Καὶ εὔχου μὲν μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν· εἰ δέ ποτε ἐμβαίης, μὴ δυσχέραινε, μηδὲ θορυβοῦ, μηδὲ ταράττου, ἀλλ᾽ ὅπως γένῃ λαμπρότερος, πάντα ποίει. Ἢ οὐχ ὁρᾷς τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀνδρειοτάτους, πῶς τῆς σάλπιγγος

* lego ὁ τοίνυν ἀλγῶν.

ipsius clementiā demonstrat. Nam si gehennam nō minaretur, fortasse quis non assequeretur bona cælestia. Neque enim sola bonorum promissio ad virtutem nos exhortari sufficit, nisi etiam malorum metus impellat eos, qui segnius eam colunt: Præsertim cū ideò tristitia & mœror facta sint; non vt morte aut pecuniarum iactura, aut alia aliqua eiusmodi re doleamus, verùm vt ad peccatorum demolitionem ipsa vtamur. Et enim miles, qui mortem timet, nihil vnquam præclari efficiet. Qui itaque iis dolet, non propter quæ punitur, sed quibus peccans Deum irritat, atque inimicum reddit; ille & maximè ipsum nobis reconciliat, & propinquum nobis esse facit. Propterea enim in præsentē vitam productus es, ô homo, non vt in ocio viuens educeris, neque vt nihil patiaris mali, sed vt passus illustrior sis. Non enim viri generosi est, ocium quærere & deliciis perfrui; sed desiderium potius est vermis nulla ratione vtentis, quàm rationem habentis. Et ora quidem, vt ne incidas in tentationem. Sin fortè intraueris, ne grauiter & ægrè feras, nec tumultueris aut turberis, sed omnia fac, quo illustrior euadas. An non vides militum fortissimos, quomodo tuba vocante

Ex interpre. Psal. 124.

πιγγος καλούσης πρὸς τὰ τρόπαια ἀναβλέπουσι, πρὸς τὰς νίκας, πρὸς τοὺς κατωρθωκότας τῶν προγόνων; Καὶ σὺ τοίνυν τῆς σάλπιγγος ἠχούσης τῆς πνευματικῆς, στῆθι λέοντος σφοδρότερος· ἔμβηθι, κἂν πῦρ ᾖ, κἂν σίδηρος. Οἶδε καὶ τὰ στοιχεῖα τοὺς ἀνδρείους αἰδεῖσθαι· οἶδε καὶ τὰ θηρία τοὺς οὕτω γενναίους δεδοικέναι, κἂν ὑπὸ λιμοῦ, κἂν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀγριαίνηται, πάντων ἐπιλανθάνεται

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ρκδ'. ψαλμοῦ. καὶ κρατεῖ τοῦ πάθους. Τὸν χριστιανὸν οὖν εἴποτε λυποῖτο, δύο μόνον ὑποθέσεις ἀθυμίας ἔχειν δεῖ· ἢ ὅταν αὐτὸς ἢ ὅταν ὁ πλησίον προσκρούσῃ θεῷ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς σταγείριον. Τοὺς κακηγορουμένους οὐκ ἀγωνιᾶν δεῖ καὶ τρέμειν, ἀλλὰ τοὺς κακηγοροῦντας. Οὐ γὰρ ἐκεῖνοι ἀναγκάζονται ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ ὧν κακῶς ἤκουσαν, ἀλλ' οὗτοι ὑπὲρ ὧν κακῶς εἶπον· τούτοις γὰρ ἀποκρέμαται ὁ κίνδυνος ἅπας. Ὥστε τοὺς μὲν κακῶς ἀκηκοότας, ἀμερίμνους δεῖ εἶναι· οὐ γὰρ παρέξουσιν εὐθύνας ὑπὲρ ὧν ἕτερος εἶπεν κακῶς· τοὺς δὲ κακῶς εἰρηκότας ἀγωνιᾶν καὶ τρέμειν, ἅτε αὐτοὺς μέλλοντας εἰς τὸ φοβερὸν δικαστήριον

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ. ὑπὲρ τούτων ἕλκεσθαι. Διὰ τοῦτο μὴ τῷ κακῶς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς· ἂν μὲν γὰρ ἐν πονηρίᾳ ζῶμεν, κἂν μηδεὶς ὁ κακηγορῶν ᾖ, πάντων ἐσμὲν ἀθλιώτεροι· ἂν δὲ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, κἂν ἡ οἰκουμένη λέγῃ κακῶς, τότε πάντων ἐσόμεθα ζηλωτότεροι.

Εαν

cante ad trophæa respiciant, ad victorias, ad maiores suos, qui præclare se gesserunt? Et tu igitur tuba insonante spirituali, sta leone validior: intra, siue ignis sit, siue ferrum. Sciunt etiam elementa animosos reuereri: sciunt & ipsæ bestiæ ita generosos timere; siue à fame siue etiam à natura efferentur, omnium obliuiscuntur, & affectum superant. Ex interpre. Psal. 124. *Christianum igitur si quid contristet, duas duntaxat materias tristitiæ habere oportet: cum scilicet aut ipsemet, aut proximus Deum offenderit.*

Ex orat. ad Stagirium. *Qui maledicta sustinent, non oportet anxios esse & tremere; sed eos, qui maledicunt. Neque enim illi excusare se coguntur, de detractionibus quas audiuerunt, sed hi de maledictis, quibus vsi sunt: his enim totum periculum impendet. Igitur malè audientes securos esse oportet; cum rationem reddituri non sint de alterius maledictis: Qui verò maledixerunt, eos anxios esse & tremere oportet, quippe qui ad formidabile illud tribunal pro his trahendi sunt.* Ex interpr. Euág. S. Matth. *Ideoq; ne doleamus nos malè audire, sed si meritò malè audiamus. Si n. in nequitia vitã agamus, licet nullus sit q maledicat, omniũ tamen miserrimi sumus: At si virtuti studeamus, quãuis totus terrarum orbis maledicat,*

ἐκ τ̃ λόγων τῶν περὶ προνοίας.

Ἐὰν γὰρ ἡ διάνοια καλῶς ἡμῖν ᾖ κατεσκευασμένη, κἂν μυρίοι πανταχόθεν ἐγείρωνται χειμῶνες, ἐν γαλήνῃ καὶ λιμένι καθεδούμεθα διαπαντός. Ὥσπερ οὖν οὐκ εὖ ἐχούσης αὐτῆς, κἂν ἐξ οὐρίων ἡμῖν ἅπαντα φέρηται, τῶν ἐν ναυαγίοις ὄντων, οὐδὲν ἄμεινον διακεισόμεθα. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σιτίων ἐστὶν ἰδεῖν. Ὅταν μὲν γὰρ ἰσχυρὸν καὶ ἐρρωμένον ἡμῖν τὸ * σῶμα τῆς γαστρὸς ᾖ, πᾶν ὅπερ ἂν δέχηται, κἂν σκληρὸν ᾖ, κἂν δυσκατέργαστον, πρὸς καθαρὸν αὐτὸ μετασχηματίζει χυμὸν, τῆς φυσικῆς κράσεως, περιγινομένης τῆς ἐν τῷ σιτίῳ κακίας. Ὅταν δὲ ὁ τόνος αὐτοῦ καταλελυμένος ᾖ καὶ χαῦνος, κἂν τὸ πάντων εὐχυμότερον αὐτῇ προσενέγκῃς ἔδεσμα, εἰς τὸ χεῖρον αὐτὸ μεταρρυθμίσει καὶ διέφθειρε, τῆς ἀσθενείας τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ λυμαινομένης. Οὐ γὰρ ἐστι ψυχὴν ὀδυνωμένην καὶ νέφει κατεχομένην ἀθυμίας δυνηθῆναι μετὰ προθυμίας ἢ ἀκοῦσαί τι τῶν λεγομένων χρησίμως, ἢ εἰπεῖν. Τῶν γὰρ ὀδυνωμένων αἱ ψυχαὶ οὐ θέλουσι μακροὺς ἀποτείνειν λόγους, ἀλλ' ὥσπερ νεφέλη τις πυκνὴ γενομένη, καὶ τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα ὑποδραμοῦσα, ἀποστρέφει αὐτὴν ἅπασαν εἰς τὰ ὀπίσω, οὕτω δὴ καὶ ἀθυμίας νέφος, ἐπειδὰν στῇ περὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας, οὐκ ἀφίησιν αὐτῇ εὔκολον γενέσθαι τὴν τοῦ λόγου διάβασιν, ἀλλ' ἀποπνίγει καὶ συνέχει μετὰ πολλῆς ἀνάγκης

forte γαστρὸς → * forte στόμα.

omnium tunc feliciſſimi erimus. Nam ſi mens nobis benè conſtituta ſit, etiamſi infinitæ vndiq; excitentur tempeſtates, in trãquillitate tamen, & in portu ſemper ſedebimus: Quemadmodum illa non bene habente, etſi nobis omnia ſecũdis prouehantur ventis, nihil tamen naufragium patientibus melius habebimus. Hoc in alimentis quoq; videre eſt. Si enim corpus ventriculi forte ſit & robuſtum, omne quod ſuſceperit, ſiue durum ſit, ſiue per ſe rude & inconfectum, in purũ ipſum commutat ſuccum, naturali temperamento alimenti vitium ſuperante. Si verò robur ipſius remiſſum & ſolutum ſit, etiamſi cibum omnium optimum ſuccũ habentem ei obtuleris, in peſſimũ tamen hunc tranſmutauerit & corruperit, imbecillitate virtutẽ ipſius labefactãte. Animam.n. quæ dolore cruciatur, nubeq; occupatur triſtitiæ, nequaquam cum alacritate poteſt vel audire vel referre aliquid eorum, quæ vtiliter dicuntur. Nam dolentium animi longos extendere ſermones nolunt: ſed ſicuti nubes aliqua denſa facta, ſoliſq; radios intercludens totos ipſos retrò auertit: ita etiã triſtitiæ nubes, ſi animo noſtro obſtet, non permittit ei facilem ſermonis eſſe tranſitum, ſed magno cum impedimẽto eum intus ſtrangulat

Ex hom. de prouid.

πης ἔνδον αὐτόν· καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τῶν λεγόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουόντων γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ λέγοντος ψυχῆς οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν ἐκπηδῆσαι μετ' εὐκολίας, οὕτως οὐδὲ εἰς τὴν τῶν ἀκουόντων διάνοιαν ἐμπεσεῖν συγχωρεῖ, μετὰ τῆς οἰκείας δυνάμεως. Καὶ γὰρ οἱ τοῦ Ἰὼβ φίλοι πρὸς τοῦτον παραγενόμενοι, καὶ τὴν τραγῳδίαν τῆς οἰκίας ἐκείνης ἰδόντες, καὶ τὸν δίκαιον ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκείνης καθήμενον καὶ ἡλκωμένον, διέρρηξάν τε τὰ ἱμάτια καὶ ἀνῴμωξαν, καὶ σιγῇ παρεκάθηντο, δηλοῦντες, ὅτι οὐδὲν οὕτως ἐπιτήδειον περὶ τὴν ἀρχὴν τοῖς ὀδυνωμένοις, ὡς ἡσυχία καὶ σιγή. Μάθε τοίνυν ὡς ὁ συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν γενέσθαι, αὐτὸς οἶδε καὶ τὸν καιρὸν τῆς λύσεως τοῦ πειρασμοῦ· δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἅπαντα λῦσαι τὰ δεινά, ἀλλ' ἕως ἂν ἴδῃ γενομένην ἐπιστροφήν, οὐ καταλύει τὴν θλῖψιν· καὶ θαύμαζε τοὺς πειραζομένους, καὶ γενναίως τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένοντας· καθάπερ τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς οὓς οὐδεὶς ἂν ἐθαύμασε μὴ κατακαέντας, εἰ πόῤῥω τῆς Βαβυλωνίας ἦσαν καμίνου. Τὸ γὰρ ἐκπλῆξαν ἅπαντας τοῦτό ἐστιν, ὅτι τῷ πυρὶ τοσοῦτον ὁμιλήσαντες χρόνον, τῶν οὐχ ὁμιλησάντων ἐξέβησαν ἀλυπώτεροι. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι εἰ μηδεὶς αὐτοῖς ἐπήγετο πειρασμός, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐθαυμάσαμεν

Ἐκ τῶν ἀνδριάντων.

gulat & cohibet. Atq; hoc non in loquentibus modò, sed etiam in audientibus fit. Quemadmodum enim ex dicentis animo non permittit sermonem expeditè exilire: ita nec in audientium mentem cum sua virtute illabi concedit. Etenim amici Iob, vbi eum accessissent, vidissentq́; ipsius tragœdiam domus, & iustum in illo sterquilinio sedentem, vlceribusq́; plenum, tum vestimenta disciderunt & plorauerũt, atq; in silentio assederũt; ostendentes, nihil vtilius esse circa initium, iis qui dolore cruciantur, quã quies & silentium. Disce itaque, quòd is, qui tentationem fieri permisit, tempus quoque liberationis à tentatione nouerit (potens enim est Deus omnia dissoluere mala, sed donec conuersionem factam viderit, tribulationem non finit) & admirare eos qui tentantur, fortique animo tentationes sustinent: vtputa tres pueros: quos nemo miratus esset, nõ esse combustos, si procul à fornace Babylonica fuissent. Quod enim omnes obstupefecit, illud est, quod tanto tempore in igne versati, lætiores euaserint, quàm qui in eo minimè fuissent. Atque eodem modo de Sanctis dicendum; quòd si nulla ipsis immissa esset tentatio, nequaquam eos, quod tam constanter tulerint,

Ex Statuis.

σαιμεν διηνεκῶς φέροντας. Καί τοι γὰρ μυρίοις κυκλούμεναι κύμασι πάντοθεν, τῶν γαλήνης καθαρᾶς ἀπολαυόντων, ῥᾷον διέκειντο. Εἰ μὲν γὰρ μηδὲν ἦν τὸ λυποῦν, οὐκ ἦν αὐτοῖς μέγα τὸ δύνασθαι διηνεκῶς χαίρειν· τὸ δὲ πολλῶν ἐπικειμένων τῶν εἰς ἀθυμίαν ἐμβαλλόντων, ἀνωτέρους ἁπάντων εἶναι, καὶ ἐν μέσοις τοῖς λυπηροῖς εὐφραίνεσθαι, τοῦτό ἐστι παράδοξον. Καὶ γὰρ ὁ θάνατος οὐ πάντων ἀφορητότερος εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἡ τούτου προσδοκία οὐ μόνον αὐτοὺς οὐ λυπεῖ,

ἐκ τῆς ἑξαήμ.

ἀλλὰ καὶ μειζόνως εὐφραίνει. Οἴδασι γὰρ ὅτι ἡ τοῦ θανάτου παρουσία, πόνων ἐστὶν ἀπαλλαγή· καὶ ὅτι ἔθος τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ τιμᾶν τοὺς αὐτοῦ δούλους, καὶ χαρίζεσθαι αὐτοῖς καὶ τὴν ἑτέρων σωτηρίαν. Ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Παύλου πεποίηκε τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας τῆς οἰκείας διδασκαλίας ἀφιέντος. Ἡνίκα γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνήγετο, χειμῶνος κατὰ τὴν θάλασσαν πολλοῦ γινομένου, καὶ πάντων τῶν ἐν πλοίῳ περὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας δεδοικότων, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα χρηστὴν ἐχόντων διὰ τὸ τοῦ κλυδωνίου μέγεθος, καλέσας ἅπαντας φησίν· εὐθυμεῖτε ἄνδρες, ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. Παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμι καὶ λατρεύω, ἄγγελος λέγων· μὴ φοβοῦ Παῦλε· κεχάρισται γάρ σοι ὁ θεὸς πάντας

rint, suspexissemus. Enimuero dum innumerabilibus agitarentur vndiq; fluctibus, melius habebant, q̃ qui pura tranquillitate fruebatur. Quod si nihil fuisset, ꝙ eos contristaret, nō magnū illis fuisset, iugiter posse gaudere: ꝙ verò multis, quæ in mœrore eos coniicere potuissent, imminentibus, omnibus superiores essent, atq; in mediis molestiis lætitia afficerentur, hoc nouū & inusitatū est. Etenim mors nō videtur omnibus esse intolerabilior, sed huius expectatio eos non tantū non contristat, sed vehemētius etiam exhilarat. Nouerūt enim quod mortis aduentus laborum finis sit; quodq; benignus Deus seruos suos honorare,

Ex hexaemero.

eisq; aliorum etiam salutem donare consueuerit. Quemadmodū etiam cum S. Paulo fecit, qui totius terrarum orbis magister erat, qui vbique doctrinæ suæ radios emittebat.

Act. 27.

Cū n. hic Romam abduceretur, graui tempestate in mari exorta, omnibusq;, qui in naui erant, saluti suæ metuentibus, nec vllam spem bonam propter æstus magnitudinem habentibus, omnibus conuocatis inquit: Bono animo estote, viri; amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam nauis. Astitit n. mihi hac nocte angelus Dei cuius sum, & cui deseruio, dicens, Ne timeas Paule; donauit n. tibi Deus omnes

πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ. Τούτου συνεχῶς μνημονεύωμεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὠφελεῖ, ὡς τὸ συνεχῶς μεμνῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν κοινῇ καὶ τῶν ἰδίᾳ. Εἰ γὰρ φίλου εὐεργεσιῶν ἀναμνησθέντες, ἢ ῥῆμα προσηνὲς ἀκούσαντες ἢ πρᾶγμα, διαθερμαινόμεθα· πολλῷ μᾶλλον ὅταν ἴδωμεν πόσοις κινδύνοις περιεπέσομεν, καὶ ἀπὸ πάντων ἡμᾶς ἐξείλετο ὁ θεός, προθυμότεροι περὶ τὴν ἀρετὴν ἐσόμεθα. Ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος. Οὐ τὸν μὲν λιμόν, καὶ τὸ δίψος, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπέμεινεν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν λέγειν. Ἱκανὸν γὰρ καὶ τούτων ἕκαστον συνταράξαι σφοδρῶς καὶ καταπλάσαι τὴν ἁγίαν ἐκείνην ψυχήν. Ὅταν δὲ λέγῃ, τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ, τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι, τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα πάντων αὐτῷ διηνεκῆ καὶ ἀφόρητον παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν. Εἰ γὰρ καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦτο αὐτός, οὐκ ἐνῆν σβεσθῆναι τὴν πύρωσιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψυχῆς. Οὐ γὰρ διελίμπανον οἱ σκανδαλιζόμενοι, καὶ τὴν ὑπόθεσιν παρέχοντες τῷ πυρί. Τὸ δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἀπιστοῦντας ὁρᾶν, τίνα ἂν ἀθυμίας καὶ ὀδύνης μικρὰν γοῦν ἀνακωχὴν ἔχειν ἠδύνατο· ηὐχόμην γάρ φησιν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν

ἐκ τῆς πρὸς Τίτον ἐπις.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς Σταγείριον.

omnes qui nauigant tecum. Huius assiduè recordemur. Nihil n. tantopere nos iuuat, quàm iugiter beneficiorum Dei, tum communium, tum priuatorum, meminisse. Si n. benefactorũ amici recordati, aut iucundo verbo vel re audita, incalescimus: multo magis, si cognoscamus quanta in pericula inciderimus, quodq; ab omnib. nos Deus exemerit, promptiores in virtutis studio erimus. Quemadmodum ipse quoq; Paulus. Cuius famē quidē & sitim, & naufragia, & timores, & insidias, & carceres, aliaq; omnia q̃cunq; pconij Euangelici causa B. Paulus sustinuit, nihil opus esse arbitror cōmemorare. Sufficit n. horũ vnumquodq; & vehementer conturbasse & fregisse sanctam illam Animam. Cum verò dicit, Quis infirmatur & ego nō infirmor, qs scandalizatur, & ego nō vror: hoc est q omniũ maximè ipsi assiduam & intolerabile exhibuit animi ægritudinem. Si n. ob vnumquemq; eorum, qui scandalizabantur, ipse vrebatur, nō potuit restingui incendiũ ex ipsius anima. Nec n. deerant qui scandalizaretur, igniq; materiã præberent. At verò Iudæos infideles videre, q̃ vel exiguam tristitiæ & doloris requiē habere potuit? Optabam enim, inquit, anathema esse à Christo pro fratribus meis, q mihi cognati sunt

Ex epist. ad Titũ.

Ex orat. ad Stagir.

2.Cor.11.

Rom. 9.

φῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· ποθεινότερον ἦν μοι εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ἢ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπιστοῦντας ὁρᾷν. Ὁ δὲ τὴν ἐν γεέννῃ κόλασιν ἑλόμενος ὑπὲρ τοῦ δυνηθῆναι προσαγαγέσθαι τοὺς Ἰουδαίους ἅπαντας, εὔδηλον ὅτι τούτου μὴ τυχὼν, τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολαζομένων δίηγε βαρύτερον. Πρὸς ὃν εἴρηται καὶ τὸ, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Τοῦτ᾽ ἔστιν, ἀρκεῖ σοι ὅτι νεκροὺς ἐγείρεις, ὅτι τυφλοὺς θεραπεύεις, ὅτι λεπροὺς καθαίρεις, ὅτι τὰ ἄλλα θαυματουργεῖς· μὴ ζήτει καὶ τὸ ἀκίνδυνον καὶ ἀδεὲς, καὶ τὸ χωρὶς πραγμάτων κηρύττειν. Ἀλλὰ ἀλγεῖς καὶ ἀθυμεῖς· μὴ δόξῃ τοῦτο ἀσθενείας εἶναι ἐμῆς, τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐπιβουλεύοντας καὶ δέροντάς σε, καὶ ἐλαύνοντας, καὶ μαστίζοντας. Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ δείκνυσί μου τὴν δύναμιν. Ἡ γὰρ δύναμίς μου φησὶν ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, ὅταν διωκόμενοι τῶν διωκόντων περιγένησθε· ὅταν ἐλαυνόμενοι τῶν ἐλαυνόντων κρατῆτε· ὅταν δεσμούμενοι τοὺς δεσμοῦντας τρέπητε. Ἀλλὰ δεινὸν μὲν, καὶ τὸ ὑφ᾽ ὅτου οὖν ἀκούειν κακῶς· ὅταν δὲ καὶ τῶν εὐεργετηθέντων τις ὁ τοῦτο ποιῶν, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ὀνειδίζῃ καὶ προφέρῃ, τότε δὴ τότε ἡ ὕβρις ἀφόρητος γίνεται, καὶ τοσοῦτον μετὰ τῆς ἀθυμίας ἐπάγει, καὶ τὸν θυμὸν, ὡς καὶ ἀποπνίξαι τὸν ὑβριζόμενον

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β. ἐπιστ.

ἐκ τοῦ γ΄. λόγου τοῦ εἰς Σταγίριον.

secundum carnem, qui sunt Israëlitæ. Quod verò dicit, eiusmodi est. Optabilius erat mihi in gehennam incidere, quam Israëlitas infideles videre. Qui verò gehennæ pœnas elegit, vt Iudæos omnes adducere posset, hunc manifestum est, istud non consecutum, acerbiorem egisse vitam iis, qui in inferno sunt. Ad quem etiam illud dictum est, Sufficit tibi gratia mea: virtus enim in infirmitate perficitur. Hoc est, sufficit tibi quòd mortuos excites, quòd cæcos cures, quòd mundes leprosos, aliaque miracula edas: ne quæras etiam absque periculis & timore esse, & sine molestiis prædicare. Sed doles & tristaris? Ne opineris id meæ imbecillitatis esse, quòd multi sint, qui insidias tibi moliuntur, & verberant & eiiciunt & flagellis cedũt. Quin hoc ipsum meam potentiam ostendit. virtus n. mea, inquit, in infirmitate pficitur, cum persecutionem patientes persequentibus superiores euaditis: cum exagitati vincitis exagitantes: cum ligati ligantes conuertitis. Verũ graue quidẽ est, à quouis etiã male audire: si verò aliqs ex iis, q beneficia acceperint, hoc faciat, collataq; in se beneficia vituperet, & crimini obiiciat; tũc verò, tũc contumelia fit non ferenda, tantamq; cũ tristitia iram quoq; adducit, vt vel suffocare iniuria

Ex interpr. epist. 2. ad Cor. 2. Cor. 12.

Ex orat. 3. ad Stagirium.

μένον δυνάμενος. Ἢ ὁ μὲν ὑπό τινος μεγάλου παθὼν κακῶς, ἔχει φιλοτιμίαν οὐ μικρὰν, τὴν τοῦ ποιοῦντος ὑπεροχήν· ὁ δὲ ὑπὸ εὐτελοῦς καὶ ἀπερριμμένου, μείζονα ἔχει τὴν ἀνίαν, καὶ ἀνυπομόνητον τὴν θλίψιν λογίζεται. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο σκόπει εἰ σκώπτουσιν ἡμᾶς τινες, ἀλλ' εἰ καλῶς καὶ δικαίως. Κἂν μὲν δικαίως, καὶ μὴ γελώντων ἐκείνων, ἡμεῖς δακρύωμεν· ἂν δὲ ἀδίκως, κἂν ἅπαντες γελῶσιν, ἡμεῖς ἑαυτοὺς μὲν μακαρίζωμεν, ἐκείνους δὲ θρηνῶμεν, ὥστε πάντων ἀθλιωτέρους ὄντας, καὶ τῶν μαινομένων οὐδὲν διαφέροντας· εἰ καὶ μηδὲν ἀφορητότερον τοῖς ὀδυνωμένοις ἐστὶ λόγου δυναμένου δακεῖν ψυχήν. Ταῦτα καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ ἀλλήλοις λέγετε καθ' ἑκάστην, καιροῦ τυγχάνοντες. Εἰ γὰρ ὁ μέλλων δεῖσθαί τινος, κἂν εὔλογα μέλλῃ παρακαλεῖν, ἐπιτηδειότητα ἀναμένει καιροῦ, ὅπως ἡμέρῳ καὶ εὖ διακειμένῳ προσέλθοι τῷ μέλλοντι διδόναι τὴν αἴτησιν, πολλῷ μᾶλλον τὸν λέγοντα καιρὸν ἐπιτήδειον ζητεῖν δεῖ. Οὕτω γὰρ ὑπὲρ ἀλλήλων ὀφείλομεν, ὥσπερ ὑπὲρ ἑαυτῶν μεριμνᾷν, καὶ φείδεσθαι τῶν πλησίον, καθὰ δή τοι καὶ ἡμῶν ὁ θεός. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἑαυτοῦ φείδεται, ὡς πάντων ἡμῶν ὁ θεὸς, ὃς πολλῷ μᾶλλον ἡμῶν βούλεται μηδὲν πάσχειν ἡμᾶς δεινόν. ᾯ πρέπει δόξα κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς ἄπιστον πατέρα.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς Σταγείριον.

iuria affectum queat. Certè qui à viro magno iniuriam tulit, ei non paruo honori est ipsa malefacientis excellentia: qui verò à vili & abiecto, maiorem sustinet dolorē, & intolerabilem reputat calamitatem. Sed nō illud attende, an nos aliqui cauillentur, sed an rectè & meritò. Et siquidē rectè, illis etiā non ridentibus, nos lachrymemur: sin immeritò; licet omnes rideant, ipsi quidem nos beatos pdicemus, illos verò, velut omniū miserrimos, nihilq; ab insanientibus differētes, deplorremus: Etsi dolentibus nihil molestius sit, quàm sermo ad animū mordendum idoneus. Hæc tū vobisipsis, tū alter alteri quotidie loquimini, cū tempus opportunū habetis. Si n. rogare aliquē volēs, licet rationi consentanea petere velit, temporis commoditatē expectat, vt illū, qui petita dare debet, mitē & benè affectū cōueniat: multò magis dicentē tempus quærere idoneum oportet. Sic enim pro nobis inuicem solliciti esse debemus, sicut pro nobisipsis; & parcere proximis, quemadmodū scilicet nobis quoque Deus. Nemo enim ita sibi parcit, sicuti nobis omnibus Deus: qui multo magis quàm nos ipsi, desiderat, vt nihil mali patiamur. Quem decet gloria, imperium, honor & adoratio, nunc & in secula seculorum. Amen.

Ex hom. ad infidelē parentem.

Ex inter. epist. ad Cor.

Ex hom. in Statuas.

Ex orat. ad Stagirium.

Περὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

ΛΟΓΟΣ κ΄.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ιωάν. εὐαγ. Βούλει μαθεῖν πόσον τὸ ὀργίζεσθαι κακόν; Παράστηθι μαχομένοις ἐν ἀγορᾷ· ἐν γὰρ σαυτῷ τὴν ἀσχημοσύνην οὐ δύναται ῥαδίως ἰδεῖν, ἐσκοτωμένῳ καὶ μεθύοντι· ἀλλ᾿ ὅταν καθαρεύσῃς τοῦ πάθους, τότε ἂν μᾶλλον θεωρήσῃς τὰ σά. Οταν γὰρ περὶ τὸ στῆθος ὁ θυμὸς ζέσας διανιστῆται καὶ ἀγριαίνῃ, πῦρ πνέει τὸ στόμα, πῦρ ἀφιᾶσιν οἱ ὀφθαλμοί, οἰδεῖ πάντοθεν ἡ ὄψις, ἀτάκτως αἱ χεῖρες ἐκτείνονται, καὶ καταγελάστως οἱ πόδες πηδῶσι καὶ ἐνάλλονται τοῖς κατέχουσι, καὶ μαινομένων οὐδὲν διεστήκασιν· ἀλλ᾿ οὐδὲ τῶν ἀγρίων ὄνων, λακτίζοντες, δάκνοντες. Οὕτως ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων. Ἀλλ᾿ οἰδαίνει φησὶν ἡ καρδία, καὶ ταῖς ὕβρεσι δάκνεται. Οἶδα κἀγώ· διὰ γὰρ τοῦτο τοὺς κρατοῦντας θαυμάζω. Ἂν γὰρ θέλωμεν, δυνατὸν διακρούσασθαι τὸ πάθος. Διατί γὰρ ἀρχόντων ἡμᾶς ὑβριζόντων, τοῦτο μὴ πάσχομεν· ὅτι φόβος ἀντίρροπος ἕστηκε τοῦ πάθους ἡμῖν. Διατί καὶ οἱ οἰκέται παρ᾿ ὑμῶν ὑβριζόμενοι μυρία, σιγῇ πάντα φέρουσιν· ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸν αὐτὸν ἐπικείμενον ἔχουσι δεσμόν. Νῦν δὲ ἀνθρώπων μὲν ἕνεκα καὶ τὰ ἀφόρητα φέρομεν, καὶ πρὸς τοὺς ὑβρίζοντας λέγομεν

De Ira & Furore.

HOMILIA XX.

Vis discere quantum malũ sit irasci? Asta pugnantibus in foro. In teipso enim dedecus non facile cernere poteris, tenebras iam offusas habente & ebrio: Sed cum à perturbatione liber fueris, tũc potius tua cõtẽplaberis. Cum enim ira circa pectus consurgit & sæuit, os ignẽ spirat, flammam oculi emittunt, tumet vndiq. facies: manus immoderatè extenduntur, pedes ridiculè saltant, in cohibentes insiliunt; nec quicquã distat ab insanientibus; imò nec à feris asinis, calcitrantes, mordentes. Tam fœdus & malè cõpositus est homo iracundus. Sed tumet, inquit, pectus, & iniuriis mordetur. Scio & ego. ob id n. eos, qui vincunt, suspicio. Si n. velimus hunc animi morbũ repellere, possumus. Quare n. magistratibus nobis insultantibus, eundem non patimur? Quia æqualis huic affectioni metus nobis astat. Quare etiã famuli, infinitis licet à nobis cõtumeliis afficiantur, cũ silentio tamẽ omnia tolerant? Quia & ipsi idẽ impositum habent vinculũ. Iam verò hominũ quidem gratia etiam nõ ferenda ferimus, & ad iniurios & con- Ex inter. pr. Euãg. S. Ioan.

ζομεν· ὁ δεῖνά με ὕβρισεν, οὐ σύ· ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ οὐδὲ ταύτην ἔχομεν τὴν εὐλάβειαν; Εἴπωμεν καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν ψυχήν· ὁ θεὸς ἡμᾶς ὑβρίζει νῦν, ὁ κελεύων σιγᾶν· μὴ σκιρτῶμεν, μηδὲ ἔστω θεὸς ἀτιμότερος ἀνθρώπων. Ὅταν οὖν σε λυπήσῃ τις, ἐννόησον τὰ ἡμαρτημένα σοι πρὸς τὸν θεόν, καὶ ὅτι τῇ πρὸς ἐκεῖνον ἐπιεικείᾳ πρᾳότερόν σοι καταστήσεις τὸ δικαστήριον, τῶν μελλουσῶν εὐθυνῶν. ἄφετε γάρ φησι καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο σκόπησον, εἴποτε εἰς ἀγριότητα ἐξενεχθεὶς ἐκράτησας σεαυτοῦ, καὶ εἴποτε παρεσύρης ὑπὸ τοῦ πάθους, καὶ ἀμφοτέρους παράβαλε τοὺς καιρούς· πότε σαυτὸν ἐπῄνεσας, ἡνίκα ἡττήθης, ἢ ὅτε σαυτοῦ ἐκράτησας· οὐχὶ τότε μὲν καταρώμεθα ἑαυτοῖς πολλάκις, καὶ πολὺ τῆς μεταμελείας ἡμῖν ἐπεισέρχεται, καὶ ῥημάτων ἕνεκα καὶ πραγμάτων· ὅταν δὲ περιγενώμεθα, τρυφῶμεν, γαυριῶμεν νενικηκότες; Νίκη γὰρ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, οὐ τὸ τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι· ἐσχάτη γὰρ αὕτη ἧττά ἐστιν· ἀλλὰ τὸ πρᾴως ἐνεγκεῖν παθόντα κακῶς καὶ ἀκούσαντα. Μηδὲ πρὸς τοὺς παραινοῦντας σιγᾶν ἀντίτεινε λέγων· οὐκ ἀνέξομαι ἵνα μου καταγελάσας ὁ δεῖνα ἀπέλθῃ. Οὐ γὰρ δὴ τότε σου καταγελάσεται, ἀλλ' ὅταν ἐπεξέλθῃς. Εἰ δὲ καὶ τότε καταγελάσεται, ὡς ἀνόητος τοῦτο πείσεται· σὺ δὲ μὴ ζήτει νικῶν τὴν παρὰ τῶν ἀνοήτων μαρτυρίαν, ἀλλ'

ἀπο-

& contumeliosos dicimus: quidam me iniuria affecit, nō tu: erga Deum verò non tantā habebimus reuerētiam? Dicamus etiā ad animā nostram: Deus iam nos lædit, qui tacere iubet: Ne insultemus, neq; Deus vilior sit hominibus. Cū igitur aliquis te contristauerit, cogita quæ tu in Deū peccata admiseris, & quod tua erga illū mansuetudine mitius sis redditurus iudicium, cum rationes erunt reddendæ: Ait enim, dimittite & dimittetur vobis. Ad hæc verò, illud quoq; considera, an aliquādo ad immanitatē efferatus teipsum viceris, & an aliquando à perturbatione in transuersū actus fueris: & vtraq; deinde confer tēpora. quando teipsum laudasti? tuncne, cū superatus es, an verò cū teipsum vicisti? Nonne tunc q̄dem etiā nobis ipsis frequenter maledicimus, & multa nobis subit pænitudo, tū propter verba, tū ꝑpter opera? cū verò superauimus, voluptatē capimus; gloriamur, quando vicimus? Victoria n. ex ira parta, est, par pari non referre (extrema siquidem hæc clades est) sed ferre placidè, si qs mala vel patiatur, vel audiat. Ne repugnes his, q̄ te hortātur, vt taceas, dicens: nō patiar, vt ille me irriso, ita abeat. Non n. tunc irridebit te; sed, si vindictā expetiueris. Quod si tūc quoq; te irriserit, tanq; stultus id faciet. Tu

autem

ἀποχρῶσαν νόμιζε τὴν παρὰ τῶν συνετῶν· μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἀνάβλεψον, κἀκεῖνός σε ἐπαινέσει· τὸν δὲ παρ' ἐκείνου θαυμαζόμενον, οὐ δεῖ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὴν ἐπιζητεῖν. Κἂν χρήματά τις ἔχῃ πολλὰ καὶ κτήματα, οὕτως αὐτοῖς κεχρήσθω, ὡς ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς Πάτερ ἡμ. πάροικος, καὶ μικρὸν ὕστερον αὐτῶν ἀποστησόμενος καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων. Κἂν ἠδικημένος τις ᾖ παρά τινος, μὴ ἀθάνατα ὀργιζέσθω, μᾶλλον δὲ μηδὲ πρόσκαιρα· μὴ ἐπιδυέτω γάρ φησιν ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. Καὶ γὰρ οἰκίας ὁλοκλήρους ἀνέτρεψε, καὶ συνηθείας ἀρχαίας διέλυσε, καὶ τραγῳδίας ἀπαραμυθήτους εἰργάσατο τοῦτο τὸ πάθος. Ὅταν οὖν ἐπηρεάζῃ σέ τις, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κινοῦντα τοῦτον δαίμονα, καὶ τὴν ὀργὴν ἅπασαν κατ' ἐκείνου κένωσον· αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ' ἐκείνου κινούμενον. Εἰ γὰρ τὸ ψεύδεσθαι ἀπὸ τοῦ διαβόλου, τὸ ὀργίζεσθαι εἰκῇ, πολλῷ μᾶλλον. Ὀργίζεσθαι μὲν οὖν οὐκ ἔνι, μηδενὸς ὄντος τοῦ παροξύνοντος· ἐπιθυμεῖν δὲ ἀνάγκη, καὶ τῆς ὄψεως τῆς εἰς τοῦτο κινούσης μὴ φαινομένης. Ὅταν σε ὑβρίσῃ τις, ἐννόησον τὴν κόλασιν ἣν κολάζεται· καὶ οὐ μόνον οὐχ ἕξεις ὀργήν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸν πυρέττοντά τις παροξύνεται, οὐδὲ πρὸς τὸν φλεγμαίνοντα, ἀλλ' ἐλεεῖ πάντας τοιούτους καὶ δακρύει. Εἰ δὲ καὶ ἀμύνασθαι βούλει, σίγησον, καὶ καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ

autem cum vincis, ne testimonium quæras stultorũ; sed prudentũ sufficiens esse puta: magis verò ad Deum respice, & ille te laudabit. Quē verò ille suspicit, non debet ab hominibus honorē quærere. Et si pecunias quis multas habeat & possessiones, ita ipsis vtatur, tanquã aduena, & paulo post easdem, volens nolens, relicturus. (Ex hom. in Pater noster.) Et si iniuria quis læsus ab aliquo sit, ne perpetuò irascatur, imò verò nec ad tempus. Sol ne occidat super iracundiam vestram. (Ephes. 4.) Etenim integras domos subuertit, antiquas familiaritates dissoluit, & incōsolabiles tragœdias excitauit iste morbus. Si igitur q̃s te infestet, ne ad ipsum respicias, sed ad dæmonem hunc commouentem, atq; vniuersam iram contra illum effunde: eius verò, q ab illo concitatur, miserere. Si enim mentiri à diabolo est; multo magis sine causa irasci. Irasci sanè non contingit, si nemo sit, q nos irritet. Concupiscere verò necesse est, forma ad hoc mouente etiam non apparente. Si te iniuria quis affecerit, cogita pœnam qua punitur; & non modo iram non concipies, sed & lachrymas emittes. Nemo enim contra febri laborantem exacerbatur, aut contra æstuantem, sed tales omnes miseratur, & lachrymatur. Si tamen etiam vlcisci velis, taceas, & opportunam ei pla-

αὐτῷ τὴν πληγήν. Ἂν δὲ δηχθεὶς ὑβρίσῃς, ἀναγκάζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λεγόμενα. Διὰ τί γὰρ ὁ πλούσιος ἀκούων ὅτι πένης ἐστὶ, γελᾷ; ὅτι μὴ σύνοιδεν ἑαυτῷ πενίαν. Ἂν τοίνυν μέλλοιμεν γελᾶν ἐπὶ ταῖς ὕβρεσι, μεγίστην ἀπόδειξιν παρεξόμεθα τοῦ μὴ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις. Τέθρωκέ τις; παρακάλεσον τὸν θεὸν, ὥστε ἵλεων αὐτῷ γενέσθαι ταχέως. Ἀδελφός ἐστι σὸς, μέλος ἐστὶ σόν. Ἀλλὰ πλέον ἐπιμβαίνει μοι φησίν. Οὐκοῦν διὰ τοῦτο μείζων ὁ μισθός. Διὰ τοῦτο μάλιστα τὸν θυμὸν ἀφεῖναι δίκαιον, ἐπειδὴ ἔτρωσεν αὐτὸν ὁ διάβολος. Μὴ τοίνυν ἐπιπλήξῃς, καὶ σὺ μηδὲ καταβάλῃς σαυτὸν μετ' ἐκείνου. Ἕως μὲν ἕστηκας, δύνασαι, κἀκεῖνον διασῶσαι· ἂν δὲ καὶ σαυτὸν καταῤῥίψῃς διὰ τοῦ ἀνθίστασθαι, τίς ὑμᾶς ἀναστήσει λοιπόν· ἐκεῖνος ὁ τρωθεὶς; ἀλλ' οὐ δυνήσεται κείμενος. Ἀλλὰ σὺ ὁ πεσὼν μετ' ἐκείνου; καὶ πῶς σὺ οὐκ ἀρκέσας σαυτῷ, χεῖρα ὀρέξεις ἑτέρῳ. Ἔτρωσεν αὐτὸν ὁ διάβολος, μὴ τρώσῃς καὶ σύ· ἀλλὰ καὶ τὸ πρότερον ἔκβαλε βέλος. Ἂν γὰρ οὕτως ἀλλήλοις ὁμιλῶμεν, ταχέως ὑγιεῖς πάντες ἐσόμεθα· ἂν δὲ κατ' ἀλλήλων καθοπλιζώμεθα, οὐδὲ τοῦ διαβόλου χρεία πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν· Ἀλλ' ἐπαθες πρῶτος κακῶς; ἀλλ' οὐ τὸ κακῶς παθεῖν ἐστιν ἄθλιον, ἀλλὰ τὸ ποιῆσαι κακῶς. Μὴ γὰρ εἴπῃς οὐδέν ἐστι κακὸν, ἂν τὸν δεῖνα ὑβρίσω.

Ἐκ τ. ἑρμ. ἐξηγ. Ἰω. εὐαγ.

plagam dedisti: Si verò morsus, contumeliosè eum tractes, planè efficis, vt quæ dicuntur, vera esse existimentur. Quare n. diues aliquis ridet, si quis eũ pauperem appellet? quia nullius sibi paupertatis cõscius est. Si igitur ob vituperia riserimus, maximũ dabimus indiciũ, eorum, q̃ dicuntur, nos conscios esse. Contumeliis te quis affecit? roga Deum, vt citò ei fiat placatus. frater tuus est, mẽbrũ tuũ est. Sed multũ, inqt, mihi insultat. Enimuerò ꝓpterea maior est merces. Propterea maximè irã dimittere oportet, quoniã diabolus eũ vulnerauit. Ne igitur obiurgaueris, teq; cũ ipso pariter ꝓstraueris. Quousq; quidẽ stas, illũ etiam conseruare potes: si verò te quoq; deieceris, vicissim cõtumelias inferendo, quis iam vos eriget? illène qui vulneratus est? sed non poterit, cum iaceat: an tu, qui cũ illo pariter cecidisti? & quomodo, qui tibi ipsi non sufficis, alteri manũ porriges? Sauciauit illũ diabolus, ne tu quoq; sauciaueris; qn & prius iaculũ extrahe. Si n. hoc modo inter nos conuersemur, citò omnes sani erimus: At si contra nos mutuò armemur, ne diabolo qdem ad nostrũ interitũ opus est. An prior dãno affect9 es? At miserũ non est mala pati, sed mala agere. Ne n. dixeris, nihil est mali, si nescio quem contumelia afficiam.

Ex interpr. Euãg. S. Ioan.

Διὰ τοῦτο μέγα ἐστὶ κακὸν, ἐπειδὴ οὐδὲν εἶναι δοκεῖ. Τὰ γὰρ μηδὲν εἶναι δοκοῦντα εὐκόλως καὶ καταφρονεῖται· τὰ δὲ καταφρονούμενα, καὶ αὔξεται, τὰ δὲ αὐξανόμενα καὶ ἀνίατα γίνεται. Οὐδὲν τοίνυν ἡγῇ ποιεῖν δεινὸν τοῦ ἀδελφοῦ κατηγορῶν; Πῶς οὖν καλεῖς ἀδελφόν· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀδελφὸς, πῶς λέγεις Πάτερ ἡμῶν· τὸ γὰρ ἡμῶν, πολλῶν ἐστι προσώπων σημαντικόν. Οὐ γὰρ δύναται πατέρα καλεῖν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν, ὁ τὴν γνώμην ἔχων θηριώδη καὶ ἀπάνθρωπον· οὐδὲ γὰρ σώζει τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἐν τῷ ἐπουρανίῳ πατρὶ ἀγαθότητος, ἀλλ' εἰς τὸ θηριῶδες εἶδος ἑαυτὸν μετεμόρφωσε, καὶ τῆς θεϊκῆς εὐγενείας ἐξέπεσεν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἐφεσ. ἐπιστ.

Ὅταν γάρ τις σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄνος, μνησικακῇ δὲ ὡς κάμηλος, καὶ γαστριμαργῇ μὲν ὡς ἄρκτος, ἁρπάζῃ δὲ ὡς λύκος, πλήττῃ δὲ ὡς σκορπίος, ὕπουλος δὲ ᾖ ὡς ἀλώπηξ, χρεμετίζει δὲ ἐπὶ γυναιξὶν ὡς ἵππος θηλυμανὴς, πῶς δύναται ὁ τοιοῦτος τὴν υἱῷ πρέπουσαν ἀναπέμψαι φωνὴν, καὶ πατέρα ἑαυτοῦ καλεῖν τὸν θεόν. Τί οὖν ὀνομάζεσθαι χρὴ τὸν τοιοῦτον· θηρίον; ἀλλὰ τὰ θηρία ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαττωμάτων κατέχεται· οὗτος δὲ πάντα συναγαγὼν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῆς ἐκείνων ἀλογίας γέγονεν ἀλογώτερος. Τὰ μὲν γὰρ θηρία καίτοι κατὰ φύσιν ὄντα ἄγρια, ἀνθρωπίνης ἀπολαύσαντα τέχνης, ἥμερα πολλάκις γίνεται· οὗτος δὲ ἄν-

Ob hoc grande malum est, quoniam nullum esse videtur. Quæ n. nihil videntur esse, facile etiam contemnuntur: quæ verò contemnuntur, illa quoq; augentur: q̃ verò augentur, illa etiã insanabilia fiunt. Nihil igitur mali te facere existimas, cũ fratrẽ accusas? Quomodo ergo appellas fratrẽ? Si verò frater non est, quomodo dicis, Pater noster? Illud n. Pater noster, multarũ personarum significationẽ habet. Non n. potest patrem vocare benignum Deũ, qui animum habet ferum & inhumanum: nec n. conseruat signa & notas illius bonitatis, q̃ in patre cœlesti est, sed in speciẽ ferinam seipsum transmutauit, diuinaq; nobilitate excidit. Si n. quis saltet instar tauri; Ex interpr. epist. ad Ephes. *aut calcitret sicut asinus, aut cameli more malorũ recordetur; aut velut ursus, gulosus sit; rapiat sicut lupus, instar scorpij feriat, subdolus sit ut vulpes, & tanquam equus fœminarum amore insaniens, ad mulieres hinniat; quomodo talis potest dignã filio sursum emittere vocem, & patrem suũ vocare Deum? Quid ergo talis dicendus est? An bestia? At bestiæ uno ex istis vitiis tenentur: iste verò omnia in seipso collegit, & illarũ stultitia factus est stultior. Etenim ipsæ bestiæ, natura licet feroces, humanam tamen industriam nactæ frequenter mansuetæ fiunt: iste verò,*

δὲ ἄνθρωπος ὤν, καὶ τὴν ἀγριότητα ἐκείνων τὴν κατὰ φύσιν, εἰς τὴν ἡμερότητα μεταβάλλων τὴν παρὰ φύσιν, ποίαν ἕξει ἀπολογίαν, τὴν ἑαυτοῦ πρᾳότητα τὴν κατὰ φύσιν, εἰς ἀγριότητα ἐξάγων τὴν παρὰ φύσιν. καὶ τὸ μὲν ἄγριον φύσει ποιῶν ἥμερον, ἑαυτὸν δὲ τὸν ἥμερον φύσει, ποιῶν ἄγριον· καὶ λέοντα μὲν τιθασσεύων καὶ χειροήθη ποιῶν, τὸν δὲ θυμὸν τὸν ἴδιον, λέοντος κατασκευάζων ἀγριώτερον. Καὶ γὰρ τὸν μὲν λέοντα ἡμεροῖ καὶ ποιεῖ ἄνθρωπον, ἑαυτὸν δὲ περιορᾷ ἐξ ἀνθρώπου γινόμενον λέοντα· καὶ ἐκείνῳ μὲν τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίζεται, ἑαυτῷ δὲ οὐδὲ τὰ κατὰ φύσιν πορίζεται. Εἰ οὐδὲν οὕτως ὁμοιοῖ τῷ θεῷ, ὡς τὸ τοῖς ἀδικοῦσιν εἶναι συγγνωμονικὸν τὸν ἀδικούμενον, πόσης οὐκ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι, οἱ μετὰ ταῦτα πάντα, μὴ μόνον αὐτοῖς οὐκ ἀφιέντες, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν ἐπὶ τὴν ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν παρακαλοῦντες, καὶ κατ' αὐτῶν ἐντυγχάνοντες. Τίνα δὲ λοιπὸν ἕξουσι σωτηρίας ἐλπίδα, ὅταν καὶ ἡνίκα ἐξιλεοῦσθαι αὐτὸν δέῃ, καὶ τότε αὐτὸν παροξύνωσιν, ἱκέτου μὲν σχῆμα περικείμενοι, θηρίου δὲ φωνὰς ἀφιέντες, καὶ καθ' ἑαυτῶν τὰ τοῦ πονηροῦ βέλη ἐξακονίζοντες. Εἰ γὰρ ὅτι ἐλέους χρείαν ἔχεις, οὐδὲ τότε ἀφίῃς τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῆς μέμνησαι· καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, πότε δυνήσῃ γενέσθαι φιλάνθρω-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστ.

verò, cum ſit homo, & naturalem illarum feritatem in manſuetudinem contra naturam commutet, quam excuſationem habebit, ꝙ naturalem ſuã ipſius manſuetudinem, in eam, quæ contra naturam eſt, feritatẽ abducat? Et animal quidem natura ferũ, manſuefacit: ſeipsũ verò natura manſuetũ, ferũ reddit: Et leonẽ quidẽ manſuetũ & manu tractabilẽ facit, ꝓprium verò animum leone reddit ferociorẽ. Leonem cicurat & hominẽ facit; ſeipſum verò negligit, ex homine in leonẽ degenerantẽ. Illi donat, quæ ſupra naturã ſunt: ſibi verò nec ea, quæ ſecundum naturã ſunt, cõparat. Quod ſi nihil ita ſimilẽ Deo reddit, ꝗ iniuriã accipientẽ, ad veniã iniuſtè agentibus dandã, facilem eſſe; quãta pœna illi digni non fuerint, qui poſt hæc omnia nõ ſolũ ipſis non remittũt, ſed Deũ etiam ꝓ inimicorũ vltione rogant, & cõtra eos interpellant? Quã verò ſalutis ſpẽ de reliquo habebũt, ſi etiã tunc, cũ placare ipſum oporteret, eũ exacerbant: ſupplicis quidem habitũ induentes, belluæ autem vocem emittentes, & contra ſeipſos tela maligni exacuentes? Si enim ne tum quidem, cum miſericordia tibi opus eſt, iram remittis, ſed maximè ipſius memor es, idq́, non ignorans, quòd contra teipſum gladium impellas, quando tandẽ humanus fieri pote-

Ex inter. pr. epiſt. ad Hebr.

θρωπος. Ἔπαθες κακῶς, καὶ ἀμύνασθαι βούλει τὸν κακῶς σοι ποιήσαντα; ποίησον αὐτῷ καλῶς, καὶ ἠμύνω. Ἂν μὲν γὰρ ἐπεξέλθῃς, ὁμοίως καὶ σὲ κἀκεῖνον ἅπαντες μέμψονται· ἂν δὲ ἐνέγκῃς, σὲ μὲν κροτήσουσι καὶ θαυμάσονται, ἐκεῖνον δὲ κακηγορήσουσι. Τί δὲ ἐχθρῷ γένοιτ' ἂν μεῖζον κακὸν καὶ πικρότερον, τοῦ τὸν ἐχθρὸν ἰδεῖν παρὰ πάντων θαυμαζόμενον καὶ κροτούμενον, ἑαυτὸν δὲ παρὰ πάντων ὑβριζόμενον ἐπ' ὄψεσι τοῦ ἐχθροῦ. Θηρίον ἐστὶν εὐκόλως ἐκπηδῶν ὁ θυμός· καὶ διατοῦτο μυρίων θριγκίων καὶ διαφραγμάτων ἡμῖν δεῖ, πρὸς τὸ περιγενέσθαι αὐτοῦ καὶ κατασχεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν μάλιστα τοῦτο τὸ μέρος ὥσπερ ἔκ τινων λίθων τῶν ὀστῶν ᾠκοδόμησεν ὁ θεὸς, ἔρεισμα αὐτῷ θεὶς, ὥστε μὴ διαρρήξαντά ποτε, μηδὲ διατεμόντα, εὐκόλως τὸ πᾶν λυμήνασθαι ζῶον. Πῦρ γάρ ἐστί φησι καὶ ζάλη μεγάλη· καὶ οὐκ ἂν ἕτερον μέρος τοῦ ὅλου σώματος, ταύτην ἂν τὴν βίαν ἀνάσχοιτο. Οὐχ οὕτω μητέρων τὰ σπλάγχνα διασπαράξαι δύναται

Vide in fine.

τὰ ἔντερα, ὡς θυμὸς σιδηροῖς ὄνυξι διαπαντὸς ἐγκαθήμενος ἀπόλλυσι ἅπαντα. Οὐ γὰρ δὴ τῷ σώματι λυμαίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τῆς ψυ-

ἐκ τ' ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

χῆς διαφθείρει τὴν ὑγίειαν. Ὅταν οὖν ἐλθών τις εἴπῃ σοι, ὅτι ὁ δεῖνα ὕβρισε, καὶ κακῶς σε πρὸς ἅπαντας λέγων διατελεῖ, ἐπαίνεσον πρὸς τοὺς παρόντας τὸν ὑβρικότα· καὶ κἂν σφόδρα

ὦσιν

poteris? Accepisti iniuriam, & eum, qui intulit, vlcisci cupis? Beneficiis eum affice, & vltus es. Si n. vlciscaris, similiter & te & illũ vituperabunt omnes: si verò toleres, te quidē suspicient, de illo autem male loquetur. Quod verò maius malum & acerbius contingere inimico possit, quam videre, inimicũ omnibus esse admirationi, plausuq; excipi; se verò in oculis inimici ab omnibus vituperari? Bestia quædam est ira, facilè exiliens: atque idcirco infinitis nobis opus est vallis & septis ad eam superandam & cohibendam. Ideò enim hanc maximè partem ex ossibus, veluti ex quibusdam lapidibus, Deus nobis condidit; posito ei firmamento, vt ne aliquando ea dirupta & discissa, facilè totum animal læderet. Ignis enim est, inquit, & grauis procella; nec facilè alia totius corporis pars istam violentiam sustinuerit. Non ita matrum viscera discerpere possunt, sicut ira ferreis vnguibus semper insidens vniuersa perdit. Non enim corpus solum vastat, sed ipsam quoque animæ lædit sanitatem. Cum igitur quis venerit & dixerit, quod aliquis te vituperauerit, & apud omnes male de te loqui pergat, lauda apud præsentes vituperantem: & licet vel maximè imprudentes fuerint,

Ex inter- pr. Euág. S. Matth.

te qui-

ὦσιν ἀνόητοι, σὲ μὲν ἐπαινέσονται καὶ θαυμάσονται, ἐκεῖνον δὲ μισήσουσιν, ὡς θηρίου παντὸς χαλεπώτερον, ὅτι ὁ μὲν οὐδὲν ἠδικημένος ἐλύπησε, σὺ δὲ καὶ κακῶς παθὼν, τοῖς ἐναντίοις ἠμείψω. Πρὸς τούτοις δὲ, καὶ τὰ εἰρημένα πάντα δυνήσῃ δεῖξαι ἕωλα ὄντα. Ὁ μὲν γὰρ δακνόμενος, τοῦ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις ἀπόδειξιν παρέχεται τὸ ἀλγεῖν· ὁ δὲ καταγελάσας, αὐτῷ τούτῳ παρὰ τοῖς παροῦσι, πάσης ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν ὑποψίας. Εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνον ἀμύνασθαι ἐπιθυμεῖς, καὶ τοῦτο ἐκ περιουσίας ἕψεται, καὶ τοῦ θεοῦ κολάζοντος αὐτὸν ἀνθ' ὧν εἴρηκε, καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐκείνης τῆς σῆς φιλοσοφίας, ἀντὶ καιρίας αὐτῷ γινομένης πληγῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὑβρίζοντας ἡμᾶς κολάζειν εἴωθεν, ὡς τὸ τοὺς ὑβριζομένους ἡμᾶς καταγελᾶν τῶν ὕβρεων. Ὅταν δὲ ὑβρισθεὶς ἀνθυβρίσῃς, ἡττήθης, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν αἰσχρότερον ὑπὸ πάθους ἀνελευθέρου τοῦ θυμοῦ κινηθείς. Ἂν δὲ σιγήσῃς, καὶ ἐνίκησας, καὶ ἀπονητὶ τὸ τρόπαιον ἔστησας, καὶ μυρίους ἕξεις τοὺς στεφανοῦντας, καὶ τοῦ τῆς λοιδορίας ψεύδους καταγινώσκοντας. Ὁ μὲν γὰρ ἀντιλέγων, ὡς δακνόμενος ἀντιπεῖν δοκεῖ· ὁ δὲ δακνόμενος ὑπόνοιαν παρέχει τοῦ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις. Ἂν δὲ καταγελάσῃς, τῷ τε γέλωτι τὴν κατὰ σαυτοῦ ψῆφον ἐξέλυσας, καὶ τὸν ὑβρίσαντα μᾶλλον ἀλγεῖν ἐντεῦθεν ἐποίησας. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἥδεται

τῷ

te quidem laudabunt & admirabuntur; illū verò ceu quauis bestia sauiorem, odio prosequentur: quoniā hic quidē nulla lacessitus iniuria te contristauit, tu verò etiā iniuriā passus, contraria ei retribuisti. Ad hæc verò, omnia quoq; dicta vana esse ostēdere poteris. Qui n. dum mordetur, exacerbatur, indicat, se consciū sibi esse eorū, q̄ narrantur. At q̄ irridet, hoc ipso omni suspicione apud p̄sentes sese liberauit. Quod si illū quoq; vlcisci desideras, & hoc ex abundanti consequetur, Deo scilicet ipsum, ob ea q̄ dixit puniente; & ante pœnā dum tua illa philosophia ei velut opportuna q̄dam plaga existit. Nihil n. ita castigare solet eos, q nos vituperant, q̄ si nos, dū vituperamur, vituperia irrideam. Si verò vituperatus vicissim vituperes, superatus es; non quidē ab homine, sed q̄ turpius est, ab affectu illiberali, ira scil. commotus. Si verò tacueris, vicisti, & citra laborē trophæū erexisti, & infinitos habebis qui te coronent, conuitiiq; mendacij condemnent. Qui n. contradicit, tanq̄ molestè ferens cōtradicere videtur: qui aūt molestè fert, suspicionē præbet, q̄ eorum quæ narrantur, sibi cōscius sit. At si irriseris, & risu calculū contra te sustulisti, & ignominia te afficienti hinc maiorē dolorē excitasti. Nō n. tantopere gaudet,*

se non

τῷ μὴ ὑβρίζεσθαι, ὡς δάκνηται, τὸ μὴ δύνασθαι καθάψασθαι. Ὅταν οὖν οὗ μάλιστα ἐπιθυμεῖ, τούτου μάλιστα ἀποστερήσῃς αὐτόν, τοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτελίσας καὶ δείξας εὐκαταφρόνητον. Οὐ γὰρ οὕτω τὸ κρατῆσαι τῶν πολεμίων λαμπροὺς ποιεῖ τοὺς βασιλεύοντας, ὡς τὸ κρατῆσαι θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατιωτῶν τὸ κατόρθωμα γέγονεν· ἐνταῦθα δὲ γυμνὸν σόν ἐστι τὸ τρόπαιον. Καὶ ἐκεῖ μὲν καὶ ἑτέρους ἔχεις τοὺς συμμερίζοντας τὴν νίκην, ἐνταῦθα δὲ μόνος τὸ τρόπαιον ἔστησας. Ὅταν οὖν σε ὑβρίσῃ τις, φέρε γενναίως· ἑαυτὸν γάρ, οὐ σὲ ὕβρισεν. Ἂν πλήξῃ, τὴν δεξιὰν μὴ ἀντιτείνῃς· ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ πληττόμενος, σὲ μὲν τῇ χειρί, ἑαυτὸν δὲ τῷ θυμῷ παίων. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι δύσκολα ταῦτα εἶναι, ἐννόησον, ὅτι εἰ μαινόμενός τις τὸ ἱμάτιόν σου περιέρρηξε, τίνα ἂν ἔφης πάσχειν κακῶς, σὲ τὸν παθόντα, ἢ ἐκεῖνον τὸν ποιήσαντα. Εὔδηλον ὅτι ἐκεῖνον. Εἶτα ἔνθα μέν σοι ἱμάτιον διαρρήγνυται, ὁ ποιήσας τοῦ παθόντος χαλεπώτερα πέπονθεν· ἔνθα δὲ καρδία διαρρήγνυται· ὁ γὰρ θυμὸς τοῦτο ποιεῖ, οὐκ ἐκεῖνον ἡγήσῃ μείζονα πεπονθέναι δεινά, σοῦ τοῦ μηδ' ὁτιοῦν ὑπομείναντος; Εἰ κακὸν ἀντὶ κακοῦ οὐ χρὴ ἀποδιδόναι, πολλῷ μᾶλλον κακὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ, καὶ μὴ προϋπάρξαντος κακοῦ, ἀποδοῦναι κακόν. Ἀλλ' ὁ δεῖνά φησι πονηρός ἐστι, καὶ ἐλύπησε καὶ

πολλὰ

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ ζ. ψαλμοῦ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλον. ἐπισ.

se non vituperari; quam molestè ferat, se mordere non posse. Si igitur eo, quod maximè desiderat, ipsum destitueris, totum ei eripuisti; despiciendum illum attenuans & mordens. Non enim tam illustres Reges facit victoria ab hostibus reportata, quàm iram & furorē superasse. Ibi enim armorum & militum facinus bellicū fuit: at hic apertè tua est victoria. Et ibi quidē, victoriæ alios habes participes; hic verò solus trophæum statuisti. Cū igitur contumelia te quis affecerit, generoso fer animo: seipsum enim læsit, non te. Si dexteram percusserit, ne repugnes: ille enim est, qui feritur; te quidem manu, seipsum verò animo pcutiens. Quod si difficilia ista tibi videantur, cogita, si furiosus aliquis vestem tuam undique lacerasset, quem sis dicturus malis affici; tene qui passus es; an illum qui fecit. perspicuum est, quod illum. Ergone cum tibi vestis discinditur, grauiora passus est ille, qui hoc fecit; cum verò cor disrumpitur (hoc enim ira facit) illum non existimas maiora mala passum, quam te, qui ne tantillum quidem sustinuisti? Si malum pro malo reddere non oportet, multo magis malum erit, pro bono nullo etiam malo præcedente, malum reddere. Sed quidam inquit, improbus est, meq́ contristauit,

Ex hom. in Statuas.

Ex interpre. Psal. 7.

Ex interpr. epist. ad Thessalon.

πολλά με ἠδίκησε. Βούλει αὐτὸν ἀμύνασθαι; μὴ ἀνταποδῷς· ἔασον ἀτιμώρητον· εὐχαρίστησον. Αὕτη γὰρ ὄντως ἄμυνα, κἀκείνῳ βλάβην φέρουσα, καὶ ὠφέλειαν σοί. Ἀπὸ ταύτης γὰρ χαρὰ τίκτεται. Ὅταν γὰρ τοιαύτην ἔχωμεν ψυχὴν, ὥστε μηδένα ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ πάντας εὐεργετεῖν, πόθεν εἰπέ μοι τὸ τῆς λύπης κέντρον παρεισελθεῖν δυνήσεται. Ὁ γὰρ οὕτω χαίρων τῷ παθεῖν κακῶς, ὡς καὶ εὐεργεσίαις ἀμείβεσθαι τὸν πεποιηκότα κακῶς, πῶς δυνήσεται ἀνιαθῆναι λοιπόν. Τί γὰρ εἰπέ μοι κακὸν πέπονθας· νόσος ἐπέπεσεν; ἀλλ' οὐδὲν ξένον· θνητὸν γὰρ ἡμῖν τὸ σῶμα καὶ παθητόν. Ἀλλὰ πενία σωμάτων; ἀλλὰ καὶ ταῦτα κτητὰ, καὶ ἀπόκτητα καὶ ἐνταῦθα μένοντα. Ἀλλ' ἐπιβουλαὶ καὶ συκοφαντίαι; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς ἀδικούμεθα ἐν τούτοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ πεποιηκότες· ψυχὴ γάρ φησιν ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται. Ἥμαρτε δὲ οὐχ ὁ παθὼν κακῶς, ἀλλ' ὁ ποιήσας κακῶς.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ.

Μηδὲν τοίνυν οὕτω σπουδάζωμεν ἀγαπητοὶ, ὡς ὀργῆς καθαρεύειν, καὶ τοὺς πρὸς ἡμᾶς ἀηδῶς ἔχοντας καταλλάττειν, εἰδότες, ὅτι οὔτε εὐχὴ, οὔτε ἐλεημοσύνη, οὔτε νηστεία, οὔτε κοινωνία μυστηρίων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἐὰν μνησικακῶμεν, δυνήσεται ἡμῶν προστῆναι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὥστε οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι, πάσης ἁμαρτίας χαλεπωτέραν ταύτην ἀποφηνάμενος. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὁ θεὸς

uit, & multa iniuria affecit. Visne illum vlcisci? ne vicem reddas: impunitū relinque: age gratias. Illa n. ipsa verè vltio est, quæ & ipsi damnū, & tibi vtilitatem adfert. Ex ea enim gaudium nascitur. Cum n. talis sumus animo, vt neminem vlciscamur, sed omnes beneficiis psequamur, vnde quæso, mœroris stimulus irrepere poterit? Qui n. ita mala perpeti gaudet, vt etiam beneficiis mala inferentem remuneretur, quomodo de cætero contristari poterit? Quid n. quæso mali tibi contigit? Morbus ne inuasit? at nihil hoc noui: mortale enim & patibile corpus habemus. An penuria mancipiorum? sed & hæc comparari & amitti possunt, & hic remanent. An insidiæ & calumniæ? At non nos in his lædimur, sed illi, qui eas struxerunt: Anima enim, inqt, quæ peccauerit, ipsa morietur. Peccauit autem non qui iniuriam accepit, sed qui iniuriam intulit. Nihil ergo tantopere studeamus, charissimi, quàm ab ira liberi esse, & eos, q nobis infensi sunt, reconciliare: scientes, quod nec oratio, nec eleemosyna, nec ieiunium, nec mysteriorum participatio, nec aliud quid eiusmodi rerū, in illa die nobis patrocinari poterit, si iniuriarum memores simus. Non igitur quis errauerit, si hoc peccatum omnium esse grauissimum

Ex hom. in illud, Simile factū est regnū cœlorū homini patrifam.

ἐκ τῶν ἀνδριαντ.

θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς ἄνθρωπον μνησίκακον καὶ διατηροῦντα ὀργήν. Πῶς γὰρ βούλει τὸν δεσπότην ἥμερόν σοι γενέσθαι καὶ πρᾷον, τῷ συνδούλῳ γινόμενος αὐτὸς χαλεπὸς καὶ ἀσύγγνωστος. Ἀλλ' ὕβρισέ σε ὁ σύνδουλός σου; καὶ σὺ τὸν θεὸν ὑβρίζεις πολλάκις. Ποῦ δὲ ἴσον σύνδουλος καὶ δεσπότης· οὗτος μὲν ἐκ πάθους καὶ ἠδικημένος ἴσως ὕβρισε, καὶ παροξυνθείς· σὺ δὲ τὸν θεὸν ὑβρίζεις οὐκ ἠδικημένος, οὐδὲ ἐπηρεασμένος, ἀλλ' εὐεργετούμενος ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ ἵνα ἔξομεν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην· Ἐννόησον τοίνυν, ὅτι εἰ βουληθείη μετὰ ἀκριβείας τὰ εἰς αὐτὸν γινόμενα ὁ θεὸς ἐξετάζειν, οὐδεμίαν βιωσόμεθα ἡμέραν. Ἀνομίας γὰρ φησι, ἐὰν παρατηρήσῃς κύριε, κύριε τίς ὑποστήσεται· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ex Stat.

ſimum oſtendat. Nihil n. ita Deus odio ꝑſequitur & auerſatur, ſicut hominē iniuriæ memorem, & retinentē iram. Quomodo n. Dominū tibi mitē & facilē eſſe cupis, cōſeruo tuo difficilis & inexorabilis exiſtēs? Sed iniurius in te fuit conſeruus tuus? Et tu in Deū frequēter iniurius es. Quæ verò æqualitas eſt inter cōſeruum & dominū? Et ille quidē ex ꝑturbatione forte, & iniuria laceſſitus atq; exacerbatus, iniuriā intulit: tu vero Deū contumelia afficis, nulla prouocatus iniuria, nec læſus; ſed indies ab eo beneficia accipiens. Et q̄ habituri ſumus excuſationem aut veniam? Cogita igitur, ꝙ, ſi exactè Deus examinare velit q̄ in ipſum committuntur, nullum diē ſuperuicturi ſimus. Iniquitates n. inquit, ſi obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quia tua eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.

ΛΟΓΟΣ κά.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριαν.

Μακάριος λέγεται Κωνσταντῖνος, τῆς εἰκόνος αὐτοῦ καταλευσθείσης ποτὲ, παροξυνόντων αὐτὸν πολλῶν, ἐπεξελθεῖν τοῖς ὑβρικόσι καὶ δίκην ἀπαιτῆσαι, λεγόντων, ὅτι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὄψιν ἔτρωσαν τοῖς λίθοις ἐξακοντίζοντες, ψηλαφήσας ἑαυτοῦ τῇ χειρὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἠρέμα μει-

De Imperio & Poteſtate.

Homilia XXI.

Ex hom. in Statuas.

Ertur beatus Conſtantinus, cum forte ſtatua ipſius lapidata eſſet, & multi illum incitarent, vt requiſitos iniuriæ illatores ad pœnam depoſceret, dicentes, quòd totam ipſius faciem lapidibus iactis vulneraſſent, manu ſua faciem palpaſſe & placidè ſubriden-

do

μειδιάσας εἰπεῖν, ὅτι οὐδαμοῦ πληγὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου ὁρῶ γεγυμνωμένην· ἀλλ' ὑγιὴς μὲν ἡ κεφαλή, ὑγιὴς δὲ ἡ ὄψις ἅπασα· κἀκείνους ἐρυθριάσαντας καὶ αἰσχυνθέντας, ἀποστῆναι τῆς ἀδίκου ταύτης συμβουλῆς ἐποίησεν. Εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώποις τοσαύτης ἀπέλαυσε δόξης δι' ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα, πόσων ἀγαθῶν ἀπολαύσεται παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ; Καὶ γὰρ οὗτός ἐστιν ἀληθῶς βασιλεύς, ὁ θυμοῦ καὶ φθόνου καὶ ἡδονῆς κρατῶν, καὶ πάντα ὑπὸ τοὺς νόμους ἄγων τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον τηρῶν, καὶ οὐκ ἐῶν ἐνδυναστεῦσαι τῇ ψυχῇ τὴν δεσποτείαν τῶν ἡδονῶν. Τὸν τοιοῦτον ἡδέως ἂν εἶδον καὶ γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντα, καὶ πόλεων καὶ δήμων καὶ στρατοπέδων. Ὁ γὰρ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τὸν λογισμὸν ἐπιστήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐπιστατείη καὶ ἀνθρώποις μετὰ τῶν θείων νόμων, ὥστε αὐτὸν ἐν πατρὸς τάξει τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, μετὰ πάσης ἡμερότητος ὁμιλοῦντα ταῖς πόλεσιν. Ὁ δὲ ἀνθρώπων μὲν ἄρχειν δοκῶν, θυμῷ δὲ καὶ φιλαρχίᾳ καὶ ἡδοναῖς δουλεύων, πρῶτον μὲν καταγέλαστος εἶναι δόξειεν ἂν τοῖς ἀρχομένοις, ὅτι στέφανον μὲν φορεῖ λιθοκόλλητον καὶ χρυσοῦν, σωφροσύνῃ δὲ οὐκ ἐστεφάνωται· καὶ ἁλουργίδι μὲν ὅλον τὸ σῶμα λάμπεται, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει· ἔπειτα δέ, οὐδὲ ὅπως μεταχειρίσεται τὴν ἀρχὴν ἐπιστήσεται· ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνηθεὶς ἄρχειν, πῶς ἂν ἑτέρους δυνηθείη καθευθύνειν

τοῖς

do dixisse: Ego verò nusquam in fronte plagam video: sed sanum est caput, & sana tota facies. Atque hac ratione rubore suffusos & pudefactos ab iniquo consilio auertit. Quod si apud homines tantam gloriam ob illud dictum obtinuit, quot bonis apud benignum Deum fruetur? Verè enim Rex ille est, qui iræ & inuidiæ voluptatique dominatur, atque omnia Dei legibus subiicit; mentemq́ liberam conseruans, voluptatum imperium animæ præualere non sinit. Talem ego libenter & terræ & mari, ciuitatibus quoque, populis & exercitibus imperantem viderem. Qui enim rationem affectionibus præfecit, ille facilè etiam hominibus iuxta diuinas leges præfuerit, vt subditis instar patris sit, moderatissimeq́ cum ciuitatibus agat. Qui verò hominibus quidem imperitare videtur, iræ verò & ambitioni & voluptatibus seruit, primò quidem ridiculus subditis esse videatur, quòd auream gemmisque ornatam coronam ferat; Temperantia verò coronatus non sit: quodque purpura totum quidem corpus fulgeat, animam verò habeat incultam. Ad hæc verò neque, quomodo administret imperium, sciet. Qui enim sibiipsi imperare non potuit, quomodo is alios moderari

legi-

τοῖς νόμοις. Μηδὲ τοῦτο σκοπῶμεν ὅπως ἐν τιμαῖς ὦμεν καὶ ἐξουσίαις, ἀλλ᾽ ὅπως ὦμεν ἐν ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ. Αἱ γὰρ ἐξουσίαι πολλὰ τῶν θεῷ μὴ δοκούντων ποιεῖν πείθουσι· καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς, ὥστε εἰς δέον χρήσασθαι τῇ δεδομένῃ τιμῇ καὶ δόξῃ καὶ ἐξουσίᾳ. Ὁ μὲν ἀπεστερημένος δόξης, καὶ ἄκων φιλοσοφεῖ· ὁ δὲ ἀπολαύων αὐτῆς τοιοῦτόν τι πάσχει, οἷον ἂν εἴ τις κόρῃ συνοικῶν εὐειδεῖ καὶ καλῇ, νόμους δέξηται τὸ μηδέποτε εἰς αὐτὴν ἀκολάστως ἰδεῖν. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία. Διὸ πολλοὺς καὶ ἄκοντας εἰς τὸ ὑβρίζειν ἐνέβαλε, καὶ θυμὸν ἤγειρε, καὶ χαλινὸν γλώττης ἀφεῖλε, καὶ θύραν ἀνεπέτασε στόματος, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος τὴν ψυχὴν ἀναρριπίζουσα, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κακῶν βυθὸν τὸ σκάφος καταποντίζουσα. Τιμῆς γὰρ μέγεθος τοῖς οὐκ ἀξίως τῆς τιμῆς ζῆν προαιρουμένοις προσθήκη τιμωρίας ἐστί. Τὸ γὰρ εὐδοκιμεῖν καὶ προκόπτειν ἐν δήμῳ, ὅσον λαμπρότερον ποιεῖ, τοσοῦτον μείζους τοὺς κινδύνους ἔχει, καὶ τὰς φροντίδας. Ἀναπνεῦσαι γὰρ καὶ στῆναι ὁ τοιοῦτος ὅλως οὐ δύναται, οὕτω πικρὸν ἔχων καὶ βαρὺν τὸν δεσπότην. Καὶ τί λέγω στῆναι καὶ ἀναπνεῦσαι; κἂν μυρία ἔχῃ κατορθώματα ὁ τοιοῦτος, δυσκόλως εἰς βασιλείαν εἰσέρχεται. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐκτραχηλίζειν εἴωθεν, ὡς ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα. Τὸ μὲν γὰρ ἀτιμίαν ἐνεγκεῖν, μέγα καὶ γεν-

legibus possit? Neq; hoc animis cogitemus, quomodo honores & potestatē adipiscamur, sed vt virtute ac sapientia pditi simus. Magna n. potentia facere suadet, quæ Deo displicent: & admodū forti animo opus est, vt quis collato sibi honore dignitate ac potestate vtatur, vt oportet. Qui dignitate caret, ille vel inuitus Sapientiæ studio incūbit: qui verò ea potitur, ei idē euenire solet, ac si quis virgini formosæ ac decoræ cohabitans, leges accipiat, vt haudquaq; impudice in illā oculos coniiciat. Eiusmodi n. res est potestas. Ac idcirco multos, eosq; inuitos, ad iniuriam inferendā impulit, irā excitauit, & frenū linguæ abstulit, & portam oris patefecit, animā instar venti cuiusdā iactans, & in extremā malorum pfunditatem nauim demergens. Honoris n. magnitudo, iis q non conuenienter viuere volunt, augmentū est supplicij. In magna n. existimatione esse & felices successus apud populū habere, quanto clariorē facit, tanto maiora pericula & curas habet. Talis n. respirare & cōsistere omnino nō potest, qui tā sæuū & molestū habet dominū. Et qd dico cōsistere & respirare? Etiā si talis infinita habeat recta facta, difficulter tamen in regnū ingreditur. Nihil n. ita insolēter efferre solet homines, sicut vulgi existimatio.

Ferre

γενναῖον, τὸ δὲ δόξης μετασχεῖν, νεανικῆς δεῖται ψυχῆς, καὶ σφόδρα μεγάλης, ὥστε δόξης ἀπολαύοντα μὴ ἐκτραχηλισθῆναι. Ἀλλ' εἰ βούλει δόξαν λαβεῖν, διάκρουσαι δόξαν· εἰ δὲ διώκεις δόξαν, ἐκπέσῃς δόξης. Σκιὰ γὰρ ἐστὶ δόξης, αὕτη ἡ δόξα. Οὐδεὶς ἄρτον ἰδὼν ἐζωγραφημένον, κἂν μυριάκις ὑπὸ λιμοῦ κατέχηται τῆς γραφῆς ἅψηται. Οἱ οὖν κατὰ τὸ παρὸν λέγοντες ἀπειληφέναι τὸ πᾶν, εἰς τὸ μέλλον ἐρήμους ἑαυτοὺς παντελῶς καθιστῶσιν. Οὕτω καὶ ὁ Ἀδάμ, ἐλπίδι πλείονος τιμῆς, καὶ τῆς οὔσης ἐξέπεσε· καὶ πολλοὶ πολλάκις μειζόνων ἐπιθυμοῦντες, καὶ τὰ παρόντα ἀπώλεσαν, καὶ οἱ προσδοκῶντες τῶν ἐνταῦθα τὸ πᾶν ἔχειν, καὶ τοῦ μέρους ἐξέπεσον. Τὰ γὰρ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅσον ἂν ἐπαρθῇ καὶ λάμψῃ, τοσοῦτον μείζονα τὴν πτῶσιν ἐργάζεται, οὐ τὰ τῶν ἀρχομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βασιλευόντων αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ ἂν εὕροι τις οἰκίαν ἰδιωτικὴν τοσούτων ἐμπεπλησμένην συμφορῶν, ὅσων τὰ βασίλεια γέμει τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο οὖν εἰπέ μοι βασκαίνεις τῷ πλησίον, ὅτι τιμῆς ἀπολαύοντα βλέπεις καὶ δόξης πολλῆς; εἶτα οὐκ ἐννοεῖς τὸ τούτων εὐμάραντον, καὶ ὅσον ἐντεῦθεν τίκτεται τὸ κακόν; τὸ γὰρ δὴ χαλεπώτατον τούτων, ὅτι τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν κακὰ ἀθάνατα μένει, ἡ δὲ ἡδονὴ οὔπω ἐφάνη καὶ ἀπέστη. Ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχει παρὰ τῷ κρατοῦντι πολλήν, καὶ ἄγει

καὶ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν.

Ferre enim contemptum, pręclarũ & generosum est; at gloriam obtinere animo indiget forti & valde magno, vt qui honore fruitur, non extollatur. Si tamen honorem desideras adipisci, honorem respue. at si honorem sectteris, honorem perdes. Vmbra enim gloriæ est ipsa gloria. Nemo videns pictum panem, picturam gustat, licet decies millies esuriat. Qui igitur in p̃senti omnia recepisse se fatentur, in futurũ seipsos omninò desertos faciunt. Sic etiã Adamus spe maioris honoris, p̃senti quoq; excidit. Et multi p̃sæpe, ampliora desiderantes, simul p̃sentia amiserunt: & q̃ omnia hic sese obtenturos sperabant, etiã partẽ non sunt consecuti. Res n. humanæ, quo magis elatæ fuerint & splẽduerint, tanto maiorẽ ruinam faciunt: nec subditorũ tantum, sed etiam eorũ qui illis imperant. Neq; n. priuatã domum tantis plenam periculis q̃s inuenerit, quantis Regum palatia referta sũt malis. Ob hoc igitur, quæso, p̃ximo inuides, q̃ cũ honore multaq; dignitate frui cõspicis? Ergo nõ animaduertis, q̃ facilè res istæ marcescãt, quantũq; inde malũ oriatur? Quod n. ex istis omniũ miserrimũ est, dãna, q̃ inde p̃manant, p̃petuò manent; ipsa verò voluptas, anteq̃ apparuerit, euanuit. Sed multũ apud imperiũ habentem valet?

Ex hom. in adolescentiorẽ viduam.

depo-

καὶ φέρει πάντα ὅπου θέλει, καὶ τοὺς ἐχθροὺς λυπεῖ, καὶ τοὺς κολακεύοντας εὐεργετεῖ, καὶ πολλὴν ἔχει δύναμιν. Τί οὖν ἐργάσασθαι δύναται δεινόν· ἀποχειροτονήσει τῆς ἀξίας; καὶ τί τοῦτο· ἂν μὲν γὰρ δικαίως, καὶ ὠφελεῖ· οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει θεὸν ὡς τὸ παρ' ἀξίαν τιμᾶσθαι· ἂν δὲ ἀδίκως, τὸ ἔγκλημα πάλιν ἐπ' ἐκεῖνον, οὐκ ἐπὶ τοῦτον χωρεῖ· ὁ γὰρ ἀδίκως τι παθὼν, καὶ γενναίως ἐνεγκὼν, πλείονα ταύτην πρὸς τὸν θεὸν κέκτηται τὴν παῤῥησίαν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

Ὁ γὰρ τοῖς ἄρχουσιν ὑποτασσόμενος, οὐ τοῖς ἄρχουσιν ὑποτάσσεται, ἀλλὰ τῷ θεῷ τῷ ταῦτα νομοθετήσαντι πείθεται· καὶ ὁ μὲν οὐχ ὑπακούων ἐκείνοις, τῷ θεῷ πολεμεῖ. Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, φησὶν, εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ. Τὸ γὰρ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, καὶ μὴ ἁπλῶς ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι ὥσπερ κυμάτων τῇδε κἀκεῖσε τῶν δήμων περιαγομένων, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἔργον ἐστί. Διὸ καὶ σφοδρός ἐστι τιμωρὸς, καταφρονουμένων τούτων. Οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν σε δίκην ἀπαιτήσει παροχθύσαντα, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστην· καὶ οὐδέν σε ἐξαιρήσεται ἀντιλέγοντα· ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ὑποστήσῃ τιμωρίαν χαλεπωτάτην, καὶ τὸν θεὸν παροξυνεῖς μειζόνως.

ἐκ τῶν λόγων τῶν ἀνδρ.

Ὥσπερ γὰρ νηὸς τὸν κυβερνήτην ἐὰν ἀποστήσῃς, κατεπόντισας τὸ σκάφος· καὶ στρατηγὸν ἂν ἀπαγάγῃς τοῦ στρατοπέδου, δεδεμένους τοῖς πο-

λεμίοις

depopulatur diripitque omnia, vbi vult, & inimicos molestia afficit, assentatoribus benefacit, & ingenti pollet potentia? Quid igitur mali facere potest? dignitatem fortasse abrogabit? Et quid tum? Si enim iuste quidem id fecerit, prodest: cum nihil tantoperè Deum offendat, quàm si quis indignus honoribus afficiatur: Si verò iniustè, rursus crimen in illum & non in hunc redundat. Qui enim immeritò aliquid passus fuerit, & fortiter tulerit, maiorē apud Deum sibi acquisiuit fiduciā.

Ex exposit. epist. ad Rom.

Nam qui magistratibus obedit, ille non magistratibus, sed Deo, q lege eiusmodi res sanciuit, obedit: & qui illis non obtemperat, Deo repugnat. Non enim est potestas, inquit, nisi à Deo. Rom. 13. *Etenim magistrat⁹ esse, & hos quidem imperare, alios verò subditos esse, & non promiscuè omnia instar fluctuum ferri, populis huc illuc circumactis, diuinæ Sapientiæ opus est. Ideo horum quoque, si contemnantur, acerrimus vindex est. Nec enim vulgarem pœnam de te sumet, si istos spreueris, sed longè maximam. Nec quicquam te contradicentem eripiet: sed & apud homines grauissimum subibis supplicium, & Deum vehementius irritabis.*

Ex orat. in Statuas.

Vt enim si nauim rectore destituas, nauim ipsam submerseris: & si ducem ab exercitu abstrahas, milites

tes

πολεμίοις παρέδωκας σὺν στρατιώταις, οὕτω τῶν πόλεων αὖ σὺν ἄρχοντας ἀνέλῃς, θηρίων ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμεθα βίον. Ὅπερ γάρ ἐστιν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ξύλων αἱ ἱμαντώσεις, τοῦτο οἱ ἄρχοντες ἐν ταῖς πόλεσιν. Ὅταν οὖν ἄρχων ἀνεπίληπτος ᾖ πᾶσι, τότε δυνήσεται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας, καὶ κολάζειν καὶ συγχωρεῖν σὺν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους ἅπαντας. Τὸ μὲν γὰρ μὴ κολάσαι σὺν ὑπευθύνους, καὶ συγγνώμην δοῦναι τοῖς ἀσύγγνωστα ἡμαρτηκόσιν, ἑνός τινος ἢ δευτέρου μόλις ἐστὶν ἀνθρώπου· καὶ μάλιστα ὅταν βασιλεὺς ὑβριζόμενος ᾖ. Καὶ τῷ φόβῳ δὲ ὑποτάξαι πόλιν εὔκολον, τὸ δὲ πάντας ἐραστὰς καταστῆσαι, καὶ μετ' εὐνοίας πεῖσαι διακεῖσθαι περὶ τὴν βασιλείαν, δυσκατόρθωτον, κἂν μυρία τις ἀναλώσῃ χρήματα, κἂν μυρία κινήσῃ στρατόπεδα, κἂν ὁτιοῦν ἐργάσηται, οὐκ εὐκόλως τοσούτων ἀνδρῶν διάθεσιν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι δυνήσεται. Οὐδὲν οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, ὡς ἡ φιλοστοργία ἡ περὶ τοὺς ἀρχομένους. Καὶ γὰρ πατέρα, οὐ τὸ γεννῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γεννῆσαι· εἰ δὲ ἔνθα φύσις ἀγάπης χρεία, πολλῷ μᾶλλον ἔνθα ἡ χάρις. Μείζων ὄντως ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀρχὴ, τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλικῆς· καὶ τοσοῦτον μείζων, ὅσον ὁ μὲν βασιλεὺς σώματα ἐμπεπίστευται, ὁ δὲ ἱερεὺς ψυχάς. Καὶ ὁ μὲν, λοιπάδας χρημάτων ἀφίησιν, ὁ δὲ λοιπάδας

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ.

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

tes vinctos hostibus tradideris: ita si ciuitatum rectores tollas, ipsis bestiis alieniorem à ratione vitã viuemus. Quod enim in ædibus lignorũ colligationes sunt, hoc in ciuitatibus sunt magistratus. Si igitur Princeps in omnibus inculpatus sit, tunc quanta vult potestate, vniuersos sibi subditos punire, iisdemq; indulgere poterit. Sontes n. non punire, & ignoscere iis qui facinora nulla venia digna admiserunt, vix vnius aut alterius hominis est: & maximè si Rex sit, cui iniuria infertur. Et verò timore ciuitatẽ subiicere, facile est: at omnes sibi amore coniungere, &, vt bene erga imperium affecti sint, persuadere, res est, quã difficulter quis consequatur siue infinitas quis pecunias expendat; siue innumeros moueat exercitus, siue quiduis aliud faciat, haud facilè tamen tot hominum affectum adsciscere poterit. Nihil ita commendat principem, sicut erga sibi subiectos amor. Patrem n. non sola generatio facit, sed etiã amor postquam genuerit. Si verò vbi natura est, requiritur dilectio; multò magis vbi gratia. Maior omninò Sacerdotij est potestas, potestate Regia, & tanto quidem maior, quò Regi corpora credita sint, Sacerdoti verò animæ. Et ille quidem pecuniarum reliquatores liberat, hic verò reliquatores

vel; si absolutum imperiũ habeat.

Ex expos. epist. ad Cor.

Ex hom. 2. in Oziam.

δας ἁμαρτημάτων· κἀκεῖνος ἀναγ-
κάζει, οὗτος παρακαλεῖ· ἐκεῖνος ὅπλα
αἰσθητὰ, οὗτος ὅπλα πνευματικά·
ἐκεῖνος πολεμεῖ πρὸς βαρβάρους, οὗ-
τος πρὸς δαίμονας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν
τῇ παλαιᾷ ἱερεῖς τοὺς βασιλεῖς ἔ-
χριον, καὶ νῦν τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὰς
τοῦ ἱερέως χεῖρας φέρων τίθησιν ὁ θε-
ὸς, παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι οὗτος ἐκείνου
μείζων ἄρχων· τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ
τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. Εἰσῆλθε
γάρ ποτε ὁ βασιλεὺς Ὀζίας εἰς τὸν να-
ὸν τοῦ κυρίου θυμιάσαι θέλων, καὶ εἰ-
σῆλθεν Ἀζαρίας ὁ ἱερεὺς ὀπίσω αὐτοῦ·
οὐ γὰρ ὡς βασιλέα μέλλων ἐξελαύ-
νειν, ἀλλ' ὡς δραπέτην καὶ οἰκέτην
ἀγνώμονα, οὕτως ἐπεισῆλθε μετὰ σφο-
δρότητος, ὥσπερ τις σκύλαξ γενναῖος
ἐπεισδραμὼν τῷ ἀκαθάρτῳ θηρίῳ,
ὥστε αὐτὸν τῆς δεσποτικῆς ἐξαγαγεῖν
οἰκίας. Οὐκ εἶδεν εἰς τὸν τῆς ἀρχῆς
ὄγκον· οὐκ ἤκουσε τοῦ Σολομῶντος
λέγοντος, ἀπειλὴ βασιλέως ὁμοία
θυμῷ λέοντος· ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀλη-
θινὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν ἰδὼν, καὶ
τούτου τῷ φόβῳ ἑαυτὸν ὀχυρώσας, οὕ-
τως ἐπεπήδησε τῷ τυράννῳ. Ἀλλ' εἰσ-
έλθωμεν καὶ ἡμεῖς, εἰ δοκεῖ, ἵνα ἴδωμεν
τί πρὸς τὸν βασιλέα διαλέγεται.
Οὐκ ἔξεστί σοι φησὶ, Ὀζία θυμιάσαι
τῷ κυρίῳ· οὐκ ὠνόμασεν αὐτὸν βα-
σιλέα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἑαυτὸν προλα-
βὼν ἐξέβαλε τῆς τιμῆς· ὁ μὲν γὰρ
τὴν ἁμαρτίαν ποιῶν δοῦλός ἐστι, κἂν
μυρίους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχῃ στεφά-
νους·

*res peccatorum: ille cogit, iste horta-
tur: ille arma sensibilia, hic arma
spiritualia habet: ille contra barba-
ros bellum gerit, hic contra dæmo-
nes. Idcirco & in veteri lege sacer-
dotes ipsos Reges vngebant, & iam
Sacerdotis manib⁹ Deus caput sub-
iecit; erudiens nos, quòd hic maior
sit Princeps quàm ille: nam minus* Hebr. 7.
*à meliore benedicitur. Ingressus n.
est aliquando Rex Ozias in templũ
Domini adolere volens incensum:
& secutus est eum Azarias Sacer-
dos, non vt Regem, sed vt seruum
fugitiuum & improbum expulsu-
rus: itaque cum vehementia qua-
dam irrupit; non secus ac genero-
sus aliquis canis in impuram besti-
am insiliens, vt illum dominica æ-
de exigeret. Non attendit imperij
fastum: non audiuit Salomonem
dicentem: terror Regis sicut rugi-* Prou. 20.
*tus leonis; sed ad verum cælorum
Regem respexit, atque huius timo-
re seipsum muniens, tyrannum in-
uasit. Sed ingrediamur & nos, si
videtur; vt videamus, quid cum
Rege loquatur. Non licet tibi, in-
quit, Ozia, adolere Domino incen-
sum. Non appellauit illum Re-
gem, cum ipse prior sese hoc hono-
re exuisset: qui enim peccatum
facit, seruus est, quamuis infini-
tas in capite gestet coronas: Qui
verò Iustitiam facit, etiamsi omni-*

mu

νους· ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἐργαζόμενος, κἂν ἁπάντων ἔσχατος ᾖ, καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως βασιλικώτερός ἐστι. Καὶ πρόσεχε ὃ λέγω. Ἐδέησέ ποτε βασιλέα γενέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπειδὴ ὁ πρότερον γενόμενος ἀνάξιος ἦν. πέμπεται οὖν ὁ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαὶ καί φησιν· ἔπεμψέ με ὁ θεὸς ποιῆσαι βασιλέα ἐκ τῶν υἱῶν σου. Ὁ Ἰεσσαὶ ἀκούσας βασιλέα νομίσας ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς τὸ ποιῆσαι ἀξίωμα, ἄγει πρῶτον υἱόν· ἄπαγε αὐτόν φησι, οὐκ εὐδόκησεν ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ· ἄγει τὸν δεύτερον, οὐδὲ οὗτος· ἄγει τὸν τρίτον, οὐδὲ οὗτος· τὸν τέταρτον, τὸν πέμπτον, τὸν ἕκτον, οὐδὲ οὗτος. Καὶ ἀνηλώθη ὁ χορὸς τῶν παίδων, καὶ ὁ ζητούμενος οὐχ εὑρίσκετο. Λέγει αὐτῷ ἔχεις ἄλλον υἱόν; ᾐσχύνθη ὁ πατὴρ, ἔχω ἕνα φησὶ, μικρὸν, εὐτελῆ, ποιμένα. Τί οὖν; βασιλέα ποιῆσαι ζητεῖς, καὶ τὸν ἐλάττω κρείττονα ἡγῇ τοῦ κρείττονος; ἄνθρωπος ἄνθρωπον ἐξουθενεῖ, ὁ δὲ θεὸς στεφανοῖ· οὐ γὰρ ὡς ὄψεται ἄνθρωπος, ὄψεται θεός· ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. Μὴ γὰρ πολυσαρκίαν ζητοῦμεν; ψυχῆς εὐγένειαν ἐπιθυμοῦμεν. Καὶ διατί μὴ ἐξ ὀνόματος εἶπεν ὁ θεός· ἄπελθε χρῖσόν μοι τὸν Δαβὶδ εἰς βασιλέα, ἀλλ' ἕνα τῶν υἱῶν Ἰεσσαί; ἵνα μὴ πάθῃ ὁ Δαβὶδ, ὅπερ ἔπαθεν Ἰωσήφ· ὥσπερ γὰρ μαθόντες ἐκεῖνοι τὸν ζητούμενον βασιλέα, ἐπεβούλευσαν· οὕτω

δέος

um abiectissimus fuerit, regia tamen dignitate Regē ipsum superat. Et attende, quod dico. Regem aliquando Iudæis creari oportuit, quoniā qui ante fuit, regno indignus erat. Mittitur igitur Samuel ad Iesse, (1. Reg. 16) & ait illi: misit me Deus, vt vnū ex filiis tuis Regē constituam. Iesse eo audito, primum producit filium, idoneum hunc arbitratus ad dignitatem tuendam. Apage, inquit, cum isto: non elegit hunc Dominus. Adducit secundum: sed neque iste est. Adducit tertium; neq; iste. Quartum, quintum, sextum, neq; iste. Et iam absolutus fuit filiorum chorus; & quæsitus nondum inueniebatur. dicit ergo illi, habesne aliū adhuc filiū? Erubuit pater; &, vnum, ait, adhuc habeo filiū paruum, abiectū, pastorē. Quid ergo? Regem facere intendis, & minorē meliorem ducis p̄stantiore? Homo hominē spernit; Deus verò coronat: Non n. sicut videbit homo, Deus videbit: homo n. faciem, Deus verò cor intuetur. Nunquid n. corporis molem quarimus? imò animi generositatē desideramus. Et quare non dixit Deus nominatim, abi & vnge mihi Dauidē in Regem, sed vnū ex filiis Iesse? Vt ne Dauidi accideret ꝙ Iosepho. Vt n. illi, scientes eum, qui in Regē q̄rebatur, ei insidiati sunt: ita

metuen-

δέος ἦν μὴ καὶ οὗτοι τοῦτο ἐργάσωνται. Ὥστε ἡ ἄγνοια ἀσφαλείας μήτηρ ἐγένετο τῷ Δαβίδ. Ἦλθε τοίνυν ὁ Δαβίδ, καὶ χρίεται τῷ ἐλαίῳ, καὶ ἀπῆλθεν ἔχων τὴν βασιλείαν, οὐ θώρακα, οὐκ ἀσπίδα περιβεβλημένος, οὐδὲ δόρατα, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ ψῆφον, τὴν πάντων δυνατωτέραν. καὶ πολέμου καλοῦντος, ἀπῆλθεν ἰδεῖν τὴν παράταξιν, καὶ εὗρε τὸν βάρβαρον προσκαλούμενον εἰς μονομαχίαν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα προπηδῆσαι οὐδὲ ἐξελθεῖν κατ' αὐτοῦ, ἐστήκει καὶ λέγει· τίς ἐστιν ὁ ἀπερίτμητος οὗτος, ὃς ὠνείδισε παράταξιν θεοῦ ζῶντος; καὶ λέγουσιν αὐτῷ, πόθεν σοι ἡ ἀπόνοια αὕτη; ὁ δὲ, οὐκ ἀπόνοιαν, ἀλλὰ πίστιν· οὐ θώρακα, ἀλλὰ θεοσέβειαν καθοπλίζομαι· οὐ σκοπῶ αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τὴν ἐρημίαν τῆς διανοίας· οὐ βλέπω ὅτι μέγα τὸ πλοῖον, ἀλλ' ὅτι κυβερνήτην οὐκ ἔχει. Τί οὖν οἱ ἀδελφοί; πάλιν ζῆλος, πάλιν βασκανία. Ἐπὶ τίνα ἀφῆκας τὰ μικρὰ πρόβατα ἐκεῖνα; ἡμεῖς οἴδαμεν τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας σου, καὶ τὴν κακίαν· ὅτι ἕνεκεν τοῦ ἰδεῖν τὸν πόλεμον κατέβης. Ὁ δὲ ὑποτεμνόμενος τοῦ ἕλκους ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ πολέμου, λέγει· Τί ἔσται τῷ ἀνθρώπῳ τῷ αἴροντι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; οἱ δὲ εἰσάγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. Εἶδε τοίνυν τὸν βασιλέα καταπεπτωκότα, δεδοικότα καὶ τρέμοντα, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπον τοῦ

κυρίου

metuendum erat, ne & isti idem molirentur. Ignorantia ergo Dauidi mater securitatis fuit. Venit igitur Dauid, & vngitur oleo, & abiit regia potestate praeditus; non lorica, non clypeo protectus, nec hasta, sed omnibus rebus potentius diuinum habens suffragium. Et bello vrgente abiit, vt aciem videret, inuenitque barbarum quendam ad singulare certamen hostes prouocantem, & nemo audebat prosilire, neque contra eum prodire. Subsistit ergo & inquit: quis est hic incircumcisus, qui exprobrauit aciem Dei viuentis? Et dicunt ei; vnde ista tibi superbia? Ille verò, non est haec superbia, sed fides: Non lorica, sed religione me armo: non considero ipsius magnitudinem, sed mentis inopiã: Non hoc respicio, quod grandis sit nauis, sed quod rectore careat. Quid igitur fratres? Rursus inuidia: rursus liuor. Cui reliquisti paucula oues illas? nos nouimus superbiam & nequitiam cordis tui; quia vt videres praelium, descendisti. Ipse autem rescindens vlcus ab illis discessit; & vt ad alteram partem praelij venit, inquit, quid habebit homo ille, qui auferet caput istius? Ipsi verò introducunt eum ad Regem. Vidit ergo Dauid Regem animo concidisse, consternatum & trementem, ait &

ad

κυρίου μου· καὶ ἐν τῇ δημηγορίᾳ τὴν δουλείαν ὁμολογεῖ· τίς ἐστιν οὗτος; οὐχὶ πορεύσομαι καὶ ἀφελῶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; Τί οὖν ὁ Βασιλεύς; καὶ πῶς δυνάσαι σὺ παιδάριον ὂν μικρὸν, αὐτὸς δὲ πολεμιστὴς ἐκ νεότητος αὐτοῦ. Ἀπιστεῖ ὁ Βασιλεύς· ἀναγκάζεται ὁ Δαβὶδ τὰ κατορθώματα εἰπεῖν· ἐγώ φησι παιδίον ἤμην μικρὸν ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου· καὶ ὅτε ἤρχετο λέων ἢ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ποίμνης μου, ἐξεπορευόμην ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐξέσπων ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ ἐπάταξον τὸν λέοντα καὶ τὴν ἄρκτον· καὶ ἔσται οὗτος ὡς ἓν τῶν θηρίων ἐκείνων. Διότι ὠνείδισε παράταξιν θεοῦ ζῶντος; καὶ εἶπεν Σαοὺλ πρὸς τὸν Δαβίδ, πορεύου, καὶ κύριος μετὰ σοῦ. Ἔδωκε δὲ αὐτῷ ὁ Βασιλεὺς τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα, καὶ οὐκ ἐδύνατο βαστάξαι· διατί; ἵνα μὴ τὰ ὅπλα συμμερίσωνται τὴν νίκην τῶν κατορθωμάτων· ἵνα μὴ εἴπῃ ὁ Βασιλεὺς, ὅτι τὰ ὅπλα μου ἐνίκησαν. Ῥίπτει τὰ ὅπλα, καὶ ἐνδύεται τὴν πίστιν· ἀφίησι βῶλον· ἔπεσεν ὁ ἀλλόφυλος. Οὐ γὰρ τῇ φύσει τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, τὴν νίκην ἀπηνέγκατο· ἔδραμε καὶ ἔλαβεν αὐτοῦ τὸ ξίφος, καὶ ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπληρώθη τὸ γεγραμμένον· ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. Εἰ τοίνυν δόξης ἐρᾷς, καὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

ad ipsum: Quare concidit vultus Domini mei? (& quidem opportunè seruitium profitetur) quis est iste? nonne ibo & auferam caput ipsius? Quid igitur Rex? Et quo modo poteris, cum puer sis paruus, ipse verò bellator ab adolescentia sua? Non credit Rex. cogitur Dauid facinora sua recensere. Ego, inquit, puer eram paruus, oues patris mei pascens, & quando veniebat leo vel vrsus & tollebat ouem de grege meo, persequebar illos, & eruebam ex ore ipsorum, & percutiebam leonem & vrsum. Erit igitur iste tanquam vna ex bestiis illis. Quare exprobrauit exercitui Dei viuentis? Et dixit Saul ad Dauidem, vade, & Dominus sit tecum. Dedit autem ipsi Rex arma sua, & non potuit illa ferre. Quare? Ne scilicet armis aliqua pars victoriæ & rectè factorum asscriberetur: ne Rex diceret; arma mea vicerunt. Abiicit igitur arma, & induit fidem: emittit lapidem: cecidit Philistæus. non enim corporis naturali robore, sed virtute spiritûs victoriam retulit. Cucurrit deinde, & arrepto gladio ipsius, caput eidem amputauit. Ac ita impletum est, quod scriptũ est: In operibus manuum suarũ comprehensus est peccator. Si ergo gloriam ames

Ex expo- sit. epist. ad Rom.

καὶ τιμῆς, μὴ τὴν οἰκίαν, μηδὲ τὸν ἵππον, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν καλλώπιζε· καὶ θεράπευε· ὡς νῦν γε οὐδὲν σοῦ γένοιτ' ἂν εὐτελέστερον ἔρημον ἔχοντος ψυχὴν, καὶ τὸ τῆς οἰκίας, καὶ τοῦ ἵππου περιβαλλομένου κάλλος. Ἀλλὰ κἀκεῖνα καὶ ταῦτα γίνεται φησί· τί φῇς; οὐ δέδοικας ταῦτα φθεγγόμενος, καὶ μετὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν λίθων τὸν Χριστὸν ἀριθμῶν; οὐκ οἶδας ὅτι καὶ σῶμα αὐτὸς διέπλασε καὶ ψυχὴν ἐχαρίσατο, καὶ τὸν κόσμον ἀπένειμεν ἅπαντα; σὺ δὲ οὐδὲ μικρὰν τούτῳ ἀντιδίδως ἀμοιβήν; κἂν μὲν οἰκίσκον μικρὸν ἐκμισθώσῃς, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὸν μισθὸν ἀπαιτεῖς· τὴν δὲ κτίσιν αὐτοῦ πᾶσαν καρπούμενος, καὶ κόσμον τοσοῦτον οἰκῶν, οὐδὲ ὀλίγον ἀνέχῃ τὸν μισθὸν καταβαλεῖν; καὶ ποίας ἂν εἴης ἀπολογίας ἄξιος; καθάπερ γὰρ ὁ λίθον πρὸς τὸ ὕψος ἀκοντίζων, τοῦ οὐρανοῦ μὲν τὸ σῶμα διατεμεῖν οὐ δυνήσεται, οὐδὲ πρὸς τὸ ὕψος φθάσαι ἐκεῖνο, τὴν δὲ πληγὴν τῇ οἰκείᾳ δέχεται κορυφῇ, πρὸς τὸν ἀκοντίζοντα ἐπανιόντος τοῦ λίθου, οὕτω δὴ καὶ ὁ τὴν μακαρίαν ἐκείνην οὐσίαν τοῦ θεοῦ βλασφημῶν, ἐκείνην μὲν οὐδὲν παραβλάψει ποτὲ, πολλῷ μείζονα οὖσαν, καὶ ὑψηλοτέραν ὥστε δέξασθαί τινα βλάβην, κατὰ δὲ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ξίφος ἀκονᾷ, ἀγνώμων περὶ τὸν εὐεργέτην γινόμενος. Ἀκουέτωσαν οἱ τὴν μακαρίαν

ἐκ τῶν λόγων τῶν περὶ ἀκαταλήπτου.

& honorem, non ædes tuas aut equum, sed animum exornes & cures oportet. Quoniam nihil te abiectius fuerit, quam si animum inanem geras, ac interim ædium & equorum ornatum ostentes. Sed, & hæc & illa mihi sunt, inquit. Quid dicis? An non ista proferre, nec inter equos lapidesque Christum numerare metuis? Ignoras ne quod corpus ipse formauerit, & animam dederit, & orbem vniuersum attribuerit? tu vero nec exiguam ei reddis gratiarum actionem? Et tu quidem, cum angustã domunculam elocasti, magna cura & studio mercedem exigis: dum vero tota creatura ipsius frueris, mũdumq́; istum inhabitas, nec paruã quidem mercedem persoluere dignaris? Et qua excusatione dignus fueris? Sicut ille qui lapidem sursum iacit, cæleste quidem corpus diffindere nequit; nec altitudinem illam attingere potest, sed in suo potius vertice vulnus accipit, dum in ipsum proiicientem lapis recidit: ita etiam qui beatam illam Dei essentiã blasphemat, ei quidem nullum vnquã damnum inferet, vt quæ longè maior sit & excelsior, quàm quæ detrimentum vllum accipere queat: sed potius in proprium caput gladium exacuit, in benefactorem suum factus ingratus. Audiant, qui beatam illam diui-

Ex hom. de incõprehensibil.

ζαν τῆς θεότητος οὐσίαν περιεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀκατάληπτον ἐκείνην φύσιν, καταληπτὴν εἶναι λέγοντες, ἵνα γνῶσι, ὡς οὐδὲ ἀγγέλου οὐσίαν δυνατὸν ἀνθρώπῳ μετὰ ἀδείας ἰδεῖν. Ὁ ἅγιος προφήτης Δανιήλ, ὁ τοῦ θεοῦ φίλος, ὁ ἔχων παρρησίαν πολλὴν πρὸς αὐτόν· τρεῖς ἑβδομάδας ἐνήστευσεν ἡμερῶν, καὶ ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ οἶνος καὶ κρέας οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, οὐδὲ ἄλειμμα ἠλείψατο· καὶ ὅτι ἐπιτηδειοτέρα αὐτῷ ἦν ἡ ψυχή, πρὸς τὴν τῆς τοιαύτης θεωρίας ὑποδοχήν, ὑπὸ τῆς νηστείας κουφοτέρα γενομένη, τότε τὸν ἄγγελον εἶδεν, καὶ φησίν· ἐστράφη τὰ ἐντός μου ἐν τῇ ὁράσει μου, καὶ πνοὴ οὐχ ὑπελείφθη ἐν ἐμοί, οὐ ἰσχύς· καὶ ἡ δόξα μου μετεστράφη εἰς διαφθοράν. Ἐπειδὴ γὰρ εὐπρεπὴς ἦν ὁ νεανίας, ὁ δὲ φόβος τῆς παρουσίας τοῦ ἀγγέλου καθάπερ τοὺς ἐκπνέοντας οὕτως αὐτὸν διέθηκε, πολλὴν κατασκεδάσας τὴν εὔχροιαν, καὶ ἀναλώσας τὸ ἄνθος τῆς ὥρας, καὶ δαπανήσας τὴν εὔχροιαν τῆς ἐπιφανείας ἁπάσης, διὰ τοῦτό φησι· μετεστράφη ἡ δόξα μου εἰς διαφθοράν. Ἀνέστησε τοίνυν αὐτὸν ὁ ἄγγελος· ὁ δὲ ἀνέστη ἔντρομος. Καὶ ἀρχομένου τοῦ ἀγγέλου διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν, πάλιν κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ καθάπερ οἱ ἀπὸ τοῦ φόβου ἐκλελυμένοι, διεγερθέντες καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐπανελθόντες διαβλέψαντες, κατ- χόν-

diuinitatis essentiam curiosè scrutantur, & incomprehensibilem illam naturam comprehensibilem asserunt; vt cognoscant, quod nec angeli essentiam homo possit sine timore intueri. Sanctus ille propheta Daniel, ille Dei amicus, qui magnam apud ipsum libertatem & fiduciam habebat, tres dierum hebdomadas ieiunauit, & panem desiderabilem non comedit, & vinum & caro in os ipsius non intrauerunt; sed neque vnguento vnctus fuit: & cū aptior esset anima ipsius ad eiusmodi visionē suscipiendam, per ieiunium scilicet expeditior facta, tunc angelū conspexit, & dicit: Conuersa sunt interiora mea in visione mea, & spiritus non remansit in me, neq; fortitudo; & gloria mea in corruptionē commutata est. Cum enim formosus esset iuuenis, timor autem angeli præsentis ipsum morientibus similem reddidisset, magna coloris pulchritudine dissipata, perdito venustatis decore, ac decente aspectus colore vniuerso consumpto; idcirco inquit: conuersa est gloria mea in corruptionem. Erexit ipsum igitur angelus: surrexit verò ipse tremebundus: & cum angelus ipsi loqui inciperet, denuò in terram concidit. Et sicuti qui metu exanimantur, postquam erecti sunt, & ad se redierunt, & suspexerunt, adhuc

χόντων ἡμῶν αὐτὸν καὶ ῥαινόντων τὸ πρόσωπον ψυχροῖς νάμασιν, ἐν αὐταῖς ἡμῶν πολλάκις ἐκλύονται μεταξὺ ταῖς χερσίν· οὕτω καὶ ὁ προφήτης ἔπασχεν. Ἡ γὰρ ψυχὴ φοβηθεῖσα, ἐπεὶ τὴν ὄψιν τῆς παρουσίας οὐ φέρουσα τοῦ συνδούλου, οὐδὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο δυνηθεῖσα βαστάζειν, ἐθορυβεῖτο καθάπερ τινὸς ἀλύσεως τοῦ δεσμοῦ τῆς σαρκὸς ἑαυτὴν ἀπορρῆξαι ἐπειγομένη· ἀλλ' ἐκεῖνος κατεῖχεν. Εἰ δὲ ὁ Δανιὴλ, ὃν ᾐδέσθησαν ὀφθαλμοὶ λεόντων, Δανιὴλ ὁ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι δυνηθεὶς, ὁ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἑτέροις μαρτυρηθεὶς κατορθώμασι, συνδούλου παρουσίαν οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλ' ἄπνους ἔκειτο· οἱ πόῤῥω τῆς ἀρετῆς ἀφεστηκότες τοῦ δικαίου, καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων δεσπότην περιεργαζόμενοι, καὶ αὐτὴν ὑπισχνούμενοι τὴν οὐσίαν εἰδέναι μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης, τὴν ἀνωτάτω καὶ πρώτην, καὶ τὰς μυριάδας τῶν ἀγγέλων τούτων παραγαγοῦσαν, ὧν ἕνα ὁ Δανιὴλ ἰδεῖν οὐκ ἴσχυσε, τί πείσονται· καθάπερ γὰρ τὸ τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν ἀπρόσιτον οὐχ οὕτως οἶδεν ὁ τυφλὸς, ὡς ὁ βλέπων, οὕτω καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀκατάληπτον, οὐχ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν, ὡς αἱ τῶν ἀγγέλων δυνάμεις, ὅσῳ καθαρώτεραι καὶ σοφώτεραι καὶ διορατικώτεραι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὅσον γὰρ τυφλοῦ καὶ βλέποντος τὸ μέσον, τοσοῦτον ἡμῶν κἀκείνων

adhuc nobis illos sustinentibus, & frigidis aquis faciē illorū conspergētibus, interim sæpe in ipsis manibus nostris deficiūt: ita & propheta accidit. Anima n. timore perculsa, & intuitū psentiæ conserui sui nō ferēs, nec lumē illud sustinere valens, tumultuabatur, seipsā à vinculo carnis, tanquā à catena quadam liberare contendēs: Sed ille cohibebat. Quòd si Daniel, quem leonū oculi reuerebantur; Daniel, qui in corpore humano humanas vires superauit, & qui Sapientiæ Iustitiæq; laude, multorumq; aliorū rectè factorum testimonio notus erat, conserui psentiam nō sustinuit, sed exanimis iacebat: quid illis accidet, q tantum adhuc à virtute istius iusti absunt, & tamen ipsum angelorū Dominum curiosè scrutantur, & essentiæ ipsius exactam cognitionem pollicentur, supremæ inq; illius, & primæ essentiæ, q̄ tot myriades superat angelorum, quorum vnum intueri Daniel non valuit? Sicuti n. inaccessos solares radios non ita cæcus, sicut videns aliquis, cernit; sic nos immensam Dei naturam, nō ita sicuti angelicæ virtutes nouimus; & tanto quidē minus, quanto puriores ipsæ, sapientiores & perspicaciores sunt humana natura. Quantum n. inter cæcum & videntem discrimen est, tantum est inter angelos & nos.

Quan-

κείνων τὸ διάφορον. Ὥστε κἂν τοῦ προφήτου λέγοντος ἀκούσῃς, εἶδον τὸν κύριον, μὴ τοῦτο ὑποπτεύσῃς, ὅτι τὴν οὐσίαν εἶδεν ἐκείνην· ἀλλὰ τὴν συγκατάβασιν, καὶ ταύτην δὲ ἀμυδρότερον ἤπερ αἱ ἄνω δυνάμεις. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων φανερόν· ἀνέβη γάρ φησι εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Τί ἐστι μετεμορφώθη; παρήνοιξεν ὀλίγον τῆς θεότητος, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὸν ἐνοικοῦντα θεόν· καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ἠθέλησε δεῖξαι τὴν λαμπηδόνα αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ λέγει, ἔλαμψεν· ἔλαμψε, πῶς; ἔλαμψε σφοδρῶς εἰπέ· καὶ πῶς; ὡς ὁ ἥλιος· ὡς ὁ ἥλιος λέγεις; ναί. Διατί; οὐκ ἔχω ἄλλο ἄστρον φαιδρὸν καὶ λευκόν. Λευκὸς ἦν ὡς χιών· οὐκ ἔχω ἄλλην ὕλην λευκοτέραν. Ὅτι γὰρ οὐχ οὕτως ἔλαμψεν, ἀπὸ τοῦ ἑξῆς δείκνυται· καὶ ἔπεσον χαμαὶ οἱ μαθηταί. Εἰ δὲ ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψεν, οὐκ ἔπιπτον οἱ μαθηταί· ἥλιον μὲν γὰρ ἔβλεπον καθ' ἡμέραν καὶ οὐκ ἔπιπτον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε, καὶ ὑπὲρ τὴν χιόνα, διὰ τοῦτο μὴ φέροντες τὴν λαμπηδόνα κατέπεσον. Ἀλλὰ τί πάθω· ἄνθρωπός εἰμι καὶ ἀνθρώποις διαλέγομαι· πηλίνην κέκτημαι γλῶτταν· συγγνώμην αἰτῶ παρὰ τοῦ δεσπότου· οὐ γὰρ ἐξ ἀπονοίας ταῖς λέξεσι ταύταις κέχρημαι, ἀλλὰ δι' ἀπο-

Quando ergo prophetā dicentē audis; Vidi Dominū, ne suspiceris, ꝙ ipsā essentiā viderit, sed demissionē quandā: & hanc verò obscurius, q̄ ipsæ supernæ virtutes. Id verò etiam de Apostolis manifestum est. Ascen- Matth.17
dit n. inquit, Iesus in montē, & trāsfiguratus est corā illis. Quid est, trāsfiguratus est? modicū quid diuinitatis patefecit, & inhabitantē Deum monstrauit. Et resplēduit facies ipsi⁹ tanquam sol, & vestimenta ipsius facta sunt alba sicut lux. Voluit Euangelista ostendere ipsius splendorē, & ait: resplēduit. Resplenduit? quomodo? valde, ait, resplenduit: Et q̄ quæso vehementer? Tanquā Sol. Tanq̄ Sol inquis? Vtiq;. Quā ob causam? Non aliud habeo astrū tam illustre, tā serenū. Candidus erat sicut nix. non aliam habeo materiā candidiorem. Quod n. non ita fulserit, ex eo, ꝙ sequitur, ostenditur: Et discipuli ceciderunt in terrā. Quod si splenduisset vt Sol, discipuli nō procidissent in terram: quotidie enim solem videbant, & tamen non cadebant. Sed q̄a solem splendore longè superabat & niuem, idcirco non sustinentes tantum fulgorē, in terram conciderunt. Sed quo me vertam? Homo sum, & hominibus loquor. terrestrem habeo linguā: veniam Deum rogo. Nec n. arrogātia quadā talibus vsus sum vocibus, sed ob im-

δι' ἀπορίαν τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς φύσεως τῆς γλώττης τῆς ἡμετέρας. Ἵλεως ἔσο δέσποτα· οὐ γὰρ ἀπονοίᾳ κεχρημένος ταύτας λέγω τὰς λέξεις· ἀλλ' οὐκ ἔχω ἄλλας. Οὐ μὴν ἵσταμαι τῇ εὐτελείᾳ τῆς λέξεως, ἀλλ' ἀναβαίνω τῷ πτερῷ τοῦ νοήματος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ταῦτα εἰρήκαμεν, καὶ τὴν κατὰ τὸν μακάριον Δανιὴλ ἱστορίαν ὑμῖν ἀνέγνωμεν, καὶ συνεχῶς ἐδείκνυμεν, ὠχριῶντα, τρέμοντα, ψυχορραγοῦντα, τῆς ψυχῆς ἐπειγομένης ἀπορρῆξαι τὸν τῆς σαρκὸς δεσμόν, ἵνα ἐκ πολλῆς περιουσίας εἰδῆτε οἱ τὸν θεὸν καταληπτὸν εἶναι λέγοντες, ὅτι οὐχὶ θεοῦ ἐπιφάνειαν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλου φορητὸν κατιδεῖν. Καθάπερ γὰρ περιστερὰ χειροήθης καὶ ἥμερος ἐν οἰκίσκῳ τινὶ διατρίβουσα, ὅταν ποτὲ αἴσθηταί τινος φόβου πτοηθεῖσα πρὸς τὴν ὀροφὴν ἵπταται, καὶ διὰ τῶν θυρίδων ἔξοδόν τινα ἐπιζητεῖ, τῆς ἀγωνίας ἀπαλλαγῆναι ἐπιθυμοῦσα, οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου τότε ἐκείνου, ἐκ τοῦ σώματος ἀναβλῶναι ἔσπευδε, καὶ πρὸς τὰ ἔξωθεν ἠπείγετο. Καὶ ἐξῆλθεν ἂν καὶ ἀπέπτη, καὶ τὸ σῶμα κατέλιπεν ἔρημον, εἰ μὴ ταχέως ὁ ἄγγελος προκαταλαβὼν αὐτὴν ἀπήλλαξε τῆς ἀγωνίας, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον πάλιν ἐπανήγαγε καταγώγιον. Εἰ δὲ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ παρρησίαν τοσαύτην ἔχων, ἄγγελον ἰδὼν οὐκ ἤνεγκεν, οἱ τοσοῦτον ἀφεστηκότες αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἀγγε-

ob imbecillitatem & ingenium linguæ nostræ. Ignosce Domine: non enim fastu vsus ista profero verba: sed quia alia non suppetunt. Nec porrò in vilitate vocabuli sisto, sed veluti ala intelligentiæ sursum ascendo. Hanc verò ob causam etiam ista attulimus, & historiam beati Danielis vobis prælegimus, & continuò ostendebamus expallescentē, trementem, animo deficientem, conāte anima corporis vinculum disrumpere, vt satis abundeque cognoscatis, quicunque Deum comprehensibilem esse dicitis, quod non Dei solum, sed etiam angeli aspectum nemo sustinere possit. Sicut enim columba cicur & mansueta in domuncula quapiam degens, si quando metum aliquem sentit, trepidans in tectum euolat, ac per fenestras exitum aliquem quærens, à certamine liberari desiderat: ita nimirum sancti illius anima ex corpore ascendere properabat, & exire festinabat. Et sanè exiuisset atque auolasset, corpusque inane reliquisset, nisi angelus confestim præoccupatam illam à discrimine liberasset, & ad proprium hospitium reduxisset. Quòd si iustus ille, qui tantam habebat fiduciam, angeli aspectum non tulit; quid illis continget, qui tam longè ipso sunt inferiores, & non angelum, sed

ἄγγελον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν τῶν ἀγγέλων περιεργαζόμενοι δεσπότην, τί πείσονται; ἐκεῖνος λεόντων θυμὸν ἐδάμασεν· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἀλωπέκων περιγενέσθαι δυνάμεθα. Ἐκεῖνος δράκοντα μέσον ἔρρηξεν· ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ ψιλὰ ἑρπετὰ δεδοίκαμεν. Καὶ εἰ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἄγγελον ἐλθόντα πρὸς αὐτὸν ἰδὼν, σκοτοδινίᾳ κατείχετο χαλεπῇ, τίνα ἕξουσιν ἀπολογίαν, οἱ τὴν μακαρίαν ἐκείνην φύσιν ἐμβατεύειν ἐπιχειροῦντες; Διὰ τοῦτο Παῦλος ἐκπληττόμενος ἔλεγεν, ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Οὐκ εἶπεν, ἀκατάληπτα, ἀλλ' ἀνεξερεύνητα. Εἰ δὲ ἐξερευνηθῆναι οὐ δύναται, πολλῷ μᾶλλον καταληφθῆναι ἀδύνατον. Καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ· αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι, καὶ αὐτὸς κατάληπτος εἰπέ μοι; τί λέγεις; τὰ κρίματα αὐτοῦ ἀνεξερεύνητα, αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι, ἃ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν οὐκ ἀνέβη ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου, ἡ μεγαλοσύνη αὐτοῦ πέρας οὐκ ἔχει, ἡ σύνεσις ἀριθμὸν οὐκ ἔχει, πάντα ἀκατάληπτα· καὶ αὐτὸς μόνος καταληπτός; καὶ ποίαν οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο μανίας ὑπερβολήν· τίς δὲ οὐκ ἂν θρηνήσειεν ὑμᾶς τῆς παραπληξίας καὶ τῆς ἐσχάτης ταύτης ἀνοίας; Ἣν ἀποβαλέσθαι σπουδάσωμεν ἀγαπητοί, ὅση δύναμις, τὸν Παῦλον ἀεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἱστά-

sed ipsum angelorũ Dominum curiosè scrutantur? Ille leonũ furorem compescuit: nos verò ne vulpes quidem superare possumus. Ille draconem per medium dirupit: nos verò etiã minuta reptilia metuimus. Et si tantus ac talis vir, angelum ad se venientem videns graui corripiebatur vertigine, quam excusationem habebunt, qui ad beatã illam naturã irruere conantur? Hanc ob causam Paulus obstupescẽs dicebat: ô altitudo diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei: quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Non dixit, incomprehensibilia, sed inscrutabilia. Quod si inscrutabilia sunt, multò minus cõprehendi poterunt. Et inuestigabiles viæ eius. Viæ eius inuestigabiles sunt, & ipse erit comprehensibilis? Quid dicis: Inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius, & quæ præparauit diligentibus se, in cor hominis nõ ascenderunt; magnitudo eius terminum non habet, & sapientiæ ipsius non est numerus; omnia incomprehẽsibilia sunt; & ipse solus comprehensibilis erit? Et quomodo hoc nõ summæ dementiæ fuerit? Quis autem vos ob vecordiam istam & extremam insaniam non deploret? Quam nos pro viribus abiicere studeamus charissimi, semper Paulum ante oculos nostros

ἑστάναι δοκοῦντες τῶν ἡμετέρων, μετ' ἐκπλήξεως βοῶντα καὶ λέγοντα· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

nostros stare putantes cum stupore clamantem & dicentem: Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Ipsi gloria in secula. Amen.

Περὶ ὑπομονῆς.

ΛΟΓΟΣ κβʹ.

Εἰ βούλεσθε προθῶμεν ὑμῖν εἰς ὑπομονῆς παράκλησιν ἀγαπητοί, τὰ τοῦ δικαίου Ἰὼβ ἀνδραγαθήματα. Οὗτος γὰρ οὗτος τοσαύτης ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης, καὶ παρὰ πάντων δορυφορούμενος, καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος τῆς περιφανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν ἀθρόον κατενεχθείς, πενίᾳ, καὶ νόσῳ καὶ παίδων ἀποβολῇ, καὶ ἐχθρῶν ἐπαναστάσει, καὶ φίλων ἀγνωμοσύνῃ, καὶ λιμῷ καὶ σαρκὸς ὀδύναις, καὶ λοιδορίαις καὶ συκοφαντίαις περιεπάλαιε· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀμελετήτῳ ὄντι ταῦτα ἐπέθεντο. Ὁ γὰρ ἐκ πενήτων τεχθεὶς καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ τραφείς, ἅτε γυμνασάμενος καὶ μελετήσας ῥᾳδίως ἂν ἐνέγκοι τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσούτοις περιρρεόμενος χρήμασι, καὶ τοσούτῳ πλούτῳ κομῶν, εἶτα ἀθρόον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσών, οὐκ ἂν εὐκόλως ὑπομείνῃ τὴν τοιαύ-

De Patientia.

Homilia XXII.

Proponamus vobis, charissimi, si placet, pro exhortatione ad patientiam, iusti Iob fortia facta. Iste enim, iste inquã, qui tanta fruebatur gloria, & ab omnibus protegebatur, & vbique multo cum splendore proclamabatur, in ignominiam & inopiam repente deiectus, cum paupertate & morbo, & amissione liberorum; cum inimicorum quoque insultu, amicorumque infidelitate, cum fame & carnis doloribus, cũ conuitiis & calumniis colluctabatur. Et quod grauius est, hæc ipsum securũ & nihil tale cogitantem inuadebant. Qui enim pauperibus parentibus natus est, & tali in domo educatus, tanquã exercitatus iam & meditatus facilè paupertatis molestiã tulerit: Qui verò tantis cirumfluit opibus, tantisq; nitet diuitiis, deinde verò subitò in contrariũ incidit, non facile

τοιαύτην μεταβολήν. Καὶ ὁ παῖδας ἀποβαλὼν πάλιν, κἂν ἅπαντας ἀποβάλοι, μὴ ἐν ἑνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους τῶν ἀπελθόντων ἔχει παραμυθίαν· καὶ τῆς τῶν προτέρων τελευτῆς τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἡ τοῦ δευτέρου προστεθῇ μετὰ χρόνον, τούτῳ αὐτῷ πρᾳότερον γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἔπεισι τῷ ἕλκει, ἀλλὰ κοιμισθέντι ἤδη καὶ ἀφανισθέντι· ὅπερ οὐκ ὀλίγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης. Οὗτος δὲ ὁλόκληρον αὐτῷ τὸν χορὸν εἶδεν, ἐν μιᾷ ἁρπασθέντα καιροῦ ῥοπῇ, καὶ τρόπῳ πικροτάτῳ τελευτῆς, καὶ ἐν ὥρᾳ συμποσίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ τῇ τοῖς ξένοις ἀνεῳγμένῃ, καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγίνετο. Τίς δ' ἂν εἴποι τὸν λιμὸν ἐκεῖνον τὸν καινότερον, καὶ ἑρμηνεῦσαι μὴ δυνάμενον, τὸν ἑκούσιον, τὸν ἀκούσιον. Οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω. Ἑκούσιον; ἀλλ' ἐβούλετο ἀπογεύεσθαι τῶν προκειμένων. Ἀλλ' ἀκούσιον; ἀλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων παρῆν· ἀλλὰ παρακειμένης ἀπείχετο τῆς τραπέζης, καὶ ὁρωμένων οὐχ ἥπτετο τῶν σιτίων. Τῶν γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυμάτων ἡ δυσωδία προσπίπτουσα κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὴν ἐπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας. Βρόμον γάρ φησιν ὁρῶ τὰ σῖτά μου. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ, τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι ἐβιάζετο· ἡ δὲ ὑπερβολὴ τῆς δυσωδίας τῆς ἐκ τῶν σαρ-

cile talem mutationem sustinuerit. Et qui iterū liberos amittit, etiamsi omnes amittat, non vno tamē tempore, is pro demortuorum consolatione habet eos, qui superstites sunt: & cessante animi ægritudine ex morte priorum hausta, si mors secundi post aliquod tempus accedat, eo ipso mitius ei malum efficitur. Non enim recenti vulneri, sed compresso iam & obliterato superuenit. quod quidem dolorem non parum imminuit. Iste verò vniuersum cœtū vno temporis momento ereptum videbat; idq; acerbissimo mortis genere, & tempore conuiuij, & domo peregrinis patente; & sepulchrū ipsis domus fiebat. Quis verò edicat famem illam, tam inusitatam, & quæ explicari nequit; voluntariam an non voluntariam? Nescio enim quomodo illam appellem. Voluntariamne? At degustare cupiebat quæ erant proposita. An non voluntariam? Atqui aderant cibi; nemoq; aderat, qui prohiberet: apposita tamen abstinebat mensa; & quos videbat, nō attingebat, cibos. Nam vulnerum, quæ in corpore habebat, occurrens graueolentia appetitum destruebat, ipsamque fastidio replebat mensam. Fremitum enim, inquit, video cibos meos. Et famis quidem necessitas proposita gustare cogebat; sed nimius fœtor, qui ex carni-

σαρκῶν γινομένης, ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. Πῶς ἂν διηγησαίμην τὰς ὀδύνας, τὰς πηγὰς τῶν σκωλήκων, τὸν ἰχῶρα τὸν καταῤῥέοντα, τὰ ὀνείδη τῶν φίλων, τὴν καταφρόνησιν τῶν οἰκετῶν. Οὐ γὰρ ἐφείσαντό μου φησὶν οἱ οἰκέται μου, ἀπὸ προσώπου ἐμπτυσμάτων· καὶ οὓς οὐχ ἡγησάμην ἀξίους εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οὗτοι νῦν ἐπιτεθείκασί μοι, καὶ νουθετοῦσί μοι ἐλάχιστοι. Ἆρα οὐχὶ χαλεπὰ ταῦτα ἅπαντα εἶναι δοκεῖ; Καὶ γάρ ἐστι χαλεπὰ καὶ ἀφόρητα· ἀλλ᾽ ὅμως ὅτε κατηξίωσεν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τῶν ἀγώνων τούτων τὴν αἰτίαν, ὅτι ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς, ταῦτα συνεχωρήθη, οὕτως ἀνέπνευσεν, ὡς μηδὲν δόξαι πεπονθέναι τῶν λυπηρῶν ἐκείνων. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σκάμματι τὸν ἀθλητὴν, καὶ ἱδρῶτι, καὶ κόνει καὶ θέρμῃ πολλῇ, καὶ πόνοις, καὶ ταλαιπωρίαις μάχεσθαι δεῖ· οὕτω καὶ τὸν δίκαιον ἐνταῦθα πολλὰ ὑπομένειν χρὴ, καὶ φέρειν ἅπαντα γενναίως, εἴγε μέλλοι λαμπροὺς ἀπολήψεσθαι τοὺς στεφάνους ἐκεῖ. Εἰ γὰρ δὴ σῶμα μακαρίζομεν τὸ δυνάμενον ψῦχος καὶ καῦμα ἀλύπως φέρειν, καὶ λιμὸν καὶ ἔνδειαν καὶ ὁδοιπορίαν καὶ ταλαιπωρίας ἑτέρας· πολλῷ μᾶλλον ψυχὴν μακαρίζειν δεῖ τὴν δυναμένην καρτερῶς καὶ γενναίως ἁπάσας τῶν δεινῶν φέρειν τὰς προσβολὰς, καὶ διατηρεῖν ἀδούλωτον αὐτῆς διαπαντὸς τὸ φρόνημα. Ὥσπερ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

ἐκ τῆς ἑρμ.

οὖν

carnibus oriebatur, vim superabat famis. Quomodo explicem dolores, vermium scatebras, defluentem saniem, amicorum probra, contemptum famulorum? Non enim cohibuerunt, inquit, famuli mei sputum à facie mea: & quos dignos non duxi, qui cũ canibus gregis mei essent, hi iã irruerunt in me, & increpant me minimi. Nonne grauia hæc omnia esse videntur? Enimuerò grauia sunt & intolerabilia. Attamen postquam benignus Deus dignatus est ipsi horum causam certaminum aperire, quod scilicet hæc permissa essent, vt iustus ostenderetur, ita recreatus est, vt nihil molestiarum illarum passus videretur. Quemadmodum enim in certamine athletam, cum sudore & puluere & æstu multo, cum laboribus & ærumnis pugnare oportet: sic iustum quoque in hac vita multa tolerare est necesse, omniaque generoso ferre animo, siquidem splendidas ibi coronas recipere debet. Si enim beatum iudicamus corpus, quod frigus & æstum citra molestiam ferre potest; famem quoque & egestatem, & iter, cæterasque ærumnas: multo magis animam beatam prædicare oportet, quæ constanter fortiterque omnes malorum insultus ferre, & inuictam perpetuò mentem conseruare valet. Quemadmodum igi-

Iob. 30.

Ex hom. de resurrectione mort.

Ex inter-

tur

τῆς πρὸς οὖν ἡ ἀργίας καὶ ἀδείας ἀπολαύου-
Κορινθ. σα ψυχὴ, εὐκόλως ὑπὸ τῶν παθῶν
β. ἐπισ. ἁλίσκεται, οὕτω καὶ ἡ διηνεκῶς ὑπὲρ
εὐσεβείας ἀγῶσιν ἐσχολακυῖα, οὐδὲ
σχολὴν ἄγει ταῦτα ἐννοῆσαί ποτε, τῆς
περὶ τὰ παλαίσματα μερίμνης πάν-
των αὐτὴν ἀπαγούσης ἐκείνων. Οὐ γὰρ
τὸ ποιῆσαί τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ
τὸ παθεῖν κακὸν, πολλὰς ἔχει τὰς ἀ-
μοιβάς· καὶ δείκνυσιν ὁ Ἰὼβ ἀπὸ τῶν
παθημάτων μᾶλλον, ἢ ἀπὸ τῶν κα-
τορθωμάτων εὐδοκιμήσας. Οὐδὲ
γὰρ οὕτω λαμπρὸς ἦν, ἡνίκα τὰ χρή-
ματα ἐκέκτητο, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνεῴ-
γει τοῖς πένησι, καὶ τὰ ὄντα ἐξεδίδου,
ὡς ὅτε ἀκούσας αὐτὴν κατεπεσοῦσαν
οὐκ ἀπεδυσπέτησεν. Οὐκ ἦν οὕτω λαμ-
πρὸς ὅτε ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν προβά-
των τοὺς γυμνοὺς περιέβαλλεν, ὡς ἦν
λαμπρὸς καὶ εὐδόκιμος ὅτε ἀκού-
σας, ὅτι πῦρ κατέπεσε καὶ πάντα ἀνά-
λωσεν, εὐχαρίστησε. Τότε φιλάν-
θρωπος ἦν, νῦν ἐγένετο φιλόσοφος.
Τότε ἠλέει τοὺς πένητας, νῦν δὲ εὐ-
χαριστεῖ τῷ δεσπότῃ. Καὶ οὐκ εἶπεν
πρὸς ἑαυτὸν, τί ποτε τοῦτό ἐστι· τὰ ποί-
μνια ἀνάλωται ἀφ' ὧν ἐτρέφοντο
μυρίοι πένητες· καὶ εἰ ἀνάξιος ἤμην
ἐγὼ ἀπολαύειν εὐπορίας, διὰ γοῦν
τοὺς μὴ ἔχοντας ἔδει φείσασθαι. Ἀλλ'
οὐδὲν τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν·
ἀλλ' ᾔδει τὸν θεὸν πρὸς τὸ συμφέρον
πάντα οἰκονομοῦντα. Καὶ ἵνα μάθῃς
ὅτι μείζονα ὕστερον ἔδωκεν τὴν πλη-
γὴν τῷ διαβόλῳ, ὅτε ἀφαιρεθεὶς
ηὐχα-

tur anima quæ in otio viuit & pr. epist.
securitate, facilè ab affectionibus 2.ad Cor.
capitur: ita etiam quæ assiduè cer-
taminibus pro pietate susceptis oc-
cupatur, nõ aliquãdo cessat ista cogi-
tare; cura, q̃ circa luctationes est, eã
ab omnibus illis abducente. Nec n.
boni aliquid agere duntaxat, sed et-
iam malũ pati, multa habet pmia.
Ostendit hoc Iob, qui ob mala quæ
perpessus est, potius, q̃ ob rectè facta
clarus factus est. Non n. tã illustris
erat, quãdo pecunias possidebat, do-
mũq; aperiebat pauperibus, & fa-
cultates elargiebatur; q̃ cum domũ
corruisse audiens, id iniquè non tu-
lit. Non ita erat clarus, quando ex
ouiũ tonsura nudos vestiebat, quam
erat nobilis & admirandus, cum
ignẽ de cœlo cecidisse & omnia con-
sumpsisse audiens, gratias egit. Tũc
erat amator hominũ, iam factus est
amator sapientiæ. Tunc misereba-
tur pauperum; at iam Domino gra-
tias agit. Nec ad seipsũ dixit, Quid
nam hoc est? Greges cõsumpti sunt,
vnde infiniti pauperes alebãtur. Et
si ego indignus erã vt illa rerũ copia
fruerer, ppter egenos saltẽ parcere
oportebat. Sed nihil tale dixit, aut
cogitauit: sed Deũ sciebat ad vtili-
tatem omnia disponere. Atque vt
intelligas, quod maius postea dia-
bolo vulnus inflixerit, quando re-
bus suis spoliatus gratias egit, quam
cum

ηὐχαρίστησεν, ἢ ὅτε κεκτημένος ἠλέει, ἄκουσον. Ὅτε ἐκέκτητο, καὶ ὑποψίαν τινὰ ἔχεν εἰπεῖν ὁ διάβολος, ὅτι μὴ δωρεὰν σέβεταί σε Ἰώβ; Ἐπεὶ δὲ πάντα ἔλαβε καὶ πάντων αὐτὸν ἐγύμνωσεν, ὁ δὲ τὴν εὔνοιαν πρὸς τὸν θεὸν διετήρησε, τότε λοιπὸν ἐνεφράγη τὸ ἀναίσχυντον αὐτοῦ στόμα, καὶ οὐκ ἔτι οὐδὲν ἔσχεν εἰπεῖν. Λαμπρότερος γὰρ ἢ ἀπὸ τῶν προτέρων ὁ δίκαιος ἦν. Τοῦ γὰρ ἐν πλούτῳ ζῶντα ποιεῖν ἐλεημοσύνην, τὸ πάντα ἀφαρπαγέντα γενναίως ἐνεγκεῖν καὶ μετ' εὐχαριστίας, πολλῷ μεῖζόν ἐστι. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐρίας φερομένων τῶν πραγμάτων εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ, θαυμαστὸν οὐδέν· ὅταν δὲ πολὺ τὸ κλυδώνιον ᾖ, καὶ τὸ σκάφος περιτρέπηται καὶ κινδυνεύῃ, τότε ἐστὶν ἡ πολλὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἐπίδειξις. Εἰ γὰρ οἱ μυρία συνειδότες ἑαυτοῖς κακά, ἂν ὀλίγον χρυσίον ἀπολέσωσι, καὶ τοῦτο πολλάκις ἐξ ἁρπαγῆς ἔχοντες, ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσι· πόσων οὐκ ἂν εἴη στεφάνων ἄξιος ὁ Ἰώβ, τὰ ἐκ δικαίων συλλεγέντα ὁρῶν ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν ἁρπαζόμενος· καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα, μυρίας ὑπομένων πειρασμῶν νιφάδας, καὶ διὰ πάντων ἀκίνητος μένων, καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ τούτων ἀναφέρων τῷ δεσπότῃ εὐχαριστίαν. Ἂν μὲν γὰρ μηδὲν τῶν ἄλλων μηδεὶς εἴπῃ, τὰ τῆς γυναικὸς μόνον ῥήματα καὶ πέτραν ἦν ἱκανὰ διασαλεῦσαι. Εἰ γὰρ ἐν εὐθυμίᾳ ὄντας, καὶ μηδὲν

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

cum possessor miserebatur, attende. Cum possideret, suspicionē aliquam habuit diabolus, vt diceret; Nunqd gratis Deū colit Iob? postquam verò omnia abstulisset, omnibusq; eum exuisset, hic verò suam in Deum beneuolentiam seruaret, tunc demum impudens ipsius os obstructum fuit, nec amplius, quod diceret, habuit. Illustrior n. iam, quā ex prioribus, Iustus erat. Longè enim maius est, omnibus rebus spoliatum, fortiter & cum gratiarum actione ferre, quā in diuitiis viuentem eleemosynas facere. Rebus enim prosperè procedentibus, Deo gratias agere, nihil admiratione dignū est: Si verò grauis tēpestas existat & nauis circūagitetur & periclitetur, tunc magnum est tolerantiæ & gratitudinis indicium. Si n. innumerabilium sibi conscij malefactorum, cum vel parū auri perdunt, idq; sæpe ex rapina habentes, acerbā sibi & intolerabilem vitā putant, quot coronis dignus nō fuerit Iob, qui iustis modis collecta, temerè & fortuitò diripi cernebat; & præter illa infinitos sustinebat tentationū fluctus, perque omnes immobilis permanens debitam de illis Domino offerebat gratiarum actionem? Nam vt cætera quis omnia taceat, sola vxoris verba vel petram commouere sufficiebant. Si n. multos, dum in hi-

Ex inter- pr. epist. ad Rom.

μηδὲν πάσχοντας ἀηδὲς πολλοὺς πολλάκις ἔπεισαν αἱ γυναῖκες· ἐννόησον πῶς ἦν νεανικὴ ψυχὴ ἡ μετὰ τοσούτων ὅπλων αὐτὴν ἀποκρουσαμένη. Ὅταν γὰρ γυνὴ ᾖ, καὶ ἐλεεινὰ λέγῃ, καὶ τὸν καιρὸν ἔχῃ συμπράττοντα, καὶ τὰ τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας, καὶ μυρία κύματα τῶν λογισμῶν, πῶς οὐκ ἄν τις δικαίως ἀδάμαντος παντὸς στερροτέραν τὴν οὐδὲν ὑπὸ τοσούτου χειμῶνος παθοῦσαν ψυχὴν ἀποφήνηται. Δότε μοι μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν ἀποστόλων εἰ μὴ μείζων, ἀλλ' οὐκ ἐλάττων ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἦν. Τοὺς μὲν γὰρ, τὸ διὰ τὸν Χριστὸν ταῦτα πάσχειν, παρεμυθεῖτο· ἐκεῖνος δὲ καὶ ταύτης ἔρημος ἦν τῆς παραμυθίας· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι ἐν πολλῇ τρυφῇ τραφεὶς, οὐκ ἐξ ἁλιέων καὶ τελωνῶν καὶ τῶν εὐτελῶς βεβιωκότων, ἀλλὰ τοσαύτης ἀπολελαυκὼς τιμῆς ἔπαθεν ἅπαντα. Καὶ ὃ φορτικώτατον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων εἶναι ἐδόκει, αὐτὸς ὑπέμεινε, παρὰ φίλων καὶ οἰκετῶν καὶ τῶν εὖ πεπονθότων, οὐ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὀνειδιζόμενος καὶ μισούμενος. Καὶ ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, φέρε λοιπὸν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιησώμεθα σύγκρισιν· ἵνα μάθητε σαφῶς, ὅτι οὐ κατορθώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθήμασι ἀμοιβαὶ κεῖνται, καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλαι, καὶ κατορθώμασιν οὐκ ἐλάττους. Καὶ εἰσαγάγωμεν εἰ δοκεῖ,

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ἐκ τῆς πρὸς Ὀλυμπιάδα γ'. ἐπιστ.

αὐτὸν

in hilaritate essent, nihilq́; molesti paterentur, mulieres oratione flexerunt: cogita quã strenuus fuerit animus, q cum tantis armis eam repulerit. Cum n. uxor sit, & miserabiliter dicat, tempusq́; sibi commodũ habeat, vulnera quoq́; & vibices, ac infinitos cogitationũ fluctus, quomodo non meritò quis animum à tanta tempestate nihil perpessum quouis adamante firmiorẽ asseuerauerit? Concedite mihi, vt liberè dicam, ꝙ ipsis etiam Apostolis, si non superior, saltẽ non inferior sanctus ille fuerit. His siquidẽ consolatio erat, ꝙ pro Christo paterẽtur: ille verò etiã hoc ipso solatio destitutus erat: Et ꝙ maius est, multis in deliciis educatus, nequaq̃ de piscatoribus & publicanis, & tenuiter viuentibus, sed tantũ honorem adeptus, passus est omnia. Et ꝙ grauissimũ in Apostolis videbatur, ipse sustinuit, dum ab amicis & domesticis, & q beneficiis ab eo affecti fuerãt, & nõ ab inimicis, pbra & odiũ sustineret. Et qa hæc ita se habent, age igitur deinceps eorum quæ cum laude gessit, & q̃ passus est, comparationem faciamus: vt manifestè intelligatis, non rectè factorũ modo, sed eorum etiã, quæ quis patitur, p̃mia reposita esse; & præmia quidem admodum magna, nec minora quam sint rectè factorum. Et introducamus,

Ex interpr. Euág. S. Matth.

sipla-

αὐτὸν τοῦτον τὸν μέγαν ὑπομονῆς ἀθλητὴν Ἰὼβ, τὸν ἑκατέρωθεν λάμψαντα τούτοις, καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν, ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παροῦσιν ἀνέῳξεν, ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγξατο ῥῆμα πικρὸν, ἀλλ᾽ εὐφήμησε τὸν θεόν. Πότε φαιδρότερος ἦν εἰπέ μοι, ὅτε ἔθυεν ὑπὲρ τῶν παίδων καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοὺς ἦγεν, ἢ ὅτε καταχωσθέντων, καὶ τῷ πικροτάτῳ τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβάν. Πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμαίνθησαν τῶν γυμνῶν οἱ ὦμοι, ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων οὐ διεθορυβήθη οὐδὲ ἐταράχθη, ἀλλὰ πράως ἤνεγκε τὴν συμφοράν. Πότε μείζων ἦν, ὅτε τῇ ὑγείᾳ τοῦ σώματος πρὸς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκέχρητο προστασίαν, συντρίβων τὰς μύλας τῶν ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξαρπάζων ἁρπάγματα· ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτὸ τὸ τῶν ἀδικουμένων ὅπλον ἑώρα κατεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβὼν ὄστρακον· τήκω γὰρ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων φησί. Καί τοι ἐκεῖνα μὲν πάντα κατορθώματα, ταῦτα δὲ παθήματα ἦν· ἀλλ᾽ ὅμως ταῦτα αὐτὸν λαμπρότερον ἐκείνων ἀπέφηνεν.

Ἐκεῖ-

si placet, ipsum hunc magnum patientiæ luctatorē Iob, hinc atq; inde hisce illustrem; videamusq; collatione facta, quādo clarior fuerit; quando domū suam omnibus aduenientibus aperuit, an quando eadem collapsa nullum asperum verbum locutus est, sed Deū laudauit. Quando, dic mihi, illustrior fuit, cum pro liberis sacrificium offerebat, & ad concordiam adducebat, aut quando ipsis contumulatis, mortisque acerbissimo genere vitæ functis, casum sapientissimè tulit? Quando magis fulgebat, cum de velleribus agnorum suorum calefacti sunt nudorum humeri, aut cum audiens, de cælo ignem decidisse, gregemque cum pastoribus consumpsisse turbatus non est, aut consternatus, sed leniter tulit calamitatem. Quando maior fuit, cum ad oppressorum defensionem corporis sanitate vtebatur, conterens molares iniquorum, & è medio dentium eorum prædam eripiens: aut cum hoc ipsum corpus, oppressorum scutum à vermibus consumi videbat, sedensque in sterquilinio, idem ipse accepta testa radebat? Ait enim, liquefacio glebas terræ, dum saniem abrado. Et illa quidem omnia præclara facta, hæc autem passiones erant: sed tamen hæc clariorem Iob effecerunt, quam illa. Siquidem cum

illa

Ἐκείνων μὲν γὰρ γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως σφόδρα καὶ ἰταμῶς, ἀλλ᾽ ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος λέγων· μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν θεόν; τούτων δὲ συμβαινόντων ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησε νῶτα δοὺς, καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν
ἐκ τῆς πρὸς γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. Τοιγαροῦν
Κορινθ. ὅταν ἴδῃς ἄνδρα δίκαιον μεγάλα κα-
α. ἐπιστ. τορθοῦντα καὶ μυρία πάσχοντα δεινὰ, μὴ θαυμάσῃς· τοὐναντίον γὰρ ἔδει θαυμάζειν, εἰ πολλὰς λαμβάνων ὁ διάβολος πληγὰς ἔμελλεν ἡσυχάζειν, καὶ πρᾴως φέρειν τὰ τραύματα. Οὐδὲ γὰρ εἰ ὄφις κεντούμενος συνεχῶς ἀγριαίνοι, καὶ ἐφάλλοιτο κεντοῦντι, θαυμάζειν χρή· καὶ τὸν ἐκ πολέμου δὲ καὶ νίκης καὶ σφαγῆς ἐπανιόντα ἀνάγκη καὶ ᾑμάχθαι, πολλάκις δὲ καὶ τραύματα ἔχειν. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς τινὰ ἐλεημοσύνας ποιοῦντα, καὶ ἄλλα μυρία ἐργαζόμενον ἀγαθὰ, καὶ ταύτῃ συγκόπτοντα τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν, εἶτα πειρασμοῖς περιπεσόντα καὶ κινδύνοις, μὴ διὰ τοῦτο θορυβηθῇς· διὰ γὰρ τοῦτο περιέπεσε πειρασμοῖς, ἐπειδὴ σφόδρα ἔπληξε τὸν διάβολον. Καὶ πῶς ὁ θεὸς συνεχώρησε φησίν· ἵνα μᾶλλον στεφανωθῇ· ἵνα πλείονα τὴν
ἐκ τοῦ λό- πληγὴν λάβῃ ἐκεῖνος. Μέγα μὲν
γου τοῦ εἰς γὰρ καὶ ἐξ οὐρίας φερομένων τῶν
τὸν πλού- πραγμάτων, καὶ ἐλεεῖν καὶ ἀρετῆς
σιον καὶ τὸν ἀντέχεσθαι· πολλῷ δὲ μεῖζον, τὸ δεινὰ
Λάζαρον. πάσχοντα ἀμεταστρεπτί καὶ μετὰ πλείονος.

illa fiebant, quamuis impudenter valde & præfractè, contradixit tamen diabolus dicens: Nunquid frustrà colit Deum Iob? His verò con- Iob. 1.
tingentibus, pudore affectus recessit & terga dedit, neq; impudentis alicuius contradictionis vmbram saltem obiicere habuit. Igitur si quan- Ex inter-
do virum iustum magnorum ope- pr. epist.
rum profectu clarere videris, & in- 1. ad Cor.
finita interim perpeti mala, ne mireris. Nam è diuerso mirari oportebat, si multas diabolus accipiens plagas taciturus fuisset, mansuetèque vulnera laturus. Neq; enim si serpens assiduè stimulatus, sæuiat, & in stimulantem insiliat, mirandum fuerit: & à prælio victoriaque & cæde redeuntem sanguine esse perfusum, sæpe etiam vulnera habere necesse est. Cum ergo videris quempiam eleemosynas facientem, aliaque innumera operantem bona, & sic concidentem diaboli vires, postea in tentationes periculaque incidentem, ne ideò turberis: nam propterea in tentationes incidit, quoniam diabolo plagas vehementer inflixit. Et quomodo id Deus, inquis, permisit? Quo magis scilicet coronetur, quo luculentiorem
ille recipiat plagã. Magnũ quidem Ex hom.
est, secundis rebus durãtibus, & mi- in Diui-
sereri & virtuti adhærere: lõgè ve- te & La-
rò maius, grauia patientẽ inuictum zarum.

νος ἔχεσθαι τῆς προθυμίας τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων οἱ μηδὲν παθόντες δεινὸν ἐνταῦθα, μείζονα ὑφίστανται τὴν τιμωρίαν ἐκεῖ, οὕτως ἐπὶ τῶν κατορθούντων οἱ πολλὰ παθόντες ἐνταῦθα δεινὰ, πολλῆς ἀπολαύσονται ἐκεῖ τῆς τιμῆς. Καὶ καθάπερ ἁμαρτωλῶν ὄντων δύο, ἂν ὁ μὲν ἐνταῦθα κολασθῇ, ὁ δὲ μὴ κολασθῇ, μακαριώτερος ὁ κολασθεὶς τοῦ μὴ κολασθέντος ἐστίν· οὕτω δὴ καὶ δικαίων ἐνταῦθα ὄντων δύο, ἂν ὁ πλείους, ὁ δὲ ἐλάττους ὑπομένῃ τὰς θλίψεις, μακαριώτερος ὁ τὰς πλείους ὑπομένων ἐστίν. Οἱ δὲ τὴν τοῦ θεοῦ παιδείαν εὐχαρίστως μὴ φέροντες, ἀλλὰ δυσχεραίνοντες, πρὸς τῷ μηδὲν ἐξ αὐτῆς καρπώσασθαι, καὶ ταῖς ἐσχάταις ἑαυτοὺς περιβάλλουσι συμφοραῖς. Ἀλλ' ἐν πενίᾳ διάγεις καὶ λιμῷ καὶ μυρίοις κινδύνοις; οὐκοῦν ἀπὸ τῶν πενήτων μάθε εὐχαριστεῖν τῷ δεσπότῃ· οὗτοι γὰρ πάντα τὸν βίον ἑαυτῶν, ἐν τῷ ἐπαιτεῖν καταναλίσκοντες οὐ βλασφημοῦσιν, οὐκ ἀγανακτοῦσιν, οὐδὲ δυσχεραίνουσιν, ἀλλ' εὐχαρίστως φέρουσι. Τί γὰρ τοιοῦτον ἔπαθες οἷον ἐκεῖνος· ἐξεκόπης τὸν ὀφθαλμόν; ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς δύο. Ἐνόσησας νόσον μακράν; οὗτος δὲ καὶ ἀνίατον. Ἀπέβαλες τοὺς * παῖδας; ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ οἰκείου σώματος. Ἐζημιώθης ζημίαν μεγάλην;

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τὸν Σταγείριον.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. α. ἐπιστ.

* Aliqui legisse videntur πόδας.

se & promptiorem ad virtutis labores præstare. Quemadmodum enim peccatoribus contingit, vt qui nihil hic passi sunt mali, maiorem ibi subeant pœnam: sic etiam ex recte agentibus qui aduersa tolerarunt, multo illic fruentur honore. Et quemadmodum peccatoribus duobus existentibus, si alter quidem hic puniatur, alter verò minimè; ille, qui punitus est, altero non punito, felicior est: sic & duobus iustis hic existentibus, si quidem alter plures, alter pauciores ærumnas sustineat; qui plures sustinet, beatior est. Qui verò Dei disciplinam cum gratiarum actione non sustinent, sed iniquo animo ferunt, illi faciunt vt nullum ex ea fructum percipiant, & in extrema seipsos coniiciunt discrimina. Sed in paupertate vitam agis, & fame, innumerisque periculis? disce igitur vel ab egenis Domino gratias agere: isti enim totam vitam suam mendicando consumentes non blasphemant, non indignantur, non moleste ferunt, sed cum gratiarum actione tolerant. Quid enim tale passus es, quale ille? Oculo priuatus es? at ille ambobus. Morbo diuturno laborasti? at ille insanabili. Amisisti liberos? at ille proprij etiam corporis sanitatem. Damno magno plexus es? ac necdum eo peruenisti, vt aliis

Ex orat. ad Stagirium.

Ex interpr. epist. 1. ad Thessalon.

λῆν; ἀλλ' οὐδέπω πρὸς τὸ ἑτέρων δεῖσθαι κατέστης. Ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα; Ἐννόησόν μοι τὸν Ἰὼβ τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπερίτρεπτον πύργον. Τίς γὰρ τούτου πενέστερος γέγονεν, ὃς καὶ τῶν ἐν βαλανείοις ἐῤῥιμμένων, καὶ τῶν ἐν τῇ καμιναίᾳ τέφρᾳ καθευδόντων, καὶ πάντων πενέστερος ἦν. Οὗτοι μὲν γὰρ κἂν ἱμάτιον ἔχουσι διεῤῥωγός· ἐκεῖνος δὲ γυμνὸς ἐκάθητο· καὶ ὃ μόνον ἱμάτιον εἶχε παρὰ τῆς φύσεως τῆς σαρκὸς τὴν περιβολὴν, χαλεπῇ σηπεδόνι καὶ τοῦτο διέφθειρεν ὁ διάβολος. Καὶ οἱ μὲν πένητες κἂν ὑπὸ στέγην εἰσὶ προπυλαίων τῶν ἐν βαλανείοις, κἂν καλάμῃ καλύπτονται· ἐκεῖνος δὲ αἴθριος διανυκτερεύων ἀεὶ διετέλει, οὐδὲ τὴν ἀπὸ ψιλῆς στέγης παραμυθίαν ἔχων· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι οὗτοι μὲν πολλὰ ἑαυτοῖς συνίσασι τὰ δεινά. Καὶ οὐ μικρὸν τοῦτο εἰς παραμυθίαν συμφορᾶς, τὸ συνειδέναι ἑαυτῷ δικαίως τιμωρουμένῳ· ἐκεῖνος δὲ καὶ ταύτης ἀπεστέρητο τῆς παραμυθίας, καὶ πολιτείαν ἐπιδειξάμενος ἀρετῆς γέμουσαν τὰ τῶν ἔσχατα τετολμηκότων ὑπέμεινε. Καὶ οὗτοι μὲν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐμελέτησαν τῇ συμφορᾷ· ἐκεῖνος δὲ ἀμελέτητον ὑπέμεινε, πενίαν, ἀθρόον δεξάμενος τὴν ἐκ τοῦ πλούτου μεταβολήν. Εἶδες αὐτὸν πρὸς ἐσχάτην ἐλθόντα πενίαν καὶ μεθ' ἣν ἑτέραν οὐκ εὑρεῖν; Τί γὰρ

vt aliis indigeas. Sed non ſufficiunt iſta? Conſidera mihi immotam illam patientiæ turrim Iob. Quis enim hoc pauperior fuit? qui etiam ad publica balnea abiectis, & his qui ſuper fornacis dormiunt cinere, atque omnibus denique, erat pauperior. Hi namque vel veſtimentum lacerum habent; ille verò nudus ſedebat: & quod ſolum habuit à natura indumentum, carnis ſcilicet velamẽ, graui hoc ipſum putredine diabolus corrupit. Et pauperes quidem ſub tecto ſaltem veſtibulorum ſunt balneorum, aut etiam ſtipula teguntur; ille verò ſub dio noctes ſemper tranſigebat, neq; exilis tecti ſolatium habebat: & quod maius eſt, quoniam iſti multorum ſibi malorum ſunt conſcij. Neq; parum valet ad ſolatium calamitatis, ſi quis ſibi conſcius ſit, iuſte ſe pœnas luere. Ille autem & hac conſolatione priuatus erat, vt qui conuerſationem virtute plenam oſtendiſſet, & ſupplicia extrema auſis debita ſuſtineret. Et hi quidem olim & à principio de calamitate cogitauerunt: ille verò inopinatam ſubiit paupertatem, repentina ex diuitiis accepta mutatione. Vidiſti eum ad extremam deueniſſe paupertatem, & eam, poſt quam non eſt vllam aliam inuenire? Quid enim

ἂν τοῦ γυμνοῦ καὶ μηδὲ στέγην ἔχοντος πενέστερον γένοιτ' ἄν, μηδὲ ἐδάφους ἀπολαύοντος· οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκάθητο. Οὐκοῦν ὅταν ἴδῃς σαυτὸν ἐν πενίᾳ γενόμενον, ἐννόησον τοῦ δικαίου τὸ πάθος, καὶ εὐθέως διαναστήσῃ, καὶ πάντα ἀποκρούσῃ λογισμὸν τῆς ἀθυμίας. Εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν παρὰ τῆς φύσεως πόλεμον τὸν μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς τῷ γενναίῳ τούτῳ ἐπιτεθειμένον ἀκούειν, πρόσεχε ὧ λέγω. Δέκα παιδία ἀπώλεσε, δέκα ἀθρόως, ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, τὰ δέκα πολλὴν ἀρετὴν ἐπιδεδειγμένα, καὶ οὐδὲ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ, ἀλλὰ βιαίῳ θανάτῳ καὶ ἐλεεινῷ. Τίς ἂν ἔχοι τοιαύτην συμφορὰν εἰπεῖν· ποῖος σιδηροῦς ἄνθρωπος, ποῖος ἀδάμας τοσαῦτα ἂν ὑπέμεινε δεινά· οὐκ ἔστιν οὐδεὶς οὐκ ἔστιν. Εἰ γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸ τούτων ἕκαστον ἀφόρητον, ἐννόησον ὡς ὁμοῦ πάντα συνελθόντα, πόσον ἤγειρε καὶ τὸν θόρυβον.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α. ἐπιστ.

Ὅταν τοίνυν ἀποβάλῃς υἱὸν καὶ θυγατέρα ὁμοῦ, ἀνάδραμε πρὸς τὸν δίκαιον ἐκεῖνον, καὶ πάντως εὑρήσεις πολλὴν σεαυτῷ τὴν παραμυθίαν. Ἀναμνήσθητι τῶν ῥημάτων αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν παίδων, ἃ μυρίων στεφάνων μᾶλλον ἀνέδησε τὴν ἁγίαν κεφαλὴν ἐκείνην. Λόγισαι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο ναυάγιον, καὶ τὴν ξένην καὶ παράδοξον ἐκείνην τραγῳδίαν.

Σὺ

vel nudo, vel tectum non habente, nec ipso solo vtente, pauperius? non enim in terra, sed in sterquilinio sedebat. Itaque cum temetipsum videris paupertate vrgeri, cogita huius iusti casum, atque illico exurges, & omnem mœroris cogitationem depelles. Si verò etiam à natura illatum iusto magna cum vehementia bellum audire velis, ad ea quæ dico, aduerte. Decem amisit liberos, decem repentè, decem ipso in ætatis flore, decem multam ostendentes virtutem, & non communi lege naturæ, sed nece violenta & miseranda. Quisnam talem poterit calamitatem explicare? quis vel ferreus homo, quis adamas tot mala pertulerit? non est quisquam, non est. Si enim horum vnumquodque etiam per se intolerabile est, cogita cum simul omnia coiuerunt, quantum excitauerint tumultum.

Ex interpr. epist. 1. ad Cor.

Cum igitur filium amiseris & filiam simul, refuge ad iustum illum, & omninò magnam tibi consolationem inuenies. Memento verborum ipsius, in filiorum calamitate, quæ mille coronis augustiùs sanctum illud caput cinxerunt. Cogita calamitatis magnitudinem, nouum illud naufragium, nouamque illam & inopinatam tragœdiam. Tu quidem vnum fortè amit-

Σὺ μὲν γὰρ ἴσως ἕνα ἀπώλεσας ἢ δεύτερον ἢ τρίτον· ἐκεῖνος δὲ τοσούτους καὶ τοσούτας· καὶ ὁ πολύπαις ἐξαίφνης ἄπαις ἐγίνετο· καὶ οὐδὲ κατὰ μικρὸν αὐτῷ τὰ σπλάγχνα ἀνηλίσκετο, ἀλλ' ἀθρόον ἅπας ὁ καρπὸς ἀνηρπάζετο· καὶ οὐδὲ παρόντος, οὐδὲ παρακαθημένου, ἵνα κἂν ἐσχάτων ἀκούσας ῥημάτων ἔχῃ τινὰ παραμυθίαν τῆς οὕτω πικρᾶς τελευτῆς· ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν, καὶ θάτερον ὑπερέβαλλε θατέρου τῶν λυπηρῶν. Οὐ γὰρ ἄωρος θάνατος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν ἀκμῇ πάντας εἶναι· τὸ ἐναρέτους εἶναι καὶ φιλικούς· τὸ πάντας ὁμοῦ· τὸ * γενεᾶς εἶναι ἑκατέρας· τὸ μὴ τῷ κοινῷ νόμῳ τῆς φύσεως· τὸ μετὰ τοσαύτην ζημίαν· τὸ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδότα τῶν πονηρῶν μηδὲ ἐκείνων ταῦτα παθεῖν· Τούτων γὰρ ἕκαστον ἱκανὸν μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸ θορυβῆσαι. Ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ φαίνηται συντρέχοντα, ἐννόησον τῶν κυμάτων ὅσον τὸ ὕψος, ὅση τοῦ χειμῶνος ἡ ὑπερβολὴ καὶ τῆς ζάλης. Θαυμαστὰ μὲν οὖν ταῦτα, καὶ ἁπλῶς ἀκουόμενα· ἂν δὲ μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσῃς αὐτά, τότε μειζόνως ὄψει τὸ θαῦμα. Ἐννόησον γὰρ ὅτι οὐ τὸ ἥμισυ ἔλαβεν ὁ διάβολος, καὶ τὸ ἥμισυ ἀφῆκεν· ἀλλ' ὁλόκληρον ἐτρύγησε τὸν καρπὸν, καὶ τὸ δένδρον οὐ κατέβαλε· πᾶσαν ἐπήγαγε τὴν θάλασσαν μετὰ τῶν κυμάτων, καὶ τὸ σκάφος οὐ κατεπόντισεν· ὅλην τὴν δύναμιν ἐκένωσε, καὶ τὸν

* exesa hic fuit scriptura; substitui has duas voces ex latino.

amittes, aut secundum, aut tertium: ille verò tā multos & tam multas: & qui multis abundabat liberis, repentè sine liberis factus est: neque ei sensim viscera consumebantur, sed omnis repente fructus abripiebatur, eoque nec præsente, nec assidente, quo vel vltima audiēs verba, vllum haberet tam acerbæ mortis solatium; sed præter omnē spem, & vna acerbitas alteram superabat. Non enim mors importuna solum, sed etiam quod in ætatis vigore omnes essent; omnes virtute præstarent; amabiles essent; omnes simul; vtriusque sexus: quod non communi naturæ lege, post tale tantáque iacturā interierint; quod nullius mali nec sibi, nec illis conscius, eiusmodi pateretur: Horum n. vnumquodque etiā per se satis erat, quod eum conturbaret. Cū verò vna concurrere cernātur, cogita altitudo fluctuū quāta fuerit, quanta tēpestatis & procellæ vehemētia. Miranda quidem hæc, si vel nudè audiantur. At si eadē diligenter examinaueris, tunc amplius miraculū perspicies. Cogita n. quod non dimidiā partē diabolus abstulerit, & mediā partē reliquerit: sed omnē omninò fructū decerpserit, arborēque nō deiecerit: Totū superinduxit mare cū fluctibus, & nauim nō submersit: omnē euacuauit virtutē & turrim non concussit, sed ea omni ex parte persta-

τὸν πύργον οὐκ ἔσεισεν, ἀλλ' εἱστήκει πάντοθεν βαλλόμενος καὶ ἀκλινὴς μένων· καὶ νιφάδες ἐφέροντο βελῶν, καὶ οὐκ ἐπλήττετο, μᾶλλον δὲ ἐπέμποντο μὲν, οὐκ ἐτίτρωσκον δέ. Ἐννόησον ὅσον ἐστὶ τοσούτους παῖδας ἀπολέσαι· τί γὰρ οὐκ ἦν ἱκανὸν δακρύειν· οὐχ τὸ μετὰ τοσαύτας πληγὰς ἐσχάτην ἐπενεχθῆναι ταύτην; οὐχ τὸ φιλόστοργον εἶναι τὸν γεγεννηκότα; οὐ τὸ ποθεινοὺς εἶναι τοὺς ἀπελθόντας; ὅταν γὰρ πονηρός τις ἀποβάλληται παῖδας, δάκνεται μὲν τῷ πάθει, πλὴν οὐ μετὰ τοσαύτης τῆς σφοδρότητος· ἡ γὰρ πονηρία τῶν ἀπελθόντων, ἀμβλυτέραν οὐκ ἀφίησι γίνεσθαι τὴν λύπην. Ὅταν δὲ καὶ ἐνάρετοι ὦσι, μόνιμον τὸ τραῦμα γίνεται, οὐχ τὸ ἀπὸ τῆς φύσεως μόνον ἐπιδεικνύμενον πόθον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. Πάλιν ὅταν κατὰ μέρος ἁρπάζονται, ἔχει τινὰ παραμυθίαν τὸ πάθος· οἱ γὰρ ἐπιλειπόμενοι τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσι συσκιάζουσιν ἀθυμίαν. Ὅταν δὲ ὁλόκληρος ὁ χορὸς ἀπέλθῃ, πρὸς τίνα δυνήσεται ἰδεῖν ὁ πολύπαις, ἀθρόον ἄπαις γενόμενος. Εἰ γὰρ ἐν τρισὶν ἢ πέντε ἡμέραις ἀπελθόντων τινῶν, αἱ γυναῖκες καὶ οἱ προσήκοντες ἅπαντες τοῦτο μάλιστα πάντων ὀλοφύρονται, ὅτι ταχέως καὶ ἐξαίφνης ἀνηρπάγη τῆς ἐκείνων ὄψεως ὁ τελευτηκώς, πολλῷ μᾶλλον οὗτος ἂν ἤλγησεν, οὐκ ἐν ἡμέραις τρισὶ καὶ δύο καὶ μιᾷ, ἀλλ' ἐν ὥρᾳ μιᾷ ἅπαντας οὕτως ἀφαιρεθείς. Τὸ γὰρ

perstabat & firma manebat: ferebantur iaculorum imbres, & minimè consternebatur: imò verò mittebantur quidem, non tamen sauciabant. Cogita quantum sit, tot liberis orbari. Quid enim dignum lachrymis non erat? an non, quod post tot tantasq; plagas hæc extrema insuper adderetur? non genitor naturali liberorum teneretur amore? non amabiles essent vita functi? Cum n. improbos quis amittit liberos, passione quidem mordetur, sed acerbitate vehementiaq; minore: nam defunctorum malitia acerbiorem non sinit esse dolorem. Si verò virtute ornati fuerint, constanter manens fit vulnus, quod non solum à natura, sed à pietate quoque ortum faciat desiderium. Rursus, cum partim surripiuntur, habet aliquod solatium illud malum: nam qui reliqui sunt, demortuorum tristitiam obumbrant. Cum verò vniuersus chorus obierit, ad quemnam respicere poterit, qui multorum filiorum pater, repentè sine liberis factus est? Si enim tribus aut quinque diebus quibusdam decedentibus, mulieres & cognati quique id maximè deplorant, quod citò & repente ab illorum oculis moriens abreptus sit: multò magis hic doluerit, qui non diebus duobus tribusue, aut vno, sed hora vna

γὰρ μελετηθὲν χρόνῳ δεινὸν, κἂν σφόδρα ἀφόρητον ᾖ, τῇ προσδοκίᾳ κοῦφον ἂν γένοιτο ῥᾳδίως. Τὸ δὲ παρ' ἐλπίδα συμβὰν καὶ ἐξαίφνης, κἂν φύσει κοῦφον ᾖ, τῷ παρ' ἐλπίδα συμβῆναι καὶ ἐξαίφνης, ἀφόρητον γίνεται. Ὅταν οὖν τι καὶ καθ' ἑαυτὸ χαλεπὸν ᾖ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ παρ' ἐλπίδα συμβῆναι λάβῃ προσθήκην, ἐννόησον πῶς ἀφόρητον γίνεται καὶ πάντα ὑπερβαίνει λόγον. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ κλίνης εἶδεν αὐτοὺς ἀποπνέοντας καὶ ψυχορραγοῦντας, ἀλλὰ τῇ οἰκίᾳ καταχωσθέντας ἅπαντας. Ἐννόησον τοίνυν, τίς ἄρα ἦν ἀνορύττων ἐκεῖνο τὸ χῶμα· καὶ νῦν μὲν λίθον, νῦν δὲ μέλος ἀνέλκων παιδίου, καὶ χεῖρα ἰδὼν ἔτι φιάλην κατέχουσαν, καὶ δεξιὰν ἑτέραν ἀνακλινομένην τῷ πίνακι, καὶ αὐτὸν τοῦ σώματος διεφθαρμένον τὸν τύπον· ῥινὸς συντριβείσης, κεφαλῆς διακλασθείσης, ὀφθαλμῶν ἀφανισθέντων, ἐγκεφάλου διεσπαρμένου, πάσης ἁπλῶς τῆς μορφῆς διεφθαρμένης, καὶ τῆς τῶν τραυμάτων ποικιλίας οὐκ ἀφιείσης τὸν πατέρα τῶν ποθουμένων ὄψεων ἐπιγνῶναι τὸν τύπον. Συνεχύθητε ταῦτα ἀκούοντες καὶ δακρύετε. Ἐννοήσατε τοίνυν τίς ἦν ἐκεῖνος ταῦτα ὁρῶν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσοῦτον χρόνον οὐ δυνάμεθα ἀδακρυτὶ τῆς τραγῳδίας ἐκείνης τὴν ἀκοὴν ἐνεγκεῖν, καὶ ταῦτα ἀλλοτρίας ἀκούοντες συμφορὰς, τίς ἦν ὁ ἀδάμας ἐκεῖνος, θέᾳ ταῦτα

παρα-

vna omnibus est orbatus. Nam cogitatum tempore malum, licet intolerabile sit, expectatione tamen seu mora leuius fuerit: At quod præter spem contingit & derepente, licet natura sua leue sit, eo ipso quòd præter spem eueniat, fit intolerabile. Quod si quid & per se graue sit, & ex insperato quoque euentu incrementum sumat, perpende quā intolerabile fiat, omnemque sermonem superet. Non enim ipsos in lectulo aspirantes, animamque reddentes vidit, sed domo contumulatos omnes. Cogita igitur, quis erat ille, qui tumulum illum effodiebat; & nunc quidem lapidem, nunc filij membrum protrahens, & manum videns adhuc phialam tenentem, dextramq; alteram in tabulam recumbentem; ipsam quoque corporis corruptam figuram; naso contrito, confracto capite, oculis extinctis, cerebro disperso, tota omninò forma corrupta, vulnerumque varietate patrem non permittente desideratæ faciei cognoscere formam. Turbati estis hæc audientes, & lachrymas funditis. Cogitate igitur, quis ille erat, qui ista videbat. Si enim nos post tantum temporis, nequimus sine lachrymis illius tragœdiæ ferre auditum, idq; alienam calamitatē audientes; qualis ille adamas fuit, qui coram hæc

per-

παραλαμβάνων, οὐκ ἐν ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν οἰκείοις φιλοσοφῶν κακοῖς. Οὐδὲ γὰρ ἀπεδυσπέτησεν, οὐδὲ εἶπεν, τί ποτε τοῦτό ἐστιν· αὕτη μοι τῆς φιλοφροσύνης ἡ ἀμοιβή; Διὰ τοῦτο τοῖς ξένοις ἠνέῳξα τὴν οἰκίαν, ἵνα τάφον τῶν παίδων γενομένην αὐτὴν ἐπίδω; Διὰ τοῦτο πᾶσαν περὶ αὐτοὺς ἀρετὴν ἐπεδειξάμην, ἵνα τοιοῦτον ὑπομείνωσι θάνατον; οὐκ εἶπεν τούτων οὐδὲν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔφερε πάντα γενναίως, καὶ μετὰ τοσαύτην ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἀφαιρεθείς. Ἆρ' οὖν ταῦτα μόνον αὐτῷ συνέβη τὰ δεινά; ἡ δὲ τῶν φίλων ἐγκατάλειψις καὶ προδοσία, τὰ δὲ σκώμματα καὶ αἱ λοιδορίαι, ἡ δὲ χλευασίαι καὶ ὁ γέλως, τὸ γὰρ ὑπὸ πάντων διασύρεσθαι· ἆρα φορητὰ ταῦτα καὶ παραμυθίας ἄξια; ταῦτά γε οὐδὲ ἀκοῦσαι φορητὰ, μή τί γε διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὑπομεῖναι. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡ τῶν συμφορῶν φύσις, ὡς οἱ παρὰ τὰς συμφορὰς ἡμῖν ὀνειδίζοντες, δάκνειν εἰώθασιν ἡμῶν τὴν ψυχήν. Θέα μοι κἀντεῦθεν λοιπὸν τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλόθεον τῆς γενναίας ἐκείνης καὶ ἀδαμαντίνης ψυχῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἑαυτὸν μὲν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα ἑώρα, τὸν πᾶσαν ἐπελθόντα ἀρετὴν, πονηροὺς δὲ ἀνθρώπους καὶ γόητας εὐημεροῦντας, οὐκ εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον εἰκός τινας τῶν ἀσθενεστέρων εἰπεῖν· ἐπὶ τούτοις ἔθρεψα σοῦ παῖδας, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἤσκησα πάσης; ἐπὶ τούτοις ἀνέῳ-

ἐκ τ' ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α'. ἐπιστ.

percipiebat, nec in alienis, sed in propriis philosophatus malis? Neque enim indignè tulit, neque dixit, Quidnam hoc est? ea est benignitatis & hospitalitatis merces? Idcirco aduenis domum aperui, vt eam liberorum viderê sepulturã? an idcirco omnem circa illos virtutis modum ostendi, vt talem subirent mortem? Nihil horum dixit, neque cogitauit; sed post tantam etiam curam ipsis orbatus, fortiter omnia ferebat. An igitur hæc solùm illi mala contigerunt? amicorum verò desertio & proditio, cauillatione item & calumniæ; subsannatio & derisio; & à cunctis lacerari, tolerabilia ne hæc & solatio digna? Hæc sanè ne auditu quidem, nedum rebus ipsis ferenda. Neque enim ita calamitatum natura, sicuti qui inter calamitates nobis improperant, animũ nostrum mordere consueuerũt. Respice mihi consequenter vel hoc in loco, mansuetudinem & in Deum amorem strenuæ illius & adamantinæ animæ. Cum enim semetipsum extremis malis implicitum videret, qui totius virtutis summã impleuerat; improbos verò homines & veneficos vitam iucundam agentes, nihil eiusmodi dixit, quale verisimile est infirmiorum quosdam dicere: Ad hæc filios educaui, & omni diligentia institui? ad hæc domum meam pere-

Ex interpr. epist. 1. ad Cor.

ἀνέῳξά μου τὴν οἰκίαν τοῖς παρελθοῦσιν, ἵνα μετὰ τοὺς πολλοὺς δρόμους ἐκείνους τοὺς ὑπὲρ τῶν δεομένων, τοὺς ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν, ταύτας ἀπολαύω τὰς ἀμοιβάς; ἀλλ' ἀντὶ τούτων τὰ πάσης θυσίας κρείττονα ῥήματα ἀνήνεγκεν ἐκεῖνα εἰπών· ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο. Εἰ δὲ διέρρηξε τὰ ἱμάτια, καὶ τὴν κόμην ἀπεκείρατο, μὴ θαυμάσῃς· πατὴρ γὰρ ἦν καὶ πατὴρ φιλόστοργος, καὶ ἔδει δειχθῆναι καὶ τὴν τῆς φύσεως συμπάθειαν, καὶ τὴν τῆς γνώμης φιλοσοφίαν· εἰ γὰρ μηδὲ τοῦτο ἐποίησε, τάχα ἄν τις καὶ ἀναισθησίας ἐνόμισε τὴν φιλοσοφίαν ταύτην. Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν χρήματα ἀπολέσῃς καὶ μὴ δυσχεράνῃς, ἀλλὰ γενναίως ἐνεγκὼν εὐχαριστήσῃς τῷ θεῷ, καὶ τὰ τοῦ Ἰὼβ ἀποφθέγξῃ ῥήματα· ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, κέρδος τὴν ζημίαν διὰ τούτων ἐποίησας. Τί λέγεις· ὁ κύριος ἀφείλετο; ὁ κλέπτης ἀφείλετο, καὶ πῶς δυνήσομαι εἰπεῖν ὁ κύριος ἀφείλετο. Μὴ θαυμάσῃς· καὶ γὰρ ὁ Ἰὼβ, ἃ ὁ διάβολος ἔλαβε, ταῦτα ἔφησεν ὅτι ὁ κύριος ἀφείλετο· καὶ πῶς ἃ ὁ κλέπτης ἔλαβε, σὺ οὐκ ἐρεῖς ὅτι ὁ κύριος ἀφείλετο; μὴ γὰρ εἴπῃς, οὐκ ἔχω χάριν· οὐκ ἐμῆς γνώμης τὸ πρᾶγμα ἦν· οὐκ εἰδότος οὐδὲ βουλομένου ὁ λῃστὴς ἔλαβε· ποῖος ἔσται μοι μισθός· Οὐδὲ γὰρ τοῦ Ἰὼβ εἰδότος οὐδὲ βουλομένου ταῦτα ἐγένετο. Πῶς γάρ· ἀλλ'

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. α. ἐπις.

ὅμως

peregrinis aperui, vt post multos illos cursus pro egenis susceptis & pro orphanis, eiusmodi accipiam retributiones? Sed horum loco, omni sacrificio præstantiora illa verba protulit, dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit. Si autem vestimenta scidit, comamque totondit, ne mireris: Pater enim erat, & pius pater: & ostendere tam naturalem condolentiam, quam mentis philosophiam debebat: si enim nec hoc fecisset, insensibilem ac stupidã forte quis putasset hanc philosophiam. Et tu igitur, si pecuniam amiseris, neque indignè tuleris, sed fortiter ferens, Deo gratias egeris, & illa Iobi verba dixeris: Dominus dedit, Dominus abstulit; lucrum per hæc, ex damno feceris. Quid dicis? Dominus abstulit? fur abstulit, & qua ratione dicere possum, Dominus abstulit? Ne mireris: etenim Iob, quæ diabolus rapuit, eadem Dominum abstulisse dicit: & quomodo, quæ fur surripuit, tu Dominum non dicis abstulisse? Ne enim dixeris, non habeo gratiam: non ex mea mente hoc erat; nec me sciente aut volente, latro rapuit: quæ mihi merces erit? nec enim sciente nec volente Iob ista facta sunt. Quomodo enim? Sed tamen non minus habet, quam qui eleemosynam dant, ille qui tunc

Iob. 1.

Ex interpr. epist. 1. ad Thessalon.

non

ὅμως οὐκ ἔλαττον ἔχει τῶν ἐλεημοσύνην δόντων ἐκεῖνος, ὁ μὴ δοὺς τότε. Ἂν δὲ καὶ πρὸς μάντιν σε παραινέσωσί τινες ἀπελθεῖν, σὺ δὲ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, ἐπειδὴ κεκώλυται, ἕλῃ μᾶλλον μὴ λαβεῖν τὰ χρήματα ἢ παροργίσαι τὸν θεόν, ἴσον ἔχεις τὸν μισθὸν, τῶν εἰς πένητας αὐτὰ δεδωκότων, ὅτι ἀπολέσας ηὐχαρίστησας, καὶ δυνάμενος πρὸς μάντεις ἀπελθεῖν, ἠνέσχου μὴ λαβεῖν αὐτὰ μᾶλλον, ἢ οὕτω λαβεῖν. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον εἰς τοὺς δεομένους ἐκένωσεν, οὕτω καὶ σὺ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, ἁρπασάντων ἐκείνων, οὐκ ἀνέλαβες. Ἀπεστέρησέ σε χρημάτων ἐκεῖνος; σὺ σεαυτὸν μὴ ἀποστερήσῃς τῆς σωτηρίας. Ἀλγῶν γὰρ ἐφ᾽ οἷς παρ᾽ ἑτέρων κακὸν ἔπαθες, αὐτὸς πλείοσι σεαυτὸν περιβάλλεις κακοῖς. Ἐκεῖνός σε ἴσως πενίᾳ περιέβαλε· σὺ δὲ σεαυτὸν ἐν τοῖς καιρίοις καταβλάπτεις κακούργως. Ἐκεῖνος ἀπεστέρησέ σε τὰ ἐκτός σου ὄντα, καὶ ὕστερον καὶ ἄκοντός σου ἀποπηδήσοντα· σὺ δὲ τὸν αἰώνιον πλοῦτον σεαυτὸν ἀφαιρῇ. Ἐλύπησέ σε ὁ διάβολος ἀφελόμενος τὰ χρήματα· λύπησον αὐτὸν καὶ σὺ εὐχαριστήσας, καὶ μὴ εὐφράνῃς. Ἂν πρὸς μάντεις ἀπέλθῃς, εὔφρανας· ἂν εὐχαριστήσῃς τῷ θεῷ, καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ τὴν πληγήν. Καὶ ὅρα τί γίνεται· οὔτε αὐτὰ εὑρήσεις, ἀπελθὼν πρὸς τοὺς μάντεις· οὐ γάρ ἐστιν ἐκείνων εἰδέναι. Εἰ δέ που καὶ εἴποιεν ἐπιτυχόντες, καὶ

non dat. Si verò etiam ad vatem abire te aliqui fuerint hortati, tu verò propter Dei timorem, quoniam prohibitum est, magis eligas pecuniam non recipere, quam Deo aduersari; æqualem mercedem habes iis, qui eas pauperibus dederunt: quoniam ea amissa gratias egisti; & cum ad vates abire posses, potius non habere sustinebas, quam hac ratione recipere. Quemadmodum enim ille ob Dei timorem in pauperes erogauit; sic tu quoque Dei timore, postquam illi rapuissent, non recepisti. Priuauit te ille pecuniis? tu teipsum salute minimè priuaueris. Dolens enim ob ea, quæ ab aliis passus es mala, ipse pluribus teipsum malis implicabis. Ille te in paupertatem fortè coniecit: tu verò teipsum funestis malis sceleratè afficis. Ille exterioribus te bonis priuauit, quæ pòst, etiam te inuito exilient; tu verò æternis teipsum diuitiis spolias. Mærore te diabolus affecit pecuniam auferens: affice tu quoq; hunc, gratias Deo agendo, & minimè delectes. Si ad vates abieris, lætū reddideris: si gratias Deo egeris, lethale ei plagam intuleris. Et vide q̄d fiat. neq; pecuniā inuenies, si ad vates abieris: non n. illorum est scire. quod si aliquando dixerint rem quomodocunq; attingentes, & animā perdes, & à fratribus tuis deride-

καὶ τ ψυχὴν περιπαλαύσης, κ) ὑπὸ τ ἀδελφῶν καταγελασθήσῃ τ σῶν, κ) πάλιν αὐτὰ κακῶς ἀπολεῖς. Ὁ γὰρ δαίμων εἰδὼς ὅτι ζημίαν ἐ φέρεις, ἀλλὰ ὑπὲρ τούτων ἐ τὸν θεὸν σε ἀρνῇ, πάλιν χρήματα δίδωσιν, ἵνα ἀφορμὴν ἔχῃ, τῷ πάλιν σε ἀπατῆσαι κ) ἀποσπᾶσαι. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνα τοῖς ἐχθροῖς διατιθέμεν, οἷς λυποῦμεν αὐτοὺς· ἂν δὲ ἴδωμεν ὅτι οὐκ ἀλγοῦσιν, ἀφιστάμεθα λοιπὸν, ὡς οὐκ ἔχοντες αὐτοὺς δάκνειν· οὕτω κ) ὁ διάβολος, ἂν ἴδῃ καταγελῶντα κ) καταφρονοῦντα τῆς αὐτοῦ ἐγχειρήσεως, ἀποστήσεται τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, προσεγγίζων οὐκέτι. Ἔξεστιν οὖν σοι ταῦτα ὑπομένοντα τοσοῦτον λαβεῖν μισθὸν, ὅσον ἂν ἔρριψας αὐτά. Καὶ εἰκότως τοῦτον μᾶλλον θαυμάζομεν, τὸν ἐπηρείας εὐχαρίστως φέροντα, ἢ τὸν ἑκόντα διδόντα. Τί δήποτε ὅτι ἐκεῖνος μὲν τοῖς ἐπαίνοις τρέφεται ἐ τῷ συνειδότι, καὶ χρηστὰς ἔχει τὰς ἐλπίδας, καὶ πρότερον γενναίως ἐνεγκὼν τὴν στέρησιν τῶν χρημάτων, τότε αὐτὰ ἔρριψεν· οὗτος δὲ ἔτι προσδεδεμένος ἀφῃρέθη βίᾳ. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, πρότερον πεισθέντα ἀποστῆναι χρημάτων, οὕτως αὐτὰ κινῆσαι, ἐ ἔτι αὐτῶν ποθοῦντα ἀποστερηθῆναι· οὐδὲ πάλιν ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετῆσαι καταφρονῆσαι χρημάτων, καὶ ἀθρόον ζημίαν συμβᾶσαν διενεγκεῖν. Ὁ μὲν γὰρ εἰς χεῖρ ἐπὶ παρεσκευασμένος πρὸς τὰ δεινὰ, ῥᾷον ἂν ἐνέγκῃ τ τούτων ἐπαγωγήν· ὁ δ' ἀναπεσὼν καὶ τῶν φροντίδων

ἐκ τ λόγων τ εἰς τὸν Σταγίριον.

rideberis, & ea denuò male amittes. Nā dæmon sciens, te damni impatientē esse, & propter hæc Deū tuum negare, iterū pecuniā suppeditat, vt occasionē habeat iterū te decipiendi & abducendi. Et quemadmodū nos aduersus hostes illa pparamus, quibus dolore eos afficiamus: si verò eos minus dolere viderimus, desistimus porrò, tanq̄ non habentes, quo mordere ipsos possimus: Ita diabolus quoq;, si viderit deridentē te & despicientē suos conatus, ab hac via recedet, non iā vlterius appropinquans. Licet ergo tibi hæc sufferenti tantā mercedē accipere, quantā, si pecuniam piecisses. Ac non immerito hunc magis miramur, qui cū gratiarū actione tentationes suffert, q̄ qui vltrò dat. Quid n. quòd hic quidē laudibus nutritur & conscïētia, bonasq; habet spes; & primò fortiter ferēs pecuniæ iacturā, postea eandē abiecit; ille verò adhuc ei inhærēs, violēter ea spoliatus est? Neque verò æquale est, eum, qui prius parat⁹ & psuasus erat à pecunia recedere, ita eam amouere; atq; eum, qui amore eius adhuc tenetur, priuari: neq; iterū, multo tempore pecuniæ contemptum cogitasse; & repente contingens damnum tolerare posse. Qui enim paratus ad calamitates fuerit, facilè eas inuadētes tulerit: qui verò supinus est, curasq; tollit

Ex orat. ad Stagirium.

πίδων ἀπολύσας τῶν λογισμῶν, ἂν συμβῇ τι τοιοῦτον οἷον καὶ πρότερον, διπλῇ ταράττεται καὶ εὐχείρωτος γίνεται, τῷ τε ἀπροσδοκήτῳ, καὶ τῷ διαλελύσθαι τὴν σπουδὴν ἅπασαν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνα παρασκευήν. Οὐ μικρὸν δὲ εἰς ὀδύνης λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀφορητότερον, ὅταν τις ἀπηλλάχθαι νομίσας, καὶ πρὸς τὸ τέλος ἥκειν αὐτὸ, καὶ φροντίδα καὶ μέριμναν ἅπασαν ἀποθέμενος, πάλιν ἄνωθεν ἀρχὴν ἑτέραν εὕροι τῶν δυσχερῶν. Διατί γὰρ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ μετὰ τῶν τέκνων οὐκ ἠφάνισεν ὁ διάβολος· ἐπειδὴ ᾔδει μεγάλα αὐτῷ συντελεῖν πρὸς τὴν ἐπιβουλὴν ἐκείνου. Εἰ γὰρ παραδείσου φησὶ δι' αὐτῆς ἐξέβαλον τὸν Ἀδὰμ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ κοπρίας ὑποσκελίσαι δυνήσομαι τὸν Ἰώβ. Καὶ θέα τὴν κακουργίαν· οὐδὲ γὰρ τῶν βοῶν ἀπολλυμένων προσήγαγε τὸ μηχάνημα τοῦτο, οὐδὲ τῶν ὄνων, οὐδὲ τῶν καμήλων, οὐδὲ τῆς οἰκίας κατενεχθείσης, οὐδὲ τῶν παίδων κατεχωσθέντων· ἀλλὰ σιγᾷ τέως, καὶ ἡσυχάζειν ἐᾷ, τὸν ἀθλητὴν ὁρῶν. Ὅτε δὲ τῶν σκωλήκων ἀνέβλυσεν ἡ πηγὴ, καὶ σηπόμενον τὸ δέρμα κατέῤῥει, καὶ δαπανώμεναι αἱ σάρκες ἰχῶρα πολλῆς γέμοντα δυσωδίας ἐποίουν· καὶ τηγάνων καὶ καμίνων καὶ πάσης φλογὸς ὀδυνηρότερον αὐτὸν ἡ τοῦ διαβόλου κατανήλισκε χεὶρ, θηρίου παντὸς χαλεπώτερον διατρώγουσα πάντοθεν καὶ καταθίου-

σα τὸ

tollit & cogitationes, si tale quid, quale prius, eueniat, dupliciter conturbatur, victuque facilis efficitur; tum quod inexspectatum sit; tum quod omnem solicitudinem, & ad res aduersas præparationem abiecerit. Non parum autem ad dolorem interest, sed etiam omnibus est intolerabilius, si quis liberatum se, & malum iam finem accipere, putans, curaque & cogitatione omni deposita; aliud denuò principium malorum inueniat. Quare enim vxorem Iob cum liberis non extinxit diabolus? Quia videbat multum eam sibi conferre ad illius insidias. Si enim paradiso, inquit, per mulierem Adamum eieci, multo magis in sterquilinio Iob subuertere potero. Et vide mihi malitiã. non enim bobus pereuntibus, neque asinis, neque camelis, neque domo deiecta, neque filiis ruina oppressis, hanc machinam adhibuit: sed eousque tacet, & quiescere sinit, athletam videns. Cum autem vermium fons erumperet, pellisque putrefacta deflueret, & carnes consumptæ saniem facerent, multo plenam fœtore; cumque sartagine & fornace, omnique flamma acerbior diaboli manus eum accideret, quauis bellua truculentius vndique corpus perrodens & consu-

mens;

σαι τὸ σῶμα, καὶ πολὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ συμφορᾷ παρῆλθεν ὁ χρόνος, καὶ διὰ ταῦτα αὐτὸν διψῶντα ἀπαλλαγῆς καὶ ἀποθανεῖν ἐπιθυμοῦντα, ὡς οὐδὲ ἀναπνεῖν δυνάμενον * (εἰ γὰρ δυναίμην φησὶ ἐμαυτὸν χειρώσασθαι, ἢ δεηθῆναι ἑτέρου καὶ ποιήσει μοι τοῦτο) τότε αὐτῷ προσάγει καί φησιν· μέχρι τίνος καρτερεῖς λέγων, ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐνοχλοῦσαν ἀεὶ παραμυθούμενος καὶ διακρουόμενος τοιαῦτα ἐφθέγγετο· ἀνάμεινον ἔτι μικρὸν, καὶ ταχέως ἔσται τούτων τὸ τέλος. Ονειδίζουσα τοίνυν αὐτὸν φησί· μὴ καὶ αὐτὸ ἐρεῖς; πολὺς γὰρ ἤδη χρόνος παρέδραμε, καὶ τέλος τούτων οὐκ ἐφάνη· ἀπώλετο δέ σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ υἱοί σου καὶ αἱ θυγατέρες σου, τῆς ἐμῆς κοιλίας ὠδῖνες, καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων, κἀγὼ πλανῆτις καὶ λάτρις τόπον ἐκ τόπου, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας περιερχομένη· οὐδὲ γὰρ προσαιτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλανῶμαι, καὶ δουλεύω δουλείαν ξένην καὶ καινὴν, πανταχοῦ περιιοῦσα καὶ τὰ σύμβολα τῆς συμφορᾶς περιφέρουσα, καὶ πάντας διδάσκουσα τὰ ἐμὰ κακά. Καὶ ὃ πάντων ἐστὶν ἐλεεινότερον, προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσει καὶ ἀναπαύσομαι τῶν μόχθων μου, καὶ τῶν περιεχουσῶν με ὀδυνῶν, αἵ με νῦν συνέχουσιν. Ἀλλ' εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς

κύριον

* ἰώρα,

mens; multumque in tali calamitate transiret temporis; ac propterea sitienter expetentem liberationem & mori desiderantem videret, vtpote qui respirare non posset, (ait enim, si possem meipsum vlcisci, aut rogare alterum vt hoc faceret) tunc ipsam adducit & ait: Quousque sustines dicens, Ecce expecto tempus adhuc modicum, præstolans spem salutis meæ? Etenim turbantem illе semper consolans & repellens, talia loquebatur: paululum adhuc expecta, & statim horum finis erit. Improperans igitur ei dicit; adhuc idipsum dicis? multum enim iam temporis præteriit, & nondum horum videtur finis: Periit autem tua memoria de terra, filij tui & filiæ tuæ, vteri mei partus; & labores, quibus cum molestia in vanum laboraui: atque ego errabunda & serua, locum ex loco, domum ex domo peto: neque enim mendico solum, sed & vaga oberro, & seruitio nouo ac inconsueto seruio, vbique circumiens, pignusque calamitatis mecum ferens, & omnes mala mea edocens. Et quod omnium est miserrimum, solis occasum præstolor, vt sic ab ærumnis & continuis doloribus, qui me circundant, quiescam. Sed dic verbum aliquod ad Dominum,

& me-

κύριον καὶ πλοῦτα. Τί οὖν ὁ μακάριος οὗτος καὶ ἀδάμαντος στερρότερος, βλέψας εἰς αὐτὴν πικρῶς· ὦ διανοίας σώφρονος καὶ μετρίας· καὶ πρὸ τῆς φωνῆς, ἀπὸ τῆς ὄψεως διεκρούσατο τὰ μηχανήματα. Ἐκείνη μὲν γὰρ προσεδόκησε δακρύων κινῆσαι πηγάς· οὗτος δὲ λέοντος σφοδρότερος γέγονε, θυμοῦ πληρωθεὶς καὶ ἀγανακτήσεως, καί φησιν· ἵνα τί ὡς μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας; εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; Ἀντὶ τίνων γὰρ ἐκεῖνα ἡμῖν ἔδωκεν ὁ θεός· ποίαν ἐκτίννυς ἀμοιβήν· οὐδεμίαν· ἀλλ' ἐξ ἀγαθότητος μόνης καὶ φιλανθρωπίας. Γυμνὸς γὰρ ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι, φησιν. Ὑπογράψατε τοίνυν τὸν ἀθλητὴν καὶ ὑμεῖς ἑαυτοῖς, καὶ νομίσατε βλέπειν τὴν κοπρίαν ἐκείνην, καὶ αὐτὸν ἐν μέσῃ τῇ κοπρίᾳ καθήμενον, τὸν ἀνδριάντα τὸν χρυσοῦν, τὸν διάλιθον, τὸν πῶς εἴπω οὐκ οἶδα. Οὐδὲ γὰρ ἔχω τιμίαν οὕτως ὕλην εὑρεῖν, ὡς δυνηθῆναι παραβαλεῖν ᾑμαγμένον ἐκεῖνο σῶμα· οὕτω πάσης ὕλης τιμίας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τῆς σαρκὸς ἐκείνης ἡ φύσις ἐδείκνυτο λαμπροτέρα, καὶ τὰ τραύματα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδρότερα. Αὗται μὲν γὰρ τὰς τοῦ σώματος καταυγάζουσιν ὄψεις· ἐκεῖναι δὲ τῆς διανοίας ἡμῶν φωτίζουσι τὰ ὄμματα. Τίς εἶδε, τίς ἤκουσε τοιαῦτα θαυμαστὰ παλαίσ-

& morere. Quid igitur beatus hic & adamante durior, amarè in eam respiciens? O mentem castam & moderatam. antequam vocem emittat, ab ipso aspectu machinamenta repulit. Illa quidem arbitrata est se lachrymarum mouisse fontes: hic verò leone validior est factus: furoreque plenus atque indignatione, ait: Quare, sicut vna de stultis mulieribus locuta es? Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Pro quibus enim illa nobis dedit Deus? quam ei soluis mercedem? nullam: sed ex mera bonitate & clementia. Nudus enim egressus sum, ait, de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Fingite igitur vobis ipsi dimicatorem illum, & videre vos putate illum fimum, ipsumque in medio fimo sedentem, auream illam statuam, gemmis distinctam; illum, quem, quomodo appellem, nescio. Nõ enim tam pretiosam inuenire materiam possum, cui cruentatum illud corpus comparare queam: adeò omni pretiosa materia, supra modũ, carnis illius natura clarior apparebat, & vulnera radiis solaribus splendidiora. Hi siquidem corporis illuminant oculos; illa verò oculos mentis nostræ illustrant. Quis vidit, quis audiuit tales tamq; admirãdas luctas?

λαίσματα. Οἱ γὰρ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων πύκται, ἐπειδὰν κατακόψωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἀντιπάλων, τότε νικῶσι καὶ στεφανοῦνται· οὗτος δὲ ὅτε κατέκοψε τὸ σῶμα τοῦ δικαίου, τότε ἐνικήθη καὶ ἀνεχώρησε. Τί γέγονε ὦ διάβολε· τίνος ἕνεκεν ἀναχωρεῖς· οὐκ ἐγένετο πάντα ὅσα ἠθέλησας; οὐκ ἀνεῖλες αὐτοῦ τὰ ποίμνια; τὰ βουκόλια; τὰς ἀγέλας τῶν ἵππων; τῶν ἡμιόνων; Οὐχὶ καὶ τὸν χορὸν τῶν παίδων ἀπώλεσας, καὶ τὴν σάρκα ἅπασαν κατέκοψας; τίνος ἕνεκεν ἀνεχώρησας. Ὅτι ἐγένετο μὲν ὅσα ἠθέλησα φησὶν· ὃ δὲ γενέσθαι μάλιστα ἐβουλόμην, καὶ δι᾽ ὃ πάντα ἐποίησα, τοῦτο οὐκ ἐγένετο. Οὐδὲ γὰρ ἐβλασφήμησε. Διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα ἐποίουν φησὶν, ἵνα τοῦτο ἐξέλθῃ· τούτου δὲ μὴ γενομένου, οὐδέν μοι πλέον ἀπὸ τῆς ζημίας τῶν χρημάτων ἐγένετο, καὶ τῆς τῶν παίδων ἀπωλείας, καὶ τῆς τοῦ σώματος πληγῆς· ἀλλὰ τοὐναντίον ὅπερ αὖ ἐβουλόμην ἐξέβη. Λαμπρότερον ἐποίησα τὸν ἐχθρὸν, φαιδρότερον εἰργασάμην τὸν ἀντίδικον. Ἔγνως ὅσον τῆς θλίψεως τὸ κέρδος ἐγένετο; Καλὸν μὲν γὰρ τὸ σῶμα καὶ ὑγιαῖνον ἦν· πολλῷ δὲ σεμνότερον γέγονεν κατατμηθὲν ὑπὸ τῶν τραυμάτων ἐκείνων. Ἐπεὶ καὶ ἔρια καλὰ μὲν καὶ πρὸ τῆς βαφῆς· ἐπειδὰν δὲ ἁλουργὰ γένηται, ἄφατον προσλαμβάνει τὸ κάλλος, καὶ πολλὴν τὴν εὐπρέπειαν. Εἰ γὰρ μὴ ἀπέδυσεν αὐτὸν, οὐκ ἂν ἔγνω τοῦ στεφανίτου τὴν

ctas? Nam exteriorū certaminum pugiles, cum aduersariorum capita amputauerunt, tunc demū vincunt & coronātur: hic aūt cum iusti corpus deiecit, tunc victus fuit & recessit. Quid factū est, ô diabole? quob rem discedis? nōne omnia facta sunt quæ voluisti? nonne gregē ipsius occidisti? nonne boū & equorum & mulorū armenta? nonne chorū illū liberorū perdidisti, & vniuersam carnē concidisti? Qua igitur de causa discessisti? Quoniā, inquit, q̄ volui, facta quidē sunt: ꝙ vero maximè factū volui, & propter ꝙ omnia feci, id factum non est: Nec n. Deo maledixit. Huius n. gratia omnia illa faciebam, inquit, vt hoc ꝓdiret. Quia aūt hoc factum non est, nihil amplius mihi ex bonorū iactura, ex liberorum internecione, & corporis plaga accessit: sed contrariū illius ꝙ ego volebā, euenit. Clariorē feci inimicū, illustriorem aduersariū reddidi. Cognouisti, quantum tribulationis lucrum fuerit? Pulchrū quidem erat & sanum corpus: multo verò augustius euasit, vbi vulneribus illis concisum fuit. Quoniā & lanæ quidem ante tincturam pulchræ sunt: cum verò purpureæ factæ fuerint, incomparabilē pulchritudinem, multumq́ decorē accipiunt. Nisi enim eum exuisset, nunquam coronati illius bonam cognouisset habi-

τὴν δεξιάν. Εἰ μὴ διέτρησεν αὐτοῦ τὸ σῶμα ὠτειλαῖς, οὐκ ἂν ἀντέλαμψαν ἔνδοθεν αἱ ἀκτῖνες. Εἰ μὴ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας, οὐκ ἂν ἔγνωμεν αὐτοῦ τὸν πλοῦτον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω λαμπρὸς βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου καθήμενος, ὡς ἐκεῖνος τότε τῆς κοπρίας καθήμενος ἐπίσημος ἦν καὶ περιφανής. Μετὰ γὰρ τὸν βασιλικὸν θρόνον, θάνατος· μετὰ δὲ τὴν κοπρίαν ἐκείνην οὐρανῶν βασιλεία. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐσύλα ὁ διάβολος, οὐχ ἵνα πένητα ποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐκβαλεῖν δυνήσηται. Καὶ τὸ σῶμα κατέτεμνεν, οὐχ ἵνα ἀῤῥωστίᾳ περιβάλῃ, ἀλλ' ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν κατὰ ψυχὴν ἀρετήν. Ἀλλ' ὅμως πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ μηχανήματα, καὶ πένητα ἀντὶ πλουτοῦντος ποιήσας, τοῦτο δὴ τὸ πᾶσιν ἡμῖν φρικωδέστατον εἶναι δοκοῦν, καὶ ἀντὶ πολύπαιδος ἄπαιδα, καὶ καταξάνας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἁπάντων τῶν ἐν δικαστηρίοις δημίων χαλεπώτερον· οὐ γὰρ οὕτω διορύττουσιν οἱ ἐκείνων ὄνυχες τὰς πλευρὰς τῶν ἐμπιπτόντων αὐτοῖς, ὡς κατέξανον αὐτοῦ τὸ σῶμα τῶν σκωλήκων τὰ στόματα· καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως ἐκβαλὼν μόνον, οὐδὲ τῆς οἰκίας, καὶ εἰς ἄλλην μεταστήσας πόλιν, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν αὐτῷ καὶ οἰκίαν καὶ πόλιν καταστήσας, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον δι' ὧν ἐπεβούλευσεν ἀπέφηνε. Καὶ σὺ τοίνυν ἂν ἀφέληταί

σου τις

habitudinem. Nisi vulneribus corpus ipsius perforasset, non resplenduissent interius radij. Nisi in fimeto eum sedere coëgisset, nequaquam ipsius diuitias cognouissemus. Neq; n, Rex tam illustris est, cum in throno sedet, quam ille tunc in sterquilinio sedens, insignis erat & conspicuus. Nam post regalem thronum, mors; post sterquilinium verò illud, regnum cœlorum. Propterea enim facultates ipsius deprædatus fuit diabolus, non vt ad paupertatem eum redigeret, sed vt verbum aliquod blasphemum extrudere posset: Et corpus concidit, non vt in infirmitatem conijceret, sed vt animæ virtutem labefactaret. Sed tamen vniuersas admouens suas machinas, & ex diuite pauperem faciens; quodq́; omnibus nobis horribile esse videtur, ex multorum liberorum patre, liberis orbatum reddens: & totum ipsius corpus acerbius, quàm carnifices in publicis iudiciis solent, discerpens; (nec enim ita horũ vngues perfodiunt latera eorũ, qui in ipsorum incidunt manus, sicuti corpus ipsius vermium discerpserunt ora) nec vrbe solum domoq́; eiiciens, & in aliam transferens vrbẽ, sed sterquilinium ipsi p domo & vrbe constituens, nõ modò ipsum nõ læsit, sed splendidiorẽ etiã per insidias, quas ei struxit,

reddi-

στῇ τις χρήματα, καὶ γενναίως ἐνέγκῃς, τοῖς εἰς σοῦ πένητας πάντα δεδαπανηκόσι τὸν αὐτὸν λήψῃ μισθόν. Ὥσπερ γὰρ σπουδάζοντες, καὶ ἀπὸ τῶν λυπούντων κερδαίνομεν, οὕτω ῥαθυμοῦντες οὐδὲ ἀπὸ τῶν ὠφελούντων ἀμείνους γινόμεθα. Εἰ γὰρ ὁ Ἰὼβ τοσαῦτα παθὼν οὐδὲν ἠδίκηται, καὶ παθὼν οὐ παρὰ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων πονηροῦ πονηροτέρου δαίμονος, τίς ἕξει λοιπὸν ἀπολογίαν τῶν λεγόντων· ὁ δεῖνά με ἠδίκησε καὶ παρέβλαψεν· Εἰ γὰρ ὁ διάβολος ὁ τοσαύτης γέμων κακίας πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ ὄργανα, καὶ πάντα ἀφεὶς τὰ βέλη, καὶ ὅσα ἦν ἐν ἀνθρώποις κακά, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου καὶ εἰς τὸ σῶμα κενώσας, οὐδὲν τὸν ἄνδρα ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὠφέλησε, πῶς δυνήσονταί τινες τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα αἰτιάσασθαι, ὡς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς οἴκοθεν ἠδικημένοι. Θαυμάζεις τοὺς τρεῖς παῖδας; καὶ γὰρ κἀγώ· ὅτι κατετόλμησαν καμίνου, ὅτι κατεξανέστησαν τοῦ τυράννου, τοῖς θεοῖς σου λέγοντες οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ἣ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. Ἀλλὰ μεγίστη τοῦτο παραμυθία ἦν αὐτοῖς, τὸ σαφῶς εἰδέναι, ὅτι διὰ τὸν θεὸν ταῦτα πάσχουσιν, ἅπερ ἂν πάθωσιν. Ὁ δὲ μακάριος ἐκεῖνος οὐκ ᾔδει ὅτι ἀγωνίσματα καὶ πάλη ἦν ἅπερ ἔπαθεν. Εἰ γὰρ ᾔδει, οὐδ' ὅλως ἂν ᾔσθετο τῶν γινομένων. Ὅτι γοῦν ἤκουσεν, ἄλλως με

οἴει

reddidit. Et tu igitur, si quis pecuniam tibi surripuerit, atq; hoc fortiter tuleris, integrã eorum q in pauperes eã erogant, mercedẽ accipies. Sicut n. cum studiosi sumus, etiã à lædentibus lucrũ capere solemus: sic & pigritantes nec ab his quæ prosunt, meliores efficimur. Si n. Iob tot tantaque passus, nihil detrimenti accepit; nec ab homine passus, sed à peiore omnibus hominibus, malo dæmone, qs deinceps excusationẽ habebit eorum q dicunt: qdam me iniuria læsit & dãno affecit? Si n. diabolus tanta plenus malitia, omnia sua instrumenta mouit, omniaq; emittens tela, & quotquot erant in hominibus mala, multa cum atrocitate, & in domũ & in corpus iusti effudit, nec tamen damno virũ affecit, sed potius profuit; quî poterunt aliq hunc aut illum accusare, q ab ipsis, & non potius à seipsis sint læsi? Miraris tres pueros? Et ego: q contra caminũ ignis sint ausi, quod contra tyrannũ insurrexerint, deos tuos, dicentes, nõ colimus, & statuã aureã q̃ erexisti, non adoramus. Sed hoc p magno illis erat solatio, quod pbè scirent, se ppter Deũ ista pati, q̃ passi sunt. Beatus verò ille ignorabat, certamina esse & luctã, q̃ patiebatur. Si n. sciuisset, nequaq̃ ea, quæ fiebant, sensisset. Cũ igitur audiuit, An putas, me aliter tibi respondisse,

Iob. 40. secundũ Græcum.

nisi

οἴει κεχρηματικέναι σοι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος· ἐννόησον πῶς ἀπὸ ψιλοῦ ῥήματος ἀνέπνευσε, πῶς ἑαυτὸν ἐξευτέλισε, πῶς οὐδὲ πεπονθέναι ἐνόμισεν ἅπερ ἔπαθεν, οὕτω λέγων· τί ἔτι κρίνομαι νουθετούμενος ὑπὸ κυρίου καὶ ἐλεγχόμενος, ἀκούων τοιαῦτα, οὐδὲν ὢν ἐγώ. Ζηλώσωμεν τοίνυν τὴν τοῦ ἁγίου τούτου εὐλάβειαν ἕκαστος, μαθόντες ὅσα ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς βλαστάνει καλά. Καθάπερ γὰρ ἐν κοινῷ θεάτρῳ τῆς οἰκουμένης ἑστὼς ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἅπασι διὰ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ παθῶν διαλέγεται, πάντα φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως, καὶ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι τῶν ἐπιόντων δεινῶν. Οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀνθρώπινον πάθος, ὃ μὴ δυνάσεται παραμυθίαν ἐκεῖθεν δέξασθαι. Ἃ μὲν γὰρ ἐν πάσῃ οἰκουμένῃ διέσπαρται πάθη, ταῦτα ὁμοῦ συνελθόντα εἰς ἓν σῶμα κατέσκηψε τὸ ἐκείνου. Τίς οὖν ἔσται συγγνώμη τῷ μὴ δυναμένῳ τὸ μέρος τῶν ἐπαχθέντων ἐκείνῳ δεινῶν μετ' εὐχαριστίας ἐνεγκεῖν, ὃς μὴ μέρος μόνον, ἀλλ' ὁλόκληρα φαίνεται τὰ πάντων ἀνθρώπων φέρειν κακά. Ἀλλ' ὁ δεῖνα τοσαύτας ἐλεημοσύνας ποιῶν φησι, πάντων ἐγυμνώθη· ἕτερος γενομένου τινὸς ἐμπρησμοῦ, πάντα ἀπώλεσεν· ἄλλοι ναυαγίοις περιέπεσον, καὶ εἰς πενίαν κατηνέχθησαν· ἕτεροι πάλιν ἀρρω-

στία

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐκ ῥαθυμίας ἡ κακία.

nisi vt appareas iustus? cogita quomodo nudo ex verbo respirauerit, quomodo sese exinaniuerit, quomodo se nihil eorum, quæ pertulit, passum esse putauerit, sic dicens: Quid etiam iudicor dum à Domino corripior & reprehendor; audiens talia, qui nihil sum? Imitemur igitur singuli huius sancti innocentiam, discentes quot ex patientia germinent bona. Sicut enim in communi orbis theatro stans beatus ille & strenuus vir, per ea, quæ ei contigerunt, alloquitur omnes, vt fortiter quosuis casus perferant, neque vsquam ingruentibus malis cedant. Non enim est vlla humana calamitas, quæ consolationem inde accipere non possit. Quæ enim vniuerso terrarum orbe sparsa sunt passiones, si in vnum coëant, in vnum ipsius corpus incubuerunt. Quæ igitur erit illi excusatio, qui vel partem illatorum illi malorum cum gratiarum actione ferre nequit; qui non partem solum, sed vniuersa hominum sustinere videtur mala? Sed tantas, inquit, eleemosynas faciens nescio quis, omnibus rebus nudatus est: Alius incendio exorto, vniuersa perdidit: Alij in naufragia inciderunt, & ad paupertatem sunt redacti:

Alij

Ex orat. quod vitium ex otio.

σία καὶ νόσῳ, καὶ παρ' οὐδενὸς οὐδεμιᾶς ἀπέλαυσαν βοηθείας· Καὶ τί τοῦτο. Ἀναμνήσθητι τῶν τῷ Ἰὼβ συμβεβηκότων, καὶ εὐχαρίστησον τῷ δεσπότῃ, τῷ δυναμένῳ κωλῦσαι καὶ μὴ κωλύσαντι. Ἀλλ' ἐν πενίᾳ διάγεις καὶ λιμῷ καὶ μυρίοις κινδύνοις; ἀναμνήσθητι τοῦ Λαζάρου τοῦ πενίᾳ καὶ ἐρημίᾳ καὶ μυρίοις ἑτέροις τοιούτοις πυκτεύοντος· καὶ ταῦτα μετὰ πολλὴν ἀρετήν. Ἀναμνήσθητι τῶν ἀποστόλων, οἳ ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, καὶ γυμνότητι διῆγον· τῶν προφητῶν τῶν δικαίων· καὶ πάντας αὐτοὺς εὑρήσεις, οὐ τῶν πλουτούντων οὐδὲ τῶν τρυφώντων, ἀλλὰ τῶν πενομένων, τῶν στενοχωρουμένων. Ταῦτα παρ' ἑαυτῷ συλλέγων εὐχαρίστησον τῷ δεσπότῃ, ὅτι σε τῆς μοίρας ταύτης ἐποίησεν, οὐχὶ μισῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλῶν. Ἐπεὶ κἀκείνους οὐχὶ μισῶν ἠφίει τοσαῦτα πάσχειν δεινά, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ἐφίλει, λαμπροτέρους αὐτοὺς διὰ τῶν δεινῶν τούτων εἰργάζετο. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν κάμνοντας οὐκ ἀφιᾶσι χωρὶς μισθῶν καὶ ἀμοιβῶν ἀπελθεῖν, πολλῷ μᾶλλον ὁ θεὸς τοὺς τοσαῦτα πεπονηκότας οὐκ ἂν ἕλοιτο τῆς τῶν πόνων αὐτοὺς ἀμοιβῆς ἀποστερῆσαί ποτε· ἀλλ' ἀνάγκη καιρὸν ἕτερόν τινα εἶναι μετὰ τὴν τελευτὴν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

Alij item in infirmitate & morbo, à nullo auxilium acceperunt. Et quid hoc? Recordare eorum, quæ Iob euenerunt, & gratias age Domino qui prohibere potuit, nec prohibuit. Sed fortè in paupertate degis, & fame, & mille periculis? Recordare Lazari, cum egeſtate & ſolitudine cæteriſque innumeris eiuſmodi certantis: & hæc poſt multam virtutem. Recordare Apoſtolorum, qui in fame & ſiti ac nuditate vitam agebant: Prophetarum item iuſtorum: & omnes ipſos inuenies, non diuites aut in deliciis viuentes, ſed pauperes & in anguſtiis verſantes. Hæc apud te colligens, gratias Domino age, quod te ad hanc ſortem vocauerit, non odio te proſequens, ſed diligens. Quoniam & illos, non odio habens, talia ac tanta pati permiſit, ſed quia eos vehementer diligebat, ſplendidiores per eiuſmodi calamitates reddidit. Si enim homines illos, qui in eorum cauſa deſudant, ſine præmiis & retributione abire non ſinunt: multo magis Deus eos, qui tot tantiſq; inſudauerunt laboribus, non vnquam volet mercede laborum ſuorum fraudare: ſed neceſſe eſt, alterum quoddam tempus poſt mortem

Ex hom. in Stat.

τὴν, καθ' ὃν ἀπολήψονται τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐνταῦθα πόνων. Καὶ γὰρ πολλοὺς ἤκουσα λέγοντας· ὁ δεῖνα μέτριος καὶ ἐπιεικὴς ἄνθρωπος ὑφ' ἑτέρου παρανόμου τινὸς καὶ πονηροῦ, καθ' ἑκάστην εἰς δικαστήριον ἕλκεται· ἕτερος συκοφαντηθεὶς ἀδίκως ἀπέθανεν· ἄλλος κατεποντίσθη φησίν· ἕτερος κατεκρημνίσθη. καὶ ὁ θεὸς γίνεσθαι ταῦτα συνεχώρισε. Διατί; διὰ τὸ μὴ ταχέως αἴρεσθαι εἰς ἀπόνοιαν τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων καὶ τῶν κατορθωμάτων, ἀφίησιν αὐτοὺς ὁ θεὸς κακοῦσθαι· καὶ ἵνα μὴ μείζονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως περὶ αὐτῶν ὑπόνοιαν ἔχωσιν ἕτεροι, καὶ θεοὺς, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι νομίσωσι, καὶ ἵνα ἡ τοῦ θεοῦ φανῇ δύναμις διὰ τῶν ἐξασθενούντων, διὰ τῶν δεσμουμένων κρατοῦσα καὶ περιγινομένη, καὶ τὸ κήρυγμα αὔξουσα· καὶ ἵνα αὐτῶν ἐκείνων ἡ ὑπομονὴ φανερωτέρα γένηται, οὐκ ἐπὶ μισθῷ τῷ θεῷ δουλευόντων, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἐπιδεικνυμένων εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ μετὰ τοσαῦτα κακὰ, τὴν οἰκείαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι εὔνοιαν· καὶ ἵνα πάντες περιπίπτοντες τοῖς δεινοῖς, ἱκανὴν ἔχωσι παράκλησιν καὶ παραμυθίαν, εἰς ἐκείνους ἀφορῶντες, καὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς μεμνημένοι κακῶν· καὶ ἵνα ὅταν παρακαλῶμεν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρετὴν, καὶ πρὸς ἕκαστον ὑμῶν λέγωμεν, μίμησαι Παῦλον

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἐφεσ. ἐπιστ.

tem esse, quo laborum huius vitæ præmia recipiant. Etenim multos audiui dicentes: quidam, moderatus & benignus homo, ab alio quodam iniquo & improbo quotidiè in iudicium trahitur: alius calumniis oneratus iniustè occisus est: alius, inquit, submersus est: alius præcipitatus. & Deus hæc fieri permisit. Quare? Ne citò superbia extollerentur miraculorū & rectè factorum magnitudine, permittit ipsos Deus affligi: ac ne opinionem natura humana maiorem cæteri de ipsis haberent, Deosque & non homines eos existimarent; atq; vt Dei potentia per infirmos appareat, per vinctos vincens & superans, & prædicationem augens: & vt illorum ipsorum tolerantia manifestior fieret, non pro mercede Deo seruientium, sed tantam animi gratitudinem exhibentiū, vt etiam post tot tantaq; mala, suam erga ipsum beneuolentiam ostenderent: Præterea vt omnes qui in calamitates incidunt, sufficientem admonitionem & consolationē habeant, dum in illos respicientes memores sunt, quæ ipsis contigerunt, malorum: & ne, si ad illorum virtutem vos exhortaremur, & ad vnumquemque vestrum diceremus; Imitare Paulum, æmulare Petrum, vos existiman-

Ex inter-pr. epist. ad Ephes.

λον, ζήλωσον Πέτρον, νομίζοντες διὰ τὴν τῶν κατορθωμάτων ὑπερβολὴν ἑτέρας αὐτοὺς μετεσχηκέναι φύσεως, ἀποκνήσητε πρὸς τὴν μίμησιν· ἵνα ὅταν δέῃ μακαρίζειν καὶ ταλανίζειν, μάθωμεν, τίνας μὲν χρὴ μακαρίους ἡγεῖσθαι, τίνας δὲ ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν ὅτι οὐ τὸ ποιεῖν κακῶς τοῦτο ποιεῖ δυνατωτέρους, ἀλλὰ τὸ κακῶς πάσχοντας φέρειν, θέα μοι τὸν Ἰακὼβ πόσα παρὰ τοῦ Λάβαν ἠδίκηται. Τίς οὖν ἰσχυρότερος γέγονεν, ὁ λαβὼν αὐτὸν εἰς χεῖρας, καὶ μὴ τολμῶν ἅψασθαι, ἀλλὰ δεδοικὼς καὶ τρέμων, ἢ οὗτος ὁ χωρὶς ὅπλων καὶ στρατοπέδων, μυρίων αὐτῷ βασιλέων γινόμενος φοβερώτερος. Οὐχ οὗτος; Καθάπερ γὰρ ὁ πῦρ πατῶν ἑαυτὸν κατακαίει, καὶ ὁ ἀδάμαντα παίων ἑαυτῷ ἐπηρεάζει, καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων ἑαυτὸν αἱμάττει, οὕτως ὁ ἀδικεῖν μεμελετηκὼς ἑαυτὸν ἀδικεῖ, καὶ πηλοῦ παντὸς ἀσθενέστερος γίνεται. Ἐξέπεσέ ποτε καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τῆς πατρίδος, καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐκινδύνευε, καὶ τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸν ἀκόλαστον νεανίσκον τὸν τύραννον ἐκεῖνον καὶ πατραλοίαν μεταταξαμένου, ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ ἀποδυσπέτησε πρὸς τὸν Θεὸν, οὐδὲ εἶπεν τίποτε τοῦτό ἐστι· συνεχώρησε τῷ παιδὶ κατεξαναστῆναι τοῦ γεγεννηκότος; καίτοι

καὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

mantes, ob rectè factorum excellentiam, aliâ ipsos habuisse naturam, segnes & tardi ad imitationē essetis: ut deniq;, si beatos aut miseros dicere aliquos oporteret, sciremus, quosnam felices, quos verò miseros & ærūnosos existimare debeamus. Si autē discere volueris, quod non, malè facere potentiores reddat, sed si malis quis affectus, toleret; respice Iacob, quot iniuriis à Laban sit affectus. Quis igitur fortior factus est, illene qui cum in manus ipsum accepisset, tangere non auderet; sed timebat & tremebat; an verò is, qui absq; armis & militibus, eo ipso innumeris regibus factus est terribilior? Nonne iste? Quemadmodū enim ignem calcans seipsum comburit; & adamantē feriens seipsum lædit; & contra stimulum calcitrās seipsum cruentat; ita qui offendere cogitat, seipsum lædit, omnique fit luto infirmior. Eiectus est aliquando etiam beatus Dauid, deq; libertate atque anima ipsa periclitabatur, & exercitu ad improbum adolescentem, tyrannū illum & patricidam, deficiente, errabat per desertum: neq; indignabatur, aut stomachabatur contra Deum, neq; dixit, quidnam hoc est? permisit puerum aduersus genitorē insurgere? Enimuerò si habuit, in quo iustè me accusaret,

Ex inter. pr. Euag. S. Matth.

καὶ εἰ δίκαια ἐγκαλεῖν εἶχεν, οὐδὲ οὕτως τοῦ τοιούτου ἔδει. Νυνὶ δὲ οὐ μικρὸν, οὐ μέγα ἠδικημένος παρ' ἡμῶν, περιέρχεται τὴν δεξιὰν ἐπιθυμῶν αἵματι μολῦναι πατρικῷ· καὶ ὁ θεὸς ταῦτα ἀνέχεται ὁρῶν; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον καὶ θαυμαστὸν, ὅτι πλανωμένῳ καὶ πάντων ἐκπεπτωκότι Σεμεεί τις ἄνθρωπος πονηρὸς καὶ μιαρὸς ἐπέθετο, μιαιφόνον ἀποκαλῶν καὶ ἀσεβῆ, καὶ τὰ μυρία κακά· καὶ οὐδὲ οὕτως ἠγρίανεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ στρατηγοῦ ἀξιοῦντος ἐπιτραπῆναι διαβῆναι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμεῖν ἐκείνου, οὐ μόνον οὐκ ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ δυσχέρανε λέγων· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ υἱὲ Σαρουΐα· ἄφετε αὐτὸν καταρᾶσθαι, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου κύριος, καὶ ἀνταποδώσει μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ. Ὁρᾷς πῶς οἶδεν ὁ δίκαιος, ὅτι τὸ φέρειν γενναίως τὰς λοιδορίας ἀφορμὴ πλείονος εὐδοκιμήσεως γίνεται; Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ἐπειδὰν λοιδορηθέντες καὶ μυρία παθόντες δεινὰ, τοὺς ὀνειδίζοντας φέρωμεν γενναίως, μείζονα παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν εὔνοιαν κατὰ πολὺ ἐπισπασώμεθα. Ἠθέλησε καὶ ὁ Μωϋσῆς ἀδικουμένῳ βοηθῆσαί τινι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσε, καὶ τῆς πατρίδος ἐξέπεσε· καὶ ὁ θεὸς συνεχώρησεν, ἵνα σὺ μάθῃς τῶν ἁγίων τὴν ὑπομονήν. Εἰ γὰρ προειδότες ὦμεν, ὡς οὐδὲν πεισόμεθα δεινὸν, οὕτως ἡπτόμεθα τῶν πνευματικῶν πραγμάτων, οὐδὲν μέγα ἂν ἐδόξαμεν ποιεῖν.

Ἐκ τοῦ β΄. λόγου τοῦ εἰς τὴν προφῆτ. Ἄννας.

farét, non tamen hoc ita fieri oportebat. Iam verò nec parua nec magna à nobis lacessitus iniuria, circuit, dexterā paterno sanguine inficere desiderans: & Deus hæc videns sustinet? Sed nihil horū dixit: quodque magis mirandū, cum oberrantem & vniuersis exutū, Semei quidam homo improbus & impurus inuaderet, virū sanguinum eū appellans & impiū, innumeraq́ue obiiceret vitia, nec sic exasperatus est; quimò exercitus imperatore rogante, vt transire sibi liceret & caput illius amputare, non modo non permisit, sed molestè insuper tulit, dicens: Quid mihi & tibi fili Saruie? dimitte eū vt maledicat, vt Dominus humilitatē meam videat, & reddat mihi bona pro maledictione ipsius. Vides quomodo nouerit iustus, quoniā generoso animo maledicta perferre, adeptionis gloriæ maioris fiat occasio? Etenim res sic se habet, quando probra & infinitas aduersitates sustinentes, eos qui probris nos insectātur, fortiter toleramus, longè maiorē Dei beneuolentiā nobis conciliamus. Voluit & Moyses cuidam iniuriā patienti opē ferre, & extremis implicatus est periculis, patriaq́ue excidit: atque hoc Deus permisit, vt tu Sanctorū patientiam discas. Si n. prouidentes vt nihil aduersi patiamur, ita ad spiritualia negotia accedam, nihil ma-*

Ex orat. 2. in Annā prophetissā.

2. Reg. 15.

gni-

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

ποιεῖν. Τοῦτο καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγον· ἔστι θεὸς ἐν οὐρανῷ δυνατὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν σου. Καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ἣν ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν μέλλῃς τι ἐργάζεσθαι τῶν κατὰ θεὸν, πολλοὺς προόρα τοὺς κινδύνους, πολλὰς τὰς ζημίας, πολλοὺς τοὺς θανάτους, καὶ μὴ ξενίζου, μηδὲ θορυβοῦ συμβαινόντων τούτων. Τέκνον γάρ φησιν εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν. Οὐδεὶς πυκτεύειν αἱρούμενος χωρὶς τραυμάτων προσδοκᾷ στέφανον ἀναδήσασθαι. Ὅταν οὖν αὐτὸς ᾖ ποιήσας ἀγαθὸν, τὰ ἐναντία ἀπολάβῃς, ἢ ἕτερον παθόντα τοῦτο ἴδῃς, εὐφραίνου καὶ χαῖρε· μείζονος γὰρ ἀπολαύσεως τὸ πρᾶγμα γίνεται. Μὴ δὴ καταπέσῃς τῇ προθυμίᾳ, μὴ δὴ ὀκνηρότερος γένῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτίθεσο μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας· κἂν μυριάκις ἴδῃς διακόπτοντά σε τὸν διάβολον, μηδέποτε ἀποστῇς. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἡνίκα ἐκήρυττον μαστιζόμενοι, δεσμωτήρια συνεχῶς οἰκοῦντες, οὐ μόνον μετὰ τὴν τῶν κινδύνων ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις μετὰ μείζονος τῆς προθυμίας τὸ τῆς ἀληθείας κατήγγελλον κήρυγμα. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν Παῦλον ἐν αὐτῷ τῷ δεσμωτηρίῳ, ἐν αὐτῇ τῇ ἁλύσει καθηχοῦντα, μυσταγωγοῦντα, καὶ ἐν δικαστηρίῳ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντα. Καὶ θέα μοι τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυχὴν,) ἐν

gnificare videbimur. Hoc etiã tres pueri dicebant: est Deus in cœlo potens eripere nos de manibus tuis. Quod si noluerit, notũ sit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & statuã auream, quã erexisti, non adoramus. Et tu igitur, si quando eorũ aliquid quæ secundum Deum sunt, aggressurus es, multa prouide pericula, multa incommoda, multas mortes; neque his euenientibus, obstupescas aut turberis. Fili, inquit, accedens ad seruitutẽ Dei, præpara animam tuam ad tentationẽ. Nemo certare volẽs, sine vulneribus coronam expectat. Cum igitur ipse boni aliquid egeris, & cõtraria receperis, vel alteri idipsũ accidere videris, lætare & gaude: hoc n. maiorem habet fructũ & vtilitatẽ. Nec porrò de animi tui alacritate quid remittas, neque segnior fias; sed potius maiori cũ studio perficias: etiãsi decies millies diabolũ te interpellantem videris: nunquã desistas. Quoniã & Apostoli, cum prædicarent, verberati, & iugiter in carceribus degentes, nõ modò post periculorũ euasionẽ, sed inter ipsa etiã discrimina maiori cũ animi promptitudine veritatis annunciauerũt prædicationẽ. Atque videre Paulũ licet in ipso carcere, in ipsis catenis constitutum, docentẽ, sacris imbuentẽ, atque in iudicio rursus hoc ipsũ facientẽ. Et intuere mihi beatã illã animã, in qui-

Dan. 3.
Ex hom. in Stat.
Eccles. 2.

ἐν τίσι καυχᾶται· ἐν δεσμοῖς, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἁλύσει, ἐν στίγμασι. Πορεύομαι γάρ φησιν εἰς Ἱεροσόλυμα δεδεμένος τῷ πνεύματι, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς· πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμά μοι κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσι. Τί οὖν ἀπέρχῃ, εἰ δεσμά σε καὶ θλίψεις μένουσι. Διὰ τοῦτο, ἵνα δεσμευθῶ διὰ Χριστόν, ἵνα ἀποθάνω δι' αὐτόν. Οὐ γὰρ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου μου. Τί οὖν ἐστι τοῦτο· οὐκ αἰσχύνῃ; οὐ δέδοικας τὴν οἰκουμένην δεσμώτης περιϊών; Οὐ φοβῇ μή τις ἀσθένειαν τοῦ θεοῦ σου καταγνῷ; μή τις διὰ τοῦτο οὐ μὴ προσέλθῃ; οὐ τοιαῦτά μου φησὶ τὰ δεσμά, οἶδα καὶ ἐν βασιλείοις λάμπειν· ὥστε τοὺς δεσμούς μου φησὶ φανεροὺς γενέσθαι, ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. Ὁρᾷς δεσμῶν ἰσχὺν μᾶλλον, ἢ νεκρῶν ἀναστάσεως; ἐδεσμεύθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ τοὺς πλείονας ἐπεσπάσατο. Ἐδεσμεύθη ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ δεδεμένος δημηγορῶν τὸν βασιλέα κατέπληξε, καὶ τὸν ἄρχοντα εἰς φόβον ἤγαγεν· Ἔμφοβος γὰρ γενόμενος ἀπέλυσεν αὐτόν. Δεδεμένος ἔπλει, καὶ τὸ ναυάγιον ἔλυσε, καὶ τὸν χειμῶνα ἐπέδησεν. Ἐν δεσμοῖς ὄντα αὐτὸν τὸ θηρίον ἐκεῖνο καθῆψατο, καὶ μηδὲν λυ-

in quibus glorietur: in vinculis, in tribulationibus, in catena, in stigmatibus. Vado, inquit, in Hierusa- Act. 20. lem alligatus spiritu, quæ in ea ventura sint mihi, ignorans: nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates protestatus est mihi, quoniam vincula & tribulationes me manent. Cur igitur abis, si te vincula & tribulationes manent? Ob hoc, vt pro Christo vinciar, vt pro ipso moriar. Nec n. alligari solum, sed etiam moriparatus sum, pro nomine Domini mei. Quid igitur est hoc? Non erubescis? non times, orbē terrarum vinctus obire? non times, ne quis Dei damnet infirmitatē? ne qs ideò te non accedat? Non eiusmodi, inqt, sunt mea vincula, in Regiis etiam splendere scio; vt vincula mea, inquit, clara notaq; fiant in vniuerso prætorio, & pleriq; fratrum vinculis meis permoti, amplius sine timore verbum loqui audeant. Vides vinculorum potius fortitudinem, quàm suscitationis mortuorum? Vinctus est Romæ, & plerosq; attraxit: vinctus est Hierosolymis, & ligatus concionans Regem exterruit; præsidi timorem incussit, Timens enim, inquit, dimisit eum. Vinctus nauigabat, & naufragiū soluit, & Act. 28. tempestatem impediuit. In vinculis positum ipsum bestia illa apprehendit, & nihil nocens decidit. Et vide

λυμηναμένην ἐξέπεσε. Καὶ θέα πανταχοῦ τοῦτο γινόμενον. Μεμαστίγωτο, καὶ μεμαστίγωτο ἰσχυρῶς· πολλὰς γὰρ αὐτῷ φησιν, ἐπιθέντες πληγάς. Καὶ ἐδέδετο, καὶ τοῦτο πάλιν ἰσχυρῶς· εἰς γὰρ τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν ἐνέβαλον αὐτόν, καὶ μετὰ πλείονος ἀσφαλείας. Καὶ ἐν τοσούτοις ὢν κατὰ τὸ μεσονύκτιον ὅτε καὶ οἱ σφόδρα ἀνειμένοι καθεύδουσιν, ᾖδε καὶ ὕμνει τὸν θεόν. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς ἀδαμαντινώτερον· ἐνενόει ὅτι καὶ οἱ παῖδες ἐν πυρὶ ᾖδον καὶ ἐν καμίνῳ. ἴσως ἐλογίζετο, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἐγὼ πέπονθα. Ἀλλὰ καλῶς ποιῶν ὁ λόγος, εἰς ἑτέρους πάλιν ἐξήνεγκε δεσμοὺς, καὶ δεσμωτήριον ἕτερον. Τί πάθω. Βούλομαι σιγῆσαι, ἀλλ' οὐ δύναμαι. Ἕτερον δεσμωτήριον εὗρον ἐκείνου πολλῷ θαυμασιώτερον καὶ ἐκπληκτικώτερον. Βούλομαι διακόψαι τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἀνέχεται. Οὐ δύναμαι σιωπῆσαι, οὐ δύναμαι σιγῆσαι. Πολλά με περιρρεῖ. Οὐκ οἶδα ποῖον πρῶτον εἴπω, ποῖον δεύτερον. Διὸ παρακαλῶ, μή με τάξιν τις ἀπαιτείτω· πολλὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων συγγένεια. Μακρὰ ἡ τοῦ Παύλου γέγονεν ἅλυσις, καὶ διὰ τοῦτο κατέσχεν ἡμᾶς. ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο σιγήσομαι· εἰ γὰρ αὐτὸς ἐν δεσμωτηρίῳ οὐκ ἐσίγησεν, οὐδὲ ἐν μάστιξιν, ἐγὼ σιωπήσομαι καθήμενος ἡμέρας οὔσης καὶ μετὰ πολλῆς ἀνέσεως φθεγγόμενος; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Πολλὰ μὲν οὖν πολλαχοῦ τῶν τοῦ Παύλου θαυμάτων τὰ ση-

vide, vbiq; hoc fieri. Cedebatur flagellis, & fortiter cedebatur, (ait n. multas ei plagas imponẽtes) & vinciebatur, atq; hoc iterũ fortiter: in interiorem enim carcerẽ ipsum miserunt, & cum arctiori custodia. Act. 16. *Atque in his tot tantisq; existens circa mediam noctem, cum quietissimi quique dormiunt, cantabat & Dominum laudabat. Quid hac anima firmius & constantius fuerit? Considerabat quod tres quoq; pueri in igni cantabant, & in fornace. Fortè cogitabat, nihil tale se passum esse. Sed opportunè nos oratio ad alia iterum vincula, aliumq; carcerem traduxit. Quid faciam? Tacere volo, sed nõ possum: alium inueni carcerem longè illo mirabiliorem, magisque stupendum. Sermonem præcidere volo, sed non permittit: quiescere nequeo, tacere nõ possum. Multa me circumfluunt: quid primò dicam, quid secundò, nescio. Proinde, ne quis ordinem à me exigat, oro; magna n. rerum est affinitas. Longa fuit Pauli catena, ideoque nos detinuit. At non idcirco tacebo. Si enim in vinculis ipse non tacuit, neque in flagellis, ego sedens tacebo, iam die existente, multaque cum quiete loquens? Et quomodo hoc rationi consentaneum fuerit? Multa igitur multis in locis Pauli miraculorum signa sunt, sed*

Tt nulla

Παύλῳ; Εἵλετο δεδέσθαι μᾶλλον καὶ κινδυνεύειν αὐτὸς, ἢ ἐκεῖνον περιϊδεῖν ἀπολλύμενον. Τίνα οὐκ ἂν ἐκπλήξειεν ἡ τῶν περικειμένων αὐτῷ δεσμῶν δύναμις· ὅτι τοὺς δήσαντας εἰς τοὺς πόδας ἦγε τοῦ δεδεμένου, καὶ ὑποχειρίους ἐκείνους τούτου ἐποίει. Προσέπεσε γάρ φησιν ὁ δεσμοφύλαξ τῷ Παύλῳ, καὶ ὁ λελυμένος ὑπὸ τοὺς πόδας ἦν τοῦ δεδεμένου· καὶ ὁ δήσας ἠξίου τὸν δεθέντα λυθῆναι τοῦ φόβου. Οὐχὶ σὺ ἔδησας εἰπέ μοι; οὐχὶ εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔβαλες φυλακήν; οὐχὶ εἰς τὸ ξύλον ἠσφαλίσω τοὺς πόδας; τί τρέμεις, τί θορυβῇ, τί δακρύεις, τί τὸ ξίφος ἀπεσπάσω. Οὐκ ᾔδειν φησὶν, ὅτι τοσαύτη τῶν τοῦ Χριστοῦ δεσμίων ἡ δύναμις. Τί λέγεις; οὐρανοὺς ἔλαβεν ἐξουσίαν ἀνοίγειν, καὶ δεσμωτήριον οὐκ ἔμελλεν ἀνοίγειν; τοὺς ὑπὸ δαιμόνων δεδεμένους ἔλυε, καὶ σίδηρον ἔμελλεν αὐτοῦ περιέσεσθαι; ὁ ψυχὰς δεδεμένας λύων, τὸ σῶμα τὸ αὐτοῦ οὐκ ἂν ἴσχυσε λῦσαι; Ὁ διὰ τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἑτέρους τῶν δεσμῶν ἐκείνων λύων, καὶ τῶν δαιμόνων ἀπαλλάττων, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἑαυτὸν οὐκ ἂν ἔλυσεν; Διὰ τοῦτο πρῶτον ἐδέθη, καὶ τότε τοὺς δεδεμένους ἔλυσεν, ἵνα μάθῃς ὅτι οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι δεδεμένοι πολλῷ τῶν λελυμένων μείζονα ἔχουσι τὴν ἰσχύν. Οὕτω γὰρ λαμπροτέρα ἡ ἰσχὺς τοῦ ἁγίου δείκνυται, ὅταν καὶ δεδεμένους τῶν λελυμένων κρατῇ· ὅταν ὢν ὁ δεδεμένος μὴ

nitatem, & pro proximo curam? Elegit vinciri & ipsemet periclitari potius, quam illum despicere pereuntem. Quemnam igitur nō in stuporem rapuisset vinculorum, quæ ei circumposita erant, potentia? quoniam eos, qui vinxerant, ad vincti pedes adigebat, & illos huius velut mancipia efficiebat. Cecidit, inquit, custos carceris ad pedes Pauli, & solutus sub vincti pedibus erat: & q ligauerat, rogabat ligatum à timore solui. Nonne tu ligasti, dic mihi? non in interiorem carcerem misisti? nonne in ligno firmasti pedes? Quid tremis? quid turbaris? quid lachrymaris? quid gladium eduxisti? Nesciebam, inquit, tantam esse Christi vinctorum potentiam. Quid dicis? Cœlos aperiendi potestatem accepit, & carcerem non aperiret? Vinctos à dæmone soluerat, & ferrum ipsum superaret? Qui animas soluit, corpus proprium soluere non posset? Qui per sua vestimenta cæteros à vinculis suis soluebat, & à dæmonibus liberabat, ipse per semetipsum sese non soluisset? Idcirco primùm vinctus est, & tunc vinctos soluit, vt discas, Christi seruos ligatos, multò maiorem, quàm solutos, fortitudinem habere. Sic enim Sancti fortitudo clarior ostenditur, cum etiam ligatus solutos vincit: cūq; vinctus non

μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεδεμένους λύῃ. Τί τῶν τοίχων τὸ ὄφελος· τί τὸ πλέον ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν ἐσωτέραν αὐτὸν φυλακὴν ἐμβαλεῖν, ὅπουγε καὶ τὴν ἐξωτέραν ἀνέῳξεν. Ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐγκαυχωμένου καὶ λέγοντος· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ. Καὶ γὰρ μέγα ἀξίωμα καὶ σφοδρὸν, καὶ βασιλείας καὶ ὑπατείας καὶ πάντων μεῖζον, τὸ διὰ Χριστὸν δεδέσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπρὸν ὡς δέσμιος διὰ Χριστὸν, ὡς αἱ ἁλύσεις αἱ περικείμεναι ταῖς ἁγίαις χερσὶν ἐκείναις. Τοῦτο, τοῦ ἀπόστολον εἶναι, τοῦ διδάσκαλον εἶναι, τοῦ εὐαγγελιστὴν εἶναι, κατὰ πολὺ λαμπρότερον καὶ σεμνότερον. Εἴ τις φιλεῖ τὸν Χριστὸν, ἔγνω τὸ λεγόμενον· εἴ τις μαίνεται καὶ περικαίεται τοῦ δεσπότου, οἶδε τὴν δύναμιν τῶν δεσμῶν· ἕλοιτο ἂν δέσμιος εἶναι διὰ Χριστὸν, ἢ τοὺς οὐρανοὺς οἰκεῖν. Τάχα γὰρ καὶ τοῦ καθίσαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων, τοῦτο σεμνότερον καὶ μακαριστότερον· Εἴ τις ἐμοὶ τὸν οὐρανὸν ἐχαρίζετο πάντα, ἢ τὴν ἅλυσιν ἐκείνην ἣ τὰς χεῖρας ὁ Παῦλος ἐδέδετο, ἐκείνην ἂν ἐγὼ προετίμησα. Εἴ τις με μετὰ τῶν ἀγγέλων ἵστη ἄνω, ἢ μετὰ Παύλου δεδεμένον, τὸ δεσμωτήριον ἂν εἱλόμην. Εἴ τις με μετ' ἐκείνων ἐποίει τῶν δυνάμεων, τῶν περὶ τὸν θρόνον, ἢ δεσμώτην τοιοῦτον, τοιοῦτος ἂν μᾶλλον εἱλόμην γενέσθαι δεσμώτης. Καὶ γὰρ οὐδὲν βέλτιον τοῦ κακῶς παθεῖν

τι διὰ

semetipsum modo, sed & ipsos vinctos soluit. Quænam enim murorum vtilitas? quid profuit in interiorem carcerem misisse, quando etiam exteriorem aperuit? Sed audiamus ipsum in hoc ipso gloriantem & dicentem: obsecro igitur vos ego vinctus in Domino. Magna enim & ampla est dignitas, regnoq; & consulatu, atq; omnibus maior, propter Christum vinctum esse. Nihil enim tam clarum est, quàm vinctus pro Christo; quam sanctis illis manibus circumdata catenæ. Hoc longè splendidius est & augustius, quàm Apostolum esse, quam esse Doctorem, quam esse Euangelistam. Si quis amat Christum, nouit quod dico. Si quis insanit & vritur Domini amore, vinculorum potestatem nouit: mallet fortasse pro Christo vinctus esse, quàm cælos inhabitare. Forte enim etiam honestius hoc & beatius, quàm super sedes duodecim sedere. Si quis mihi cælum vniuersum donet; vel eam, qua Pauli manus ligabantur, catenam, hanc ego illi præferrem. Si quis me inter angelos supernè statueret, aut cũ Paulo vincto; vincula eligerem. Si quis me cum illis esse faceret potestatibus, quæ circa thronum sunt, aut vinctum talem; vinctus potius talis esse eligerem. Etenim nihil melius, quàm mala

pro

τι διὰ Χριστόν. Εἴ τις μοι νεκροὺς ἐδώκεν ἀναστῆσαι νῦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἱλόμην, ἀλλὰ τὴν ἅλυσιν· καὶ γὰρ οὐδὲν τῆς ἁλύσεως ἐκείνης μακαριώτερον. Ἐβουλόμην ἐν τοῖς τόποις γενέσθαι νῦν ἐκείνοις, ἐν οἷς ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ μένει, καὶ ἰδεῖν τὰς ἁλύσεις, ἃς δεδοίκασι μὲν δαίμονες καὶ φρίττουσιν, αἰδοῦνται δὲ ἄγγελοι. Εἰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φροντίδων ἐκτὸς ἤμην, καὶ τὸ σῶμα εὔρωστον εἶχον, οὐκ ἂν παρῃτησάμην ἀποδημίαν τοιαύτην ποιήσασθαι, ὑπὲρ τοῦ ἁλύσεις μόνον ἰδεῖν, καὶ τὸ δεσμωτήριον ἔνθα ὁ Παῦλος ἐδέδετο. Ὦ μακαρίων δεσμῶν, ὦ μακαρίων χειρῶν ἃς ἐκόσμησεν ἡ ἅλυσις ἐκείνη περιτεθεῖσα τῷ Παύλῳ. Οὐκ ἦσαν οὕτω τίμιαι αἱ χεῖρες αὐτοῦ, τὸν χωλὸν ἐν Λύστροις ἐγείρουσαι, ὡς τὰ δεσμὰ περικείμεναι. Εἰ κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἤμην ἐγώ, τότε ἂν μάλιστα αὐτὰς περιεπλυξάμην, καὶ ἐπὶ τὰς κόρας ἔθηκα τὰς ἐμάς· οὐκ ἐπαυσάμην καταφιλῶν χεῖρας καταξιωθείσας ὑπὲρ τοῦ δεσπότου δεθῆναι τοῦ ἐμοῦ. Οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω ὅτι εἰς τρίτον οὐρανὸν ἡρπάγη καὶ εἰς τὸν παράδεισον, ὡς ὅτι εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη. Οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω ὅτι ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ὡς ὅτι ὑπέμεινε τὰ δεσμά. καὶ γὰρ ταῦτα ἐκείνων κατὰ πολὺ μείζονα. Αἱρετώτερον ἐμοὶ παθεῖν κακῶς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τιμᾶσθαι
ἐκ τοῦ ά. παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο καὶ Παῦλος

pro Christo pati. Si quis mihi suscitare mortuos daret, non iam id, sed catenam eligerem: illa siquidem catena nihil beatius. Vellè nunc in locis illis versari, in quibus vincula illa manet; & videre catenas, quas timuerunt dæmones & horrent, angeli verò reuerentur. Si à curis ecclesiasticis essem vacuus, corpusque robustum haberem; nequaquam peregrinationem talem facere recusarem, quò catenas solum viderem; & carcerē, vbi Paulus vinctus erat. O beata vincula, ô beatas manus, quas ornauit catena illa Paulo circundata. Non tam pretiosæ erant ipsius manus, cum claudum in Lystris erexerunt, quam cum in vinculis circundarentur. Si per illa tempora ego fuissem, tunc potissimum eas amplexatus fuissem, & oculorum meorum pupillis imposuissem: nunquam cessassem deosculari manus dignas effectas pro Domino meo ligari. Non tam eum beatum prædico, quod in tertium cœlum & in paradisum rap- 2.Cor.12.
ptus sit, quàm quòd in carcerem coniectus fuerit. Non tam eum beatum dico, quod verba arcana audiuerit, quàm quòd vincula sustinuerit. Etenim hæc illis longè sunt maiora. Optatius enim mihi est, incommodis affici pro Christo;
quā honorari à Christo. Hoc etiam Ex orat.

λόγου ζ' εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.

ἐνθυμούμενος ἔλεγεν ὡς εἰκός· εἰ αὐτὸς δι' ἐμὲ γενόμενος δοῦλος, καὶ τὴν δόξαν κενώσας, οὐχ οὕτω ἐν δόξῃ εἶναι ἡγεῖτο, ὡς ὅτε ἐσταυροῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, τί ἐμὲ παθεῖν οὐ δεῖ. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· δόξασόν με πάτερ. Τί λέγεις· ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἄγῃ μετὰ λῃστῶν καὶ τυμβωρύχων, τὸν τῶν ἐπαράτων ὑφίστασθαι θάνατον· ἐμπτύεσθαι μέλλεις καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ ταῦτα δόξαν καλεῖς; Ναί φησιν· ὑπὲρ τῶν φιλουμένων ἐγὼ πάσχω ταῦτα, καὶ εἰκότως αὐτὰ δόξαν ἡγοῦμαι. Εἰ οὖν ὁ δεσπότης ὁ ἐμὸς τοὺς οἰκτροὺς καὶ ταλαιπώρους φιλήσας, δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, καὶ τοῦτο τῆς ἐν τῷ πνευματικῷ θρόνῳ δόξης μᾶλλον προτίθησι, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλω ἐγὼ ταῦτα δόξαν ἡγεῖσθαι. Ἐκπλήττονται τὸν Ἰὼβ ἅπαντες ἄνθρωποι διὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, διὰ τὴν τοῦ βίου καθαρότητα, διὰ τὴν τοῦ μαρτυρίαν, διὰ τὴν καρτερὰν μάχην ἐκείνην, διὰ τὴν θαυμαστὴν νίκην τὴν μετὰ τὴν μάχην· ἀλλὰ τὴν Παύλου ὑπομονὴν ποία ἂν ἀδαμαντίνη ψυχὴ δυναιτ' ἂν ἐπιδείξασθαι. Οὐδὲ γὰρ μῆνας πολλοὺς ἀγωνιζόμενος οὕτω διῆγεν, ἀλλ' ἔτη πολλά. Οὐχὶ τήκων βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τοῦ λέοντος τὸ νοητὸν στόμα συνεχῶς ἐμπίπτων καὶ μυρίοις παλαίων πειρασμοῖς, καὶ οὐδὲ παρὰ φίλων τριῶν ἢ τεττάρων, ἀλλὰ παρὰ πάντων τῶν ἀπιστούντων ὀνειδιζόμενος, ἐμ-

Paulus, vt consentaneum est, cogitans dicebat: Si ipse propter me seruus factus, & gloriam euacuans, non sic in gloria se esse ducebat, quàm dum pro me cruci affigeretur; quid me pati non oportet? Ipsum enim dicentem audi: Glorifica me pater. Quid dicis? Ad crucem cum latronibus & sepulchrorum effossoribus duceris, vt sceleratorum mortem sustineas; conspuendus es & colaphis cedendus; atque hac gloriam appellas? Etiam, inquit: pro dilectis ista patior, meritoque hæc eadem gloriã existimo. Si igitur Dominus meus miseros & ærumnosos amans, gloriam hoc vocat, atq; hoc gloriæ spiritualis throni potius præfert: multò magis ego ista gloriam existimare debeo. Obstupescunt omnes homines Iob, propter ipsius patientiã, propter vitæ puritatem, propter Dei testimonium, & propter fortem illam pugnam, propter admirabilẽ illam post pugnam victoriam: sed Pauli tolerantiã quænam adamantina anima exhibere poterit? Non n. menses multos decertans hoc modo vitã egit, sed annos multos. Non glebas terræ dũ saniẽ abradit, liquefaciens; sed in ipsius os leonis intelligibile cõtinuè incidens, & cum innumeris dimicans tentationibus; & non à tribus aut quatuor amicis, sed à cunctis infidelibus

1. in S. Paulum.

Ioan. 17.

ἐμπτυόμενος, λοιδορούμενος, καὶ μυρίας νιφάδας πειρασμῶν ὑπομένων· καὶ νῦν μὲν μάστιξι, νῦν δὲ λίθοις τὸ σῶμα κατατεινόμενος, καὶ λιμῷ διηνεκεῖ καὶ κρυμῷ τηκόμενος. Ἀλλ' ἡ φιλοξενία τοῦ Ἰὼβ μεγάλη; οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιροῦμεν, ἀλλὰ τῆς Παύλου τοσοῦτον καταδεεστέραν εὑρήσομεν, ὅσῳ ψυχῆς σῶμα ἀφέστηκεν. Ἃ γὰρ ἐκεῖνος πρὸς τὴν σάρκα πεπηρωμένους ἐποίει, ταῦτα οὗτος περὶ τὴν ψυχὴν λελωβημένους ἐπεδείκνυτο. Καὶ ὁ μὲν προβάτων αὐτῷ καὶ βοῶν ὄντων ἀπείρων, ταῦτα ἔπραττεν· οὗτος δὲ οὐδὲν πλέον κεκτημένος τοῦ σώματος, ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῖς δεομένοις ἐπήρκει, καὶ βοᾷ λέγων· ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Τούτοις ζηλώσωμεν, τούτοις μιμησώμεθα ἅπαντες, ἵνα καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἐπαίνων καὶ μισθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

fidelibus probro affectus, consputus, maledictis oneratus, & infinitos tentationum globos sustinens, & nunc quidem flagellis, nunc verò lapidibus corpore attritus; fameque assidua & frigore consumptus. Sed hospitalitas Iob magna. Neque id nos inficiamur; at tanto inferiorem eam inueniemus hospitalitate Pauli, quanto corpus anima vilius est. Quæ enim ille in carne læsis faciebat, eadem iste in anima damnum passis præstabat. Et ille quidem innumeros habens boues, hæc faciebat: hic verò p̄ter corpus nihil possidens, ab hoc ipso indigentibus sufficiebat, & clamabat, dicens: Necessitatibus meis, & eorum, qui erant mecum, subministrauerunt manus istæ. Hos æmulemur, hos imitemur omnes; quo pares ipsis laudes & præmia consequamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula. Amen. Act. 20.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

ΛΟΓΟΣ κγ'.

Ὁ τῆς ἐλεημοσύνης λόγος ἀγαπητοὶ οὐ πρὸς τοὺς πλουσίους ἁρμόζει μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πένητας· κἂν ᾖ τις ἐκ τοῦ προσαιτεῖν τρεφόμενος, καὶ πρὸς αὐτόν ἐστιν ὁ λόγος οὗτος. Οὐ γάρ ἐστιν οὕτως οὐδεὶς πένης

De Eleemosyna.

HOMILIA XXIII.

Sermo de eleemosyna, dilectissimi, non ad diuites solum, sed etiam ad pauperes pertinet: Etiamsi quis ex mendicato viuat, ad ipsum tamen hic sermo spectat. Nullus enim adeò est pauper, licet

πένης, κἂν σφόδρα πένης ᾖ, ὡς δύο λεπτῶν μόνων μὴ εὐπορεῖν. Ἔνεστιν οὖν καὶ ἐξ ὀλίγων ὀλίγα δόντα σε τοὺς πολλὰ κεκτημένους ὑπερβαλέσθαι πλεῖον διδόντας. Καθάπερ κἀκείνη ἡ χήρα. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει καὶ τῇ προαιρέσει τῶν διδόντων κρίνεται τῆς ἐλεημοσύνης τὸ μέγεθος. Οὐ γὰρ χρὴ τοῦτο

Marc. 12. Luc. 21.

σκοπεῖν, ὅτι δύο κατέβαλεν ὀβολοὺς ἡ χήρα, ἀλλ' ὅτι μόνους ἔχουσα τούτους οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν οὐσίαν εἰσήνεγκεν. Οὐ τοίνυν περιουσίας, ἀλλὰ προθυμίας ἡμῖν δεῖ. Ὥσπερ γὰρ ταύτης παρούσης, οὐδὲν βλάβος γένοιτ' ἂν ἀπὸ πενίας· οὕτως ἀπούσης οὐδὲν ὄφελος γένοιτ' ἂν ἐξ εὐπορίας.

ἐκ τ' ἑρμ. Ματθ.

Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ πλουτοῦντες τῶν πενήτων μᾶλλον κολασθήσονται κακοὶ ὄντες, ὅτι μηδὲ ἐν εὐπορίᾳ γεγόνασιν ἥμεροι. Μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι ἔδωκαν ἐλεημοσύνην· εἰ γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν ἔδωκαν τῆς οὐσίας, οὐδ' οὕτως τὴν κόλασιν διαφεύξονται. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἡ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης. Καὶ ἔστι δυνατόν φησι πλούσιον σωθῆναι; Καὶ πάνυ. Ὁ Ἀβραὰμ πλούσιος ἦν· εἶδες αὐτοῦ τὸν πλοῦτον; βλέπε αὐτοῦ καὶ τὴν φιλοξενίαν. Κατὰ δὲ τὸ [illegible] ὤφθη αὐτῷ κύ[illegible] τῇ Μαμβρῇ καθη[illegible]ρες. Καὶ ἀναστὰς, [illegible] θεὸς ἦν ὁ παρὼν, [illegible]κύνησε καὶ λέγει, εἰ κεχα[illegible]

licet admodum pauper sit, ut duo ei minuta non suppetant. Licet igitur etiam ex paucis pauca dantem locupletes vincere, plus dantes. Sicut & illa vidua. Neq. enim ex eorum quæ dantur, mensura; sed facultate & intentione dantium, magnitudo eleemosynæ iudicatur. Non enim hoc attendere oportet, quòd duos obolos penderit vidua, sed quòd hos tantùm habens, his non pepercerit, sed vniuersam substantiam contulerit. Non igitur abundantia, sed animi promptitudine nobis opus est. Quemadmodum enim hac præsente, nihil paupertas obfuerit: sic absente ea, nihil nobis profuerit abundantia bonorum. Ideò enim Ex interpr. Euãg. S. Matth. *diuites improbi magis quàm pauperes punientur, quòd nec in abundantia mites fuerint. Nec enim mihi dicas, quia eleemosynam dederunt. nisi n. pro dignitate dederint facultatum, ne sic quidem pœnam effugient. Non enim datorum mensura eleemosyna æstimatur, sed animi obsequio. Et fieri potest, dicet aliquis, vt diues saluus fiat? Et maximè. Abraham diues erat. Vidisti* Gen. 18. *ipsius diuitias? Vide eiusdem quoq. hospitalitatem. Circa meridianum tempus apparuit ei Dominus, ad quercũ Mambre sedenti, & tres viri. Et surgens (quia nõ putabat Deũ esse, q. aderat: quomodo enim?) adorauit*

κεκρίκατέ με ἄξιον, ἵνα εἰσέλθητε εἰς τὴν σκηνὴν τῶν δοκῶν μου. Εἶδες τί ἐποίει ἐν μεσημβρίᾳ ὁ γέρων; Οὐχ ὑπὸ στέγην καθήμενος, ἀλλ' ὡς ξένος καὶ ὁδοιπόρος, ὁ πλούσιος καὶ εὐγενής· καταλιπὼν οἰκίαν, γυναῖκα, παῖδας, οἰκέτας, ἐξῆλθεν ἁλιεῦσαι, σαγήνην ἁπλώσας φιλοξενίας, μήπου ξένος, μήπου ὁδοιπόρος, καὶ παραδράμῃ τὴν οἰκίαν. Καὶ βλέπε τί ποιεῖ. Οὐκ ἐπιτρέπει οἰκέτῃ· καίτοι τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ ἔχων· ᾔδει γὰρ ὅτι ῥᾴθυμόν ἐστι τὸ γένος τῶν οἰκετῶν, μήπου ἀπονυστάξῃ ὁ οἰκέτης, καὶ παραδράμῃ ὁ ξένος, καὶ ἀπολέσωμεν τὴν ἄγραν· ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο, τὴν θερμὴν ἀκτῖνα ὡς δρόσον ἐν καύματι δεχόμενος· καὶ σκιὰ ἦν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία τῆς φιλοξενίας. Ἴδε ὁ Ἀβραάμ· ἴδε ὁ πλούσιος. Καταξιοῖς σὺ ὅλως κἂν ἰδεῖν πένητας; καὶ ἀποκριθῆναι, καὶ διαλεχθῆναι; Καὶ ἀνέστη φησὶν Ἀβραὰμ καὶ προσεκύνησεν, οὐδὲ εἰδὼς τίνες ἦσαν οἱ παρόντες. Εἰ γὰρ ᾔδει, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐποίει, ὅτι θεὸν ἐθεράπευεν· ἀλλ' ἡ ἄγνοια τῶν παραγινομένων μείζονα αὐτοῦ δείκνυσι τῆς φιλοξενίας τὴν προθυμίαν. Καὶ καλεῖ καὶ τὴν Σάρραν, κοινωνὸν ποιῶν τῆς φιλοξενίας· κοινά φησι τὰ τοῦ γάμου ἔστω, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς· σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. Καὶ οὐκ εἶπέν τι τοιοῦτο· ἐπὶ ταύταις ταῖς ἐλπίσιν ἔλαχον, ἵνα μυλωθρίδα καὶ ἀρτοποιὸν ποιήσῃς, τὴν

rauit, & inquit; si dignum me iudicastis, vt ingrediamini in tabernaculum tignorum meorum. Vidisti qd in meridie fecerit senex? Non sub tecto sedet, sed tanquam peregrinus & viator, diues ille & nobilis, relinquens domum, vxorem, liberos, seruos, exiuit piscatum, sagenam explicās hospitalitatis, ne forte peregrinus aut viator domum præteriret. Et vide quid faciat. Non committit famulo; quamuis trecentos, decem & octo haberet, (sciebat enim negligens esse famulorum genus) ne forte famulus obdormisceret, & peregrinus p̃tergrederetur, & perdamus, inquit, capturam: sed ipsemet sedebat, calidos radios, quasi rorem in æstu, suscipiens: eratq; ipsi loco vmbræ hospitalitatis studium. Ecce Abraham: ecce diues. Visne omnino etiam videre pauperem? & respondere & colloqui? Et surrexit, inquit, Abraham & adorauit, nec sciens quinam essent aduenientes. Si enim sciuisset, nihil admiratione dignū fecisset, quoniam Deum coluisset: sed ignoratio aduentantium maius ipsius ostendit hospitalitatis studiū. Et vocat etiā Saram, participē hospitalitatis faciens: cōmunia, inquit, sint, vt coniugij, ita & virtutis bona: festina, & cōmisce tria sata similæ. Quæ non dixit tale qp piā: nūq istas spes consecuta sum, vt

τὴν πλοῦτον ἔχουσαν τοσοῦτον; τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ δούλους ἔχεις, καὶ οὐκ ἤλθες ἐκείνοις ἐπιτάξαι, ἀλλ' ἐμὲ εἰς διακονίαν ταύτην ἐμβάλλεις; ἀλλ' ἀκούει σπεῦσον, καὶ ἁρπάζει τὸ ἐπίταγμα. Ποῦ αἱ γυναῖκες ἄρα τοιαῦτα ἐπιτάγματα δέχονται; Ἔκβαλαί μοι αὐτῆς τὴν χεῖρα, καὶ ὁρᾷς αὐτὴν καταχεχρυσωμένην ἔξωθεν, ἔσωθεν δὲ πολιορκίαν κεκτημένην. Πόσων πενήτων πλεονεξίαν ἡ χείρ σου βαστάζει· ἔκβαλέ μοι τὴν χεῖρά σου· δεῖξον αὐτὴν τί ἐνδέδυται· πλεονεξίαν. Ἔκβαλε τὴν χεῖρα τῆς Σάρρας, τί ἐνδέδυται· φιλοξενίαν, ἐλεημοσύνην, ἀγάπην, φιλοπτωχίαν. Σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. Καὶ αὐτὸς ἔδραμεν ἐπὶ τὴν ἀγέλην τῶν βοῶν. Μερίζονται τὸν πόνον, ἵνα μερίσωνται τὸν στέφανον. Εἶτα ἔθυσε τὸν μόσχον. Ὁμοῦ δρομεὺς ἐγένετο ὁ γέρων. Οὐδὲ γὰρ ἐχαυνοῦτο αὐτῷ τῆς σαρκὸς ὁ τόνος, ἀλλ' ἐπενεύρωτο τῆς φιλοσοφίας ἡ διάνοια· ἐνίκησε τὴν φύσιν ἡ προθυμία· ὁ δεσπότης τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκετῶν, μόσχον βαστάζων οὐκ ἐβαρύνετο, ἀλλ' ἐκουφίζετο τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ προθυμίᾳ. Ὁ δρόμος τῷ γέροντι προὔκειτο. Πόσος ὁ πόνος· ἀλλ' οὐκ ᾐσθάνετο τοῦ πόνου, διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους. Τί οὖν ὁ παραγινόμενος· κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός. Εἶδες οἷον καρπὸν ἐβλάστησεν ἡ τράπεζα; πῶς καλόν; πῶς ταχύ;

molitricem & panificã faceres, tantas diuitias habentẽ? Trecentos decem & octo famulos habes, nec iuisti vt illis hoc iuberes, sed me in hoc ministerium conicis? sed audit illud, Festina, & præceptũ rapit. Vbi nunc sunt mulieres? nũ talia mandata suscipiunt? Excute mihi manũ ipsius, & videbis eam foris auro ex * *ornatã, interius autem vrbium obsidionem habentem. Quot pauperum prædas tua fert manus? Excute mihi manũ tuam: ostende quo sit induta. auaritia. Excute manum Saræ; quo induta? hospitalitate, eleemosyna, charitate, pauperum amore. Festina, & misce tres mensuras similæ. Et ipse cucurrit ad armẽtum boum. Partiuntur laborẽ, vt partiantur coronã. Deinde mactauit vitulum: Simul cursor factus est senex. non enim ei laxatum est carnis robur, sed cõfirmabatur in sapientia ipsius animus. Vicit naturam alacritas animi. herus trecentorũ decem & octo famulorum portare vitulum non grauabatur, sed per cogitationem & animi promptitudinẽ subleuabatur. Cursus seni propositus erat. Quantus labor? sed tamen labore non sensit, propter spem lucri. Quid ergo peregrinus? Tempore hoc veniã, & erit Saræ filius. Vidisti qualem fructum produxerit mensa? quam bonum? quam citum?*

* fortè legendũ πολυάρκειαν, sufficiẽtiã multam. Vide obseruat. in fine.

παχύνῃ; πῶς ὥριμον; πῶς ὁ βότρυς περκάζων καὶ ἀπηρτισμένος; Τοιοῦτοι τῆς φιλοξενίας οἱ καρποί. Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἡμῶν ἐλαττοῦσθαι τὴν οὐσίαν, ὅταν ἐλεημοσύνην παρέχωμεν. Οὐ γὰρ ἐλαττοῦται, ἀλλ' αὔξεται· οὐ δαπανᾶται, ἀλλὰ πλεονάζει· καὶ πραγματεία τίς ἐστι καὶ σπόρος τὸ γινόμενον· μᾶλλον δὲ ἀμφοτέρων τούτων κερδαλεώτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ἡ μὲν γὰρ ἐμπορία καὶ πνεύμασι καὶ κύμασι θαλάσσης ὑπόκειται, καὶ ναυαγίοις πολλοῖς· καὶ τὰ σπέρματα καὶ αὐχμοῖς, καὶ ἐπομβρίαις, καὶ ἑτέραις ἀέρων ἀνωμαλίαις. Τὰ δὲ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου καταβαλλόμενα χρήματα ἀνώτερα πάσης ἐστὶν ἐπιβουλῆς, καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ λαβόντος τὰ δοθέντα ἅπαξ· ἀλλὰ μένει πολλὴν ὑμῖν καὶ ἄφατον ἐργαζόμενα τὸν καρπὸν, καὶ τὸν ἄμητον ἐν καιρῷ φέροντα πλούσιον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος οὐ περιόψεται λαβὼν, ἀλλ' ἀποδώσει τὴν χάριν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Χριστός. Ὁ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ λαβεῖν διδοὺς, πῶς μετὰ τὸ λαβεῖν οὐ δώσει. Ἄκουε Σολομῶντος· ὁ ἐλεῶν πτωχὸν φησὶ, δανείζει θεῷ. (ἐκ τῆς ἑξαημ.) Εἶδες δανείου φύσιν ξένην καὶ παράδοξον; ἕτερός ἐστιν ὁ λαμβάνων, καὶ ἕτερος ὁ τῷ δανείῳ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν καθιστῶν. Διατί οὐκ εἶπεν, ὁ ἐλεῶν δίδωσι θεῷ, ἀλλὰ δανείζει· ἵνα μὴ ἁπλῶς τὴν ἀντιμισθίαν νομίσῃς. Οἶδεν ἡ γραφὴ τὴν

tum? quam maturum? quam vua fuerit maturitate nigrescens & perfecta? Tales sunt hospitalitatis fructus. Ne igitur facultates nostras imminui existimemus, cum eleemosynam damus. Nō enim minuitur, sed augetur: non consumitur, sed affluit & abundat; & est res ista veluti negotiatio quædam & satio; imò verò his ambabus aliq̃d quæstuosius & securius. Mercatura n. tum ventis, tum fluctibus maris, & naufragiis multis est obnoxia, & semina ariditati & imbrium vi, cæterisque aëris inæqualitatibus. Quæ verò in Domini manus deponitur pecunia, omnibus insidiis superior est; nec quisq̃ rapere è manu suscipientis valet, q̃ semel data sunt: sed pmanent, multũq; nobis & immensum fructũ præstant, messemq; tempore suo diuitē adferunt. Si n. homo ista accipiens, nō contẽneret, sed gratias referret, multò magis Christus id faciet. Qui n. dat, cum etiã nihil accepit; quomodo, postquã acceperit, non dabit? Audi Salomonē: Qui miseretur, inquit, pauperis, fœneratur Deo. (Ex hexaëmero.) (Prou. 19.) *Vidisti fœnoris naturam nouã & admirabilē? Alius est, q accipit, & alius q fœnoris debitorē seipsũ constituit. Quare nō dixit, Qui miseretur, dat Deo: sed, Fœneratur? Ne vulgarē retributionē existimares. Nouit scriptura auari-*

ἡμετέραν πλεονεξίαν· προσέσχεν ὅτι
ἡ ἀπληστία ἡμῶν πλεονεξίαν βλέ-
πουσα τὸν πλεονασμὸν ζητεῖ, καὶ μη-
δαμοῦ τὸν χρήματα ἔχοντα δανεί-
ζειν θέλοντα τῷ πτωχῷ, ἄνευ ἀσφα-
λείας ἢ ὑποθήκης, ἢ ἐνεχύρων, ἢ
ἐγγύης. Καὶ ἐπειδὴ οἶδεν ὁ θεὸς, ὅτι
ἐκτὸς τούτων οὐδεὶς δανείζει, οὐδὲ εἰς
φιλανθρωπίαν βλέπει, ἀλλ᾽ εἰς μόνον
τὸ κέρδος ὁρᾷ, πάντων δὲ τούτων ἔ-
ρημος ὁ πτωχὸς, οὐχ ὑποθήκην ἔ-
χων, κέκτηται γὰρ οὐδέν· οὐκ ἐνέχυ-
ρα φέρων, γεγύμνωται γάρ· οὐ τὸν ἀν-
τιφωνοῦντα παρέχει, ἀπιστεῖται γὰρ
διὰ τὴν ἀπορίαν· ὡς εἶδεν αὐτὸν
μὲν διακινδυνεύοντα τῇ ἀπορίᾳ, τὸν
δὲ ἔχοντα χρήματα κινδυνεύοντα
διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν, μέσον ἑαυ-
τὸν παρενέθηκεν, ἔγγυον μὲν τῷ πένη-
ἐκ τ[ῆς] πρὸς τι, ἐνέχυρον δὲ τῷ δανείζοντι. Ὁ ἐλεῶν
Ρωμ. ἐ- πτωχόν φησι δανείζει θεῷ. Καὶ μὴν
πισ. ἂν δανείζειν δέῃ, τοὺς πολὺ διδόντας
περιεργαζόμεθα, καὶ τοὺς εὐγνώμο-
νας περισκοποῦμεν· ἐνταῦθα δὲ τοὐ-
ναντίον ποιοῦμεν. Τὸν μὲν εὐγνωμο-
νοῦντα θεὸν, καὶ ἑκατονταπλασίονα
παρέχοντα ἀφίεμεν, τοὺς δὲ ἀποδώ-
σοντας ἡμῖν οὐδὲ τὸ κεφάλαιον, τούτους
ἐπιζητοῦμεν. Τί γὰρ ἡμῖν ἡ γαστὴρ
ἀποδώσει, τὰ πλείονα ἀναλίσκουσα·
κόπρον καὶ φθοράν. Τί δὲ ἡ κενοδοξία·
φθόνον καὶ βασκανίαν. Τί δὲ ἡ φει-
δωλία· φροντίδα καὶ μέριμναν. Τί
δὲ ἡ ἀσέλγεια· γέενναν καὶ σκώληκα
ἰοβόλον. Οὗτοι γὰρ τῶν πλουτούντων
οἱ χρε-

tiam nostram; attendit quod inexple-
bilis nostra cupiditas potiora como-
*da respiciens * abundantiā quærat;* *vsuram
& nequaquā velle pecuniam habētem
pauperi mutuò dare, sine cautione,
aut hypotheca, aut pignore, aut fide-
iussione. Et quoniā nouit Deus, ne-
minē absque his mutuū dare, neque hu-
manitatis rationem habere, sed ad
solū lucrum respicere: iisdē verò o-
mnibus pauperē esse destitutū: nec
hypothecā habere, cū nihil posside-
at: nec ferre pignus, cū iam exhau-
stus sit: nec expromittentem exhibe-
re, quod ob egestatē nulla ei fides habea-
tur: cū videret, hunc quidem propter
inopiam, pecuniā verò habentem,
propter inhumanitatem periclitari;
mediū seipsum interposuit; sponso-
rem quidem pauperi, mutuum verò
danti, pignus. Qui miseretur pau-
peris, fœneratur Deo. Iā verò cum Ex epist.
mutuū dare oportet, solicitè inqui- ad Rom.
rimus, qui multa dent, eosque, qui grati
sint, circūspicimus: hic aūt contra-
riū facimus. Memorē beneficiorum
Deū, & centuplū retribuentem di-
mittimus; eos verò, qui ne summam
quidem capitalē nobis sunt reddituri,
quærimus. Quid n. nobis venter, qui
pleraque consumit, retribuet? Stercus
& corruptionē. Quid verò inanis
gloria? inuidiā & liuorē. Quid itē
tenacitas? curam & solicitudinem.
Quid porrò luxus & lasciuia? gehen-
nam

οἱ χρεῶσται, τούτους τοῦ κεφαλαίου τοὺς τόκους καταβάλλοντες, τὰ ἐνταῦθα κακά, καὶ τὰ προσδοκώμενα δεινά. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ δίδως τῷ καὶ δώσοντι πάντως, καὶ πλείονα δώσοντι. Τάχα ὅτι διὰ πολλοῦ δίδωσι χρόνου. Καίτοιγε καὶ ἐνταῦθα δίδωσιν. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ λέγων· ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ τὸ διὰ μακροῦ λαβεῖν τοῦ χρόνου, πλεονάζει σοι τὸν πλοῦτον· ὁ γὰρ τόκος γίνεται πλείων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν δανειζομένων τοῦτο ὁρῶμεν τοὺς δανειστὰς ποιοῦντας, προθυμότερον τοῖς μετὰ πολὺν καταβάλλουσι χρόνον δανείζοντας. Ὁ μὲν γὰρ τὸ πᾶν εὐθέως ἀποδοὺς, ἐνέκοψε τοῦ τόκου τὸν δρόμον· ὁ δὲ ἐπὶ πλείονα κατασχὼν χρόνον, καὶ τὴν ἐργασίαν πλείω πεποίηκεν. Εἶτα ἐπὶ ἀνθρώπων μὲν οὐ δυσχεραίνομεν τὴν ἀναβολὴν, ἀλλὰ καὶ σοφιζόμεθα αὐτὴν πλείω γενέσθαι, ἐπὶ θεοῦ δὲ οὕτω μικροψύχως διακείμεθα; Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει θεῷ. Καὶ δανείζῃ παρ' ἐμοῦ κύριε τὴν εἰς τὸν πτωχὸν ἐλεημοσύνην; ἵνα ποτέ μοι ταῦτα ἀποδῷς, δός μοι τῆς ἀντιδόσεως τὸν καιρόν· ὅρισον τῆς ἀπολήψεως τὴν προθεσμίαν. Πότε καὶ ποῦ σοι τὴν ὀφειλὴν ἀποδίδωμαι; Ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων· καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, δεῦτε

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.

nam & venenosos vermes. Hi n. diuitum sunt debitores, has p capitali pendentes vsuras; præsentia scilicet mala, & futuras calamitates. Quare igitur non das ei, qui certò daturus est, & plura daturus? Forte quia post multũ temporis dat. Atqui etiam hic dat. verax enim est, qui ait: Quærite regnum cœlorum, & hæc omnia adiicientur vobis. Matth. 6. *Præter hæc verò, id q̃ post longum tempus recipias, diuitias quoq; tibi auget: nam vsura multiplicatur & crescit. Etenim hæc fœneratores agere videmus, cũ his, qui in fœnus accipiũt; vt scilicet pmptius illis mutuò dẽt, qui post longũ tempus soluunt. Qui n. summam continuò reddit, vsuræ intercidit cursum: qui verò longiori tempore retinuit, quæstum etiam maiore fecit. Ergone in hominibus molestè nõ ferimus dilationẽ, sed de industria etiã quærimus, vt ea maior fiat; erga Deum verò animo ita pusillo & illiberali sumus? Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo.* Ex hom. de Pœn. *Et fœneraris à me, Domine, pauperi datã eleemosynã? Vt igitur aliquando ista reddas, da mihi remunerationis tempus: constitue retributionis terminũ. Quando & vbi debitum recipiam?* Matth. 25. *Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, & constituerit oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris: & dicet iis, qui*

δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ὑπὲρ τίνων· ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ μοι· γυμνὸς ἤμην καὶ ἐνεδύσατέ με. Καὶ διατί ὦ κύριε οὐκ ἄλλων ὁδῶν φέρεις μνήμην, ἀλλ' ἢ τῆς ἐλεημοσύνης. Οὐ κρίνω φησὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὴν ἀπανθρωπίαν· οὐ κρίνω τοὺς ἁμαρτήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ μετανοήσαντας. Ὑπὲρ ἀπανθρωπίας ὑμᾶς καταδικάζω, ὅτι ἔχοντες τοσοῦτον, καὶ τηλικοῦτον φάρμακον σωτηρίας τὴν ἐλεημοσύνην, ἐν ᾗ ἐξαλείφεται πάντα τὰ ἁμαρτήματα, παρήκατε τοσαύτην εὐεργεσίαν. Οὐ γὰρ διατοῦτο τὰ χρήματα ἔλαβες, ἵνα εἰς τρυφὴν δαπανήσῃς, ἀλλ' ἵνα εἰς ἐλεημοσύνην ἀναλώσῃς. Μὴ γὰρ τὰ σαυτοῦ ἔχεις; τὰ τῶν πενήτων ἐνεπιστεύθης· κἂν ἐκ πόνων δικαίων, κἂν ἀπὸ κλήρου πατρῴου κεκτημένος τύχῃς. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἀπὸ πολλῆς φιλανθρωπίας ἐκ τῶν σῶν ἐκελεύσθης διδόναι, διατοῦτο καὶ σαυτοῦ νομίζῃς εἶναι ταῦτα, μηδὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν ποιοῦ ἀγνωμοσύνης. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο αὐτὰ ὁ θεὸς ἀφελέσθαι σοῦ; Ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο, σὲ κύριον ποιῶν εἰς τὸ τοὺς δεομένους φιλοτιμίας. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἔδωκας. Ἀπιστεῖς ὅτι λήψῃ πάλιν; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Ὁ γὰρ τῷ μηδὲ δω-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

κότι

*qui à dextris sunt: venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Pro quibus? Quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus eram, & operuistis me. Et quare, ô Domine, aliarum * viarū non meministi, sed eleemosynæ tantū? Non iudico, inquit, peccatum, præter inhumanitatē: non iudico eos, qui deliquerunt; sed qui pœnitentiam non egerunt. Propter inhumanitatē vos condemno; quia tantum habentes, & tale salutis remedium, eleemosynam inquā, qua vniuersa deleantur peccata, tantū beneficium prætermisistis. Non n. ad hoc pecuniam accepisti, vt in luxum profundas, sed vt in eleemosynam impendas. Nunquid tua sunt quæ habes? pauperum bona tibi sunt credita: siue iustis ex laboribus, siue ex paterna hæreditate possideas. Ne n. idcircò, quòd magna cum humanitate de tuis dare iussus es, existimes, ea esse tua: nec excellentiam humanitatis, materiam facias ingratitudinis. An enim auferre ista Deus non potuit? Sed tamen non facit, sed potestatem tibi dat, liberalitatis in egenos exercendæ. Qua igitur de causa non dedisti? An te recepturum diffidis? Et quomodo hoc rationi consentaneum fuerit? Qui enim non danti dat, quomodo non*

Ex interpr. Euág. S.Matth.

* id est, aliorum operum actionũue. phrasi Hebr.

multò

κἄν τι δῷς, πῶς ἂν οὐ πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὸ λαβεῖν δώσει. Διὰ γὰρ τοῦτό σοι πλείονα τῶν ἄλλων ἔχειν συνεχώρησεν ὁ θεός, οὐχ ἵνα εἰς πορνείας καὶ μέθην καὶ ἀδηφαγίαν, καὶ ἱματίων πολυτέλειαν καὶ τὴν ἄλλην βλακείαν ἀναλώσῃς, ἀλλ' ἵνα τοῖς δεομένοις αὐτὰ διανέμῃς. Ἂν γὰρ πλέον τι τῆς χρείας εἰς σαυτὸν ἀναλώσῃς τῆς ἀναγκαίας, χαλεπωτάτας ἐκεῖ τὰς εὐθύνας παρέξεις. Ἀλλ' οἶδα πολλοὺς εἰς τοῦτο θηριωδίας ἐλθόντας, ὡς δι' ὄκνον μικρὸν λιμώττοντας περιορᾷν τοὺς πένητας, καὶ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς λέγοντας· οὐ πάρεστιν οἰκέτης ἐμοὶ νῦν· πόρρω τῆς οἰκίας εἰμί· οὐδεὶς τῶν ἐνταῦθά ἐστί μοι γνώριμος. Ὢ τῆς ὠμότητος· ὢ τῆς ὕβρεως. Εἰ καὶ δέκα στάδια βαδίσαι ἐχρῆν, οὐδ' οὕτως ὀκνῆσαι ἔδει· ὅτι μείζων ὁ μισθός. Ὅταν μὲν γὰρ δῷς, ὑπὲρ τοῦ διδομένου λαμβάνεις μισθὸν μόνον· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς βαδίσῃς, καὶ τούτου σοι πάλιν κεῖται ἡ ἀμοιβή. Ἐπεὶ δὲ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμάζομεν, ὅτι τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων, οὐδενὶ τούτων ἐπέταξεν, ἀλλ' αὐτὸς ἐπὶ τὰς βοῦς ἔδραμε καὶ τὸ μοσχάριον ἥρπασε· μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς διὰ τῆς σαυτοῦ χειρὸς θεραπεῦσαι τὸν πένητα. Ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπαισχύνεται χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ λαβεῖν διὰ τοῦ πένητος· καὶ σὺ χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ δοῦναι ἀργύριον ἐπαισχύνῃ; Καὶ πῶς τοῦτο οὐκ αἰσχύνης ἄξιον. Εἰ γὰρ ποτήριον ψυχροῦ

μόνον

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

multò magis dabit, postquam acceperit? Propterea n. plura q̃ alios te Deus habere pmisit, non vt in fornicationes & ebrietatẽ, in edacitatẽ & vestium luxũ, aliamq́ mollitiem expendas, sed vt in egenos ea eroges. Si enim aliquid vltra necessitatem in teipsum impenderis, difficillimas ibi rationes datur⁹ es. Sed scio multos eò feritatis deuenisse, vt propter exiguam ignauiã fame laborantes despiciant pauperes, atque eiusmodi ad eos dicere: nõ adest mihi iam famulus: proculà domo absum: nemo ex præsentibus mihi notus est. O crudelitatẽ: ô iniuriã. Etiamsi decem stadia ambulare oporteret, nec ita tamen segnis esse deberes: maior enim est merces. Etenim si dederis, pro solo dato mercedem recipis: si verò ipsemet iueris, huius quoque tibi rursus proposita est merces. Quoniam verò Abraham patriarcham ob hoc potissimum miramur, quòd trecentos decem & octo vernaculos habens, nulli istorum mandauerit, sed ipse ad armenta cucurrerit vitulumq́ rapuerit: Ne igitur & te pudeat manu tua pauperẽ curare. Christus nõ erubescit manum extendere, & accipere per pauperem: & tu extendere manũ dareq́ pecuniam erubescis? Et quomodo hoc non dignum pudore? Si n. poculum frigidæ aquæ

solum,

Ex interpr. epist. ad Rom.

Matt. 10.

λόγου τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.

ἐνθυμούμενος ἔλεγεν ὡς εἰκός· εἰ αὐτὸς δι' ἐμὲ γενόμενος δοῦλος, καὶ τὴν δόξαν κενώσας, οὐχ οὕτω ἐν δόξῃ εἶναι ἡγεῖτο, ὡς ὅτε ἐσταυροῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, τί ἐμὲ παθεῖν οὐ δεῖ. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· δόξασόν με πάτερ. Τί λέγεις· ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἄγῃ μετὰ λῃστῶν καὶ τυμβωρύχων, τὸν τῶν ἐναγῶν ὑφίστασθαι θάνατον· ἐμπτύεσθαι μέλλεις καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ ταῦτα δόξαν καλεῖς; Ναί φησιν· ὑπὲρ τῶν φιλουμένων ἐγὼ πάσχω ταῦτα, καὶ εἰκότως αὐτὰ δόξαν ἡγοῦμαι. Εἰ οὖν ὁ δεσπότης ὁ ἐμὸς τοὺς οἰκτροὺς καὶ ταλαιπώρους φιλήσας, δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, καὶ τοῦτο τῆς ἐν τῷ πνευματικῷ θρόνῳ δόξης μᾶλλον προτίθησι, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλω ἐγὼ ταῦτα δόξαν ἡγεῖσθαι. Ἐκπλήττονται τὸν Ἰὼβ ἅπαντες ἄνθρωποι διὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, διὰ τὴν τοῦ βίου καθαρότητα, διὰ τὴν τοῦ μαρτυρίαν, διὰ τὴν καρτερὰν μάχην ἐκείνην, διὰ τὴν θαυμαστὴν νίκην τὴν μετὰ τὴν μάχην· ἀλλὰ τὴν Παύλου ὑπομονὴν ποία ἂν ἀδαμαντίνη ψυχὴ δύναιτ' ἂν ἐπιδείξασθαι. Οὐδὲ γὰρ μῆνας πολλοὺς ἀγωνιζόμενος οὕτω διῆγεν, ἀλλ' ἔτη πολλά. Οὐχὶ τήκων βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τοῦ λέοντος τὸ νοητὸν στόμα συνεχῶς ἐμπίπτων καὶ μυρίοις παλαίων πειρασμοῖς, καὶ οὐδὲ παρὰ φίλων τριῶν ἢ τεσσάρων, ἀλλὰ παρὰ πάντων τῶν ἀπιστούντων ὀνειδιζόμενος, ἐμ-

1. in S. Paulum.

Paulus, vt consentaneum est, cogitans dicebat: Si ipse ppter me seruus factus, & gloriam euacuans, non sic in gloria se esse ducebat, quàm dum pro me cruci affigeretur; quid me pati non oportet? Ipsum enim dicentem audi: Glorifica me pater. Ioan. 17. *Quid dicis? Ad crucem cum latronibus & sepulchrorum effossoribus duceris, vt sceleratorum mortem sustineas; conspuendus es & colaphis cedendus; atque hæc gloriam appellas? Etiam, inquit: pro dilectis ista patior, meritoque hæc eadem gloriã existimo. Si igitur Dominus meus miseros & ærumnosos amans, gloriam hoc vocat, atq; hoc gloriæ spiritualis throni potius præfert: multò magis ego ista gloriam existimare debeo. Obstupescunt omnes homines Iob, propter ipsius patientiã, propter vitæ puritatem, propter Dei testimonium, & propter fortem illam pugnam, propter admirabilẽ illam post pugnam victoriam: sed Pauli tolerantiã quænam adamantina anima exhibere poterit? Non n. menses multos decertans hoc modo vitã egit, sed annos multos. Non glebas terræ dũ saniẽ abradit, liquefaciens; sed in ipsius os leonis intelligibile cõtinuè incidens, & cum innumeris dimicans tentationibus; & non à tribus aut quatuor amicis, sed à cunctis infidelibus*

ἐμπτυόμενος, λοιδορούμενος, καὶ μυρίας νιφάδας πειρασμῶν ὑπομένων· καὶ νῦν μὲν μάστιξι, νῦν δὲ λίθοις τὸ σῶμα κατατεινόμενος, καὶ λιμῷ διηνεκεῖ καὶ κρυμῷ τηκόμενος. Ἀλλ' ἡ φιλοξενία τοῦ Ἰὼβ μεγάλη; οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιροῦμεν, ἀλλὰ τῆς Παύλου τοσοῦτον καταδεεστέραν εὑρήσομεν, ὅσῳ ψυχῆς σῶμα ἀφέστηκεν. Ἃ γὰρ ἐκεῖνος πρὸς τὴν σάρκα πεπηρωμένους ἐποίει, ταῦτα οὗτος περὶ τὴν ψυχὴν λελωβημένους ἐπεδείκνυτο. Καὶ ὁ μὲν προβάτων αὐτῷ καὶ βοῶν ὄντων ἀπείρων, ταῦτα ἔπραττεν· οὗτος δὲ οὐδὲν πλέον κεκτημένος τοῦ σώματος, ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῖς δεομένοις ἐπήρκει, καὶ βοᾷ λέγων· ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Τούτους ζηλώσωμεν, τούτους μιμησώμεθα ἅπαντες, ἵνα καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἐπαίνων καὶ μισθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

fidelibus probro affectus, consputus, maledictis oneratus, & infinitos tentationum globos sustinens, & nunc quidem flagellis, nunc verò lapidibus corpore attritus; fameque assidua & frigore consumptus. Sed hospitalitas Iob magna. Neque id nos inficiamur; at tanto inferiorem eam inueniemus hospitalitate Pauli, quanto corpus anima vilius est. Quæ enim ille in carne læsis faciebat, eadem iste in anima damnum passis præstabat. Et ille quidem innumeros habens boues, hæc faciebat: hic verò pter corpus nihil possidens, ab hoc ipso indigentibus sufficiebat, & clamabat, dicens: Necessitatibus meis, & eorum, qui erant mecum, subministrauerunt manus istæ. Hos æmulemur, hos imitemur omnes; quo pares ipsis laudes & præmia consequamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula. Amen. Act. 20.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

ΛΟΓΟΣ κγʹ.

Ὁ τῆς ἐλεημοσύνης λόγος ἀγαπητοὶ οὐ πρὸς τοὺς πλουσίους ἁρμόζει μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πένητας· κἂν ᾖ τις ἐκ τοῦ προσαιτεῖν τρεφόμενος, καὶ πρὸς αὐτόν ἐστιν ὁ λόγος οὗτος. Οὐ γάρ ἐστιν οὕτως οὐδεὶς

πένης

De Eleemosyna.

HOMILIA XXIII.

Sermo de eleemosyna, dilectissimi, non ad diuites solum, sed etiam ad pauperes pertinet: Etiamsi quis ex mendicato viuat, ad ipsum tamen hic sermo spectat. Nullus enim adeò est pauper,

licet

πένης, κἂν σφόδρα πένης ᾖ, ὡς δύο λεπτῶν μόνων μὴ εὐπορεῖν. Ἔνεστιν οὖν καὶ ἐξ ὀλίγων ὀλίγα δόντα τῶν πολλὰ κεκτημένους ὑπερβαλέσθαι πλεῖον διδόντας. Καθάπερ κἀκείνη ἡ χήρα. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει καὶ τῇ προαιρέσει τῶν διδόντων κρίνεται τῆς ἐλεημοσύνης τὸ μέγεθος.
Marc.12. Luc.21. Οὐ γὰρ χρὴ τοῦτο σκοπεῖν, ὅτι δύο κατέβαλεν ὀβολοὺς ἡ χήρα, ἀλλ' ὅτι μόνους ἔχουσα τούτους οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν οὐσίαν εἰσήνεγκεν. Οὐ τοίνυν περιουσίας, ἀλλὰ προθυμίας ἡμῖν δεῖ. Ὥσπερ γὰρ ταύτης παρούσης, οὐδὲν βλάβος γένοιτ' ἂν ἀπὸ πενίας· οὕτως ἀπούσης οὐδὲν ὄφελος γένοιτ' ἂν ἐξ εὐπορίας.
ἐκ τ῀ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ πλουτοῦντες τῶν πενήτων μᾶλλον κολασθήσονται κακοὶ ὄντες, ὅτι μηδὲ ἐν εὐθηνίᾳ γεγόνασιν ἥμεροι. Μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι ἔδωκαν ἐλεημοσύνην· εἰ γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν ἔδωκαν τῆς οὐσίας, οὐδ' οὕτως τὴν κόλασιν διαφεύξονται. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἡ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δουλείᾳ τῆς γνώμης. Καὶ ἔστι δυνατόν φησι πλούσιον σωθῆναι; Καὶ πάνυ. Ὁ Ἀβραὰμ πλούσιος ἦν· εἶδες αὐτοῦ τὸν πλοῦτον; βλέπε αὐτοῦ καὶ τὴν φιλοξενίαν. Κατὰ δὲ τὸ μεσημβρινὸν ὤφθη αὐτῷ κύριος πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ καθημένῳ, καὶ τρεῖς ἄνδρες. Καὶ ἀναστὰς, οὐ γὰρ ἐνόμιζεν ὅτι θεὸς ἦν ὁ παρών, πῶς γάρ· προσεκύνησε καὶ λέγει, εἰ

κεκρι-

licet admodum pauper sit, vt duo ei minuta non suppetant. Licet igitur etiam ex paucis pauca dantem locupletes vincere, plus dantes. Sicut & illa vidua. Neq; enim ex eorum quæ dantur, mensura; sed facultate & intentione dantium, magnitudo eleemosynæ iudicatur. Non enim hoc attendere oportet, quòd duos obolos penderit vidua, sed quòd hos tantum habens, his non pepercerit, sed vniuersam substantiam contulerit. Non igitur abundantia, sed animi promptitudine nobis opus est. Quemadmodum enim hac præsente, nihil paupertas obfuerit: sic absente ea, nihil nobis profuerit abundantia bonorum. Ex interpr. Euág. S. Matth. *Ideò enim diuites improbi magis quàm pauperes punientur, quòd nec in abundantia mites fuerint. Nec enim mihi dicas, quia eleemosynam dederunt. nisi n. pro dignitate dederint facultatum, ne sic quidem pœnam effugient. Non enim datorum mensura eleemosyna æstimatur, sed animi obsequio. Et fieri potest, dicet aliquis, vt diues saluus fiat? Et maximè. Abraham diues erat.* Gen.18. *Vidisti ipsius diuitias? Vide eiusdem quoq; hospitalitatem. Circa meridianum tempus apparuit ei Dominus, ad quercũ Mambre sedenti, & tres viri. Et surgens (quia nõ putabat Deũ esse, q adeerat: quomodo enim?) adorauit*

κεκρίκατέ με ἄξιον, ἵνα εἰσέλθητε εἰς τὴν σκηνὴν τῶν δοκῶν μου. Εἶδες τί ἐποίει ἐν μεσημβρίᾳ ὁ γέρων; Οὐχ ὑπὸ στέγην καθήμενος, ἀλλ' ὡς ξένος καὶ ὁδοιπόρος, ὁ πλούσιος καὶ εὐγενής· καταλιπὼν οἰκίαν, γυναῖκα, παῖδας, οἰκέτας, ἐξῆλθεν ἁλιεῦσαι, σαγήνην ἁπλώσας φιλοξενίας, μήποτε ξένος, μήποτε ὁδοιπόρος, καὶ παραδράμῃ τὴν οἰκίαν. Καὶ βλέπε τί ποιεῖ. Οὐκ ἐπιτρέπει οἰκέτῃ· καίτοι τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ ἔχων· ᾔδει γὰρ ὅτι ῥάθυμόν ἐστι τὸ γένος τῶν οἰκετῶν, μήποτε ἀπονυστάξῃ ὁ οἰκέτης, καὶ παραδράμῃ ὁ ξένος, καὶ ἀπολέσωμεν τὴν ἄγραν· ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο, τὴν θερμὴν ἀκτῖνα ὡς δρόσον ἐν καύματι δεχόμενος· καὶ σκιὰ ἦν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία τῆς φιλοξενίας. Ἴδε ὁ Ἀβραάμ· ἴδε ὁ πλούσιος. Καταξιοῖς οὐδ' ὅλως κἂν ἰδεῖν πένητα; καὶ ἀποκριθῆναι, καὶ διαλεχθῆναι; Καὶ ἀνέστη φησὶν Ἀβραὰμ καὶ προσεκύνησεν, οὐδὲ εἰδὼς τίνες ἦσαν οἱ παρόντες. Εἰ γὰρ ᾔδει, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐποίει, ὅτι θεὸν ἐθεράπευεν· ἀλλ' ἡ ἄγνοια τῶν παραγενομένων μείζονα αὐτοῦ δείκνυσι τῆς φιλοξενίας τὴν προθυμίαν. Καὶ καλεῖ καὶ τὴν Σάρραν, κοινωνὸν ποιῶν τῆς φιλοξενίας· κοινά φησι τὰ τοῦ γάμου ἔσω, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς· σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. Καὶ οὐκ εἶπέν τι τοιοῦτο· ἐπὶ ταύταις ταῖς ἐλπίσιν ἔλαχον, ἵνα μυλωθρίδα καὶ ἀρτοποιὸν ποιήσῃς,

τὴν

rauit, & inquit; si dignum me iudicastis, vt ingrediamini in tabernaculum tignorum meorum. Vidisti qd in meridie fecerit senex? Non sub tecto sedet, sed tanquam peregrinus & viator, diues ille & nobilis, relinquens domum, vxorem, liberos, seruos, exiuit piscatum, sagenam explicãs hospitalitatis, ne forte peregrinus aut viator domum præteriret. Et vide quid faciat. Non committit famulo; quamuis trecentos, decem & octo haberet, (sciebat enim negligens esse famulorum genus) ne forte famulus obdormisceret, & peregrinus ꝑtergrederetur, & perdamus, inquit, capturam: sed ipsemet sedebat, calidos radios, quasi rorem in æstu, suscipiens: erat q; ipsi loco vmbra hospitalitatis studium. Ecce Abraham: ecce diues. Visne omninò etiam videre pauperem? & respondere & colloqui? Et surrexit, inquit, Abraham & adorauit, nec sciens quinam essent aduenientes. Si enim sciuisset, nihil admiratione dignũ fecisset, quoniam Deum coluisset: sed ignoratio aduentantium maius ipsius ostendit hospitalitatis studiũ. Et vocat etiã Saram, participẽ hospitalitatis faciens: cõmunia, inquit, sint, vt coniugij, ita & virtutis bona: festina, & cõmisce tria sata similæ. Quæ non dixit tale qp piã: nũ p istas spes consecuta sum, vt

mo-

τὴν πλοῦτον ἔχουσαν τοσοῦτον; τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ δούλους ἔχεις, καὶ οὐκ ἦλθες ἐκείνοις ἐπιτάξαι, ἀλλ' ἐμὲ εἰς διακονίαν ταύτην ἐμβάλλεις, ἀλλ' ἀκούει σπεῦσον, καὶ ἁρπάζει τὸ ἐπίταγμα. Ποῦ αἱ γυναῖκες ἄρα τοιαῦτα ἐπιτάγματα δέχονται; Ἔκβαλαί μοι αὐτῆς τὴν χεῖρα, καὶ ὁρᾷς αὐτὴν καταικεχρυσωμένην ἔξωθεν, ἔσωθεν δὲ πολιορκίαν κεκτημένην. Πόσων πενήτων πλεονεξίαν ἡ χείρ σου βαστάζει· ἔκβαλέ μοι τὴν χεῖρά σου· δεῖξον αὐτὴν τί ἐνδέδυται· πλεονεξίαν. Ἔκβαλε τὴν χεῖρα τῆς Σάῤῥας, τί ἐνδέδυται· φιλοξενίαν, ἐλεημοσύνην, ἀγάπην, φιλοπτωχίαν. Σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. Καὶ αὐτὸς ἔδραμεν ἐπὶ τὴν ἀγέλην τῶν βοῶν. Μερίζονται τὸν πόνον, ἵνα μερίσωνται τὸν στέφανον. Εἶτα ἔθυσε τὸν μόσχον. Ὁμοῦ δρομεὺς ἐγένετο ὁ γέρων. Οὐδὲ γὰρ ἐχαυνοῦτο αὐτῷ τῆς σαρκὸς ὁ τόνος, ἀλλ' ἐπενεύρωτο τῆς φιλοσοφίας ἡ διάνοια· ἐνίκησε τὴν φύσιν ἡ προθυμία· ὁ δεσπότης τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκετῶν, μόσχον βαστάζων οὐκ ἐβαρύνετο, ἀλλ' ἐκουφίζετο τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ προθυμίᾳ. Ὁ δρόμος τῷ γέροντι προὔκειτο. Πόσος ὁ πόνος· ἀλλ' οὐκ ᾐσθάνετο τοῦ πόνου, διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους. Τί οὖν ὁ παραγγελμένος· κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱός. Εἶδες οἷον καρπὸν ἐβλάστησεν ἡ τράπεζα; πῶς καλόν; πῶς ταχύν;

*molitricem & panificã faceres, tantas diuitias habentẽ? Trecentos decem & octo famulos habes, nec iuisti vt illis hoc iuberes, sed me in hoc ministerium conijcis? sed audit illud, Festina, & præceptũ rapit. Vbi nunc sunt mulieres? nũ talia mandata suscipiunt? Excute mihi manũ ipsius, & videbis eam foris auro ex- * ornatã, interius autem vrbium obsidionem habentem. Quot pauperum prædas tua fert manus? Excute mihi manũ tuam: ostende quo sit induta. auaritia. Excute manum Saræ; quo induta? hospitalitate, eleemosyna, charitate, pauperum amore. Festina, & misce tres mensuras similæ. Et ipse cucurrit ad armẽtum boum. Partiuntur laborẽ, vt partiantur coronã. Deinde mactauit vitulum: Simul cursor factus est senex. non enim ei laxatum est carnis robur, sed cõfirmabatur in sapientia ipsius animus. Vicit naturam alacritas animi. herus trecentorũ decem & octo famulorum portare vitulum non grauabatur, sed per cogitationem & animi promptitudinẽ subleuabatur. Cursus seni propositus erat. Quantus labor? sed tamen laborẽ non sensit, propter spem lucri. Quid ergo peregrinus? Tempore hoc veniã, & erit Saræ filius. Vidisti qualem fructum produxerit mensa? quam bonum? quam citum?*

* fortè legendũ πολυάρκειαν, sufficiẽtiã multam. Vide obseruat. in fine.

παχύνηται; πῶς ὥριμον; πῶς ὁ βότρυς περκάζων καὶ ἀπηρτισμένος; Τοιοῦτοι τῆς φιλοξενίας οἱ καρποί. Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἡμῶν ἐλαττοῦσθαι τὴν οὐσίαν, ὅταν ἐλεημοσύνην παρέχωμεν. Οὐ γὰρ ἐλαττοῦται, ἀλλ' αὔξεται· οὐ δαπανᾶται, ἀλλὰ πλεονάζει· καὶ πραγματεία τίς ἐστι καὶ σπόρος τὸ γινόμενον· μᾶλλον δὲ ἀμφοτέρων τούτων κερδαλεώτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ἡ μὲν γὰρ ἐμπορία καὶ πνεύμασι καὶ κύμασι θαλάσσης ὑπόκειται, καὶ ναυαγίοις πολλοῖς· καὶ τὰ σπέρματα καὶ αὐχμοῖς, καὶ ἐπομβρίαις, καὶ ἑτέραις ἀέρων ἀνωμαλίαις. Τὰ δὲ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου καταβαλλόμενα χρήματα ἀνώτερα πάσης ἐστὶν ἐπιβουλῆς, καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ λαβόντος τὰ δοθέντα ἅπαξ· ἀλλὰ μένει πολὺν ἡμῖν καὶ ἄφατον ἐργαζόμενα τὸν καρπὸν, καὶ τὸν ἀμητὸν ἐν καιρῷ φέροντα πλούσιον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος οὐ περιόψεται λαβὼν, ἀλλ' ἀποδώσει τὴν χάριν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Χριστός. Ὁ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ λαβεῖν διδοὺς, πῶς μετὰ τοῦ λαβεῖν οὐ δώσει. Ἄκουε Σολομῶντος· ὁ ἐλεῶν πτωχόν φησι, δανείζει θεῷ. Εἶδες δανείου φύσιν ξένην καὶ παράδοξον; ἕτερός ἐστιν ὁ λαμβάνων, καὶ ἕτερος ὁ τῷ δανείῳ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν καθιστῶν. Διατί οὐκ εἶπεν, ὁ ἐλεῶν δίδωσι θεῷ, ἀλλὰ δανείζει· ἵνα μὴ ἁπλῶς τὴν ἀντιμισθίαν νομίσῃς. Οἶδεν ἡ γραφὴ τὴν ἡμε-

ἐκ τῆς ἑξαημ.

tum? quam maturum? quam vua fuerit maturitate nigrescens & perfecta? Tales sunt hospitalitatis fructus. Ne igitur facultates nostras imminui existimemus, cum eleemosynam damus. Nō enim minuitur, sed augetur: non consumitur, sed affluit & abundat; & est res ista veluti negotiatio quædam & satio; imò verò his ambabus aliqd quæstuosius & securius. Mercatura n. tum ventis, tum fluctibus maris, & naufragiis multis est obnoxia, & semina ariditati & imbrium vi, cæterisque aëris inæqualitatibus. Quæ verò in Domini manus deponitur pecunia, omnibus insidiis superior est, nec quisq̃ rapere è manu suscipientis valet, q̃ semel data sunt: sed pmanent, multūq; nobis & immensum fructū præstant, messemq; tempore suo diuitē adferunt. Si n. homo ista accipiens, nō contēneret, sed gratias referret, multò magis Christus id faciet. Qui n. dat, cum etiā nihil accepit, quomodo, postquā acceperit, non dabit? Audi Salomonē: Qui miseretur, inquit, pauperis, fœneratur Deo. Vidisti fœnoris naturam nouā & admirabilē? Alius est, q accipit, & alius q fœnoris debitorē seipsū constituit. Quare nō dixit, Qui miseretur, dat Deo, sed, Fœneratur? Ne vulgarē retributionē existimares. Nouit scriptura auaritiam

Ex hexaēmero.

Prou. 19.

ἡμετέραν πλεονεξίαν· προσέσχεν ὅτι ἡ ἀπληστία ἡμῶν πλεονεξίαν βλέπουσα τὸν πλεονασμὸν ζητεῖ, καὶ μηδαμοῦ τὸν χρήματα ἔχοντα δανείζειν θέλοντα τῷ πτωχῷ, ἄνευ ἀσφαλείας ἢ ὑποθήκης, ἢ ἐνεχύρων, ἢ ἐγγύης. Καὶ ἐπειδὴ οἶδεν ὁ θεὸς, ὅτι ἐκτὸς τούτων οὐδεὶς δανείζει, οὐδὲ εἰς φιλανθρωπίαν βλέπει, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ κέρδος ὁρᾷ, πάντων δὲ τούτων ἔρημος ὁ πτωχὸς, οὐχ ὑποθήκην ἔχων, κέκτηται γὰρ οὐδέν· οὐκ ἐνέχυρα φέρων, γεγύμνωται γάρ· οὐ τὸν ἀντιφωνοῦντα παρέχει, ἀπιστεῖται γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν· ὡς εἶδεν αὐτὸν μὲν διακινδυνεύοντα τῇ ἀπορίᾳ, τὸν δὲ ἔχοντα χρήματα κινδυνεύοντα διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν, μέσον ἑαυτὸν παρενέθηκεν, ἔγγυον μὲν τῷ πένητι, ἐνέχυρον δὲ τῷ δανείζοντι. Ὁ ἐλεῶν πτωχόν φησι δανείζει θεῷ. Καὶ μὴν ἂν δανείζειν δέῃ, τοὺς πολὺ διδόντας περιεργαζόμεθα, καὶ τοὺς εὐγνώμονας περισκοποῦμεν· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον ποιοῦμεν. Τὸν μὲν εὐγνωμονοῦντα θεὸν, καὶ ἑκατονταπλασίονα παρέχοντα ἀφίεμεν, τοὺς δὲ ἀποδώσοντας ἡμῖν οὐδὲ τὸ κεφάλαιον, τούτους ἐπιζητοῦμεν. Τί γὰρ ἡμῖν ἡ γαστὴρ ἀποδώσει, τὰ πλείονα ἀναλίσκουσα· κόπρον καὶ φθοράν. Τί δὲ ἡ κενοδοξία· φθόνον καὶ βασκανίαν. Τί δὲ ἡ φειδωλία· φροντίδα καὶ μέριμναν. Τί δὲ ἡ ἀσέλγεια· γέενναν καὶ σκώληκα ἰοβόλον. Οὗτοι γὰρ τῶν πλουτούντων οἱ χρε-

ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

*tiam nostram; attendit q; inexplebilis nostra cupiditas potiora comoda respiciens * abundantiã quærat, & nequaquã velle pecuniam habẽtem pauperi mutuò dare, sine cautione, aut hypotheca, aut pignore, aut fideiussione. Et quoniã nouit Deus, neminẽ absq; his mutuũ dare, neq; humanitatis rationem habere, sed ad solũ lucrum respicere: iisdẽ verò omnibus pauperẽ esse destitutũ: nec hypothecã habere, cũ nihil possideat: nec ferre pignus, cũ iam exhaustus sit: nec expromittentem exhibere; q; ob egestatẽ nulla ei fides habeatur: cũ videret, hunc qdem propter inopiam, pecuniã verò habentem, ppter inhumanitatem periclitari; mediũ seipsum interposuit; sponsorem quidem pauperi, mutuum verò danti, pignus. Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo. Iã verò cum mutuũ dare oportet, solicitè inquirimus, q multa dent, eosq; qui grati sint, circũspicimus: hic aũt contrariũ facimus. Memorẽ beneficiorum Deũ, & centuplũ retribuentem dimittimus; eos verò, q ne summam qdem capitalẽ nobis sunt reddituri, quærimus. Quid n. nobis venter, q pleraq; consumit, retribuet? Stercus & corruptionẽ. Quid verò inanis gloria? inuidiã & liuorẽ. Quid itẽ tenacitas? curam & solicitudinem. Quid porrò luxꝰ & lasciuia? gehennam*

* vsuram

Ex epist. ad Rom.

οἱ χρεῶσται, τούτους τοῦ κεφαλαίου τοὺς τόκους καταβάλλοντες, τὰ ἐνταῦθα κακά, καὶ τὰ προσδοκώμενα δεινά. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ δίδως τῷ καὶ δώσοντι πάντως, καὶ πλείονα δώσοντι. Τάχα ὅτι διὰ πολλοῦ δίδωσι χρόνου. Καί τοιγε καὶ ἐνταῦθα δίδωσιν. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ λέγων· ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ τὸ διὰ μακροῦ λαβεῖν τοῦ χρόνου, πλεονάζει σοι τὸν πλοῦτον· ὁ γὰρ τόκος γίνεται πλείων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν δανειζομένων τοῦτο ὁρῶμεν τοὺς δανειστὰς ποιοῦντας, προθυμότερον τοῖς μετὰ πολὺν καταβάλλουσι χρόνον δανείζοντας. Ὁ μὲν γὰρ τὸ πᾶν εὐθέως ἀποδοὺς, ἐνέκοψε τοῦ τόκου τὸν δρόμον· ὁ δὲ ἐπὶ πλείονα κατασχὼν χρόνον, καὶ τὴν ἐργασίαν πλείω πεποίηκεν. Εἶτα ἐπὶ ἀνθρώπων μὲν οὐ δυσχεραίνομεν τὴν ἀναβολήν, ἀλλὰ καὶ σοφιζόμεθα αὐτὴν πλείω γενέσθαι, ἐπὶ θεοῦ δὲ οὕτω μικροψύχως διακείμεθα; Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει θεῷ. Καὶ δανείζῃ παρ' ἐμοῦ κύριε τὴν εἰς τὸν πτωχὸν ἐλεημοσύνην; ἵνα ποτέ μοι ταῦτα ἀποδῷς, δός μοι τῆς ἀντιδόσεως τὸν καιρόν· ὅρισον τῆς ἀπολήψεως τὴν προθεσμίαν. Πότε καὶ ποῦ σοι τὴν ὀφειλὴν ἀποδίδωμαι; Ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων· καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, δεῦτε

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.

nam & venenosos vermes. Hi n. debitores, has ꝑ capitali pendentes vsuras; præsentia scilicet mala, & futuras calamitates. Quare igitur non das ei, qui certò daturus est, & plura daturus? Fortè quia post multũ temporis dat. Atqui etiam hic dat. verax enim est, qui ait: Quærite regnum cælorum, & hæc omnia adiicientur vobis. Matth. 6. Præter hæc verò, id ꝙ post longum tempus recipias, diuitias quoq; tibi auget: nam vsura multiplicatur & crescit. Etenim hæc fœneratores agere videmus, cũ his, qui in fœnus accipiũt; vt scilicet ꝓmptius illis mutuò dẽt, qui post longũ tempus soluunt. Qui n. summam continuò reddit, vsuræ intercidit cursum: qui verò longiori tempore retinuit, quæstum etiam maiorẽ fecit. Ergone in hominibus molestè nõ ferimus dilationẽ, sed de industria etiã quærimus, vt ea maior fiat; erga Deum verò animo ita pusillo & illiberali sumus? Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo. Et fœneraris à me, Domine, pauperi datã eleemosynã? Vt igitur aliquando ista reddas, da mihi remunerationis tempus: constitue retributionis terminũ. Quando & vbi debitum recipiam? Matth. 25 Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, & constituerit oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris: & dicet iis, qui

Ex hom. de Pœn.

δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ὑπὲρ τίνων· ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ μοι· γυμνὸς ἤμην καὶ ἐνεδύσατέ με. Καὶ διατί ὦ κύριε οὐκ ἄλλων ὁδῶν φέρεις μνήμην, ἀλλ' ἢ τῆς ἐλεημοσύνης. Οὐ κρίνω φησὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὴν ἀπανθρωπίαν· οὐ κρίνω τοὺς ἁμαρτήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ μετανοήσαντας. Ὑπὲρ ἀπανθρωπίας ὑμᾶς καταδικάζω, ὅτι ἔχοντες τοσοῦτον, καὶ τηλικοῦτον φάρμακον σωτηρίας τὴν ἐλεημοσύνην, ἐν ᾗ ἐξαλείφεται πάντα τὰ ἁμαρτήματα, παρήκατε τοσαύτην εὐεργεσίαν. Οὐ γὰρ διατοῦτο τὰ χρήματα ἔλαβες, ἵνα εἰς τρυφὴν δαπανήσῃς, ἀλλ' ἵνα εἰς ἐλεημοσύνην ἀναλώσῃς. Μὴ γὰρ τὰ σαυτοῦ ἔχεις; τὰ τῶν πενήτων ἐνεπιστεύθης· κἂν ἐκ πόνων δικαίων, κἂν ἀπὸ κλήρου πατρῴου κεκτημένος τύχῃς. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἀπὸ πολλῆς φιλανθρωπίας ἐκ τῶν σῶν ἐκελεύσθης διδόναι, διατοῦτο καὶ σαυτοῦ νομίζῃς εἶναι ταῦτα, μηδὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν ποιοῦ ἀγνωμοσύνης. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο αὐτὰ ὁ θεὸς ἀφελέσθαι σου; Ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο, σὲ κύριον ποιῶν εἰς τὸ τοὺς δεομένους φιλοτιμίας. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἔδωκας. Ἀπιστεῖς ὅτι λήψῃ πάλιν; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Ὁ γὰρ τῷ μηδὲ δω-

κότι

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

*qui à dextris sunt: venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Pro quibus? Quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus eram, & operuistis me. Et quare, ô Domine, aliarum * viarũ non meministi, sed eleemosynæ tantũ? Non iudico, inquit, peccatum, præter inhumanitatē: non iudico eos, qui deliquerunt; sed qui pœnitentiam non egerunt. Propter inhumanitatē vos condemno; quia tantum habentes, & tale salutis remedium, eleemosynam inq̃, qua vniuersa delentur peccata, tantũ beneficium prætermisistis. Non n. ad hoc pecuniam accepisti, vt in luxum profundas, sed vt in eleemosynam impendas. Nunquid tua sunt quæ habes? pauperum bona tibi sunt credita: siue iustis ex laboribus, siue ex paterna hæreditate possideas. Ne n. idcirco, quòd magna cum humanitate de tuis dare iussus es, existimes, ea esse tua: nec excellentiam humanitatis, materiam facias ingratitudinis. An enim auferre ista Deus non potuit? Sed tamen non facit, sed potestatem tibi dat, liberalitatis in egenos exercendæ. Qua igitur de causa non dedisti? An te recepturum diffidis? Et quomodo hoc rationi consentaneum fuerit? Qui enim non danti dat, quomodo non*

multò

Ex interpr. Euág. S. Matth.

* id est, aliorum operum actionũue. phrasi Hebr.

κἄν τι δῷς, πῶς ἂν οὐ πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὸ λαβεῖν δώσει. Διὰ γὰρ τοῦτό σοι πλείονα τῶν ἄλλων ἔχειν συνεχώρησεν ὁ θεός, οὐχ ἵνα εἰς πορνείας καὶ μέθην καὶ ἀδηφαγίαν, καὶ ἱματίων πολυτέλειαν καὶ τὴν ἄλλην βλακείαν ἀναλώσῃς, ἀλλ' ἵνα τοῖς δεομένοις αὐτὰ διανέμῃς. Ἂν γὰρ πλέον τι τῆς χρείας εἰς σεαυτὸν ἀναλώσῃς τῆς ἀναγκαίας, χαλεπωτάτας ἐκεῖ τὰς εὐθύνας παρέξεις. Ἀλλ' οἶδα πολλοὺς εἰς

ἐκ τ ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

τοῦτο θηριωδίας ἐλθόντας, ὡς δι' ὄκνον μικρὸν λιμώττοντας περιορᾶν τοὺς πένητας, καὶ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς λέγοντας· οὐ πάρεστιν οἰκέτης ἐμοὶ νῦν· πόρρω τῆς οἰκίας εἰμί· οὐδεὶς τῶν ἐνταῦθά ἐστί μοι γνώριμος. Ὦ τῆς ὠμότητος· ὢ τῆς ὕβρεως. Εἰ καὶ δέκα στάδια βαδίσαι ἐχρῆν, οὐδ' οὕτως ὀκνῆσαι ἔδει· ὅτι μείζων ὁ μισθός. Ὅταν μὲν γὰρ δῷς, ὑπὲρ τοῦ διδομένου λαμβάνεις μισθὸν μόνον· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς βαδίσῃς, καὶ τούτου σοι πάλιν κεῖται ἡ ἀμοιβή. Ἐπεὶ δὲ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμάζομεν, ὅτι τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων, οὐδενὶ τούτων ἐπέταξεν, ἀλλ' αὐτὸς ἐπὶ τὰς βοῦς ἔδραμε καὶ τὸ μοσχάριον ἥρπασε· μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς διὰ τῆς σαυτοῦ χειρὸς θεραπεῦσαι τὸν πένητα. Ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπαισχύνεται χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ λαβεῖν διὰ τοῦ πένητος· καὶ σὺ χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ δοῦναι ἀργύριον ἐπαισχύνῃ; Καὶ πῶς τοῦτο οὐκ αἰσχύνης ἄξιον. Εἰ γὰρ ποτήριον ψυχροῦ μόνον

multo magis dabit, postquam acceperit? Propterea n. plura q̃ alios te Deus habere pmisit, non vt in fornicationes & ebrietatẽ, in edacitatẽ & vestium luxũ, aliamq́ mollitiem expendas, sed vt in egenos ea eroges. Si enim aliquid vltra necessitatem in teipsum impenderis, difficillimas ibi rationes datur^9 es. Sed scio multos eo feritatis deuenisse, vt

Ex interpr. epist. ad Rom.

propter exiguam ignauiã fame laborantes despiciant pauperes, atque eiusmodi ad eos dicere: nõ adest mihi iam famulus: procul à domo absum: nemo ex præsentibus mihi notus est. O crudelitatẽ: ô iniuriã. Etiamsi decem stadia ambulare oporteret, nec ita tamen segnis esse deberes: maior enim est merces. Etenim si dederis, pro solo dato mercedem recipis: si vero ipsemet iueris, huius quoque tibi rursus proposita est merces. Quoniam vero Abraham patriarcham ob hoc potissimum miramur, quòd trecentos decem & octo vernaculos habens, nulli istorum mandauerit, sed ipse ad armenta cucurrerit vitulumq́ rapuerit: Ne igitur & te pudeat manu tua pauperẽ curare. Christus nõ erubescit manum extendere, & accipere per pauperem: & tu extendere manũ dareq́ pecuniam erubescis? Et quomodo hoc non dignum pudore? Si n. poculum frigidæ aquæ Matt. 10.
solum,

μόνον βασιλείαν οὐρανῶν προξενεῖ· τὸ καὶ ὁμορρόφιον ποιῆσαι καὶ τραπέζης κοινωνὸν, καὶ ἀναπαῦσαι πένητα, πόσον οἴσει τὸν καρπὸν, εἰπέ μοι. Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνώμεθα ταῖς τῶν πενήτων θεραπείαις· μηδὲ παραιτώμεθα δι᾽ ἑαυτῶν θεραπεύειν αὐτούς. Ἁγιάζονται γὰρ ἡμῶν αἱ χεῖρες διὰ τῆς τοιαύτης διακονίας· κἂν εἰς εὐχὰς αὐτὰς ἀνατείνωμεν ἀπὸ τῆς θεραπείας ἐκείνης, ὁρῶν αὐτὰς ὁ θεὸς, δυσωπεῖται μᾶλλον, καὶ τὴν αἴτησιν δίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ χρήματα δοῦναι πολλῶν ἂν εἴη· τὸ δὲ δι᾽ ἑαυτῶν θεραπεῦσαι τοὺς δεομένους καὶ μετὰ προθυμίας ποιῆσαι τοῦτο, μεγάλης ψυχῆς δεῖται καὶ φιλοσόφου. Εἴ τινα ἴδῃς ἐν τοῖς βιωτικοῖς σοι βοηθοῦντα πράγμασιν, ἢ ἐν * δικαστῇ συμπράττοντα, ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ, καὶ ἀπαντᾷς, καὶ μετὰ πολλῆς δέχῃ τῆς εὐνοίας, καὶ χεῖρας καταφιλεῖς, καὶ ἀργύρια καταβάλλεις, καὶ τὰ τῶν θεραπόντων ποιεῖς· ἂν δὲ τὸν Χριστὸν εἰσελθόντα ἴδῃς, ὀκνεῖς καὶ ἀναδύῃ πρὸς τὴν αὐτοῦ θεραπείαν; Εἰ μὴ ὡς τὸν Χριστὸν δέχῃ τὸν ξένον, μὴ δέξῃ· εἰ δὲ ὡς τὸν Χριστὸν δέχῃ, μὴ ἐπαισχυνθῇς τοῦ Χριστοῦ νίψαι τοὺς πόδας. Ἀλλ᾽ ἐν ὅσῳ πρόκειται ἡ πανήγυρις, ἀγοράσωμεν ἐλεημοσύνην· μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀγοράσωμεν τὴν σωτηρίαν. Χριστὸν ἐνδύεις πτωχὸν ἐνδύων. Εἰ γὰρ ποτήριον ψυχροῦ ἔμμισθον, ἱμάτια καὶ χρήματα διδό-

* lego δικαστηρίῳ.

solum, regnum cælorum conciliat: quantum quæso adferet fructum, sub idem tectum induxisse, mensæ participem fecisse & refecisse pauperē? Ne igitur nos pudeat curæ pauperum: neq; ipsis per nosipsos officia impendere detrectemus. Sanctificantur n. manus nostræ per eiusmodi ministerium: ac si ad orationem eas ab illa cura extendamus, videns eas Deus, magis placatur, & petitionem dat. Etenim pecuniam dare fortè multorum est; at per seipsum curam impendere egenis, idque alacriter & studiosè facere, magni est & sapientis animi. Si tibi quem videris, in rebus ad vitam hanc spectantibus, opitulari, aut in iudicio operam præstare, aut alia eiusmodi in re; ei occurris, & magna cum beneuolētia amplecteris, & manus deosculāris, & pecuniam expendis, famulorumq; munera obis: Cū verò Christum ingredientem cernis, piger es, & subterfugis ipsius obsequium? Si non tanquam Christum suscipis peregrinum, non suscipies: si verò veluti Christum suscipis, ne te pudeat Christi lauare pedes. Sed quandiu proposita sunt nundinæ, emamus eleemosynas: imò verò eleemosynis comparemus nobis salutem. Christum vestis, cum pauperem vestis. Si enim poculum frigidum mercedem habet, vestimentis & pe-

διδόμενα διʼ εὐεργεσίαν οὐκ ἐμμι-
σθα; τοὐναντίον οὖν καὶ πολύμισθα. Εἰ
γὰρ ὅπου ἀδάπανος ἡ δόσις, τοσαύτη
τῆς εὐεργεσίας ἡ χάρις· ὅπου ἱματί-
ων ἀφθονία, χρημάτων χορηγία, τῶν
ἄλλων ἀγαθῶν ἡ περιουσία, πόσον ἀ-
πεκδέχεσθαι χρὴ μισθὸν παρὰ τοῦ δι-
καίου κριτοῦ. Οἶδα ὅτι ταῦτα καὶ τὰ
ἐκ τοῦ εἰ- τοιαῦτα πολλάκις μεμαθήκατε. Ἀλλʼ
ρήνην δι- εἴθε πολλάκις μαθόντες, κἂν ὀλιγά-
ώκετε μετὰ κις τὸ καλὸν εἰργαζοίμεθα. Καὶ γὰρ
πάντων. πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλόμε-
νος ὠνήσασθαι τὴν εὔφορον οὖσαν γῆν
ἐπιζητεῖν· οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ γῆς προ-
κειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χω-
ρίον, μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐκ
ταύτης ἀνέχεσθαι πόνων. Εἰπὲ δή μοι,
εἴ τις σοι ἔλεγεν, ὅτι μετὰ ἐνιαυτὸν πε-
σεῖται αὕτη ἡ πόλις, ἡ δεῖνα δὲ οὔ· ἆρα
ἂν ᾠκοδόμησας οἰκίας ἐν τῇ μελλούσῃ
καταπίπτειν; Μὴ τοίνυν οἰκοδομῶ-
μεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· πεσεῖται γὰρ
μικρὸν ὕστερον καὶ ἀπολεῖται. Τί δὲ
λέγω πεσεῖται· πρὸ τῆς πτώσεως ἡμεῖς
ἀπολλύμεθα, καὶ δεινὰ πεισόμεθα.
Οἰκοδομήσωμεν δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐν
οὐρανοῖς τὴν οἰκοδομήν, ἔνθα οὐ χρεία
τεκτόνων ἡμῖν, οὐδὲ οἰκοδόμων, ἀλλʼ αἱ
τῶν πενήτων χεῖρες, τὰς τοιαύτας οἰ-
κοδομοῦσιν οἰκοδομάς· καὶ οὐ τοῦτο μό-
νον, ἀλλὰ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν
προξενοῦσι, καὶ παρρησίαν διδοῦσι πρὸς
τὸν θεόν. Τοιοῦτον τὸ τῆς ἐλεημοσύνης
ὕψος. Καὶ καθάπερ βασιλίδος εἰ-
σιούσης οὐδεὶς τολμᾷ τῶν φυλαττόν-
των

& pecuniis, quæ ex liberalitate
dantur, merces non deberetur? imò
verò magna eis debetur merces. Si
n. cum datio sine sumptu fit, tanta
est beneficentiæ gratia: quantā ne-
cesse est à iusto iudice mercedem re-
cipere, vbi vestiū copia, pecuniæ ero-
gatio, aliorumq; bonorum est abun-
dantia? Scio q̄ hæc & similia fre- Ex illo:
quēter didiceritis. Sed vtinam bo- Pacē se-
num q̄ frequenter didicimus, rarò quimini
saltem operemur. Etenim magnæ cum omnibus
est stultitiæ, agrum q̄dem emere vo-
lentem, terrā fertilem quærere; cum
verò pro terra cœlū proponatur, &
promptum sit, prædiū ibi compara-
re, manere in terra, atq; huius labo-
res sustinere. Dic mihi quæso si quis
tibi diceret, post annum ruituram
hanc vrbem, aliā verò quandā non
item: nunquid domos extrueres in
ea q̄ casura esset? Ne igitur ædifice-
mus in hoc mundo: cadet enim non
longè post, & peribit. Et quid dico
cadet? anteq̄ cadat, nos interimus,
& grauia atq; indigna patiemur.
Ædificemus verò potius ædificiū no-
strum in cœlis, vbi nihil opus erit
opificibus aut structoribus, sed pau-
perum manus eiusmodi structuras
extruunt: nec hoc solum, sed cœleste
etiam regnum p̄curant, fiduciamq;
præbent apud Deum. Tanta elee-
mosynæ est excellentia. Et quemad-
modū Regina ingrediente nemo ex

Xx por-

των τὰς θύρας ἐξετάσαι, τίς εἴη καὶ πόθεν, ἀλλὰ πάντες μετὰ χαρᾶς ὑποδέχονται. οὕτω δὴ καὶ τοὺς ταύτην ἐργαζομένους παρὰ τὸν θρόνον ἔστησι τὸν βασιλικόν. Φιλεῖ γὰρ αὐτὴν ὁ θεὸς, καὶ ἀεὶ πλησίον αὐτοῦ ἕστηκε, καὶ ὑπὲρ ὧν δ' ἂν αἰτήσῃ χάριν, εὐθέως λαμβάνει. Τοσαύτη τῆς ἐλεημοσύνης ἡ περιουσία, ὡς μὴ μόνον ἁμαρτήματα καθαίρειν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον φυγαδεύειν. Καὶ τίς φησιν ἐλεημοσύνην ἐπιδειξάμενος τοῦ θανάτου κρείττων γέγονε. Καὶ μὴν ἅπαντας ὁρῶμεν ὑπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ θανάτου γινομένους. Μὴ θορυβηθῇς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μάνθανε, ὅπως ἡ τῆς ἐλεημοσύνης δύναμις ἐνίκησε ταύτης τὴν τυραννίδα. Καὶ γὰρ Ταβηθᾶ τις ἐγένετο γυνὴ, ἥτις ἔργον ἐποιεῖτο καθ' ἑκάστην τὴν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης εὐπορίαν συλλέγειν· καὶ ἐνεδίδυσκέ φησι τὰς χήρας, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐπορίαν αὐταῖς παρεῖχεν. Ἐγένετο δὲ ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. Τί οὖν αἱ τῆς θεραπείας ἀπολαύουσαι καὶ τὰ σώματα σκεπόμεναι ἀπ' αὐτῆς· ἐν καιρῷ τὴν εὐεργέτην τὴν αὐτῶν ἀμείβονται· περιεστῶσαι γὰρ τὸν ἀπόστολον ἐδείκνυον τὰ ἱμάτια, καὶ ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν, καὶ δάκρυα ἐπέχεον, καὶ εἰς οἶκτον τοῦτον ἔφερον. Τί οὖν ὁ Πέτρος· τὰ γόνατα θεὶς φησὶ προσηύξατο, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπεν· Ταβηθᾶ, ἀνάστηθι. Ἡ δὲ ἤνοι-

ξε

portarum custodibus examinare audet, quæ sit, aut vnde; sed omnes cũ gaudio suscipiunt: ita nimirum eleemosynæ sui operatores iuxta regium thronum constituit. Amat enim ipsam Deus, & semper prope istum astat, & pro quibuscunque gratiam postulauerit, continuò impetrat. Tanta est eleemosynæ præstantia, vt non solum delicta expiet, sed & mortem ipsam depellat. At quis, inquit, eleemosynam faciens, morte superior factus est? Enimuerò omnes videmus sub mortis imperio positos. Verùm ne turberis, sed ipsis ex rebus disce, quomodo eleemosynæ virtus huius superauerit imperium. Tabitha quædam mulier fuit: hæc opus faciebat per singulos dies, vt eleemosynæ copiam colligeret: Et vestiebat, inquit, viduas, & aliam omnem abundantiam eis suggerebat. Factum est autem, vt ipsa infirmaretur & moreretur. Quid igitur obsequium ipsius expertæ, & in corporibus ab ea protectæ viduæ? In tempore benefactrici suæ gratiã rependunt. Circumstantes enim Apostolum, ostendebant vestes, & quæ cum ipsis fecerat; lachrymasq́ profundebant, atq́ hunc ad misericordiam trahebant. Quid ergo Petrus? Positis, inquit, genibus orauit; & conuersus ad corpus dixit; Tabitha surge. Illa

Act. 9.

vero

ξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε· δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησε, καὶ φωνήσας τὰς χήρας καὶ τοὺς παρεστῶτας παρέδωκεν αὐτὴν ζῶσαν. Εἶδες ὅση τῆς εὐποιΐας ἡ περὶ τὰς χήρας ἀμοιβή; Τί γὰρ τοσοῦτον εἰπέ μοι παρέσχεν αὕτη ταῖς χήραις, ὅσον αὗται αὐτὴν ἠμείψαντο. Τὸ γὰρ τῆς ἐλεημοσύνης μέγεθος, οὐκ ἐν τῷ πλήθει τῶν διδομένων κρίνεται, ἀλλ' ἐν τῇ προθυμίᾳ τῶν διδόντων. Οὕτως μεγάλα δύνανται πόδες ἁγίων οἷς οἰκίαν εἰσιόντες. Αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἁγιάζουσι, θησαυροὺς μυρίων εἰσάγουσιν ἀγαθῶν· φύσιν πεπηρωμένην διορθοῦνται· λιμὸν λύουσι καὶ πολλὴν εἰσάγουσι τὴν εὐπορίαν. Καὶ γὰρ οἱ τοῦ Ἠλία πόδες εἰς τὴν οἰκίαν τῆς χήρας εἰσελθόντες καινόν τινα καὶ παράδοξον εὐεργεσίας ἐπεδείξαντο τρόπον· ἄρουραν τὴν οἰκίαν τῆς χήρας ἐποίησαν, καὶ τὴν ὑδρίαν ἅλωνα. Καινός τις τρόπος σπόρου καὶ ἀμήτου ἐγένετο τότε· Πῶς· ἔσπειρεν εἰς τὸ τοῦ δικαίου στόμα, καὶ τὰ καταβληθέντα μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας ἐκ τῆς ὑδρίας ἐθέριζεν. Ἔσπειρεν ἄλευρον, καὶ ἐθέρισεν ἄλευρον. Οὐκ ἐδεήθη βοῶν καὶ ζεύγους καὶ ἀρότρου καὶ αὔλακος· οὐδὲ ὑετοῦ καὶ ἀέρος καὶ δρεπάνης· οὐδὲ ἅλωνος καὶ δραγμάτων· οὐδὲ ἀνέμων διακρινόντων ἀπὸ τοῦ καρποῦ τὰ ἄχυρα· οὐδὲ μύλης τριβούσης· ἀλλ' ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τούτων ἁπάντων

τὸ πέ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν χήραν καταλε.

verò aperuit oculos suos, & videns Petrum, resedit. Dans autem ei manum, erexit eam: & cum vocasset viduas & astantes, exhibuit eā viuentem. Vidisti quanta sit erga viduas beneficentiæ merces? Quid n. quæso, tantum hæc vidua tribuit, quantum ei ipsæ retribuerūt? Eleemosynæ enim magnitudo non dantorum multitudine, sed dantium prōptitudine æstimatur. Verè magna possunt Sanctorum pedes, domum ingrediētes. Ipsum pauimentum sanctificant, thesauros innumerabilium adducunt bonorum: naturam vitiatā corrigunt: famem soluunt, magnamq́ inuehunt abundantiā. Etenim Heliæ pedes domum viduæ ingressi, nouam quandam & admirabilem beneficentiæ ostenderunt rationem: agrū ex vidua domo fecerunt, & ex hydria aream. Nouus quidam sationis & messis tunc factus est modus. Quomodo? Seminauit vidua in os iusti; & quæ iniecta fuerunt cum magna abundantia ex hydria metens collegit. Seminauit farinam, & messuit farinam. Non indiguit bobus, & iugo, & aratro, & sulco: nec etiā pluuia, & aëre, & falce: nec area aut manipulis: neq; ventis paleas à frumento discernentibus: neque mola conterente: sed vno temporis momento horū omnium

Ex hom. in viduā eligendam.

3.Reg.17

con-

τὸ τέλος εὗρον ἐπὶ τῆς ὑδρίας. Τοιαῦτα τῶν ἁγίων τὰ δῶρα· τοιαῦτα χαρίζονται πόδες ἁγίων· μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα τούτων. Καὶ εἰ μὴ μακρὸν ἐποίουν τὸν λόγον, πολλάκις ἂν ἀπηριθμησάμην τοιαύτας δωρεάς. Ἀλλ' ὥσπερ τιμώμενοι τοιαῦτα φέρουσι δῶρα, οὕτως ἀτιμαζόμενοι μεγάλην ἐπάγουσι κόλασιν καὶ πῦρ ἀπαραίτητον. Ἀλλ' ἐκεῖνος Πέτρος ἦν φησι, ὁ ἐκεῖνος Ἠλίας ἦν. Τί λέγεις εἰπέ μοι. Καὶ Πέτρος καὶ Ἠλίας ἦν· οὐ τῆς αὐτῆς μετεῖχον φύσεως; Οὐ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ παρήχθησαν εἰς τὸν βίον ἡμῖν; οὐ ταῖς αὐταῖς τροφαῖς ἐτράφησαν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσαντο πράγμασιν; οὐ τινὲς αὐτῶν καὶ γυναῖκας εἶχον καὶ παῖδας; οἱ δὲ καὶ τέχνας βιωτικάς; ἕτεροι δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τῆς κακίας τὸ βάραθρον κατηνέχθησαν; Ἀλλὰ πολλῆς ἀπήλαυσαν φησι τῆς χάριτος. Ἀλλ' εἰ μὲν νεκροὺς ἀναστῆσαι ἐκελευόμεθα, καὶ ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι τυφλῶν, καὶ καθᾶραι λεπροὺς, καὶ χωλοὺς ὀρθῶσαι, καὶ δαίμονας ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἄλλας τὰς τοιαύτας ἰᾶσθαι νόσους, καιρὸν ἂν εἶχε τὰ τῆς ἀπολογίας τῆς τοιαύτης ἡμῖν. Εἰ δὲ πολιτείας ἐξέτασις πρόκειται νῦν, καὶ ὑπακοῆς ἐπίδειξις, καὶ τῶν κακῶν ἀλλοτρίωσις, ποῖον ταῦτα πρὸς ἐκεῖνο ἂν ἔχοι λόγον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐ τοῖς τὰ σημεῖα ἐργασαμένοις ἁπλῶς τὰ ἔπαθλα δίδωσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰ προστάγματα πεποιηκόσι τὰ αὐτοῦ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ μὴ πλησιάζειν θεάτροις, καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ.

consummationē in hydria inuenit. Talia sunt Sanctorū munera: eiusmodi largiuntur pedes Sanctorum: imò verò his etiā plura. Et nisi prolixū nimis facere sermonē, frequenter istiusmodi enumerarē dona. Verū, quemadmodum hæc magni æstimantes eiusmodi dona ferunt; ita aspernantes magnam sibi pœnam, ignemq; accersunt ineuitabilē. Sed ille, dicit aliqs, erat Petrus, & ille Helias erat. Quid quæso dicis? Et Petrus & Helias erat: an non eandem habebāt naturā? nonne per eandem viam in vitam producti sunt, qua nos? nonne iisdē alimentis enutriti sunt? nonne iisdem rebus sunt vsi? nonne qdam ipsorū etiam vxores & liberos habuerunt? quidā verò etiā ad victum comparandū artes? alij verò in ipsum quoq; malitiæ barathrū sunt immersi? Sed magnā, dicis, consecuti sunt gratiā. Verùm, si quidē mortuos suscitare, oculos aperire cæcorum, mundare leprosos, claudos erigere, dæmones eiicere, aliosq; eiusmodi sanare morbos iuberemur, opportuna nobis esset excusatio: cū verò de vitæ instituto & conuersatione examen propositum sit, de obedientiæ itē exhibitione, vitiorūq; emendatione, quamnā hæc ad illa rationē habere possunt? Etenim Christus non iis, qui signa tantū fecerunt, dat p̄mia, sed his qui p̄ceptis ipsius

Ex orat. quod nō oporteat ad spectacula accedere: Et in Abraham.

αὐτοῦ. Δεῦτε γάρ φησιν οἱ εὐλογημένοι
τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν
ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
καταβολῆς κόσμου· οὐχ ὅτι ἐθαυμα-
τουργήσατε, ἀλλ' ὅτι ἐπείνασα καὶ ἐ-
δώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐ-
ποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ συνηγά-
γετέ με. Ὥστε εἰ καὶ ἐκεῖνον συνέστει-
λεν ἡ χάρις, οὐδὲν ἡμᾶς τοῦτο παρα-
βλάψαι δυνήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀπολο-
γήσασθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν τὰς εὐθύ-
νας τῶν πεπραγμένων ὑπέχωμεν.
Πολιτεία μὲν γὰρ ὀρθὴ, καὶ χωρὶς
σημείων ἀπολήψεται τοὺς στεφάνους·
βίος δὲ παράνομος οὐδὲ μετὰ ση-
μείων δυνήσεται τὴν κόλασιν ἐκφυ-
ἐκ τοῦ ἑρμ. γεῖν. Τοιαύτας τοίνυν μετίωμεν ἀρε-
τοῦ κατὰ τὰς, αἳ μετὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας,
Ματθ. καὶ τοὺς πλησίον ὠφελῆσαι δύναιντ'
εὐαγ. ἄν. Τοιοῦτον ἡ ἐλεημοσύνη· ἐντεῦθεν
καὶ εὐχὴ καὶ νηστεία καὶ πᾶσα ἄλλη
ἀρετὴ τὰ νεῦρα ἔχει. Κἂν γὰρ νηστεύ-
ῃς χωρὶς ἐλεημοσύνης, οὐδὲ νηστεία τὸ
πρᾶγμα λογίζεται, ἀλλὰ γαστριζο-
μένου καὶ μεθύοντος χεῖρον, ὅσῳ
τρυφῆς ὠμότης χαλεπωτέρα. Καὶ τί
λέγω νηστείαν· κἂν γὰρ σωφρονῇς,
κἂν παρθενεύῃς, ἐκτὸς ἕστηκας τοῦ
νυμφῶνος ἐλεημοσύνην οὐκ ἔχων.
Καίτοι τί παρθενίας ἴσον· ὃ μηδὲ ἐν τῇ
καινῇ ὑπὸ νόμον ἦλθεν ἐξ ἀνάγκης,
διὰ τὸ ὑπερέχον. Εἰ δὲ παρθένοι ἐκ-
βάλλονται ἐπειδὴ ταύτην μετὰ δα-
ψιλείας τῆς πρεπούσης οὐκ ἔχουσι,
τίς δυνήσεται ταύτης ἄνευ συγγνώ-
μης

ipsius obtemperauerunt. *Venite, in-* Matt. 25.
quit, benedicti patris mei; possidete
paratū vobis regnum à constitutio-
ne mundi: non quia miracula edi-
distis; sed quia esuriui, & dedistis
mihi manducare: sitiui & dedistis
mihi bibere: hospes eram, & collegi-
stis me. Quamuis igitur illum in of-
ficio continuerit gratia, nihil tamē
id nobis obesse, sed nec excusare nos
poterit, cum factorum rationes da-
bimus. Recta enim vita conuersatio
etiam citra signa coronas recipiet:
vita verò scelerata ne cum signis
quidem pœnā effugere poterit. Ta- Ex inter-
les itaq; persequamur virtutes, quæ pr. Euág.
vna cum nostra salute, proximis et- S. Matth.
iam prodesse queant. Eiusmodi est
eleemosyna. Hinc & oratio, & ie-
iunium, omnisq; alia virtus neruos
habet. Quamuis enim ieiunaue-
ris absq; eleemosyna, ne quidem pro
ieiunio hoc reputabitur, sed aluum
explente & sese inebriante tan-
to peius, quanto grauius vitium est
crudelitas q̄ luxus. Et quid dico de
ieiunio? Etiāsi temperans sis, etiāsi
virginitatē serues, extra sponsi tha-
lamum stabis, si eleemosyna careas.
Iam verò, quid virginitati æquale?
quæ ne in nouo quidē testamēto sub
legis necessitatem, ob excellentiā su-
am, venit. Quod si virgines eiiciā-
tur, quando eleemosynā cum ea, qua
par est, abundantia, non habent; qs
absq;

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

μης τυχεῖν· οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀπολέσθαι πάντως ἀνάγκη τὴν ταύτην οὐκ ἔχοντα. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς οὐδεὶς ἑαυτῷ ζῇ, ἀλλὰ καὶ χειροτέχνης καὶ στρατιώτης, καὶ γεωργὸς καὶ ἔμπορος, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον καὶ τὸ τοῦ πλησίον ὠφέλιμον συντελοῦσιν ἅπαντες, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο δεῖ ποιεῖν. Τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστι ζῆν. Ὡς ὅγε ἑαυτῷ ζῶν μόνῳ καὶ πάντων ὑπερορῶν περιττός ἐστι, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπος, οὐδὲ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου. Ὁ τοίνυν βουλόμενος γενέσθαι πλούσιος, γενέσθω πένης, ἵνα γένηται πλούσιος· ἀναλισκέτω, ἵνα συλλέξῃ· σκορπιζέτω, ἵνα συναγάγῃ. Εἰ δὲ καινὰ ταῦτα καὶ παράδοξα, τὸν σπείροντα σκόπει καὶ λογίζου, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνος δυνήσεται ἑτέρως πλείω συναγαγεῖν, ἂν μὴ τὰ ὄντα σκορπίσῃ καὶ τὰ ἕτοιμα προῆται. Διατί γὰρ μὴ τοῖς δεομένοις παρέχῃς· παίδων μοι χορὸς περιέστηκέ φησι, καὶ ἐπιθυμῶ πλουτοῦντας αὐτοὺς καταλιπεῖν. Τίνος οὖν ἕνεκεν πένητας αὐτοὺς ποιεῖς· ἂν μὲν γὰρ αὐτοῖς τὰ πάντα ἀφῇς, πάλιν ἐπισφαλεῖ φυλακῇ τὰ σὰ πάντα ἐπέτρεψας· ἂν δὲ τὸν θεὸν αὐτοῖς καταλίπῃς συγκληρονόμον καὶ ἐπίτροπον, θησαυρὸν μυρίον κατέλιπες. Εἰ τοίνυν βούλει τοῖς παιδίοις καταλιπεῖν πλοῦτον πολύν, κατάλιπε τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν. Ὁ γὰρ μηδὲν σοῦ ποιήσαντος, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα

absq; hac veniam obtinere poterit? Non est quisquam, non est: sed perire omnino necesse est eam non habentem. Si enim in rebus huius vitæ nemo sibi soli viuit, sed & artifex & miles, & agricola & mercator, ad communem vtilitatem & proximi commodum conferunt omnes: multò magis in spiritualibus hoc facere oportet. Hoc enim maximè est viuere. Qui igitur sibi soli viuit, omnesq; despicit, inutilis est; & neque homo, neque de genere nostro. Qui itaque diues fieri desiderat, ille pauper fiat, vt euadat diues: expendat, vt colligat: dispergat, vt congreget. Quod si noua hæc & admirabilia videntur, seminantem aliquem considera & cogita, quod nec ille plura congregare alia ratione possit, nisi præsentia spargat, & quæ parata habet, proiiciat. Quare enim egenis non præberes? Liberorũ me chorus circumstat, inqs, & diuites eos relinquere desidero. Quare igitur pauperes eos facis? Si n. vniuersa ipsis reliqueris, periculosæ iterũ custodiæ bona tua commisisti: si verò Deum ipsis coheredem reliqueris & procuratorem, immensum ipsis thesaurum reliquisti. Si itaque liberis tuis magnas relinquere velis diuitias, Dei ipsis relinque prouidentiam. Qui enim, nihil te conferente, animam & cor-

Ex inter- pr. epist. ad Rom.

pus

σῶμα διαπλάσας καὶ ζωὴν χαρισάμενος, ὅταν ἴδῃ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενον φιλοτιμίαν, πῶς οὐ πάντα αὐτοῖς ἀνοίξει τὸν πλοῦτον· Εἰ γὰρ Ἠλίας ὀλίγῳ τραφεὶς ἀλεύρῳ, ἐπειδὴ εἶδε τὴν γυναῖκα ἐκείνην τῶν παίδων αὐτὸν προτιμήσασαν, ἅλωνας καὶ ληνοὺς ἐπὶ τοῦ δώματος τῆς χήρας ἔδειξεν· ἐννόησον ὁ τοῦ Ἠλία δεσπότης, πόσην ἐπιδείξεται φιλοφροσύνην. Εἰ βούλει πλουσίους τοὺς παῖδας καταλιπεῖν, τὸν θεὸν καταλίπε ὀφειλέτην αὐτοῖς. Αὐτοὶ μὲν γὰρ τὰ χρήματα ἂν λάβωσιν, οὐδὲ ὅπου δώσουσιν ἴσασιν· ἂν δὲ σὺ παραλαβὼν αὐτὰ τῷ θεῷ δανείσῃς, ἄσυλος μένει λοιπὸν ὁ θησαυρός, καὶ μετὰ πολλῆς ἔσται εὐκολίας ἡ ἀνταπόδοσις. Καὶ γὰρ χάριν ἔχει καὶ ὀφείλων καὶ καταβάλλων ἡμῖν ὁ θεός, καὶ τοὺς δανειστὰς αὐτοῦ, τῶν οὐ δεδανεικότων ἥδιον ὁρᾷ· καὶ οἷς μάλιστα ὀφείλει, τούτους μάλιστα φιλεῖ. Ὥστε εἰ βούλει φίλον αὐτὸν ἔχειν, κατάστησον χρεώστην. Οὐ γὰρ οὕτως χαίρει δανειστὴς ὀφειλέτας ἔχων, ὡς ὁ θεὸς εὐφραίνεται δανειστὰς ἔχων. Καὶ οἷς μὲν οὐδὲν ὀφείλει, τούτους καὶ ἀποφεύγει· οἷς δὲ ὀφείλει, τούτοις καὶ ἐπιτρέχει. Τί τοίνυν τοῖς ἀνθρώποις τὰς παρακαταθήκας παρέχεις; ἕστηκεν ὁ Χριστὸς ἕτοιμος ὑποδέξασθαι καὶ τηρῆσαι· οὐχὶ τηρῆσαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεονάσαι, καὶ μετὰ πολλῆς ἀποδοῦναί σοι τῆς προσθήκης. Ἐκ τῆς ἐκείνου χειρὸς οὐδεὶς ἁρπάζει. Οὐ τηρεῖ δὲ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

pus formauit, vitamq́ largitus est, si tantam te ostendere videat liberalitatem, quomodo nō omnes ipsis aperiret diuitias? Si n. Helias exigua nutritus farina, quoniā vidit, quod ipsum mulier illa filiis suis pferret: areas & torcularia in domo viduæ fecit: cogita Heliæ Dominus quantā ostensurus sit liberalitatē. Si liberos tuos opulētos relinquere velis, Deū ipsis relinque debitorē. Ipsi n. si pecuniā acceperint; ne quidem vbi & quando dare debeant, nouerint: si verò tu præueniens, eā Deo mutuā dederis, tutus iā & à furibus intactus manet thesaurus, & admodū prompta erit compensatio. Etenim, gratiā nobis habet, & cum debet, & cum soluit, Deus; suosq́ fœneratores libentius videt, q̄ qui nihil ei fœnerarunt: & quibus maximè debet, hos maximè amat. Igitur, si amicum eū habere desideras, debitorem constitue. Non enim ita gaudet fœnerator, habens debitores, sicut oblectatur Deus, creditores habens. Et q̄bus nihil quidē debet, eos quoq; refugit; quibus verò debet, his vltro etiā occurrit. Quid igitur hominibus deposita tradis? stat Christus paratus suscipere & custodire: nec verò custodire solū, sed etiā augere, & magno cū augmēto tibi restituere. Ex ipsius manib. nemo rapit. Nec verò ea tantū cōseruat, sed etiam

Ex orat. in Stat.

καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου λύει σου τοὺς κινδύνους. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων οἱ δεξάμενοι τὰς παρακαταθήκας χάριν ἡμῖν δεδωκέναι νομίζουσι, φυλάττοντες ἅπερ ἔλαβον· ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ τοὐναντίον. Οὐ γὰρ δεδωκέναι χάριν, ἀλλ' εἰληφέναι ὁμολογεῖ, ὅταν παρὰ σοῦ ταύτας δέξηται. Καὶ ὁ μὲν τὰς παρακαταθήκας λαβὼν, καὶ μισθοὺς ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς μᾶλλον καὶ μισθὸν ὑπὲρ τούτου σοι δίδωσι. Διὰ γὰρ τοῦτό σοι τὰ χρήματα ἐκέλευσεν ὁ θεὸς δοῦναι ἑτέρῳ, ἵνα σὺ αὐτὰ ἔχῃς. Ἕως μὲν γὰρ ἂν μόνος κατέχῃς, οὐδὲ αὐτὸς ἔχεις· ὅταν δὲ ἑτέρῳ δῷς, τότε καὶ αὐτὸς ἔλαβες. Ὥσπερ γὰρ εἰ παιδίῳ τις ἀργύριον μικρὸν δῴη φυλάττειν σφοδρῶς, ὥστε μὴ ἐξεῖναι ἁρπάσαι τῷ βουλομένῳ, οὕτω καὶ ὁ θεὸς ποιεῖ. Δὸς τῷ δεομένῳ φησὶν, ἵνα μὴ ἁρπάσῃ τις αὐτὰ ἀπὸ σοῦ, οἷον ἢ συκοφάντης, ἢ διάβολος, ἢ κλέπτης, ἢ μετὰ πάντας ὁ θάνατος. Ἕως μὲν γὰρ αὐτὸς ταῦτα κατέχεις, οὐκ ἀσφαλῶς κατέχεις· ἐὰν δὲ ἐμοὶ ταῦτα δῷς διὰ τῶν πενήτων, ἐγώ σοι φυλάττω μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα. Οὐ γὰρ ἵνα ἀφέλω, λαμβάνω, ἀλλ' ἵνα πλείονα ποιήσω· ἵνα ἀκριβέστερον φυλάξω· ἵνα κατ' ἐκεῖνόν σοι αὐτὰ τηρήσω τὸν χρόνον, καθ' ὃν οὐδεὶς ὁ δανείζων, οὐδὲ ὁ ἐλεῶν ἐστι. Τί ματαιοπονεῖς ὦ πλούσιε, τὰ τῶν πενήτων ἐν τοῖς σοῖς θησαυροῖς ἀποκρύπτων· τί αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ἀγα-

ἐκ τ' ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

etiam de hoc ipso omnia tua soluit pericula. Apud homines quidẽ, qui deposita suscipiunt, beneficiũ se nobis præstare existimant, quòd à nobis accepta custodiant: Apud Christum verò è contrà fit. Nec enim beneficium dedisse, sed accepisse se profitetur, cum ea à te suscipit. Et quidem qui deposita accepit, mercedem etiam à te postulat: Christus verò etiam pro hoc mercedem potius tibi dat. Propterea enim pecuniã iussit te Deus dare alteri, vt eam tu habeas. Quousq; n. tu solus habueris, nec ipse habes: si verò alteri tradas, tunc tu quoque recepisti. Quemadmodum n. si puero quis paruum argenteum nummũ det, vt diligenter custodiat, ne liceat surripere, volenti: sic Deus quoq; facit. Da, inqt, egeno, ne quis eam tibi auferat, vtputa calumniator, aut diabolus, aut fur, aut post omnes, ipsa mors. Quã diu enim ipse eam retines, securè non tenes: si verò mihi, inquit, per pauperes dederis, totam tibi ego diligenter custodio. Non enim vt auferam, accipio, sed vt auctiorẽ reddam; vt diligentius custodiam; vt in illud tempus tibi eam conseruem, quo nullus fœnerator, aut commiserans erit. Quid frustrà laboras ô diues, pauperum res in thesauris tuis abscondens? Quare indignaris cum à te aliquid petitur, tan-

Ex interpr. epist. ad Rom.

ἀγανακτεῖς, ὡς οἴκοθεν ἀναλίσκων· τὰ πατρῷα θέλουσιν, οὐ τὰ σά. Τὰ ἐγχειρισθέντα σοι δι' αὐτοὺς, οὐ μετὰ σοῦ γεννηθέντα. Ἃ ἔλαβες δὸς, καὶ τὴν χρῆσιν κέρδανον· ἀρκεῖ σοι ὅτι διδόναι οὐ λαμβάνειν ἐτάχθης. Τί τῇ γῇ παραδίδως τὸν θησαυρόν· δὸς τῇ ἐμῇ χειρί φησι. Οὐ δοκεῖ σοι τῆς γῆς ἀξιοπιστότερος εἶναι ὁ τῆς γῆς δεσπότης; Ἔδωκα φησίν. Ἀλλ' οὐ χρὴ διαλιμπάνειν ταῦτα ποιοῦντα· τότε γὰρ μόνον ἀπολογήσῃ, ὅταν μὴ ἔχῃς. Κἂν μυρίοις ᾖς δεδωκὼς, ὦσι δὲ καὶ ἕτεροι πεινῶντες, οὐδεμία σοι ἀπολογία ἐστί.

ἐκ τοῦ πρὸς Κορινθ. β'.

Μήτε γοῦν ὁ πλούσιος μέγα φρονείτω πολλὰ διδοὺς, μήτε ὁ πένης καταπιπτέτω, ὡς ὀλίγα παρέχων· πολλάκις γὰρ οὗτος ἐκείνου πλείονα δέδωκε. Τὸ γὰρ πολὺ καὶ τὸ ἔλαττον, οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς οὐσίας τῶν παρεχόντων.

ἐκ τοῦ πρὸς Ρωμ.

Σὺ δὲ παρασίτους μὲν τρέφων καὶ κόλακας ὡς ἀπὸ πηγῶν δαπανῶν οὕτω χαίρεις· εἰ δὲ πτωχὸν ἴδοις, τότε σοι ὁ τῆς πενίας ἐπιτίθεται φόβος.

ἐκ τοῦ πρὸς Κορινθ. α'.

Δὸς τῷ δεομένῳ καὶ μὴ δὸς τῷ ὀρχουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν ψυχὴν ἀπολέσῃς τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἴτιος εἶ τῆς ἐκείνου ἀπωλείας, διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας. Εἰ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήσεως ᾔδεσαν, ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν ἐπαύσαντο ταῦτα ἐπιτηδεύοντες. Τυφλὸς οἶδεν ἐλεήμονος εἰς οὐρανῶν βασιλείαν

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν.

χειρα-

tanquam de tuis expendens? patria bona volunt, non quæ tua sunt: quæ tibi propter ipsos sunt credita, nō quæ tecum nata. Quæ accepisti, da; & vsum lucrifacias. Sufficit tibi quia ad dandum sis destinatus, non ad accipiendum. Quare terræ thesaurum tradis? da manui meæ, inquit. Non videtur tibi terra fidelior esse terræ Dominus? Dedi, inquit. Verū, cessare non oportet ista facere: tunc enim solū excusaberis, si non habeas. licet decem millibus dederis, adhuc autē superfuerint esurientes, nullam habes excusationem.

Ex epist. 2. Cor.

Ne igitur diues altum sapiat, quòd multa det, neque pauper animo concidat, quasi pauca prabens: frequenter enim hic illo plura dedit. Multum enim & Parum, non datorū mensura censetur, sed facultate substantiæ eorum qui dant.

Ex epist. ad Rom.

Tu verò parasitos quidem alēs & adulatores, velut ex fontibus profundens, ita gaudes: si verò pauperem videas, tunc paupertatis tibi timor incumbit.

Ex 1. ad Corinth.

Da egenti, & ne des saltatori, ne vna cum pecunia tua, ipsius quoq; animam perdas. Tu enim causa es perditionis illius, per intempestiuam tuam liberalitatem. Si enim saltatores sciuissent, institutum suum inutile sibi fore, iam olim eiusmodi res sectari destitissent. Nouit cæcus, misericordiam consequens, in cæleste regnum

Ex interpr. Euāg. S. Ioan.

manu

χειραγωγεῖν, καὶ τοίχοις προσκρούων καὶ βόθροις ἐνολισθαίνων, οὗτος ὁδοποιὸς γίνεται τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως. Ὅταν γὰρ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ποιῇς, κἂν ἡ οἰκουμένη οἶδεν, οὐδεὶς οἶδεν· ἐπειδὴ οὐχ οὕτως ἐποίησας. Οὐ γὰρ εἶπεν, μὴ ποιεῖτε ἁπλῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ προσέθηκε, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς. Ὢ πηλίκον ἀξίωμα τῆς πενίας. Τοῦ θεοῦ γίνεται προσωπεῖον· κρύπτεται ἐν πενίᾳ θεὸς, καὶ πένης μὲν ὁ τὴν χεῖρα προτείνων, θεὸς δὲ ὁ δεχόμενος. Ὅταν σοι λυπηρόν τι συμβῇ, δὸς ἐλεημοσύνην εὐθέως· εὐχαρίστησον ὅτι συνέβη, καὶ ὄψει πόση χαρὰ ἐπεισέρχεται. Τὸ γὰρ κέρδος τὸ πνευματικὸν κἂν ὀλίγον ᾖ, τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς πᾶσαν ἀποκρύψαι ζημίαν σωματικήν. Καὶ εἰ ἀπιστεῖται, πειράσετε καὶ ὄψεσθε τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ὢ τῆς ῥαθυμίας, ὢ τῆς ἀγνωμοσύνης, ὅτι διαπαντὸς μὲν ἐν ἁμαρτίαις καὶ πονηρίαις ζῶμεν. Ἂν δέ ποτέ τι καὶ ποιήσωμεν μικρὸν ἀγαθὸν, κατὰ τοὺς ἀγνώμονας τῶν οἰκετῶν, μετὰ πολλῆς τῆς καπηλείας ἐξετάζομεν καὶ ἀκριβολογούμεθα περὶ τῆς ἀντιδόσεως, εἴγε ἔχει μισθόν τινα τὸ γινόμενον. Καί τοι μείζων ὁ μισθὸς, ἐὰν μὴ ἐπ' ἐλπίδι μισθῶν ποιῇς· δεῖ γὰρ πάντα διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ μὴ διὰ τὴν ἐλπίδα ποιεῖν τοῦ μισθοῦ. Εἰ γὰρ ποιήσας ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς, οὐδενὸς παρ' ἡμῶν προϋπηργμένου καλοῦ, τοσαῦτα ἡμῖν εὐθέως ἐχαρίσατο, τοῖς τοσαῦτα πεπονη-

κόσι

manu ducere, & qui in parietes impingit, atq; in foueas incidit, hic in cœlum ascendendi viam parat. Si non ad ostentandum te hominibus eleemosynā facias, licet totus orbis sciat, nemo tamen scit: quoniam nō hac intentione fecisti. Non enim dixit, ne omninò coram hominibus faciatis, sed apposuit, vt ab illis videamini. Proh, quanta paupertatis est dignitas! Dei induit personam: absconditur in paupertate Deus; & pauper quidem est qui manum protendit, Deus verò, qui accepit. Si tibi triste qd accidat, statim da eleemosynā: gratias age, quod tibi contigerit; & videbis, quantum gaudiū succedat. Lucrum n. spirituale, licet exiguū sit, tantū tamen est, vt quoduis damnū corporale tegat. Et si non creditis, probate & videbitis gloriā Dei. Sed ô socordiam, ô ingratitudinē; quoniā continuè quidē in peccatis & sceleribus viuimus: Si verò exiguū qd boni faciamus, impborum seruorū more, multa velut arte cauponaria inqrimus, & diligenter pscrutamur de retributione, an aliquā mercedē res ipsa habeat. Et qdem magna est merces, si nō spe mercedis facias: omnia n. propter Christū, & nō ob spē mercedis facere oportet. Si n. qui ab initio nos fecit, Deus, nullo à nobis antè existēte bono, tanta nobis continuò largitus est;

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων.

Ex epist. 2. ad Cor.

Ex inter. pr. epist. ad Rom.

Ex hom. in illud: Pacē sequimini.

κόσι καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομείνασι, τί οὐ χαρίσεται. Καὶ ἡμεῖς μὲν ὑπὲρ αὐτῶν ἡμῶν, μόλις ὀλίγου χρυσίου καταφρονοῦμεν, αὐτὸς δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δέδωκε. Καὶ ὑπὲρ μὲν φιλίας ἀνθρώπων, καὶ κινδυνεύειν πολλάκις αἱρούμεθα· ὑπὲρ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας οὐδὲ χρήματα προϊέμεθα; Καὶ πῶς οὐ δεινὸν, ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς καὶ τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸ αἷμα τὸ τίμιον ἐξέχεε δι' ἡμᾶς, τοὺς οὐκ εὔνους οὐδὲ ἀγαθοὺς γεγενημένους· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ χρήματα προχέομεν δι' αὐτὸν, ἀλλὰ περιορῶμεν γυμνὸν καὶ ξένον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. Καὶ τίς ἡμᾶς τῆς μελλούσης ἐξαιρήσεται κολάσεως. Εἰ γὰρ μὴ ὁ θεὸς, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἐκολαζόμεθα, ἆρα οὐκ ἂν καθ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον ἐξηνέγκαμεν; ἆρα οὐκ ἂν τῷ τῆς γεέννης ἑαυτοὺς κατεδικάσαμεν πυρὶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν θέντα λιμῷ τηκόμενον περιορῶντες; Καὶ τί λέγω χρήματα· εἰ γὰρ μυρίας εἴχομεν ψυχὰς, οὐχὶ ἁπάσας ὑπὲρ αὐτοῦ θεῖναι ἐχρῆν; Εἴ τις ἡμῶν ἐπὶ θάνατον ἤγετο, εἶτα προὔκειτο πάντα τὰ ὄντα προεμένον ἀπαλλαγῆναι, καὶ χάριν ἂν τὸ πρᾶγμα ἐνόμισε· νῦν δὲ ἐπὶ γέενναν ἀγομένους ὁδὸν, παρὸν τὰ ἡμίση διδόντας ἐλευθερωθῆναι, αἱρούμεθα καὶ κολάζεσθαι καὶ κατέχειν εἰκῇ τὰ ἡμέτερα, ὥστε τὰ ἡμέτερα προέσθαι; Καὶ ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν, τίνα συγγνώμην, καὶ τῶν ἐνταῦ-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

est; quid tot tantisque laboribus perfunctis, & propter ipsum passis non largietur? Et nos quidem, pro nobis ipsis ægre vel exiguã pecuniã despicimus: ipse verò pro nobis etiã filium suũ dedit. Et pro hominum quidẽ amicitia etiã multa subire pericula non recusamus: pro Dei vero amore ne pecuniam quidem proiicimus? Et quomodo nõ indignũ est, quod, cum Christus quidem etiã animam pro nobis posuerit, & pretiosũ sanguinẽ effuderit propter nos, qui neque ipsius amantes, neque boni fuimus: nos nec pecuniam profundamus ipsius causa, sed despiciamus nudũ & peregrinum, qui pro nobis mortuus est? Et quis tandem à futuro supplicio nos eripiet? Si enim non Deus, sed ipsi nos puniremus, nõne contra nos ipsos sententiã tulissemus? nõne nos ipsos igni gehẽnæ damnassemus, despicientes fame tabescentẽ eum, qui animam pro nobis posuit? Et quid dico de pecunia? Si vel decem millia animarũ haberemus, nonne omnes pro eo ponere oporteret? Si quis ex nobis ad mortẽ duceretur, & ei proponeretur, vt si omnes opes abiiceret, liber esset; beneficiũ vtique hoc existimaret: iã verò cũ ad gehennam ducamur, & liceat vel dimidiũ dando euadere, eligimus potius subire pœnas & nostra temerè retinere, vt nostra perdamus? Et quã habebimus excu-

Ex interpr. S.Matth. Euág.

ἐνταῦθα καὶ τὴν ἐκεῖ ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες, παρὸν ἀμφοτέροις μετ' ἀδείας καρπώσασθαι. Εἰ ὑπὲρ ἀξιώματος τινὸς βιωτικοῦ ὅλην πολλάκις τὴν οὐσίαν ἐπέδωκεν, ἀξιώματος οὐ μέλλοντος ἐνταῦθα μένειν, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα πολὺν παραμένοντος χρόνον· πολλοὶ γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς τελευτῆς ταύτην ἀπεδύσαντο τὴν ἀρχήν, ἕτεροι δὲ διὰ ταύτην, καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν πολλάκις, ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδότες πάντα κινοῦσιν ὑπὲρ αὐτῆς· εἰ τοίνυν ὑπὲρ ταύτης τοσαῦτα ποιοῦσι, ὑπὲρ τῆς μενούσης ἐκείνης καὶ ἀναφαιρέτου, τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον μηδὲ ὀλίγα προϊεμένων, μηδὲ ταῦτα παρεχόντων, ἃ καὶ μικρὸν ὕστερον ἄκοντες ἐνταῦθα ἀφήσομεν. Ποίας ἐνταῦθα οὐκ ἂν εἴη μανίας, ἅπερ ἄκοντες ἀφαιρούμεθα, ταῦτα παρὸν ἑκόντας δοῦναι καὶ μεθ' ἑαυτῶν λαβεῖν, μὴ βουληθῆναι. Ἀλλὰ οἰκέταις μὲν καὶ ἡμιόνοις καὶ ἵπποις περιδέρραια χρυσᾶ περιτίθεμεν· τὸν δεσπότην δὲ γυμνὸν περιϊόντα καὶ θυραυλοῦντα καὶ χεῖρα ἐκτείνοντα περιορῶμεν, καὶ πολλάκις ἀπηνεῖ βλέπομεν ὀφθαλμῷ. Τί ταύτης τῆς μανίας χεῖρον γένοιτ' ἄν. Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς πρὸς ἡμᾶς ἀποστείλῃ τοὺς πένητας, ἐκ τῶν ἐκείνου δοῦναι κελεύων αὐτοῖς, ἡμεῖς δὲ πρὸς τῷ μὴ δοῦναι καὶ ὑβρισθέντας ἐκπέμπωμεν, ἐννόησον πόσων σκηπτῶν, πόσων κεραυνῶν ἄξιον πρᾶγμα ποιοῦμεν. Εἰ γὰρ σὸς οἰκέτης παρὰ σοῦ κελευσθεὶς εἰς

excusationem, quam veniam, q & huius & alterius vita bonis nosipsos priuamus, cũ vtrisq; securè frui liceret? Si pro dignitate seculari sæpe vniuersam substantiam suam quis dederit, pro dignitate, inq; quæ hic mansura est, & ne hic q̃dem longo p̃manet tẽpore (multi siquidẽ longè ante obitũ hoc principatu exuti sũt; alij verò p̃pter hũc, vita quoq; ipsa) & hæc tamen scientes, omnia p̃pter ipsam mouent: si itaq; p̃pter eã tot tantaq; homines faciunt, q̃d miserius fuerit nobis, qui p̃ permanente illa, & q̃ auferri non potest, ne pauca quidem dimittimus, neq; ea damus, q̃ paulò post vel inuiti hic sumus relicturi? Quantæ hîc nõ fuerit insaniæ, ea, quæ etiã inuitis auferuntur, cum ea sponte dare liceat, & secum sumere, nõ velle. Verùm, nostris quidem famulis & mulis & equis aurea colli monilia circundamus: Dominum autem nudum circumeuntem, & sub dio agentẽ, manumq; extendentem despicimus; sæpè etiam crudeli intuemur oculo. Quid ista insania peius esse potest? Quando enim Deus ad nos pauperes mittit, de suis ipsis dare iubens, nos verò præterquã quod nihil damus, contumelia etiam affectos eijcimus, cogita quot turbinib', quotue fulminibus dignã rem faciamus. Si enim famulus tuus à te iussus, ad alium

εἰς ἕτερον ἀπελθεῖν οἰκέτην ἀργύριον ἔχοντα σὸν λαβεῖν, οὐ μόνον κεναῖς ἐπανῆλθε χερσὶν, ἀλλὰ καὶ ὑβρισθεὶς, τί οὐκ ἂν εἰργάσω τὸν ὑβρικότα, πόσην οὐκ ἂν δίκην ἀπῄτησας, ἅτε λοιπὸν αὐτὸς ὢν ὁ ὑβρισμένος. Εἰ δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων τοῦτο, ἐπὶ τοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἁπάντων δεσπότου πόσῳ μᾶλλον. Εἰ μηδὲν βούλει δοῦναι αἰτοῦντι τῷ πένητι, τί καὶ ὀνειδίζων πλήττεις τὴν ἐκείνου ψυχήν· μὴ γὰρ εἰ προσεδόκησε τοιαῦτα ἀκούσεσθαι προσῆλθέ σοι ἄν; Ἀλλ' ἀναίσχυντός ἐστι φησὶ, καὶ ἐπιτρέχων βοᾷ. Τί λέγεις· ποσάκις τραπέζης παρακειμένης τὸν ὑπηρετοῦντα οἰκέτην καλέσας, *ἵνα σχολαιότερον βαδίσῃ, πάντα ἀνέτρεψας ὑπὲρ ἀναβολῆς μόνον μικρᾶς καίτοιγε σφόδρα εἰδὼς, ὅτι κἂν μὴ εὐθέως, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον ἀπολαύσῃ τῆς ἡδονῆς, καὶ σαυτὸν μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ἐκτεθηλυμμένον, οὐ καλεῖς ἀναίσχυντον· τὸν δὲ πένητα τὸν ὑπὲρ τῶν μειζόνων δεδοικότα καὶ τρέμοντα· οὐδὲ γὰρ περὶ μελλήσεως, ἀλλὰ περὶ λιμοῦ ἅπας ὁ φόβος αὐτῷ, τοῦτον ἰταμὸν καλεῖς καὶ ἀναίσχυντον; Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀναισχυντίας. Εἰ σὺ μικράν τινα σταγόνα κατενεχθεῖσαν* ἀπὸ τῆς στέγης, καὶ οἰκέτας καλεῖς, καὶ τεχνίτας, καὶ πάντα ἀνατρέπεις τὸν οἶκον· πῶς τὸν πένητα ἐν ῥακίοις καὶ χόρτοις καὶ πηλῷ κείμενον, καὶ ἅπαντα κρυμὸν ὑπομένοντα περιορᾷς; ποῖον θηρίον τούτοις

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. ἐπιστ.

* fortè legendũ ἵν' ἀσχολαιότερον.

* ὁρῶν

alium famulum pecuniam tuã habẽtem abeat, accipere ab eo aliquid, & nõ solum vacuis reuertatur manibus, sed contumelijs etiã affectus, quid non faceres illi qui hunc iniuria affecisset? quam non de eo pœnã sumeres? quippe cum tu iam ille sis iniuria affectus. Quod si apud homines ita se res habet, quanto magis apud eum qui & hominum & cunctorũ est Dominus? Si petenti nihil dare velis pauperi, quare etiam probris increpans animam ipsius vulneras? Nunquid enim, si talia auditurũ se sperasset, ad te accessisset? Sed impudens est, inquit, & incursans vociferatur. Quid dicis? Quoties mensa iam apposita, ministrantem tibi famulum accersens, vbicunque tardius iuerit, omnia statim ꝑpter exiguam morã euertis; quanquam probè scias te, si non continuò, at paulò tamen post voluptate potiturum: pauperem verò propter maiora timentem & trementem (neq; enim à cunctatione, sed à fame omnis illi metus) hunc temerarium & impudentem appellas? Et quomodo hoc non extremæ est impudẽtiæ? Si tu exiguam aliquam guttã de tecto decidentem videns, & famulos aduocas & opifices, totamq; subuertis domum: quomodo pauperem in pannis & fœno ac luto iacẽtem, atq; omnem algorem sustinentem

Ex interpr. epist. ad Cor.

οὐ κατακλασθείη τοῖς πράγμασι; τίς οὕτως ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ὡς μὴ γενέσθαι τούτοις ἥμερος. Ἀλλὰ γάρ εἰσί τινες οἱ πρὸς τοσαύτην ἀπήνειαν ἥκασιν, ὡς οὐ μόνον οὐκ ἐλεεῖν καὶ δακρύειν καὶ παραδιαλύειν τὰς συμφοράς, ἀλλὰ καὶ ὑβρίζειν πολλάκις καὶ λέγειν, ἄξια πάσχειν αὐτούς. Τίνος ἕνεκεν ἄξια πάσχουσιν εἰπέ μοι; ὅτι τρέφεσθαι βούλονται καὶ μὴ λιμώττειν; Οὐχί φησιν· ἀλλ' ὅτι ἀργοῦντες. Σὺ δὲ οὐκ ἀργῶν σπαταλᾷς; οὐχὶ καὶ ἐργασίαν πολλάκις πάσης ἀργίας χαλεπωτέραν ἐργάζῃ, ἁρπάζων καὶ βιαζόμενος καὶ πλεονεκτῶν; Κρεῖττον ἦν, εἰ καὶ σὺ τοιαύτην ἤργεις ἀργίαν· τοῦ γὰρ πλεονεκτεῖν καὶ ἁρπάζειν τὸ οὕτως ἀργεῖν κατὰ πολὺ βέλτιον. Ὅταν οὖν ἴδῃς πένητα καὶ εἴπῃς, ὅτι ἀποπνίγομαι ὅτι νέος ὤν, οὕτως ὑγιὴς, μηδὲν ἔχων βούλεται τρέφεσθαι ἀργὸς ὤν· ταῦτα ἅπερ εἶπες εἰπὲ πρὸς ἑαυτόν· μᾶλλον δὲ ἐκείνῳ δὸς αὐτὰ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν πρὸς σὲ, ὅτι ἀποπνίγομαι ὅτι ὑγιὴς ὢν ἀργεῖς, καὶ οὐδὲν πράττεις ὧν προσέταξεν ὁ θεός. Καὶ σὺ μὲν ὑπὲρ ἀργίας ἐγκαλεῖς, αὐτὸς δὲ σοὶ ἔργων πονηρῶν, ὅτι ἁρπάζεις καὶ πλεονεκτεῖς, καὶ τὰς ἑτέρων ἀνατρέπεις οἰκίας. Ἀλλὰ ψεύδεται πολλὰ καὶ πλάττεται; ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἄξιος ἐλεεῖσθαι, ὅτι εἰς τοιαύτην ἐνέπεσεν ἀνάγκην, ὡς καὶ τοιαῦτα ἀναισχυντεῖν. Ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὠμὰ ἐκεῖνα προσ-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

tem despicis? Quænā bestia his rebus non frangatur? qs adeò crudelis est & inhumanus, vt p hæc mitior nō fiat? Sed n. sunt nonnulli q eousque crudelitatis deuenerunt, vt nō solū non misereantur & lachrymas fundant, calamitatesq; subleuēt; sed etiam contumeliosè illos tractēt & dicant, digna ipsos pati. Quare, dic mihi, digna patiuntur? An qa nutriri volunt, & nō laborare fame? Non, inquit; sed quia otiosi sunt. Tu verò, nonne torpescēs voluptatibus indulgēs? Nonne etiā frequēter opus, quouis otio pnicIosius facis, rapinas exercens, violēter alios opprimēs & auaritiæ studēs? Præstaret, te quoq; tale otium agere. Longè enim melius est, hoc modo otiosū esse, q̃ alienis inhiare & rapere. Cū igitur videris pauperē, & dixeris: enecor, ꝙ iuuenis, ita sanus, nihil habēs, ali velit, cū otiosus sit: hæc q̃ dixisti, ad teipsū dicas, imò verò, cōcede illi, vt liberè tibi hæc dicat; enecor ꝙ cū sanus sis & otiosus, nihil facias eorū, quæ p̃cepit Deus. Et tu quidē de otio eum accusas; ipse verò te etiā de malis operibus, ꝙ rapias, ꝙ alienis inhies, aliorūq; domos subuertas. Sed multa, inqs, mentitur & fingit. Verùm, hinc quoq; misericordia dignus est, ꝙ in talem inciderit necessitatē, vt nec horū ipsū pudeat. Nos verò, non modo nō miseremur, sed etiā verba illa

Ex interpr. Euág. S.Matth.

προστίθεμεν ῥήματα· οὐκ ἔλαβεν ἅπαξ καὶ δὶς λέγοντες; Τί οὖν· οὐ δεῖ τραφῆναι πάλιν, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐτράφη; Διατί μὴ καὶ τῇ σαυτοῦ γαστρὶ τούτους τίθης σὺ τοὺς νόμους καὶ λέγεις πρὸς αὐτήν, ἐνεπλήσθης χθές, μὴ ζήτει νῦν· ἀλλ' ἐκείνην μὲν καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον διαρρηγνύεις, τοῦτον δὲ καὶ τὰ σύμμετρα αἰτοῦντα ἀποστρέφῃ. Καὶ πῶς αὐτὸς εἰσακουσθῆναι βούλει παρακαλῶν· ὁ γὰρ παρειδὼν τὸν θλιβόμενον, καὶ μὴ δοὺς ἐκ τῶν αὐτοῦ, πῶς ζητήσει λαβεῖν ἐκ τῶν αὐτοῦ; Ἆρα κατηγορίας ἄξια ταῦτα, ὅτι παρασίτους μὲν τρέφων καὶ κόλακας, ζημίαν τὸ πρᾶγμα οὐχ ἡγούμεθα εἶναι· εἰ δὲ πένητα προσιόντα λιμῷ καὶ κρυμῷ κατατεινόμενον ἴδωμεν, οὐ μόνον περιορῶμεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ καταπεμβαίνομεν εὐθέως; Τί γὰρ οὐκ ἐργάζεταί φησι· τί δὲ ἀργῶν τρέφεται· σὺ δὲ ἐργαζόμενος ἔχεις ἃ ἔχεις; οὐχὶ κλῆρον πατρῷον λαβών; Εἰ δὲ καὶ ἐργάζῃ, διὰ τοῦτο ὀνειδίζεις ἑτέρῳ; Ἀλλ' ἐπιθέτης ἐστί. Τί λέγεις· ἄρτου ἕνεκεν καὶ ἱματίου ἐπιθέτην καλεῖς; Ἀλλ' εὐθέως πωλεῖ αὐτό φησι· σὺ δὲ πάντα τὰ σαυτοῦ καλῶς διοικεῖς; τί δέ, πάντες ἀπὸ ἀργίας πένονται; οὐδεὶς ἀπὸ ναυαγίου; οὐδεὶς ἀπὸ δικαστηρίων; οὐδεὶς ἀπὸ κλοπῆς; οὐδεὶς ἀπὸ νόσου; οὐδεὶς ἀπὸ κινδύνων; οὐδεὶς ἀπὸ ἄλλης περιστάσεως; Ἀλλ' ἂν ἀκούσωμέν τινος

ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους.

illa crudelia apponimus, dicentes: nonne semel atq; iterū accepit? Quid ergo? nō oportet ipsum rursus nutriri, quoniā semel nutritus est? Quare nō tuo quoq; ventri has leges ponis, eiq; dicis; repletus es heri: ne iam q̄ras: sed hunc quidē supra modum disrumpis, illū vero mediocria petentem auersaris? Et quomodo ipsemet orans exaudiri desideras? Qui n. in angustia positum despicit, nec de suis aliquid dat, quomodo de ipsius bonis accipere petet? Nunquid igitur reprehēsione hac digna sunt, cum quis nostrū parasitos quidem alit & adulatores, damnum id minimè existimamus: si verò pauperē accedere videamus, fame & algore attritum, non modò ipsum despicimus, sed statim etiā insultamus? Quare igitur non operatur? dicet aliqs: quare otiosus alitur? Tu verò, num operando habes, quæ possides? Nonne ex paterna hæreditate accepisti? Quod si etiā opereris, ideone alteri conuitiaris? Sed impostor est. Quid dicis? panis & vestimēti causa impostorem appellas? Sed statim inquis, illud vendit. Tu verò, tuane omnia benè dispensas? Quid autē? nonne omnes propter otiū pauperes fiūt? nemo propter naufragiū? nemo propter iudicia? nemo ꝑpter furtū? nemo ꝑpter morbū? nemo propter pericula? nemo ꝑpter aliā cladē, & statum afflictionē? Verum, cum ali-

Ex epist. ad Hebr.

τινος τοιαῦτα ἀποδυρομένου καὶ μεγάλα βοῶντος, καὶ γυμνοῦ ἀναβλέποντος εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐθέως τὸν ἐπιθέτην, τὸν ἀπατεῶνα, τὸν εἴρωνα καλοῦμεν. Οὐκ αἰσχύνῃ τινὰ ἐπιθέτην καλεῖν; Μηδὲν δῷς, καὶ μὴ κατηγορήσῃς τοῦ πένητος. Ἀλλ' ἔχει φησὶ, καὶ σχηματίζεται. Τοῦτο σοῦ κατηγορία, οὐκ ἐκείνου. Οἶδεν πρὸς ὠμοὺς ἔχων, πρὸς θηρία μᾶλλον ἢ πρὸς ἀνθρώπους· καὶ ὅτι κἂν ἐλεεινὸν φθέγξηται ῥῆμα, οὐδένα ἐφέλκεται· διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται καὶ σχῆμα περιθεῖναι ἑαυτῷ ἐλεεινότερον, ἵνα σου τὴν ψυχὴν ἐπικλάσῃ. Ω τῆς ὠμότητος· ὢ τῆς ἀπηνείας· ὢ τῆς ἀπανθρωπίας. Εὰν ἴδωμεν πένητα ἐν ἐλευθερίῳ σχήματι προσιόντα, οὗτος ἐπιθέτης ἐστί φησι, καὶ ἵνα ἀπὸ εὐγενῶν εἶναι δόξῃ, οὕτω πρόσεισιν· ἐὰν ἴδωμεν γυμνὸν ἢ ῥακοδυτοῦντα, καὶ τοῦτον κακίζομεν. Ω τῆς ἀναισχυντου ταύτης θηριωδίας. Ἂν μὲν βούλει, δός· ἂν δὲ μὴ βούλῃ, ἀπόπεμψον. Διατί ἄθλιος εἶ καὶ ταλαίπωρος· διατί οὐδὲ αὐτὸς ἐλεεῖς, καὶ τοὺς θέλοντας ἀποτρέπεις. Ὅταν γὰρ ὁ δεῖνα ἀκούσῃ παρὰ σοῦ, ὅτι οὗτος ἀπατεὼν, ἐκεῖνος ὑποκριτής, οὐδὲ τούτοις δίδωσιν, οὔτε ἐκείνοις· πάντας γὰρ ὑποπτεύσει τοιούτους εἶναι. Καὶ τίνος ἕνεκεν φησὶ τὰ ἠκρωτηριασμένα μέλη γυμνοῦσι; Διὰ σέ. Εἰ ἐλεήμονες ἦμεν, οὐκ ἔδει τούτων αὐτοῖς τῶν τεχνῶν. Εἰ ἐκ πρώτης προσόδου ἔπειθον, οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐμηχανήσαντο-

* male in exem. ἥρωνα

quem eiusmodi deplorantem audimus, & magna voce clamantē, nudumq́ in cœlum respicientē, continuò impostorem, deceptorē & dissimulatorē vocamus. An non pudet te, aliquē impostorem appellare? Nihil dederis & nihil insimulaueris pauperē. Sed habet, inq̄s, & pauperē se fingit. Hoc tuū est crimen, non illius. nouit se ad crudeles accedere, & ad bestias potius q̄ ad homines; & licet miserabilia ꝓferat verba, neminē tamē moueri: atq; ideò speciem miserabiliorē induere cogitur, vt tuū animum emolliat. O crudelitatē: ô sæuitiam: ô inhumanitatē. Cum pauperē liberali habitu accedentē conspicimus, iste impostor est, mox aliquis dicit; atq; vt ex nobilibus esse videatur, sic homines adit: Si verò nudū cernamus & pannis obsitū, & hunc quoq; improbamus. O improbam hanc feritatē. Si quidem velis, da: si verò nolis, dimitte. Quare miser es & ærūnosus? Quare nec ipse misereris, & volentes auertis? Si n. ex te aliquis audierit, ꝙ hic impostor sit, ille simulator, neq; his dat, neq; illis: omnes n. tales esse suspicabitur. Et cuius causa, dicit, extrema membra fœdata aut mutilata denudant? Tui causa. Si misericordes essemus, nihil illis opus foret his artibus: si primo congressu persuaderent, tam multa non excogitas-

νήσαντο. Τίς γάρ ἐστιν οὕτως ἄθλιος, ὡς θέλειν ἀποδύρεσθαι δημοσίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς γεγυμνωμένης καὶ τῶν παίδων· πόσης ταύτης πενίας οὐ χείρονα. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦνται, ἀλλὰ καὶ κατηγοροῦνται παρ' ἡμῶν ὡς ἀναίσχυντοι. Καὶ σὺ μὲν ἁρπάζων οὐκ ἀναίσχυντος, ἐκεῖνος δὲ ὑπὲρ ἄρτου δεόμενος ἀναίσχυντος; Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ὅτι σὺ μὲν γαστριζόμενος καὶ πιαινόμενος, καὶ εἰς ἑσπέραν βαθεῖαν τὸν πότον παρασύρων, καὶ μαλακοῖς ἐνθαπτόμενος στρώμασι τὸν βίον διαπλέεις· τὸν δὲ πένητα γυμνὸν καὶ τρέμοντα καὶ λιμώττοντα περιορᾷς. Καὶ τί λέγω γύμνωσιν καὶ τρόμον, ὅπου γε καὶ παῖδας ἠναγκάσθησαν πηρῶσαί τινες ἄωρον ἄγοντας ἡλικίαν, ἵνα τῆς ἡμετέρας ἀναισθησίας καθίκωνται. Ἐπειδὴ γὰρ βλέποντες καὶ γυμνοὶ περιιόντες, οὔτε ἀπὸ τῆς ἡλικίας, οὔτε ἀπὸ τῆς συμφορᾶς τοὺς ἀνηλεεῖς ἐπεσπάσαντο, προσέθηκαν τοῖς τοσούτοις κακοῖς ἑτέραν χαλεπωτέραν τραγῳδίαν, ἵνα λύσωσι τὸν λιμόν· κουφότερον εἶναι νομίζοντες ἀποστερεῖσθαι τοῦ κοινοῦ τούτου φωτὸς, καὶ τῆς πᾶσι δεδομένης ἀκτῖνος, ἢ λιμῷ παλαίειν διηνεκεῖ, καὶ τὸν οἴκτιστον ὑπομένειν θάνατον. Οὕτως μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. Ἐλεημοσύνη γάρ ἐστιν, ὅταν μετὰ προθυμίας γίνηται, ὅταν

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. β. ἐπιστ.

gitassent. Quis enim ita miser est, vt publicè cum vxore, omnibus spoliata, & liberis lamentari velit? qua paupertate hac deteriora non fuerint? Et tamē non modo misericordiā non consequuntur, sed à nobis etiam tanq̄ impudentes criminantur. Et tu quidē dum aliena rapis, non impudens, ille verò propter panē egenus impudens censebitur? Omni petenti te, da: & mutuū à te accipere volentē ne auerseris. Quomodo n. absurdum non est, quod tu quidem helluās teq; saginans, & in profundā vesperā compotationem protrahens, ac mollibus te inuolues stragulis vitā transigas: pauperem verò nudum & trementem & esurientē despicias? Et quid dico de nuditate & tremore? quādo etiā nonnulli liberos immaturā agentes ætatē excæcare coacti sunt, vt stuporē nostrum ferirent. Quoniam n. videntes, nudiq; circumeuntes, neq; ob ætatem, neq; ob miseriam crudeles attrahebāt, apposuerunt tantis malis aliam grauiorem tragœdiam, vt famē soluerent; tolerabilius esse arbitrātes, communi hoc lumine priuari, & cōcesso omnibus solis radio, quam cum perpetua fame luctari, & miserrimam sustinere mortem. Verè magnum quid est homo, & res pretiosa, vir misericors. Eleemosyna enim est, si promptè fiat, si liberali-

Ex epist. 2. ad Cor.

μετὰ δαψιλείας, ὅταν μὴ νομίσῃς διδόναι ἀλλὰ λαμβάνειν· ὅταν ὡς εὐεργετούμενος, ὅταν ὡς κερδαίνων καὶ μὴ ἀπολλύς· ἐπεὶ τοῦτο οὐδὲ χάρις. Τὸν γὰρ ἕτερον ἐλεοῦντα χαίρειν, οὐ δυσχεραίνειν χρή. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ τὴν ἑτέρου λύων ἀθυμίαν αὐτὸς ἀθυμεῖς. Εἰ γὰρ ἀθυμεῖς ὅτι ἕτερον ἀπήλλαξας ἀθυμίας, ἐσχάτης ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας δεῖγμα ἐκφέρεις. Βέλτιον γὰρ μὴ ἀπαλλάττειν, ἢ οὕτως ἀπαλλάττειν. Τί δὲ καὶ ὅλως ἀθυμεῖς ἄνθρωπε· μὴ ἔλαττόν σοι γίνεται τὸ χρυσίον; ὅλως εἰ τοιαύτην ἔχεις προαίρεσιν, μηδὲ δῷς· εἰ μὴ θαρρεῖς, ὅτι πολυπλασιάζεταί σοι ἐν οὐρανοῖς, μὴ παράσχῃς. Ἀλλ' ἐνταῦθα ζητεῖς τὴν ἀντίδοσιν. Διατί. ἄφες τὴν ἐλεημοσύνην, ἐλεημοσύνην εἶναι, καὶ μὴ ἐμπορίαν. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα ἀπέλαβον, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔλαβον, ὡς ταύτῃ πλέον ἕξοντες τῶν οὐ λαβόντων. Οἱ δὲ ἐνταῦθα ἐπιζητοῦντες, καὶ λαμβάνοντες, τὸν μισθὸν ἐλαττοῦσι τὸν ἐκεῖ. Μὴ τοίνυν λέγωμεν ὅτι ὁ δεῖνα πονηρὸς καὶ οὐκ ἄξιος εὖ παθεῖν, ὁ δεῖνα εὐτελής, ὁ δεῖνα ἀπερριμμένος. Μὴ πρὸς τὴν ἀξίαν ἴδῃς τοῦ δεομένου τῆς θεραπείας, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν μόνον. Κἂν γὰρ εὐτελὴς ᾖ καὶ ἀπερριμμένος, κἂν εὐκαταφρόνητος, οὕτω σοι ὁ Χριστὸς λογίζεται τὸν μισθόν, ὡς αὐτὸς εὖ παθὼν δι' ἐκείνου. Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινόν ποτε

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς

εἰς

raliter: si te non accipere putes: si sis tanquam beneficiũ accipiens, si veluti lucrans & non perdens: quoniam hoc beneficiũ nõ esset. Nam qui alterius miseretur, gaudere, & minimè grauatè facere debet. Quomodo enim non absurdum, si alterius soluens tristitiam, ipsemet tristeris? Si enim animo discrucieris, q̃ mœrore aliũ liberaueris, extrema crudelitatis & inhumanitatis indicium profers. Præstaret n. non liberare, q̃ hoc modo liberare. Quid verò etiã omninò afflictaris, ô homo? ne pecunia tibi imminuatur? Planè si eiusmodi tibi mens est, ne q̃dem des: Si non confidis, tibi multiplicatũ iri in cælis, ne præbeas. Sed fortè in hoc seculo retributionem desideras? & quare hoc? Sine eleemosynã: esse eleemosynã, & nõ mercaturã. Quin & multi hîc receperunt: sed non ita tamen receperunt, vt hac ratione plus haberent iis, q̃ non receperunt. Qui verò hîc quærunt & recipiũt, mercedẽ illic imminuunt. Ne itaq; dicamus, illum improbũ esse & beneficio indignũ, aliũ, nescio quem, vilem & abiectũ. Ne dignitatẽ respicias ope indigentis, sed necessitatem tantum. Licet enim vilis sit & abiectus, licet contemptus, ita tamẽ Christus mercedẽ tibi imputat, ac si ipsemet beneficio per illum esset affectus. Petrus & Ioannes ascende-

Ex orat. in inscri-

bant

τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων.

εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, καὶ ἰδοὺ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ βασταζόμενος, ἔκειτο πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εἰσιόντας προσεῖχεν αὐτοῖς ζητῶν ἐλεημοσύνην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; Βλέψον εἰς ἡμᾶς φησι, ἱκανὴ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀκτημοσύνης· οὐ χρεία λόγων οὐδὲ ἀποκρίσεως· ὁ στολισμὸς δείκνυσι τὸν ἀκτήμονα. Τί οὖν; τοῦτο ὅλον τὸ κατόρθωμα τῆς ἀποστολῆς πρὸς τὸν πένητα, ἵνα μὴ διορθώσῃ τὴν πενίαν, ἵνα εἴπῃς αὐτῷ, οὐκ ἔχω χρυσίον καὶ ἀργύριον; Ἀνάμεινον μικρὸν καὶ ὄψει μείζονα πλοῦτον· ἀργύριόν φησι καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειρε καὶ περιπάτει. Εἶδες πενίαν χρημάτων καὶ πλοῦτον χαρισμάτων; Ὅρα λοιπὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Βλέψον εἰς ἡμᾶς φησι. Οὐχ ὕβρισεν, οὐκ ἐλοιδόρησεν, οὐκ ἀπεκρούσατο, ὃ πολλάκις ποιοῦμεν ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἡμῖν, εὐθύνας αὐτοὺς ἀπαιτοῦντες, πρὸς ἐργασίαν αὐτοὺς παραπέμποντες, ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς ὅτι καθεύδουσι. Μὴ γὰρ σὺ τοῦτο ἐπαιδεύθης ἄνθρωπε; οὐκ ἐκελεύσθης ἀργίαν ἐγκαλεῖν, οὐδὲ κακίαν κατηγορεῖν, οὐδὲ νωθρείαν ὀνειδίζειν· ἀλλὰ πενίαν διορθοῦσθαι, καὶ συμφορὰν ἰᾶσθαι, καὶ χεῖρα τοῖς κειμένοις ὀρέγειν. Μὴ τοίνυν βίους καὶ πράξεις πολυπραγμόνει μέλλων ἐλεημοσύνην ποιεῖν· καὶ γὰρ ἐσχάτης τοῦτο

ἀπι-

bant aliquando ad templum orare; & ecce claudus ex vtero matris suæ baiulabatur, & iacebat ad portam templi. Et cũ eos vidisset, intẽdebat in ipsos, sperans se eleemosynã accepturũ ab illis. Quid ergo Petrus? Respice, inquit in nos; * sufficiens habes ex aspectu indiciũ paupertatis: nihil verbis opus, aut responso: vestitus ostendit inopem. Quid ergo? hoccine totum officium est Apostolici muneris circa egenum, vt paupertatẽ non subleuet, vt ei dicas, aurum & argentum non habeo? Expecta paulisper, & videbis maiores diuitias. Argentũ & aurum, inquit, non est mihi: quod verò habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Vidisti inopiam pecuniæ & diuitias gratiarum? Vide porrò ipsius benignitatem. Respice, inquit, in nos. Nõ contumeliis eum affecit, non conuitiatus est, non repulit, quod nos frequenter cum iis facimus, q̃ nos adeunt, rationes ab ipsis exposcentes, ad opus aliquod eos dimittentes, & obiicientes, quod dormiant. Hoccine, ô homo, edoctus es? Non iussus es otium obiicere, aut vitium accusare, neq; segnitiem exprobrare: sed subleuare paupertatẽ, & miseriam curare, manumq; iacentibus porrigere. Ne igitur vitã & actiones curiosè scruteris, cum eleemosynam es daturus: hoc enim

ptionem act. Apostol.
Act. 3.

* quasi diceret.

ἀπειροκαλίας ἐστὶν, ὑπὲρ ἑνὸς ἄρτου ζωὴν ὁλόκληρον περιεργάζεσθαι. Εἰ γὰρ ἀνδροφόνος, εἰ γὰρ λῃστὴς, εἰ γὰρ ὁτιοῦν ὁ προσαιτῶν ἐστιν, ἄρτου καὶ ἀργυρίων ὀλίγων οὐ δοκεῖ σοι ἄξιος εἶναι; Ἀλλ' ὁ μὲν δεσπότης σου, καὶ ἥλιον αὐτῷ ἀνατέλλει· σὺ δὲ καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς ἀνάξιον κρίνεις; Οὐκ οἶσθα ὅτι καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐντεῦθεν μάλιστα μειζόνως θαυμάζεται, ὅτι μηδὲ εἰδὼς τίνες ἦσαν οἱ παραγεγονότες, ἰδὼν ἀνεπήδησε καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔδραμε καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπεν· κύριε εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ πολυπραγμόνει· διὰ γὰρ τὸν Χριστὸν δέχῃ. Ἂν γὰρ ἀεὶ περιεργάζεσθαι μέλλῃς, πολλάκις καὶ δόκιμον ἄνδρα παραδραμῇ, καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθὸν ἀπολεῖς. Μηδὲ τῶν οἰκείων μόνων τῆς πίστεως φροντίζωμεν, τῶν δὲ ἄλλων ἀμελῶμεν· ἀλλ' ἐάν τινα ἴδωμεν πάσχοντα κακῶς, μηδὲν ἕτερον περιεργαζώμεθα. Ἔχει γὰρ τὸ δικαίωμα τῆς βοηθείας, τὸ κακῶς πάσχειν αὐτόν. Ἀλλ' οὐκ οἶδα πόθεν αὕτη κεκράτηκεν ἡ συνήθεια· κἂν μὲν κοσμικὸν ἴδωμεν ἐν περιστάσει, οὐκ ὀρέγομεν χεῖρα· πρὸς δὲ τοὺς ἐν ὄρεσι μόνον καθημένους ἐσμὲν σπουδαῖοι. Κἂν ἕλληνα κἂν ἰουδαῖον, κἂν ἕτερόν τινα ἴδῃς ἐν περιστάσει, εὖ ποιεῖν δεῖ. Καὶ γὰρ τοὺς μονάζοντας μόνους ἐπιζητῶν, κἀκείνους μόνους εὖ ποιεῖν ἐθέλων, κἀκείνους δὲ πάλιν περιεργαζόμενος,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἑβραίους.

extremæ est ineptiæ, pro vno pane vniuersam perscrutari vitã. Etsi n. homicida sit, etsi latro, etsi quidlibet, ille mendicans, an ideo paucis nũmis indignus tibi esse videtur? sed Dominus quidem tuus ipsi solẽ oriri facit; tu vero quotidiano victu indignũ iudicas? An ignoras, hac de causa etiã Abrahamum potissimum maiori in admiratione esse, quod ignorans, qui nã essent, qui ad se venerãt; iis tamẽ visis, exilierit, & in occursum festinauerit, atq; in terrã adorans dixerit: Domine, si inueni gratiã corã te, ne transeas puerũ tuum. Ne igitur tu quoq; anxie inquiras: ꝑpter Christum n. suscipis. Si n. curiose semper scrutari velis, sæpe probum etiam virum ꝑteribis, & quã ex hoc habuisses, mercedẽ perdes. Neq; etiã domesticorũ fidei tantũ habeamus curã, alios vero negligamus: sed si quẽ malis premi viderimus, aliud nihil inquiramus. Ipsum n. mala pati, ius auxilij habet. Sed nescio vnde ista inualuerit consuetudo: cũ secularem quidem cernimus in calamitate positum, manum non porrigimus: circa eos vero, qui in montibus morãtur, studium nostrũ ostendimus. Siue Græcũ, siue Iudæum, siue alium quempiam in miseria videris, benefacere ei oportet. Etenim si solos monachos inquiris, iisq; solis benefacere desideras, atque illos rursus

Gen. 18.

Ex interpr. epist. ad Hebr.

μένος, ἐὰν μὴ ᾖ ἄξιος, ἐὰν μὴ ᾖ δίκαιος, ἐὰν μὴ ᾖ σημεῖα ποιῶν, καὶ οὐκ ὀρέγων χεῖρα, τὸ πλέον τῆς ἐλεημοσύνης ἐξεῖλες· καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τῷ χρόνῳ πάλιν ἀναιρήσεις. Εἰ γὰρ ὄνον ἐὰν ἴδῃς ἀγχόμενον ἐγείρεις, καὶ οὐ περιεργάζῃ τίνος ἐστί, πολλῷ μᾶλλον ἄνθρωπον οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τίς ἐστι, κἂν ἕλλην, ἢ, κἂν Ἰουδαῖος, ἀλλὰ βοηθείας δεῖται. Εἰ μὲν γὰρ εὐθηνοῦντα ἢ εὐδοκιμοῦντα εἶδες, καλῶς ταῦτα ἔλεγες· εἰ δὲ κακῶς πάσχοντα ὁρᾷς, μὴ λέγε ὅτι πονηρός ἐστι καὶ φαῦλος· ὠμότητος γὰρ τοῦτο καὶ ἀπανθρωπίας, καὶ μεγίστης ἀλαζονείας τεκμήριον. Ἐλεημοσύνη διὰ τοῦτο λέγεται, ἵνα καὶ τοῖς ἀξίοις καὶ τοῖς ἀναξίοις παρέχωμεν. Ἂν γὰρ τοὺς ἀναξίους περιεργαζώμεθα καὶ πολυπραγμονῶμεν, οὐδὲ ἄξιοί ποτε ῥᾳδίως ἐμπεσοῦνται ἡμῖν· ἂν δὲ καὶ ἀναξίοις παρέχωμεν, πάντως καὶ οἱ ἄξιοι, καὶ πάντων ἐκείνων ἀντάξιοι εἰς τὰς ἡμετέρας ἥξουσι χεῖρας. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν τὴν ἀξίαν ἐπιζητεῖν ἐπὶ τῶν συνδούλων τῶν ἡμετέρων καὶ ἀκριβολογεῖσθαι, τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἐφ' ἡμῶν ἐργάσεται· καὶ ζητοῦντες τοῖς ὁμοδούλοις ἀπαιτῆσαι εὐθύνας, αὐτοὶ τῆς ἄνωθεν ἐκπεσοῦνται φιλανθρωπίας. Τὸν γὰρ φιλοφροσύνην ἐπιδεικνύμενον οὐκ εὐθύνας ἀπαιτῆσαι δεῖ βίου, ἀλλὰ πενίαν διορθοῦν καὶ τὴν χρείαν πληροῦν. Τοιγαροῦν ὅταν ἴδῃς πένητα, μὴ παραδράμῃς, ἀλλ' εὐθέως ἐννόη-

ἐκ τοῦ β. λόγου, τοῦ εἰς τὸν πλούσιον καὶ Λάζαρον.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστ.

rursus curiosè scruteris, vtrum dignus sit, vtrū sit iustus, vtrum signa faciat, & manū nō porrigas, eleemosynæ emolumentū abstulisti: & hoc verò ipsum p̄ tempus iterum tolles. Si n. asinum, cū suffocari eū vides, erigis, nec multū sciscitaris cuius sit; multò minus in homine anxiè inquirere oportet, quis nam sit; vtrū Græcus sit, an verò Iudæus, sed an auxilio egeat. Si n. bonis abundantē aut nomine celebrē videres, rectè hæc diceres: cū verò malis eū affligi cernas, ne dixeris, quia malus est & improbus. Crudelitatis siquidē hoc & inhumanitatis, maximeq; arrogantiæ est argumentū. Ideo Eleemosyna (id est, misericordia) dicitur, vt & dignis & indignis præbeamus. Si n. indignos curiosè inquiramus & sollicitè scrutemur, ne digni quidē aliquādo nobis facilè sese offerent: si verò indignis etiā demus, omninò etiam digni, & omnibus illis æquiparandi ad manus nostras venient. Si n. dignitatem p̄quirere velimus conseruorū nostrorum, diligenterq; perscrutari, idipsum etiā nobiscum Deus facturus est: & q̄ rationes à cōseruis exposcere q̄runt, ipsi cœlesti clementia excident. Qui n. liberalitatem exhibet, eū non oportet expetere rationes vitæ, sed paupertatē corrigere & indigentiā explere. Cū itaq; pauperē videris, ne p̄terieris,

Ex hom. 2. in Diuitem & Lazarū.

Ex interpr. epist. ad Hebr.

σου τίς αὐτὸς ἦς· εἰ σὺ ἦς ἐκεῖνος. Ἐννόησον ὅτι ὅμοιός σοι ἐλεύθερός ἐστι, καὶ τῆς αὐτῆς σοι κοινωνίας, καὶ πάντα σοι κοινὰ κέκτηται, καὶ οὐδὲ τῶν κυνῶν τῶν σῶν πολλάκις ἴσον ποιεῖς αὐτόν· ἀλλ' οἱ μὲν κορέννυνται, οὗτος δὲ πολλάκις ἐκοιμήθη πεινῶν. Καὶ τῶν δούλων τῶν σῶν ὁ ἐλεύθερος ἀτιμότερος γέγονεν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι σοι χρείαν πληροῦσι καὶ δουλεύουσί σοι καλῶς; Ἐγὼ οὖν δείξω καὶ τοῦτον χρείαν σοι πληροῦντα πολλῷ μείζονα ἐκείνων. Παραστήσεται γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ ἐξαιρήσεταί σε τοῦ πυρός. Τί τοιοῦτον οἱ δοῦλοί σου ποιῆσαι δύνανται. Ὅτε ἡ Ταβιθὰ ἐτελεύτησε, τίς ἀνέστησεν αὐτήν· δοῦλοι περιστάντες, ἢ πτωχοί· Σὺ δὲ οὐδὲ τῶν δούλων τὸν ἐλεύθερον ἐν ἴσῳ ποιεῖν ἐθέλεις, τὸν καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὄψεως ἱκανὸν ὄντα σε πρὸς ἐλευθερίαν ἐπικάμψαι. Καὶ πῶς ἀξιοῖς τὸν θεὸν ἐν συμφορᾷ ὄντα ἐξελέσθαι, εἰ σὺ τὸν οὐδὲν ἁμαρτόντα εἰς σέ, ἀλγοῦντα καὶ κοπτόμενον καὶ βασανιζόμενον ὑπὸ λιμοῦ καὶ κρυμοῦ περιορᾷς· πῶς σὲ τὸν ἁμαρτόντα εἰς αὐτὸν ἀτιμώρητον ἀφήσει. Ὃς γὰρ ἀποφράσσει φησὶ τὰ ὦτα αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι πτωχοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ οὐκ εἰσακούσεται ὁ θεός. Τοιοῦτοι τοίνυν περὶ τοὺς συνδούλους γινώμεθα, οἷον βουλόμεθα περὶ ἡμᾶς τὸν δεσπότην γενέσθαι. Ἐλεημοσύνη καὶ εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ πολλῶν ἑτέρων μείζων ἐστὶ θυσία,

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγγελ.

sed statim cogita quisnam esses: si tu loco illius esses. Cogita ipsum similem tibi liberum esse, & eiusdem tecum societatis, omniaque tecū communia possidere; teque ipsum frequēter ne eodem quidem cum canibus tuis loco habere: sed hos quidem satiari, hunc verò sæpe esurientē d.rmire: Et q. e seruis tuis liber est, magis factus est neglectus. Sed illi tibi amissa reparant? Ego itaq; ostendā, & istum amissa tibi reparare, multoq; magis, quàm illos. Opitulabitur enim in die iudicij, & ab igni te eripiet. Quid tale serui tui facere possunt? Quando Tabitha defuncta fuit, quis eam suscitauit? seruine circumstātes, an pauperes? Tu verò nec liberum æquali cum seruis conditione dignaris, qui vel solo habitu & aspectu ad liberalitatem te flectere possit. Et quomodo Deum rogas, vt in periculis constitutum te eripiat, si tu eum, qui nihil in te admisit, dolentem & plangentem, atque à fame & frigore vexatum despicias? Quomodo te, qui in eum peccasti, impunitum dimittet? Qui enim obturat aures suas ne audiat pauperem, ipsius preces Deus nō exaudiet. Tales itaque erga conseruos simus, qualem erga nos Dominum esse volumus. Eleemosyna maius quoddā est sacrificium, quam oratio & ieiunium, aliaq; multa; modò ea iusto

Act. 9.

Ex Euāg. S. Ioan.

θυσία, μόνον ἂν ἐκ δικαίου γίνηται κέρδους καὶ πόνων τοιούτων, καὶ πάσης ᾖ καθαρὰ πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς καὶ βίας. Τοιαύτας προσίεται προσφορὰς ὁ θεός· τὰς δὲ ἑτέρας ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ. Οὐδὲ γὰρ βούλεται ἐξ ἀλλοτρίων τιμᾶσθαι συμφορῶν· ἀκάθαρτος γὰρ καὶ βέβηλος ἡ τοιαύτη θυσία, καὶ παροξυνώσειεν ἂν μᾶλλον ἢ ἐξιλεώσαιτο τὸν θεόν. Ἐλεημοσύνη γὰρ διὰ τοῦτο εἴρηται ἵνα ἐλεῶμεν, οὐχ ἵνα κολάζωμεν τοὺς ὁμοδούλους. Ὁ δὲ τὰ ἑτέρων λαμβάνων καὶ ἑτέρῳ διδοὺς, οὐκ ἠλέησεν, ἀλλ' ἐτιμωρήσατο μᾶλλον, καὶ ἀδικίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἠδίκησεν. Ὁ βουλόμενος πλουτεῖν χρείαν ἔχει χρημάτων· ὁ μὴ βουλόμενος πλουτεῖν, ἀεὶ ἐστὶν ἐν εὐπορίᾳ. Οὐ γὰρ τὸ πλουτεῖν, ἀλλὰ τὸ μὴ βούλεσθαι πλουτεῖν, τοῦτό ἐστι πλοῦτος, οἷόν τι λέγω. Ἔστι πλούσιος τὰ πάντων ἁρπάζων· καὶ ἔστι πλούσιος τὰ ἑαυτοῦ τοῖς πένησι παρέχων· ὁ μὲν ἐν τῷ συνάγειν, ὁ δὲ ἐν τῷ ἀναλίσκειν πλουτῶν· καὶ ὁ μὲν σπείρει τὴν γῆν, ὁ δὲ γεωργεῖ τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς βελτίων, τοσοῦτον τούτου ἡ εὐφορία ἐκείνης ἀσθενεστέρα. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ ἅρπαγος, οὐ μόνον οἱ ἠδικημένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν παθόντες κακὸν μισοῦσιν ἐκεῖνον, συναλγοῦντες τοῖς κακῶς πεπονθόσιν. Εἰ δὲ καὶ πέσῃ· βοαὶ μυρίαι παρὰ πάντων, ὁ μιαρὸς, ὁ πονηρὸς, ὁ παμπόνηρος· καὶ πάντες ἐπεμβαίνουσιν αὐτῷ. Ἐπὶ

δὲ

iusto ex lucro, & eiusmodi laboribus, fiat; atq; ab omni auaritia, rapina & violentia munda sit. Tales oblationes admittit Deus: cæteras verò auersatur & odit. Non enim vult ex alienis calamitatibus honorari: sed immundum ac prophanum est eiusmodi sacrificium, Deumq; potius irritauerit quàm placauerit. Eleemosyna n. ideò sic dicta est, vt conseruorū misereamur, non vt pœnis afficiamus. Qui verò q̄ aliorum sunt, aufert & aliis dat, non misertus est, sed magis supplicio affecit, & iniuriā non vulgarem intulit. Qui diues esse vult, pecuniis opus habet: qui non desiderat diues fieri, semper est in abundantia. Non n. diuitem esse, sed diuitem fieri non velle, hoc diuitiæ sunt, cuiusmodi ego dico. Est diues qui omnium bona rapit; & est diues q̄ sua pauperibus erogat: ille quidem in congregando, hic verò in expendendo diues: Et ille quidem terram seminat, hic verò cœlum colit. Sed quanto cœlū est præstantius terra, tanto infirmior est illius copia, quàm huius. Et quod mirabile est, rapacem, non modò q̄ iniuria sunt læsi, sed etiā nihil iniuria passi, illum oderunt, iniuria scilicet affectis condolentes. Si verò etiam cadat; innumeri statim ab omnibus clamores: scelestus, improbus, p̄ditus: omnesq; ipsi insultāt. In

mise-

δὲ τοῦ ἐλεήμονος, οὐ μόνον οἱ ἐλεηθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ἐλεηθέντες φιλοῦσιν αὐτὸν, τὴν εἰς ἐκείνους γενομένην εὐποιΐαν εἰς ἑαυτοὺς λογιζόμενοι. Εἰ δέ τι καὶ ἀηδὲς πάθῃ, εὔχονται πάντες, ὁ θεὸς αὐτὸν ἐλεήσει· ποιήσει αὐτῷ καλῶς, παραμείνειεν αὐτῷ τὰ ἀγαθά. Εἶδες πῶς ἡ κακία καὶ τοὺς μὴ ἀδικηθέντας πολεμίους ἔχει, ἡ δὲ ἐλεημοσύνη καὶ τοὺς μὴ ἐλεηθέντας ἐραστὰς κέκτηται; Πρῶτον τοίνυν ἀπαλλάγηθι τοῦ ἁρπάζειν, καὶ τότε τὴν ἐλεημοσύνην ἐπίδειξαι. Στῆσον τὰς χεῖρας ἀπὸ πλεονεξίας, καὶ οὕτως αὐτὰς ἐπὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἄγε. Ἂν δὲ ταῖς αὐταῖς καὶ τοὺς πτωχοὺς ἀποδύωμεν, εἰ μὴ τοῖς ἐξ ἐκείνων διδομένοις ἐνδύομεν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως τὴν κόλασιν διαφύγωμεν. Ἡ γὰρ ὑπόθεσις τοῦ ἱλασμοῦ πλημμελείας ὑπόθεσις γίνεται. Τοῦ γὰρ οὕτως ἐλεεῖν τὸ μὴ ἐλεεῖν κρεῖττον. Εἰ γὰρ τὰ ἐλάττω κομίσας ὁ Κάϊν τὸν θεὸν παρώξυνεν, ὁ καὶ τὰ ἀλλότρια διδοὺς πῶς οὐ παροξυνεῖ. Ἡ ἐλεημοσύνη τέχνη τίς ἐστιν ἀρίστη καὶ προστάτις τῶν ἐργαζομένων αὐτήν. Φίλη γὰρ τῷ θεῷ ἐστιν, εἰ μὴ ἀδικεῖται παρ' ἡμῶν· ἀδικεῖται δὲ, ὅταν ἐξ ἁρπαγῆς αὐτὴν ἐργαζώμεθα. Ὡς ἐὰν ᾖ καθαρὰ, πολλὴν τοῖς ἀναπέμπουσιν αὐτὴν δίδωσι παρρησίαν, καὶ ὑπὲρ προσκεκρουκότων δεῖται. Τοσαύτη γὰρ αὐτῆς ἡ ἰσχύς. Αὕτη διαρρήγνυσι τὰ δεσμὰ, λύει τὸ σκότος, σβέννυσι τὸ πῦρ, καὶ ὁμοίους θεῷ καθιστᾷ

ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους.

misericorde verò, nō modo qui misericordiā sunt consecuti, sed etiam qui illam non sunt experti, eum amant, in se collatum reputantes beneficium, quod aliis præstitū est. Si verò & triste quid ei acciderit, omnes orant, vt Deus ipsius misereatur; vt faciat illi benè; vt bona ipsi cōstanter maneant. Vidisti, quomodo malitia eos quoq; sibi habeat infensos, qui iniuriā non acceperunt; misericordia verò etiā hos, quibus impensa non est, amatores habeat. Primò igitur à rapina cessa, & tū demum eleemosynā ostende. Cohibe manus tuas ab auaritia, & sic eas ad eleemosynā faciēdas adducas. Quòd si iisdē etiā pauperes spoliemus, licet datis de illorū bonis vestiamus, nō tamen sic suppliciū euademus. Materia n. misericordiæ materia fit omnis iniquitatis. Melius n. est non misereri, quàm hoc modo misereri. Nā si Cain viliora offerens, Deū irritauit, quomodo nō irritabit, qui etiā aliena donat? Eleemosyna optima quædam ars est, & eorū, qui eam faciunt, patrona. Chara n. est Deo, nisi iniuria à nobis violetur: violatur aūt, si illā ex rapina faciamus. Si ergo pura sit, magnā præbet illis fiduciam, qui sursum eā mittunt, & pro iis, qui offenderunt, orat. Tanta n. est ipsius vis. Ipsa disrumpit vincula, soluit tenebras, restinguit ignem, eosq; qui ipsam faci-

Ex epist. ad Hebr.

θησαυρὸν ἐργαζομένους αὐτήν. Γί-
νεσθε γάρ φησιν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ
ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν. Μὴ δὴ
προδῶμεν τὴν εὐκαιρίαν τοῦ πα-
ρόντος βίου, ἀλλ' ἐχώμεθα σφοδρῶς
τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Ἔστι γὰρ
ἔστι καὶ εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς εὐαρε-
στῆσαι τῷ θεῷ. Ἔστι δὲ ἀπὸ διαθήκης
εὐδοκιμῆσαι, οὐχ οὕτως μὲν ὡς ζῶν-
τας· ἔστι δὲ ὅμως. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ;
ἂν τὸν θεὸν ἐγγράψῃς μετὰ τῶν σῶν
κληρονόμον, καὶ μοῖραν καὶ αὐτῷ τοῦ
παντὸς ἀπονείμῃς κλήρου. Οὐκ ἔθρε-
ψας αὐτὸν ζῶν; κἂν ἀπελθὼν ὅτι
οὐκέτι κύριος εἶ, μετάδος αὐτῷ τῶν
σῶν. Μείζονος μὲν γὰρ καὶ πλείονος
μισθοῦ τὸ ζῶντά σε τρέφειν αὐτόν· εἰ
δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ πεποίηκας, κἂν ἐπὶ
τὸ δεύτερον ἐλθέ. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ὀκ-
νεῖς, ἐννόησον ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ, συγ-
κληρονόμον αὐτοῦ σε πεποίηκε, καὶ κα-
τάλυσον τὴν ἀπανθρωπίαν. Ποίας
γὰρ τεύξῃ συγγνώμης, ὅταν πρὸς τῷ
μὴ θρέψαι αὐτὸν ζῶν, μηδὲ μέλλων
ἀπιέναι πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῶν χρη-
μάτων τούτων, ὧν οὐκ εἶ κύριος λοι-
πὸν, βουληθῇς αὐτῷ μικρόν τι χαρί-
σασθαι, ἀλλ' οὕτως ἐχθρῶς διάκεισαι
ἐκ τῆς πρὸς καὶ πολεμίως, ὡς μηδὲ τῶν ἀχρήστων
Ῥωμ. ἐ- σοι γινομένων αὐτῷ μεταδοῦναι. Οὐχ
πιστ. ὁρᾷς ὅσοι τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ τούτου
κατηξιώθησαν τοῦ τέλους, ἀλλὰ ἁρπα-
γέντες ἀπῆλθον; σὲ δὲ ὁ θεὸς καὶ ἐπι-
σκῆψαι τοῖς προσήκουσι καὶ εἰπεῖν πε-
ρὶ τῶν ὄντων, καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν
ἀπαν-

faciunt, Deo similes efficit. Estote, Luc. 6.
inquit, misericordes, sicut & pater
vester misericors est. Ne porro ne-
gligamus præsentis vitæ opportuni-
tatē, sed fortiter inhæream⁹ nostræ
saluti. Licet enim, licet inq̃ etiā ad
extremum spiritū Deo placere. Li-
cet vero ex testamento laudē conse-
qui; non q̃dem sicut viuentes; licet
tamen. Qui vero istud, & qua ra-
tione? Si Deum vna cum tuis hære-
dem scripseris, deq̃ tota hæreditate
ipsi quoq̃ partē assignaueris. Nō nu-
triuisti eū viuens? at defunctus sal-
tem, cum non amplius Dominus es,
de tuis ipsi impertiaris. Maioris q-
dem & amplioris est præmij, si vi-
uens ipsum nutrias: si tamē hoc non
præstiteris, ad secundum saltem ve-
nias. Si vero etiam hoc facere dubi-
tes, cogita quod pater ipsius eidem te
cohæredem fecerit, & dimitte illam
inhumanitatem. Quam n. conse-
queris veniam, si, præterquam quòd
viuens ipsum non nutrieris, ne q-
dem ad ipsū abiturus, de bonis istis,
quorū non amplius es dominus, vel
exiguum quid largiri velis; sed adeò
inimico & infesto sis animo, vt ne
de tibi inutilibus, ei aliquid imper-
tiaris? Nō vides, quot homines nec Ex epist.
tali morte digni sūt habiti, sed rapti ad Rom.
decesserūt? Tibi verò, vt de bonis p-
pinquis tuis statueres & loquereris,
omniaq̃ tua domestica negotia cō-

Aaa

pone-

ἅπαντα διαθεῖναι ἐποίησε κύριον. Ποίαν οὖν ἀπολογίαν ἕξεις, ὅταν καὶ ταύτην παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὴν χάριν, προδῷς τὴν εὐεργεσίαν, καὶ μηδὲ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἕλῃ γενέσθαι φιλάνθρωπος. Τὸ μὲν γὰρ ἄμεινον καὶ πολλὴν παρέχον τὴν χάριν, ζῶντα διορθοῦν πενίαν· εἰ δὲ ἐκεῖνο μὴ βουληθῇς, κἂν τελευτῶν ποίησόν τι γενναῖον. Οὐ πολλῆς μὲν γάρ ἐστι γενναιότητος, ἔστι δ' οὖν ὅμως. Εἰ γὰρ μὴ τὴν προεδρίαν ἕξεις τὴν μετὰ τῶν ἀρνῶν, ἀλλ' οὐ μικρὸν τὸ κἂν μετ' ἐκείνους γενέσθαι, καὶ μὴ στῆναι μετὰ τῶν ἐρίφων. Ἂν δὲ μηδὲ τοῦτο ποιῇς, τίς σε λοιπὸν ἐξαιρήσεται λόγος. Ὅταν γὰρ ἔζης, ὡς ἀθάνατος οὕτως ἀνείχου τῶν ὄντων· νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ἔμαθες ὅτι θνητὸς γέγονας, κἂν νῦν τὸ δόγμα κατάλυσον, καὶ ὡς θνητὸς περὶ τῶν σαυτοῦ βούλευσαι. Εἰ γὰρ καὶ φορτικὸν τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι καὶ φρίκης γέμον, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἀρίθμησον μετὰ τῶν δούλων σου τὸν δεσπότην. Ἐλευθεροῖς τοὺς δούλους; ἐλευθέρωσον τὸν Χριστὸν λιμοῦ καὶ ἀνάγκης καὶ δεσμωτηρίων καὶ γυμνότητος. Ἔφριξας ἀκούσας; οὐκοῦν φρικωδέστερον ὅταν μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ποιῇς. Καὶ ἐνταῦθα μὲν τὸ ῥῆμά σε ναρκᾶν ἐποίησεν· ὅταν δὲ ἀπέλθῃς ἐκεῖ, καὶ τὰ πολλῷ χαλεπώτερα τούτων ἀκούῃς, καὶ τὰ ἀνήκεστα βλέπῃς βασανιστήρια, τί ἐρεῖς. Πρὸς τίνα καταφεύξῃ· τίνα καλέσεις σύμμαχον καὶ βοηθόν· τὸν

Ἀβρα-

poneres, facultatē concessit. Quam igitur excusationem habebis, si & hanc ab ipso consecutus gratiã, hoc beneficiũ neglexeris, & ne per necessitatem quidem benignus fieri volueris. Praestantius illud quidem, multamq; conferens gratiam, viuentem subleuare paupertatem: Si verò illud nolueris, at moriens saltem generosum qd facias. Non quidē magnæ est generositatis: vtiq; tamen est. Etsi n. primam sedem cum agnis non sis habiturus, parum tamen nõ est, illos saltem sequi, & cum hircis non stare. Quòd si nec hoc qdem facias, quæ te oratio liberabit? Cum n. viueres, veluti immortalis, ita bona tua tenebas: iam verò postquam te mortalē esse didicisti, nunc saltem illam tuam dimitte sententiã, & tanq̃ mortalis de rebus tuis statue. Quamuis n. graue sit quod dicendum est, & horrore plenũ, necesse tamen est dicere. Numera inter seruos tuos, Dominũ. Libertate donas seruos? libera Christũ à fame & necessitate, & carceribus, & nuditate. Horruisti hoc audiēs? Atq; magis horrendũ, si idipsum non facias. Et hic quidē verbum illud te obstupefecit: cũ verò illuc perueneris, & q̃ his longè sunt grauiora, audieris, & crudelissima videris supplicia, quid dicturus es? ad quē confugies? quem inuocabis adiutorē & auxi-

liato-

Ἀβραάμ; ἀλλ' οὐκ ἀκούσεται· ἀλλὰ τὸν πατέρα; ἀλλὰ τὸν πάππον; ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδεὶς ἔσται κύριος, κἂν σφόδρα ἅγιος ᾖ, λῦσαι τὴν ψῆφον ἐκείνην. Ἀλλ' ἀπάνθρωπος εἶ καὶ ὠμὸς καὶ ἀνηλεής· αἰδέσθητι τὸ ἀξίωμα τοῦ αἰτοῦντος· ἀλλ' οὐ δυσωπεῖ σε τὸ ἀξίωμα; Πρὸς τὴν συμφορὰν ἐπικάμφθητι· ἀλλ' οὔτε τὰ τῆς συμφορᾶς εἰς ἔλεόν σε ἐπικάμπτει; διὰ τὸ τῆς αἰτήσεως εὔκολον δός. Εἰ δὲ οὔτε τὸ ἀξίωμα, οὔτε τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας, οὔτε τὸ εὔκολον τῆς δόσεως δύναταί σε πεῖσαι· οὐκοῦν διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν παράσχε τῷ δεομένῳ. Τίς γὰρ ἔσται συγγνώμη τοῖς μετὰ τοσαύτην παραίνεσιν τῶν δεομένων ὑπερορῶσιν. Ἀκουέτωσαν οἱ μεμυημένοι· αὐτὸς ὅταν δέῃ σε θρέψαι, οὐδὲ τῆς σαρκὸς φείδεται τῆς ἑαυτοῦ· ὅταν δέῃ ποτίσαι, οὐδὲ τοῦ αἵματος φείδεται· σὺ δὲ οὐδὲ ἄρτου μεταδίδως οὐδὲ ποτηρίου; καὶ ποίαν ἕξεις συγγνώμην τοιαῦτα λαμβάνων, καὶ τῶν εὐτελῶν φειδόμενος. Οὐδὲ γὰρ ἂν διὰ τὸν Χριστὸν μὴ ἀποθάνῃς, ἀθάνατος ἔσῃ. Ταῦτα ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ, ἃ καὶ μὴ ἀπαιτοῦντος δώσεις, διὰ τὸ θνητὸν εἶναι· ταῦτά σε βούλεται ποιεῖν σῇ γνώμῃ, ἃ καὶ ἀνάγκη σε δεῖ ποιῆσαι· ἃ πάντως ἀνάγκη σε παθεῖν, ἑλοῦ παθεῖν δι' ἐμέ. Τοῦτο προκείσθω μόνον, καὶ ἀρκοῦσαν ἔχω τὴν ὑπακοήν. Ἆρά γε φορητὰ ταῦτα, ὅτι ὁ μὲν θεὸς καὶ τὸν υἱὸν ἐξέδωκεν ὑπὲρ σοῦ, σὺ δὲ οὐδ'

liatorem? Nunquid Abraham? sed nō audiet. an verò patrem? an auū? verum nec horū quisquā potestatē habebit, licet admodum sanctus sit, sententiā illā relaxandi. Sed inhumanus es, & crudelis & immisericors. reuerere dignitatē petentis. At non te placat dignitas? ad calamitatem tamē inflectere. Sed neq; calamitas ad misericordiā te inflectit? da propter petitionis facilitatem. Quod si neq; authoritas, neque rei necessitas, neq; dandi facilitas tibi quicq̄ persuadere possit, propter promissorū saltem magnitudinē da egeno. Quæ n. erit venia his, q̄ post tantā cohortationem egentes despiciunt? Audiāt q̄ sacris imbuti sunt. Quando tu alēdus es, ipse ne p̄priæ quidem carni suæ parcit: quando te potare necesse est, nō parcit vel sanguini: Tu verò nec panē impertiris, nec potū? Et q̄ veniam habebis, illa accipiens; & vilibus rebus tantoperè parcens? Nunquid n. si propter Christū non moriaris, immortalis eris? Hæc ille à te petit, q̄ ipso etiā nō petente, daturus es; eò q̄ sis mortalis. Hæc te voluntate tua facere vult, q̄ vel necessariò te facere oportet. Quæ pati omninò est necesse, propter me pati velis. Hoc vnū p̄positū sit, & sufficientē habeo obedientiā. Nunqd tolerabilia hæc, q̄ Deº quidē etiā filiū suū p̄ te tradiderit, tu verò nec

ἄρτου μεταδίδως αὐτῷ τῷ διὰ σὲ ἐκδοθέντι, τῷ διὰ σὲ σφαγέντι; ὁ πατὴρ διὰ σὲ οὐκ ἐφείσατο, καὶ ταῦτα γνησίου ὄντος· σὺ δὲ καὶ λιμῷ τηκόμενον περιορᾷς, καὶ ταῦτα ἀπὸ τῶν αὐτοῦ μέλλων ἀναλίσκειν, καὶ διὰ σαυτὸν ἀναλίσκειν; Καὶ τί ταύτης τῆς παρανομίας χεῖρον γένοιτ' ἄν. Ἐξεδόθη διὰ σὲ, ἐσφάγη διὰ σὲ, περιέρχεται πεινῶν διὰ σέ· ἐκ τῶν αὐτοῦ δίδως, ἵνα αὐτὸς ὠφεληθῇς, καὶ οὐδὲ οὕτω δίδως; καὶ ποίων οὐκ ἂν εἴης ἀναισθητότερος λίθων τοσούτων σε ἑλκόντων πραγμάτων, ἐπὶ τῆς διαβολικῆς ταύτης μένων ὠμότητος. Εἰ γὰρ μὴ ἠμείβη με φησὶ, ὡς ὑπὲρ σοῦ τι παθόντα, διὰ τὴν πενίαν ἐλέησον· εἰ δὲ μὴ βούλει διὰ τὴν πενίαν ἐλεῆσαι, διὰ τὴν νόσον ἐπικάμφθητι, διὰ τὸ δεσμωτήριον ἐπικλάσθητι. Εἰ δὲ μηδὲ ταῦτά σε ποιεῖ φιλάνθρωπον, διὰ τὸ κοῦφον τῆς αἰτήσεως ἐπίνευσον· οὐδὲν γὰρ αἰτεῖ πολυτελὲς, ἀλλ' ἄρτον καὶ στέγην, καὶ ῥημάτων παράκλησιν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιμένεις ἄγριος ὢν, κἂν διὰ τὴν βασιλείαν γενοῦ βελτίων. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνης σοί ἐστί τις λόγος; κἂν πρὸς τὴν φύσιν αὐτὴν ἐπικλάσθητι γυμνὸν ὁρῶν, καὶ τῆς γυμνότητος ἀναμνήσθητι ἐκείνης, ἣν * ἐγυμνώθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ διὰ σέ. Εἰ δὲ ἐκεῖνο οὐ βούλει, κἂν ταύτης ἣν διὰ τῶν πενήτων γυμνοῦμαι. Οὐ λέγω λῦσόν μου τὴν πενίαν, οὐδὲ χάρισαί μοι πλοῦτον, ἀλλ' ἄρτον αἰτῶ καὶ ἱμά-

* ἐγυμνώθην.

panem cum ipso communices, qui pro te traditus est, qui pro te occisus est? Propter te pater ei non pepercit; idque cum verus esset filius: tu verò fame contabescentem negligis; idque cum de bonis ipsius expendere, & propter te erogare debes? Et quid hac iniquitate peius fuerit? Traditus est propter te: circumit esuriens propter te: de ipsius das bonis, vt tu commodū sentias, & ne sic quidem das? Et quibus lapidibus stupidior non fueris, si tot rebus te trahentibus, in diabolica ista perseueres crudelitate? Si enim non rependas mihi, ait, tanquā aliquid pro te passo; propter egestatem miserearis: Si verò propter egestatem misereri nolis, propter morbum tamen flectere, propter vincula emollire. Si verò nec ista humanum te faciunt, propter petitionis facilitatē saltem annue. nihil enim petit pretiosi, sed panem & tectum, verborumque consolationem. Quòd si post hac omnia immitis esse pergas, propter regnum saltem esto benignior. Sed neque illius rationem habes? ad ipsam saltem naturam inflectere, nudum vides; atque illius recordare nuditatis, qua ego propter te nudatus fui, in cruce. Si verò illud nolis, huius certè memineris, quam in pauperibus patior. Non dico, Tolle meā paupertatē; nec, Dona mihi diuitias: sed panem peto

ἱματίων, καὶ λιμοῦ παραμυθίαν μικράν· κἂν εἰς δεσμωτήριον ἐμπέσω, οὐκ ἀναγκάζω τὰ δεσμὰ λῦσαι καὶ ἐκβαλεῖν, ἀλλ' ἓν ἐπιζητῶ μόνον, ἵνα ἴδῃς δεδεμένον διὰ σὲ, καὶ ἀρκοῦσαν ἔλαβον χάριν. Δυνάμαι μὲν γὰρ χωρὶς τούτων σε στεφανοῦν, βούλομαι δέ σοι καὶ ὀφειλέτης εἶναι, ἵνα φέρῃ σοί τινα καρπὸν καὶ παρρησίαν ὁ στέφανος. Διατοῦτο καὶ δυνάμενος ἐμαυτὸν θρέψαι περιέρχομαι προσαιτῶν καὶ ταῖς θύραις σου παρεστάμενος προτείνω χεῖρα παρὰ σοῦ τραφῆναι ἐπιθυμῶν. Καὶ ἐγκαλλωπίζομαι τούτῳ, ἵνα τοῦ θεάτρου παρόντος τῆς οἰκουμένης ἀνακηρύττω σε τότε, καὶ πάντων ἀκουόντων ἐνδείκνυμαι τὸν τροφέα τὸν ἐμόν. Καὶ τοιγε ὑμεῖς ὅταν παρά τινος τραφῆτε, αἰσχύνεσθε τοῦτο καὶ συσκιάζετε· ἐγὼ δὲ ἐπειδὴ σφόδρα ὑμᾶς φιλῶ, κἂν ὑμεῖς σιγᾶτε, ἀναγορεύω τὸ γεγενημένον μετὰ πολλῶν τῶν ἐγκωμίων· καὶ οὐκ αἰσχύνομαι εἰπεῖν, ὅτι γυμνὸν ὄντα με περιεβάλετε, καὶ πεινῶντα ἐθρέψατε; ἀλλὰ μᾶλλον ἐγκωμιάζω τούτοις, ἵν' ὑμεῖς κληρονόμοι τῆς βασιλείας ἀναδειχθῆτε τῶν οὐρανῶν. Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες ἀγαπητοὶ, ἐχώμεθα σφοδρῶς τῆς σωτηρίας, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

peto & vestem, & famis solatium exiguum. Etsi in carcerem incidero, non cogo te vt vincula soluas & excutias; sed vnum duntaxat requiro, vt vinctum propter te videas, & magnā satis recepero gratiam. Possum enim etiam absq; istis te coronare; sed debitor tuus esse volo, vt fructum aliquem & fiduciam tibi corona adferat. Propterea quoque, cū meipsum alere possim, mendicans tamen circumeo, & stans ad fores tuas manum extendo, à te petens nutriri. Atque hac in re mihi placeo, vt tunc in vniuersi terrarum orbis spectaculo te proclamem, cunctisque audientibus nutritorem meum ostendam. Et vos quidem si à quopiam alamini, ob hoc erubescitis, & occulitis: Ego verò, quoniam vehementer vos amo, vobis etiam tacentibus, multa cum laude publicè factum pronuncio: nec me dicere pudet, vos nudum me operuisse, esurientem nutriuisse; sed magis hisce glorior, vt vos hæredes regni cælestis efficiamini. Hæc igitur cogitantes, charissimi, strenuè in salutem nostram incumbamus, vt æternis quoque bonis potiamur, in Christo IESV *Domino nostro; cui gloria in secula seculorum. Amen.*

Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως.

ΛΟΓΟΣ κδ΄.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Θεσσαλονικ. α΄. ἐπιστ.

Ἐπεδήμησέ τις ἐξ ὑμῶν ἀγαπητοὶ τῇ Παλαιστίνῃ ποτέ; ἔγωγε οἶμαι. Τί οὖν; μαρτυρήσατε ὑμεῖς οἱ τοὺς τόπους ἑωρακότες. ἔστιν ἐκεῖ χώρα πολλή τις καὶ εὔφορος. Μᾶλλον δὲ ἦν· νῦν δὲ οὐκ ἔστιν. Αὕτη οὖν ἡ οὕτως εὐθαλὴς, καὶ πρὸς πάσας τὰς χώρας ἁμιλλωμένη, ἡ φθάνουσα τῇ εὐθηνίᾳ τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐστὶν ἐρημοτέρα. Καὶ ἑστήκασι μὲν δένδρα καὶ νῦν καὶ καρπὸν ἔχει· ὁ δὲ καρπὸς τῆς τοῦ θεοῦ ὀργῆς ἐστιν ὑπόμνησις. Ἑστήκασι μὲν ῥοιαὶ, καὶ τὸ ξύλον λέγω, καὶ ὁ καρπὸς λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχων, καὶ τῷ ἀγνῶτι παρέχων πολλὰς τὰς ἐλπίδας· εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς χεῖρας, διακλασθέντα καρπὸν μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν πολλὴν ἐπιδεικνύουσιν εἰς τὰ ἐναποκείμενα ἔνδον. Τοιαύτη πᾶσα ἡ γῆ ἐκείνη· καὶ τὰ ξύλα καὶ οἱ λίθοι, καὶ ὁ ἀὴρ καὶ τὰ ὕδατα τῆς τοιαύτης μετέσχηκε συμφορᾶς. Καὶ γὰρ γῆν ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλ' οὐδὲν γῆς ἔχουσαν· δένδρα καὶ καρποὺς, ἀλλ' οὐδὲν δένδρων καὶ καρπῶν, ἀλλὰ πάντα τέφραν· ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἀλλ' οὐδὲν ἀέρος καὶ ὕδατος. Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τετέφρωνται τῇ δυνάμει τοῦ

[illegible]

De Peccato & Confessione.

Homilia XXIV.

Peregrinatúsne est aliquando ex vobis aliqs in Palæstina? Ego verò existimo. Quid ergo? Testimoniũ dicite vos, qui loca illa vidistis. Est ibi regio magna & fertilis. Imò verò fuit: iam autem non est. Ipsa igitur olim tam florida, & cum omnibus regionibus certãs, & abundantia paradisum Dei precedẽs, cunctis solitudinibus magis est desolata. Et arbores qdem etiamnũ stant & fructũ habent: sed fructus iræ diuinæ q̃dam est monitio. Stant quidem mala punica; & tum arbor tum fructus eleganti sunt aspectu; ignorantiq; magnas spes exhibent: Si verò in manus sumantur, confracta, in iis, quæ intus latent, fructũ quidem nullum, puluerem verò multum ostendunt. Eiusmodi est vniuersa terra illa. & ligna & lapides, aër quoq; & aqua in partem venerunt talis calamitatis. Et videre quidem est terrã, sed nihil habentem terræ: Arbores & fructus, nihil tamen arborum & fructuum, sed cinerem omnia: aërẽ & aquam; sed veri aëris & aquæ nihil. Etenim & hæc in cinerem redacta sunt, po-

Ex orat. in epist. ad Thes.

testa-

ταῦτα ποιήσαντος. Καθάπερ γὰρ σώματος ἐμπρησθέντος, τὸ μὲν σχῆμα μένει καὶ ὁ τύπος ἐν τῇ τοῦ πυρὸς ὄψει, ἡ δὲ δύναμις οὐκ ἔνι· οὕτω δὴ κἀκεῖνα. Μὴ καὶ ταῦτα ἀπειλαὶ ῥημάτων; ἀλλὰ φορτικὰ ταῦτα; Ἐκεῖνα μὲν οὐ φορτικὰ ὅταν λέγῃς, ὅτι οὐκ ἔστι γέεννα; Σὺ μὲν ταῦτα ἀναγκάζεις λέγειν ὁ διαπιστῶν· σύ με εἰς τούτους ἐξήγαγες τοὺς λόγους. Εἰ γὰρ τοῖς ῥήμασιν ἐπίστευσας τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἂν ἠναγκαζόμην τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιστήμην παράγειν· ὁ δὲ ὑπὲρ ἑνὸς ἁμαρτήματος τοσαύτην ἐκχέων ὀργήν, καὶ μήτε τοῦ Ἀβραὰμ τὴν ἱκετηρίαν δυσωπηθείς, μήτε τοῦ Λώτ· τοσούτων ὄντων τῶν παρ' ἡμῶν γινομένων ἁμαρτημάτων φείσεται; Γέλως ὄντως ταῦτα καὶ λῆρος καὶ πλάνη διαβολικὴ καὶ ἀπάτη. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐκ τῶν πιστευόντων καὶ προσεχόντων τῷ θεῷ, βίου δὲ οὐκ ὄντος ὀρθοῦ, ἰδεῖν τιμωρουμένους, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. Εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον πορνεία ἴσχυσε, τί οὐκ ἐργάσεται τὰ ἡμέτερα. Εἰ δὲ καὶ μὴ δῷς δίκην νῦν, μὴ θαυμάσῃς. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐκ ᾔδεισαν τὴν γέενναν, διὸ ταῖς παραπόδας ἐκολάζοντο τιμωρίαις· σὺ δὲ ὅσα ἂν ἁμάρτῃς, κἂν μηδεμίαν ὧδε δίκην δῷς, πάντα ἀποτίσεις ἐκεῖ. Κἂν γὰρ τὰ αὐτὰ ἁμάρτωμεν ἐκείνοις, μεί-

ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημηγορεῖν.

testate illius, qui ea fecit. Quemadmodum enim corpore aliquo incenso, figura quidem & forma in aspectu ignis remanet, virtus autē non item: eodem modo illa. Nunquid & hæc verborum sunt comminationes? An molesta sunt ista? Illa igitur molesta non sunt, si dicas, nō esse gehennam? Tu quidem ista dicere cogis, qui non credis: tu me ad hos deduxisti sermones. Si enim verbis Christi credidisses, non iam cogerer ex ipsis rebus petitā adducere scientiam. Qui verò propter vnū peccatum tantam effundit iram, & neq; Abrahæ supplicibus placatur precibus, neq; ipsius Lot; tot à commissis à nobis criminibus parcet? Reuera risus ista sunt, & nugæ & error deceptioq; diabolica. Quòd si videre placet, etiā ex illis, q Deo & credunt & auscultant, vitam aūt non rectā agunt, aliquos luere pœnas, audi Paulum dicentē: Neq; fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Si verò tantum fornicatio potuit, quid nostra non facient delicta. Quòd si nullas fortè iā pœnas persolueris, nihil mireris. Illa n. gehennam ignorabant, vnde psentibus castigabantur suppliciis: tu verò si qua commiseris, licet nulla hic pœna afficiaris, omnia illic lues. Etsi n. eadē q̄ illi, peccata admiserimus, maio-

Ex orat. Quòd periculosū sit & dicentibus & audientibus, ad gratiam concionari.

1. Cor. 10

μείζονός ἐσμεν ἐκείνων κολάσεως ἄξιοι. Διατί; ὅτι πλείονος ἀπελαύσαμεν χάριτος. Ὅταν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἐκείνων πταίωμεν, τίνα οὐχ ὑποστησόμεθα τιμωρίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες καὶ λέγοντες μένειν ἀτιμώρητοι μὴ ἐγινόμεθα χείρους, κἂν ἀφῆκεν ἡμῖν τὴν κόλασιν ὁ θεός. ἀλλ' οἶδε τοῦτο σαφῶς, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς τὸ μὴ κολάζεσθαι ἁμαρτάνοντας βλάπτει. Διὰ τοῦτο ἐπιτίθησι τὴν τιμωρίαν, οὐ μόνον τῶν ἀπελθόντων ἀπαιτῶν δίκην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα διορθούμενος. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς, ἄκουσον τί φησι πρὸς τὸν Μωσέα· ἄφες με καὶ θυμωθεὶς ἐκτρίψω αὐτοὺς· ἄφες με ἔλεγεν· οὐχ ὅτι Μωσῆς αὐτὸν κατεῖχεν, οὐδὲν γὰρ ἐφθέγξατο πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ σιγῇ παρειστήκει· ἀλλὰ πρόφασιν αὐτῷ δοῦναι βουλόμενος τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἱκετηρίας. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς πολλάκις ποιοῦμεν, καὶ οἰκέτας ἄξια κολάσεως πλημμελήσαντας οὔτε κολάσαι βουλόμενοι, οὔτε τοῦ ἐκ τῆς κολάσεως ἀπαλλάξαι φόβου, φίλοις κελεύομεν τῶν ἡμετέρων αὐτοὺς ἐξαρπάσαι χειρῶν, ὥστε καὶ τὸν φόβον αὐτοῖς ἐνακμάζοντα μένειν, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν πληγὰς διαφυγεῖν. Τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ γινόμενόν ἐστιν ἰδεῖν. Ἐγένετο γάρ φησι λόγος κυρίου πρὸς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην λέγων· ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευῒ τὴν πόλιν τὴν μεγάλην

maiori tamen sumus, quam illi, digni supplicio. Quare hoc? Quia abundantiorem consecuti sumus gratiam. Si vero & in pluribus & grauioribus, quam illi, offendamus, quod non subibimus supplicium? Si enim peccantes & dicentes, impunitos nos manere, deteriores non fieremus, Deus saltem pœnam remitteret. Sed probè nouit, non minus damni nobis peccatorum nostrorum impunitatem, quam ipsamet afferre peccata. Idcirco pœnam iniungit, non solum, vt ꝑpter præterita puniat, sed etiam vt ad futura emendet. Atque hoc verum esse, audi quid Deus ad Moysen loquatur: dimitte, vt irascatur furor meus contra te, & deleam eos. Exod. 32. *Dimitte, inquit; non quòd Moyses eum retineret, nihil enim locutus fuit ad ipsum, nam in silentio coram eo stabat: sed occasionem ei præbere volens pro illis supplicandi. Idipsum nos quoq; frequenter facimus; cum famulos animaduersione digna cōmittētes nec pœnis afficere, nec pœnarū metu volumus liberare, amicos monemus, vt è manibus nostris eos eripiant, quò & timor in ipsis crescens maneat, & plagas nostras effugiant. Tale quid etiā in Iona factū videre licet. Factum est, inquit,* Ionæ 1. & 3. *Verbum Domini ad Ionā Prophetam dicens, Surge & vade in Niniuen*

λην καὶ κήρυξον ἐν αὐτῇ· ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευῒ καταστραφήσεται. Ἀκούσας δὲ Ἰωνᾶς κατέβη εἰς Ἰόππην τοῦ φυγεῖν εἰς Θαρσεῖς ἀπὸ προσώπου κυρίου. Ποῦ φεύγεις ἄνθρωπε· τὸν δεσπότην φεύγεις εἰπέ μοι; οὐκοῦν μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μαθήσῃ, ὅτι οὐδὲ τῆς δούλης θαλάσσης τὰς χεῖρας δυνήσῃ διαφυγεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐπέβη τῆς νηὸς οὗτος καὶ ἐκείνη τὰ κύματα διανέστησε, καὶ πρὸς ὕψος ἠγείρετο μέγα. Καὶ καθάπερ θεράπαινά τις εὐγνώμων, σύνδουλον εὑροῦσα φυγάδα, τῶν δεσποτικῶν ὑφελόμενόν τι κτημάτων, οὐ πρότερον ἀφίσταται μυρία τοῖς ὑποδεξαμένοις αὐτὸν παρέχουσα πράγματα, ἕως ἂν λαβοῦσα αὐτὸν ἀπέλθῃ, οὕτω δὴ καὶ ἡ θάλασσα τὸν σύνδουλον εὑροῦσα καὶ ἐπιγνοῦσα, μυρία τοῖς ναύταις παρέχει πράγματα, ταράττουσα, βοῶσα, οὐκ εἰς δικαστήριον ἕλκουσα, ἀλλ᾽ αὔτανδρον ἀπειλοῦσα καταδύειν τὸ σκάφος, εἰ μὴ τὸν ὁμόδουλον ἀποδοῖεν αὐτῇ. Τούτων γινομένων, ἐποιήσαντο φησὶ ἐκβολὴν τῶν σκευῶν· τὸ δὲ πλοῖον οὐκ ἐκουφίζετο· ὁ γὰρ φόρτος ἅπας ἔνδον ἔμεινεν ἔτι, τοῦ προφήτου τὸ σῶμα, τὸ βαρὺ φορτίον, οὐ παρὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἄχθος. οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρὺ καὶ δυσβάστακτον ὡς ἁμαρτία καὶ παρακοή. Καὶ καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ καὶ κατηγόρων παρόντων, καὶ μαρτύρων

ἐφε-

*uem ciuitatem grandem, & prædica in ea: Adhuc * tres dies, & Niniue subuertetur. Audiens autem Ionas descendit in Ioppen, vt fugeret in Tharsis à facie Domini. Quò fugis ô homo? Dominum fugis, dic mihi? Parumper igitur expecta, & re ipsa disces, quod nec famulantis maris effugere manus valeas. Vix enim hic nauim ingressus erat, & illud fluctus eleuauit, & in magnã altitudinẽ se erexit. Et quemadmodum proba aliqua famula, si fortè conseruum aliquid de herilibus bonis furatum & fugientẽ deprehenderit, nõ prius desistit, sexcenta his, qui illum susceperunt, facessere negotia, donec ipso recepto abeat: eodẽ modo etiã mare conseruo inuento & cognito, innumeras exhibet nautis molestias, conturbans, mugiens; non in carcerem rapiens, sed vnà cum hominibus nauim submergere comminans, nisi conseruum sibi reddant. Dum ista fierent, miserunt, inquit, vasa in mare: nauis verò non leuabatur. Onus enim totum adhuc intus remansit, corpus scilicet Prophetæ, graue pondus, non ob corporis naturam, sed ob peccati grauitatem. Nihil enim tam graue & portatu difficile quàm peccatum & inobedientia. Et quemadmodum in iudicio, cum accusatores adsunt, & testes astant,*

* secundum 70. interpr.

fiunt-

ἐφεστηκότων, καὶ ἐλέγχων γινομένων, οὐ πρότερον οἱ καταδικάζοντες τὴν ψῆφον ἐκφέρουσιν, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ κατάδικος, κατήγορος τῆς οἰκείας ἁμαρτίας γένηται· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ τοῦ προφήτου ἐστὶν ἰδεῖν. Ἔβαλον γάρ φησι κλῆρον· καὶ παρέδωκεν ὁ κλῆρος λοιπὸν τῇ ψήφῳ τὸν ὑπεύθυνον. Οἱ δὲ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν λαβόντες κατεπόντισαν, ἀλλὰ θορύβου τοσούτου καὶ ταραχῆς ἐπικειμένης, καὶ τῆς θαλάσσης οὐδὲ ἀναπνεῖν ἐπιτρεπούσης, ἀλλὰ καὶ μαινομένης καὶ καταβοώσης, καὶ συνεχῆ τὰ κύματα ἐπεγειρούσης, ὥσπερ ἡσυχίας πολλῆς ἀπολαύοντες, οὕτω δὴ καὶ δικαστήριον ἐν τῷ πλοίῳ καθίσαντες καὶ λόγου μετέδωκαν αὐτῷ, καὶ ἀπολογίας ἠξίωσαν, καὶ πάντα μετὰ ἀκριβείας ἐξήταζον, ὥσπερ τινὶ μέλλοντες εὐθύνας παρέχειν, ὡς ἂν ψηφίσαιντο· καὶ οὐδὲ τῆς θαλάσσης καταβοώσης, οὐδὲ τοῦ κλήρου καταμαρτυρήσαντος, οὐδὲ ἑαυτοῦ καθομολογήσαντος τὸ ἁμάρτημα, τὴν ψῆφον ἐπάγουσι. Πόθεν οὖν ἡ τοσαύτη γέγονε πρόνοια; ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας. Ὁ γὰρ θεὸς συνεχώρει ταῦτα γίνεσθαι, τὸν προφήτην διὰ τούτων παιδεύων φιλάνθρωπον εἶναι καὶ ἥμερον, καὶ μονονουχὶ βοῶν πρὸς αὐτὸν καὶ λέγων, μίμησαι τοὺς ναύτας, ἀνθρώπους βαρβάρους καὶ ἀνοήτους. Αὐτοὶ μὲν γὰρ οὐδὲ μιᾶς καταφρονοῦσι ψυχῆς, οὐδὲ ἑνὸς φείδουσι σώματος τοῦ σοῦ· σὺ

δὲ

fiuntque probationes, non ante iudices sententiam proferunt, quàm ipse reus criminis sui factus sit accusator: ita nimirum in his viris & Propheta videre licet. Miserunt, inquit, sortem: traditque postea sors reum, sententiæ. Hi verò ne sic quidem ipsum apprehensum submerserunt; sed tanto tumultu & perturbatione urgēte, & mari nullam quietem relinquente, imò etiam furente & clamore eos obruente, continuosque excitante fluctus, ipsi tanquam multa quiete fruerentur, ita scilicet iudicio in naui constituto, & sermonem cum eo communicarunt, & defensione dignati sunt, omniaque exactè perquisiuerunt, perinde ac si rationes cuipiam dare deberent, quomodo sententiam tulissent: Et neq; mari reclamāte, neq; sorte contra testificante, neque ipso peccatū proprium confitente, suffragium dabant. Vnde igitur tanta fuit prouidentia? Ex Dei dispensatione. Deus enim ista fieri permittebat; prophetam benignum & mansuetum esse, per hæc docens, & tantùm non clamans ad eum & dicens; imitare nautas, homines barbaros & rudes. Ipsi siquidem ne vnam quidem despiciunt animam, neque vnum tuum corpus contemnunt: tu verò integram ciuitatem, tot conti-

nen-

δὲ ὁλόκληρον πόλιν; τοσαύτας ἔχουσαν μυριάδας ἐκδέδωκας, τό γε σὸν μέρος. Καὶ οὗτοι μὲν τὸν αἴτιον γεγενημένων αὐτοῖς κακῶν εὑρόντες, οὐδὲ οὕτως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον· σὺ δὲ οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν τοῖς Νινευΐταις, κατέδυσας αὐτοὺς καὶ ἀπώλεσας. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν μὲν ἰδίων ἁμαρτημάτων συνήγοροι γίνονται, τῶν δὲ ἀλλοτρίων κατήγοροι. Καὶ πολλοὶ πολλάκις κακῶς τὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας διακεῖσθαί φασι, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκ τῆς τῶν κρατούντων ἀβουλίας γίνεσθαι λέγουσιν. Ἐγὼ δέ φημι, οὐχ ἡ τῶν κρατούντων ἀβουλία, ἀλλ' ἡ ἡμῶν ἁμαρτία, ἐκείνη τὰ ἄνω κάτω πεποίηκεν, ἐκείνη πάντα τὰ δεινὰ εἰσήγαγεν· οὐκ ἄλλοθεν ἡμῖν ὁ τῶν ἀνιαρῶν ἐσμὸς ὑπερεχέθη. Ὥστε κἂν Ἀβραάμ τις ᾖ, κἂν Μωϋσῆς, κἂν Δαβίδ, κἂν Σολομὼν ὁ σοφώτατος, κἂν ἁπάντων ἁμαρτωλότερος ἀνθρώπων, ἡμῶν κακῶς διακειμένων, ἀδιάφορον ἔχει τὴν πρὸς τὰ κακὰ αἰτίαν. Τὸ γὰρ κατὰ τὰς καρδίας ἡμῶν λαμβάνειν ἄρχοντας, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ὅτι προημαρτηκότες ἦμεν, καὶ διὰ τοῦτο τοιούτους προεστηκότας ἐτύχομεν. Εἰ δὲ καὶ λίαν δίκαιος ᾖ, καὶ οὕτω δίκαιος ὡς μέχρι τῆς Μωσέως ἀρετῆς ἐληλακέναι, οὐχ ἡ αὐτοῦ μόνη δικαιοσύνη, τὰ ἀμέτρα τῶν ὑπηκόων συγκαλύψαι δυνήσεται πταίσματα. Μᾶλλον δὲ εἰ βούλεσθε δείξω ὑμῖν, πῶς καὶ ἡ τοῦ ἑνὸς πολ-

nentem hominum myriades, quantum in te est, tradidisti. Et isti quidem inuento eo, qui paratorum illis malorum causa extitit, neq; ita ad sententiam condemnatoriã prorumpunt: Tu verò nullam habens cõtra Niniuitas causam, eos demersisti & perdidisti. Sed vulgus hominum, propriorum quidem delictorum patroni sunt; alienorum verò accusatores. Et multi frequenter dicunt, malo loco esse rerũ nostrarum & ciuitatis statum; causamque ex imprudentia dominantiũ esse perhibent. Ego verò dico; non magistratus imprudentia, sed nostrum peccatum, illud omnia subuertit; illud omnes calamitates inuexit: nec aliunde rerũ tristiũ examina nobis suffusa sunt. Siue igitur Abraham aliquis sit, siue Moyses, siue David, siue Salomon sapientissimus, siue omnium hominum vitiosissimus, si nos malè simus affecti, non alia tamen est malorum causam. Etenim nos secundum cor nostrum accipere magistratus, nihil aliud est, quàm q̃a ante peccauimus, atq; ideo eiusmodi nacti sumus præsidẽ. Quòd si etiam valdè iustus fuerit, & tam iustus, vt ad Moysis vsq; virtutem pertigerit, non tamen sola illa ipsius iustitia, immẽsa subditorũ abscõdere poterit delicta. Imò verò si vultis, ostendã vobis, quomodo etiã vnius

λάκις ἁμαρτία, τὴν τῶν καλῶς πεπολιτευομένων ὑπερακοντίζει παῤῥησίαν. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ προσέβαλέ ποτε τῇ Ἱεριχῶ, καὶ τὴν ξένην ἐκείνην πολιορκίαν ἐνεργῶν, ἤδη τῶν τειχῶν καταπίπτειν μελλόντων, φησὶ πρὸς τὸν λαόν· ἔστι ἀνάθεμα ἡ πόλις αὕτη, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτῇ, κυρίῳ Σαβαώθ· φυλάξασθε οὖν ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, μή ποτε ἐνθυμηθέντες ὑμεῖς λάβετε ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψεται ἡμᾶς ὁ θεός. Τί οὖν μετὰ ταῦτα; κατέπεσον τὰ τείχη, καὶ ἐν χερσὶ τῶν πολιορκούντων τὰ τῆς πόλεως ἐγένετο. Παντὸς τοίνυν τοῦ λαοῦ τὴν ἐντολὴν ταύτην διατηροῦντος, ἡ τοῦ ἑνὸς παράβασις εἰς ἅπαν τὸ πλῆθος τὴν τοῦ θεοῦ ἀνῆψεν ὀργήν. Ἐπλημμέλησαν γάρ φησιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πλημμέλειαν μεγάλην· καὶ μόνος εἷς ἦν ὁ πλημμελήσας ὁ Ἄχαρ. Πῶς οὖν ἐπλημμέλησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· Καὶ ἐθυμώθη φησὶ κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. Ἀπέστειλε δὲ Ἰησοῦς ἄνδρας ἀπὸ Ἱεριχὼ εἰς Γαΐ· καὶ ἀνέβησαν ὡσεὶ τρισχίλιοι ἄνδρες, καὶ ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν ἀνδρῶν Γαΐ, καὶ ἀπέκτειναν ἀπ' αὐτῶν τριάκοντα καὶ ἓξ ἄνδρας. Ὅρα μιᾶς ἁμαρτίας εἴσπραξιν, ὅρα πληγὴν ἀπαραμύθητον· εἷς ἐπλημμέλησε, καὶ εἰς ἅπαντα τὸν δῆμον ὁ θάνατος καὶ ἡ δειλία ἐπέπεσε. Τί οὖν τοῦτο ὦ φιλάγαθε δέσποτα. Σὺ εἶ μόνος δίκαιος καὶ εὐθεῖς αἱ κρίσεις σου· σὺ ἑκάστῳ κατὰ τὰ οἰ-

ſæpe peccatum bonorum ſubditorũ ſuperet libertatẽ. Ioſue filius Nun Ioſ. 6. *olim adortus eſt Iericho, & nouam illã moliens obſidionem, mœnibus iam ruituris, ad populum inquit: anathema eſt ciuitas hæc & omnia quæ in ea ſunt, Domino Sabaoth: Cauete igitur vobis ab anathemate, ne forte animo cogitetis vt de eo aliquid accipiatis, & conterat vos Deus. Quid igitur poſt hæc? Conciderunt mœnia, & in obſidentium manus ciuitas vniuerſa deuenit. Omni igitur populo præceptum hoc obſeruante, vnius transgreſſio in vniuerſam multitudinem Dei exſuſcitauit iram. Peccauerunt, inquit, filij Iſrael peccatum magnum: & tamen vnus erat qui peccauerat, Achan ſcilicet. Quomodo igitur peccauerunt filij Iſraël? Et iratus eſt, inquit, Dominus filijs Iſraël. Miſit verò Ioſue viros ex Iericho in Hai. Et aſcenderunt quaſi tria millia virorum; & fugerunt à facie virorum Hai; & occiderunt ex eis triginta & ſex viros. Vide peccati vnius vltionem: vide plagam inconſolabilem. Vnus peccauit, & vniuerſum populum mors & anguſtia inuaſit. Quid igitur hoc ô bonorum amator Domine? Tu ſolus iuſtus es, & re-* Pſal. 118. *cta ſunt iudicia tua: tu vnicuiq; ſecundum opera ſua iudicium tri-*

τὰ οἰκεῖα ἔργα ἀπονέμεις τὴν κρίσιν· σὺ ἔφης φιλάνθρωπε ἐν τῇ οἰκείᾳ ἕκαστον ἀποθανεῖσθαι ἁμαρτίᾳ, καὶ μὴ ἄλλον ἀντιτιμωρηθήσεσθαι ἑτέρου. Τίς οὖν αὕτη ἡ δικαία σου ψῆφος· καλὰ σου τὰ πάντα κύριε καὶ λίαν καλὰ, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν οἰκονομούμενα. Διατί δὲ ὑπὲρ τῆς ἑτέρου τιμωρίας ἑτέροις τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγες· Λύμη τίς ἐστί φησιν ἡ ἁμαρτία· ἐκπομπευέσθω διὰ τῆς τιμωρίας εἰς πάντας, ἵνα μὴ τοὺς πάντας καταλυμαίνηται. Ὁρᾷς πῶς ἡ τοῦ ἑνὸς ἁμαρτία παντὶ τῷ λαῷ τὴν τιμωρίαν προεξένησεν; Ὅρα λοιπὸν καὶ τὸν ἐπονείδιστον αὐτοῦ καὶ ὀλέθριον θάνατον. Καὶ ἀνήνεγκεν αὐτόν φησι Ἰησοῦς εἰς φάραγγα Ἀχὼρ, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ τοὺς μόσχους αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑποζύγια αὐτοῦ, καὶ τὰ πρόβατα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ὑπῆρχεν αὐτῷ, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτὰ πᾶς Ἰσραὴλ ἐν λίθοις. Μὴ τοίνυν ἐπειδὴ μακροθύμως φέρει ὑβριζόμενος ὁ θεὸς, διατοῦτο θαῤῥῶμεν, ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο δακνώμεθα. Εἰ γὰρ ἐπ᾽ ἀνθρώπων ὅταν τις πληγεὶς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, δῷ καὶ τὴν ἀριστερὰν, μειζόνως ἀμύνεται, ἢ εἰ μυρίας ἔδωκε πληγάς· καὶ ὅταν λοιδορηθεὶς μὴ μόνον ἀντιλοιδορήσῃ, ἀλλὰ καὶ εὐλογήσῃ, χαλεπώτερον ἔπληξεν ἢ εἰ μυρίοις ὀνείδεσιν ἔπλυνε, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α΄. ἐπιστ.

tribuis: Tu, hominum amator, dixisti, in suo vnumquemque moriturum peccato; nec alium pro alio supplicia luiturum: Quæ igitur hæc iusta tua sententia? Bona sunt omnia tua Domine, & valdè bona, & ad vtilitatem nostrã disponuntur, Quare autem pro alterius pœna aliis pœnam intulisti? Lues quædã est, inquit, peccatum: publicetur per pœnam omnibus, ne omnes corrũpat. Vides quomodo vnius peccatũ vniuerso populo supplicium comparauerit? Vide porro etiam ignominiosam & grauem mortem. Et duxit ipsum, inquit, Iosue in vallem Achor, & filios ipsius, & filias ipsius, & vitulos ipsius & iumenta ipsius, & oues ipsius & tabernaculum ipsius, & cuncta quæ ipsius erant; & lapidauerunt ea omnis Israël lapidibus. Ne igitur securi simus, si iniuria affectus Deus æquo animo ferat: sed ob hoc ipsum simus solliciti. Si enim apud homines, cum quis in dexteram maxillam percussus, etiam sinistram præbet, magis vlciscitur, quam si infinitas plagas dedisset: & si is, cui maledicitur, non modo non vicissim maledicat, sed etiam benedicat, grauius percusserit, quam si innumeris probris & maledictis alium proscidisset; multo magis apud Deum sibi timere debent

Ex inter- pr. epist. 1. ad Cor.

ἐπὶ θεοῦ δεδοικέναι χρὴ σοῦ ἁμαρτάνοντας διηνεκῶς, καὶ οὐδὲν πάσχοντας δεινόν. Καὶ γὰρ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἡ ἄφατος αὐτοῖς θησαυρίζεται τιμωρία. Οὐ γὰρ τὸ κολάζεσθαι κακὸν τῷ πλημμελοῦντι, ἀλλὰ τὸ οὕτως ἔχοντα μὴ κολάζεσθαι· ὥσπερ οὖν τὸ τὸν ἀρρωστοῦντα μὴ θεραπεύεσθαι. Ὅταν μὲν γὰρ μικρὰ καὶ εὐτελῆ κατορθώματα ἡμῶν ᾖ, καὶ πολὺς ὁ τῶν ἁμαρτημάτων ὄγκος· εἶτα ἐνταῦθα εὐπραγίας ἀπολαύσωμεν, καὶ μηδὲν πάσχωμεν δεινόν, καὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβῆς ἔρημοι καὶ γυμνοὶ πάντες ἀπελευσόμεθα, πάντα ἐνταῦθα ἀπολαβόντες. ὥσπερ οὖν ὅταν μεγάλα μὲν ᾖ τὰ κατορθώματα καὶ πολλά, μικρὰ δὲ καὶ εὐτελῆ τὰ ἁμαρτήματα· εἶτα πάθωμέν τι δεινόν, καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐνταῦθα ἀποθέμενοι, καθαρὰν καὶ ἀπηρτισμένην ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαμβάνοντες τὴν ἀντίδοσιν. Μὴ δὴ τὸ κολάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτάνοντας μὴ κολάζεσθαι μᾶλλον χαλεπὸν εἶναι νομίσωμεν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ θεὸς μὴ ἐκόλαζεν ἡμᾶς, αὐτοὺς ἐχρῆν ἀπαιτῆσαι δίκην ἑαυτούς, οὕτως ἀγνώμονας περὶ τὸν εὐεργέτην γεγενημένους. Εἴπω τι παράδοξον καὶ θαυμαστόν· μείζων ἐστὶ παραμυθία τῷ κολαζομένῳ μετὰ τὸ παροξῦναι τὸν οὕτω φιλάνθρωπον, ἐὰν οὖν ἔχῃ καὶ φιλῇ τὸν δεσπότην ὡς φιλεῖν δεῖ, ἢ τῷ μὴ κολαζομένῳ. Ὁ γὰρ εἰς τὸν φίλτατον ἠδικηκώς,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

bent ij, qui assidue peccant, nec quicquam mali patiuntur. Etenim in malum capitis ipsorum, immensum illis asseruatur supplicium. Non enim malum est peccanti, quòd castigetur; sed si talis existens non castigetur: Quemadmodum si ægrotanti remedia non adhibeantur. Si enim exigua sint & vilia nostra rectè facta, magna verò peccatorum moles: deinde verò prospero rerum successu fruamur, nec quicquam patiamur mali; à bonorum etiam retributione vacui & nudi omnes discedemus, vt qui omnia hic receperimus. Quemadmodum etiam, si magna multaque fuerint nostra rectè facta, exigua verò & leuia peccata: deinde mali quid sustinuerimus, & ipsa parua hic deponemus delicta, & puram perfectamq; bonorum ibi accipiemus remunerationem. Ne igitur graue existimemus quòd peccãtes castigemur, sed si non castigemur. Si n. nec Deus nos puniret, ipsimet tamen à nobis pœnas sumere deberemus, qui tam ingrati erga benefactorẽ extitimus. Dicam nouum quid & admirabile. Maior accedit illi consolatio, qui postquam tam benignum Deum ad iram concitauit, castigatur. Qui enim in amicissimum iniurius extitit, tunc maximè recreatur, si à seipso pœnas expe-

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

τότε

τότε μάλιστα ἀναπαύεται, ὅταν ἑαυτὸν ἀπαιτήσῃ δίκην καὶ πάθῃ κακῶς. Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἀποβαλόντας παῖδας γνησίους, πῶς δι' αὐτὸ καὶ κόπτονται καὶ τρίχας τίλλουσιν· ἐπειδὴ παραμυθίαν ἔχει τὸ κολάζειν ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν φιλουμένων; Εἰ δὲ ὅτε μηδὲ εἰργασάμεθα ἡμεῖς τοὺς φιλτάτους δεινόν, φέρει παραμυθίαν ἡμῖν τὸ κακῶς παθεῖν, ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνοι πεπόνθασιν· ὅταν αὐτοὶ ὦμεν οἱ παροξύναντες καὶ ὑβρικότες, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀναπαύσει τὸ δίκην διδόναι, καὶ τὸ μὴ κολάζεσθαι κολάσει; παντί που δῆλον. Τοῖς γὰρ ὁτιοῦν ἐρῶσιν, οὐ τὸ κακόν τι παθεῖν ἀηδὲς ὑπὲρ ὧν παρώξυναν τὸν ἐρώμενον, ἀλλ' αὐτὸ πρὸ πάντων, τὸ παροξῦναι τὸν ἀγαπώμενον. Κἂν ὀργισθεὶς οὗτος μὴ κολάσῃ, μειζόνως ἐβασάνιζε τὸν ἐραστήν· ἂν δὲ δίκην ἀπαιτήσῃ, μᾶλλον παραμυθήσεται. Εἴ τις φιλεῖ τὸν Χριστὸν ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐδὲ αὐτοῦ συγχωροῦντος ἀνέξεται μὴ κολάζεσθαι. Τὴν γὰρ μεγίστην κόλασιν ὑπομένει ὁ παροξύνας αὐτόν. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς οὐκ ἔστι, κἂν πατήρ, κἂν μήτηρ, κἂν φίλος, κἂν ὅστις οὖν, ὃς οὕτως ἡμᾶς ἠγάπησεν, ὡς ὁ ποιήσας θεός. Εἰ δὲ τὰς λύπας μοι λέγεις καὶ τὰς ὀδύνας, καὶ τὰ τοῦ βίου κακά, ἐννόησον ὅσα αὐτῷ προσκρούεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ οὐκέτι θαυμάσῃ, κἂν πλείονα τούτων ἐπέλθῃ κακά, ἀλλ' ἂν ἀγαθοῦ τινος ἀπολαύσῃς, τότε καὶ θαυμάσῃ καὶ ἐκπλαγήσῃ. Νῦν δὲ τὰς μὲν συμφορὰς ὁρῶμεν τὰς ἐπιούσας,

τὰ δὲ

expetat, maloq; afficiatur. Nõ videtis eos, q legitimos suos amiserunt filios, quomodo ob idipsũ plangant & capillos vellant; q nonnihil solatij ea res habeat, si seipsos p dilectis pœna afficiant? Si ergò, cũ nullo etiam amicissimos affecimus malo, solatiũ nobis adfert, mœrorẽ percipere, propter ea q̃ illi passi sunt; nonne multo magis nos recreabit, si ipsis ad irã à nobis concitatis & iniuria affectis, pœnas demus, & non vera punitione castigemur? Cuilibet manifestũ est. Illis n. qui quantũlibet amant, minimè molestũ est, ideò mali quid pati, q quem amant, irritauerint; sed illud p̃ omnibus, dilectũ irritasse. Ac si iste iratus, nõ puniret, amplius amantem discruciaret: si verò pœnã expetat, magis cõsolabitur. Si qs amet Christũ, vt amare oportet, ne ipso quidẽ condonãte, impunitũ se manere patietur. Maximũ n. sustinet supplicium, qui ipsum ad iram prouocauit. Etenim nemo est, nemo inq̃ siue pater, siue mater, siue amicus, siue qsquis tandem, qui tantoperè nos amauerit, sicuti q nos fecit, Deus. Quòd si ægritudines animi cõmemores & dolores, vitæq; miserias, cogita quãtoperè ipsũ quotidiè offendas, & vltra nõ miraberis, etiãsi his plura supueniãt mala: sed si vel aliquo fruaris bono, tũc & mirare & obstupesce. Iam verò ingruẽtes quidẽ videmus calamitates,

τὰ δὲ προσκρούσματα οὐχ ὁρῶμεν ἃ καθ' ἑκάστην προσκρούομεν τὴν ἡμέραν· καὶ διὰ τοῦτο ἀλύομεν. Ὡς εἴγε μιᾶς ἡμέρας μόνον, μετὰ ἀκριβείας τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ἐλογισάμεθα, τότε ἂν ἔγνωμεν καλῶς, πόσων ἂν εἴημεν ὑπεύθυνοι κακῶν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων ἐπισέρχεται, ὅτι τὰ ἐλάττονα τῆς προσηκούσης οὐ τυγχάνει διορθώσεως. Διὰ τοῦτο αἱ ταχεῖαι μεταβολαὶ καὶ μεταπτώσεις· διὰ τοῦτο αἱ συνεχεῖς καὶ ἄωροι θάνατοι, ἐπειδὴ ὡς πρὸς αὐτὸν φθάνοντες τὸν οὐρανόν, οὕτω διακείμεθα τῷ φρονήματι· καὶ ὡς οὐδέποτε τεθνηξόμενοι, οὕτως ἁρπάζομεν· καὶ ὡς οὐδέποτε δώσοντες λόγον οὕτω πλεονεκτοῦμεν· καὶ οὐδὲ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, οὐδὲ αὐτὰ παιδεύει τὰ πράγματα· ἀλλὰ πάντα μάτην· καὶ τῆς σκληρότητος ἡμῶν οὐδὲν καθικνεῖται. Οὐδεὶς καταφρονεῖ τῶν ἐν τῇ γῇ· οὐδεὶς πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁρᾷ· ἀλλ' ὥσπερ οἱ χοῖροι κατωνεύουσι πρὸς τὴν γαστέρα κύπτοντες, τῷ βορβόρῳ ἐγκαλινδούμενοι, οὕτω καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων βορβόρῳ χαλεπωτάτῳ ἑαυτοὺς μολύνοντες οὐκ αἰσθάνονται. Βέλτιον γὰρ πηλῷ μολύνεσθαι ἀκαθάρτῳ, ἢ ἁμαρτήμασιν. Ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖθεν μολυνθείς, ἀπενίψατο ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ γέγονεν ὅμοιος τῷ μηδὲ ἐμπεσόντι παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰς ἐκεῖνο τὸ τέλμα. Ὁ δὲ εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας ἐμπεσών, ἐδέξατο μολυσμόν, οὐχ ὕδατι καθαιρόμενον, ἀλλὰ πολ-

λοῦ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Γαλατ.

offensiones autem, quibus indies offendimus, non videmus; ac proinde turpiter hallucinamur. Igitur, si vel vno die tantū, diligenter nostra reputaremus peccata, probè agnosceremus, quot malorum rei essemus. Propterea autem praecipua irrepserunt scelera, quoniam minoribus debita correctio non adhibetur. Hinc praepostera mutationes & varietates: hinc continuae & immaturae mortes: quoniam veluti iam ante caelum occupassemus, ita animis affecti sumus: & veluti nunquam morituri, rapimus; & alienis inhiamus, quasi nūquam rationem reddituri. Et neque Dei verbum, neq; res ipsae nos emendāt: sed frustra sunt omnia: nec quicquam nostram penetrat duritiem. Nemo terrena despicit: nemo in caelum oculos tollit: sed sicut porci deorsum respiciunt, ad ventrem inclinati, & in caeno sese volutantes, ita plerique hominum perniciosissimo caeno seipsos defaedantes, non sentiunt. Melius enim esset, immundissimo luto eos contaminari, quam peccatis. Qui enim ab illo defaedatur, breui tempore abluere, & similis fieri poterit ei, qui nunquam in caenum illud lapsus est: Qui verò in perditionis incidit barathrum, faeditatem accepit, quae non aqua emundatur, sed longo eget

tem-

Ex interpr. epist. ad Gal.

λοῦ δεόμενον χρόνου καὶ μετανοίας ἀκριβοῦς, καὶ δακρύων καὶ κοπετῶν, καὶ πλείονος θρήνου καὶ θερμοτέρου, ἢ ἐπὶ τοῖς φιλτάτοις ἡμῶν θανοῦσιν ἐπιδεικνύμεθα. Ὥσπερ γὰρ οὐδὲν ὄφελος βασιλέως ἁλουργίδα μὲν περικειμένου καὶ ὅπλα ἔχοντος, οὐδένα δὲ ὑπήκοον κεκτημένου, ἀλλὰ προκειμένου πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἐνάλλεσθαι καὶ ὑβρίζειν αὐτόν· οὕτω καὶ Χριστιανῷ οὐδὲν ἔσται κέρδος, πίστιν μὲν ἔχοντος καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος δωρεάν, πᾶσι δὲ τοῖς πάθεσι παίγνιον προκειμένου· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐκεῖνος οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῆς στολῆς κερδανεῖ ταύτης εἰς τὴν οἰκείαν τιμήν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην καθυβρίζει διὰ τῆς οἰκείας αἰσχύνης, οὕτω καὶ ὁ πιστὸς βίον διεφθαρμένον βιῶν, οὐ μόνον οὐκ αἰδέσιμος ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως καταγέλαστος ἔσται. Μὴ τοίνυν καταισχύνωμεν ἡμῶν τὸν βίον, μηδὲ καταγέλαστον ζῶμεν ζωήν· μηδὲ μολύνωμεν τὸ σῶμα τῇ πορνείᾳ. Πῶς γὰρ εἰς ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν δυνήσῃ μετὰ τὴν πρὸς τὰς πόρνας ὁμιλίαν· πῶς τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖναι, αἷς τὴν πόρνην περιελάμβανες· πῶς κινῆσαι γλῶτταν, καὶ τῷ στόματι εὔξασθαι τούτῳ, ᾧ τὴν πόρνην ἐφίλησας· ποίοις ὀφθαλμοῖς ὄψει τῶν εἰς τοῦτο βλεπόντων σε φίλων σεμνοτέρους· καὶ τί λέγω τοὺς φίλους· κἂν γὰρ μηδεὶς ὁ συνειδὼς ᾖ, σὺ σαυτὸν ἀναγκασθήσῃ πρὸ πάν-

ἐκ τῆς ἑρμ. πρὸς Ἑβραίους ἐπιστ.

των

tempore, exactaq; pœnitentia; lachrymis item & planctu, & abundantiori ardentioriq; fletu, quam mortuis illis, qui nobis sunt amicissimi, ostendamus. Quemadmodū enim nemini prodest, quod purpura Regis indutus, & armis cinctus sit, nullum verò habeat subditū, sed omnibus insultare & iniuriam inferre volentibus sit expositus: ita etiam Christianum nihil iuuat, si fide quidē & baptismi dono sit praeditus, omnibus verò affectibus ludibrium sit propositus: Sed sicuti ille non modo nihil ad honorem suum ex ista veste acquirit, sed hanc etiam per proprium dedecus contumelia afficit; sic fidelis quoq; vitam viuens perditam, non modo nulla hinc reuerentia dignus, sed etiam magis ridiculus erit. Ne igitur ignominia vitā nostram afficiamus; ne vitā viuamus derisione dignā: neq; contaminemus corpus fornicatione. Quomodo enim in Ecclesiam ingredi poteris, postquam cum scortis es conuersatus? quomodo manus illas ad cœlum extendere, quibus meretricem comprehendisti? Quomodo mouere linguam, & eo ore preces fundere, quo scortum deosculatus es? Quibus oculis honestiores amicos ad hoc respicientes intueberis? Et quid dico de amicis? Etiamsi n. nemo huius rei conscius

Ex interpr. epist. ad Hebr.

 exi-

τῶν ἐρυθριᾶν καὶ αἰσχύνεσθαι, καὶ πάντων μᾶλλον τὸ ἑαυτοῦ βδελύττεσθαι σῶμα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, τίνος ἕνεκεν ἐπὶ βαλανεῖον μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τρέχεις ἐκείνην; οὐκ ἐπειδὴ βορβόρου παντὸς ἀκαθαρτότερον σαυτὸν εἶναι νομίζεις; Τίνα οὖν τὸν θεὸν προσδοκᾷς ψῆφον οἴσειν, ὅταν ὁ πλημμεληκὼς σὺ τοιαύτην περὶ τῶν γεγενημένων γνώμην ἔχῃς. Εἰ μὲν οὖν σωματικὸν ὁ ῥύπος ἐστὶν, εἰκότως τοῖς τῶν βαλανείων καθαρσίοις ἑαυτὸν ἀποσμήχεις· ἐπεὶ δὲ τὴν ψυχὴν καταρρυπάνας ἀκάθαρτον ὅλην ἐποίησας, τοιοῦτον ζήτει καθάρσιον, ὃ τὴν ἐκείνης κηλῖδα ἀποσμῆξαι δυνήσεται. Ὡς ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, κἂν ἅπαντας τῶν ποταμῶν διέλθωμεν τὰς πηγὰς, οὐδὲ μικρὸν τῆς ἁμαρτίας ὑφελέσθαι δυνησόμεθα μέρος. Εἴ τις οἰκέτης εἰς κιβώτιον ἔνθα τὰ δεσποτικὰ ἱμάτια ἀπέκειντο, ἱμάτιον δουλικὸν ῥύπου γέμον καὶ πολλῶν φθειρῶν ἐναπέθετο, ἆρα ἂν πρᾴως ἤνεγκας τὴν ὕβριν εἰπέ μοι; Τί δὲ, εἴ τις εἰς ἀγγεῖον χρυσοῦν μύρα διηνεκῶς ἔχειν εἰωθὸς, κόπρον καὶ βόρβορον ἐνέχεεν, οὐκ ἂν καὶ πληγὰς ἐπέθηκας τῷ πλημμελήσαντι τοῦτο; Εἶτα κιβωτίων μὲν καὶ σκευῶν καὶ ἱματίων τοσαύτην ποιούμεθα τὴν πρόνοιαν, τὴν δὲ ψυχὴν τὴν ἡμετέραν πρὸ πάντων τούτων εὐτελεστέραν εἶναι νομίζομεν; Καὶ ἔνθα τὸ μύρον τὸ πνευματικὸν ἐξεχύθη, δια-

βολι-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Σαοὺλ.

existat, tu tamen præ omnibus teipsum erubescere & uereri cogeris, & proprium corpus plus omnibus execrari. Nisi enim hæc ita sit, cuius causa post peccatum illud ad balneum curris? Nonne quia teipsum quouis cœno immundiorem arbitraris? Quam igitur Deum sententiam laturum existimas, quando tu præuaricatus eiusmodi de factis tuis opinionem habes? Si quidem igitur corporale quid sordes illæ essent, merito balnearū expurgationibus teipsum abstergeres: quoniam verò animam defœdans immundā totam reddidisti, eiusmodi iā quæras purgationem, quæ illius extergere maculam possit. Quod nisi faciamus, licet omnes fluuiorum percurramus fontes, nec exiguam tamen peccati subducere partem valebimus. Si in cistam aliquam, vbi vestimenta herilia reposita essent, famulus quis vestem seruilē, & sordibus multisq; pediculis plenam simul reposuisset, nunquid, dic mihi, ignominiam illam leniter tulisses? Quid verò, si quis in aureū vas, quod assiduè vnguenta cōtinere solet, stercus & sordes infudisset, nonne etiā vulnera ei infligeres, q hoc peccatū commisisset? Ergone cistarū quidem & vasorum vestiumq; tanta nobis est cura; animā verò nostram omnibus istis viliorem æstimabimus? Et vbi vnguen-

Ex orat. in Dauidem & Saulem.

βολικὰς πομπὰς ἐμβάλλομεν, καὶ ἀκούσματα πορνείας γέμοντα; Καὶ πῶς ταῦτα οἴσει ὁ θεὸς, εἰπέ μοι; Ὅταν γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκεῖ θεωρίας ἀναχθῇς, καὶ σωφροσύνης ἁπάσης ἐχθρὸς γενόμενος ἐπανελθὼν ἴδῃς τὴν γυναῖκα, ἀηδέστερον ὄψει πάντως εἴα αὐ ἤ. Ὑπὸ γὰρ τῆς ἀκολάστου θεωρίας ἁλοὺς, τὴν μὲν σώφρονα καὶ κοσμίαν καὶ τοῦ βίου παντὸς κοινωνὸν ἀτιμάζεις, ὑβρίζεις, μυρίοις περιβάλλεις ὀνείδεσι· πρὸς δὲ τὴν μιαρὰν καὶ ἀκάθαρτον κεχηνὼς ἐκείνην ἐπιθυμίαν, παρ' ἧς τὸ τραῦμα ἐδέξω, καὶ τὴν ἠχὴν τῆς φωνῆς ἔχων ἐγκαθημένην τῇ ψυχῇ ἔναυλον· καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὰ κινήματα, καὶ πάντα τῆς πορνείας τὰ εἴδωλα, οὐδὲν μεθ' ἡδονῆς λοιπὸν τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁρᾷς. Καθάπερ γὰρ οἱ καρηβαρίᾳ καὶ μέθῃ κατεχόμενοι ἁπλῶς καὶ εἰκῇ περιφέρονται, καὶ βάραθρον καὶ κρημνὸν κἂν ὁτιοῦν ὑποκείμενον ᾖ, καταπίπτουσιν ἀφυλάκτως· οὕτω καὶ οἱ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὁρμήσαντες καθάπερ μέθῃ δεινῇ τῇ τῆς ἁμαρτίας ἐπιθυμίᾳ κατεχόμενοι, οὐκ ἴσασιν ὅπερ πράττουσιν· οὐ τῶν παρόντων, οὐ τῶν μελλόντων τι προορῶσι. Καὶ γὰρ τοιοῦτον ἡ ἁμαρτία· μετὰ τὸ πραχθῆναι καὶ τελείως ἀπαρτισθῆναι, τότε τὰς ὠδῖνας ἐγείρει τῇ τικτούσῃ ψυχῇ, ἀπεναντίας τῶν νόμων τῆς ἡμετέρας γεννήσεως.

Ὑμεῖς

guentū illud spirituale infusum est, diabolicas pompas, & auditiones scortorū commercio plenas iniiciemus? Et quomodo, rogo, Deus ista feret? Cum n. ibi per spectaculū abductus fueris, ac castimoniæ omnis inimicus factus, rediens vxorē videris, tristiori omninò vultu eam aspicies, qualis nam sit. A lasciuo enim captus spectaculo, castā quidem & honestā, totiusq; vitæ consortem spernis, cōtumelia afficis, innumeris probris oneras: ad scelestam verò & impurā illam hiante ore respicis libidinem, à qua vulnus accepisti; & sonitum vocis insidentem habēs, animæq; insonantem: & habitū, & aspectum, & motus, & omnia fornicationis simulacra, nihil eorum, quæ in domo sunt, cum voluptate aspicis. Quemadmodum enim qui capitis grauedine & temulentia tenentur, temerè huc illuc circumferuntur, & in fossas ac præcipitia, etiamsi quiduis substratum sit, incautè incidunt: sic etiam qui ad peccatum prorumpunt, & veluti graui quadam ebrietate peccati desiderio tenentur, quid faciant, nesciunt. nihil aut præsentiū aut futurorum prauidēt. Eiusmodi enim res est peccatum: postquam factum atque omninò absolutum est, tunc dolores excitat animæ, q̄ ipsū peperit; modo legibus nostræ natiuitatis cōtrario.

Ete-

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγγελ.

Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὁμοῦ τεχθέντες τὰς ὠδῖνας λύομεν, ἐκείνη δὲ ὁμοῦ τεχθεῖσα διασπᾷ ταῖς ὀδύναις τὸν τεκόντα αὐτὴν λογισμούς. Ἐν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα· ἐπειδὰν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα τῆς ἡδονῆς σβεσθείσης ἁπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπεισέρχεται κέντρον· καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πρὶν γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκε τὸ συνειδὸς ἡμῶν κατήγορος.

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

Τοιοῦτον τὸ τῶν ἁμαρτανόντων ἔθος ἐστί· πάντα ὑποπτεύουσι, τὰς σκιὰς τρέμουσι, πάντα ψόφον δεδοίκασι, καὶ ἕκαστον ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν νομίζουσι· πολλοὺς γὰρ πολλάκις εἶδον ἐφ' ἑτέραν τρέχοντας διακονίαν, καὶ ἐνόμισαν ἐπ' αὐτοὺς ἥκειν. Καὶ ἄλλα ἄλλων πρὸς ἀλλήλους διαλεγομένων, οἱ συνειδότες ἑαυτοῖς ἁμαρτίαν, περὶ αὐτῶν ἐκείνους διαλέγεσθαι νομίζουσι. Τοιοῦτον γὰρ ἁμαρτία· οὐδενὸς ἐλέγχοντος προδίδωσιν, οὐδενὸς κατηγοροῦντος καταδικάζει, καὶ ψοφοδεῆ ποιεῖ καὶ δειλὸν τὸν ἡμαρτηκότα. Ὥσπερ οὖν ἡ δικαιοσύνη τοὐναντίον. Ἄκουσον καὶ τούτου τὴν δειλίαν, καὶ τοῦ δικαίου τὴν παρρησίαν· Φεύγει ὁ ἀσεβὴς φησὶ μηδενὸς διώκοντος. Πῶς οὐδενὸς διώκοντος φεύγει; ἔνδον ἔχει τὸν ἐλαύνοντα, τὸν τοῦ συνειδότος κατήγορον, καὶ τοῦτον πανταχοῦ περιφέρει. Καὶ καθάπερ ἑαυ-

τὸν

Ex Euāg. S. Ioan.

Etenim nos, simul ac nati sumus, dolores soluimus: illud verò quàm primum est natum, mentem quæ ipsum peperit, doloribus disrumpunt. Quando enim peccatũ committimus, à voluptate ebrij, non ita sentimus: cum verò iam factum est, finemque accepit, tum verò maximè voluptate omni extincta, acerbus pœnitudinis subintrat stimulus: & dum peccatum fit, & antequam fiat, atq; etiam postquam factũ est, vehemens astat conscientia nostra testis.

Ex hom. in Stat.

Eiusmodi sunt peccantium mores: omnia suspecta habent, vmbras timent, omnem strepitum metuunt, & quemlibet se adire putant: multos enim non rarò vidi ad aliud currentes ministerium, dum me ad ipsos accedere existimarent. Aliis etiam alia inter se colloquentibus, ij, q peccati sibi conscij sunt, de se loqui illos putant. Tale enim quid est peccatum: nemine arguente prodit; nemine accusante, condemnat, & formidolosum timidumque reddit eum, qui deliquit. Sicut econtrà facit Iustit.a. Audi & peccatoris timiditatem & confidentiam Iusti. Fugit, inquit, impius, nemine persequente. (Prouer. 28.) Quomodo nemine persequente fugit? Intus habet, qui ipsum exagitat accusatorẽ, conscientiam scilicet: atq; hunc vbiq; circumfert: Et sicuti fu-

gere

τὸν οὐκ ἂν δυνηθείη φυγεῖν, οὕτως οὐδὲ τὸν ἔνδον αὐτὸν ἐλαύνοντα. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως· ἀλλὰ πῶς; Δίκαιος ὡς λέων πέποιθε. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἠλίας. Εἶδεν οὖν τὸν βασιλέα πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον, καὶ εἰπόντος ἐκείνου, ἵνατί διαστρέφεις τὸν Ἰσραήλ· οὐκ ἐγώ φησι διαστρέφω, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου. Ἀληθῶς δίκαιος ὡς λέων πέποιθε. Καθάπερ γὰρ λέων κυνιδίου τινὸς εὐτελοῦς, οὕτω κατεξανέστη τοῦ βασιλέως. Καί τοι πορφυρίδα εἶχεν ἐκεῖνος, ἀλλ' εἶχε μηλωτὴν οὗτος τῆς πορφυρίδος ἐκείνης σεμνότερον. Ἡ μὲν γὰρ πορφυρὶς ἐκείνη τὸν λιμὸν ἔτεκε τὸν χαλεπόν· ἡ μηλωτὴ δὲ αὕτη τὰ δεινὰ ἔλυσεν, αὕτη τὸν Ἰορδάνην ἔσχισεν, αὕτη τὸν Ἐλισσαῖον διπλοῦν Ἠλίαν ἐποίησεν.

ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς. Ὅτι μὲν οὖν ἀκαθάρτους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσιν οἱ τῇ πορνείᾳ ἐγκυλινδούμενοι, σφόδρα ἐπαινῶ καὶ ἀποδέχομαι· ὅτι δὲ οὐκ ἐπὶ τὸν προσήκοντα τῶν καθαρσίων ἔρχονται τρόπον, ἐγκαλῶ διαρρήδην καὶ μέμφομαι. Τὸ μὲν οὖν ἄμεινον, μηδὲ πεῖραν λαβεῖν τῆς μυσαρᾶς ταύτης ἁμαρτίας. Εἰ δ' ἄρα τις ὑποσκελισθῇ ποτε, τοιαῦτα ἐπιθέτω τὰ φάρμακα πρότερον, ὑποσχόμενος μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, οἷα τὴν τῆς ἁμαρτίας φύσιν ἐναποσμήχειν δύναται. Ὡς ἐὰν ἁμαρτάνοντες καταγινώσκομεν τῶν ἤδη γεγενημένων, πάλιν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῶμεν, οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ἔσται.

gere seipsum nequit, ita nec illum, qui intus eum exagitat. Verum non ita iustus: Sed quomodo? Iustus ut leo confidit. Talis erat Helias. Vidit is Regem ad se venientem: & dicente illo, Quare peruertis Israël? Non ego, inquit, puerto, sed tu, & domus patris tui. Reuera Iustus ut leo confidit. Quemadmodum enim leo contra vilem aliquem catellum, sic iste contra Regem insurrexit. Et quidem purpuram ille habebat: sed habebat hic meloten purpura illa honorabiliorem. Illa enim purpura grauem illam famem peperit: ista verò melote calamitates sustulit: hac Iordanem diuisit, hac Elisæum duplicem fecit Heliam. Quod igitur immundos seipsos existiment, qui in fornicatione volutantur, admodum laudo & amplector: quòd verò non ad conuenientem purgationis modum veniant, ob hoc eos accuso & reprehendo. Optimum igitur est, abominandi istius sceleris nec experientiam quidē sensisse. Si autem fortè quis lapsus fuerit, talia prius adhibeat medicamenta, (pollicitus, non ultra se in illud velle incidere) quæ peccati abstergere naturā valeant. Igitur, si delinquentes iam commissa quidem damnemus, rursus verò ad eadē animum adiiciamus, nihil expiationes nobis proderunt. Qui enim

Ibid. 3. Reg. 18

ἔστι τῶν καθαρσίων. Ὁ γὰρ ἀπολουόμενος, καὶ τῷ αὐτῷ πάλιν ἐγκυλινδούμενος βορβόρῳ· καὶ ὁ καθαιρῶν πάλιν ὅπερ ᾠκοδόμησε, καὶ οἰκοδομῶν πάλιν ἵνα καθέλῃ, οὐδὲν κερδαίνει πλέον, ἀλλ' ἢ τὸ περιττὰ πονεῖσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν. Ἐὰν γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἁμαρτάνωμεν, καὶ παίωμεν τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, μηδέποτε δὲ αἰσθανώμεθα, καθάπερ οἱ συνεχῆ τραύματα λαμβάνοντες, εἶτα καταφρονοῦντες πυρετοὺς καὶ θανάτους ἑαυτοῖς ἐπισπῶνται, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς συνεχοῦς ταύτης ἀναισθησίας ἀπαραίτητον ἐπισπασόμεθα τὴν τιμωρίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπόλλυσιν ἄνθρωπον, ὡς τὸ τοῦ φόβου ἐκπεσεῖν τοῦ θεοῦ· ὥσπερ οὐδὲ σώσει, ὡς τὸ διηνεκῶς βλέπειν ἐκεῖ. Εἰ γὰρ ἄνθρωπον βλέποντες πρὸ ὀφθαλμῶν ὀκνηρότεροι γινόμεθα περὶ τὰ ἁμαρτήματα πολλάκις, καὶ οἰκέτας ἐρυθριάσαντες ἐπιεικεστέρους, οὐδὲν πράττομεν ἄτοπον, ἐννόησον πόσης ἀπολαυσόμεθα ἀσφαλείας τὸν θεὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες. Τὸ μὲν οὖν ἄμεινον, τὸ μηδὲ ὅλως ἁμαρτάνειν· τὸ δὲ μετ' ἐκεῖνο, ἁμαρτάνοντας αἰσθάνεσθαι καὶ διορθοῦσθαι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔχοιμεν, πῶς δεησόμεθα τοῦ θεοῦ, καὶ ἄφεσιν αἰτήσομεν ἁμαρτημάτων, οἱ μηδένα λόγον τούτων ποιούμενοι. Ὅταν γὰρ αὐτὸς πεπλημμεληκὼς μηδὲ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἥμαρτες εἰδέναι θέλῃς, ὑπὲρ ποίων παρακαλέσεις

ἐκ τ̃ ἑρμ. ἐξηγ. Ἰωάν. εὐαγ.

abluitur, & in eodem iterum cæno sese volutat: qui item destruit, quod extruxit; & rursus extruit vt destruat, nihil plus lucratur, quam inutiles labores & ærumnas. Si enim indies delinquamus, nostramque feriamus animam, nec vnquam sentiamus; sicuti qui continua vulnera accipiunt, deinde contemnunt, febres & mortes sibiipsis accersunt; ita sane nos ex continuo isto stupore ineuitabile nobis suppliciũ conciliamus. Nihil enim ita hominem perdit, quàm Dei timorem reliquisse: Sicuti nihil ita conseruabit, quàm iugiter illuc respicere. Si enim hominem coràm videntes, sæpe tardiores ad peccata simus, & æquiores famulos reuerentes, nihil absurdi facimus; cogita quanta fruemur securitate, si Deum ante oculos habeamus. Optimum igitur est, nihil omnino delinquere; proximum verò, vt, qui delinquunt, animaduertant & corrigantur. Si verò etiam hoc nobis desit, quomodo Deum rogabimus peccatorum remissionem, qui nullam istorum rationem habemus? Si enim tu, cum præuaricatus es, hoc ipsum agnoscere nolis, quod peccaueris, pro quibusnam peccatis Deum orabis? An pro his, quæ ignoras? Et quomodo beneficij cogno-

λέσεις τὸν θεὸν πλημμελημάτων· ὑπὲρ ὧν οὐκ οἶδας; Καὶ πῶς εἴσῃ τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος; Δεινὸν μὲν γὰρ τὸ αἰσχρὰ πράττειν· τὸ δὲ πράττοντα αἰσχύνεσθαι, ἐξ ἡμισείας ἐστὶ δεινόν. Ὅταν δέ τις καὶ ἐγκαλλωπίζηται τούτῳ, ὑπερβολὴ ἀναισθησίας ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ μετὰ τὸ πλημμελεῖν καταγινώσκων τῆς ἁμαρτίας, χρόνῳ ποτὲ δυνήσεται ἀνακτήσασθαι· ὁ δὲ ἐπαινῶν τὴν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας ἑαυτὸν ἀπεστέρησεν. Ὥσπερ οὖν οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους ἐγκωμιάζοντες, τῆς αὐτῆς ἢ καὶ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνοῦσι κολάσεως, οὕτως οἱ τοὺς ἀγαθοὺς ἐπαινοῦντες καὶ θαυμάζοντες, συμμέτοχοι τῶν ἐκείνοις ἀποκειμένων στεφάνων εἰσί. Μὴ οὖν διότι οὐκ ἀλγεῖς ἁμαρτάνων καταφρόνει τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα στέναζον, ἐπειδὴ οὐκ αἰσθάνῃ τῆς τῶν πλημμελημάτων ὀδύνης. Οὐ γὰρ παρὰ τὸ μὴ δάκνειν τὴν ἁμαρτίαν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀναίσθητον εἶναι τὴν πλημμελοῦσαν ψυχήν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασιν ὁ μὴ ἀλγῶν κατηγορίας ἄξιός ἐστιν, ὁ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀναλγήτως διακείμενος καὶ ἀμελῶν, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος. Εἰ ὁ Παῦλος τὸ οἰκεῖον παρορᾷ συμφέρον ἵνα τὸ τῶν ἄλλων εὕρῃ, πῶς οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι κολάσεως, μηδὲ τῆς οἰκείας ἀποστῆναι βλάβης αἱρούμενοι. Ὑπὲρ τοῦ τὸ ἑτέρων

συμ-

Greek marginal notes: ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιπ. ἐπιστ. — ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ κατὰ Δαβὶδ καὶ Σαοὺλ. — ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

cognosces magnitudinem? Graue quidem malum est, turpia facere: facientem autem erubescere, dimidia ex parte malum. At si quis etiam in hoc glorietur, id extremæ est dementiæ. Qui enim, postquam deliquit, peccatum suum damnat, aliquo tempore se recuperare poterit: qui verò laudibus improbitatem prosequitur, ille seipsum pœnitentiæ remedio priuauit. Quemadmodum igitur non solum qui mala agunt, sed etiam qui hosce laudant, eandem cum illis, aut etiam grauiorem, pœnam habent: ita etiam qui bonos collaudant & admirantur, participes sunt earum, quæ illis repositæ sunt, coronarum. Ne igitur quia peccans non doles, peccatum contemnas, sed ob hoc ipsum potius ingemisce, quòd peccatorum dolorem non sentias. Non enim hoc inde fit, quod peccatum non remordeat, sed quod stupida peccãs anima & sensus expers facta sit. Quòd si ob aliena delicta non dolens, reprehensione dignus est; qua venia ille dignus erit, qui etiam ob propria nullo dolore tangitur? Si Paulus proprium negligit commodum, vt aliorũ inueniat: quanto non digni fuerimus supplicio, si ne à propria quidẽ recedere velimus pernicie? Maius hoc est, quod alio-

rum

Latin marginal notes: Ex interpr. epist. ad Phil. — Ex orat. 2. in Dauid & Saul. — Ex interpr. Euäg. S. Matth.

συμφέρον εὑρεῖν, καὶ ἡδέως μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἑτέρους διασώσαι. Διὰ τοῦτο πτερὰ τοῖς στρουθίοις, ἵνα φύγῃ παγίδα· διὰ τοῦτο λογισμοὶ τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα ἐκφύγωσιν ἁμαρτήματα. Ἀλλ' ἀγνοεῖν λέγεις σὺ τὰ ἁμαρτήματα; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασι καὶ νόμους γράφεις καὶ τιμωρίας ὁρίζεις, καὶ ἀκριβὴς εἶ δικαστής, ποίαν ἕξεις ἀπολογίαν ἐν οἷς αὐτὸς ἁμαρτάνεις, λέγων ἀγνοεῖν τὰ πρακτέα. Ἐμοίχευσας καὶ σὺ κἀκεῖνος· τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκεῖνον μὲν κολάζεις, σαυτὸν δὲ συγγνώμης ἀξιοῖς. Εἰ μὲν γὰρ ᾔδεις κακὸν τὴν μοιχείαν, οὐδὲ ἕτερον τιμωρεῖσθαι ἔδει· εἰ δὲ ἕτερον μὲν κολάζεις, σὺ δὲ νομίζεις διαφεύγειν τὴν κόλασιν, πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τῶν αὐτῶν ἁμαρτημάτων μὴ τὰς αὐτὰς διδόναι δίκας. Ἀπὸ γὰρ τῆς ψήφου φησὶν ἧς ἐνέγκῃς καθ' ἑτέρου, ἀπὸ ταύτης σε κρινεῖ ὁ θεός. Καὶ ἄκουε Παύλου λέγοντος· λογίζῃ τοῦτο ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς κακῶς πράσσοντας καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ; τὸ σὸν οὐκ ἐξέφυγες κρίμα, καὶ τὸ τοῦ θεοῦ διαφεύξῃ; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον· οὐ γάρ ἐστι ταὐτὸν ἁμαρτάνειν ἁπλῶς, καὶ ἕτερον ἁμαρτόντα καὶ κολάσαντα, τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν πάλιν. Εἰ γὰρ σὺ τὸν ἐλάττονα ἁμαρτόντα κολάζεις, καίτοιγε μέλλων αἰσχύνειν σαυτόν, πῶς ὁ θεὸς τὸν μείζονα

να

ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

rum vtilitas inueniatur, & vt libenter nobiscum alios quoq; saluos faciamus. Propter hoc alæ sunt passeribus, vt laqueū fugiant: propter hoc data est hominib9 ratio, vt peccata euitent. Sed ignorare te dicis peccata. At quomodo id rationi cōsentaneum est. Si n. in alienis peccatis & leges scribis, & pœnas decernis, & sedulus es iudex, qualē habere poteris excusationē, si, in qbus ipse delinquis, te facienda ignorare dicas? Adulteriū commisisti tu, & similiter ille: Quare igitur illū quidē castigas, te verò venia dignaris? Si n. malū esse adulteriū sciebas, nec aliū quidem pœnis afficere oportebat: si verò alium quidē punias, te verò existimes pœnā effugere debere, quomodo rationi consentaneum fuerit, p iisdem peccatis nō easdem etiā pœnas dare? Quod n. in alium fers iudicium, inquit, eodē te iudicabit Deus. Et audi Paulum dicentem: Existimas hoc, ô homo, q iudicas male agentes & facis ea, quia tu effugies iudiciū Dei? Iudiciū tuum non effugisti, & iudicium Dei effugies? Et quomodo hoc rationi congruum fuerit? Non n. est idem, aliquem peccare tantū, & aliū peccasse simul & puniuisse, ac in eadē rursus incidisse. Si n. tu illum castigas, q minora commisit crimina: licet teipsum pudefacere debeas: quomodo

Ex hom. in Stat.

Rom. 2.

Ex interpr. epist. ad Rom.

θα πλημμελήσαντα σὲ, καὶ ταῦτα οὐ μέλλων ἑαυτὸν αἰσχύνειν, οὐ καταδικάσει καὶ κατακρίνει μειζόνως, ἤδη κατακεκριμένον ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι οἶδα μὲν ὅτι ἄξιός εἰμι κολάσεως, διὰ δὲ τὴν μακροθυμίαν καταφρονεῖς, καὶ διὰ τὸ μὴ δοῦναι παρὰ πόδας δίκην θαρρεῖς· δεδοικέναι μὲν οὖν καὶ τρέμειν διὰ τοῦτο ἂν εἴης δίκαιος. Οὐ γὰρ εἰς τὸ μὴ δοῦναι δίκην, ἀλλ' εἰς τὸ δοῦναι χαλεπωτέραν εἰ μένων ἀδιόρθωτος ὤν, τὸ μήπω δοῦναι, συμβήσεταί σοι. Καὶ γὰρ ἂν μέγα τις ἁμάρτῃ, λαθὼν δὲ τοῦτο ἐργάσηται καὶ μηδένα σκανδαλίσῃ, ἐλάττονα δώσει δίκην τοῦ καταδεέστερα μὲν ἡμαρτηκότος, μετὰ παρρησίας δὲ καὶ τοῦ πολλοὺς σκανδαλί-
ἐκ τῶν ἀνδριάντ. σαντος. Ὁ μὲν γὰρ εὐτελὴς καὶ ἀπερριμμένος κἂν ὑποσκελισθῇ καὶ καταπέσῃ, οὐ τοσαύτην τῷ κοινῷ φέρει βλάβην· ὁ δὲ ὥσπερ ὕψει τινὶ τῇ τῆς ἀρετῆς κορυφῇ μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ἑστὼς, καὶ πᾶσι γνώριμος καὶ δῆλος ὤν, καὶ παρὰ πάντων θαυμαζόμενος, ὅταν ἐπηρεασθεὶς καταπέσῃ, μεγάλην τὴν πτῶσιν καὶ ζημίαν ἐργάζεται· οὐχ ὅτι μόνον ἐξ ὕψους κατέπεσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοὺς ῥαθυμοτέρους ἐποίησε τῶν εἰς αὐτὸν βλεπόντων. Καὶ καθάπερ ἐν σώματι μέλους μὲν ἑτέρου διαφθαρέντος, οὐ πολλὴ ἡ βλάβη· τῶν δὲ ὀφθαλμῶν πηρωθέντων, ἢ τῆς κεφαλῆς βλαβείσης, ὅλον τὸ σῶμα ἄχρηστον γίνεται,

modo te, qui maiora admisisti, atq; à propria mente damnatus es, non grauius accusabit & condemnabit Deus, qui non habet, vnde pudefacere seipsum possit? Quod si dicas, scire quidē te, q́ pœna sis dignus, interim propter Dei mansuetudinem nihil pendas, & q́ non statim in te animaduertatur, confidas: timere potius & tremere te ob hoc oporteret. Quod n. nondum pœnas dederis, id non tibi accidit, vt nullas des pœnas, sed vt grauiores luas, si sine emendatione perseueres. Et quidem si vehementer quis peccauerit, fecerit aũt hoc occultè, nec cuiq̃ offensioni fuerit, leuioribus mulctabitur pœnis quàm ille, qui imparia admisit, sed palã & cum multorũ offensione. Vilis n. homo & abiectus, licet Ex Stat. *supplantatus fuerit & ceciderit, nõ tantũ communitati adfert damnũ: Qui verò in fastigio virtutis, tanq̃ in sublimi loco, magno cum splendore consistit, cũctisq́; notus ac manifestus, atq; apud omnes in admiratione est, si malis tentatus ceciderit, ingentem ruinam & iacturam facit: non tantum quia è sublimi lapsus est, sed etiã quia multos in se respicientes segniores reddidit. Et quemadmodũ in corpore, alio quidẽ membro vitiato, non tantũ oritur dammum; oculis verò excæcatis, aut capite læso, vniuersum corpus fit*

οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν πολλὰ κατωρθωκότων ἐστὶν εἰπεῖν, ὅταν ἐκεῖνοι βσεθῶσιν, ὅταν κηλῖδα τινὰ προστρίψωνται, ὁλόκληρον καὶ ἀφόρητον τῷ λοιπῷ σώματι τὴν βλάβην φέρουσι. Μὴ τοίνυν φοβηθῇς ἐπιβουλὴν δικαστοῦ, ἀλλὰ φοβήθητε ἁμαρτίας δύναμιν. Ἄνθρωπός σε οὐ βλάπτει, ἐὰν μὴ σὺ σεαυτὸν βλάψῃς. Κἂν μὴ ἔχῃς ἁμαρτίαν, κἂν μυρία ξίφη ἐπίκειται, ἐξελεῖταί σε ὁ θεός. Ἐὰν ἔχῃς ἁμαρτίαν, κἂν ἐν παραδείσῳ ᾖς, ἐκπίπτεις. Ἐν παραδείσῳ ἦν ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἔπεσεν· ἐν κοπρίᾳ ἦν ὁ Ἰὼβ, καὶ ἐστεφανώθη. Τί ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ παράδεισος· τί ἔβλαψεν τοῦτον ἡ κοπρία. Ἐκείνῳ οὐδεὶς ἐπεβούλευσε, καὶ ὑπεσκελίσθη· τούτῳ ὁ διάβολος, καὶ ἐστεφανώθη. Οὐ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἔλαβεν; ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ οὐκ ἐσύλησεν. Οὐ τὸ σῶμα αὐτοῦ διέρρηξεν; ἀλλὰ τὸν θησαυρὸν οὐχ εὗρε. Τοῦτόν μοι τὸν νόμον τηρήσατε παρακαλῶ, καὶ γονάτων ὑμῶν ἅπτομαι, εἰ καὶ μὴ τῇ χειρὶ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ, καὶ δάκρυα ἐκχέω. Τοῦτόν μοι τὸν νόμον τηρήσατε, καὶ οὐδεὶς ὑμᾶς οὐδέπω ἀδικῆσαι δυνήσεται. Εἴδετε τὸν προφήτην καὶ βασιλέα τὸν Δαβὶδ λέγω, πολεμοῦντα, πίπτοντα, ἐγειρόμενον καὶ νικῶντα; Εἴδετε τὴν ἁμαρτίαν ἐπικειμένην καὶ σφαξαμένην διὰ τῆς μετανοίας; βλέπετε αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν, μετὰ τὴν πρὸς θεὸν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὅτι τῆς ἐκκλη. ἔξω οὐ- ρεθ. οὐ- τροπ. ἀπεστάθη.

inutile, eodem quoque modo de iis, qui multa praeclare & cum laude gesserunt, dicendum: si obscurati fuerint, si maculam aliquam incurrerint, generale & intolerabile reliquo corpori adferre nocumentū. Ne igitur Iudicis time insidias, sed peccati vim exhorresce. Homo te nō lędit, si tu teipsum non lęseris. Ac si à peccato immunis sis, licet infiniti impendeat gladij, Deus tamē te eripiet. Sin peccati tibi sis conscius, licet in paradiso fueris, expelleris. In paradiso erat Adamus, & eiectus est: in sterquilinio erat Iob, & coronatus fuit. Quid illi profuit paradisus? quid huic damni attulit sterquilinium? Illi nemo insidias struxit & supplātatus est: huic diabolus insidiabatur, & coronatus est. Nonne pecunias ei abstulit? attamen ipsius in Deum pietatem non diripuit. Nonne corpus ipsius dirupit? sed thesaurum tamen non inuenit. Hanc mihi, obsecro, legem obseruate, & genua vestra amplector, si non manu, attamen animo, lachrymasque effundam. Hanc mihi legē obseruate, & nemo vnquā vobis officere poterit. Vidistis Prophetam illum, Dauidem dico, pugnantē, cadentem, surgentem & vincentem? Vidistis peccatum incumbens, & per pœnitentiā iugulatum? Videte ipsum etiā post acceptā Spiritus gratiam,

Ex orat. Quod extra Ecclesiā inuentus à morum prob. abstractus sit.

post

θεὸν παῤῥησίαν, μετὰ κατορθωμάτων πλῆθος, μετὰ τρόπαια τοσαῦτα ἀνακηρύττοντα καὶ λέγοντα· ἐλέησόν με ὁ θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. Εἶπες μέγα, εἰπὲ πόσον. Ὅτι μέγα, οἶδα· μετρῆσαι δὲ, ἢ καταλαβεῖν οὐ δύναμαι· ἐπὶ τὸ πέλαγος ἐμαυτὸν ἥπλωσα τῆς τοῦ δεσπότου μου φιλανθρωπίας. Καὶ τί λέγεις εἰπέ μοι. Ἤκουσας τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου· τί πλέον ζητεῖς. Οὐ τοῦτο ζητῶ μόνον φησὶν, ἀλλὰ τὸ κάλλος μου ζητῶ, τὴν παῤῥησίαν μου ζητῶ· ἐπὶ πλεῖον πλυνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου. Ὁρᾷς τί ζητεῖ; καὶ ἔτι πλείονα ζητεῖ λαμπηδόνα καὶ μείζονα καθαρότητα. Καὶ τί δίδως ὦ Δαβὶδ, ὅτι ταῦτα ζητεῖς· τί δίδωμι; ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω. Τοῦτο δίδως; καὶ τίς ἐστιν ἄνθρωπος μὴ ἐπιγινώσκων αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν· ναί φησι· πόσοι εἰσὶν ἁμαρτάνοντες καὶ παῤῥησιαζόμενοι· πόσοι θλίβουσι τὸν πλησίον καὶ οὐ πενθοῦσιν· ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀνομίαν μου γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός. Ω εὐγένεια ψυχῆς· οὐ παρέδωκε τῇ λήθῃ τὴν μνήμην τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ συγχωρηθεῖσαν αὐτὴν ἔγραψε καθάπερ ἐν εἰκόνι τῷ συνειδότι. Καὶ βλέπε τί γίνεται· ἐὰν σὺ αὐτῆς μνημονεύσῃς, ὁ θεὸς αὐτῆς οὐ μνημονεύει· ἐὰν δὲ σὺ ἐπιλάθῃς, ὁ θεὸς αὐτῆς μέμνηται. Ἐποίησας τί κακόν; μνήσθητι, ἵνα

post libertatem apud Deum, post bonorum operũ copiam, post tanta denique trophæa, pclamantem & dicentem: Miserere mei Deus, secundum Psal. 50.
magnam misericordiam tuã. Dixisti, Magnã: dic porrò, quãta? Quòd magna sit, noui: metiri verò aut cõprehendere nequeo: Super pelagus clemẽtiæ Domini mei meipsum expandi. Et quid ais quæso? Audiuisti
Prophetã dicentẽ, Dominus quoq; 2.Reg.12
transtulit peccatũ tuum: quid vltrà quæris? Non hoc solũ, quæro, ait, sed pulchritudinẽ meam q̃ro, libertatẽ meã q̃ro: Amplius laua me ab iniquitate mea. Videsne q̃d quærat? Et adhuc maiorẽ quærit splendorem, maiorẽq; puritatẽ. Et quidnã præstas, ô Dauid, q̃a ista petis? Quid p̃stem? Quoniã iniquitatẽ meam ego cognosco. hoc p̃stas? & q̃s est homo, q̃ iniquitatem suã non cognoscat? Imò inquit; quot sunt q̃ peccant, & audacter liberéq; agunt? quot sunt qui proximos suos opprimunt, & nõ lugent? Ego verò iniquitatem meam cognosco, & peccatum meum contra me est semper. O generosam animã: obliuioni peccati memoriã non tradit, sed ipsum iã remissũ in conscientia sua, veluti in effigie quadã pinxit. Et vide, q̃d accidit. Si tu illius memineris, Deus eiusdẽ non meminit: Si verò tu oblitꝰ fueris, Deus reminiscitur. Mali q̃d egisti? memineris tu vt

ἵνα ὁ δεσπότης σου αὐτοῦ ἐπιλάθηται. Ἐποίησας ἀγαθόν; λάνθανε, ἵνα ὁ δεσπότης σου αὐτὸ εἴπῃ. Οὐ γὰρ οὕτως σὺ λέγεις τὰ κατορθώματά σου, ὡς ἐκεῖνος. Καὶ πῶς, ἄκουε. Ἐὰν δῷς πτωχῷ, ἐρωτώμενος λέγεις, εἶδον πτωχὸν πεινῶντα, καὶ ἔθρεψα αὐτόν· ὁ δὲ δεσπότης σου οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πῶς· πεινῶντά με εἴδετε καὶ ἐθρέψατε. Ἐπειδὰν οὖν ἁμάρτῃς, μὴ τὴν παρ' ἑτέρου κατηγορίαν ἀνάμενε, ἀλλὰ πρὶν ἢ κατηγορηθῇς, σὺ καταγίνωσκε τῶν γινομένων· ὡς ἐὰν ἕτερος ἐλέγξῃ λοιπὸν, οὐκέτι τῆς σῆς ἐξομολογήσεως τὸ κατόρθωμα γίνεται, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου κατηγορίας ἡ διόρθωσις. Οὐ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐξομολογεῖσθαι, τὸ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ μετὰ τοὺς ἐλέγχους, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἑαυτοῦ κατηγορεῖν, καὶ τὸ μὴ ἀναμένειν τοὺς παρ' ἑτέρων ἐλέγχους. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἄρνησιν ἐκείνην τὴν χαλεπὴν, ἐπειδὴ ταχέως ἑαυτὸν ἀνέμνησε τῆς ἁμαρτίας, καὶ μηδενὸς κατηγοροῦντος, καὶ τὴν πλημμέλειαν ἔλεγε, καὶ πικρῶς ἔκλαυσεν· οὕτω τὴν ἄρνησιν ἀπενίψατο, ὡς καὶ πρῶτος γενέσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐγχειρισθῆναι ἅπασαν. Εἰ γὰρ τὰς εἰς τὸν θεὸν ἁμαρτίας λύειν ἔλαβεν ἐξουσίαν ὁ ἱερεύς, πολλῷ μᾶλλον τὰς εἰς ἄνθρωπον γινομένας ἀνελεῖν καὶ ἀφανίσαι δυνήσεται. Ἄρχων ἐστὶ καὶ οὗτος· καὶ ἄρχων τοῦ βασιλέως σεμνότερος. Καὶ γὰρ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν κε-

φαλὴν

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἰουδ.

ἐκ λόγ. τοῦ ἀνδριάντ.

ut Dominus tuus obliuiscatur: Fecisti aliquid boni? obliuiscere, ut Dominus tuus illud commemoret. Non n. tu tua recte facta sic recenses, sicut ille. Et quomodo, audi. Si pauperi dederis, interrogatus respondes, vidi pauperem esurientẽ, & nutriui ipsum: non vero ita Dominus tuus, sed quomodo? Esurientem me vidistis & nutriuistis. Postquam igitur peccaueris, ne expectes donec alius te accuset, sed priusquã accusatus fueris, tu tua facta condemna: Nam si alius postea te arguerit, non iam tuæ confessionis, sed illius reprehensionis bonum opus est, ipsa emendatio. Non enim hoc est confiteri, cũ quis, postquam reprehensus est, seipsum accusat; sed si seipsũ primo accuset, neq; aliorum expectet reprehensiones. Etenim Petrus post graue illam negationem, postquam peccatũ sibi ipsi in memoriã reuocasset, nulloq; accusante & delictum percensuisset & amare fleuisset; ita negationẽ illam abstersit, ut & primus inter Apostolos factus sit, & vniuersũ terrarum orbem sua curæ commissum habuerit. Si porro Sacerdos peccata in Deum perpetrata soluendi potestatem accepit, multo magis quæ in hominem fiunt, auferre & oblitterare poterit. Princeps etiam hic est; & princeps Rege honorabilior. Etenim, ipsum Regium caput sacræ leges

Ex orat. contra Iud.

ges

φαλὴν οἱ ἱεροὶ νόμοι ταῖς τούτου χερσὶ φέροντες ὑπέταξαν· καὶ ὅταν τι δέοι χρηστὸν γενέσθαι ἄνωθεν, ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ἱερέα, οὐχ ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν βασιλέα καταφεύγειν εἴωθε. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀγγέλους ἐκ τῶν οὐρανῶν καταγαγὼν ὁ θεὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως διδασκάλους ἐποίησεν, ἵνα μὴ διὰ τὸ τῆς φύσεως ὑπερέχον, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας τὴν ἄγνοιαν ἀφειδέστερον ποιῶνται τὰς καθ᾽ ἡμῶν ἐπιτιμήσεις· ἀλλ᾽ ἀνθρώπους θνητοὺς ἔδωκε διδασκάλους καὶ ἱερέας, ἀνθρώπους, ἀσθένειαν περικειμένους, ἵνα αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῖς αὐτοῖς ὑπεύθυνον εἶναι καὶ τὸν λέγοντα καὶ τοὺς ἀκούοντας, χαλινὸς γένηται τῇ τοῦ λέγοντος γλώττῃ, μὴ συγχωρῶν πέρα τοῦ μέτρου ποιεῖσθαι τὰς κατηγορίας. Τίνος δὲ ἕνεκεν ταῦτα εἶπον; ἵνα μὴ λέγητε, ὅτι σὺ καθαρὸς ὢν ἁμαρτημάτων, ἀπηλλαγμένος τῆς ὀδύνης τῆς κατὰ τὴν ἐπιτίμησιν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἐπιφέρεις ἡμῖν βαρυτέραν τὴν τομήν. Ἐγὼ γὰρ πρότερος αἰσθάνομαι τῆς ὀδύνης, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνός εἰμι τοῖς ἁμαρτήμασι. Πάντες γὰρ ἐσμὲν ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ οὐδεὶς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν. Ὥστε οὐκ ἐν ἀλλοτρίοις φιλοσοφῶν κακοῖς, οὐδὲ ἐξ ἀπανθρωπίας τινὸς, ἀλλ᾽ ἀπὸ κηδεμονίας πολλῆς τοὺς ἐλέγχους ποιοῦμαι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τὰ σώματα ἰατρευόντων, ὁ μὲν ἐπά-

ges Sacerdotis manibus subiecerūt: & si forte boni aliquid desuper fieri necesse sit, Rex ad Sacerdotem, non Sacerdos ad Regem confugere solet. Idcirco non angelos ex cælo Deus deducens humano generi magistros fecit, ne ob suæ naturæ excellentiam, & humanæ imbecillitatis ignorationem nimis immodicas in nos facerent obiurgationes: sed homines mortales dedit magistros & Sacerdotes; homines inquam infirmitate circundatos, vt, dum iisdem & docens & discentes obnoxij essent, hoc ipsum dicentis linguæ velut frenū quoddam esset, quod reprehensiones vltra modum facere non sineret. Quam verò ob causam hæc dixi? Vt ne dicatis; Quia tu mundus es à delictis, & liber à reprehensionis dolore, magna cum insolentia grauiorem nobis infers sectionem. Ego enim primus sectionem percipio, quoniam iisdem criminibus obnoxius sum. Omnes enim pœna digni sumus, nec quisquam cor mundum se habere gloriabitur. Non igitur in alienis philosophans malis, nec ex inhumanitate quadam, sed ex magna solicitudine vos reprehendo. In illis quidem, qui corporibus medentur, ita se res habet, vt qui sectionem infert, nullum illius sen-

γων τὴν πληγὴν, οὐδεμίαν λαμβάνει τῆς πληγῆς αἴσθησιν, ὁ δὲ τεμνόμενος οὗτός ἐστιν ὁ διασπώμενος ταῖς ἀλγηδόσι μόνος· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχὰς θεραπευόντων, οὐχ οὕτως· εἰ μή τί γε σφάλλομαι ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ τὰ τῶν λοιπῶν δοκιμάζων, ἀλλ᾽ αὐτὸς πρότερος ὀδυνᾶται ὁ λέγων, ἡνίκα ἂν ἑτέροις ἐπιτιμᾷ. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐλεγχόμενοι παρ᾽ ἑτέρων ἀλγοῦμεν, ὡς ἐλέγχοντες ἑτέρους ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ὧν ἐσμὲν ὑπεύθυνοι. Βούλεσθε μαθεῖν ὅσον κατόρθωμα τὸ τῶν οἰκείων μεμνῆσθαι ἁμαρτημάτων; Ἐπὶ τῆς τῶν χρημάτων δαπάνης εὐθέως ἀναστάντες ἀπὸ τῆς κλίνης, πρὶν εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν, ἢ μεταχειρίσαι τι τῶν ἰδιωτικῶν ἢ δημοσίων πραγμάτων, τὸν οἰκέτην καλέσαντες ἀπαιτοῦμεν τὸν λόγον τῶν δαπανηθέντων, ἵνα ἴδωμεν, τί μὲν κακῶς, τί δὲ εἰς δέον ἀνήλωται, πόσον δὲ ὑπολέλειπται· κἂν ἴδωμεν ὀλίγον τὸ ὑπολελειμμένον, παντὶ τρόπῳ προσόδων ἀφορμὰς ἐπινοοῦμεν, ἵνα μὴ λάθωμεν διαφθαρέντες λιμῷ. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἡμετέρων ποιῶμεν, τὸ συνειδὸς τὸ ἡμέτερον καλέσαντες ποιήσωμεν αὐτῷ λόγον τῶν ῥημάτων, τῶν πραγμάτων, τῶν ἐνθυμήσεων· ἐξετάσωμεν τί μὲν εἰς δέον ἀνήλωται, τί δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ· ποῖος λόγος ἐδαπανήθη κακῶς, εἰς λοιδορίας, εἰς αἰσχρολογίας, εἰς ὕβρεις· ποῖον ἐνθύμημα τὸν ὀφ-

sensum percipiat: qui verò secatur, ille solus est qui doloribus dirumpitur: In his verò qui animas curant, non ita est (ex meipso, nisi fallor, alios æstimo) sed prior ille dolorem percipit, qui dicit, cum ceteros reprehendit. Non enim ita dolemus cum ab aliis reprehendimur, quàm cum alios ob peccata quibus ipsimet obnoxij sumus, reprehendimus. Vultis ne intelligere quantum officium sit, suorum reminisci peccatorum? Cum pecunias expendimus, continuò postquam è lecto surreximus, antequam in forũ nos conferamus, aut vllum siue priuatum siue publicum aggrediamur negotium, famulo accersito, rationes exigimus expensarum, vt videamus, quidnam malè, quid verò rectè sit expensum, & quantum supersit. Ac si parum superesse aduertamus, omnibus modis lucri occasiones comminiscimur, ne in incauti fame pereamus. Hoc igitur in nostris quoque agamus negotiis: aduocata conscientia nostra rationem ei conficiamus, verborum, actionum, cogitationum: examinemus, quid vtiliter, quid verò cum nostro damno insumptum sit: quod verbum malè expensum, in conuitia, in turpiloquia, in contumelias: quæ cogitatio oculum ad lasciuiam commoue-

ὀφθαλμὸν εἰς ἀκολασίαν ἐκίνησε· τίς λόγος ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ εἰς ἔργον ἐξηνέχθη, ἢ διὰ χειρῶν, ἢ διὰ γλώττης, ἢ διὰ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν· καὶ σπουδάσωμεν τῆς μὲν ἀκαίρου δαπάνης ἀποστῆναι, ἀντὶ δὲ τῶν ἅπαξ ἀναλωθέντων κακῶς, ἕτερον ἀποθέσθαι πρόσοδον· ἀντὶ τῶν ῥημάτων τῶν εἰκῆ προενεχθέντων, εὐχάς· ἀντὶ τῶν ὄψεων τῶν ἀκολάστων ἐλεημοσύνας, νηστείας. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν δαπανᾶν μὲν ἀεί, μηδὲν δὲ ἀποτίθεσθαι, μηδὲ θησαυρίζειν ἑαυτοῖς ἀγαθὸν, εἰς ἐσχάτην καταπεσόντες πενίαν, λήσομεν πρὸς τὴν ἀθάνατον τοῦ πυρὸς ἑαυτοὺς παραπέμποντες κόλασιν. Πόσον τοίνυν βέλτιον, πρόσκαιρον κατάνυξιν καὶ ὀδυρμὸν, ἀθανάτων ἀλλάξασθαι καλῶν, καὶ ἡδονῆς τέλος οὐκ ἐχούσης, ἢ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ πρόσκαιρον βίον ἐνταῦθα γελάσαντας ἀπελθεῖν ἐκεῖ κολασθησομένους ἀθάνατα. Εἰ γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ καθάπερ ὑπόπτερος τὴν οἰκουμένην διαδραμὼν ἅπασαν, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἀνώτερος γενόμενος, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ῥημάτων ἀκοῦσαι καταξιωθεὶς, ὧν μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε, γράφων ἔλεγεν· Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ φορτίοις ἁμαρτημάτων βαρυνόμενοι, καὶ

πρὸς

mouerit: quis sermo cum nostra pernicie in opus deductus sit, siue per manus, siue per linguam, siue per ipsos oculos: & operam demus, vt ab intempestiuo illo impendio desistamus: pro iis verò quæ semel malè expensa sunt, aliud reponamus lucrum: pro verbis scilicet temerè prolatis, preces; pro lasciuis obtutibus eleemosynas, ieiunia. Si verò ineptè sumptus facere, & nihil reponere velimus, neque bonum in thesauro nobis recondere; ad extremam redacti paupertatem, imprudentes in æternum ignis supplicium nos transmittemus. Quanto igitur melius est, temporariam compunctionem & luctum cum sempiternis bonis, & voluptate finem non habente, commutare, quàm breui hac & temporali vita risu transacta, illùc perpetuò puniendum abire? Si enim Paulus, (qui tantus & talis erat, qui veluti alatus vniuersum orbem terrarum percurrit, & necessitatibus corporalibus superior factus, at-
que arcana illa verba audire di- 2.Cor.12.
gnus habitus est, quæ hucusque nemo audiuit) scribens dixit: ca- 1.Cor.9.
stigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè, cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar; quid nos dicturi sumus, qui peccatorum sarcinis grauamur, &

ma-

πρὸς τούτοις πολλὴν τὴν ῥαθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι. Μὴ γὰρ ἀνακωχὴν ἔχει ὁ πόλεμος οὗτος; πάντοτε νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι δεῖ, καὶ μηδέποτε ἐν ἀδείᾳ εἶναι, ἐπεὶ μηδέ ἐστι καιρὸς ὡρισμένος, τῆς τοῦ πολεμοῦντος ἡμῖν ἐπιθέσεως.

magnam praeterea socordiã ostendimus? Nunquid n. inducias habet hoc bellum? Semper sobriũ esse & vigilare, nec vnquam securum esse oportet, quoniam nec tempus insidiarum nostri aduersarij certum ac definitum est.

Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως.

ΛΟΓΟΣ κέ.

De futuro Iudicio.

HOMILIA XXV.

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἀτελεύτητος ἡ κόλασις.

Πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀνθρώπων τῇ σαρκὶ προσηλωμένοι, καὶ τοῖς παροῦσι δουλεύοντες πράγμασιν, οὐδὲν εἶναι τὰ μετὰ ταῦτα νομίζουσι, καὶ τὸ τοῦ θεοῦ προβαλλόμενοι φιλάνθρωπον, μὴ εἶναι κόλασιν μηδὲ τιμωρίαν λέγουσιν. Εἰ οὖν φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ θεὸς, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι, δίκαιος πάντως ἂν εἴη. Εἰ δὲ δίκαιος, πῶς οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸν μυρία παθόντα ἐξ ἀρχῆς ἀγαθὰ, εἶτα κολάσεως ἄξια πράξαντα, καὶ μήτε ἀπειλῇ, μήτε εὐεργεσίᾳ γενόμενον βελτίω, κολάζεσθαι. Εἰ γὰρ τὸ δίκαιον ἐξετάζοις, ἐξ ἀρχῆς ἡμᾶς καὶ εὐθέως ἔδει κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον μᾶλλον· καὶ γὰρ καὶ φιλανθρωπίαν εἶχεν, εἰ καὶ τοῦτο ἐπάθομεν τὸ μὴ γενόμενον. Ὅταν μὲν γάρ τις τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα ὑβρίζῃ, κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, πάντως δίδωσι δίκην· ὅταν δέ τις τὸν εὐεργέτην, τὸν οὐδὲν παθόν-

Ex hom. Quòd poena sit sempiterna.

Multi homines ex iis, qui apud nos sunt, carni affixi, & praesentibus rebus seruientes, nihil esse futura existimant; & Dei clementiam praetendentes, nullam esse poenam aut supplicium dicunt. Si igitur Deus est clemens, vt sanè est, omninò etiam iustus erit. Si verò iustus, quomodo iustum non fuerit, eum, qui innumeris iam inde ab initio affectus est beneficiis, deinde animaduersione digna admisit, & neque minis, neque beneficentia factus est melior, puniri? Si n. Iustitiã exquiras, ab initio potius & continuò secundum Iustitiae rationem nos oportebat. Etenim benignitatẽ adhuc aliquam haberet, si hoc quoq; passi essemus, q factum non fuit. Si n. quis innocentem iniuria afficiat, secundum Iustitiae rationẽ, omninò dat poenas: si verò quis benefactorẽ, qui

παθόντα μὲν, εὖ ποιήσοντα δὲ μυρία, καὶ μόνον τοῦ εἶναι γενόμενον αἴτιον, οὐχ ὑβρίζῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λυπῇ δι' ὧν ποιεῖ, ποίας ὁ τοιοῦτος συγγνώμης ἔσται ἄξιος· Πῶς οὐ δέδοικας εἰπέ μοι τολμηρὰ φθεγγόμενος, ὅταν λέγῃς, φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ θεὸς καὶ οὐ κολάζει· εἰ δὲ κολάσει εὑρεθήσεται κατὰ σὲ οὐκέτι φιλάνθρωπος. Διατί γὰρ εἰπέ μοι, οὐκ ἀξιοῖς κολάζεσθαι ἁμαρτάνων· οὐχὶ προεῖπέν σοι ἅπαντα; οὐχὶ ἠπείλησεν; οὐχὶ ἐβοήθησεν; οὐχὶ μυρία εἰργάσατο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς σῆς; Εἰ οὖν οἱ πονηροὶ μὴ κολάζονται, ἐρεῖ πάλιν ἄλλος ἴσως, ὅτι οὔτε οἱ ἀγαθοὶ στεφανοῦνται· καὶ ποῦ ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ δικαιοκρισία τοῦ θεοῦ. Μὴ τοίνυν φενακίζετε ἑαυτοὺς ἄνθρωποι τῷ διαβόλῳ πειθόμενοι· ἐκείνου γάρ εἰσι ταῦτα τὰ νοήματα. Εἰ γὰρ δικασταὶ καὶ δεσπόται καὶ διδάσκαλοι τοὺς μὲν ἀγαθοὺς τιμῶσι, τοὺς δὲ πονηροὺς κολάζουσι, πῶς ἂν ἔχοι λόγον παρὰ τῷ θεῷ τὰ ἐναντία γίνεσθαι, καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς πονηρούς. Πότε δὲ καὶ ἀπαλλαγήσονται τῆς κακίας οἱ πονηροί· Εἰ γὰρ καὶ κόλασιν προσδοκῶντες οὐκ ἀφίστανται τῆς πονηρίας, ἂν καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἀποθῶνται, καὶ μὴ μόνον εἰς γέενναν μὴ ἐμπέσωσιν, ἀλλὰ καὶ βασιλείας ἐπιτύχωσι, πότε πονηρευόμενοι στήσονται. Ακήκοά τινων φιλαμαρτημόνων λεγόντων, ὅτι

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βήματι Χριστοῦ.

qui nullum beneficium accepit, innumera verò pſtitit, & ſolus cauſa, vt eſſemus, extitit, non iniuria tantum afficiat, ſed indies etiam ſuis factis contriſtet, qua venia talis dignus erit? Quomodo, dic mihi, non metuis, tam temerariè loqui, dum inquis; Benignus eſt Deus & non punit? At ſi punierit, non iam benignus erga te inuenietur. Quare n. dic mihi, puniri non vis, cū delinquis? Nonne omnia tibi pdixit? Nonne cōminatus eſt? nonne tibi ſuccurrit? nōne innumerabilia pſalute tua pſtitit? Si igitur improbi nō puniuntur, alius forte iterum dicet, nec probos coronari: & vbi clementia & iuſtum Dei iudiciū? Nolite igitur voſipſos, ô homines, decipere, diabolo obſequentes. Illius n. cogitationes iſtæ ſunt. Si n. iudices & domini ac magiſtri bonos quidem remunerantur, malos verò pœnis afficiunt, quomodo rationi conſentaneum fuerit apud Deum contraria fieri, atq; iiſdē probos ac improbos dignos cenſeri? Quando verò etiam mali ab improbitate diſcedent? Cum n. pœnam expectātes, à ſcelere non deſiſtant; ſi iſto quoque liberentur timore, ac non ſolum in gehennam non abiiciantur, ſed regnum quoq; obtineant; vbi improbè & neqter agentes ſtabunt? Audiui nonnullos, peccandi cupidos, di-

Ex hom. Quòd omnes ante tribunal Christi ſtabimus.

περὶ φόβον τῶν ἀνθρώπων ἠπείλησε τὴν γέενναν ὁ θεός· μὴ γένοιτο γάρ, ὅτι ἐλεήμων ὢν κολάσει τινά, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιγνωκότων αὐτόν. Λέγετε οὖν μοι οἱ ψεύστην τὸν θεὸν ἀποφαίνοντες, τίς τὴν οἰκουμένην ἐπέκλυσεν ἅπασαν ἐπὶ τοῦ Νῶε, καὶ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο ναυάγιον εἰργάσατο, καὶ τὴν παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν πανωλεθρίαν ἐποίησε· τίς τοὺς κεραυνοὺς ἐκείνους καὶ τοὺς πρηστῆρας ἀφῆκεν ἐπὶ τὴν Σοδόμων γῆν· τίς τὴν Αἴγυπτον ἅπασαν κατεπόντισε· τίς τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐπὶ τῆς ἐρήμου κατηνάλωσε· τίς τὴν συναγωγὴν Ἀβειρὼν κατέφλεξε· τίς τὸν περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν ἀνοῖξαι τῇ γῇ τὸ στόμα, καὶ καταπιεῖν ἐκέλευσε· τίς τὰς ἑβδομήκοντα χιλιάδας ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ κατήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Δαβίδ· τίς ὁ τὰς ἑκατὸν ὀγδοηκονταπέντε χιλιάδας ἐν μιᾷ νυκτὶ θανατώσας ἐπὶ τῆς προφητείας Ἡσαΐου. Τὰς δὲ καθημερινὰς συμφορὰς οὐχ ὁρᾶτε ὅσας φέρομεν ἁμαρτάνοντες; Πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τοὺς μὲν κολάζεσθαι, τοὺς δὲ μὴ κολάζεσθαι. Εἰ γὰρ οὐκ ἄδικος ὁ θεός, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἄδικος, πάντως καὶ σὺ δίκην δώσεις ἁμαρτάνων· εἰ δὲ ἐπειδὴ φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ θεὸς οὐ κολάζει, οὐδὲ τούτους ἔδει κολασθῆναι. Νυνὶ δὲ διὰ ταῦτα ὑμῶν τὰ ῥήματα, πολλοὺς καὶ ἐνταῦθα κολάζει ὁ θεός, ἵνα ὅταν τοῖς ῥήμασι μὴ πιστεύσητε τῆς ἀπειλῆς, κἂν τοῖς πράγμα-

centes; quòd ad hominum timorem Deus gehennā comminatus sit. absit enim, aiunt, vt qui misericors est, pœnis aliquem afficiat, maximè ex iis, qui eum agnoscunt. Dicite ergo mihi, qui Deum mendacem facitis, quis vniuersum terrarum orbem temporibus Noë vndis obruit, Gen. 7.
& immane illud naufragium molitus est, totiusq; generis nostri internecionem effecit? Quis fulmina illa Gen. 19.
& igneos turbines terræ immisit Sodomorū? Quis vniuersam Ægy- Exod. 14.
ptum submersit? Quis sexcenta illa millia in deserto consumpsit? Quis Num. 16.
cōgregationē Abiron exussit? Quis terra mandauit, vt os aperiret, & Core ac Dathā deglutiret? Quis se- 2. Reg. 24.
ptuaginta millia vno quasi tēporis momēto tempore Dauidis pstrauit? Quis centū illa octuaginta quinque Esa. 37.
millia in vna nocte, vt est in pphetia Esaiæ, interfecit? Quotidianas verò calamitates quot peccantes feramus, non vides? Quomodo igitur rationi consentaneū fuerit, hos quidē puniri, hos verò non puniri? Si n. Deus iniustus nō fit, vt reuera iniustus nō est, omninò etiā tu pœnas dabis, q peccas: Si verò Deus nō punit, quia clemens est, ergo nec istos pœnis affici oportebat. Iā verò pter hac verba vestra, multos etiā in hac vita Deus punit, vt si verbis comminationis nō credatis, saltē re ipsa il-

σι πι- lato

σι πιστεύσητε τῆς τιμωρίας. Ἆρα πείθομεν οὖν ἀντιλέγοντας ὅτι οὐκ ἔστι μῦθος ὁ περὶ τῆς γεέννης λόγος; οὕτω γάρ ἐστιν ἀληθής, ὅτι οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ λογοποιοί, περὶ τῆς μελλούσης ἀνταποδόσεως ἐφιλοσόφησαν, καὶ ἐν ᾅδου κολάζεσθαι τοὺς πονηροὺς εἰρήκασιν. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ ἀληθείας ὡς ἔχει ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἠδυνήθησαν, ἅτε ἀπὸ λογισμῶν κινηθέντες, καὶ παρ' ἀκουσμάτων τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως εἰκόνα τινὰ κρίσεως ἔλαβον. Κωκυτοὺς γάρ φασί τινας καὶ πυριφλεγέθοντας ποταμούς, καὶ Στυγὸς ὕδωρ καὶ τάρταρον, τοσοῦτον ἀπέχοντα τῆς γῆς, ὅσον αὐτὴ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πολλοὺς κολάσεως τρόπους· καὶ πάλιν ἠλύσιον πεδίον, καὶ μακάρων νήσους, καὶ λειμῶνας εὐανθεῖς, καὶ εὐωδίαν πολλήν, καὶ αὔραν λεπτήν· καὶ χοροὺς ἐκεῖ διατρίβοντας, καὶ λευκὴν περιβεβλημένους στολήν, καὶ ᾄδοντας ὕμνους τινάς. Καὶ ὅλως καὶ ἀγαθοῖς καὶ πονηροῖς ἀποκειμένην ἀντίδοσιν, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον. Μὴ τοίνυν ἀπιστῶμεν γέενναν, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς αὐτήν. Ὁ γὰρ ἀπιστῶν ῥαθυμότερος γίνεται· ὁ δὲ ῥαθυμῶν εἰς αὐτὴν ἀπελεύσεται πάντως. Ἀλλὰ καὶ πιστεύωμεν ἀνενδοιάστως, καὶ διαλεγώμεθα συνεχῶς περὶ αὐτῆς, καὶ οὐ ταχέως ἁμαρτησόμεθα. Τῶν γὰρ τοιούτων λόγων ἡ μνήμη καθάπερ τι φάρμακον πικρὸν πᾶσαν κα-

lato supplicio fidē adhiberetis. Nunquid contradicentibus persuademus, sermonē de gehenna nō esse fabulā? Tam n. est verus, ut non solùm nos, sed etiā poëtæ & philosophi & oratores de futura remuneratione disseruerint, & in inferno impios pœnis affici dixerint. Quamuis n. hæc ita, ut reuera sunt, dicere nō potuerint, solis quippe cogitationibus & iis q̄ apud vos audiuerunt, commoti, coniecturā tamen aliquā iudicij acceperunt. Cocytos enim quosdam commemorant, & Pyriphlegethontas fluuios, & stygis aquas, ac tartarum, tantū à terra distantes, quantum hæc à cœlo; multosq́; supplicij modos: Ac rursus Elysiū campum, & beatorum insulas & florida prata, & magnam odoris suauitatem, leniterque spirantem auram: choros etiam ibi exercentes quosdam, & candida amictos veste; aliquos item cantantes hymnos: Et in vniuersum, tum probis tum improbis repositam esse post discessum ex hac vita, retributionem. Ne igitur gehennæ fidem abrogemus, ne in eā illabamur. Qui n. nō credit, segnior fit: qui verò segnis est, prorsus in ipsam abibit: Sed & indubitanter credamus, & assiduè de ea colloquamur: & nō facilè delinquemus. Eiusmodi enim sermonū memoria, veluti acerba quadā medicina omne vitium

κίαν ἀποσμῆξαι δυνήσεται, συνεχῶς ἡμῶν ἐνιζάνουσα τῇ ψυχῇ. Ἂν ὠμὸς καὶ ἀνελεήμων ᾖς, ἀναμνήσθητι τῶν παρθένων ἐκείνων, αἱ τῶν λαμπάδων αὐτῶν σβεσθεισῶν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἔλαιον τοῦ νυμφῶνος ἐξέπεσον, καὶ ταχέως ἔσῃ φιλάνθρωπος. Ἂν ἁρπάσαι βουληθῇς, ἄκουσον τοῦ δικαστοῦ λέγοντος, δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ βάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· καὶ ταύτην ἐκβαλεῖς τὴν ἐπιθυμίαν. Ἂν μεθύειν καὶ τρυφᾶν ἐπιθυμῇς, ἄκουσον τοῦ πλουσίου λέγοντος, πέμψον Λάζαρον, ἵνα ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ καταψύξῃ τὴν τηγανιζομένην γλῶσσαν, καὶ οὐ τυγχάνοντος τῆς αἰτήσεως, καὶ ταχέως ἀποστήσῃ τοῦ πάθους. Ἂν πῦρ ἔχῃς ἐπιθυμίας πονηρᾶς, ἐννόησον τῆς κολάσεως ἐκείνης τὸ πῦρ, καὶ τοῦτο κατασβεσθὲν οἰχήσεται. Σκόπει δὲ εἰ καὶ πῦρ μὴ ἦν, τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπωσθῆναι καὶ ἄτιμον ἀναχωρῆσαι, πόση κόλασις· τίς δύναται παραστῆσαι λόγῳ τὸ πάθος οὐκ ἔστιν. Εἰ γὰρ οἱ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν μὴ θεώμενοι παντὸς πικροτέραν θανάτου ὑπομένουσι ζωήν, τί παθεῖν εἰκὸς ἡμᾶς ἀποστερηθέντας τοῦ φωτὸς ἐκείνου. Τί δὲ καὶ ζῶμεν καὶ ἀναπνέομεν καὶ ἐσμέν, ἂν τῆς θεωρίας ἀποτύχωμεν ἐκείνης; ἂν τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον μηδεὶς ἡμῖν τότε συγχωρήσῃ θεάσασθαι; Εἰ εἰς δεσμωτήριόν τις ἐμβληθεὶς ἐνταῦθα τῶν εὐγενῶς τεθραμμένων, τὴν δυσωδίαν μόνον,

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωαν. εὐαγ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων.

καὶ

tium abstergere valebit, si continuè animæ nostræ insederit. Si crudelis sis & immisericors, recordare virginum illarum quæ lampadibus ipsarum, eò quòd oleum non haberent, extinctis, sponsi thalamo exclusæ sunt; & statim benignus esse incipies. Matt. 25. Si rapere volueris, audi iudicem dicentem, Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eũ in tenebras exteriores: & istam cupiditatem expelles. Matt. 22. Si te inebriare cupias, audi diuitem dicentem, mitte Lazarum, vt extremo digito torridam meam refrigeret linguam, petitionem tamen non impetrantem; & statim ab hoc affectu cessabis. Luc. 16. Si ignem improbæ libidinis sentias, cogita illum supplicij ignem, & extinctus iste recedet. Considera verò, etiamsi ignis non esset, quanta sit pœna, à Deo repelli & ignominiosum abscedere. Credite, malũ hoc verbis explicari non potest. Si enim illi, qui lumen solis non vident, vitam tolerant quauis morte acerbiorem, quid illo nos lumine priuatos, pati credendum? Quare verò etiam viuimus & spiramus & sumus, si aspectu illo non potituri simus; si tunc Dominum nostrum videre nemo sit nobis concessurus? Si ex illis, qui ingenuè educati sunt, in carcerem quis coniectus, solum fœtorem, &

Ex interpr. Euág. S. Ioan.

Ex hom. Pacé sequimini cum omnibus.

in te-

καὶ τὸ ἐν σκότῳ κεῖσθαι, καὶ τὸ μετὰ ἀνδροφόνων δεδέσθαι, παντὸς θανάτου χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ· ἐννόησον τί ἔσται ὅταν μετὰ τῶν τῆς οἰκουμένης ἀνδροφόνων ἐκεῖ κατακαιώμεθα, μήτε ὁρῶντες, μήτε ὁρώμενοι, ἀλλ' ἐν πλήθει τοσούτῳ νομίζοντες εἶναι μόνοι. Τὸ γὰρ σκότος καὶ τὸ ἀλαμπὲς οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ τὸν πλησίον ἡμᾶς διαγινώσκειν, ἀλλ' ὡς μόνος τοῦτο πάσχων ἕκαστος, οὕτω διακείσεται. Εἰ γὰρ καὶ πῦρ εἴρηται, ἀλλὰ σκοτεινόν ἐστι καὶ φῶς οὐκ ἔχον. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα θορυβοῦν ἡμᾶς καὶ ταράττον, ὅτι καὶ σφοδρῶς ἐκκαῖον οὔτε σβέννυται, καὶ φῶς οὐκ ἔχει. Εἰ δὲ σκότος μόνον οὕτω θλίβει καθ' ἑαυτὸ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ θορυβεῖ, τί ἔσται ἄρα, ὅταν μετὰ τοῦ σκότους καὶ ὀδύναι τοσαῦται ὦσι καὶ ἐμπρησμοί.

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς Θεόδωρ. ἐκπεσ.

Μὴ γὰρ ἐπειδὴ πῦρ ἡ γέεννα λέγεται, τοιοῦτον εἶναι νομίσῃς τὸ πῦρ. Τοῦτο μὲν γὰρ ὅπερ ἂν λάβῃ κατέκαυσε καὶ ἀπήλλαξεν· ἐκεῖνο δὲ τοὺς ἅπαξ καταληφθέντας καίει διαπαντὸς καὶ οὐδέποτε παύεται. Διά τοι τοῦτο καὶ ἄσβεστον εἴρηται. Καὶ γὰρ τοὺς ἡμαρτηκότας ἀφθαρσίαν ἐνδύσαι θέλει, οὐ πρὸς τιμήν, ἀλλ' ὥστε διηνεκὲς ἐφόδιον τῆς τιμωρίας ἔχειν ἐκείνης. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ γεέννῃ, καὶ τὰ τούτων πικρότερα. Ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀπόπτωσις τοσαύτην ἔχει τὴν ὀδύνην, τοσαύτην τὴν θλῖψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ὡς εἰ καὶ μηδεμία τιμωρία.

in tenebris iacere, ac cum homicidis vinctum esse, quauis morte acerbius putat: cogita, quid futurum sit, si cum totius orbis terrarum homicidis illic comburamur, nec videntes, nec aliis apparentes, sed in tanta multitudine nos solos esse existimantes. Nam tenebræ & obscuritas ne proximos quidem nos cognoscere permittunt, sed ita quisque affectus erit, ac si solus ipse hoc sustineret. Quamuis enim ignis dicatur, tenebrosus tamē est, & lucem non habens. Atq; hoc est, q maximè nos turbat & infestat, quod & vehementer exurens nō extinguatur, & lucem nullam habeat. Quod si solæ tenebræ p se tantoperè animas nostras vexant & conturbant; quid igitur erit, si cum tenebris & tanti sint dolores, & incendia?

Ex orat. 2. ad Theod. lapsū.

Nec enim, cum gehenna ignis appellatur, similem huic ignē putes. Hic n. si quid arripuerit, comburit & cessat: ille verò semel apprehensos perpetuò vrit, & nunq̃ quiescit. Atq; idcirco etiam inextinctus vocatur. Perpetuitate n. induere vult peccatores, non ad illorū honorem, sed vt perpetuā illius supplicij habeat occasionem. Sed hæc quidem in gehenna, & his longè acerbiora. Ipsa verò bonorum amissio tantum habet doloris, tantam tribulationē & anxietatem, vt, etiamsi nullū supplicium

ρία τοῖς ἐνταῦθα ἁμαρτάνουσιν ἀπέκειτο, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἀρκέσαι τῶν ἐν τῇ γεέννῃ βασανιστηρίων πικρότερον δάκνειν, καὶ συνταράσσειν τὰς ἡμετέρας ψυχάς. Εἰ δὲ εἰς δεσμωτήριον εἰσιόντες καὶ τοὺς μὲν αὐχμῶντας ὁρῶντες, τοὺς δὲ σιδηραῖς ἁλύσεσι δεδεμένους, τοὺς δὲ σκότῳ κατακεκλεισμένους, κατακλώμεθα, φρίττομεν, πάντα πράττομεν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην καὶ θλίψιν, ὅταν ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπαγώμεθα εἰς αὐτὰ τὰ τῆς γεέννης βασανιστήρια δεδεμένοι, τίνες ἐσόμεθα· τί δὲ πράξομεν. Οὐ γὰρ ἐκ σιδήρου τὰ δεσμὰ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀπὸ πυρός εἰσιν οὐδέποτε σβεννυμένου· οὐδὲ ὁμότιμοί τινες οἱ ἐφεστῶτες ἡμῖν, οὓς καὶ ἐκμειλίζεσθαι πολλάκις ἔνι, ἀλλ' ἄγγελοι πονηροὶ καὶ ἀσυμπαθεῖς· οἷς οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνατὸν, σφοδρῶς ὑπὲρ ὧν τὸν δεσπότην ὑβρίσαμεν, ὀργιζομένοις. Οὐκ ἔστι καθάπερ ἐνταῦθα, τοὺς μὲν ἀργύριον, τοὺς δὲ τροφὰς, τοὺς δὲ λόγους εἰσάγοντας παρακλητικοὺς ἰδεῖν καὶ παραμυθίας τυχεῖν, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖ ἀσύγγνωστα, κἂν Νῶε ᾖ, κἂν Ἰὼβ, κἂν Δανιὴλ, καὶ τοὺς οἰκείους ἴδωσι κολαζομένους, οὐ τολμῶσι παραστῆναι καὶ χεῖρα ὀρέξαι. Καὶ γὰρ τὴν ἐκ φύσεως συμπάθειαν ἀναιρεῖσθαι τότε συμβαίνει. Ἐπειδὴ γὰρ εὑρίσκονται καὶ δίκαιοι τέκνων ἁμαρτωλῶν πατέρες, καὶ παῖδες ἀγαθοὶ γονέων πονηρῶν. Δεῖ δὲ καθαρὰν αὐτοῖς εἶναι εὐφρο-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τελείας ἀγάπης.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

hîc delinquentibus repositũ esset, ipsa ꝑ se, acerbius q̃ gehennæ tormenta, animas nostras discruciare & conturbare sufficeret. Quod si verò in carcerẽ ingredientes, & hos quidem squalidos, illos verò catenis constrictos ferreis, alios aũt in tenebris cõclusos cernentes, frangimur, horremus, omnia facimus, vt ne in huiusmodi miseriã & tribulationem incidamus: si ipsimet ad gehennæ cruciatus ligati abducamur, qualesnã futuri, aut quid facturi sumus? Non enim ex ferro sunt vincula illa, sed ex igne, qui nunq̃ extinguitur: Nec ex æqualibus aliqui, q̃ nobis astant, quos frequenter etiã mitigare licet, sed angeli mali, qui nulla commiseratione tanguntur: quos propter iniurias Domino à nobis illatas irascentes obtueri nemo poterit. Non licebit, sicuti hîc, videre hos quidem pecuniam, illos autem victum, alios consolatorios adferre sermones, & solatiũ accipere, sed omnia ibi sine venia eruut, siue Noë fuerit, siue Iob, siue Daniel, & suos pœnis affici viderint, assistere & manum porrigere non audent. Etenim naturæ ibi cognationem tolli contingit. Quoniã enim iusti malorum filiorum reperiuntur parentes, & parentum improborum filij boni; synceram illis dilectionem esse oportet; & non cognationis

Ex hom. de perfecta char.

Ex interpr. Euāg. S. Ioan.

φροσύνην, καὶ μὴ τῆς συμπαθείας ἀνάγκῃ καταπαλαίεσθαι τούτους ἀπολαύοντας τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, καὶ ταύτην σβέννυσθαί φημι, καὶ αὐτοὺς συναγανακτεῖν τῷ δεσπότῃ κατὰ τῶν οἰκείων σπλάγχνων. Τοιγαροῦν μηδεὶς ἐλπιζέτω χρηστὰ, μὴ ἐργασάμενός τι χρηστὸν, κἂν μυρίους ἔχῃ προγόνους δικαίους. Ὅταν γὰρ τὸν δοθέντα ἡμῖν χρόνον ἀναλώσωμεν εἰς οὐδὲν δέον, ἀπελευσόμεθα πάντες ἐκεῖ, τῆς ἀκαίρου δαπάνης δίκην δώσοντες τὴν ἐσχάτην. Εἰ γὰρ ὁ χρήματα ἐμπορεύσασθαι λαβὼν, εἶτα κατα φαγὼν, ἀπαιτηθήσεται παρὰ τοῦ πιστεύσαντος καὶ δώσει δίκην· ὁ ζωὴν ταύτην δαπανήσας μάτην, πόσῳ μᾶλλον. Καὶ καθάπερ ἡμεῖς τοὺς οἰκέτας τοὺς ἡμετέρους, οὐχὶ τῆς ἐξόδου μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου ποιούμενοι τὸν λόγον ἐξετάζομεν, πόθεν καὶ πόσα καὶ παρὰ τίνων, καὶ πῶς ὑπεδέξαντο τὰ χρήματα, οὕτω δὴ καὶ ὁ θεὸς καὶ τῆς δαπάνης καὶ τῆς κτήσεως ἀπαιτεῖ τὰς εὐθύνας, καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι. Τῷ μὲν πλουσίῳ πότερον ἐκ δικαίων πόρων, ἢ ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας τὸν πλοῦτον συνέλεξε· πότερον εἰς πορνείας ἢ εἰς πένητας τὰ χρήματα κατηνάλωσε· πότερον εἰς τρυφὴν καὶ ἀσωτίαν καὶ μέθην, ἢ εἰς τὴν τῶν ἐπηρεαζομένων βοήθειαν. Τῷ δὲ πένητι, εἰ γενναίως καὶ εὐχαρίστως τὴν πενίαν ἤνεγκεν· εἰ μὴ ἀπεδυσπέτησεν, εἰ μὴ ἐδυσχέρανεν, εἰ μὴ κατηγόρησε τῆς τοῦ θεοῦ

προ-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ.

tionis naturalis necessitate fractos hos bonis illis frui, atque hanc extingui dico, eosq; cum Domino contra propria viscera irasci. Nemo igitur bona speret, nisi boni quid egerit, etiamsi innumeros è maioribus suis habeat iustos. Si enim concessum nobis tempus in id, quod opus est, non impenderimus, omnes illuc abibimus, intempestiui sumptus extremas pœnas daturi. Si enim qui pecuniam ad mercaturam faciendam mutuam accepit, deinde verò abliguriuit, à creditore postulabitur & pœnas luet; quanto magis ille, qui frustrà hanc vitam consumpserit? Et quemadmodum nos à famulis nostris non solum expensarum, sed etiam acceptarum pecuniarum rationem poscimus; vnde, & quantum, & à quibus & quomodo pecunias receperint: ita nimirum Deus, & sumptuum & censuum rationes tam à diuite quàm à paupere exiget. A diuite quidem, vtrum ex iustis prouentibus, an ex rapina & auaritia diuitias collegerit: vtrum in scorta an pauperes pecunias insumpserit: vtrum in victum & luxuriam & ebrietatem, an verò in oppressorum auxilium. A paupere, An fortiter & grato animo, an verò iniquè paupertatē tulerit: an nō indignatus fuerit; an non diuinā

pro-

Ex hom. in illud: Simile factum est regnum cœlorũ homini patrifamil.

προνοίας ἑαυτὸν μὲν ἐν ἐνδείᾳ ὑπάρχοντα ὁρῶν, ἕτερον δὲ τρυφῶντα, καὶ μὴ κατὰ τὴν οὐσίαν σπανίζοντα. Οὐ πλούσιοι δὲ καὶ πένητες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντες καὶ δικασταὶ μετὰ πολλῆς ἐξετάζονται τῆς ἀκριβείας· εἰ διέφθειραν τὸ δίκαιον, εἰ πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν ἐψηφίσαντο τοῖς δικαζομένοις· εἰ κολακευθέντες ἔδωκαν παρὰ τὸ δέον τὴν ψῆφον. Ὅσῳ γὰρ ἕκαστος πρὸς μείζονα ὄγκον ἀρχῆς ἀναβέβηκε, τοσούτῳ καὶ πλείονα ἀπαιτηθήσεται λόγον. Καὶ αἱ μὲν ἄτοποι τοῦ βίου ἡδοναὶ τῶν σκιῶν καὶ ὀνειράτων διαφέρουσιν οὐδέν. Πρὶν ἢ γὰρ τελεσθῆναι τὰ τῆς ἁμαρτίας, σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς· αἱ δὲ ὑπὲρ τούτων κολάσεις πέρας οὐκ ἔχουσι. Καὶ τὸ μὲν ἡδὺ πρὸς ὀλίγον, τὸ δὲ ἀνιαρὸν αἰώνιον. Διὰ δὴ τοῦτο περὶ γεέννης συνεχῶς ἡμῖν ὁ θεὸς διαλέγεται, ἵνα πολύ τι καρπωσώμεθα ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς καὶ τοῦ φόβου. Εἰ γὰρ μέλλων ἐμβάλλειν εἰς αὐτὴν τοὺς ἁμαρτάνοντας, μὴ προσεῖπεν ταύτης τὴν ἀπειλήν, πολλοὶ ἐνέπεσον ἂν εἰς αὐτήν. Εἰ γὰρ νῦν τοῦ φόβου κατασείοντος ἡμῶν τὰς ψυχάς, εἰσί τινες οἱ οὕτω ῥαδίως ἁμαρτάνοντες ὡς οὐδὲ οὔσης αὐτῆς· εἰ μηδὲν τούτων εἴρητο, μηδὲ ἠπείλητο, τί οὐκ ἂν εἰργασάμεθα δεινόν. Ὥστε οὐκ ἀπηνείας τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐλέου μᾶλλον, καὶ φιλανθρωπίας ἐστί. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἠπειλήθη καταστροφὴ ἐπὶ Ἰωνᾷ, οὐκ

ἂν

ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

prouidentiam accusauerit, cum se ipsum in egestate, alium verò in deliciis viuentē, nec diuitiis indigentem videret. Nec verò diuites & pauperes solùm, sed & principes & iudices strictè examinabuntur: an iustitiam peruerterint; an ad gratiam aut odiū lites agentibus sententiā dixerint: an adulatione adducti contra fas iudiciū tulerint. Quanto n. maiorem ad magistratus amplitudinē vnusquisq; conscendit, tanto exactior ab eo exigetur ratio. Et absurdæ quidem huius vitæ voluptates nihil ab vmbris & somniis differunt. Antequam n. peccatum consummatū sit, voluptas extinguitur: quæ verò ꝓ his imminēt pœnæ; finem non habent. Et quidem quod delectat, momentaneum est: ꝙ verò cruciat, æternum. Hac porrò de causa, Deus assiduè nobis de gehēna loquitur, vt vberē ex illis minis atq; timore fructū percipiamus. Si n. in ipsum peccatores abiicere volens huius minas non prædixisset, multi forsitan in illam decidissent. Si n. etiamnū timore animas nostras côcutiente, nonnulli sunt, q ita facilè peccant, ac si ea non esset; si horū nihil dictū esset, nec intentatæ minæ, ꝙ malum non perpetrassemus? Non igitur hoc crudelitatis, sed misericordiæ potius & clementiæ opus est. Etenim si subuersionem illam apud

Ionam,

Ex Euág. S. Ioan.

ἂν ἐκωλύθη ἡ καταστροφή. Εἰ μὴ εἶπεν ὅτι καταστραφήσεται Νινευΐ, οὐκ ἂν ἔστη Νινευΐ. Καὶ εἰ μὴ ἠπειλήθη γέεννα, ἅπαντες ἂν εἰς γέενναν ἐνεπέσομεν. Εἰ γὰρ μηδὲν μέλει τῷ θεῷ, μήτε ἁμαρτανόντων ἡμῶν μήτε κατορθούντων, ἴσως ἔχει τινὰ λόγον τὸ λέγειν μὴ εἶναι κόλασιν· εἰ δὲ τοσαύτην σπουδὴν ποιεῖται, ὥστε μὴ ἁμαρτάνειν ἡμᾶς, καὶ τοσαῦτα πραγματεύεται ὥστε κατορθοῦν ἡμᾶς τὰς ἐντολάς, εὔδηλον ὅτι καὶ ἁμαρτάνοντας κολάζει, καὶ κατορθοῦντας στεφανοῖ. Ἀλλὰ σκόπει μοι τῶν πολλῶν τὴν ἀνωμαλίαν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐγκαλοῦσι τῷ θεῷ ὅτι μακροθυμεῖ πολλάκις καὶ περιορᾷ πολλοὺς μιαρούς, ἀσελγεῖς, πλεονέκτας, μὴ διδόντας δίκην· ἐκεῖ πάλιν ἐὰν ἀπειλήσῃ κολάζειν αὐτούς, σφοδροὶ καὶ βαρεῖς εἰσιν αἰτιώμενοι· καίτοιγε εἰ τοῦτο λυπεῖ, ἐκεῖνο ἀποδέχεσθαι καὶ θαυμάζειν ἐχρῆν. Ἀλλ' ὢ τῆς ἀνοίας, ὢ τῆς φιλαμαρτήμονος καὶ φιληδόνου ψυχῆς, ὅτι τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων καταφρονοῦντες ἀπειλήν, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ὑποστήσονται κόλασιν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐνταῦθα μὴ διαλυσαμένων τὰ ἁμαρτήματα, ἀπελθὼν ἐκεῖ δυνήσεται τὰς ἐπὶ τούτοις εὐθύνας διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῶν δεσμωτηρίων τούτων μετὰ τῶν ἁλύσεων προσάγονται εἰς τὸ δικαστήριον, οὕτω καὶ οἱ ἐντεῦθεν ἀπερχόμενοι τὰς ποικίλας ἐπικείμενοι σειρὰς τῶν ἁμαρτημά-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Ionam, Deus comminatus nō esset: subuersio impedita non fuisset. Si non dixisset, Niniue subuertetur, non stetisset Niniue. Etsi minis gehennæ non essemus territi, omnes fortè in gehēnam p̄cipitaremur. Si n. nulla Deo cura esset, siue peccemus siue rectè viuamus, cū aliqua fortè ratione diceretur, non esse pœnam: cum verò tantā diligentiam adhibeat, vt ne in peccata prolabamur, ac tam multa excogitet, vt mandata ipsius rectè impleamus, manifestum est ꝙ peccantes puniat, rectèq; viuentes coronet. Sed vide mihi multorum iniquitatem. Etenim hic quidem Deum incusant, ꝙ frequenter leni sit animo, multosq; scelestos, libidinosos, auaros, vt nullas soluant pœnas, negligat: ibi rursus, si pœnas illis minetur, acerbi & graues sunt accusatores. Iam verò, si hoc contristet, illud certè amplecti & admirari oportebat. Sed ô dementiam! ô animum peccandi cupidum & libidinosum! quia verborū minas despiciētes, re ipsa pœnam sunt subituri. Nemo enim eorū, qui peccata hic non dissoluerunt, defunctus, rationes pro his effugere poterit: sed quemadmodum ex carceribus aliq unà cum catenis in iudicium adducuntur, ita qui hinc discedunt variis circundati peccatorum catenis, ad terribile illud tribunal

Ex interpr. Euág. S. Matth.

τημάτων, ἐπὶ τὸ βῆμα ἄγονται τὸ φρικτόν. Εἴποτε οὖν ἐν βαλανείῳ γένοιο σφοδρότερον κατεσκευασμένῳ τοῦ δέοντος, τότε μοι τὸ τῆς γεέννης ἐννόησον πῦρ. Καὶ εἴποτε πάλιν ὑπὸ πυρετοῦ καταφλεχθείης χαλεποῦ, πρὸς ἐκείνην τὸν νοῦν τὴν φλόγα μετάστησον, καὶ τότε δυνήσῃ διαναστῆναι καλῶς. Εἰ γὰρ βαλανεῖον καὶ πυρετὸς οὕτως ἡμᾶς θορυβεῖ καὶ θλίβει, ὅταν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς ἐμπέσωμεν ἐκεῖνον, τὸν ἑλκόμενον πρὸ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ, πῶς διακεισόμεθα ἄρα. Καὶ ὁ μὲν μετὰ πολλῶν ἔργων καὶ ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν ἀπερχόμενος ἐκεῖ, ἕξει τινὰ παραμυθίαν ἐπὶ τῇ κολάσει, ἐν τοῖς βασανιστηρίοις ἐκείνοις· ὁ δὲ τούτων μὲν ἔρημος, ἐκεῖνα δὲ μόνα ἐπάγων, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσα πείσεται πρὸς τὴν ἀθάνατον παραπεμπόμενος κόλασιν. Καὶ γὰρ ἀντίστασις ἔσται ἐκεῖ τῶν πονηρῶν πράξεων καὶ τῶν οὐ τοιούτων. Κἂν μὲν αὗται καθελκύσωσι τὸν ζυγὸν, ἔσωσαν οὐ μικρῶς τὸν ἐργάτην τὸν ἑαυτῶν· καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν ἡ τῆς τῶν πονηρῶν πράξεων ἐργασίας βλάβη, ὅσον κατεσπάσαι τῆς πρώτης χώρας αὐτόν· ἂν δὲ ἐκεῖναι περιγένωνται, εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγουσι πῦρ, διὰ τὸ μὴ τοσοῦτον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων, ὥστε δυνηθῆναι στῆναι πρὸς τὸν βίαιον ἐκεῖνον ὠθισμόν. Οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν ἀγαθῶν κἂν μικρὸν ᾖ παροφθήσεται ἐκεῖ παρὰ τοῦ κριτοῦ. Εἰ γὰρ ἁμαρτημάτων καὶ ῥημά-

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς Θεόδωρ. ἐκπεσ.

bunal deducuntur. Si igitur fortè in balneo, æquo vehementius parato fueris, tunc mihi illum gehennæ ignem tecum reputa. Si iterum fortè à graui aliqua febri exuraris, ad illā flammam cogitationē transfer, & facile teipsum erigere valebis. Si enim ita nos balneū aut febris turbat & exagitat; vbi in fluuium illum igneum, qui ante formidabile illud tribunal rapitur, inciderimus, quid nobis tandem animi erit? Et quidem qui cum multis operibus bonis ac malis illuc abit, aliquod habebit in pœna & tormentis illis solatium: qui verò illis quidem destitutus est, hæc autem sola affert, dici non potest, quanta sit passurus in sempiternum coniectus supplicium. Etenim oppositio quædam erit actionum prauarum & earum quæ tales non sunt. Ac si istæ quidem libram deorsum traxerint, non parum salutis authori suo parient: & tantum præualebit damnū ex prauorum operum actione, quantum è priore loco ipsam detraxerit: Si verò illæ superauerint, in gehennæ ignem abducunt; eò quòd non tanta sit rectè factorum multitudo, vt contra vehementem illum impetum consistere possint. Nihil enim omninò bonorum, licet exiguum fuerit, à Iudice ibi negligetur. Si n. pro delictis, & verbis ac cogitationibus

Ex orat. 2. ad Theod. lapsū.

ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τιννύειν μέλλομεν τιμωρίας, πολλῷ μᾶλλον τὰ κατορθώματα κἂν μεγάλα ᾖ κἂν μικρὰ, λογισθήσονται. Οὐ τοίνυν ἀρκεῖ κακίας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ δεῖ καὶ πολλῆς τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας. Ἵνα μὲν γὰρ γεέννης ἀπαλλαγῶμεν, ἀπέχεσθαι δεῖ πονηρίας· ἵνα δὲ βασιλείας ἐπιτύχωμεν, ἀντέχεσθαι τῆς ἀρετῆς. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἔθος, οὐ τὸν μηδὲν κακὸν ἐργασάμενον στεφανοῦν· τοῦτο γὰρ αὐτῷ πρὸς τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἀπόχρη μόνον· ἀλλὰ τὸν μεγάλας εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενον. Ἀλλὰ γὰρ μεταξύ με λογιζόμενον, ὅτι πρὸς τὸ μὴ περιπεσεῖν γεέννῃ, ἡ τῶν κακῶν ἡμῖν ἀναχώρησις ἀρκεῖ, ὑπεισῆλθέ τις ἀπειλὴ φοβερὰ, οὐ τοῖς κακόν τι τολμήσασι τὴν τιμωρίαν ἐπάγουσα, ἀλλὰ τοὺς ἐκλελοιπότας τι τῶν ἀγαθῶν κολάζουσα. Τίς οὖν ἐστιν αὕτη; πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον· ἐπείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. Τοὺς γὰρ μὴ μεταδόντας τοῖς δεομένοις, ἐξ ὧν εἶχον αὐτοὶ, πιστεύομεν μὴ μέχρι τῆς τῶν ἀγαθῶν στερήσεως κολάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς γεέννης παραπέμπεσθαι πυρί. Παιδευόμεθα τοίνυν, ὅτι οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπολαύσονται καλῶν· οἱ δὲ ἐγκληθῆναι μὲν οὐδὲν ἔχοντες κακὸν, ἐκλελοιπότες δέ τι τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τῶν τὰ κακὰ ἐργασαμένων, εἰς τὸ τῆς γεέννης

ἐκ τ῀ ἑρμ. τῆς πρὸς Ἐφεσ.

nibus supplicium luere debemus, multò magis rectè facta, siue magna ea fuerint, siue parua, reputabuntur. Non igitur sufficit, à vitio cessasse, sed & multa bona fecisse opus est. Quoniam à vitio idcirco abstinendum est, vt à gehenna liberemur: vt verò regnum obtineamus, virtuti inhærendum. Etenim in externis rebus id moris est, non illum, qui nihil mali egit, coronare, (hoc n. ei ad effugiendū pœnas duntaxat sufficit) sed qui multa benefacta præstitit. At enim, dum cogito, quod ad effugiendam gehennam vitiorum declinatio satis sit, subiit mihi terribilis quædam comminatio, non illis, qui mali quid sunt ausi, supplicium intendens, sed eos qui de bonis aliquid neglexerunt, pœnis afficiens. Quæ igitur est ista? Discedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Qui enim de his, quæ ipsi habuerunt, egentibus nihil impertiri sunt, eos non solum bonorum priuatione puniri, sed etiam in gehennæ ignem amandari credimus. Docemur ergò, benè agentes bonis cælestibus fruituros: qui verò nullum quidem vitium, de quo accusari possint, habent, interim in bono aliquo deficiunt, hos cum mala agentibus, ad gehennæ

Ex inter-pr. epist. ad Ephes.

Matt. 25.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ πάτερ ἡμῶν.

ἀπαχθήσονται πῦρ. Εἰ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀρχόντων ὁ παραβαίνων τοὺς νόμους ἀπαραίτητον ὑφίσταται κόλασιν, πολλῷ μᾶλλον ἀφορήτοις ἐκδοθήσεται βασάνοις, ὁ τοῦ ἐπουρανίου δεσπότου ἀθετῶν τὰ προστάγματα. Οἶδα ὅτι φορτικὸν ὑμῖν τὸ περὶ γεέννης διαλέγεσθαι καταφαίνεται, καὶ πολλὴν ἐμποιεῖ τὴν ὀδύνην· ἀλλ' ὅσον δάκνει τὸ συνειδὸς, τοσοῦτον καὶ ὠφελεῖ τὴν διάνοιαν τῶν δακνομένων. Εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖ ταῦτα ἐλέγετο ἡμῖν καθάπερ τῷ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πλουσίῳ, ὄντως θρηνεῖν ἔδει καὶ ὀδύρεσθαι καὶ πενθεῖν, ὅτι μετανοίας καιρὸς οὐκέτι ἡμῖν ὑπολέλειπτο· ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα ὄντες ταῦτα ἀκούομεν, ὅπου καὶ ἀνανῆψαι δυνατὸν καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι, καὶ πολλὴν κτήσασθαι τὴν παρρησίαν, καὶ ἐκ τῶν ἑτέροις συμβάντων κακῶν, φοβηθέντας μεταβαλέσθαι, εὐχαριστῶμεν τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ, τῷ διὰ τῆς ἑτέρων κολάσεως τὴν ἡμετέραν ἐγείραντι νωθείαν, καὶ ἀφυπνίζοντι καθεύδοντας ἡμᾶς. Καὶ τίνος ἕνεκεν οἱ μὲν ἐνταῦθα κολάζονται, οἱ δὲ ἐκεῖ, καὶ οὐκ ἐνταῦθα πάντες; ὅτι εἰ τοῦτο ἦν, πάντες ἂν ἀπώλοντο· πάντες γάρ ἐσμεν ἐν ἐπιτιμίοις. Πάλιν εἰ μηδεὶς ἐνταῦθα ἐκολάζετο, ῥᾳθυμότεροι ἂν οἱ πλείους ἐγένοντο, καὶ πολλοὶ ἂν εἶπον, μὴ εἶναι πρόνοιαν. Εἰ γὰρ νῦν ὁρῶντες τῶν πονηρῶν πολλοὺς κολαζομένους πολλὰ τοιαῦτα βλασφημοῦσιν· εἰ μηδὲν τοιοῦ-

ignem abducendos. Si enim in terra dominantium leges quis transgrediens, pœnas subit indeprecabiles; multo magis intolerabilibus ille tradetur tormentis, qui cælestis Domini mandata aspernatur. Scio ꝙ de gehēna disserere, vobis odiosum videatur, magnumq; dolorē generet: sed quantum mordet conscientiam, tantum vtilitatis etiā eorum animis affert, qui mordentur. Si enim ea nobis ibi dicerentur, sicut in Lazari historia diuiti, reuera lamentari, plorare & lugere oporteret, nullum iam pœnitentiæ nobis tempus relictum esse. Quoniā verò ista audimus, dum hic sumus, vbi & resipiscere licet, & commissa crimina abstergere, magnamq; parare fiduciam, atq; ex iis malis, quæ aliis euenerunt, metu concepto resipiscere; gratias benigno Deo agamus, qui per aliorum pœnā nostram segnitiem excitat, & nos dormientes expergefacit. Et quam ob causam aliqui quidem hîc puniuntur, aliqui verò illic, & non omnes hîc? Quia si hoc esset, omnes fortè perirent. Omnes enim pœna digni sumus. Rursus, si nemo hîc puniretur, segniores pleriq; fierent, multique fortè dicerent, non esse prouidentiam. Si enim iam, dum multos ex improbis castigari vident, multas eiusmodi dicunt blasphemias; si hoc factum

Ex hom. in Pater noster.

τοιοῦτον ἦν, τί οὐκ ἂν εἶπον, ποῦ δὲ οὐκ ἂν ἦλθον μανίας. Διὰ τοῦτο ὁ θεὸς τοὺς μὲν ἐνταῦθα κολάζει, τοὺς δὲ οὐ κολάζει. Κολάζει μὲν γάρ τινας, τὴν κακίαν αὐτῶν ἐκκόπτων, καὶ κουφοτέραν ἐκεῖ ποιῶν τὴν τιμωρίαν, ἢ καὶ τέλεον ἀπαλλάττων αὐτούς, καὶ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας σωφρονεστέρους ποιῶν τῇ τούτων τιμωρίᾳ. Τοὺς δὲ οὐ κολάζει πάλιν, ἵνα ἂν μὲν προσέχωσιν ἑαυτοῖς μετανοήσαντες, τὴν τοῦ θεοῦ μακροθυμίαν αἰδεσθέντες, καὶ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως ἀπαλλαγῶσι, καὶ τῆς ἐκεῖ τιμωρίας· ἂν δὲ ἐπιμείνωσι μηδὲν ἀπὸ τῆς ἀνεξικακίας ὠφελούμενοι τοῦ θεοῦ, μείζονα ὑποστῶσι τιμωρίαν, διὰ τὴν ἄγαν αὐτῶν καταφρόνησιν. Ὅταν γὰρ ἁμαρτάνοντες τιμώμεθα παρὰ τοῦ θεοῦ, ἀνθ' ὧν τιμωρεῖσθαι ὀφείλομεν, αὐτὸ τοῦτο ἡμᾶς μάλιστα, εἰς τὸ πῦρ μειζόνως ἐμβαλεῖν δυνήσεται. Εἰ γὰρ μακροθυμίας τις ἀπολαύων μόνον, ἂν εἰς δέον μὴ χρήσηται, χαλεπωτέραν ἔχει τὴν τιμωρίαν. Ὅταν μετὰ τῆς μακροθυμίας καὶ τιμὰς μεγίστας ἔχῃ, εἶτα ἐπιμένῃ τῇ πονηρίᾳ, τίς αὐτὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως. Ὥσπερ δὲ τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἐνταῦθα τῶν ἁμαρτημάτων, χαλεπωτέραν ἐκεῖ ποιεῖ τὴν τιμωρίαν, οὕτω τὸ πολλῆς ἀνέσεως ἀπολαύειν ἁμαρτάνοντας καὶ εὐπορίας, ἐφόδιον τοῖς ἁμαρτάνουσι καὶ ὑπόθεσις κολάσεως μείζονος γίνεται. Οἱ γὰρ πολλὰ πταίοντες καὶ μὴ κολαζόμενοι

factum non esset, quid non dixissent? quo verò insania non progressi essent? Idcirco Deus hos quidē castigat, illos verò nō castigat. Quosdam enim castigat, vt illorum excindat vitia, & leuius ibi supplicium reddat, aut etiam omninò eos liberet; atq; vt in prauitate vitam agentes per istorum vltionem moderatiores efficiat. Alios non castigat: vt, si quidem sibi attendentes, pœnitētiam agant, Dei æquanimitate reueriti, & à pœnis in hac vita, & à suppliciis in altera liberentur: Si verò ita perseuerent, nihil ex Dei clementia facti meliores, maius, propter nimium ipsorum contemptum, ferant suppliciū. Si enim delinquentes à Deo honoremur, cū potius mulctandi eramus, idipsum nos vel maximè in ignem cōiicere poterit. Nam si sola æquanimitate quis fruens, eadem vt par est, vsus non fuerit, grauius ille habet supplicium. Si quis vna cum animi lenitate etiam honores maximos obtineat, deinde in nequitia perseueret, quis à pœna illum eripiet? Quemadmodum verò pro delictis nullas hic dare pœnas, grauiorem ibi reddit pœnam: ita peccantes magna frui indulgentia & facultate, peccantibus occasio & materia fit maioris pœnæ. Qui enim in multis offendunt, nec tamen castigan-

μθμοι φοβεῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν· αὔξεται γὰρ αὐτῆς τὰ τῆς τιμωρίας, διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ θεοῦ. Ὅταν οὖν ἴδῃς ἀδίκως πλουτοῦντα καὶ εὐημεροῦντά τινα, μὴ μακαρίσῃς, ἀλλὰ δάκρυσον τὸν τοιοῦτον· καὶ γὰρ προσθήκη κολάσεως ὁ πλοῦτος ἐστὶν αὐτῷ. Ὥσπερ γὰρ οἱ πολλὰ ἁμαρτάνοντες καὶ μὴ βουλόμενοι μετανοεῖν, θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς θησαυρὸν ὀργῆς, οὕτως οἱ μετὰ τοῦ μηδὲ κολάζεσθαι καὶ εὐπραγίας ἀπολαύοντες, μείζονα ὑποστήσονται τὴν τιμωρίαν. Οὐ γὰρ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων αἱ αὐταὶ κολάσεις, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἀπὸ χρόνων, καὶ ἀπὸ προσώπων καὶ ἀξιωμάτων, καὶ ἀπὸ συνέσεως. Καὶ γὰρ ἐὰν ὦσι πονηροὶ δύο, οὐ τὸν αὐτὸν ἐνταῦθα ἀπολαύοντες, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν πλούτῳ, ὁ δὲ ἐν πενίᾳ, οὐχ ὁμοίως ἐκεῖ τιμωρηθήσονται· ἀλλ' ὁ εὐπορώτερος χαλεπώτερα. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην ὁ θεός, ἵνα μὴ ἀπογνῷς τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἀπελπίσῃς τὴν κρίσιν, ὡς πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον. οὔτε πάντας ἀφίησιν ἀτιμωρητὶ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόητα εἶναι τὰ πάντα νομίσῃς. Ἆρ' οὖν οὐχὶ τὰ ὅμοια τοῖς πρὶν δι' ἁμαρτήματα τιμωρηθεῖσι πράττουσι καὶ νῦν πολλοί; καὶ πάνυ· ὅταν γὰρ μὴ σαρκικὸν, ἀλλὰ πνευματικὸν ἀνέλῃς ἀδελφὸν, ὡς ὁ Κάϊν, οὐ ταῦτα εἰργάσω;

Τί

ſtigantur, trepidare & metuere debent: nam per impunitatem, & Dei tolerantiam, ſupplicia ipſis augentur. Si igitur aliquem iniuſte diuitem fieri, & proſpero vti rerum ſucceſſu videris, ne beatum dixeris, ſed talem defleas: ipſi ſiquidem diuitiæ augmentum ſunt pœnæ. Quemadmodum enim qui multa peccauerunt, nec tamen pœnitentiam agere volunt, ſibiipſis theſaurum iræ congerunt: ita qui, præterquā quòd impuniti maneant, proſperitate etiam vtuntur, maius ſupplicium ſuſtinebunt. Non enim omnium peccatorum eadē ſunt pœnæ, ſed multæ & diuerſæ, p ratione ſcilicet temporũ, & perſonarum & dignitatũ ac prudentiæ. Etenim ſi duo ſint improbi, non eadem vitæ conditione vtentes, ſed alter quidem in diuitiis ſit, alter in paupertate, non eodem modo ibi punientur: ſed grauius, qui ditior eſt. Ideò enim Deus nō ab omnibus hîc pœnas ſumit, ne reſurrectionem fore diffidas, aut de iudicio deſperes, eò quòd omnes hîc rationem reddant: nec omnes impunitos abire permittit; nec rurſus ſine prouidentia omnia eſſe exiſtimes. Nonne ergo etiam nunc multi ſimilia faciunt illis, qui prius ob delicta ſunt puniti? Et maximè. Si n. non carnalē, vt Cain, ſed ſpiritualē occideris fratrē, nonne idem feciſti?

Quid

Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ ξίφει, ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ. Οὐδεὶς οὖν ἐφθόνησε νῦν τῷ ἀδελφῷ; οὐδεὶς περιέβαλε κινδύνοις; ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκ ἔδοσαν δίκην; ἀλλὰ δώσουσιν. Εἰ γὰρ ὁ μήτε νόμων ἀκούσας γραπτῶν μήτε προφητῶν, μήτε σημεῖα θεασάμενος μεγάλα τοσαύτην δίδωσι τιμωρίαν, ὁ ὕστερος ταῦτα δεδρακὼς καὶ μηδὲ τοσούτοις παραδείγμασι σωφρονιζόμενος, ἀτιμώρητος ἔσται; Καὶ ποῦ τοῦ θεοῦ τὸ δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἠλεὶ οἱ υἱοὶ ἐπειδὴ περὶ τοῦ θυμιάματος ἤσθιον, δίκην ἔδοσαν χαλεπωτάτην μετὰ τοῦ πατρός. Οὐδεὶς οὖν γέγονε πατὴρ ῥᾴθυμος περὶ παῖδας, οὔτε μοχθηροὶ παῖδες; ἀλλ' οὐδεὶς ἔδωκε δίκην· πότε οὖν δώσουσιν ἐὰν μὴ γέεννα ᾖ. Τί δὲ ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα, ἐπειδὴ ἔκλεψαν ἐξ ὧν ἀνέθηκαν, καὶ παραχρῆμα ἐτιμωρήθησαν· οὐδεὶς ἐξ ἐκείνου τοῦτο ἐποίησε; Πῶς οὖν οὐκ ἔδωκαν τὴν αὐτὴν δίκην. Ἆρα σε πείθομεν γέενναν εἶναι, ἢ πλειόνων δεηθησόμεθα παραδειγμάτων. Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ἐγὼ μὴ εἶναι κόλασιν, καὶ μάλιστα πάντων ἐγώ. Τί δήποτε· ὅτι ὑμῶν μὲν ἕκαστος ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ δέδοικε ψυχῆς, ἐγὼ δὲ καὶ τῆς προστασίας ταύτης εὐθύνας ὑπέχω. Ὥστε μάλιστα πάντων ἐμὲ ταύτην διαφυγεῖν ἀδύνατον. Οὐ τοίνυν εὐεργετῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάζων ἀγαθός ἐστι καὶ φιλάνθρωπος ὁ θεός. Καὶ γὰρ

καὶ

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ.

Quid enim, si non gladio, sed alio modo? Nemo igitur nunc fratri inuidit? nemo in pericula cōiecit? Sed pœnas hîc tales non dederunt. Atq; daturi sunt. Si enim q̄ neq; scriptas audiuit leges neque Prophetas, nec magna vidit signa, tam seuerè punitur: eritne, qui posterius ista fecerit, & ne quidem tot exemplis emendatur, impunitus? Et vbi Dei iustitia? Verum & ipsi filij Heli, quoniam ante incensum comederunt, vnà cum patre grauissimis pœnis sunt affecti. Nullus igitur extitit negligens circa filios pater, neque improbi filij? sed nemo persoluit pœnas. Quando igitur persoluent, si gehenna non sit? Quid verò Ananias & Sapphira, postquam de iis q̄ dedicauerunt, furati sunt, & continuò supplicio sunt affecti? nullusne ex illo tempore hoc fecit? Quomodo igitur non easdem pœnas dederunt? Nunquid persuademus esse gehennam, an pluribus nobis opus erit exemplis? Vellem & ego ipse, nullam esse pœnam: & omnium maximè ego. Quid ita? Quia singuli quidem vestrum pro sua quisq; anima solliciti sunt; at ego etiam dignitatis huius rationes sustineo. Omnium igitur maximè ego hanc effugere nequeo. Non solū itaq; cum beneficia conferet, sed etiam cum castigat, bonus & clemens est Deus. Etenim

casti-

1. Reg. 2.

Ex interpr. Euāg. S. Matth.

καὶ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι μέγιστον εὐεργεσίας μέρος ἐστίν. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς οὐχ ὅταν εἰς παραδείσους καὶ λειμῶνας ἐξάγῃ τὸν κάμνοντα μόνον· οὐδ' ὅταν εἰς βαλανεῖα καὶ κολυμβήθρας ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄσιτον κελεύῃ διαμένειν, καὶ τότε ἰατρός ἐστιν ὁμοίως, καὶ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσι πλέον. Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, καὶ μυρίους ὑπομένοντα πειρασμούς, μακάριζον, ζήλωσον, ὡς καὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῷ ἐνταῦθα διαλυομένων πάντων, καὶ πολλῶν τῆς ὑπομονῆς ἐπιμαζομένων ἐκεῖ τῶν μισθῶν. Τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐνταῦθα τιμωροῦνται μόνον· οἱ δὲ ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν πάσχουσι τοιοῦτον, πᾶσαν δὲ ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν ἀπολαμβάνουσιν· οἱ δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ κολάζονται. Τίνας οὖν ἐκ τῶν τριῶν μακαρίζεται τούτων· πρώτους μὲν εὖ οἶδ' ὅτι, τοὺς ἐνταῦθα κολαζομένους καὶ ἀποτιθεμένους τὰ ἁμαρτήματα· δευτέρους δὲ μετ' ἐκείνους τίνας· ὑμεῖς μὲν ἴσως τοὺς οὐδὲν ἐνταῦθα πάσχοντας, ἀλλ' ἐκεῖ πᾶσαν ὑπομένοντας τὴν τιμωρίαν. Ἐγὼ δὲ οὐ τούτους, ἀλλὰ τοὺς καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ κολαζομένους. Ὁ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τιμωρίαν δοὺς, κουφοτέρας αἰσθήσεται ἐκεῖ τῆς κολάσεως· ὁ δὲ πᾶσαν ἀναγκαζόμενος ἐκεῖ τὴν κόλασιν ὑπομεῖναι, ἀπαραίτητον ἕξει τὴν δίκην. Τίνος γὰρ ἕνεκεν ὁ θεὸς ἃ μέλλει δεινὰ ποιεῖν

ἐκ τοῦ γ' λόγου τοῦ εἰς τὸν πλοῦσ. καὶ τὸν Λάζαρον.

castigationes ipsius & vltiones maxima sunt pars beneficentiæ, quando & medicus, non solum cum ægrotum in viridaria & prata, aut in balnea & aquarum lauacra, educit; sed etiam cum impastum manere iubet, & tunc peræque medicus est, humanitatemque suam amplius ostendit. Si igitur aliquem videris virtuti deditum, & innumeras sustinentem tentationes, beatum illum prædica, magni æstima, quippe cui & peccata omnia hic dissoluuntur; & multa tolerantiæ ibi parantur præmia. Hominum enim aliqui hic solum puniuntur: aliqui verò hic nihil tale sustinent, sed omnem ibi recipiunt vltionem: quidam deniq; & hic & ibi pœnis afficiuntur. Quos igitur ex tripluci isto genere beatos iudicatis? Probè noui, quòd primos, qui scilicet hic castigantur & peccata deponunt: secundos verò post illos quosnam? Vos fortasse eos qui nihil hic patiuntur, sed ibi omne sustinent supplicium. Ego verò non hos, sed eos, qui & hic & ibi pariter castigantur. Qui enim hic supplicium luit, pœnam ibi sentiet leuiorem: qui verò totam ibi sustinere pœnam cogitur, indeprecabilem habebit pœnam. Quare enim Deus, quæ facturus est, prædicit? Vt ne faciat, quæ prædi-

Ex hom. 3. in Diuitem & Lazarũ.

ποιεῖν προλέγει; ἵνα μὴ ποιήσῃ ἃ προλέγει. Διατοῦτο καὶ γέενναν ἠπείλησεν, ἵνα μὴ ἀπάγῃ εἰς γέενναν. Φοβείτω γάρ φησιν ὑμᾶς τὰ ῥήματα, καὶ μὴ λυπείτω τὰ πράγματα. Καλαὶ σου δέσποτα καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· καλὴ σου καὶ ἡ προσδοκωμένη βασιλεία, καὶ γέεννα πάλιν ἀπειλουμένη. Προτρέπεται γὰρ καλῶς ἡ βασιλεία, φοβεῖ δὲ χρησίμως ἡ γέεννα. Ἀπειλεῖ γὰρ γέενναν ὁ θεὸς, οὐχ' ἵνα εἰς γέενναν ἐμβάλῃ, ἀλλ' ἵνα γέεννης ἀπαλλάξῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλετο κολάσαι, οὐκ ἂν προηπείλησεν, ἵνα ἀσφαλισάμενοι διαφύγωμεν τὰ ἀπειλούμενα. Ἀπειλεῖ τὴν τιμωρίαν, ἵνα φύγωμεν τὴν πεῖραν τῆς τιμωρίας· φοβεῖ τῷ λόγῳ, ἵνα μὴ κολάσῃ τῷ ἔργῳ. Ὁ μὲν γὰρ μὴ προσδοκῶν ἀναστήσεσθαι μηδὲ εὐθύνας δώσειν τῶν ἐνταῦθα πεπραγμένων αὐτῷ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ἡμέτερα στήσεσθαι νομίζων, καὶ περαιτέρω μηδὲν εἶναι πλέον, οὔτε ἀρετῆς ἐπιμελήσεται, οὔτε κακίας ἀφέξεται· ἀλλ' ἐπιδοὺς ἑαυτὸν ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις, πᾶν εἶδος ἐπελεύσεται πονηρίας. Ὁ δὲ περὶ τῆς μελλούσης ἑαυτὸν πεπεικὼς κρίσεως, καὶ τὸ φοβερὸν δικαστήριον ἐκεῖνο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχων, καὶ τὰς ἀπαραιτήτους εὐθύνας, καὶ τὴν ἀπαραλόγιστον ψῆφον, παντὶ τρόπῳ πειράσεται σωφροσύνης μὲν καὶ ἐπιεικείας ἀντέχεσθαι, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς· ἀκολασίαν δὲ καὶ θρασύτη-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

praedicit. Idcircò gehennam minatus est, ne in gehennam ableget. Terreant vos verba, inquit, & non res ipsae contristent. Bonae sunt promissiones tuae, Domine: bonum est & regnum tuum quod speratur, & iterum gehenna quam minaris. Benè enim regnum inuitat, vtilem verò gehenna incutit timorem. Minatur enim Deus gehennam, non vt in gehennã abiiciat, sed vt à gehenna liberet. Si enim punire voluisset, non ante fuisset minatus, vt cautiores facti ea, quae minatus est, effugeremus. Minatur supplicium, vt supplicij periculum fugiamus: terret sermone, ne re ipsa castiget. Qui enim non sperat resurrecturum se, neque factorum rationem et redditurum, sed omnia nostra praesenti vita concludi existimat, nec quicquam praeterea esse, ille nec virtutem colet, nec à vitio abstinebit: sed seipsum turpibus cupiditatibus tradet, & omne genus nequitiae tentabit. Qui verò iudicium futurum esse sibi persuadet, & terribile illud tribunal ante oculos habet, & seueras rationes, verissimamq; illã sententiam; omnibus modis temperantiae & aequitati aliisque virtutibus inhaerere; Intemperantiam verò & temeritatem, atque omnia alia flagitia effugere conabitur.

σύτητα καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν πονηρίαν ἐκφυγεῖν. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐργάσασθαι δυνήσεται λόγος, ὅσον ἐργάζεται φόβος. Ὁ γὰρ τῆς γεέννης φόβος τὸν τῆς βασιλείας ἡμῖν κομιεῖται στέφανον. Οἶδα ὅτι πολλοὶ τὴν γέενναν μόνον πεφρίκασιν· ἐγὼ δὲ τὴν ἔκπτωσιν τῆς δόξης τῶν οὐρανῶν, πολὺ τῆς γεέννης κόλασιν πικροτέραν εἶναί φημι. Εἰ δὲ μὴ δυνατὸν παραστῆσαι τῷ λόγῳ, θαυμαστὸν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν μακαριότητα, ἵνα καὶ τὴν ἀθλιότητα τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως αὐτῶν σαφῶς ἴδωμεν· ἐπεὶ Παῦλος ὁ ταῦτα σαφῶς εἰδὼς, οἶδεν ὅτι τὸ ἐκπεσεῖν τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον. Καὶ τοῦτο εἰσόμεθα τότε, ὅταν εἰς αὐτὴν τὴν πεῖραν ἐμπέσωμεν. Ἀλλὰ μήποτε τοῦτο πάθοιμεν ὦ μονογενὲς τοῦ θεοῦ παῖ, μηδὲ λάβοιμέν ποτέ τινα πεῖραν τῆς ἀνηκέστου ταύτης κολάσεως. Ἀφόρητος μὲν γὰρ καὶ ἡ γέεννα καὶ ἡ κόλασις ἐκείνη· πλὴν κἂν μυρίας τιθῇς γεέννας, οὐδὲν τοιοῦτον ἐρεῖς, οἷον τὸ τῆς μακαρίας ἐκπεσεῖν δόξης ἐκείνης, τὸ μισηθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀκοῦσαι ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς· τὸ ἐγκληθῆναι, ὅτι πεινῶντα αὐτὸν ἰδόντες οὐκ ἐθρέψαμεν. Καὶ γὰρ βέλτιον μυρίους ὑπομεῖναι κεραυνοὺς, ἢ τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο τὸ ἥμερον ἰδεῖν ἀποστρεφόμενον ἡμᾶς, καὶ τὸν γλυκὺν ὀφθαλμὸν, οὐκ ἀνεχόμενον εἰς ἡμᾶς βλέπειν. Εἰ γὰρ

αὐτὸς

Non enim tantum efficere sermo poterit, quantum timor efficit. Gehennæ enim metus regni coronam nobis adferet. Scio quod multi solam gehennam horreant: Ego verò amissionem gloriæ cœlestis, pœnam multò acerbiorem esse dico, quàm gehennam. Quòd si vobis explicari non possit, nihil id mirum, non enim illorum bonorum felicitatem nouimus, vt miseriam quoque priuationis ipsorum exactè videamus. Quoniam Paulus probè hæc perspecta habens, nouit, quòd gloria Christi excidere omnium est acerbissimum: Et hoc sciemus tunc, cum in ipsum periculum inciderimus. Sed ne vnquam hoc nobis contingat, ô vnigenite Dei fili, nec vllum inexpiabilis istius pœna vnquam periculum faciamus: intolerabilis enim est & gehenna & pœna illa: sed licet sexcentas gehennas dederis, nihil tale dixeris, quale est à beata illa gloria repelli; Christo exosum esse; audire, Quia non noui vos; accusari, quòd esurientem videntes ipsum, non nutriuerimus. Etenim, infinita sustinere fulmina præstaret, quam placidum illum vultum nos auersantem cernere; & dulcem illum oculum non sustinere, vt nos respiciat. Cum enim ipse me, inimicum adhuc, & se odientem atque

auer-

αὐτῆς ἐχθρὸν ὄντα με καὶ μισοῦντα αὐτὴν καὶ ἀποστρεφόμενον οὕτως ἐδίωξεν, ὡς μηδὲ ἑαυτῆς φείσασθαι, ἀλλὰ δοῦναι ἑαυτὴν εἰς θάνατον· ὅταν μετὰ πάντα ἐκεῖνα μηδὲ ἄρτου ἀξιώσω αὐτὴν λιμώττουσαν, ποίοις λοιπὸν αὐτὴν ὀφθαλμοῖς ὄψομαι. Εἰπὲ δή μοι, εἴ τις σε γεγηρακότα καὶ ἐν πενίᾳ ζῶντα ἐπηγγέλλετο ποιήσειν ἐξαίφνης νέον, καὶ εἰς αὐτὴν ἄξειν τῆς ἡλικίας τὴν ἀκμὴν, καὶ σφόδρα ἰσχυρὸν ὲ ὡραῖον ὑπὲρ πάντας κατασκευάσειν, καὶ βασιλείαν δώσειν τῆς γῆς ἁπάσης ἐπὶ ἔτεσι χιλίοις, τί οὐκ ἂν ὑπὲρ ταύτης εἵλου τῆς * ὑποθέσεως καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν. Τοῦ δὲ Χριστοῦ οὐχὶ ταῦτα, ἀλλὰ τὰ πολλῷ μείζονα τούτων ἐπαγγελλομένου ἃ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, πῶς οὐκ ἄξιον περιϊδεῖν χρήματα· μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἄξιον περιϊδεῖν ψυχάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ταῦτα ἰδεῖν οὐκ ἔστιν, ἀνάβηθι τῷ λογισμῷ, καὶ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν τοῦτον στὰς, ἀνάβλεψον εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀνωτέρω τούτου οὐρανὸν, εἰς τὸ ὕψος τὸ ἄπειρον, εἰς τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, εἰς τῶν δήμους τῶν ἀγγέλων, καὶ πάλιν ἐπιλαβοῦ τῆς παρ' ἡμῖν εἰκόνος καταβὰς ἄνωθεν, καὶ ὑπογραφόν μοι τὰ περὶ τὸν βασιλέα τὸν ἐπὶ γῆς, οἷον ἄνδρας χρυσοφοροῦντας, καὶ ζεῦγος λευκῶν ἡμιόνων χρυσῷ καλλωπιζομένων, καὶ ὄχημα χρυσοκόλλητον, καὶ

* forte, ὑποσχέσεως.

auersantem ita consectatus sit, vt nec sibiipsi parceret, sed seipsum in mortem daret: si post omnia illa ne pane quidem esurientem ipsum dignabor, quibus deinde oculis ipsum aspiciam? Dic mihi porrò, si quis polliceretur, quòd te senem factum & in paupertate viuentem repentè iuuenem efficere, atque in ipsum ætatis florem reducere, valdeque robustum ac formosum præ omnibus reddere, totius quoque terræ imperium per mille annos donare velit, quid pro isto * proposito & facere & pati non velles? Christo autem non isthæc, sed his longè maiora promittente, quæ præparauit diligentibus se, quantas non dignum est abiicere opes? imò verò quot animas abiicere dignum non est? Sed quoniam corporeis oculis ista videre non licet, cogitatione sursum ascende; & super cælum consistens, in illud, quod hoc altius est, respice cælum, in immensam altitudinem, in lumen illud inaccessum, in angelorum turbas; & rursus apprehensa harum rerum imagine è sublimi descende, & ea, quæ sunt circa Regem in terra degentem, depinge, veluti homines aurum gestantes, iugum mulorum candidorum auro ornatorum, deauratum vehiculum lami-

* promisso.

καὶ πέταλα τούτῳ περισειόμενα· καὶ δράκοντας ἐν ἱματίοις σχηματιζομένους σηρικοῖς, καὶ ἀσπίδας χρυσοῦς ἐχούσας ὀφθαλμούς· καὶ ἵππους χρυσοφοροῦντας, καὶ χαλινοὺς χρυσοῦς, καὶ ταῦτα συναγαγὼν ἀκριβῶς, ἀπὸ τούτων μετάβηθι πάλιν ἐπὶ τὰ ἄνω τὸν λογισμὸν, καὶ τὴν ἡμέραν ἐννόησον τὴν φοβερὰν καθ᾽ ἣν ὁ Χριστὸς παραγίνεται. Οὐ γὰρ ζεῦγος ἡμιόνων ὄψει τότε, οὐδὲ ὀχήματα χρυσοῦ, οὐδὲ δράκοντας καὶ ἀσπίδας, ἀλλὰ τὸν οὐρανὸν ἀνοιγόμενον μὲν ἅπαντα, κατερχόμενον δὲ τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν, οὐκ εἴκοσιν οὐδὲ ἑκατὸν δορυφορούντων αὐτὸν, ἀλλὰ χιλιάδων καὶ μυριάδων ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων· καὶ πάντα ἔσται φόβου καὶ τρόμου μεστὰ, τῶν πώποτε γενομένων ἀνθρώπων ἐξ οὗ γέγονεν ὁ Ἀδὰμ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀπὸ γῆς ἀνισταμένων καὶ ἁρπαζομένων· καὶ αὐτοῦ μετὰ τοσαύτης φαινομένου δόξης, ὥστε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἅπαν κρύψαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς αὐγῆς ἐκείνης ὑπερλαμπόμενον, καὶ ἀποδιδοῦντος ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ τῶν ἀλογώτερον διακειμένων παραμυθίαν τινὰ φέρειν νομίζουσι τὸ μετὰ πάντων ἐν τῇ γεέννῃ κολάζεσθαι. καὶ γὰρ ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος, τὸ λέγειν ὡς πάντες κἀγώ. Ἐννόησόν μοι τοὺς ὑπὸ ποδαλγίας κατεχομένους, οἳ, ὅταν ὑπὸ δριμείας ὀδύνης κατατείνωνται, κἂν μυρίους δείξῃς χαλεπώτερα πάσχοντας,

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ.

laminasq́; aureas circumquaq́; agitari: dracones item in vestibus formatos sericis, & aspides, aureos habentes oculos; equos insuper aurum gestantes, aureaq́; frena: atq́; his diligenter in vnum collectis, rursum ab his ad superiora mentem transfer, diemq́; illum quo Christus adueniet, tecū reputa. Non enim mulorum tunc videbis iugū, nec aurea vehicula, nec dracones vel aspides, sed totum quidem aperiri cælum, descendere verò vnigenitū Dei filium, non viginti aut centum satellitibus ipsum stipantibus, sed millenis, & denis millenis angelis atq́; archangelis: omniaq́; metu & tremore tunc plena erunt, dū cuncti homines, qui vnquam, à tempore Adami vsq́; ad illam diem, extiterūt, è terra resurgent & rapiētur: cumque ipse tanta cū gloria apparebit, vt sol & luna totum lumen suum ab illo splendore superatum, occultent; & vnicuique reddet iuxta opera sua. Sed plerique ex illis, qui à ratione sunt alieniores, solatium aliquod afferre existimant, cum omnibus in gehenna puniri. Etenim ineptus hic sermo est, dicere; Sicuti omnes, ita & ego. Considera mihi eos, qui pedum dolore tenentur: qui cum doloris acerbitate torquentur, licet infinitos monstraueris, q grauiora patiantur, animo tamen

Ex interpr. Euág. S. Matth.

τας, οὐδὲ εἰς νοῦν λαμβάνουσι. Τὸ γὰρ ἐπιτεταμένον τῆς ἀλγηδόνος οὐ συγχωρεῖ τῷ λογισμῷ σχολήν τινα σχεῖν, εἰς τὸ λογίσασθαι ἑτέρους, καὶ παραμυθίαν εὑρεῖν. Μὴ τοίνυν ταῖς ψυχραῖς ταύταις ἐλπίσι τρεφώμεθα. Τὸ γὰρ δέξασθαι παραμυθίαν ἐκ τῶν τοῦ πέλας κακῶν, ἐν τοῖς συμμέτροις γίνεται τῶν παθῶν· ὅταν δὲ ὑπερέχῃ ἡ βάσανος καὶ ζάλης ἢ μεστὰ πάντα τὰ ἔνδον, καὶ μηδὲ ἑαυτὴν εἰδέναι ἡ ψυχὴ λοιπὸν ἔχῃ, πόθεν παραμυθίαν καρπώσεται.

ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς Θεόδ. ἐκπέσοντα.

Εἴ τις σε εἰς θέατρον ἤγαγεν ἔνθα πάντες ἐκάθηντο χρυσοῖς περιβεβλημένοι στολάς, καὶ ἐν μέσῳ τῷ πλήθει ἕτερόν τινα ἀπέδειξεν, ἀπὸ λίθων καὶ μαργαριτῶν μόνων, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τὸν στέφανον τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα, εἶτά σε ἐπηγγείλατο εἰς ἐκεῖνον κατατάξειν τὸν δῆμον, ἆρα οὐκ ἂν ἅπαντα ἔπραξας ὥστε τῆς ἐπαγγελίας ταύτης τυχεῖν; Νῦν δὲ οὐκ ἀπὸ τοιούτων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οὐδὲ ἑρμηνευθῆναι δυνατὸν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἡμῖν συγκειμένου θεάτρου· περὶ γὰρ τοῦ βασιλέως οὐδὲ εἰπεῖν ἔνι, ἵνα μὴ μικρὸν πονήσωμεν χρόνον, τοσούτων ἑαυτοὺς ἀποστερήσομεν ἀγαθῶν; Εἰ γὰρ μυρίους θανάτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπομένειν ἔχρην· εἰ γὰρ τὴν γέενναν αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων καταλεγῆναι χορόν, οὐκ ἔχρην ἅπαντα ὑπομένειν ἐκεῖνα; ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀλογώ-

τερον

tamen non percipiunt. Doloris enim vehementia otiũ habere mentem non ſinit, vt de aliis ſecum cogitet, ſolatiumq́ inueniat. Ne igitur nos frigida iſta ſpe lactemus. Conſolationem enim ex proximi calamitatibus percipere, in mediocribus malis contingit: ſi verò cruciatus praualeat, & fluctuatione intus omnia ſint plena, atque anima iam ne ſeipſam quidem cognoſcere poſſit, vndenam ſolatium percipiet?

Ex orat. 2. ad Theod. lapsũ.

Si quis in theatrum te deduceret, vbi omnes aureis induti veſtibus conſiderent; & in media multitudine alium quempiam oſtenderet, ex puris margaritis tum veſtimenta tum coronam in capite geſtantem; deinde te in illius multitudinis ordinem referre promitteret; nonne omnia faceres, vt promiſſum illud conſequereris? Iam verò theatro in cœlis, non ex talibus rebus, ſed ex iis quæ verbis explicari non poſſunt, (de Rege enim ne dicere quidem licet) nobis compoſito, tantũ noſipſos bonis priuabimus, ne vel exiguo tempore laboremus? Si enim infinitas mortes quotidie ſuſtinere neceſſe foret; ſi ipſam etiam gehennam, vt Chriſtum in gloria ſua venientem videre, & in illum Sanctorum chorum conſcribi liceat; nonne omnia illa tolerare oporteret? Sed pleriq́; ex iis quorum

Ggg 3 mens

περον διακειμένων τὸ τῆς γεέννης ἀπαλλαγῆναι μόνον ἀγαπητὸν ἡγοῦνται· ἐγὼ δὲ τῆς γεέννης πολλῷ χαλεπωτέραν κόλασιν εἶναί φημι, τὸ μὴ γενέσθαι ἐν ταύτῃ τῇ δόξῃ, καὶ τὸν ἐκπεσόντα ἐκείνης οὐχ οὕτως οἶμαι δεῖν πενθεῖν τὰ ἐν τῇ γεέννῃ κακά, ὡς τὴν ἀπόπτωσιν τοῦ δεσπότου· τοῦτο γὰρ μόνον πάντων χαλεπώτερον εἰς κολάσεως λόγον ἐστίν. Εἰ τὸν Χριστὸν ἐφιλοῦμεν ὡς φιλεῖν ἐχρῆν, ἐγνώμεν ἂν ὅτι γεέννης χαλεπώτερον, τὸ προσκροῦσαι τῷ φιλουμένῳ· ἐπειδὴ δὲ οὐ φιλοῦμεν, οὐκ ἴσμεν τῆς κολάσεως ταύτης τὸ μέγεθος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα ὀδύρομαι καὶ θρηνῶ. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ οὕτω φιλῶν, βασιλεὺς δὲ ὁ οὕτω φιλούμενος, οὐκ ἂν ᾔδει τὸ τοῦ ἔρωτος μέγεθος; σφόδρα μὲν οὖν· ὅταν δὲ τἀναντίον ᾖ, καὶ ἄφατον μὲν ἐκείνου τὸ κάλλος καὶ ἡ δόξα, καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ φιλοῦντος ἡμᾶς, ἡμῶν δὲ πολλὴ ἡ εὐτέλεια, πῶς οὐχὶ μυρίας ἐσμὲν ἄξιοι κολάσεως, οἱ οὕτως εὐτελεῖς καὶ ἀπερριμμένοι, παρὰ τοῦ τοσούτου μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ φιλούμενοι μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης, καὶ καταφρονοῦντες αὐτοῦ τῆς ἀγάπης, τοῦ μηδὲν ἡμῶν προτιμῶντος; Ἕνα γὰρ εἶχεν υἱὸν μονογενῆ καὶ γνήσιον, καὶ οὐδὲ τούτου ἐφείσατο δι' ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ τὰ Σατανᾶ ἐπιτάγματα προτιμῶμεν, ἆρ' οὖν οὐκ εἰκότως γέεννα καὶ κόλασις, εἰ καὶ διπλῆ καὶ τριπλῆ ἦν καὶ μυριάκις τοσαύτη;

mens à ratione abhorret, satis sibi ducunt, si à gehenna liberetur. Ego verò pœnam gehēna longè grauiorem dico, in gloria Christi non esse: & qui inde excidit, hunc ego non tam propter gehennæ mala, quam quod à Domino repulsus sit, lugere debere existimo. Hoc n. solū in pœnæ ratione omnibus est acerbius. Si eo, quo par esset, amore Christum amplecteremur, cognosceremus vtiq; quanto grauius sit gehenna, amicū offendere: Quoniā verò non diligimus; magnitudinem etiam huius pœnæ ignoramus. Atq; hoc est quod maximè deploro & lugeo. Si n. homo esset, qui ita amat; Rex aūt, qui sic amatur; an non amoris magnitudinem admiraretur? Vehementer sanè: Cum verò res contrà se habeat, ac immensa illius sit pulchritudo & gloria & diuitiæ, q nos diligit, magna verò nostra vilitas, quomodo non infinitis digni sumus pœnis, qui tam viles & abiecti, à tali, à tanto & tam admirabili supra omnem modum diligimur; & ipsius dilectionem, qui nihil nobis præferre voluit, contemnimus? Vnicum enim habebat filium, vnigenitū & verum, & neq; huic propter nos pepercit: nos verò Sathanæ pcepta ipsi pferimus. Nunquid igitur non meritò gehēna, & cruciatus, vel duplo vel triplo vel infinitis partibus maior,

Μη ior,

ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμ. Μὴ δή μου καταγνῶτε τῆς θρηνῳδίας· οὐ γὰρ τὸ θρηνεῖν ἀγαπητοὶ χαλεπὸν, ἀλλὰ τὸ θρήνων ἄξια ποιεῖν· οὐδὲ τὸ ὀδύρεσθαι ἀποτρόπαιον, ἀλλὰ τὸ ὀδυρμῶν παράξια πράττειν. Μὴ κολασθῇς, καὶ οὐ πενθῶ· μὴ ἐμβληθῇς εἰς γέενναν, καὶ οὐκ ὀδύρομαι. Βέλτιον γὰρ ἐν τούτοις ἡμᾶς δάκνεσθαι νῦν, ἢ καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τιμωρουμένους. Σὺ δὲ ἂν μὲν τὸ σῶμα ἀσθενῇ, πάντας παρακαλεῖς συναλγεῖν σοι, καὶ ἀσυμπαθεῖς ἡγῇ τοὺς μὴ συναλγοῦντάς σοι· τῆς δὲ ψυχῆς ἀπολλυμένης, λέγεις μοι μὴ πενθεῖν; Ἀλλ' οὐ δύναμαι. Πατὴρ γάρ εἰμι, καὶ πατὴρ φιλόστοργος. Εἴθε ἦν ἰδεῖν ὑμᾶς τῆς διανοίας μου τὴν πυρὰν, καὶ ἔγνωτε ἂν, ὅτι πάσης γυναικὸς χηρείαν ἄωρον ὑποστάσης πλέον καίομαι. Οὐχ οὕτω γυνὴ πενθεῖ τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς, οὐδὲ πατὴρ υἱὸν, ὡς ἐγὼ τὸ πλῆθος τοῦτο τὸ παρ' ἡμῖν, ὅτι οὐδεμίαν ὁρῶ προκοπὴν ἐν ὑμῖν. Ἀλλὰ πάντες εἰς διαβολὰς καὶ κατηγορίας, καὶ ἅπας ἡμῖν ὁ καιρὸς εἰς τὸ κατηγορεῖν ἀναλίσκεται. Εἴδετέ ποτε τοὺς ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον; ποίαν νομίζετε αὐτοῖς εἶναι τὴν ψυχὴν, τὴν μέχρι τῆς πύλης ὁδὸν βαδίζουσι· πόσων θανάτων οὐ χείρονα· τί οὐκ ἂν εἵλοντο καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀχλύος ἐκείνης καὶ τοῦ νέφους. Ἐγὼ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, φιλανθρωπίᾳ βασιλικῇ μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν εἰς τοὐπίσω κληθέντων, ὅτι οὐδὲ ἀνθρώπους ἑωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους,

τηθο-

ior, fuerit? Ne porrò mea lamenta reprehendite dilectissimi: non enim lamentari malum est, sed lamentationibus digna facere: neque malum est lugere, sed malè agendo causam luctûs esse. Ne pœnis afficiaris, & non lugebo: ne pcipiteris in gehennam, & non lamentabor. Melius enim est nos in his discrutiari, quã illo tempore suppliciis affici. Tu verò, si corpus ægrotet, omnes, vt tibi condoleant, rogas; tibiq; non condolentes crudeles existimas: anima verò pereunte, mihi dicis, vt non lugeã? Sed nequeo. pater n. sum, & pater liberorũ amans. Vtinã animi mei ardorẽ cernere possetis, & cognosceretis vtiq; ꝙ quauis muliere immaturam sustinente viduitatem vehementiùs ardeã. Nulla mulier ita virum suum luget, nec pater filiũ, sicuti ego hanc apud nos turbam, cum pfectum in vobis nullũ video. Sed omnes ad calumnias & accusationes; omneq; tẽpus in accusando consumitur. Vidistisne aliquãdo eos, q ad mortẽ abducuntur? qualem ipsis vsq; ad portã pergentibus animũ esse putatis? quot non deteriorẽ mortibus? qd & facere & pati nõ vellet, vt caligine illa & nebula liberarentur. Audiui ego multos, cũ per Regis clementiã iam abducti, retrò vocati essent, dicentes, ꝙ nec homines viderint vt homines Ex epist. ad Rom.

con-

τεθορυβημένης τῆς ψυχῆς καὶ ἐκπεπληγμένης καὶ ἐξεστηκυίας. Εἰ τοίνυν σωματικὸς ὑμᾶς θάνατος οὕτω φοβεῖ, ὅταν ὁ αἰώνιος παραγένηται, τί ποιήσομεν, ὅταν τὴν γῆν ἀπορρηγνυμένην ἴδωμεν, ὅταν τὸν οὐρανὸν συνελκόμενον, ὅταν αὐτὸν παραγινόμενον τὸν τῶν ἁπάντων βασιλέα, τίς ἄρα ἡμῖν ἔσται τότε ἡ ψυχή. Εἰ ἑτέρων ἀναιρουμένων τὸν θάνατον τοῦτον τὸν ὕπνου οὐδὲν διαφέροντα, οἱ μηδὲν κοινωνοῦντες οὕτω διατίθενται, ὡς καταπεπληχυῖαν καὶ παρειμένην τὴν ψυχὴν ἔχειν ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀθυμίας· ὅταν ἡμεῖς αὐτοὶ τοῖς μείζοσι περιπέσωμεν ἀθανάτοις κολαζόμενοι, τίς ἄρα ἔσται κατάστασις· οὐκ ἔστι τις δύναιτο παραστῆσαι τῷ λόγῳ τὸ πάθος, οὐκ ἔστι. Ναί φησι, ἀλλὰ φιλάνθρωπος ὁ θεός, καὶ οὐδὲν τούτων ἔσται. Οὐκοῦν εἰκῇ γέγραπται· οὔ φησιν, ἀλλὰ πρὸς ἀπειλὴν μόνον, ἵνα σωφρονῶμεν. Ἂν οὖν μὴ σωφρονῶμεν, ἀλλὰ μένωμεν κακοί, οὐκ ἐπάξει τὴν κόλασιν; Οὐκοῦν οὐδὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀποδώσει τὰς ἀμοιβάς· Ναί φησι· τοῦτο γὰρ πρέπον ἐστὶ, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν εὐεργετεῖν. Ὥστε ἐκεῖνα μὲν ἀληθῆ καὶ πάντως ἔσται, τὰ δὲ τῶν κολάσεων πάντως, ἀλλ' ἀπειλῆς ἕνεκεν καὶ φόβου. Τί οὖν ἤκουσας περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· μὴ καὶ ἐκεῖνα ἕνεκεν ἀπειλῆς εἴρηται; Οὐχὶ ἐξέβη καὶ γέγονε; τοιαῦτα καὶ ἐκεῖνοι πολλὰ ἔλεγον, καὶ ἐν ἑκατὸν ἔτεσι τῆς κιβωτοῦ

τεκ-

conturbata iam, & obstupefacta atque extra se rapta anima. Si igitur tanto nos timore mors corporalis percellit; quid facturi sumus, cum mors æterna aduenerit; cum terram dirumpi, cum cœlum contrahi, & ipsum omnium Regem aduentare viderimus, quis nobis quæso tunc animus erit? Si, cum alij necantur, ob mortem hanc à somno nihil differentem, ita illi affecti sunt quos ea non attingit, vt præ timore & anxietate consternatã & fractã habeant animã; quæ nostra erit conditio, quando ipsi in grauiora conie cti, æternis pœnis cruciabimur? Non potest malũ hoc, non potest verbis explicari. Ita est, dicit aliquis, sed benignus est Deus, & nihil horum futurum est. Frustra ne igitur scripta sunt? Non, inquit; sed tantum ad comminationem, vt resipiscamus. Si igitur non resipiscamus, sed improbi maneamus, non inferet pœnas? Ergo nec bonis reddet præmia. Imò inquit; hoc enim decens est, etiam ultra meritum benefacere. Ergo hæc omninò vera sunt; quæ verò de pœnis, non omninò; sed comminationis solum & metus causa sunt? Quid ergo? Audiuisti de diluuio? Nũquid & illa cominationis causa sunt dicta? Nonne re ipsa euenerũt & facta sunt? Et illi quoq; multa eiusmodi dixerunt; & dum

ten-

πικταινομένης, καὶ τοῦ δικαίου βοῶντος, οὐδεὶς ὁ πιστεύων ἦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐπίστευσαν τῇ διὰ τῶν ῥημάτων ἀπειλῇ, ὑπέστησαν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων τιμωρίαν· ἧς τὴν πεῖραν ἐκφυγεῖν σπουδάσωμεν ὅση δύναμις, ἵνα καὶ τὸν ἐνταῦθα βίον εὐμαρῶς διανύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

centum annis arca fabricaretur & iustus clamaret, nemo erat qui crederet. sed quia non crediderunt verborum minis, reipsa supplicium sustinuerunt: Cuius nos periculum effugere pro viribus studeamus; quo & præsentem vitam feliciter peragamus, & futura bona consequamur, gratia & benignitate Domini nostri IESV Christi; cum quo, patri gloria simul & sancto spiritui, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας.

ΛΟΓΟΣ κϛʹ.

Εἰσί τινες τῶν ἐνταῦθα τῆς ἀρετῆς ἐπιμελούμενοι, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀναχώρησιν προῃρημένοι, τὰ ὄρη καταλαμβάνουσι. Κἂν ἔρηταί τις τῆς ἀναχωρήσεως τὴν αἰτίαν, εὑρίσκει πρόφασιν συγγνώμην οὐκ ἔχουσαν. Ἵνα γὰρ μὴ παραπόλωμαι φησι, μηδὲ ἀμβλύτερος γένωμαι τὴν ἀρετὴν, ἀποπηδῶ. Καὶ πόσῳ βέλτιον ἀμβλύτερόν σε γενέσθαι καὶ τοὺς ἄλλους κερδαίνειν, ἢ μένοντα ἐν ὕψει περιιδεῖν ἀπολλυμένους τοὺς ἀδελφούς. Ὅταν οὖν οἱ μὲν ἀρετῆς ἀμελῶσιν, οἱ δὲ ἐπιμελούμενοι πόρρω τῆς παρατάξεως γίνωνται, πῶς αἱρήσομεν

De Virtute & Vitio.

HOMILIA XXVI.

SVnt quidam huius loci homines, virtutis illi quidem studiosi, & quibus relicta vrbe occupare montes præcipua cura est. Ac si quis secessus illius causam quærat, haud sane ignoscendam excusationem inueniet. Ne peream, inquit, neue ad virtutem obtusior efficiar, hinc recedo. Et quanto melius erat, obtusiorem te fieri, & alios lucrifacere, quàm in alto remanentem pereuntes fratres despicere? Cum igitur alij quidem virtutem negligat, alij verò qui ipsius curam agunt, procul ab acie secedant, quonam

μεν τοὺς ἐχθρούς. Εἰ γὰρ καὶ σημεῖα ἦν νυῦ, τίς ἂν *ἐπεισήχθη, ἢ τίς προσέσχεν ἡμῖν τῶν ἔξωθεν, τῆς κακίας οὕτως ἐπιπολαζούσης. Καὶ γὰρ ὁ ὀρθὸς βίος ἡμῶν ἀξιοπιστότερος τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκεῖ. Σημεῖα μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀναισχύντων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑπόνοιαν δέξεται πονηράν· βίος δὲ καθαρὸς καὶ αὐτοῦ διαβόλου τὸ στόμα, μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἐμφράξαι δυνήσεται. Εἰ τοίνυν τὸ εἶναι ἐν τῇ γῇ καὶ μὴ εἶναι, τρόπῳ καὶ προαιρέσει γίνεται, ἔξεστι δὲ μὴ εἶναι ἐν τῇ γῇ τὸν βουλόμενον ὡς τοὺς περὶ τὸν Παῦλον, ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς τῆς γῆς, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέλθωμεν. Οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ κωλῦον ἡμᾶς πάντας ὑπερβαλέσθαι εἴγε βουλοίμεθα. Εἰ γὰρ τέχνας οὕτω κατορθοῦμεν ὑπερβαινούσας τοὺς πολλούς, πολλῷ μᾶλλον ὃ μὴ τοσούτου δεῖται πόνου. Τί γὰρ εἰπέ μοι χαλεπώτερον τοῦ διὰ σχοίνου τεταμένης βαδίζειν καθάπερ ἐπὶ ἰσοπέδου, καὶ ἄνω περιπατοῦντα ὑποδύεσθαι καὶ ἀποδύεσθαι, καθάπερ ἐπὶ κλίνης καθήμενον. Τί δὲ εἰπέ μοι χαλεπώτερον, τοῦ κόντον ἐπὶ τοῦ μετώπου λαβεῖν, εἶτα ἐπιθέντα ἄνω παιδίον, μυρία ποιεῖν καὶ τέρπειν τοὺς θεατάς· οὐχὶ οὕτω φρικτὸν ἡμῖν εἶναι τὸ πρᾶγμα δοκεῖ, ὡς μηδὲ θέλειν θεάσασθαι, ἀλλὰ δεδοικέναι καὶ τρέμειν καὶ πρὸς τὴν ὄψιν αὐτήν; Ἀλλὰ πάντων τούτων εὐκολωτέρα ἡ ἀρετή, ἐὰν βουλώμεθα καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι. Καὶ μή μοι λέγε·

* *forte* ἐπείθη

*nam pacto delere hostes poterimus? Etsi n. diuina nunc signa prodeant, vbi vitiũ adeo latè patet, quis *accedere, aut animũ externus aduertere volet? Hoc n. vulgo si rectè viuimus multo fide dignius videtur. Signa equidẽ apud homines pudoris & ꝓbitatis expertes, improbã quoq; suspicionẽ admittunt: at verò integra vita ipsius etiã diaboli os firmiter obstruere poterit. Si igitur esse in terra & nõ esse, modo ac vitæ instituto ꝑficitur; licet aũt Pauli exẽplo in terra, volẽti, nõ esse; nosmetipsos igitur rapiamus è terra, & ad cœlũ conscendamus. Nihil n. est, ꝙ obstet, ne si velimus, omnes superemus. Nam si artes, q̃ vulgo maiores sunt, tãta industria ꝑcipimus, multò magis id, ꝙ tanto labore nõ indiget, assequemur. Quid n. quæso, difficilius est, q̃ in fune extento, tanq̃ in plano solo ambulare, & sup ipsũ incedentẽ nunc subire, nunc redire, perinde ac si in lecto sederet? Quid verò, obsecro, difficilius est, q̃ in frõte contũ erigere: supimposito dehinc puerulo, innumeros, qbus spectatores oblectet, motus dare? Nõne horrenda nobis adeo res videtur: vt nec spectare quidẽ velimus, sed vel ad solũ intuitũ timeamus & formidemus? Verũ his omnibus facilior est virtus, si etiã ipsum cœlũ conscendere velimus. Et ne mihi dixeris, vellem*

* *credere*

λέγε· θέλω, ἀλλ' οὐ δύναμαι. Εἰ γὰρ πράγματός τινος ἐντὸς γενέσθαι βουλόμενοι, οὐχὶ τὸ θελῆσαι μόνον ἀρκούμεθα, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος ἁπτόμεθα, πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν βουλόμενοι τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς δεησόμεθα. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν, ὡς οὐκ ἔστιν ἐπίπονος ἡ ἀρετὴ, οὐδὲ δυσκατόρθωτος, ἐννόησόν μοι τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡσυχάζοντας· οἳ καὶ οἰκίας ἀφιᾶσι καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, καὶ προστασίαν ἅπασαν, καὶ ἐκτὸς ἑαυτοὺς τοῦ κόσμου ποιήσαντες, σάκκον περιθέμενοι, σποδὸν ὑποστρωσάμενοι, κλοιῷ τὸν τράχηλον ἐξαρτήσαντες, ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, οὐδὲ μέχρι τούτου ἵστανται· ἀλλὰ νηστείαις καὶ λιμῷ διηνεκεῖ κατατείνουσιν ἑαυτούς. Καὶ μή μοι εἴπῃς ὅτι ἐκεῖνοι ἠδυνήθησαν· πολλοὶ γὰρ πολλῷ ἀσθενέστεροί σου καὶ πλουσιώτεροι καὶ τρυφερώτεροι τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον καὶ τραχὺν ἀνεδέξαντο βίον. Ἀλλὰ μέγας ἐκεῖνος ὁ ἀγὼν καὶ ὑψηλὸς ὁ σκόπελος καὶ ἐγγὺς τοῦ οὐρανοῦ ἡ κορυφή· καὶ οὐ δύνασαι φθάσαι πρὸς τὸ μέγα; Οὐκοῦν κἂν τῶν ἐλαττόνων ἔχου, καὶ τῶν κατωτέρων ἐφίεσο. Οὐ δύνασαι κενῶσαι τὰ χρήματα; κἂν τὰ τῶν ἄλλων μὴ ἅρπαζε· οὐ δύνασαι νηστεῦσαι, κἂν μὴ εἰς τρυφὴν σαυτὸν ἐξαγάγῃς. Τοσαῦτα γὰρ παθόντος τοῦ Χριστοῦ δι' ἡμᾶς ἐχθροὺς ὄντας, τί δυνάμεθα ἐπιδεῖξαι ἡμεῖς, ὧν δι' αὐτὸν πεπόνθαμεν· οὐδέν. Πόθεν οὖν ἡμῖν

ἐκ τ῀ ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. ά, ἐπισ.

ἡ παρ-

lem ego quidem, sed nequeo. Si n. rem quampiã obtinere volentibus non sufficit voluisse tantum; sed opera etiam adhibenda est: multò magis cœlum ascendere cupientes, virtutis actione indigemus. Quòd si virtutem laboriosam non esse, atq. haud difficulter cõparari posse discere velis; considera mihi viros in montibus degentes. Hi nãq. domos relinquunt, & vxores, & liberos, dignitatẽq. omnem; mundo sibi interdicunt, & sacco obsiti, cinerem sibi substernũt; vinculo itẽ cohibentes collũ, parua se cellula includunt: nec ad hoc vsq. peruenisse contenti, ieiuniis insup & assidua fame seipsos extenuant. Et ne mihi illud dixeris, Potuere illi q̃dem: multi n. te multo infirmiores, opulentiores ac delicatiores, durã illã & asperam vitam susceperunt. Sed magnũ illud est certamen, sublimis scopulus, & cœlo proximus apex: tu verò ad summum euadere nõ potes? Ne igitur, si humilia tenes, inferiora etiam pete. Pecuniis te exuere non potes? At aliorum bona saltem ne rapias. Ieiunare non vales? ad luxum saltem te ne incitaueris. Cum enim Christus tanta pro nobis passus fuerit, pro nobis inquam inimicis; quid nos vicissim ostendere possumus eorum, quæ ipsius causa tolerauerimus? nihil. Vnde igitur nobis

Ex interpr. epist. 1. ad Thessalon.

 illa

ἡ παῤῥησία ἔσται κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν· οὐκ ἴστε ὅτι καὶ ὁ στρατιώτης, ὅταν τραύματα καὶ ὠτειλὰς ἐπιδείκνυται, τότε δυνήσεται λαμπρὸς εἶναι παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἂν δὲ μὴ ἔχῃ δεῖξαι κατόρθωμα, κἂν μηδὲν ᾖ προσκεκρουκὼς, ἐν τοῖς ἐσχάτοις ταχθήσεται; Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι πολέμου καιρὸς φησί. Εἰ γὰρ ἦν εἰπέ μοι, τίς ἂν ἠγωνίσατο· τίς ἂν ἐπεπήδησε· τίς ἂν τὴν φάλαγγα διέῤῥηξε· τάχα οὐδείς. Ὅταν γὰρ ἴδω ὅτι οὐδὲ χρημάτων καταφρονεῖς ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ, πῶς σοι πιστεύσω ὅτι πληγῶν καταφρονήσεις. Εἶπεν, φέρετε τοὺς ὑβρίζοντας γενναίως καὶ εὐλογεῖτε· καὶ τοῦτο οὐ ποιεῖς, καὶ πληγὰς οἴσεις εἰπέ μοι, ἔνθα πολὺ τὸ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀλγηδόνος; Μὴ τοίνυν ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν λέγοντες, ὅτι τέως μὲν ἀπολαύσωμεν τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου, ὕστερον δὲ ὀλίγον χρόνον πονέσαντες, τοῦ παντὸς χρόνου ληψόμεθα τὸν μισθόν. Εἰ γὰρ τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα μετὰ τὸ πολλοὺς μὲν ὑπομεῖναι κινδύνους, πολλοὺς δὲ ἀνύσαι πολέμους, μόλις τις ὄψεται μετὰ παῤῥησίας, πῶς τὸν οὐράνιον δυνήσεταί τις τὸν ἅπαντα χρόνον ἑτέρῳ ζήσας καὶ στρατευσάμενος. Ἔλαβες εὐγένειαν παρὰ τοῦ θεοῦ· τί προδίδως τὴν ἀρετὴν τῆς φύσεως· τί ποιεῖς εἰπέ μοι. Ἕτεροι τέχνας ἔχουσι τὰ ἄλογα κατὰ τὸ ἐγχωροῦν εἰς ἀνθρώπων εὐγένειαν μετατεθέναι, ψιττακοὺς καὶ κίσσας παιδεύοντες φωνὴν

illa die erit fiducia? An ignoratis, militem, si vulnera & plagas ostendat, tum deniq; illustrem apud Imperatorem euadere posse? ac si nullum possit egregium facinus ostendere, quanquam nihil perfidiosè egerit, in postremis tamen constitui solere? Sed nō belli tempus est, inqt. Quod igitur si esset, obsecro te, quis decertaret, quis in hostes insiliret, quis aciē disrumperet? fortasse nullus: Cum enim te videam nec pecunias quidem pro Christo contemnere posse; quonam pacto credam te vulnera contempturum? Fortiter, dixit ipse, maledicentes ferte, & benedicite: Hoc cum non facias, plagas ne feres, dic mihi, vbi multa acerbitas & dolor? Ne igitur nosipsos decipiamus, pollicentes nobis suauē tantisper huius vitæ fructū, vt breui deinde labore vniuersi temporis mercedē capiamus. Nam si Regem terrestrē, post multa etiam pericula, multaq; exhausta bella, vix confidenter aliquis aspicere potest: quomodo cœlestem quis Regem aspiciet, qui per omne vitæ tempus alteri obnoxius fuerit, sub altero militauerit? Accepisti à Deo nobile genus; quid vim naturæ prodis? Quid, obsecro, agis? Habent cæteri artes, quibus bestias, quantum permittitur, in hominum genus transformare possint, psittacos & picas, humana voce

τὴν ἀνθρωπίνην φθέγγεσθαι· καὶ τῇ τέχνῃ τῇ φύσει βιάζονται· λέοντας ἡμέρους ἐργάζονται διὰ τῆς ἀγορᾶς ἕλκοντες. Τὸν λέοντα ἥμερον ποιεῖς, καὶ σαυτὸν λύκων ἀγριώτερον καθιστᾷς; καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι τῶν μὲν ἀλόγων ἕκαστον ἓν ἐλάττωμα ἔχει, ἐπὶ δὲ ἀνθρώπου πονηροῦ, οὐκ ἔνι τοῦτο. Οὐδὲ γὰρ ἓν ἐλάττωμα πολλάκις κέκτηται ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀλόγων κακίας, εἰς τὴν ἑαυτοῦ συνάγει ψυχήν. Μή μοι οὖν δείξῃς ὅτι ψυχὴν ἀνθρώπου ἔχεις, ἀλλ' εἰ εἶ τὸ φρόνημα ἄνθρωπος. Ἄρχων εἶ τῶν ἀλόγων, καὶ γέγονας τῶν ἀλόγων παθῶν δοῦλος; πῶς οὖν σε καλέσω ἄνθρωπον, ὡς οὐκ ἔχεις τῆς βασιλείας τὸ σύνθημα. Ἐννόησον κατὰ τίνος εἰκόνα ἐγένου, καὶ μὴ κατενεχθῇς εἰς τὴν τῶν ἀλόγων εὐτέλειαν. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις οἱ τὴν σχοῖνον τὴν κάτωθεν ἄνω τεταμένην ἀναβαίνειν καὶ καταβαίνειν μελετῶντες, ἂν μικρὸν παραβλέψωσι παρατραπέντες κατενεχθήσονται κάτω καὶ ἀπολοῦνται· οὕτω καὶ οἱ τὴν πνευματικὴν ὁδεύοντες ὁδὸν, ἂν μικρὸν ῥαθυμήσωσι, κατακρημνίζονται. Καὶ γὰρ ἐκείνης τῆς σχοίνου ἡ ὁδὸς αὕτη καὶ στενοτέρα, καὶ ὄρθιος καὶ * προσάντης μᾶλλόν ἐστι, καὶ ὑψηλοτέρα πολλῷ· πρὸς γὰρ αὐτὸν ἄνω τελευτᾷ τὸν οὐρανόν· καὶ τότε ἡμῖν σφαλερώτερα ἔσται τὰ βήματα, ὅταν ἄνω καὶ πρὸς αὐτῇ γινώμεθα τῇ κορυ-

* προσσάντης.

voce loqui docentes; & arte naturam violant: leones mansuefaciunt, eos per forum trahentes. Mansuetum igitur reddis leonem, & teipsum lupis ferociorem efficis? Quod vero ægrius ferendum, bestiarum vnumquoque vitium habet vnum; in homine vero improbo haud ita est. Neque enim vno sæpius vitio laborat, sed multarum simul beluarum vitia in animam suam congerit. Nec igitur mihi persuadeas, humanam tibi esse animam, nisi, quod hominis est, sapias. Tune beluarum cum sis dominus, beluarum cupiditatibus seruies? Quomodo igitur hominem ego te appellem, qui nulla regis insignia teneas? Veniat tibi in mentẽ, ad cuius imaginem factus sis; & ad bestiarum vilitatem non facile te abiicies. Vt n. in theatris, q per funem sursum extentũ scandere & descendere exercent, si parũ oculis aberrauerint, præcipites deorsum ruunt & pereunt; ita qui per spiritualem pergunt viam, si breui tempore desidiæ ac inertiæ se dederint, præcipites aguntur. Etenim fune illo hæc via multo est angustior, & erecta magis atque ardua, multoque sublimior: ad ipsum enim summum cælum pertingit: & cum ad supremum illud fastigium peruenerimus, tum vero nobis gradus incertior.

κορυφῇ. Τοὺς γὰρ ἐφ' ὕψους ἑστῶτι πολὺς ὁ τρόμος, καὶ μία μόνον ἀσφάλεια λείπεται, τὸ μὴ κατακύψαι κάτω, μηδὲ εἰς τὴν γῆν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ πολὺς ἐντεῦθεν καὶ χαλεπὸς ὁ σκοτόδινος γίνεται. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς κιθάρας οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἀπὸ μιᾶς νευρᾶς τὴν μελῳδίαν ἐργάσασθαι, ἀλλὰ πάσας ἐπιέναι δεῖ μετὰ ῥυθμοῦ τοῦ προσήκοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν νόμος εἷς εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ δεῖ πάντας μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν. Τί γὰρ ὄφελος εἰπέ μοι, ὅταν τις εὔχηται μὲν ἐκτενῶς, μὴ ἐλεῇ δὲ δαψιλῶς· ἢ ὅταν ἐλεῇ μὲν δαψιλῶς, πλεονεκτῶν δὲ καὶ βιαζόμενος· ἢ ὅταν μὲν μὴ πλεονεκτῶν μηδὲ βιαζόμενος, πρὸς ἐπίδειξιν δὲ ἀνθρώπων καὶ φιλοτιμίαν τῶν ὁρώντων· ἢ ὅταν ἐλεῇ μὲν μετὰ πάσης ἀκριβείας, καὶ πρὸς τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν, ἐπερείδεται δὲ αὐτῷ τούτῳ καὶ μέγα φρονεῖ· ἢ ὅταν ταπεινὸς μὲν ᾖ καὶ νηστείαις προσέχων, φιλάργυρος δὲ καὶ ἐμπορικὸς καὶ τῇ γῇ προσηλωμένος, καὶ τὴν μητέρα τῶν κακῶν ἐπεισάγων τῇ ψυχῇ τὴν φιλαργυρίαν. Οὐκ ἔνι γάρ φησι θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς οὕτως ᾠκονόμησε κατὰ ταυτὸν ἅπαντας εἶναι, καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀναμεμίχθαι, ἵνα καὶ τῶν πονηρῶν ἡ κακία ἐκκόπτηται, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀρετὴ λαμπροτέρα δείκνυται, καὶ τὰ μέγιστα κερδαίνωσιν οἱ ῥᾳθυ-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ἑξαημ.

tior. *Quippe in sublimi stantes multus circundat horror, atque vna hac illis securitas restat, vt ne deorsũ oculos flectant, neq; terram respiciant: magna siquidem & grauis hinc oritur vertigo. Et sicuti in cithara, non vnius tantũ fidis excitasse melodiam satis est, sed omnes pari quodam numero percurrendæ: sic in virtute animi non vna tantũ lex nobis ad salutem sufficit, sed omnes exactè obseruãdæ sunt. Quid enim, obsecro te, quid prodest prolixius orare, non tamen largè misereri? aut largè quidem misereri, sed interim auarè agere & vim inferre? aut nõ auarè quidẽ & violenter agere, ad hominũ tamen ostentationem, & ambitionem spectantium facere? vel etiã misericordia q̃dem alios prosequi, idq; omni diligentia & pro voluntate Dei, sed hoc ipso fidenter inniti, & animos tollere? vel deniq; humilem præstare se, & impensius vacare ieiuniis; auarum interim esse, negociatorẽ esse, terræ penitus affixum esse, & animæ suæ vitiorũ omnium matrẽ Auaritiam induxisse? Non potestis Deo seruire, inquit, & Mammonæ. Idcirco etiã hominũ amator Deus ita disposuit omnes homines coalescere, & malos pariter ac bonos esse commixtos, vt & malorum vitium resecetur, & bonorum virtus illustrior reddatur,*

Ex inter- pr. Euág. S. Ioan.

Matth. 6.

Ex inter- pr. Hexaëm.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ.

Ex interpr. Euág. S.Matth.

ῥάθυμοι εἰ βούλοιντο, ἀπὸ τῆς τῶν σπουδαίων συνουσίας. Ὥσπερ γὰρ οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ διπλῆς ἄξιοι τιμῆς, ὅτι καὶ χρηστοὶ γεγόνασι, καὶ οὐδὲν παρὰ τῶν πονηρῶν ἐβλάβησαν· οὕτω καὶ οἱ φαῦλοι διπλῆς ἄξιοι κολάσεως, ὅτι τε πονηροὶ γεγόνασι δυνάμενοι γενέσθαι καλοί, καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐκέρδανον. Καὶ ὥσπερ τοὺς ἀγαθοὺς οὐχ οἱ ἀγαθοὶ μόνον ἀλλὰ καὶ οἱ πονηροὶ θαυμάζουσιν, οὕτω καὶ τοὺς κακοὺς οὐχ οἱ χρηστοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ φαῦλοι μισοῦσιν. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τοὺς πονηροὺς θαυμάζουσιν, ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἀδικεῖν καὶ βλάπτειν, οὐκ εἰδότες ὅτι μάλιστα πάντων αὐτοὺς ταλανίζειν ἐχρῆν, ὅτι νομίζοντες ἑτέρους βλάπτειν καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὠθοῦσιν· ὅπερ ἀνοίας ἐστὶν ἐσχάτης, ἑαυτὸν πλήττοντα, μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ἀλλὰ ἕτερον δοκεῖν ἀδικεῖν, ἐν τῷ κατασφάττειν ἑαυτόν. Οὐ γὰρ τὸ ἀδικεῖσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν, καὶ μὴ εἰδέναι φέρειν ἀδικούμενον. Πόσα γὰρ ἠδικεῖτο ὁ Δαβίδ· πόσα δὲ ἠδίκει ὁ Σαούλ· τίς οὖν γέγονεν ἀθλιώτερος καὶ ἐλεεινότερος, τίς δὲ λαμπρότερος καὶ μακαριώτερος. Οὐχ ὁ μὲν ἀπεπνίγετο ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμπε τοῖς τροπαίοις καὶ τῇ πρὸς θεὸν εὐνοίᾳ; Οὐχ ὁ μὲν ἀπηγχονίζετο τῷ φθόνῳ, ὁ δὲ σιγῇ πάντα φέρων, ἅπαντας εἷλε καὶ ἑαυτῷ προσέδησεν; Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρει πολλάκις

ὁ δὲ

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

Ex interpr. Euág. secund. Ioan.

datur; atque ut ignaui magnam ex diligentium conuersatione utilitatē consequantur. Quemadmodum n. boni ac probi viri duplici honore digni sunt; quod & frugi scilicet fuere, & nihil ab improbis vitii contraxere: sic & mali duplici pœna digni; tum quod improbi extiterint, cū boni esse potuissent; tum quod ex proborum conuersatione nihil utilitatis ceperint. Et sicuti bonos non improbi solum, sed etiam probi mirantur; ita & improbos nō boni solum, sed & mali oderūt. Sed plerique hominum improbos admirantur, ut qui nocere aliis, & iniuriā potissimū inferre possint; ignari, quod eos vel maximè miserrimos omniū dicere oporteat, eò quod alios lædere se existimantes, in seipsos gladium adigant: quod utique supremæ est dementiæ; seipsum vulnerare, nec tamen hoc ipsū sentire, sed dum se alteri quis iniuriam credit inferre, seipsū iugulare. Quid n. iniuriæ passus est Dauid? quid verò intulit Saul? uter igitur infelicior fuit, & miserabilior? & rursus; uter illustrior fuit & felicior? Nōne hic molestia & iniquo dæmone angebatur, ille aūt vel sole clarior erat trophæis & erga Deū charitate? Nonne hic inuidia strangulabatur, ille verò dū tacitè omnia ferret, omnes sibi deuinciebat? Quoniā hic quidem sæpè illū interficere tentauit;

ille

ὁ δὲ διωκόμενος τὸν πολέμιον εἰς χεῖρας ἐλάμβανε, καὶ λαμβάνων ἐφείδετο; τίς ἀσθενέστερος, τίς δὲ ἀδυνατώτερος δείκνυται· οὐχ οὗτος ὁ μηδὲ δικαίως ἐπεξελθών; Καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ στρατιώτας ὡπλισμένους, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν μυρίων στρατοπέδων ἰσχυροτέραν εἶχε σύμμαχον καὶ βοηθόν. Ὅτε δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀδικηθεὶς καὶ ἰσχύσας ἠδίκησεν ὕστερον, ὅρα πῶς ἀσθενέστερος γίνεται. Ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν, καὶ μετέστη πάλιν ἡ τάξις, καὶ ἡ μὲν ἀσθένεια πρὸς τὸν ἀδικήσαντα, ἡ δὲ δύναμις πρὸς τὸν ἀδικηθέντα διέβη· καὶ νεκρὸς ὢν, ἐπόρθει τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνου. Καὶ αὐτὸς μὲν βασιλεὺς ὢν καὶ ζῶν οὐδὲν ἴσχυσεν, ἐκεῖνος δὲ στρατιώτης ὢν καὶ σφαγεὶς πάντα τὰ ἐκείνου ἄνω καὶ κάτω πεποίηκεν. Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ ὀρθῶς ζῶντα καὶ ἀεὶ πρὸς εὐσέβειαν βλέποντα, κἂν μυρίας ἁλύσεις περίκειται καὶ δεσμωτήριον οἰκῇ διαπαντὸς, κἂν ἀναξίοις δουλεύῃ, κἂν πένηται, κἂν ἐξορύττηται, κἂν καίηται, κἂν κατὰ μικρὸν δαπανᾶται τὸ σῶμα, κἂν ὁτιοῦν πάσχῃ δεινὸν, μακάριζε τὸν τοιοῦτον καὶ ζηλωτὸν εἶναι νόμιζε. Ὅταν δὲ ἴδῃς ἕτερον ἐν ἀσελγείᾳ καὶ πονηρίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ζῶντα κακοῖς, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντα τιμῆς, ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτὸν ἀναβαίνοντα τὸν βασιλικὸν, καὶ διάδημα περικείμενον καὶ ἁλουργίδα ἔχοντα, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπά-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ προνοίας.

ille verò dum fugit, hostem in manibus cepit, capto deinde pepercit? Vter ergo horum imbecillior, vter verò inualidior apparet? nonne qui alterū iniustè ꝑsequebatur? Et meritissimo id quidē. quia hic milites armatos, ille verò iustitiā, innumeris militibus fortiorē, sociam sibi & auxiliarē habebat. Postq̄ verò idem hic affectus iniuria & victor; ipse deinde alium iniuria affecit, vide quomodo infirmior efficitur. Iniuria læserat Vriā; & ꝑmutata est rursus acies; & infirmitas ad lædentē, robur verò ad iniustè læsū transiit: qui etiā mortuus domū illius subuertit. Ac ille quidē Rex & superstes nihil potuit; hic verò miles, & mactatus iā omnia illius sursum deorsum fecit. Si igitur aliquē rectè viuere, semperq́ ad diuinū cultū respicere videas, quāuis innumeris obstrictus sit catenis, siue etiam ꝑpetuò in carcere viuat; siue seruitutem apud indignos toleret, siue pauꝑtate prematur, siue sepulchro reuulsus exuratur, siue tractim corpus cōsumatur, siue quodlibet tandem sustineat malum, beatū istiusmodi hominem p̄dica, & æmulatione dignum puta. Quod si alium in imꝓbitate & neq̄tia, summisq́ vitiis agere vitā, conspexeris, atq́ interim multis honoribus fungi, conscendere regium solium, diademate redimiri, purpu-

Ex interpr. Euāg. S. Matth.

Ex hom. de prouidētia.

της

raq́

τῆς κρατοῦντα, δάκρυσον διὰ τοῦτο τὸν τοιοῦτον καὶ ταλάνιζε. Οὐδὲν ὄντως ἀθλιώτερον τῆς οὕτω διακειμένης ψυχῆς, κἂν ἅπασαν ὑποτεταγμένην ἔχῃ τὴν οἰκουμένην. Τί γὰρ ὄφελος ἐν χρήμασι πλουτεῖν, ὅταν κατὰ τὴν ἀρετὴν πάντων πενέστερος ᾖ. Τί δὲ κέρδος τοσούτων κρατεῖν, ὅταν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν περιγενέσθαι μὴ δύνηται. Εἰ γὰρ οὐκ ἀρκεῖ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἡ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀρετή, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἑτέρους ἔχοντας ἀπελθεῖν, ὅταν μήτε ἑαυτοὺς μήτε ἑτέρους διασώσωμεν, τί πεισόμεθα, πόθεν λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας ἕξομεν; Εἰ τὸ εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ τοῦτό ἐστιν ἄνθρωπον εἶναι· ὁ μηδὲ ὅπως τοῦτο κατορθώσειεν ἀκοῦσαι θέλων, τί ἂν ἕτερον ἢ θηρίον ᾖ. Ἐννόησον οὖν ὅσον ἂν εἴη κακόν, τοῦ Χριστοῦ θέλοντος ἡμᾶς ἐξ ἀνθρώπων ἰσαγγέλους ποιεῖν, αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων εἰς θηρία μεταπεσεῖν. Τὸ γὰρ τῇ γαστρὶ δουλεύειν, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἐπιθυμίᾳ κατέχεσθαι, καὶ ὀργίζεσθαι, καὶ δάκνειν, καὶ λακτίζειν, οὐκ ἀνθρώπων ἀλλὰ θηρίων ἐστίν. Ὥσπερ οὖν εἰς ῥαθυμίαν ἀποκλίνοντες καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων βλαπτόμεθα, οὕτως ἐὰν βουλώμεθα νήφειν, κἂν μυρίοι ὦσιν οἱ πρὸς τὴν κακίαν ἕλκοντες, οὐδὲν ἡμῶν τὴν σπουδὴν λυμήνασθαι δυνήσεται. Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν ὅτι ἐν τῇ φύσει ἔπηξεν ὁ θεὸς τοὺς νόμους, τοὺς διακρίνοντας τί καλὸν καὶ τί πονηρόν, αὐτὴν τὴν ἡμῶν ἀναστροφὴν ἐρω-

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν. εὐαγ.

raq. indui, & toti deniq. terrarum orbi dominari; ob hoc ipsum talem deplora & miserũ iudica. Nihil n. reuera miserius anima sic affecta, licet totũ orbem terrarũ sibi subiectum habeat. Quid n. alicui prodest diuitiis affluere, si virtute omnibus sit pauperior? Quid verò lucri est tam multis imperare, cum qs seipsum suasq. perturbationes superare non possit? Si n. ad salutem nostrã virtus nostra non sufficiat, sed alios quoq. habētes decedere necesse sit; qd nobis cõtinget, vnde salutis spẽ habebimus, si neq. nos ipsos neq. alios seruemus? Si Deo placere hoc demũ est hominem esse: is q nec hoc quidē dicto audiens ꝑstiterit, qd aliud esse q̃ fera cẽsebitur? Cõsidera quãta sit iniqtas, ꝙ, Christo volēte nos ex hominib. angelis æquales reddere, ipsi nos ex hominibus in bestias mutemus. Nã ventri seruire, & pecuniarum cupiditate teneri, ira excandescere, mordere, calcibus ferire, nõ hominũ, sed bestiarũ est. Vt igitur si ad desidiã inclinare cœperimus, à qbusuis etiã damnũ accipiemus; ita si sobrii esse velimus, licet innumeri sint, qui ad vitia nos trahant, nihil tamen studio nostro officere poterunt. Quod si perdiscere cupias, Deum naturæ indidisse leges, quibus discerni possit, qd bonũ quidue malum, ipsam nostram conuersa-

Ex inter. pr. Euãg. S. Matth.

Ex inter. pr. Euãg. S. Ioan.

ἐρώτησον. Πῶς ἅπαντες οἱ ποιοῦντες τὰ κακὰ φεύγουσι τῶν κακῶν τὴν προσηγορίαν; ὁ μοιχὸς μοιχεύει· μοιχὸς δὲ ἀκούων αἰσχύνεται. Εἰπὲ τῷ ὁμολογουμένῳ μοιχέ, καὶ ὁ ποιῶν ἥδεται, ἀκούων αἰσχύνεται. Εἰπὲ τῷ ἐπιόρκῳ, ἐπίορκε, καὶ εἰς ὕβριν λαμβάνει τὴν προσηγορίαν τῶν ἰδίων ἔργων. Εἰ οὖν καλὸν ἡγῇ τὴν ἁμαρτίαν, τί φεύγεις τὴν προσηγορίαν; Ἀλλ' εἰπὲ τῷ σώφρονι, σῶφρον· καὶ οὐ τῷ ἔργῳ ἥδεται, οὐδὲ τὴν προσηγορίαν αἰσχύνεται. Κάλεσον τὸν δίκαιον δίκαιον· καὶ τῷ ἔργῳ στεφανοῦται, καὶ τῇ προσηγορίᾳ σεμνύνεται. Κἂν γὰρ δι' εὐλάβειαν παραιτήσηται τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ δέχεται τὴν εὐφημίαν. Καὶ οὐδεμίαν δὲ πάλιν εὑρήσει τις κακίαν ἐξ οἰκείου προσώπου φαινομένην, ἐὰν μὴ δανείσηται πρόσωπον ἀρετῆς. Καὶ πῶς ἄκουε. Ὁ ψευδόμενος οὐχ ὁμολογῶν τὸ ψεῦδος ψεύδεται, ἀλλ' ἀλήθειαν ὑποκρινόμενος. Ἀπατᾷ ὁ δόλιος, οὐ δείκνυσι τὸν δόλον, ἀλλὰ σχηματίζεται τὴν φιλίαν καὶ πραγματεύεται τὴν πονηρίαν. Ὁ συκοφάντης, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς δικαστήριον, οὐ τοῦτο ὁμολογήσας ὅπερ ἐστὶν εἰσέρχεται· ἀλλὰ μάρτυρα ἀληθείας προσποιούμενος τῷ σχήματι, διὰ τοῦ ψεύδους τὸν μάρτυρα τῆς κακίας ἐνδείκνυται. Ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα, κἂν ἐν κακίαις ἐμφύρηται, τὸ ὄνομα τὸ ἀγαθὸν ἀσπάζεται. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις δυνάσται πλεονεξίαν πνέον-

uersatione percontare. Quare omnes q̄ mala agunt, malorum nomina refugiunt? Mœchus mœchatur: & tamen mœchus audire erubescit. peruulgato etiam mœcho dixeris, ô mœche, & q̄ facere gaudet, hoc audire ipsum pudet. Dic piuro, Heus piure, & ꝑ contumelia suorum operum appellationē accipiet. Si bonū igitur existimas peccatum, q̄d nomen refugis peccati? Sed temperantem voca temperantem; & cuius opere delectatur, eius nequaquam appellationem erubescet. Iustum appella iustum: & opere ipse se suo triumphat, & nomine gloriatur. Etsi enim ob religionē quandam nomen repudiet, bonā tamen animo famā suscipere non veretur. Et nullum denuò vitium quisquam inueniet aperta fronte prodire, nisi mutuam prius à virtute ꝑsonam acceperit. Quod quomodo fiat, sic accipe. Qui mentitur, is nunq̄, confitendo mendacium, mentitur, sed veritatem simulando. Decipit homo fraudulentus, nec dolum ostendit, sed amicitiam fingit, & neq̄tiam machinatur. Calumniator, cū in iudicium venit, non hoc q̄ est, confessus, venit: sed specie testem veritatis ostendens, mendacio testem se iniquitatis exhibet. Sed anima nostra, quanq̄ in vitiis volutetur, nomen tamen bonū amplectitur. Multi n. sæpe potentes auaritiam spirātes, nec quic-

πνέοντες, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοοῦντες ἢ ἁρπαγὴν καὶ ἀδικίαν, δυσωποῦνται παρά τινων, ἢ ἀνιέναι τῷ πένητι τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην, ἢ συγχωρῆσαί τι τοῦ χρέους, ἢ μὴ ἀμύνασθαι τοὺς λυπήσαντας, ἢ λυπεῖν νομισθέντας. Καὶ ὁ ἐλθὼν καλῶς πρεσβεῦσαι παρὰ ἀνδρὶ δυνάστῃ καὶ πονηρῷ, οὐκ εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἄρχεται, καὶ λέγει αὐτῷ ὅ ἐστιν, ἀλλὰ περιτίθησιν αὐτῷ ὄνομα ἀρετῆς· ἀνὴρ εἶ φησιν ἀγαθός· διαβεβόηταί σου τὸ ὄνομα· πάντες σου τὰς εὐπραγίας ᾄδουσι· καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάπτει, ἵνα καμφθῇ τῇ εὐφημίᾳ, καὶ φύγῃ τὴν πονηρίαν. Ὁρᾷς πῶς ἡ κακία νικᾶται ταῖς εὐφημίαις τῆς ἀρετῆς. Οὐδεὶς κακὸς κακῶς ἀκούειν βούλεται· ἡ γὰρ φύσις τὸ ἴδιον ἀσπάζεται, εἰ καὶ ἡ προαίρεσις τοὐναντίον αἱρεῖται. Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα φύσει καλός, καὶ ὁ δεῖνα φύσει κακός· εἰ γὰρ φύσει ἀγαθός, οὐδέποτε δυνήσεται γενέσθαι κακός· καὶ εἰ φύσει κακός, οὐκ ἄν ποτε γενήσεται ἀγαθός. Εἰ γὰρ μὴ ἐν τῇ προαιρέσει ἡμῶν ἔκειτο τὸ πονηροὺς εἶναι καὶ ἀγαθούς, μηδὲ αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ φιλάνθρωπος κατεσκεύασεν, ἐχρῆν ἅπαντας εἶναι κακοὺς τοὺς τῆς φύσεως κοινωνοῦντας, καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκειμένους· ἢ πάντας εἶναι ἐναρέτους. Ὅταν δὲ ἴδωμεν τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἐνοχλουμένους, οὐ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑπομένοντας, ἀλλὰ καὶ ἐρρωμένῳ τῷ λογισμῷ ἡνιο-

ἐκ τῆς ἑρμ. ἐξηγ. τοῦ Ἰωάν. εὐαγ.

quam aliud animo voluentes q̃ rapinã & iniustitiã, adeo ab aliquibus exoratur, vt paupere aut ab vrgente necessitate liberent, aut aliquid de debito remittãt, aut ne vlciscantur eos, à qbus molestia affecti sunt, aut affectos se putarunt. Et q legationem apud iniquũ principem benè expositurus venit, nõ statim à veritate exorsus rẽ ipsã cõtinuò narrat, sed virtutis nomẽ ei prælo qtur: Vir bonus es, inqt: nomen tuũ vbiq; diuulgatur, tua omnes benefacta celebrant: & multa eiusmodi contexit, vt & laude hac flectatur, & improbitatem declinet. Aspice, quomodo vitiũ decora virtutis appellatione vincatur. Nemo malus malè audire vult. Natura n. q̃ suũ est, complectitur, licet libera voluntas contrariũ eligat. Ne igitur dicamus, Hic natura bonus est; ille natura malus. Si n. natura bonus esset, nunq̃ malus fieri posset: & si natura malus, nunq̃ fieret bonus. Etenim si in arbitrio nostro positũ non esset, malos nos esse, aut bonos, nec sui iuris naturã nostrã hominũ amator Deus condidisset, oporteret omnes eiusdẽ naturæ participes, & iisdẽ affectionibus obnoxios, aut malos esse, aut virtute præditos. Cum verò nostri generis homines iisdem perturbationibus agitari videamus, nec tamẽ eadem, quæ nos, pati; sed valida ratio-

Ex interpr. Euāg. S. Ioan.

ἡνιοχοῦντας τὴν φύσιν, καὶ περιγενομένους τῶν ἀτάκτων σκιρτημάτων, καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελῶντας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπτοημένους, οὐκ εὔδηλον ὅτι τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ ταῦτα κατορθοῦν δύνανται μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν. Καὶ ἡμεῖς τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ κεχρημένοι, προδεδώκαμεν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἐρήμους ἑαυτοὺς καθιστῶντες τῆς ἐκεῖθεν εὐνοίας; Μηδεὶς τοίνυν ἕτερόν τινα αἰτιάσθω, ὡς πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους αὐτὸν ἐμποδίζοντα, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ τὸ πᾶν ἐπιγραφέτω. Καὶ τί λέγω ἕτερον; μηδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον νομιζέτω τις ἱκανὸν εἶναι κωλῦσαι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν διανύσασθαι· ἀλλ' ἀπατᾷ μὲν καὶ ὑποσκελίζει τοὺς ῥαθυμοτέρους, οὐ μὴν κωλύει καὶ βιάζεται. Καὶ τοῦτο αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα δείκνυσιν, ὅτι ἡνίκα ἂν βουλώμεθα νήφειν, τὸν τόνον ἐπιδεικνύμεθα, ὡς μηδὲ πολλῶν ὄντων τῶν προτρεπόντων ἐπὶ τὴν τῆς κακίας ὁδὸν ἀνέχεσθαι τῆς συμβουλῆς, ἀλλὰ παντὸς ἀδάμαντος στερροτέρους ἡμᾶς γίνεσθαι, καὶ ἀποφράττειν τοῖς τὰ φαῦλα συμβουλεύουσι τὰς ἀκοάς. Ὅταν δὲ ῥαθυμῶμεν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ συμβουλεύοντος ἢ ὑποσκελίζοντος οἴκοθεν κινούμενοι, ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμῶμεν. Ἔστι μὲν οὖν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀρετὴ θαυμαστή. Ὅταν δὲ ἐν μέσῳ τῶν κωλυόντων τυγχάνων τις ταύτην μετίῃ,

ἐκ τῆς ἑξαημ.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ἑξαημέρ.

ratione naturam aurigari, motusque superare incompositos; vniuersam quoque huius vitæ felicitatem ludibrio habere, atque ad verã gloriam incensos ferri; nonne perspicuum est, hæc diuina suggerente gratia, suo cuique studio posse comparari? Et nos quidem inertiæ dediti prodimus nostram ipsi salutem, nosipsos superna illa gratia destituentes. Nemo igitur alium quempiam accuset, quasi ad virtutis labores sibi impedimento sit, sed propriæ socordiæ omnia ascribat. Et qd dico aliũ? ne ipsũ qdem diabolũ existimet quis intercludere posse viã, quæ ad virtutem ducit: sed seducit ille quidem & supplantat segniores, sed tamen nec coërcet quenquã, nec vim infert. Atque hoc ipsa rerum experientia docet. Cum enim resipiscere volumus, tantam animi contentionem adhibemus, vt ne multis quidem ad vitii capessendam viam hortantibus, consilium hoc sustineamus; sed adamante quouis firmiores simus; & his, qui turpia consulunt, aures nostras obstruamus. At si languescere cœperimus, tum verò nemine etiam consulente aut supplantante, ipsi à nobis persuasi in vitium ruimus. Est igitur per se ipsam virtus quidem admiranda: Si verò quis in medio sit eorum qui ei obsistunt, atque eandem per se quatur

Ex Hexaëm.

Ex com. in hexaëm.

τὴν, πολλῷ μᾶλλον θαυμαστοτέραν ταύτην ἀποφαίνει. Οὐ γὰρ ὁ τόπος τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ πέφυκε τὸν τόπον σεμνύνειν. Καὶ τῆς μὲν ἑνὸς ἀρετῆς πολλοὶ συναπολαύουσι καὶ τῶν πονηρῶν· τῇ δὲ πολλῶν κακίᾳ, κἂν εἷς ὁ κατορθῶν ᾖ μεταξὺ δήμου πολλοῦ οὐ συγκαταφέρεται. Καὶ εἷς μὲν ἄνθρωπος ὀρθῶς ζῶν, δῆμον ὁλόκληρον ἐξαρπάσαι δυνήσεται τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ· πόλις δὲ ὁλόκληρος διεφθαρμένη πρὸς τὴν οἰκείαν κόλασιν καὶ τιμωρίαν ἐπισπάσασθαι τὸν εὖ βιοῦντα καὶ καθελεῖν οὐ δυνήσεται. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Νῶε δῆλον· πάντων οὖν ἀπολλυμένων διεσώζετο μόνος. Καὶ ἀπὸ τοῦ Μωσέως φανερόν· μόνος γοῦν ἴσχυσε δῆμον τοσοῦτον παραιτήσασθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἔχω τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ δεῖγμα εἰπεῖν. Ὅταν γὰρ ζῶντας καὶ παῤῥησίαν ἔχοντας μὴ εὕρῃ δυναμένους ἐξαιτήσασθαι τοὺς ἡμαρτηκότας, ἐπὶ τοὺς τελευτήσαντας καταφεύγει, καὶ δι' ἐκείνους φησὶν ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα. Ὥσπερ οὖν τῷ Ἐζικίᾳ φησίν· ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου τὸν ἤδη τετελευτηκότα. Εἶδες πόση τῶν ἁγίων ἡ ἀρετή; Οὐ γὰρ τὰ ῥήματα αὐτῶν μόνα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἱμάτια τῇ κτίσει πάσῃ πάντοτε ἐστὶν αἰδέσιμα. Ἡ τοῦ Ἡλιοῦ μηλωτὴ τὸν Ἰορδάνην ἔσχισε. Τὰ ὑποδήματα τῶν τριῶν παίδων τὸ πῦρ κατεπάτησαν. Τὸ ξύλον τοῦ Ἐλισσαίου τὰ ὕδα-

quatur, longe admirabiliorem eam facit. Non enim virtutem locus, sed locum virtus natura sua dignorem præstat. Et vnius quidem virtute multi etiã improbi sæpe fruuntur: vitiis vero multorum, si vel vnus multo in populo strenuus fuerit, nunquam tamen ille in perniciem collabetur. Et homo quidem vnus recte viuens, à diuina ira vniuersũ populum eripere poterit: è contra verò vniuersa ciuitas corrupta in suam pœnam atq; imminens suppli-cium benè viuentum trahere ac ra-pere non valebit. Atq; hoc ex Noe patet: omnibus enim pereuntibus, solus seruatus est. Ex Moyse etiam liquidum est: vnus enim ipse tanto populo veniam impetrare potuit. Ego verò & aliud, quod dicam, di-uinæ clementiæ habeo exemplum. Quando n. viuos homines quibus loquendi fiducia sit, qq; peccatores restituere possit, nullus inueneri t, tũ ad mortuos cõfugiens, p eos, inqt, peccata remitto. Quemadmodum ad Ezechiam ait: Protegam ciui-tatem hanc, propter me & Dauid puerum meum iam defunctum. Vidisti quanta sanctorum sit vir-tus? Non enim ipsorum verba tan-tum, sed & vestimenta vniuersæ creaturæ sunt venerãda. Heliæ me-lote Iordanẽ diuisit. Triũ puerorum calcei ignẽ calcarunt. Helisæi lignũ

aqua-

ὕδατι μετέβαλε, καὶ σίδηρον ὑπὲρ τῆς ἐμφανείας βαστάζειν ἐποίησεν. Ἡ ῥάβδος Μωσέως τὴν ἐρυθρὰν ἔσχισε θάλατταν· τὴν πέτραν ἔρρηξε. Τὰ ἱμάτια Παύλου δαίμονας ἤλασεν. Αἱ σκιαὶ Πέτρου θάνατον ἐφυγάδευσαν. Ἡ τέφρα τῶν ἁγίων μαρτύρων πονηροὺς ἀπελαύνει δαίμονας. Διὰ γὰρ τὸ μετ' ἐξουσίας ἅπαντα πράττουσι καθάπερ ὁ Ἡλίας. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἑώρα τὸ διάδημα καὶ τὴν ἔξωθεν φαντασίαν τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἑώρα καὶ τὴν ψυχὴν ῥακκία περιβεβλημένην αὐχμῶσαν, ῥυπῶσαν, καὶ καταδίκου παντὸς ἀθλιώτερον διακειμένην· καὶ ἰδὼν αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ δοῦλον ὄντα τῶν παθῶν, κατεφρόνησεν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἐδόκει βασιλέα βλέπειν. Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἔξωθεν εὐπορίας, ὅταν τὰ ἔνδον ἐν πενίᾳ τοσαύτῃ ᾖ; τί δὲ βλάβος τῆς ἔξωθεν πενίας, ὅταν ἔνδον τοσοῦτος ἀπόκειται θησαυρός. Τοιοῦτος λέων ἦν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ βοήσας μόνον, τὰ θεμέλια ἔσεισε· τὰ δεσμὰ κατέφαγεν, οὐκ ὀδοῦσι χρησάμενος, ἀλλὰ ῥήμασι. Διόπερ οὐχὶ λέοντας αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον λεόντων χρὴ καλεῖν. Ὁ μὲν γὰρ λέων εἰς δίκτυον πολλάκις ἐμπεσὼν ἁλίσκεται· οἱ δὲ ἅγιοι δεθέντες, τότε ἰσχυρότεροι γίνονται. Ὁ λέων φθέγγεται καὶ τὰ θηρία φυγαδεύει πάντα· ὁ ἅγιος φθέγγεται, καὶ τοὺς δαίμονας

φυγα-

aquarum naturā mutauit; & ferrum in superficie portare fecit. Virga Moysis rubrum mare diuisit, & petram dirupit. Pauli vestes dæmones eiecerunt: Vmbra Petri fugauit mortem. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Cum potestate igitur faciunt omnia: sicut Helias. Non enim diadema solum, & exteriorem Regis speciem aspiciebat, sed animam quoq; indutam lacerna, squalidam, sordidam & quouis damnato miserius affectam. Et cum captiuum, totque obnoxium morbis vidisset, illum cum suo regno contempsit. Tanquam enim in scena fictum, & non reuera Regem sibi cernere videbatur. Quid igitur refert exterius diuitiis affluere, cum interius tanta recondita sit inopia? Contra verò, quid nocet exterius pauperem videri, cum interius tanta sit reposita copia? Talis nimirum leo & ipse beatus Paulus erat. Is enim carcerem ingressus sola voce fundamenta concussit; & vincula, nō dentibus vsus, sed verbis contriuit. Quapropter non leones illi, sed maius quippiā aliud supra leones appellandi sunt. Sæpe n. leo, vbi in rete incidit, capitur: at verò sancti, in vincula coniecti, fortiores euadunt. Leo fremit, & feras omnes in fugā cōuertit: clamat sanctus, & dæmones vndiq; fugat.

Qua

φυγαδεύει πάντοθεν. Ἀλλὰ τίς λόγος ἀρκεῖ τοῖς Παύλου κατορθώμασιν, ἢ ποία δυνήσεται γλῶσσα ἐφικέσθαι τῶν ἐγκωμίων τῶν τούτου. Εἴτε γὰρ προφῆται ἐπεδείξαντό τι γενναῖον, εἴτε πατριάρχαι, εἴτε δίκαιοι, εἴτε ἀπόστολοι, εἴτε μάρτυρες, πάντα ταῦτα ὁμοῦ συλλαβὼν ἔχει μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς, μεθ' ὅσης οὐδεὶς ἐκείνων ὅπερ ἕκαστος εἶχε καλὸν ἐκέκτητο. Ὅταν οὖν ἅπαντα τὰ ἐν ἀνθρώποις καλὰ συλλαβοῦσα ἔχῃ ψυχὴ μία, καὶ πάντα μεθ' ὑπερβολῆς, οὐ μόνον δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων, πῶς περιεσόμεθα τῷ μεγέθει τῶν ἐγκωμίων· πόσης οὐκ ἂν εἴημεν καταγνώσεως ἄξιοι, ὅταν ἑνὸς ἀνθρώπου πάντα συνειλοχότος ἐν ἑαυτῷ τὰ καλά, ἡμεῖς οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος αὐτοῦ μιμεῖσθαι σπουδάζωμεν. Ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ ἄλλων κατορθωμάτων ὁ πατριάρχης θαυμάζεται Ἀβραάμ, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ τὸν υἱὸν καταθῦσαι τὸν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἐπὶ τῇ ἀνεξικακίᾳ, ὅτι τῶν οἰκείων ἐλαυνόμενος ὅρων, οὐκ ἐπεξῄει, ἀλλὰ παρεχώρει πανταχοῦ τῶν οἰκείων κτημάτων, ἕως τῶν λυπούντων τὴν ἄδικον ἐκόρεσεν ἐπιθυμίαν. Καὶ ὁ Ἰακὼβ δὲ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ καὶ τῇ ὑπομονῇ, καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τῇ πρᾳότητι· καὶ ὁ Ἠλίας, ὅτι ὑπὲρ τοῦ δεσπότου ἐζήλωσεν· ἀλλὰ τί Παύλου γένοιτ' ἂν ἴσον, ὃς πάντα ταῦτα ὁμοῦ συλλαβὼν ἔχει μεθ' ὑπερβολῆς. Οὐδὲ γὰρ υἱὸν κατέθυσεν οὗτος, ἀλλ'

Quæ vero Pauli rebus præclarè gestis sufficerit oratio; aut quæ lingua huius assequi laudes poterit? Siue enim egregiū quid edidere prophetæ, siue patriarchæ, siue iusti, siue Apostoli, siue martyres, hæc simul omnia complexus, tanta excellentia possidet, quanta illorum, quicquid virtutis cuiq; fuit, nullus possedit. Quando igitur quæcunq; in hominibus bona fuere, sola vnius anima complectitur, & quidē omnia cum excessu quodam non hominū modò, sed & angelorū, quonam pacto tantarum laudū cumulū æquare verbis poterimus? Quāta animaduersione nō digni essemus, si, cum vnus omnia in se cōplecti bona potuerit, nos nec minimam qdem illius partē imitari studeremus? Ob multa qdē & alia benè gesta Abraham in admiratione est; maximè verò, ꝙ filiū suum immolare non recusauerit. Isaac aūt propter mansuetudinem: quia cū propriis finibus pelleretur, non renitens, suis vndiq; possessionibus cessit, quoad molestorum sibi hominū iniquam expleret libidinē: Et Iacob itidem fortitudine & tolerantia insignis; & Dauid mansuetudine: Helias quoq; quia ꝑ Domino zelatus est. Verum, quidnā Paulo æquale fuerit, quia cuncta hæc maiorem in modum est complexus? Neq; enim filium ipse immolauit,

sed

ἀλλ᾽ ἑαυτὸν μυριάκις κατέθυσε· καὶ οὐδὲ τῶν οἰκείων ὅρων ἠλαύνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον, καὶ πᾶσαν ἁπαξαπλῶς ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, ὥσπερ τις ὑπόπτερος περιῆλθε, συρόμενος, τυπτόμενος, λιθαζόμενος, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκων· οὐδὲ δὶς ἑπτὰ ἔτη ἐδούλευσε συγκαιόμενος τῷ καύματι τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ τὸν ἅπαντα βίον ἐν λιμῷ καὶ γυμνότητι, καὶ ἁλύσεσι, καὶ δεσμωτηρίοις καὶ ἐπιβουλαῖς καὶ κινδύνοις διατελῶν. Ἐπιείκειαν δὲ καὶ λαμπρότητα τίς μὲν μᾶλλον, τίς δὲ ἴσον τῆς Παύλου ψυχῆς ἀμφότερα ταῦτα κατώρθωσεν· εἰ δὲ τὸν ζῆλον ἴδοις αὐτοῦ, τοσοῦτον ὄψει κρατοῦντα τοῦ Ἠλιοῦ, ὅσον ἐκεῖνος τῶν ἄλλων προφητῶν περιῆν. Ἀλλ᾽ ὁ Ἰωάννης ἀκρίδας ἤσθιε καὶ μέλι ἄγριον· ἀλλ᾽ οὗτος ἐν μέσῃ τῇ οἰκουμένῃ καθάπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβεν, ἀκρίδας μὲν καὶ μέλι ἄγριον οὐ σιτούμενος, πολὺ δὲ εὐτελεστέραν ταύτης παρατιθέμενος τράπεζαν, καὶ οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορῶν τροφῆς, διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος σπουδήν. Λείπεται πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἐξισῶσαι λοιπόν. Καὶ μηδεὶς τόλμαν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ τὸν Ἰωάννην ἄγγελον ἐκάλεσεν ἡ γραφὴ, τί θαυμαστὸν εἰ τὸν ἁπάντων ἀμείνω ταῖς δυνάμεσι παραβάλωμεν ἐκείναις.

Καὶ

sed ipsum decies millies sacrificauit: nec proprijs solùm finibus expulsus est, sed & terrâ & mari, Græciam & barbaras nationes, & omnē deniq; quantā sol aspicit, terrā ceu alatus quis pererrauit; raptatus, cæsus, lapidibus obrutus, & in singulos dies mortem oppetens: nec bis septem annis seruiuit, diurno æstu & frigore noctis exustus; sed vitam omnemfame, nuditate, & catenis & carceribus, insidiis ac periculis transegit. Modestiam verò & mansuetudinem, quis Paulo magis, quis verò peræque ac Pauli anima, vtramque hanc præstitit. Quod si ardorem eius aspicias, tanto superiorem Helia inuenies, quantum ille cæteros Prophetas excelluit. Sed locustis & melle syluestri Ioannes vescebatur. at hic in medio terrarum orbe, sicut ille in deserto, viuens, locustis quidem & melle syluestri non vescebatur, sed mensam multo hac tenuiorem apponebat; & ne quidem necessario instructus alimento, ob prædicationis studium. Reliquum nunc est, vt cum angelis ipsum componamus. Nec quisquam orationis audaciam reprehendat. Nam si angelum Ioannem scriptura appellauerit, quid mirandum si hominem omnium excellentissimum virtutibus illis comparare velimus? Etenim

quid

Καὶ γὰρ τί ποτέ ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ ὅση τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἡ εὐγένεια, καὶ ὅσης ἐστὶ δεκτικὸν τουτὶ τὸ ζῶον, ἔδειξε μάλιστα πάντων ἀνθρώπων Παῦλος· καὶ νῦν ἔστηκεν ἐξ οὗ γέγονε λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῶν τῇ κατασκευῇ, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ δεσπότου, καὶ δεικνὺς ὅτι ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἐὰν ἑαυτοῖς προσέχειν ἐθέλωμεν. Οὐ γὰρ ἄλλην φύσιν λαχὼν, οὐδὲ ἑτέρας κοινωνήσας ψυχῆς, οὐδὲ ἄλλον οἰκήσας κόσμον, ἀλλ' ἐν αὐτῇ γῇ καὶ χώρᾳ, καὶ νόμοις καὶ ἔθεσι τραφεὶς, πάντας ἀνθρώπους ὑπερηκόντισε τοὺς ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, γενομένους. Καὶ ὡς ἂν νεκρὸς πρὸς νεκρὸν ἀκίνητος γένοιτο, οὕτω μετὰ ἀκριβείας τῆς φύσεως τὰ σκιρτήματα κατευνάζων, οὐδὲν οὐδέποτε πρὸς οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπαθε. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων ὁ δύο κερδάνας χρυσίνους, πλείονα λαμβάνει παραμυθίαν πρὸς τὸ δέκα καὶ εἴκοσι συλλέξαι καὶ συναγαγεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς γίνεται· ὁ ποιήσας τι καλὸν ἔργον καὶ κατορθώσας τῆς ἐργασίας παράκλησίν τινα λαμβάνει καὶ παραίνεσιν, ὥστε καὶ ἑτέρων πλειόνων ὁμοίως ἅψασθαι. Καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι πολλοὶ κατώρθωσαν· οὐ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἵνα πάντες. Οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τούτου γινόμενον; Ἐὰν γὰρ τὸν ὄνυχα μόνον προσπταίσωμεν

ἐκ τῶν ἀνδριάντ.

quid tandē sit homo, & quanta naturæ nostræ nobilitas, quātaq; virtutis capax hoc animal, omniū maximè Paulus ostendit: qui nunq; ex quo natus est, magnifica voce cōtra omnes, q naturæ nostræ fabricā accusant, p Domino defensionē facere destitit, ostenditq; nō multum inter angelos & homines interesse, si nobisipsis attendere velimus. Nō enim alterius naturæ particeps, neq; aliū mundum inhabitans, sed in eadem terra & regione, iisdem legibus & moribus educatus, omnes qui vnquam fuerunt, ex quo nati sunt homines, superauit. Et quemadmodū cadauer cadaueri adiectum, nihilo secius immobile fuerit; ita naturæ impetus sedans, nulli vnquam vlla in re humana perturbationi succubuit. Nam sicut in pecuniis, si quis duorum aureorum lucrum fecerit, maiorem animum sumit ad decem aut viginti colligendos & congerendos; pari modo in virtute accidit, qui opus bonum fecit & aliquid cum laude gessit, laboris aliquam adhortationem & admonitionem capit, vt alia quoq; plura similiter aggrediatur. Ne mihi quispiam dicat, multos esse qui rectè agant: non enim hoc est quod quærimus; sed, vt omnes rectè agant. Nonne & in corpore nostro hoc fieri cernis? Etenim si pedem offendentes vel vn-

Ex Stat.

ἀνατρέψωμεν, ὅλον τῷ μέλει συναλγεῖ τὸ σῶμα. Μὴ τοίνυν τοῦτο εἴπῃς, ὅτι ὀλίγοι τινὲς ὑπελείφθησαν οἱ μὴ κατορθώσαντες· ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι οὗτοι οἱ ὀλίγοι οἱ μὴ διορθώσαντες πολλοὺς διαφθείρουσιν ἑτέρους.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατ' Ἰωάν. εὐαγ.

Καὶ γὰρ εἷς ἦν πεπορνευκὼς παρὰ Κορινθίοις, καὶ ὅμως οὕτως ἔστενεν ὁ Παῦλος, ὡς ὅλης τῆς πόλεως ἀπολωλυίας. Καὶ μάλα εἰκότως· ᾔδει γὰρ ὅτι μὴ σωφρονισθέντος ἐκείνου, ταχέως τὸ νόσημα ὁδῷ βαδίζον καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιδραμεῖται πάντας.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατ' Ἰωάν. εὐαγ.

Εἰ γὰρ ἐν τοῖς μέλεσι τὸ σεσηπὸς καὶ ἀνιάτως ἔχον ἐκκόπτομεν, φοβούμενοι, μὴ τὸ λοιπὸν τὴν αὐτὴν λύμην ὑποδέξηται σῶμα· καὶ ποιοῦμεν τοῦτο, οὐκ ἐκείνου καταφρονοῦντες, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν διαφυλάξαι μᾶλλον βουλόμενοι, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τῶν συνόντων ἡμῖν κακίᾳ τοῦτο πράττειν ἀναγκαῖον. Εἰ μὲν γὰρ δυνάμεθα κἀκείνους διορθῶσαι καὶ αὐτοὶ μὴ παραβλαβῆναι, πάντα ποιεῖν χρή. Εἰ δὲ κἀκεῖνοι μένοιεν ἀδιόρθωτοι, καὶ ἡμᾶς παραβλάπτοιεν, ἐκκόπτειν αὐτοὺς καὶ ῥίπτειν ἀναγκαῖον. Εἰ γὰρ υἱοὺς φαύλους ἔχοντες ἐκκηρύττομεν, καὶ οὐδὲ τὰς φύσεις αἰδούμεθα, πολλῷ μᾶλλον τοὺς συνήθεις καὶ γνωρίμους, φεύγειν δεῖ πονηροὺς ὄντας.

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ.

Ἀλλὰ σκανδαλίζονται φησὶ καὶ κακῶς ὑποπτεύουσι. Καὶ τί τοῦτο· σὺ σαυτὸν τίμησον, καὶ οὐδείς σε ὑβρίσαι δυνήσεται. Ἂν δὲ σὺ σαυτὸν ἀτιμάζῃς, κἂν ἅπαντές σε τιμήσωσιν, οὐ τιμηθήσῃ ποτέ. Ὁ μὲν γὰρ πονη-

guem solum disturbemus, totũ corpus membro condolet. Ne igitur illud dixeris: pauci relicti sunt, q non rectè egerint: sed illud potius considera, fore, vt pauci isti, q non rectè agunt, cæteros corrũpant.

Ex interpr. Euág. S. Ioan.

Etenim apud Corinthios vnus erat, q fornicatus erat, & nõ secus tamẽ Paulus ingemuit, q̃ si tota ciuitas periisset. Nec id sine magna ratione. Sciebat n., nisi ille emendaretur, subitò pgredientẽ morbũ omnes inuasurũ.

Ex interpr. Euág. S. Ioan.

Si n. ex mẽbris aliquod putredine aut insanabili morbo læsum recidimus, metuentes, ne reliquum quoq; corpus eandẽ perniciẽ concipiat; atq; hoc facimus, non q illud paruipendamus, sed quia totũ potius conseruare cupimus: quãto magis in vitiis eorũ, qui nobiscũ viuunt, hoc facere necessariũ fuerit? Nã si ita illos corrigere possum⁹, vt ipsimet nihil nocumẽti capiam⁹, omnia facere oportet. Si verò & illi incorrecti maneãt, & nos simul dãno afficiant, resecãdi sũt atq; abiiciẽdi. Si n. cũ impbi nobis sunt filii, eos expellimus, & ne ipsã qdẽ naturã reueremur; multo magis familiares & notos, si impbi fuerint, fugere & vitare debemus.

Ex interpr. Euág. S. Matth.

Sed scandalizãtur, inqt, & malè suspicãtur. Et qd tum? Tu teipsũ cohonesta, & nemo te afficere ignominia poterit. quod si teipsũ dedecore afficias, etsi omnes te honorauerint, nunq̃ tamen in honore eris. Si n. qs

πονηροῦ δόξαν λαβὼν ἀγαθὸς ὢν, οὐδὲν ἐντεῦθεν βλάπτεται, εἰς τὸ εἶναι τοιοῦτος οἷός ἐστιν· ἀλλ' ὁ ὑποπτεύσας εἰκῇ καὶ μάτην, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην· Ὁ δὲ πονηρὸς αὖ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ὑποπτεύηται, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ἀλλὰ καὶ κρίμα ἕξει μεῖζον, καὶ εἰς πλείονα ἥξει ῥαθυμίαν. Ὁ μὲν γὰρ ὢν τοιοῦτος καὶ ὑποπτευόμενος, κἂν ταπεινωθείη καὶ ἐπιγνοίη τὰ ἁμαρτήματα τὰ ἑαυτοῦ· ὅταν δὲ λανθάνῃ, καὶ εἰς ἀναλγησίαν ἐκπίπτει. Εἰ γὰρ πάντων κατηγορούντων μόλις διανίστανται οἱ πλημμελοῦντες εἰς τὸ κατανύττεσθαι, ὅταν μὴ μόνον κατηγορῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶσί τινες αὐτοὺς, πότε ἀναβλέψαι δυνήσονται. Ὥστε οὐ δυνατὸν τοὺς ἐν ἀρετῇ ὄντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς· οὐδὲ ἔστι τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐχθρούς. Ἡ γὰρ παρὰ πάντων εὐφημία τεκμήριον ἂν εἴη μέγιστον, τοῦ μὴ πολὺν τῆς ἀρετῆς ποιεῖσθαι λόγον. Πῶς γὰρ παρὰ πάντων ἐπαινεθείη ὁ τοιοῦτος, εἰ βούλοιτο τοὺς ἀδικουμένους ἐξαρπάζειν τῶν ἀδικούντων. Πάλιν, εἰ βούλοιτο διορθοῦν τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ ἐπαινεῖν τοὺς κατορθοῦντας, οὐκ εἰκὸς τοὺς μὲν ἐπαινεῖν τοὺς δὲ ψέγειν; ὥστε τὸν μετὰ ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντα, καὶ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ μόνον δεχόμενον ἔπαινον, ἀδύνατον ἂν εἴη παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθαι καὶ καλῶς ἀκούειν. Πολλὴν γὰρ ἀεὶ τὴν μανίαν ἐπιδείκνυται ἡ κακία κατὰ τῆς ἀρετῆς· ἀλλ'

p improbo habeatur, cū probus sit; nihil inde dāni faciet, quo min⁹ idē ipse sit, q est: Qui verò temerariā & vanā suspicionē de aliquo habuerit, extremū luet suppliciū. Impbus aūt, si bonori habeat opinionē, nihil inde lucri pcipiet; qn & maiorē damnationē habebit, & in maiorē ignauiā prolabetur. Qui talis quidē est, & p tali habetur, animū saltem demittet, & peccata sua agnoscet: At si quis latuerit, in stupiditatem facilè incidet. Si n. delinquentes, omnibus etiā accusantibus, vix adducuntur, vt dolore cōpungantur: vbi nō modò accusari eos, sed etiam laudari ab aliquib. contigerit, quando tandem suspicere & se corrigere poterunt? Fieri igitur nō potest, vt q virtutib. dediti sunt, ab omnibus benè semp audiāt; nec rursus, vt virtutis curā agēs nō multos habeat aduersarios. Bona n. apud omnes fama, argumētum vel maximū est, haud multam virtutis haberi rationē. Quomodo n. à cunctis laudetur, si quis affectos iniuria homines ab iniuriā inferētibus eripere studeat? Rursus verò, si peccantes corrigere, & rectè agentes laudare velit: nōne par est, hos qdē laudare, illos aūt vituperare? Itaq; q diligens virtutis sectator esse volet, & à solo Deo recipere laudem, eū ab omnib. hominib. laudari & bene audire impossibile est, Multā n. sēp in virtutē ostendit vitiū insaniam:

ἐκ τοῦ ἑξαημέρου.

Ex hexaëmero.

ἀλλ' οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τῷ πολεμεῖν ἰσχυροτέραν ταύτην ἀπεργάζεται. Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, ὅτι καὶ ἐν τῷ πάσχειν τῶν τοιούτων περιγίνεται, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖσθαι τῶν πολεμούντων ἀνωτέρα καθίσταται. Ἐννόησον γάρ μοι τὸν Ἄβελ· οὐχὶ ἀνῃρέθη ὑπὸ τοῦ Κάϊν; ἀλλ' ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἀνακηρύττεται καὶ στεφανοῦται, καὶ ὁ τοσοῦτος χρόνος τὴν μνήμην οὐκ ἐμάρανεν· ὁ δὲ ἀνελὼν καὶ περιγενόμενος καὶ τότε ζωὴν βαρυτέραν θανάτου ὑπέμεινε, καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν στηλιτεύεται, καὶ τὰς παρὰ πάντων κατηγορίας δέχεται. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόντι βίῳ. Τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ποῖος λόγος, ποία διάνοια παραστῆναι δυνήσεται. Ἄκουσον δὲ καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία· ὥστε ζύμης δύναμιν ἔχουσιν οἱ δίκαιοι, ἵνα πρὸς τὴν ἑαυτῶν ποιότητα τοὺς πονηροὺς μεταστήσωσιν. Ἀλλ' ὀλίγοι οἱ δίκαιοι· καὶ γὰρ καὶ ἡ ζύμη μικρά· ἀλλ' ἡ μικρότης ἐκείνη ἅπαν τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν μεθίστησι, διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῇ δυνάμεως. Οὕτω καὶ ἡ δύναμις τῶν δικαίων οὐκ ἐν τῇ ποσότητι τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι τὴν ἰσχὺν ἔχει. Καὶ ὅπως, ἄκουε. Δώδεκα ἦσαν οἱ ἀπόστολοι· εἶδες πῶς μικρὰ ἡ ζύμη; ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐν ἀπιστίᾳ

sed non modo nullam ei cladem affert, sed oppugnando etiam fortiorem reddit. Tanta enim vis inest virtuti, vt, dum læditur, lædentes superet; dũ oppugnatur, ipsis oppugnantibus euadat superior. Iam n. mihi cogites Abel: nonne à Cain interfectus est? sed cæsus ab illo tempore ad hunc vsq; diẽ laudibus celebratur & decoratur; nec tantum tempus illius memoriam obscurare potuit: At homicida ille cum vicisset, tunc vitam sustinuit morte grauiorem, & ex illo vsque nunc infamia notatur, & ab omnibus accusatur. Atque hæc quidem in præsenti vita. Quæ verò in altero seculo sustineat, quæ oratio aut quæ mens exprimere poterit? Audi verò Christum dicentem: Simile est regnum cœlorũ fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus. Vis ergo aliqua fermenti iustis inest, quâ in speciem suam improbos conuertant. At pauci sunt iusti. etenim & parum fermenti: sed paucitas illa totam massam sua vi in seipsam conuertit. Eodem pacto, potentia iustorum non in quantitate numeri, sed in gratia Spiritus robur habet. Id autem quomodo fiat, accipe. Duodecim erant Apostoli: vides fermenti quàm parum? Vniuersus verò terrarum orbis fidei expers

Matth. & Luc. 13.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὸν ζ. ψαλμ. καὶ εἰς Ἰωάν. τὸν πρόδρομον.

Ex hom. de Pœniten. & in Psal. 7. & in Ioan. præcursc.

σία ἦν· εἶδες πόσον τὸ φύραμα; ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ δώδεκα πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰς ἑαυτοὺς ἐπέστρεψαν. Καὶ γὰρ καὶ ἡ ζύμη καὶ τὸ φύραμα τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς ποιότητος. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἑτέρωθεν γνῶναι ὅσον δύναται πλέον παῤῥησία δικαίου δυναστείας τυραννικῆς, τοῦ Ἰωάννου ἄκουσον λέγοντος τῷ Ἡρώδῃ· οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου γυναῖκα. Ὁ Ἡρώδης, βασιλεὺς, δορυφόρους ἔχων, πλοῦτον περιβεβλημένος, δυναστεύων δυναστείαν βασιλικήν· ὁ Ἰωάννης πτωχὸς, ἀνέστιος, ἄπολις, ἀκτήμων, ἄσιτος, ἀκρίδας ἐκ βοτανῶν ἐσθίων, καὶ μέλι ἄγριον. Ἀλλ' οὗτος ὁ πτωχὸς, ὁ ἐν ταῖς ἐρήμοις περιδινόμενος, τῷ τῶν πολυάνδρων ἄρχοντι πόλεων ἐξ αὐθεντίας προστάττει, οὐκ ἔξεστί σοι. Βλέπεις πῶς κατὰ φύσιν τῇ ἀρετῇ τὸ ἄρχειν τῆς κακίας; ἀλλ' ὑπὲρ τούτων ἐμβάλλεται εἰς δεσμωτήριον ὁ δίκαιος· γίνεται τὸ πικρὸν ἐκεῖνο συμπόσιον, καὶ εἴσεισιν ὀρχούμενον τὸ κοράσιον ἐν μέσῳ τοῦ συμποσίου, καὶ ἀρέσκει τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, ὥστε τὸν Ἡρώδην ὀμόσαι, αἴτησαι ὃ θέλεις καὶ δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου. Βλέπεις ποῦ τὴν βασιλείαν ἀπέρριψεν; ὃ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, καὶ ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὕτω προδιεφθάρης τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς; τοσούτου κρίνεις τὴν βασιλείαν ἀξίαν;

ἅπαξ

persfuit: vides ne, quanta massa? Sed duodecim illi totum orbem ad sese conuerterunt. Etenim & fermentum & massa eiusdē sunt naturæ; sed non eiusdē qualitatis. Quod si aliunde quoque cognoscere velis, quanto plus iustorum loquendi libertas, quam vis tyrannica possit, Ioannem audi dicentem Herodi: Non licet tibi habere fratris tui vxorem. Marc. 6. *Rex erat Herodes, satellitibus stipatus, diuitiis circumfluens, regia potestate pollens. Ioannes verò pauper, domo, vrbe, possessione & cibo carebat; locustisq; ex herba discussis & melle syluestri vescebatur. Sed pauper iste deserta pererrans, populosis vrbibus imperanti, cum authoritate mandat: Non licet tibi. Vides vt natura sua virtus vitio dominetur? Sed propterea iustus in carcerem coniicitur: Fit amarum illud conuiuium: intrat in medio conuiuio puella saltatrix, placet Herodi & conuiuis; adeò vt Herodes iuret, postula à me quod vis, & dabo tibi, vsq; ad dimidium regni mei. Vides quonam regnum abiecerit? quicquid postulaueris, dabo tibi, etiam vsque ad dimidium regni mei. Miser & infelix, tam citò tibi mentis oculi excæcati sunt? tantine regnum æstimas? Semel puella saltauit, & dimidium tra-*

 didi-

ἅπαξ ὠρχήσατο τὸ κοράσιον, καὶ ἀπεδίδοσο τὸ ἥμισυ· ἐὰν δὲ δεύτερον ὀρχήσηται, τί ποιήσεις; εὔξαι μὴ πάλιν ὀρχήσασθαι, ἢ μὴ πάλιν ὀρχησαμένην εὐδοκιμεῖν. Εἰ δὲ μὴ, λείπεταί σοι τὸ προσαιτεῖν. Οἱ γὰρ πρὸς τὰ παρόντα κεχηνότες, κἂν μυριάκις πλουτῶσι, κἂν δυναστείαν ὦσι περιβεβλημένοι πολλὴν, ἐν τάξει δούλων καὶ ἀνδραπόδων τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιοῦσιν εἰσίν.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς ἑξαημ. Ἔστω γάρ τις βασιλεὺς πονηρὸς, καὶ ἰδιώτης χρηστός· ἴδωμεν τίς τίνος κύριός ἐστι, καὶ ποῦ τὰ τῆς δεσποτείας διαλάμπει· καὶ τίς ὁ κρατῶν, καὶ τίς ὁ κρατούμενος. Πῶς οὖν εἰσόμεθα τοῦτο; ἐπιτάττει τῷ ἰδιώτῃ ὁ βασιλεὺς πονηρόν τι πρᾶγμα, καὶ πλημμελείας γέμον· τί οὖν ὁ χρηστὸς ἰδιώτης ὑπήκοος; οὐ μόνον οὐκ εἴξει οὐδὲ ὑπακούσεται, ἀλλὰ πειράσεται καὶ τὸν ἐπιτάττοντα ἀπαγαγεῖν τοῦ προκειμένου, κἂν ἀποθανεῖν δέοι. Τίς οὖν ἐλεύθερος; ὁ ποιῶν ὃ βούλεται καὶ μηδὲ τὸν βασιλέα δεδοικὼς, ἢ ὁ παρὰ τοῦ ὑπηκόου καταφρονούμενος. Ὥσπερ γὰρ ὁ αἰχμάλωτος κἂν μυρίον ἔχῃ πλοῦτον, διὰ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα πᾶσιν εὐάλωτός ἐστιν· οὕτω καὶ ὁ ὑπὸ τῶν παθῶν ἁλισκόμενος, κἂν αὐτὸ περίκειται τὸ διάδημα, ἀράχνης πάσης ἐστὶν εὐτελέστερος.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ. Τί τοίνυν ἐλεεινότερον γένοιτο τῶν τὴν κακίαν μετιόντων, ὅταν καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας τοῦ καλεῖσθαι ἄνθρωποι ἀποστερῶνται, καὶ τιμωρίαν ὑπέ-

ὑπέ-

dedisti: Quid si secūdo saltauerit, qd facturus es? Opta, ne denuò saltet; aut si saltet, ne placeat: sin autem, vnum tibi restat, vt medices. Quicunq; igitur bonis præsentibus inhiant, quanquam immensæ illis diuitiæ sint, aut magna potestate septi fuerint, eos tamen in seruorum ac mancipiorum numero ponere virtutis studiosi non dubitant.

Ex com. in Gen. *Sit enim Rex quispiam improbus; deinde & priuatus bonus: horū quis cuius dominus sit, videamus, & vbi regia signa fulgeant; qs item superior sit, & quis inferior. Quomodo igitur istud sciemus? Imperet Rex priuato flagitiosū aliquod facinus & iniqtate plenum: Quid igitur bonus priuatus ille & subditus? nō modò non cedet, vel obediet, sed imperantē quoq; á proposito abducere conabitur, etiamsi moriendum fuerit. Quis ergo liber? Vtrum qui quod vult agit, nec Regem ideò veretur; an qui à subdito contemnitur? Sicut enim captiuus, tametsi copias ingentes habeat, vel ob hoc ipsum omnibus captu facilis est: eodem pacto qui ab affectibus irretitus est, licet diademate cinctus fuerit, quauis tamen aranea abiectior erit.*

Ex exposit. Euág. S. Matth. *Quid ergo miserabilius fuerit vitio deditis? qui & ipsa homines appellatione iure priuantur, & pœnas insuper luunt;*

unt;

ὑπέχωσιν, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς δεξάμενοι ταύτας προδεδώκασιν, ἑκόντες ὑποσυρέντες, καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολήσαντες. Εἰ γὰρ ὁ τὸ δοθὲν ἀποδιδοὺς πονηρὸς, ἐπεὶ μὴ ἐδιπλασίασεν, ὁ καὶ τοῦτο διαφθείρας, τί ἀκούσεται. Εἰ ἐκεῖνος δεθεὶς ἐξεβλήθη, ὅπου ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ἡμεῖς τί πεισόμεθα μυρίων ἡμᾶς ἑλκόντων ἐπ᾽ ἀρετὴν ἀναδυόμενοι καὶ ὀκνοῦντες. Οὐχ ὁρᾷς τὸ εὐτελὲς τοῦ βίου καὶ τὸ ἄδηλον τῆς ζωῆς, καὶ τὸν ἐν τοῖς παροῦσι πόνον; Μὴ γὰρ τὴν μὲν ἀρετὴν μετὰ πόνου, τὴν δὲ κακίαν ἄνευ πόνων ἐστὶ μετελθεῖν; Εἰ οὖν καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ πόνος, διατί μὴ ταύτην εἵλου

ἐκ τοῦ β΄. λόγου τοῦ εἰς τὸν Ὀζίαν.

τὴν πολὺ κέρδος ἔχουσαν. Μὴ οὖν ἐπειδὰν ἱερέα ἴδῃς ἀνάξιον, τὴν ἱερωσύνην διάβαλλε. Οὐ γὰρ τὸ πρᾶγμα διαβάλλειν δεῖ, ἀλλὰ τὸν κακῶς τῷ καλῷ κεχρημένον· ἐπεὶ καὶ Ἰούδας προδότης ἐγένετο, ἀλλ᾽ οὐ κατηγορία τοῦτο τῆς ἀποστολῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου γνώμης. Καὶ ἰατροὶ πολλοὶ δήμιοι ἐγένοντο, καὶ δηλητήρια δεδώκασιν ἀντὶ φαρμάκων· ἀλλ᾽ οὐ τὴν τέχνην διαβάλλω, ἀλλὰ τὸν κακῶς τῇ τέχνῃ χρησάμενον. Καὶ ναῦται κατεπόντισαν πλοῖα, ἀλλ᾽ οὐχ ἡ ναυτιλία, ἀλλ᾽ ἡ κακὴ γνώμη ἐκείνων. Ἀνάγκη μὲν ἐλθεῖν τὰ σκάν-

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ματθ.

δαλα φησὶ πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι᾽ οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται. Τί οὖν ἡ πρόρρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα ἄγει; Οὐχ ἡ πρόρρησις αὐτοῦ,

ἄπα-

unt; quòd multis naturæ commodis acceptis, eadē ꝑdiderint, & vltrò sibi subduci ꝑmittentes, ad vitium trāsfugerint. Si n. seruus q sibi datum erat, reddens, ideò improbus audit, qa id nō geminauit; qd, q illud etiā ꝑdiderit, auditurus est? Si ille ligatus eiectus est, vbi stridor dētiū: qd nobis eueniet qui infinitis etiā ad virtutē nos trahētibus, refugimus tamē & grauamur? Nōne vides, quāta sit abiectio vitæ, quātaq; ipsius incertitudo, quātusq; in rebus ꝑsentibus labor? Nunqd n. virtutē qdē cū labore, vitiū aūt sine labore sectari licet? Si ergo vtrimq; labor, quare non hanc deligis vbi vtilitatis inest plurimū? Itaq; si sacerdotē videris indignū, nō ideò sacerdotiū calūniari debes. Non n. rē ipsā calūniari oportet, sed bono malè vtentē dānare. Quoniā & Iudas ꝑditor fuit; nec tamē hoc apostolici muneris, sed animi ipsius crimē fuit. Et medici quidem multi carnifices facti sūt, & ꝑ medicamētis venena porrexerūt: nec tamē artē vitupero, sed qui arte illa iniquus abutitur. Et nautæ sæpè naues submerserunt, nec ars nauigādi tamē, sed eorū voluntas tantū mala est. Necesse qdē venire scandala, ait; sed væ homini illi, ꝑ quem scandala veniūt. Quid ergo? anne ꝑdictio ipsius scādalū inducit? Nō ꝑdictio ipsius,

Ex orat. 2. in Oziam.

Matt. 17. Ex exposit. Euāg. S. Matth.

absit:

ἄπαγε· οὐδὲ ἐπειδὴ προεῖπεν διὰ τοῦτο γίνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντως ἔμελλεν ἔσεσθαι, διὰ τοῦτο προεῖπεν· ὡς εἴγε μὴ ἐβούλοντο οἱ φέροντες αὐτὰ πονηρεύεσθαι, οὐδ' ἂν ἦλθον. Εἰ δὲ μὴ ἔμελλον ἔρχεσθαι, οὐδ' ἂν προερρήθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐκακούργησαν ἐκεῖνοι, καὶ ἀνίατα ἐνόσησαν, ἦλθον, καὶ προλέγει τὸ μέλλον ἔσεσθαι. Καὶ εἰ διωρθώθησαν ἐκεῖνοι φησὶ, καὶ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ σκάνδαλα κομίζων, οὐκ ἔμελλεν ὁ λόγος οὗτος ψευδὴς ἁλίσκεσθαι; Οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ ἂν ἐλέχθη· εἰ γὰρ ἔμελλον διορθοῦσθαι πάντες, οὐκ ἂν εἶπεν, ὅτι ἀνάγκη ἐλθεῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ προῄδει ἀδιορθώτους ἐσομένους οἴκοθεν, διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι πάντως ἥξουσι. Καὶ τίνος ἕνεκεν αὐτοὺς οὐκ ἀνεῖλε φησίν· ὅτι οὐκ ἐκεῖθεν οἱ βλαπτόμενοι ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑαυτῶν ῥαθυμίας. Εἰ δὲ παρὰ σκάνδαλα ἡ ἀπώλεια, πάντας ἀπολέσθαι ἔδει. Ὥστε ἂν νήφωμεν, οὐ μικρὸν ἐντεῦθεν καρπούμεθα κέρδος, τὸ διηνεκῶς ἐγρηγορέναι. Εἰ γὰρ καὶ πολεμίων ὄντων καὶ τοσούτων πειρασμῶν ἐπικειμένων καθεύδομεν, τί ἂν εἴημεν ἐν ἀδείᾳ ζῶντες. Καὶ εἰ βούλει, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον σκόπει· εἰ γὰρ ὀλίγον χρόνον, τάχα δὲ οὐδὲ ἡμέραν ὅλην ἐν τῷ παραδείσῳ ζήσας, καὶ τρυφῆς ἀπολαύσας, εἰς τοσοῦτον ἤλασε κακίας, ὡς καὶ ἰσοθεΐαν φαντασθῆναι, καὶ τὸν ἀπατεῶνα εὐεργέτην νομίσαι, καὶ μηδεμίας κατασχεῖν ἐντολῆς·

absit: neq; idcirco, quia prædixit, euenit; sed qa omninò futura erant, ideò prædixit: adeò vt si scandala inferẽtes, malignè agere noluissent, ipsa nõ venissent: Si verò futura nõ fuissent, neutiquam prædicta essent. Quoniã verò perperam illi fecerũt, & desperatè laborarunt, venerunt scandala, & q̃ futurum erat, p̃dicit. Quid si illi emendati fuissent, inqt, nec quisquam induxisset scandala, nonne verbum hoc mendax deprehensum fuisset? Nequaquam. Non n. dictum fuisset. Si enim futurum esset, vt omnes emendarentur, non diceret, Necesse est, vt veniant: Sed qa prauidit suopte ingenio haud emendabiles fore, idcirco dixit, omninò venient. Et quare, inquit, ipsos non è medio sustulit? Quia nõ inde læsi homines intereunt, sed sua ipsorũ desidia. Quod si p̃pter scandala perirent, omnibus pereundũ esset. Quin si resipiscamus, non exiguum inde lucrũ percipimꝰ, vt assiduè scilicet vigilandũ nobis putemus. Si n. cũ inter hostes simus, & tot tẽtationes nobis immineant, somno indulgemus; qd in securitate viuentes nõ faceremus? Ac si placet, primũ hominẽ considera. Si n. cũ breue tempus, nec totũ fortasse diẽ in paradiso vixisset, deliciis fruitus eò vitij peruenit, vt etiã æqualẽ se Deo fore cogitaret, & veteratorẽ benefactorem puta-

λῆς· εἰ καὶ τὸν ἐφ' ἑξῆς βίον ἔζη, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο. Ὅταν γὰρ ἅπαξ τις ἐλευθερωθεὶς τῶν κακῶν μὴ σωφρονισθῇ, πολλῷ χαλεπώτερα πείσεται τῶν προτέρων. Καὶ γὰρ ἀπὸ πολλῶν τούτων σωφρονισθῆναι ἔδει, ἀπό τε τοῦ παθεῖν πρότερον, ἀπό τε τοῦ ἀπαλλαγῆναι, ἀπό τε τοῦ προσδοκᾶν χείρονα πείσεσθαι, εἰ μὴ μεταβάλλοιτο. Ὅταν δὲ μηδενὶ τούτων γένηται βελτίων, πῶς οὐ πολλῷ χαλεπώτερα πείσεται τῶν προτέρων κακῶν. Καὶ γὰρ ὁ Φαραὼ ἐκ πρώτης τῆς πληγῆς εἰ ἐπαιδεύθη, οὐκ ἂν ἔλαβε πεῖραν τῶν ὑστέρων, οὐκ ἂν μετὰ ταῦτα ἅμα αὐτῷ τῷ στρατεύματι κατεποντίσθη παντί. Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ γινόμενος καλὸς, οὐκ ἔσται ποτὲ καλός· ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαγεὶς ἐπανήξει πάλιν. Μὴ οὖν τοῦτο ἐρωτῶντες λέγωμεν, ὁ μηδὲν πεποιηκὼς κακὸν μηδὲ ἀγαθὸν, ποῖον δέξεται τόπον· τὸ γὰρ μὴ ποιῆσαι ἀγαθὸν, τοῦτο ποιῆσαι ἐστὶ κακόν. Εἰ γάρ τινα οἰκέτην ἔχεις, μηδὲ κλέπτοντα, μήτε ὑβρίζοντα, μήτε ἀντιλέγοντα, ἀλλὰ καὶ μέθης κρατοῦντα καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων· καθήμενον δὲ διαπαντὸς ἀργὸν, καὶ οὐδὲν τῶν ὀφειλόντων παρ' οἰκέτου δεσπότῃ πληρῶσαι ποιοῦντα, οὐ μαστιγώσεις; οὐ στρεβλώσεις αὐτὸν εἰπέ μοι; Καὶ μὴν οὐδὲν εἰργάσατο κακόν· αὐτὸ μὲν οὖν ἐστὶ κακὸν τοῦτο τὸ μὴ ποιεῖν ἀγαθόν. Ἔστω καὶ γεωργός τις ἡμῖν, καὶ μη-

putaret, nec vllum retineret praeceptum: hic si ita reliq̄ vitam egisset, q̄d non molitus esset? Cum vero quis semel a malis liberatus, non resipiscit, longe grauiora prioribus luet. Et hunc n. pluribus de causis emendari oportebat: quod ante malis affectus sit, quod sit liberatus, quod, nisi mutaretur, peiora sustinenda expectare haberet. Quod si nullo istorum fiat melior, quomodo nō multo grauiora prioribus malis patietur? Etenim Pharao si ex priori plaga emendari voluisset, non fuisset expertus posteriores, nec postea cū toto simul exercitu submersus esset. Sed q sub vinculo fuerit bonus, nunq̄ bonus erit: quin à necessitate liberatus, mox ad ingenium redibit. Ne igitur hoc q̄rentes dicamus, Qui nihil aut mali aut boni egerit, qualem is locum accipiet? Nihil enim facere boni, idipsum est malum facere. Si n. famulum aliquem haberes, qui neq; furaretur, neq; contumelia te afficeret, nec obmurmuraret, imò etiam ab ebrietate, aliisq; omnibus vitiis abstineret: semper autem otiosus sederet, nec quicquam eorum quae domino à seruo debentur, praestaret, dic mihi, nonne ipsum flagellares? nonne tormentis afficeres? Et tamen nullum flagitium commisit. Satis est igitur mali hoc ipsum, nihil fecisse boni. Sit etiam nobis agricola

δὲν λυμαινέσθω τῶν ἡμετέρων, μήτε ἐπιβουλευέτω, μήτε κλεπτέτω, μόνον δὲ τὰς αὐτοῦ χεῖρας δήσας οἴκοι καθεζέσθω, μήτε σπείρων, μήτε αὔλακα τέμνων, μήτε ἄμπελον θεραπεύων, μήτε ἄλλό τι τῶν περὶ τὴν γῆν πονῶν· ἆρα οὐ κολάσομεν τὸν τοιοῦτον; Καί τοιγε οὐδὲν ἠδίκησεν, οὐδὲ ἔχομεν ἐγκαλεῖν τι αὐτοῦ. Ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἠδίκησε. Καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος δὲ τοῦ ἡμετέρου, ἔστω ἡ χεὶρ μὴ πλήττουσα τὴν κεφαλὴν, μηδὲ ἐκκόπτουσα τὴν γλῶτταν, μηδὲ ἐξορύττουσα τὸν ὀφθαλμὸν, μηδὲ ἄλλό τι τοιούτων ἐργαζομένη κακὸν, μόνον δὲ ἀργὴ μενέτω, καὶ τὴν παρ' ἑαυτῆς λειτουργίαν μὴ πληρούτω τῷ παντὶ σώματι· ἆρα οὐκ ἄξιον ἐκκοπῆναι αὐτὴν, ἢ περιφέρειν ἀργοῦσαν, καὶ παντὶ λυμαινομένην τῷ σώματι; Τί δὲ ἂν τὸ στόμα μὴ κατεσθίῃ τὴν χεῖρα, μηδὲ δάκνῃ τὸ στῆθος, τὰ δὲ παρ' ἑαυτοῦ ἐλλείπει πάντα, οὐ βέλτιον ἐμπεφράχθαι μᾶλλον; Εἰ τοίνυν ἐπὶ τούτων, οὐ μόνον τὸ κακόν τι πρᾶξαι, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔλλειψις ἀδικία μεγάλη, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. Εἴθε μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν ὑπὲρ ὑμῶν ἐμὲ κατορθοῦν, καὶ τὰ ἔπαθλα ὑμᾶς λαμβάνειν τῶν κατορθωμάτων, καὶ οὐκ ἂν τοσοῦτον ἠνώχλησα. Ὥσπερ μήτηρ ὁρῶσα παιδίον πυρέττον παρεστῶσα ἀχθομένῳ καὶ καιομένῳ, θρηνοῦσα πολλάκις εἶπεν· εἴθε μοι δυνατὸν ἦν τέκνον τὸν πυρε-

τὸν

aliquis, q̄ nihil de nostris bonis dissipet, neq; dolo & insidiis agat, neq; suffuretur, solum autem compressas manus tenens domi sedeat, neq; semina spargat, neq; rura pscindat, neq; vitē colat, neq; aliud quicq̄ circa agriculturam efficiat: nonne talē pœnis persequemur? Et tamen nulla nos iniuria affecit, nec habemus in quo accusare eum possimus. Verum hoc ipso iniuriam intulit. Et nostro quidem in corpore sit manus quæ caput non feriat, neque exscindat linguam, neque oculos euellat, neque aliud eiusmodi quid mali faciat; otiosa maneat solum, nec sui quicq̄d est officii, toti corpori præstet: nōne abscindere potius ipsā operæprecium erit, quàm otiosam totiq; corpori nocentem circumferre? Quid autem os, si manum non absumat, neq; mordeat pectus; q̄ verò ad se spectant, omnia omittat, nonne illud occlusisse melius fuerit? Si itaq; in istis, nō solum mali nihil fecisse, sed etiam bona omisisse grandis iniuria censetur: multo magis in spiritualibus. Vtinam fieri posset, me quidem pro vobis certamen benè gerere, vos autem benè gestæ rei præmia ferre, nec ego nunquam tam molestus essem. Quemadmodum enim mater febri laborantem filium videns, eiq; dolenti & ardenti astans, frequenterque lamentans

inquit:

τὸν ἀναδέξασθαι τὸν σὸν, καὶ ἐμαυτὴν ἑλκύσαι τὴν φλόγα· οὕτω κἀγὼ λέγω, εἴθε δυνατὸν ἦν ἐμὲ πονέσαντα ὑπὲρ ὑμῶν κατορθῶσαι πάντων· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ὁ τοίνυν δυνάμενος καὶ ἑτέρους διορθῶσαι, μιγνύσθω τοῖς μέλλουσι δέχεσθαι τὴν θεραπείαν, καὶ ποιείτω βελτίους· ὁ δὲ ἀτονώτερος ὢν, φευγέτω τοὺς πονηροὺς, ὥστε μὴ τὴν παρ' ἐκείνων δέχεσθαι λύμην. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν παρόντα βιώσεται βίον μετὰ ἀσφαλείας, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτεύξεται ἀγαθῶν. Ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

inquit: utinam, fili, febrim tuam suscipere liceat, & in meipsam hæc haurire flammam: sic etiam ego dico; Vtinã fieri posset, ut pro vobis laborãdo rẽ omnẽ benè gerere valerẽ. Sed non licet hoc nobis; nõ, inq, licet. Quocirca si qs alios quoq; corrigere possit, illis sese potissimum adiũgat, q curationẽ sunt admissuri, eosq; meliores efficiat. Qui verò infirmior est, fugiat improbos, ne eandẽ ab ipsis pniciem capiat. Sic n. & præsentem vitam securè transiget, & futura bona consequetur. Quæ omnes nos consequi contingat gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: cum quo patri simul & spiritui sancto gloria nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Περὶ παίδων ἀνατροφῆς.

ΛΟΓΟΣ κζ.

De Liberorum educatione.

HOMILIA XXVII.

έομαι καὶ ἀντιβολῶ, πολλὴν τῶν οἰκείων παίδων ἀγαπητοὶ ποιώμεθα πρόνοιαν, καὶ πανταχοῦ τὴν σωτηρίαν ζητῶμεν αὐτῶν τῆς ψυχῆς. Μίμησαι τὸν μακάριον Ἰὼβ, ὃς καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ διάνοιαν αὐτοῖς πλημμελημάτων δεδοικὼς προσέφερε θυσίας ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ πολλὴν τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν ἐποιεῖτο. Μίμησαι τὸν Ἀβραάμ·

Ogo vos atque obtestor, dilectissimi, magnam liberorum nostrorum geramus curam, & ubique ipsorum animæ salutem quæramus. Imitare beatum Iobum, qui filiis, etiam ob peccata quæ cogitatione fiunt, timens, pro ipsis offerebat sacrificia, magnamque ipsorum rationẽ habebat. Imitare Abrahamum,

καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος οὐχ ὑπὲρ χρημάτων καὶ κτημάτων ἐσπούδαζεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν θείων νόμων, ὅπως αὐτῶν τὴν φυλακὴν τοῖς ἐγγόνοις μετὰ ἀκριβείας παρακαταθοῖτο. Καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ ἡνίκα ἐτελεύτα, ἀντὶ μεγάλης κληρονομίας καλέσας τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ ταῦτα παρηγγύα, καὶ συνεχῶς ἔλεγεν, ὅτι εἰ βουληθείης παιδίον κατὰ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους ζῆν, οὐδέν σοι περιπεσεῖται τῶν ἀδοκήτων, ἀλλὰ πάντα σοι κατὰ ῥοῦν ἥξει τὰ πράγματα, καὶ πολλῆς ἀπολαύσεις τῆς ἀσφαλείας· ἂν δὲ ἐκείνης ἐκπέσῃς τῆς βοηθείας, οὐδὲν ὄφελός σοι τῆς βασιλείας, καὶ τῆς πολλῆς ταύτης δυνάμεως. Εὐσεβείας μὲν γὰρ οὐκ οὔσης, καὶ τὰ ὄντα ἀπόλλυνται χρήματα μετὰ κινδύνου καὶ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης· ταύτης δὲ παρούσης, καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσγίνεται. Δεῖ τοίνυν σκοπεῖν τοὺς γονεῖς, οὐχ ὅπως τοὺς παῖδας ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ πλουσίους ποιήσωσιν, ἀλλ' ὅπως ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ κτήσει τῆς ἀρετῆς πάντων γένοιντ' ἂν εὐπορώτεροι· ὅπως μὴ πολλῶν δέοιντο· ὅπως μὴ περὶ τὰ βιωτικὰ καὶ τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας ὦσιν ἐπτοημένοι. Καὶ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους μετὰ ἀκριβείας περιεργάζεσθαι χρὴ, τὰς διατριβὰς, τὰς συνουσίας· εἰδότες, ὅτι τούτων ἀμελουμένων οὐδεμίαν ἕξουσι παρὰ τῷ θεῷ συγγνώμην. Εἰ γὰρ τῶν ἄλλων προνοίας ἀπαιτούμεθα,

qui & ipse non pecuniis & opibus congregandis studebat; sed de diuinis legibus, qua ratione ipsarum custodiã ad suos posteros integrã trãsmitteret, cogitabat. Dauid quoque, dum è vita decederet, filium suum accersens, p̃ ampla hæreditate ei ista hæc mandabat & protinus dicebat: Si volueris, fili, iuxta leges Domini viuere, nihil tibi accidet inexpectatum, sed res omnes ad voluntatẽ tibi fluent, magnaq; frueris securitate: Si verò ab illo excideris auxilio, nihil tibi regnum atq; ampla ista potestas proderit. Vbi enim Pietas in Deũ nõ est, ipsæ quoq; quæ habentur opes, cum periculo, summoq; dedecore pereunt: Hæc verò vbi habetur, mox etiam quæ mòdò desunt, accedunt. Quocirca cogitare parentes oportet, non quomodo filios auro & argento diuites faciant; sed qua ratione pietate & sapientia virtutumque possessione omnibus euadant locupletiores: ne multa desiderent: ne secularibus & stultis cupiditatibus capiantur & gestiant. Illorum quoque introitus & exitus, conuersationes inquam & congressus, accuratè inquirere oportet, scientes, quòd si ista neglexerint, nulla apud Deum venia sint digni habendi. Si enim curæ pro aliis gestæ à nobis exposcenda sit ratio (vnusquisque

enim

μετὰ τὰς εὐθύνας· ἕκαστος γὰρ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω φησὶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου· πόσῳ μᾶλλον τῆς τῶν παίδων. Σὺ δὲ ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς αὐτοῖς, καὶ οἰκία λαμπρὰ, καὶ πολυτελὴς ἀγρὸς, πάντα ποιεῖς καὶ πραγματεύῃ· ὅπως δὲ ψυχὴ καλὴ καὶ προαίρεσις εὐσεβὴς, οὐδένα ἔχεις λόγον. Καίτοι τὰ μὲν κτήματα κἂν πολλὰ ᾖ καὶ πολυτελῆ, τοῦ δυναμένου μετὰ ἀρετῆς αὐτὰ οἰκονομεῖν οὐκ ὄντος σπουδαίου, πάντα ἀπολεῖται καὶ οἰχήσεται μετ᾽ αὐτοῦ· ἂν δὲ ἡ ψυχὴ γενναία γένηται καὶ φιλόσοφος, κἂν μηδὲν ἔνδον ἀποκείμενον ᾖ, τὰ πάντων δυνήσεται μετὰ ἀδείας ἔχειν. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι πολλοὶ τῶν πατέρων περὶ τὰ τέκνα πάσχουσιν, οὐ βουλόμενοι μαστίξαι οὐδὲ ἐπιτιμῆσαι ῥήμασιν, οὐδὲ λυπῆσαι τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς ἀτάκτως ζῶντας καὶ παρανόμως. Πολλάκις εἶδον ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλόντας, εἰς δικαστήριον ἁρπαγέντας, ὑπὸ δημίων ἀποτμηθέντας. Ὅταν γὰρ σὺ μὴ παιδεύσῃς, ὅταν σὺ μὴ σωφρονίσῃς, μιαροῖς ἀνθρώποις καὶ διεφθαρμένοις ἑαυτὸν ἀναμίξας, καὶ κοινωνήσας τῆς πονηρίας αὐτοῖς, ὑπὸ τοὺς κοινοὺς ἄγεται νόμους, καὶ κολάζεται πάντων ὁρώντων· καὶ μετὰ τῆς συμφορᾶς μείζων ἡ αἰσχύνη γίνεται, δακτυλοδεικτούντων ἁπάντων τὸν πατέρα μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, καὶ ἄβατον αὐτῷ ποιούντων τὴν ἀγοράν. Ποίοις γὰρ ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέ-

enim, inquit, non quæ sua sunt, quærat, sed quæ sunt alterius) quanto magis illius quàm pro liberis nostris habuimus? Tu verò, vt equum habeant bonum, vt splendidas ædes, vt sumptuosũ agrũ, nihil non agis & moliris: vt verò animus sit bonus, vt pia volũtas, nullã habes rationẽ. Iã verò, possessiones ipsæ licet multæ sint & ãplæ, si tamẽ desit industrius aliqs, q cũ virtute eas administrare possit, vniuersæ euanescũt, & vnà cũ ipso intereũt. Si verò generosus & sapientia pditus sit animus, etiamsi nihil domi repositũ sit, omniũ tamen bona securè possidere poterit. At verò eiusmodi quid nõ paucis parentib. circa liberos vsu venit, dum inordinatè ac dissolutè viuẽtes castigare, verbis reprehẽdere, aut contristare filios nolunt. Vidi ego sæpe in flagitiis deprehensos in carcerem abripi, & à carnificibus capite plecti. Si enim tu nõ ipsemet corrigas, si tu non modereris, ille se improbis & perditis hominibus coniungens, nequitiæq; illorum particeps factus, sub publicas redigitur leges, ac palam omnibus inspicientibus, pœnas luit. Et quidem cum ipso damno maior ignominia nascitur, omnibus scilicet, illo è medio sublato, eiusmodi patrem digito monstrantibus, & forum penitus ipsi inaccessũ facientibus. Quibus n., obsecro,

ἐπιβλέψαι δυνήσεται τοῖς ἀπαντῶσιν αὐτῷ μετὰ τὴν τοιαύτην τοῦ παιδὸς αἰσχυμοσύνην καὶ συμφοράν. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ' ἄν. Οὐκ αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς εἰπέ μοι, ὅταν τὸν υἱὸν τὸν σὸν ὁ δικαστὴς κολάσῃ, καὶ σωφρονέστερον ποιήσῃ, καὶ τῆς ἔξωθεν ἐκεῖνος δεηθῇ διορθώσεως, τοσοῦτον ἐξ ἀρχῆς σοι συνοικήσας χρόνον; οὐκ ἐγκαλύπτῃ καὶ καταδύῃ; τολμᾷς ὅλως εἰπέ μοι πατὴρ ἔτι καλεῖσθαι, οὕτω προδοὺς τὸν υἱὸν, καὶ τὴν ἀναγκαίαν αὐτῷ φορὰν οὐκ εἰσενεγκὼν, ἀλλὰ περιϊδὼν ὑπὸ πάσης διαφθαρῆναι κακίας; κἂν μὲν δραπέτην τινὰ ἴδῃς ῥαπίζοντα τὸ παιδίον, ἀγανακτεῖς καὶ ὀργίζῃ καὶ δυσχεραίνεις, καὶ θηρίου χαλεπώτερον ἐπιπηδᾷς τῇ τοῦ τυπτήσαντος ὄψει· τὸν δὲ διάβολον καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶν αὐτὸν ῥαπίζοντα, δαίμονας εἰς ἁμαρτήματα ἐνάγοντας, καὶ καθεύδεις, καὶ οὐκ ἀγανακτεῖς οὐδὲ δυσχεραίνεις, οὐδὲ ἐξαρπάζεις τοῦ χαλεπωτάτου θηρίου τὸν υἱόν; καὶ ποίας τεύξῃ φιλανθρωπίας. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ὅταν μὲν ὑπὸ δαίμονος ἐνεργῆται σου ὁ υἱὸς, πρὸς πάντας τοὺς ἁγίους τρέχεις, καὶ τοὺς ἐν ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀρέων ἐνοχλεῖς, ὥστε αὐτὸν τῆς μανίας ἀπαλλάξαι ἐκείνης· ἁμαρτίας δὲ, ἣ παντὸς δαίμονός ἐστι χαλεπωτέρα, συνεχῶς ἐνοχλούσης, οὐδὲν πλέον ποιεῖς. Καίτοι τὸ μὲν παρὰ δαίμονος ἐνοχλεῖσθαι χαλεπὸν οὐδέν· οὐ γὰρ

εἰς

cro, oculis sibi obuiantes homines, post eiusmodi filii opprobrium & calamitatẽ obtueri poterit? Quid ista insania perniciosius fuerit? Nõ pudet te, neque erubescis, dic mihi, cum in filium illum tuum Iudex animaduertit, & castigando emendat; atque aliena ille opus habet correctione, qui tãto inde ab initio tẽpore tibi cohabitauit? non te obuelas & occultas? audes denique, dic mihi adhuc pater appellari, ita prodito filio, & necessario ipsi prouentu non illato, sed vt omnibus vitiis pderetur, neglecto? Et seruũ quidem fugitiuũ videns colaphis cedentẽ filiolũ, acerbè fers, irasceris, indignaris, & belua ferocius in percutientis faciẽ insilis: Diabolũ verò quotidie cernens filio colaphos infringentem, dæmones inquã, in scelera ipsum inducentes, dormis tamen, nec doles, neque aduersaris, neque truculentissimæ bestiæ eripis filium? Et qualem tu experiêris humanitatem? Quomodo enim non absurdum est, te quidem, cum à dæmone exagitatur tuus filius, ad omnes sanctos currere, eosque qui in verticibus montium degunt, fatigare, vt à furia illa ipsũ liberent: peccato verò quod quouis dæmone perniciosius est, assiduè ipsum infestante, nihil plus facere? Et verò à dæmone vexari adeo graue non est; (neque enim in gehennam

praeci-

εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν τὸ δαιμόνιον δύναται πάντως· ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, καὶ στεφάνους ἡμῖν ὁ πειρασμὸς οὗτος εἰσοίσει λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς, ὅταν εὐχαρίστως φέρωμεν τὰς τοιαύτας ἐπηρείας· τὸν δὲ ἁμαρτίᾳ συζῶντα ἀμήχανον σωθῆναί ποτε, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως καὶ ἐνταῦθα ἐπονείδιστον εἶναι, καὶ ἀπελθόντα ἐκεῖ ἀθάνατα πάλιν κολάζεσθαι. Τί δὲ καὶ ἀπολογήσῃ λοιπόν. Οὐ κατῴκησά σοι φησὶν ἐξ ἀρχῆς τὸν παῖδα; ἐπέστησα δέ σε αὐτῷ διδάσκαλον καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ ἄρχοντα; οὐ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πᾶσαν φέρων εἰς τὰς σὰς ἐνέθηκα χεῖρας; οὐχ ἁπαλὸν ὄντα διαπλάττειν ἐκέλευσα καὶ ῥυθμίζειν; ποίαν οὖν ἔχεις συγγνώμην, εἰ περιεῖδες αὐτὸν ἀποσκιρτήσαντα· τί γὰρ ἂν εἴποις· ὅτι δυσήνιός ἐστι καὶ τραχύς; ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἔδει σε ταῦτα πάντα ὁρῶντα, ὅτε εὐήνιος ἦν καὶ κομιδῇ νέος, χαλινῶν μετὰ ἀκριβείας ἐθίζειν, πρὸς τὰ δέοντα ῥυθμίζειν, κολάζειν αὐτοῦ τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, ὅτε εὐκολωτέρα ἡ ἐργασία· τότε τὰς ἀκάνθας ἐκτεμεῖν ἔδει, ὅτε ἁπαλωτέρας οὔσης τῆς ἡλικίας, εὐκολώτερον ἀνεσπῶντο· καὶ οὐκ ἂν ἀμεληθέντα τὰ πάθη καὶ αὐξανόμενα δυσκατέργαστα γέγονε. Τίνα οὖν ἀπολογίαν ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν, ὅταν ὁ θεὸς μὲν, ἐπειδὰν παρ' αὐτῶν ἡμεῖς ὑβριζώμεθα, μηδὲ τῆς ζωῆς αὐτῶν φείδεται· ὁ μὲν γὰρ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα φησί,

præcipitare dæmon omnino potest: quin, si sobrii simus, coronas nobis tentatio ista feret splendidas & præstantes, si inquam grato animo eiusmodi insultus feramus) At qui cum peccato vitam agit, fieri non potest, vt vnquam saluetur; sed necesse est eum & in hac vita contumeliis obnoxium esse, & rursus è vita decedentem æternas pœnas luere. Sed quàm tandè excusationem adferes? An nõ ab initio (inquit) tibi feci puerũ cohabitare? constitui verò te ipsius magistrũ, & Præfectum, & curatorẽ, & ducem? An non integram ipsius potestatem in manus tuas tradidi? nonne tenerũ illum adhuc conformare iussi & aptare? Quã igitur habebis veniam, si permiseris ipsum reluctari? Quid igitur erit quod dicas? nũ, quòd effrenatus & intractabilis est? atq; ab initio oportebat te omnia ista aduertere, & cum freno ductilis planeq; puer esset, illũ frenare, solerter instituere, & ad omnẽ honestatẽ cõformare, atq; animi illi' motus subigere, cũ facilior cultura erat, tũc spinas oportebat exscindere, cũ teneriore existẽte ætate facilius eas euellere licebat: sic n. incuratæ affectiones atq; auctæ, vsq; adeò indomitæ nõ euasissent. Quã igitur excusationẽ habebimus, quando Deus filiorũ iniuria nos afficientiũ, ne vitæ quidem parcit (qui maledixerit patri suo vel Exod. 21.

φησὶ, θανάτῳ τελευτάτω· ἡμεῖς δὲ ὑβριζομένου αὐτοῦ παρ' αὐτῶν, μηδὲ ἀγανακτεῖν αὐτοῖς ὑπομένωμεν. Ἐγὼ, φησι, οὐδὲ ἀποκτεῖναι παραιτοῦμαι τὸν ὑβρίζοντά σε· σὺ δὲ οὐδὲ ῥήματι λυπεῖν ἀνέχῃ, τὸν τοὺς ἐμοὺς καταπατοῦντα νόμους; καὶ πῶς ταῦτα συγγνώμης ἄξια. Μὴ τοίνυν τῶν παίδων ἀμελῶμεν, εἰδότες ὅτι τῶν κατὰ θεὸν αὐτοῖς εὖ διακειμένων, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἔσονται εὐδόκιμοι καὶ λαμπροί. Τὸν γὰρ ἀρετῇ συζῶντα καὶ ἐπιεικείᾳ, πάντες αἰδοῦνται καὶ τιμῶσι, κἂν ἁπάντων πενέστερος ᾖ· ὥσπερ οὖν τὸν πονηρὸν ἀποστρέφονται καὶ μισοῦσι, κἂν εὐπορίαν ᾖ κεκτημένος πολλήν. Οἱ γὰρ τῶν παίδων ἀμελοῦντες, κἂν τὰ ἄλλα ὦσιν ἐπιεικεῖς καὶ μέτριοι, διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἐσχάτην ὑποστήσονται δίκην. Εἰ δὲ βούλεσθε γνῶναι σαφῶς, ὅτι κἂν τὰ ἡμέτερα ἡμῖν ἅπαντα καλῶς ᾖ διῳκημένα, τῆς δὲ τῶν παίδων ἀμελῶμεν σωτηρίας, τὴν ἐσχάτην τίσομεν δίκην, προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις. Ἱερεύς τις ἦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, μέτριος ἄνθρωπος καὶ ἐπιεικής· Ἠλεὶ τούτῳ ὄνομα ἦν· οὗτος γίνεται δύο παίδων πατήρ. Καὶ ὁρῶν αὐτοὺς ἐπὶ κακίαν βαδίζοντας, οὐ κατεῖχεν οὐδὲ ἐκώλυεν, μᾶλλον δὲ κατεῖχεν μὲν καὶ ἐκώλυεν, οὐ μετὰ πάσης δὲ ἐποίει τοῦτο σπουδῆς· τιμωρίαν μὲν οὐκ ἐπετίθει, λόγοις δὲ καὶ

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πιστὸν πατέρα.

παρα-

matri, inquit, morte moriatur) nos vero ob iniuriam Deo illatam, etiam indignari eis nolumus? Ego, inquit, iniuriam tibi inferentē etiam occidere non recuso, tu verò leges meas proculcantem nec verbo contristare audes? Et quomodo hæc venia digna sunt? Ne igitur filiorū curā prætermittamus, scientes, eos, si recte in diuinis rebus sese habeant, etiam in præsenti vita honoratos & nobiles futuros. Eum siquidem, qui cum virtute & æquitate vitam hanc transigit, omnes reuerentur & honore prosequuntur, licet omnium alioqui sit pauperrimus. Sicut è diuerso improbum auersantur & odio prosequuntur, etsi magnam facultatū copiam possideat. Qui n. liberos suos negligunt, quāuis cæteroqui boni & moderati sint, ob hoc tamen peccatum extremam subibunt pœnā. Quod si clarè perspicere velitis, nos, licet omnia nostra recte administremus, liberorum vero negligamus salutem, grauissimas pœnas daturos, diligenter iis q̄ dicturus sum, attendite. Sacerdos quidā erat apud Iudæos, homo modestus & p̄bus, (Heli nomē huic erat) duorū filiorum pater. is cernēs, filios ad vitiū tendere, non cohibuit, nō vetuit: imò cohibuit & vetuit, at hoc nō qua par erat, diligentia faciebat: Nā pœna nulla illos

Exod. 21.

Ex orat. in fidelē patrem.

1. Reg. 2.

coer-

παραινέσεσιν ἐπειρᾶτο τῆς πονηρίας ταύτης ἀπάγειν αὐτούς· καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτοὺς συνεχῶς ἔλεγε ῥήματα· μὴ τέκνα μὴ ποιεῖτε οὕτως, ὅτι οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοὴ ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν. Καίτοι ἱκανὰ μὲν ταῦτα αὐτοῖς ἀνακτήσασθαι τὰ ῥήματα· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ μὴ τὸ πᾶν ὡς ἐχρῆν ἐπεδείξατο, ἑαυτῷ τε κἀκείνοις ἐξεπολέμωσε τὸν θεόν. Καὶ φεισάμενος αὐτοῦ τῶν παίδων ἀκαίρως, μετὰ τῶν παίδων καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀπώλεσε σωτηρίαν. Καίτοι πλὴν τῆς εἰς τοὺς παῖδας ῥαθυμίας οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ἐγκαλεῖν ὁ θεὸς τῷ πρεσβύτῃ. Εἰ δὲ τὸν ἔλαττον ἁμαρτάνοντα, οὕτως πανέστιον ἀνέτρεψεν ὁ θεὸς, πῶς τοὺς χαλεπώτερα πεπλημμεληκότας, ἀτιμωρήτους ἀφήσει; Εἰ γὰρ τὸν ἱερέα, τὸν πρεσβύτην, τὸν ἔνδοξον, τὸν εἴκοσιν ἔτη προστάντα ἀλήπτως, τοῦ τῶν Ἑβραίων ἔθνους, οὐδὲν τούτων ἴσχυσε παραιτήσασθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν παίδων οὐκ ἐπεμελήθη μετ' ἀκριβείας, σφόδρα ἐλεεινῶς ἀπώλετο, καὶ τῆς ὀλιγωρίας ταύτης ἡ ἁμαρτία, καθάπερ κῦμα ἄγριον καὶ μέγα, πάντα ὑπερέσχεν ἐκεῖνα, καὶ τὰ κατορθώματα ἀπέκρυψεν ἅπαντα· τίς ἡμᾶς λήψεται δίκη, τοὺς καὶ τῆς ἀρετῆς ἀποδέοντας πολὺ τῆς ἐκείνου, καὶ τοὺς παίδων οὐ μόνον οὐ προϊσταμένους, ἀλλὰ καὶ βαρβάρου παντὸς χαλεπώτερον περὶ τούτους διακειμένους. Ὥσπερ γὰρ ὅτις ἐπὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων οὐκ

ἐκ τ̃ ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ.

coercuit, sed verbis duntaxat & admonitionibus ab hac nequitia illos abducere nitebatur, atq; eiusmodi ad ipsos verba assidue habebat: Ne filii, ne feceritis ita; non n. est bona fama, q̃ ego de vobis audio. Et qdē satis idonea erāt ista verba, ad corrigendū illos; sed qa nō totum, quod tenebatur, præstitit, idcirco tum sibi, tum filiis suis Deū inimicū reddidit: & dum filiis suis intempestiuè pepercit, filiorum iuxta, ac propriam perdidit salutem. Et præter ignauiam quidem in castigandis filiis, aliud nihil habebat Deus, quod seni obiiceret. Quod si leuius delinquentem adeo cum vniuersa domo Deus subuertit, num grauius peccantes impunitos dimittet? Si sacerdotem illum, seniorem, nobilem, & q viginti iam annis sine culpa Hebræorū genti præfuerat, nihil istorum liberare valuit; sed quia filiorum accuratā rationem non habuit, valde miserabiliter interiit; ac huius quidē negligentiæ culpa, omnia illa, velut immanis quidam fluctus, obruit, vniuersaq; rectè facta obscurauit: quæ nos pœna manebit, qui & à virtute ipsius longè absumus, & liberis nostris non modò non prospicimus, sed & quouis barbaro crudelius erga illos nos gerimus? Quemadmodum enim quis in propriis peccatis ad defensionem

Ex inter. pr. epist. ad Rom.

ἔχει καταφυγεῖν εἰς ἀπολογίαν καὶ συγγνώμην· οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τῶν τοῖς παισὶν ἁμαρτανομένων γονεῖς. Καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως ἡ κακία τοῖς ἀνθρώποις προσῆν, εἰκότως ἄν τις εἰς ἀπολογίαν κατέφυγεν· ἐπειδὴ δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ φαῦλοι γινόμεθα καὶ σπουδαῖοι, τίνα ἂν ἔχοι λόγον εὐπρόσωπον εἰπεῖν, ὁ τὸν μάλιστα πάντων ποθούμενον διαστραφῆναι καὶ γενέσθαι πονηρὸν ἀφιείς; μὴ δὴ πλοῦτον τοῖς παισὶ καταλίπῃς, ἵνα καταλίπῃς ἀρετήν. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀλογίας, ζῶντας μὲν μὴ ποιεῖν αὐτοὺς κυρίους πάντων τῶν ὄντων, τελευτήσαντας δὲ πολλὴν τῇ τῆς νεότητος εὐκολίᾳ παρέχειν τὴν ἄδειαν. Καί τοίγε ζῶντας μὲν δυνησόμεθα καὶ εὐθύνας ἀπαιτεῖν, καὶ κακῶς τοῖς οὖσι κεχρημένους σωφρονίζειν καὶ χαλινοῦν· τελευτήσαντες δὲ, ἂν μετὰ τῆς ἡμετέρας ἐρημίας καὶ τῆς νεότητος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πλούτου παράσχωμεν ἐξουσίαν, εἰς μυρίους ὠθήσομεν κρημνοὺς τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους ἐκείνους. Μὴ τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως πλουσίους αὐτοὺς καταλίπωμεν, ἀλλ' ὅπως ἐναρέτους. Ἂν μὲν γὰρ τῷ πλούτῳ θαρρῶσιν, οὐδενὸς ἐπιμελήσονται ἄλλου, ὡς ἔχοντες συσκιάσαι τὴν τῶν τρόπων κακίαν, ἀπὸ τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας· ἂν δὲ ἴδωσιν ἑαυτοὺς τῆς ἐκεῖθεν παραμυθίας ὄντας ἐρήμους, πάντα ἐργάζονται, ὥστε διὰ τῆς ἀρετῆς πολλὴν τῇ πενίᾳ τὴν παραμυθίαν εὑρέσθαι. Μὴ οὖν πρότερον ἰδιωτικῶν ἢ δημοσίων ἁψώμεθα πραγμάτων, ἕως ἂν τὴν ψυχὴν διορθωσώμεθα τῶν ἑαυτῶν. Ἐὰν ὑμεῖς τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς παιδεύσητε καλῶς, οἱ τοὺς

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ.

& veniā confugere neq; sic nec parentes pro filiorū delictis. Et meritò quidem. Si n. à natura peccatū hominibus inesset, rectè ad defensionē quis cōfugeret: Quoniā verò liberè & mali sumus & boni, quamnā ille speciosam causam adferat, q charissimū sibi peruerti & improbum fieri permittit? Ne igitur diuitias ita filiis tuis relinque, vt deseras virtutem. Extrema siquidē est dementia, superstites quidē non facere ipsos omnium bonorū dominos; defunctos verò magnam facili iuuentuti præbere licentiam. Nam dū adhuc viuimus, etiam rationes ab illis poscere poterimus, maleq; facultatibus vsos castigare & refrenare: mortui verò, si vnà cū nostra & adolescentiæ solitudine etiā ex diuitiis licentiā suggeramus; in infinita præcipitia miseros illos & ærumnosos adigemus. Ne igitur hoc cogitemus vt opulentos ipsos, sed vt virtute p̄ditos relinquam⁹. Si n. in diuitiis habeāt fiduciam, nihil aliud curabunt; vt qui morum improbitatem pecunia abundantia facilè obumbrare possint. Si verò viderint, se isto solatio destitutos, omnia molientur, vt virtute magnū suæ egestati solamē consequantur. Ne igitur antè priuata aut publica negotia aggrediamur, q̄ animos ipsorū rectè efformemus. Si vos liberos vestros benè instituatis, ipsi

Ex interpr. epist. ad Cor.

ἑαυτ͂ παιδεύσουσι· καὶ πάλιν ἐκεῖνοι τοὺς *ipsi quoq; suos erudient, & hi rursũ*
ἑαυτ͂ διδάξουσι· καὶ οὕτως μέχρι τ͂ παρ- *suos docebũt; atq; ita vsq; ad aduen-*
ουσίας τ͂ Χριστ͂ τὸ πρᾶγμα προβαῖνον *tũ Christi res pcedens, iis, q radicem*
τοῖς τ͂ ῥίζαν παρασχοῦσιν ἅπαντα οἴσει *prabuerunt, integrã adferet huius*
ἐκ τ͂ λό- τοῦτο τὸν μισθόν. Ἐὰν γὰρ ἀναθρέψῃς *rei mercedem. Si n. rectè educaueris*
γου τ͂ εἰς καλῶς τὸ παιδίον, οὕτως κἀκεῖνος τ͂ υἱ- *filiũ, ita & hic filium suũ, & iste su-*
τ͂ χρεων ὸν τ͂ ἑαυτ͂, καὶ οὗτος τ͂ υἱόν· καὶ καθάπερ *um; veluti catena quadam & series*
καταλε- σειρά τις καὶ ἀκολουθία πολιτείας ἀρίστης *reipublica optima semper pgredie-*
γόμενα. μέχρι παντὸς βαδιεῖται, παρὰ σοῦ λα- *tur, à te ducto & exordio & radice,*
βοῦσα τ͂ ἀρχὴν καὶ τ͂ ῥίζαν, καὶ τῆς τ͂ ἐγ- *tibiq; habita pposteris curæ fructus*
γόνων ἐπιμελείας σοι φέρουσα τοὺς καρ- *pferet. Qui verò patres filiorũ mo-*
πούς. Οἱ γὰρ τ͂ τ͂ παίδων κοσμιότητος *deratione & temperantiam negli-*
καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦντες πατέρες *gũt, liberorũ sunt interfectores: atq;*
παιδοκτόνοι τυγχάνουσι· καὶ χαλεπώ- *ideò illis crudeliores, q ad interitũ*
τεροι ἢ ἐκεῖνοι, ὅσῳ πρὸς ψυχὴν ἡ ἀπώ- *& mortẽ animæ hæc res tendat. Vt*
ἐκ τ͂ ἑρμ. λεια καὶ ὁ θάνατος. Ὥσπερ οὖν αὖ ἵππον *igitur, si equũ videas, ad præcipitiũ*
τῆς πρὸς ἴδῃς κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, χαλινὸν *ferri, frenũ inicis, & retractis iu-*
Κορινθ. ἐμβάλλεις τῷ στόματι, καὶ ἀναχαιτίζεις *bis, vi cohibes, crebroq; flagellas, q*
μὲν σφοδρότητος καὶ μαστίζεις πολλάκις *pœna quidẽ est, sed mater tamẽ sa-*
(κόλασις μὲν γὰρ τὸ κόλασις ἐστιν, ἀλλ' ἡ κό- *lutis: ita cũ filiis quoq; tuis agas, quã*
λασις αὕτη σωτηρίας μήτηρ ἐστιν) οὕτω *do delinquunt. Liga peccantẽ donec*
καὶ ἐπὶ τ͂ παίδων ποίει τ͂ σῶν ἁμαρτα- *Deũ placaueris: ne dimiseris solutũ,*
νόντων αὐτ͂. Δῆσον πλημμελήσαντα, *ne amplius Dei ira vinciatur. Si n.*
ἕως ἂν ἐξιλεώσῃ τ͂ θεόν· μὴ ἀφῇς λε- *tu illũ ligaueris, nõ vltra ligabit illũ*
λυμένον, ἵνα μὴ πλέον δεθῇ τῇ τ͂ θεοῦ *De*: si verò tu nõ ligaueris infanda*
ὀργῇ. Ἂν γὰρ σὺ δήσῃς, ὁ θεὸς οὐκέτι δεῖ *illũ manent vincula. At satis longo*
μαι· ἂν δὲ μὴ δήσῃς, τὰ ἄρρητα αὐτ͂ πε- *tẽpore, inqs, pœnas dedit. quãto, dic*
ριμένει δεσμά. Ἀλλ' ἱκανὸν ἔδωκε χρό- *mihi? annum vnum, duos, aut tres?*
νον τιμωρίαν φησί. Πόσον εἰπέ μοι· ἐνι- *Verũ ego nõ temporis diuturnitatẽ*
αυτὸν καὶ ἔτη δύο καὶ τρία; ἀλλ' οὐ χρόνου *q̃ro, sed animi emendationẽ. istam*
πλῆθος ζητῶ, ἀλλὰ ψυχῆς διόρθωσιν. *igitur ostẽde. Si cõpunctus sit, si mu-*
Τοῦτο τοίνυν δεῖξον, εἰ κατενύγη, εἰ μετε- *tatus, & totũ confectũ est: sin mini-*
βάλετο, καὶ τὸ πᾶν γέγονεν· ὡς ἂν μὴ τ͂- *mè istud, nihil iã tẽpus pdest. Nec n.*
το ᾖ, οὐδὲν ὄφελος τ͂ χρόνου λοιπόν. Οὐ *an sæpè obligatum sit vulnus, sed an*
γὰρ εἰ πολλάκις ἐπεδέθη τὸ τραῦμα ζη- *aliqd ligamẽ pfuerit, q̃rimus. Ac si*
τοῦμεν, ἀλλ' εἰ ὤνησέ τι ὁ δεσμός. Εἰ μὲν *qui-*

οὐκ ὠφέλησε καὶ ἐν χρόνῳ βραχεῖ, μηκέτι προσκείσθω· εἰ δὲ μηδὲν ὤνησε, καὶ μετὰ δέκα ἐνιαυτοὺς ἔτι προσκείσθω· καὶ ὅρος οὗτος ἔστω λύσεως τοῦ δεδεμένου τὸ κέρδος. Οὐδὲν γὰρ οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, ὡς ἡ φιλοστοργία ἡ περὶ τοὺς ἀρχομένους. Καὶ γὰρ πατέρα οὐ τὸ γεννῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γεννῆσαι. Εἰ δὲ ἔνθα φύσις ἀγάπης χρεία, πολλῷ μᾶλλον ἔνθα ἡ χάρις. Καὶ σὺ δὲ ὦ παῖ, ὡς οἰκέτης δούλευσον τοῖς γεννήσασί σε. Τί γὰρ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, οἷα αὐτοὶ σοί· ἀντιγεννῆσαι γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἔνι. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ πατὴρ τὸν ἀδελφὸν ἐπιτιμήσῃ τὸν σὸν, συνοργίσθητι καὶ σύ· εἴτε ὡς ἀδελφοῦ κηδόμενος, εἴτε ὡς πατρὶ συναγανακτῶν. Ἂν γὰρ ἴδῃ ὁ ἡμαρτηκὼς, ὅτι ἐπετιμήθη μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐκολακεύθη δὲ παρὰ σοῦ, ῥαθυμότερος γίνεται. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου τὰ τῆς ζημίας, ἀλλὰ κόλασιν ἄγεις ἐπὶ σαυτόν. Ὁ γὰρ κωλύων τὸ τραῦμα θεραπευθῆναι, τοῦ πεποιηκότος αὐτὸ οὐκ ἐλάττονα ἔχει κόλασιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον πλῆξαι, καὶ τὸ πληγὲν κωλῦσαι θεραπευθῆναι. Τοῦτο μὲν γὰρ θάνατον τίκτει πάντως, ἐκεῖνο δὲ οὐ πάντως. Μὴ δὴ τῶν γεγεννηκότων καταφρονῶμεν· κἂν γὰρ αὐτῶν καταφρονήσωμεν, τοὺς ἄρχοντας δεδοικότες ἐπιεικέστεροι πάντως ἐσόμεθα· κἂν ἐκείνων διαπτύσωμεν ἁμαρτάνοντες, τὴν τοῦ συνειδότος.

quidem vel breui tempore iuuerit, non amplius apponatur: sin vtilitatis nihil attulerit, etiam post decem annos apponatur: Atq; hic sit terminus, quo vinctus soluatur, eiusdem scilicet commodũ. Nihil n. adeò commẽdat imperium habentem, quam amor in subditos. Nec enim patrem sola generatio facit, sed etiam generationem sequens amor. Quod si, vbi natura est, dilectio necessaria est; multo magis vbi gratia. Et tu verò puer, tanquam famulus iis seruito, q te genuerunt. Quid n. rependes illis, qualia ipsi tibi? vt n. vicissim illos generes, fieri non potest. Sed & si pater reprehendat fratrem tuũ, irascere & tu cum illo; siue tanquam de fratre solicitus, siue tanquam parenti condolens. Si n. videat, qui deliquit, quod à patre q̃de increpetur, te verò assentatorẽ habeat, segnior euadit: ac tu interea nõ illi solum damnum sed etiã vindictam tibi ipsi accersis. Qui n. vulnus curari phibet, huic non minor pœna debetur, quàm ei qui illud inflixit: imò & maior. Nõ enim æquale est sauciare, & obstare, ne q sauciatũ sanetur. hoc enim omnino mortem adfert, illud verò non penitus enecat. Ne porrò genitores nostros despiciamus: & si illos forte contemnamus, magistratus metuentes, omnino æquiores simus.

quod

δότος οὐδέποτε δυνησόμεθα διαφυγεῖν ἐπιτίμησιν· κἂν ταύτην ἀτιμάσωμεν καὶ διακρουσώμεθα, τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ὑπόληψιν δεδοικότες, ἀμείνους ἐσόμεθα· κἂν πρὸς ταύτην ἀναισχυντήσωμεν, ὁ τῶν νόμων ἐπικείμενος φόβος καὶ ἄκοντας ἡμᾶς σωφρονίσαι δυνήσεται. Ὥσπερ γὰρ κολαζομένων τῶν πονηρῶν, ἕτεροι βελτίους γίνονται, οὕτω καὶ τινων κατορθούντων πολλοὶ πρὸς τὸν ἴσον ἐνάγονται ζῆλον. Καὶ γὰρ τὸ παιδίον ἕως μὲν ἂν ὑπὸ παιδαγωγοῦ τινος ἄγηται φοβεροῦ, κἂν σωφρονῇ, κἂν μετ' ἐπιεικείας ζῇ, θαυμαστὸν οὐδέν· ἀλλὰ τῷ τοῦ παιδαγωγοῦ φόβῳ τὴν σωφροσύνην τοῦ νέου λογίζονται πάντες· ὅταν δὲ ἀποθέμενος τὴν ἐκεῖθεν ἀνάγκην, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένῃ σεμνότητος, τότε καὶ τὴν ἐπὶ τῆς προτέρας ἡλικίας σωφροσύνην αὐτῷ πάντες λογίζονται. (ἐκ τοῦ πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπισ.) Διὰ τοῦτο διδασκάλους μᾶλλον τῶν πατέρων ἐπιζητεῖν δεῖ καὶ ποθεῖν· διὰ τούτων μὲν γὰρ ζῆν, δι' ἐκείνων δὲ τὸ καλῶς ζῆν γίνεται. Μηδὲ ὅτι πατέρα ἅγιον ἔχεις, ἐγκαλλωπίζου· αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καταδικάσεταί σε πλέον, ὅταν οἴκοθεν ἔχων τὸ παράδειγμα τῆς εὐγενείας, ἀνάξιον σαυτὸν τῆς προγονικῆς παράσχῃς ἀρετῆς. Μέγα ἀγαθὸν ἐν τοῖς κατορθώμασι τοῖς οἰκείοις τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν· οὐδὲ γὰρ φίλος οὐδεὶς οὐδέπω παραστήσεται ἐκεῖ· εἰ γὰρ ἐνταῦθα φησὶ

τῷ

quod si & hos impij despuamus, conscientiæ nunq̃ euadere reprehensionem poterimus. At si hanc quoque paruipendamus & reiiciamus, hominum saltem opinionem timẽtes, meliores simus. Si verò nec hãc vereamur, legũ ipsarũ imminens metus vel inuitos nos emendare poterit. Quemadmodum n. dum improbi puniuntur, cæteri corriguntur: sic etiam aliquibus cum laude aliquid gerentibus, multi ad parẽ æmulationem incitantur. Et puer quidem, quousq; sub terribili magistro vitam agit, quamuis temperatè modestèq; se gerat, quãuis placidè viuat; nihil tamen illud mirũ est: pædagogi enim timori illam adolescentis moderationem omnes imputant. Si verò illa necessitate sublata, in eadem maneat morum (Ex 2. epist. ad Cor.) *grauitate, tunc etiam prioris ætatis temperantiam ipsi omnes ascribunt. Quapropter magistros potius quam patres inquirere & desiderare oportet. Per hos siquidem viuere duntaxat, per illos verò benè viuere contingit. Ne glorieris quod patrem sanctum nactus sis: hoc enim ipsum te magis condemnabit, si domesticum generositatis exemplum habens, teipsum maiorum tuorum virtute indignum gesseris. Magnũ bonum est, in propriis rectè factis spem salutis habere. Nec enim vllus*

vn-

τῷ Ἱερεμίᾳ, μὴ ἀξίῳ περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ἐντυχεῖν, ὅπου κύριοί ἐσμεν τοῦ μεταμελεῖσθαι· πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖ. Τὰ γοῦν τῶν προγόνων ἐγκώμια, ὅταν μὲν αὐτοῖς κοινωνῶμεν, καὶ ἡμῶν ἐστιν· ὅταν δὲ μὴ, οὐδὲν ἰσχύει, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κατακρίνει· καὶ ὅπως ἄκουε. Ἀβεσσαλὼμ υἱὸς ἐγένετο τοῦ Δαβὶδ, νέος, ἀκόλαστος, διεφθαρμένος. Οὗτος ἐπανέστη ποτὲ τῷ πατρὶ, καὶ τῆς βασιλείας αὐτὸν καὶ τῆς πατρίδος ἐκβαλὼν, ἀντ' ἐκείνου κατέσχεν ἅπαντα· οὐ τὴν φύσιν, οὐ τὴν ἀνατροφὴν, οὐ τὴν ἡλικίαν, οὐ τὸ προλαβόντα ᾐδεῖτο, ἀλλ', οὕτως ἦν καθάπερ ὠμὸς καὶ ἀπηνὴς, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἅπαντα ταῦτα διαρρήξας τὰ κωλύματα, αὐτοῖς μετὰ ἀναισχυντίας ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις, καὶ ταραχῆς ἐμπλῆσαι ἅπαντα καὶ θορύβου. Εἰ γὰρ ὡς πατέρα αἰδεσθῆναι μὴ ἐβούλετο, ὡς γεγηρακότα ἐχρῆν· εἰ δὲ τῆς πολιᾶς κατημέλει, ὡς εὐεργέτην αἰσχυνθῆναι ἔδει· εἰ δὲ μηδὲ οὕτως, ὡς οὐδὲν ἠδικηκότα. Ἀλλὰ τῆς φιλαρχίας ἔρως πᾶσαν ταύτην ἐξέβαλε τὴν αἰδῶ, καὶ θηρίον τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε. Καὶ ὁ μὲν μακάριος οὗτος ὁ γεννησάμενος καὶ ἀναθρεψάμενος, ἀλήτης καὶ φυγὰς κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο, καθάπερ τις μετανάστης τῇ ὑπερορίᾳ καὶ τοῖς ἐντεῦθεν κολαζόμενος κακοῖς. Ἐκεῖνος δὲ ἐντρυφῶν

vnquam amicus ibi opitulabitur. Si enim hic inquit Ieremia, ne ores pro populo isto, hic, inquam, vbi in nostra potestate est, vt conuertamur, multo magis in altera vita. Maiorũ igitur laudes, siquidem illorũ participes simus, etiam nostræ sunt: sin secus, nihil nobis conducũt, imò potius nos cõdemnant. Atq; istud qua ratione fiat, audi. Absolon filius erat Dauidis, iuuenis, proteruus, pditus. hic seditionem in patrem cõcitauit, ipsoq; e regno eiecto, omnia, quæ patris erãt, inuasit. q quidẽ nec naturã, nec educationẽ, nec ætatem, nec præcedentia reuerebatur, sed ita erat crudelis atq; immitis, adeoque bestia magis quam homo, vt omnibus istis obstaculis perruptis, naturæ legib' impudẽter insultaret, turbisq; ac tumultu omnia cõpleret. Si n. tanq̃ parentẽ reuereri nolebat, at tanq̃ senem oportebat. Si verò & canitiem despiciebat, tanquam benefactorem erubescere debuit: ac si ne istud qdem, certè vt talem, à quo nullã iniuriam accepisset. Verũ, ambitionis libido omnẽ hunc pudorem profligauit, & ex homine bestiam fecit. Ac beatus quidem iste parẽs & nutritor, vagus & exul per desertum errabat; ac veluti profugus aliquis, exilio, cæterisque malis huic annexis multatur; ille verò bonis paternis luxuriosè immodi. cq; abuteba-

φα τοῖς τοῦ πατρὸς ἀγαθοῖς. Τῶν τοίνυν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων, καὶ τῶν στρατοπέδων μετ' ἐκείνου τεταγμένων, καὶ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸν τύραννον οὐσῶν, Χουσί τις ἄνθρωπος ἐπιεικὴς, φίλος ὢν τῷ Δαβὶδ, ἔμενε τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διατηρῶν, ἐν τῇ τῶν καιρῶν τούτων μεταβολῇ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον κατὰ τὴν ἔρημον πλανώμενον, διέῤῥηξε τὸν χιτωνίσκον, κατεπάσατο τέφραν, ἐστέναξεν, ἀνέκραξε πικρὸν καὶ ἐλεεινόν. Καὶ ἐπειδὴ μηδὲν ἠδύνατο, τὴν ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσφέρει παραμυθίαν· οὐ γὰρ ἦν τῶν καιρῶν φίλος οὐδὲ τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς, διὰ τοῦτο τῆς ἀρχῆς μεταπεσούσης, αὐτὸς τὴν φιλίαν οὐ μετέβαλεν· ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ Δαβὶδ ταῦτα ποιοῦντα, φησὶ πρὸς αὐτόν· φίλου μὲν καὶ ταῦτα καὶ γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένου· ὀνίνησι δὲ οὐδὲν ἡμᾶς. Ἀλλά τι δεῖ βουλεύσασθαι καὶ σκοπῆσαι, ὅπως ἂν λυθείη τὰ δεινὰ, καὶ διέξοδον εὕρω τῶν συμφορῶν. Ταῦτα εἰπὼν εἰσηγεῖται γνώμην ἐκείνῳ τοιαύτην· ἀπελθὼν φησὶ πρὸς τὸν υἱὸν τὸν ἐμὸν, καὶ φίλου προσωπεῖον ὑποδὺς, διασκέδασόν μοι τὰς ἐκείνου βουλὰς, καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποίησον. Ὁ γὰρ Ἀχιτόφελ οὗτος καὶ τοῦ τυράννου τότε ἐκράτησεν οἰκειωθεὶς αὐτῷ, καὶ δεινὸς μὲν ἦν τὰ πολεμικὰ, δεινὸς δὲ καὶ

στρα-

utebatur. Rebus igitur ad huc modũ constitutis, & agminibus penes ipsum dispositis, ac ciuitatibus Tyranno subiectis, Chusi vir bonus & Dauidi amicus, in ista temporum vicissitudine, amicitiam erga illum constanter retinuit: vidensq; ipsum per desertum effusum errare, tunicam scidit, cinerem inspersit, ingemuit, amarè denique & miserabiliter exclamauit: Et quia opis nihil præstare poterat, ex lachrymis petitam conferebat consolationem. Nec enim temporum & potẽtiæ erat amicus, sed virtutis: atq; ideo regno mutato, ipse amicitiam minimè mutauit. Videns itaq; Dauid hæc facientem, aiebat ad illum; ista quidẽ amici sunt, & sincerum in nos affectum habentis, nihil tamen nobis conferunt: videndum potius, quid nam consilii ineundum; & considerare, qua ratione mala ista discutiantur, vtque exitum aliquem periculorum inueniamus. Hæc cum dixisset, eiusmodi consilium illi suggerit: abi, inquit, ad filium meum, & assumpta amici persona, disturba illius consilia, & Achitophelis consilium irritum fac. Occupauerat autem Achitophel tyrannum, vt qui ipsi familiaris esset, & vir alioqui in rebus bellicis strenuus, in ductando

vero

στρατηγῆσαι πολέμῳ καὶ μάχῃ· διὸ καὶ τοῦ τυράννου μᾶλλον αὐτὸν ἐδεδοίκει ὁ Δαβίδ· οὕτως ἦν δεινὸς ὁ ἀνὴρ ἐν ταῖς γνώμαις· ταῦτα ἀκούσας ὁ Χουσὶ ἐπείσθη, καὶ οὐδὲν μικρόψυχον ἐλογίσατο οὐδὲ ἄνανδρον, οὐδὲ εἶπεν, τί δὲ ἐὰν ἁλῶ· τί δὲ ἐὰν γυμνωθῇ καὶ ἐλεγχθῇ μου τὸ προσωπεῖον· τί δὲ ἐὰν φωραθῇ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρίσεως· δεινὸς ὁ Ἀχιτόφελ, ἴσως καὶ τοῦτο ἐλέγξει καὶ ποιήσει κατάφωρον· καὶ ἀπολοῦμαι εἰκῇ καὶ μάτην. Οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐννοήσας, εἰς στρατόπεδον ἐνεπήδησε, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν θεὸν ῥίψας, καὶ εἰς μέσους ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς κινδύνους. Ὡς δὲ ἐπέστη τῇ πόλει, ἰδὼν προσελαύνοντα τὸν τύραννον, προσῆλθεν· ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον, καὶ τῇ φιλαρχίᾳ μεθύων, οὐκ ἐξήτασεν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐπισκώπτων αὐτὸν καὶ ὀνειδίζων, ἄπιθι φησὶ μετὰ τοῦ ἑταίρου σου, οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑπομείνας εἰπεῖν τοῦ πατρὸς, ὑπὸ μίσους καὶ ἀπεχθείας πολλῆς. Ὁ δὲ Χουσὶ οὐδὲν διαταραχθεὶς οὐδὲ θορυβηθεὶς, τί φησιν· ὅτι ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ἐφρόνουν· ἐπειδὴ δὴ μετὰ σοῦ νῦν ἐστιν, ἀκόλουθον θεραπεύειν τὰ σά. Ἐπῆρε τοῦτο τὸν τύραννον καὶ ἐφύσησε, καὶ οὐδὲν ἐξετάσας ἀκριβῶς (κοῦφος γὰρ ἀνὴρ πιστεύει παντὶ λόγῳ, τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθεὶς) εὐθέως αὐτὸν εἰς τοὺς γνησίους εἰσάγει, καὶ εἰς τοὺς πρώτους ἐγγράφει τῶν φίλων. Τὸ δὲ πᾶν ὁ

θεὸς

vero exercitu, belli & pugnæ tempore peritus; propter quod etiā Dauid illum magis, quam tyrannum timebat, tam erat callidus in consiliis. His igitur auditis Chusi obsequebatur, nec quicquam illiberale aut instrenuum animo cogitabat; neq; dicebat; quid si capiar? quid si deprehendatur res conficta? Vafer est Achitophel, fortè etiam hoc arguet & manifestum faciet, atq; ego temere & irrito conatu peribo. Nihil eiusmodi animo versans in exercitum insiliit, atq; vniuersum negotium in Deum reiiciens, in media seipsum pericula immisit. Vt vero ciuitatē intrauit, videns aduentantem tyrannum, accessit. Hic vero repente eo viso & dominandi cupiditate ebrius, non curiose explorauit, quid adferret boni, sed ipsum irridens & probris incessens, abi, inquit, ad socium tuum; nomen patris, ob nimium odiū & inimicitias appellare nolens. Chusi verò nihil conturbatus, aut cōmotus, quid inquit? Quando Deus erat cum ipso, ego quoque ab ipso stabam. cum vero iam tecum sit, consentaneum est, vt & ego res tuas curē. Extulit hæc res tyrannū & inflauit, nec quicq; circumspectè scrutatus. (homo n. leuis credit omni verbo, contrariis præcipitatus) confestim illū in familiares suos adsciuit, atq; præ-

cipuo-

θεὸς ᾠκονόμει παρὼν καὶ στρατηγῶν τοῖς γινομένοις. Καὶ λοιπὸν βουλῆς προκειμένης περὶ πολέμου, καὶ ἑτέρων ἕτερα εἰσηγουμένων, περὶ τοῦ πότερον εὐθέως ἐπιθέσθαι χρὴ, ἢ μικρὸν ἀναβαλλομένους, παρελθὼν ὁ Ἀχιτόφελ ὁ δεινὸς ἐκεῖνος, συμβουλεῦσαι καὶ γνώμην εἰσενεγκεῖν, ταύτην εἰσηγεῖτο τὴν συμβουλήν· τεταλαιπωρημένῳ φησὶ νῦν καὶ τεθορυβημένῳ ἐπιθώμεθα τῷ πατρὶ τῷ σῷ, καὶ μὴ συγχωρήσαντες αὐτὸν μηδὲ μικρὸν, οὕτως ἀνέλωμεν· ἂν γὰρ ἀπαρασκευάστῳ ὄντι νῦν ἐπιθώμεθα, οὐδεὶς ἔσται πόνος ἡμῖν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος καλεῖ καὶ τὸν Χουσὶ, τὸν αὐτομολήσαντα τῇ ὑποκρίσει πρὸς αὐτὸν, καὶ φησί· μεταδῶμεν καὶ τούτῳ τοῦ λόγου· ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην, τὸ ἀθρόον ἐλθόντα τοῦτον, οὕτω τιμῆσαι καὶ νομίσαι ἀξιόπιστον εἶναι, ὡς καὶ συμβουλῆς ἀξιοῦν πραγμάτων ἕνεκεν τοιούτων· ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ὅταν ὁ θεὸς στρατηγῇ, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα γίνεται· καὶ εἰσάγεται ὁ Χουσὶ, καὶ μεταδίδωσι παρρησίας αὐτῷ ὁ τύραννος, καὶ ἀξιοῖ λέγειν τὰ παριστάμενα. Τί οὖν ὁ Χουσί· οὐδέποτέ φησιν, οὕτως ἥμαρτεν Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; οὐκ εὐθέως αὐτοῦ τὴν γνώμην ἐκβάλλει, ἀλλὰ μετ' ἐγκωμίου. Θαυμάσας γὰρ αὐτὸν πρότερον ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καιρίως συμβουλεύοντα, οὕτω τὴν παροῦσαν κακίζει γνώ-

cipuorũ amicorum numero asscripsit. Summa, Deus ipsemet negotia dispensabat, & ea quæ gerebantur, dirigebat. Igitur consilio de bello pposito, atq; aliis alia cõsulentibus, essentne cõtinuò insidiæ parãdæ hosti, an verò aliquantisper morandum; pgressus in mediũ Achitophel acer in consilio dando & sentẽtia dicenda, hoc cõsilii afferebat: afflictũ, inquit, atq; consternatũ tuum patrem opprimamus, eumq;, ne exigua quidem mora relicta, interficiamus. Si n. imparatũ illum iam inuadamus, nullius erit res laboris. His auditis, tyrannus etiã Chusi accersit, qui simulata amicitia ad ipsum venerat, & ait: communicemus etiã cũ isto sermonẽ hunc; (q quidem minimè secundũ cursum humanũ contigit, subitò scilicet veniente ipsũ ita honorare, fideq; dignũ existimare, vt eundem etiã ad consilium de tantis negotiis adhiberet: Sed q antè dixi, vbi Deo duce aliqd geritur, etiam difficilia fiunt facilia) & introducitur Chusi: cui liberè rẽ communicat Tyrannus, & quæ menti succurrerẽt, dicere iubet. Quid igitur Chusi? Nunq, ait, sic errauit Achitophel. Vidisti hominis prudentiã? nõ cõtinuò ei sententiã excutit, sed cũ aliquo pconio. Primo n. illum admiratus, tanq præcedentibus tẽporibus rectè consuluisset: deinde præsentem

γνώμην, μονονουχὶ λέγων, θαυμάζω, πῶς νῦν διήμαρτεν· οὐ γάρ μοι δοκεῖ συμφέρειν οὗτος ὁ λογισμός. Ἂν μὲν γὰρ νῦν ἐπιθώμεθα, καθάπερ ἄρκτος τις παροιστρῶσα θυμοῦ γέμων ὁ πατὴρ ὁ σὸς, καὶ ἀπεγνωκὼς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ἐν ἀκμαζούσῃ τῇ ὀργῇ πολεμῶν, οὐδένα τῆς σωτηρίας ποιήσεται λόγον, καὶ μετὰ πολλῆς ἐμπεσεῖται τῆς σφοδρότητος ἡμῖν. Εἰ δὲ μικρὸν ἐνδοίημεν, μετὰ πλείονος ἐπιθησόμεθα τῆς παρασκευῆς, καὶ μετὰ μείζονος τῆς ἀσφαλείας, καὶ ἀπονητὶ, μετὰ εὐκολίας ἁπάσης, ὥσπερ ἐν σαγήνῃ λαβόντες αὐτὸν, οὕτως ἐπανήξομεν. Ἐπαινεῖ τὴν γνώμην ὁ Ἀβεσαλὼμ ταύτην, καὶ λυσιτελεστέραν εἶναι ἔφησεν αὐτῷ. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χουσὶ, βουλόμενος δοῦναι καιρὸν τῷ Δαβὶδ, ὥστε στῆναι μικρὸν καὶ ἀναπνεῦσαι, καὶ στρατεύματα συναγαγεῖν. Οὕτω τοίνυν ἐκβαλὼν τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν γνώμην, διά τινων κεκρυμμένων πέμψας ἀνδρῶν, ἀπήγγειλεν ἅπαντα τῷ Δαβίδ· καὶ ὅτι τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐκύρωσεν ὁ τύραννος, τὴν φέρουσαν τῷ Δαβὶδ τὴν νίκην. Οὕτω γοῦν καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἔδωκαν οἱ περὶ τὸν τύραννον, παρασκευασάμενος ὁ Δαβὶδ ἐπέθετο, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησεν. Ὅπερ ὁ Ἀχιτόφελ ἀπὸ πολλῆς συνέσεως καὶ δεινότητος συνορῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸ τέλος καταμαθὼν, ὅτι ὄλεθρος ἦν τῷ Ἀβεσαλὼν αὕτη

ἡ γνώ-

ipsius reprobat sententiam, quasi diceret, miror, quomodo lapsus nunc fuerit: nec enim consultus mihi videtur iste modus. Etenim si iam patrem tuum aggrediamur, velut vrsus quidam insaniens, furore plenus, & vita veluti desperata in ferventi ira pugnans, nullam salutis rationem habebit, sed ingenti cum vehementia in nos irruet. Si verò parumper moremur; & ampliore cum apparatu & maiore cum securitate illum aggrediemur, ipsoque citra laborem velut in sagena facilimè comprehenso, redibimus. Laudat consilium hoc Absolon, & vtilius sibi esse affirmat. Ista interim Chusi dicebat tempus Dauidi dare volens, vt consisteret aliquantulum & respiraret, atq; exercitum congregaret. Hac igitur ratione reiecto Achitophelis consilio, per quosdam viros occulte missos omnia Dauidi significabat, & quod consilium suum, victoriam Dauidi allaturum, tyrannus sua autoritate comprobasset. Atque ita etiam accidit. Cum enim modicum tempus concessissent qui cum tyranno erant, instructus Dauid eos aggressus est, & trophaeum erexit. Quod Achitophel ob multam peritiam & calliditatem cernens, atque hinc exitum intelligens, quod perniciosum Absoloni esset consilium, non ferens conceptum

ptum

ἡ γνώμη, οὐκ ἐνεγκὼν τὴν ἐντεῦθεν ἐπήρειαν, ἀπελθὼν, βρόχον ἀνῆψε καὶ ἀπήγξατο· καὶ οὕτω τὸν βίον κατέλυσε. Περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ οὖν καὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ εἴρηται τὸ, ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ· ἀμφοτέρων γὰρ εἰς κεφαλὴν ἡ τιμωρία κατέβη· ὁ μὲν γὰρ ἀγχόνῃ χρησάμενος, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν· ὁ Ἀβεσσαλὼμ δὲ, οὐκ ἀπήγξατο, ἀλλ᾽ ἄκων ἐκρέματο, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνῄρητο, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ πρότερον ἀνηρτήθη καὶ τῷ ξύλῳ προσηλώθη, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν ψῆφον ἄνωθεν φέροντος, ἐπὶ πολὺ ἐκρέματο χρόνον ὑπὸ τοῦ συνειδότος λοιπὸν μαστιζόμενος. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν σπουδῆς τὸ γινόμενον, ἀλλ᾽ ὅλον θεῖον ἦν τὸ δικαστήριον, τρίχες αὐτὸν καὶ ξύλον ἔδησε, καὶ ζῶον ἄλογον παρέδωκε· καὶ ἀντὶ μὲν σχοίνων ἡ κόμη, ἀντὶ δὲ ξύλου τὸ δένδρον γέγονεν, ἀντὶ δὲ στρατιώτου ἡ ἡμίονος. Καὶ σκόπει τοῦ θεοῦ τὴν μακροθυμίαν· καὶ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν χρόνον πολὺν, εἰς μετάνοιαν ἐφελκόμενος, καὶ πεῖραν λαβεῖν ἐποίησε τῆς τοῦ πατρὸς γλυκύτητος. Εἰ γὰρ μὴ θηρίον ἦν, καὶ λιθίνην εἶχε ψυχὴν, ἱκανὰ ἦν ἐκεῖνα πάντα αὐτὸν ἀπαγαγεῖν τῆς ἀκαίρου μανίας· ἡ τράπεζα, καθ᾽ ἣν ἐκοινώνει τῷ πατρὶ τῶν ἁλῶν· ὁ οἶκος· τὰ συνέδρια, ἔνθα οἱ λόγοι πρὸς αὐτὸν ἐγίνοντο· τὰ ἄλλα πάντα, ἔνθα αὐτῷ κατηλλάγη φόνον τοιοῦτον πεποιηκότι. Μετὰ τούτων καὶ ἕτερα ἦν ἱκανὰ αὐτὸν μαλάξαι. Καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι

φυγὰς

ptum ex hac re dolorem, abiit, & aptato laqueo se suspendit, atque hoc modo vitam finiuit. De Achitophele igitur & Absolone dictum illud est: conuertetur dolor eius in caput ipsius. In vtriusque siquidem caput vltio descendit. ille enim laqueo adhibito vitam abrupit: Absolon vero se quidem ipse non strangulauit, sed inuitus suspensus est. nec subitò sublatus, sed velut in carcere prius alligatus & ligno affixus est; Deoq; sententiã desuper ferente, ad multũ temporis pependit, à ꝓpria insuper cõsciẽtia flagellatus. Atq; vt noueris istã rem nõ humanitus contigisse, sed planè diuino iudicio euenisse, capilli ipsum ligno alligarunt, animal brutum tradidit: & ꝓ funibus quidẽ ipsa coma, ꝓ patibulo arbor, & ꝓ milite mulus fuit. Et vide tamen Dei clementiã. multo n. tempore eũ dimisit, ad pœnitẽtiã ipsum inuitans, & vt paternã dulcedinem experiretur, fecit. Et sanè nisi bellua fuisset, & saxeã animã habuisset; sufficissent vtiq; ista omnia, quæ ipsũ, ab importuna illa dementia auocaret; mensa inq;, in qua cũ patre sale vescebatur: domus, cõsessus, vbi sermones ad illũ habebantur: alia omnia, in quibus ipsi talis homicidij reo parẽs conciliabatur. Præter hæc erant etiã alia, q̃ ipsum emollire possent, accommoda. Audiuit n. quòd

exul

φυγὰς καὶ ἀλήτης περιήρχετο, ὅτι τὰ ἔσχατα ἔπασχε δεινά. Πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησεν ὅτι καὶ νικήσας πάντων ἀθλιώτερον ἂν ἔζη βίον, ἐναγὴς ὢν καὶ ἀκάθαρτος ἀπὸ τοῦ τροπαίου· καὶ ταῦτα λοιπὸν, γέροντος ὄντος τοῦ πατρὸς, καὶ ἐπὶ θύραις τῆς προσδοκίας οὔσης, οὐκ ἀνέμεινε χρόνον ἐπὶ μικρόν. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ πενίαν ὀδυρόμενοι· πόσης ταῦτα πενίας χαλεπώτερα, πόσης νόσου, πόσης ὀδύνης· οὐκ εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς ἑαυτὸν ὁ δίκαιος οὗτος, οὐδὲ ἀπεδυσπέτησε· καλάς γε ἀπολαμβάνω τὰς ἀμοιβὰς, ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετῶν ἡμέρας καὶ νυκτός· ὁ ἐν ἀξιώματι τοσούτῳ πάντων γενόμενος ταπεινότερος· ὁ τῶν ἐχθρῶν φεισάμενος, εἰς χεῖρας ἀκολάστου παιδὸς ἐκδίδομαι· οὐδὲν τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν· ἀλλ' ἔφερεν ἅπαντα μετὰ φιλοσοφίας, μίαν μόνον ἔχων παραμυθίαν ἐν τοῖς γινομένοις, τὸ πεπεῖσθαι, ὅτι τοῦ θεοῦ ταῦτα εἰδότος γίνεται. Καὶ καθάπερ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ ὄντες ἔλεγον· καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι βασιλεῦ ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ἣν ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν· εἰ δέ τις εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ποίᾳ ἐλπίδι ἀποθνήσκετε· τί προσδοκῶντες, τί δὲ ἐλπίζοντες μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὸ πῦρ (οὐδέπω γὰρ τῆς ἀναστάσεως ἦν προσδοκία) ἤκουσεν ἂν παρ' αὐτῶν· ὅτι αὐτὴ μεγίστη.

exul & vagus oberraret; quod extrema pateretur incommoda. Quomodo verò non intellexit, quòd etiã victoria obtenta, omnium miſerrimam vitam viueret, execrabilis & ſceleſtus ob trophæũ? Accedit, quòd ſene iam patre, & ſpe in foribus poſita, ne modicum quidem tempus expectaret. Vbi nunc ſunt qui paupertatem ſuam deplorãt? qua quæſo egeſtate, quo morbo, quo dolore iſta non ſunt grauiora? Iſte tamen iuſtus nihil eiuſmodi ſibi ipſe locutus eſt, neq; indignè tulit, dicens: bonas potius recipere retributiones, q in lege Domini meditor die ac nocte. Qui paulò antè in tanta dignitate poſitus erã, nunc omniũ factus sũ abiectiſſimus: q hoſtibus meis peperci, in manus flagitioſi pueri trador. nihil penitus eiuſmodi dicebat aut cogitabat: ſed omnia ſapienter ferebat, vnicã conſolationem, in his quæ ei contingebant iſtam habens, q ſibi certò pſuaderet, Deo conſcio, vniuerſa iſta accidere. Et quemadmodum tres pueri in camino exiſtẽtes dicebãt: & ſi non feceris, notum ſit tibi Rex, quod deos tuos non colemus, & auream ſtatuã quam erexiſti nõ adorabimus; Si verò qs ad illos dixiſſet, & quanã ſpe mortẽ oppetitis, qd expectãtes, qdue ſperãtes poſt mortem, poſt ignem, (nec dũ enim reſurrectionis erat ſpes) audiuiſſet

τι ἐστὶν ἡμῖν ἀντίδοσις, τὸ διὰ τὸν θεὸν ἀποθανεῖν· οὕτω καὶ οὗτος μεγίστην ταύτην ἡγεῖτο αὐτῷ εἶναι παραμυθίαν, τὸ τὸν θεὸν εἰδότα ταῦτα μὴ κωλύειν. Εἰ γὰρ ἐραστὴς μυριάκις ἂν ἕλοιτο ὑπὲρ ἐρωμένης κατασφαγῆναι, καί τοι οὐδὲν μετὰ θάνατον προσδοκῶν παρ' ἐκείνης· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δεῖ μὴ βασιλείας προσδοκίᾳ, μὴ ἄλλῃ τινὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν θεὸν ταῦτα πάσχειν. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

set ab illis, quia hæc maxima nobis remuneratio est, quòd propter Deum moriamur: Sic etiam iste summum sibi duxit solatium, quod Deus ista perspecta habens non impediret. Si enim amās quispiam millies pro amata occidi optet, quamuis nihil post fata ab illa speret; multo magis conuenit, nos non ob spem regni, nec ob spem aliquam futurorum bonorum, sed propter Deum ipsum ista perferre. Quoniam ipsum decet gloria in secula seculorum, Amen.

Περὶ ὅρκων.

ΛΟΓΟΣ κη.

De Iuramentis.

HOMILIA XXVIII.

Μὴ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς ἀμελῶμεν ἀγαπητοί. Ποία γὰρ ὀδύνη εἰπέ μοι ὀργὴν ἀφεῖναι τῷ λελυπηκότι. Ὀδύνη μὲν οὐκ ἔστι τὸ μνησικακεῖν καὶ μὴ καταλλάττεσθαι· ποῖος πόνος μὴ κακῶς εἰπεῖν μηδένα· ποία δυσκολία ἀπαλλαγῆναι φθόνου καὶ ἔριδος καὶ βασκανίας· ποῖος μόχθος ἀγαπᾶν τὸν πλησίον· ποῖος κάματος μὴ ὀμνύναι. Πολλάκις γὰρ ὑπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς κατεχόμενοι διωμοσάμεθα μηδέποτε διαλλάττεσθαι τοῖς λελυπηκόσιν, εἶτα τῆς ὀργῆς σβεσθείσης βουληθέντες καταλλαγῆναι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν ὅρκων, ὥσπερ τινὶ παγί-

Virtutem animi ne negligamus, charissimi. Quis enim dolor, obsecro te, irā contristāti remittere? Dolor potius est, iniuriæ meminisse & non conciliari. Quis labor, nemini maledicere? Quæ difficultas ab inuidia & contentione ac liuore liberari? Quæ molestia proximū diligere? Quantus labor, nō iurare? Sæpius n. ira & furore deteti iurādo affirmauimus, nunquam velle nos lædentibus reconciliari: deinde verò, ira extincta, reconciliari cupiētes, iuramentorum necessitate veluti laqueo detenti,

πηγῇ δὲ κατεχόμενοι τοῦτο ποιῆσαι οὐ βουλόμεθα· ὡς δυοῖν θάτερον παθεῖν ἡμᾶς, ἢ καταλλαγέντες ἐπιορκήσομεν, ἢ μὴ καταλλαγέντες τοῖς τῆς μνησικακίας ἐπιτιμίοις ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καταστήσομεν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἱμάτιον μὲν ἔχοντες τῶν λοιπῶν βέλτιον μὴ ἀνέχεσθαι συνεχῶς αὐτῷ καταχρᾶσθαι, τὸ δὲ τοῦ θεοῦ ὄνομα πανταχοῦ περισύρειν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν. Οὐ γὰρ δὴ πᾶν ἁμάρτημα τὴν αὐτὴν φέρει κόλασιν, ἀλλὰ τὰ εὐκατόρθωτα, μείζονα ἡμῖν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ ὀμνύοντες ἔχουσί τινα πρόφασιν προβαλέσθαι, ἀλλὰ καταφρόνησιν μόνον. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι ἐπαχθὴς εἶναι δοκῶ λοιπὸν καὶ φορτικὸς τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως δοκῶν ἐνοχλεῖν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίσταμαι, ἵνα κἂν τὴν ἀναισχυντίαν αἰδεσθέντες τὴν ἐμὴν, ἀποστῆτε τῆς πονηρᾶς τῶν ὅρκων συνηθείας. Εἰ γὰρ ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος ὁ ἀπηνὴς καὶ ὠμὸς, χήρας ἐνόχλησιν αἰδεσθεὶς, τὸν τρόπον μετέβαλε, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς τοῦτο ἐργάσεσθε· καὶ μάλιστα ὅταν ὁ παρακαλῶν ὑμᾶς μὴ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τοῦτο ποιοῖτο. Μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, οὐκ ἂν ἀρνησαίμην τοῦτο ποιεῖν. Τὰ γὰρ ὑμέτερα ἀγαθὰ, ἐμαυτοῦ νομίζω εἶναι κατορθώματα. Εἰ γὰρ μηδὲ γέεννα ἦν μηδὲ κόλασις, ἐγὼ δὲ προσελθὼν ὑμῖν τοῦτο ἐν χάριτος ᾐτησάμην μέρει, ἆρα οὐκ ἂν ἐπενεύσατε;

tenti, idipsum facere nolumus: Vnde e duobus alterum nobis euenit, vt aut conciliati peieremus; aut non conciliati odii pœnis obnoxios nos constituamus. Quomodo enim absurdum non est, vestem quidem habentes reliquis meliorem, eadem continuè abuti non sustinere, Dei verò nomen vbiq; temerè, & vt fors obtulerit, traducere? Nec porrò quodvis peccatum eandem fert pœnam, sed quæ facile corrigi possunt, maius supplicium nobis conciliant. Qui enim iurant, nullam possunt prætendere excusationem, præter contemptum. Noui quidem quod molestus & onerosus esse deinceps videar, dum vos assidua videor cohortatione fatigare. Sed tamen non cesso: vt vel hanc meam quasi impudentiam reueriti à praua iurandi consuetudine desistatis. Si enim iudex ille improbus & crudelis, viduæ importunitatē reueritus, mores mutauit: multo magis vos id faciatis: maximè cum vos exhortans non sui causa, sed propter salutem vestram hoc præstet. Quin & propter meipsum me id agere non negauerim. Vestra enim commoda, mea propria rectè facta existimo. Si enim neque gehenna esset, nec vllum supplicium; ego verò vos adiens beneficii loco à vobis id petiissem, nonne mihi annuissetis? nonne

Luc. 11.

τι; οὐκ ἂν ἐδώκατε τὴν αἴτησιν οὕτω κούφην, οὕτως αἰτοῦντι χάριν; Ὅταν δὲ ὁ θεὸς αὐτὴν αἰτῶν ᾖ, δι᾽ ὑμᾶς τοὺς διδόντας, οὐ δι᾽ ἑαυτὸν λαμβάνοντα, τίς οὕτως ἀγνώμων, τίς οὕτως ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, ὡς θεῷ χάριν αἰτοῦντι μὴ δοῦναι. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου λαβόντας ἀποτετμημένην καὶ θερμοῦ τοῦ αἵματος ἔτι ἀποστάζουσαν, οὕτως ἀπελθεῖν οἴκαδε ἕκαστον, καὶ νομίζειν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρᾶν αὐτὴν φωνὴν ἀφιεῖσαν καὶ λέγουσαν· μισήσατε τὸν ἐμοῦ σφαγέα, τὸν ὅρκον. Πολλάκις γὰρ τεχνίτης διωμόσατο τῷ μαθητῇ, μὴ πρότερον αὐτὸν ἀφήσειν φαγεῖν καὶ πιεῖν, ἕως τὸ δοθὲν ἔργον ἅπαν ἀνύσει. Τοῦτο δὲ καὶ παιδαγωγὸς πολλάκις πρὸς νέον, καὶ πρὸς θεράπαιναν ἐποίησε δέσποινα· καὶ ἀνάγκη τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἔργου μὴ πληρωθέντος ἢ λιμῷ διαφθαρῆναι τοὺς οὐκ ἀνύσαντας, ἢ ἐπιορκῆσαι πάντως τοὺς ὀμόσαντας. Πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀριστοποιουμένων ἡμῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν τινος διαμαρτάνοντος, ὤμοσε μαστιγώσειν ἡ γυνή· ἀντώμοσεν ὁ ἀνὴρ τὰ ἐναντία, καὶ ἀνέστη φιλονεικῶν καὶ οὐκ ἐπιτρέπων. Ἐνταῦθα κἂν ὁτιοῦν ποιήσωσιν, ἀνάγκη πάντως ἐπιορκίαν συστῆναι· ὅπερ γὰρ ἂν γένηται, θάτερος αὐτῶν ἐπιορκίᾳ ἁλώσεται· μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι πάντως. Καὶ πῶς ἐγὼ λέγω· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ παράδοξον

nonne petitionem tam facilem, hoc modo petenti gratiam, concessissetis? Cum verò Deus idipsum petat, & quidem propter vos, qui datis, non propter se qui accipit, quis adeò ingratus, quis ita miser & infelix est, vt Deo beneficiũ petenti dare nolit? Vos itaq; adhortor, vt caput Ioannis resectum, & calido adhuc cruore stillans accipientes, sic domum quisque suam redeatis; illudque ante oculos videre vos putetis vocẽ emittens & dicens: odium habete iugulatorem meum, iuramentum. Sæpè enim artifex quispiam iureiurando discipulo dixit, non prius se permissurum, vt comedat & bibat, donec datum sibi opus integrũ perfecerit. Idipsum quoque subinde pædagogus erga adolescentẽ, & erga ancillam domina fecit: Et necesse tamen est, vespera adueniẽte & opere nondum completo, aut hos, qui non absoluerint, fame perire; aut iurantes omnino peierasse. Non rarò etiã domi prandium nobis facientibus, & seruorum aliquo delinquente, illũ flagellaturum sese vxor iurauit: mox contrariũ iurauit maritus, & restitit contendens, nec id pmittens. Hic quicquid fecerint, necesse omnino est periurium constitui. Quicquid n. fiat, alter ipsorum periurii reus erit: quin prorsus ambo simul. Idque qua ratione fiat, dicam: mirabile enim hoc

δοξον. Ὁ ὀμόσας μαστιγώσειν τὸν οἰκέτην ἢ τὴν θεράπαιναν, εἶτα κωλυθεὶς, αὐτός τε ἐπιόρκησε μὴ ποιήσας ὅπερ ὤμοσε, καὶ τῷ κωλύσαντι πάλαι καὶ διαψεύσαντι τὴν εὐορκίαν, τὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιορκίας περιέστησεν. Οὐ γὰρ οἱ ἐπιορκοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑτέροις τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐφιστῶντες, ὑπεύθυνοι τῶν αὐτῶν ἐγκλημάτων εἰσί. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, οἰκέτην μὲν μὴ τολμᾷν ἐξ ὀνόματος τὸν δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ καλεῖν, μηδὲ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τὸν δὲ τῶν ἀγγέλων δεσπότην ἁπλῶς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς καταφρονήσεως πανταχοῦ περιφέρειν. Βούλει μαθεῖν πῶς δυνατὸν ἀπαλλαγῆναι τῆς πονηρᾶς συνηθείας τοῦ ὅρκου; Ἔγωγε διδάξω τρόπον τινὰ ὃν ἂν ποιήσῃς, περιέσῃ πάντως. Ὅταν γὰρ ἴδῃς σαυτὸν ἢ καὶ ἑτέρους τινὰς ἁλόντας τῷ κακῷ τούτῳ πάθει, καὶ συνεχῶς ὑπομνησθέντας, καὶ οὐ διορθώσαντας, κέλευσον μὴ δειπνήσαντας καθευδῆσαι· καὶ ταύτην καὶ σαυτῷ κἀκείνοις τὴν καταδίκην ἐπίθες· καταδίκην, οὐ ζημίαν, ἀλλὰ κέρδος φέρουσαν. Ἡ γὰρ γλῶσσα οὕτω βασανιζομένη διηνεκῶς, καὶ μηδενὸς ὑπομιμνήσκοντος, ἱκανὴν λαμβάνει παράκλησιν· καὶ κἂν ἁπάντων ὦμεν ἀναισθητότεροι, διὰ πάσης ἡμέρας τῷ μεγέθει τῆς βασάνου ταύτης ὑπομιμνησκόμενοι, οὐ δεηθησόμεθα συμβουλῆς ἑτέρας καὶ παραινέσεως. Ὥσπερ γάρ φησιν οἰκέτης

ἐξε-

hoc est, Iuratus flagellaturum se seruum vel ancillulam, deinde prohibitus, & ipse peierauit, quia non fecit quod iurauit; & prohibentem, ac iuramenti veritatē impedientem periurii crimine alligauit. Non enim peierantes tantum, sed aliis quoque necessitatem hanc afferentes eorundem criminum rei sunt. Quomodo vero absurdum non est, famulum quidem nō audere dominum suum nomine proprio compellare, nec temere & quocunque modo: angelorum vero Dominum leuiter & magno cum contemptu vbique circumferre? Vis discere qua ratione à praua iurandi consuetudine liberari possis? Ego modum te docebo, quem si obseruaueris, omnino victor euades. Si igitur teipsum, aut etiam alios aliquos graui hoc morbo captos, eosque assidue admonitos, nec tamen emendatos videris; iube vt incœnati dormiant: atque hanc tibi pariter & illis mulctam impone: mulctam dico, quæ non damnum sed lucrum adfert. Lingua enim quæ hoc modo assidue torquetur, nemine etiam suggerente, sufficientem accipit admonitionem: & licet omnium stupidissimi fuerimus, pœna tamen illius magnitudine toto die commonefacti, alio consilio aut adhortatione non indigebimus. Sicut enim seruus, inquit,

interro-

ἐνδελεχῶς ἐξεταζόμενος, ἀπὸ μώλωπος οὐ καθαρισθήσεται· οὕτως ὁ ὀμνύων καὶ ὀνομάζων διαπαντὸς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ καθαρισθήσεται. Πείσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς τὴν τῶν ὅρκων φυγεῖν συνήθειαν, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον ποιήσασθαι μεταβολήν. Εἰ γὰρ καὶ χθὲς καὶ πρὸ ἐκείνης περὶ ταύτης ὑμῖν διελέχθην τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' οὐδὲ σήμερον ἀποστήσομαι, οὐδὲ τὴν ἐπιοῦσαν οὐδὲ τὴν μετ' ἐκείνην, ταῦτα συμβουλεύων. Καὶ τί λέγω τὴν αὔριον καὶ τὴν μετ' ἐκείνην· ἕως ἂν ἴδω κατορθώσαντας, οὐκ ἀφέξομαι. Τὸ γὰρ συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομιμνήσκειν, οὐ τοῦ λέγοντος, ἀλλὰ τῶν ἀκουόντων ἐστὶν ἔγκλημα διηνεκοῦς δεομένων διδασκαλίας. Τί γὰρ εὐκολώτερον τοῦ μὴ ὀμνύναι· συνήθειά ἐστι τὸ κατόρθωμα μόνον, οὐκ ἔστι πόνος σώματος. Ὁ προλαβὼν καὶ κατορθώσας ὀνειδιζέτω τῷ λειπομένῳ, ἵνα αὐτὸν τοῖς σκώμμασι διεγείρῃ πλέον· ὁ ὑστερήσας καὶ μηδέπω κατωρθωκὼς βλεπέτω τὸν προλαβόντα, καὶ φιλονεικείτω φθάσαι πρὸς ἐκεῖνον ταχέως. Καὶ μή μοι λεγέτω τις· τί δὲ ἐὰν ἀνάγκην ὅρκων τις ἡμῖν ἐπιθῇ· τί δὲ ἐὰν μὴ πιστεύῃ· μάλιστα μὲν οὖν ὅπου παραβαίνεται νόμος, ἀνάγκης μεμνῆσθαι οὐ χρή· μία γάρ ἐστιν ἀνάγκη ἀπαραίτητος τὸ μὴ προσκροῦσαι θεῷ. Πλὴν ἐκεῖνα λέγω πῶς τοὺς περιττοὺς περικόψωμεν ὅρκους, τοὺς

ἁπλῶς

interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominans (semper nomen Dei) in toto à peccato non purgabitur. Ipsi igitur nobis persuadeamus, iurandi fugere consuetudinem, & in melius facere commutationem. Etsi n. & heri & ante illam diem, de ista materia apud vos disseruerim: nec hodie tamen desistam, nec crastina die nec sequenti, hæc monere. Et quid dico crastina die & sequenti? donec vos emendatos videro, non cessabo. Eadem enim assiduè suggerere, non dicentis, sed auditorum, perpetua doctrina indigentium, culpa est. Quid enim facilius quam non iurare? Consuetudo duntaxat est illa correctio; labor corporis non est. Qui iam præuenit, seseq; correxit, increpet post se relictum, vt amplius illum cauillis excitet: Qui verò tardior fuit, & necdũ se emendauit, præcedentem consideret, eumq; propediem assequi contendat. Nec mihi quis dicat: Quid si necessitatem quispiam iurandi nobis imponat? quid verò si non credat? Maximè equidẽ vbi lex violatur, nullã necessitatis facere mentionem oportet: vna enim ineuitabilis est necessitas, Deum non offendere. Caterũ illa dico, vt interim superflua iuramẽta præscindamus, ea inquã, quæ temerè & sine necessitate, quæ

Ecclef. 23. iuxta lat.

domi,

ἁπλῶς καὶ χωρὶς ἀνάγκης, οὐκ ἐπὶ τῆς οἰκίας, οὐκ ἐπὶ τῶν φίλων, οὐκ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν. Κἂν τούτους ἀνέλῃς, ἐν ἐκείνοις ἐμοῦ οὐδὲν δεήσῃ λοιπόν· αὐτὸ γὰρ τὸ στόμα μελετῆσαν δεδοικέναι καὶ φεύγειν τοὺς ὅρκους, οὐδ' ἂν μυριάκις ἀναγκάσῃ τις, καταδέξεται λοιπὸν εἰς ἐκείνην ἐμπεσεῖν τὴν συνήθειαν. Λέγεταί τις τῶν ἔξωθεν ῥητόρων ὑπό τινος συνηθείας ἀλόγου, τὸν δεξιὸν ὦμον κινεῖν βαδίζων· ἀλλ' ὅμως περιεγένετο τῆς συνηθείας, καὶ μαχαίρας ἀκονήσας ἑκατέρωθεν ἐπέθηκε τοῖς ὤμοις, ὥστε τῷ φόβῳ τῆς τομῆς σωφρονίσαι τὸ μέλος κινούμενον. Τοῦτο δὴ σὺ ποίησον ἐπὶ τῆς γλώττης, καὶ ἀντὶ μαχαίρας ἐπίθες αὐτῇ τὸν φόβον τῆς κολάσεως· καὶ περιέσῃ πάντως. Ἀμήχανον γάρ, ἀμήχανον μεριμνῶντας καὶ σπουδάζοντας δὲ ἔργον τοῦτο ποιουμένους ἡττηθῆναί ποτε. Ποία γὰρ ἡμῖν ἀπολογία λοιπὸν ἔσται, τίς δὲ συγγνώμη, ὅταν μετὰ τοσαύτην παραίνεσιν, τοῖς ἐπὶ τῶν ὅρκων κακοῖς ἐπιμένωμεν. Πῶς ἂν αἰτησόμεθα ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων ἡμᾶς δεινῶν μίαν ἐντολὴν ἀνύσαι μὴ δυνηθέντες· πῶς δὲ προσδοκήσομεν τὴν χρηστὴν μεταβολήν· πῶς δὲ εὐξόμεθα, ποίᾳ γλώττῃ τὸν θεὸν καλέσομεν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, βασιλέως μὲν ἐπιτάττοντος, καὶ τὰ χαλεπώτατα φέρειν, θεοῦ δὲ νομοθετοῦντος οὐδὲν χαλεπὸν οὐδὲ δύσκολον, καταφρονεῖν, καὶ συνήθειαν πονηρὰν

προσ-

domi, q̃ in amicis & famulis fiunt. Ac si ista sustuleris, in illis me deinceps non indigebis. Illud enim os quod timere & fugere iuramenta didicit, si vel decies millies quis coegerit, nunquam admittet vt in illam consuetudinem incidat. Fertur quidam externorũ oratorũ absurda cõsuetudine dexterũ humerũ inter ambulandum mouisse: q̃ tamẽ consuetudinem superauit, cultris acutis vtriq́; humero impositis, vt vulneris timore membrũ illud, si moueretur, compesceret. Hoc igitur & tu in lingua tua facito, & loco cultri supplicii metũ ei imponas: sic enim omnino vinces. Fieri n. haud potest; haud, inq̃, fieri potest, vt qui curam studiũq́; adhibent, atq́; hoc efficere contendunt, aliquando vincantur. Quae n. nobis reliqua est excusatio, aut q̃ venia, si post tantã admonitionẽ in iuramentorũ vitio pseueremus? Quomodo igitur nos ab incumbentibus malis liberari poscemus, si vel vnũ mandatum pficere nequeamus? Quomodo verò bonã commutationẽ sperabimus? Quomodo etiã preces fundemus, aut qua lingua Deũ inuocabimus? Quo pacto enim nõ absurdum est, Rege quidem mandante, difficillima etiam subire: Deo verò nihil graue aut difficile praescribente, contemnere, & prauam consuetudinem praetendere?

προσβάλλεσθαι. Μὴ παρακαλῶ, μὴ μέχρι τοσούτου τῆς ἑαυτῶν καταφρονῶμεν σωτηρίας· φοβηθῶμεν τὸν θεὸν ὡς φοβούμεθα ἄνθρωπον. Ἄτοπον γὰρ τοὺς βασιλικοὺς νόμους μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν, τοὺς δὲ θείους καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνοντας ἀλόγως καταφρονεῖν. Τίνος γὰρ ἕνεκεν ὁ θεὸς οὐ τὸν ὀμόσαντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ τῇ δρεπάνῃ καταλύει· ὅτι τῶν χαλεπωτάτων ἁμαρτημάτων τὰς τιμωρίας βούλεται μένειν ὁ θεὸς διηνεκῶς, ὡς τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονίζεσθαι πάντας. Καὶ γὰρ τὸν ἐπίορκον ἀποθανόντα ἀνάγκη ταφῆναι καὶ τοῖς κόλποις παραδοθῆναι τῆς γῆς. Ὥστε οὖν μὴ τῷ σώματι καὶ τὴν πονηρίαν αὐτοῦ συνταφῆναι, τὴν οἰκίαν ἐποίησε χῶμα, ὑπὲρ τοῦ τοὺς παριόντας ἅπαντας ὁρῶντας αὐτὴν, καὶ τὴν αἰτίαν μανθάνοντας τῆς καταστροφῆς, φεύγειν τὴν τῆς ἁμαρτίας μίμησιν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Σοδόμων ἐγένετο· ἐπειδὴ γὰρ ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἐξεκαύθη καὶ ἡ τῆς γῆς φύσις, καὶ φωνῆς ἁπάσης λαμπρότερον πάσαις ταῖς μετὰ ταῦτα παραινεῖ γενεαῖς ἡ τῆς γῆς ὄψις, μονονουχὶ βοῶσα καὶ λέγουσα, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθητε τοιαῦτα. Τί ποιεῖς ἄνθρωπε· ἐπὶ τραπέζης ὀρκίζεις ἱερᾶς, καὶ ἔνθα Χριστὸς κεῖται τεθυμένος, ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸν καταθύεις τὸν σόν; Καὶ οἱ μὲν λῃσταὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν θύουσι· σὺ δὲ

ἔμπροσ-

dere? Ne quæso, ne vsque adeo nostram salutem negligamus: Timeamus Deum, sicuti hominem timemus. Turpe enim est, regias tam exacte seruare leges, diuinas autem & è cælis descendentes præter rationē contemnere. Qua verò de causa non iurantem solum, sed eiusdem quoque domum Deus falce destruit? Quia scilicet grauissimorum peccatorum supplicia Deus perpetuò vult remanere, vt posteri omnes modesti & sobrii reddantur. Etenim periurum vita functum sepeliri, terraque mandari visceribus necesse est. Ne igitur cum ipso simul corpore malitia sepeliretur, domū ipsam tumulum fecit, vt omnes, qui transirent, eam videntes & causam subuersionis cognoscentes, peccati imitationem fugerent. Hoc in Sodomitis quoque factū est. Cum enim in desiderio suo in inuicem exarsissent, ipsa quoque terræ natura exusta est; omnique voce clarius, omnia deinceps secula, terræ illius facies admonet, tantum non clamans & dicens: Nolite talia facere, ne talia quoque patiamini. Quid agis ô homo? Apud sacrā mensam iuras, & vbi Christus iacet immolatus, ibi fratrem tuum mactas? Et latrones quidem in viis mactant; tu verò coram matre filium mactas, execrabiliorem,

ἔμπροσθεν τῆς μητρὸς τὸν υἱὸν καταθύεις ἐναγέστερον τοῦ Κάϊν ἐργαζόμενος φόνον; Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔθυσε τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ τῆς ἐρημίας κατὰ τὸν παρόντα θάνατον· σὺ δὲ θύεις τὸν ἀδελφὸν ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν μέλλοντα θάνατον. Μὴ γὰρ ἐκκλησία διὰ τοῦτο γέγονεν ἵνα ὀμνύωμεν; διὰ τοῦτο γέγονεν ἵνα εὐχώμεθα. Μὴ γὰρ τράπεζα διὰ τοῦτο ἕστηκεν ἱερὰ, ἵνα ὁρκίζωμεν; διὰ τοῦτο ἕστηκεν ἵνα τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν λύωμεν, οὐχ ἵνα δεσμῶμεν. Σὺ δὲ εἰ μηδὲν ἕτερον, αὐτὸ γοῦν τὸ βιβλίον αἰδέσθητι, ὃ προτείνεις εἰς ὅρκον, καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὃ μετὰ χεῖρας λαμβάνων κελεύεις ὀμνύναι, ἀναπτύξας καὶ ἀκούσας τί περὶ ὅρκων ὁ Χριστὸς ἐκεῖ διακελεύεται, φρῖξον καὶ ἀπόστηθι. Τί οὖν ἐκεῖ περὶ ὅρκων φησίν· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· σὺ δὲ τὸν νόμον τὸν κωλύοντα ὀμνύναι, τοῦτον ὅρκον ποιεῖς; ὢ τῆς ὕβρεως, ὢ τῆς παρανομίας. Ταυτὸν γὰρ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν νομοθέτην τὸν κωλύοντα φονεύειν, αὐτὸν σύμμαχον λαβὼν κελεύει σφαγέα γενέσθαι. Καθάπερ οὖν μάχης γινομένης, πολλάκις ὑβριζόμενοι φέρομεν γενναίως, καὶ πρὸς τὸν ὑβρίζοντα λέγομεν· τί σοι ποιήσω, ὁ δεῖνά με ἐλύπησεν ὁ προστάτης ὁ σός· ἐκεῖνός μου κατέχει τὰς χεῖρας· καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραμυθίαν· οὕτω καὶ ἐπειδὰν μέλλῃς τινὰ ὁρκίζειν, ἔπεχε σεαυτὸν καὶ

κα-

quam ipse Cain, cædem faciens? Ille siquidem in deserto fratrem præsenti morte mactauit; tu verò in medio Ecclesiæ fratrem morte iugulas æterna. Nunquid ad hoc Ecclesia facta est, vt ibi iuremus? Ad hoc scilicet est facta, vt preces in ea offeramus. Anne idcirco sacra mensa astat, vt iureiurando alterutrum obstringamus? Ideò astat, vt peccata nostra soluamus, nō verò vt ligemus. Tu verò, si aliud nihil, librum saltem illum reuerere, quem ad iuramentū porrigis; & euangelium, quod in manus accipis, alterum iurare iubens; eumq; reuoluens & attendens quid ibi Christus de iuramentis præcipiat, perhorresce & desiste. Quid ergo ibi de iuramentis inquit? Ego autem dico vobis, non Matt. 5. *iurare omninò. Tu verò eā legem, quæ iurare prohibet, iuramentum facis? O iniuriam, ô iniquitatem. Idem enim facis, ac si quis legislatorem occidere prohibentem, eundem socium asciscere & homicidam fieri iuberet. Sicut igitur pugna exorta, licet sæpe contumeliis afficiamur, fortiter tamen ferimus, & ad inferentem dicimus: Quid tibi faciam? Ille me læsit, patronus tuus, ille manus meas cohibet; Atq; hoc ad solatium nobis sufficit: eodem modo, si iuramentum à quopiam exigere velis, temetipsum inhibe & reprime,*

& dic.

κώλυσον, καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν μέλλοντα ὀμνύναι· τί σοι ποιήσω; ὅτι ὁ θεὸς ἐκέλευσε μὴ ὀμνύειν μήτε ὁρκίζειν, ἐκεῖνός με κατέχει νῦν. Ἀρκεῖ τοῦτο καὶ εἰς τιμὴν τοῦ νομοθετήσαντος, καὶ εἰς ἀσφάλειαν σὴν, καὶ εἰς φόβον τοῦ μέλλοντος ὀμνύναι. Δότε μοι τοίνυν τοῦτο ἐνταῦθα ἀφικνουμένους λέγειν, ὅτι ὅπερ ἐστὶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, τοῦτο οὐδαμοῦ τῶν πόλεών ἐστιν ἰδεῖν. Εἵλοντο γὰρ ἄνθρωποι οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ἐκείνην, τὴν γλῶτταν ἀποκοπῆναι πρότερον, ἢ ὅρκον ἀπὸ τοῦ στόματος προέσθαι. Εἰ γὰρ ἕνα τις ἢ δύο κερδαίνας τοσοῦτον λήψεται παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν μισθὸν, οἱ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν παιδεύοντες, πόσας οὐ λήψονται τὰς ἀμοιβάς. Ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνηθείας ὁρμᾷ πολλάκις ἡ γλῶττα τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο φθέγξασθαι ῥῆμα; ἀλλ' ἐπειδὰν ὁρμήσῃ, πρὶν ἢ τὸ ῥῆμα ἐξενεγκεῖν, κατάδακε τοῖς ὀδοῦσιν αὐτὴν πανταχόθεν σφοδρῶς. Βέλτιον γὰρ αὐτὴν αἷμα ῥέειν νῦν, ἢ τότε σταγόνος ὕδατος ἐπιθυμοῦσαν μὴ δυνηθῆναι τῆς παραμυθίας τυχεῖν. Ἢ οὐκ αἰσθάνῃ κατὰ κρημνοῦ φερόμενος, καὶ εἰς βάραθρον σαυτὸν ἐμβάλλων ἀπωλείας ἐσχάτης, τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ κηδεμόνα βλασφημῶν. Μὴ γὰρ ἐὰν βλασφημήσῃς, κουφότερον τὸ πρᾶγμα ποιεῖς; ἐπιτείνεις μὲν οὖν αὐτὸ, καὶ χαλεπωτέραν ἐργάζῃ τὴν ὀδύνην. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ διάβο-
λος

& dic ad eum, qui iuraturus est: Quid tibi faciam? quia Deus præcepit nec iurare, nec ad iuramentum adigere: ille me iam inhibet. Satis hoc est ad legislatoris honorem, ad tuam securitatem, & illius, qui iurare debet, timorem. Date mihi ergo, huc aduenientes dicere: In nulla ciuitate id videre est, quod Antiochiæ: Mallent enim homines ciuitatem illam inhabitantes sibi linguam prius exscindi, quam iuramentum ex ore emittere. Si enim, qui vnum aut duos lucrifecerit, tantum à Deo accepturus est mercedem: quanta illi præmia non consequentur, qui vniuersum orbem erudiunt? Sed fortè ex consuetudine frequenter ad malignum illud verbum proferendum lingua prorumpit. Verum, cùm impetum ceperit, antequam verbum extulerit, vndique dentibus ipsam validè mordeas. Melius enim est, eam sanguine iam perfluere, quam tunc aquæ guttam desiderare, nec obtinere solatium posse. An non animaduertis, te ad præcipitium ferri, & teipsum in profundum extremæ perditionis deiicere, dum benefactorem, dum seruatorem & curatorem tuum maledictis insectaris? Nunquid enim cū maledicta pfers, leuius negotium reddis? Imò verò auges, doloremq. efficis acerbiorem.

 Idcir-

λος μυρία ἐπάγει δεινά, ἵνα εἰς ἐκεῖνό σε καταγάγῃ τὸ βάραθρον. Κἂν μὲν ἴδῃ βλασφημοῦντα ὁ διάβολος, αὔξει τὴν ἀλγηδόνα καὶ μείζω ποιεῖ, ἵνα κεντούμενος ἀποδυσπετήσῃς πάλιν. Εἰ δὲ ἴδῃ γενναίως φέροντα, καὶ ὅσῳ τὸ πάθος ἐπιτείνεται, τοσούτῳ μᾶλλον εὐχαριστοῦντα τῷ θεῷ, εὐθέως ἀφίσταται, ὡς εἰκῆ καὶ μάτην ἐφεδρεύων λοιπόν. Καὶ καθάπερ κύων τραπέζῃ παρεστηκώς, ἂν μὲν ἴδῃ τὸν ἐσθίοντα ἄνθρωπον συνεχῶς αὐτῷ ῥίπτοντα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης τι παρακειμένων, μένει διηνεκῶς· ἂν δὲ ἅπαξ καὶ δεύτερον παραστὰς μηδὲν ἀπέλθῃ λαβών, ἀφίσταται λοιπὸν ἅτε εἰκῆ προσεδρεύων καὶ μάτην· οὕτω καὶ ὁ διάβολος συνεχῶς κέχηνε πρὸς ἡμᾶς, ἂν ῥίψῃς αὐτῷ καθάπερ κυνὶ ῥῆμα βλάσφημον, δεξάμενος πάλιν ἐπιθήσεται· ἐὰν δὲ μείνῃς εὐχαριστῶν, ἀποπνίξας αὐτὸν τῷ λιμῷ, καὶ ταχέως αὐτὸν ἀπήγαγες καὶ ἀποπηδῆσαι ἐποίησας. Καὶ ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἱστορίαν ὑμῖν ἐρῶ παλαιάν. Ἐπελθόντων ποτὲ πολεμίων τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τοῦ Ἰωνάθαν (υἱὸς δὲ ἦν τοῦ Σαοὺλ οὗτος) τοὺς μὲν κατακόψαντος, τοὺς δὲ εἰς φυγὴν ἐμβαλόντος, βουλόμενος ὁ Σαοὺλ ὁ τούτου πατὴρ μειζόνως κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων τὸ στρατόπεδον διεγεῖραι, καὶ ποιῆσαι μὴ πρότερον ἀποστῆναι, ἕως ἂν πάντας χειρώσωνται, τοὐναντίον ἤπερ ἠθέλησεν ἔπραξεν, ὁμόσας μηδένα φαγεῖν ἄρτον, ἕως ἐκδικήσεως

τῶν

Idcirco enim diabolus innumera mala inuehit, vt in illā foueā te deturbet. Ac si quidem te maledicta proferre videat, dolorē auget, maioremque reddit, vt punctus iterum stomacheris. Sin fortiter te illa ferentem conspiciat, & quanto malum fit grauius, tanto magis Deo agentē gratias, continuò absistit, vtpote qui temere frustraq; deinceps insidias tēdat. Et sicut canis ante mensam stans, si hominem comedentem subinde aliquid de appositis in mensa cibis piicere videat, assidue manet; si verò semel & iterum astiterit & nihil accipiens abierit, desistit porrò, tanq; temere & frustra expectans: Ad eundē modū diabolus, assiduè ad nos intentus est; cui si tāquam cani, maledictum obieceris, eo arrepto, iterum insidiabitur. Si verò in gratiarum actione perseueres, fame ipsum enecabis, citò abiges, & resilire facies. Et quod ista hoc modo sese habeant, veterem historiam narrando ostendam. Inuadentibus aliquando hostibus Iudaeos, & Ionatha (filius iste erat Saulis) aliquos quidem trucidante, aliquos verò in fugam coniiciente, volens Saul huius pater, amplius contra reliquos exercitū excitare, & facere ne prius desisteret, q̄ omnes opprimerent; contrarium, q̄ voluit, fecit; iuratus neminem, vsq; ad hostium

1.Reg.14

stium

τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Ἀρ' οὖν τούτου γένοιτ' ἂν ἀνοητότερον· πεπονηκότας γὰρ καὶ κατακοπέντας στρατιώτας ὀφείλων διαναπαῦσαι, καὶ νεαρωτέρους ἐπαφεῖναι τοῖς πολεμίοις, τῶν πολεμίων αὐτῶν χαλεπώτερον ἀπειργάσατο, διὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ ὅρκου, λιμῷ παραδοὺς αὐτοὺς χαλεπωτάτῳ. Σφαλερὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ περὶ ἑαυτοῦ τινα ὀμνύναι· πολλὰ γὰρ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων περιστάσεως ἐμποδιζόμεθα· Τὸ δὲ καὶ τὴν ἑτέρων γνώμην τῇ τῶν οἰκείων ὅρκων ἀνάγκῃ καταδῆσαι, πολλῷ σφαλερώτερον. Ὅπερ ὁ Σαοὺλ τότε ἀπερισκέπτως ἐποίησε. Δρυμῶνα παρῄει τὸ στρατόπεδον μελισσῶνα ἔχοντα, καὶ ὁ μελισσῶν κατὰ πρόσωπον τοῦ λαοῦ· καὶ εἰσῆλθεν ὁ λαὸς εἰς τὸν μελισσῶνα, καὶ διεπορεύετο λαλῶν. Εἶδες οἷον τὸ βάραθρον; τράπεζα ἐσχεδιασμένη, ἵνα τὸ εὔκολον τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ τὸ ἡδὺ τῆς τροφῆς, καὶ ἡ τοῦ λήσεσθαι ἐλπὶς εἰς τὴν παράβασιν αὐτοὺς προσκαλέσηται τῶν ὅρκων. Καὶ γὰρ ὁ Ἰωνάθαν οὐκ ἀκούσας ἐν τῷ ὁρκίζειν τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐξέτεινε τὸ ἄκρον τοῦ σκήπτρου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐβάπτισεν εἰς τὸ κηρίον τοῦ μέλιτος, καὶ ἐπέστρεψε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἀνέβλεψαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. Ὅρα τίνα ὁ πονηρὸς πρὸς τὴν ἐπιορκίαν ὤθησεν· οὐχ ἕνα τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ ὀμωμοκότος βασιλέως. Οὐδὲ γὰρ

filium vltionem suorum, comesturum panem. Quid igitur hac re stultius fieri posset? Labore enim fatigatos & vulneribus confectos milites cum refocillare debuisset, & recentiores hostibus immittere, ipsis hostibus grauius eos habuit, per iuramenti necessitatem fami grauissimæ eos tradens. periculosum quippe de seipso quempiam iurare; sæpius enim à rerum circumstantia impedimur: aliorum autem sententiam iuramentorum suorum necessitati alligare. longè periculosius. id quod Saul tunc inconsiderate fecit. Syluam transibat exercitus fauum habentem, & fauus ante faciem populi erat: ingressusque est populus ad fauum, & transibat loquens. Vidisti quanta vorago? Mensa extemporanea: vt & accedendi facilitas, & nutrimenti suauitas, & latendi spes ad iuramentorum præuaricationem ipsos inuitaret. Etenim Ionathas, qui non audierat patrem suum iurantem, extendit summitatem sceptri, quod in manu sua habebat, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam in os suum, & respexerunt oculi ipsius. Vide quem malignus ad periurium impulit: non vnum ex militibus, sed ipsum iurati Regis filium. Nec enim

φύλαιν, καὶ παραδώσεις αὐτοὺς εἰς χεῖράς μου· καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ κύριος. Ὅρα πρᾳότητα καὶ ἐπιείκειαν τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ. Οὐ γὰρ σκηπτὸν ἀφῆκεν, οὐδὲ τὴν γῆν ἔσεισεν, ἀλλ᾽ ὅπερ φίλοι πρὸς φίλους ποιοῦσιν, ἐπειδὰν ὑβρισθῶσι, τοῦτο πρὸς τὸν δοῦλον ὁ δεσπότης ἐποίησε. Καὶ εἶπεν Σαοὺλ· προσαγάγετε τὰς φυλὰς τοῦ λαοῦ καὶ ἴδετε ἐν τίνι γέγονεν ἡ ἁμαρτία αὕτη σήμερον· ὅτι ζῇ κύριος ὁ σώσας Ἰσραήλ, ὅτι ἐὰν ἀποκριθῇ κατὰ Ἰωνάθαν τοῦ υἱοῦ μου, θανάτῳ ἀποθανεῖται. Καὶ οὔπω τοῦ ἡμαρτηκότος φανέντος, τὴν κρίσιν πεποίηται· καὶ τὸν ἁλόντα οὐκ εἰδὼς ἀπεφήνατο, καὶ ὁ πατὴρ ἐγένετο δήμιος, καὶ πρὸ τῆς ἐξετάσεως τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον ἐξήνεγκε. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν· κλήρῳ τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψε· καὶ εἶπεν Σαοὺλ, βάλετε κλῆρον ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ Ἰωνάθαν. Καὶ εἶπεν Σαοὺλ πρὸς Ἰωνάθαν, ἀπάγγειλον δή μοι τί ἐποίησας· καὶ εἶπεν Ἰωνάθαν, γευσάμενος ἐγευσάμην ἐν ἄκρῳ τῷ σκήπτρῳ τῷ ἐν τῇ χειρί μου μικροῦ μέλιτος, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω. Τίνα οὐκ ἂν ἔκαμψε, τίνα οὐκ ἂν εἰς οἶκτον ἤνεγκε ταῦτα τὰ ῥήματα. Ἐννόησον ὅσον χειμῶνα λοιπὸν ὁ Σαοὺλ ὑπέμεινε, τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ διακοπτομένων, καὶ ἑκατέρωθεν βαθυτάτου κρημνοῦ φερομένου. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίζετο· ἀλλὰ τί φησι· τάδε ποιή-

ipsos in manus meas? Et non respondit ei in die illa Dominus. Respice benignitatem & mansuetudinem clementissimi Dei. Non enim fulmen immisit, neq; terram concussit: sed quod erga amicos amici faciunt, si contumeliis affecti fuerint, hoc & in seruum Dominus fecit. Et dixit Saul: Adducite omnes tribus populi, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Viuit Dominus saluator Israel, quia si responderit contra Ionathan filium meum, morte morietur. Et nondum comperto, quis peccasset, iudicium fecit; & reum nesciens, tulit sententiam; factusque est pater filii carnifex, & ante examinationem damnationis sententiam pronunciauit. Et quid opus multis? Sorti rem commisit. Et dixit Saul: iacite sortem inter me & Ionathan. dixitque Saul ad Ionathan: Annuncia mihi, quid fecisti? cui Ionathas, Gustans gustaui, ait, summitate sceptri, quod habebam in manu mea, parum mellis, & en ego morior. Quem non flexissent, quem non ad misericordiam adduxissent verba ista? Considera quantam procellam deinde Saul sustinuit, cum ipsius viscera dissecarentur, & vtrinq; profundissimũ appareret præcipitium. Sed tamen nec sic emendabatur: sed quid inquit? Hæc faciat mihi Deus,*

* lat. per Ionath. filiũ meũ factum est.

ποιήσαι μοι ὁ θεὸς, καὶ τάδε προσθείη, ὅτι θανάτῳ ἀποθανῇ σήμερον. Καὶ εἶπεν ὁ λαὸς πρὸς Σαοὺλ· τάδε ποιήσαι ἡμῖν ὁ θεὸς, καὶ τάδε προσθείη, εἰ θανάτῳ θανατωθήσεται ὁ ποιήσας τὴν σωτηρίαν τὴν μεγάλην τῷ Ἰσραήλ· ζῇ κύριος εἰ πεσεῖται τῆς τριχὸς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ὅτι ἔλεον θεοῦ ἐποίησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. Ἰδοὺ καὶ ὁ δῆμος δεύτερον ὤμοσε, καὶ ἀντώμοσε τῷ βασιλεῖ. Ἀνάγκη λοιπὸν διαῤῥαγῆναι τὸν ὅρκον· πάντας γὰρ εὐορκῆσαι τούτους ἀδύνατον. Εἰ γὰρ ἠθέλησεν ὁ βασιλεὺς ἀντιστῆναι καὶ ἐπεξελθεῖν τῷ ὅρκῳ, πᾶς ὁ δῆμος ἀντέστη, καὶ τυραννὶς ἂν ἐγένετο χαλεπωτάτη· πάλιν εἰ ἠθέλησεν ὁ παῖς τῆς οἰκείας φειδόμενος σωτηρίας ἐκδοῦναι ἑαυτὸν τῷ στρατοπέδῳ, πατροκτόνος εὐθέως ἂν ἐγένετο. Ὁρᾷς καὶ τυραννίδα καὶ παιδοκτονίαν, καὶ πατροκτονίαν καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, καὶ μάχην καὶ σφαγὰς καὶ αἵματα, καὶ μυρίους νεκροὺς ἀφ' ἑνὸς ὅρκου κειμένους; Εἶδες ὁποῖον ὅρκος τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον κατεσκεύασεν; Ἵν' οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ παραπλήσια ἐκείνοις πεισώμεθα, ἀποστῶμεν τῆς πονηρᾶς τῶν ὅρκων συνηθείας, ὡς ἂν τὴν θεοῦ τὴν εὔνοιαν ἐντεῦθεν ἐπισπασάμενοι, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀσφαλῶς διανύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-

& hæc adiiciat, quoniam morte morieris hodie. Et dixit populus ad Saul: Hæc faciat nobis Deus, & hæc addat, si morte morietur qui fecit salutem magnam in Israel: viuit Dominus, si cadet capillus de capite eius in terram, quia misericordiam Dei fecit in die hac. Ecce & populus secundum iurauit, & regi contrarium iurauit. Necesse iam scindi iuramentum: omnes enim hos verè iurasse, fieri non potest. Si enim voluisset Rex resistere, & ad iuramentum procedere, restitisset populus, & tyrannis crudelissima facta fuisset: & rursum, si voluisset filius propriæ parcens saluti, seipsum exercitui dedere, parricida statim extitisset. Vides & tyrannidem, & filii cædem, & bellum ciuile, & pugnam & iugulationes, & cruorem, & infinita cadauera ob vnum iacere iuramentum? Vidisti quantam perditionis voraginem iuramentum parauit? Ne igitur nos quoque consimilia illis patiamur, ab improba iuramentorum consuetudine desistamus, quo Dei fauorem nobis hic conciliemus, & præsentem vitam securè peragamus, ac futura bona adipiscamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: cui gloria & imperium, cum patre & sancti-

κράτος, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

sanctissimo spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Περὶ ἀκακίας καὶ μνησικακίας.

ΛΟΓΟΣ κθ'.

Ἵνα αὖ ἕτερον εἰς μέσον ἀγαγεῖν χρὴ περὶ ἐπιεικείας ἡμᾶς διαλέγεσθαι βουλομένους ἀγαπητοί, ἢ τὸν μαρτυρίαν ἄνωθεν δεξάμενον, καὶ ἐπὶ τούτῳ θαυμασθέντα· εὗρον γάρ φησι Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· ὃς οὐ μόνον ἐψώμιζε καὶ ἐπότιζε τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντας πολλάκις ἐξήρπαζε τοῦ θανάτου. Ὁ μὲν γὰρ Σαοὺλ οὕτως αὐτὸν ἐμίσει καὶ ἀπεστρέφετο, μετὰ τὰς μυρίας εὐεργεσίας, μετὰ τὰ λαμπρὰ τρόπαια καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Γολιὰθ σωτηρίαν, ὡς μηδὲ τῆς προσηγορίας ἀνέχεσθαι τῆς ἐκείνου μεμνῆσθαι. Ἑορτῆς γάρ ποτε ἐπιστάσης, ἐπειδὴ δόλον αὐτῷ πλέξας τινὰ καὶ χαλεπὴν ἐπιβουλὴν ῥάψας οὐκ εἶδε παραγενόμενον, ποῦ ἐστι φησὶν ὁ υἱὸς Ἰεσσαί· καὶ πονηρίαν οὐδὲ μίαν ἔχων εἰπεῖν, τὴν τοῦ γένους δυσγένειαν εἰς μέσον ἔφερε· ταύτῃ προσδοκῶν ἐπισκοτήσειν αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα. Ὁ δὲ εὑρὼν αὐτὸν ἔνδον ἐν τῷ σπηλαίῳ καθεύδοντα, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν υἱὸν

De Simplicitate, siue mansuetudine, & Iniuriarum memoria.

HOMILIA XXIX.

DE mãsuetudine disserere volẽtes, charissimi, quem nam alium in medium adducere oportet, quã qui testimonium desuper accepit, atq; in hac re sũma in admiratione habitus fuit? Ait enim: Inueni Dauid filiũ Iesse, virũ secundũ cor meum: q non modò inimicis cibũ & potum pbuit, sed etiã frequenter periclitãtes à morte eripuit. Tanto n. odio Saul ipsũ prosecutus est & auersatus, post innumera licet beneficia, post splendida trophæa, & partã ex Goliath salutẽ, vt ne nominis qdem illi' meminisse vellet. Festo n. aliquãdo imminẽte, cum dolũ contra ipsũ struxisset, & graues insidias molitus esset; iã verò eũ non adesse cerneret, vbi est, inqt, filius Isai: & cum flagitium de eo diceret, nõ haberet, generis obscuritatẽ in medium ptulit; hac ratione claritatẽ ipsius obscuraturũ se sperãs. Hic verò in spelunca dormientẽ ipsũ inueniens, nõ eũ appellauit filium

υἱὸν Κίς, ἀλλὰ τῷ τιμῆς ὀνόματι· οὐ γὰρ μὴ ἐπάγω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν Χριστὸν τοῦ κυρίου. Οὕτω καθαρὸς ἦν ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἁπάσης. Χριστὸν κυρίου καλεῖ τὸν τοσαῦτα ἠδικηκότα, τὸν τοῦ αἵματος αὐτοῦ διψῶντα, τὸν μετὰ μυρίας εὐεργεσίας πολλάκις αὐτὸν ἐπιχειρήσαντα ἀνελεῖν. Οὐ γὰρ ἐσκόπει τί παθεῖν ἐκεῖνος ἄξιος ἦν, ἀλλ' ἐσκόπει τί καὶ ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν αὐτῷ πρέπον ἦν. Τί τοῦτο· ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ λαβὼν τὸν ἐχθρὸν, τριπλῷ κατεχόμενον δεσμῷ, καὶ τῇ τοῦ τόπου στενοχωρίᾳ, καὶ τῇ τῶν βοηθησόντων ἐρημίᾳ, καὶ τῇ τοῦ ὕπνου ἀνάγκῃ, οὐκ ἀπαιτεῖς δίκην οὐδὲ τιμωρίαν αὐτόν· ἀλλ' οὐ μὴ ἐπαγάγω τὴν χεῖρά μου λέγεις ἐπὶ τὸν Χριστὸν κυρίου; ναί φησιν. Οὐ γὰρ τί παθεῖν δίκαιός ἐστιν οὗτος ὁρῶ νῦν, ἀλλὰ τί ποιῆσαί μοι προσῆκεν. Ὑμεῖς μὲν οὖν αὐτὸν ἴσως θαυμάζετε, ὅτι οὐδενὸς ἐμνήσθη τῶν παρελθόντων κακῶν· ἐγὼ δὲ δι' ἕτερον πολλῷ μεῖζον αὐτὸν ἐκπλήττομαι. Ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι οὐδὲ φόβος αὐτὸν τῶν μελλόντων ὤθησε πρὸς τὸ διαχειρίσασθαι τὸν ἐχθρόν. ᾔδει γὰρ σαφῶς, ὅτι διαφυγὼν αὐτοῦ τὰς χεῖρας, πάλιν κατ' αὐτοῦ στήσεται· ἀλλ' εἵλετο μᾶλλον αὐτὸς κινδυνεύειν ἀπολύσας τὸν ἠδικηκότα, ἢ τῆς καθ' ἑαυτὸν ἀσφαλείας προνοῶν διαχειρίσασθαι τὸν πολέμιον. Καὶ οὔτε ἡ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὐχ ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὐχ ἡ προτροπὴ

filium Cis, sed dignitatis nomine: absit, inquit, vt manum meam mittam in Christum Domini. Adeo mundus erat ab ira, atq; omni iniuriarum memoria. Christum Domini vocat eum, à quo tantas iniurias acceperat, qui sanguinem ipsius sitiebat, qui post infinita beneficia sæpe interficere ipsum conabatur. Non enim respiciebat, quid ille pati dignus esset, sed, quid & facere & loqui sese deceret, considerabat. Quid hoc est? Hostem veluti in carcere comprehendisti, triplici detentum vinculo, loci angustia, adiutorum solitudine, & necessitate somni; nec pœnam aut supplicium de eo sumis, sed dicis: Absit, vt mittam manum meam in Christum Domini? Vtiq;, inquit. Non enim qd ille pati mereatur, sed quid facere me deceat, nunc expendo. Vos igitur ipsũ fortasse miramini, quod nullius præteritorum malorũ memor fuerit: ego vero ꝓpter aliud multo magis ipsum obstupesco. Quale nã illud? Quod nec futurorũ timor eũ impulerit, vt hostẽ interimeret. Perspicue n. nouerat, fore, vt è manibus suis elapsus denuò cõtra se erigeretur, sed elegit potius ipsemet, dimisso illo iniquo, pericula subire quàm securitati suæ ꝓspiciendo, hostẽ obtruncare. Et neq; ꝓteritorũ memoria, neq; metus futuro-

προσπὶ τοῦ στρατηγοῦ, οὐχ ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὐ τὸ τῆς σφαγῆς εὔκολον, οὐκ ἄλλο οὐδὲν διήγειρεν αὐτὸν πρὸς φόνον· ἀλλ' ὥσπερ εὐεργέτου τινὸς, καὶ τὰ μεγάλα αὐτὸν πεποιηκότος ἀγαθὰ, οὕτω τοῦ ἐχθροῦ καὶ λελυπηκότος ἐφείσατο, καὶ τὸ κράσπεδον ἀποκόψας τοῦ ἱματίου, καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος ἀφελόμενος, ἀπελθὼν πόρρωθεν, καὶ στὰς ἐβόησε, καὶ τῷ διασωθέντι ταῦτα ὑπέδειξεν· οὐχὶ πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλοτιμίαν ποιῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν πεῖσαι βουλόμενος, ὅτι εἰκῇ καὶ μάτην ὑπώπτευεν αὐτὸν ὡς ἐχθρόν· καὶ διὰ τούτου αὐτὸν πρὸς φιλίαν ἐπισπάσασθαι σπεύδων. Τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς ἐχθρὸν λυπήσαντα μὴ ἀμύνασθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ ἄνθρωπον εὐεργετηθέντα πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, εἶτα ἀντὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνων, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἀνελεῖν ἐπιχειρήσαντα τὸν εὐεργέτην, λαβόντα εἰς χεῖρας, καὶ κύριον γενόμενον ἀνελεῖν καὶ αὐτὸν ἀφεῖναι, καὶ τῆς ἑτέρων ἐπιβουλῆς ἐξαρπάσαι, καὶ ταῦτα πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιθήσεσθαι μέλλοντα, τίνα ἂν καταλίποι λοιπὸν φιλοσοφίας ὑπερβολήν· τίνα δ' ἔχοιεν ἂν πονηρίας ὑπερβολὴν τὰ παρὰ τοῦ Σαοὺλ εἰς τὸν Δαβὶδ ἐνδεικνύμενα· ὅτι ἄρτι τῶν πολεμίων ἀπελαθέντων παρ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πόλεως ἑαυτὴν ἀνακτησαμένης, καὶ πάντων ἐπινίκια θυόντων, αὐτὸς

turorum, neque exhortatio exercitus, neq; loci solitudo, neq; facilitas cędis, neq; aliud qdlibet ipsū ad homicidiū excitauit: sed tanq; benefactori cuidam, & q magna ipsi bona præstitisset, ita inimico sibiq; infesto pepercit: oraq; vestimenti præcisa, & aqua lenticula sublata, procul recessit; & stans clamauit, illique incolumi seruato hæc ostendit. Nec ad ostentationem aut ambitionem hæc faciebat, sed reipsa persuadere voluit, quòd temerè & frustra se tanquam hostem suspectum haberet: atque per hoc ad amicitiam eum attrahere enitebatur. Illum enim qui tantum inimicus est & molestias infert, non vlcisci, nihil mirandum: hominem verò multis magnisque beneficiis affectum, deinde pro benefactis illis & semel & iterum & sæpius molitum interficere benefactorem, in manus capere, & neci tradere posse, dimittere tamen atque ab aliorum etiam insidiis eripere; idque cum iisdem denuo sit insidiaturus, quemnam summū philosophiæ gradum non habet? Quid verò ad improbitatem, in hu quæ Saul erga Dauidem ostendit, addi possit? Quia hostibus nuper ab eo r pulsis, & ciuitate seipsam recreante, atq; omnibus ob partam victoriam hostias immolantibus, ipse benefacto-

τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἁπάντων αἴτιον ἀνελεῖν ἐπεχείρησε. Καὶ οὐδὲ τῆς εὐεργεσίας ἡ ὑπόθεσις τὸν μεμηνότα καὶ παραπαίοντα κατέστειλεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἠκόντισε βουλόμενος αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ τοιαύτας ἀντὶ τῶν κινδύνων ἐκείνων ἐδίδου τὰς ἀμοιβάς. Δαβὶδ γὰρ ἔψαλλε τῇ χειρὶ αὐτοῦ φησι, καὶ τὸ δόρυ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Σαοὺλ, καὶ ἦρε Σαοὺλ τὸ δόρυ καὶ εἶπεν· εἰ πατάξω ἐν Δαβίδ· καὶ ἐξέκλινε Δαβὶδ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξε τὸ δόρυ ἐν τῷ τοίχῳ. Τίνα οὐκ ἂν καὶ τῶν σφόδρα φιλοσοφεῖν ἐπισταμένων, εἰς θυμὸν ταῦτα ἐξήνεγκεν. Ἀλλ᾽ οὗτος ᾑρεῖτο φυγεῖν μᾶλλον, καὶ τῆς πατρῴας οἰκίας ἐκπεσεῖν, καὶ πλανήτης εἶναι καὶ δραπετεύειν, καὶ ταλαιπωρούμενος τὴν ἀναγκαίαν πορίζειν τροφὴν, ἢ τῷ βασιλεῖ γενέσθαι σφαγῆς αἴτιος. Οὐ γὰρ ὅπως ἑαυτὸν ἐκδικήσειεν, ἀλλ᾽ ὅπως ἐκεῖνον ἀπαλλάξει τοῦ πάθους ἐσκόπει· διὰ τοῦτο τῶν ὀφθαλμῶν ἑαυτὸν ὑπεξήγαγε τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε ὑποσύραι τὸν ὄγκον, καὶ καταστεῖλαι τὴν φλεγμονὴν, καὶ παραμυθήσασθαι τὴν βασκανίαν. Βέλτιον γάρ με φησὶ ταλαιπωρεῖσθαι καὶ μυρία πάσχειν δεινὰ, ἢ τοῦτον ἀδίκου σφαγῆς παρὰ τῷ θεῷ κρίνεσθαι. Τί τοίνυν γένοιτ᾽ ἂν ἴσον τῆς γενναίας ἐκείνης καὶ ἀδαμαντίνης ψυχῆς, ὅτι πενίαν ἀντὶ πλούτου,

καὶ

rem & seruatorem suum, omniumq; illorum bonorum causam interficere aggressus est: Et nec beneficentiæ prætextus furentem illum ac insanientem continuit: sed & semel & iterum & frequenter iaculatus est, ipsum occidere cupiens: & talia pro illis periculis reddebat præmia. Dauid enim psallebat 1.Reg.19 *manu sua, inquit; & hasta in manu Saul: & tulit Saul lanceam, dixitq;: infigam in Dauid. Et declinauit Dauid à facie ipsius, & infixit lan eam in pariete. Quem quæso etiam eorum, qui egregiè philosophari norunt, ista ad furorem non efferrent? Verum iste fugere potius elegit, & patria exulare domo, erronem, profugumque agere, & in calamitate necessarium sibi parare victum, quàm Regi cædis occasionem dare. Necenim eo spectabat, vt seipsum vlcisceretur, sed vt illum ab eo malo liberaret. Idcircò ab oculis inimici sese subduxit, vt tumorē subduceret, sisteret inflammatic nem & inuidiam mitigaret. Satius enim est, inquit, me miserum esse, innumerasque pati calamitates, quàm hunc apud Deum ob iniustam cædem condemnari. Quid igitur æquale fuerit generoso illi & adamantino animo; quando pro diuitiis paupertatem, solitudinem*

pro

καὶ ἐρημίαν ἀντὶ πατρίδος, καὶ πόνους καὶ κινδύνους ἀντὶ τρυφῆς καὶ ἀδείας εἵλετο, ἵνα τὸν ἐχθρὸν ἀπαλλάξῃ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπεχθείας. Τίνα οὐκ ἂν ἔπεισε ταῦτα ἐκτεθηριωμένον καὶ ἄγριον, καταθέσθαι τὴν ἔχθραν καὶ ἀπαλλαγῆναι τῆς βασκανίας· ἀλλὰ τὸν ὠμὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπάνθρωπον, οὐδὲν τούτων ἔπεισε πρὸς φιλανθρωπίαν ἐπικαμφθῆναι, ἀλλ' ἐδίωκε καὶ πανταχοῦ περιῄει ζητῶν, τὸν ἠδικηκότα μὲν οὐδὲν, ἀδικηθέντα δὲ τὰ ἔσχατα, καὶ μυρία αὐτῷ ἀντὶ τούτων ποιήσαντα ἀγαθά. καὶ οὐκ εἰδὼς εἰς αὐτὰ λοιπὸν τοῦ Δαβὶδ ἐμπίπτει τὰ δίκτυα. Ἦν γὰρ ἐκεῖ σπήλαιόν φησι, καὶ εἰσῆλθε Σαοὺλ παρασκευάσασθαι· Δαβὶδ δὲ καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ σπηλαίῳ ἐκάθηντο. Καὶ εἶπον οἱ ἄνδρες Δαβὶδ πρὸς αὐτόν· ἰδοὺ ἡ ἡμέρα καθὼς εἶπεν ὁ κύριος, δίδωμι τὸν ἐχθρόν σου εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ ποιήσεις αὐτῷ τὸ ἀρεστὸν ἐν ὀφθαλμοῖς σου. Καὶ ἀνέστη Δαβὶδ καὶ ἀφείλετο τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος Σαοὺλ λαθραίως. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάταξε τὸν Δαβὶδ ἡ καρδία αὐτοῦ, ὅτι ἀφείλετο τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος, καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ· μηδαμῶς μοι παρὰ κυρίου ποιῆσαι τὸ ῥῆμα τοῦτο τῷ κυρίῳ μου, τοῦ ἐπενεγκεῖν τὴν χεῖρά μου ἐπ' αὐτὸν, ὅτι χριστὸς κυρίου ἐστίν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ἵλεώς μοι κύριος, εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς βουληθείην, μὴ συγχωρήσαι μοι

pro patria, labores quoque & pericula pro deliciis & securitate elegit, vt inimicum ab odio, quod in eum habebat, liberaret? Cui tam efferato & agresti hæc non persuadeant, inimicitias deponere & ab inuidia cessare? sed crudelem tamen illum & inhumanum nihil horum adduxit, vt ad benignitatem flecteretur: sed persequebatur & vbique circumibat, quærens eum, qui nihil iniuria intulerat, summa vero iniuria affectus infinita ipsi pro his bona præstiterat. Ac imprudens in ipsa deinde Dauidis incidit retia. Erat enim, inquit, ibi spelunca, & ingressus est Saul, vt exoneraret aluum: Dauid autem & viri ipsius in interiore spelunca sedebant. Dixeruntque viri Dauid ad ipsum: Ecce dies, sicut dixit Dominus, Tradam inimicũ tuum in manus tuas, faciesque ei quod placitum est in oculis tuis. Et surrexit Dauid, abstulitque oram chlamydis Saulis clanculum. Et post hæc percussit Dauidem cor ipsius, quòd abstulisset laciniam chlamydis, dixitq; ad viros suos: Auertat à me Dominus, ne faciam verbũ hoc domino meo, mittamq; manum meam in ipsum, quia christus Domini est: ac si diceret: ppitius sit mihi Dominus; etiãsi ipsemet vellem, nunquam tamen

1.Reg.24

μοι τοῦτό ποτε ἐργάσασθαι, μηδὲ ἐπιτρέψειεν εἰς ταύτην ἐλθεῖν τὴν ἁμαρτίαν. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς ἡμερώτερον· ἄρα ἄνθρωπον τοῦτον ἐροῦμεν τὸν ἐν ἀνθρωπείᾳ φύσει ἀγγελικὴν πολιτείαν ἐπιδειξάμενον; Ἀλλ' οὐκ ἀνάσχοιντο οἱ θεῖοι νόμοι. Τίς γὰρ ἂν εἰπέ μοι ταχέως ἕλοιτο τοιαύτην εὐχὴν εὔξασθαι τῷ θεῷ· καὶ τί λέγω εὔξασθαι· μὴ κατεύξασθαι μὲν οὖν τοῦ λελυπηκότος, τίς ἂν ῥᾳδίως ὑπέμεινεν. Εἶδες τοῦ Δαβὶδ τὰ δίκτυα πεπαμένα, καὶ τὸ θήραμα ἐναπειλημμένον, καὶ τὸν κυνηγέτην ἑστῶτα, καὶ πάντας ἐγκελευομένους βαπτίσαι τὸ ξίφος εἰς τὸ τοῦ πολεμίου στῆθος; Θέα μοι λοιπὸν καὶ τὴν φιλοσοφίαν· θέα μοι τὴν πάλην, τὴν νίκην, τὸν στέφανον. Καὶ γὰρ στάδιον ἦν τὸ σπήλαιον ἐκεῖνο, καὶ πάλη θαυμαστή τις ἐγίνετο καὶ παράδοξος. Ἐπάλαιε μὲν γὰρ ὁ Δαβὶδ, ἐπύκτευε δὲ ὁ θυμὸς, καὶ ἔπαθλον ὁ Σαοὺλ ἔκειτο, καὶ ἀγωνοθέτης ἦν ὁ θεός. Οὐ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν μόνον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἑαυτοῦ ἦν αὐτῷ ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς παρόντας στρατιώτας. Εἰ γὰρ καὶ φιλοσοφεῖν ἤθελε καὶ φείδεσθαι τοῦ λελυπηκότος, εἰκὸς ἦν καὶ δεδοικέναι αὐτὸν ἐκείνους, μήποτε καὶ συγκόψωσιν αὐτὸν ἐν σπηλαίῳ, ἅτε λυμεῶνα καὶ προδότην ὄντα τῆς αὐτῶν σωτηρίας, καὶ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν αὐτῶν διασώζοντα. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν ταῦτα αὐτοὺς δυσχε-

me hoc facere permittat, nec ad peccatū istud deuenire sinat. Quid hac anima mansuetius esse possit? Nūquid hominem istum dicemus, qui in humana natura angelicam ostendit conuersationem? Sed non paterentur diuinæ leges? Quis enim, obsecro te, citò eiusmodi à Deo optare velit? & quid dico optare? Quis imò contra molestos sibi non precari facilè sustineat? Vidisti Dauidis tensa retia, & prædam interceptam, venatorē stantem, & omnes adhortantes vt gladium in hostis pectus immergeret? Nunc mihi specta philosophicam animi moderationem: specta mihi luctam, victoriam, coronam. Etenim stadium quoddam erat spelunca illa, & lucta quædam mirabilis dictuq; incredibilis facta est. Luctatus enim est Dauid, pugilē egit iracūdia, certaminis præmiū Saul positus erat, Aganotheta erat Deus. Non enim aduersus seipsum modò, propriamq; cupiditatem ei bellum erat, sed & aduersus milites qui aderāt. Etenim si animo voluisset moderari, & parcere ei, qui læserat, consentaneum erat, vt & illos metueret, ne fortè ipsum in spelunca contrucidarēt, tanq̄ perditorem & proditorem salutis ipsorum, & qui communem hostem seruaret. Probabile enim erat eos talia indigna-

bun-

δυσχεραίνοντας λέγειν· πλανῆται καὶ φυγάδες ἐγενόμεθα ἡμεῖς, καὶ οἰκίας καὶ πατρίδος καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐξεπέσομεν, καὶ τῶν δυσχερῶν σοι πάντων ἐκοινωνήσαμεν· καὶ σὺ τῶν κακῶν τούτων τὸν αἴτιον εἰς χεῖρας λαβὼν ἀφεῖναι διανοῇ, ἵνα μὴ τῶν κακῶν τούτων ἡμεῖς ἀναδύσωμεν; καὶ σπουδάζων τὸν ἐχθρὸν διασῶσαι προδίδως τοὺς φίλους; Καὶ πῶς ταῦτα δίκαια· Εἰ γὰρ τῆς ἑαυτοῦ καταφρονεῖς σωτηρίας, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας φεῖσαι ψυχῆς. Οὐ λυπεῖ σε τὰ παρελθόντα οὐδὲ μέμνησαι τῶν κακῶν ὧν ἔπαθες παρ' αὐτοῦ, κἂν διὰ τὰ μέλλοντα ἄνελε, ἵνα μὴ μείζονα καὶ χαλεπώτερα ὑποστῶμεν κακά. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ὑπελογίζετο, ἀλλ' εἰς ἓν ἔβλεπε μόνον, ὅπως τὸν τῆς ἀνεξικακίας ἀναδήσασθαι δυνήσηται στέφανον. Οὐδὲ ἦν οὕτω θαυμαστὸν εἰ μόνος ὢν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐφείσατο τοῦ λελυπηκότος, ὡς νῦν παράδοξόν ἐστιν, ὅτι παρόντων ἑτέρων αὐτὸ τοῦτο ἐποίησε· καὶ ἑταίρων οὐκ ἐπιεικῶν ἀνθρώπων καὶ μετρίων, ἀλλὰ στρατιωτῶν καὶ πολεμεῖν μεμαθηκότων, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπεγνωκότων πόνοις, καὶ μικρὸν ἀναπνεῦσαι ἐπιθυμούντων, καὶ εἰδότων ὅτι τῶν κακῶν ἡ λύσις πᾶσα ἐν τῇ τοῦ πολεμίου σφαγῇ τότε ἔκειτο. Οὐ μόνον δὲ λύσις κακῶν, ἀλλὰ καὶ μυρίων κτῆσις ἀγαθῶν. Οὐδὲν γὰρ ἐκώλυεν, ἐκεί-

bundos dicere: Errones exulesque nos facti sumus, domo, patria caeterisque omnibus eiecti sumus, omniumque difficultatum tuarum consortes facti sumus: & tu malorum istorum authorem in manus traditum cogitas dimittere, ne nobis vnquam a calamitatibus liceat respirare? & inimicum studes seruare, vt amicos prodas? Et quo pacto ista sunt aequa? Nam si tuam ipsius salutem negligis, nostrae certe parcas animae. Non dolent tibi anteacta, neque memor es eorum, quae ab ipso perpessus es mala? Verum nihil horum iustus ille reputabat; vnum illud spectabat, quomodo clementiae redimiri corona posset. Neque perinde mirum fuisset, si solus & absque comitibus existens infestanti sepepercisset, atque nunc est, quod idem aliis praesentibus fecerit: aliis inquam, non hominibus aequis & moderatis, sed militibus, & bellum gerere edoctis, & qui multis difficultatibus iam in desperationem erant adducti, à quibus paululum respirare cupiebant; quique non ignorarent, totam malorum dissolutionem in hostis nece sitam esse: nec malorum duntaxat dissolutionem, sed & plurimorum adeptionem bonorum. Nihil enim obstabat, quo minus illo occiso, regnum ad hunc transiret,

νου σφαγέντος ἐπὶ τοῦτον εὐθὺς διαβλεῦσαι τὴν βασιλείαν. Ἀλλ᾽ ὅμως τοσούτων ὄντων τῶν παροξυνόντων, ἴσχυσεν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος πάντων περιγενέσθαι τούτων καὶ πεῖσαι φείσασθαι τοῦ πολεμίου. Μέγα μὲν οὖν τὸ καὶ αὐτόν τινα τῶν οἰκείων περιγενέσθαι παθῶν· πολὺ δὲ μεῖζον, τὸ καὶ ἑτέρους δυνηθῆναι πεῖσαι, τὴν αὐτὴν αὐτῷ κτήσασθαι γνώμην. Καί τοι πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν καὶ οἱ δοκοῦντες φιλοσοφεῖν, κἂν αὐτοὶ μὴ καταδέξωνται ἐχθροὺς ἀνελεῖν, ὑφ᾽ ἑτέρων ἀναιρεῖσθαι μέλλοντας, οὐκ ἂν ἕλοιντο κωλῦσαι. Ὁ Δαβὶδ οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ ὥσπερ τινὰ παρακαταθήκην λαβὼν καὶ μέλλων αὐτῆς εὐθύνας διδόναι, οὕτως οὐ μόνον αὐτὸς οὐχ ἥψατο τοῦ πολεμίου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑτέρους αὐτοῦ βουλομένους ἀνελεῖν ἐκώλυσε, σωματοφύλαξ ἀντὶ πολεμίου γενόμενος καὶ δορυφόρος ἄριστος. Ὥστε οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὸν Δαβὶδ μᾶλλον κινδύνῳ τότε περιπεπτωκέναι εἰπών, ἢ τὸν Σαούλ. Οὐ γὰρ τὸν τυχόντα ἀγῶνα ὑπέμεινε, παντὶ τρόπῳ σπουδάζων αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς ἐπιβουλῆς τῆς παρ᾽ ἐκείνων· οὐδὲ οὕτω ἐδεδοίκει μέλλων αὐτὸς ἀποσφάττεσθαι, ὡς ἐδεδοίκει μήποτε τῶν στρατιωτῶν τις ἐνδοὺς τῷ θυμῷ διαφθείρῃ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο καὶ δικαιολογίαν τοιαύτην συνέθηκε, καὶ κατηγόρουν μὲν ἐκεῖνοι, κατηγορεῖτο δὲ ὁ καθεύδων· ἀπελογεῖτο δὲ ὁ πολέμιος, ἐδί-

καζε

siret. Attamen cum essent tam multa, quae milites irritabant, tantum valuit generosus ille, ut omnes istos vinceret, & ut hosti parcerent, persuaderet. Magnum quiddam est, proprias aliquem affectiones superasse: longe vero maius, alios quoque persuadere potuisse, ut eandem reciperent sententiam. Iam vero multi sunt inimici, qui per philosophiam affectus moderatos habere videntur, qui, licet ipsimet hostem interficere non sustineant; ab aliis tamen cum interficiendi sunt, obstare nolint. Non ita Dauid: sed perinde ac si depositum quoddam accepisset, de quo rationem reddere deberet, ita non modo ipsemet hostem non attigit, sed alios quoque interimere volentes prohibuit, pro hoste corporis custos factus, & satelles optimus. Non igitur aliquis errauerit, si Dauidem potius quam Saulem in discrimen tunc incidisse dixerit. Non enim vulgare certamen sustinuit, omnibus modis ab illorum insidiis ipsum liberare satagens. Neque ita timuisset, si ipsemet iugulari debuisset, quam metuebat ne quis militum ira indulgens hominem perderet. Idcirco etiam talem concinnauit defensionem. Et illi quidem accusabant, accusabatur vero dormiens: defensorem agebat hostis, Deus vero iu-

rò iu-

καζε δὲ ὁ θεὸς, καὶ τὴν τοῦ Δαβὶδ ψῆφον ἐκύρωσεν. Οὐ γὰρ ἄνευ τῆς τοῦ θεοῦ ῥοπῆς ἴσχυσεν ἂν τῶν μαινομένων ἐκείνων περιγενέσθαι· ἀλλ᾽ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ἦν, ἡ τοῖς χείλεσιν ἐγκαθημένη τούτου, καὶ πειθώ τινα διδοῦσα τοῖς ῥήμασιν ἐκείνοις. Ἆρα οὐχὶ καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα ἄν τις αὐτὸν θαυμάσειεν τῆς μεγαλοψυχίας, ὅτι τὸν ἐχθρὸν εἰς χεῖρας λαβὼν καθεύδοντα καὶ ἀκίνητον μένοντα, καὶ οὐδὲν δυνάμενον ἐργάσασθαι, οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἀνεῖλεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους ἐκώλυσεν; Ἆρα πῶς ἦν εἰκὸς αὐτοὺς προσέχειν ἐκείνῳ λοιπὸν, μεθ᾽ ὅσης εὐνοίας διακεῖσθαι πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ μυρίας ψυχὰς εἶχον λοιπὸν, οὐκ ἂν ἁπάσας ἐπιδῶκαν ὑπὲρ τοῦ στρατηγοῦ, ἔργῳ μαθόντες ἐν τῇ πολεμίας κηδεμονίᾳ τὴν περὶ αὐτὸν οἰκείας εὔνοιαν; Ὁ γὰρ περὶ αὐτὸν λελυπηκότας πρᾶος καὶ ἥμερος ὢν, οὐ πολλῷ μᾶλλον περὶ αὐτὸν εὐνοϊκῶς διακειμένους οὕτως ἔμελλε διακεῖσθαι; ἆρ᾽ οὐκ ἄν τις εὐκαίρως ἐντεῦθεν ἀποδείξειεν ὅτι μεῖζον ἔστησε τρόπαιον φεισάμενος τοῦ Σαοὺλ ὁ Δαβὶδ, ἢ ὅτι τὸν Γολιὰθ κατήνεγκε, καὶ τὴν τοῦ βαρβάρου κεφαλὴν ἀπέτεμε; Καὶ γὰρ αὕτη λαμπροτέρα ἐκείνης ἡ νίκη, καὶ τὸ τρόπαιον ἐνδοξότερον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ σφενδόνης ἐδέηθη καὶ λίθων, καὶ παρατάξεων· ἐνταῦθα δὲ πάντα ὁ λογισμὸς ἐγίνετο, καὶ χωρὶς ὅπλων ἡ νίκη

κα-

rò iudicabat, & Dauidis sententiam sua authoritate comprobabat. Nec enim absque Dei nutu furentes illos superare valuisset: sed Dei gratia erat, quæ istius insidebat labiis, & verbis illis quandam persuadendi vim addebat. Nunquid & hinc maximè ꝑpter animi magnitudinem qs ipsum miretur, quòd inimicum in manus nactus, cum dormiret & immotus permanens nihil quicq̃ moliri posset, non solum ipsemet non interfecit, sed etiam interficere volentes impediuit? Quomodo ipsos verisimile est iã illi obtemperare, quantã beneuolentiam erga ipsum habere? Si enim vel infinitas postea animas habuisset, nõne omnes pro suo imperatore impẽdissent, vbi reipsa, ex solicitudine quã ꝑ hoste gerebat, ipsius erga familiares beneuolentiam didicisset? Qui n. erga eos, à qbus molestia affectus est, mitis & mãsuetus est, nõne magis in benè erga se affectos talis esse debebat? Nonne opportunè quis hinc ostenderit, maius trophæum erexisse Dauidẽ, cum pepercisset Sauli, q̃ cum Goliath ꝑstrauisset, ac barbari caput amputasset? Siqdem hæc illa magnificentior erat victoria & gloriosius trophæum. Illic enim & funda & lapidibus & acie indigebat: hic verò cuncta ratione peragebantur, & sine armis parata

 victo-

κατώρθωτο, καὶ ἀναιμωτὶ τὸ τρόπαιον ἵστατο. Ἐπεὶ οὖν τὴν καλὴν ταύτην καὶ θαυμαστὴν νίκην ἐνίκησεν, ἀνέστη λοιπὸν τῶν ὕπνων ἡ τῶν ἀγώνων ὑπόθεσις ὁ Σαοὺλ, καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σπηλαίου, τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων εἰδὼς οὐδέν. Ἐξήει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ ὄπισθεν, ἐλευθέροις λοιπὸν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπων· ἐξήει, οὐ κεφαλὴν βαστάζων βαρβάρου, ἀλλὰ θυμὸν νενεκρωμένον, καὶ ὀργὴν ἐκνενευρισμένην, καὶ τῷ πολεμίῳ μυρία τραύματα δοὺς· καὶ τὸν μὲν Σαοὺλ διασώσας, τὸν δὲ ἀληθῶς ἐχθρὸν τὸν διάβολον πολλαῖς κατακεντήσας πληγαῖς· ἐξήει τὴν δεξιὰν μετὰ τῆς κεφαλῆς ἐστεφανωμένην ἔχων· δεξιὰν ἐκείνην, ἣ τὸ ξίφος ἴσχυσε καθαρὸν ἐξενεγκεῖν, καὶ ἀναίμακτον τῷ θεῷ δεῖξαι τὴν μάχαιραν, καὶ πρὸς τοσαύτην ἀντιστῆναι θυμοῦ ῥύμην· ἐξήει μετὰ τοσαύτης περιφανείας, μεθ' ὅσης οἱ τρεῖς παῖδες ἀπὸ τῆς καμίνου. Καθάπερ γὰρ ἐκείνους οὐ κατέκαυσε τὸ πῦρ, οὕτω καὶ τοῦτον ἡ πυρὰ τῆς ὀργῆς οὐκ ἐνέπρησε. Κἀκείνοις μὲν τὸ πῦρ ἔξωθεν ὁμιλοῦν, οὐδὲν ἐποίησεν· οὗτος δὲ ἔνδοθεν ἔχων τοὺς ἄνθρακας καιομένους, καὶ τὸν διάβολον ἔξωθεν τὴν κάμινον ὑποκαίοντα, ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ τῆς παραινέσεως τῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ τῆς εὐκολίας τῆς κατὰ τὴν σφαγὴν, ἀπὸ τῆς ἐρημίας τῶν βοηθούντων, ἀπὸ τῆς μνήμης

τῶν

victoria, atq; incruentū trophaeum erectū est. Postquam igitur praeclaram hanc & admirabilē victoriam sibi peperisset, surrexit tandē à somno, horū certaminū materia, Saul, & egressus est è spelunca ignarus omnium, quae circa se gesta essent. Egressus est autem post illum & David, liberis deinceps oculis cœlū intuens: egressus est, nõ caput barbari gestans, sed animi commotionem mortificatam, sed iram eneruatam: postquam innumera hosti dedisset vulnera; postquam Saulē seruasset, & illū reuera hostē diabolū multis plagis confixisset. Egressus est, dexterā cum capite coronatam habens: dexterā dico illam, q̃ gladium purum educere, ensemque Deo nullo sanguine contaminatum ostendere, denique aduersus tantū iracundiæ impetum resistere potuit. Egressus est tanto cum splendore, quanto tres pueri ex illo camino. Quemadmodum enim illos non exussit ignis; ita hunc non inflammauit rogus iracundiæ. Et illis quidem foris nihil ignis, in quo versabantur, nocuit: hic vero intus habens carbones accensos, & foris diabolū videns caminum incendentem, & ab inimici conspectu, & ab adhortatione militum, à facilitate perficiendi cædem, à solitudine eorum qui Sauli possent auxiliari, à praeteri-

torum

τῶν παρελθόντων κακῶν, ἀπὸ τῆς τῶν μελλόντων ἀγωνίας· καὶ γὰρ τοῦ τε κληματίδος καὶ πίσσης καὶ στυππίου, καὶ πάντων τῶν τὴν Βαβυλωνίαν ἀναπτόντων κάμινον λαμπροτέραν ἀνῆπτε τὴν φλόγα, οὐκ ἐνεπρήσθη, οὐδὲ ἔπαθέ τι τοιοῦτον οἷον εἰκὸς ἦν· ἀλλ' ἐξῆλθε καθαρὸς καὶ ἀνέπαφος. Ἐξελθὼν τοίνυν ὁ Δαβὶδ ὄπισθεν τοῦ Σαοὺλ, ἐβόησε λέγων, κύριέ μου βασιλεῦ. Καὶ ἀνέβλεψε Σαοὺλ ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἔκυψε Δαβὶδ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Ἆρά γε ταῦτα τοῦ σώσαντος τὸν ἐχθρὸν ἐλάττονα φέρει τὸν ἔπαινον; ὅτι αὐτὸς σώσας αὐτὸς προσκυνεῖ τὸν σωθέντα, καὶ βασιλέα καλεῖ, καὶ δοῦλον ἑαυτὸν ὀνομάζει καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε ἐκείνου καταστεῖλαι τὸ φρόνημά τε καὶ φύσημα, καὶ τὸν θυμὸν παραμυθήσασθαι, καὶ τὴν βασκανίαν ἀνελεῖν; Ἀλλ' ἀκούσωμεν καὶ τῆς ἀπολογίας αὐτῆς. Ἵνα τί ἀκούεις τῶν λόγων τοῦ λαοῦ λέγοντος, ἰδοὺ Δαβὶδ ζητεῖ τὴν ψυχήν σου· ἰδοὺ ἑωράκασιν οἱ ὀφθαλμοί σου σήμερον, ὡς παρέδωκέ σε κύριος εἰς τὰς χεῖράς μου ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ οὐκ ἠβουλήθην ἀποκτεῖναί σε, καὶ ἐφεισάμην σου καὶ εἶπον, οὐκ ἐποίσω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν κύριόν μου, ὅτι χριστὸς κυρίου ἐστὶ, καὶ ἰδοὺ τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος σου ἐν τῇ χειρί μου, ὃ ἐγὼ ἀφεῖλον καὶ οὐκ ἀπέκτεινά σε. Οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ πλησίον ἐγενόμην φησὶ καὶ τοῦ σώ-

torum malorum memoria, à futurorum periculorũ trepidatione; siquidem hac & sarmentis, & resina & stupa, ac ceteris omnibus, qbus caminus ille Babylonius incedebatur, lucidiorem excitabant flammã: tamen non incensus est Dauid, neque vllo pacto sic affectus fuit, quẽadmodũ consentaneũ erat illũ tot malis irritatum affici; sed purus & integer exiuit. Egressus itaque Dauid post Saulem clamauit dicens: Domine mi Rex. Et respexit Saul post tergum suum: inclinauitq; Dauid se pronus in terram & adorauit ipsum. Nunqd ista minorẽ adferunt laudem, quam inimicum seruasse? Quoniam idem q seruauerat, seruatum nunc adorat; appellat regẽ, seipsũ seruũ vocat, omniaq; facit vt fastum illius atq; arrogantiã reprimere, irã mitigare & inuidiã tollere possit. Sed excusationem quoq; ipsam audiamus. Cur audis verba populi dicentis: Ecce Dauid qrit animã tuã? Ecce viderunt oculi tui hodie, quòd tradiderit te Dominus in manus meas in spelunca; & nolui interficere te, sed pepci tibi & dixi: non inferam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est; & ecce oram chlamydis tuæ in manu mea, quam ego abstuli, nec interfeci te. Neq; enim, si non fuissem, inquit, proximus, ac corpo-

σώματος ἐγγὺς ἑστηκα τοῦ σοῦ, τὸ μέρος ἂν ἔκοψα τοῦ ἱματίου. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἔκοψεν, οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν εἶχε πιστώσασθαι τὸν ἐχθρόν. Πῶς γὰρ μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας πολεμῶν τῷ μηδὲν ἠδικηκότι ἐδύνατο ὑποπτεῦσαι, ὅτι ἀδικηθεὶς ἕτερος τὸν ἀδικήσαντα λαβὼν εἰς χεῖρας ἐφείσατο. Νυνὶ δὲ ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ προνοίας παρέσχετο, καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρόν, καὶ δικαστὴν καὶ μάρτυρα καλεῖ τῆς οἰκείας κηδεμονίας οὑτωσὶ λέγων, γνῶθι καὶ ἴδε σήμερον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ χειρί μου ἀθέτησις· καὶ σὺ δεσμεύεις τὴν ψυχήν μου τοῦ λαβεῖν αὐτήν. Οὕτως ἦν ἄτυφος καὶ κενοδοξίας καθαρὸς ἁπάσης, καὶ πρὸς ἓν ἔβλεπε μόνον, τὴν τοῦ θεοῦ ψῆφον. Φησὶ γάρ, κρῖναι ὁ θεὸς ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχὶ κολασθῆναι βουλόμενος τὸν ἄνδρα, οὐδὲ τιμωρίαν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ φοβῆσαι τῇ μνήμῃ τῆς μελλούσης κρίσεως· ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησε καλέσαι τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὴν δίκην εἰσαγαγεῖν, εἰ μὴ σφόδρα ἦν πεπεικὼς ἑαυτὸν ὅτι πάσης ἐπιβουλῆς ἦν καθαρὸς καὶ ἀμέτοχος. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη, τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ ἀδαμαντίνην ψυχήν, ὅτι πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας ἔχων ἀριθμεῖν τῷ Σαούλ· καὶ γὰρ ἐδύνατο εἴπερ ἐβούλετο εἰπεῖν, ὅτι τοῦ βαρ-

βαρ-

corpori tuo vicinus stetissē, potuissē vestimēti amputare partē. Etenim si nō amputasset, nō potuisset aliūde fidem inimico facere. Quomodo n. post tot beneficia, nihil commeritū oppugnans, suspicari potuit, quod alter iniuria læsus, in manus lædentem nactus, ei pepercisset: Iam vero indubitatum suæ erga ipsum prouidentiæ argumentum exhibuit, ipsumque inimicum, & iudicem & testem vocat suæ solicitudinis, ita dicens: cognosce & vide hodie, quod non sit in manu mea iniquitas: tu vero constringis animā meam, vt eam capias. Vsq; adeo fastus expers erat, & ab omni inani gloria immunis, atq; ad vnū solū respiciebat, Dei scilicet iudicium. Ait n. Iudicet Deus inter me & te. Hoc vero dixit, non q̄ puniri hominem cuperet, aut pœnas de illo sumere; sed vt formidinem illi iniiceret venturi iudicii commemoratione: qa nequaq̄ ausus esset appellare iudicē illum, q decipi nequit, & in se damnationē accersere, nisi certissimū habuisset, se ab omni insidiarum crimine purū & immunem esse. Quis non obstupescat, quis non miretur generosum illum & adamantinum animum? Multa siquidem magnaque poterat Sauli enumerare beneficia. Poterat, si voluisset, dicere: Cum bellum barbaricum, veluti dilu-

uium

βαρβαρικοῦ πολέμου καθάπερ κατακλυσμοῦ τινος ἅπασαν μέλλοντος παρασύρειν τὴν πόλιν, καταπεπληγότων ὑμῶν καὶ δεδοικότων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποθανεῖσθαι προσδοκώντων, ἐγὼ παρελθὼν οὐδενὸς ἀναγκάσαντος, ἀλλὰ καὶ σοῦ κωλύοντος καὶ κατέχοντος, οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπήδησα, καὶ τὸν * πόλεμον ἐδεξάμην, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμον· καὶ ὥσπερ χειμάρρου ῥύμην ἀνέστειλα τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων ἐκείνων, καὶ τὴν πόλιν σειομένην ἔστησα· καὶ δι' ἐμὲ σὺ μὲν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ψυχήν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μετὰ τῆς ψυχῆς, τὴν πόλιν καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ γύναια ἔχουσι. Καὶ μετ' ἐκεῖνο δὲ πάλιν ἑτέρους οὓς κατώρθωσε πολέμους οὐκ ἐλάττους ἐκείνου· καὶ ὅτι ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἐπιχειρήσαντος ἀνελεῖν, καὶ τὸ δόρυ κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἀφέντος οὐκ ἐμνησικάκησε, καὶ ἕτερα πολλῷ πλείονα τούτων καὶ μείζονα. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συμβαινόντων, τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται μόνον οὕτως εἰπών· γνῶθι καὶ ἴδε σήμερον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ χειρί μου κακία οὐδὲ ἀθέτησις· καὶ σὺ δεσμεύεις τὴν ψυχήν μου τοῦ λαβεῖν αὐτήν. Τίνα οὐκ ἂν τὰ τοιαῦτα κατακλάσειε ῥήματα· ὅτι οὐχὶ ὀνειδίσαι αὐτῷ τὰς εὐεργεσίας ἐβούλετο, ἀλλὰ

* forte πολέμιον·

*uium quoddam, vniuersam ciuitatem esset dissipaturum, consternatis vobis ac metu trepidantibus, inque dies singulos mortem expectantibus, ego transiens, nemine compellente, imò & te prohibente & retinente, me non continui, sed pro cæteris omnibus insilij, & * bellum suscepi, & caput amputaui: & velut torrentis impetum, barbarorum illorum insultum repuli, rempublicam vacillantem stabiliui: ac per me tu quidem regnum & vitam, cæteri verò omnes præter vitam, ciuitatem ac domos & vxores obtinent. Ac post illud rursus trophæum, & alia bella, quæ fortiter ac feliciter gesserat, illo non inferiora. Et quod, cum semel atque iterum, imò sæpius ipsum è medio tollere conatus esset, lanceamque in caput illius torsisset, malorum non meminerit; atque alia multo plura & maiora. Verum nihil horum dixit, sed tantum ea, quæ illo die acciderant, in sui defensionem adduxit, ita dicens: Cognosce & vide hodie, quod non sit in manu mea malitia neque iniquitas: tu verò constringis animam meam, vt eam accipias. Quem, quæso, verba ista frangere non possint? Quia beneficia ipsi exprobrare non volebat, sed*

*hostem excepi.

ἀλλὰ πεῖσαι μόνον, ὅτι τῶν φιλούντων καὶ κηδομένων, οὐχὶ τῶν ἐπιβουλευόντων καὶ πολεμούντων ἐστί. Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν εἰς χεῖρας τὸν ἐχθρὸν λάβῃς τὸν σὸν, μὴ τοῦτο σκόπει ὅπως αὐτὸν ἀμυνόμενος καὶ μυρίαις πλινθίων λοιδορίαις ἐκπέμψῃς, ἀλλ' ὅπως αὐτὸν θεραπεύσῃς, ὅπως αὐτὸν ἐπαναγάγῃς πρὸς ἐπιείκειαν, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῇς πάντα ποιῶν καὶ λέγων, ἕως ἂν περιγένῃ τῇ πρᾳότητι τῆς ἐκείνου ὠμότητος. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Δαβὶδ ἐποίησεν, ὁρῶν τὸν πολέμιον κατὰ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ὁπλιζόμενον, καὶ πάντα διὰ τοῦτο κινοῦντα, οὐ μόνον οὐκ ἠγρίανεν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείονα ἦλθε συμπάθειαν· καὶ ὅσῳ μείζονα ἐπιβουλεύσε, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸν ἐδάκρυε, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη πάντα ποιῶν, ἕως καὶ αὐτὸν ἀπολογήσασθαι παρεσκεύασε μετὰ δακρύων καὶ θρήνων. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν εἰπόντος αὐτοῦ κύριέ μου βασιλεῦ, οὐκ ἠνεγκεν ἀδακρυτὶ ταύτην ἀκούειν τὴν φωνὴν ὁ Σαοὺλ, ἀλλ' ἀνῴμωξε καὶ πικρὰν ἀφῆκε φωνὴν, καὶ μέγα ἀνωλόλυξε καὶ εἶπεν· δίκαιος σὺ ὑπὲρ ἐμέ· ὅτι σὺ μὲν ἀνταπέδωκας ἐμοὶ ἀγαθὰ, ἀντὶ τῆς ἐπιβουλῆς, ἀντὶ τῆς σφαγῆς, ἀντὶ τῶν μυρίων κακῶν ἐκείνων· ἐγὼ δὲ ἀνταπέδωκά σοι κακά· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐγενόμην βελτίων, ἀλλὰ μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἐκείνας ἐπέμεινα τῇ πονηρίᾳ· καὶ οὐδὲ

sed solum ut persuaderet, se unum ex eorum numero esse, qui ipsum amarent & revererentur, non qui insidias aut rebellionem molirentur. Et tu ergo, si quando in manus inimicum tuum nactus fueris, ne hoc cogites, ut ipsum ulciscens & infinitis contumeliis afficiens eiicias: sed ut ipsum cures, ut ad mansuetudinē ipsum adducas, nec prius omnia facere & dicere desistas, donec crudelitatem ipsius lenitate superes. Id quod David quoque præstitit: qui dum hostem contra salutem suam armari videret, atque ob hoc omnia mouere, non modò efferatus non est, sed magis etiam ei condoluit: quoque maiores insidias ei struxit, tanto magis ipsū defleuit, nec ante destitit omnia facere, donec ipsum quoque cum fletu & lachrymis ad excusationem excitaret. Postquam enim Saul audiuisset dicentem ipsum: Domine mi Rex, non sustinuit absq; lachrymis vocem illam audire, sed ingemuit, amaram edidit vocem, & eiulabat vehementer, dicens: Iu- 1.Reg.24
stior tu es, quam ego: tu enim tribuisti mihi bona, pro insidiis, pro cæde, pro innumeris illis malis: ego verò tibi reddidi mala: nec ita factus sum melior; sed post beneficia illa in malitia perstiti. Tu verò ne sic quidem mu-

οὕτω μετέβαλε, ἀλλὰ διέμεινας τὸν σεαυτοῦ τηρῶν τρόπον, καὶ πάλιν ἡμᾶς ἐπιβουλεύοντας εὐεργετῶν, καὶ ἀπήγγειλας μοι σήμερον, ἃ ἐποίησάς μοι ἀγαθά· ὡς ἀπέκλεισέ με κύριος εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ οὐκ ἀπέκτεινάς με. Τί τοῦ Δαβὶδ γένοιτ' ἂν μακαριώτερον, ὃς ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, οὕτω τὸν ἐχθρὸν μετερρύθμισε, καὶ ψυχὴν αἵματος καὶ σφαγῆς διψῶσαν λαβών, εἰς θρήνους ἐνέβαλεν ἀθρόον καὶ ὀλολυγμούς. Οὐχ οὕτω τὸν Μωσέα θαυμάζω ὅτι ἀπὸ πέτρας ἀκροτόμου ὑδάτων πηγὰς ἐξήγαγεν, ὡς θαυμάζω τοῦτον, ὅτι ἐξ ὀφθαλμῶν τοιούτων πηγὰς δακρύων κατήγαγεν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὴν φύσιν ἐνίκησεν· οὗτος δὲ τῆς προαιρέσεως περιεγένετο. Ἐκεῖνος ἐπάταξεν ἐν τῇ ῥάβδῳ τὸν λίθον· οὗτος ἔκρουσε τῷ λόγῳ τὴν καρδίαν, οὐχ ἵνα λυπήσῃ, ἀλλ' ἵνα καθαρὰν ἐργάσηται καὶ προσηνῆ. Ὅσον οὖν αὐτὸν ἐπαινῶ διὰ τὴν οἰκείαν πρᾳότητα, μειζόνως αὐτὸν θαυμάζω, διὰ τὴν τοῦ Σαοὺλ μεταβολήν. Τοῦ γὰρ τῶν οἰκείων κρατῆσαι παθῶν πολὺ πλέον ἐστὶ τό, καὶ τῆς ἑτέρων περιγενέσθαι μανίας, καὶ φλεγμαίνουσαν καταστεῖλαι καρδίαν, καὶ τοσαύτην ἀπὸ τοσαύτης ἐργάσασθαι ζάλης, καὶ ὀφθαλμοὺς φόνον βλέποντας, δακρύων ἐμπλῆσαι θερμῶν. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμει καὶ θαύματος. Καὶ γὰρ εἰ μὲν τῶν ἐπιεικῶν καὶ μετρίων ἀνθρώπων ὁ Σαοὺλ,

οὐ μέ-

tatus es, sed more tuo perrexisti, atque iterum nos insidias molientes beneficiis afficiens, quæ hodie mihi bona præstiteris, mihi indicasti: quod scilicet in manus tuas Dominus me concluserit, tu verò me non interfeceris. Quid Dauide beatius fuerit, qui breui temporis momento ita inimicum transformauit, & animam sanguinis & cædis sitientem nactus, in lachrymas & vlulatus repente coniecit? Non ita Moysen admiror, quod ex prærupta petra aquarum fontes eduxerit; quam istum suspicio, quòd ex talibus oculis scatebras deduxerit lachrymarum. Ille siquidem naturam vicit: hic verò voluntatem liberam superauit. Ille virga percussit lapidē: hic sermone cor pulsauit; non vt tristitiā inferret, sed vt mundū & mansuetum efficeret. Quantūcunque igitur illū ob propriā mansuetudinem laudibus effero, magis tamē hunc propter mutationem Saulis admiror. Siquidem multo minus est ꝓpriis dominari affectibus, q̄ aliorum vincere furorem, q̄ cor ita intumescens compescere, & ex tanta tempestate, tam quietū facere, oculosq; vnde homicidiū emicabat, calidis implere lachrymis. Atq; hoc est stuporis ac miraculi plenū. Etenim si Saul fuisset homo æquus & moderatus, non adeo magni erat

nego-

οὐ μέγα ἦν σφόδρα ἐπαναγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρετήν. Τὸ δὲ ἐκτεθηριωμένον καὶ πρὸς ἐσχάτην κακίαν ἐξοκείλαντα, καὶ πρὸς σφαγὴν ἐπειγόμενον ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ παρασκευάσαι πᾶσαν τὴν πικρίαν ἐμέσαι ἐκείνην, τίνα οὐκ ἂν ἀποκρύψειε τῶν πώποτε ἐπὶ διδασκαλίᾳ φιλοσοφίας βεβοημένων. Ἐπαίνου μὲν γὰρ ἄξιον καὶ μεγίστου θαύματος, καὶ τὸ μὴ βαπτίσαι τὸ ξίφος, μηδὲ ἀποτεμεῖν τὴν πολεμίαν ἐκείνην κεφαλήν· τὸ δὲ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ μεταβαλεῖν τὴν προαίρεσιν καὶ βελτίω ποιῆσαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτὸν ἐπιείκειαν μεταγαγεῖν, τίνα ἂν σχοίη λοιπὸν φιλοσοφίας ὑπερβολήν. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὁμιλίας ἀπείργουσιν ἑαυτοὺς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὄψιν ἰδεῖν ἀνέχονται τὴν ἐκείνων, οὐδὲ τῆς φωνῆς ἀκοῦσαι. Ὁ δὲ Δαβὶδ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐχθρὸν ἔσωσε, καὶ πρότερος ἐτίμησε προσειπὼν κύριέ μου βασιλεῦ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, προσεκύνησεν αὐτόν· καὶ τιμηθεὶς ἐν τῷ εἰπεῖν ἐκεῖνον τέκνον Δαβὶδ, πάλιν μειζόνως ἀντετίμησεν εἰπών· δοῦλός σου κύριέ μου βασιλεῦ. Τίς ἂν σχοίη μείζονα ταύτης ἀνεξικακίαν εἰπεῖν· Ἐκεῖνος μέχρι τῆς ψυχῆς αὐτῆς εὐεργετηθεὶς εἰς συγγένειαν τὸν εὐεργέτην ἤγαγεν· οὗτος εὐεργετήσας δεσπότην εὐεργετηθέντα ὠνόμασε. Τέκνον με φησὶν ἐκάλεσεν,

negotii ad propriam ipsum reducere virtutē. At efferatum, & ad extremam prouectum malitiam, iãq; ad cædem pperantē breui temporis momento sic afficere, vt omnē illam amaritudinē euomat ex animo, quē non obscuret omnium, qui vnquam philosophiæ doctrina clari extiterunt? Laude quidē summaq; admiratione dignū est, ꝙ ensem in ipsum non immerserit, neq; hostile caput amputauerit: quòd verò liberam ipsius mutauerit voluntatē, eamq; meliorem reddiderit, & ad ppriam reduxerit māsuetudinē, quid quæso ad summā philosophiā reliquum fecerit? Sed plerique hominum, non solum seipsos a conuersatione inimicorum abstinent, imò ne vultū quidem illorum intueri, aut vocem audire volunt. Verùm non hoc pacto Dauid: sed & inimicum seruauit, & prior honore affecit, hoc modo alloquens, Domine mi Rex. Et nō hoc solùm; sed in faciē quoq; pcidens suam, ipsum adorauit: & honoratus in eo, dum ille diceret, fili mi Dauid, iterum maiorem honorem exhibuit, dicens: Seruus tuus, Domine mi Rex. Quis maiorē hac māsuetudinem dicere possit? Ille vsq; ad vitam ipsā beneficiis affectus in cognationē benefactorē asciuit: hic q beneficia exhibuerat, dominū appellat illum, in quem beneficia contulerat.

λεσεν, ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ καὶ στέργω, ἐὰν δοῦλόν με ἔχῃς, μόνον μετὰ τοῦ ἀποθέσθαι τὴν ὀργήν· μόνον μετὰ τοῦ μηδὲν ὑποπτεύειν περὶ ἐμὲ πονηρὸν, καὶ μὴ νομίζειν ἐπίβουλον εἶναι καὶ πολέμιον. Καὶ ὅρα ὅσον τὸ κέρδος εἰργάσατο. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν τοῦτο, οὐκ ἤνεγκεν ἐκεῖνος ἀδακρυτὶ λοιπὸν, τοῦ τὴν ἀκούειν τὴν φωνὴν, ἀλλ' ὠλόλυξε πικρόν· τὴν ὑγίειαν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἣν ὁ Δαβὶδ ἐνέθηκε διὰ τῶν δακρύων δηλῶν. Πόσων οὐκ ἂν εἴη στεφάνων ἄξιος ὁ Δαβὶδ, ὅτι οὕτω τῇ ἑαυτοῦ πρᾳότητι καὶ ἐπιεικείᾳ τοῦ Σαοὺλ περιεγένετο, ὡς καὶ τῆς οἰκείας αὐτὸν πεῖσαι καταγνῶναι ὠμότητος, καὶ τὴν ἐκείνου ἀνυμνεῖν ἀρετήν. Εἰ γάρ τις εὕροι τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ φησιν, ἐν θλίψει, ἐκπέμψει αὐτὸν ἐν ὁδῷ ἀγαθῇ, καὶ κύριος ἀνταποδῷ αὐτῷ ἀγαθὰ, καθὼς πεποίηκας σὺ μετ' ἐμοῦ σήμερον· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ γινώσκω ὅτι βασιλεύων βασιλεύσεις, καὶ στήσεται ἡ βασιλεία Ἰσραὴλ ἐν τῇ χειρί σου. Καὶ νῦν ὄμοσόν μοι κατὰ τοῦ κυρίου, ἵνα μὴ ἐξολοθρεύσῃς τὸ σπέρμα μου ὀπίσω μου, καὶ μὴ ἀφανίσῃς τὸ ὄνομά μου ἐκ τοῦ πατρός μου. Καὶ πόθεν ἔγνως εἰπέ μοι τοῦτο· παρὰ σοὶ τὰ στρατόπεδα· παρὰ σοὶ τὰ χρήματα, τὰ ὅπλα, αἱ πόλεις, οἱ ἵπποι, οἱ στρατιῶται, ἅπασα τῆς βασιλικῆς παρασκευῆς ἡ δύναμις· οὗτος δὲ ἔρημος καὶ γυμνός·

Filium me vocauit, ait, ego verò, satis habeo & contentus sum, si pro seruo me habeas, tantum vt iram deponas, tantum vt ne quid de me suspicere mali, & ne insidiatorem aut hostem me existimes. Et vide quantum fecerit lucri. Priusquam enim hoc dixisset, non iam sustinuit ille sine lachrymis hanc vocem audire, sed plorauit amarè: animi sanitatem & sapientiā, quam Dauid inseruerat, lachrymis declarans. Quot coronis nō dignus fuerit Dauid, cum adeo sua mansuetudine & modestia Saulem superauerit, vt ei propriam condemnare crudelitatem, virtutemque illius celebrare persuaserit? Si enim, inquit, quis inimicum suū in tribulatione constitutum inuenerit, & in via bona ipsum dimiserit, Dominus ei bona retribuet; sicuti tu mecum fecisti hodie. Et ecce agnosco quod regnans regnabis, quodque regnum Israël constituetur in manu tua. Et nunc iura mihi per Dominum, quod non aboliturus sis semen meum post me, & non extincturus nomen meum de domo patris mei. Et vnde, quæso, hoc nosti? Penes te sunt exercitus: penes te sunt pecuniæ, arma, ciuitates, equi, milites, omnis denique vis regii apparatus: hic cōtra desertus ac nudus, nec ciuitatē, nec do-

ἄπολις, ἄοικος, ἀνέστιος. Πόθεν οὖν ταῦτα λέγεις εἰπέ μοι; ἀπ' αὐτοῦ μὲν τοῦ τρόπου. Οὐ γὰρ ἂν ὁ γυμνὸς καὶ ἄπολις, καὶ ἔρημος, ἐμοῦ τοῦ καθωπλισμένου καὶ τοσαύτην περιβεβλημένου δύναμιν περιεγένετο, εἰ μὴ τὸν θεὸν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ· ὁ δὲ θεὸν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πάντων ἐστὶν ἰσχυρότερος. Εἶδες οἷα φιλοσοφεῖ μετὰ τὴν ἐπιβουλὴν ὁ Σαούλ; εἶδες πῶς δυνατὸν ἅπασαν ἀποπλύνειν πονηρίαν καὶ μεταβαλέσθαι καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐπανελθεῖν; Ἆρα πόσων ἂν εἴη στεφάνων ἄξιος καθ' ἕκαστον τῶν ῥημάτων τούτων ὁ Δαβίδ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ἐφθέγγετο τοῦ Σαούλ, ἀλλ' ἡ τοῦ Δαβὶδ σοφία εἰς τὴν ἐκείνου ταῦτα ψυχὴν κατεφύτευσεν. Ὄμοσόν μοι κατὰ τοῦ κυρίου, ἵνα μὴ ἐξολοθρεύσῃς τὸ σπέρμά μου, καὶ μὴ ἀφανίσῃς τὸ ὄνομά μου, ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου. Δέησιν ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδιώτῃ προσάγει λοιπὸν· καὶ ἱκετηρίαν τίθησιν ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ὑπὲρ τῶν παίδων τῶν ἑαυτοῦ παρακαλῶν τὸν φυγάδα· καὶ ὅρκον ἀπαιτεῖ οὐκ ἀπιστῶν τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ ἐννοῶν ὅσα εἰς αὐτὸν εἰργάσατο κακά. Ὄμοσόν μοι μὴ ἀφανίσῃς τὸ σπέρμά μου ὀπίσω μου. Ἐπίτροπον τὸν πολέμιον καταλιμπάνει τῶν ἑαυτοῦ παίδων, καὶ ταῖς ἐκείνου χερσὶν ἐντίθησι τὰ ἔγγονα· μονονουχὶ τῆς δεξιᾶς αὐτῶν λαβόμενος διὰ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, καὶ τὸν θεὸν μεσίτην εἰσάγων. Τί οὖν ὁ Δαβίδ; ἆρα κἂν μικρὸν εἰρωνεύσατο;

mum, nec familiam habens. Unde igitur, dic mihi, ista loqueris? nimirum ex ipsis Dauidis moribus. Neq; enim nudus & extorris & desertus, me armatum, tantaque circumuallatum potentia superasset, nisi Deum haberet adiutorem. Porrò qui Deum habet secum, omnibus est potentior. Vides ad quantam philosophiam Saul post insidias deductus sit? Vides, qui fieri possit, vt quis omnem expuat malitiam, immutatusque ad meliora se recipiat? Quotnam coronis in singulis hisce verbis dignus fuerit Dauid? Quamquam enim os Saulis ista sonabat, sapientia tamen Dauidis ea in animum illius inseruerat. Iura mihi per Dominum, quòd non delebis semen meum, nec obliterabis nomen meum de domo patris mei. Preces iam Rex priuato offert: & diademate cinctus supplicem agit pro filiis suis, exulem rogans: & iusiurandum exigit, non diffidens ipsius moribus; sed quot malis ipsum affecerit, reputans. Iura mihi, te non aboliturum semen meum post me. Hostem filiis suis relinquit tutorem, suosque posteros in illius manibus deponit: tantum non dexteram ipsorum verbis istis apprehendens, & Deum sequestrem inducens. Quid igitur Dauid? Num vel leuiter dissimulatio-

σατο; *latio-*

αὐτὸ πρὸς ταῦτα; οὐδαμῶς· ἀλλ' εὐθέως ἐπένευσε, καὶ τὴν χάριν ἔδωκε, καὶ τελευτήσαντος τοῦ Σαοὺλ, οὐ μόνον οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀλλὰ καὶ πλέον, ὧν ὡμολόγησε τότε παρέσχεν. Τὸν γὰρ ἔγγονον τὸν τούτου χωλὸν ὄντα καὶ πεπηρωμένον τὸ σκέλος, εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὁμοτράπεζον ἐποίησε, καὶ τῆς μεγίστης ἠξίωσε τιμῆς· καὶ οὐκ ἠρυθρία οὐδὲ ἐνεκαλύπτετο, οὐδὲ τὴν τράπεζαν ἐνόμιζε καταισχύνειν τὴν βασιλικὴν, τῇ πηρώσει τοῦ παιδός· ἀλλ' ἐκαλλωπίζετο καὶ ἐνεβρύνετο μᾶλλον. Τίς γὰρ τῶν συνδειπνούντων αὐτῷ ὁρῶν τὸν ἔκγονον τοῦ Σαοὺλ τοῦ τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένου τὸν Δαβὶδ, τοσαύτης ἀπολαύοντα παρ' αὐτῷ τιμῆς, εἰ καὶ πάντων θηρίων ἀγριώτερος ἦν, οὐχὶ πρὸς πάντας ἐσπένδετο τοὺς ἐχθροὺς αἰσχυνόμενος καὶ ἐρυθριῶν. Εἰ γὰρ ἑτέρωθι τροφὴν ἐπέταξε καὶ σιτηρέσιον ὥρισε τεταγμένον, πολὺ μέγα ἦν· τὸ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν ἀγαγεῖν τὴν τράπεζαν, ὑπερβολὴν ἔχει φιλοσοφίας. Καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον ζῶντας ἀμύνονται τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ τελευτησάντων εἰς τοὺς ἐκείνων παῖδας τὴν πρὸς ἐκείνους ἀφιᾶσιν ὀργήν. Ἀλλ' οὐχ ὁ Δαβὶδ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ζῶντα τὸν πολέμιον διετήρησε, καὶ ἀπελθόντος ἐκείνου τὴν περὶ ἐκεῖνον εὔνοιαν εἰς τοὺς παῖδας ἐπεδείξατο. Τί τούτου μακαριώτερον γένοιτ' ἄν· ὅτι οὐ μόνον τὴν ἔχθραν ὑπὸ

τῶν

latione vel ironia ad hæc vsus est? nequaquam: sed protinus annuit, quodq; petebatur, concessit; ac mortuo Saule, nō modo illos non occidit, sed & plura tunc pstitit, q pollicitus esset. Siqdem filiū eius cū esset claudus ac debilis cruribus, in suā ipsius domum induxit, suæq; mensæ fecit participē, summoq; dignatus est honore: nec erubuit, nec occultauit, nec se regiā mensam claudicatione pueri dehonestare arbitratus est: sed in eo sibi cōplacebat potius & gloriabatur. Quis enim eorum, qui cum eo cœnabant, dū filiū videret Saulis, q tot malis Dauidē affecerat, tanto in honore apud ipsum haberi, etiāsi feris omnibus immitior esset, non cum omnibus inimicis suis, pudore ac rubore suffusus, in gratiam redibat? Si enim alibi cibum ei dari iussisset, certumq; victus modū ordinasset, valde magnum erat: sed ad ipsam recipere mensā eximiæ cuiusdam est philosophiæ. Etenim pleriq; hominū non viuentes solum vlciscuntur hostes, sed etiam ipsis defunctis, in illorum liberos, iram quam in illos habebant, effundunt. Verū, non ita Dauid, sed & viuentem inimicum seruauit, & illo defuncto, beneuolentiam, quam erga illum gesserat, filiis exhibuit. Quidnā isto viro beatius fuerit? qa non tunc solùm, cū inimicū sub pedibus

ὑπὸ πόδας ἰδὼν ὑπὸ ἑαυτοῦ κείμενον αἰχμαλώτου χεῖρον, ἐφείσατο· ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τὴν σωτηρίαν ταύτην ἐπιθέμενον αὐτῷ καὶ ἀνελεῖν βουλόμενον εἰς χεῖρας λαβὼν, καὶ δυνάμενος αὐτὸν μετὰ τοῦ στρατοπέδου κατακόψαι παντὸς, ἀφῆκέ τε ὑγιῆ καὶ σῶον· καὶ συνειδὼς ὡς ἀνήκεστα νοσεῖ, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἔχθρας οὐδαμῶς λήξει ποτὲ, ἐξήγαγεν ἑαυτὸν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐκείνου καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις ἔζη δουλεύων, ἠτιμωμένος, αἰσχυνόμενος, ἐκ πόνου καὶ ταλαιπωρίας τὴν ἀναγκαίαν ἑαυτῷ πορίζων τροφήν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ θαυμαστὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ πεσόντα ἀκούσας ἐπὶ τῆς παρατάξεως, διέρρηξέ τε τὸν χιτωνίσκον καὶ σποδὸν * κατεπάσατο, καὶ θρῆνον ἐθρήνησεν, ὃν ἄν τις θρηνήσειε παῖδα μονογενῆ καὶ γνήσιον ἀποβαλών· συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἀνακαλῶν μετὰ τοῦ παιδὸς, καὶ ἐγκώμια συντιθεὶς, καὶ πικρὰν ἀφιεὶς φωνὴν, καὶ μέχρις ἑσπέρας ἄσιτος μένων, καὶ τὰ χωρία καταρώμενος τὰ δεξάμενα τὸ αἷμα Σαούλ· ὄρη φησὶ τὰ Γελβουὲ, μὴ πέσοι ἐφ' ὑμᾶς μήτε δρόσος μήτε ὑετός· ὄρη θανάτου· ὅτι ἐκεῖ ἐξήρθη σκέπη δυναστῶν. Μισῶ καὶ τὸν τόπον αὐτὸν διὰ τοὺς ἐκεῖ πεσόντας νεκροὺς φησί· μηκέτι τοίνυν βρεχείητε τοῖς ἄνωθεν ὑετοῖς, ἐβρέχητε γὰρ ἅπαξ κακῶς τῷ τῶν φίλων μου αἵματι. Καὶ συνεχῶς δὲ αὐτῶν περιστρέφει τὰ ὀνόματα

* κατεπάσατο.

*suis, captiuo miserius iacentem videret, eidem pepercit: sed etiam post salutem istã insidias sibi molientem & interficere volentẽ in manus nactus, cum eũ simul & totum exercitum cædere posset, saluũ & incolumem tamen dimisit: & quãuis non ignoraret quam insanabili laboraret morbo, & quod nequaquam ab inimicitiis, quas erga se habebat, desisteret, seipsũ ab oculis illius subduxit, & apud barbaros veluti seruus vitã agebat, inhonoratus, pudefactus, ex labore & ærũna necessariũ sibi victum parans. Nec hoc solũ admirandũ, sed etiam quod in acie ipsum cecidisse audiens tunicã disciderit, cinere se cõsperserit & planctu planxerit, quali quis plangeret, filio suo vnigenito & naturali amisso: assiduè interim nomen ipsius & filii simul inclamans, encomia componens, amaram emittens vocem, & vsque ad vesperam ieiunus permanens, locisque illis quæ sanguinem Saulis exceperant, maledicens. Montes, inquit, Gelboë, nec ros nec pluuia cadant super vos: montes mortis: quia ibi * sublata sunt tabernacula potentium. Odi & locum ipsum, inquit, propter mortuos, ibi prostratos: ne igitur posthac pluuiis desuper irrigemini, quando semel amicorum meorum sanguine malè irrigati estis. Et assiduè verò ipsorum*

1. Reg. 1.

* sublatũ est præsidium.

ματι οὑτωσὶ λέγων· Σαοὺλ Σαοὺλ, καὶ Ιωνάθαν οἱ ἠγαπημένοι καὶ ὡραῖοι, οὐ κεχωρισμένοι ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν οὐκ ἐχωρίσθησαν. Επειδὴ γὰρ τὰ σώματα παρόντα περιπτύξασθαι οὐκ εἶχε, περιπλέκεται αὐτῶν ταῖς προσηγορίαις, τὴν οἰκείαν ὀδύνην ὡς οἷόν τε τούτοις καταπραΰνων, καὶ τὸ τῆς συμφορᾶς παραμυθούμενος μέγεθος. Οὐ γὰρ ἔστι φησὶν εἰπεῖν, ὅτι ὀρφανίαν ὁ παῖς ἐθρήνησεν, οὐδὲ ἀπαιδίαν ὁ πατὴρ ὠδύρατο· ἀλλ' ὃ μηδενὶ συνέβη, συνέβη φησὶν ἐκείνοις· ὁμοῦ καὶ κατὰ μίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς ἀπερράγησαν, καὶ οὐ καταλειφθεὶς θάτερος ἀβίωτον ἑαυτῷ εἶναι τὸν βίον, τῇ διαστάσει θατέρου ἐνόμισε. Νῦν ἕκαστος ἀναμιμνησκέσθω μοι τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ λελυπηκότος ἔτι ζεούσης τῷ πένθει τῆς διανοίας, καὶ τοῦτον καὶ ζῶντα φυλαττέτω, καὶ ἀπελθόντα πενθείτω· κἂν δέῃ τι παθεῖν, ὥστε μὴ λυπῆσαι τὸν ἠδικηκότα, πάντα ποιείτω καὶ πασχέτω, παρὰ τοῦ θεοῦ μεγάλας ἀναμένων τὰς ἀμοιβάς. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀσφαλέστερον τοῦ φείδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, οὐδὲ σφαλερώτερον τοῦ βούλεσθαι ἐκδικεῖν ἑαυτὸν καὶ ἀμύνεσθαι. Ο μὲν γὰρ διαφθείρας καταγνώσεται πολλάκις ἑαυτοῦ, καὶ πονηρὸν ἕξει συνειδὸς, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης κεντούμενος· ὁ δὲ φεισάμενος καὶ μικρὸν καρτερήσας χρόνον, γάννυται μετὰ ταῦτα καὶ

rum nomina versat, ita inquiens: Saul, Saul & Ionathan amabiles & decori; in vita sua non diuisi, etiam in morte sua disiuncti nō sunt. Quoniam enim præsentia illorum corpora non licuit amplecti, nomina eorum amplexus est, suum dolorem hisce modis quatenus licuit, leniens, & calamitatis magnitudinem mitigans. Non enim dici potest, inquit, quòd filius orphanum se esse lugeat; neq; quod pater orbitatē suam deploret: sed quod nemini, inquit, contingit, illis contigit: simul & vno die è vita abrepti sunt; nec alter alteri supstes relictus est, quòd vitam iniucundā sibi ob talem diuulsionem fore existimaret. Nunc mihi quisque recordetur inimici & q ipsum læsit, dolore adhuc in animo æstuante; atq; hunc viuum tueatur, & vita functum deploret: etiamsi quid ferendū sit incommodi, ne offendat eum qui læsit; omnia & faciat & patiatur, magna à Deo expectans pmia. Nihil n. securius est, quā hoc pacto inimicis parcere, neq; periculosius quicq̄, quam suam psequi iniuriā & sese vlcisci velle. Qui n. occiderit, seipsum sæpè condemnabit, & sceleratā habebit conscientiā, in singulos dies & horas ab illo peccato veluti stimulis pūctus. Qui verò pepcerit, & breui tēpore æquo animo tulerit, lætabitur post hæc & de-

καὶ τρυφᾷ, χρηστὰς ἀναμένων ἐλπίδας, καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῆς ἀνεξικακίας παρὰ τοῦ θεοῦ προσδοκῶν. Κἂν εἴ ποτε περιπέσοι τινὶ δεινῷ, μετὰ πολλῆς παρρησίας ἀπαιτήσει τὸν θεὸν τὴν ἀντίδοσιν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Σαοὺλ γενομένων ἐστὶν ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ βουληθεὶς ἀνελεῖν, γυμνὸς καὶ ἄνοπλος καὶ πάντων ἔρημος καὶ καθάπερ αἰχμάλωτος παραδοθεὶς, οὕτως εἰς τὸ σπήλαιον ἔκειτο· ὁ δὲ εἴκων καὶ παραχωρῶν πανταχοῦ, καὶ μηδὲ δικαίως ἐπεξελθεῖν βουλόμενος, χωρὶς μηχανημάτων καὶ ὅπλων, καὶ ἵππων καὶ στρατιωτῶν, τὸν πολέμιον εἰς χεῖρας ἐλάμβανε· καὶ ὃ δὴ μεῖζον ἁπάντων ἦν, τὸν θεὸν εἰς πλείονα εὔνοιαν ἐπεσπάσατο, καὶ μεγάλας καὶ θαυμαστὰς τῆς περὶ τὸν ἐχθρὸν κηδεμονίας τὰς ἀμοιβὰς ἀπέλαβεν ὕστερον. Ποίαν οὖν ἕξομεν ἡμεῖς συγγνώμην ἁμαρτημάτων παρελθόντων μνημονεύοντες, καὶ τοὺς λελυπηκότας ἀμυνόμενοι, ὅταν ὁ ἀναίτιος ἐκεῖνος, τοσαῦτα μὲν πεπονθὼς, πλείονα δὲ καὶ χαλεπώτερα προσδοκῶν αὐτῷ συμβήσεσθαι κακὰ, ἀπὸ τῆς τοῦ ἐχθροῦ σωτηρίας φαίνηται φειδόμενος οὕτως, ὡς ἑλέσθαι κινδυνεῦσαι μᾶλλον αὐτὸς, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου ζῆν, ἢ τὸν μέλλοντα μυρία πράγματα αὐτῷ παρέχειν ἀποσφάξαι δικαίως. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖν· πολλῷ δὲ μᾶλλον τὸ ἀδικηθέντα

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ζ. Ψαλμ.

& deliciis perfruetur, spem bonam expectans, præmiaq; iniuriarũ obliuionis à Deo sperans. Ac si fortè in periculum inciderit, magna cum fiducia à Deo retributionem poscet. Atque hoc ex iis, quæ inter Dauidem & Saulem contigerunt, videre est. Etenim hic dum occidere vellet, nudus, inermis, ab omnibus destitutus, ac veluti captiuus traditus, ita in spelunca iacebat: ille verò vbiq; cedens & locũ dans, & ne iustam quidem de eo vindictã sumere volens, absque machinis & armis, absq; equis & militibus, hostem in manus nactus est: & quod maius omnibus est, Deum ad maiorem beneuolentiam flexit, & magna mirandaque pro sua erga inimicum solicitudine accepit præmia. Quam igitur nos habebimus veniam, dum præteritorum peccatorũ memores sumus; & eos, qui nos læserunt, vlciscimur; quando insons ille, tanta quidem passus, plura verò & grauiora sibi mala euentura expectans, ita inimici parcere saluti cernitur, vt potius eligat ipsemet periclitari, & in timore ac tremore vitam agere; quam eum, qui innumeras ei exhibiturus erat molestias, iustè occidere? Præclarum quidem est, iniuriam non inferre: longè verò præclarius iniurias inferentem non

Ex inter. pr. Psal. 7.

ὥστε μὴ ἀμύνασθαι. Καί τοι γε ὁ νόμος τότε παρεῖχε τοῦτο τὸ μέτρον, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ κελεύων, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐκκόπτειν, καὶ οὐκ ἦν παράβασις τὸ γινόμενον· ἀλλ' οὕτω φιλόσοφος ἦν ὁ Δαβίδ, ὡς μὴ μόνον μὴ παραβαίνειν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνειν καὶ ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδᾶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ ἀρκεῖν εἰς ἀρετὴν, εἰ μὴ καὶ ὑπερακοντίσειεν τὰ προστάγματα. Ἡμεῖς δὲ οὐ τοῦτο ἀπαιτούμεθα μόνον, τὸ μὴ ἀντιποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐεργετεῖν. Εὔχεσθε γάρ φησιν ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς· καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. Ποίαν οὖν σχοίημεν συγγνώμην λοιπὸν, τίνα δὲ ἀπολογίαν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, μὴ φθάνοντες εἰς τὰ μέτρα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ πολιτευσαμένων, καὶ ταῦτα πολλὴν περιουσίαν ἀπαιτούμενοι. Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ φησὶν ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσος ὁ ἐν τῷ νόμῳ τὰ αὐτὰ κατορθῶν τῷ πρὸ τοῦ νόμου, οὕτως οὐδὲ ὁ ἐν τῇ χάριτι τῷ πρὸ τοῦ νόμου, μᾶλλον δὲ τῷ ἐν τῷ νόμῳ· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ πολλὴ ἡ διαφορὰ γίνεται. Ἄκουσον γάρ τί φησιν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Χριστόν· ποσάκις ἐὰν ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; ὁμοῦ καὶ ἐπερω-

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντος.

non vlcisci. Et lex quidẽ hanc mensuram tunc dedit; iubens oculum pro oculo, & dentem pro dente excutere; nec ista erat legis transgressio. Sed tam sapientia amans erat Dauid, vt non solum legem non transgrederetur, sed etiã ex magna quadã abundantia eam superaret, metas, vt dici solet, trãsiliens. Non enim sibi ad virtutem sufficere existimabat, nisi etiam iussa longo interuallo superasset. A nobis autem non hoc solum requiritur, vt iniuriã non reddamus; sed etiam, vt benefaciamus. Ait enim, orate ꝑ persequentibus vos: benefacite his qui oderunt vos. Quamnam ergo nos veniam habebimus, & quam excusationem, qui post Christi aduentum non peruenimus ad mensuram eorum, qui in vetri testamento vixerũt? idq; cũ à nobis longè maiora exigantur. Nisi enim abundauerit, inquit, iustitia vestra plusquã phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Quemadmodum enim non est æqualis is, qui se in lege rectè gerit, ei, qui in iisdem rectè se gessit ante legem: ita nec qui in gratia, ei, qui ante legẽ, imò verò ei q sub lege: sed ab ipso tempore magnum discrimen nascitur. Audi enim, quid dicat Petrus ad Christum: si peccauerit in me frater meus, quoties dimittam ei? vsque septies? simul interro-

Deut. 19.
Matth. 5.
Matth. 5.
Ex hom. in parab. de eo q decẽ millia talẽta habebat.
Matt. 18.

τὰ καὶ ὑπισχνεῖται· καὶ πρὶν ἢ μάθῃ, φιλοτιμεῖται. Τὴν γὰρ γνώμην τοῦ διδασκάλου σαφῶς εἰδὼς, ὅτι πρὸς φιλανθρωπίαν ῥέπει πλέον, βουλόμενος ἀρέσαι τῷ διδασκάλῳ φησίν· ἕως ἑπτάκις; Εἶτα ἵνα μάθῃς, τί μὲν ἄνθρωπος, τί δὲ θεός· καὶ πῶς ἡ τοῦ μαθητοῦ φιλοτιμία ὅπουπερ ἂν ἀφίκηται πρὸς τὴν εὐπορίαν τοῦ διδασκάλου συγκρινομένη, πενίας ἐστὶ πάσης εὐτελεστέρα· καὶ ὅσον σταγὼν πρὸς πέλαγος ἄπειρον, τοσοῦτον ἡ ἡμῶν ἀγαθότης πρὸς τὴν ἐκείνου ἄφατον φιλανθρωπίαν· εἰπόντος αὐτοῦ ἑπτάκις, καὶ νομίσαντος μεγάλα φιλοτιμεῖσθαι καὶ δαψιλεύεσθαι, φησὶν ὁ Χριστός· οὐ λέγω ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά· ὅπερ ἐστὶ τετρακόσια καὶ ἐνενήκοντα. Καὶ μὴ νομίσῃς δύσκολον εἶναι τὸ ἐπίταγμα. Ἐὰν γὰρ ᾖς παρεσκευασμένος τοσαυτάκις καταφρονεῖν τῶν εἰς σὲ ἁμαρτημάτων, ἀπὸ μιᾶς καὶ δευτέρας καὶ τρίτης συγχωρήσεως γυμνασθεὶς, οὐδὲ πόνον ἕξεις λοιπὸν τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας, καθάπαξ ἐμμελετήσας τῇ πυκνότητι τῆς συγχωρήσεως, μηδὲ πλήττεσθαι παρὰ τῶν τοῦ πέλας ἁμαρτημάτων. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἁρπαγὴν ὑποσταὶς ἄδικον, ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀδικίας εὐχαριστήσει τῷ θεῷ, μυρίους διὰ τῆς εὐχαριστίας ἐκείνης καρπώσεται τοὺς μισθούς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν θεὸν εὐφραίνει, ὡς τὸ μὴ ἀποδοῦναι κακὸν

interrogat & promittit: & antequã discat, liberaliter donat. Cum enim magistri mentem probè perspectam haberet, quòd ad clementiam potius esset inclinata, placere magistro volens, ait: vsque septies? Deinde, vt noueris, quid intersit inter hominem & Deum: & quomodo discipuli liberalitas quovsque etiam perueniat, cũ magistri comparata abundantia, omni paupertate sit vilior: & sicut est gutta ad infinitum pelagus, ita nostram bonitatẽ ad immensam illius esse benignitatem: cum ille dixisset septies, & magna donare se, singularemque liberalitatem ostendisse existimaret, Christus inquit: Non dico, vsq; septies; sed vsq; septuagies septies: q facit quadringẽta & nonaginta. Et ne putes, difficile esse hoc praeceptum. Si enim paratus sis, toties peccata in te commissa despicere, semel & iterum, & tertio veniam dãdo exercitatus, nullam deinceps difficultatem in hac philosophia senties, semel meditatus, vt frequẽter ignoscas, nec proximi peccatis offendaris. Sed & si iniustã qs patiatur rapinam, atque pro hac iniuria gratias agat Deo, innumera per illam gratiarum actionem praemia consequetur. Nihil enim ita Deo iucundum est, quam malum pro malo non reddere. Quòd si quis dicat:

κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Εἰ δὲ λέγοι τις· τί γὰρ ἠδυνάμην ἀμύνασθαι τὸν ἀδικήσαντα ἀσθενέστερος ὤν· ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι ἠδυνάσω πρᾶξαι τὸ δυσχερᾶναι, τὸ ἀποδυσπετῆσαι, τὸ κατεύξασθαι τοῦ λελυπηκότος, τὸ καταράσασθαι αὐτῷ μυρία, τὸ πρὸς πάντας διαβαλεῖν. Ταῦτα γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ. Ὁ τοίνυν ταῦτα μὴ ποιήσας, καὶ τοῦ μὴ ἀμύνασθαι μισθὸν λήψεται. Δῆλον γὰρ ὅτι καὶ ἐκείνου κύριος ὤν, οὐκ ἂν ἐποίησεν. Ὅταν οὖν ἴδῃς τὸν ἐχθρὸν ἐμπεσόντα εἰς τὰς χεῖρας τὰς σὰς, μὴ νόμιζε τιμωρίας, ἀλλὰ σωτηρίας ἐκεῖνον εἶναι τὸν καιρόν. Τότε γὰρ μάλιστα δεῖ φείδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτῶν γενώμεθα κύριοι. Κἂν οὕτως τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ τῆς τῶν πλησίον ἀντιλαμβανώμεθα σωτηρίας, ταχέως κἀκείνοις αὐτοῖς ποθεινοὶ ἐσόμεθα καὶ ἐπέραστοι· καὶ ὁ πάντων μεῖζον, τῶν ἀποκειμένων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Quomodo ego infirmior iniuria me efficientem vlcisci potui? illud responderim; quòd facere id potueris, iniquè ferendo, stomachando, contra lædentem te orando, imprecando ipsi innumera mala, apud omnes deniq; criminando. Hæc enim in nostra potestate sunt posita. Qui igitur hæc non fecerit, mercedem accipiet illius, qui vltus non est. Manifestum enim est, quòd, si illud quoque potuisset, id tamen non fecisset. Cum igitur inimicum in manus tuas incidisse videris, ne tunc existimes vltionis tempus esse, sed salutis & incolumitatis. Tunc enim vel maxime parcere inimicis oportet, cum potestatem in eos nacti sumus. Ac si hoc pacto nostras res administremus, proximorumque nostrorum salutem adiuuemus, citò & illis ipsis iucundi erimus & amabiles: & quod maximum est omnium, recōdita illa bona adipiscemur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi. Cui gloria & imperium, cum patre & sancto ac viuifico spiritu, nunc & semper, & in infinita secula seculorum.

Amen.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον, συντεθὲν παρὰ Θεοδώρου Μαγίστρου, ἀπὸ διαφόρων λόγων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ΛΟΓΟΣ λ'.

Τῆς μὲν ἐπιγραφῆς τῶν ἀποστολικῶν πράξεων ἅπαν ὑμῖν ἤδη τὸ χρέος καταβεβλήκαμεν. Ἀκόλουθον δὲ λοιπὸν ἦν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἅψασθαι τοῦ βιβλίου καὶ εἰπεῖν, τί ποτέ ἐστι, τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν. Ἀλλὰ Παῦλος οὐκ ἀφίησιν ἡμᾶς χρήσασθαι τῇ τάξει ταύτῃ τῆς ἀκολουθίας, πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὰ οἰκεῖα κατορθώματα, τὴν ἡμετέραν γλῶτταν καλῶν. Ἐπιθυμῶ γὰρ αὐτὸν ἰδεῖν εἰς Δαμασκὸν εἰσαγόμενον, δεδεμένον, οὐκ ἐν ἁλύσει σιδηρᾷ, ἀλλὰ φωνῇ δεσποτικῇ· ἐπιθυμῶ δὲ ἰδεῖν ἁλιευθέντα τὸν ἰχθὺν τοῦτον τὸν μέγαν, τὸν ἅπασαν ἀναβράσαντα τὴν θάλασσαν, τὰ μυρία κύματα κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπεγείραντα. Ἐπιθυμῶ ἰδεῖν αὐτὸν ἁλιευθέντα, οὐχὶ ἀγκίστρῳ, ἀλλὰ λόγῳ δεσποτικῷ. Καθάπερ γάρ τις ἁλιεὺς ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς καθήμενος, καὶ τὸν κάλαμον μετεωρίζων ἀφ' ὑψηλοῦ τὸ ἄγκιστρον

ἀφίη-

Oratio de Laudibus S. Pauli Apostoli, composita à Theodoro Magistro, ex diuersis orationibus S. patris nostri Ioannis Chrysostomi.

HOMILIA XXX.

Inscriptionis quidem actuũ Apostolicorum totum debitum vobis persoluimus. Consequens porrò erat, vt principium etiam libri aggrederemur & diceremus, quid nam sit illud, Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cæpit Iesus facere & docere. Sed Paulus non sinit nos hoc ordine consequentiæ vti: ad seipsum & sua præclara facta linguam nostram vocat. Desidero enim ipsum videre Damascum introduci, ligatum, non catena ferrea, sed voce dominica. Desidero etiam videre captum piscem hunc magnum, qui vniuersum mare æstu extulit: qui innumeras tempestates aduersus Ecclesiam excitauit. Desidero captum illum videre, non hamo, sed sermone Dominico. Vt enim piscator aliquis in excelsa rupe sedens, & tollens arundinem, ex alto hamum in mare demittit: sic etiam Domi-

nus

ἀφίησιν εἰς τὸ πέλαγος· οὕτω δὴ καὶ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ὁ τὴν ἀλήθειαν δείξας τὴν πνευματικὴν, καθάπερ ἐφ' ὑψηλῆς πέτρας τῶν οὐρανῶν καθήμενος ὥσπερ ἄγκιστρον τὴν φωνὴν ἐκείνην ἀφεὶς ἄνωθεν καὶ εἰπών, Σαῦλε Σαῦλε τί με διώκεις, οὕτως τὸν ἰχθὺν τοῦτον τὸν μέγαν ἡλίευσε. Τίς γὰρ τὸν ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ διώκτην καὶ βλάσφημον, καὶ οὕτως τὴν ἐκκλησίαν λυμαινόμενον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς οἴκους περιϊόμενον, σύρειν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, καὶ πάντα συγχέειν καὶ ταράττειν, ὑπέμεινεν, εἰ μὴ ἐξαίφνης ὁ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος καλέσας μετέστησε, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήγαγε. Καὶ γὰρ καὶ οἱ μαθηταὶ ὅπουπερ ἂν περιαγόμενον εἶδον, δεδοικότες ἔφευγον, καὶ οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἐτόλμων. Καὶ ὅτε πάλιν τῶν φίλων ἐγένετο, τὸν αὐτὸν φόβον ἐδείκνυον. Εἰ οὖν καταλλαγέντα αὐτὸν ἐδεδοίκεισαν ἐχθρὸν ὄντα καὶ πολέμιον, τί οὐκ ἂν ἐποίουν. Ἐγὼ δὲ τί πάθω· ἀνάγκη φυγεῖν, πολλῇ τῇ σφοδρότητι χρησάμενον· μὴ πάλιν κατασχὼν ἀπαγάγῃ τοῦ προκειμένου. Καὶ γὰρ ἴστε πολλάκις ἐπρωθί με βαδίζοντα, καὶ τετραμμένον ἀπαντήσας, ἐν μέσῳ τῷ λόγῳ κατέσχε, καὶ οὕτως εἷλεν, ὡς ἐν αὐτῷ πεῖσαι καὶ καταλῦσαι τὸν λόγον. Οὗτος τοίνυν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ τὴν οἰκουμένην φωτίσας πᾶσαν, ἐν καιρῷ τῆς κλήσεως, ἐτυφλώθη ποτέ· ἀλλ' ἡ πήρωσις ἐκεί-

ἐκ τοῦ λόγου ὅτι χρήσιμον φέρειν ἐλέγχους.

ἐκ τοῦ δ΄. λόγου τοῦ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον.

nus noster, dum spiritualem veritatem aperuit, velut in sublimi cœlorum rupe sedens, & quasi hamum vocem illam demittens & inquiens; Saule, Saule, quid me persequeris? immanem hũc piscem piscatu cepit. Quis n. crudelem illũ & inhumanum, persecutorem ac blasphemum, & usque adeo Ecclesiam vastãtem, ut etiam p domos vagans & viros & mulieres protraheret, confunderet & perturbaret omnia, sustinuisset, nisi Rex noster derepẽte ipsum accersitum transmutasset, & ad seipsum reduxisset? Etenim discipuli, quocunq; illum pervenisse sciebant, timore correpti horrebant, neq; audebant adversis oculis illũ intueri: atq; eundem timorem ostendebant, cum iam è contrario amicus factus esset. Quod si iam conciliatũ ipsum metuebant, quid non faciebant cum adversarius adhuc & hostis esset? At ego quid agã? necesse est fugere tam violentum virum: ne iterum occupatum me à proposito abducat. Non enim ignoratis, quod alibi sæpe mihi progredienti & iam ad alia conuerso obvius factus, in medio sermone me retinuerit, atq; ita rapuerit, ut in ipso persuaderet etiam finire orationem. Hic igitur beatus Paulus, qui universum orbẽ illuminavit, vocationis suæ tẽpore, aliquando excæcatus est: sed cæcitas ipsius totius

Ex orat. quod vtile sit ferre reprehens.

Ex orat. 4. in S. Apost. Paulum.

ἐκεῖνος φωτισμὸς τῆς οἰκουμένης ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἔβλεπε κακῶς, ἐπήρωσεν αὐτὸν καλῶς ὁ θεὸς, ὥστε ἀναβλέψαι χρησίμως· καὶ ἐπειδὴ καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οὕτως σφοδρὸς ἦν καὶ ἀπρόσιτος, σφοδρότερον δέχεται τὸν χαλινόν· ἵνα μὴ τῇ ῥύμῃ τῆς προθυμίας ἐκείνης ἀγόμενος παρακούσῃ τῶν λεγομένων· καὶ ἵνα μάθῃ τίνα πολεμεῖ, ὃν οὐ μόνον κολάζοντα, ἀλλ' οὔτε εὐεργετοῦντα ἐνεγκεῖν δύναται. Οὐδὲ γὰρ σκότος αὐτὸν ἐπήρωσεν, ἀλλ' ὑπερβολὴ φωτὸς αὐτὸν ἐσκότισεν. Εἰ πόλεμος ἡμῖν περιεστήκει βαρβαρικὸς, καὶ ἐπὶ τῆς παρατάξεως οἱ πολέμιοι μυρία παρεῖχον ἡμῖν πράγματα· εἶτα ὁ στρατηγὸς τῶν βαρβάρων ὁ μυρία προσάγων μηχανήματα, καὶ πάντα συγχέων τὰ ἡμέτερα, καὶ πολλοῦ θορύβου καὶ ταραχῆς ἐμπιπλῶν, καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἀπειλῶν κατασκάψειν καὶ παραδώσειν πυρὶ, καὶ δουλείαν ἡμῖν ἐπανατεινόμενος, ἐξαίφνης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ἡμετέρου δεθεὶς, αἰχμάλωτος εἰς τὴν πόλιν ἤγετο· οὐκ ἂν ἅπαντες μετὰ γυναικῶν καὶ παιδίων πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην ἐξεπηδήσαμεν; ἐπειδὴ δὲ καὶ νῦν πόλεμος συνέστηκεν Ἰουδαίων θορυβούντων καὶ ταραττόντων ἅπαντα, καὶ πολλὰ τῇ τῆς ἐκκλησίας ἀσφαλείᾳ προσαγόντων μηχανήματα· τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν πολεμίων ὁ Παῦλος ὁ πάντων μείζονα καὶ ποιῶν καὶ λέγων, ὁ παν-

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπν. ἀπειλῆς καὶ φόνου.

totius orbis terrarũ facta est collustratio. Quoniam male videbat, bene illum Deus visu priuauit, vt scilicet vtiliter visum reciperet. & quia supra modum Ecclesiam persequebatur, adeoq; truculentus & inhumanus erat, acrius frenum accipit, ne animi alacritatis impetu ductus, dicta contemneret: & vt intelligeret quem oppugnaret, quem non solum punientem, sed & benefacientem sustinere nequibat. Non enim caligo ipsum excæcauit, sed nimia lux ipsum obscurauit. Si bellum barbaricum nos circundaret, & in prælio hostes innumera nobis facesserent negotia: deinde dux exercitus barbarici infinitas adhiberet machinationes, & omnia nostra labefactaret, magnoq; tumultu & turbis compleret, vrbem nostram euersurum se comminans, igniq; traditurum; seruitutē insuper nobis intendens, subito à Rege nostro ligatus in vrbem captiuus duceretur: nunqd omnes cum vxoribus & liberis ad spectaculum illud prosiliremus? Cum igitur iam quoque bellum exortum sit, Iudæis tumultuantibus & omnia turbantibus, & contra Ecclesiæ tranquillitatem multas machinas adhibentibus; hostium verò caput sit Paulus, & rebus & verbis plus omnibus præstans, omnia perturbans

Ex orat. in illud, Saulus autē adhuc spirans minarū & cædis.

ὁ πάντα θορυβῶν καὶ ταράττων, ἔδησε δὲ αὐτὸν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος, ἔδησε καὶ αἰχμάλωτον ἤγαγεν· οὐκ ἐξέλθωμεν ἅπαντες ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, ὥστε ἰδεῖν αὐτὸν αἰχμάλωτον ἀγόμενον; καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι ἐκ τῶν οὐρανῶν ὁρῶντες αὐτὸν δεδεμένον καὶ εἰσαγόμενον, ἐσκίρτων· οὐκ ἐπειδὴ δεδεμένον αὐτὸν εἶδον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνενόουν, ὅσους ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν δεσμῶν λύειν ἔμελλεν· οὐκ ἐπειδὴ χειραγωγούμενον ἐθεάσαντο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλογίζοντο ὅσους ἔμελλεν ἀπὸ τῆς γῆς χειραγωγεῖν ἐκεῖνος· οὐκ ἐπειδὴ πεπηρωμένον εἶδον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνενόουν ὅσους ἔμελλεν ἀπὸ σκότους ἐξάγειν. Διὰ τοῦτο κἀγὼ πάντας ἀφεὶς τοὺς ἄλλους, εἰς Παῦλον ἅλλεσθαι σπεύδω. Παῦλος γὰρ καὶ Παύλου πόθος ἠνάγκασεν ἡμᾶς πηδῆσαι τοῦτο τὸ πήδημα. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου κύριε, ὅτι Παῦλον οὐκ ἀφῆκας λαθεῖν, ὅτι ἔδειξας τῇ οἰκουμένῃ τοιοῦτον ἄνδρα; ᾔνεσάν σε πάντες ἄγγελοι ὁμοθυμαδὸν, ὅτε τὰ ἄστρα εἰργάσω, καὶ ὅτε τὸν ἥλιον· ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς ὅτε Παῦλον ἔδειξας τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ. Διὰ τοῦτο φαιδροτέρα γέγονεν ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ φαιδρότερος οὗτος τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Καὶ οὗτος μὲν ὁ ἥλιος παραχωρεῖ τῇ νυκτί· ἐκεῖνος δὲ τοῦ διαβόλου περιεγένετο· καὶ ὁ μὲν ἀφ' ὕψους φερόμενος,

κάτω

ἐκ τ ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιπ. ἐπιστ.

bans & confundens; hunc verò dominus & Rex noster Iesus constrinxerit, & ligatum captiuum duxerit; non exibimus vniuersi ad hoc spectaculum, vt captiuum illum duci videamus? Etenim ipsi angeli è cælis aspicientes ipsum ligatum introduci, exultabant: non quidem, quia ligatum ipsum videbant, sed quia intelligebant, quot homines à vinculis soluturus esset: non etiam, quia manuduci ipsum conspiciebant, sed quia considerabant, quam multos ille à terra esset manuducturus: non denique gaudebant, quia oculis captum cernebant; sed quia secum reputabant quam multos è tenebris educturus esset. Propter hanc causam & ego omnibus aliis relictis, ad Paulum exilire contendo. Paulus enim & Pauli desiderium nos hunc saltum saltare coëgit. Quis loquetur potentias tuas Domine, quia Paulum latere non permisisti, quia talem virum orbi terrarum ostendisti? Laudauerunt te vnanimi cõsensu omnes angeli, cum astra conderes & solem: sed non ita, sicuti cũ toti orbi terrarũ Paulũ exhibuisti. Idcirco splẽdidior facta est terra ipso cælo, quãdo & hic solari lumine splẽdidior est. Et iste quidẽ sol nocti cedit: ille verò diabolũ superauit. Hic in sublimi decurrens,

Ex inter. pr. epist. ad Phil.

deor-

κάτω τὰς ἀκτῖνας ἀφίησιν· αὐτὸς δὲ κάτωθεν ἀνατέλλων, οὐχὶ τὸ μέσον οὐρανοῦ, καὶ τῆς γῆς τοῦ φωτὸς ἐπλήρωσεν, ἀλλ᾽ ἅμα τότε στόμα ἤνεωξε, καὶ αὐτοὺς ἀγγέλους ἐνέπλησε πολλῆς τῆς ἡδονῆς. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, αὐτὸς δὲ ἐκ πρώτης δημηγορίας μυριάδας πέντε ἀνδρῶν ἐθήρευσε, πόσης οὐκ ἐμπίπλησι χαρᾶς τὰς ἄνω δυνάμεις; καὶ τί λέγω ἁπλῶς; ἀρκεῖ Παῦλον φθέγγεσθαι, καὶ αὐτοὺς οὐρανοὺς σκιρτᾶν καὶ εὐφραίνεσθαι.

ἐκ τῆς ἑρμ. πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

Τί γὰρ τῶν σπλάγχνων τούτων θερμότερον, ὃς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιέτρεχε συρόμενος, λιθαζόμενος, ἵνα αὐτοὺς δεδεμένους λύσῃ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν μεταστήσῃ. Οὐδὲ γὰρ ὡς μαχόμενος οὕτω τὰ πράγματα ἤνυεν, ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ ἑτοίμην καὶ πρόχειρον νίκην ἐρχόμενος, οὕτως ἵστη τὰ τρόπαια, κατασκάπτων, καθαιρῶν, καταβάλλων τοῦ διαβόλου τὰ ὀχυρώματα, καὶ τῶν δαιμόνων τὰ μηχανήματα, καὶ οὐδὲ μικρὸν * ἀνέπνου, ἀπὸ τούτων ἐπ᾽ ἐκείνους, καὶ πάλιν ἀπ᾽ ἐκείνων ἐφ᾽ ἑτέρους μεταπηδῶν, καὶ καθάπερ τις στρατηγὸς ἄριστος καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἱστῶν τρόπαια, μᾶλλον δὲ καθ᾽ ἑκάστην ὥραν. Ἀπὸ γὰρ χιτωνίσκου μόνον εἰς τὴν παράταξιν εἰσελθὼν, αὐτάνδρους ᾕρει τῶν ἐναντίων τὰς πόλεις· καὶ τόξα καὶ δόρατα, καὶ βέλη, καὶ πάντα ἡ γλῶττα Παύλου. Καὶ γὰρ ἐφθέγ-

* ἀνέπνει

deorsum suos radios mittit: ille verò inferius oriens, non dimidium cæli & terræ lumine repleuit, sed simul ac os aperuit, etiam ipsos angelos magna voluptate perfudit. Si enim vno peccatore pœnitentiam agente, gaudium fit in cælis, ipse verò prima concione quinque hominum millia venatus fit, quãta lætitia supernas virtutes non repleuit? Et quid hæc ita simpliciter dico? Sufficit Paulum loqui, & cælos exultare atq. lætari. Quid enim calidius quàm huius visceᴿra, qui vbique per orbem terrarum circumcurrebat, trahebatur, lapidibus petebatur, vt ligatos solueret, & ad seipsum traduceret? Non enim veluti pugnans negotia confecit, sed tanquam ad promptam & expeditam victoriam veniens, ita erigebat trophæa; euertens, deiiciens, destruens diaboli munitiones, & dæmonum machinas, & vix mora interposita auolauit, ab his ad illos, & rursus ab illis ad alios transiliens; & veluti optimus Imperator singulis diebus, imò singulis horis trophæa erigens. Cum tunicula enim solùm ad pugnam progressus, populosas aduersariorum vrbes capiebat. Pro arcubus verò & hastis & sagittis atque omnibus, lingua Pauli erat. tantummodo e-

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

θέγγετο μόνον, καὶ παντὸς πυρὸς σφοδρότερον τοῖς πολεμίοις αἱ ῥήσεις ἐμπίπτουσαι, τοὺς μὲν δαίμονας ἤλαυνον, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένους ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐπανῆγον. Ὅτε γὰρ τὸν δαίμονα ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν ἐξέβαλε, γοήτων ἀνδρῶν μυριάδες πέντε συνελθόντες τὰ βιβλία τῆς μαγειῶν κατέκαιον, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν μεθίσταντο. Καὶ καθάπερ ἐν πολέμῳ πύργου πεσόντος, ἢ τυράννου κατενεχθέντος, οἱ μετ' ἐκείνου πάντες τὰ ὅπλα ῥίψαντες τῷ στρατηγῷ προστρέχουσιν, οὕτω δὴ καὶ τότε ἐγίνετο· τοῦ γὰρ δαίμονος ἐκβληθέντος πολιορκηθέντες ἅπαντες, καὶ τὰ βιβλία ῥίψαντες, μᾶλλον δὲ καταλύσαντες, τοῖς Παύλου ποσὶ προσέτρεχον. Ὁ δὲ καθάπερ ἐνὶ στρατοπέδῳ τῇ οἰκουμένῃ παρατατόμενος, οὐδαμοῦ ἵστατο· ἀλλ' ὥσπερ τις ὑπόπτερος ὤν, πάντα ἐποίει· καὶ νῦν μὲν χωλὸν διώρθου, νῦν δὲ νεκρὸν ἤγειρε, νῦν δὲ ἕτερον ἐπήρου τὸν μάγον λέγω, καὶ οὐδὲ ἐν δεσμωτηρίῳ κατακλειόμενος ἡσύχαζεν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν δεσμοφύλακα μετῆγε πρὸς ἑαυτόν, τὴν καλὴν ταύτην αἰχμαλωσίαν ἐργαζόμενος. Θαυμάζεται Δαβὶδ τὸν Γολιὰθ καταφέρων ἀπὸ λίθου μόνου ἑνός· ἀλλ' εἰ τὰ Παύλου κατορθώματά τις ἐξετάσειεν, παιδὸς ἔργον ἐκεῖνο· καὶ ὅσον ποιμένος καὶ στρατηγοῦ τὸ μέσον, τοσοῦτον τούτου κἀκείνου τὸ διάφορον· οὗτος γὰρ οὐ λίθον

do enim loquebatur, & expugnationes quouis igne vehementius in hostes incidentes, ipsos quidem dæmones fugarunt; homines autem, qui ab illis tenebantur, ad ipsum reduxerunt. Quando enim malum illum dæmonem eiecit, virorum maleficorũ quinq; millia congregati, libros incantationum comburebant, & ad veritatem transibant. Et quemadmodũ in bello collapsa turri, aut tyranno peßundato, omnes qui cum ipso sunt, abiectis armis ad Imperatorem accurrunt; ad eundem modũ etiam tunc contigit. siquidem eiecto dæmone, obsessi omnes etiam libris abiectis, imò verò discerptis, ad pedes Pauli accurrebant: hic verò aduersus orbem terrarum, tanq̃ cõtra vnũ exercitũ, aciẽ instruens, nusq̃ subsistebat, sed ꝑinde ac si alatus esset, omnia ꝑficiebat. Et iã q̃dem claudũ sanabat, iã verò mortuum suscitabat, iã alium aliquem, magum scilicet, excæcabat: Act. 13. *& ne in carcere q̃dem conclusus quiescebat, sed ibi quoq; carceris custodẽ ad seipsũ traduxit, hãc captiuitatem p̃claram efficiẽs. Admirationi nobis est Dauid vno dũtaxat lapide Goliath deiiciẽs: sed si q̃s Pauli p̃clara facta examinet, puerile opus illud videtur: & quantum distat pastor ab Imperatore, tantum & ille ab hoc abest. Hic enim non lapidem iacien-*

θον ῥίπτων τὸν νοητὸν Γολιὰθ κατέφερεν, ἀλλὰ φθεγγόμενος μόνον ἅπασαν κατέλυσεν τοῦ διαβόλου τὴν φάλαγγα. Καὶ καθάπερ λέων *βρυχόμενος καὶ φλόγα ἀπὸ τῆς γλώττης ἀφιείς, οὕτω πᾶσιν ἀφόρητος ἦν ἐπιών· Καὶ πανταχοῦ μετεπήδα συνεχῶς, ἔδραμεν ἐπὶ τούτους, ἦλθεν ἐπ' ἐκείνους, μετέστη πρὸς τούτους, ἀπεπήδησε πρὸς ἑτέρους, ἀνέμου ταχύτερον ἐπιών. Καὶ καθάπερ μίαν οἰκίαν ἢ πλοῖον ἕν, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν κυβερνῶν, καὶ τοὺς μὲν βαπτιζομένους ἀνέλκων, τοὺς δὲ ἰλιγγιῶντας στηρίζων, τοῖς ναύταις παρακελευόμενος, ἐπὶ τῶν αὐχένων καθήμενος, τὴν πρώραν περισκοπῶν, σχοινία τείνων, κώπην ἐλαύνων, ἱστίον ἕλκων, πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπων, πάντα αὐτὸς ὤν, καὶ ναύτης, καὶ κυβερνήτης, καὶ πρωρεύς, καὶ ἱστίον, καὶ πλοῖον, καὶ πάντα πάσχων ἵνα τὰ ἑτέρων λύσῃ κακά. Καὶ καθάπερ τις ἀθλητὴς αὐτὸς παλαίων, τρέχων, πυκτεύων· ἢ στρατιώτης τειχομαχῶν, πεζομαχῶν, οὕτω πᾶν εἶδος μετῄει μάχης καὶ πῦρ ἐνέπνει, καὶ πᾶσιν ἀπρόσιτος ἦν, ἑνὶ σώματι καταλαμβάνων τὴν οἰκουμένην, καὶ μιᾷ γλώττῃ πάντας τρεπόμενος. Οὐχ οὕτως αἱ πολλαὶ σάλπιγγες ἐνέπιπτον τοῖς λίθοις τοῖς Ἱεριχουντίων πόλεως καὶ καθῄρουν αὐτούς, ὡς ἡ Παύλου φωνὴ ἠχοῦσα, τὰ ὀχυρώματα τὰ διαβολικὰ χαμαὶ ἔρριπτε, καὶ πρὸς *τοὺς ἑαυτοῦ τοὺς ἐναντίους μεθίστη· καὶ

διὰ

* βρυχώμενος

* redun- …

ciendo, inuisibilem Goliath deiecit, sed loquendo, solũ uniuersũ diaboli agmẽ dissoluit. Et quemadmodũ leo frendẽs, & flammã ex lingua emittens, ita intolerabilis erat, cum instaret: & transiliens assiduè omnem in partẽ, nunc cucurrit ad hos, nunc venit ad illos, mox transiuit ad istos, iterum prosiliit ad alios, vento celerius adueniens. Et sicut vnicam domum, aut nauim vnam, totum orbem terrarum regebat; eripiens eos qui mergebantur, hæsitantes stabiliés & confirmans, nautas adhortans, in gubernaculo sedens, proram circumlustrans, funes tend.ns, remum ducens, velum protrahens, in cœlum aspiciens: omnium ipse vnus vicem subibat: & nauta erat, & rector nauis, & proreta, & velum, & nauis, & omnia ferens, vt aliorum mala dissolueret. Et velut athleta aliquis luctabatur, currebat, pugnabat: aut sicut miles mœnia expugnãs aut pedestri prælio congrediens, ita certaminis omne genus aggrediebatur, & ignẽ spirãs omnibus inaccessus erat: vnico corpore totũ orbẽ terrarũ inuadebat, & lingua vna omnes in fugã cõuertebat. Non ita multæ illæ tubæ in Hierichuntinæ vrbis muros irruentes eos deiecerunt, sicut vox Pauli resonans munitiones diabolicas humi prosternebat, & hostes

ad se

ἐκ τοῦ γʹ. λόγου τοῦ εἰς ϛαγείριον.

διὰ θυρίδος ἀπὸ τοῦ τείχους ἐχαλάσθη, ἵνα κάτωθεν ἄνω διαπέμψῃ τοὺς ἐρριμμένους χαμαί. Τὸν μὲν οὖν λιμὸν, καὶ τὸ δίψος, καὶ τὴν γύμνωσιν, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπέμεινεν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν λέγειν, ὧν ἕκαστον ἱκανὸν συνταράξαι σφοδρῶς, καὶ καταπλάσαι τὴν ἁγίαν ἐκείνην ψυχήν. Ὅταν δὲ λέγῃ, τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ, τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι, τοῦτό ἐστιν ὃ πάντων μάλιστα διηνεκῆ καὶ ἀφόρητον παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν αὐτῷ. Εἰ γὰρ καθ᾽ ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων αὐτὸς ἐπυροῦτο, οὐκ ἐνῆν σβεσθῆναι τὴν πύρωσιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψυχῆς· οὐ γὰρ διελίμπανον οἱ σκανδαλιζόμενοι, καὶ τὴν ὑπόθεσιν παρέχοντες τῷ πυρί. Τὸ δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἀπιστοῦντας ὁρᾶν, τίνα οὐκ ἀθυμίας καὶ ὀδύνης μικρὰν γοῦν ἀνακωχὴν ἔχειν ἠδύνατο. Ηὐχόμην γάρ φησιν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ποθεινότερον ἦν μοι εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ἢ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπιστοῦντας ὁρᾶν· ὁ δὲ τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν ἑλόμενος ὑπὲρ τοῦ δυνηθῆναι προσαγαγέσθαι τοὺς Ἰουδαίους ἅπαντας, εὔδηλον ὅτι τούτου

Ex orat. 3. ad Stagir.

ad se transferebat. Per fenestram ex muro demissus est, vt humi deiectos ab imo sursũ transmitteret. Famem igitur & sitim, & nuditatem, & naufragia, & timores, & insidias, & carceres, & verbera & cætera omnia, quæ propter diuini verbi præconium beatus Paulus sustinuit, nihil opus esse arbitror commemorare, quorum vel singula ad coturbandum & cõsternandum sanctam illam animam sufficerent. Quando vero inquit, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? hoc nimirum est, quod omnium maximè continuum & intolerabilem ipsi peperit mœrorem. Etenim, si in vnoquoq; eorũ qui scandalizabantur, ipse vrebatur, nõ potuit incendiũ istud in anima ipsius restingui: nunq̃ enim deerant, qui scandalizarẽtur, & igni huic materiam subministrarent. Nam qui Iudæos infideles esse cernebat, quomodo vel exiguam ab animi ægritudine & dolore requiem habere potuit? Optabam enim inquit, anathema esse à Christo, pro fratribus meis, q mei secundũ carnẽ cognati sũt, q sũt Israelitæ. Quod vero dicit, hunc sensũ habet. Desiderabilius mihi erat in gehennã incidere, q̃ Israëlitas infideles videre. At qui inferni pœnas elegit, vt Iudæos omnes conuertere posset, illum mani-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. α. ἐπιστ.

τούτου μὴ τυχὼν, τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολαζομένων δίηγε βαρύτερον. Βαβαὶ τοῦ διαπύρου ἔρωτος τῆς ἀγάπης· ὁ πυρὸς καταπτολμῶν Παῦλος ὁ ἀδαμάντινος, ὁ στεῤῥὸς, ὁ ἀκλινὴς, ὁ ἀκαμπὴς, ὁ λέγων τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα· ὁ γῆς καὶ θαλάττης καταπτολμῶν, ὁ τῶν ἀδαμαντίνων τοῦ θανάτου πυλῶν καταγελῶν· οὗτος, ἐπειδὴ τινῶν ἀγαπητῶν εἶδε δάκρυα, οὕτω κατεκλάσθη καὶ συνετρίβη, ὡς μηδὲ κρύψαι τὸ πάθος, ἀλλ' εἰπεῖν εὐθέως· τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν. Ὢ τοῦ θαύματος· ἄβυσσος αὐτὸν οὐ συνέτριψεν ὑδάτων, καὶ μικρὰ δάκρυα συνέτριψε καὶ κατέκλασε. Τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; τί λέγεις εἰπέ μοι· ἐκείνην τὴν ἀδαμαντίνην ψυχὴν συντρίψαι δάκρυον ἴσχυσε; ναί φησι, πολλὴ γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης ἰσχύς· αὕτη μου περιγίνεται καὶ κρατεῖ· πρὸς πάντα γὰρ ἀντέχω, πλὴν τῆς ἀγάπης.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστ.

Ἀκούσατε ὅσοι μηδὲ χρημάτων διὰ τὸν Χριστὸν καταφρονεῖτε, μᾶλλον δὲ δι' ἑαυτοὺς, καὶ φρίξατε τὸ περὶ τὸν Χριστὸν τοῦ Παύλου φίλτρον ἐν διανοίᾳ λαμβάνοντες· οὐδὲ γὰρ τὸν Χριστὸν οὗτος διὰ τὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὰ ἐκείνου· καὶ ἐν ἐδεδοί-

manifestum est, hac spe frustratum acerbiorem vitam agere, quam qui gehennæ pœnas sustinent. Papæ quã ignitus charitatis amor. Paulus cõtra ignẽ imperterritus, adamantinus ille, firmus, immotus; dicens, qs separabit nos à Christo? tribulatio, an angustia, an pſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? ille, qui terram & mare aggreditur, qui adamantinas mortis portas deridet; idẽ, dum aliquorũ charorum lachrymas videret, tantopere fractus & contritus est, vt affectũ suũ amplius occultare nõ posset, sed ptinus diceret, quid facitis plorantes & affligentes cor meũ: O rem admirandam: pfundissimũ vorago aquarũ ipsũ non confregit, & exigua lachrymæ ipsũ contriuerunt & fregerunt? Quid facitis plorantes & affligentes cor meum? Quid dicis quæso te? anne admantinum illum animum lachrymæ frangere potuerunt? Vtique inquit; magna enim est charitatis vis. ipsa me superat, ipsa me vincit. omnibus enim resisto, sola charitate excepta.

Ex interpr. epist. ad Thessalon.

Audite, quicunque pecunias ppter Christum, imò verò propter vos ipsos, non contemnitis, & prohorrescite, Pauli erga Christum causam amoris animo percipientes. Hic enim non Christum propter bona Christi, sed hac propter illum diligebat; & hoc:

Ex inter. pr. epist. ad Rom.

δοίκει μόνον, τὸ μὴ τῆς ἀγάπης ἐκπεσεῖν τῆς πρὸς ἐκεῖνον· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ καὶ γεέννης φοβερώτερον ἦν· ὥσπερ καὶ τὸ μένειν ἐν αὐτῇ βασιλείας ποθεινότερον. Ὅταν οὖν ἐκεῖνος μὲν διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον, καὶ εἰς γέενναν καταδέχεται ἐμπεσεῖν, καὶ βασιλείας ἐκπεσεῖν, εἴγε ἀμφότερα ταῦτα προὔκειτο· ἡμεῖς δὲ μηδὲ τοῦ παρόντος καταφρονῶμεν βίου, ἆρα ἄξιοι τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ ἐσμὲν λοιπὸν, τοσοῦτον ἀφεστηκότες αὐτοῦ τῇ μεγαλονοίᾳ; Εἰ γὰρ οἰκίας τις μιᾶς προνοούμενος, καὶ οἰκέτας ἔχων καὶ ἐπιτρόπους, καὶ οἰκονόμους, οὐδὲ ἀναπνεῖ πολλάκις ὑπὸ τῶν φροντίδων, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐνοχλοῦντος· ὁ οὐκ οἰκίας μιᾶς, ἀλλὰ καὶ πόλεων καὶ δήμων καὶ ἐθνῶν, καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης τὴν φροντίδα ἔχων, καὶ ὑπὲρ τηλικούτων πραγμάτων, καὶ τοσούτων ὄντων τῶν ἐπηρεαζόντων, καὶ μόνος ὤν, καὶ τοσαῦτα πάσχων, καὶ οὕτω κηδόμενος, ὡς οὐδὲ πατὴρ παίδων, ἐννόησον τί ὑπέμεινεν. Εἴ τις φιλεῖν ἐθέλει γνησίως, καὶ δύναμιν ἀγάπης ἐπίστασθαι, ἐπὶ τὸν ταύτης τρόφιμον τὸν μακάριον Παῦλον δραμέτω, κἀκεῖνος αὐτὸν διδάξει, ἡλίκος ἐστὶν ἆθλος ἐνεγκεῖν χωρισμὸν φιλουμένου, καὶ ἡλίκης δεόμενος ψυχῆς. Οὗτος γὰρ οὗτος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, καὶ γυμνῇ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιιὼν τῇ ψυχῇ, καὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β. ἐπιστ.

ἐκ τῆς πρὸς Ὀλυμπιάδα β. ἐπιστ.

hoc vnū metuebat, ne charitate ipsius excideret: hoc n. ipsa gehenna formidabilius ei erat: sicut & regno optabilius, in eadem dilectione manere. Quando igitur ille quidem ob Christi amorem etiā in gehennam coniici paratus est, & regno carere, si hæc ambo pponerentur; nos verò nec pſentem vitā despicimus, iamne calceamentis ipsius digni sumus, qui tantū ab animi ipsius magnitudine distamus? Si n. qs vnius domus curā gerēs, famulos licet habeat, & pcuratores ac dispēsatores, frequēter tamē à curis respirare nō poſſit, nemine etiā, q eum pturbet, existente: Cogita quid ille sustinuerit, qui nōn vnius dūtaxat domus, sed vrbium, & populorum, & nationum atq; adeò vniuersi terrarū orbis curā habebat, & in tanti qdem momenti rebus, inter tot pſecutores solus existens, tam multa perferens, tamque sollicitus, quam nec pater aliquis pro liberis suis fuerit. Si quis syncerè diligere cupiat, & virtutem charitatis cognoscere, ad huius alumnum, beatum Paulum inquam, se conferat; & ille ipsū docebit, quātum certamen sit, ab eo quem quis amat, diuelli; quantoque ad hoc ferendum opus sit animo. Hic enim, hic inquam, qui veluti carne exuta, corporeque deposito, nuda totum ferè terrarum orbem anima pera-

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

Ex epist. 2. ad Olympiad.

πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας, καὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τὴν ἀπάθειαν μιμούμενος· τὰ μὲν ἄλλα πάντα ῥᾳδίως ἔφερεν ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ τυγχάνων σώματι, καὶ δεσμωτήρια, καὶ ἁλύσεις, καὶ ἀπαγωγὰς, καὶ μάστιγας, καὶ ἀπειλὰς, καὶ θάνατον, καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος· μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' ἑαυτοῦ χωρισθεὶς, οὕτω συνεχύθη καὶ διεταράχθη, ὡς ἐν ᾗ τὸν ἀγαπώμενον προσδοκῶν ἰδεῖν οὐχ εὗρεν, εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι. Τί τοῦτο ὦ μακάριε Παῦλε; ξύλῳ μὲν δεδεμένος, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας, καὶ τὰ νῶτα αἵματι περιρρεόμενος, καὶ ἐμυσταγώγεις καὶ ἐβάπτιζες, καὶ θυσίαν προσῆγες, καὶ ἑνὸς οὐ κατεφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρωάδα ἐλθὼν, καὶ τὴν ἄρουραν εὑρὼν ἐκκεκαθαρμένην καὶ ἑτοίμην οὖσαν τὰ σπέρματα ὑποδέξασθαι, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν κέρδος, καὶ ἀπεπήδησας εὐθέως; ναί φησιν· πολλῇ γὰρ κατεσχέθην ἀθυμίας τυραννίδι, καὶ σφόδρα μου συνεῖχε τὴν διάνοιαν ἡ Τίτου ἀπουσία· καὶ οὕτως μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι. Εἶδες πῶς μέγιστος ἆθλος τὸ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πρᾴως ἀγαπωμένου χωρισμόν; πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν· πῶς ὑψηλῆς δεο-

peragrauit; qui omni ex animo perturbatione exterminata, corporis expertium virtutum liberam affectione naturam imitās, cætera omnia facile tolerabat, perinde ac si alieno in corpore & carceres & vincula & exilia & flagella & minas & mortem, ac omne deniq; suppliciorū genus pateretur: ab vna porro sibi dilecta anima separatus, adeo contristatus & conturbatus fuit, vt ex ea ciuitate, in qua se dilectum visurum sperabat, protinus, eo non inuento, exiliret. Quid istud est, ô beate Paule? tu quidem compedibus vinctus, in carcere positus, incumbentia tibi flagella sustinens, & scapulas habens sanguine perfusas, docebas mysteria, baptizabas, sacrificium offerebas, & nec vnum, qui saluandus erat, despexisti: in Troadem autem profectus, cum terram expurgatam & ad satus excipiendos præparatam inuenisses, tam p̄clarum è manibus lucrum abiecisti, confestim inde exiliisti? Vtiq; inqt: magna enim mæroris violentia occupatus fui, vehementerque Titi absentia coarctauit animum meum; adeóque me vicit & superauit, vt me id facere cogeret. Videsne, quomodo maximus sit labor, dilecti separationem æquo animo ferre posse? quam sit res grauis & acerba? quam excelso opus sit

δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, οὐδὲ ἀποχρῶνται τοῦτο εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέονται παρουσίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ὑποτέτμηται μέρος. Βούλει μαθεῖν ἡλίκον ὅπλον ἐστὶν εἰς τὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπισπᾶσθαι, κἂν ἄπιστοί τινες εἶεν, τὸ πρᾶον εἶναι καὶ ἥμερον καὶ γλυκὺν παρεχόμενον τρόπον, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος πρὸς δικαστὴν εἰσιὼν ἄπιστον κριθησόμενος· μακάριον ἥγημαι ἐμαυτὸν, μέλλων ἐπὶ σοῦ κρίνεσθαι. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ κολακεύων αὐτόν· ἄπαγε· ἀλλὰ διὰ τῆς ἡμερότητος κερδᾶναι βουλόμενος. Διὸ καὶ ἐκ μέρους ἐκέρδανε, καὶ τὸν δικαστὴν εἷλεν, ὁ τέως κατάδικος εἶναι νομιζόμενος, καὶ τὴν νίκην αὐτὸς ὁ χειρωθεὶς ὁμολογεῖ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ λέγων· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις χριστιανὸν γενέσθαι. Τί οὖν ὁ Παῦλος; εὐξαίμην ἂν ἔγωγε, μὴ μόνον σε, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας τοῦτο γενέσθαι, ὅπερ ἐγώ. Πολλαχοῦ οὖν πολλαχοῦ τῶν Παύλου θαυμάτων τὰ σημεῖα τυγχάνει, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶ ποθεινὰ ὡς τὰ στίγματα· καὶ οὐχ οὕτω με ἐν ταῖς γραφαῖς εὐφραίνει θαύματα ἐργαζόμενος, ὥσπερ πάσχων κακῶς, μαστιζόμενος, συρόμενος, λιθαζόμενος. Λιθάσαντες γὰρ αὐτὸν,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. α΄. ἐπιστ.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστ.

sit & forti animo? Non enim inuicem se diligentibus satis est, animo duntaxat copulatum amore esse; neque ad consolandum illos hoc sufficit; sed corporali insuper indigent præsentia: ac si ista destituantur, haud exigua lætitiæ pars præcisa est. Vis intelligere quantum sit subsidium, ad alliciẽdum fratres, etiam infideles, mitem esse & mansuetum, morumq; exhibere suauitatem? Audi quid Paulus dicat, cum ad infidelem iudicem iudicandus accedit. Beatum me æstimaui, quod apud te iudicandus sim. Hæc verò dicebat, non illi assentans: absit: sed mansuetudine illũ lucrifacere volens. Vnde & aliquo modo lucratus est & iudicem cepit is, qui eousq; iudicio damnatus esse putabatur: ac victoriam ipse manucaptus confitetur, clara voce dicens: in modico suades me Christianum fieri. Quid igitur Paulus? optarem, inquit, non te solum, sed etiam omnes, qui adsunt, hoc fieri, quod ego sum. Multa igitur quidẽ multis in locis miraculorum à Paulo factorum extant monumenta; sed nihil in illo tam desiderabile est, quàm stigmata, seu cicatrices: Nec ita me lætitia afficit, dũ miracula operatur, quam cũ tot malis afficitur: quando nimirũ cæditur flagellis, trahitur, lapidib. impetitur. Lapidãtes enim, inquit,

Ex interpr. epist. 1. ad Cor.

Act. 26.

Ex interpr. epist. ad Ephes.

Act. 14.

αὐτόν, φησιν, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως. Καὶ πάλιν· δείραντες αὐτὸν, καὶ ἐπιθέντες πολλὰς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακήν. Πόσον καύχημα, πόση ἡδονὴ, πόση τιμὴ, πόση λαμπρότης, εἰδέναι, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν ἐδέθη. Ἀλλ' ὅρα τὸ θαυμαστόν· καὶ ἐσείσθη, φησὶν, τὸ δεσμωτήριον δεδεμένου Παύλου, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. Εἶδες δεσμῶν φύσιν τὰ δεσμὰ ἀναλύουσαν; ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεῳγμένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν, ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν. Τί οὖν ὁ Παῦλος; ἐφώνησε φωνῇ μεγάλῃ λέγων, μηδὲν πράξῃς σεαυτὸν κακὸν, πάντες γάρ ἐσμεν ἐνθάδε. Ὁρᾷς αὐτοῦ τὸ ἀκενόδοξον, καὶ τὸ ἄτυφον καὶ τὸ φιλόστοργον; οὐκ εἶπεν ὅτι δι' ἡμᾶς ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ὡσπερεὶ τῶν δεσμωτῶν εἷς, φησὶ, πάντες γάρ ἐσμεν ἐνθάδε. Εἰ γὰρ ἐσίγησε, καὶ μὴ διὰ τῆς μεγάλης φωνῆς κατέσχεν ἐκείνου τὰς χεῖρας, ὤθησεν ἂν διὰ τοῦ λαιμοῦ τὸ ξίφος. Ἐβόησε δὲ, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐνδοτέραν φυλακὴν ἦν βεβλημένος. Κατὰ σαυτοῦ τοῦτο πεποίηκας φησὶ, ἐνδοτέρω βαλὼν τοὺς μέλλοντάς σε ἐλευθεροῦν τοῦ κινδύνου. Εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικὸν τοῦ Παύλου; εἵλετο δεδέσθαι μᾶλλον καὶ κινδυνεύειν αὐτὸς, ἢ ἐκεῖνον ἰδεῖν ἀπολλύμενον. Καὶ καθάπερ τις στρατιώτης τὴν οἰκουμένην πολεμοῦσαν ἔχων ἀπα-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β'. ἐπις.

inquit, ipsum extra ciuitatem trahebant. Et iterum: cæsum ipsum, & multis ei plagis impositis, miserunt in carcerem. Quantum gaudium, quanta voluptas, quantus honor, quantus splendor, ipsū ꝓpter Christum ligatum videre! Sed ecce tibi rem mirandam. Et contremuit, inquit, carcer, Paulo ligato, & vniuersorum vincula soluta sunt. Vides ne virtutem vinculorū soluentem vincula? Expergefactus autem custos carceris, & vidēs ianuas carceris apertas, euaginato gladio volebat se interficere. Quid igitur Paulus? clamauit voce magna dicens, Nihil tibi mali feceris: vniuersi enim hic sumus. Cernis in ipso vanæ gloriæ contemptum & modestiam & charitatem? Non dixit: propter nos ista contigerunt, sed tanquam vnus ex captiuis, omnes, inquit, hic sumus. Si enim tacuisset, nec elata voce illius cohibuisset manus, gladium per guttur transegisset. Clamauit autem Paulus, q̃a in interiorem carcerem coniectus erat. ex te ipso hoc fecisti, inquit, vt interius retruderes, qui te à periculo erant liberaturi. Videsne benignitatem & intentam curam Pauli? Maluit ligatus esse: & ipsemet subire periculum, quam illum videre pereuntem. Et quemadmodū miles aliquis, q vniuersum orbem terrarū sibi infestum ha-

Act. 16.

Ibid.

Ex interpr. epist. 2. ad Cor.

ἅπασιν, καὶ ἐν μέσοις τοῖς τάγμασι τῶν πολεμίων στρεφόμενος, καὶ μηδὲν πάσχων δεινόν· οὕτω καὶ Παῦλος, μόνος ἐν βαρβάροις, ἐν Ἕλλησι, πανταχοῦ γῆς, πανταχοῦ θαλάττης φαινόμενος. Καὶ ὥσπερ σπινθὴρ εἰς καλάμην ἢ χόρτον ἐμπίπτων πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν μετατίθησι τὰ καιόμενα, οὕτω καὶ οὗτος ἅπασιν ἐπιὼν, πάντας μεθίστη πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τίνα οὐκ ἂν ἐξέπληξεν ἡ τῶν περικειμένων τῷ μακαρίῳ Παύλῳ δεσμῶν δύναμις· ὅτι τοὺς δήσαντας εἰς τοὺς πόδας ἦγε τοῦ δεδεμένου, καὶ ὑποχειρίους ἐκείνους τούτου ἐποίει. Προσέπεσε γάρ φησιν ὁ δεσμοφύλαξ τῷ Παύλῳ, καὶ ὁ λελυμένος, ὑπὸ τοὺς πόδας ἦν τοῦ δεδεμένου, καὶ ὁ δήσας ἠξίου τὸν δεθέντα λυθῆναι τοῦ φόβου. Οὐχὶ σὺ ἔδησας εἰπέ μοι; οὐχὶ εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔβαλες φυλακήν; οὐχὶ εἰς τὸ ξύλον ἠσφαλίσω τοὺς πόδας; τί τρέμεις, τί θορυβῇ, τί δακρύεις, τί τὸ ξίφος ἐπεσπάσω; οὐκ ᾔδειν φησὶν ὅτι τοσαύτη τῶν τοῦ Χριστοῦ δεσμίων ἡ δύναμις. Τί λέγεις; οὐρανοὺς ἔλαβεν ἐξουσίαν ἀνοίγειν, καὶ δεσμωτήριον οὐκ ἔμελλεν ἀνοίγειν; τοὺς ὑπὸ δαιμόνων δεδεμένους ἔλυε, καὶ σιδήρεον ἔμελλεν αὐτοῦ περιέσεσθαι; ὁ ψυχὰς τοίνυν δεδεμένας λύων, τὸ σῶμα τοῦ αὐτοῦ οὐκ ἂν ἴσχυσε λῦσαι; ὁ διὰ τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἑτέρους τῶν δεσμῶν ἐκείνων λύων, καὶ τῶν δαιμόνων ἀπαλλάττων, αὐ-

ἐκ πρὸς Ἐφεσίους ἐπις.

habet, & inter media hostium agmina versatur, nec quicquam accidit detrimenti; sic etiam Paulus, solus inter barbaros, solus inter gentiles, vbiq; terrarum, vbiq; in mari apparebat. Et sicut scintilla in stipulam aut fœnum incidens, res succensas in suam naturam conuertit; sic iste quoque omnes inuadens, ad veritatem vniuersos traducebat. Quem non in stuporem ageret vinculorum, quibus beatus Paulus circundabatur, potentia? quippe quæ ad ipsius vincti pedes trahebant eos, q ante eundem ligarant, & hos illius mancipia efficiebant. Procidebat enim, inqt, custos carceris Paulo ad pedes, & solutus vincti pedibus subiacebat; quiq; ligauerat, is ligatum, vt se metu solueret, rogabat. Dic age, nonne tu ligasti? nonne tu in interiorem carcerẽ misisti? Nonne tu cippo pedes strinxisti? Quid times? Quid turbaris? quid ploras? quid gladium stringis? Ignorabam, inquit, quod tanta esset vinctorum Christi potestas. Quid dicis? cælos aperiendi potestatem accepit, & carcerem non aperiret? A dæmonibus constrictos soluebat, & ferreum instrumentum ipsum superaret? Qui igitur animas ligatas soluebat, corpus suum soluere non valeret? Qui alios suis vestimentis à vinculis eximebat, & à dæmo-

Ex epist. ad Ephesios.

τὸς δὲ ἑαυτοῦ ἑαυτὸν οὐκ ἂν ἔλυσεν; Διὰ τοῦτο πρῶτον ἐδέθη, καὶ τότε τοὺς δεδεμένους ἔλυσεν, ἵνα μάθῃς, ὅτι οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι δεδεμένοι πολλῷ τῶν λελυμένων μείζονα ἔχουσι τὴν ἰσχύν. Οὕτω γὰρ λαμπροτέρα ἡ ἰσχὺς τοῦ ἁγίου δείκνυται, ὅταν καὶ δεδεμένος τῶν λελυμένων κρατῇ. Ὅταν οὖν ὁ δεδεμένος μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεδεμένους λύῃ, τί τῶν τοίχων τὸ ὄφελος; τί τὸ πλέον ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν ἐσωτέραν αὐτὸν βαλεῖν φυλακὴν, ὅπου γε καὶ τὴν ἐξωτέραν ἀνέῳξεν. Βούλεσθε μαθεῖν ὅσον ἐστὶν ἅλυσις σιδηρᾶ διὰ Χριστὸν περικειμένη σώματι δουλικῷ; ἀκούσατε τοῦ μακαρίου Παύλου τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐγκαυχωμένου καὶ λέγοντος· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ. Καὶ γὰρ μέγα ἀξίωμα καὶ σφοδρὸν, καὶ βασιλείας καὶ ὑπατείας καὶ πάντων μεῖζον τὸ διὰ τὸν Χριστὸν δεδέσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπρὸν, ὡς δέσμιος διὰ Χριστὸν, ὡς αἱ ἁλύσεις αἱ περικείμεναι ταῖς ἁγίαις χερσὶν ἐκείναις. Τοῦτο τοῦ ἀπόστολον εἶναι, τοῦ διδάσκαλον εἶναι, τοῦ εὐαγγελιστὴν εἶναι, κατὰ πολὺ λαμπρότερον καὶ σεμνότερον. Εἴ τις φιλεῖ τὸν Χριστὸν, ἔγνω τὸ λεγόμενον. Εἴ τις μαίνεται καὶ περικαίεται τοῦ δεσπότου, οἶδε τὴν δύναμιν τῶν δεσμῶν, ἕλοιτο ἂν δέσμιος εἶναι διὰ Χριστὸν, ἢ τοὺς οὐρανοὺς οἰκεῖν. Τὸ γὰρ καὶ τοῦ καθι-

nibus liberabat, is seipsū per se non liberaret? Hac ob causam verò primò ligatus est, & deinde alios vinctos liberauit, vt intelligas, seruos Christi, cū vinculis constricti sunt, longe maiorem habere, quā solutos, potentiam. Hac enim ratione illustrior fortitudo iusti ostēditur, quādo etiā vinctus liberos solutosq; superat. Quando igitur vinctus non se solum, sed & alios vinctos liberat, quid prosunt muri? Quid profuit ipsum in interiorem carcerem misisse, quando etiā exteriorem patefecit? Vultis cognoscere quā sit res eximia, catena ferrea, ppter Christum seruili corpori circūposita? beatum Paulum audite, hac ipsa in re gloriantem & dicentem: Rogo igitur vos ego vinctus in Domino. Ampla siquidē & valida dignitas est, & quæ regiam, consularem atque omnem omninò dignitatem excellat, ppter Christum esse ligatum. Nihil enim tam splendidum est, quam propter Christum vinctus, quam circundata sanctis illis manibus catena. Nimirum hoc longè nobilius est & augustius, quam Apostolum esse, quàm esse discipulum, quam esse euangelistam. Si qs Christū diligit, ille nouit quod dico. Si qs amore domini velut insanit & exardescit, ille vinculorum potestatē intelligit: ille ppter Christū vinctus esse potius, q̄ cœlos inha-

καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦτο λαμπρότερον· καὶ τοῦ καθίσαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων τοῦτο σεμνότερον καὶ μακαριστότερον. Εἴ τις ἐμοὶ τὸν οὐρανὸν ἐχαρίζετο πάντα, ἢ τὴν ἅλυσιν ἐκείνην ᾗ τὰς χεῖρας ὁ Παῦλος ἐδέδετο, ἐκείνην ἂν ἐγὼ προετίμησα. Εἴ τις μετὰ τῶν ἀγγέλων ἵστη ἄνω, ἢ μετὰ Παύλου δεδεμένου· τὸ δεσμωτήριον ἂν εἱλόμην. Εἴ τις με μετ' ἐκείνων ἐποίει τῶν δυνάμεων τῶν περὶ τὸν θρόνον, ἢ δεσμώτην τοιοῦτον· τοιοῦτος ἂν εἱλόμην γενέσθαι δεσμώτης· καὶ γὰρ οὐδὲν βέλτιον τοῦ κακῶς παθεῖν τι διὰ Χριστόν· Εἴ τις μοι νεκροὺς ἔδωκεν ἀναστῆσαι νῦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἱλόμην, ἀλλὰ τὴν ἅλυσιν· καὶ γὰρ οὐδὲν τῆς ἁλύσεως ἐκείνης μακαριώτερον. Ἐβουλόμην ἐν τοῖς τόποις γενέσθαι νῦν ἐκείνοις, ἐν οἷς ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ μένει, καὶ ἰδεῖν τὰς ἁλύσεις, ἃς δεδοίκασι μὲν δαίμονες καὶ φρίττουσιν, αἰδοῦνται δὲ ἄγγελοι. Εἰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φροντίδων ἐκτὸς ἤμην, καὶ τὸ σῶμα εὔρωστον εἶχον, οὐκ ἂν παρῃτησάμην ἀποδημίαν τοσαύτην ποιήσασθαι ὑπὲρ τοῦ τὰς ἁλύσεις μόνον ἰδεῖν, καὶ τὸ δεσμωτήριον ἔνθα ὁ Παῦλος ἐδέδετο. Εἴ τις μοι τὸν Παῦλον ἐδίδου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ διακύπτοντα ἰδεῖν, καὶ φωνὴν ἀφιέντα, ἢ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου· ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἂν εἱλόμην· οἱ γὰρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρχονται,

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κολασσ. ἐπις.

inhabitare elegit. hoc siquidem magnificentius est, quam ad dexteram ipsius considere, honestius quoque & beatius, quam sedere super sedes duodecim. Si quis mihi cælum totum largiri velit, aut catenam illam, qua Pauli manus constrictæ fuerunt, hanc ego illi præferrem. Si quis me cum angelis in cælo constitueret, aut cum Paulo in vincula coniecto, carcerem ego eligerem. Si quis virtutum illarum, quæ ante thronum sunt, consortio me iungeret; aut talem captiuum faceret; captiuus talis esse mallem. nihil enim præstantius est, quàm mala propter Christum perpeti. Si quis mortuos excitandi potestatem mihi iam daret, non hanc ego, sed catenam istam eligerem: quandoquidem nihil ea beatius. Optarem nũc illis in locis versari, in quibus vincula illa manent, & videre catenas, quas dæmones metuunt & perhorrescunt, angeli verò reuerentur. Si Ecclesiasticarum rerum cura vacarem, & corpore sano ac robusto essem, non recusarẽ tantam peregrinationem facere, quo videre saltẽ catenas & carcerẽ liceret, vbi Paulus vinctus erat. Si Paulum qs mihi concederet è cælo prospicientẽ & vocem emittentem intueri, aut è carcere; mallem ex carcere: ad ipsum enim

Ex interpr. epist. ad Colos.

ὅταν εἰς τὸ δεσμωτήριον ᾖ. Ὦ μακαρίων δεσμῶν, ὦ μακαρίων χειρῶν, ἃς ἐκόσμησεν ἡ ἅλυσις ἐκείνη ἡ περιτεθεῖσα τῷ Παύλῳ. οὐκ ἦσαν οὕτως τίμιαι αἱ χεῖρες αὐτοῦ, τὸν χωλὸν τὸν ἐν Λύστροις ἐγείρασαι, ὡς τὰ δεσμὰ περικείμεναι. Εἰ κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἤμην ἐγώ, τότε ἂν μάλιστα αὐτὰς περιεπτυξάμην, καὶ ἐπὶ τὰς κόρας ἔθηκα τὰς ἐμάς, οὐκ ἂν ἐπαυσάμην καταφιλῶν χεῖρας καταξιωθείσας ὑπὲρ τοῦ δεσπότου δεθῆναι τοῦ ἐμοῦ. Οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω ὅτι εἰς τρίτον οὐρανὸν ἡρπάγη, καὶ εἰς τὸν παράδεισον, ὡς ὅτι εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη. Οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω ὅτι ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ὡς ὅτι ὑπέμεινεν τὰ δεσμά· καὶ γὰρ ταῦτα ἐκείνων τὰ πολὺ μείζονα. Αἱρετώτερον γὰρ ἐμοὶ παθεῖν κακῶς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τιμᾶσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐνθυμούμενος ἔλεγεν ὡς εἰκός· εἰ αὐτὸς δι᾽ ἐμὲ γενόμενος δοῦλος, καὶ τὴν δόξαν κενώσας, οὐχ οὕτως ἐν δόξῃ εἶναι ἡγεῖτο, ὡς ὅτε ἐσταυροῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ· τί ἐμὲ παθεῖν οὐ δεῖ; ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· δόξασόν με πάτερ. Τί λέγεις; ἐπὶ σταυρὸν ἄγῃ μετὰ λῃστῶν καὶ τυμβωρύχων, τὸν τῶν ἐπαράτων ὑφίστασαι θάνατον, ἐμπτύεσθαι μέλλεις καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ ταῦτα δόξαν καλεῖς; ναί φησιν· ὑπὲρ γὰρ τῶν φιλουμένων ἐγὼ πάσχω ταῦτα,

in carcere positum cælites perueniunt. O beata vincula: ô beatas manus, quas catena illa Paulo circumdata exornauit. Non tam honorabiles erant ipsius manus, cum claudum illum Lystris erigerent, quam cum vinculis circundatæ essent. Si tunc temporis ego vixissem, maxime tunc illas amplexatus oculis meis impossuissem; nec exosculari destitissem manus illas, quæ dignæ sunt habitæ, vt pro Domino meo ligarentur. Non tam beatum illum prædico, quod in tertium cælum 2. Cor. 12. *sit raptus, atq; in paradisum, quàm quod in carcerem sit coniectus. Non tam felicem ipsum iudico, quòd arcana verba audiuerit, quàm quòd vincula tulerit. hæc siquidem illis multò sunt maiora. Optatius enim mihi, mala propter Christum perferre, quàm à Christo honore affici. Istud Paulus quoque, vt consentaneum est, animo perpendens, dixit: Si ille pro me seruus factus, & gloriam euacuans, existimabat non maiore se in honore esse, quàm si pro me crucifigeretur: quid me pati non oportet? Ipsum enim loquentem audi: Clarifica me pater.* Ioan. 17. *Quid dicis? Ad crucem duceris cum latronibus & sepulchrorū effossoribus, & debitā sceleratis mortem sustines; cōspuendus es & cedendus; atq; hæc gloriam appellas? Vtiq; inquit..*

ταῦτα, καὶ εἰκότως αὐτὰ δόξαν ἡγεῖται. Εἰ οὖν ὁ δεσπότης ὁ ἐμὸς, τοὺς οἰκτροὺς καὶ ταλαιπώρους φιλήσας, δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, καὶ τοῦτο τῆς ἐν τῷ πατρικῷ θρόνῳ δόξης μᾶλλον προτίθησι, πολλῷ μᾶλλον ἐγὼ ὀφείλω ταῦτα δόξαν ἡγεῖσθαι. Ὡς οὐδὲν τῆς Παύλου ψυχῆς μακαριώτερον. ἐν τίσι καυχᾶται; ἐν δεσμοῖς, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀλύσει, ἐν στίγμασι. Πορεύομαι γάρ φησι εἰς Ἱεροσόλυμα δεδεμένος τῷ πνεύματι, τὰ ἐν αὐτοῖς συναντήσοντά μοι μὴ εἰδὼς, πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμά μοι κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσι. Τί οὖν ἀπέρχῃ εἰ δεσμὰ καὶ θλίψεις σε μένουσι; δι' αὐτὸ τοῦτο, ἵνα δεσμευθῶ διὰ Χριστὸν, ἵνα ἀποθάνω δι' αὐτόν· οὐ γὰρ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου μου. Τί οὖν ἐστι τοῦτο; οὐκ αἰσχύνῃ; οὐ δέδοικας τὴν οἰκουμένην δεσμώτης περιϊών; οὐ φοβῇ, μήτις ἀσθένειαν τοῦ θεοῦ σου καταγνῷ; μήτις διὰ τοῦτο οὐ μὴ προσέλθῃ; οὐ τοιαῦτά μου φησὶ τὰ δεσμά· οἶδε καὶ ἐν βασιλείοις λάμπειν. ὥστε τοὺς δεσμούς μου φησὶ φανεροὺς γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. Ὁρᾷς δεσμῶν ἰσχὺν μᾶλλον ἢ νεκρῶν ἀναστάσεως; ἐδεσμεύ-

θη ἐν

quit. pro dilectis enim ista patior, ac meritò pro gloria duco. Si igitur Dominus meus miseros & ærumnosos diligendo, hoc gloriam appellat, & cœlestis throni gloriæ præponit; multo magis ego istas tribulationes gloriæ mihi ducere debeo. Quare animæ Pauli nihil beatius est. In quibus enim gloriatur? in vinculis, in tribulationibus, in catena, in stigmatibus. Ait enim: alligatus ego spiritu vado in Ierosolymam, quæ in ea ventura sint mihi, ignorans; nisi quod S. Sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes me manent. Cur igitur abis, si vincula & tribulationes te manent? Propter hoc ipsum, inquit, vt propter Christum vinciar, vtq; ipsius causa moriar. ego n. nō alligari tantùm, sed & mori paratus sum propter nomen Domini mei. Quid igitur est hoc? non erubescis? non vereris orbem terrarum vinctus circumire? non times ne qs imbecillitatē Dei tui hinc arguat? ne quis hac de causa te accedere nolit? Non sunt eiusmodi, inqt, vincula: nouerunt n. etiā in Regiis aulis splendescere. vt vincula mea, ait, in toto p̄torio conspicua fiant, & plures fratres in Domino, vinculis meis psuasi, amplius verbū loq audeāt. Cernis vinculorū potius virtutē, quam suscitationis mortuorū?

θη ἐν Ῥώμῃ, καὶ σὺν τοῦ πλείονας ἐπεσπάσατο. Ἐδεσμεύθη ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ δεδεμένος δημηγορῶν, τὸν βασιλέα κατέπληξε, καὶ τὸν ἄρχοντα εἰς φόβον ἤγαγεν· ἔμφοβος γὰρ γενόμενος ἀπέλυσεν αὐτόν. Δεδεμένος ἔπλει, καὶ τὸ ναυάγιον ἔλυσε, καὶ τὸν χειμῶνα ἐπέδησεν. Ἐν δεσμοῖς ὄντος αὐτοῦ, τὸ θηρίον ἐκεῖνο καθήψατο, καὶ μηδὲ λυμηνάμενον ἐξέπεσε· καὶ θέα πανταχοῦ τοῦτο γινόμενον. Μεμαστίγωτο, καὶ μεμαστίγωτο ἰσχυρῶς· πολλὰς γὰρ αὐτῷ φησὶν ἐπιθέντες πληγάς· καὶ ἐδέδετο, καὶ τοῦτο πάλιν ἰσχυρῶς· εἰς γὰρ τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν ἐνέβαλον αὐτὸν, καὶ μετὰ πλείονος ἀσφαλείας· καὶ ἐν τοσούτοις ὢν, κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε καὶ οἱ σφόδρα ἀνειμένοι καθεύδουσιν, ᾖδε καὶ ὕμνει τὸν κύριον. Τί ταύτης γένοιτ᾽ ἂν τῆς ψυχῆς ἀδαμαντινώτερον; ἐνενόει ὅτι καὶ οἱ παῖδες ἐν πυρὶ ᾖδον, καὶ ἐν καμίνῳ. Ἴσως ἐλογίζετο, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἐγὼ πέπονθα. Ἀλλὰ καλῶς ποιῶν ὁ λόγος, εἰς ἑτέρους πάλιν ἐξήνεγκε δεσμοὺς καὶ δεσμωτήριον ἕτερον. Τί πάθω· βούλομαι σιγῆσαι, ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι. Ἕτερον δεσμωτήριον εὗρον, ἐκείνου πολλῷ θαυμασιώτερον καὶ ἐκπληκτικώτερον. Ἀλλά μοι διαναστῆτε ὡς νῦν ἀρχομένῳ τοῦ λόγου, καὶ ἀκμαζούσαις προσέλθετε ταῖς διανοίαις. Βούλομαι διακόψαι τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἀνέχεται· οὐ δύναμαι παύσασθαι, οὐ δύναμαι σιγῆσαι,

Vinctus est Romæ, & plerosque attraxit: Vinctus est Ierosolymis, & vinctus verba faciens Regem perterruit, & præsidi timorem iniecit. exterritus enim, ipsũ dimisit. Vinctus nauigabat, & naufragium soluit, tempestatemque impediuit. Ipsum vinculis constrictum bestia illa apprehendit, & rursus ab eo, nullo illato damno, excidit. Et vide vbique hoc contingere. Flagellis cædebatur, & quidem vehementer cædebatur (multas enim, inquit, imponentes ipsi plagas) & ligabatur, [Act.16.] *atq; hoc itidem vehementer (in interiorem enim carcerem ipsum miserunt, & cum maiori custodia) atque ipse inter hæc, mediam circa noctem, quando etiam planè cura soluti dormiunt, cantabat, dominũque laudabat. Quid hoc animo firmius & constantius? Considerabat quòd pueri quoque in igni & fornace cantabant. Fortè cogitabat, nihil tale se passum esse. Sed opportunè nos oratio ad alia iterum vincula, aliumque carcerem traduxit. Quid faciam? Tacere volo, sed non possum: alium inueni carcerem longè illo mirabiliorem, magisq; stupendum. Sed mihi, tanquam nouum sermonem auspicanti assurgite, & recentibus animis adeste. Præcidere sermonem volo, sed non patitur: desistere nequeo, silere non possum,*

multa

γήσαι, πολλά με περιρρέει, οὐκ οἶδα ποῖον πρῶτον εἴπω, ποῖον δεύτερον. Διὸ παρακαλῶ, μή με τάξιν τις ἀπαιτείτω· πολλὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων συγγένεια· μακρὰ ἡ τοῦ Παύλου γέγονεν ἅλυσις, καὶ ἐπὶ πολὺ κατέσχεν ἡμᾶς. Ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτο σιγήσομαι· εἰ γὰρ αὐτὸς ἐν δεσμωτηρίῳ οὐκ ἐσίγησεν, οὐδὲ ἐν μάστιξιν, ἐγὼ σιγήσομαι καθήμενος ἡμέρας οὔσης καὶ μετὰ πολλῆς ἀνέσεως φθεγγόμενος; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν; μᾶλλον δὲ τίς κατ᾽ ἀξίαν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειεν ἂν τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ οὐρανομήκη τοῦ Παύλου ψυχήν· ὅτι δεδεμένος καὶ καθειργμένος ἀπὸ τοσούτου διαστήματος, Φιλιππησίοις ἐπέστελλεν. Ἴστε γὰρ ὅσον τὸ μέσον Μακεδονίας καὶ Ῥώμης. Ἀλλ᾽ οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, οὔτε ὁ κίνδυνος καὶ τὰ ἐπάλληλα δεινά, οὔτε ἄλλο οὐδὲν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν μνήμην ἐξέβαλε τῶν μαθητῶν, ἀλλ᾽ εἶχεν αὐτοὺς ἅπαντας ἐν διανοίᾳ, καὶ οὐχ οὕτως αὐτοῦ ταῖς ἁλύσεσιν αἱ χεῖρες ἐδέδεντο, ὡς τῷ πόθῳ τῶν μαθητῶν ἡ ψυχὴ συνεδέδετο καὶ προσήλωτο. Καὶ καθάπερ βασιλεὺς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβὰς ὑπὸ τὴν ἕω, καὶ καθίσας ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς, μυρίας εὐθέως δέχεται πανταχόθεν ἐπι-

multa me hic circumfluunt: nescio quid primò dicam, quid secundò. Proinde vos obsecro, ne ordinem quis à me requirat: magna enim est rerum affinitas. Longa fuit Pauli catena, & diu nos detinuit. Sed non idcirco tacebo. Si enim ipse in carcere non siluit, neque inter flagella; egó ne silebo, qui sedens ipsa die, & multo cum otio loquor? Et quomodo hoc rationi consentaneum fuerit? Quis n. non obstupescat & admiretur; imò quis dignè satis admirari & obstupescere queat, generosum illum, & usq; ad cælos sublimè Pauli animum? Siquidem vinculis constrictus & carcere conclusus à tanta intercapedine ad Philippenses literas scripsit. Non enim ignoratis quantum interuallum inter Macedoniam & Romam intersit. Sed neque longitudo viæ, neque temporis diuturnitas, neq; negotiorũ multitudo, neq; pericula & continuò sibi succedentia mala, neq; aliud quidlibet amorem & recordationem discipulorum ipsi exemit, sed eos omnes in corde habuit: nec tam manus ipsius constrictæ catenis erant, quàm animus alligatus & affixus desiderio discipulorum. Et quemadmodum Rex aliquis conscenso manè solio, in regia aula considet, ac innumeras continuò ex omni loco accipit episto-

ἐπιστολάς· οὕτω δὴ κἀκεῖνος καθάπερ ἐν βασιλικαῖς αὐλαῖς τῷ δεσμωτηρίῳ καθήμενος πολλῷ πλείω καὶ ἐδέχετο, καὶ ἔπεμπε συνεχῶς τὰ γράμματα, τῶν πανταχόθεν ἐθνῶν, ἐπὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν, ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἀναφερόντων ἅπαντα· καὶ τοσοῦτον πλείονα πράγματα τοῦ βασιλέως ὄντος ᾠκονόμει, ὅσον καὶ μείζονα ἀρχὴν ἐμπεπίστευτο. Ὢ τῆς τοῦ Παύλου δυνάμεως· ἅλυσιν περιέκειτο, καὶ τὸν ἀναδεδεμένον τὸ διάδημα Νέρωνα ἔβαλλε· ῥάκια περιέκειτο αὐχμῶντα, ἅτε τὸ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μᾶλλον τῆς ἁλουργίδος πάντας ἐπέστρεφε πρὸς τὰ περικείμενα αὐτῷ δεσμά. Ἐπὶ γῆς ἑστήκει κατεχόμενος, καὶ κάτω νεύων· καὶ τὸν ἐπ' ὀχήματος χρυσοῦ ἀφέντες, ἐκείνῳ προσεῖχον. εἰκότως. Τὸ μὲν γὰρ ἐν συνηθείᾳ θέαμα, τὴν βασιλέα ἰδεῖν ἐπὶ ζεύγους καθήμενον λευκοῦ. Τοῦτο δὲ ξένον καὶ παράδοξον, δεσμωτήριον ὁρᾶν μετὰ τοσαύτης παρρησίας βασιλεῖ διαλεγόμενον, μεθ' ὅσης ἂν ὁ βασιλεὺς πρὸς ἀνδράποδον οἰκτρὸν καὶ ταλαίπωρον. Ὄχλος περιειστήκει πολὺς, καὶ δοῦλοι πάντες τοῦ βασιλέως ἦσαν· ἐθαύμαζον δὲ οὐ τὸν δεσπότην αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν νικῶντα τὸν δεσπότην τὸν αὐτῶν. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ἀπὸ τοῦ ὄνυχος τὸν λέοντα ἐπαινῶν, δέον ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτὸν ἐπαινεῖν· πί-

νων

ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστ.

Exempl. ῥακκία.

epistolas: sic ille in carcere, velut in regia quadam aula, residens longe frequentiores assidue transmittebat & recipiebat literas, eorum scilicet, qui vndique gentium ad ipsius sapientiā de suis negotiis accuratè referebant. Et tanto quidem plura, quæ administraret negotia, quā quiuis Rex habebat, quanto eidē amplius regnum creditum fuerat. O admirandam Pauli potestatē! Catena circundatus erat, & redimitū corona Neronem prostrauit: detritis & sordidis pannis amictus erat (quippe q̄ in carcere degebat) & vniuersorū oculos magis ad circumiecta sibi vincula conuertebat, q̄ vestis aliqua purpurea. In terra stans detinebatur, & deorsū inclinatus erat; & demisso auro in curru, illi attendebant. Ac meritò illud quidem. Notum enim erat & consuetū spectaculum, videre Regem bigis albis insidentem: hoc verò nouum planè ac inusitatum, tanta libertate captiuum quempiam cū Rege colloquentem spectare, quanta Rex cum misero forte & miserabili aliquo mācipio loqueretur. Turba multa circūstabat, & omnes ab obseqis Regi erant: mirabātur tamen nō dominum suū, sed eum, q̄ dominū ipsorū vincebat. Verū ego nō aduertens ab vnguibus leonē commendo, cum ab aliis potius ipsū laudare oporteret.

Qua

Ex epist. ad Tim.

νων τούτων; πῶς ἥξει μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος· πῶς ὁ Νέρων στήσεται κατηφὴς τότε καὶ στυγνός. Εἰ γὰρ οὔπω τῶν στεφάνων ὁ καιρὸς, καὶ τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς ὁ ἀθλητὴς, ὅταν ὁ ἀγωνοθέτης ἔλθῃ, πόσης ἀπολαύσεται τιμῆς; ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἦν, ξένος ἦν καὶ παρεπίδημος, καὶ οὕτω θαυμάζεται· ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις ᾖ, τίνος οὐκ ἀπολαύσεται ἀγαθοῦ; τίνος οὐ μεθέξει; τίνος οὐκ ἐπιτεύξεται; οὐδεὶς βασιλεὺς γενόμενος τῆς Ῥώμης τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς, ὅσης ὁ Παῦλος. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς ἔξω που κεῖται ἐρριμμένος· ὁ δὲ τὸ μέσον κατέχει τῆς πόλεως, καθάπερ βασιλεύων καὶ ζῶν. Εἰ δὲ ἐνταῦθα ἔνθα ἠλαύνετο καὶ ἔνθα ἐδιώκετο, τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς· ὅταν ἔλθῃ τί ἔσται; εἰ ὅπου σκηνοποιὸς ἦν οὕτως ἐγένετο λαμπρός· ὅταν ἔλθῃ ἀντιλάμπων ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι, τί ἔσται; εἰ μετὰ τοσαύτης μεγαλοπρεπείας περιεγένετο· ὅταν ἔλθῃ, τί ἔσται; μὴ ἔνι φυγεῖν τὰ πράγματα; βούλεσθε δείξω τὸν σκηνοποιὸν ἐντιμότερον γεγονότα τοῦ πάντων βασιλέων μᾶλλον δὲ θαυμασθέντος; Τί τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνδοξότερον κατὰ τὴν τοῦ κόσμου δόξαν, τί ὑψηλότερον; οὐχὶ πολλὰ καὶ μεγάλα κατώρθωσε ζῶν; οὐχὶ ἔθνη καὶ πόλεις ὑπέταξε, καὶ

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

Quæ nam sunt illa? quomodo nimirum in splendido & magnifico habitu cum cœlesti Rege venturus sit: quomodo item tristis & demisso vultu tunc Nero staturus. Si enim tanto honore athleta Christi fruebatur, cũ nondũ coronæ tempus adesset; quantã gloriã consequetur, vbi præses & arbiter certaminis aduenerit? In alienis tunc erat, peregrinus erat & incola, & tanta tamen admirationi est; cum igitur in propriis fuerit, quo tandem bono nõ pfruetur? cuius boni particeps nõ erit? q bonũ non consequetur? Nullus vnq̃ Romanus extitit Imperator, q tanto, quanto Paulus, honore potit⁹ sit. Sed Imperator foris alicubi piectus iacet: hic verò noster tanq̃ regnans & viuus medium vrbis occupat. Si verò hic, vbi expellebatur & exagitabatur, tantũ honorẽ consecut⁹ est, qualis erit, cũ venerit? Si, cũ tentoriorũ artifex esset, adeò illustris fuit; qd erit, vbi radiis solarib⁹ refulgens aderit? Si tanta cũ maiestate in terra seruatus sit, quid erit, cũ venerit? Negotia fugere nõ licet? Vultis ostendã, honorabiliorẽ fuisse scenofactorẽ illo, q inter omnes reges maximæ homines admirationi fuit? Quid q̃so Alexandro, secundũ mundi huius gloriã, fuit gloriosius? Quid sublimius? Nunqd multa & magna in vita sua præclarè gessit?

Ex inter- pr. epist. 2. ad Cor.

πολέμους πολλοὺς καὶ μάχας ἐνίκησε, καὶ τρόπαια ἔστησεν; οὐχὶ τρισκαιδέκατος ἐνομίσθη εἶναι θεὸς παρὰ τῇ συγκλήτῳ Ῥωμαίων; ἀλλὰ τὸ μὲν ζῶντα κατορθοῦν πολέμους καὶ νίκας, βασιλέα ὄντα καὶ στρατόπεδα ἔχοντα, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ μετὰ θάνατον καὶ τάφον τοσαῦτα πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐργάζεσθαι, τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον. Ποῦ γὰρ εἰπέ μοι τὸ σῆμα Ἀλεξάνδρου; δεῖξόν μοι καὶ εἰπὲ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐτελεύτησεν. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. Τοῦ δὲ Παύλου καὶ τὸ σῆμα λαμπρὸν ἴδοι τις ἂν τὴν Ῥώμην καταλαβών, καὶ ἡμέραν καταφανῆ, ἑορτὴν τῇ οἰκουμένῃ * ποιοῦσαν. Καὶ τὸ μὲν ἐκείνου καὶ ἐκεῖνοι ἀγνοοῦσι· τὸ δὲ τούτου, καὶ οἱ βάρβαροι ἐπίστανται· καὶ ὁ τάφος τοῦ δούλου τοῦ Χριστοῦ λαμπρότερός ἐστι τῶν βασιλικῶν αὐλῶν. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ τὴν ἁλουργίδα περικείμενος ἀπέρχεται τὸ σῆμα τὸ ἐκείνου περιπτυξόμενος, καὶ τὸν τῦφον ἀποθέμενος, ἕστηκε δεόμενος τοῦ νεκροῦ, ὥστε αὐτῷ προστῆναι παρὰ θεῷ, καὶ τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ τοῦ ἁλιέως καὶ τετελευτηκότος, ὡς προστάτου δεῖται ὁ τὸ διάδημα ἔχων. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐν τῇ Ῥώμῃ μόνον ἴδοι τις ἄν, ἀλλὰ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν μεγάλῃ τιμῇ τιμᾶν ἐνόμισεν

* πανδ-σιν.

nunquid integras gentes & vrbes sibi subiecit, vičtisq́; q̃ plurimis hostibus & certaminibus, trophæa erexit? nonne decimus tertius apud Senatũ Romanũ Deus esse existimatus est? Sed viuum aliquem, qui Rex sit & militibus stipatus, bella pro animi sentẽtia gerere, & vičtorias obtinere, nihil tanta admiratione dignũ est. At, post mortem & sepulturam, tanta vbiq; terrarum & marium singulis diebus operari, id scilicet maximè stupendum est. Vbi n. nunc, dic mihi, Alexandri monumentum est? ostende mihi & indica diẽ, qua de vita decessit. Sed minimè poteris. At verò Pauli sepulchrũ splendidum & magnificũ, si Romã quis perueniat, conspicere licet; ac diẽ insuper mortis celebrem, vt q toti orbi solennitatẽ adfert. Et illius q̃dem sepulchrum etiam familiares ignorãt: huius verò etiã barbari sciunt, factumq; est monumentum famuli Christi ipsis Regũ aulis nobilius. Etenim purpura amičtus q̃s ad osculandũ illius sepulchrũ vadit, & fastu deposito, stat mortuũ obsecrans, vt sibi apud Deũ patrocinetur; & qui coronã in capite gestat, scenofačtorẽ & piscatorem, & vita iam defunčtum, tanq̃ defensorem, rogat. Atq; hoc non Romæ solũ, verum etiam Constantinopoli videre licet. Istic siquidem, non mediocri honore

Con-

μισεν ὁ παῖς, εἰ πρὸς τοῖς προθύροις αὐτὸν τοῦ ἁλιέως κατέθοιτο. Καὶ ὅπερ εἰσὶν οἱ πυλωροὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἐν τοῖς βασιλείοις, τοῦτο ἐν τῷ σήματι οἱ βασιλεῖς τοῖς ἁλιεῦσι. Καὶ οἱ μὲν ὥσπερ δεσπόται τοῦ τόπου ἔνδον κατέχουσιν· οἱ δὲ ὡς πάροικοι καὶ γείτονες ἠγάπησαν τὴν αὐλείαν αὐτοῖς ἀφορισθῆναι θύραν. Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς οἰκετῶν καὶ ὑπηρετῶν, οἱ δὲ ἀρχόμενοι βασιλέων τὴν ἀξίαν περίκεινται. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐγένετο, ἐν τῷ μέλλοντι πόσῳ μᾶλλον; τίς μοι νῦν ἔδωκε περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ, καὶ τὴν κόνιν ἰδεῖν τοῦ σώματος ἐκείνου, δι' οὗ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διέδραμε, τοῦ τὰ ὑστερήματα ἀναπληρώσαντος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὰ στίγματα βαστάξαντος, τοῦ πανταχοῦ τὸ κήρυγμα κατασπείροντος· τὴν κόνιν τοῦ σώματος, δι' οὗ Χριστὸς ἐφθέγγετο, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε τὸ πάσης ἀστραπῆς ὑψηλότερον, καὶ φωνὴ ἐξεπήδησε πάσης βροντῆς φοβερωτέρα τοῖς δαίμοσιν. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμῖν ἡ βροντὴ φοβερὰ, ὡς ἐκείνη τοῖς δαίμοσιν ἡ φωνή. Εἰ γὰρ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔφριττον, πολλῷ μᾶλλον τὴν φωνήν. Τούτου τοῦ σώματος ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν, δι' οὗ τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ὁ Χριστὸς ἐλάλησε,

ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμ.

Constantinum Magnum afficere se existimasse puer, si ad limina piscatoris ipsum constituisset. Et quod in Regum aulis, Regibus sunt ianitores, hoc in sepulchro piscatorum sunt Reges. Ac illi quidē, velut domini intus Regiā alicubi occupant: hi verò veluti accolæ & vicini contenti fuerint, si vel ianua atrii ipsis tribuatur. Et Reges quidem famulorum ac ministrorum instar sunt: serui verò Regum dignitate ornantur. Si igitur in hoc seculo, quæ supra naturā sunt, illis contigerunt, quāta magis in futuro? Quis mihi tam det Pauli corpus brachiis stringere, & sepulchro ipsius affixum hærere, cineremq; videre illius corporis, quo vniuersa loca orbis terrarum peragrauit; quod ea, quæ deerant passionum Christi, compleuit; quod stigmata portauit; quod vbiq; Euangelium seminauit. cinerem quoq; illius oris, per quod Christus loquebatur, & lumen omni fulgure sublimius & excellentius effulsit; & vox dæmonibus quouis tonitru terribilior erupit. Nullum enim nobis tonitru tam formidabile est, quam vox illa dæmonibus. Si enim vestimenta ipsius tantopere exhorrescebant, quanto magis ipsam vocem? Videre optarem cinerem illius oris, per quod magna & ineffabilia Christus locutus est,

Ex comment. epist. ad Rom.

καὶ μείζονα ἢ δι' ἑαυτοῦ· δι' οὗ τὸ μακάριον ἐκεῖνο ἐφθέγξατο ῥῆμα λέγων, ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου· δι' οὗ ἐλάλει ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο· δι' οὗ ἔφυγον δαίμονες, οὐχὶ φθεγγομένου μόνον ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ὄντος· δι' οὗ τὰ ἐν τῇ γῇ μετερρύθμισεν ἅπαντα, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς δὲ, ὃν ἐβούλετο διέπειν τρόπον, δεσμῶν οὓς ἐβούλετο, καὶ λύων ἐκεῖ, κατὰ τὴν δεδομένην ἐξουσίαν αὐτῷ. Τίς ἄν μοι τὴν κόνιν τῆς τοῦ Παύλου καρδίας ὑπέδειξε, τῆς πυρουμένης καθ' ἕκαστον τῶν ἀπολλυμένων, καὶ ὠδινούσης ἐκ δευτέρου τὰ ἐξαμβλωθέντα τῶν παίδων· ταύτην καὶ διαλελυμένην ἐπιθυμῶ ἰδεῖν, τὴν ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν, τὴν εὐρυτέραν τῆς οἰκουμένης, τὴν τῆς ἀκτῖνος φαιδροτέραν, τὴν τοῦ πυρὸς θερμοτέραν, τὴν τοῦ ἀδάμαντος στερροτέραν, τὴν καινὴν ζήσασαν ζωὴν, ἢ ταύτην τὴν ἡμετέραν· ζῶ γὰρ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοί φησιν ὁ Χριστός· ἄρα ἐκείνου καρδία ἦν, ἡ Παύλου καρδία, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου πλάξ καὶ βιβλίον τῆς χάριτος· ἐστι τὴν καταξιωθεῖσαν Χριστὸν φιλῆσαι, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐφίλησε· τὴν θανάτου καὶ γεέννης καταφρονοῦσαν, καὶ ὑπὸ δακρύων ἀδελφικῶν συντριβομένην. Τί γὰρ ποιεῖτε κλαίοντές φησι, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν. Ἐβουλόμην τὴν

ac maiora quidem, quàm per seipsum; quod præclarum & beatum illud verbum protulit, dum inquit; optabam anathema esse pro fratribus meis: quo coram Regibus loquebatur & non confundebatur: quo dæmones in fugã vertebantur, non solum cum loquentis vocem propè perciperent, sed cum etiam procul abesset: quo vniuersa in terris moderatus est; imò & quæ in cælis sunt sicut ipsi placebat, administrauit; ligans quos volebat, & soluens ibi, iuxta datam sibi potestatem. Quis mihi cinerem de corde Pauli ostendat, quod pro singulis pereuntium ignem patiebatur, quod filios abortiuos secundò cum dolore parturiebat? Illud ego vel resolutum videre desiderarem, ꝗ cælo sublimius, toto orbe latius, radiis solis splendidius, calidius igni, Adamante firmius erat; quod nouam potius, quam nostram istam vitam vixit: (viuo enim, inquit, non iam ego, viuit verò in me Christus: vnde cor ipsius cor Pauli erat, & tabula Spiritus sancti, liberque gratiæ) cor quod dignum est habitum, vt Christum diligeret, quantum nemo alius dilexit: quod mortem ac infernum despiciebat, & à lachrymis fraternis frangebatur. quid facitis, inquit, lachrymantes & affligentes cor meum? Videre optarem cinerem de ma- Act. 21.

τὴν κόνιν ἰδεῖν τῶν χειρῶν Παύλου τῶν ἐν ἁλύσει, δι' ὧν τῆς ἐπιθέσεως τὸ πνεῦμα ἐχορηγεῖτο· δι' ὧν τὰ θεῖα
* ἴδετε. γράμματα ἐγράφετο, * ἴδε γὰρ πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί· τῶν χειρῶν ἐκείνων ἃς ἰδοῦσα ἡ ἔχις ἐξέπεσεν εἰς τὴν πυράν. Ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν τῶν ὀφθαλμῶν πηρωθέντων καλῶς, τῶν ἀναβλεψάντων ἐπὶ σωτηρία τῆς οἰκουμένης, τῶν καταξιωθέντων. Ἐβουλόμην καὶ τῶν ποδῶν ἐκείνων ἰδεῖν τὴν κόνιν, τῶν περιδραμόντων τὴν οἰκουμένην καὶ μὴ καμόντων· τῶν ἐν τῷ ξύλῳ δεδεμένων, ἡνίκα τὸ δεσμωτήριον ἔσειε, τῶν οἰκουμένην καὶ ἀοίκητον περιελθόντων. Καὶ τί δεῖ κατὰ μέρος λέγειν; ἐβουλόμην αὐτὸν ἐκεῖνον ἰδεῖν τὸν λέοντα τὸν πνευματικόν. Ὥσπερ γὰρ λέων πῦρ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιεὶς εἰς ἀλωπέκων ἀγέλας, οὕτως εἰς τὴν τῶν δαιμόνων καὶ φιλοσόφων ἐνέπεσε φατρίαν, καὶ καθάπερ σκηπτοῦ τινος ἐμβολή, εἰς τὰς τοῦ διαβόλου κατηνέχθη φάλαγγας. Οὐδὲ γὰρ ἐκ παρατάξεως ἵστατο πρὸς αὐτὸν ὁ διάβολος, ἀλλ' οὕτως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν, ὥστε καὶ σκιὰν ἴδοι καὶ φωνῆς ἀκούσειε πόρρωθεν, δραπετεύσειν εὐθέως. Ἐννοήσατε καὶ φρίξατε, οἷον ὄψεται θέαμα Ῥώμη τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνιστάμενον ἀπὸ τῆς θήκης μετὰ Πέτρου, καὶ αἰρόμενον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ· οἷον ἀποστε-

λεῖ:

de manibus Pauli, catena constrictis, per quarum impositionem spiritus ille donabatur, quibus diuina litera exarabantur. videte enim, ait, qualibus vobis literis mea manu Gal. 6.
scripsi: manuum inquam illarum, quas cum vidisset vipera, in rogum Act. 28.
decidit. Cinerem videre gestio oculorum illorum, qui benè excæcati sunt, & ad salutem totius terrarum orbis denuò viderunt, quiq; etiam in corpore Christum conspicere digni sunt habiti. Optarem quoq; pedum illorum videre cinerem, q totū orbem terrarū circumcursarunt, nec fatigati sunt: qui ligno constricti sunt, quando carcerem tremefaciebat: q terrā totā habitabilem & inhabitabilem circuiuerunt. Et quid singula psequi necesse est? Videre spiritualem illum ipsum leonem optarem. Sicut n. leo aliqs flammam ex oculis in vulpium greges immittēs, ita hic in dæmonū & philosophorū agmen irruit; & tanquam fulminis ictus in diaboli phalāgas impetum fecit. Nec enim acie cum ipso congredi ausus est diabolus, sed adeò extimescebat & trepidabat, vt vel umbra ipsius cōspecta, aut voce eminus audita, confestim fuga se priperet. Cōsiderate & cōtremiscite, qualẽ spectaculū Roma visura sit, quando Paulū cū Petro derepentè è sepulchro resurgere, & in occursū Christi rapi:

λεῖ τῷ Χριστῷ ἡ Ῥώμη δῶρον· οἵους στεφάνους περίκειται δύο· οἵας χρυσᾶς ἁλύσεις διέζωσται. Οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ οὐρανὸς λαμπρὸς ὅταν ἀφῇ τὰς ἀκτῖνας ὁ ἥλιος, ὡς ἡ Ῥωμαίων πόλις τὰς δύο ταύτας λαμπάδας ἀφεῖσα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. Τίς ἄρα λόγος ἀρκέσει τοῖς Παύλου κατορθώμασιν, ἢ ποία δυνήσεται γλῶσσα ἐφικέσθαι τῶν ἐγκωμίων τῶν τούτου. Εἴτε γὰρ προφῆται ἐπεδείξαντό τι γενναῖον, εἴτε πατριάρχαι, εἴτε δίκαιοι, εἴτε ἀπόστολοι, εἴτε μάρτυρες, ταῦτα ὁμοῦ συλλαβὼν ἔχει, μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς, μεθ' ὅσης οὐδεὶς ἐκείνων ὅπερ ἕκαστος εἶχε καλὸν ἐκέκτητο. Ὅταν οὖν ἅπαντα τὰ ἐν ἀνθρώποις καλὰ συλλαβοῦσα ἔχῃ ψυχὴ μία, καὶ πάντα μεθ' ὑπερβολῆς· οὐ μόνον δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων· πῶς περιεσόμεθα ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἐγκωμίων. Πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴημεν καταγνώσεως ἄξιοι, ὅταν ἑνὸς ἀνθρώπου πάντα * συνειληχότος ἐν ἑαυτῷ τὰ καλά, ἡμεῖς οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος αὐτοῦ μιμεῖσθαι σπουδάζωμεν. Ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ κατορθωμάτων ὁ πατριάρχης θαυμάζεται Ἀβραάμ, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ τὸν υἱὸν καταθῦσαι τὸν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἐπὶ τῇ ἀνεξικακίᾳ, ὅτι τῶν οἰκείων ἐλαυνόμενος ὅρων οὐκ * ἐπεξίει, ἀλλὰ παρεχώρει πανταχοῦ τῶν οἰκείων κτημάτων, ἕως τῶν λυπούντων τὴν ἄδικον ἐκόρε-

ἐκ τοῦ ά. λόγου τοῦ εἰς ἅγιον ἀπόστολ. Παῦλον.

* συνη-λοχότος.

* repono ἐπέξιε vel ἐπεξῄει.

rapi conspiciet. Quale donū Roma Christo trāsmittet! Qualib⁹ coronis duabus redimita est! quibus aureis catenis præcincta! Nō ita nitidum est cœlum, cum sol radios suos spargit, sicuti Romanorum urbs, quocunque per orbem has duas faces emittens. Quænam oratio præclaris Pauli factis recensendis sufficiat? aut quæ lingua huius laudes assequi valeat? Quicquid enim prophetæ egregium præstiterunt aut Patriarchæ, aut Sancti, aut Apostoli, aut Martyres, totū illud hic vnus habet; & tanta quidem cum excellentia, quanta nullus illorum bonum illud, quod quisque obtinebat, possedit. Quando igitur vniuersa hominum ornamenta vna anima simul habet, eaque omnia cum quadam excellētia; nec verò hominum duntaxat, sed & angelorum; quomodo ex tanta laudum magnitudine euademus? Qua igitur condemnatione digni non essemus, si, cum homo vnus omnia virtutum ornamenta in se collegerit, nos verò ne millesimam illorum partem imitari studeamus? Propter multa præclara facta Abrahā Patriarcha hominibus admirationi est, pcipue verò, q filium ppriū immolare non recusauerit: Isaac verò pter clemētiā, q dum ppriis limitibus expelleretur, se non vltus sit, sed vbiq; suis

Ex orat. in S. Apost. Paulum.

ἐπιθυμίαν· καὶ ὁ Ἰακὼβ δὲ, ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ καὶ τῇ ὑπομονῇ· καὶ ὁ Δαβὶδ, ἐπὶ τῇ πρᾳότητι· καὶ ὁ Ἠλίας ὅτι ὑπὲρ τοῦ δεσπότου ἐζήλωσεν. Ἀλλὰ τί Παύλου γένοιτ' ἂν ἴσον, ὃς πάντα ταῦτα ὁμοῦ συλλαβὼν ἔχει, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς. Οὐδὲ γὰρ υἱὸν κατέθυσεν οὗτος, ἀλλ' ἑαυτὸν μυριάκις κατέθυσε· καὶ οὐδὲ τῶν οἰκείων ὅρων ἠλαύνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον, καὶ πᾶσαν ἁπαξαπλῶς ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, ὥσπερ τις ὑπόπτερος περιῆλθε, συρόμενος, τυπτόμενος, λιθαζόμενος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκων. Οὐδὲ δὶς ἑπτὰ ἔτη ἐδούλευσε συγκαιόμενος τῷ καύματι τῆς ἡμέρας, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ τὸν ἅπαντα βίον ἐν λιμῷ καὶ γυμνότητι καὶ ἁλύσεσι καὶ δεσμωτηρίῳ, καὶ ἐπιβουλαῖς καὶ κινδύνοις διατελῶν. Ἐπιεικείας δὲ καὶ πρᾳότητος, τίς μὲν μᾶλλον, τίς δὲ ἴσον τῆς Παύλου ψυχῆς, ἀμφότερα ταῦτα κατώρθωσεν; εἰ δὲ τὸν ζῆλον ἴδοις αὐτοῦ, τοσοῦτον ὄψει κρατοῦντα τοῦ Ἠλίου, ὅσον ἐκεῖνος τῶν ἄλλων προφητῶν περιῆν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀκρίδας ἤσθιε καὶ μέλι ἄγριον· ἀλλ' οὗτος ἐν μέσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καθάπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβεν, ἀκρίδας μὲν καὶ μέλι ἄγριον οὐ σιτούμενος, πολὺ δὲ εὐτελεστέραν ταύτης παρατιθέμενος τράπεζαν, καὶ οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορῶν τροφῆς,

possessionibus cederet, donec iniquũ suorũ aduersariorũ desideriũ expleret: Iacob verò Patriarcha ob tēperantiā & patientiā: Dauid ob mansuetudinē: & Helias q pro Domino æmularetur. Sed qd æquale Paulo fuerit, qui vniuersa hæc coniuncta, & ea quidem excellenter, possidet? Is siquidem non filium immolauit, sed seipsum millies mactauit: nec propriis duntaxat limitibus exigebatur, sed & terrā & mare, & Græciā & barbariā, ac omnē deniq; omnino q sol aspicit, terrā, veluti alatus quis oberrauit: trahebatur, verberibus mulctabatur, impetebatur lapidibus, singulis dieb. mortē sustinebat. Neq; bis septē annos seruitutis, æstu diei, aut noctis frigore adurebatur, sed totā vitā in fame & egestate, in catenis & carceribus, in insidiis & periculis consumebat. Æquitatis verò & mansuetudinis partes omnes, qs magis, aut æquè vtriusque huius impleuit, ac Paulus? Si verò & eiusdem pro Deo zelum consideres, tantum ipsum videbis vincere Heliam, quantum hic cæteros prophetas superauit. Sed Ioannes locustis & melle siluestri vixit. At hic in medio orbe terrarũ, sicut ille in solitudine, viuens, locustis qdem & melle siluestri nō vescebatur, at mēsā lōge hac viliorē apponebat, necessariiq; ei alimentũ vix suppetebat,

ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος ἀγρυπνίας. Λείπεται πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἐξισῶσαι λοιπόν. Καὶ μηδεὶς τόλμαν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ τὸν Ἰωάννην ἄγγελον ἐκάλεσεν ἡ γραφὴ, τί θαυμάζεις εἰ τὸν ἁπάντων ἀμείνω ταῖς δυνάμεσι παραβάλλομεν ἐκείναις. Καὶ γὰρ τί ποτε ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ ὅση τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἡ εὐγένεια, καὶ ὅσης ἐστὶν ἀρετῆς δεκτικὸν τοῦτο τὸ ζῶον, ἔδειξε μάλιστα πάντων ἀνθρώπων Παῦλος. Καὶ νῦν ἕστηκεν ἐξ οὗ γέγονεν, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῶν τῇ κατασκευῇ, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ δεσπότου, καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἐὰν αὐτοῖς προσέχειν ἐθέλωμεν. Οὐ γὰρ ἄλλην φύσιν λαχὼν, οὐδὲ ἑτέρας κοινωνήσας ψυχῆς, οὐδὲ ἄλλον οἰκήσας κόσμον, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ γῇ καὶ χώρᾳ, καὶ νόμοις καὶ ἔθεσι τραφεὶς πάντας ἀνθρώπους ὑπερηκόντισε τοὺς ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι γενομένους· καὶ ὡς ἂν νεκρὸς πρὸς νεκρὸν ἀκίνητος γένοιτο, οὕτω μετὰ ἀκριβείας τῆς φύσεως τὰ σκιρτήματα κατευνάζων, οὐδὲν οὐδέποτε πρὸς οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπαθεν. Τί τοίνυν Παῦλος ὁ τοσούτοις κομῶν κατορθώμασι, καὶ καθάπερ ἄγγελος ἐπὶ τῆς γῆς φαινόμενος, καθ' ἑκάστην ἐσπούδαζε κερδαίνειν, καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνους παρατ-	propter Euangelij promulgandi studium ac solicitudinē. Reliquum est porrò, vt angelis ipsum æquiparemus. Nemo verò orationem temeritatis accuset. Si n. scriptura Ioannem angelum appellauit; quid miraris, si potestatibus illis cœlestibus omniū hominum præstantissimum conferamus? Etenim quid homo sit, & quanta nostræ naturæ nobilitas, quantaque virtutis hoc animal sit capax, nemo hominū magis ostendit, quàm Paulus. & iam perstat, ex quo factus est, clara voce omnibus qui nostram hanc fabricam reprehendunt, pro Domino respondēs, & ostendens, non magnū inter homines & angelos esse interuallum, si nobis ipsis attendere velimus. Non enim aliam naturam sortitus, nec dissimilem animam nactus est, nec alium mundū inhabitauit, sed eadem in terra & regione, iisdē quoque legibus ac moribus educatus, vniuersos excelluit homines, qui vnquā, ex quo homines nati sunt, extiterunt: & sicuti mortuus erga mortuum immobilis fuerit, ita planè naturæ impetus sedans, nulli vnquam, vlla in re humana, affectui succubuit. Quid igitur Paulus tot tantisq; ornatus inclytis factis, & tanquā angelus in terra apparens, quotidie lucrum facere satagebat? quid periculis pro veritate sese oppone-

Marginal notes: ἐκ τοῦ β. λόγου τοῦ εἰς ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον. — Ex orat. 2. in S. Apostol. Paulum.

πέπλεσθαι, καὶ τὴν ἐμπορίαν τὴν πνευματικὴν ἑαυτῷ συλλέγειν καὶ μηδέποτε ἵστασθαι. Ποίαν σχοίημεν ἡμεῖς ἀπολογίαν οἱ μὴ μόνον πάντων ὄντες ἔρημοι τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ τοσούτοις ἐλαττώμασιν ὑποκείμενοι, ὧν καὶ ἓν μόνον προσὸν ἡμῖν, ἱκανὸν εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον κατεγαγεῖν, καὶ μηδεμίαν ποιούμενοι σπουδὴν, κἂν γοῦν ταῦτα διορθοῦν, μήτιγε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἐφάπτεσθαι. Ἢ οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἦν ὁ μακάριος ἐκεῖνος; ἐκκαίομαι γὰρ εἰς τὸν τοῦ ἀνδρὸς πόθον, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸν περιστρέφων οὐ παύομαι· καὶ ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα, εἰς τὴν τούτου ψυχὴν ἐνορῶν, λογίζομαι τῶν παθῶν τὴν ὑπεροψίαν, τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολὴν, τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς τὸν θεὸν τὸ διάπυρον, καὶ ἐκπλήττομαι, πῶς πᾶσαν μὲν τὴν τῶν ἀρετῶν συναγωγὴν εἷς ἄνθρωπος βουληθεὶς κατώρθωσεν, ἡμῶν δὲ ἕκαστος οὐδὲ τὸ τυχὸν κατορθοῦν βούλεται. Τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως τῆς ἀπαραιτήτου, Παύλου τοσοῦτον μέγεθος ἀρετῆς ἐπιδειξαμένου, τοῦ τῆς αὐτῆς ὑμῖν κοινωνοῦντος φύσεως, τοῦ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκειμένου, τοῦ ἐν τοσαύτῃ καιρῶν δυσκολίᾳ γεγονότος, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὡς εἰπεῖν ἑλκομένου, σπαραττομένου, καὶ δημοσίᾳ συρομένου ὑπὸ τῶν τῷ κηρύγματι πολεμούντων. Καὶ ἵνα μὴ πα-

ἐὰ

ponere, quid mercaturam ſpiritualem ſibi parare, nec vnquam ſubſiſtere ſtudebat? Quam tandem nos excuſationem habebimus, qui non ſolum ab omnibus præclaris factis nudi, ſed tam multis etiã vitiis ſubiecti ſumus; quorum vel vnum ſolum, ſi nobis inſit, in perditionis voraginem nos deturbare ſufficiat: nec vllã interim curam adhibemus, vt ſaltē iſta emēdemus, tantũ abeſt, vt virtutum opera aggrediamur? An non beatus ille eiuſdem nobiſcũ naturæ erat? In amorem enim ſancti viri inardeſco, ac proinde aſſiduè ipſum verſare non ceſſo: reſpicienſque ad ipſius animam, tanquam ad primigeniam effigiem, conſidero in eo affectionum contemptum, fortitudinis excellentiam, amoris in Deum feruorem: obſtupeſco, hominem vnum, cum voluit, vniuerſas ſimul virtutes feliciter conſecutum eſſe, noſtrũm verò ſingulos ne quantulamcunque partem cõſequi geſtire. Quis igitur nos ab ineuitabili pœna liberet, cum tantam virtutis magnitudinem Paulus oſtenderit, qui eadem tamen nobiſcũ communi natura præditus, iiſdemq; affectionibus obnoxius erat, & in tãta temporum difficultate vixit, ac ſingulis propè diebus vexabatur, diſcerpebatur, & publicè ab hoſtibus prædicationis trahebatur. Et ne tan-

quam

περὶ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀκούητε τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου τούτου κατορθώματα, καὶ τὴν ἀνδρίαν ἣν ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος καθ' ἑκάστην ἐπεδείκνυτο, ἀναγκαῖον αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ. Σκόπει ψυχὴν φιλόθεον· οὐ μόνον τόλμαν, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην τὸ πρᾶγμα καλεῖ· παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἁπλῶς ἄνευ ἀνάγκης, καὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος, τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγενημένα ἐκπομπεύειν· εἴγε τινες ἐξ ἡμῶν εὑρεθεῖεν ἀγαθόν τι ἐργασάμενοι. Ἑβραῖοί εἰσι; κἀγώ· Ἰσραηλῖταί εἰσι; κἀγώ· σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι; κἀγώ· ἐπὶ τούτοις, φησὶ, μέγα φρονοῦσι; μὴ νομιζέτωσαν λείπεσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν * μετέχομεν. Εἶτα ἐπήγαγε· Διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. Θέα μοι ἐνταῦθα τοῦ μακαρίου τούτου τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν· ἐπειδὴ γὰρ καὶ τόλμαν καὶ ἀφροσύνην ἐκάλεσε τὸ γεγενημένον ὑπ' αὐτοῦ, καίτοι εἰς τοσαύτην ἀνάγκην καταστάς. Οὐδὲ οὕτως ἠρκέσθη τοῖς εἰρημένοις· ἀλλ' ὅτε ἔμελλεν ἑαυτὸν δεικνύναι πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐκείνους ὑπερακοντίζοντα, ἵνα μή τις νομίσῃ ἀπὸ φιλαυτίας αὐτὸν ταῦτα φθέγγεσθαι, πάλιν παραφροσύνην καλεῖ τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον, μονονουχὶ λέγων· μὴ γὰρ οὐκ οἶδα ὅτι πρᾶγμα ποιῶ τοῖς πολλοῖς

παρα-

* μετέχομεν.

quam à me confictà audiatis, quæ sanctus iste præclara & memorabilia fecerit, animique magnitudinem, quam pro religionis præconio in dies ostenderit, ipsum dicentem audiatis, oportet: in quo qs audet, (in insipientia dico) audeo & ego. Considera mihi charam Deo animam: non audaciam modò, sed & insipientiam negotium vocat: docens nos, ne temerè & sine necessitate, nulloque vrgente, quæ à nobis facta sunt, euulgemus, si modo aliqui, qui boni quid fecerint, ex nobis inueniantur. Hebræi sunt? Et ego. Israelitæ sunt? Et ego. Semen Abraham sunt? & ego. In istis, inquit, sese efferunt? Ne existiment nos inferiores esse: nam & nos hæc cum illis communia habemus. Deinde subdit: Ministri Christi sunt? vt minus sapiens dico, plus ego. Hic mihi vide beati istius animi integritatẽ: quoniam & audaciam & insipientiam, quod à se factum est, appellauit: & quidem tanta in necessitate constitutus. Neq; ita dictis contentus fuit: sed quando se illos longè excellere monstrare intendebat, ne qs fortè illum cæco sui amore suadente ista proferre existimaret, rursus, ꝙ à se dictum erat, imprudentiã vocat; quasi dicat; non enim ignoro, me rẽ facere, q̃ vulgo patrocinatur.

2. Cor. 11.

me

παρειστέμενον, καὶ οὐκ ἐμοὶ πρέπον; ἀλλ' ἡ πολλή με ἀνάγκη εἰς τοῦτο συνωθήσασα ἐκβιάζεται. Διὸ σύγγνωτέ μοι φησὶ, παραφροσύνης ῥήματα φθεγγομένῳ. Τούτου * κἂν τὴν σκιὰν μιμησώμεθα ἡμεῖς οἱ τοσαῦτα φορτία ἁμαρτημάτων ἔχοντες ἐπικείμενα, καὶ πολλάκις ἔν τι βραχὺ κατορθοῦντες, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς διανοίας φυλάττειν ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρᾶσθαι δόξαν ἐκπομπεύοντες καὶ εἰς μέσον προτιθέντες, καὶ διὰ τῆς ἀκαίρου ταύτης φλυαρίας, τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἀμοιβῆς ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες. Ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦτόν τι πέπονθεν, ἀλλ' εἰπὼν, ὑπὲρ ἐγὼ, ἀπαριθμεῖται λοιπὸν τὰ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ κατορθώματα. καί φησι· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Τί λέγεις; ξένον τι καὶ παράδοξόν ἐστι τὸ παρὰ σοῦ λεγόμενον. Ἔστι γὰρ πολλάκις θάνατον ὑπομεῖναι; ναί φησιν· εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ· διδάσκων ἡμᾶς ὅτι διηνεκῶς τοιούτοις ἑαυτὸν κινδύνοις ἐξεδίδου διὰ τὸ κήρυγμα, θάνατον αὐτῷ τίκτουσιν. Ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ἐν αὐτοῖς μέσοις τοῖς κινδύνοις τὸν ἀθλητὴν διεφύλαττεν, ὥστε τοῖς μαθητευομένοις πολλὴν γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν. Καὶ τὸ ἑξῆς

δὲ

* pono, οὐκ αὖ

me verò minus deceat: Sed grauis necessitas, quæ me hùc impulit, id cogit. Idcirco mihi, inquit, imprudenter loquenti veniam date. Huius nos ne vmbram quidem imitabimur, qui tanta delictorum onera gestamus, & subinde cum exiguum quid rectè gerimus, etiam illud ipsum in secreto mentis nostra clausum seruare nolumus; sed gloriam apud homines aucupantes, in vulgus spargimus & in medium proponimus; atq; per istam importunam loquacitatem nos expectanda à Deo retributionis spe priuamus. Nihil verò eiusmodi iste beatus passus est: sed postquam dixit, Plus ego, enumerat deinceps res fortiter à se gestas, & inquit: in laboribus abundantius; in plagis supra modum; in mortibus frequenter. Quid dicis? Nouum quid & admirabie est, quod à te asseritur. Nunquid enim mortem sæpius quis sustinere potest? Vtique inquit: etsi enim non reipsa, voluntate tamen & mente potest: interim nos docens, quod disseminandi Euangelii causa sese identidem periculis exposuerit, quæ necem ei adferre possent. Sed diuina gratia in mediis ipsis periculis athletam hunc conseruabat, vt discipuli ampliorem ab ipso vtilitatē consequerentur. Et quod

dein-

δὲ ἐπαγόμενον πάλιν ἅπαντα ὡς εἰπεῖν τὰ εἰρημένα ἀποκρύπτει· τίς γὰρ ἀσθενεῖ φησὶ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; βαβαὶ πόση τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἡ φιλοστοργία, πόση ἀγρυπνία, πόση ἡ μέριμνα. Ποία μήτηρ οὕτω διακόπτεται τὰ σπλάγχνα, τοῦ παιδὸς αὐτῆς πυρέττοντος, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένου, ὡς ὁ μακάριος οὗτος; ὑπὲρ τῶν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ ἀσθενούντων μᾶλλον ἠσθένει, καὶ ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦτο. Σκόπει γάρ μοι λέξεως ἔμφασιν· οὐκ εἶπε, τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι, ἀλλὰ πυροῦμαι φησι, τὴν ἐπίτασιν ἡμῖν τῆς ὀδύνης δηλῶν· καὶ μονονουχὶ δεικνὺς ἐμπυριζόμενον αὐτὸν καὶ καιόμενον ἔνδοθεν ὑπὲρ τῶν τὰ σκάνδαλα ὑπομενόντων. Οἶδα ὅτι εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐξέτεινα· ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα πῶς ἐμπεσὼν εἰς τὸν πλοῦτον τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου τούτου, καθάπερ ὑπὸ ῥύμης ὑδάτων σφοδροτάτης, οὕτω τὴν γλῶτταν παρεσύρην. Διὸ μέχρι τούτου στήσας τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον ἐν διανοίᾳ περιφέρειν, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι συνεχῶς, ὅτι τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῶν φύσεως, καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος· καὶ ἐπιτήδευμα ἔχων εὐτελὲς καὶ εὐκαταφρόνητον, καὶ δέρματα ῥάπτων, καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίου ἑστηκὼς, ἐπειδὴ ἐβουλήθη.

deinde ſubditur, rurſus omnia propemodũ ab eo dicta obſcurat. Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Papæ quantus huius viri eſt amor, quanta vigilantia, quãta ſolicitudo! Quæ mater intimo ita dolore cruciatur, filio febri laborante & lectulo affixo, ſicut beatus iſte? Plus ſcilicet pro ſingulis quouis loco ægrotantibus ægrotabat, & pro ſcandalum patientibus vrebatur. Attende enim mihi dictionis vim: Non dixit, quis ſcandalizatur, & ego non contriſtor, ſed, vror, inquit; doloris vehementiam nobis exponens, & propter eos qui ſcandala patiuntur, quaſi inflammatum interiꝰ ſe commonſtrans. Scio quod ſatis multùm orationem protaxerim: Sed neſcio qua ratione in rerum à Paulo præclarè geſtarum amplitudinem incidens, tanquam à vehementiſſimo aquarum impetu lingua abrepta ſit. Finem igitur hic orationi imponens, charitatem veſtram obſecro, vt aſſiduè illum in animo veſtro circumferatis, & hoc perpetuò cogitetis, quòd, licet eandem nobiſcum naturam ille ſortitus, & iiſdem affectionibus ſubiectus eſſet, vitæ quoque inſtitutum vile & abiectum, vtpote pelles conſuens, coleret, ac in carcere eſſet poſitus;

λήθη καὶ ἠθέλησε πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς πόνους ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ ἄξιον ἑαυτὸν καταστῆσαι τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος, δαψιλεστέρας ἀπέλαυσε τῆς ἄνωθεν φιλοτιμίας. Ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

positus; quoniam tamen sese virtutum laboribus dare in animum induxit, dignumque spiritus sancti susceptione seipsum facere decreuit, vberiorem ex cœlestis gloriæ cupiditate fructum perceperit. Quam nos omnes consequi cõtinget, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: Cui gloria & potestas, cum patre & sancto Spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου, λόγος περὶ τοῦ μὴ ἐπαισχύνεσθαι ὁμολογεῖν τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ ὡς δι' αὐτοῦ ἔσωσεν ἡμᾶς ὁ Χριστός· καὶ δεῖ ἐν αὐτῷ καυχᾶσθαι.

Sancti patris nostri Ioannis Chrisostomi Archiepiscopi Constantinopolitani oratio, qua docet non esse verendum confiteri pretiosam crucem, & Christum per ipsam nos conseruasse, in eaq; gloriandum esse.

ΛΟΓΟΣ λά.

HOMILIA XXXI.

Τοῦτό ἐστιν, ἀδελφοί μου, τὸ σημεῖον, ὅπερ ὁ δεσπότης πᾶσιν ὑπέσχετο
„ δώσειν, λέγων· γενεὰ
„ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζη-
„ τεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Τὸν σταυρὸν λέγων καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ πάλιν ἑτέρως δηλῶν τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχὺν,
„ ἔλεγεν· ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀν-
„ θρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι. Ὅταν

Hoc est signũ illud, fratres mei, quod Dominus daturum se omnibus promisit, dicẽs: Generatio mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ: crucem vocans, mortẽ, sepulchrum, & resurrectionem. Et rursus aliter vim declarans, dicebat: cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quod ego sum. Cum me cru- Matt. 16.

Ὅταν σταυρώσητέ με φησὶ, καὶ νομίσητε περιγενέσθαι μου, τότε μάλιστα εἴσεσθέ μου τὴν ἰσχύν· μετὰ γὰρ τὸ σταυρωθῆναι Χριστὸν, τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθη ἐπαύσαντο, τὸ κήρυγμα ἤνθησε, πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξετάθη ὁ λόγος, καὶ γῆ καὶ θάλαττα καὶ οἰκουμένη, καὶ ἀοίκητος, τὴν δύναμιν αὐτοῦ διαπαντὸς ἀνακηρύττουσι. Μηδεὶς τοίνυν αἰσχυνέσθω τὰ σεμνὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν σύμβολα, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, δι' ὃ καὶ ζῶμεν, καὶ δι' ὃ ἐσμέν· ἀλλ' ὡς στέφανον οὕτω περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς· κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται· κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφὴν, κἂν χειροτονηθῆναι, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τὸ τῆς νίκης ἡμῶν παρίσταται σύμβολον. Διὰ τοῦτο ἐν οἰκίαις, καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἐπὶ τῶν θυρῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας μετὰ πολλῆς ἐπιγράφομεν αὐτὸν τῆς σπουδῆς. Τῆς γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν σωτηρίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς κοινῆς, καὶ τῆς ἐπιεικείας ἡμῶν τοῦ δεσπότου, τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον. Ὡς πρόβατον γὰρ ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. Ὅταν τοίνυν σφραγίζῃ, ἐννόει πᾶσαν τοῦ σταυροῦ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ σβέσον τὸν θυμὸν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα πάθη. Ὅταν σφραγίζῃ, πολλῆς ἔμπλησον τὸ μέτωπον παρρησίας; ἐλευ-

ci suffixeritis, inquit, & me vicisse putaueritis, tum maximè vim meam intelligetis. Postea enim quã Christus in crucem actus est, Iudaicæ consuetudines cessauerunt, prædicatio floruit, ad fines orbis terrarum verbum propagatum est: eiusque vim terra & mare, & tam ea quæ habitantur, quàm quæ non habitantur, semper prædicant. Neminem igitur gloriosorum salutis nostræ mysteriorum pudeat, summæque bonorum, qua & viuimus & sumus: sed vt coronam, sic Christi crucem feramus. Etenim nostra omnia per ipsam perficiuntur: siue regeneratione opus est, crux præsto est: siue mysticus ille cibus sumendus est, siue in ordinem Ecclesiasticum aliqui cooptandi, siue quiduis aliud faciendum, vbique victoriæ nostræ signum adest. Ob eam causam, & in parietibus & in foribus, & in fronte & in mente magno cum studio eam depingimus. Nostræ enim salutis, communisque libertatis & benignitatis Domini nostri hoc signum est. Tanquam enim ouis ad occisionem ductus est. Cum ergo te signas, veniat tibi in mentem vis omnis, quam crux in se continet: & tunc iram cæterosque à ratione auersos affectus omnes extingues. Cum signaris, magna fiducia fron-

ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν ποίησον. Ἴστε δὲ πάντως ποῖα ἐστὶ τὰ ἐλευθερίαν ἡμῖν παρέχοντα. Διὸ καὶ Παῦλος εἰς τοῦτο ἐνάγων ἡμᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν λέγω τὴν προσήκουσαν ἡμῖν, οὕτως ἀνήγαγε, τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ αἵματος ἀναμνήσας τοῦ δεσποτικοῦ. „Τιμῆς γάρ φησιν ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων·" ἐννόησον φησὶ τὴν ὑπὲρ σοῦ καταβληθεῖσαν τιμήν, καὶ οὐδενὸς ἀνθρώπων ἔσῃ δοῦλος· τιμὴν τὸ αἷμα λέγων τὸ διὰ σταυροῦ. Οὐ γὰρ ἁπλῶς τῷ δακτύλῳ ἐγχαράττειν αὐτὸν δεῖ, ἀλλὰ πρότερον τῇ προαιρέσει μετὰ πολλῆς τῆς πίστεως, καὶ οὕτως ἐντυποῦν αὐτὸν τῇ ὄψει. Οὐδεὶς ἐγγύς σου στῆναι δυνήσεται τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, ὁρῶν τὴν μάχαιραν ἐν ᾗ τὴν πληγὴν ἔλαβεν· ὁρῶν τὸ ξίφος, ἐν ᾧ τὴν καιρίαν ἐδέξατο. Εἰ γὰρ ἡμεῖς τόπους ὁρῶντες ἐν οἷς τέμνονται οἱ καταδίκοι, φρίττομεν, ἐννόησον τί πείσεται ὁ διάβολος τὸ ὅπλον ὁρῶν, δι' οὗ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἔλυσεν ὁ Χριστός, καὶ τὴν τοῦ δράκοντος ἀπέτεμε κεφαλήν. Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῇς τοσοῦτον ἀγαθόν, ἵνα μή σε ἐπαισχυνθῇ ὁ Χριστός, ὅταν ἔρχηται. μετὰ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τὸ σημεῖον ἔμπροσθεν φαίνηται λάμπον ὑπὲρ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου. Καὶ γὰρ φανήσεται ὁ σταυρὸς τότε φωνὴν ἀφιεὶς διὰ τῆς ὄψεως, καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ δεσπότου, καὶ δεικνὺς,

frontem imple, animum tuum fac liberum. Scitis autem plane, quænam nobis libertatem afferant. Vnde & Paulus dum nos ad hoc incitaret, ad libertatem dico, quæ nobis digna est, ita inuitauit, vt dominicæ crucis ac sanguinis memoriā nobis subiiceret. Precio enim, inquit, empti estis: nolite fieri serui hominum. 2.Cor.17 *Cogita, inquit, precium quod pro te solutum est, & nullius hominis seruus eris: precium appellans sanguinem in cruce profusum. Non enim simpliciter digito ipsam imprimere oportet, sed prius voluntate ac iudicio, cum magna fide, atque ita in facie efformare. Nullus impurorum dæmonum apud te consistere poterit, gladium cernens, quo plagam accepit; videns ensem, quo lethali plaga affectus est. Si n. nos, cū loca conspicimus, in quibus damnati secantur, horremus; cogita q̄d diabolo euenturū sit, cū arma viderit, quibus omnē ipsius potestatē Christus dissoluit, serpentisq; caput amputauit. Ne igitur te tāti boni pudeat, ne tui quoq; Christū pudeat, quando cū maiestate sua venit, & signū corā apparebit, & splendore solis radios superabit. Crux n. tunc videbitur, aspectu suo vocem emittens, & p̄ Domino ad vniuersum terrarū orbem verba faciens; docebitq; nihil ab eo prætermissum esse,*

Ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τοῦτο πάσχει, ὅταν τι τῶν μεγάλων ἴδῃ καὶ θαυμαστῶν· κἂν εἰς μυστήρια παιδίον ἀγάγῃς γελάσεται. Τούτοις δὴ καὶ οἱ μισόχριστοι ἐοίκασι τοῖς παιδίοις, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων εἰσὶν ἀτελέστεροι, διὸ καὶ ἀθλιώτεροι· ὅτι οὐκ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ, ἀλλ᾽ ἐν τελείᾳ τὰ τῶν παιδίων πάσχουσιν· ὅθεν οὐδὲ συγγνώμης ἄξιοί εἰσιν. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ μέγα βοῶντες καὶ ὑψηλὸν, κράζωμεν, καὶ λέγωμεν, κἂν πάντες παρῶσιν Ἕλληνες, μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας εἴπωμεν.

niam & pueris id contingit, cum aliquid magnum & admiratione dignum intuentur: ac si puerum ad mysteria introduxeris, ridebit. His igitur pueris isti persimiles sunt Christi osores, imò & his imperfectiores sunt, ac ideò miserabiliores: quòd nō in immatura ætate, sed in perfecta & constante, in illos eadem quæ in pueros, cadunt: vnde nec venia digni sunt. Nos verò clara magnaq; voce & excelsa clamantes vociferemur & dicamus, ac si omnes gentiles adsint, maiore cū libertate profiteamur. cætera defuerunt.

Περὶ θανάτου.

ΛΟΓΟΣ λβ΄.

ἐκ τοῦ πρὸς Θεσσαλονικ.

ΠΟλλὰ μὲν ἐπείγεται μανθάνειν ἤδη καὶ καταλαμβάνειν ἡμῶν ἡ διάνοια ἀγαπητοί· μάλιστα δὲ τὸν περὶ συντελείας καιρόν. Διὰ τοῦτο τοίνυν ταύτην τὴν ἄκαιρον νοσοῦντας πολυπραγμοσύνην καταστέλλων ὁ Παῦλος φησί· περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν ἀδελφοὶ, οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν. Ποῖον γὰρ εἰπέ μοι τὸ κέρδος· θῶμεν εἶναι τὴν συντέλειαν μετὰ εἴκοσιν ἔτη, μετὰ τριάκοντα ἔτη, μετὰ ἑκατόν· τί τοῦτο πρὸς ἡμᾶς· οὐχὶ ἑκάστου ἡ συντέλεια τὸ τῆς ζωῆς πέρας ἐστί; Τί πολυπραγ-

μονεῖς

De Morte.

HOMILIA XXXII.

MVlta quidem, chariſſimi, animus noster cognoscere iā & comprehendere festinat: ac in primis qdem cōsummationis tēpus. Idcirco eos, qui intempestiua illa curiositate laborant, reprimens Paulus, inquit: De temporibus autem & 1.Thes.5.

Ex comment. in 1.Thes.

momentis fratres, non indigetis, vt scribamus vobis. Quid n. hinc, dic mihi, lucri fuerit? Ponamus seculi consummationē post viginti annos futurā, post annos triginta, post centum: qd hoc ad nos? An non uniuscuiusq; cōsūmatio est vita suæ ter-

minus?

τες· καὶ ὁ νωθρότατος εἰς πῦρ ἐνέβη, εἴ τινα ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν εὗρε τῆς ἀσφαλείας. Ὁ γὰρ ἐξ ἑκάστου κινδύνου προσδοκῶν τεθνήξεσθαι, καὶ εἰδὼς ὅτι ζήσεται μὲν μὴ παραβουλευσάμενος, τεθνήξεται δὲ τοιαῦτα κατατολμῶν, τῆς αὐτοῦ προθυμίας, καὶ τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἐνθάδε ζωῆς μέγιστον ἐξήνεγκε τεκμήριον. Ὁ γὰρ τῷ ὄντι φιλοσοφῶν, καὶ ταῖς τῶν μελλόντων ἐλπίσιν ὀρθούμενος, οὐδὲ τὸν θάνατον ἡγήσεται θάνατον· ἀλλ' ὁρῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενον τεθνηκότα, οὐ πείσεται τὰ τῶν πολλῶν, τοὺς στεφάνους ἀναλογιζόμενος. Καὶ ὥσπερ ὁ γηπόνος τὸν σῖτον διαλυόμενον ὁρῶν οὐ καταπίπτει οὐδὲ κατηφὴς γίνεται, οὕτω καὶ ὁ δίκαιος κατορθώμασι κομῶν, καὶ τὴν βασιλείαν καθ' ἑκάστην προσδοκῶν τὴν ἡμέραν, ὅταν ἴδῃ τὸν θάνατον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενον, οὐκ ἀλύει καθάπερ οἱ πολλοί· οὐ θορυβεῖται καὶ ταράττεται. Οἶδε γὰρ ὅτι θάνατος τοῖς ὀρθῶς βεβιωκόσι μετάστασίς ἐστιν ἐπὶ τὰ βελτίω, καὶ ἀποδημία πρὸς τὰ ἀμείνω, καὶ δρόμος πρὸς τοὺς στεφάνους. Διὰ τοῦτο τάφοι πρὸ τῶν πόλεων, τάφοι πρὸ τῶν ἀγρῶν, καὶ πανταχοῦ τὸ * διδασκάλιον τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πρόκειται), ἵνα συνεχῶς τῆς ἑαυτῶν ὑπομιμνησκόμεθα ἀσθενείας. Ἐπείγεταί τις εἰσελθεῖν εἰς πόλιν βασιλεύουσαν καὶ κομῶσαν πλούτῳ καὶ δυναστείαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀξιώμασι· καὶ πρὶν ἴδῃ ὃ φαντάζεται, βλέπει πρῶτον ὃ γίνεται).

ἐκ τοῦ ἑρμ. τοῦ ιβ´. ψαλμ.

* διδασκαλεῖον.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ φύσεως νόμου.

sumerent. Ignauissimus etiam quisq. in ignem ingrederetur, si quem fide dignū reperisset securitatis promissorem. Qui enim ex vnoquoq. periculo interitum praestolatur, & nouit, victurum se, si quidem non perperam sibi consulat; moriturum verò, si talia audeat; maximum alacritatis suae & praesentis vitae contemptus iudicium protulerit. Qui enim reuera philosophatur, & futurorum spe erigitur, nec mortem reputabit mortem: sed ante oculos mortuum iacere videns, non ita affectus erit sicuti plerique, dū coronas animo versat. Et sicut agricola frumentū cernens dissolui, non idcirco desperat, nec tristis efficitur: ita iustus quoque, rectè factis abundans & quotidie regnum expectans, si mortem ob oculos positam videat, non angitur animo sicut vulgus; nō tumultuatur, nec turbatur: Nouit n. quod iis, qui rectè vixerunt, mors sit commutatio cum melioribus, & ad praestantiora profectio, cursusq. ad coronas. Idcirco sepulchra ante ciuitates sunt, sepulchra ante agros, & vbique schola humilitatis nobis proponitur, vt assiduè nostrae admoneamur imbecillitatis. Festinat aliquis intrare ciuitatem imperantem, diuitiis, potentia aliisq. dignitatibus florentem: & prius quàm videat, quod sibi imaginatur, aspicit id quod fit:

Ex interpr. Psal. 12.

Ex orat. de natura legis.

Καὶ παιδευόμεθα πρῶτον εἰς τί καταλήγομεν, καὶ τότε ὁρᾶν τὰ ἔσω φαντάσματα. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ πολλάκις ἐπειδὰν γυναῖκα θέλῃ λαβεῖν, ὑπαγορεύει τῷ νόμῳ, γράφει τὰ προικῷα, καὶ οὐδέπω συνάφεια, καὶ θάνατος εὐθὺς ἀναγράφεται· οὐδέπω εἶδεν τὴν γυναῖκα καὶ θανάτου ψῆφος καθ' ἑαυτοῦ καὶ κατ' ἐκείνης προϋποτίθεται, καὶ γράφει τοιαῦτα· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ πρὸ τῆς γυναικός· ἐὰν ἡ γυνὴ πρὸ τοῦ ἀνδρός, τό, καὶ τό, διατυποῦται. Καὶ οὐ μόνον περὶ τῶν ὄντων καὶ ζώντων αἱ τοῦ θανάτου τίθενται ψῆφοι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν οὐδέπω γεγονότων. Τί γάρ φησι· ἐὰν δὲ τὸ τεχθὲν παιδίον ἀποθάνῃ· οὔπω ὁ καρπός, καὶ ἡ ἀπόφασις ἔδραμεν. Εἶτα ἐν μὲν τοῖς γραμματείοις ἐπιγινώσκει τὴν φύσιν· εἰ δέ τι τῶν κατὰ ἄνθρωπον πάθῃ, ἢ τὸ γύναιον ἀποθάνῃ, ἐπιλανθάνεται ὧν ἔγραψε, καὶ ἕτερα τραγῳδίας προφέρει ῥήματα, καὶ ταῦτα φησὶν ἔδει με παθεῖν; ταῦτα ἐγὼ προσεδόκησα πάσχειν καὶ ἀποστερεῖσθαι τῆς συζυγίας; Τί λέγεις ἄνθρωπε· ἔξω ἦς τῶν πραγμάτων καὶ ἐπεγίνωσκες τοὺς ὅρους τῆς φύσεως· ὅτε περιέπεσας τοῖς πάθεσιν, ἐπελάθου τῶν νόμων τῆς φύσεως; πρὸς ἑαυτὸν ἐπάνελθε, καὶ τὸ συνειδὸς ἐξέτασον· σκόπησον ὅτι μικρὸν ὕστερον καὶ σὲ μένει τὸ τέλος. Ἀλλ' ὁ τελευτήσας σήπεται φησὶ καὶ κόνις γίνεται καὶ τέφρα.

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων.

Δια-

Et prius docemur in quid desinamus, & tunc demum interiora videre phantasmata. Nec hoc solum, sed sæpe etiā vir, cum vxorem ducere vult, legi rē subiicit, scribit dotalia: & cum nondū coniunctio coniugalis facta est, mors statim asscribitur. Nondum cognouit vxorem, & mortis sententiā contra seipsum & contra illam ante subiicit, atque eiusmodi scribit: Si verò mortuus fuerit vir ante vxorem: si mulier ante virum, hoc aut illud constituitur. Nec de iis duntaxat qui sunt & viuunt, mortis calculus fertur, sed etiam de iis, qui nondum in lucem editi sunt. Quid enim inquit? Si verò natus puer mortuus fuerit. Ecce, nondum fructus, & decretum cucurrit. Ergóne in tabellis naturā quis agnoscit: si verò humanū quid ei acciderit, aut vxor obierit, obliuiscitur eorum quæ scripsit, aliaque verba tragica profert; &, hæccine, inquit, me pati oportebat? num ista mihi euentura, & coniuge orbandum me speraui? Quid dicis, ô homo? Absq; molestiis eras & naturæ fines agnoscebas; postquam verò in calamitates incidisti, legum naturæ es oblitus? Ad teipsum redi, & conscientiam perscrutare: considera, quòd paulò pòst tibi quoque finis immineat. Sed defunctus, inquis, putrescit, puluisque & cinis fit. Ob

Ex hom. de dormientib.

hoc

Διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα χαίρειν δεῖ. Καὶ γὰρ οἰκίαν τις μέλλων οἰκοδομεῖν σαθρωθεῖσαν καὶ παλαιὰν γενομένην, ἐκβαλὼν πρῶτον τοὺς οἰκοῦντας, οὕτω καταλύει τὴν οἰκίαν καὶ ἀνοικοδομεῖ λαμπροτέραν· καὶ τοὺς ἐκβληθέντας οὐ λυπεῖ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνει πλέον. Οὐ γὰρ τῇ καθαιρέσει προσέχουσι τῇ βλεπομένῃ, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν οἰκοδομὴν φαντάζονται τὴν οὐ βλεπομένην. Οὕτω δὴ ὁ θεὸς ποιεῖ, μέλλων καταλύειν ἡμῶν τὸ σῶμα, τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτῷ ψυχὴν ἐξάγει πρότερον, καθάπερ ἐξ οἰκίας τινός, ἵνα λαμπροτέραν αὐτὴν οἰκοδομήσας, μετὰ πλείονος ταύτην δόξης εἰσαγάγῃ πάλιν. Καὶ γὰρ ὁ Ἀδὰμ ὅτι ἐπλάττετο, οὐκ εἶδεν ὅτι ἀπὸ γῆς ἀνέστη· οὐ γὰρ πρεσβυτέραν ἐποίησε τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ὁ θεός, ἵνα μὴ βλέπῃ τὴν δημιουργίαν· διὰ τοῦτο καὶ ἠγνόησεν αὐτοῦ τὴν εὐτέλειαν. Ὅτι μέντοι ἐγείρεται ἐν τῇ ἀναστάσει, οἶδεν, ὅτι χοῦν ἀποδυσάμενος ἐγείρεται. Εἰ γὰρ καὶ ἑαυτὸν μὴ βλέπει ὁ νεκρός, ἀλλὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ ὁρᾷ εἰς χοῦν ἀναλυθέντα, καὶ δι' ὧν ὁρᾷ παιδεύεται. Οὐκ εἶδες θρασεῖς ἄνδρας καὶ ὑπερηφάνους, πῶς κατεσταλμένοι εἰσὶν ἐν τοῖς θανάτοις; Ἀπαγγέλλεται θάνατος, καὶ πάντων ἡ καρδία πτήσσει. καὶ φιλοσοφοῦμεν περὶ τὰ μνήματα, τί γινόμεθα, καὶ φλυαροῦμεν· ἐξήλθομεν τῶν τάφων, καὶ ἐπι-

hoc nimirum vel maximè gaudere oportet. Etenim cum quis domum conquassatam ac veterem ædificaturus est, primùm inhabitantes eiicit, ac ita domum ipsam diruit & splendidiorem reædificat. Nec res illa eiectos contristat, sed maiorem etiam illis affert voluptatem. Non enim præsentem illã ædium demolitionẽ spectant, sed futurum ædificium, quod nondũ videtur, animo concipiunt. Ad eundem modum Deus quoq; facit: quando corpus nostrum destructurus est, inhabitantem in eo animam prius inde, veluti ex domo quadã, educit, vt cum aliã magnificentiore opere extruxerit, illã ampliore cũ gloria denuò introducat. Adamus siqdem cum formaretur, nesciuit quod è terra suscitatus esset: nec n. antiquiorem corpore animã fecit Deus, ne creationem videret: vnde etiã vilitatẽ suã ignorabat. Cũ porrò in resurrectione suscitatur, nouerit, q a puluere exuto suscitatur. Etsi n. mortuus seipsum non intuetur, ante se tamen defunctum in puluerem resolutum videt, & per ea, quæ cernit, eruditur. Non vidisti homines audaces & elatos, quomodo in mortibus ad modestiã reuocati & repressi sint? Denunciatur mors, & omnium corda metu consternantur, circa monumenta philosophamur, quid simus, multa garri-

ἐπιλαθόμεθα τῆς ταπεινώσεως. Ἐν τῷ τάφῳ πρὸς τὸν πλησίον ἕκαστος ὧδέ πη φθέγγεται· ὢ τῆς ταλαιπωρίας· ὢ τῆς οἰκτρᾶς ἡμῶν ζωῆς· ἄρα τί γινόμεθα καὶ ὅλως φθεγγόμεθα, καὶ ἁρπάζομεν καὶ μνησικακοῦμεν, καὶ ἕκαστος ἁπλῶς οὕτως φιλοσοφεῖ, ὡς μέλλων πάντη τῇ κακίᾳ εὐθὺς ἀποτάττεσθαι. Καὶ ἔσω μὲν λόγοις φιλοσοφεῖ, ἔξω δὲ τοῖς ἔργοις θεομαχεῖ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Τίνος ἕνεκεν εἰπέ μοι οὕτω δακρύεις τὸν ἀπελθόντα; ὅτι πονηρὸς ἦν; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο εὐχαριστεῖν δεῖ, ὅτι ἐνεκόπη τὰ τῆς κακίας αὐτοῦ. ἀλλὰ χρηστὸς ἦν καὶ ἐπιεικής; καὶ διὰ τοῦτο χαίρειν δεῖ, ὅτι ταχέως ἡρπάγη, πρὶν ἢ κακία ἀλλάξει τὴν σύνεσιν. Ἀλλὰ νέος ἦν; καὶ διὰ τοῦτο εὐχαρίστησον, καὶ τὸν λαβόντα δόξασον πάλιν. Καθάπερ γὰρ τοὺς ἐπὶ ἀρχὴν καλουμένους πολλοὶ προπέμπουσι μετ' εὐφημίας, οὕτω καὶ τῶν ἁγίων τοὺς ἀπιόντας, ἅτε ἐπὶ μείζονα κληθέντας τιμὴν, μετὰ πολλῆς δεῖ προπέμπειν τῆς εὐφημίας.

ἐκ τῆς ἑρμ. τοῦ κατὰ Ἰωάν.

Οὐ γὰρ λέγω μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσιν ὑμᾶς, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως τοῦτο ποιεῖν. Ἂν γὰρ ἐννοήσωμεν ὅτι θνητὸς ὁ ἀπελθὼν ἦν, καὶ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀφείλετο, οὐ τὴν τυχοῦσαν παραμυθίαν ληψόμεθα. Τὸ γὰρ ἐν τούτοις ἀγανακτεῖν, μεῖζόν τι τῆς φύσεως ἐπιζητούντων ἐστίν. Ἄνθρωπος ἐγεννήθης καὶ θνητός· τί οὖν ἀλγεῖς ὅτι τὸ κατὰ φύσιν ἐγένετο· μὴ ἀλγεῖς ὅτι

ἐσθίων

garrientes: egressi vix à sepulchris statim humilitatis obliti sumus. In exequiis quilibet ad ꝓximum suum hoc modo loqtur: ô calamitatem: ô vitā nostrā miserandā: qd tandem sumus, qd vocē emittimus, & rapimus, & iniuriarū reminiscimur? atq; ita planè qlibet philosophatur, ac si vitiis penitus renūciare statim velit: & intus qdem cogitationibus philosophatur, foris aūt operib. Deo repugnat. Sed ad ꝓpositū redeamꝰ. Cur tādē vita functū ita defles? An ꝙ malꝰ esset? Atq; ꝓpter hoc gratias agere oportet, ꝙ vitia ipsius impedita sint. At frugi & bonus erat. Et ob hoc lætandū, citò esse ablatū illū, anteꝗ̃ malitia mutaret intellectū. Sed iuuenis erat. Et hac de causa gratias age, Deūq; qui ipsū accepit, lauda. Sicut n. eos, q ad magistratū vocantur, multi cū fausta precatione comitātur: ita Sanctos vita decedentes, velut ad maiorē vocatos honorem, cum multa deducere oportet fausta acclamatione.

Ex interpr. Euāg. S. Ioan.

Non n. dico, ne ob defunctos oīo lugeatis, sed ne immodicè id faciatis. Si n. cogitauerimus, eum, q decessit, mortalē fuisse, & à Deo ipsum ablatū esse, solatium nō mediocre capiemus. In his n. indignari, est eorū, q ipsa natura maius aliquid requirunt. Homo natus es & mortalis: quid igitur doles, ꝙ, quæ secundū naturam sunt, acciderint?

ἐσθίων τρέφῃ; μὴ ζήτεις χωρὶς τροφῆς ζῆν; Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, μὴ ζήτει πῶς ἀθανασίαν θνητὸς γεγονώς. Ἅπαξ τοῦτο ὡρίσθη καὶ νενομοθέτηται. Ἀλλ᾽ ὅταν ὁ θεὸς καλῇ καὶ βούληταί τι λαβεῖν παρ᾽ ἡμῶν, μὴ κατὰ τοὺς ἀγνώμονας τῶν οἰκετῶν, τὰ δεσποτικὰ νοσφιζώμεθα. Κἂν γὰρ χρήματα λάβῃ, κἂν τὴν τιμὴν καὶ δόξαν, κἂν τὸ σῶμα, κἂν αὐτὴν τὴν ψυχὴν, τὰ αὐτοῦ ἔλαβε· κἂν τὸν υἱὸν τὸν σὸν λάβῃ, οὐ τὸν σὸν ἔλαβεν υἱὸν, ἀλλὰ τὸν δοῦλον τὸν ἑαυτοῦ. Εἰ τοίνυν ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἑαυτῶν, πῶς τὰ ἐκείνου ἡμῶν· Εἰ γὰρ ἡ ψυχή σου οὐκ ἔστι σὴ, πῶς τὰ χρήματα σά; εἰ δ᾽ οὐκ ἔστι σὰ, πῶς εἰς οὐδὲν δέον ἀναλίσκεις τὰ μὴ σά. Μὴ τοίνυν λέγε ὅτι τὰ ἐμαυτοῦ ἀναλίσκω, καὶ ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ τρυφῶ· οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν σαυτοῦ, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Ἀλλοτρίων δὲ λέγω, ἐπειδὴ σὺ βούλει. Ἐπεὶ σὰ βούλεται ὁ θεὸς εἶναι, τὰ ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐγχειρισθέντα σοι, γίνεται δὲ σὰ τὰ ἀλλότρια, ἐὰν αὐτοὺς ἀναλώσῃς· ἂν δὲ εἰς ἑαυτὸν ἀναλώσῃς, ἀλλότρια γέγονε τὰ σά. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ἡμετέρων χεῖρες διακονοῦσι, καὶ στόμα λεαίνει, καὶ γαστὴρ δέχεται; μὴ λέγει ἡ γαστὴρ, ἐπειδὴ ἐδεξάμην ὀφείλω τὸ πᾶν κατέχειν; καὶ ὀφθαλμὸς δὲ ἐπειδὴ τὸ πᾶν δέχεται φῶς, μὴ διὰ τοῦτο αὐτὸ κατέχει μόνος, ἀλλ᾽ οὐχὶ τὸ ὁλόκληρον φωτίζει τὸ σῶμα;

καὶ

rint? Anne doles & comedens nutriaris? Quaeris ne ut absq; alimento viuas? Ita etiã in morte est: cum mortalis natus sis, immortalitatem ne quaeras. Semel hoc definitum est & statutum. Verum cùm Deus vocat, aut accipere aliq̃d à nobis vult, ne velut improbi famuli, ea q̃ Domini sunt, suffuremur. Siue n. pecuniam acceperit, siue honorem & gloriã, siue corpus siue animã ipsã, sua accepit: etsi filiũ tuũ acceperit, non tuum filiũ accepit, sed ꝓprium seruum suũ. Si igitur nos nõ sumus nostri, quomodo q̃ sunt illius, nostra erũt? Si n. anima tua nõ sit tua, quomodo pecuniae erunt tuae? Quod si tuae nõ sunt, quomodo quae non sunt tuae, secus quam oportet, consumis? Ne igitur dicas, q̃ mea sunt cõsumo; de meis lautè viuo: non n. de tuis, sed de alienis fit. Dico verò de alienis, q̃a tu ita vis. Quoniã Deus tua esse vult, quae pauperũ nomine tibi sunt credita: fiunt autem q̃ aliena sunt, tua, si in ipsos erogaueris: Si verò in teipsũ consumpseris, aliena facta sunt, q̃ tua erant. Non vides, vt in corporib⁹ nostris manus ministrant, os molit, venter suscipit? nõne dicit venter, quoniam suscepi, totũ retinere debeo? & oculus verò, quia totum lumẽ excipit, an idcirco illud solus retinet, & non potius vniuersum corpus illustrat?

pedes

Τί λέγεις· μὴ γὰρ ἀπέβαλες τὸ παιδίον; μὴ γὰρ ἀπώλεσας τὸν υἱόν; μᾶλλον ἐκτήσω καὶ ἀσφαλέστερον ἔχεις. Οὐ γὰρ τὸ πατὴρ καλεῖσθαι ἀπώλεσας, ἀλλὰ τὸ μειζόνως καλεῖσθαι προσέλαβες. Οὐ γὰρ θνητοῦ παιδίου, ἀλλ' ἀθανάτου λοιπὸν κληθήσῃ πατήρ. Μὴ γὰρ ἐπειδὰν μὴ πάρεστι, καὶ αὐτὸν ἀπολωλέναι αὐτὸν νόμιζε· οὐδὲ γὰρ ἂν ἀποδημῶν ἐτύγχανεν, ἀπέστη ἄν σου καὶ τοὔνομα τῆς συγγενείας μετὰ τοῦ σώματος. Οὐχ οὗτός ἐστι τὸ παιδίον τὸ κείμενον, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ ἀποπτὰς καὶ ἀναδραμὼν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅταν οὖν ἴδῃς σου ὀφθαλμοὺς καθηρημένους, καὶ τὸ στόμα συνηρημένον, καὶ τὸ σῶμα ἀκίνητον, μὴ τοῦτο ἐννόει, ὅτι τοῦτο μὲν τὸ στόμα οὐκέτι φθέγγεται, οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ οὐκέτι βλέπουσιν, οὔτε οἱ πόδες οὐκέτι βαδίζουσιν· ἀλλ' ὅτι τοῦτο μὲν τὸ στόμα ἄμεινον φθέγξεται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μείζονα ὄψονται, καὶ οἱ πόδες ἐπὶ νεφελῶν ὀχηθήσονται, καὶ τὸ διαφθειρόμενον τοῦτο σῶμα ἀθανασίαν ἐνδύσεται, καὶ λαμπρότερον τὸν υἱὸν ἀπολήψομαι. Ἀναμνήσθητι τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ, ὃς οὐκ εἶδε μὲν τὸν Ἰσαὰκ ἀποθανόντα, ἀλλ' ὃ πικρότερον ἦν καὶ ὀδυνηρότερον, αὐτὸς αὐτὸν κατασφάξαι ἐπετάττετο· καὶ οὐκ ἀντεῖπεν, πρὸς τὸ ἐπίταγμα οὐδὲ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ ἐφθέγξατό τι τοιοῦτον· διὰ τοῦτό με πατέρα ἐποίησας, ἵνα παιδοκτόνον ἐργάσῃ; Βέλτιον ἦν μὴ δοῦναι τὴν ἀρχήν,

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῶν κεκοιμημένων.

Nunquid enim amisisti puerum? nunquid filium perdidisti? imò verò acquisiuisti & firmius obtinuisti. Non enim patris appellationē perdidisti, sed vt amplius etiā voceris adeptus es: quia non filii mortalis, sed immortalis deinceps pater vocaberis. Nec ideò, quia tibi non adest, perdidisse te illū existimare debes. Neque n. si peregrè abiisset, à te etiam quoad nomen familiæ vna cum corpore separatus esset. Non iste est puer ille qui iacet, sed ille qui ad cælos euolauit, cursuque contendit. Si igitur oculos videas depressos, os contractum, corpusq́; immobile, ne ita cogites: istud quidem os non amplius loquetur; oculi isti iam non videbūt, nec amplius pedes isti ambulabunt: sed, os quidē istud melius loquetur, maiora videbunt oculi, pedes supra nubes eleuabuntur; & corpus hoc, quod corrumpitur, induet immortalitatem, maioreq́; cum magnificentia filiū meum recipiam. Recordare Abrahami patriarchæ, qui filiū suū Isaac non quidem morientē vidit, sed q acerbius erat & grauius, ipsemet eū interficere iubebatur; nec mādato huic cōtradixit, nec indignè ferebat, nec denique tale quid locutus est: An ob id patrem me fecisti, vt me filii interfectorem faceres? Melius fuisset ab initio nō dedisse, quàm postquam

Ex hom. de dormientib.

χήν, ἢ δόντα τινὶ τούτῳ τρόπῳ πάλιν αὐτὸν ἀφελέσθαι. Βούλει λαβεῖν; τίνος ἕνεκεν ἐμὲ κατασφάττειν κελεύεις, καὶ τὴν δεξιὰν μιᾶναι τὴν ἐμαυτοῦ; οὐκ ἀπὸ τούτου μοι τοῦ παιδίου τὴν οἰκουμένην ἐμπλῆσαι τῶν ἀπογόνων ὑπέσχου; Πῶς οὖν τοὺς καρποὺς δίδως τὴν ῥίζαν ἀναιρῶν; τίς τοιαῦτα εἶδε, τίς τοιαῦτα ἤκουσεν; ἠπάτημαι καὶ παρελογίσθην. Οὐδὲν τούτων εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν. Οὐκ ἀντεῖπεν τῷ κελεύοντι, οὐκ ἀπῄτησεν εὐθύνας· ἀλλ᾽ ἀκούσας Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητὸν ὃν ἠγάπησας τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἀνένεγκέ μοι αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωσιν, ἐφ᾽ ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἄν σοι εἴπω, μετὰ τοσαύτης προθυμίας τὸ ἐπίταγμα ἐπλήρωσεν, ὡς καὶ πλείονα τῶν ἐπιταχθέντων ποιῆσαι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ γύναιον ἀπέκρυψε, καὶ τοὺς παῖδας ἔλαθε, κάτω μένειν ἀφής. Ἐννόησον τοίνυν ἡλίκον ἦν μόνον μόνῳ διαλέγεσθαι τῷ παιδὶ μηδενὸς παρόντος, ὅτε μᾶλλον τὰ σπλάγχνα διεθερμαίνετο, καὶ σφοδρότερον τὸ φίλτρον ἐγίνετο· ποῖος λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. Ἀνήγαγε τὸ παιδίον, συνεπόδισε, τοῖς ξύλοις ἐπέθηκε, καὶ τὴν μάχαιραν ἥρπασεν, ἐπάγειν τὴν πληγὴν ἔμελλε. Πῶς εἴπω καὶ τίνι τρόπῳ οὐκ ἔχω. Μόνος αὐτὸς οἶδεν ὁ ταῦτα ἐργασάμενος· λόγος οὐδεὶς παραστῆσαι δυνήσεται. Πῶς οὐκ ἐνάρκησεν ἡ χείρ· πῶς οὐκ ἐλύθη τῶν νεύρων ὁ τόνος· πῶς οὐκ συνέχεεν αὐτὸν ἡ τοῦ πόθου

μένου

dederis, tali modo ipsum denuò sustulisse. Eumne accipere vis? Quare mihi p̄cipis, vt eum iugulē, dexteramq; meā contaminem? nonne mihi per hunc filiū orbem terrarū nepotibus impleturū te promisisti? Quomodo igitur fructus dabis, cùm radicē tollas? Quis talia vidit, q̄s vnquā audiuit? deceptus sum ac circūuentus. Nihil tale dixit, neq; cogitauit. Non aduersatus est imperanti, non poposcit facti rationem: sed postq̄ audiuisset hæc verba, Accipe charissimū filium, quem diligis Isaacum, eumq; in holocaustum, supra vnū montiū, quem dixero tibi, offer; tanta animi alacritate mandatum impleuit, vt plura etiā, quàm p̄cepta essent, p̄staret. Nam & vxorem hoc celauit, & seruos latuit, infrà montē ipsos relinquens. Tecum igitur p̄pende, quantum erat solum cū solo filio loq; nemine p̄sente, cum viscera iā magis incaluissent, & vis amoris esset vehemētior. Quis sermo hoc satis explicare possit? Deduxit puerū sursum, pedes implicauit, lignis imposuit, & gladiū arripuit, vulnus inferre paratus erat. Quo modo & ratione dicam, non habeo. Solus ipse nouit, q̄ hæc operatus est: oratio ob oculos rēponere nulla valet. Quomodo manus nō obstupuit? Quomodo neruorū robur solutum non est? Quomodo ipsū nō confudit

filii

μένου παιδίου ὄψις· καὶ ἦν ὁμοῦ πατέρα ὁρᾶν καὶ ἱερέα γενόμενον τοῦτον, καὶ θυσίαν χωρὶς αἵματος ἀναφερομένην· ὁλοκαύτωμα χωρὶς πυρός. Καὶ γὰρ ἔσφαξε τὸν υἱὸν καὶ οὐκ ἔσφαξεν. Οὐκ ἔσφαξε τῇ χειρὶ, ἀλλ' ἔσφαξε τῇ προθυμίᾳ· ὥστε παιδεύσῃ μετὰ ταῦτα πάντας, ὅτι καὶ παιδίων φύσεως, καὶ τῶν ὄντων ἁπάντων, καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς, τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ προτιμᾶν χρή. Ἐννόει γάρ μοι τοῦ ἀνδρὸς τὸ γενναῖον, ὅτι τὸν υἱὸν ἐκελεύετο σφαγιάσαι τὸν μονογενῆ, τὸν ἀγαπητὸν· τὸν παρ' ἐλπίδα πᾶσαν δεδομένον αὐτῷ, πόσους ἐπανισταμένους αὐτῷ εἶχε τοὺς λογισμούς· ἀλλ' ὅμως πάντας ὑπέταξε, καὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον μᾶλλον, ἢ βασιλέα οἱ δορυφόροι· καὶ βλέμματι μόνῳ πάντα κατέστελλε, καὶ οὐδὲ γρύξαι ἐτόλμα τούτων οὐδείς· ἀλλ' οὕτως εὐτάκτως ἑστήκεισαν, ὡς καὶ κοσμεῖν αὐτὸν μᾶλλον ἢ περιφοβεῖν. Καὶ θέα τὴν καρτερίαν· ἡ φύσις ἔρριπτο χαμαὶ μετὰ τῶν ὅπλων αὐτῆς, καὶ αὐτὸς εἱστήκει τὴν χεῖρα ἀνατείνας, οὐχὶ στέφανον ἔχουσαν, ἀλλὰ μάχαιραν στεφάνου παντὸς λαμπροτέραν· καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων ἐπεκρότει δῆμος, καὶ ὁ θεὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀνεκήρυττεν. Ἆρα τί τούτου γένοιτ' ἂν ἴσον τοῦ τροπαίου. Εἰ γὰρ ἀθλητοῦ νικήσαντος μὴ κῆρυξ κάτωθεν, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἀνηγόρευσε τὸν ὀλυμπιο-

filii aspectus? Et erat simul videre hunc patrem esse, & sacerdotem, hostiamq; absq; sanguine offerri; holocaustũ sine igni. Etenim filiũ occidit, & non occidit. Non occidit manu, sed occidit animi alacritate: vt omnes posthac doceret, & filiorum naturam, & opes omnes, atque adeò ipsam animam Dei mandatis posthabendam esse. Considera enim mihi generosum viri animũ, quod filium iussus sit mactare illum, vnigenitum, charissimum illum, illum, qui præter spem ei datus esset; quot insurgentes sibi habuerit cogitationes: sed omnes tamẽ ille subegit, omnesque ipsum magis extimuerunt, quam Regem satellites: soloque aspectu vniuersas compescebat, nec mutire quidem harũ vlla audebat: sed ita composite consistebant, vt ipsũ ornarent potius, quam timore percellerent. Et contemplare mihi constantiam. Natura cum armis suis humi prosternebatur; & ipse stabat, manum extendens, non habentem coronam, sed gladiũ corona qualibet splendidiorẽ: & angelorum applaudebat turba, & Deus ex cœlis laudum præconium tribuebat. Quid quæso huic æquale fuerit tropheo? Si enim athletam, postquam vicit, non præco ab inferiori loco, sed Rex desuper ipsum victorem in olimpiis pronun-

νίκην, ἆρ' οὐχὶ τοῦτο τῶν στεφάνων αὐτῷ λαμπρότερον ἔδοξεν εἶναι, καὶ τὸ θέατρον ἅπαν ἐπέστρεψεν ἄν; Ὅταν οὖν μὴ ἄνθρωπος βασιλεὺς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ θεὸς, οὐκ ἐν θεάτρῳ τοιούτῳ, ἀλλ' ἐν θεάτρῳ τῆς οἰκουμένης, ἐν τῷ δήμῳ τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, αὐτὸν ἀνακηρύττῃ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶν ἄνωθεν. Ποῦ θήσομεν τὸν ἅγιον τοῦτον εἰπέ μοι. Εἰ γὰρ φαύλων παίδων οὐκ ἂν εὐκόλως καταφρονήσειαν πατέρες, ἀλλὰ καὶ τούτους πενθοῦσιν· ὅταν καὶ υἱὸς ᾖ καὶ γνήσιος, καὶ μονογενὴς, καὶ ἀγαπητὸς καὶ ὑπ' αὐτοῦ μέλλῃ σφάττεσθαι τοῦ πατρὸς, τίς ἂν εἴποι τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλοσοφίας· ὢ δεξιᾶς μακαρίας, οἵας κατηξιώθη μαχαίρας· ὢ μαχαίρας θαυμαστῆς, εἰς ποίαν κατεσκευάσθη χρείαν, καὶ ποίαν ἤνυσε διακονίαν, καὶ ποίῳ ὑπηρετήσατο τύπῳ· πῶς ᾑμάχθη, πῶς οὐχ ᾑμάχθη· οὐ γὰρ οἶδα τί εἴπω, οὕτω φρικτὸν τὸ μυστήριον ἦν. Οὐχ ἥψατο τῆς τοῦ παιδὸς δέρης, οὐδὲ διῆλθε διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἁγίου ἐκείνου, οὐδὲ ἐφοινίχθη αἵματι δικαίου· μᾶλλον δὲ καὶ ἥψατο καὶ διῆλθε, καὶ ἐφοινίχθη, καὶ ἐβαπτίσθη, καὶ οὐκ ἐβαπτίσθη. Τάχα ἐξεστηκέναι ὑμῖν δοκῶ οὕτως ἐναντιολογῶν. Καὶ γὰρ ἐξέστηκα τὸ θαῦμα ἐννοῶν τοῦ δικαίου, ἀλλ' οὐκ ἐναντιολογῶ. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου χεὶρ ἐνέπηξεν αὐτὴν τῷ φάρυγγι τοῦ παιδὸς, ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χεὶρ καὶ ἐμπαγεῖσαν, οὐκ

ἀφῆ-

ciasset, nunquid hoc ipsis coronis magnificentius ei visum fuisset, & vniuersum theatrum attentum reddidisset? Quando igitur non homo Rex, sed Deus, ipse non in eiusmodi theatro, sed in spectaculo totius orbis, in angelorum archangelorumque turba ipsũ victorem pronunciat, magnifica desup voce clamat: Vbi, agè dic mihi, sanctũ istũ collocabimus? Si n. filios improbos non facile contẽnere solent parentes, sed hos quoque luctu prosequuntur; hic cum filius esset germanus, vnigenitus & charissimus, atque ab ipso patre mactari deberet, quis eximiam illius animi moderationem verbis assequi poterit? O beatam dexterã, quali gladio digna es habita! ô gladiũ admirandum, in qualem vsum paratus fuit, & quale pegit ministeriũ, quali typo subseruiit, quomodo cruentatus est, & quomodo nõ cruentatus est! Nescio n. quid dicã, adeo horrendũ mysteriũ erat. Nõ attigit filii collũ, neque penetrauit sancti illius iugulum, neque rubuit iusti sanguine: quin potius attigit & penetrauit, & rubuit, & immersus est, & non est immersus. Fortè extra me raptus esse vobis videor, qui tã pugnãtia loquor. Certè extra me raptus fui mecũ reputãs iusti illius miraculũ; sed pugnãtia tamen non loquor. Nã manus quidem iusti gladiũ infixit in iugulũ filii; sed Dei

manus

ἀφῆκεν αἵματι μολυνθῆναι τοῦ παιδός. Καὶ γὰρ οὐχ ὁ Ἀβραὰμ αὐτὴν κατεῖχε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ θεός. Καὶ ὁ μὲν ὤθει διὰ τῆς γνώμης, ὁ δὲ ἀνέστελλε διὰ τῆς φωνῆς. Σκόπει δέ, εἶπεν σφάξον, καὶ εὐθέως ὡπλίζετο· εἶπεν μὴ σφάξῃς, καὶ εὐθέως ἀφωπλίζετο. Εἵλετο γὰρ μὴ κληθῆναι πατήρ, ὥστε δοῦλος εὐγνώμων φανῆναι· καὶ ἐπειδὴ ἀπέστη τῶν ἑαυτοῦ διὰ τὸν θεόν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς μετὰ τούτων ἐχαρίσατο αὐτῷ καὶ τὰ αὐτοῦ· καὶ μέχρι τῆς προθυμίας ἵστησι τὸ ἐπίταγμα. Καὶ μή μοι τοῦτο εἴπῃς μόνον, ὅτι θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε καὶ ξύλα ἐπέθηκεν, ἀλλ᾽ ἀναμνήσθητι καὶ τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου, καὶ λόγισαι ὅσαι νιφάδες ἐπῆλθεν αὐτῷ λογισμῶν, φλογίνοις δόρασιν ὡπλισμένοι, καὶ πάντοθεν κατακεντοῦντες αὐτὸν καὶ διατέμνοντες, ὅτε ἤκουσε τοῦ παιδίου λέγοντος· πάτερ ποῦ τὸ πρόβατον. Εἰ γὰρ καὶ νῦν κατακλῶνται πολλοί, καὶ μὴ πατέρες ὄντες, τί πάσχειν ἐκεῖνον εἰκὸς ἦν, τὸν αὐτὸν γεννήσαντα, τὸν θρέψαντα, τὸν ἐν γήρᾳ, τὸν μόνον ἔχοντα τοῦτον, τὸν ὁρῶντα, τὸν ἀκούοντα, τὸν εὐθέως μέλλοντα αὐτὸν ἀναιρεῖν. Ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων τὸν ἀδάμαντα ἐκεῖνον περιέτρεψεν, οὐδὲ διέσεισεν· οὐδὲ εἶπεν, τί πατέρα καλεῖς τὸν μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσόμενόν σου πατέρα, τὸν ἤδη ταύτην ἀπολέσαντα τὴν τιμήν· ἀλλὰ τί· ὁ θεὸς ὄψε-

manus non passa est, etiã impactam pollui sanguine pueri. Nec enim Abraham tantum tenebat ensem, sed etiam Deus. Atque ille quidem impellebat ex animi sententia: hic verò cohibuit voce. Considera verò; dixit, Occide, & continuò armabatur: dixit, Ne occidas, & ptinus exarmabatur. Elegit enim potius non appellari pater, vt seruum bonum & gratum se ostenderet. Et quoniam reliquit sua propter Deum, ideo Deus cum illis, ei etiam sua largitus est: & animi promptitudine in præceptum statuit. Et ne mihi illud dixeris, q aram tantum extruxerit, lignaq; imposuerit; sed & vocis pueri memineris, tecumque reputa, quanti cogitationum velut globi in ipsum irruerint, flammeis hastis armati, & vndique ipsum confodientes & concidentes, cum filium audiret dicentem: Pater, vbi nam est ouis? Quod si nunc quoque multi se non continent, qui etiam patres non sunt, quid illi accidisse consentaneũ erat, qui ipsum generauerat, qui enutrierat, qui in senectute ipsum acceperat, qui vnicũ hunc habebat, qui videbat, qui audiebat, qui mox ipsum erat occisurus? Sed nihil istorũ adamantem illum subuertit neque concussit: neque dixit, Quid patrẽ appellas, qui paulo post pater tuus futurus non est, qui

ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον. Ἑκάτεροι τὰ ὀνόματα τῆς φύσεως καλοῦσιν· ἐκεῖνος πατέρα, καὶ τέκνον οὗτος· καὶ χαλεπὸς ἑκατέρωθεν ὁ πόλεμος διηγείρετο, καὶ πολλὴ ἡ ζάλη, καὶ ναυάγιον οὐδαμοῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἐπειδὴ ἤκουσε τὸν θεὸν, οὐκέτι εἶπεν οὐδὲν, οὐδὲ περιειργάσατο· οὕτω συνετὸν ἦν τὸ παιδίον, καὶ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει. Ἆρα οὐ διεθερμάνθητε πάντες; Οὐχὶ ἕκαστος ἡμῶν περιπτύσσεται τῇ διανοίᾳ καὶ καταφιλεῖ τὸ παιδίον, καὶ θαυμάζει τὴν σύνεσιν, καὶ αἰδεῖται τὴν εὐλάβειαν; Καὶ γὰρ συμποδιζόμενος καὶ τοῖς ξύλοις ἐπιτιθέμενος οὐκ ἐξεπλήττετο, οὐκ ἀπεσκίρτα, οὐ κατεγίνωσκε τοῦ πατρὸς ὡς μαινομένου· ἀλλὰ καὶ ἐδεσμεῖτο καὶ ἀνεβιβάζετο, καὶ ἐπετίθετο, καὶ πάντα ἔφερε σιγῇ καθάπερ τις ἀρνειός· μᾶλλον δὲ καθάπερ ὁ κοινὸς πάντων δεσπότης, οὗ καὶ τὴν ἐπιείκειαν ἐμιμεῖτο, καὶ τὸν τύπον ἐφύλαττεν. Ὡς πρόβατον γὰρ ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος. Καὶ μή μοι λεγέτω τις ὅτι οὐκ ἤλγει ὁ Ἀβραάμ, οὐδὲ τὰ τῶν πατέρων ὑπέμεινε, μηδὲ πέρα τοῦ μέτρου δεῖξαι βουλόμενος φιλοσοφοῦντα, τὸ κεφάλαιον ἀποστερείτω τῶν ἐγκωμίων αὐτόν. Εἰ γὰρ οὖν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλόντας καὶ πολὺν χρόνον ταύτης ἀπολαύσαντας τῆς ζωῆς,

καὶ

iam hoc honoris perdidit? sed quid? Deus prouidebit sibi ouem in holocaustum, fili. Ambo naturæ nominibus vtuntur: ille patrem appellat: hic filiū: vtrimq; graue bellum excitabatur, & magna erat tempestas, naufragiū tamen nequaq̄. Isaac verò postquam audiuit Deum, nihil amplius locutus, nec curiosè scrutatus est: adeò sapiens erat puer, in ipso ætatis flore. Nunquid non omnes incaluistis? nonne quilibet vestrum puerum illum mente amplectitur & deosculatur, suspicit prudētiam, veneratur pietatem? Etenim dum colligaretur & lignis imponeretur, non expauescebat, nō resiliebat, nec patrem velut insanientem condemnabat: sed & vinciebatur, & tollebatur, imponebatur, atque omnia veluti agnus aliquis, silētio perferebat: Quin potius sicut communis omnium dominus, cuius etiam mansuetudinem imitabatur, & figuram seruabat. Tanquam ouis enim ad occisionē ductus est, & velut agnus coram tondente se, obmutescens. Esa. 53. *Nec mihi quis dicat, Abrahamū non doluisse, nec quæ patrum sunt, sustinuisse: neq; vltra modum ostendere volens philosophantem, præcipua laude ipsum priuet. Si enim in maximis flagitiis comprehensos, & longo tempore vita hac vsos, ignotis, nec vnquam à nobis*

visos

καὶ ἀγνῶτας ὄντας, καὶ οὐδὲ ὀφθέντας ἡμῖν ποτε, τούτους ἐξαίφνης ὁρῶντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγομένους, συστελλόμεθα καὶ ἀλγοῦμεν, πολλάκις δὲ καὶ δακρύομεν· ὁ τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν παρ' ἐλπίδα τεχθέντα, τὸν μετὰ χρόνον τοσοῦτον, τὸν πρὸς ἐσχάτῳ γήρᾳ, τοῦτον ἔτι νέον ὄντα ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ καταθῦσαι καὶ κατακαῦσαι κελευόμενος, πῶς οὐ πάσης τιμωρίας χαλεπωτέραν θλῖψιν καὶ ἀλγηδόνα ὑπέμεινεν. Εἰ γὰρ λίθος ἦν, εἰ γὰρ σίδηρος, εἰ γὰρ αὐτοαδάμας, οὐκ ἂν ἐκάμφθη καὶ κατεκλάσθη πρὸς τὴν ὥραν τοῦ παιδὸς, πρὸς τὴν σύνεσιν τῶν ῥημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς; Καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν ὦ τέκνον, καὶ οὐδὲν περιειργάσατο πλέον. Ἑώρα τὸν πατέρα δεσμεύοντα αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀντέτεινεν· ἐπετέθη τοῖς ξύλοις, καὶ οὐκ ἀπεπήδησεν· εἶδε τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ φερομένην, καὶ οὐκ ἐταράχθη. Τί ταύτης εὐλαβέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς. Ἔτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν, ὡς οὐδὲν ὑπὸ τούτων ἁπάντων ἔπαθεν ὁ Ἀβραάμ; Εἰ γὰρ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καταθύειν ἔμελλεν, εἰ γὰρ θηρίον ἦν, ἆρα ἀναλγητὶ ταῦτα ἐποίησεν; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, ὅταν υἱὸν ἢ θυγατέρα ἀποβάλῃς ἄνθρωπε, μὴ οὕτως

ἀχη-

visos derepentè conspicientes per forum ad mortem abduci, animo contrahimur & dolemus, non rarò etiam illachrymamur: is, qui filium germanum & charissimum, qui præter spem, qui post tantum temporis, qui ad extremam senectutem natus erat, hunc iam adultum suis manibus mactare & comburere iubetur, quomodo non omni supplicio grauiorem tribulationem doloremque sustinuit? Nam si vel lapis esset, si ferrum, si ipsemet adamas, possetne non flecti, non frangi ad decorum filii aspectum, ad verborum prudentiam, ad pietatem animi? Audiuit etenim, Deus prouidebit sibi ouem in holocaustum, fili mi; nec quicquam sciscitatus est amplius. Aspiciebat patrem se ligantem, nec reluctabatur: imponebatur rogo, nec resiluit: videbat gladium contra se vibrari, & non est territus. Quid hoc animo religiosius esse possit? Audebit ne ergo adhuc aliquis dicere, nihil Abrahamum in istis omnibus perpessum esse? Si enim inimicum, si hostem fuisset interfecturus, etiamsi belua esset, num ista sine dolore perpetrasset? Non est ita, non est. Quapropter rogo atque obtestor, si quando filium aut filiam amiseris, ô homo, ne ita

inde-

ἀσχημόνως θρηνεῖς καὶ κόπτεις σεαυτόν· ἀλλ' ἐννόησον ὅτι ὁ Ἀβραὰμ κατέσφαξε τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, καὶ οὔτε ἐδάκρυσεν, οὔτε πικρὸν ῥῆμα ἐξέβαλε. καὶ ὁ Ἰὼβ ἤλγησε μὲν, τοσοῦτον δὲ, ὡς εἰκὸς πατέρα φιλόπαιδα· ὡς ὅγε νῦν ποιοῦμεν ἡμεῖς, ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ εἴ τινος εἰς βασιλέα ἀπενεχθέντος καὶ στεφανωθέντος ἐκόπτες σεαυτὸν καὶ ἐθρήνεις, φίλον ἂν τοῦ στεφανωθέντος ἔφην εἶναι, ἀλλ' ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Ἀλλ' οὐκ οἶδα ποῦ κεχώρηκε φησί. Διατί γὰρ οὐκ οἶδας εἰπέ μοι· εἴτε γὰρ ὀρθῶς ἐβίου, εἴτε ἑτέρως, δῆλον ποῦ χωρήσει. Διὰ γὰρ τοῦτο κόπτομαι φησὶν, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἀπῆλθε. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο δεῖ χαίρειν, ὅτι ἐνεκόπη τὰ ἁμαρτήματα, καὶ οὐ προσέθηκε τῇ κακίᾳ· καὶ βοηθεῖν ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, οὐ δάκρυσιν, ἀλλ' εὐχαῖς καὶ ἱκετηρίαις καὶ ἐλεημοσύναις καὶ προσφοραῖς. Οὐ γὰρ ἁπλῶς ταῦτα ἐπινενόηται, οὐδὲ μάτην ὁ παρεστὼς τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν φρικτῶν τελουμένων μυστηρίων βοᾷ, ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων, καὶ τῶν τὰς μνείας αὐτῶν ἐπιτελούντων, ἀλλὰ πνεύματος ἁγίου διατάξει ταῦτα γίνεται. Εἰ γὰρ τοὺς παῖδας τοῦ Ἰὼβ ἐκάθαιρεν ἡ τοῦ πατρὸς θυσία, τί ἀμφιβάλλεις εἰ καὶ ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀπελθόντων προσφερόντων, γίνεταί τι; αὐτοῖς παραμυθία.

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιππ.

indecenter plores & teipsum dilanies: sed animo tuo reputa, Abrahamũ filium suũ occidisse, nec lachrymasse, aut asperum etiam verbum emisisse. Et Iob quidẽ indoluit: sed tantum, quantum patrem filiorum amantem dolere, cõsentaneum erat: sicut ꝙ nos nunc facimus, inimicorum potius & hostium est. Neque enim si quopiam ad regia palatia deducto & coronato, tu plangeres & lugeres, amicum te illius q coronatus esset, dicerem, sed inimicum & hostem. Sed ignoro, inqs, quonam abiuerit. Quamobrẽ enim, dic mihi, ignoras? Siue enim recte vixerit, siue secus, manifestum est quò sit abiturus. Idcirco, inquit, plango, quia peccator è vita discessit. At ꝓpter hoc vel maximè gaudere oportet, quòd in peccatis præpeditus sit, nec malitiã auxerit: & iuuare quãtum fieri potest, non lachrymis, sed orationibus & supplicationibus, eleemosynis atq; oblationibus. Non enim frustra hoc excogitatum est: Nec temerè q altari assistit, dũ horrenda mysteria peraguntur, clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & ꝓ his q memorias celebrant illorum: sed Spiritus sancti ordinatione hæc fiunt. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit; quid dubitas, nobis quoque pro defunctis offerentibus, aliquid solatii illis accessu-

Hæc ex hom. 41. in 1. ad Cor.

μυθία. Μὴ τοίνυν τοὺς ἀποθνήσκοντας ἁπλῶς κλαίωμεν, ἀλλὰ τοὺς ἐν πλούτῳ τετελευτηκότας, καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ πλούτου παραμυθίαν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ἐπινοήσαντας· τοὺς λαβόντας ἐξουσίαν ἀπολούσασθαι αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ μὴ βουληθέντας, τούτους κλαίωμεν, καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πάντες. μὴ μίαν ἡμέραν μηδὲ δευτέραν, ἀλλὰ τὸν ἅπαντα βίον ἡμῶν, καὶ βοηθῶμεν αὐτοῖς κατὰ δύναμιν· ἐπινοήσωμεν αὐτοῖς τινὰ βοήθειαν, μικρὰν μὲν, καὶ βοηθῶμεν δὲ ὅμως. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; εὐχόμενοι καὶ ἑτέρους παρακαλοῦντες εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόντες συνεχῶς. Ἔχει τινὰ τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. Ἄκουε γὰρ τοῦ θεοῦ λέγοντος, ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου. Εἰ δὲ μνήμη μόνον δικαίου τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὅταν καὶ ἔργα γένηται ὑπὲρ αὐτοῦ, πόσον οὐκ ἰσχύσει. Οὐκ εἰκῆ ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων μνήμην γίνεσθαι τῶν ἀπελθόντων. Ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ κέρδος γινόμενον, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. Ὅταν γὰρ ὁλόκληρος ἑστήκῃ λαὸς, χεῖρας ἀνατείνοντες, πλήρωμα ἱερατικὸν, καὶ πρόκειται ἡ φρικτὴ θυσία, πῶς οὐ δυσωπήσομεν τὸν θεὸν, ὑπὲρ τούτων παρακαλοῦντες. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τῶν ἐν πίστει παρελθόντων· οἱ δὲ κατηχούμενοι οὐδὲ τῶ-

ἐκ τῶν λόγων τῶν περὶ τῶν ἀνδριάντ.

cessurum? Ne igitur morientes temere deploremus, sed eos, qui in diuitiis mortui sunt, nec vllam suis ipsorum animabus consolationem ex diuitiis procurarunt: Qui item facultatem nacti sunt peccata sua abstergendi, & noluerunt, hos deploremus & priuatim & publice omnes; non vno aut altero die, sed tota vita nostra; iisq; pro viribus succurramus. Procuremus ipsis auxilij aliquid, modici quidē, auxilium tamen feramus. Qui vero istud, & quo modo? preces nimirum fundentes, & caeteros, vt orationes pro ipsis faciant, hortantes; assidue denique pauperibus pro iisdem dantes eleemosynas. Habet res haec aliquod solatium. Audi enim Deū dicentem: protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid seruū meum. Quod si sola iusti memoria tantum potuit, si etiam opera pro ipso fiant, quid non poterunt? Non frustra haec lege statuta sunt ab Apostolis, vt sub horrendis mysteriis, defunctorum fiat commemoratio. Nouerūt, multum ipsis lucri inde oriri, multum emolumenti. Quando enim populus vniuersus stat, manus in caelum extendens, caetus item sacerdotalis, horrendumq; sacrificium proponitur. quomodo Deū non placaremus, pro istis orantes? Verum istud qdem de illis dicimus, qui in fide discesserunt: catechu-

4. Reg. 19

Ex orat. de Statuis.

ταύτης καταξιοῦνται τῆς παραμυθίας, ἀλλ' ἀπεστέρηνται πάσης τοιαύτης βοηθείας, πλὴν μιᾶς τινος· ποίας δὴ ταύτης; ἔνεστι πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι συνεχῶς, καὶ ποιεῖ τινὰ αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα παραψυχήν. Ὥστε οὐ τὸ ἀποθανεῖν κακὸν, ἀλλὰ τὸ ἀποθανεῖν κακῶς. Βούλεσθε δὲ εἴπω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, πόθεν δεδοίκαμεν θάνατον; οὐκ ἔτρωσεν ὑμᾶς ὁ τῆς βασιλείας ἔρως, οὐδὲ ἀνῆψεν ἡμᾶς ὁ τῶν μελλόντων πόθος· ἐπεὶ πάντων ἂν ὑπερείδομεν τῶν παρόντων. Ο γὰρ διαπαντὸς γέενναν δεδοικὼς, οὐδέποτε θάνατον φοβηθήσεται. Δότε μοι πρὸς ὑμᾶς εὐκαίρως εἰπεῖν νῦν ἀδελφοὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε. Καὶ γὰρ τὰ παιδία τὰ μικρὰ προσωπεῖα μὲν δέδοικε, πῦρ δὲ οὐ δέδοικεν, ἀλλ' ἐὰν βασταζόμενα τύχῃ παρὰ λυχνίαν λύχνον ἔχουσαν, ἀπερισκέπτως τὴν χεῖρα ἐπαφίησι τῇ λυχνίᾳ καὶ τῇ φλογί· καὶ τὸ μὲν εὐκαταφρόνητον προσωπεῖον φρίττει, τὸ δὲ ἀληθῶς οὐ δέδοικε φοβερὸν πῦρ. Βούλει εἴπω καὶ ἑτέραν αἰτίαν δι' ἣν τὸν θάνατον δεδοίκαμεν; Οὐ ζῶμεν μετὰ ἀκριβείας, οὐδὲ ἔχομεν συνειδὸς ἀγαθόν· ὡς εἰ τοῦτο ἦν, οὐδὲν ἡμᾶς ἂν ἐφόβησεν· οὐ θάνατος, οὐ ζημία χρημάτων, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Δός μοι τοίνυν θαῤῥῆσαι περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ εἰ βούλει,

οἶμαι-

catechumenos verò neque isto solatio digni habentur, sed omni destituti sunt eiusmodi auxilio, vno quodam excepto. Quonã illo? Pauperibus sine intermissione illorum nomine dare licet: quæ res ipsis non nihil præstat consolationis. Non igitur malum est mori, sed mori male. Vultis vt charitati vestræ dicam, vnde mortẽ timeamus? Non vulnerauit nos amor regni, nec futurorum desiderium nos accendit: quoniam omnia alioqui præsentia despiceremus. Qui enim semper gehennam metuit, nunquam mortem extimescet. Concedite mihi nunc fratres, vt liberè vobis loquar: nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Parui siquidem pueri laruã quidem timent, ignem verò non timent: sed si fortè ad lucernam lychnũ habentem portentur, manum inconsideratè in lucernam & flammam immittũt: & laruam quidem contemnendam horrent; ignem verò qui reuera metuendus erat, non timent. Dicam, si placet, & aliam causam, ob quam mortem pauere solemus. Vitã accuratam non agimus, nec bonam conscientiam habemus. Quod si esset, nihil metu nos perculleret; non mors, non pecuniæ iactura, nec quicquam aliud eiusmodi. Redde me securum de cælesti

reg-

σήμερον κατάσφαξον, καὶ χάριν εἴσομαί σοι τῆς σφαγῆς, ὅτι με ταχέως πρὸς ἐκεῖνα πέμπεις τὰ ἀγαθά. Ἀλλὰ τὸ ἀδίκως ἀποθανεῖν δεδοικά φησι. Τί λέγεις εἰπέ μοι, τὸ ἀδίκως ἀποθανεῖν δέδοικας; ἀλλὰ δικαίως ἐβούλου; καὶ τίς οὕτως ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, ὡς * παρὸν ἀδίκως ἀποθανεῖν, δικαίως ἂν ἕλοιτο. Εἰ γὰρ δεδοικέναι χρὴ θάνατον, τὸν δικαίως ἡμῖν ἐπιόντα δεδοικέναι χρή· ὡς ὅγε ἀδίκως ἀποθανὼν, κατ' αὐτὸ τοῦτο κοινωνεῖ τοῖς ἁγίοις ἅπασιν. Οἱ γὰρ πλείους τῶν εὐαρεστησάντων τῷ θεῷ, ἄδικον ὑπέστησαν τελευτήν· καὶ πρῶτος Ἄβελ. Οὐ γὰρ δὴ πλημμελήσας εἰς τὸν ἀδελφὸν, οὐδὲ λυπήσας τὸν Κάϊν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν θεὸν ἐτίμησε, διὰ τοῦτο ἐσφάγη. Ὁ δὲ θεὸς συνεχώρησεν· ἆρα φιλῶν αὐτὸν ἢ μισῶν. Εὔδηλον ὅτι φιλῶν, καὶ λαμπρότερον αὐτῷ τὸν στέφανον ποιῆσαι βουλόμενος, ἀπὸ ἀδικωτάτης ταύτης σφαγῆς. Ὁρᾷς ὅτι οὐ τὸ ἀδίκως ἀποθανεῖν χρὴ δεδοικέναι, ἀλλὰ τὸ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἀποθανεῖν; Ὁ Ἄβελ ἀπέθανεν ἀδίκως· ὁ Κάϊν ἔζη στένων καὶ τρέμων. Τίς οὖν εἰπέ μοι μακαριώτερος ἦν; ὁ μετὰ δικαιοσύνης τελευτήσας, ἢ ὁ ἐν ἁμαρτίαις ζῶν· ὁ ἀδίκως ἀποθανὼν, ἢ ὁ δικαίως κολαζόμενος. Τί δὲ φόνου χαλεπώτερον· ἀλλ' ἠδυνήθη ποτὲ δικαιοσύνην

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νουμηνίας.

πικὴν

regno, & si voles, hodiè occidas, & gratiam tibi pro cæde habebo: quoniam citò ad illa bona me transmittis. Sed iniusta morte occumbere timeo, inquit. Quid ais, quæso te, iniustè mori times, sed iustè mori velles? Et quis ita miser est atque ærumnosus, qui cum iniustè occidi liceat, iustè mallet? Si enim timenda sit mors, eam certè timere oportet, quæ iustè nos inuadit: cum immeritò occisus, per hoc ipsum omnium sanctorum consors fiat. Plerique enim eorum, qui grati Deo fuerunt, iniustam sustinuerunt mortem: Et primus Abel. Neque enim hic quicquam in fratrem peccauerat, neque Cain læserat; sed quia Deum colebat, ideo occisus est: Deus verò id permisit. Igitur vel quia eum amabat, vel quia oderat. Perspicuum est quòd quia amabat, coronamque ei splendidiorem facere, ex iniquissima illa cæde, intendebat. Vides ne quòd non iniustè mori, sed in peccatis vita defungi timere oportet? Abel iniustè occisus est; Cain gemens & contremiscens vitam agebat. Vter ergo, quæso te, beatior erat; illene qui cum iustitia obiit, an qui in peccatis viuebat? illene qui iniustè mortuus est, an qui iustè puniebatur? Quid verò homicidio immanius? potuit tamen olim

iusti-

τιμωρεῖν τῷ τοῦτον πεποιηκότι· καὶ ὅπως ἄκουε. Οἱ μαδιηναῖοι ποτὲ βουλόμενοι τὸν θεὸν ἐκπολεμῶσαι τοῖς Ἰουδαίοις; καὶ ταύτῃ προσδοκῶντες αὐτῶν περιέσεσθαι, εἰ τῆς εὐνοίας αὐτοὺς στερήσειαν τοῦ δεσπότου, κόρας καλλωπίσαντες καὶ τῷ στρατοπέδῳ προστήσαντες, ἐδελέασαν αὐτοὺς, καὶ εἰς τὴν πορνείαν ἤγαγον. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Φινεὲς μεταχειρισάμενος ξίφος, καὶ πορνεύοντας δύο καταλαβὼν, ἐν τῇ αὐτῇ ἁμαρτίᾳ ἀμφοτέρους ἐξεκέντησεν, οὐ τοὺς ἀναιρεθέντας μισῶν, ἀλλὰ τῶν λοιπῶν φειδόμενος. Καὶ τὸ μὲν γινόμενον φόνος ἦν, τὸ δὲ κατορθούμενον ἐξ ἐκείνου σωτηρία τῶν ἀπολλυμένων ἁπάντων ἐγένετο. Ἀπέκτεινε δύο καὶ ἔσωσε μυριάδας ἀπείρους. Καὶ καθάπερ ἰατροὶ τὰ σεσηπότα τῶν μελῶν ἐκτέμνοντες, ὁλόκληρον σώζουσι τὸ σῶμα· οὕτω κἀκεῖνος ἐποίησεν, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Μὴ τοίνυν τοὺς ἀποθνήσκοντας ἁπλῶς κλαίωμεν, ἀλλὰ τοὺς ἐν ἁμαρτίαις ἀποθνήσκοντας. Οὗτοι θρήνων ἄξιοι, οὗτοι κοπετῶν καὶ δακρύων. Ποία γὰρ ἐλπὶς εἰπέ μοι μετὰ ἁμαρτημάτων ἀπελθεῖν, ἔνθα οὐκ ἔστιν ἁμαρτήματα ἀποδύσασθαι. Ἕως μὲν γὰρ ἦσαν ἐνταῦθα, ἴσως ἦν προσδοκία πολλὴ, ὅτι μεταμελοῦνται, ὅτι βελτίους ἔσονται· ἂν δὲ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν ᾅδην, ἔνθα οὐκ ἔστιν ἀπὸ μετανοίας κερδᾶναί τι. Ἐν τῷ γὰρ ᾅδῃ φησί τις ἐξομολο-

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Φιλιππ.

iustitiam parere illi, qui hoc perpetrauerat. Et quo pacto, audi. Cum Num. 25.
Madianitæ aliquãdo Iudæis Deum
inimicum reddere vellent, eaq; ratione se ipsosvictures sperarent, si
Domini beneuolentiam ipsos spoliassent, puellas exornantes & militibus prostituentes, eos inescarunt
& ad fornicationem induxerunt.
Hoc cũ vidisset Phinees, manu arripiens gladium, & duos scortantes
deprehendēs, in ipso scelere vtrumque confixit: non quòd odio occisos
prosequeretur, sed vt reliquis parceret. Et factum quidem homicidium
erat, quod verò præclarum opus ex
eo sequebatur, omnium fuit pereuntium salus. Interemit duos, & infinita millia seruauit. Et sicut medici
putrida membra resecantes, totum
corpus conseruant; sic ille quoque fecit; reputatumq; est illi in iustitiam. Psal. 105.
Ne igitur morientes temere defleamus, sed eos, qui in peccatis moriuntur. Hi lamentationib⁹, hi planctu & lachrymis sunt digni. Quæ enim quæso te, spes est, si qs cum peccatis eo discedat, vbi peccata deponere non licet? Quandiu enim hic
erant, magna fortè spes erat, ipsos
pœnitentiã acturos & meliores futuros: postquam verò in infernum
abierũt, vbi nihil commodi ex pœnitentia percipere est (in inferno e- Psal. 6.
nim, ait, qs confitebitur tibi?) quomodo

μολογήσεταί σοι, πῶς οὐκ ἦν οὐ θρηνῶν ἄξιοι. Κλαίωμεν οὖν τοὺς οὕτως ἀπερχομένους, οὐ κωλύω· κλαίωμεν, ἀλλὰ μὴ ἀσχημόνως, μὴ τρίχας τίλλοντες, μὴ βραχίονας γυμνοῦντες, μὴ ὄψιν σπαράττοντες, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ ψυχὴν ἠρέμα δάκρυον ἀφέντες μικρόν. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς ὠφελεῖ. Ὁ γὰρ ἐκεῖνον πενθῶν οὕτως, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς σπουδάσει μηδέποτε τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Πάλιν δὲ ὅταν ἴδῃς νεκρὸν ἐπ᾽ ἀγορᾶς φερόμενον, παῖδας ὀρφανοὺς ἀκολουθοῦντας, χήραν γυναῖκα κατακοπτομένην, οἰκέτας ὀδυρομένους, φίλους κατηφιῶντας, λόγισαι τὸ οὐδαμινὸν τῶν παρόντων πραγμάτων, καὶ ὅτι σκιᾶς καὶ ὀνειράτων οὐδὲν διενήνοχε. Σκόπει μοι τὰς τῶν μεγάλων καὶ περιφανῶν οἰκίας, καὶ νῦν εἰς ἔδαφος κατενεχθείσας· ἐννόησον πόσον ἴσχυσαν, καὶ ἤδη οὐδὲ μνήμη αὐτῶν ὑπολέλειπται. Πολλοὶ γὰρ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπ᾽ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα. Ἀλλ᾽ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα; ἐννόησον καὶ πρὸ θανάτου ὅταν καθεύδῃς, τίνος ἄξιος εἶ. Οὐχὶ καὶ τὸ μικρόν σε θηρίον ἀνελεῖν δυνήσεται; πολλοῖς γὰρ πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὀρόφου κατενεχθὲν μικρὸν ζωΰφιον τὸν ὀφθαλμὸν ἐξεῖλεν, ἢ ἑτέρου τινὸς κινδύνου παραίτιον γέγονε. Ταῦτα ἐννόει· καὶ μὴ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ὄψεως ἄνθος θαύμαζε, μηδὲ τὸν ἀνατεταμένον αὐχένα, μηδὲ τὴν χλανίδα

ἐκ τῆς ἑρμ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. ἐπιστ.

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ.

modo luctu digni non sunt? Defleamus itaq; eos, qui hoc modo ex vita decedunt, non prohibeo: defleamus, sed non præter decorum: non crines euellentes, non nudantes brachia, nec vnguibus faciem lacerantes: sed modestè exiguas lachrymas emittentes. Prodest verò hoc nobis. Qui enim illum hoc pacto luget, multo magis ipse operā dabit, ne in eadem incidat. Iterū verò, cum mortuum per forum videris deferri, filios orphanos sequi, plangere vxorem viduam, famulos plorare, amicos tristes incedere, rerum præsentiū considera vanitatem, quodque ab vmbra & somniis illæ nihil differant. Considera mihi magnorū & splendidorum hominum ædes, quomodo iam vsq; ad solum dirutæ sint. Cogita quanta olim potuerint, quodq; iam ipsorum ne memoria quidē relicta sit. Multi enim tyranni sederunt super pauimentum; non suspectus autem, tulit diadema. Sed non sufficiunt ista? Considera etiam ante mortem, quando dormis, quanti faciendus sis. Nonne exigua etiam bestia te occidere poterit? Multis enim frequenter parua aliqua bestiola è tecto delapsa oculū abstulit, aut alterius alicuius periculi causa extitit. Hæc tecum perpende: nec decorem aspectus humani admireris, nec erectam ceruicem, nec mollius vesti-

Ex interpr. epist. ad Thess.

Eccles. 11 iuxta gr.

Ex epist. ad cor.

δας ἢ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἀκολούθους· ἀλλὰ τοῦ πλούτου τὸ τέλος λογίζου. Ἐὰν δὲ τὰ φαινόμενα θαυμάζῃς, καὶ ἐγώ σοι τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς ἐρῶ τὰ πολλῷ τούτων λαμπρότερα. Ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐκεῖνα διὰ τὴν ὄψιν οὐ θαυμάζομεν, τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὁρῶντες, ὅτι πηλός ἐστι τὸ πᾶν, οὕτω δὴ μηδὲ ταῦτα. Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα πηλός· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν διαλυθῆναι καὶ

Ἐκ τοῦ β'. λόγου τοῦ εἰς Θεόδωρ. ἐκπεσόντα. γενέσθαι κόνιν. Δεῖξόν μοι τοῦτον τὸν ἀνατεταμένον πυρέττοντα, ψυχορραγοῦντα, καὶ τότε σοι διαλέξομαι καὶ ἐρήσομαι, ποῦ νῦν εἰσιν οἱ μετὰ πολλοῦ μὲν τύφου, πολλῶν δὲ τῶν ἀκολουθούντων σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς· οἱ τὰ σηρικὰ ἐνδεδυμένοι, καὶ μύρων πνέοντες, καὶ παρασίτους τρέφοντες, καὶ τῇ σκηνῇ προσηλωμένοι διαπαντός· ποῦ ἡ τῶν δείπνων ἐκείνων πολυτέλεια, τὸ τῶν μουσικῶν πλῆθος, ἡ τῶν κολακῶν θεραπεία, ὁ γέλως ὁ πολύς; ἡ τῆς ψυχῆς ἄνεσις, ἡ τῆς διανοίας διάχυσις, ὁ βίος ὁ ὑγρὸς καὶ ἀνειμένος καὶ περιττός· πάντα οἴχεται καὶ ἀπέπτη. Τί γέγονε τὸ τοσαύτης ἀπολαῦον θεραπείας καὶ καθαρότητος σῶμα; ἄπιθι πρὸς τὴν σορόν· θέασαι τὴν κόνιν, τὴν τέφραν, τοὺς σκώληκας· τοῦ * τόπου τὸ εἰδεχθές· θέασαι καὶ στέναξον πικρόν. Καὶ εἴθε μέχρι

*alii videntur legisse προσώπου. τῆς τέφρας ἡ ζημία ἦν. Νῦν δὲ ἀπὸ τῆς σοροῦ καὶ τῶν σκωλήκων τούτων μετάγαγε τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν ἀπαραλύτη-

vestimentum, aut equos aut famulos: sed quem exitum habeant omnia, considera. Quod si ea, quæ videntur, admiraris; & ego tibi in picturis longè etiam istis splendidiora dicam. Sed quemadmodum ista ob aspectum non miramur, dum ipsorum videmus substantiam, quia merum lutum est; ita etiã illa: Nam & illa lutum sunt: atq; adeò priusquam dissoluantur & in puluerem redigantur. Ostende mihi istum extentum, febri afflictatum, animo deficientem, & tunc sermonem tecum conseram & dicam, Vbi nunc sunt illi, q magna cum arrogãtia tot sequẽtibus famulis, in foro fastuosè & insolenter sese inferunt? q serici induti & vnguenta spirantes, alentes parasitos & ppetuò scenæ affixi? Vbi nunc cœnarum illarũ magnificentia, turba musicorum, assentatorum obsequium, immodicus risus, animæ quies, cogitationis diffusio, vita mollis, otiosa & luxu perdita? Omnia abierũt & auolarũt. Quid ex corpore factum est, quod tanta cura, tam exquisita munditia abundabat? Abi ad sepulchrum; contemplare puluerem, cineres, vermes, * loci deformitatem: contemplare, & amarè ingemisce. Atque vtinam ad puluerem tantum eiusmodi damnum ptingeret. Iam verò à sepulchro & his vermibus trãsfe-

Ex orat. 2. ad Theod. lapsũ.

* vultus

λευτήτους ἐκεῖνον σκώληκα, ἐπὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, ἐπὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐπὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον καὶ τὰς κολάσεις τὰς πικρὰς καὶ ἀφορήτους ἐκείνας, τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ χαλεπὰ τέλος ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον· ἐκεῖ δὲ ἀθανάτοις ἀμφότερα παρεκτείνεται αἰῶσι· καὶ τῇ ποιότητι δὲ τοσοῦτον τῶν νῦν διενήνοχεν, ὅσον οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν. Τί τοίνυν γέγονε ὁ πολὺς κόσμος ἐκεῖνος· ποῦ δὲ οἴχεται ἡ πολλὴ βλακεία καὶ ἡ θεραπεία τῶν δούλων, καὶ ἡ περιουσία τῶν χρημάτων, καὶ τῶν κτημάτων· ποῖος ἄνεμος ἐπεισελθὼν ἐξεφύσησε πάντα· τί δὲ βούλεται ἡ περιττὴ αὕτη καὶ ἀνόητος περὶ τὴν κηδείαν δαπάνη, πολλὴν δὲ φέρουσα τοῖς κηδεύουσι ζημίαν, τῷ δὲ ἀπελθόντι κέρδος οὐδέν· ὅταν ἀκούσῃς ὅτι γυμνὸς ὁ δεσπότης ἀνέστη, παῦσαι τῆς περὶ τὴν κηδείαν μανίας. Οὐδὲ γὰρ εἰπὼν ὁ Χριστὸς ὅτι πεινῶντά με εἴδετε καὶ ἐθρέψατε, διψῶντα καὶ ἐποτίσατε, γυμνὸν καὶ περιεβάλετε, προσέθηκε ὅτι καὶ τεθνεῶτα, καὶ ἐθάψατε. Εἰ γὰρ ζῶντας κελεύει μηδὲν πλέον ἔχειν, ἀλλ᾽ ἢ σκέπασμα, πολλῷ μᾶλλον τελευτήσαντας. Ποίαν οὖν ἕξομεν ἀπολογίαν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα εἰς ἰχῶρας καὶ σκώληκας δαπανώμενον καλλωπίζωμεν, τὸν δὲ Χριστὸν πεινῶντα, διψῶντα, γυμνὸν

περι-

tas mentem, ad vermem illum immortalem, ad stridorem dentium, ad extremas illas tenebras, ad ignẽ inextinctum, ad acerbas illas & intolerabiles pœnas, ad infinita deniq; secula. Hic n. & bona & molesta finem habent, & hunc celerrimum: ibi verò vtraq; cum æternis seculis durant: qualitate autem tantum differunt ab his quæ nunc sunt, vt dici non possit. Quid igitur multus ille ornatus? Quo multa illa mollicies abiit? quò famulorum obsequium, pecuniarũ item possessionumq; abundantia? Quisnam ventus irruẽs omnia exufflauit? Quid verò sibi vult superfluus ille & inutilis circa funera sumptus, q magnum qdem funerantibus damnũ, defuncto verò nullũ affert emolumentũ? Quãdo Dominum audis nudum à mortuis resurrexisse, desiste à tua in funere curando insania. Nec n. Christus, quando dixit; Quia esurientem me vidistis, & nutriuistis: sitientem, & potum dedistis: nudum, & cooperuistis, his apposuit; Quia mortuum, & sepeliuistis. Si enim viuentes nihil plus habere iubet, quàm tegumentum, quanto magis defunctos? Quam igitur excusationem habebimus, quando corpus qdem, quod in saniẽ & vermes resoluitur, ornam*, Christũ verò esurientem & sitientem, nudũ obam-

bulan-

ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. β΄. ἐπιστ.

περιιόντας καὶ ξένον περιορῶμεν; Αλ-
λὰ καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενος φη-
σὶν ὁ τεθνηκὼς, φέρει τοῦ τύφου καὶ
τοῦ πλούτου τὰ σύμβολα· ἐσθῆτος
λαμπρᾶς ἐπικειμένης, πενήτων καὶ
πλουσίων παραπεμπόντων, δήμων εὐ-
φημούντων. Μάλιστα μὲν καὶ ταῦτα
καταγέλως· πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦ-
τα εὐθέως ὥσπερ ἄνθος διαῤῥέον ἐ-
λέγχεται. Ὅταν γὰρ τὸν οὐδὸν ὑπερ-
βῶμεν τῶν τῆς πόλεως πυλῶν, καὶ
τοῖς σκώληξι παραδόντες τὸ σῶμα
ὑποστρέφωμεν, πάλιν σε ἐρήσομαι,
ποῦ πορεύεται ὁ πολὺς ὄχλος ἐκεῖ-
νος· τί γέγονεν ἡ κραυγὴ καὶ ὁ θόρυ-
βος· ποῦ δὲ αἱ λαμπάδες, ποῦ δὲ οἱ
χοροὶ τῶν γυναικῶν· ἆρα μὴ ὄναρ
ταῦτα ἐστί; τί δὲ καὶ ἐγένοντο αἱ βοαί·
ποῦ τὰ στόματα τὰ πολλὰ ἐκεῖνα, τὰ
κραυγάζοντα καὶ παρακελευόμενα
θαῤῥεῖν, ὅτι οὐδεὶς ἀθάνατος. Οὐ δὴ
ταῦτα ἔδει λέγεσθαι τῷ μὴ ἀκούοντι,
ἀλλ' ὅτε ἥρπαζεν, ὅτε ἐπλεονέκτει, πό-
τε μικρὸν παραλλάξαντας ἔδει λέ-
γειν· οὐ δεῖ θαῤῥεῖν· οὐδεὶς ἀθάνατος.
Εἰ μέν τις σοι κατεσκεύασεν οἰκίας,
ἔνθα μὴ ἔμελλες μένειν, ζημίαν τὸ
πρᾶγμα ἐνόμισας ἄν· νῦν δὲ ἐν-
ταῦθα βούλει πλουτεῖν, ὅθεν καὶ πρὸ
τῆς ἑσπέρας πολλάκις μέλλεις ἀποδη-
μεῖν. ἐπίσχες τῆς μανίας, σβέσον τὴν
ἐπιθυμίαν· τὸ δὲ θάρσει τῷ ἀδικου-
μένῳ· ἀλλ' εἰ καὶ ἐκείνῳ ταῦτα ἀ-
νόνητα λοιπὸν ἐξελθόντι τὸ στάδιον,
κἂν οἱ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ νοσοῦντες,
καὶ

bulantem & hospitem despicimus?
Sed in lecto iacens mortuus, inquit,
fastus sui opumq; fert indicia: dum
vestis splendida imponitur, paupe-
res ac diuites ipsũ deducunt, populi
fausta precatur. Sed & hæc maxi-
mè qdem sunt risu digna: attamen
& hæc veluti flos defluens continuò
arguentur. Vbi enim limen porta-
rum vrbis transgressi erimus, &
corpore vermibus tradito, reuerte-
mur, iterũ te interrogabo, quò tan-
ta illa hominũ turba abiit? qd nunc
vociferatio illa & tumultus? vbi
verò faces illæ, vbi chori mulierum?
Nonne somnium sunt ista? Quid
verò ille clamor? vbi multa illa o-
ra, quæ clamabant, & bono animo
esse hortabantur, quòd nemo im-
mortalis sit? Nec porrò hæc non au-
dienti dicenda erant; sed cum rape-
ret, cum auarè ageret, tunc nonni-
hil alternantes dicere oportebat,
Non confidendũ esse: neminem esse
immortalem. Si quis tibi ædes con-
strueret, vbi mansurus non esses,
damnum hoc existimares. Iam ve-
rò diues hîc fieri desideras, vnde sæ-
pe etiam ante vesperam disceden-
dum tibi est? Cohibe istum furorem,
compesce hanc cupiditatem. Illud
verò, Bono sis animo, ei, qui in-
iuriam patitur. Sed licet & illi
hæc nihil prosint, cum stadium iam
egressus sit, hi saltem, qui iisdem
mor-

καὶ ἐπὶ τὸ σῆμα ἀκολουθοῦντες, ἀκουέτωσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμπροσθεν ὑπὸ τῆς μέθης τῶν χρημάτων οὐδὲν τοιοῦτον ἐννοοῦσιν· ἀλλ᾽ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὅτι καὶ ἡ ὄψις τοῦ κειμένου πιστοῦται τὸ λεγόμενον, σωφρονιζέσθωσαν· ἐννοοῦντες ὅτι μικρὸν ὕστερον καὶ αὐτοὺς ἄξουσιν οἱ ἀγαπῶντες ἐπὶ τὰς φοβερὰς ἐκείνας εὐθύνας, καὶ τὸ δοῦναι δίκην, ὧν ἐνταῦθα κακῶς ἐπλημμέλησαν. Ἵνα οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πεισώμεθα, μεταβαλέσθαι καὶ γενέσθαι βελτίους σπουδάσωμεν, ὅση δύναμις, ὅπως καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾯ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

morbis tenentur & ad sepulchrum comitantur, audiant. Quia enim antè ob pecuniæ ebrietatem nihil istorum mente percipiunt: illo saltem tempore, cum iacentis etiam aspectus fidem dictis facit, castigentur: intelligentes quòd paulo post ipsos quoque, illi qui solent, ad rationes illas terribiles, & ad luendum supplicium pro malis quæ hic commiserunt, abducet. Ne igitur & nos eadem cum illis patiamur, pro viribus resipiscere & emendare nos conemur, quo futuris etiam bonis potiamur, in Christo Iesu Domino nostro. Cui gloria & imperium, cum patre & viuifico Spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρήτων, ἐκ τῶν λόγων τῶν εἰς τοὺς ἀνδριάντας.

Eiusdem de Silentio & Secretis. Ex homiliis in Statuas.

Λόγος ἁπλῶς προσενεχθεὶς ὁλοκλήρους ἀνέτρεψεν οἰκίας, καὶ ψυχὰς ἀπώλεσε καὶ κατέδυσε. Καὶ τῶν μὲν χρημάτων τὴν ζημίαν διορθοῦσθαι πάλιν ἔνι· λόγον δὲ ἐκπηδήσαντα ἅπαξ, ἀνακτήσαι πάλιν οὐκ ἔνι. Ἤκουσας λόγον φησίν, συναποθανέτω σοι. Σβέσον αὐτόν· κατάχωσον· μὴ συγχωρή-

Verbum temerè prolatum integras sæpè domos subuertit, animasque perdidit & demersit. Et quidem pecuniæ iacturam reparare licet: Verbum autem semel elapsum denuò recuperare nemo potest. Audiuisti verbum, inquit, moriatur tecum: supprime, obrue illud, nec exire permitte, nec

σης ἐξελθεῖν, μηδὲ κινηθῆναι παράπαν. Ἀπόκτεινον τὸ λεχθέν· λήθῃ παράδος, ἵνα μὴ τοῖς ἀκούουσι ὅμοιος γένῃ. Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπειδὰν εἴπωσί τι τῶν ἀπορρήτων, παρακαλοῦσι τὸν ἀκούοντα καὶ ὁρκοῦσι μηδενὶ λοιπὸν εἰπεῖν ἑτέρῳ· αὐτόθεν δηλοῦντες, ὅτι πρᾶγμα ἄξιον κατηγορίας ἐποίησαν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνον μηδενὶ εἰπεῖν ἑτέρῳ παρακαλεῖς, πολλῷ μᾶλλον σὲ πρότερον τούτων ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἐχρῆν. Εἰ γὰρ βούλει μὴ ἐξενεχθῆναι τὸν λόγον εἰς ἕτερον, μηδὲ αὐτὸς εἴπῃς· ὅτε δὲ παρέδωκας ἑτέρῳ τοῦ λόγου τὴν φυλακὴν, περιττὰ ποιεῖς καὶ ἀνόητα παραγγέλλων καὶ ὁρκῶν ὑπὲρ τῆς τῶν εἰρημένων φυλακῆς. Ἀλλ' ἡδὺ τὸ κακηγορεῖν; ἡδὺ μὲν οὖν, τὸ μὴ λέγειν κακῶς· ὁ μὲν γὰρ λέγων κακῶς, ἐναγώνιος λοιπόν ἐστι, ὑποπτεύει καὶ δέδοικε, μετανοεῖ καὶ καπαθίει τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν, δεδοικὼς καὶ τρέμων, μήποτε εἰς ἑτέρους ἐξενεχθὲν τὸ ῥῆμα μέγαν ἐπαγάγῃ τὸν κίνδυνον. Ὁ δὲ παρ' ἑαυτῷ κατέχων ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ, μετὰ πολλῆς βιώσεται τῆς ἡδονῆς. Οὐ γάρ ἐστιν ἄνθρωπον τὸν ἀλλοτρίους πολυπραγμονοῦντα βίους, τῆς οἰκείας ἐπιμεληθῆναί ποτε ζωῆς. Τῆς γὰρ σπουδῆς αὐτοῦ πάσης εἰς τὴν τῶν ἑτέρων πολυπραγμοσύνην ἀναλισκομένης, ἀνάγκη τὰ αὐτοῦ ἁπλῶς κεῖσθαι καὶ ἠμελημένως.

Ὁ δὲ

omnino moueri sine. Extingue quod dictum est, trade obliuioni, vt ne similis fias illis qui audiuerunt. Plerique hominum, cum secretum quid dixerint, hortantur audientem & iuramentum ab eo exigunt, ne vlli alteri deinceps dicat: eo ipso ostendentes, se rem dignam reprehensione fecisse. Cum enim alium, vt nulli alteri dicat, moneas, multò magis antea te ista dicere non oportebat. Nam, si verbum alteri euulgari non velis, ipsemet dicere non debes. At si alteri sermonis custodiam commiseris, superuacaneum & inutile est quod facis, admonendo & iuramentum pro eorum, quæ dicta sunt, custodia exigendo. At iucundum est, dicit aliquis, maledicere. Imò iucundum est non maledicere. qui enim maledicit, iam in certamine est, suspicatur, metuit, sententiam mutat, suamque ipsius linguam absumit, timens & tremens, ne apud alios euulgatum verbum grande sibi periculū adducat. Qui verò penes se in bona custodia retinet, magna cum voluptate vitam aget. Nec enim fieri potest, vt homo curiose in alienam inquirens vitam, pro vita sua aliquando curam gerat. Cum enim omne studium ad alios perscrutandum

dum

Ὁ δὲ καὶ πικρῶς τὰ ἀλλότρια ἐξετάζων πράγματα, ἐν τοῖς καθ᾽ ἑαυτὸν πλημμελήμασιν οὐδὲ μιᾶς ἀπολαύσεται συγγνώμης ποτέ. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς περὶ ἑτέρων οἴσει τὴν ψῆφον ὁ θεός. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

dum ab ipso impendatur; necesse est, res ipsius temere & sine cura iacere. Qui verò amarè aliena negotia perquirit, pro propriis delictis nullam obtinebit veniam. Non enim ex aliorum iudicio Deus sententiam feret. Ipsi gloria & imperium, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

FINIS HOMILIARVM S. CHRYSOSTOMI.

Corrigenda in hoc libro.

Pag. 3. lege λύχνον. Item τιμιώτερον pro τιμιώτερον. pag. 8. v. 15. omissa sunt hæc: χεῖρας ἔχει, καὶ εἴκοσι. p. 9. lege ἐπιδείκνυται. p. 12. v. 13. lege αἵματι. p. 21. non procul à fin. lege σεαυτόν. p. 24. v. 12. lege φιλοσοργότεροι. p. 26. v. 12. lege ἥμερον. p. 27. v. penul. lege ἀφορμῶν. p. 28. v. 2. lege αἰτηθέντων. p. 30. prope fin. lege δόσεως. p. 38. v. 7. lege pestis, pro doloris. & pag. 43. v. 15. lege καθαιρούμενον. p. 62. v. 21. omissa sunt hæc: Vis sanus esse? surgens. p. 72. v. 17. lege ἐπιδεικνύμεθα. p. 79. v. 6. lege quia. p. 81. v. 7. à fin. lege corpora. p. 83. corrige numerum, pro 3. pone 5. p. 88. v. 14. à fin. pro benignum, lege beneficio. p. 89. v. 7. pro cognouit, lege cogunt. p. ead. v. 19. pro nobũ, lege nobis. p. 91. v. penult. pro excusanem, lege excusationem. p. 99. v. 8. lege hac dicere. p. 103. v. vlt. sustineamus, p. 118. v. 6. lege claritatem, pro charit. p. 130. v. 15. lege, non possum accur. p. 132. v. 4. lege seruasti? p. 138. lege, non infamaueris. p. 142. v. 1. lege ἀναισχυντεῖν τις p. 147. v. 4. lege irrideberis. ibid. v. 6. à fin. lege quæstio: p. 154. v. 16. lege, ad nostra. p. 156. v. 3. à fin. lege, nec ea. p. 162. lege τὰς πέμφ. p. 164. v. 13. lege sanguinorum. ibid. v. 20. lege fastigia. p. 165. v. 8. à fin. lege pertulisses. pag. 167. in lat. omissa sunt hæc: distribue, vt maneant: ne defoderis, vt ne fugiant. p. 172. v. 18. lege inaccessibili. p. 174. v. 16. lege abstinebant. p. 183. corrige numerum. p. 187. v. 7. à fin. lege περιττά p. 188. v. 2. lege τις pro τίς. ibid. v. 12. à fin. lege ἐνεργείας. p. 189. v. 2. lege τίκτει. v. 5. τὰς pro τάς. pag. 190. v. 4. lege ἀπαλλάττονται. p. 192. v. 1. lege γελάμεθα. p. 193. v. 7. à fine στομπότος. p. 194. v. 5. pro τῷ lege τὸ. p. 195. v. 14. pro ac lege, ad. p. 197. v. 20. pro prætermittit lege pmittit. p. 199. v. 10. lege βλασφημοῦσιν. ibid. v. 3 à fin. lege ἐπιπίνεις p. 200. v. 6. lege εἰργάσω p. 206. v. 11. lege τυχούσης p. 207. v. 4. à fin. lege talia pro alia. p. 208. v. 13. lege angulum. pag. 209. v. 5. lege προσκύνησις. p. 212. v. 19. lege κυανοῦς. pag. 213. lege ὑδρευόντων p. 219. lege sed. p. 225. v. 5. lege multa. ibid. v. 11. lege etiam sibi. ibid. v. vlt. lege sanitatem. p. 233. v. vlt. lege quadringentesimum. p. 233. v. 19. tolle In. p. 240. v. 10. à fin. lege, promptos effecit. p. 241. v. 29. lege remunerationis. p. 248. circa fin. pro dederunt, lege gratificatæ sunt. ibid. lege ἐχαρίσαντο. p. 253. circa fin. lege, augustior. p. 261. v. 4. à fin. lege consequeris. p. 249. v. 17. lege partitorẽ pro partitor. p. 278. v. 11. à fin. pro μητέρων lege μαρτύρων. & in lat. martyrũ. p. 301. v. 12. lege κατορθωμάτων. p. 305. v. 8. lege τοιγαροῦν. p. 309. v. 4. à fin. lege τὸ δένδρον. p. 312. v. 2. lege φιλοσοφῶν. Ibid. v. 15. le-

ge ca-

ge cauillationes.p.323.v.11.lege virtutem.p.324.v.28.lege ἱκανῶ.pag. 326.v.15.lege ἐδυσχέραινε.p.368.v.17.lege faciendam. & in græco pro μὴ καὶ.p.376.v.5.lege τιμωρίαν. Ibid.in lat.v.18.Sic lege: Dimitte me, &c. contra eos. Et paulo post, Dimitte me.p.411.v.26.lege impertiti.p.414. v.2 lege αὐτοῖς.Ibid.p.penult.lege τὸ ἱμάτιον.p.415.v.antepen.lege ἀδυνάτων.p.416.lge μακαρίζεται.p.423.lege, discruciari.p.431.v.15.lege, βλάπτειν.p.433.v.28.lege βλαπτόμεθα.p.434.v.4.à fin.lege sed & anima.p.436.v.15.lege, ipsum.p.437.v.14.lege, viuentem. Ibid.lege, nullos. p.439.v.antep.lege, qui.p.440.v.1.lege, seipsum.p.443.v.6.pro bonori lege, bonam.p.446.lege hominis p.450.v.5.à fin.lege, vnquam. Ibid.lege lamentans.p.455.v.25.lege instituere.p.460.v.antepen.lege ἄρχοντας. p.462.v.21.lege νόμοις.p.463.v.22.lege διακειμένου.p.469.v.6.μυριάκις.p.471.v.13.lege, odio.p.473.v.20.συνήθειαν.p.477.v.7.ὀμνύωσι.p. 477.v.15.lege, tantam.p.479.v.28.lege χεῖρα.p.483.v.1.lege τῷ.p.484. v.29.lege τὰς.p.493.v.15.lege ἐλάττονα.p.508.v.2.lege Theodoro.p.513. v.8.à fin.lege αἰχμαλωσίαν.p.517.v.7.lege ἐκπεσεῖν.p.516.v.13.lege, tantopere. Ibid.v.16.à fin.lege, κατέκλασε.p.528.v.20.lege dimisso.p. 541.v.7.lege contingat. Ibid.v.13.lege Χρυσοστόμου. & lat. Chrysostomi. p.140.v.20.lege species.p.299.lege nequit.

Admonitio.

Pag.278.in græco duo hæc vocab. μαρτύρων, & paulo post ἔνπερ, maiore ex parte defuerunt, eo quod membrana vetustate absumpta esset.

Alicubi etiam ἐπιθέτης explicatum est, impostor, rectiùs fortè insidiator, inuasor, vel importunus ac molestus.

Pag.548. hæc verba: οὔπω ὁ καρπὸς, καὶ ἡ ἀπόφασις ἔδραμεν. Sic reddidi: Nondum fructus, & decretum cucurrit. Quæ sic intelligo: nondum natus est filius, & iam antecessit decretum mortis. Vel: necdum fructus in lucem prodiit, & negata est illi vita: vel, negatum iam est, ipsum viuere.

Aliquoties in marg. pro part. εἰς, reddenda est ad, vbi In positum est.

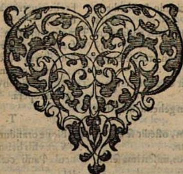
BREVIS INDEX RERVM PRÆCIPVARVM IN HOC LIBRO CONTENTARVM.

Medi-

Repre-

Cum Indicem hunc, vt optabam, ob temporis angustias perficere non licuerit, amice lector, loco Indicis sit tibi liber ipse.

LAVS DEO VIRGINIQVE MARIÆ.

BADIA GROTTAFERRATA (?)